ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג סיון, ה'תיש"א
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מיום ה' טו"ב סיון, ואכפול עוה"פ איחולי הלבביים שאחלתי לו בהיותו כאן, שישבע רוב נחת מנכדו הבר-מצוה וכן משאר ילדיו וצאצאיו שיחיו.

ולמותר להדגיש לדכוותי' כי נחת אמתי הוא נחת הקשור עם תורה ומצות.

לפי דעתי הי' צריך להשתמש יותר בהשפעתו על בניו שי' לחזקם בתורה ומצוות.

ומובן מאליו כי בכגון דא הכלל הוא, על פי מרז"ל (של"ה ש' האותיות סוף אות ק. ש' הפסוקים להאריז"ל ע"פ זה) דברי חכמים בנחת - אז - נשמעים, ואל בינתו אשען בנוגע להדרכים והאופנים כיצד להגדיל השפעתו עליהם.

ברם את זה יש להדגיש, כי יש הרבה הורים שאינם מעריכים כדבעי השפעתם על בניהם וחושבים כי לשוא עמלם, במילא מאבדים הרבה מהשפעתם שהיו יכולים להשפיע על בניהם, אבל טעות היא בידם, כי יכולים הורים להשפיע על בניהם הרבה יותר מאשר משערים, וכאשר ישתדלו בזה בודאי יפעלו הרבה ואם לא בכל מאה אחוזים, אבל בטח במדה גדולה.

מוסג"פ מכתבי להבחור הבר-מצוה שי'. באשר לא כתב לי באיזה לשון לכתוב אליו, ומאחר שכותב שברצונו להקריא גם לפני כל המסובים להביא תועלת לרבים, הנני כותב המכתב בלשון זשארגאן.

בברכת א געזונטן זומער לו ולכב"ב שי'.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא ..... ג

ג) מאמר ד״ה ועשו להם ציצית
שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה׳תש״ל ..... ה

ד) שיחת יום ה׳ פ׳ שלח, כ״א סיון, ה׳תש״ל..... יב

ה) שיחת ש״פ שלח, מבה״ח תמוז, ה׳תש״ל..... טו

ו) לקוטי-שיחות – פרשת שלח כרך יח, א .....לד

ז) לקוטי שיחות – פרשת שלח כרך יח, ב .....מ

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל .....מז

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שלח ..... מח

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת שלח .....מט

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת שלח .....פד

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת שלח .....פה

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת שלח..... צו

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... צט

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת שלח..... קב

טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת שלח .....קנו

יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת שלח ..... קפא

יח) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק ג, עזרא פרק ו-ז..... קפד

יט) משניות – מסכת פרה
ביאור קהתי..... קפו

כ) עין יעקב מסכת שבת.....קצג

כא) מסכת יומא עם ביאורים
מדף מט עד דף נה .....קצד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רכב

כג) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רכב

כד) לקוטי תורה ענין הנסכים
אדמו״ר הזקן ..... רכה

כה) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רל

כו) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלא

כז) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלג

כח) ספר המאמרים – תרנ״ז
אדמו״ר מוהרש״ב..... רלג

כט) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו״ר מוהריי״צ.....רלד

ל) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... רלו

לא) ספר הזכרונות פרק ס.....רלז

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ.....רמב

לג) חומש לקריאה בציבור ..... רמד

לד) קריאת התורה למנחת שבת-קודש..... רנב

לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ג.....רנג

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת שלח..... רנד

לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש .....רנה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וְעָשׂוּ לָהֶם** בני ישראל, חוטים של **צִיצִית עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם**
2 **לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִית הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת**[1]. **וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק**
3 השאלה **בָּזֶה**[2], **מַהוּ הָעִנְיָן** התוכן והמשמעות הפנימית **דְּחוּטֵי**
4 **הַצִּיצִית, מִלְּבַד הַטַּלִּית עַצְמוֹ,**
5 **שֶׁהוּא בֶּגֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁיעוּר**
6 **גָּדוֹל וְחָשׁוּב, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת**
7 שיעור גודל הטלית **אַמָּה** (כחצי
8 מטר) רוחב **עַל אַמָּה**[3] אורך, **כְּדֵי**
9 **לְכַסּוֹת** את **רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ**[4] של
10 האדם המתעטף בטלית, **דְּלִכְאוֹרָה,**
11 **הֲרֵי הַטַּלִּית עַצְמוֹ** ללא הציצית
12 **הוּא פְּרִיסוּ דְּמַלְכָּא**[5], לבוש
13 העוטף את המלך, **וּמוּבָן שֶׁעַל יָדוֹ**
14 על ידי הטלית עצמה **נִמְשֶׁכֶת**
15 **קְדוּשָׁה עַל הָאָדָם, כֵּיוָן**
16 **שֶׁפּוֹעֵל בָּאָדָם בִּיטּוּל אֶל**
17 **הַמֶּלֶךְ, וְכַמְּבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[6]
18 **בְּעִנְיַן הַהִתְבּוֹנְנוּת** שראוי לאדם
19 להתבונן **לִפְנֵי לְבִישַׁת טַלִּית**
20 **וּתְפִילִין וְצִיצִית, שֶׁבַּעֲטִיפַת**
21 **צִיצִית יְכַוֵּין לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו**
22 **מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ כוּ'** (ובהמשך
23 בתניא שם: "אשר היא מלכות כל
24 עלמים וכו' לייחדה עלינו על ידי
25 מצווה זו והוא כעניין שום תשים עליך
26 מלך"), נאמר בזוהר, "יקבל עלי' האי
27 עול לפרשא על רישי' פרישו דמצווה"
28 [יקבל על עצמו עול זה לפרוש על
29 ראשו פרישה של מצווה], כלומר,
30 פריסת טלית של מצווה על ראש האדם
31 עניינה קבלת עול מלכות שמים, ולכן
32 הטלית נקראת בזוהר "פרישו דמלכא",
33 כי על־ידי שהאדם מתעטף בטלית הוא
34 ממשיך על עצמו את ספירת המלכות,
35 ומבואר בחסידות שהדבר מרומז בכך
36 שלבישת הטלית היא על־ידי שפורס
37 את הטלית על ראשו, היינו שמתכסה
38 לגמרי במצווה של הקדוש־ברוך־הוא
39 כיוון שמקבל על עצמו עול מצוותיו, ועל כך נאמר בתניא כי זו הכוונה שעל
40 האדם לכוון ולהתבונן קודם עטיפת הציצית שעל־ידי העטיפה הוא ממשיך
41 על עצמו את ספירת המלכות, והכוונה בזה היא שיקבל על עצמו עול מלכות

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בסיום פרשת השבוע, פרשת שלח:
2 **וְעָשׂוּ לָהֶם** בני ישראל, חוטים של **צִיצִית עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם**
3 **לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל צִיצִית הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת**[1]. **וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק**
4 השאלה **בָּזֶה**[2], **מַהוּ הָעִנְיָן** התוכן והמשמעות הפנימית **דְּחוּטֵי**
5 **הַצִּיצִית, מִלְּבַד הַטַּלִּית עַצְמוֹ,**
6 **שֶׁהוּא בֶּגֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁיעוּר**
7 **גָּדוֹל וְחָשׁוּב, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת**
8 שיעור גודל הטלית **אַמָּה** (כחצי
9 מטר) רוחב **עַל אַמָּה**[3] אורך, **כְּדֵי**
10 **לְכַסּוֹת** את **רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ**[4] של
11 האדם המתעטף בטלית, **דְּלִכְאוֹרָה,**
12 **הֲרֵי הַטַּלִּית עַצְמוֹ** ללא הציצית
13 **הוּא פְּרִיסוּ דְּמַלְכָּא**[5], לבוש
14 העוטף את המלך, **וּמוּבָן שֶׁעַל יָדוֹ**
15 על ידי הטלית עצמה **נִמְשֶׁכֶת**
16 **קְדוּשָׁה עַל הָאָדָם, כֵּיוָן**
17 **שֶׁפּוֹעֵל בָּאָדָם בִּיטּוּל אֶל**
18 **הַמֶּלֶךְ, וְכַמְּבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[6]
19 **בְּעִנְיַן הַהִתְבּוֹנְנוּת** שראוי לאדם
20 להתבונן **לִפְנֵי לְבִישַׁת טַלִּית**
21 **וּתְפִילִין וְצִיצִית, שֶׁבַּעֲטִיפַת**
22 **צִיצִית יְכַוֵּין לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו**
23 **מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ כוּ'** (ובהמשך
24 בתניא שם: "אשר היא מלכות כל
25 עלמים וכו' לייחדה עלינו על ידי
26 מצווה זו והוא כעניין שום תשים עליך
27 מלך"), נאמר בזוהר, "יקבל עלי' האי
28 עול לפרשא על רישי' פרישו דמצווה"
29 [יקבל על עצמו עול זה לפרוש על
30 ראשו פרישה של מצווה], כלומר,
31 פריסת טלית של מצווה על ראש האדם
32 עניינה קבלת עול מלכות שמים, ולכן
33 הטלית נקראת בזוהר "פרישו דמלכא",
34 כי על־ידי שהאדם מתעטף בטלית הוא
35 ממשיך על עצמו את ספירת המלכות,
36 ומבואר בחסידות שהדבר מרומז בכך
37 שלבישת הטלית היא על־ידי שפורס
38 את הטלית על ראשו, היינו שמתכסה
39 לגמרי במצווה של הקדוש־ברוך־הוא
40 כיוון שמקבל על עצמו עול מצוותיו, ועל כך נאמר בתניא כי זו הכוונה שעל
41 האדם לכוון ולהתבונן קודם עטיפת הציצית שעל־ידי העטיפה הוא ממשיך
42 על עצמו את ספירת המלכות, והכוונה בזה היא שיקבל על עצמו עול מלכות

1 **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם**
2 **וְנָתְנוּ עַל צִיצִית הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת**[1].
3 **וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה**[2], **מַהוּ הָעִנְיָן דְּחוּטֵי הַצִּיצִית,**
4 **מִלְּבַד הַטַּלִּית עַצְמוֹ, שֶׁהוּא בֶּגֶד שֶׁיֵּשׁ לוֹ שִׁיעוּר**
5 **גָּדוֹל וְחָשׁוּב, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת אַמָּה עַל אַמָּה**[3], **כְּדֵי**
6 **לְכַסּוֹת רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ**[4], **דְּלִכְאוֹרָה, הֲרֵי הַטַּלִּית**
7 **עַצְמוֹ הוּא פְּרִיסוּ דְּמַלְכָּא**[5], **וּמוּבָן שֶׁעַל יָדוֹ**
8 **נִמְשֶׁכֶת קְדוּשָׁה עַל הָאָדָם, כֵּיוָן שֶׁפּוֹעֵל בָּאָדָם**
9 **בִּיטּוּל אֶל הַמֶּלֶךְ, וְכַמְּבוֹאָר בַּתַּנְיָא**[6] **בְּעִנְיַן**
10 **הַהִתְבּוֹנְנוּת לִפְנֵי לְבִישַׁת טַלִּית וּתְפִילִין וְצִיצִית,**
11 **שֶׁבַּעֲטִיפַת צִיצִית יְכַוֵּין לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו מַלְכוּתוֹ**
12 **יִתְבָּרֵךְ כוּ', וְאִם כֵּן, לָמָּה צָרִיךְ לְחוּטֵי הַצִּיצִית**
13 **דַּוְקָא, וְעַד שֶׁטַּלִּית בְּלֹא צִיצִית אֵין בָּהּ קְדוּשָׁה**
14 **כְּלָל**[7]. **וּבִפְרָט עַל פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁהַטַּלִּית הִיא בְּחִינַת**
15 **הַמַּקִּיף, וְעַד לִבְחִינַת הַמַּקִּיף כְּמוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי**
16 **הַצִּמְצוּם, וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁבְּהַטַּלִּית וְהַמַּקִּיף**
17 **עַצְמוֹ לֹא יִהְיֶה הַמְּצָוָה, כִּי אִם רַק כַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ**
18 **מִמֶּנּוּ חוּטִין, שֶׁהֵם רַק הַמְשָׁכָה מְצוּמְצֶמֶת לְגַבֵּי**
19 **הַמַּקִּיף עַצְמוֹ. וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן בְּטַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ**
20 **תְּכֵלֶת, מַדּוּעַ חַיֶּבֶת בְּצִיצִית, דְּכֵיוָן שֶׁפְּתִיל**
21 **תְּכֵלֶת פּוֹטֵר אֶת כָּל הַטַּלִּית, הֲרֵי טַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ**
22 **תְּכֵלֶת בְּוַדַּאי הָיְתָה צְרִיכָה לִפְטוֹר אֶת עַצְמָהּ**
23 **[וְעַל כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין הָאֱמֶת כֵּן, שֶׁהֲרֵי**
24 **זוֹ הָיְתָה טַעֲנַת קֹרַח**[8], **וּמִזֶּה בָּא לַחֲלוֹק עַל**

ביאור בדרך אפשר

43 שמים, **וְאִם כֵּן,** מאחר שפעולת הטלית היא כל כך גדולה וחשובה, **לָמָּה**
44 **צָרִיךְ לְחוּטֵי הַצִּיצִית דַּוְקָא, וְעַד** כדי כך גדלה מעלת וחשיבות
45 הציצית **שֶׁטַּלִּית בְּלֹא צִיצִית אֵין בָּהּ קְדוּשָׁה כְּלָל**[7]. **וּבִפְרָט**
46 **עַל פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁהַטַּלִּית הִיא בְּחִינַת הַמַּקִּיף,** כמבואר בקבלה
47 וחסידות האור האלוקי מאיר ופועל
48 בדרך 'פנימי' (בהתלבשות פנימית
49 בעולמות, בדוגמת ההתלבשות
50 הפנימית של הנפש באברי הגוף)
51 ובדרך 'מקיף' מלמעלה, מבלי
52 להתלבש בפנימיות ובדרך כלל האור
53 הפנימי הוא מוגבל ומותאם לפי ערך
54 העולמות והנבראים והאור המקיף הוא
55 אור בלי גבול, ומבואר שהטלית היא
56 מצווה נעלית הקשורה באור המקיף
57 (ולכן גם אופן לבישתה הוא מעל
58 האדם) **וְעַד לִבְחִינַת הַמַּקִּיף**
59 האור האלוקי הבלתי מוגבל **כְּמוֹ**
60 **שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם** הראשון
61 שהיה באור הבלי־גבול (כדי לברוא
62 עולמות ונבראים מוגבלים) שזהו
63 'מקיף' אמיתי, **וְאִם כֵּן,** מאחר
64 שמעלתה של הטלית כל כך גדולה,
65 **אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁבְּהַטַּלִּית וְהַמַּקִּיף**
66 **עַצְמוֹ לֹא יִהְיֶה הַמְּצָוָה**
67 והמתעטף בטלית ללא ציצית אינו
68 מקיים את המצווה, **כִּי־אִם רַק**
69 **כַּאֲשֶׁר נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ** מהטלית
70 **חוּטִין** של הציצית, **שֶׁהֵם** החוטים
71 **רַק הַמְשָׁכָה מְצוּמְצֶמֶת לְגַבֵּי**
72 **הַמַּקִּיף עַצְמוֹ** שהוא אור בלי גבול,
73 רק אז מתקיימת המצווה?
74 **וּבְיוֹתֵר אֵינוֹ מוּבָן בְּטַלִּית**
75 **שֶׁכּוּלָּהּ** צבועה בצבע מיוחד בגוון
76 של **תְּכֵלֶת** שנאמר בתורה לגבי חוטי
77 הציצית, **מַדּוּעַ חַיֶּבֶת** טלית זו
78 **בְּצִיצִית, דְּכֵיוָן שֶׁפְּתִיל תְּכֵלֶת**
79 בציצית **פּוֹטֵר אֶת כָּל הַטַּלִּית,**
80 **הֲרֵי טַלִּית שֶׁכּוּלָּהּ תְּכֵלֶת**
81 **בְּוַדַּאי הָיְתָה צְרִיכָה לִפְטוֹר**
82 **אֶת עַצְמָהּ [וְעַל כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין הָאֱמֶת כֵּן** והאמת
83 היא שטלית שכולה תכלת כן חייבת בציצית, **שֶׁהֲרֵי זוֹ** הסברא שטלית
84 שכולה תכלת תהיה פטורה מציצית **הָיְתָה טַעֲנַת קֹרַח**[8] (וכדברי

---

1) פרשתנו טו, לח. 2) ראה לקו"ת פרשתנו מו, ג. אוה"ת שם ע' תקעה. סד"ה ויקח קרח תרס"ו (המשך תרס"ו ע' שעה ואילך). 3) בסידור אדה"ז הל' ציצית בתחילתו. 4) שו"ע אדה"ז או"ח סט"ז ס"א. 5) ראה זח"ב צז, ב. תקו"ז ת"ו (כב, סע"א). תכ"א (נה, ב). לקו"ת פרשתנו מז, ב. 6) פמ"א (נו, ב). 7) שו"ע אדה"ז או"ח רסכ"א. 8) במדב"ר פי"ח, ג. תנחומא

ביאור בדרך אפשר

המדרש: "ויקח קרח, מה כתיב למעלה מן העניין, ועשו להם ציצית, קפץ קורח ואמר למשה, טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית, אמר לו חייבת בציצית. אמר לו קורח, טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה, ארבע חוטין פוטרות אותה?! בית מלא ספרים מהו שיהא פטור מן המזוזה. אמר לו חייב במזוזה. אמר לו כל התורה כולה רע"ה = 275 פרשיות אינה פוטרת את הבית, פרשה אחת שבמזוזה פוטרת את הבית?! אמר לו דברים אלו לא נצטוית עליהן ומליבך אתה בודאן, הדא הוא דכתיב [זהו שכתוב] ויקח קורח"). **וּמִזֶּה** מטענה זו שאם ההלכה שטלית שכולה תכלת איננה נכונה אלא משה רבינו בדה אותה מליבו, לטענת קורח **בָּא** קורח **לַחֲלוֹק עַל כְּהוּנַּת אַהֲרֹן** בטענה שגם מינוי אהרון לכוהן גדול הוא דבר שמשה רבינו עשה מדעת עצמו, לפי טענת קורח. **וּבִפְנִימִיּוּת יוֹתֵר חָלַק** קורח לא רק על אהרון אלא **גַּם עַל מֹשֶׁה** ועורר על המנהיגות של משה, **וְכִדְמוּכָח מִתְּשׁוּבַת בְּנֵי קֹרַח שֶׁאָמְרוּ**[9] לאחר שעשו תשובה **מֹשֶׁה אֱמֶת וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת, שֶׁמִּזֶּה גּוּפָא** עצמו שכך אמרו כאשר הודו **מוּבָן שֶׁבְּעֶצֶם** קודם שעשו תשובה **הָיְתָה מַחְלוֹקְתָּם עַל הַתּוֹרָה, שֶׁזּוֹהִי** התורה היא **מְצִיאוּתוֹ** ועניינו ומהותו **שֶׁל מֹשֶׁה,** עד כדי כך **שֶׁהַתּוֹרָה** שהיא תורת ה' **נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ**[10] של משה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11] בנבואת מלאכי **זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עַבְדִּי].**

וּנְקוּדַּת הַבֵּיאוּר בָּזֶה[2], המענה לשאלה שנשאלה לעיל מדוע לא די בטלית אף על פי שהיא בחינת 'מקיף' ויש צורך גם בחוטי הציצית אף שהם לא במדריגה נעלית זו, **שֶׁלֹּא מַסְפִּיק** שיש הארה והתגלות של **בְּחִינַת הַמַּקִּיף (טַלִּית) בִּלְבַד, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁהַמַּקִּיף יוּמְשַׁךְ בִּפְנִימִיּוּת (עַל יְדֵי חוּטֵי הַצִּיצִית) דַּוְקָא,** ולמרות שהוא אור 'מקיף' ירד ויומשך ויחדור גם בפנימיות **וְעַל יְדֵי זֶה** שה'מקיף' נמשך בפנימיות **מַמְשִׁיכִים** הארה וגילוי **מִפְּנִימִיּוּת אַחֲדוּת הַפְּשׁוּטָה,** בחינת האלוקות שהיא אחדות 'פשוטה', מופשטת לחלוטין מכל 'ציור' והגדרה **וְעוֹד לְמַעְלָה יוֹתֵר** ואפילו מבחינת האלוקות הנעלית עוד יותר - **מֵעַצְמוּת וּמַהוּת** העצם והמהות של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו.

ב) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵיאוּר הַדְּבָרִים, שֶׁבְּעִנְיָן זֶה (שֶׁצָּרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת דַּוְקָא) ולא די בהמשכת והארת ה'מקיף' באופן שהגילוי נשאר מלמעלה ואינו חודר בפנימיות) **יֵשׁ חִילּוּק** הבדל **בֵּין יִשְׂרָאֵל לָעַמִּים. וּבְהֶקְדֵּם הַיָּדוּעַ** בתורת הסוד **שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם מְקַבְּלִים הַשְׁפָּעָה** וחיות מהאלוקות **מִבְּחִינַת הַמַּקִּיף, כִּי, מִצַּד בְּחִינַת הַמַּקִּיף** שהוא אור בלי גבול וההארה שלו היא מבלי להתייחס למהותו או למעלות או לחסרונות של מקבל ההשפעה **הַכֹּל בְּשָׁוֶוה** (כמו אור השמש שמאיר בארמון המלכות ובמקום האשפה באותה מידה), **וּמִשָּׁם מְקַבְּלִים שֶׁלֹּא עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן, וְכַמְבוֹאָר בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי חסידות על הכתוב **בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם**[12] ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן וב'אור התורה' לאדמו"ר ה'צמח צדק' **וּבְקוּנְטְרֵס** סדרת מאמרים לאדמו"ר מוהרש"ב שתחילתם הפסוק בנבואת יואל **וּמַעְיָן**[13] "מבית ה' יצא והשקה את נחל השיטים", **בְּפֵירוּשׁ מַאֲמַר רַז"ל**[14] אודות השפע הרב הנמשך לאומות העולם **אִם לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ כָּךְ כּוּ'** בוודאי יבוא שפע גם לעושי רצונו (**וּבְמָקוֹם אַחֵר מְבוֹאָר שֶׁהַהַמְשָׁכָה לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ הִיא מִבְּחִינַת כָּךְ**[15] וכמבואר ב'אור התורה': "אפשר לומר פירוש כך על־דרך כך עלה במחשבה... שלאברהם ניתן הכף וזהו לך לך כו' ב' כפין... וזהו הקל־וחומר לעושי רצונו על־אחת־כמה־וכמה שיומשכו ב' כפין הנ"ל ב' כפין בפנימיותם...").

(להלן קטע קצר מהמאמר הנזכר, דיבור המתחיל 'ויהי בשלח פרעה' ב'תורה אור':

"... עכו"ם מקבלים שפע וחיות עולם הזה מקדושתו של הקדוש ברוך הוא וכדכתיב ואתה מחייה את כולם, הוא מבחינת ארך אפים ורב חסד דהיינו מפני

קרח ב - הובא בפרש"י ר"פ קרח. וראה בהדרושים שבהערה 2. 9) ב"ב עד, א. סנהדרין קי, סע"א, ובמדב"ר פי"ח, כ - כגירסת הבחיי והכלי יקר קרח טז, לד. וכ"ה בתנחומא קרח יא. 10) מכילתא בשלח טו, א. תנחומא תשא לה. וראה שבת פט, א. 11) מלאכי ג, כב. 12) תו"א בשלח סא, א ואילך. וראה אוה"ת חנוכה רפח, א. וראה גם לקו"ת פרשתנו מז, א. 13) מאמר ח ואילך. 14) נדרים נ, סע"ב. מכות בסופה. 15) ראה אוה"ת תצוה ע' א'תקע.

ביאור בדרך אפשר

שהוא יתברך כל יכול ומחייה ומשפיע בבחינת רב חסד אף במקום שמכסה ומסתיר על קדושתו יתברך וקרו ליה אלוקא דאלוקייא כו'. ולכן יש להם עושר וכבוד שלא על פי חשבון ומעשה ודעת כי יניקתם מחיות אלוהי שנפל בקליפות בשבירות הכלים כידוע ליודעי חן והוא מוסתר ומכוסה אצלם וימנע מרשעים אורם שאינו מאיר אצלם בהתגלות כי־אם בחושך כפול ומכופל עד שמכחשים בה' אמר נבל בלבו אין אלוקים ונראים ליש ודבר בפני עצמו. מה שאין כן בסיטרא דקדושה שהם מקבלים חיות מגילוי אור פני ה' והוא מתגלה בירידת והשתלשלות סדר המדרגות בעשר ספירות הקדושות שהן הם מידותיו יתברך שהם בחינת כלים להמשכת גילוי אלוהותו יתברך").

מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַהַשְׁפָּעָה לְיִשְׂרָאֵל הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁבָּאתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא כאשר יש התעוררות מלמטה, היינו התעוררות מצד האדם למטה להתקרב לאלוקות, אזי הדבר פועל **אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא,** התעוררות מלמעלה, מצד האלוקות, ויש המשכת אלוקות מלמעלה למטה, **הַיְינוּ, שֶׁהַהַמְשָׁכָה** של האלוקות מלמעלה **תְּלוּיָה בַּעֲבוֹדַת הַמַּטָּה, וְהִיא** המידה והאופן של ההמשכה מלמעלה היא **לְפִי אוֹפֶן** ובהתאם עם **עֲבוֹדַת הַמַּטָּה. וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[16] **שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה** (ובלשון הגמרא: "שכל מידותיו של הקדוש־ברוך־הוא מידה כנגד מידה"), **שֶׁהֲרֵי הַלָּשׁוֹן מִדָּה גּוּפָא** עצמו **מוֹרֶה שֶׁזֶּהוּ** ההמשכה מלמעלה, מאת הקדוש־ברוך־הוא, **עִנְיָן שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה (לְפִי אוֹפֶן עֲבוֹדַת הַמַּטָּה** והרי עבודת המטה מוגבלת כי מדובר בנבראים מוגבלים). **וְעַל פִּי זֶה נִמְצָא לִכְאוֹרָה שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם מְקַבְּלִים הַשְׁפָּעָה יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל** וזהו דבר פלא הדורש ביאור.

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיֶּשְׁנוֹ הַחִידּוּשׁ שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן תּוֹרָה לְגַבֵּי עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה הַדּוֹרוֹת שֶׁקּוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה שֶׁהָיוּ נִיזּוֹנִים בְּחַסְדּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה[17], מבלי שהייתה נדרשת עבודה בבחינת 'אתערותא דלתתא' מצידם, **שֶׁאַף שֶׁנִּשְׁפַּע לָהֶם** לאותם דורות שקודם מתן תורה **מִבְּחִינַת הַמַּקִּיף שֶׁלֹּא עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן** (כמובא לעיל מ'תורה אור'), **הִנֵּה הַמְשָׁכָה זוֹ** שנמשכה לאותם הדורות קודם מתן תורה **הִיא רַק מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַמַּקִּיף,** היינו ב'מקיף' עצמו רק החיצוניות שלו **וּבְמַתַּן תּוֹרָה נִתְחַדֵּשׁ הָעִנְיָן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְקַבְּלִים מִבְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת - מִפְּנִימִיּוּת הַמַּקִּיף דַּוְקָא** ונמצא שההמשכה הנמשכת לבני ישראל (מפנימיות המקיף) נעלית יותר מזו הנמשכת לאומות העולם (מחיצוניות המקיף).

וְעִנְיָן זֶה קָשׁוּר גַּם עִם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ[18] פרשת שלח **(בְּנוֹגֵעַ לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם)** לאחר שהמרגלים דיברו על הארץ דברי דיבה והעם שמע להם, אמרו לעם יהושע בן נון וכלב בן יפונה "... ואתם אל תיראו את עם הארץ, כי לחמנו הם", **סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם, וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י (בַּפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי) דְּקָאֵי** שהכוונה היא **עַל צִלּוֹ** ההגנה **שֶׁל מָקוֹם** סר מהם ולא יגן עליהם, **שֶׁזֶּהוּ** 'צילו של מקום' המגין על אומות העולם הוא **בְּחִינַת הַמַּקִּיף** שמשם הם מקבלים חיות, **וְהַיְינוּ**[19], והמשמעות הפנימית של הדברים היא **שֶׁשּׁוֹרֶשׁ חִיּוּתָם** של אומות העולם **אֵינוֹ אֶלָּא בְּחִינַת צֵל, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְלֹא בָּא בִּבְחִינַת אוֹר וְחַיּוּת פְּנִימִי כוּ'** ואינו משפיע עליהם בדרך של התלבשות פנימית **(וְכֵיוָן שֶׁסָּר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם** ואין להם יותר את השפעת המקיף, **הֲרֵי מִמֵּילָא** אומות העולם **לַחְמֵנוּ הֵם, שֶׁמִּתְבָּרְרִים וְנִכְלָלִים בַּקְּדוּשָׁה** כיוון שמפסיקים לקבל מהמקיף ומקבלים שפע דרך בני ישראל שעל ידי שעובדים את ה' בתורה ומצוות בעולם הזה, הם מעלים ומתקנים את אומות העולם שיקבלו חיות **בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת**[20] וכמבואר ב'אור התורה' כאן: "... אצלם עיקר החיות רק בבחינת צל ומקיף, על כן בקל הוא יכול להסתלק מהם ולהיכלל בקדושה ואזי ממילא ייכנעו... וזהו שאמר להם כלב סר צילם מעליהם שכבר הסיר הקדוש־ברוך־הוא המקיף והצל שלהם... המקור והשורש בקדושה שמשם מקבל יניקה העביר בחינה זו... ואם כן ממילא לחמנו הם שכמו שהלחם טפל לגבי האדם, כך על־דרך־זה נאמר על ד' עממין ואכלת את כל העמים ... שהמאכל מחייה את האדם על ידי שמברר ממנו שורשו שנפל בו מעולם התוהו, כך יברור הניצוצים שנפלו בכנען

ביאור בדרך אפשר

1 בְּאוֹפֶן שֶׁבָּאתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא,
2 הַיְינוּ, שֶׁהַהַמְשָׁכָה תְּלוּיָה בַּעֲבוֹדַת הַמַּטָּה, וְהִיא
3 לְפִי אוֹפֶן עֲבוֹדַת הַמַּטָּה. וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה
4 שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[16] שֶׁמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה מִדָּה כְּנֶגֶד
5 מִדָּה, שֶׁהֲרֵי הַלָּשׁוֹן מִדָּה גּוּפָא מוֹרֶה שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן
6 שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה (לְפִי אוֹפֶן עֲבוֹדַת הַמַּטָּה).
7 וְעַל פִּי זֶה נִמְצָא לִכְאוֹרָה שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם
8 מְקַבְּלִים הַשְׁפָּעָה יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל. אַךְ הָעִנְיָן הוּא,
9 שֶׁיֶּשְׁנוֹ הַחִידּוּשׁ שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּמַתַּן תּוֹרָה לְגַבֵּי
10 עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה הַדּוֹרוֹת שֶׁקּוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה שֶׁהָיוּ
11 נִיזּוֹנִים בְּחַסְדּוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה[17], שֶׁאַף שֶׁנִּשְׁפַּע לָהֶם
12 מִבְּחִינַת הַמַּקִּיף שֶׁלֹּא עַל פִּי חֶשְׁבּוֹן, הִנֵּה
13 הַמְשָׁכָה זוֹ הִיא רַק מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת הַמַּקִּיף,
14 וּבְמַתַּן תּוֹרָה נִתְחַדֵּשׁ הָעִנְיָן שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְקַבְּלִים
15 מִבְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת - מִפְּנִימִיּוּת הַמַּקִּיף דַּוְקָא.
16 **וְעִנְיָן** זֶה קָשׁוּר גַּם עִם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ[18]
17 (בְּנוֹגֵעַ לְאוּמּוֹת הָעוֹלָם) סָר צִלָּם
18 מֵעֲלֵיהֶם, וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י (בַּפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי) דְּקָאֵי עַל
19 צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת הַמַּקִּיף, וְהַיְינוּ[19],
20 שֶׁשּׁוֹרֶשׁ חִיּוּתָם אֵינוֹ אֶלָּא בְּחִינַת צֵל, שֶׁהוּא
21 בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְלֹא בָּא בִּבְחִינַת אוֹר וְחַיּוּת
22 פְּנִימִי כוּ' (וְכֵיוָן שֶׁסָּר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם, הֲרֵי מִמֵּילָא
23 לַחְמֵנוּ הֵם, שֶׁמִּתְבָּרְרִים וְנִכְלָלִים בַּקְּדוּשָׁה
24 בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת[20]). וְכַיָּדוּעַ[21] בְּעִנְיָן אַחַד עָשָׂר

---

16) סוטה ח, ב. ט, ב. תוספתא סוטה רפ"ד. ועוד. 17) פסחים קיח, א. 18) יד, ט. 19) ראה אוה"ת פרשתנו ס"ע תקכג ואילך. וראה גם שם ע' תקמו. 20) ראה שם ע' תנב. 21) ראה עץ חיים שער יא (שער המלכים) פ"י. פרי עץ חיים שער

ביאור בדרך אפשר

בשבירת הכלים כו׳ ויוכלל בקדושה כענין אם לעובדי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה...״). **וְכַיָּדוּעַ**[21] בתורת הסוד **בְּעִנְיַן אַחַד עָשָׂר כְּתָרִין דִּמְסָאֲבוּתָא** כתרים של הטומאה, **וְלֹא כְּמוֹ בַּקְּדוּשָׁה שֶׁיֵּשׁ עֶשֶׂר** סְפִירוֹת דַּוְקָא, עֶשֶׂר וְלֹא אַחַת עֶשְׂרֵה[22], כִּי, בַּקְּדוּשָׁה נִמְשָׁךְ וּבָא הַחִיּוּת בִּפְנִימִיּוּת בְּאוֹפֶן שֶׁל הִתְאַחֲדוּת (וְכֵן הוּא לְמַעְלָה, שֶׁבְּחִינַת הַכֶּתֶר נִמְשָׁךְ בְּכָל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת), וְלָכֵן אֵינוֹ נִמְנֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּסִּטְרָא אַחֲרָא לֹא נִמְשָׁךְ הַחִיּוּת בִּפְנִימִיּוּת וְהִתְאַחֲדוּת, אֶלָּא נִשְׁאָר בִּבְחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה, וְלָכֵן נִמְנֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינָה הָאַחַת עֶשְׂרֵה, שֶׁהוּא הַמַּקִּיף דִּלְבוֹנָה זַכָּה, וְהוּא עִיקַּר הַחִיּוּת שֶׁלָּהֶם שֶׁעוֹמֵד בִּבְחִינַת מַקִּיף עֲלֵיהֶם (וּבְעִנְיָן זֶה טָעוּ הַמְרַגְּלִים[23], שֶׁחָשְׁבוּ שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֶת זֶה לְעוּמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹקִים[24], הִנֵּה גַּם בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם נִתְלַבֵּשׁ הַחִיּוּת הָאֱלֹקִי בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת, כְּמוֹ בַּקְּדוּשָׁה, וְלָכֵן סָבְרוּ שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת יָכוֹל לְהוֹצִיא אֶת כֵּלָיו. אֲבָל בֶּאֱמֶת אֵין הַקְּדוּשָׁה מִתְעָרֶבֶת עִמָּהֶם, כִּי אִם בִּבְחִינַת צֵל וּמַקִּיף בִּלְבַד).

ג) **וּבֵיאוּר** עִנְיַן הַמְשָׁכַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ וּבָעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם. דְּהִנֵּה, עִנְיַן הָאֱמוּנָה הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף לְגַבֵּי הַשֵּׂכֶל. וּכְמוֹ כֵן שֵׂכֶל לְגַבֵּי מִדּוֹת הוּא בְּחִינַת מַקִּיף, וְעַד שֶׁהַמִּדּוֹת לְגַבֵּי מַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה הֵם בְּחִינַת מַקִּיף. וַעֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת[25]. וְהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה בָּזֶה הִיא בְּנוֹגֵעַ לִבְחִינַת הָאֱמוּנָה,

ביאור בדרך אפשר

ושלום. **אֲבָל בֶּאֱמֶת** אמנם הקדושה נותנת להם חיות, אבל **אֵין הַקְּדוּשָׁה מִתְעָרֶבֶת עִמָּהֶם** והשפעת החיות היא לא בדרך של התלבשות פנימית והתאחדות, **כִּי־אִם בִּבְחִינַת צֵל וּמַקִּיף בִּלְבַד** (באופן שאין הקדושה ׳נתפסת׳ בהם).

ג) **וּבֵיאוּר עִנְיַן הַמְשָׁכַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת** כפי שהוא בא לידי ביטוי **בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ וּבָעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם,** כפי שממשיך ומפרט.

דְּהִנֵּה, עִנְיַן הָאֱמוּנָה שהאדם מאמין בה׳ **הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף לְגַבֵּי הַשֵּׂכֶל** כי דברים שהאדם מבין היטב בשכלו נכנסים וחודרים בו באופן פנימי. ואילו דברים שהוא מאמין בהם, מבלי הבנה והשגה, נשארים לגביו ׳מקיף׳ ולא חודרים בו בפנימיות. **וּכְמוֹ כֵן** ובדומה לכך שאמונה לגבי שכל היא ׳מקיף׳, גם **שֵׂכֶל לְגַבֵּי מִדּוֹת הוּא בְּחִינַת מַקִּיף,** כי המידות קשורות למציאות של האדם עצמו, ולתחושות ולרגשות שלו, וניכרות ונרגשות בו עצמו, יותר מאשר השכל שאדם יכול להבין ולהשכיל גם בדברים רחוקים ומופשטים מהמציאות שלו. ונמצא שהשכל הוא ׳מקיף׳ ורחוק מהאדם לעומת המידות שהן עניין פנימי שנוגע לו ואכפת לו **וְעַד** כדי כך הוא ההבדל בין ׳מקיף׳ ו׳פנימי׳ בכוחות הנפש **שֶׁהַמִּדּוֹת** הרגשות של האדם **לְגַבֵּי מַחֲשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה** שהם כוחות מוחשיים וקשורים במציאות הגשמית לגבי המידות שהם עניין יותר רוחני ומופשט **הֵם** המידות **בְּחִינַת מַקִּיף. וַעֲבוֹדַת הָאָדָם הִיא לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת**[25] להחדיר את העניינים הנעלים המופשטים שהם בבחינת ׳מקיף׳ ומצד עצמם אינם מתלבשים ואינם חודרים באדם בפנימיות שגם הם ירדו ויתלבשו ויחדרו ויהיו ניכרים ונרגשים בפנימיות. **וְהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה** המוטלת על האדם **בָּזֶה** בהמשכת המקיף בפנימי

הקדישים פ״ד. וראה תו״א תולדות כ, סע״ב ואילך. אוה״ת שם קנב, א ואילך. המשך תער״ב ח״א פר״י ואילך. 22) ראה ספר יצירה פ״א מ״ד. 23) אוה״ת פרשתנו שם ע׳ תקכד. 24) קהלת ז, יד. 25) ראה ד״ה כי תשא בתו״א הוספות קיא, א ואילך. לקו״ת ואתחנן ד, א ואילך. ספר המאמרים עטר״ת ע׳ ערב ואילך. תרפ״ב ע׳ רכו ואילך. תרפ״ז ע׳ קיג ואילך. ד״ה כי תשא דש״פ ויקהל, פ׳ שקלים תשי״א (ספר המאמרים תשי״א ע׳ כח ואילך).

ביאור בדרך אפשר

היא בְּנוֹגֵעַ לִבְחִינַת הָאֱמוּנָה, שֶׁנּוֹסָף עַל הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ שקיימת בכל יהודי מעצמה, מבלי שתהיה עבודה מצידו על כך, והיא עצם העובדה **שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים**[26], כדברי הגמרא שבני ישראל הם מאמינים שנאמר בהם 'ויאמן העם' והם בני מאמינים שנאמר באברהם אבינו 'והאמין בה'' **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנּוֹתְנִים מִלְּמַעְלָה** ולא תלוי בעבודת האדם, הנה בנוסף לזה **צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּרְעֵה אֱמוּנָה**[27], כלשון הכתוב בתהילים, וכמבואר בחסידות הכוונה היא לרעות ולפרנס את האמונה, היינו להגדיל ולהרחיב ולהוסיף חוזק באמונה שקיימת מצד עצמה, **לְהַמְשִׁיךְ הָאֱמוּנָה** שמצד עצמה היא דבר 'מקיף' ומופשט ולהמשיך ולהחדיר את האמונה **בְּפְנִימִיּוּת בְּהַשָּׂגַת הַמּוֹחַ** ודבר שמובן ונקלט בשכל חודר בפנימיות. **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לַהַמְשָׁכָה מֵהַשֵּׂכֶל לַמִּדּוֹת,** וכאמור, השכל ביחס למידות הוא מקיף, והמשכה מהשכל למידות, היינו שלהבנה השכלית תהיה השפעה ופעולה על הרגש, היא המשכה של המקיף בפנימי, וכדי לפעול זאת דרושה עבודה מיוחדת כיוון **שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם** בין השכל שבמוח לרגש שבלב **מֵיצַר הַגָּרוֹן**[28] המהווה מחיצה בין עולם השכל לעולם הרגש, **וּמִצַּד זֶה** בגלל ההפסק והמחיצה של 'מיצר הגרון' **יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁהַשֵּׂכֶל יִשְׁאַר בִּמְקוֹמוֹ** בעולם השכל ולא תהיה לו השפעה על הרגש, **וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּיצִיאַת מִצְרַיִם** במובן של יציאה ושחרור מהמיצר והגבול, כדי **שֶׁמֵּיצַר הַגָּרוֹן לֹא יַפְסִיק** בין השכל למידות, **אֶלָּא** להיפך שבמקום להיות מחיצה המפסקת יהיה אמצעי לחיבור **שֶׁעַל יָדוֹ יוּמְשַׁךְ בְּחִינַת הַשֵּׂכֶל** וירד ממקומו במוח לפעול ולהשפיע **בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב,** וכאשר יש לאדם הבנה והשגה בגדולת ה', הדבר לא יישאר במוח אלא יעורר בו רגשות של **אַהֲבָה וְיִרְאָה כו'** ועל ידי זה השכל שהוא 'מקיף' (לפחות ביחס למידות) יומשך בפנימיות, ברגש הלב.

וְנוֹסָף עַל הָאַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁבַּלֵּב, מלבד זאת שהשכל יורד ונמשך למידות ברגש ניכר וגלוי של אהבת ה' ויראת ה' **הִנֵּה** כדברי הזוהר **לְבָא פָּלִיג לְכָל שַׁיְיפִין**[29] הלב (מזרים דם ו) מחלק (חיות) לכל האברים, כך

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁנּוֹסָף עַל הָאֱמוּנָה עַצְמָהּ, שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם
2 מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים[26], שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנּוֹתְנִים
3 מִלְּמַעְלָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּרְעֵה אֱמוּנָה[27],
4 לְהַמְשִׁיךְ הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת בְּהַשָּׂגַת הַמּוֹחַ. וְעַל
5 דֶּרֶךְ זֶה בְּנוֹגֵעַ לַהַמְשָׁכָה מֵהַשֵּׂכֶל לַמִּדּוֹת, שֶׁיֵּשׁ
6 בֵּינֵיהֶם מֵיצַר הַגָּרוֹן[28], וּמִצַּד זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת
7 שֶׁהַשֵּׂכֶל יִשָּׁאֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן
8 דִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁמֵּיצַר הַגָּרוֹן לֹא יַפְסִיק, אֶלָּא
9 שֶׁעַל יָדוֹ יוּמְשַׁךְ בְּחִינַת הַשֵּׂכֶל בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב,
10 אַהֲבָה וְיִרְאָה כו'. וְנוֹסָף עַל הָאַהֲבָה וְיִרְאָה
11 שֶׁבַּלֵּב, הִנֵּה לְבָא פָּלִיג לְכָל שַׁיְיפִין[29], שֶׁאַהֲבָה
12 הִיא שֹׁרֶשׁ לְרָמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה וְיִרְאָה הִיא שֹׁרֶשׁ
13 לְשָׂס"ה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה[30], שֶׁזּוֹהִי הַהַמְשָׁכָה
14 בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל, שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִיקָּר[31].
15 וְכַיָּדוּעַ שֶׁאַהֲבָה וְיִרְאָה הֵם בְּחִינַת הַנִּסְתָּרוֹת[32],
16 וְצָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה גַּם לִבְחִינַת הַנִּגְלוֹת, ו"ה
17 נִגְלוֹת[32], שֶׁהוּא עִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּמַעֲשֶׂה,
18 שֶׁבָּזֶה שָׂרִים כָּל יִשְׂרָאֵל, דְּתוֹרָה אַחַת לְכוּלָּנוּ,
19 וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּמִצְוֹות, וּכְמוֹ מִצְוַת
20 תְּפִלִּין, שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוָה בְּמַעֲשֶׂה אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין

שהשפעת ההבנה וההשגה בגדולת ה' לא נעצרת אפילו ברגש של אהבת ה' ויראת ה' שבלב אלא נמשכת לכל אברי הגוף, כיוון **שֶׁאַהֲבָה הִיא שֹׁרֶשׁ לְרָמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה וְיִרְאָה הִיא שֹׁרֶשׁ לְשָׂס"ה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה**[30] (כמבואר בספר התניא: "כי האהבה היא שורש כל רמ"ח מצוות עשה וממנה הן נמשכות ובלעדה אין להן קיום אמיתי כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת ואי אפשר לדבקה בו באמת כי־אם בקיום רמ"ח פיקודין שהם רמ"ח אברין דמלכא כביכול... והיראה היא שורש לשס"ה לא־תעשה כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקדוש־ברוך־הוא. או יראה פנימית מזו שמתבושש מגדולתו למרות עיני כבודו ולעשות הרע בעיניו כל תועבת ה' אשר שנא הם הקליפות וסיטרא אחרא אשר יניקתם מהאדם התחתון ואחיזתם בו הוא בשס"ה מצוות לא־תעשה"), **שֶׁזּוֹהִי הַהַמְשָׁכָה** של ההבנה ושל הרגש, המוחין והמידות, **בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל** של קיום המצוות, **שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִיקָּר**[31] כדברי המשנה בפרקי אבות "לא המדרש עיקר אלא המעשה". **וְכַיָּדוּעַ שֶׁאַהֲבָה וְיִרְאָה הֵם בְּחִינַת הַנִּסְתָּרוֹת**[32], כמובא בספר התניא: "כמו שכתוב בזוהר הקדוש על פסוק נודע בשערים בעלה דא קודשא־בריך־הוא דאיהו אתידע ואתדבק [זה הקדוש־ברוך־הוא שהוא נודע ונדבק] לכל חד לפום מה דמשער בלביה וכו' ולכן נקראים דחילו ורחימו [יראה ואהבה] הנסתרות לה' אלוקינו, ותורה ומצוות הן הנגלות לנו ולבנינו לעשות כו'", **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה** מבחינת 'הנסתרות', היינו שאהבה ויראה צריכות לרדת ולבוא לידי ביטוי במעשה, **גַּם לִבְחִינַת הַנִּגְלוֹת, ו"ה נִגְלוֹת**[32], כנרמז בכתוב "הנסתרות לה' אלוקינו והנגלות לנו ולבנינו" **שֶׁהוּא עִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּמַעֲשֶׂה, שֶׁבָּזֶה** בעניין המעשה בפועל **שָׂרִים כָּל יִשְׂרָאֵל** לא כמו בעניין השכל והרגש שבו יש הבדלים וחילוקי דרגות, הרי במעשה בפועל כולם שווים, **דְּתוֹרָה אַחַת לְכוּלָּנוּ, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּמִצְוֹות,** ואם התורה ניתנה לכולם בשווה קל־וחומר שבמעשה המצוות כולם שווים **וּכְמוֹ** למשל **מִצְוַת תְּפִלִּין, שֶׁבְּקִיּוּם הַמִּצְוָה בְּמַעֲשֶׂה** בהנחת התפילין בפועל **אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין מֹשֶׁה רַבֵּינוּ** עם כל מעלתו

---

26) ראה שבת צז, א. 27) תהלים לז, ג. וראה דרושים שבהערה 25. 28) ראה לקוטי תורה להאריז"ל וישב לט, מ (ד"ה ויהי כו' עתה נבאר סוד יוסף). תו"א וארא נח, ב ואילך. יתרו עא, ד. הוספות לויחי קב, ג. קד, ב ואילך. 29) ראה זהר ח"ב קנג, א. ח"ג קסא, ב. רכא, ב (ברע"מ). רלב, א (ברע"מ). תניא אגה"ק סל"א. 30) תניא פ"ד. 31) אבות פ"א מי"ז. 32) נצבים כט, כח. תקו"ז תיקון יו"ד (כה, ב). תניא פמ"ד (סב, ב).

ועשו להם ציצית

מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְפָשׁוּט שֶׁבַּפְּשׁוּטִים שֶׁנִּמְצָא בְּחוֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכוּפָּל דִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוָה בְּמַעֲשֶׂה הוּא אֵצֶל שְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה. וְהוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ לִתְפִלִּין[33], שֶׁכֵּן הוּא בְּכָל הַמִּצְוֹת. וְאַף שֶׁבְּכַוָּונַת הַמִּצְוֹת כּוּ׳, בְּחִינַת הַנִּסְתָּרוֹת, יֵשׁ חִילּוּקִים, וְעַד לְחִילּוּקִים מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, חֲרֵי הָעִיקָּר הוּא הַמַּעֲשֶׂה[31], וּכְפִי שֶׁמֵּבִיא רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[34] פְּסַק הַהֲלָכָה הָעֲרוּכָה בְּתַלְמוּד וּפוֹסְקִים, שֶׁאִם קִיֵּים הַמִּצְוָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּיְּוֵון יָצָא יְדֵי חוֹבָה כּוּ׳.

ד) וְזֶהוּ עִנְיַן מִצְוַת צִיצִית, שֶׁבָּהּ כְּלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁבַּקְּדוּשָׁה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר עַד לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת, וְכֵן בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁבְּחִינַת הַמַּקִּיף יוּמְשַׁךְ וְיַחְדּוֹר בְּכָל הַכֹּחוֹת פְּנִימִיִּים שֶׁלּוֹ, וְעַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה מַטָּה עַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה, וְדַוְקָא עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַמַּקִּיף. וְכֵן הוּא בְּמִצְוַת צִיצִית, שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בְּחוּטֵי הַצִּיצִית דַּוְקָא, וְלֹא דַּי בְּהַטַּלִּית מִצַּד עַצְמָהּ שֶׁהוּא עִנְיַן הַמַּקִּיף, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַטַּלִּית עַצְמוֹ אֵין בּוֹ קְדוּשָׁה כְּלָל, לְפִי שֶׁהָעִיקָּר הוּא לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַמַּקִּיף דְּטַלִּית בִּפְנִימִיּוּת, עַל יְדֵי הַחוּטִים דַּוְקָא. וְהַיְינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּקִּיף הוּא מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר, הִנֵּה הַהַמְשָׁכָה מִשָּׁם צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל יְדֵי צִמְצוּם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן חוּטֵי הַצִּיצִית, שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת עִנְיַן הַשְּׁעָרוֹת[35], שֶׁהַמְשָׁכָתָם הִיא עַל יְדֵי הֶפְסֵק עֶצֶם

ביאור בדרך אפשר

לְפָשׁוּט שֶׁבַּפְּשׁוּטִים שֶׁנִּמְצָא בְּחוֹשֶׁךְ כָּפוּל וּמְכוּפָּל דִּזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁקִּיּוּם הַמִּצְוָה המופלאה היינו שגם האדם עצמו הוא בדרגה רוחנית נחותה ביותר והוא ׳פשוט שבפשוטים׳ וגם הזמן שבו הוא נמצא הוא זמן של חושך רוחני והעלם גדול מאד על האלוקות ובכל זאת קיום מצוות תפילין בְּמַעֲשֶׂה בפועל הוּא אֵצֶל שְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה. וְהוּקְשָׁה כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ לִתְפִלִּין[33] (וכדברי חכמינו ז״ל בגמרא: ״אמר קרא והיה לך לאות על ידך ולזיכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה׳ בפיך, הוקשה כל התורה כולה לתפילין, מה תפילין מצוות־עשה שהזמן גרמא, ונשים פטורות, אף כל מצוות־עשה שהזמן גרמא נשים פטורות״), שֶׁכֵּן הוּא בְּכָל הַמִּצְוֹת וכשם שבפעולה המעשית של הנחת תפילין כולם שווים, כך כולם שווים בקיום בפועל של כל המצוות.

וְאַף שֶׁבְּכַוָּונַת הַמִּצְוֹת כּוּ׳, בְּחִינַת הַנִּסְתָּרוֹת שהרי הכוונה ביחס למעשה היא דבר נסתר ונעלם בליבו של האדם ולא ניכר כלפי חוץ, יֵשׁ חִילּוּקִים והבדלי דרגות בין אדם לאדם, וְעַד לְחִילּוּקִים והבדלים מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה כמו ההבדל בין משה רבנו ל׳פשוט שבפשוטים׳, כאמור לעיל, חֲרֵי הָעִיקָּר בקיום המצוות הוּא הַמַּעֲשֶׂה[31] ולא הכוונה (ובמעשה בפועל כולם שווים כמבואר לעיל), וּכְפִי שֶׁמֵּבִיא רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[34] בספר התניא פְּסַק הַהֲלָכָה הָעֲרוּכָה בְּתַלְמוּד וּפוֹסְקִים, שֶׁאִם קִיֵּים האדם הַמִּצְוָה במעשה בפועל אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִּיְּוֵון בלבו את כוונת המצווה יָצָא יְדֵי חוֹבָה כּוּ׳.

ד) וְזֶהוּ עִנְיַן התוכן הפנימי של מִצְוַת צִיצִית, שֶׁבָּהּ במצוות ציצית כְּלָלוּת הָעִנְיָן שֶׁבַּקְּדוּשָׁה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַמַּקִּיף שמצד עצמה היא אור נעלה שלא יורד ונמשך לדרגות נמוכות שגם עניין זה יומשך בִּפְנִימִיּוּת, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר ׳כתר עליון׳ שלמעלה מהספירות שתרד ותומשך לספירות בכל הדרגות עַד לִבְחִינַת הַמַּלְכוּת שהיא הספירה האחרונה והכי תחתונה, וְכֵן בדוגמת המשכת המקיף בפנימי כפי שהוא למעלה באלוקות, בספירות העליונות, תהיה המשכת המקיף בפנימי גם בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁבְּחִינַת הַמַּקִּיף הכוחות הנעלים שבנפש (שעניינם נתבאר לעיל) יוּמְשַׁךְ וְיַחְדּוֹר בְּכָל הַכֹּחוֹת פְּנִימִיִּים שֶׁלּוֹ, וְעַד שֶׁיּוּמְשַׁךְ לְמַטָּה מַטָּה עַל יְדֵי הַמַּעֲשֶׂה שהוא הכוח הכי נחות והכי חיצוני מבין כל כוחות הנפש, וְדַוְקָא עַל יְדֵי זֶה שהמקיף יורד ונמשך מפנימיות נִמְשָׁךְ לא רק מחיצוניות המקיף, אלא המשכת המקיף מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַמַּקִּיף.

וְכֵן הוּא בְּמִצְוַת צִיצִית שבה בא לידי ביטוי התוכן הכללי של עניין המשכת המקיף בפנימי, שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בשביל קיום המצווה בְּחוּטֵי הַצִּיצִית דַּוְקָא עניין ה׳פנימי׳, וְלֹא דַּי בְּהַטַּלִּית מִצַּד עַצְמָהּ שֶׁהוּא עִנְיַן הַמַּקִּיף, וְעַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁהַטַּלִּית עַצְמוֹ ללא חוטי הציצית אֵין בּוֹ קְדוּשָׁה כְּלָל והעיטוף בטלית ללא ציצית אינו מצווה, לְפִי שֶׁהָעִיקָּר הוּא לְהַמְשִׁיךְ ולהורייד מלמעלה למטה את בְּחִינַת הַמַּקִּיף דְּטַלִּית בִּפְנִימִיּוּת, עַל יְדֵי הַחוּטִים דַּוְקָא.

וממשיך ומבאר את טעם הדבר מדוע המשכת המקיף של הטלית נמשכת דווקא על ידי חוטי הציצית.

וְהַיְינוּ, דְּכֵיוָן שֶׁהַמַּקִּיף עניינה של הטלית מצד עצמה הוּא מִמָּקוֹם גָּבוֹהַּ ונעלה בְּיוֹתֵר, הִנֵּה הַהַמְשָׁכָה מִשָּׁם צְרִיכָה לִהְיוֹת עַל יְדֵי צִמְצוּם של האור המקיף הנעלה, כי ללא הצמצום, כשהוא מאיר בכל תקפו, אי אפשר שירד ויומשך ב׳פנימי׳ כי הדרגות הנמוכות לא יכולות לקלוט ולהכיל אותו, שֶׁזֶּהוּ הצמצום של האור המקיף עִנְיַן חוּטֵי הַצִּיצִית, שֶׁהֵם בְּדוּגְמַת עִנְיַן הַשְּׁעָרוֹת[35] שמצד אחד הם חלק מהגוף וצומחות, ומצד שני החיות שבשערות היא מועטה ומצומצמת ולכן אין האדם חש כאב בגזירת השערות, שֶׁהַמְשָׁכָתָם השערות, היינו החיות שבהן מהמוח, הִיא עַל יְדֵי הֶפְסֵק עֶצֶם

33) קדושין לה, א. 34) תניא פל״ח. 35) ראה סהמ״צ להצ״צ מצות ציצית (טו, סע״ב ואילך).

הַגּוּלְגֹּלֶת וההפסק שבין המוח, מקור החיות, לשערות גורם לכך שתהיה להם חיות מועטת ומצומצמת ביותר.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁחוּטֵי הַצִּיצִית צְרִיכִים לִהְיוֹת תחילה **דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ מְקַשְּׁרָם** את חוטי הציצית **בְּהַבֶּגֶד** כי המקיף עצמו, ללא הצמצום, לא יכול לרדת למטה למדריגת הפנימי **וּלְאִידָךְ,** מצד שני, גם **חוּטֵי הַצִּיצִית** לבדם, מבלי חיבור לטלית, **אֵינָם עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ (דִּכְשֵׁם שֶׁהַטַּלִּית עַצְמָהּ** ללא ציצית **אֵין בָּהּ קְדוּשָּׁה, כְּמוֹ כֵן גַּם חוּטֵי הַצִּיצִית מִצַּד עַצְמָם** ללא הטלית **אֵין בָּהֶם קְדוּשָּׁה), אֶלָּא** עניינם של חוטי הציצית הוא **שֶׁעַל יָדָם נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַמַּקִּיף דְּטַלִּית בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת** כמבואר לעיל באריכות.

וְעַל יְדֵי זֶה שהאור המקיף הנעלה יורד ונמשך וחודר באדם בפנימיות **נַעֲשֶׂה** הטלית **פְּרִיסוּ דְּמַלְכָּא,** בגד של המלך **שֶׁפּוֹעֵל** העיטוף בטלית **הַבִּיטּוּל** של היישות העצמית **בְּהָאדָם, שֶׁנִּמְשָׁךְ עָלָיו קַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם כּוּ' (כַּנַּ"ל סָעִיף א'.** וכמובא שם מספר התניא). **וְזֶהוּ עִנְיָן לְבִישַׁת טַלִּית וּתְפִילִין קוֹדֶם הַתְּפִלָּה**[36] וכהכנה לעבודת התפילה **(כַּמְבוֹאָר גַּם בְּמִכְתַּב אַדְמוֹ"ר** הרבי הרש"ב **נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן**[37]**), דִּתְפִלָּה הוּא** עִנְיָן **הַהִתְבּוֹנְנוּת,** בגדולת ה' הפועלת ביטול של האדם לאלוקות **וְקוֹדֶם הַתְּפִלָּה עֲדַיִין נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ**[38] ומבואר בחסידות שהכוונה למצבו של האדם קודם התפילה כאשר הוא עדיין בבחינת יש ומציאות, **וּמִכָּל מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת** קודם התפילה **לְבִישַׁת הַטַּלִּית** עם חוטי הציצית המחוברים לה **כּוּ', שֶׁהוּא** ענין **הַמְשָׁכַת בְּחִינַת הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת,** כמבואר לעיל, **וּבְכֹחַ זֶה** של המשכת המקיף בפנימי קודם התפילה, **נַעֲשִׂית אַחַר כָּךְ הַתְּפִלָּה וְהַהִתְבּוֹנְנוּת כּוּ',** באופן כזה שֶׁהתפילה וההתבוננות באלוקות במהלך התפילה **פּוֹעֶלֶת עַל כָּל הַיּוֹם כּוּלוֹ, עַל יְדֵי הַהֲלִיכָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ**[39], מתפילה שמקומה בבית הכנסת ללימוד תורה שהיא בבית המדרש, ודבר זה של השפעת ההתבוננות והתפילה על כל היום כולו, שייך לכל אחד ואחד, וקיים **גַּם אֵצֶל בַּעַל עֵסֶק** שאינו יושב בבית המדרש כל היום **שֶׁצָּרִיךְ** גם הוא **לִקְבּוֹעַ עִתִּים לַתּוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ** אחרי לימוד התורה הבא מיד לאחר התפילה **הַנְהֵג בָּהֶם מִנְהַג דֶּרֶךְ אֶרֶץ**[40] לעסוק במסחר ובשאר ענייני העולם לצורך הפרנסה, **וּבְאוֹפֶן שֶׁבְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ**[41], היינו שהאדם יודע את ה' ומקושר אליו 'בכל דרכיך' גם בעיסוקו בענייני החול ולא רק בעיסוק בתורה ומצוות, כי המקיף נמשך בפנימי וחודר בתוך כל המציאות של האדם ובכל מעשיו. **וְעַד שֶׁמִּזֶּה** מידיעת ה' 'בכל דרכיך' **בָּאִים לְקִיּוּם הַיְעוּד מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוָּיָ' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים**[42] שכל העולם כולו יהיה מלא בידיעת ה' כשם שמים מכסים את כל הים, יעוד שיקויים בפועל **בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.**

1 הַגּוּלְגֹּלֶת. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁחוּטֵי הַצִּיצִית צְרִיכִים
2 לִהְיוֹת דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ מְקַשְּׁרָם
3 בְּהַבֶּגֶד, וְלֹא שֶׁיָּבוֹא מֵהַבֶּגֶד עַצְמוֹ[36], וּלְאִידָךְ,
4 חוּטֵי הַצִּיצִית אֵינָם עִנְיָן בִּפְנֵי עַצְמוֹ (דִּכְשֵׁם
5 שֶׁהַטַּלִּית עַצְמָהּ אֵין בָּהּ קְדוּשָּׁה, כְּמוֹ כֵן גַּם
6 חוּטֵי הַצִּיצִית מִצַּד עַצְמָם אֵין בָּהֶם קְדוּשָּׁה),
7 אֶלָּא שֶׁעַל יָדָם נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַמַּקִּיף דְּטַלִּית
8 בְּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת. וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה פְּרִיסוּ
9 דְּמַלְכָּא, שֶׁפּוֹעֵל הַבִּיטּוּל בְּהָאָדָם, שֶׁנִּמְשָׁךְ עָלָיו
10 קַבָּלַת עוֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם כּוּ' (כַּנַּ"ל סָעִיף א').
11 וְזֶהוּ עִנְיָן לְבִישַׁת טַלִּית וּתְפִילִין קוֹדֶם הַתְּפִלָּה[37]
12 (כַּמְבוֹאָר גַּם בְּמִכְתַּב אַדְמוֹ"ר נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן[38]),
13 דִּתְפִלָּה הוּא עִנְיָן הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְקוֹדֶם הַתְּפִלָּה
14 עֲדַיִין נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ[39], וּמִכָּל מָקוֹם צְרִיכָה לִהְיוֹת
15 לְבִישַׁת הַטַּלִּית כּוּ', שֶׁהוּא עִנְיָן הַמְשָׁכַת בְּחִינַת
16 הַמַּקִּיף בִּפְנִימִיּוּת, וּבְכֹחַ זֶה נַעֲשִׂית אַחַר כָּךְ
17 הַתְּפִלָּה וְהַהִתְבּוֹנְנוּת כּוּ', שֶׁפּוֹעֶלֶת עַל כָּל הַיּוֹם
18 כּוּלוֹ, עַל יְדֵי הַהֲלִיכָה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית
19 הַמִּדְרָשׁ[40], גַּם אֵצֶל בַּעַל עֵסֶק שֶׁצָּרִיךְ לִקְבּוֹעַ
20 עִתִּים לַתּוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ הַנְהֵג בָּהֶם מִנְהַג דֶּרֶךְ
21 אֶרֶץ[41], וּבְאוֹפֶן שֶׁבְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ[42]. וְעַד שֶׁמִּזֶּה
22 בָּאִים לְקִיּוּם הַיְעוּד מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוָּיָ'
23 כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים[43], בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ,
24 בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

35 נאמר בישעיהו "חידלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב
36 הוא" ואמרו חז"ל כי את המילה "במה" יש לקרוא "במה", לשון גבהות,

---

36) ראה גם אוה"ת פרשתנו ע' תקנה־ו. 37) ראה גם שם ע' תקעב. 38) נדפס באג"ק אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' כד ואילך. 39) ישעי' ב, כב. ברכות יד, א. נתבאר במאמרי אדה"ז מארז"ל ע' יז ואילך; פרשיות ח"ב ע' תשמז ואילך. אוה"ת בראשית ח"ו תתרכ, א ואילך. ספר המאמרים תרפ"ט ע' קכו. וש"נ. 40) ברכות בסופה. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה ס"א. 41) ברכות לה, ב. 42) משלי ג, ו. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב. 43) ישעי' יא, ט. וראה רמב"ם סוף הל' מלכים.

בס"ד. שיחת* יום ה' פ' שלח, כ"א סיון, ה'תש"ל

לתלמידות המסיימות ד"בית רבקה", ולמדריכות דמחנה "אמונה"

– ה' עליהן תחיינה –

א. כרגיל, פותחים בענין של תורה, ובפרט מפרשת השבוע.

בפרשתנו מסופר אודות המרגלים, ועד שכל הסדרה [אף שבסופה מדובר אודות דינים וענינים נוספים] נקראת בשם "שלח", שפירושו, כמסופר בהתחלת הסדרה, שהקב"ה אישר[1] למשה לשלוח את המרגלים.

ובזה יש משמעות ולימוד מיוחדים [ככל עניני התורה שפירושה לימוד[2]] בנוגע לנשים, בכל הגילאים.

כפי שרש"י מביא בפרשה שלאח"ז[3] – בקשר ובשייכות להנהגת המרגלים וההולכים אחריהם, כמסופר בפרשתנו – שהנשים שבאותו הדור התבדלו בכך שלא זו בלבד שלא הלכו בעצת המרגלים, ולא הניחו עצמן להתפתות, אלא אדרבה – ש"היו מחבבות את הארץ".

למרות שמעולם לא היו שם, אלא רק שמעו ממשה רבינו, שמסר להם את דבר ה' אודות ארץ ישראל – הרי זה הספיק להם, כדי שלא יבהלו מפרטי דברי ההפחדה שסיפרו להם המרגלים, וירצו ויאהבו את הארץ, מבלי הבט על הקשיים הכרוכים בכך.

וכמדובר כבר פעמים רבות, הרי זה גם חלק מהתורה – הוראה[4], שמראה על תכונות הנפש המיוחדות של הנשמה היהודית, שישנם במיוחד אצל נשים, יותר מאשר אצל אנשים, הקשורות עם חיבת הארץ – אהבת ארץ ישראל.

ב. מהו יחודה של ארץ ישראל לגבי שאר הארצות – מסופר על זה בחומש[5], שארץ ישראל היא "ארץ אשר גו' עיני הוי' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", כלומר, ארץ ישראל היא ארץ שבה רואים כיצד הקב"ה מביט ומשגיח עלי' – זהו הדבר העיקרי; ולאח"ז מוסיף הכתוב, שזהו לא רק בזמנים מיוחדים, אלא "מראשית השנה ועד אחרית שנה" משגיח הקב"ה בהשגחה פרטית על כל הענינים הקשורים עם ארץ ישראל.

ענין זה "התחבב" על הנשים שבאותו הדור, ומזה ישנו לימוד עבור נשי כל הדורות בקשר ובשייכות לענין זה.

ג. מובן מעצמו שהקב"ה משגיח בהשגחה פרטית על כולם, בכל הזמנים ובכל הארצות, ובפרט ע"פ דברי הבעש"ט שאמרם פעמים רבות, וכ"ק מו"ח אדמו"ר חזר על כך בשיחותיו[6] (וגם בשיחות שהוציא לאור בשפה המדוברת, כדי שיגיעו לכל) – שכל דבר שישנו בעולם נפעל ע"י השגחה פרטית, ע"י ההסתכלות והעיון וההשגחה של הקב"ה בעצמו.

ועפ"ז צריך להבין: מהו איפוא יחודה של ארץ ישראל?

מובא על כך בספרים, שבכל המדינות, כיון שלכל מדינה יש מלאך שלה, שזהו השר שלה – המלאך שנמצא אצל הקב"ה בשמים, הנה אף שכל הענינים באים מהקב"ה, כמדובר תורת הבעש"ט בזה, הרי

---

*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית). במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

1) רש"י יג, ב.

2) זח"ג נג, ב.

3) פינחס כו, סד.

4) זח"ג נג, ב. גו"א ר"פ בראשית בשם הרד"ק (לתהלים יט, ח).

5) עקב יא, יב.

6) "היום יום" כח חשון. לקו"ד ח"א פא, א ואילך. וראה כש"ט בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

זה יכול לבוא לפעמים באופן מוסתר – שזהו ענינו של ״מלאך״ שפירושו שליח[7], שכאשר שליח מביא דבר־מה, הנה אף שאינו מביא זאת משלו, כיון שהוא רק שליח, הרי מי שמקבל זאת מהשליח, שאינו רואה את המשלח ששלח לו זאת, אלא רק את השליח, עלול הוא לפעמים לטעות ולהשלות את עצמו, או שמישהו אחר יכול להשלותו, שזהו דבר ששייך לשליח, והשליח עשה זאת על דעת עצמו, ברצון עצמו ובכחות עצמו.

אבל בארץ ישראל, רואים ש״עיני ה׳ אלקיך בה״; אין שם שר[8], אלא היא מתנהלת ע״י הקב״ה עצמו, ולכן לא שייכת שם טעות זו – אא״כ היצר הרע התגבר כל כך, או שבא מישהו מבחוץ ומגרה אותו, שאז הנה אפילו שם עלולים לטעות, שהרי גם שם ישנה הבחירה בין החיים ובין הטוב, ובין הענינים ההפכיים מזה.

ולכן מצינו חילוק בין ארץ ישראל וחוץ לארץ, לא רק בענינים השייכים לתורה ומצוות – שישנם מצוות שמחוייבים בהם בארץ ישראל, ובחוץ לארץ פטורים מהם: מצוות התלויות בארץ, בחרישה זריעה וצמיחה, אלא גם בארץ עצמה, דכיון שהצמיחה היא מן הארץ, הרי זה עצמו מורה שישנו חילוק אפילו בארץ עצמה כפשוטה.

וכסיפור הגמרא[9], שאפילו הגשמיות של ארץ ישראל, הצד החיצוני והגשמי של אדמת א״י שניתן למישוש, תלוי בכמות היהודים שנמצאים שם – שכאשר מתרבים היהודים הנמצאים שם, אזי מתרחבת ומתארכת הארץ כדי שתוכל להכיל גם את היהודים שניתוספו אח״כ.

וכמפורש בגמרא – אין זה רק ברוחניות; ההתחלה היא מרוחניות, אבל אח״כ הרי זה נמשך בפועל: כאשר באים יותר יהודים, ורוצים להיות בארץ ישראל – ״ארץ אשר גו׳ עיני ה׳ אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה״ – אזי מתארך ומתרחב שטחה הגשמי של ארץ ישראל כדי שתוכל להכילם.

ד. והלימוד מזה:

ובהקדם הידוע שההכנה לכל ברכה שמקבלים מהקב״ה, צריכה להיות בדומה לברכה שרוצים לקבל.

ולכן, כשרוצים לקבל תוספת פרנסה – בממון, הרי הסגולה לזה היא ליתן תוספת ממון לצדקה, כמאמר הגמרא[10] ״מלח ממון – חסר״. וכן כשרוצים לקבל חיזוק בבריאות, העצה לזה היא להשתדל שיהודי נוסף יהי׳ בריא, ע״י ביקור חולים, או שתומכים בו באופן שמלכתחילה לא יצטרך לרופא. ובכללות הרי זה כדברי הגמרא[11], שהנהגתו של הקב״ה היא ״מדה כנגד מדה״: בדרך שמראים לו – בה נוהג הקב״ה עם יהודי הזקוק לברכתו ית׳.

ומזה מובן גם בנוגע לאיחול שכל אחד מאיתנו, בתוככי כלל ישראל, מאחל לעצמו, שבקרוב ממש יקויים היעוד ״ואשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות״[12], שהקב״ה ישבור את כתלי הגלות, ויביא את הגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו, שיוליך את כאו״א מישראל לארץ ישראל, ל״ארץ אשר גו׳ עיני ה׳ אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה״ – שההכנה לזה צריכה להיות באופן דומה – שכאו״א מישראל בכל מקום שהוא, צריך לעשות מביתו ומסביבתו, וק״ו ממשפחתו, שבהנהגתם יהי׳ ניכר ש״עיני ה׳ אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה״, שמאיר שם אלקות מתחילת השנה עד סוף השנה, ללא הבט אם זה יום השבת, יו״ט, או יום חול רגיל.

וכאשר בא מישהו ורוצה להשלותו, שישנו מלאך המנהיג את המדינה, ועל ידו נמשכים ברכותיו והשפעותיו של הקב״ה, כך, שבנוגע לכל הענינים שמקבלים מהקב״ה יש להתחשב במלאך, ובפרט שבגלל זה ישנו הדין[13] ש״דינא דמלכותא דינא״ – הרי כל זה אינו אלא בענינים השייכים לממון או

7) דרמ״צ כז, רע״א. וראה לקו״ש חכ״ב ע׳ 163 הערה 36. וש״נ.
8) רמב״ן אחרי יח, כה.
9) גיטין נז, א.
10) כתובות סו, ב.
11) סנהדרין צ, סע״א. וראה סוטה ח, ב ואילך.
12) בחוקותי כו, יג.
13) גיטין יו״ד, ב. וש״נ. וראה אנציק׳ תלמודית בערכו (כרך ז ע׳ רצה ואילך). וש״נ.

למסים וכיו״ב, שאין להם שייכות ליראת שמים ודת, אזי יש להתחשב ולקיים את דין המדינה שבה חיים, כיון שהמדינה יש על גבה מלאך שדרכו נמשכים כל הברכות והשפעות; אבל בענינים השייכים לתורה, יראת שמים ויהדות – הנה כל יהודי (בכל מקום שהוא) אין עליו אלא ה׳ אלוקיו. הוא מתפלל ומבקש את כל הנצרך לו, ישירות מהקב״ה, והקב״ה שולח ונותן לו את ברכותיו והצלחותיו ית׳ בכל המצטרך לו, והמלאך אינו יכול לשנות בזה מאומה, ואינו יכול אפילו לעכב זאת[14] – אם רק התפלה להקב״ה היא כדבעי למהוי.

ה. וזאת משמיענו סיפור זה – שכיון שישנה תכונת נפש מיוחדת לנשים, שהן אוהבות את ה״ארץ אשר עיני ה׳ אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה״, יש להן גם תכונת נפש מיוחדת לעשות ממשפחתם ומביתם ומסביבתם, שגם הם יהיו ארץ ישראל – ארץ, בית, משפחה וסביבה ששייכת ליהודים, והרי כל יהודי נקרא בשם ״ישראל״, ומיד מבין, שכיון שזהו בית יהודי וסביבה יהודית, הנה ״עיני ה׳ אלקיך בה״ – שנמצא שם ביחד עם הקב״ה כביכול, והקב״ה משגיח עליו ״מראשית השנה ועד אחרית שנה״, כל יום במהלך כל השנה.

וזוהי הוראת התורה, שמהוה גם נתינת כח (לא רק סיפור העבר, ולא רק הוראה כיצד צריך להיות עתה) – שכאשר לומדים סיפור זה בתורה, הרי זה גופא מחזק את הכחות של כל אלו שצריכים לקיים את ההוראה שהתורה מורה ע״י סיפור זה.

ולכן, בבוא השבוע שבו מדובר כיצד צריכים בנ״י ללכת לכבוש את ארץ ישראל, ומתעוררת סברא לשלוח מרגלים – מספרת התורה מיד, שהנשים אינן זקוקות לכך – אין להם חפץ בכך ואין להם צורך לכך; הם סומכות על הקב״ה, שזהו דבר שמוכרחים לעשות, יכולים לעשות, ויעשה בפועל, ולכן אינם זקוקות לחקירות ודרישות כלשהם, לתור ולרגל ולהשיב ידיעות.

וכמדובר לעיל, כיצד עושים זאת בפועל כפשוטו – עי״ז שכל אחת מהן עושה את התלוי בה, לעשות מד׳ אמותי׳, משפחתה ביתה וסביבתה, שכאן בחוץ לארץ (ועאכו״כ הנשים ובנות בארץ ישראל), יראו בגלוי, אפילו בעיני בשר, שזוהי הנהגה באופן שמרגישים ורואים שם אלקות לאורך כל מעגל השנה, מהיום הראשון ועד האחרון בשנה.

ואז תובעות הנשים: ״תנה לנו אחוזה״[15], הן מבקשות – ע״י משה – מהקב״ה לייחד להם נחלה ואחוזה, שתהי׳ להן אחיזה (שזהו הפירוש הפשוט של תיבת ״אחוזה״) בארץ ישראל,

תחילה בארץ ישראל הרוחנית – שהם עושים זאת עוד בזמן הגלות, ועי״ז מקרבים ומזרזים שתהי׳ האחוזה בארץ ישראל כפשוטה – עי״ז שמכינים את כל הנמצאים תחת השפעתם, להכיר בהשגחה פרטית של הקב״ה בכל מקום שבו נמצא יהודי, אם בימי החול או בימי השבת והיו״ט, ועי״ז אכן רואים זאת, והראי׳ היא בשמחה ובטוב לבב.

ו. כיון שנמצאים כאן אלו שסיימו שלב אחד בחינוכם, כדי לעבור לשלב גבוה יותר, וכדי לנצל את הידיעות שצברו ולמדו לטובת עצמם, וביתר שאת לטובת הרבים – לטובת אלו שיהיו תחת השפעתם,

ובפרט אלו שינצלו את הקיץ להדרכה והשפעה על ילדי ישראל, שיגדלו בדרך שהראה משה רבינו בתורה, שהיא הוראה בחיי היום־יום, ללכת בדרך התורה, שאז מקבלים את כל הברכות הן בגשמיות והן ברוחניות,

הנה על ידי מילוי תפקידם בשמחה ובטוב לבב ובתכלית השלימות, יקויים בהם, בתוככי כל ישראל וכולם יחד, שבקרוב ממש יזכו לקבל פני משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה.

ולא יתפעלו מזה שישנם העושים חשבונות שחזק העם היושב בה, ישנם עמים רבים שאינם שבעי־רצון מבנ״י, ועמים רבים המנגדים לבנ״י, ויש להם חוזק ומבצרים, ככל הפרטים המנויים בסדרה – כיון שישנו ״ה׳ אתנו אל תיראום״[16], שהקב״ה נמצא עם כאו״א מישראל, ובמיוחד – עם רבים

14) כ״ק אדמו״ר שליט״א השאיר כאן סימן לציין מראה־מקום (המו״ל).

15) פינחס כז, ד.

16) שלח יד, ט.

מישראל, ובמיוחד יותר – עם כלל מישראל בכל מקום שהם, כך ש"סר צלם מעליהם"[17], ולכן לא מתפעלים מכל אלו שאינם ידידי בנ"י (ואף למטה מזה), ויודעים ש"עלה נעלה"[18], שנלך בקרוב לגאולה האמיתית והשלימה, עי"ז שנאיר את סיום הגלות באור ד"נר מצוה ותורה אור"[19], ע"י ריבוי תורה ומצוות בחיי היום־יום,

ואז נצא – בחסד וברחמים ו"שמחת עולם על ראשם"[20] – מן הגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[21] (אנשים ונשים, בנים ובני־בנים), בשמחה ובטוב לבב, בקרוב ממש, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו. אמן כן יהי רצון.

בס"ד. שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז, ה'תש"ל

בלתי מוגה

א. פרשה זו נקראת בשם "שלח", על שם התחלתה: "שלח לך אנשים וגו'", שבזה נכלל כל סיפור המרגלים שבפרשה.

[ומובן, שכיון שענין המרגלים מסופר בתורה באריכות ובכל הפרטים (וחוזר ונשנה בפ' דברים[1]), הרי זה ענין חשוב ועיקרי (שלכן נתבאר בארוכה ובפרטיות) – לא רק בתור ענין שאירע בימים ההם, אלא גם בתור הוראה בזמן הזה, ולא רק הוראה סתם (שבשביל זה מספיק לכתוב בקיצור או אפילו ברמז בלבד), אלא הוראה חשובה ועיקרית לכל אחד ואחת, בכל המקומות ובכל הזמנים.

וכמובן גם מזה שהתוצאה והמסובב מענין המרגלים נוגע לכל הדורות – כיון שעי"ז התעכבו בנ"י במדבר ארבעים שנה, שזהו לא רק עיכוב בזמן (ולאח"ז הי' אותו הענין כמו שהוצרך להיות לפנ"ז), אלא גם עיכוב באיכות – שהכניסה לארץ לאחרי חטא המרגלים היתה באופן אחר לגמרי מכמו שהיתה לולי חטא המרגלים, כמובן מכמה מדרשי חז"ל[2] שאילו היו בנ"י נכנסים לארץ ישראל מיד ע"י משה רבינו, הי' זה באופן שלעולם לא היו יכולים לגרש אותם משם; משא"כ לאחרי חטא המרגלים, שאז היתה הכניסה לארץ (לא ע"י משה, אלא) ע"י יהושע (אף שהי' "משרת משה מבחוריו"[3], ו"משה קיבל תורה מסיני ומסרה (כפי שקיבלה) ליהושע"[4]), אזי הי' יכול להיות הענין ד"גלינו מארצנו", לאחרי בית ראשון ובית שני. ונמצא, שהמסובב מענין המרגלים הו"ע שנוגע עד עכשיו. ולכן, ההוראה מזה היא הוראה עיקרית – שכאשר ענין זה חוזר ונשנה (אע"פ שאינו כמו בפעם הראשונה, אלא רק ברוחניות הענינים), אזי ישנה הוראה כיצד צריכים להתנהג].

ועד"ז בנוגע לענינים שבהמשך הפרשה, שכיון שנקראת בשם "שלח", הרי כל הענינים שבה שייכים לסיפור המרגלים[5], כמו ענין הנסכים, ששייכותו לענין המרגלים מבוארת בפירוש רש"י[6] (באופן המובן אפילו לבן חמש למקרא), ועד"ז בנוגע לשאר הענינים שבפרשה (אלא שרש"י אינו מבארם, כיון שאין זה מובן לבן חמש למקרא), ועד לסיום הפרשה בענין מצות ציצית, שגם זה שייך לענין המרגלים. ואדרבה: כיון ש"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן"[7], הרי הענין דמצות ציצית שבסוף הפרשה שייך לענין המרגלים שבהתחלת הפרשה יותר מהענינים שבאמצע הפרשה, כפי שיתבאר לקמן (בדרך אגב)[8].

---

17) שלח שם – צלו של מקום סר מעליהם (פרש"י עה"פ). נתבאר בשיחת ש"פ שלח סט"ד; סכ"ח ואילך (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 492 ואילך; ע' 504 ואילך). וראה רמב"ן ואוה"ח שם.

18) שלח יג, ל.

19) משלי ו, כג.

20) ישעי' לה, יו"ד. נא, יא.

21) בא יו"ד, ט.

1) א, כב ואילך.

2) ראה לקו"ש חי"ט ע' 346. ח"כ ע' 230. וש"נ.

3) בהעלותך יא, כח.

4) אבות רפ"א.

5) ראה גם לקו"ש חכ"ח ע' 93 ואילך.

6) פרשתנו טו, ב. וראה גם לקו"ש שם הערה 9.

7) ספר יצירה פ"א מ"ז.

8) סוסי"א.

ב. ויובן בהקדם הביאור במעשה המרגלים – דלכאורה אינו מובן[9]:

על המרגלים נאמר[10] "כולם אנשים" – "לשון חשיבות"[11], לא רק בגשמיות, אלא גם בנוגע ליראת שמים וכו', כמ"ש רש"י[11] ש"אותה שעה כשרים היו" – "ראשי בני ישראל המה"[10], "כל נשיא בהם"[12] – נשיאים שנבחרו ע"י משה רבינו, שבודאי בחר בהם בגלל היותם ראויים להיות נשיאים.

וא"כ, איך יתכן שטעו והיו סבורים שבנ"י אינם יכולים ליכנס לארץ ישראל, ושכנעו את בנ"י שלא יוכלו ליכנס לא"י, עד ש"ויבכו העם בלילה ההוא"[13], ועד כדי כך, שכאשר יהושע וכלב עמדו במס"נ ואמרו[14] ש"יכול נוכל לה"[15], "ואתם אל תיראו את עם הארץ וגו'"[16], אזי "ויאמרו[17] כל העדה לרגום אותם באבנים"?!

ובהכרח לומר שסברת המרגלים היתה לה אחיזה בשכל דקדושה, דאל"כ, לא היו המרגלים (שהיו אנשים חשובים וכשרים כו') יכולים לטעות.

והביאור בזה – כדברי רבינו הזקן בלקו"ת[18] בפירוש טענת המרגלים "כי חזק הוא ממנו"[19], שבנ"י לא יוכלו לעמוד בנסיונות שיהיו לאחרי הכניסה לארץ ישראל. – הנסיונות שהיו במדבר, היו יכולים לעמוד בהם; אבל כאשר יכנסו לארץ ישראל [ועוד לפנ"ז, בדרכם לארץ ישראל – "עמלק יושב בארץ הנגב וגו'"[20]], שזהו מקום חדש, ויעמדו בפניהם נסיונות חדשים – אזי לא יוכלו לעמוד בהם, ולכן – היו סבורים – מוטב להשאר במדבר.

אמנם, הא גופא דורש ביאור: ומה בכך שישנם נסיונות? כיון שהקב"ה מצוה לילך לא"י – צריך לילך לא"י?!

ג. ויובן בהקדם המבואר בכ"מ[21] שענין האמונה יכול להשאר באופן מקיף. וכמדובר בשבת שלפנ"ז[22], שיכול להיות מעמד ומצב שיהודי מאמין בה', אבל האמונה נשארת אצלו באופן מקיף, ואינה נמשכת בפנימיות, והיינו, שאינה חודרת באדם שיתנהג ע"פ האמונה.

וכדברי הגמרא[23]: "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קריי'" – דלכאורה אינו מובן: הוא מאמין שהקב"ה יכול לעזור לו, שלכן מבקש ממנו לעזור לו; והוא יודע שגניבה היא היפך הצדק והיושר, שלכן צריך לבוא במחתרת, כיון שאם יתפסו אותו, יענישו אותו עבור עשיית היפך הצדק והיושר, ועל זה מתפלל להקב"ה שלא יתפסו אותו. וא"כ, ממה נפשך: אם הוא מאמין שהקב"ה יכול לעזור לו – מדוע אינו מאמין שהקב"ה יכול ליתן פרנסתו באופן של צדק ויושר?!

אך הענין הוא – שהאמונה היא באופן מקיף בלבד, ואינו נמשכת בשכלו. כלומר: אין הכוונה שהוא לא מאמין; האמונה במקומה היא – הרי היא באמיתתה ובשלימותה, אלא שאינה נמשכת בשכלו, ששם מחשב ועורך את הכלי לפרנסתו.

הוא יודע אמנם שהקב"ה נותן לו פרנסתו, אבל הוא יודע גם שהקב"ה רוצה שהאדם יעשה כלי לפרנסתו, כמ"ש[24] "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה". ובכן: אם האמונה היתה נמשכת וחודרת בשכלו – אזי הי' מחשב ועורך את הכלי לפרנסה באופן המתאים לאמונה; אבל כיון שהאמונה נשארת באופן

---

9) ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשכ"ח בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ג ע' 132 ואילך). וש"נ.
10) פרשתנו יג, ג.
11) פרש"י עה"פ.
12) שם, ב.
13) שם יד, א.
14) וענין זה הועיל (לא בשעת מעשה, אלא) לאחרי זמן, כמ"ש (שם, כד) "ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו גו' והביאותיו אל הארץ", ביחד עם תפלת משה, שפעלה הענין ד"סלחתי כדברך" (שם, כ).
15) שם יג, ל.
16) שם יד, ט.
17) שם, יו"ד.
18) ריש פרשתנו.
19) שם יג, לא.
20) שם, כט.
21) ראה ד"ה ועשו להם ציצית שנאמר בהתוועדות פ"ג (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 476). וש"נ.
22) שיחת ש"פ בהעלותך סל"ה (שם ריש ע' 463). וש"נ.
23) ברכות סג, א (לגירסת הע"י).
24) פ' ראה טו, יח.

מקיף, ואינה חודרת בשכלו – הרי אע"פ שמאמין, מ"מ, בשעה שאינו רואה בשכלו דרך אחרת לפרנסתו מלבד גניבה, אזי יכול לגנוב.

וכשם שהדברים אמורים בנוגע לאמונה ושכל – כן הוא גם בנוגע לשכל ומדות (שהרי שכל נקרא מקיף לגבי מדות, וכ"ש לגבי הענינים שלמטה מהמדות), שלכן יכול להיות שאדם מבין בשכלו שצריך להיות באופן כך וכך, ואעפ"כ, אין זה נמשך במדות שבלב, שירגיש כך.

ולכן, כששואלים יהודי: האם יתכן ש"אין בעה"ב לבירה זו"[25], ישיב, שלא יתכן הדבר, שהרי ישנו כלל ש"אין דבר עושה את עצמו"[26], ככל הביאורים שבזה, ובהכרח לומר שהקב"ה ברא את העולם, ולא רק את כללות העולם, אלא גם את כל הפרטים שבו, שהרי אין זה באופן שהקב"ה ברא את העולם באופן של נקודה, ואח"כ נתפשטו הפרטים מאליהם, אלא כיון שגם כל פרט הוא נברא, חל גם עליו הכלל ש"אין דבר עושה את עצמו".

ולכאורה: כיון שהקב"ה ברא את הכל, ו"הוא חייך"[27], הרי כתוצאה מזה צ"ל הענין ד"לאהבה את ה' אלקיך"[27], ועאכו"כ "ליראה את ה' אלקיך"[28], לירא מהקב"ה, בורא העולם ומנהיגו.

ואעפ"כ, מבלי הבט על כך שמבין זאת בשכלו, עם כל הראיות וכל אריכות הדברים שבזה, ועד שנמשך גם בדיבורו, שמדבר בזה וכו' – אין זה נמשך במדות שבלב שיפעל אצלו רגש של אהבה ויראה להקב"ה (מצד איזה סיבה שתהי' – מיצר הגרון, או טמטום הלב וכיו"ב), והיינו, שהבנת הענין בשכלו נשארת בבחי' מקיף, ואינה נמשכת בפנימיות, שיחדור גם במדות שבלב.

וכן הוא למטה יותר, בנוגע להמשכה ממדות שבלב למחשבה ודיבור ומעשה בפועל, ד"לבא פליג לכל שייפין"[29] – שגם כשמבין בשכלו ונמשך ברגש הלב, יכול להיות שישאר באופן מקיף, ולא יומשך במעשה בפועל.

ד. וכך הי' במעשה המרגלים:

המרגלים טענו: "כי חזק הוא ממנו", ובמילא, "ולמה ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת לנפול גו'", ולכן, "ניתנה ראש ונשובה מצרימה"[30].

ולכאורה: הן אמת שע"פ שכל "חזק הוא ממנו", הרי כיון שהאמינו ש"ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת" – שוב לא שייך לשאול שאלות?! בשלמא בנוגע להבנת השכל – יכול לבוא בעל־שכל גדול יותר ולהקשות קושיא ולהפריך את הבנת השכל; אבל בשעה שאדם מאמין באמונה שלימה – לא שייך לשאול קושיות!

ואעפ"כ רואים, שלמרות שהאמינו וידעו בפשיטות ש"ה' (לא משה רבינו עצמו ח"ו, אלא ה') מביא אותנו אל הארץ הזאת" – כפי שראו בעצמם שהקב"ה הוציא אותם מארץ מצרים בנסים גדולים, והבטיח להעלותם "אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש"[31], והרי המרגלים הודו בכך ש"זבת חלב ודבש היא"[32] – נשארה האמונה באופן מקיף, ולא חדרה בפנימיותם, באופן שתומשך במעשה בפועל.

ה. אך עדיין אינו מובן: איך יתכן שהאמונה נשארה בבחי' מקיף, שלכן היו יכולים לעבור על רצונו ית'?!

ונקודת הביאור בזה – שכאשר מתערבת פני' אישית, הרי זה מעכב את האמונה וההבנה והשגה שבשכל מלחדור בפנימיות עד שתומשך למעשה בפועל.

ובהקדים – שענין זה נקל יותר לבאר לאלו שעוסקים במושכלות:

קודם התחלת השקו"ט בהענין, יש לאדם נטי' לצד מסויים, וכשישאלו אותו: איך נראה לו שתהי'

25) ראה ב"ר רפל"ט.
26) ראה חובת הלבבות פ"ה.
27) ס"פ נצבים.
28) עקב יו"ד, יב. ועוד.
29) ראה זהר ח"ב קנג, א. ח"ג קסא, ריש ע"ב. רכא, ב. רלב, א.
30) פרשתנו יד, ג־ד.
31) שמות ג, ח.
32) פרשתנו יג, כז.

מסקנת הענין, ישיב, שנראה לו – או שיש לו הנחה שכלית – שמסקנת הענין תהי' באופן כך וכך. אמנם, כדי להגיע לאמיתת הענין, צ"ל השקו"ט באופן שישכח אודות הנטי' וההנחה שלו, ועד שישכח על עצמו לגמרי, כי, כל זמן שנרגשת בהשקו"ט הנטי' וההנחה שלו, אזי ישנו ענין של "שוחד", שאינו מניח להגיע אל האמת, כיון שיש לו פני', שמסקנת הענין תהי' כפי שהונח אצלו לכתחילה.

וזהו כללות הענין ש"השוחד יעור עיני חכמים"[33]: גם מי שנקרא בתורה בשם "חכם", הנה כשמקבל "שוחד", הרי זה "יעור עיני חכמים", והיינו, שגם לאחרי שקיבל שוחד הרי הוא עדיין "חכם" (ולא שמתבטל ממנו התואר "חכם"), אלא שהשוחד פועל שמסתכל על הענין בעינים עוורות, ואינו רואה את האמת; והרי ענין ה"שוחד" אינו רק ממון, אלא כדברי הגמרא[34] שיש גם "שוחד דברים", ועאכו"כ שבענין ה"שוחד" שמכסה על האמת נכללת נטי' האישית ואהבת עצמו, ובפרט כאשר פלוני סבור אחרת, שהרי אין לך אהבת עצמו גדולה יותר מאשר הנצחון על זולתו, ולהוכיח שהוא הצודק!

וכמשנ"ת פעם[35] הדוגמא לזה, שכאשר באים לרב עם שאלה בעניני איסור והיתר, הנה גם כאשר הרב פוסק לאיסור, ויש הפסד בדבר, לא מתווכחים עם הרב; אבל כאשר אותו רב יפסוק שלא לטובתו בדין־תורה בדיני ממונות, אזי יתווכח עם הרב כו' – בגלל שאינו יכול לסבול שחבירו צודק... שזהו מצד ענין הנצחון, שהוא חייב לנצח את חבירו!

וכן הוא בנוגע לשקו"ט בשכל – שכל זמן שנרגשת ההנחה השכלית שלו, ובפרט כשרוצה להראות שהוא המנצח, הרי זה מונע ומעכב שתהי' השקו"ט באופן שיבוא למסקנא האמיתית.

ו. ועד"ז מובן בנוגע למעשה המרגלים:

אע"פ שהאמינו ש"ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת", מ"מ, נשארה האמונה אצלם באופן מקיף, בגלל שהיתה אצלם פני' (שלא הניחה שהאמונה וההבנה וההשגה שבשכל תומשך במעשה בפועל) – שנתייראו מפני הנסיונות שיהיו להם בא"י.

[ואף שפני' זו היא מצד הקדושה – הרי הסדר הוא שלאחרי ההתחלה עם פני' שמצד הקדושה, באים לפני' שמצד קליפת נוגה, ועד לפני' שמצד שלש קליפות הטמאות, כפי שמצינו במדרשי חז"ל[36] שהמרגלים לא רצו להכנס לארץ, כיון שחששו שלאחרי הכניסה לארץ יעביר אותם משה מלהיות ראשים, וימנה ראשים אחרים – שזוהי פני' שאינה מצד הקדושה, שבגללה עשו היפך רצון ה', ועד שהי' אצלם ענין של עבודה זרה, כפירוש רש"י[30]: "ניתנה ראש", "לשון עבודת אלילים"].

ובפשטות יותר, הפני' שהיתה אצל המרגלים היא – הא גופא שיצטרכו להתחיל ענין חדש שלא הורגלו בו, היפך טבעם (כפי שהטביע הקב"ה שהרגל נעשה טבע[37]) – שכדי ליכנס לא"י יהי' צורך בנסים לנצח את כל העמים שנמצאים שם.

ואף שיצאו ממצרים בנסים, אותות ומופתים, ובהיותם במדבר היו להם כמה נסים, החל מירידת המן בכל יום, ובלשון רש"י[15]: "קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו" – הרי במשך הזמנים שבינתיים היתה ההנהגה בדרך הטבע.

ולדוגמא – בנוגע לירידת המן, שהנס שהי' בכל יום אירע רק בבוקר, אבל לאח"ז, במשך היום כולו, היתה ההנהגה בדרך הטבע.

ירידת המן היתה אמנם באופן ש"לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר"[38], אבל עדיין היתה צריכה להיות הטירחא ד"שטו העם ולקטו וטחנו ברחים או דכו במדוכה ובשלו בפרור"[39] (אף שבזה גופא היו חילוקי דרגות, כמבואר בגמרא במסכת יומא[40]) – ענינים שהם בדרך הטבע, ולא באופן שהמן נפל לתוך

33) פ' שופטים טז, יט. וראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 95.
34) כתובות קה, ב.
35) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"נ ע' 348 בשוה"ג. וש"נ.
36) זח"ג פרשתנו קנח, סע"א.
37) ראה שבילי אמונה נ"ד ש"ב. שו"ת הרמ"ע מפאנו סל"ו. תניא ספי"ד. פט"ו (כא, א). פמ"ד (סג, ב).
38) בשלח טז, יח.
39) בהעלותך יא, ח.
40) עה, א. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1036 הערה 14.

פיהם מן המוכן. ועד"ז בנוגע לאכילת השליו. ובודאי לא הי' זה באופן שנעשה נס שלא יהיו רעבים, ובמילא לא יהיו זקוקים כלל לאכילה ושתי', כמו בעולם הבא, ש"אין בו לא אכילה ולא שתי' כו' (אלא) צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה"[41].

וכיון שבמשך רוב הזמן היתה ההנהגה בדרך הטבע, הנה מצד הרגילות בהנהגה טבעית (באופן שהרגל נעשה טבע), לא הונח אצלם ענין הנסים שיהי' צורך בהם בעת הכניסה לא"י, ולכן רצו להשאר במדבר.

ז. וזוהי ההוראה שיש ללמוד ממעשה המרגלים:

כיון שע"פ תורה צריכה להיות הנהגת בנ"י ע"פ טבע, שהרי "אין סומכין על הנס"[42], ולכן צריך לעשות "כלי" לפרנסה, הנה כשיהודי מתרגל בהנהגה טבעית, והרגל נעשה טבע, יכול לחשוב שכיון שקשור עם הנהגת הטבע, לא יוכל לעמוד ולהתגבר על כל הקשיים שיש בעבודתו.

ועל זה אומרים לו, שצריך לדעת, שהטבע גופא מתנהל ע"י הקב"ה, שמנהיג את העולם כולו, כך, שכל המאורעות שבעולם אינם סתם "מנהג העולם", "נקרה נקרית", כמ"ש הרמב"ם[43] שעל זה יש אזהרה מיוחדת: "ואם תלכו עמי קרי וגו'"[44].

צריך לדעת ש"ה' מביא אותנו אל הארץ הזאת", והיינו, שהקב"ה מנהיג את כל בנ"י ואת כל אחד מישראל בפרטיות בהשגחה פרטית, ואם הקב"ה עוזר לבנ"י במלחמה נגד ל"א מלכים[45], בודאי עוזר לכל אחד מישראל לנצח ולהתגבר על הקשיים שיש לו בחיי היום־יום.

ולכן, הנה לא זו בלבד שבבוקר אומר "מודה אני לפניך כו'", והולך "מבית הכנסת לבית המדרש"[46], אבל לאח"ז, בבואו ל"הנהג בהן מנהג דרך ארץ"[47], נרגש אצלו בעיקר טבע העולם, אלא הנהגתו בפועל במשך כל היום היא באופן שמתחייב מהאמונה וההבנה והשגה שבשכלו, שחודרים ונמשכים במעשה בפועל.

וכך הולך יהודי לבטח דרכו מבלי להתפעל מעניני העולם, בידעו ש"סר צלם מעליהם וה' אתנו אל תיראום"[16], ועד שזוכים ליכנס לארץ ישראל, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, למטה מעשרה טפחים, בקרוב ממש.

* * *

ח. ע"פ האמור לעיל יובן ענין נוסף הדורש ביאור:

בנוגע למ"ש אודות שילוח המרגלים: "שלח לך", "לדעתך, אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח"[48] — יש שלומדים בפשטות שמשה לא העריך וחישב היטב כו', ולכן היתה התוצאה באופן בלתי רצוי.

אבל באמת, ח"ו לומר כן, כי:

משה רבינו — שהי' אז בן פ"א שנה (שהרי ביצי"מ הי' משה בן שמונים שנה[49], ושילוח המרגלים הי' בשנה השנית ליצי"מ[50]) — הכיר היטב את בנ"י, שכן, עוד לפני שברח למדין, בהיותו בן ארבעים שנה[51], נאמר כבר "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם"[52], "נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם"[53], ומזה מובן, שבכל משך הזמן שלאח"ז — ארבעים שנה — נתן משה עיניו ולבו להתבונן במעמדם ומצבם של בנ"י, טבעם ותכונתם וכו', כך, שבודאי הכיר אותם היטב, שהרי גם מישהו אחר (לא משה רבינו), ובגיל צעיר

41) ברכות יז, א. רמב"ם הל' תשובה פ"ח ה"ב.
42) ראה ברכות סד, ב.
43) הל' תעניות פ"א ה"ג.
44) בחוקותי כו, כא.
45) יהושע יב, כד. ברכות לב, א. סנהדרין קיא, סע"א. הובא בפרש"י פרשתנו יד, טז. ואתחנן ג, כד. ברכה לג, יז.
46) ברכות בסופה. וש"נ.
47) שם לה, ב.
48) פרש"י ריש פרשתנו.
49) וארא ז, ז. וראה לקו"ש ח"כ ע' 26 הערה 15.
50) ראה לקמן הערה 141.
51) ראה שמו"ר פ"א, ל.
52) שמות ב, יא.
53) פרש"י עה"פ.

יותר, הי' מכיר אותם היטב, ועאכו"כ משה רבינו, שהקב"ה בחר בו להיות רועה ישראל, וכבר הי' בן פ"א שנה, לאחרי ש"רוב שנים יודיעו חכמה"[54] – אצל כל אדם, ועאכו"כ אצל משה רבינו שבחינתו היא חכמה דקדושה (בלשון החסידות[55]).

ומה גם שמשה ראה את בנ"י בכל המצבים, מן הקצה אל הקצה – החל משינוי המצבים שהי' מיד בשנה הראשונה לצאתם מארץ מצרים: בשעה שהכריזו "נעשה ונשמע"[56] לפני מ"ת, וכאשר "על כל דיבור ודיבור פרחה נשמתן"[57] בשעת מ"ת, ולאידך גיסא – בהיותם בקצה ההפכי בשעת מעשה העגל (שפעל ש"ביום פקדי ופקדתי"[58]), וכן לאח"ז בשעת נדבת המשכן, כשהקב"ה אמר "סלחתי כדברך"[59]; בכל המצבים הנ"ל הי' משה רבינו יחד עם בנ"י, ובלשון הכתוב[60]: "שש אלף מאות רגלי העם אשר אנכי בקרבו".

וכיון שמשה רבינו הכיר היטב את כל בנ"י, ואת כל אחד מישראל בפרטיות, הרי מובן בפשטות, שבשעה שבחר מרגלים, בודאי בחר אנשים כאלו שהיו ראויים לכך. וא"כ, אינו מובן כלל: איך יתכן שלאח"ז אירע חטא המרגלים, שבגלל זה הוצרכו בנ"י להשאר במדבר ארבעים שנה?!

ט. ויובן ע"פ המדובר לעיל:

בשעה שצריך לערוך חקירה ודרישה, מקווים אמנם שהמסקנא תהי' כדבעי, אבל זוהי רק תקווה, כיון שאינו בטוח מה תהי' המסקנא, והראי', שהרי הולך לערוך חקירה ודרישה, ואם הי' בטוח מה תהי' המסקנא, לא הי' זקוק לחקירה ודרישה; וכדי להבטיח שיגיע למסקנא האמיתית (אם הוא רק רוצה למצוא את האמת), הנה מיד בהתחלת החקירה ודרישה צריך לעזוב את ההנחה השכלית שלו, ולהשאר צמוד במשך כל החקירה ודרישה אל נקודת האמת – שישנה אצלו לכתחילה, שהרי בגללה עורך את כל החקירה ודרישה, כיון שמחפש את האמת; אבל אם יטה מנקודת האמת אל ההנחה שלו, אזי לא יוכל לראות את האמת.

ובנוגע לענייננו:

אם במשך כל זמן שליחותם היו המרגלים נשארים צמודים לנקודת שליחותם, אזי היו נשארים עם האמת,

– ובפרט שענינו של משה רבינו הו"ע האמת[61], לפי שענינו הו"ע החכמה, וחכמה ענינה ביטול, "ונחנו מה"[62] (שלכן היתה שכינה מדברת מתוך גרונו[63]), ועד שקשור עם החכמה דלמעלה שענינה אמת, כמבואר בתניא[64] בהגהה ש"א"ס ב"ה הוא אחד האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו, וזו היא מדרגת החכמה" –

אלא שהמרגלים שינו משליחותם, והתחילו לחפש מה שהם רצו למצוא, ובגלל זה אירע הענין הבלתי רצוי.

ולכן, יהושע [שעליו התפלל משה "י־ה יושיעך מעצת המרגלים"[65]] וכלב [ש"נשתטח על קברי אבות שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם"[66]], שנשארו צמודים לנקודת שליחותם, ולא חיפשו מה שהם רוצים – אכן אמרו: "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה"[15].

ומזה מובן, שאין זה חסרון בהשליחות של משה, אלא אדרבה: החסרון הי' בכך שנטו וסרו מהשליחות של משה, ועירבו את עניניהם האישיים, ולכן נכשלו כו'[67].

---

54) איוב לב, ז.
55) ראה אוה"ת וארא ע' קלג. ועוד.
56) משפטים כד, ז.
57) שבת פח, ב.
58) תשא לב, לד.
59) כנ"ל הערה 14.
60) בהעלותך יא, כא.
61) ראה שמו"ר פ"ה, יו"ד.
62) בשלח טז, ז־ח.
63) נסמן בלקו"ש ח"ד ע' 1087.
64) פל"ה.
65) פרש"י פרשתנו יג, טז.
66) פרש"י שם, כב.
67) חסר קצת (המו"ל).

י. ליתר ביאור[68]:

המרגלים לא אמרו דבר שאינו אמת, והראי', שאף אחד לא הפריך את דבריהם, כיון שהאמת היתה כדבריהם — ש"עז העם היושב בארץ .. וגם ילידי הענק ראינו שם"[69], "עמלק יושב בארץ הנגב וגו'"[20], ועד שבספר דברים[70] חוזר משה רבינו בעצמו ומפרט את טענות המרגלים, שמזה מובן שדבריהם היו אמת.

אלא הטעות של המרגלים היתה בכך ששינו מהשליחות ששלח אותם משה רבינו:

משה רבינו לא שלח אותם כדי לברר אם יש בכחם של בנ"י לנצח את יושבי הארץ ולכבוש את הארץ; מטרת השליחות היתה — "וראיתם את הארץ מה היא .. הטובה היא (במעיינות ותהומות טובים ובריאים) אם רעה .. השמנה היא אם רזה היש בה עץ אם אין"[71] (לאחרי ש"באו ישראל ואמרו נשלחה אנשים לפנינו .. ומשה נמלך בשכינה, אמר, אני אמרתי להם שהיא טובה .. חייהם שאני נותן להם מקום לטעות"[48]).

וגם מש"נ בנוגע ל"העם", "החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב" — אין זה כדי לידע אם יוכלו לנצח אותם במלחמה, אלא כדי לידע את טיב הארץ, כיון ש"יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים, יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין"; וכן בנוגע ל"הערים אשר הוא יושב בהנה הבמחנים אם במבצרים" — ש"סימן מסר להם, אם בפרזים יושבין, חזקים הם שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין, חלשים הם"[71], ובזה יהי' סימן על הארץ, אם היא מגדלת גבורים או מגדלת חלשים.

[דרך אגב — רואים כאן ענין נוסף: לאחרונה נתעורר רעש אודות תגלית מדעית חדשה (שנקראת בלשון יון: "יוקאָלאָדזשי"[72]), בחשבם שזוהי המצאה שלהם — שעניני הגוף קשורים ומושפעים מהארץ שבה נמצאים, ומי המעיינות שמהם שותים כו'. ובכן, ענין זה נתפרש כבר בפירוש רש"י בפרשתנו: "יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים", היינו, שענין הגבורה או החלישות של בני האדם תלוי בטיב הארץ שבה נמצאים, ובמי המעיינות ותהומות שבה כו'].

אבל המרגלים שינו משליחותו של משה, וחיפשו לראות אם בנ"י יוכלו לכבוש את הארץ, ומסקנתם היתה: "אפס כי עז העם היושב בארץ והערים בצורות וגו'"[69] — אע"פ שלא שאלו אותם על זה, ועאכו"כ שלא שאלו אותם מה קורה בדרך לארץ ישראל, ש"עמלק יושב בארץ הנגב וגו' ועל יד הירדן", "ולא תוכלו לעבור"[73].

ולהעיר, שבדברי המרגלים גופא מודגש השינוי משליחותו של משה — שהרי "סימן מסר להם (משה), אם בפרזים יושבין, חזקים הם שסומכין על גבורתם, ואם בערים בצורות הם יושבין, חלשים הם", ואילו הם אמרו ש"עז העם היושב בארץ והערים בצורות".

ונקודת הענין — שכיון שנטו וסרו מהנקודה שבשבילה נשלחו ע"י משה, והתחילו לחפש מה שהם רוצים, הרי זה מנע ולא הניח שיוכלו לראות את האמת. אבל אם במשך כל זמן השליחות לא היו נוטים מנקודת השליחות, אזי היו רואים את האמת, ולא היתה נפק"מ אצלם איך נראה המצב בנוגע לכיבוש הארץ, אם יוכלו לכבשה או לא — כיון ששליחותם היא רק לראות אם טובה הארץ, ולאחרי כן הנה בעזר ה' יכבשו את הארץ.

יא. וזוהי גם הוראה בעבודה:

התורה אינה מפחדת מקושיות, חקירות ודרישות כו' (כפי שאחרים חושבים), ואדרבה — שהרי שכל הו"ע שנברא ע"י הקב"ה, ועל התורה נאמר[74] ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"; אלא שענין זה צריך להיות באופן שהולכים בדרכה של תורת־אמת, ולא לנטות מהאמת, ולחפש מה שרוצים למצוא...

---

68) בהבא לקמן — ראה גם שיחת ש"פ שלח, מבה"ח תמוז תשכ"א ס"ט (תורת מנחם — התוועדויות חל"א ע' 75). וש"נ.
69) פרשתנו שם, כח.
70) א, כח.
71) שם, יח־כ (ובפרש"י).
72) = אקולוגיא.
73) שם, כט ובפרש"י.
74) ואתחנן ד, ו.

ובודאי להזהר מענין של שוחד – "כי השוחד יעור"[33], ועד שלא זו בלבד שאינו רואה את האמת, אלא נעשה מזיק כו'.

וכמבואר בספרי מוסר, שאין דבר נעלה יותר משכל, ואין דבר נמוך יותר משכל: אם האדם מנצל את השכל כדבעי – אזי מתעלה למעלה מכל הענינים כו', ואם אינו מנצל את השכל כדבעי – אזי נעשה למטה מכל הענינים, למטה אפילו מבעלי־חיים כו', וכמ"ש[75] "חכמים המה להרע", היינו, שהרע שיכול לעשות בעל־שכל הוא גרוע יותר מהרע שיכול לעשות מי שאינו בעל־שכל.

וכפי שאירע אצל המרגלים, שעי"ז שלא ניצלו את שכלם כדבעי, הזיקו לבנ"י – שבמקום להיכנס ל"ארץ טובה ורחבה"[31], נשארו ב"מדבר גו' נחש שרף ועקרב גו'"[76], היפך מישוב הארץ; אלא צריכים לילך בשליחותו של משה רבינו, ולהשאר צמודים במשך כל הזמן לנקודת האמת.

וזוהי ההוראה – שכאשר צריכים לפעול ענין מסויים, אין להתחשב עם ישות ומציאות עצמו, אהבת עצמו, או להתיירא שמא תתמעט דמות עצמו, ותגדל דמות חבירו שחולק עליו, אלא להצמד אל האמת כפי שהוא, ללא ענינים של שוחד, ואפילו לא מתוך טענה של קדושה – שלכן ע"פ דין אסור לחלוק כבוד לדל ולזכותו בדין[77], אע"פ שע"פ תורה צריך ליתן לדל יותר מאשר לעשיר, כי כשצריך לברר את האמת, אסור שיהי' ענין של שוחד.

וכאשר נגשים לענין ללא פניות, אזי השקו"ט שבשכל היא באופן שנמשכת גם במדות שבלב, והיינו, שמיצר הגרון אינו מפסיק, אלא נעשה המקום שעל ידו נמשך השכל למדות שבלב, ועד למעשה בפועל.

וזהו גם הענין של המשכת המקיף בפנימיות – שזהו תוכן הענין דמצות ציצית, כידוע[78] שענין הציצית הוא המשכת המקיף דטלית בפנימיות, וזהו הקשר של התחלת הפרשה עם סוף הפרשה, ש"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן"[7].

יב. ועי"ז שממלאים את השליחות באופן שקשורים עם נקודת הענין, שצריך לפעול הענין שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים[79],

– שענין זה ישנו כבר "בכח", שהרי "עולם על מילואו נברא"[80], באופן שעיקר שכינה בתחתונים היתה[81], וחסר רק הפועל, שנעשה ע"י העבודה דאתכפיא ואתהפכא (כמבואר במאמרי ההילולא[82]) –

אזי נעשית הכניסה לארץ – "והביא אותנו אל הארץ הזאת"[83], "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה וגו'"[84],

ומארץ ישראל יומשך בכל הארצות, שהרי עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות[85] – עי"ז שעושים מהעולם כולו "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה",

ואז נכנס הקב"ה בירושלים של מעלה, ועוד לפנ"ז נכנס בירושלים של מטה[86],

בביאת משיח צדקנו – גואל אחרון הוא גואל ראשון[87], משה רבינו – יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו.

* * *

75) ירמי' ד, כב.
76) עקב ח, טו.
77) משפטים כג, ג ובפרש"י.
78) ראה סידור (עם דא"ח) שער הציצית ד, ב. אמ"ב שער הציצית פ"ב. סהמ"צ להצ"צ מצות ציצית פ"ב. ובכ"מ. וראה גם במאמר שנאמר בהתוועדות (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 474 ואילך).
79) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.
80) ראה ב"ר פי"ב, ו. פי"ג, ג. פי"ד, ז.
81) ראה ב"ר פי"ט, ז. במדב"ר פי"ג, ב. שהש"ר רפ"ה.
82) ד"ה באתי לגני תש"י (סה"מ תש"י ע' 111 ואילך).
83) פרשתנו יד, ח.
84) עקב יא, יב.
85) ראה פס"ר פ' שבת ור"ח. ספרי דברים בתחלתו. יל"ש ישעי' רמז תקג.
86) ראה תענית ה, סע"א.
87) ראה שמו"ר פ"ב, ד־ו. דב"ר ספ"ט. זח"א רנג, א. שעה"פ ויחי מט, יו"ד. תו"א משפטים עה, ב.

יג. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ועשו להם ציצית וגו'.

* * *

יד. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר[88]) אודות הענין ד"סר צלם" – נתעכב גם על פירוש רש"י בענין זה (בקאַפּיטל י"ד פסוק ט'), וכיון שזוהי הפיסקא הג' שבפירוש רש"י, ולפני' יש עוד ב' פיסקאות, נתעכב גם על הפיסקאות שלפנ"ז: "אל תמרודו", ו"כי לחמנו הם".

טו. הביאור בפירוש רש"י: "אל תמרודו, ושוב ואתם אל תיראו", "כי לחמנו הם, נאכלם כלחם",

– הכרחו של רש"י ש"ואתם אל תיראו" הוא המשך ותוצאה ל"אל תמרודו" (ולא שהם שני ענינים שונים[89]), דכיון שכלב אמר כבר[15] "עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה", עכצ"ל, שכאן מוסיף[90] שכאשר "אל תמרודו" אזי "אל תיראו" כלל, "כי לחמנו הם", "נאכלם כלחם", שמוכן לאכילה ללא טירחא כלל[91] –

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס[92] בלקו"ש חי"ח ע' 161 ואילך.

טז. ויש לבאר גם פירוש רש"י בד"ה "סר צלם", "מגינם[93] וחזקם[94], כשרים שבהם מתו, איוב שהי' מגין עליהם. ד"א צלו של מקום סר מעליהם" – דלכאורה אינו מובן[95]:

א) סתירה מיני' ובי': רש"י מתחיל "כשרים", לשון רבים, ומפרט רק אחד – "איוב"?!

ב) מדוע לא מסתפק במ"ש "כשרים שבהם מתו", אלא צריך להוסיף "איוב שהי' מגין עליהם" – למאי נפק"מ אם איוב הי' מגין עליהם או מישהו אחר?

ובסגנון אחר קצת: מדברי רש"י "כשרים (לשון רבים) שבהם מתו", מוכח, שלא רק איוב הי' מגין עליהם, אלא עוד אנשים כשרים, ולכן לא הי' די במיתת איוב בלבד, כיון שעדיין יש עוד אנשים כשרים שיכולים להגן עליהם, ועכצ"ל שגם הם מתו. וא"כ, כשם שבנוגע ל"כשרים" (לשון רבים) לא פירש רש"י מי הם, כמו"כ לא הי' צריך להזכיר את איוב.

ואף שבגמרא נתפרש שאיוב הי' "מגין על דורו"[96], ומת באותו זמן שהמרגלים הלכו לרגל את א"י[97] – הרי בגמרא נאמר ענין זה (לא על הפסוק "סר צלם", אלא) על הפסוק[98] "היש בה עץ": "ישנו לאותו אדם ששנותיו ארוכות כעץ (איוב שהאריך ימים רבים) ומגין על דורו כעץ"[99]; אבל כיון שרש"י בפירושו על הפסוק "היש בה עץ" אומר רק "אם יש בהם אדם כשר[100] שיגין עליהם בזכותו", ולא הזכיר את איוב – הרי בודאי שלא הי' צריך להזכירו בפסוק "סר צלם"?!

[ואין לומר שרש"י מעדיף להמתין ולפרש זאת בפסוק "סר צלם" שבו נזכר ענין ההגנה בפועל, ולא בפסוק שבו מופיעה רק השאלה "היש בה עץ" (אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם) – כי, בפשטות

88) פ"ב (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 475).

89) כפי שמסתבר לומר מצד החילוק שביניהם – שהענין ד"אל תיראו" נוגע לכל בנ"י, משא"כ הענין ד"אל תמרודו", שרובם בנ"י אינם זקוקים לאזהרה זו (ומ"ש רש"י (שם, ד) ש"ניתנה ראש" הוא "לשון עבודת אלילים" – הרי זה רק פי' הב' ("ורבותינו פירשו"), ולא לפי' הראשון והעיקרי).

90) ומקדים לזה (יד, ח) "אם חפץ בנו ה' והביא אותנו וגו'" – שזהו אופן אחר לגמרי בהכניסה לארץ, ללא טירחא, כמו ב"עלה נעלה", שיכול להיות באופן ש"עשו סולמות ועלו שם" (פרש"י שם יג, ל), וללא מלחמות, אפילו לא באופן ש"רדפו מכם חמשה מאה וגו'" (בחוקותי כו, ח), או כפי שהי' בכיבוש יהושע, שתקעו בשופרות והלכו עם ארון ה' וכו' (יהושע ו, ד ואילך).

91) ראה לקו"ש שבפנים הערה 16 שביאור זה אינו מספיק, וראה הביאור שם (ע' 163 ואילך) – משיחת ש"פ שלח תשל"ה.

92) בשילוב שיחת ש"פ שלח הנ"ל.

93) "מפני שהמגן לאדם עושה לו צל לכך נקרא המגן צל" (רא"ם ושפ"ח. וראה גם חזקוני וראב"ע).

94) החילוק בין "מגינם" ל"חזקם" בפשטות – ש"מגינם" הוא דבר שמחוץ לאדם שמגין עליו (גם אם האדם מצד עצמו הוא חלש), ואילו "חזקם" הוא החוזק של האדם עצמו, והיינו, שנוסף לכך שיש לו מגן, הנה גם מצד עצמו הוא גבור.

95) בהבא לקמן – ראה גם (בקיצור) לקו"ש שבפנים שם הערות 18-17.

96) ב"ב טו, א.

97) סוטה לה, א (ובפרש"י).

98) יג, כ.

99) ב"ב שם (ובפרש"י).

100) לשון יחיד (ולא כמ"ש כאן "כשרים") – כיון שבפסוק נאמר "היש בה עץ", לשון יחיד.

מסתבר שיש לפרש זאת בהתחלת הענין (בשאלה), ואם לא יודעים זאת שם, אין מקום לומר זאת בסיום הענין].

ג) מדוע לא מסתפק רש"י בפירוש הראשון, אלא צריך להביא פירוש שני, ולאידך, אם יש צורך בפירוש השני, הי' צריך לומר רק פירוש זה, ולא להביא הפירוש הראשון. ועכצ"ל, שפירוש הראשון אינו מספיק, ולכן יש צורך בפירוש שני, אבל לאידך, גם הפירוש השני אינו מספיק, ולכן יש צורך בפירוש הראשון, ואדרבה, הפירוש הראשון קרוב יותר אל הפשט, שלכן מביאו בתור פירוש ראשון[101].

וכפי שיתבאר לקמן שכל הדיוקים הנ"ל מובנים בפשטות הכתובים, שזהו דרך הלימוד שבפירוש רש"י, כדברי רש"י[102]: "אני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא".

* * *

יז. בנוגע ללימוד ענין באגה"ת – אוחזים עדיין באמצע, בקשר להמדובר בהתוועדות הקודמת[103] אודות המבואר בסוף פי"א בפירוש מ"ש[104] "וחטאתי נגדי תמיד", ש"המכוון רק לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהי' לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'" – שצריך להבין למה צריך להוסיף התיבות "נגד ה'", ולא מספיק לומר רק "שחטא", דלכאורה, מה נוגע להדגיש שהחטא הוא "נגד ה'"?

ואין לומר שזהו ע"פ לשון הכתוב "וחטאתי נגדי תמיד", כיון שבפסוק נאמר "נגדי" – נגד האדם, וכאן מדובר אודות החטא שהוא "נגד ה'".

וכפי שיתבאר לקמן.

יח. ויש לבאר גם דיוק הלשון "להיות שפל רוח בפני כל האדם" (בתוס' ה')[105]:

דובר פעם (וכבר נדפסו הדברים[106]) אודות ב' הגירסאות במארז"ל[107] "הוי שפל רוח בפני כו'" – "כל אדם", או "כל האדם", ע"פ דברי התוס'[108] ש"יש חילוק בין אדם להאדם דעובדי כוכבים בכלל האדם נינהו".

וההסברה בזה – ש"אדם" הוא שם העצם, ולכן לא שייך לומר "האדם", כמו שלא שייך לומר "הראובן" "השמעון", כיון שזהו שם העצם (ורק כשמדובר אודות המשפחות ששייכים לראובן, אזי שייך לומר "משפחות הראובני"[109]). ושם העצם "אדם" – שייך רק אצל בנ"י. משא"כ "האדם" – אינו שם העצם, אלא מורה רק על השייכות ל"אדם", שמוצאו מאדם או נח וכו', ולכן בזה נכללים גם שבעים אומות העולם.

[ולכן, כשמדובר אודות אדם ביחס לבהמה, נאמר: "האדם והבהמה"[110], כיון שאין הכוונה לשם העצם ד"אדם", כי אם לאלו שמוצאם מאדם].

ומזה מובן, שהלשון "האדם" מתאים לענינים שבהם משתווים בנ"י עם אוה"ע, ע"ד הדין ש"מפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל"[111].

ובהתאם לכך הוא גם החילוק בנוגע לענין ד"הוי שפל רוח כו'":

יש התבוננות ששייכת רק ביחס לבנ"י – כמובא בתניא סוף פ"ל בנוגע ל"עמי הארץ", "שזדונות

---

101) ולא ששני הפירושים שוים, אלא שבהכרח להקדים א' מהם, כיון שאי אפשר לומר שני דברים בבת אחת (זכור ושמור בדיבור אחד) – דא"כ הי' רש"י צריך להקדים (כדרכו בכ"מ) שבענין זה יש ב' פירושים (ע"ד הלשון "בג' מקומות נכתב כו'") וכיו"ב. וכיון שכותב תחילה פירוש אחד, ואח"כ מוסיף "ד"א", הרי מובן שהפירוש הראשון קרוב יותר אל הפשט (ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 154 ואילך. וש"נ).

102) בראשית ג, ח.

103) שיחת ש"פ בהעלותך סכ"ג (תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 453).

104) תהלים נא, ה.

105) סעיף זה – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' רנג.

106) לקו"ש ח"ד ע' 1212 ואילך. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ג ע' 424. וש"נ.

107) אבות פ"ד מ"י.

108) ד"ה אין – יבמות סא, א.

109) פינחס כו, ז.

110) וארא ט, יט. ועוד.

111) גיטין סא, א.

נעשות להם כשגגות", משא"כ אצל תלמידי חכמים נשארים הזדונות – זדונות, ולא עוד אלא ש"שגגות נעשות להם כזדונות"[112]; אבל יש התבוננות ששייכת גם בנוגע לאוה"ע – כפי שמבאר בתניא ריש פ"ל "ע"פ מארז"ל[113] אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, כי מקומו גורם לו לחטוא, להיות פרנסתו לילך בשוק כל היום ולהיות מיושבי קרנות וכו'", ולכן מדייק שם "הוי שפל רוח בפני כל האדם", כיון שזוהי התבוננות ששייכת גם ביחס לגוי.

וכן הוא בנדו"ד, בנוגע להמבואר באגה"ת כאן.

יט. וכאן המקום לחזור ולעורר אודות המדובר בחדשים האחרונים, ולדאבוננו, ככל שעובר עוד יום נעשה הדבר מסובך וגרוע יותר – שזהו הענין הידוע שנקרא "מיהו יהודי".

האמת היא שנוסח השאלה[114] צריך להיות (לא "מיהו יהודי", אלא) "מיהו איש אמיתי", שכן, אם רק רוצים להיות איש אמיתי, לראות את האמת, מבלי להיות מרומה – יודעים שאסור לומר על גויים שהם יהודים!

והגע עצמך:

לפי החוק הקיים בא"י עכשיו – חוק שחתומים עליו 24 שרים – יכול כל אחד לבוא ולומר שהוא יהודי, ואין בזה הגבלות כלל!

[ומה שרוצים לעשות הגבלה שלא יוכלו לקבל חופה וקידושין – אין בזה תועלת, שהרי כל מי שרוצה יכול לנסוע לקפריסין ולערוך שם חופה וקידושין. ועד שאין אפילו צורך לנסוע לקפריסין, אלא יכולים להכנס לשגרירות המקסיקנית ולקבל שם חופה וקידושין!].

וכפי שאמר א', שעכשיו, אין לך דת שנקל להתקבל אלי' יותר מאשר דת ישראל, שהרי בשאר הדתות צריך ללמוד במשך כמה שבועות, ואח"כ ללכת ל"תפלה" ולהזות כו', אבל כדי להכנס לדת ישראל לא צריך לעשות כלום; מספיק ללכת לפלוני בן פלוני שנקרא "ראַביי", ולומר לו שרצונו להיות יהודי, ולתת לו צ'יק בסך 25 דולר, ואז נותן תעודה שהוא "יהודי", וזה נחשב כבר לגיור! ועל זה מסכימים לא רק השמאלנים, אלא גם אלו שיושבים לימינם!

זהו דבר ידוע, והכל יודעים מי עושה זאת! – נשאר לי רק לסיים את החקירה ודרישה לידע האם חייבים לבוא אליו באופן אישי כדי לקבל את התעודה, או שאפשר לעשות זאת גם ע"י שליח (אם רק מבטיחים את פרעון הצ'יק...), אפילו מבלי לראות את האדם שמקבל את התעודה שהוא יהודי!...

זאת ועוד: בינתיים המצב הוא שלגייר יכול רק מי שנולד לאם יהודי', ומי שאינו משומד. אבל כמה זמן יכול להמשך מצב זה? – מחר יבוא גוי שנתגייר ע"פ חוק הנ"ל שלא כהלכה, כך שנשאר גוי, ויצרף אליו עוד שני גויים שנתגיירו שלא כהלכה ונשארו גויים, וביחד יעמידו "בית דין", והם בעצמם יגיירו גויים – לא הי' ולא יהי'!

כל זמן שהחוק הוא שלא צריך להתגייר כהלכה, יש אפשרות שנער ונערה שא' מהם אינו יהודי יפגשו ויתחתנו, וירשמו את ילדיהם בתור יהודים – כפי שהי' בפרשת שליט[115], שרשמו את הילדים בתור יהודים, אף שלא התגיירו, ולא רצו כלל להתגייר, באמרם שאינם מאמינים בדת ישראל ובאלקי ישראל, כך, שזהו דבר שיזיק לכל הדורות!

ומה שטוענים שיש צורך בקירוב לבבות ואהבת ישראל – הרי אדרבה: הם אלו שאין להם אהבת ישראל, שהרי הם מפקירים 16 מליון יהודים!

ונוסף לכך, הרי זה דבר בלתי־רצוי גם עבור הגויים, שע"פ תורה אסור לרמותם ולומר להם שיכולים להיות יהודים ללא הגבלות כלל; הם צריכים רק לומר שרצונם להיות יהודים, ואז נעשים יהודים לכל

---

112) ב"מ לג, רע"ב.

113) אבות פ"ב מ"ד.

114) כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר: אינני רוצה לקרוא זאת בשם "שאלה", כיון שאין כאן שום שאלה או בעי', ואין צורך בראי' וכו', להיותו דבר הפשוט.

115) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ס ע' 446. וש"נ.

דבר! ומה גם שעי"ז מסתכסכים עם 2 בליון גויים, ועד לגוי שיושב ברומי (ה"אפיפיור"), שבודאי יכעס על כך שמכריזים בגלוי שכל אלו שרוצים לעזוב אותו ולהיות יהודים, יכולים לעשות זאת!

כ. וכאשר טוענים זאת לאלו שצריכים להגן על הדת, אזי אומרים, שזה לא יותר גרוע משאר הענינים, וכשם שוויתרו על שאר הענינים, כך יכולים לוותר גם על ענין זה.

ובכן: ראי' זו מביאים מעצמם, שהרי הם אלו שוויתרו על כל הענינים! וויתרתם על ענין זה – בגלל שוויתרתם על טלויזיא בשבת; וויתרתם על טלויזיא בשבת – בגלל שוויתרתם על ניתוחי מתים[116]; וויתרתם על ניתוחי מתים – בגלל שוויתרתם על גיוס נשים, ועד לוויתור הראשון – שלא להזכיר את שמו של הקב"ה, ולכתוב במקום זה: "צור ישראל", שמשתמע לתרי אפי: יכול להתפרש על הקב"ה, ויכול להתפרש על ענין אחר, שזהו ענין של שיתוף.

אילו לא הייתם מוותרים על הענינים שלפנ"ז, לא הייתם צריכים לוותר על ענין זה, ורק בגלל הוויתור על ענין אחד, הנה "מצוה גוררת מצוה"[117], ועד"ז בהפכו, עד שהגעתם למצב שאומרים על גויים שהם יהודים.

וגם כאשר כל העולם צועק: איך אפשר לעשות כן – חושבים הם שיצעקו קצת, ואח"כ יעבור הרעש... וכפי שאירע בנוגע לטלויזיא בשבת, שעכשיו בכלל לא מדברים על זה, וכך חושבים שיהי' גם בנוגע לענין זה.

[ואכן רואים שהפסיקו לצעוק על זה. – הי' עכשיו "קאָנוועענשאָן" של "ישראל הצעיר" ("יאָנג איזראַעל"), האם דיברו שם אודות "מיהו יהודי"?! – יושב קהל גדול ביותר, בלי עין־הרע, האם מישהו עורר אודות "מיהו יהודי"?! – לא! כנראה בגלל שה"קאָנוועענשאָן" נערך בערב שבת, והיו עסוקים בהכנת "הקוגל" לשבת!... – יש פתגם שרבינו הזקן אמר ש"קוגל" בשבת הוא מן התורה! אינני יודע היכן הוא המקור לכך, ואם רבינו הזקן אכן אמר זאת, אבל כך אומרים. וכיון שכן, היו צריכים להכין את ה"קוגל" לשבת!

וכאשר שאלו מדוע אמנם לא דיברו ב"קאָנוועענשאָן" אודות "מיהו יהודי", השיבו: האם מישהו מליובאַוויטש עורר שידברו על "מיהו יהודי"?!

אם האנשים שלך – משיבים לי – שהם בעלי מס"נ[118], לא עוררו על זה – אינני מחוייב לדאוג עבור המדריך ומנהיג ומטיף־מוסר שלי, ואינני צריך לעשות מאומה; אני יכול לדבר אודות ענינים אחרים שבהם יש ביכלתי לפעול, אבל לא בנוגע ל"מיהו יהודי" שבלאה"כ אינני יכול לפעול בזה מאומה.

מה לך להתערב בעניני ליובאַוויטש, ומה נוגע לך מה עושה ליובאַוויטש?! – הרי התורה מצוה "הוכיח תוכיח את עמיתך"[119], "אפילו מאה פעמים"[120], וכי אם ליובאַוויטש לא מעוררת על זה, הנה בגלל זה מותר להפקיר 16 מליון יהודים?!

ועל זה הוא עונה: אז יש לך עלי קושיא!... אבל הוא נשאר עדיין בשלו, כידוע הכלל[121] שגם כאשר הגמרא אומרת "קשיא", אזי נשאר הענין קיים, ורק ב"תיובתא" מתבטל הענין].

ומה שטוענים שבגלל זה יקבלו כמה לירות, או אפילו הרבה לירות, עבור הישיבות,

– ובסופו של דבר עלול להגיע מצב שבאותם ישיבות ילמדו אותם גויים שאמרו עליהם שהם יהודים... שהרי כיון שאמרו עליהם שהם יהודים, צריכים להכניסם לישיבות, להושיבם בראש, וללמוד עמהם! וזאת – למרות שגוי שלומד תורה הרי זה היפך החיים שלו[122] (מלבד האיסור על המלמד שלא ללמוד תורה עם גוי[123]). –

---

116) ראה גם שם ס"ע 289 ואילך. וש"נ.

117) אבות פ"ד מ"ב.

118) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק: למרות ששינה בשבת תענוג, מוסרים את נפשם ובאים להתוועדות, וישנים על השולחן, וכאשר אני נותן צעקה, אזי מתעוררים מהשינה! זוהי מס"נ אמיתית!...

119) קדושים יט, יז.

120) ב"מ לא, א.

121) ראה פרשב"ם ב"ב נב, רע"ב (ד"ה קשיא).

122) סנהדרין נט, רע"א. וש"נ.

123) ראה תוד"ה אין – חגיגה יג, א.

וכי בשביל כסף עבור ישיבות מותר להפקיר 16 מליון יהודים, ולהסתכסך עם 2 בליון גויים להבדיל?!

כא. וכל זה קשור עם עניני "מפלגות"...

ובכן: לכל לראש צריך לדעת ש"מפלגה" היא בבחינת "ארץ אוכלת יושבי" (כלשון הכתוב בפרשת השבוע[124]), כיון שהיא "אוכלת" את האדם, שחושב רק אודות ה"מפלגה".

— אצל מי שלכתחילה אינו אדם, הרי זה להיפך, שהוא "אוכל" את המפלגה, כפי שרואים בענין זה גופא, שבגלל פניות אישיות, ש"מנהיג" יקרא, עושה ענינים שמהרסים ומחריבים את השם הטוב של המפלגה, ובלבד שהוא ישאר המנהיג וראש המפלגה. — אמנם מפלגה עם כזה "שם"... אבל העיקר שהוא הראש של המפלגה!...

וכל זה — אצל מי שלכתחילה אינו אדם; אבל אצל הכשרים שבהם — "אוכלת" המפלגה אותם, כפי שרואים שבשביל עניני המפלגה מתבטלת מציאותו בתור אדם ("ער ווערט אויס מענטש"), שנעשה אצלו מעמד ומצב ש"יהרג ואל יפרוש"; הוא מוסר את נפשו כדי להשאר עם ה"כסא" וה"מפלגה", ועד שבשביל זה הוא מוכן להפקיר 16 מליון יהודים!

כב. ועוד ענין בזה:

ברוסיא ידעו שיש רבנים אמיתיים, ויש גם רבנים שהיו נקראים "קאַזיאָנער ראַווין", שפירושו הפשוט הוא: "רבנים מטעם" — מטעם הממשלה, שמתנהגים לפי הוראות הממשלה.

ועד"ז בנדו"ד: יש מפלגות שאינם מטעם הממשלה, ואינם חייבים לומר רק מה שמתאים לרצון הממשלה, וכמו המפלגה שמתנגדת להחזרת שטחים, שאינה "מטעם", ולכן השיטה שלהם מנוגדת לרצון הממשלה; אבל יש גם מפלגות "מטעם", והיינו, שזוהי מפלגה שמייצגת ואמורה להגן על הדת, אבל היא מפלגה "מטעם", שחייבת לומר כדברי הממשלה.

ולכאורה: אם אתם מפלגה מטעם — תאמרו בגלוי שאינכם מפלגה שתפקידה להגן על הדת, כי אם מפלגה מטעם, שאין לה דעה משלה, ואז ידעו אחת ולתמיד שאין מה להתעסק אתכם, דכיון שאתם אומרים רק "דברים כהוייתן" ע"פ הוראת הממשלה, הרי יכולים לכתחילה להתדבר עם אלו שאומרים לכם מה לומר!...

העובדה שהוא "מושבע ועומד מהר סיני"[125], אינה מחייבת אותו; הוא לא מתפעל מזה; בשביל זה יש זמן... אבל מה שהממשלה אומרת — חייבים לומר! וכיון שכן, עליכם לומר בגלוי שהנכם מפלגה מטעם, ולא לומר שהנכם מפלגה שענינה להגן על הדת!

כג. משל למה הדבר דומה[126] — לסיפור[127] אודות חיי היהודים ברוסיא, בזמן שיד ה"צאַר" היתה תקיפה, וסבלו מגזירות שונות כו':

באותם זמנים היו יהודים שפרנסתם היתה עי"ז שנעשו "חוכרים", ובדרך כלל הוצרכו לחיות בבדידות משאר יהודים.

פעם בא ה"פריץ" שהי' בעה"ב של היהודי החוכר, ואמר לו, שהוא חייב להמיר את דתו, ואם לא יעשה זאת, אזי יקח הפריץ את שני ילדיו של החוכר וימסור אותם ל"גלח", כך, שכבר ימירו את דתם. היהודי החוכר לא הי' יכול לעמוד בנסיון, ואמר שמסכים להמיר את דתו, בחשבו, שיעשה זאת רק

---

124) יג, לב.

125) יומא עג, סע"ב. וש"נ.

126) כ"ק אדמו"ר שליט"א הקדים ואמר: לא רציתי לומר משל זה — כשם שלא רציתי מלכתחילה לעסוק בגלוי בענין זה, כי אם בחשאי, בכדי שלא ידעו שעוסק בזה מישהו מבחוץ, ורק כשראיתי שהפעולה בחשאי לא הועילה, הוצרכתי לצאת בגלוי. וגם אז קוויתי שתהי' אפשרות לפעול זאת בדרכי נועם ובדרכי שלום, אבל אני רואה שזה לא מועיל, ולכן הנני חייב להרעיש על זה, ובפרט שכולם עייפים ואינם מרעישים על זה, ועד שאפילו אנ"ש התחילו להתעייף מזה! אפילו מה שעשו עד עכשיו לא הי' מי יודע מה... אבל עכשיו הפסיקו בכלל לעסוק בזה. מזג האויר מתחמם, ולא לכולם יש "מזגן", ולכן אי אפשר לדרוש שירעישו על זה...

127) ראה "די וועלט דערציילט" (נ.י. תרפ"ח) סיפור 515 (ע' 275 ואילך).

לפנים, ולא באמת. ואכן בתחילה הי' זה רק לפנים, אבל במשך הזמן, ובגלל היותו מבודד מיהודים, נעשה הדבר לא רק לפנים, ועד שעזב לגמרי את היהדות.

הסדר הי' אז שמזמן לזמן היו מגיעים "מגידים" ו"דרשנים" לומר דברי־מוסר ליהודים שהיו דרים בעיירות. והגיע "מגיד" גם לאותה עיירה שבה דר החוכר הנ"ל, ולאחרי ששמע ממנו דברי־מוסר חריפים, החליט שעליו לחזור ליהדות. אבל אז התערב ה"שטן": כיון שהי' זה חודש ניסן, הציעה אשתו של החוכר להמתין עוד כמה שבועות עד שיחזרו ליהדות, והסבירה, שעכשיו מתקרב חג הפסח, שבו יש טירחא רבה: צריך לאפות מצות, ולהמנע מאכילת חמץ, להכשיר את הכלים וכו', וא"כ, מוטב להשאר גויים עוד כמה שבועות, ולחסוך את כל הטירחא!...

ובכן: אין כוונתי לומר זאת עליהם... אבל גם כאן מפקירים 16 מליון יהודים ו־2 בליון גויים, כדי להשאר לשבת על הכסא עוד משך זמן — שהרי סוכ"ס תתבטל הגזירה, כיון ש"ביד חזקה גו' אמלוך עליכם"[128], ואם לא עכשיו, יהי' זה ברגע שלאח"ז, כיון שדבר זה לא יתן להם מנוח; הם לא יוכלו לישון בלילה, בידעם שיש גזירה כזו, ויצטרכו לבטלה, אלא שחושבים שבינתיים יוכלו לשבת על הכסא עוד משך זמן, ובשביל זה יכולים לעשות "עיסקת חבילה", ו"למכור" כל כך הרבה יהודים כן־ירבו, ככל הפרטים שבזה שאין צורך לחזור עליהם עוה"פ.

כד. אך כיצד אירעה הטעות לקבוע חוק כזה? — הרי זה בגלל שנטפלו לענין צדדי:

הי' מנהג בכמה מדינות להמתין עם ענין של גיור במשך שנה, או ששה חדשים. — אינני יודע מהו המקור לכך, שהרי לא מצינו זאת בשו"ע, אבל כך נהגו בפועל. ועל זה נטפלו — שכיון שאי אפשר לאלץ להמתין ששה חדשים, אזי מוטב שלא יהי' צורך בגיור כלל.

כך הי' גם בחטא עץ הדעת — שחוה "הוסיפה על הציווי, לפיכך באה לידי גרעון, הוא שנאמר[129] אל תוסף על דבריו"[130]. אבל: וכי משום שיש טענה, נעשה חטא עץ הדעת למצוה, תיקון ודבר טוב?!

ובכל אופן, אין צורך לחזור עוד הפעם את כל הפרטים שבזה, שהרי אלו שרוצים לזכור — זוכרים זאת מהפעם הראשונה.

— כידוע הסיפור[131] אודות הבעש"ט, שלפני התגלותו, כשהי' מחזר בעיירות בתור "מלמד", הגיע פעם לעיירה בר"ח, ורב העיירה שרצה לבחון אותו, שאל אותו: מה הדין אם שוכחים לומר "יעלה ויבוא"? והבעש"ט השיב לו: אני לא אשכח גם בפעם הראשונה, ואתה תשכח גם בפעם השני'. וכך הוה!...

ועד"ז בנדו"ד: אלו שרוצים לזכור — יכולים לזכור זאת מהפעם הראשונה, ואלו שרוצים לשכוח — ישכחו אפילו לאחרי הפעם השני'.

כה. ולאח"ז ניתוסף ענין חדש — שרוצים לערב זאת עם ענינים נוספים שאינם שייכים כלל לחוק הנ"ל:

בתחילה רצו לערב זאת עם פרשת זיידמן[132], ורצו לערב בכך גם אותי, אך לא רציתי, ואמרתי, שישנם רבנים בא"י על אתר, ועליהם לברר את פרטי הדבר, אם הי' גיור כפי הלכה או לא, אבל זוהי פרשה פרטית שאינה שייכת כלל לחוק. אלא שרוצים להעלות זאת על השולחן, בכדי שידברו על זה, ובמילא לא יצטרכו בכלל לדבר על הענין של "מיהו יהודי".

וכמו"כ יש כאלו שאומרים שצריך עכשיו לצאת למלחמה נגד הרפורמים והקונסרבטיבים, וכשינצחו, תתבטל בדרך ממילא השאלה "מיהו יהודי".

---

128) יחזקאל כ, לג.
129) משלי ל, ו.
130) פרש"י בראשית ג, ג.
131) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ"ז ע' 33 הערה 99.

132) גב' הלן זיידמן, נוצרי' שעברה גיור רפורמי, אח"כ עלתה לארץ, נישאה ליהודי כהן, וכשעתרה לבג"ץ לאלץ את משרד הפנים להכיר בגיור הרפורמי, שכנע אותה רב אורטודוקסי לעבור אצלו "גיור בזק", כדי שלא תתפרק הקואליצי' (המו"ל).

אבל, לא עכשיו הוא הזמן לכך! אם רצונך לערוך מלחמה עם הרפורמים, למה לא עשית זאת אתמול?! — עכשיו צריך לדבר אודות החוק הנ"ל, מבלי לערב ענינים אחרים, מתוך כוונה שעי"ז שיערבו ענינים אחרים ויעלו אותם על השולחן, אזי לא יצטרכו לתרץ את הענין של "מיהו יהודי".

רצונך לערוך מלחמה עם הרפורמים — הרי זה ענין בפני עצמו; תדפיס זאת בחוברת או קונטרס בפני עצמו, אבל אל תערב זאת עם השאלה: "מיהו יהודי".

התורה אינה גורסת את הענין של "ריפורם", "קונסרבטיב" ו"אורטודוקס"[133]; ע"פ תורה אין שלש חלוקות כאלו ביהדות; יש יהודים, אלא שבין יהודים גופא יש כאלו שכשרים לעדות, ויש כאלו שאינם כשרים לעדות, אבל גם על מי שאינו כשר לעדות נאמר "אע"פ שחטא ישראל הוא", כפי שאמר הקב"ה בנוגע לעכן שעבר על כמה ענינים[134]. וכידוע גם מ"ש הרמב"ם[135] בנוגע לירבעם בן נבט, שבאותה שעה שידרשו ממנו מדוע העמיד את עגלי הזהב[136], ידרשו ממנו גם מדוע לא קיים מצות עירוב תבשילין, שכן, כל יהודי, יהי' מי שיהי', גם אם נכשל בעגלי הזהב, הנה "אע"פ שחטא ישראל הוא", וחייב לקיים גם מצות עירוב תבשילין, שזהו ענין בפני עצמו, שיש לו מדור מיוחד ב"גן עדן"!...

וכשם שאין ג' חלוקות בבנ"י, אין גם ג' חלוקות בגיור; יש רק גיור אחד — כפי שהורה הקב"ה בתורה שכאשר א' משבעים אומות העולם רוצה להתגייר ולהיות יהודי, הנה הדרך היחידה לעשות זאת היא — כפי שנפסקה ההלכה בשו"ע, ואין מה לטעון שישנו המבט־הדתי וישנו המבט־הרפורמי כשם שיש מחלוקת בין ב"ש לב"ה; זאת לא מחלוקת בין ב"ש לב"ה; יש רק דרך אחת ויחידה להתגייר — ע"פ ההלכה!

כו. ולכן, צריכים עכשיו לדבר אודות החוק, מבלי לערב ענינים אחרים — לבטל את החוק, ולקבוע שגיור יכול להיות רק ע"פ הלכה.

— גם יהודי שבקי בשני התלמודים, ובד' חלקי השו"ע, אם לא למד את הסימנים שעוסקים בהלכות גירות, אינו יודע איך לגייר, ואסור לו לגייר. וכדי לגייר יש צורך בסמיכה אמיתית ממי שראוי ליתן סמיכה, ורק הוא יכול לגייר.

הגזירה חייבת להתבטל, ויש לקוות שהם בעצמם יזדרזו לבטלה מבעוד מועד.

— ולא כמו אלו (שתים, שלש או ארבע, עכ"פ פחות ממנין) שרוצים להשלות את עצמם שאם יבטלו את הגזירה אזי יפסיקו הרפורמים ליתן כסף; זה לא נכון! הם ימשיכו לשלוח כסף כמו קודם, ואדרבה כו', שהרי הם לא רוצים כלל את כל הענין; רובם אינם יודעים כלל אודות ענין זה, ולכן אינם מוחים אודותיו, ואילו היו יודעים, לא היו מאפשרים זאת, והם צריכים להיות הראשונים לצעוק על זה: מדוע אתם משתמשים בנו כדי להפקיר 16 מליון יהודים?! אלא שיש צורך לעורר אותם על זה, לשלוח מברקים וכו'[137], כי לולי זאת לא ידעו שצריכים למחות על זה. —

וכל זמן שלא יבטלו את הגזירה, לא יוכלו לישון במנוחה בלילה (כפי שצריך להיות אצל יהודי: "ושכבת וערבה שנתך"[138]) — אם לא מיד, אז בעוד חצי שנה או שנה, כיון שהדבר לא יתן להם מנוח!

הם מקווים כל הזמן שאף אחד לא יגלה מי עשה את "עסקת החבילה" שבה הפקירו 16 מליון יהודים — גם לא אלו מהמפלגה שאינה מטעם שהיו מעורבים בזה [לא רציתי לגלות זאת, אבל חייבים לומר זאת], כך, שהדבר ישאר בסוד, והם יוכלו לומר "ידינו לא היתה במעל".

אבל האמת היא, שיודעים כל פרטי הדברים — מי עשה זאת וכו', כולל גם מהימניים ביותר, שהרי בשעה שהתנהל המשפט ניתנו עדויות שיש מהם הקלטות וכו', כך, שיודעים שמותיהם ושם אבותיהם, ועשו זאת באופן שלא יוכלו להתחרט אח"כ ולא לאפשר זאת, כיון שיגלו שהם בעצמם היו מעורבים בזה. ולכן יראים להודות, ועושים את הטעות להפקיר 16 מליון יהודים.

---

133) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ס ע' 442.
134) סנהדרין מד, רע"א.
135) אגרת השמד פ"ד. וראה אגרת תימן ספ"א.
136) מלכים־א יב, כח־כט.
137) ראה גם תורת מנחם שם ע' 309. וש"נ.
138) משלי ג, כד.

אבל לא צריך להתבייש ולהודות שעשו טעות. ואם לא יודו בעצמם, הנה סוכ"ס יגלו אחרים שפלוני ופלוני היו מעורבים בזה, ואז "יגדל החושך", ולכן מוטב שהם יודו בעצמם.

וכיון שצריכה להיות אמונה בכל יהודי, ש"אע"פ שחטא ישראל הוא" – הרי גם אלו שיושבים שם ושומרים על כסאותיהם תוך כדי הפקרת 16 מליון יהודים, צריך להאמין בהם שיבטלו את הגזירה, שבודאי תיבטל, אלא שיש לקוות שיהי' הדבר בחסד וברחמים.

כז. ויה"ר שבהתוועדות שתבוא לאחרי התוועדות זו, לא יצטרכו לדבר על זה, כיון שכבר יתבטל הדבר לפנ"ז – בשעתא חדא, כך, שעד מחר ומחרתיים כבר יהי' הדבר בטל.

ואז יוכלו להתכונן במנוחה לצאת לקבל פני משיח צדקנו בגאולה האמיתית והשלימה, באופן ש"בשובה ונחת תושעון"[139], בחסד וברחמים, ובטוב הנראה והנגלה.

* * *

כח. הביאור בפירוש רש"י[95]:

לכאורה אינו מובן: מדוע "סר צלם" רק עכשיו – הרי בברית בין הבתרים נאמר בנוגע ליצי"מ "ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמורי (להיות משתלח מארצו) עד הנה"[140], כך, שמצד חשבון זה יכולים בנ"י ליכנס לארץ ישראל מיד לאחרי יצי"מ, ולמה נאמר כאן שרק עכשיו – בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים[141] – יכולים ליכנס לא"י, כיון ש"סר צלם"?

ועל זה מפרש רש"י, שעכשיו, "כשרים שבהם מתו", משא"כ עד עכשיו, הנה אע"פ שכבר "שלם עון האמורי" להיות משתלח מארצו, מ"מ, הגינו עליהם ה"כשרים שבהם" – כפי שמצינו בנוגע לאנשי סדום, שאע"פ ש"חטאתם .. כבדה מאד"[142], שלכן הגיע להם עונש כלי'[143], מ"מ, אילו היו שם צדיקים, היו מגינים בזכותם על כל המקום.

וזהו גם הכרחו של רש"י לומר "כשרים (שבהם)", לשון רבים – כמו בסדום, שכדי להגן על המקום היו צריכים להיות לכל־הפחות עשרה צדיקים[144] ("ועל פחות לא ביקש" אברהם[144], אלא "שב למקומו"[145]).

כט. אך הבן חמש למקרא שואל: מניין ידע כלב ש"כשרים שבהם מתו" – הרי לא הי' נביא, ולא שמע זאת ממשה רבינו?!

ועל זה אומר רש"י – "איוב שהי' מגין עליהם":

רש"י פירש כבר בנוגע לדברי המרגלים "ארץ אוכלת יושבי' היא"[124] – "בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים" (ומוסיף: "והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו").

וכיון שכן, אין מקום לשאלה מניין ידע כלב שאיוב מת – שהרי כלב בעצמו (יחד עם שאר המרגלים) הי' נוכח בלוי' של איוב, דכיון שהי' צדיק גדול (כמבואר בארוכה בגמרא במסכת ב"ב[146] גודל מעלתו של איוב), ומפורסם בכל הארץ – הן באריכות ימים, לא רק "שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה"[147], "והיו ימיו מאה ועשרים שנה"[148], אלא מאה וארבעים שנה[149], והן בבנות כו'[150] – הרי מובן שכאשר "נח נפשי', אטרידו כולי עלמא בהספידא"[97], כך, שכולם – כולל המרגלים – ידעו שמת איוב.

---

139) ישעי' ל, טו.
140) לך לך טו, טז (ובפרש"י).
141) ראה פרש"י דברים א, ב: "בעשרים באייר נסעו מחורב שנאמר (בהעלותך יו"ד, יא) ויהי בשנה השנית בחדש השני בעשרים בחדש וגו', ובכ"ט בסיון שלחו את המרגלים".
142) וירא יח, כ.
143) שם, כא ובפרש"י.
144) שם, לב (ובפרש"י).
145) שם, לג.
146) טו, ב ואילך.
147) תהלים צ, יו"ד.
148) בראשית ו, ג.
149) איוב מב, טז.
150) שם, טו.

ומזה הבין כלב שעכשיו "סר צלם" (כדי שבנ"י יוכלו ליכנס לארץ) – דכיון שאיוב שהי' מגין עליהם מת עכשיו (לאחרי שחי ריבוי שנים), הרי מובן שכן הוא גם בנוגע לשאר ה"כשרים שבהם" (שהגינו עליהם) שגם הם "מתו"; אלא שהמרגלים לא ידעו את שמותיהם של שאר ה"כשרים שבהם", שלא היו מפורסמים כמו איוב. ומובן, שלהיותם "מרגלים", לא היו יכולים לשאול את אנשי המקום מי הם אלו שמתו, ואם היו כשרים וכו'.

ל. וכאן רואים שרש"י בפירושו על התורה מחבר ענינים שנאמרו בגמרא בתור ב' פירושים:

בגמרא[97] נאמר: "ארץ אוכלת יושבי' היא, דרש רבא, אמר הקב"ה, אני חשבתי' לטובה .. דכל היכא דמטו, מת חשיבא דידהו, כי היכי דניטרדו ולא לשאלו אבתרייהו. ואיכא דאמרי, איוב נח נפשי' ואטרידו כולי עלמא בהספידא" (ומסיים בגמרא: "הם חשבו לרעה, ארץ אוכלת יושבי' היא").

ואילו רש"י מחבר שניהם ביחד – "כשרים שבהם מתו, (וגם) איוב שהי' מגין עליהם".

והביאור בזה:

לפי דברי הגמרא, הנה לדעת ה"איכא דאמרי" מת רק אדם אחד – איוב, אלא כיון שהי' מפורסם, "אטרידו כולי עלמא בהספידא". ומבואר במפרשים[151], "שהם לא ידעו שאיוב מת, וכיון דכולי עלמא עשו הספד, חשבו דרבים מתו שם" (כי בשביל איש אחד לא יוטרדו "כולי עלמא"), ולכן אמרו "ארץ אוכלת יושבי' היא".

אבל רש"י אינו יכול לפרש כן בפשטות הכתובים, כי, אפילו אם אנשים רבים מתו במקום אחד, עדיין אין זו הוכחה על הארץ כולה שהיא "אוכלת יושבי'".

ולכן: על "אוכלת יושבי'" מפרש רש"י: "בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים", שזוהי ההוכחה ש"ארץ אוכלת יושבי' היא"; ועל "סר צלם" מפרש: "כשרים שבהם מתו" – לא רק אדם אחד, אלא "כשרים" לשון רבים, אבל מוסיף שמת גם "איוב שהי' מגין עליהם", שמזה הבין כלב שגם "כשרים שבהם מתו", כדי שבנ"י יוכלו ליכנס לארץ (כנ"ל סכ"ח).

לא. אמנם, פירוש זה (ש"צלם" קאי על ה"כשרים שבהם" ו"איוב שהי' מגין עליהם") אינו מספיק, כי[152], עפ"ז לא מובן איך נתקיימו הגויים בא"י לאחרי חטא המרגלים במשך יותר מל"ח שנה (משילוח המרגלים קרוב לסוף השנה השנית ליצי"מ עד סוף שנת הארבעים) – הרי בזמן יצי"מ כבר "שלם עון האמורי" להיות משתלח מארצו, ומה שנתקיימו עד עכשיו, הרי זה בגלל הכשרים שבהם ואיוב שהגינו עליהם, וכיון שעכשיו מתו אלו שהגינו עליהם, איך נתקיימו הגויים בא"י?! וכי משום שבנ"י נכשלו בחטא המרגלים – צריכים הגויים להשאר בא"י?!

ולכן מוסיף רש"י, "ד"א צלו של מקום סר מעליהם" – כי, בנוגע ל"צלו של מקום", אפשר לומר, שאע"פ ש"סר מעליהם", הנה לאחרי חטא המרגלים חזר אליהם "צלו של מקום" למשך זמן נוסף (עד סוף שנת הארבעים), ולכן היו יכולים להמשיך להתקיים בא"י; משא"כ לפי' הא' ש"צלם" קאי על ה"כשרים שבהם" ואיוב שהגינו עליהם – הרי לאחרי ש"סר צלם" כשמתו, שוב אין אפשרות שיחזור צלם (שהרי אין מקום לומר – לא בדרך הפשט ולא בדרך הדרוש – שלאחרי חטא המרגלים חזרו הכשרים שבהם לחיים!).

לב. אך גם הפירוש השני לבדו אינו מספיק, כי:

לפי הפירוש ש"צלם" הוא "צלו של מקום" – אינו מובן: מדוע רק עכשיו "סר צלם מעליהם", ולא מיד כש"שלם עון האמורי", בצאת בנ"י ממצרים?

ולאידך גיסא: אם "צלו של מקום" לא סר מעליהם מיד בעת יצי"מ, הרי יתכן שעדיין נשאר עליהם צלו של מקום, ומנא לי' לכלב שעכשיו סר צלו של מקום מעליהם?

---

151) חדא"ג מהרש"א לסוטה שם.

152) בהבא לקמן – ראה גם לקו"ש הנ"ל (סט"ו) ס"ע 164 ואילך (באופן אחר – משיחת ש"פ שלח הנ"ל).

ועוד ועיקר:

אם הכוונה היא ל"צלו של מקום" – הי' הכתוב צריך לפרש "צל ה'", כמו בכל הענינים שבפסוקים אלו שנתפרש בהם שם ה': "אם חפץ בנו ה'"[83], "אך בה' אל תמרודו", "וה' אתנו"[16], וכיון שנאמר "צלם" סתם, עכצ"ל, שאין הכוונה ל"צלו של מקום", אלא ל"צלם" של יושבי הארץ – הכשרים שבהם שמגינים עליהם.

ולכן מביא רש"י גם את הפירוש הראשון, ואדרבה: פירוש זה קרוב יותר אל הפשט, ולכן הובא בתור פירוש ראשון.

ועדיין יש לבאר הענינים ד"יינה של תורה", וכפי שיתבאר לקמן.

* * *

לג. הביאור במ"ש באגה"ת "שיהי' לזכרון .. שחטא נגד ה'" – שבזה מבהיר רבינו הזקן ענין נוסף:

ובהקדם – שמדובר כאן אודות מי שהגיע כבר לדרגת תשובה עילאה, שהיא מתוך שמחה דוקא, וכפי שמביא לפנ"ז מ"ש[153] "תשמיעני ששון ושמחה וגו' ורוח נדיבה תסמכני וגו'", כך, שבודאי לא נשאר שום רושם מהחטא, ולא זו בלבד ש"אין מזכירין לו דבר וחצי דבר ביום הדין לענשו כו'", אלא שנעשית גם שלימות הכפרה – "לכפר לפני ה' להיות נחת רוח לקונו" (כפי שנתבאר לעיל[154]).

אמנם, כיון שאומרים ש"לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת, בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות כו'" (כפי שממשיך לבאר בפי"ב "טעם השמחה ביסורי הגוף כו'"), נמצא, שהענין שלא נשאר שום רושם מהחטא הוא רק לגריעותא, אבל למעליותא נשאר רושם – החל מהעובדה שמכניסים אותו להיכל של בעלי תשובה שגדלה מעלתם על צדיקים גמורים (כפי שמזכיר רבינו הזקן לעיל[155]), עד כדי כך, שב"מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד בו", וכפי שמבאר הרמב"ם[156] ש"בעל תשובה .. אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם ולא עוד אלא ששכרו הרבה וכו'".

[אלא שאעפ"כ, הסדר הרגיל והתמידי הוא סדר העבודה של צדיקים, כמובא בדרושי חסידות[157] בפירוש מארז"ל[158] "איני יודע באיזה מהן חפץ, במעשיהם של צדיקים או במעשיהם של רשעים", ש"מעשיהם של רשעים" קאי על העבודה של בעלי תשובה; אך המסקנא היא ש"חפץ במעשיהם של צדיקים", שזהו"ע ד"ויהי אור"].

וענין[159] זה מבהיר רבינו הזקן בכתבו "שיהי' לזכרון .. שחטא נגד ה'", שפירושו מרחוק מה':

בסדר השתלשלות – הנה ע"י ענין החטא נעשה פגם בד' אותיות שם הוי'[160], ולאחרי תיקון הפגם – ע"י התשובה, שעל ידה ממשיכים מדרגא שלמעלה משם הוי', שזהו"ע י"ג מדות הרחמים שלמעלה מהשתלשלות – אזי משתווה בעל תשובה לצדיק, שאצל שניהם ישנם כל ד' האותיות שבשם הוי'.

אך ישנו גם ענין החטא כפי שהוא למעלה מהשתלשלות, ששם לא נוגע ענין החטא, כמ"ש[161] "אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו וגו'". – הוא עשה אמנם דבר שהוא היפך בעל הרצון והיפך הרצון, אבל בדרגא זו לא נתפסים בזה, כך, שענין זה הוא "נגד ה'", מרחוק מה'.

וזהו ענין החטא למעליותא שנשאר אצל בעל תשובה – שממשיך מי"ג מדה"ר שלמעלה מהשתלשלות.

---

153) תהלים נא, יו"ד־יד.
154) אגה"ת רפ"ב.
155) ספ"ח.
156) הל' תשובה פ"ז ה"ד.
157) ראה אוה"ת עקב ע' תקה. וראה גם לקו"ש ח"כ ע' 112.
158) ב"ר ספ"ב.
159) מכאן עד סוף הסעיף – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא (קאָרף) ח"ב ע' רנד ואילך.
160) ראה אגה"ת ספ"ז.
161) איוב לה, ו.

לד. בנוגע ל"יינה של תורה" שבפירוש רש"י[162]:

בעבודה בעניני העולם — יש ב' אופנים: יש ענינים שיכולים לברר אותם בפנימיות,

— וכמו הענינים שיהודי מברר אותם באופן שנכנסים בגופו [גוף קדוש, שבו בחר הקב"ה, כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא[163] ש"ובנו בחרת מכל עם ולשון הוא הגוף החומרי הנדמה בחומריותו לגופי אומות העולם" (משא"כ בנוגע לנשמתו של יהודי לא שייך ענין של בחירה, כי הנשמה היא "חלק אלקה ממעל ממש"[164], שאין לה דוגמא ודמיון אצל אוה"ע)], ונעשים דם ובשר כבשרו; ובכללות יותר, כדברי רבינו הזקן בתניא פל"ז[165]: "מה שמשתמש מעוה"ז לצורך גופו ונפשו החיונית לעבודת ה', כגון אכילה ושתי' ודומיהם ודירה וכל כלי תשמישיו"[166] —

ויש ענינים שאי אפשר לברר אותם בפנימיות, אלא הם נשארים בבחי' מקיף.

וזהו החילוק בין ב' הענינים ד"לחמנו הם" ו"סר צלם":

"לחמנו הם" — קאי על הענינים שמבררים אותם בפנימיות, כמו "לחם" שנכנס בגוף בפנימיות ונעשה דם ובשר כבשרו; ו"סר צלם" — קאי על הענינים שאי אפשר לברר אותם בפנימיות, ונשארים בבחי' מקיף, כך, שאי אפשר לפעול בהם מאומה, ויש בהם רק הענין ד"סר צלם" (ע"י ה"כשרים שבהם").

וכאן רואים דבר פלא — שענינים שרש"י מתייגע לבארם בפשטות הכתובים (מהו הפירוש ד"לחמנו הם"[167], ומהו הפירוש ד"סר צלם"), הנה דוקא ע"פ קבלה וחסידות מובן בפשטות, שהם שני אופני הבירור: בפנימיות — "לחמנו הם", ובדרך מקיף — "סר צלם"[168].

ובענין זה מודגשת מעלת בנ"י, עליהם נאמר[169] "השוכן אתם בתוך טומאותם", שאפילו בהיותם במעמד ומצב ד"טומאותם", הנה בפנימיותם, "בתוך טומאותם", הרי הם תמיד טהורים, ולכן הקב"ה נמצא עמהם באופן ש"שוכן אתם", כמו בדירה[170]. ובגלל זה יש ביכלתם לברר את כל עניני העולם בפנימיות — "לחמנו הם"[67].

ועד שבאים לקיום היעוד[171] "כי אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה וזרע עבדיו ינחלוה ואוהבי שמו ישכנו בה", בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

[אחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "כי אלקים יושיע ציון"].

---

162) ראה גם לקו"ש הנ"ל (סט"ו) ע' 165 ואילך (משיחת ש"פ שלח הנ"ל) — מהענינים המופלאים שבפירוש רש"י — שב' הפירושים ברש"י הם בהתאם לב' הדעות אם עכו"ם הם בגדר מציאות ולכן שייך בהם גדר השגח"פ ("צלו של מקום") או לא.

163) פמ"ט (סט, סע"ב ואילך).

164) תניא רפ"ב.

165) מח, א.

166) ובזה נכלל הן בירור הענינים שמקליפת נוגה, והן בירור הענינים שמג' קליפות הטמאות לגמרי, שבירורם הוא ע"י ענין הדחי'.

167) אף שבדרך כלל לא משתמשים בלשון של "לחם" בנוגע למלחמה (חסר קצת — המו"ל).

168) בענין זה נזכר גם המבואר בסוף שערי אורה (שער הפורים — ד"ה יביאו לבוש מלכות פצ"ד ואילך) שמצד הענין ד"אחישנה" יכול להיות שיאבדו ניצוצות — שהניצוצות שבפנימיות יהיו נבלעים, והניצוצות שבמקיף יסתלקו למעלה, שזהו גם תוכן הענין ד"סר צלם", שאין זה ענין של בירור ששייך אליו, ולכן הרי זה מסתלק למעלה.

169) אחרי טז, טז. וראה יומא נו, סע"ב ואילך.

170) ראה מאמרי אדה"ז תקס"ה ח"א ע' תפט (ועם הגהות — אוה"ת שה"ש ח"ב ע' תרפ). אוה"ת בלק ע' תתקצז. סה"מ תרל"ה ח"ב ריש ע' שנג. המשך תרס"ו ס"ע ג. ועוד.

171) תהלים סט, לו־לז.

לקוטי־שיחות פרשת שלח כרך יח שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.

פירוש רש״י לסמיכות הפרשיות, והקושי

בתחילת הפרשה מצטט רש״י את המילים ״שלח לך אנשים״, ומפרש: ״למה נסמכה פרשת המרגלים לפרשת מרים? – לפי שלקתה על עסקי דיבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר״.

יש להבין, כאמור מספר פעמים: מן העובדה שרש״י מסביר את הסיבה לסמיכות פרשיות רק במקומות מסויימים, מוכח שלפי דרך הפשט – דרכו של רש״י בפירושו על התורה – אין קושי בסמיכותן של פרשיות, במיוחד כאשר הן מופיעות לפי הסדר הכרונולוגי.

אם כך, אין מובן בענינינו, והמפרשים אין שואלים זאת[1]: שילוח המרגלים ארע בדיוק לאחר פרשת מרים, למחרת שבעת ימי ההסגר שלה[2], ומהי אפוא השאלה ״למה נסמכה...״?

ב.

השאלות על לשונו של רש״י

כן יש להבין מספר דיוקים בלשונו של רש״י, ומהם:

א) ״לפי שלקתה על עסקי דיבה״ – רש״י היה צריך לומר ״על לשון הרע״, כפי שהוא עצמו אומר בפרשת שמות[3] ״שלקתה מרים על לשון הרע״?

קושי זה מתחזק יותר: בפסוק מאוחר יותר[4] מסביר רש״י את המילה ״דיבה״ – ״(כל הוצאת דיבה) לשון חינוך דברים .. וישנה לטובה וישנה לרעה״. מדוע הוא אומר, איפוא, ״שלקתה על עסקי דיבה״, בעוד אשר דיבה איננה דוקא חטא ויכולה להיות גם דבר טוב?

ב) לשם מה מוסיף רש״י את המילים ״שדברה באחיה״ – לצורך הענין כאן חשוב רק שלקתה על עסקי דיבה, ומהי החשיבות בפירוט על מי דיברה[5]?

ג) מדוע מאריך רש״י בלשונו ״ורשעים הללו ראו...״ ואינו אומר בקיצור ״והם ראו ולא לקחו מוסר״[6], והרי ידוע שמדובר על המרגלים?

ד) מדוע הוא אומר ״ראו ולא לקחו מוסר״, ולא ״ראו מוסר ולא שמרו״, כנאמר במקום אחר בתורה[7]?

ה) מדוע מצטט רש״י ב״דיבור המתחיל״ (בכותרת) גם את המילים ״לך אנשים״, והרי די היה בציטוט המילה ״שלח״, כשם שבתחילת פרשת בהעלותך, כאשר מסביר רש״י את סמיכות הפרשיות (״למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים״), הוא מצטט רק את המילה ״בהעלותך״ (ולא ״בהעלותך את הנרות״)?

ג.

מהי חומרת חטא המרגלים

כדי להבין זאת יש להקדים את שאלתו של רמב״ן[8]: מדוע חמור כל־כך חטא המרגלים, והרי שליחותם היתה לברר ״את[9] הארץ מה היא ואת העם היושב עליה החזק הוא... ומה הערים...״, אם־כן ״מה פשעם ומה חטאתם״[10]

---

1) ראה בארוכה רא״ם, גו״א וכו׳ ריש פרשתנו. ותירוצם (שהי׳ לו לכתוב פ׳ קרח תחלה – רא״ם; מגוף הקרא (דס״פ בהעלותך) אנו לומדין שהתורה סמכה הפרשיות כו׳ – גו״א ורע״ב) לא בא (אפילו לא ברמז) בפרש״י; ומפשטות לשון רש״י מוכח שקושייתו היא רק מצד פרשה זו ד״שלח לך אנשים״ עצמה. וכן שאר התי׳ שבמפרשים אינם ע״פ פשוטו של רש״י. ואכ״מ.

2) שילוח המרגלים הי׳ בכ״ט סיון (רש״י דברים א, ב) וסוף הסגר מרים הי׳ ביום שלפנ״ז* – כ״ח סיון (ראה בפרטיות לקו״ש חי״ט ע׳ 1 הערה 6. וראה מפרשי רש״י דברים שם. ואכ״מ).

3) ד, ו. וראה במדב״ר (פט״ז, ו) ותנחומא פרשתנו (ה) – ״כדי שידעו הכל עונשו של לשון הרע״.

4) פרשתנו יד, לו (וראה פרש״י וישב לז, ב (בסופו)) – דלא כבראב״ע ורמב״ן פרשתנו (יג, לב) ועוד.

5) לשון זה איתא גם בבמדב״ר שם. אבל ברש״י (שכותב לפנ״ז ״על עסקי דיבה״) הוא כפל לשון, משא״כ בבמדב״ר שם שלא נאמר ״עסקי דיבה״.

6) ראה לקמן סעיף ח־ט ביאור דיוק לשון רש״י ״ראו ולא לקחו מוסר״ (ולא – ראו ״וחטאו״).

7) דברים יא, ב.

8) (ריש פרשתנו) – שהיא קושיא ע״ד הפשט.

9) פרשתנו יג, יח ואילך.

10) לשון הרמב״ן שם.

---

*) ומכש״כ לדעת **הש״ס** (תענית כט, א. וכ״ה בראש״ם דברים שם (אבל ראה שם ד״ה צא)) ששילוח המרגלים הי׳ ביום הז׳ דהסגר מרים. אבל ע״ד **הפשט**, לא מסתבר לומר שבאותו יום (ז׳ דהסגר מרים) פרקו המשכן ונסעו מחצרות ויחנו במדבר פארן והקימו המשכן ונבחרו המרגלים ונצטוו ונשלחו בו ביום. ובפרט עפמש״נ דלדבור ״שלח לך״ קדמו ״ותקרבון אלי כולכם ותאמרו גו׳״ ושקו״ט דמשה ובנ״י (דברים א, כב. ובפרש״י שם).

בספרם את האמת[11] שהם ראו ש"עז העם .. והערים בצורות גדולות"[12] וכדומה?

אין לענות על כך, שחטאם היה באומרם "ארץ אוכלת יושביה"[13], או בהוסיפם לדבריהם גם מסקנה[14], ש"לא נוכל לעלות .. כי חזק הוא ממנו"[15], כי, כדברי רמב"ן[16], כבר לפני אומרם דברים אלו התערב כלב "ויהס[17] כלב את העם..", ומכך מובן שגם דבריהם הקודמים "אפס כי עז העם... והערים..." לא היו כראוי[18].

יתר על כן: על דבריהם האחרונים ומסקנתם "לא נוכל לעלות" אפשר ללמד זכות, (לא חטא): הם לא אמרו "לא נעלה", שזהו היפך ציווי ה', אלא "לא נוכל לעלות": לפי הערכתם את עוצמת יושבי הארץ וכוחות ישראל, אין להם יכולת (בדרך הטבע[19]), לכבוש את ארץ ישראל[20].

[אף דבריהם "חזק הוא ממנו"[15] – "כביכול כלפי מעלה אמרו"[21], אינם, (בדרך הפשט[22]), כפירה בה', אלא שהאומות חזקות כל־כך לעומת ישראל, שאי־אפשר כלל לתאר כיצד ייתכן שיוכלו לנצחם, אפילו בדרך ניסי[23].

לכן לא היתה תשובת כלב אליהם שאפשר לכבוש את ארץ ישראל בדרך הטבע, או שהקדוש־ברוך־הוא יכניע את האומות באמצעות ניסים רגילים[24], אלא הוא טען "עלה נעלה – אפילו בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל דבריו"[25]: צריך לשמוע לקול ה' ללא שום חישובים, אפילו כאשר הכניסה לארץ ישראל דומה לדבר שמעולם לא אירע, גם בנס "עלה נעלה .. בשמים"[26]].

וכיוון שהכוונה בשילוח המרגלים היתה לבדוק את עוצמת יושבי הארץ, כדי להתכונן על־ידי כך למלחמה טבעית, ולפי הטבע היתה הערכת המרגלים "לא נוכל לעלות" אמיתית – מדוע חמור כל כך החטא בכך שהסיקו מסקנה מהערכתם?

על שאלה זו עונה רש"י בפירושו "למה נסמכה... לפי שלקתה..." – סמיכות הפרשיות מסבירה את חטא המרגלים.

ד.
אפשר לטעות ולהשוות בין חטא מרים לחטא המרגלים

ההסבר לכך הוא:

רש"י שואל "למה נסמכה...", למרות ששילוח המרגלים היה מיד לאחר פרשת מרים, מפני שלפי פשוטו של מקרא צריך לפעמים להפריד בין שתי פרשיות, למרות שלפי סדר התרחשותן הן היו צריכות להכתב בסמיכות זו לזו, כפי שכבר פירש רש"י לפני כן על[27] "ויהי בנסוע הארון" – "ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורעניות לפורעניות"[28].

וכך בענינו: כאשר לומדים את פרשת מרים ופרשת המרגלים בזו אחר זו, ובשתיהן מדובר על ענין לשון הרע, עלולים לטעות טעות חמורה, ולחשוב שמרים והמרגלים הם באותה דרגה[29], ח"ו, או לפחות דומים וסמוכים זה לזה בענינם.

---

11) ראה רמב"ן שם דגם משה רבינו "הפליג להם בחוזק העם ובמבצר עריהם וכח הענקים יתר מאד ממה שאמרו המרגלים", ע"ש.

וצ"ע בפרש"י (יג, כז) "כל דבר שקר כו'" (ובפרט שמשנה בזה מלשון הש"ס (סוטה לה, א) והמדרש (תנחומא פרשתנו ט. במדב"ר שם, יז)). ולהעיר שרש"י (שם, לג) מפרש "וכן היינו בעיניהם – שמענו אומרים כו'", ולא כהמ"ד (סוטה שם) ד"שקרי הוו". אבל ראה רש"י שם (ד"ה ה"ג) "ולא היו שקרנים בזאת". וראה חדא"ג מהרש"א שם.

ברמב"ן לקמן (יג, לב) שאח"כ הוציאו דבה בשקר, ע"ש – אבל לרש"י דבה הוא רק "חינוך דברים כו'", כנ"ל ס"ב והערה 4. ראה אבי עזר על הראב"ע שם.

12) שם, כח.

13) שם, לב.

14) כתי' הרא"ם שם (יג, ב).

15) שם, לא.

16) שם. וראה גם גו"א וצידה לדרך שם (יג, ב).

17) שם, ל.

18) ובפרט שבמשנה תורה (דברים א, כה) נאמר רק "אחינו המסו .. לאמר עם גדול גו' ערים גדולות גו' וגם בני הענקים גו'", ולא נזכר כלל אמירתם "לא נוכל לעלות" או ארץ אוכלת יושבי'" וכיו"ב. ומ"ש ברא"ם הנ"ל "הכתוב קצר בענין"

– דוחק גדול לומר שהכתוב קיצר והשמיט העיקר – מה שהי' חטאם, והביא רק "עם גדול גו'" שבזה מילאו שליחותם (כי הגידו מה שראו) ולא חטאו.

ולהעיר ממטות (לב, ח־ט) כה עשו אבותיכם .. ויניאו את לב בני ישראל לבלתי בא אל הארץ.

19) דזו היתה שליחותם לברר – כי ע"פ נס "סוס ורכב – כולם כסוס אחד" (פרש"י שופטים כ, א) ומאי נפק"מ החזק הוא הרפה וגו'. וראה גו"א פרשתנו שם. ועוד.

20) וכמו שהי' אח"כ (פרשתנו יד, מד־מה) – אף שי"ל שזה הי' בתור עונש.

21) רש"י שם.

22) אבל ראה תניא ספכ"ט.

23) להעיר מפרש"י עה"פ (לך טו, ו) ויחשבה לו צדקה אף שנאמר לאברהם לפני זה "צא מאיצטגנינות שלך" (פרש"י שם טו, ה).

24) כפרש"י (שם, ל) שאמר "קרע לנו את הים וכו'" (ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 89 ואילך).

25) יג, ל וברש"י.

26) ראה (באו"א קצת) לקו"ש שם ע' 92 והערה 30 שם.

27) בהעלותך י, לה.

28) אבל אין לתרץ עפ"ז קושיית רש"י בנדו"ד (כברע"ב כאן) – ראה רא"ם, גו"א ועוד כאן.

29) עדמש"כ בפרש"י וישב (לט, א): לסמוך כו' לומר לך מה זו כו' אף זו.

אמנם, רואים הבדל מן הקצה אל הקצה בתוצאות של חטאיהם: אצל מרים, גם לאחר "ותסגר מרים" נאמר "והעם לא נסע עד האסף מרים" – זה הכבוד חלק לה המקום[30]. ולעומת זאת (א) על המרגלים נאמר "וימותו במגיפה[31]. (ב) כל הדור – יפלו במדבר[32]. (ג) ומעל לזאת – "ובניכם יהיו רועים במדבר ארבעים שנה"[33],

– אך בכל זאת ניתן לומר, שאין זה מפני רשעותם של המרגלים אלא שמפני שלא נזהרו[34] בדיבורם, נכשלו כל ישראל במרידה בה', ובאי־רצונם להכנס לארץ ישראל, בעוד אשר אצל מרים היה לשון הרע בענין פרטי.

[לפיכך מצטט רש"י ב"דיבור המתחיל" גם את המילים "לך אנשים", מפני שהן מחזקות את האפשרות לטעות שהמרגלים שווים (או דומים) למרים:

כיוון שהמרגלים נשלחו "לך – לדעתך (של משה)"[35] לשליחות אחראית כל־כך, הרי זאת הוכחה למעלותיהם הגדולות, במיוחד בענין השליחות, כפי שהתורה מכנה אותם "אנשים", שמשמעות ביטוי זה, כדברי רש"י[36], היא "לשון חשיבות... כשרים היו"].

כדי למנוע טעות כזאת, ולהבהיר שהמרגלים אינם ח"ו, בדרגה כזאת, היתה צריכה התורה להפריד, לכאורה, בין שתי פרשיות אלה על־ידי ענין אחר[37]. ולכן שואל רש"י "למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים"[38].

ה.

החומרה הנוספת בחטא המרגלים - אי לקיחת מוסר

על כך עונה רש"י "לפי שלקתה על עסקי דיבה .. ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר" – התורה מסמיכה שתי פרשיות אלו זו לזו כדי לפרט ענין נוסף בחומרת חטא המרגלים, כדי לתרץ, בדרך הפשט, את גודל עונשם, וזאת – שהיתה להם בסמוך למעשיהם הזדמנות ללמוד מוסר ממעשה מרים, והם "לא לקחו מוסר".

את המוסר הזה לא היה צורך ללמוד על־ידי התעמקות במראה העינים, הם צריכים היו רק "לקחת" את המוסר הזה, ולהפיק ממנו לקחים לעצמם.

מכך שהם היו צריכים לקחת מוסר ממעשה מרים, ניתן ללמוד, שחטאיהם היו מאותו סוג, ולכן ניתן לקחת מוסר ולשלול את חטא המרגלים לפי שלילת חטא מרים.

לפיכך מובנת תוספתו של רש"י "ורשעים הללו" – בכך הוא מדגיש, שהשויון בין שני המאורעות הללו הוא רק לגבי החטא, אך לא לגבי האנשים, שאינם סתם חוטאים, אלא "רשעים הללו" – להיפך ממרים, שרק עתה נכתב ש"כבוד חלק לה המקום".

ו.

הדמיון בחטא - "עסקי דיבה"

לכאורה, לא מובן: במה חטאה מרים? דיבוריה על משה "אודות האשה הכושית אשר לקח" – "ועתה גרשה"[39] היו אמת, הרי הוא גירשה וציערה וכו'. כמו־כן, מרים "לא נתכוונה לגנותו"[40], היא רק לא העריכה מעלות משה ככל הדרוש, היא חשבה שמשה לא היה צריך[41] לפרוש מן האשה[42]. האם מפני אי־הערכה מושלמת של משה הגיע לה כזה עונש?

אומר רש"י, שחטאה לא היה ב"דיבה רעה", אלא

30) בהעלותך יב, טו וברש"י.

31) פרשתנו יד, לז.

32) שם, כג. כט־ל. לב.

33) שם, לג.

34) להעיר מאבות (מילתא דחסידותא – ב"ק ל, א) פ"א מי"א: חכמים הזהרו בדבריכם שמא כו' ושייך לדברי אנטיגנוס איש סוכו (פי' הרמב"ם ורע"ב שם).

35) פרש"י עה"פ.

36) בפסוק ג ("כולם אנשים") – אבל מדייק "כל אנשים שבמקרא כו'", שכולל גם פסוק דילן שלח לך אנשים"* (וכ"ה בבמדב"ר פט"ז, ה), דלא כבראב"ם כאן (ובדברים א, יג). וקושיית הרא"ם ממש"נ בכ"מ אנשים גבי רשעים – כבר תי' בגו"א פרשתנו שם.

ומה שלא פרש"י זה על "שלח לך אנשים"** – כי הלימוד הוא מזה שתיבת אנשים כאן מיותרת לגמרי, ומזה בנין אב לכ"מ כו'.

37) להעיר מצידה לדרך כאן, ד"כשהפרשיות הסמוכות אין להם שום ערך ודמיון זל"ז גם זה קרוב לפשוטו של מקרא .. ה"נ י"ל וכו'", ע"ש.

38) ואף שהקושיא היא "למה נסמכה פרשת מרגלים", שקושיא זו מתעוררת (לא מעצם שילוח המרגלים, כ"א) דוקא לאחרי לימוד כל הפרשה בו מדובר ע"ד חטאם, כותבו רש"י בתחילת הפרשה במקום ש"נסמכה", כדרכו בכ"מ.

39) בהעלותך יב, א וברש"י.

40) רש"י שם (וראה גם רמב"ם סוף הל' טומאת צרעת). וראה שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"י. חו"מ הל' אונאה כו' סכ"ט.

41) ובפרט ע"ד הפשט, וכמש"נ וענתה לא יגרע*** (משפטים כא, י). ומפרש"י (בהעלותך שם) משמע שצפורה הצטערה (הדינים בזה – שו"ע אה"ע סע"ו וש"נ). ורק בפ' ואתחנן (ה, כח) נאמר ואתה פה עמוד עמדי (כפי' הת"י שם. שבת פז, א. הועתק בפרש"י בהעלותך שם, ח).

42) ראה בהעלותך שם, ב וברש"י שם.

*) והרי גם בפסוק זה מדובר ב"אותה שעה (ד)כשרים היו".

) בבשלח (יז, ט) פרש"י: בחר לנו אנשים גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן ד"א כו' שיודעים לבטל כשפים ופשיטא שזה יותר מאנשים לשון חשיבות – כשרים (וראה גו"א שם, ובפ' דברים שם). אבל משם אין ללמוד לכל מקום, כי שם נאמר (וכפי שמדגיש רש"י בהד"ה): **בחר לנו אנשים. וראה משכיל לדוד שם.

***) ואף שלשיטת **רש"י** עה"ת משה גרשה (כנ"ל בפנים) – **הרי מזה שנקט רש"י כמ"פ** הלשון "פירש מן האשה" וכיו"ב (יב, א ד"ה ותדבר מרים; שם, ב; שם, ד;

ב"עסקי דיבה" – עצם התעסקותה ב"דיבה" – בדברה בהרחבה על משה:

כאשר ראתה מרים במשה, התנהגות שלא היתה מובנת לה, לא היה עליה לדבר ולהתעסק בכך, על אף שהיתה זו אמת ו"לא נתכוונה לגנותו". התעסקות בדיבור על משה אינה מביאה לדיבה טובה, אלא יכולים לגרום לדיבור על ההיפך מכך[43], וכדי להבין את התנהגותו היה עליה לשאול אותו על כך בחשאי.

חטא המרגלים היה דומה לכך הם לא שיקרו בדברים על ארץ ישראל[44], אך אופן דיבורם[45] היה כ"עסקי דיבה": הם כל כך הרחיבו בדיבורים על עוצמת יושבי הארץ, עד שהביאו את בני ישראל[46] לבהלה מפני עצם הרצון להכנס לארץ ישראל.

אם הם התפלאו על כך שהקדוש־ברוך־הוא מצווה את בני ישראל להכנס לארץ ישראל כאשר יושבי הארץ חזקים, היה עליהם לומר זאת בקיצור, או לשאול את משה. התעסקותם ב"עסקי דיבה", עד להסקת המסקנה "לא נוכל לעלות" עלולה היתה להוביל[47] את ישראל למרידה, ועד לאמירה "ניתנה ראש ונשובה מצרימה"[48].

ז.

החטא נבע מאי־הערכה של הזולת הנעלה יותר

כיצד, אכן, הגיעה מרים לעסוק ב"דיבה" על משה? דבר זה מובן מטענתה "הרק אך במשה דיבר ה' הלא גם בנו דיבר"[49]: ביודעה ש"בנו דיבר" – גם במרים ובאהרן, היא לא תארה לעצמה שגדלות משה נעלה כל כך מהם, עד לכדי ציעור "האשה הכושית שנאה בכל", עד לכדי היותו פטור מציווי השם ועונתה לא יגרע – "לפרוש מן האשה"[50].

מעין זה היתה גם אצל המרגלים:

הם חשבו, שכיוון שמשה בחרם "על פי ה'"[51], הרי לא ייתכן שבשליחות זו יש מישהו הנעלה מהם ומבין יותר מהם. וכיוון שאצלם, שלוחי ה', היתה הרגשה של "ונהי בעינינו כחגבים"[52], היה ברור להם בוודאות שכך הוא באמת "על־פי הוי'" לגבי כל בני ישראל, ולכן הם הסיקו ש"לא נוכל לעלות".

וכיוון שהכניסה לארץ ישראל לא נראתה להם אפשרית, הם עסקו בהרחבה "דיבה", בדיבור על ארץ ישראל.

לפי זה מובן התוספת של רש"י, שמרים "דברה באחיה". עובדה זו מסבירה יותר את הענין שהמרגלים "לא לקחו מוסר" ממרים בנושא של הערכת הזולת הנעלה מהם:

מרים "דברה באחיה", אשר הוא "חצי בשרו"[53], ובאופן טבעי קשה להעריך אח שהוא "חצי בשרו", ויחד עם זאת נעלה באין ערוך מן האדם. למרות זאת, נענשה מרים על כך. על־אחת־כמה־וכמה לא היו המרגלים צריכים לחשוב, שכל בני ישראל, כולל משה ואהרן, מוכרחים לנהוג לפי החלטתם שלהם.

ח.

מה נתחדש למרגלים בביקורם

בפירוש רש"י זה יש דיוק נוסף – "ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר", כי, לכאורה, המילה "ראו" מיותרת, ודי היה ב"ורשעים הללו לא לקחו מוסר"?

דבר זה יובן על־ידי הקדמת תמיהה על סיפור המרגלים באופן כללי[54]: מה נתחדש למרגלים על־ידי ביקורם בארץ ישראל[55], וכל־כך הרבה עד שהדבר הבהילם והובילם לטענה "לא נוכל לעלות"?

---

43) להעיר משו"ע אדה"ז או"ח שם סי"ב: מתוך שמספר כו'.
44) ראה לעיל הערה 11.
45) גם קודם שאמרו מסקנתם "לא נוכל לעלות".
46) ראה רש"י פרשתנו יג, כט.
47) וכלשון משה בפ' מטות (הנ"ל הערה 18): ויניאו את לב בנ"י.
48) פרשתנו יד, ד. וראה דברים א, כו־כח.
49) בהעלותך שם, ב.
50) לשון רש"י שם, ח.
51) פרשתנו יג, ג. והיו "מן הברורים .. מן המסולתים" (פרש"י דברים א, כג).
52) פרשתנו שם, לג.
53) בהעלותך שם, יב וברש"י שם. – ועפ"ז מובן ג"כ מה שמשנה רש"י מלשון הכתוב (שם, א) "ותדבר .. במשה", וכותב "באחי". וראה עוד ביאור בלשון רש"י זה – לקו"ש חי"ג ע' 47 הערה 24 ושוה"ג שם.
54) בהבא לקמן – ראה לקו"ש ח"ח ס"ע 290 ואילך.
55) מ"ש רש"י (פרשתנו יג, כו) "אף הליכתן בעצה רעה", הכוונה בזה לאחרי שנגמרה עלייתם לא"י והתחילה ההליכה בא"י עצמה (כדמוכח מפרש"י (שם, ג) "ואותה שעה כשרים היו". ואין צריך לדחוק (כמ"ש במפרשי רש"י שם) שמיד אח"כ נעשו רשעים). וראה לקו"ש חלק ל"ג ע' 78 ואילך.

שם, ח), שהכוונה בזה בפשטות שפירש מד"א ולא שגרשה – מוכח, ש(לשיטת רש"י) היו בזה ב' זמנים: בתחילה רק פירש מן האשה, ואח"כ – בלשון רש"י – "ועתה (בזמן ד"ותדבר מרים גו'") גרשה".

[וההכרח לזה (שוגעתה גרשה) הוא מלשון הכתוב "על אודות האשה .. אשר לקח" – ולא "על אודות אשתו גו'" – שמזה מוכח, שעתה כבר לא הייתה אשתו].

כל מה שהם ראו "כי[12] עז העם היושב בארץ..." כבר היה ידוע להם לפני־כן[56],

[כי (א) כבר במצרים ידעו מהו המצב בארץ כנען[57]. (ב) בשירת הים אמרו כל ישראל "נמוגו כל יושבי כנען"[58]. הם ידעו על "כל יושבי כנען" ועוצמתם, שאם לא־כן אין פלא, שהם "נמוגו", ועוד]

ולמרות זאת הם היו מוכנים להכנס לארץ ישראל[59]?

ההסבר לכך הוא[60] על־פי מאמר חז"ל[61] "אינו דומה שמיעה לראיה": כל עוד הם רק שמעו על עוצמת יושבי הארץ, הם לא "התפעלו" מן הקשיים הצפויים, והיו מוכנים להכנס לארץ ישראל, אך כאשר הם ראו במו עיניהם ש"עז העם" וכו', השפיע עליהם הדבר עד לחרטתם על הסכמתם הקודמת.

ולפיכך הדגישו המרגלים מספר פעמים "ראינו"[62], שאת כל דבריהם הם ראו במו עיניהם, ואף "ויראום את פרי הארץ"[63].

לכן צריך רש"י להדגיש "ורשעים הללו ראו...". הם עצמם ראו את אשר ארע למרים, ולפיכך היה עליהם ללמוד מכך מוסר בעוצמה מספקת כדי להתגבר על הנסיון של "ראינו" בארץ כנען:

אילו הם היו רק שומעים על עונש מרים, אי אפשר היה לטעון על ש"לא לקחו מוסר", כי הגורם לחטא היה ענין של ראיה, ואילו הכח למניעת החטא – שמיעה בלבד. לפיכך מדגיש רש"י "ראו" – גם הכח להתגבר על הנסיון היה על־ידי ראיה, ולמרות זאת לא לקחו מוסר.

ט.

לכאורה, הסמכת הפרשיות נובעת מזריזות משה

מן הענינים המופלאים[64] שבחלק ההלכה שבתורה, אשר בפירוש רש"י זה,

כהקדמה לכך מוצגת השאלה: מדוע, בכל אופן, מסמיכה התורה את מרים אל המרגלים, דבר העלול לעורר חשד על מרים שהיא דומה מעט למרגלים, והרי יש ציווי "והייתם[65] נקיים מה' ומישראל"?

לכאורה, ניתן לענות על כך לפי שיטת רש"י בפירושו על התורה[66], הסובר כדעה[67] שהתורה "מגילה מגילה נתנה" – שמשה כתב מיד כל פרשיה[68], ולפי זה מסתבר לומר, שתחילת פרשת שלח המספרת על כל אשר אירע באותו יום, כ"ט סיון[69], ומסכמת את הענין של "שלח לך", שליחותו של משה, נכתבה על־ידי משה, ברוב זריזותו[70], מיד, כדי לא לעכב תוספת של עוד פרשה בתורה שבכתב[71].

והנה מובן, שבכל יום במדבר, כולל אותם יומיים של כ"ח וכ"ט בסיון, ארעו מאורעות רבים מאד אצל שישים ריבוא הגברים, ועוד כך וכך נשים וכו', במיוחד כאשר נוסף הענין של נסעו ויחנו – פירוק והקמת המשכן ועוד. בין מאורעות אלו היו רבים מאד אשר ארעו בין "האסף מרים" בכ"ח סיון, לפני סילוק המשכן לבין אמירת "שלח לך", אשר היתה לאחר הקמת הדגלים והמשכן ולאחר "ותקרבנה אלי כולכם" – אלפי מאורעות הפרידו בין "האסף מרים" לבין שילוח המרגלים, ובתוכם גם מאורעות

---

56) ואף שמשה שלח אותם לראות "החזק הוא הרפה גו'" (פרשתנו יג, יח) – הכוונה בזה (לא אם הם חזקים בכלל, כ"א) איפה הם חזקים כו' כדי לידע באיזה דרך לילך ואופן הכיבוש כו', כמפורש במשנה תורה (דברים א, כב. וראה רש"י שם) "נשלחה אנשים גו' וישיבו אותנו גו' את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבוא אליהן (תחלה לכבוש – רש"י)", וכמ"ש ברמב"ן ריש פרשתנו.

57) בלשון הרמב"ן שם "אי אפשר שלא ידעו הדרים במצרים ענין ארץ כנען". אף ש"היו ישראל במצרים עבדים בעבודת פרך לא ידעו ולא יבינו" (רמב"ן שם), הרי פשיטא שמעת צאתם ממצרים עד שילוח המרגלים, שמעו כבר (מהולכים ושבים ותגרי אוה"ע), וכמובן גם משירת הים, כבפנים,

58) בשלח טו, טו.

59) כי כוונת שילוח המרגלים היתה רק בנוגע לאופן וסדר הכיבוש כנ"ל הערה 56. ולשון רש"י (דברים א, כג) "שמא תחזרו בכם" – היינו שגם בזה (לבחור אופן הכיבוש כו') תסמכו עלי. וראה רמב"ן הנ"ל בסופו "ועל דעת רבותינו".

60) ראה עד"ז רמב"ן שם – לענין טעמו של משה לשלוח מרגלים.

61) ראה מכילתא יתרו יט, ט.

62) פרשתנו יג, כח. שם, לב־לג.

63) שם, כו. ושם, כז: וזה פרי'.

64) לשון השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

65) מטות לב, כב. וראה ירושלמי שקלים פ"ג סה"ב. ועוד.

66) משפטים כד, ד – ראה תוד"ה תורה גיטין (ס, א)*. רא"ם משפטים שם (בתי' הא'). אבל ראה גו"א וצידה לדרך שם. ואכ"מ. וראה שיחות ליל ב' חנוכה וש"פ משפטים תשמ"ב.

67) גיטין שם.

68) רש"י גיטין שם ד"ה מגילה.

69) ראה לעיל הערה 2.

70) ראה רש"י יתרו יט, יד. ולהעיר מרש"י שמות ד, כד. בשלח טז, כב.

71) דדוחק לומר שחיכה עד לסיום כל פרשת המרגלים – כי למה יעכב הוספת חלק תושב"כ ארבעים ויותר יום.

ולהעיר מב"ב (טו, א) הקב"ה אומר ומשה כותב (ומסיים) כמו מפיו יקרא .. ואני כותב – שהי' תיכף באותה שעה.

*) ותי' התוס' שם (הובא בראב"ם שם) אינו לשיטת רש"י גיטין שם (ד"ה חתומה ניתנה).

של מצוות – על פי ה' יסעו ויחנו, הקרבת הקרבנות במשכן וכדומה. הסמיכות בין פרשת המרגלים לפרשת מרים היתה רק בכתיבתו של משה, ורק מכך יכלו, והוצרכו המרגלים לקחת מוסר.

לכן "לא הוקפד" על קביעות הפרשה במקום שעלול לעורר חשד, וזאת כדי להזהיר את המרגלים.

אך עדיין נשאר קושי: הרי ישנו כלל[72], שאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך? לשאלה זו עונה רש"י בלשונו "ולא לקחו מוסר" (ולא – "ורשעים הללו חטאו"), כדלהלן.

י.

המטרה בסמיכות הפרשיות היא: מניעת החטא

על "אין... שיזכה חברך" מסביר רש"י[73] "שלא יתחייב חבירך עונש חמור", ולא מובן: לכאורה, היה רש"י צריך לומר שב"שיזכה חבירך" הכוונה היא ש"חבירך" יינצל מלעבור עבירה חמורה ומדוע הוא אומר "שלא יתחייב .. עונש חמור"?

יש לומר, שכוונת רש"י היא כדיעה המובאת ב"תוספות"[74], שהכלל "אין אומרים..." הוא רק כאשר "מעשה של האיסור כבר נעשה", אך כאשר מדובר על מניעת החבר מעשיית חטא חמור מלכתחילה, אז אומרים לו חטא (חטא קל) כדי למנוע חבירך מחטא חמור.

לפיכך מדגיש רש"י "שלא יתחייב .. עונש חמור" – שהכלל "אין אומרים..." חל רק כאשר "איסור כבר נעשה", ורוצים למנוע ממנו את העונש בלבד.

לפי זה מובן מדוע יכלה התורה לאפשר חשד במרים על־ידי סמיכות הפרשיות, כי[75] מפרשת מרים היו המרגלים[76] צריכים ללמוד, ולהימנע מלכתחילה מן החטא.

לכך רומז רש"י במילים "ולא לקחו מוסר" – כי המטרה של "ראו את מוסר" היא לצורך "ושמרתם"[77] – למנוע את האדם מעשיית החטא, ולהביאו לידי התנהגות נאותה[78].

(משיחת ש"פ שלח תשכ"ה)

72) שבת ד, א. וש"נ.

73) שבת שם ד"ה וכי אומרים.

74) שם ד"ה וכי אומרים (תי' הריב"א). ועד"ז הוא ברשב"א ומאירי ("ויש מתרצים") שם.

75) כן י"ל ע"פ מ"ש התוס' (שם בסופו, ובכ"מ כנסמן שם. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס שו) דבשביל מצוה דרבים (להציל רבים מחטא) אומרים לו לאדם חטא כו'.

76) ולמ"ד (גיטין שם) תורה חתומה ניתנה – י"ל, אשר ע"י שסמכה התורה ב' הפרשיות יודעים אנו ענין חטא המרגלים (ובמילא הזהירות שלא ליכשל בחטא כזה), ולכן מותר להעמיד מרים במצב של חשד כדי להציל את הלומד שלא יבוא לחטא.

77) דברים יא, ב־ח.

78) להעיר שראו את מוסר גו' הנ"ל סיום ענינו: למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ.

המשך ביאור למס' יומא ליום ראשון עמ' א

אַדְּרַבָּה – מסתבר לומר להיפך, **אִי** נפשוט שחוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן וצריך שיהיה לשני החפינות מדה אחת, כאן מסתבר לומר שלא **יְכָנֵס אַחַר כַּחֲפִינָתוֹ**, מפני שצריך לחפון בפנים לתוך חפניו את הקטורת שבכף שהיא מלא חפניו של הכהן הראשון, **וְאִי אֶפְשָׁר** שמלא חפניו של הכהן השני שוה בדיוק למלא חפניו של הכהן הראשון **שֶׁלֹּא יְחַסֵּר וְשֶׁלֹּא יוֹתִיר, וְאִי** נפשוט שאין חוֹפֵן וחוֹזֵר וְחוֹפֵן, כאן **תִּיבָּעֵי לָךְ.**

הגמרא מביאה את גוף הספק: **דְּאִיבַּעְיָא לְהוּ, חוֹפֵן** בחוץ **וחוֹזֵר וְחוֹפֵן** בפנים להקטירה על המחתה מתוך חפניו, **אוֹ לֹא,** אלא נותנה להקטיר על המחתה מהכף.

מביאה הגמרא לפשוט ממשנתינו: **תָּא שְׁמַע,** שנינו במשנתינו, חפן מלא חפניו ונתן לתוך הכף, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו **וּכְדֵי הָיְתָה מִידָּתָהּ, מַאי לָאו,** כך הפירוש במשנה 'וכך היתה מידתה', **כְּשֵׁם שֶׁמִּדָּתָהּ** בחפינה **שֶׁמִּבַּחוּץ, כָּךְ מִדָּתָהּ** בחפינה **שֶׁמִּבְּפְנִים,** ומוכח שחוזר וחופן בפנים. דוחה הגמרא: **לֹא, דִּילְמָא** כוונת המשנה ללמד **שֶׁאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת כְּלִי מִדָּה** כדי לחפון בו **עוֹשֶׂה, אִי נַמִּי** יש לומר שכוונת המשנה 'וכך היתה מידתה' ללמד שמדת החפינה תהא במדויק **שֶׁלֹּא יְחַסֵּר וְשֶׁלֹּא יוֹתִיר.**

תָּא שְׁמַע,

המשך ביאור למס' יומא ליום שני עמ' א

חטאת ציבור היא אלא חטאת השותפין. מתרצת הגמרא: רבא קרא לזה חטאת השותפין בכדי ללמד **דְּלֹא מַיְיתוּ כֹּהֲנִים פַּר בְּהוֹרָאָה,** כלומר, כיון שלפי האמת רק הכהנים מתכפרים בחטאת זו, ואם נאמר שהיא חטאת ציבור יטעו לסבור שהכהנים לבדם גם נקראים ציבור, וכיון שכן יבואו לומר שאם הורו בית דין של כהנים לכהנים לעבור על אחד מהמצוות ועשו על פי הוראתן חייבים להביא פר העלם דבר של ציבור, לרבי יהודה הסובר (הוריות ה.) שגם שבט אחד חייב בפר העלם דבר אם עשה על פי הוראת בית דינו, לכך בא רבא ללמד שאין פר הכהנים נקרא חטאת ציבור, שכהנים לא נקראים 'קהל', ואין מביאים פר בהוראה.

הגמרא מוכיחה עוד שיש תנא הסובר שפר יום הכיפורים הוא חטאת ציבור: **תָּא שְׁמַע, דְּבָעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר,**

לקוטי־שיחות פרשת שלח כרך יח שיחה ב

א.

דברי הגמרא ורש״י על שמות המרגלים

נאמר בגמרא[1]: ״אמר רבי יצחק, דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מרגלים על שם מעשיהם נקראו, ואנו לא עלתה בידינו אלא אחד — סתור בן מיכאל, שעשה שסתר מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא. מיכאל, שעשה עצמו מך. אמר רבי יוחנן, אף אנו נאמר — נחבי בן ופסי — נחבי, שהחביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא. ופסי, שפיסע על מידותיו של הקדוש־ברוך־הוא״.

רש״י מסביר, שכוונת המילים ״לא עלתה בידינו...״ היא — ״אין אנו יודעין לדרוש״ — שיודעים אנו לדרוש ולהסביר רק את שמו של אחד המרגלים — סתור בן מיכאל. לפי זה יש לומר, שרבי יוחנן, שדורש גם את השם ״נחבי בן ופסי״ (כלומר, הוא מסביר שני שמות) אינו סובר כרבי יצחק, ש״לא עלתה בידינו אלא אחד״.

אך לפי זה מתעוררות מספר שאלות על מאמר זה:

א) מדוע קשה כל־כך לפרש בדרך הדרש את שמותיהם של המרגלים על־פי מעשיהם, עד כדי כך שרבי יצחק ורבי יוחנן הצליחו לעשות זאת רק לגבי שם אחד או שניים מכל השמות? במה שונים שמות אלו מכל השמות הרבים בתורה אשר עליהם נאמרים מדרשי חז״ל?

[אמנם, גם בחלק הדרוש שבתורה דורשים על־פי כללים מסויימים[2], אך בכל זאת זהו אופן לימוד רחב ביותר[3], כי הענין הנדרש אינו צריך להתאים בדיוק למשמעות הפשוטה של המילה ולהיות מובע בכל אותיותיה, עד כדי כך, שכנאמר בספרים[4], ״אין משיבין על הדרש״].

מתורגם ללשון הקודש

שאלה זו קשה במיוחד כאשר אנו מוצאים במפורש בדברי חז״ל[5] דרשות על שמות אחרים של המרגלים, ובמדרש תנחומא[6] יש מדרשים על כל השמות[7] הללו.

ב) מהי משמעות דברי רבי יוחנן ״אף אנו נאמר״? אילו רצה להוסיף דרשה על שם נוסף, צריך היה לו לומר ״עלו בידינו שנים״, או בקצרה ״שנים״?

ג) מן הנאמר ״אמר רבי יוחנן״ — ולא ״רבי יוחנן אומר״ — מוכח[8], שאין זו מחלוקת בין רבי יצחק לבין רבי יוחנן, אלא שרבי יוחנן מוסיף על דברי רבי יצחק.

וזוהי גם משמעות המלה ״אף אנו נאמר״ — אין הוא חולק על רבי יצחק (אין הוא אומר ״בידינו עלו שנים״), אלא הוא מוסיף דרשה על שמו של נחבי בן ופסי.

אך צריך להבין: אם רבי יוחנן דורש שם נוסף, הרי הוא חולק על דברי רבי יצחק האומר לא עלתה בידינו אלא אחד״?

ד) ועיקר: כיון שעל שם מעשיהם נקראו״ אף לפני[9] שמשה בחר בהם, וזוהי ״מסורת מאבותינו״, אשר לגבי מסורת לא תיתכן מחלוקת, כיצד יתכן שמשה בחר בהם, ובמיוחד כאשר כלל הוא ש״לעולם יבדוק אדם בשמות״[10]?

ה) כיצד תואם הדבר למאמר חז״ל[11] שהם היו צדיקים (באותה שעה), שלפי זה יוצא, ששורש מעשה המרגלים אפשרי גם אצל צדיקים.

ב.

התשובה לכאורה, והקושי על כך

לכאורה ניתן היה להשיב על השאלות ב׳ וג׳: בדבריו ״לא עלתה בידינו אלא אחד״ מתכוון רבי יצחק

---

1) סוטה לד, ב. וראה תנחומא פרשתנו ו. וראה לקמן הערה 53. בכהנ״ל — ראה (ע״ד החסידות) מאור עינים פ׳ שלח.

2) ראה ג״כ לקו״ש ח״ה ע׳ 389.

3) להעיר מהקדמת הראב״ע לפירושו עה״ת ״הדרך הד׳״: אשר מעט השכל בלבו כו׳.

4) ס׳ הליקוטים עה״פ וימררו את חייהם. פענח רזא לבראשית ג, ז. ועוד. ולהעיר עד״ז — מאנציקלופדי׳ תלמודית ע׳ אגדה בסופו. וש״נ.

5) ראה ב״ר פע״א. ג (״גדי כו׳״). ולהעיר מתנחומא שם — שמביא בתחילתו (לא רק ״סתור בן מיכאל נחבי בן ופסי״ שמפרש שם בסופו, כ״א) גם ״גאואל בן מכי״. ועד״ז בבמדב״ר פט״ז, י ותנחומא באבער פרשתנו יוד (ושם מפרש בסופו רק ״סתור״. וראה לקמן הערה 55).

6) האזינו ז (ומסיים שם: וכך נמצא בספר רבי משה הדרשן). וראה גם ש״ך עה״ת פרשתנו (עה״פ ואלה שמותם) — דרשות על שמות המרגלים (ולשבח).

7) לבד ״גאואל בן מכי״. ואולי נשמטו שם תיבות אחדות, ומה שמסיים ״ונעשה מך״ שייך לדרשת השם ״גאואל בן מכי״.

8) ראה שד״ח כללים (ח״א ע׳ מט וח״ז ע׳ א׳תעה). וש״נ.

9) משא״כ בזח״ג (קנח, רע״ב — ועד״ז הוא בבמדב״ר פט״ז, ט בשם ״ד״א״) א״ר יצחק משה אסתכל וידע כו׳ די״ל (עכ״פ בדוחק) — שזה הי׳ לאחרי שבחר בהם,

וכאמרו לפני זה (במדב״ר (שם, ה). וראה ג״כ זח״ג קנח, סע״א) דאח״כ נתהפכו.

10) תנחומא האזינו ז.

11) במדב״ר וזח״ג שם. וזהו ג״כ מקור פרש״י יג. ג.

לומר, שב"מסורת בידינו מאבותינו" הגיע רק דרש אחד, אך אין הכוונה שאי־אפשר למצוא דרש על השמות האחרים.

ועל כך אומר רבי יוחנן "אף אנו נאמר": אמנם, מ"מסורת בידינו מאבותינו" נשאר דרש על שם אחד בלבד, אך אנו יכולים לדרוש שם נוסף, "נחבי בן ופסי".

אך עדיין נשארת בעינה השאלה דלעיל: מדוע דרש רבי יוחנן רק שם אחד נוסף, ולא את שאר שמות המרגלים?

וכן: לכאורה המשמעות של דיוק הלשון "לא עלתה בידינו אלא אחד", ולא "ויש בידינו רק אחד" וכדומה, היא שהדרש על שם אחד זה הוא מה שהצליח רבי יצחק לדרוש, והמסורת היא רק על עצם הענין ש"על שם מעשיהם נקראו" – וכך כתוב בפירוש רש"י, כדלעיל.

ג.

השאלות על מדרשי השמות עצמם

בנוסף לזה צריך להבין לגבי הדרשות עצמן:

א) מהי כוונת הדרש "שסתר מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא" – כיצד רואים במעשה המרגלים שהם סתרו את מעשה הקדוש־ברוך־הוא?

רש"י מפרש "סתר דבריו, הכחיש ועשה שונאו (של הקדוש־ברוך־הוא) בדאי". אך פירוש זה ניתן להיאמר רק לפי גירסתו[12] בגמרא – "סתר דבריו", אך לא לפי גירסתנו "שסתר מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא", שהרי על־ידי הכחשת דברי הקדוש־ברוך־הוא ו"עשה שונאו (של הקדוש־ברוך־הוא) בדאי" אין סותרים את מעשה הקדוש־ברוך־הוא.

מהרש"א[13] מפרש, ש"מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא" כאן הם האותות והניסים ש"עשה הקדוש־ברוך־הוא לישראל בצאתם ממצרים", וב"סתר מעשיו" הכוונה היא ש"הסתיר וכסה אותן כאילו אינו רואה אותן". אך פירוש זה אינו חלק, כי הביטוי בגמרא הוא "סתר" – החריב, מלשון סתירת בנין, וכפי שמוכח מדברי המהרש"א עצמו, שמבאר תחילה "סתר – הסתיר", ורק לאחר מכן הוא יכול לפרש "וכסה".

ב) על "החביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא" אומר רש"י: "החביא דבריו, ולא אמר כמות שהן". ואינו מובן: לא את דברי הקדוש־ברוך־הוא החביא נחבי בן ופסי, ולא אמרם "כמות שהן". אלא את אשר ראה בארץ ישראל – את טוב הארץ[14].

ג) בהמשך, על "שפיסע על מידותיו של הקדוש־ברוך־הוא" מפרש רש"י "דילג שלא אמרו כאשר הם", ואינו מפרש מה הן "מידותיו של הקדוש־ברוך־הוא" אשר הוא דילג עליהן ולא מסרם לישראל כפי שהיה צריך?

המהרש"א[11] מסביר, שב"החביא..." ו"פיסע..." אין הכוונה לכך שהוא לא מסר את דברי הקדוש־ברוך־הוא וכו' "כמות שהן", אלא שבו עצמו היה "החביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא" – אצלו הם היו חבויים. כלומר, הוא לא האמין בדברי הקדוש־ברוך־הוא "שהעיד על הארץ שהיא טובה". ו"פיסע על מדותיו של הקדוש־ברוך־הוא" – הוא עצמו "דילג" ולא האמין במדותיו של הקדוש־ברוך־הוא, ש"נותן שכר טוב למאמינים...".

לפי זה צריך להבין: מהו ההבדל, שלגבי "דבריו של הקדוש־ברוך־הוא" היה "החביא" (נחבי), ולגבי "מדותיו של הקדוש־ברוך־הוא" – "פיסע" (ופסי). לכאורה, יש לשניהם, לפי פירוש המהרש"א משמעות זהה – "שלא האמין"?

ד.

"לא עלתה בידינו..." - לימוד המביא אותנו לידי מעשה

תמצית ההסבר לכל זה היא:

בדבריו "ואנו לא עלתה בידינו אלא אחד" אין כוונת רבי יצחק לומר שאין אנו יודעים לדרוש את שמות המרגלים, אלא שהלימוד על שאר שמות המרגלים – לימוד מביא לידי מעשה – "לא עלתה בידינו", אינו מביא אותנו לידי מעשה, שנלינו ללמוד משמות מרגלים אלו[15]:

הדרשות על שאר שמות המרגלים קשורות רק לעבודת "אבותינו" – הם היו צריכים להמנע מכל אחת מטעויות המרגלים, המתבטאות גם בשמות אלו. אך "בידינו" "לא עלתה... אלא אחד" – אנו צריכים

12) וכ"ה בילק"ש, מדרש לקח טוב וילקוט ראובני (בשם הפסיקתא) פרשתנו עה"פ ואלה שמותם. ש"ך עה"ת ואוה"ח שם.

13) בחדא"ג סוטה שם.

14) ראה תנחומא האזינו שם: החביא האמת.

15) ולכן לא דרש אותם. ע"ד נבואה שלא הוצרכה לדורות (מגילה יד, א).

להזהר מענין אחד בלבד[16] — "סתור בן מיכאל", שלא נגיע ל"סתר מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא...".

על כך הוסיף רבי יוחנן — "אף אנו נאמר נחבי בן ופסי..." — אמנם, באותו אופן אשר היה אצל "אבותינו" צריכים אנו להיזהר רק בענין "אחד"[17], של סתור בן מיכאל, אבל קשורה אלינו גם ההוראה הנלמדת מן הדרש על השם נחבי בן ופסי, אם כי לא באותו אופן שהיה אצל "אבותינו", אלא "אף אנו נאמר" — בהתאם לדרגה שלנו.

ה.

טעותם של המרגלים

הדברים יובנו כאשר נקדים את המוסבר במספר מקומות[18], שהגורם לחטא המרגלים היה אי־רצונם לצאת מן המדבר ומאורח החיים שחיו בו ולהכנס לארץ ישראל, ארץ נושבת, אשר לגביה נצטוו[19]: "כי תבואו אל הארץ... שש שנים תזרע...", בה צריך האדם לחרוש ולזרוע[20] ולעסוק בענינים גשמיים. וכנאמר בתורת החסידות[21]: המרגלים לא רצו לרדת מעולם המחשבה אל עולם הדיבור, ובמיוחד לא אל עולם המעשה.

בעבודת ה' עצמה זהו ההבדל בין תורה לבין מצוות[22]: התורה "היא[23] חכמתכם ובינתכם" — לימוד בשכל ובמחשבה (וכן ביטוי בדיבור[24]), ואילו מהותן של המצוות היא מעשה. המרגלים חפצו להישאר במדבר, שבו עסקו ישראל בעיקר בלימוד התורה, ולא להכנס לארץ ישראל, ששם עיקר העבודה הוא במעשה המצוות.

אך "לא המדרש עיקר אלא המעשה"[25]: כוונת הבריאה היא לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, וזאת בעיקר על־ידי עבודה בתחתונים — ביצוע מעשי של המצוות בדברים גשמיים.

אך קשה להבין: כיוון שמרגלים ב"אותה שעה כשרים היו"[26], כיצד טעו בענין חשוב כל־כך[27], וסברו שאין צורך בקיום מעשה המצוות?

הכרחי איפוא לומר, שגם הם ידעו שיש צורך במעשה, והמעשה הוא העיקר, אך הם סברו שדי בקיום המצוות כפי שהן מבוצעות במדבר, שהרי גם במדבר קיימו מספר מצוות, וכן את הענין של "כל מעשיך לשם שמים" בעניני הרשות, אך לא הכרחי לעסוק בענינים מעשיים כפי שיעסקו בארץ ישראל[28].

ו.

שלושת האופנים של "תלמוד מביא לידי מעשה"

ההסבר לכך הוא:

המשמעות הפנימית של "לא המדרש עיקר אלא המעשה" היא שלא זו בלבד שיש צורך הן בתלמוד והן במעשה כענינים נפרדים ושהחשוב מביניהם הוא המעשה, אלא שה"עיקר" של עבודת ה' בכלל הוא הביצוע המעשי. כלומר, גם במדרש עצמו, באופני העבודה שאינם מבוצעים במעשה, העיקר והתכלית הוא להגיע למעשה, כמאמר חז"ל[29] "תלמוד מביא לידי מעשה".

אך בענין זה — "תלמוד מביא לידי מעשה" — ישנם שלושה אופנים:

א) המעשה הוא "אבן הבוחן" שהתלמוד, המביא לידי מעשה, הוא כראוי. באופן שכלי ייתכנו סברות לכאן ולכאן, והאבחנה איזוהי הסברא שהיא אמת לאמיתה, תלויה בכך שהסברא ניתנת לישום עד כדי פסק־דין בהתאם להלכה למעשה, כלומר, כאשר היא מתאימה לפסק ההלכה הכתוב במשנה וכו' וב'שולחן ערוך' – דבר ה' זו הלכה[30].

---

16) אלא שמ"מ צ"ל "מסורת בידינו מאבותינו, מרגלים ע"ש מעשיהם נקראו" — היינו, שאצל אבותינו היו ידועות הדרשות על שמות כל המרגלים — כי ידיעה כללית זו נוגעת גם בעבודתנו, כדלקמן סעיף יב.

17) ויומתק יותר אם נפרש "לא עלתה בידינו אלא אחד" — שלא נשאר מסורה מאבותינו רק דרשה זו (כנ"ל סעיף ב'), שמזה גופא (שרק דרשה זו נשארה בידינו מאבותינו) מוכח, שרק היא נוגעת לעבודתנו. אבל ראה לעיל בפנים שם.

18) לקו"ת ריש פרשתנו. אוה"ת שם. וראה גם לקו"ש ח"ד פ' שלח.

19) בהר כה, ב־ג.

20) ראה ברכות (לה, ב) אפשר אדם חורש כו' וזורע כו' תורה מה תהא עלי'.

21) לקו"ת שם רד"ה ויאמרו (מע"ח). ועיי"ש לח, ב ובסוף המאמר.

22) ראה לקו"ת שם סד"ה שלח.

23) ואתחנן ד, ו.

24) עירובין נד, א. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סי"ב. וש"נ. תניא רפל"ז. שם ספל"ח (וברפל"ח – לא נזכר ת"ת. ואכ"מ).

25) אבות פ"א מי"ז.

26) פרש"י פרשתנו יג, ג. וראה לעיל הערה 11. ובפרט ע"פ המבואר בלקו"ת (לז, ב. לח, ב. וראה אוה"ת שם) פרשתנו גודל מעלת מדריגת המרגלים (מס' קבלה).

27) ראה אגה"ק סוס"ה "שיש ב' מיני נשמות בישראל נשמות ת"ח כו' ונשמות בעלי מצוות כו' דלכאורה* הרי גם ת"ח צריכים לעסוק בגמ"ח כמארז"ל כו'".

28) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תמד.

29) קידושין מ, ב. וש"נ.

30) שבת קלח, ב. נת' בארוכה בלקו"ש חט"ו ע' 232 ואילך. וש"נ.

*) משתמשין בלשון לכאורה, אף דהאמת כן הוא (שד"ח כללי הפוסקים טז, ח. וש"נ).

משמעות הדברים בעבודה הרוחנית היא: ההוכחה לכך שההתבוננות המחשבתית (למשל – ברוממות הא־ל יתברך, יתעלה[31], ובשפלות האדם[32]) היא אמיתית, היא כאשר ההתבוננות מגיעה לידי מסקנות וביצוע בפועל.

ב) שלימות הלימוד היא באמצעות "מביא לידי מעשה"[33]. כפי שאכן רואים, שכדי להחליט איזו מבין הדעות השונות הקיימות בשכלו של האדם היא הנכונה, והחלטה זו הכרחית כאשר היא משפיעה על המעשה, צריך הלומד להתעמק שוב בכל הדעות יותר לעומק עד שיוכל להגיע לכלל החלטה[34]. ולכן אומרים[26] "תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה". כלומר, לא זו בלבד שהמעשה הוא "אבן הבוחן" של הלימוד, אלא המעשה גורם לכך שה"תלמוד" גדול[35].

אך בשני אופנים אלו, מושם הדגש על התלמוד ומעלתו, כפי שהיא מתבטאת בביצוע המעשי:

אין חשיבות למעשה בפועל, אלא למעשה כפי שהוא עדיין ב"עולם" המחשבתי: פסק הדין, המסקנה של ההתבוננות המחשבתית.

גם באופן השני, שבו מדובר דוקא על המעשה בפועל, מוסבר רק הענין שהמעשה מביא לידי שלימות בתלמוד – ולא על המעלה של המעשה עצמו.

אך יש גם אופן נעלה יותר:

ג) ה"תלמוד", המביא לידי מעשה כפי שהוא לשם המעשה עצמו, הוא המביא את אור השכל אל "מקום" המעשה, כך שבשעת עשייתו, במשך כל מעשיו חדור האדם באור השכל – זהו מעשה של אדם שאצלו אור השכל הוא בגלוי[36].

ז.

חכמה אמיתית חודרת גם אל כח המעשה

כיצד ייתכן, ש"תלמוד", שהוא שכלי ומחשבתי, יקיף ויחדור באדם בעת עיסוקו במעשה בפועל?

ההסבר לכך הוא: כאשר יהודי שקוע בתלמודו רק בחיצוניותו, הרי אז אין אור השכל מאיר ביחד עם הביצוע המעשי[37], כי מבחינת חיצוניות נפש האדם, מוגבל כל כח נפשי במקום המסויים לו: שכל במוח, מידות ורגשות בלב, כח המעשה בידיים וכדומה. ולכן, כאשר שקוע האדם בלימוד, אין המעשה כשלעצמו, שהוא בדרגה נמוכה הרבה יותר מן השכל, תופס אצלו מקום, אלא בפרט מסויים שהמעשה מסייע ללימוד.

אך כאשר שקועים בלימוד בפנימיות הנפש, עד אשר זוהי כל מהות האדם, אז לא ייתכן לומר שיש פינה בנפשו הסותרת לחכמתו. ובאופן זה, לא זו בלבד שהלימוד משפיע על המעשה (אשר לשם כך די בהחלטה, "נצח והוד דלבר מגופא" – המסקנה) אלא אף יותר מכך – כוחות הלימוד והמעשה יכולים לתפקד בו־זמנית, השכל אינו נפגע גם כאשר האדם עסוק בפעילות מעשית, ובלשון החסידות[38]: מצד מוחין דגדלות, עצם המוחין, מגיע אור השכל כפי שהוא אל כל כחות הנפש, כפי שהם במקומם, ועד לכח המעשה.

לפי זה, יובן הדיוק בלשון הרמב"ם[39] "כשם שהחכם ניכר בחכמתו... כך צריך שיהיה ניכר במעשיו במאכלו...", אצל החכם באמת, החכמה היא כל מהותו, כך שחכמתו ניכרת בכל כחותיו הנפשיים באותה צורה – "כשם... כך..." – גם כאשר הוא עסוק "במעשיו", אשר, לכאורה, הם חיצוניים ואינם קשורים ל"חכמתו", ניכר בו אותו יחוד "משאר העם" כפי שניכר יחודו כשהוא עסוק "בחכמתו ודעותיו".

ולא די בכך ש"מעשיו" מושפעים מ"חכמתו", כפי שדבר אחד מושפע מדבר אחר – כי אז עיסוקו "במעשיו" נחות מעיסוקו ב"חכמתו", ואז אין הוא כל כך "מובדל... משאר העם", כבשעה שהוא עסוק "בחכמתו".

כי כאשר החכמה היא כל מהותו, הרי גם כאשר הוא עוסק "במעשה" הוא שרוי בדרגתו הגבוהה – "בחכמתו".

---

31) אולי הי' כתוב "ית'" – ומזה השינוי בהס'. ויל"ע בהוצאות השונות.

32) שו"ע או"ח רסצ"ח (ובשו"ע אדה"ז שם) – ובתר"י ברכות רפ"ה בדפוס שראיתי אין "ושפלות האדם".

33) וכ"ה בנוגע למוחין ומדות, שזה שמוחין מולידים מדות הוא מצד הגדלת המוחין (ד"ה וכל מאמינים תרס"ג (קרוב לסופו). ובכ"מ).

34) ראה המשך תרס"ו ע' שצ.

35) להעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ב־ג.

36) דוגמא לדבר קיום מצות שמחת יו"ט – שצ"ל בבת אחת שמחה של מצוה, ודוקא וביחד עם זה אין שמחה אלא בבשר כו' ביין. – וראה ביאור אדה"ז במחז"ל אין שמחה אלא בבשר (ס' מאמרי אדה"ז תקס"ח ע' קעא. קעח (וראה לקו"ת צו טו, ב). ולהעיר ג"כ ממאה שערים סי' לח).

37) עיין ד"ה בשעה שהקדימו תער"ב פ"ב. ועוד.

38) ראה ד"ה וכל מאמינים שם. ובכ"מ.

39) הל' דעות רפ"ה.

ח.

חוסר השלימות ב"תלמוד" של המרגלים

ויש לומר שהמקור למעשה המרגלים לא היה באי־רצונם בקיום מעשה המצוות בכלל, אלא שחסרה להם השלימות בלימוד עצמו:

ענינו של דור המדבר הוא תורה, דור דעה. הם היו במדבר שבו לימוד התורה הוא בשיא השלימות[40]. אבל אצל המרגלים חסרה השלימות בענין של "תלמוד מביא לידי מעשה". חסרה להם הדרגה הנעלית ביותר, שמצד מוחין דגדלות (כאשר כל החכמה היא כל מהות הלומד), אין כל הפרדה בין התלמוד לבין המעשה, שגם כאשר האדם שקוע בעשיה בפועל, מאיר אצלו אור השכל והמחשבה במלוא עוצמתו.

ולכן התמסרותם ב"תלמוד מביא לידי מעשה" לא היה באופן של יישום ב"עולם המעשה", בארץ ישראל, והבאת אור התורה של המדבר לשם, אלא באופן שהמעשה הוא במדבר עצמו. כלומר, מעשה כתוצאה של לימוד התורה, כדלעיל בסעיף ו'.

ט.

המסקנה הנלמדת לגבינו מטעות המרגלים - "אחד"

לפי האמור לעיל, שהגורם להתנהגות המרגלים לא היה התנגדותם ל"מעשה", אלא החסרון בשלמות לימודם, בעבודה שבמוח, יובן מאמרו של רבי יצחק "לא עלתה בידינו אלא אחד...":

בדורות הראשונים, של אבותינו, כאשר העבודה היתה מצד המוחין שבראש, צריך היה לדעת כיצד להביא לידי כך שהעבודה תיעשה באופן הרצוי – שלימות מוחלטת של הלימוד הכרוכה בהתבטלות מוחלטת – שלא כאצל המרגלים, שהיתה אצלם הפרדה בין העבודה הפנימית, של המוח, לבין המעשה.

וכיוון שבעבודה זו ישנם הבדלים בין שבט אחד למשנהו, כי לכל שבט יש דרך ושער[41], בעבודת ה', צריכים לדעת להיזהר מהטעות של כל אחד מהמרגלים - הזהירות אצל כל אחד מהם היא לפי אופן עבודת שבטו.

אבל בזמנים מאוחרים יותר, אחרי ה"ראשונים כמלאכים", כשנתמעטו הדורות[42], ובמיוחד כאשר "נפלה סוכת דוד עד בחינת רגליים ועקביים", ועיקר עבודת ה' היא בקיום מעשה המצוות[43], לא כל־כך חשוב לדאוג לכך שיימנעו מטעות המרגלים כפי שהיא בשורשה ומקורה, בעבודה הרוחנית של המוחין, בשיא השלימות של הלימוד מתוך התבטלות עצמית ובשאיפה בלבדית להגיע לאמיתות הדבר הנלמד, אשר בזאת כל חד לפום שיעורא דיליה, אלא יש למנוע את התוצאה ביחס למעשה המצוות שנבעה מטעותם של כל המרגלים באופן שווה, שהרי "תורה[44] אחת ומשפט אחד לכולנו בקיום כל התורה ומצוות בבחינת מעשה" – כאשר הטעות היתה כאילו העבודה העיקרית איננה בעולם המעשה.

וזוהי המשמעות של "לא עלתה בידינו אלא אחד": מה ש"עלתה בידינו", הנלמד משמות המרגלים לגבי עבודתנו הרוחנית, הוא ענין "אחד" והנקודה המשותפת לכולם – ההכרחית של קיום המצוות במעשה, באופן שווה[45] על־ידי כל ישראל בכל הדורות, ללא הבדלים[46].

אזהרה זו נרמזת בשם "סתור, שסתר מעשיו של הקדוש־ברוך־הוא": הקדוש־ברוך־הוא ברא את עולם העשיה (מעשה הקדוש־ברוך־הוא), בכוונה שישראל "יבנו" אותו[47] – יהפכו אותו לדירה לו יתברך. ולכן, כאשר אין עושים את מעשה המצוות לעיקר, סותרים ח"ו את מעשה הקדוש־ברוך־הוא – עולם העשיה נותר ח"ו חרב וסתור, ולא בנוי לדירה לה' יתברך[48]. ויותר מכך, בדומה למאמר חז"ל[49]: כל דור שאינו נבנה (בית המקדש) בימיו, מעלין עליו הכתוב כאילו הוא החריבו.

והרי ניתן לשאול: אם הקדוש־ברוך־הוא ברא את העולם למטרה זו, והוא כל־יכול ואין מי שיעכב בעדו, כיצד ייתכן שיהודי, נברא, יסתור את מעשה הקדוש־

---

40) ראה לעיל ע' 41, וש"נ.

41) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס סח (ממג"א שם בריש הסימן). לקו"א להה"מ סקל"ג.

42) בדורות האמוראים. ועיין לקו"ת שה"ש ד"ה ששים המה (הב') פ"ד – דבמימרות האמוראים טעמי ההלכות (השגה) הם בהעלם, עיי"ש (בחי' "מעשה" שבתורה גופא).

43) אגה"ק סו"ס ט.

44) תניא רפמ"ד.

45) להעיר מענין שער הי"ג – השווה לכל נפש – ראה שער הכולל בהקדמתו. וראה במקומות שנסמנו בהערה 36.

46) ועפ"ז י"ל ד"לא עלתה בידינו אלא אחד" הוא ע"ד "בא חבקוק והעמידן על אחת" (מכות בסופה. ועיי"ש בחדא"ג מהרש"א).

47) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 14 ואילך.

48) ראה עד"ז מאור עינים פרשתנו.

49) ירושלמי יומא פ"א ה"א (קרוב לסופו).

ברוך־הוא, ולא יאפשר שכוונתו של הקדוש־ברוך־הוא תתבצע בכל פרט של עולם העשיה?

[אילו לא היתה כוונה זו מבוטאת בדיבורו ית', ניתן היה לתרץ, שכיוון שהרצון נשאר במחשבתו ית' (הנעלית מן ה"זולת" – העולם), אין הוא מחייב את האדם[50];

אך כיוון שרצונו של ה' שיעסקו בעבודת המעשה הובע בגלוי בציווי בדיבור, הרי דיבורו[51] של הקב"ה הוא מעשה[50], וכיצד יתכן שיהודי יסתור את מעשה הקדוש־ברוך־הוא?]

התשובה לכך היא, ש"סתור" הוא "בן" – תוצאה[52] של – "מיכאל, שעשה עצמו מך", שהמשמעות הפנימית היא, שאין מדובר רק[53] על מעשה המרגלים, אלא, כביכול, כלפי הקדוש־ברוך־הוא: כדי שתהיה ליהודי בחירה חפשית, עשה הקדוש־ברוך־הוא את עצמו ל"מך", חלש, כביכול, שדיבורו לא יכריח את מעשה האדם – הוא נתן ליהודי את הכח לעשות ח"ו את ההיפך מרצון ה', ואף לסתור את מעשה הקדוש־ברוך־הוא.

י.

משמעות השם "נחבי בן ופסי"

ניתן לטעות ולחשוב שהדבר היחיד שיש להיזהר בו בדורות שלאחר הראשונים, לאחר אבותינו, הוא שלא יהא פגם במעשה – ועל כך אומר רבי יוחנן "אף אנו נאמר נחבי בן ופסי, נחבי שהחביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא": גם אצלנו צריך להישלל הענין של "החביא דבריו של הקדוש־ברוך־ הוא"[54], כיוון שדוקא כך העבודה של המעשה היא כראוי:

"דבריו של הקדוש־ברוך־הוא" – בדבר ה' שמים נעשו, הכוונה היא לדבר ה' המחיה כל נברא (מעשה הקדוש־ברוך־הוא).

יש ליזהר מ"החביא דבריו" – המעשים צריכים להתבצע באופן שייראה בהם דבר ה', דבריו[55] של הקדוש־ברוך־הוא, המחיה את המעשה –

כי, כמדובר פעמים רבות[56], כדי שהדירה לו יתברך בעולם העשיה, אשר ישראל "בונים" באמצעות עבודת המעשה, תהיה מוארת, והאלוקות תאיר שם בגלוי, יש צורך שמעשיו של היהודי יהיו "מאירים", ויוכר בהם דבר ה' המחיה אותם, וממילא מתבצעת העבודה בחיות וכו'.

ו"נחבי", "החביא דבריו...", הוא "בן" – תוצאה של – ופסי, שפיסע על מידותיו של הקדוש־ברוך־ הוא": מצב של "החביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא" העלול להיות ח"ו אצל יהודי, שהוא אינו חש את דבר ה' המחיה כל נברא, נובע שהוא מדלג ופוסח על העבודה שמצד המדות (הרגשות), שמקורן ב"מדותיו של הקדוש־ברוך־הוא"[57]:

התעוררות האהבה לה' אצל היהודי מביאה לכך שגילוי האור האלוקי בנפשו כאשר הוא מעל העולם, מאפשרת[58], שגם כאשר הוא יעסוק בענינים גשמיים, במעשה, לא יהי' בבחינת "החביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא".

יא.

הענין של "נחבי בן ופסי" אצל המרגלים ואצלנו

בכך יובן הדיוק "אף אנו נאמר":

---

50) ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 134 הערה 3, ח"ו [המתורגם] ע' 70 הערה 46, וש"נ. וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 66 ובהנסמן שם.

51) ראה ב"ר פמ"ד, כב. ועוד.

52) ע"פ המבואר בפנים יומתק זה שבתנחומא פרשתנו (ו') דרש רק "סתור" (שסתרו א־ל מן העולם) ו"נחבי" (שהחביא את דבריו) – ולא "מיכאל" ו"ופסי" [ועד"ז בבמדב"ר (שם, י) דרש רק "סתור" (שסתרו מן העולם)] – כי העיקר בעבודה הוא שלילת "סתור" ו"נחבי", ו"מיכאל" ו"ופסי" הם רק הסיבה כו'.

53) כי גם לפי' השני שבפנים קאי גם על פעולת המרגלים, כפשש"מ – כי ע"י ש"סתר מעשיו של הקב"ה" מגלה כח בחירתו לעשות נגד רצונו ית'. ונמצא שכאילו הוא עושה (שונאו של הקב"ה) מך, וכלשון חז"ל (איכ"ר פ"א, לג) "מתישין כח גדול של מעלן"*. וראה ספרי לברכה לג, ה.

54) ואי"ז סותר ל"לא עלתה בידינו אלא אחד" – כי (נוסף ע"ז שהעבודה לשלול "החביא כו'" אינה כמו שלילת טעות המרגלים, כדלקמן סעיף יא, הרי) בעבודה זו יש חילוקי מדריגות, ואינה דומה להשלילה ד"סתור כו'" שהיא באופן שווה לכאו"א מישראל בכל הזמנים (לא עלתה כו' אלא אחד), כנ"ל בפנים ס"ט והערה 40.

ועפ"ז יומתק מה שבבמדב"ר ות"ב (דלעיל הערה 5) דרש רק "סתור" ולא "נחבי" – כי העיקר מה שנוגע בעבודתנו עתה לכאו"א באופן שווה הוא רק "סתור כו'" (מעשה).

55) עפ"ז יומתק השינוי: במאמר ר' יצחק (ע"ד העבודה דמעשה) נקט "עלתה בידינו", ובמאמר ר' יוחנן (ע"ד העבודה ב"דבריו כו'") נקט "אף אנו נאמר".

56) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 35. ועוד.

57) ראה תניא רפ"ג: שנשתלשלו מהן כו'.

58) עדמ"ש בתניא ספי"ב.

---

*) וי"ל שלכן ביקש משה אחרי חטא המרגלים דוקא (פרשתנו יד, יז) "ועתה יגדל נא כח אד' גו'", להוסיף כח בגבורה של מעלה (איכ"ר שם) – תמורת "עשה עצמו מך".

הענין של "החביא דבריו של הקדוש־ברוך־הוא" אצל המרגלים נבע מכך שהם חפצו להשאר בעולם המחשבה, שבו מאירה דרגת המחשבה של הקדוש־ברוך־הוא, ולא חפצו לרדת אל עולם הדיבור, אל דבר ה' המתלבש בעולם[59], כך שדבר ה' נשאר בהעלם – חבוי בעולם.

והענין של "נחבי בן (תוצאה של) ופסי, שפסע על מידותיו של הקדוש־ברוך־הוא" אצלם, נבע מכך שהם חפצו לדלג על הדרגה של "מדותיו של הקדוש־ברוך־הוא" שקשורות לעולם, כשם שמדות האדם קשורות לזולתו[60], ורצו לשאוב ישר מ"המוחין" של הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, אשר "קדמו לעולם"[54], ואשר זוהי הסיבה להעלמת "דבריו של הקדוש־ברוך־הוא" – בספירת המלכות.

אך לא כן "אנו" – עלינו להמנע מ"נחבי בן ופסי" בצד ההפוך: אל לנו להסתפק במעשה עצמו, אלא גם לעסוק בדרגות העבודה הנעלות יותר של "דבריו של הקדוש־ברוך־הוא", ב"מדותיו" של הקב"ה.

יב.

עבודת אבותינו במוח ולב היא "מסורת בידינו"

הרי יכול יהודי לחשוב: אמנם, גם בדורות האחרונים אין די במעשה, ויש צורך גם בעבודה פנימית במוח ובלב, אך כיוון שנמצאים ב"בחינת רגליים ועקביים", עבודה זו אינה כמו שהיא באמת, אין זו עבודה שכלית שבראש ומדות שבלב אלא השכל והמדות כפי שהם ב"רגליים ועקביים". וכיצד יתכן שבאמצעות עבודתו תתבצע המטרה של "דירה בתחתונים", אשר לשם כך אין די במעשה בלבד, אלא גם בעבודה של לימוד[61], המאירה את עבודת המעשה?

ההסבר לכך הוא: כיוון שכל היהודים שבכל הדורות הם "קומה אחת שלימה"[62], יוצא, שהעבודה של הדורות הקודמים הוא המוח והלב של עבודתינו – שלנו ב"רגליים ועקביים"[63], ולכן בעבודתינו במעשה המצוות קיימת בהעלם[64] כוונת המצוות – הראש והלב.

ואת זאת מבהיר רבי יצחק מיד בתחילת מאמרו – "דבר זו מסורת בידינו מאבותינו, מרגלים על שם מעשיהם נקראו":

אמנם, בעבודתינו בפועל ממש "לא עלתה בידינו אלא אחד", כפי שהוסבר לעיל בהרחבה, אך כל מה שנעשה בעבודת "אבותינו", שבכך צריכה להיות האזהרה שבכל שמות המרגלים, היא "מסורת בידינו" – עבודה זו היא "בידינו", בעבודתנו,

אלא, שזה באופן של מסורת – מסורה כללית – בהעלם, ו"לא עלה" מהגלות וההעלם וההסתר של ירידת הדורות האחרונים,

ולגבי העבודה בפועל "עלתה בידינו אחד"[65], עבודת המעשה.

ולכן על־ידי עבודתינו במעשה, מושגת שלימות המטרה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים.

(משיחת ש"פ שלח תשכ"ג,
ש"פ קורח תשכ"ח)

---

59) והתהוות העולם הי' ע"י עשרה מאמרות, בדבר ה' שמים נעשו.

60) ראה ד"ה איתא במדרש תילים תרנ"ג (סה"מ תש"ח ע' 271 ואילך) פ"ב. ובכ"מ.

61) ראה ג"כ לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 194. לקו"ש [המתורגם] חי"ז ע' 329.

62) ראה סהמ"צ להצ"צ מצות אהבת ישראל רפ"א. ועוד.

63) עייג"כ תניא פ"ב (ושם, גם לענין ראשי אלפי ישראל שבכל דור ודור גופא).

64) עדמ"ש בלקו"ת שה"ש (הובא לעיל הערה 42) דבמימרות האמוראים כלולים בהעלם כל טעמי ההלכות, עיי"ש (ובפ"ג שם).

65) ע"פ המבואר בפנים – דב"אחד" זה כלולות כל העבודות דאבותינו – תומתק יותר השייכות ד"לא עלתה בידינו אלא אחד ל"בא חבקוק והעמידן על אחת" (ראה לעיל הערה 46).

יש צורך להתעסק בענייני העולם, אכילה ושתייה ודומיהם, כדי לברר את הגוף ונפש הבהמית וחלקו בעולם, אבל, בשעת מעשה צריך להיות באופן של הבדלה מחומריות העולם.

משיחת ליל ל"ג בעומר ה'תש"י

בראשית מט, יב - חכלילי עינים מיין ולבן שנים מחלב

קמה

ביאור ד"יין" דקדושה משמח, וזהו "חכלילי" - חך לילי (כתובות קיב, ב), משא"כ יין דקליפה מביא יללה (יומא עו, ב), ילי"ל, ומבאר הגמ' גיטין סח, א.

[בגמ' גיטין סח, א מסופר דשלמה המלך הי' צריך לה"שמיר", ושלח בניהו בן יהוידע לקחת השמיר מהשר אשמדאי שהי' ברשותו, והלך להר שגר שם אשמדאי, ומצא שם בור של מים, ומילא אותו ביין (כדי שאשמדאי ישתה ממנו וישתכר), וכשבא אשמדאי ומצא בהבור יין, מתחלה לא רצה לשתות ואמר ב' פסוקים, וז"ל המשך הגמ']. כי אתא [אשמדאי], אשכחי' חמרא, אמר כתיב[1] לץ היין הומה שכר וכל שוגה בו לא יחכם, וכתיב[2] זנות יין ותירוש יקח לב, לא אישתי.

מה שהביא ב' פסוקים על שאין לשתות יין.

יש לומר, כי היין הוא גבורות[3] קשות.

הנה יש ב' עקביים, עקב ימני ועקב שמאלי.

זהו, לץ היין כו' לא יחכם בו, הוא היין דעקב הימני.

יין יקח כו' יקח לב, הוא היין דעקב השמאלי.

כי, לא יחכם, הוא שלא יהי' חכמה שחכמה הוא מימין[4].

ויקח לב, הוא שלא יהי' בינה ליבא[5], שבינה הוא משמאל[6].

(והיינו יין שעם ג'[7] אותיותיו גי' חכמ"ה גורם הסתלקות החכמה, והסר אותיותיו גי' בינ"ה גורם הסתלקות הבינה, ועיין במאורי אור[8] מע' יין, אך שם הוא היין דקדושה חמרי[9] וריחני פקחין).

גם י"ל, הרי הוא[10] הוה גמר בכל יומא מתיבתא דרקיעא ומתיבתא דארעא, לכן אמר ב' פסוקים שלא טוב לשתות היין, והוא

לץ היין כו' לא יחכם, הוא, שלא יחכם במתיבתא דרקיעא.

ויין כו' יקח לב, הוא שלא יבין בבינה ליבא במתיבתא דארעא.

(גם י"ל בהיפך, לא חכם במתיבתא דארעא, כי[11] בחכמה יסד ארץ, ויקח לב דבינה ליבא במתיבתא דרקיעא, כי כונן שמים בתבונה).

ר"ת ל"א יחכ"ם יק"ח ל"ב הוא יליל, כי יין מביא יללה לעולם, כדאיתא במסכת יומא בפרק יום הכפורים[12] ע"ש.

וההיפך מזה הוא בחי' יין דקדושה, המשמח[13] שעליו כתיב חכלילי עינים מיין, כל חך[14] הטועם אומר ל"י ל"י, ב' פעמים ל"י, והוא ההיפך דילי"ל.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד תמז

---

1) משלי כ, א. ופירש מצודות דוד: לץ היין, שותה היין הוא לץ, ושותה השכר יהמה ויצעק בשכרותו, וכל השוגה בו, ר"ל כל מי שישגה בו בדעתו לחשוב, הואיל והיין מפקח ארבה אם כן בשתייתו, הנה באמת לא יתחכם, כי אף אם מעט יפה רובו קשה.
מצודת ציון: הומה, ענין צעקה.

2) הושע ד, יא. ופרש"י: זנות יין וגו', הזנות והיין והתירוש שהם עסוקים בם, לקחו את לבם מאחרי.

3) ראה בתורת לוי יצחק שם עמוד תלט, שמבאר מ"ש בגמ' סנהדרין דף ע' ויחל נח איש האדמה ויטע כרם אמר רב חסדא אמר מר עוקבא וכו', א"ל הקב"ה לנח, נח לא הי' לך ללמוד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין כו', ע"ש. יין הוא מענבים, ענבי"ם גי' עק"ב, וזהו שכתוב (תהלים יט, יב) "בשמרם עקב רב" שצריך לשמור את העקב רב שלא יהי' מהם יניקה ללעומת זה.
ומציין שם לעץ חיים שער לאה ורחל פ"ג וד', דזהו"ע חוה סחטה ענבים ונתנה לאדם, דזהו"ע כוס יין התרעלה, וזהו ענבי"ם גימטריא עק"ב, ולכן אין נדרכות הענבים להוציא מתוכן יינם אלא בעקביים, עק"ב בגימטריא ב' פעמים "אלקים" (בחי' גבורות), דיש ב' עקביים ימין ושמאל ע"ש. וראה אור התורה ויחי עמוד תתרז.

4) ראה זהר חלק ג' קנג, ב. פרדס ש"ו, פ"א. ע"ח שער א' ענף ב'.

5) (הקדמת תקו"ז) פתח אליהו: בינה ליבא ובה הלב מבין.

6) ראה בהנסמן הערה 4.

7) פירוש: יין (בגי' 70) + 3 אותיות = 73, וכן "חכמה" בגי' 73, וכן יין (70) - 3 אותיות = 67, וכן "בינה" בגי' 67.

8) וז"ל: "יין עם האותיות גי' חכמה, ובחסרון האותיות גי' בינה, כי חמרא ורחני פקחי".

9) ראה יומא עו ע"ב. תניא פרק ז.

10) בגיטין שם, דאשמדאי "כל יומא סליק לרקיע וגמר מתיבתא דרקיע, ונחית לארעא וגמר מתיבתא דארעא".

11) משלי ג, יט. ראה הביאור בתורת חיים בראשית סוף עמוד כא ואילך. ביאורי הזהר להצמח צדק עמוד תתקסה, וז"ל: כתיב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה. ולהבין זה איך ארץ שהיא בחי' תחתונה מן השמים יסודתו מחכמה ושמים מבינה. אך שמים הם אהבה ויראה ולמעלה הם חסד וגבורה בחי' זעיר שהוא בחי' יש מי שאוהב נמשך מבינה שהוא מקור ושורש היש, בינה דינין מתערין מינה, כי אחרי שבא בגדר הבנה והשגה שייך לימשך מזה ע"י הבנה לאהוב את הדבר ולהיפך, לכן בינה אֵם הבנים חסד וגבורה אהבה ויראה.
משא"כ בחי' מלכות הוא ביטול היש, כמו עבד המשתחווה לאדוניו שמבטל מהו"ע ומשתחווה לאדוניו שרשו ומקורו מבחי' חכמה, רק חכמה הוא ביטול עצמי בלי שום יש ובחי' מלכות שיבטל היש, ולכן נקרא דוד עבדי בחי' מלכות, ומשה עבדי הוא מבחי' חכמה הוא ביטול עצמי ואנחנו מה, ולכן חכמה בראש חכמה בסוף, יראה עילאה יראה תתאה, הכל שם אחד לבחי' חכמה ולבחי' מלכות, רק זה עילא וזה תתא, כי בחי' חכמה שורש ומקור לבחי' מלכות כו', ע"ש.
ראה גם לעיל סימן קמג הערה 12.

12) עו, ב "קרי לי' יין קרי לי' תירוש, יין שמביא יללה לעולם, תירוש שכל המתגרה בו נעשה רש". [רש"י: שמביא יללה, ע"י היין רב הניאוף ופורענות בא לעולם. יין לשון תאני' ויללה.]

13) תהלים קד, טו.

14) כתובות קיא, ב "חכלילי עינים מיין כל חיך שטועמו אומר לי לי".

טו, יח־יט – דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'

א. והי' באכלכם מלחם הארץ וגו'. שמא תאמרו במדבר הי' יורד לנו לחם מן השמים ובבואנו לארץ אנו צריכים לטרוח לחרוש ולזרוע עד שנאכל, יותר טוב הי' לנו ישיבת המדבר מביאת הארץ, לזה אמר בבואכם שמיד בבואכם יפסק המן ותאמרו הלואי היתה ישיבתכם עוד במדבר, לזה אמר והי' באכלכם, אם אתם עושים רצונו של מקום היא תוציא לכם לחם חם, כמו שאמרו (שבת ל:) עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות ואין כל חדש, זהו **באכלכם** כאילו אמר **בא אכלכם**, שאין אתם צריכין לטרוח אלא ה' יזמין לכם, זהו והי"ה הוי"ה הוא מביא ומזמין אכלכם.

שפתי כהן

טו, כא – מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם

ב. מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם. נראה כלפי שאמר בפסוק הראשון כתרומת גורן כן תרימו אותה, הנה כבר הורם בשעת מירוח תרומת גורן ועתה בשעת עריסה ירימו חלה, אמר עכשיו. אמנם לדורותיכם הבאים במהרה בימינו אמן תוציא ארץ ישראל גלוסקאות נגמרים (כבשבת ל:) ואז עדיין לא הורם תרומה על כן מראשית עריסותיכם שהיא הגלוסקא שהוציא הארץ תרימו תרומה וגם חלה.

חתם סופר

ג. בפרשת שלח כתוב (טו, יט) "והי' באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה'". ובפסוק (טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כתרומת גורן כן תרימו אותה". ובפסוק (כא) "מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם".

ויש לדייק למה בפסוק יט ובפסוק כא כתוב "לה'" ובפסוק כ' כתוב סתם "חלה תרימו תרומה" מבלי הדגשה שהוא לה'. עוד יש לדייק שבפסוק כא מוסיף "לדורותיכם" משא"כ בהשאר.

ויש לומר דבא לרמז הג' תקופות בחיוב תרומה וחלה, דברמב"ם הל' תרומה פרק א הלכה כו מבאר דחיוב תרומה וחלה יש ג' זמנים בחיובם: א) בירושה ראשונה בזמן יהושע דהי' ביאת כולכם וכמ"ש "כי תבואו" ונתחייבו מן התורה, ב) בזמן עזרא שהיתה ביאת מקצתן ונתחייבו רק מדרבנן, ג) לע"ל דעתידין לחזור בירושה שלישית דיהי' ביאת כולכם ויהי' חיוב מה"ת, ע"ש בדברי הכסף משנה על הרמב"ם, דלומדים תרומה מחלה דצריך ביאת כולכם לחייב מן התורה. (ועיין רמב"ם הל' ביכורים פרק ה).

ובזה מדויק הפסוקים, דפסוק יט הוא מרמז לביאת יהושע ואז "תרומה תרומה **לה'**" דהוא חיוב מן התורה, ומפני דהי' חורבן בסוף, ע"כ לא כתוב בפסוק זה לדורותיכם, ובפסוק כ מרמז לזמן עזרא דלא הי' ביאת כולכם והחיוב הוא רק מדרבנן, ע"כ כתוב רק "חלה תרימו תרומה" ולא כתוב "לה'" דהחיוב הוא רק מדרבנן, ובפסוק כא דמרמז להזמן דלעתיד לבוא ויהי' ביאת כולכם חיוב מן התורה ע"כ כתוב "תתנו **לה'**", דמדאורייתא חייב, ולכן מסיים בפסוק זה דווקא "לדורותכם", דלא יהי' עוד גלות, דבית השלישי יהי' בית נצחי, ויהי' נשאר החיוב דחלה ותרומה מן התורה לעולם ועד, "לדורותיכם".

בית יצחק

המשך ביאור למס' יומא ליום שישי עמ' א

1 קטינא שהיו גוללים את הפרוכת. **אֶלָּא** נאמר שזה היה **בְּמִקְדָּשׁ**
2 **שֵׁנִי**, שהיתה שם פרוכת להבדיל בין ההיכל לקודש הקדשים, **מִי**
3 **הֲוֵי כְּרוּבִים** במקדש שני, שהרי כשניטל הארון משם עוד קודם בית
4 שני ניטלו גם הכרובים, וכיצד אמר שהיו מראים להם את
5 הכרובים.
6 משיבה הגמרא: **לְעוֹלָם** מדובר **בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן** שהיו שם כרובים,
7 **וּמַאי** – ומה שאמר רב קטינא שהיו גוללים 'פָּרוֹכֶת', כוונתו
8 **לְפָרוֹכֶת דְּבֵבֵי**, שהיו גוללין את הפרוכות שהיו פרוסות בפתחים
9 [כדלהלן בדברי רבי זירא אמר רב], בפתח האולם, בפתח ההיכל
10 ובפתח קדש הקדשים, והיו מכוונים הפתחים זה כנגד זה, וכשגללו
11 את הפרוכות שבפתחים אלו יכלו ישראל לראות את הכרובים
12 שהיו כנגד הפתח. **דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרוֹכוֹת**
13 **הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ** שני, **שִׁבְעָה כְּנֶגֶד שִׁבְעָה שְׁעָרִים** של העזרה, ועוד **שְׁתַּיִם,**
14 **אַחַת לִפְתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל וְאַחַת לִפְתְחוֹ שֶׁל אוּלָם,** ועוד **שְׁתַּיִם בַּדְּבִיר**
15 לפני קדש הקדשים במקום האמה טרקסין שהיה במקדש ראשון,
16 **וּשְׁתַּיִם כְּנֶגְדָן** של השתים שבדביר היו **בָּעֲלִיָּה** – בקומה העליונה.
17 וכשם שבמקדש השני היו פרוכות כנגד הפתחים, כן גם במקדש
18 הראשון, אף שהיה אמה טרקסין, מכל מקום פתחים היו בו, והיו
19 פרוכות כנגד הפתחים.
20 יישוב נוסף: **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, לְעוֹלָם** רב קטינא אמר דבריו
21 **בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, וְאַף שלא היו כרובים על הארון, מכל מקום וּכְרוּבִים**
22 **דְּצוּרְתָּא הֲווּ קָיְימֵי** – כרובים היו מצויירים שם בכתלים, שזה נשאר
23 כמו בבית ראשון ואותם הראו לעם. ומנין שהיו כרובים מצויירים
24 בכותלי המקדש, **דִּכְתִיב** גבי מקדש שבנה שלמה (מלכים א' ו כט) 'וְאֵת
25 כָּל קִירוֹת הַבַּיִת מֵסַב קָלַע' – הקיף בצורות רשתות וקליעות,
26 ['פִּיתוּחֵי מִקְלְעוֹת – חקוקות צורת] כְּרוּבִים', 'וְתֹמֹרֹת' – צורת
27 דקלים, 'וּפִטְרֵי צִיצִים' – גבעולי פרחים, [**וּכְתִיב**] 'וְצִפָּה זָהָב מְיֻשָּׁר
28 עַל הַמְּחֻקָּה' – וציפה את הצורות בציפוי זהב מכוון על החקיקה,
29 שיהיה שוקע במקום שהצורה שוקעת ובולט במקום שהצורה
30 בולטת, כדי שלא יבטל צפוי הזהב את צורות הציורים. **וּכְתִיב**
31 (מלכים א' ז לז) 'וַיִּפְתַּח עַל הַלֶּחֹת וגו' כְּרוּבִים וגו' **כְּמַעֲר אִישׁ וְלִיּוֹת'** –
32 כדיבוק איש בלוויתו. מוכח מכאן שהיו צורות כרובים בכותלי
33 בית המקדש השני.
34 מבררת הגמרא: **מַאי** – מה פירוש **'כְּמַעֲר אִישׁ וְלִיּוֹת'. מבארת**
35 **הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר רַב שִׁילָא,**

◆ יום ראשון י"ט סיון ◆

יג (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃**

(ב) **שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם׃**

א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃**

ב **שְׁלַח לָךְ גֶּבְרִין וִיאַלְּלוּן יָת אַרְעָא דִּכְנַעַן דִּי אֲנָא יָהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל גַּבְרָא חַד גַּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא דַּאֲבָהָתוֹהִי תְּשַׁלְּחוּן כֹּל רַבָּא דִּבְהוֹן׃**

רש"י◄ **שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים•** (במדבר רבה) **לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם? לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר. שְׁלַח־לְךָ•** (במדבר רבה. סוטה לו) **לְדַעְתְּךָ, אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לְךָ, אִם תִּרְצֶה — שְׁלַח. לְפִי שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ** (דברים א): **"נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ",** כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם): **"וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וְגוֹ'". וּמֹשֶׁה נִמְלַךְ בַּשְּׁכִינָה, אָמַר: אֲנִי אָמַרְתִּי לָהֶם שֶׁהִיא טוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות ג): **"אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם וְגוֹ'", חַיֵּיהֶם שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם מָקוֹם לִטְעוֹת בְּדִבְרֵי הַמְרַגְּלִים לְמַעַן לֹא יִירָשׁוּהָ.**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיְדַבֵּר וְגוֹ' לֵאמֹר. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה אָמַר **לֵאמֹר** כֵּיוָן שֶׁהַדִּבּוּר אֵינוֹ אֶלָּא אֶל מֹשֶׁה, וְאוּלַי שֶׁבָּא לְהַרְשׁוֹתוֹ לוֹמַר שֶׁהַדְּבָרִים נֶאֱמְרוּ לוֹ מִפִּי הַשְּׁכִינָה, שֶׁזּוּלַת זֶה הֲרֵי הוּא בְּבֵל תֹּאמַר (יומא ד), גַּם שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ יִשְׂרָאֵל כִּי מֹשֶׁה חָפֵץ בַּדָּבָר וְיֹאמְרוּ כִּי דַּעְתּוֹ כְּדַעְתָּם, לָזֶה יְצַוֶּה שֶׁיֹּאמַר לָהֶם כִּי כֵן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ, גַּם כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ לוֹ לִשְׁלֹחַ כַּסֵּדֶר הַנִּדְבָּר אֵלָיו מֵה', וְלֹא יְעַכְּבוּ עַל יָדוֹ כְּשֶׁיֵּדְעוּ כִּי דְּבַר מֶלֶךְ הוּא, גַּם לְפִי דִּבְרֵי רַז"ל שֶׁפֵּרְשׁוּ תֵּבַת לְךָ לְדַעְתְּךָ שֶׁאֵין ה' מְצַוֶּה עַל הַדָּבָר, חָפֵץ ה' שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים כְּמוֹת שֶׁהֵם מִפִּי עֶלְיוֹן אוּלַי יַרְגִּישׁוּ כִּי לֹא טוֹב עֲשׂוֹת וְיִבְטְחוּ בַּה' וַיֶּאֱמִינוּ בּוֹ: תורה ב

ב) שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת אוֹמְרוֹ **לְךָ,** וְרַז"ל אָמְרוּ (סוטה שם) לְדַעְתְּךָ אֲנִי אֵינִי מְצַוְּךָ וְכוּ', וְקָשֶׁה לָמָּה יַסְכִּים ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֵּר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ וְיוֹפִיעַ מַאֲמָרוֹ עַל עֶצֶת רְשָׁעִים. וּלְהָבִין הָעִנְיָן אָעִיר בַּדָּבָר, מִבֹּטָן מִי יָצָא הַקֵּר"ח הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַנִּסְבֶּבֶת מֵהַמְרַגְּלִים, אִם מִצַּד הַמַּעֲשֶׂה, אֵין בּוֹ רַע, כִּי הֲלֹא מָצִינוּ (יְהוֹשֻׁעַ ב') שֶׁכְּמוֹ כֵן שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ ב' אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים וִירַגְּלוּ הָאָרֶץ, אִם כֵּן אֵין הַדָּבָר מְכֹעָר מִצַּד עַצְמוֹ, וְאִם מִצַּד הָאֲנָשִׁים הַמְרַגְּלִים שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים, הֲלֹא מָצִינוּ שֶׁנִּבְחֲרוּ עַל פִּי ה' הַבּוֹחֵן לִבּוֹת וּכְלָיוֹת, וְהֵעִיד הַכָּתוּב עֲלֵיהֶם כֻּלָּם אֲנָשִׁים שֶׁהֵם צַדִּיקִים:

אָכֵן יִתְבָּאֵר הַדָּבָר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (לִקּוּט) וְזֶה לְשׁוֹנָם בִּתְחִלָּה נִתְקַבְּצוּ אֵצֶל מֹשֶׁה לִשְׁלֹחַ הַמְרַגְּלִים וְלֹא רָצָה וְאָמַר לָהֶם כְּבָר הִבְטִיחָנוּ ה', וְאָמְרוּ לוֹ כִּי הָעֲמָמִים יוֹדְעִים בָּנוּ שֶׁאָנוּ בָּאִים לִירֹשׁ אוֹתָם וְהֵם מַטְמִינִים אֶת מָמוֹנָם וּכְשֶׁיַּגִּיעוּ יִשְׂרָאֵל לֹא יִמְצְאוּ כְּלוּם וְנִמְצָא דִּבְרֵי ה' בָּטֵל חַס וְשָׁלוֹם, וְאָז וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי מֹשֶׁה מַה שֶׁאָמְרוּ (דברים א') וַיִּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ פֵּרוּשׁ הַחֲפִירוֹת שֶׁמַּטְמִינִים בָּהֶם מָמוֹנָם וְכוֹ' כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע מֹשֶׁה כָּךְ נִלְכַּד בְּיָדָם עַד כָּאן. הִנֵּה מִמַּה שֶׁדִּקְדְּקוּ בְּמַאֲמָרָם ז"ל וְאָמְרוּ נִלְכַּד בְּיָדָם יוֹרֶה שֶׁבִּמְרֻמָּה דִּבְּרוּ וּלְכָדוּהוּ בְּעָרְמָה, וְאֵין יָדוּעַ מַה הִיא מִרְמָה שֶׁדִּבְּרוּ בְּפִיהֶם שֶׁבָּהּ נִלְכַּד:

אָכֵן ב' מִינֵי רִגּוּל הֵם, הָא' הוּא רִגּוּל לָדַעַת דֶּרֶךְ אֲשֶׁר יַעֲלוּ בָהּ, גַּם לָדַעַת אִם יַטְרִיחוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לַעֲלוֹת אוֹ חֵלֶק אֶחָד מֵהֶם, וּכְמַאֲמַר מְרַגְּלֵי הָעַי שֶׁהֵשִׁיבוּ לִיהוֹשֻׁעַ (יְהוֹשֻׁעַ ז') אַל יַעַל כָּל הָעָם, כְּאַלְפַּיִם אִישׁ אוֹ כִּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אִישׁ יַעֲלוּ וְגוֹ' אַל תְּיַגַּע שָׁמָּה אֶת כָּל הָעָם וְרִגּוּל זֶה לֹא יְרַגֵּל אֶלָּא אֶת הָעִיר אֲשֶׁר יָבוֹאוּ שָׁמָּה וּכְשֶׁיִּכְבְּשׁוּהָ וְיִסְכֹּימוּ לָצוּר עַל עִיר אַחֶרֶת יְרַגְּלוּהָ אַחַת לְאַחַת, וְרִגּוּל ב' הוּא רִגּוּל כְּלָלִי, זֶה יוֹרֶה כִּי רוֹצִים לִרְאוֹת וּלְשַׁעֵר אִם יֵשׁ כֹּחַ בָּהֶם לִכְבֹּשׁ, וְהוּא הָרִגּוּל שֶׁהִסְכִּימוּ יִשְׂרָאֵל לִשְׁלֹחַ לְרַגֵּל הוּא לִכְלָלוּת אֶרֶץ כְּנַעַן כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בַּמַּעֲשֶׂה, וְזֶה יַגִּיד מֵעוּט הָאֱמוּנָה בַּה' וּבְקוּשׁ תּוֹאֲנָה, וְלָזֶה אָמְרוּ בַּמִּדְרָשׁ שֶׁלֹּא רָצָה מֹשֶׁה עַד שֶׁנִּתְחַכְּמוּ בְּמִרְמָה וַיְדַבְּרוּ לוֹ שֶׁלְּצַד הַטְמָנַת הַמָּמוֹן הֵם שׁוֹלְחִים, וְטַעַם זֶה צוֹדֵק בְּכָל אֶרֶץ כְּנַעַן וְנִלְכַּד בְּיָדָם וְשָׁלַח מְרַגְּלִים לְתַכְלִית זֶה כִּי אֵין רַע בַּדָּבָר, כְּמוֹ כֵן יְהוֹשֻׁעַ שָׁלַח מְרַגְּלִים לַסִּבָּה הַצְרִיכָה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי וְאֵין רַע אֶלָּא דַּוְקָא בְּטַעַם רִגּוּל שֶׁהָיָה בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל בְּגִנְבַת דַּעַת מֹשֶׁה:

וְלָזֶה בָּא דִּבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאָמַר **שְׁלַח לְךָ** פֵּרוּשׁ לְמַה שֶׁאַתָּה סוֹבֵר הַשְּׁלִיחוּת שֶׁהִיא בִּשְׁבִיל הַטְמָנַת הַמָּמוֹן פֵּרוּשׁ אֶבָל לֹא לְטַעַם שֶׁחוֹשְׁבִים הֵם, וְהֵעִירוֹ כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתָם מַחְשְׁבוֹתָיו, וּמֹשֶׁה אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הֵבִין הַכַּוָּנָה עַל סֵדֶר וְהֵבִין דֶּרֶךְ אַחֵר כַּאֲשֶׁר אֶבְאַר, אוֹ נוּכַל לוֹמַר שֶׁהֵבִין אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁה' לֹא מָנָעוֹ מִלִּשְׁלֹחַ עָשָׂה מַעֲשֶׂה וְלֹא נִתְחַכֵּם עַל דְּבַר מֶלֶךְ, וַהֲגַם שֶׁה' גִּלָּה לוֹ, ה' חָפֵץ לְגַלּוֹת לַעֲבָדָיו הַנִּסְתָּרוֹת, גַּם לָדַעַת טַעַם לְכָל הַיּוֹצֵא מֵהֶעְנְיָן, וְאִם תֹּאמַר קָשְׁיָא לֵאלֹהֵינוּ לָמָּה לֹא מָנַע הַדָּבָר מִהְיוֹת כֵּן, לְצַד שֶׁרָאָה שֶׁזּוּלַת זֶה הָיוּ פּוֹקְרִים יוֹתֵר

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

הַתֹּכֶן דְּפָרָשַׁת 'שְׁלַח' הוּא - "שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתוּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּדֵי (א) שֶׁכִּבּוּשׁ הָאָרֶץ יִהְיֶה בְּנֵקֶל יוֹתֵר, מִכֵּיוָן שֶׁ"יָשִׁיבוּ אוֹתָנוּ דָּבָר, אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבוֹא אֲלֵיהֶן (תְּחִלָּה לִכְבּוֹשׁ)", וְגַם (ב) שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִתְוַסֵּף בְּגֹדֶל הַחֲבִיבוּת וְהַתְּשׁוּקָה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, מִכֵּיוָן שֶׁיִּרְאוּ בְּמוּחָשׁ אֶת הַפֵּירוֹת הַטּוֹבִים וְהַמְשֻׁבָּחִים שֶׁנִּשְׁתַּבְּחָה בָּהֶן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, "**וְזֶה פִּרְיָהּ**", שֶׁלְּכֵן צִוָּה לָהֶם מֹשֶׁה "וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְעוֹשִׂים בֶּהָלָה יוֹתֵר מִמַּה שֶׁעָשׂוּ בַּהֲלִיכַת הַמְרַגְּלִים:

עוֹד יִרְצָה בְּמַאֲמַר **לְךָ** לְצַד שֶׁהִזְכִּירָם בִּלְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת וְאָמַר אֲנָשִׁים שֶׁיּוֹרֶה שֶׁהֵם צַדִּיקִים לָזֶה אָמַר **לְךָ** פֵּרוּשׁ כָּל עוֹד שֶׁהֵם לְפָנֶיךָ אֶצְלְךָ הֵם צַדִּיקִים אֲבָל כְּשֶׁיִּחָזְרוּ פְּנֵיהֶם לָלֶכֶת בַּשְּׁלִיחוּת פָּקַע מֵהֶם כְּלִילָא, וּכְמַאֲמַר הַכָּתוּב (כ"ו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ וְאָמְרוּ ז"ל (סוטה ל"ה.) מַקִּישׁ הֲלִיכָתָם לְביאָתָם וְכוּ', וּמִזֶּה הִרְגִּישׁ מֹשֶׁה וְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ שֶׁלֹּא יֵלֵךְ בַּעֲצַת רְשָׁעִים, וּלְדֶרֶךְ זֶה יִתְבָּאֵר דִּבְרֵי רַז"ל שֶׁאָמְרוּ (במד"ר פט"ז) וְזֶה לְשׁוֹנָם אֲבָל מְרַגְּלִים שֶׁשָּׁלַח מֹשֶׁה רְשָׁעִים הָיוּ דִּכְתִיב שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים עַד כָּאן. וְאֵין יָדוּעַ כַּוָּנָתָם ז"ל מִנַּיִן מוֹכִיחִים הַדְּבָרִים מִמַּאֲמַר שְׁלַח לְךָ שֶׁרְשָׁעִים הָיוּ, אֶלָּא שֶׁדִּיקוּ תֵּבַת **לְךָ** כְּמוֹ שֶׁדִּיקַנּוּהָ, לְךָ הֵם אֲנָשִׁים אֲבָל בַּשְּׁלִיחוּת כְּשֶׁיַּתְחִילוּ בַּהֲלִיכָה רְשָׁעִים הֵם. עוֹד יֵשׁ לוֹמַר שֶׁפֵּרוּשׁ **לְךָ** הוּא, לְךָ הֵם צַדִּיקִים אֲבָל אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁהֵם רְשָׁעִים. וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה יַסְכִּים ה' לִשְׁלֹחַ רְשָׁעִים, וּמַה גַּם שֶׁאָמַר הַכָּתוּב עַל פִּי ה' וְאָמְרוּ ז"ל (שם) שֶׁהָיָה הקב"ה אוֹמֵר פְּלוֹנִי לְשֵׁבֶט פְּלוֹנִי, וְאוּלַי כִּי בִּפְרָט זֶה שֶׁל הָרְגוּל כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁוּו בְּדַעַת אַחַת לְרַגֵּל עַד אֲשֶׁר רִגְּלוּ וְהוּא לִרְאוֹת אִם יְכוֹלִין לְכָבְשָׁם כְּפִי יְכֹלֶת שֶׁהָיָה בְּיִשְׂרָאֵל וְזֶה יַגִּיד מִעוּט הָאֱמוּנָה וְלָזֶה יִקְרְאוּ רְשָׁעִים:

אוֹ אֶפְשָׁר לְצַד שֶׁכַּוָּנַת הַמְשַׁלְּחִים הָיְתָה רָעָה תַּפְעִיל פֹּעַל הָרַע בַּשְּׁלִיחַ וְיֶחֱזוֹר לִהְיוֹת שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ וְיוֹלֵד בּוֹ תְּכוּנָה רָעָה מַה שֶׁלֹּא הָיְתָה בּוֹ קֹדֶם כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹלֵד בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה בִּשְׁלוּחֵי מִצְוָה לְטוֹבָה אוֹת, וְלָזֶה הָגַם שֶׁהָיוּ צַדִּיקִים, בְּהַתְחָלָתָם עֲשׂוֹת הַהֲלִיכָה לְרַגֵּל נוֹלַד בָּהֶם תְּכוּנָה רָעָה מִכֹּחַ הַמְשַׁלְּחִים וְיֵעֲצוּ לְהַדִּיחַ:

עוֹד יִרְצָה לוֹמַר שְׁלַח **לְךָ** שֶׁיִּהְיֶה הַשְּׁלִיחוּת מִתְכַּבֵּנָּה עַל שֵׁם מֹשֶׁה וְלֹא עַל שְׁמוֹ יִתְבָּרַךְ לְצַד מַה שֶׁיָּצָא מֵהַדִּבּוּר:

עוֹד יִרְצָה לוֹמַר לָהֶם שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כַּוָּנַת הֲלִיכָתָם לְמַה שֶׁחוֹשֵׁב מֹשֶׁה בַּשְּׁלִיחוּת, וְהוּא מַאֲמַר **שְׁלַח לְךָ** לְמַה שֶׁבְּדַעְתְּךָ וְלֹא לְמַה שֶׁבְּדַעְתָּם:

עוֹד רָמַז בְּמַאֲמַר **לְךָ** עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל (שמו"ר פ"ה) בַּפָּסוּק עַתָּה תִרְאֶה אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת ל"א מְלָכִים אֵינְךָ רוֹאֶה עַד כָּאן. מֵעַתָּה אִם הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לָאָרֶץ בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לִיצִיאַת מִצְרַיִם וְהָיָה מִתְקַיֵּם מַאֲמַר ה' שֶׁאָמַר עַתָּה תִּרְאֶה הָיָה מֻכְרָח מֹשֶׁה לֵישֵׁב חוּץ לָאָרֶץ כְּהַדְיוֹט אוֹ יִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֶדְיוֹט, וּבְאֶמְצָעוּת שְׁלִיחוּת הַמְרַגְּלִים נִתְעַכְּבוּ יִשְׂרָאֵל מ' שָׁנָה וְלֹא יָרַד מֹשֶׁה מִגְּדֻלָּתוֹ וְיִהְיֶה בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ מ' שָׁנָה עַד מְלֹאת יָמָיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ **שְׁלַח לְךָ** כִּי לְךָ הֲנָאָה בָּזֶה בְּתַכְלִית הַדְּבָרִים:

וְיָתֻרוּ אֶת וְגוֹ'. קָשֶׁה אוֹמְרוֹ **וְיָתֻרוּ** שֶׁהָיָה לוֹ לוֹמַר לָתוּר וְגוֹ', עוֹד קָשֶׁה אוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן** וְגוֹ' אַחַר אֲשֶׁר הִזְכִּיר שֵׁם הַמָּקוֹם לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אֲשֶׁר אֲנִי וְגוֹ', כִּי מִי לֹא יָדַע שֶׁהוּא נוֹתְנָהּ לָהֶם. אָכֵן לְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ שֶׁהִתְנָה בַּשְּׁלִיחוּת תְּנַאי הָרִאשׁוֹן לְךָ פֵּרוּשׁ לְמַה שֶׁהוּא חוֹשֵׁב שֶׁיִּהְיוּ שְׁלוּחֵי מֹשֶׁה וּשְׁאָר הַפֵּרוּשִׁים שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בָּהּ, וְהוֹסִיף עוֹד תְּנַאי אֶחָד אֲנָשִׁים שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ צַדִּיקִים, עוֹד בָּא וְהוֹסִיף תְּנַאי אֶחָד בַּדָּבָר שֶׁהָרְגּוּל הוּא **אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן** לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל פֵּרוּשׁ לֹא לְשַׁעֵר אִם הָאָרֶץ הַהִיא יֵשׁ כֹּחַ בָּהֶם לְלָכְדָהּ וְלָרֶשֶׁת אֲנָשֶׁיהָ כִּי זֶה יַדֵּאי כִּי אֵין יְכֹלֶת בָּהֶם לַעֲמֹד אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד עִיר קְטַנָּה שֶׁבָּהֶם, אֶלָּא **אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן,** וְכֵיוָן שֶׁהַדָּבָר הַהוּא בָּא לָהֶם בְּמַתָּנָה עַל הַנּוֹתֵן לְהוֹצִיא עוֹשְׂקֶיהָ כְּדִין הַנּוֹתֵן מַתָּנָה, וְהוּא יִלְחֲם לָהֶם וְיַעֲמִידֶנָּה בְּיָדָם בְּאֵין שָׁטָן וְאֵין פֶּגַע רַע, גַּם יַשְׂכִּילוּ בְּרִגּוּלָם אֲשֶׁר יַפְלִיא ה' לְהַשְׂפִּיל רָמִים עַם גָּדוֹל וְרָם רַבִּים וַעֲצֻמִּים כְּדֵי שֶׁבַּעַל הַנֵּס יַכִּיר בְּנִסּוֹ, וּבָזֶה נִתְחַכֵּם ה' בְּחַסְדּוֹ וְהַרִים מִלְּפָנֵיהֶם מִכְשׁוֹל כְּשֶׁיִּרְאוּ עֲמָלֵק וְגוֹ' וִילִידֵי עֲנָק וְגוֹ' וְעֹצֶם חֹזֶק הָעָרִים הַבְּצוּרוֹת לְבַל יִפְחֲדוּ וְיִרְאוּ כִּי אֵין יְרֻשָּׁתָם בְּכֹחַ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּכֹחַ הַבּוֹרֵא אֲשֶׁר הַכֹּל יוּכַל כִּי הוּא הַנּוֹתֵן:

וְזֶה הוּא מַאֲמַר **אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן,** וּבְמֶתֶק לְשׁוֹנוֹ גִּלָּה כִּי כְּפִי הַטֶּבַע אֵינָם יְכוֹלִין לָהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַמְרַגְּלִים אַחַר כָּךְ, וּבָזֶה נִתְיַשְּׁבוּ הַדִּקְדּוּקִים. אֶלָּא שֶׁנִּשְׁאָר לַחֲקֹר זֹאת לָמָּה לֹא הִסְפִּיק לוֹמַר וְיָתֻרוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר **אֶרֶץ כְּנַעַן,** וְרָאִיתִי לְרַז"ל (ילקוט) שֶׁהִרְגִּישׁוּ בְּהֶעָרָה זוֹ וְאָמְרוּ שֶׁבָּא לִרְמֹז אֶל זְכוּת הַגּוֹרֵם הַמַּתָּנָה וְהוּא זְכוּת יִצְחָק שֶׁנּוֹלַד לְאַבְרָהָם וְשָׂרָה אַבְרָהָם בֶּן מֵאָה שָׁנָה וְשָׂרָה בַּת תִּשְׁעִים שָׁנָה שֶׁהוּא בְּמִסְפַּר הַשָּׁנִים שֶׁל שְׁנֵיהֶם מֵאָה וְתִשְׁעִים, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ, וְנִרְאֶה לוֹמַר כִּי נִתְכַּוֵּן לוֹמַר הַמַּאֲמָר עַצְמוֹ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה (דברים ט') לֹא בְּצִדְקָתְךָ וְגוֹ' כִּי בְּרִשְׁעַת הַגּוֹיִם וְגוֹ', וְהוּא מַה שֶׁהִזְכִּיר כָּאן כְּשֶׁאָמַר אֲנִי נוֹתֵן אֶרֶץ **כְּנַעַן** לוֹמַר לְצַד שֶׁהִיא אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר נִתְמַלֵּא סְאָתוֹ לָזֶה אֲנִי נוֹתֵן:

תִּשְׁלָחוּ. וְלֹא הִסְפִּיק בְּמַאֲמַר שְׁלַח שֶׁבִּתְחִלַּת הַכָּתוּב. אוּלַי שֶׁבָּא לְעַכֵּב שֶׁלֹּא יֵלְכוּ אֶלָּא בְּסֵדֶר זֶה אִישׁ אֶחָד וְגוֹ' וְלֹא יוֹתֵר וְלֹא פָּחוֹת: תורה ג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 147)

וּרְשָׁעִים הֵלָּלוּ רָאוּ (רש"י יג, ב) הַמְרַגְּלִים שֶׁמִּעוּ עַל גְּבוּרָתָם שֶׁל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ עוֹד לִפְנֵי שִׁלּוּחָם. אַךְ כָּל זְמַן שֶׁהַדָּבָר הָיָה בְּגֶדֶר שְׁמִיעָה בִּלְבַד, לֹא הִתְרַשְּׁמוּ מִכָּךְ; וְאִלּוּ כְּשֶׁרָאוּ זֹאת בְּמוֹ עֵינֵיהֶם, הִגִּיעוּ לַמַּסְקָנָה שֶׁ"לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת". לָכֵן מְדַיֵּק רַשִּׁ"י שֶׁהַמְרַגְּלִים **רָאוּ** אֶת עָנְשָׁהּ שֶׁל מִרְיָם, וּרְאִיָּה זוֹ הָיְתָה צְרִיכָה לְהַעֲנִיק לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לֹא לְהִתְפַּעֵל מֵרְאִיַּת גְּבוּרַת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך יח עמ' 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בַּמֶּה חָטְאוּ הַמְרַגְּלִים

שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים לְמָה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם, לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ, וּרְשָׁעִים הֵלָּלוּ רָאוּ וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר (יג, ב. ובפרש"י)

הִקְשָׁה הָרַמְבַּ"ן "מָה עָשׂוּ הַמְרַגְּלִים, כִּי מֹשֶׁה אָמַר לָהֶם "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מַה הִיא, וְאֶת הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ" כו', וְעַל־כָּל־פָּנִים הָיוּ צְרִיכִין לְהַשִּׁיבוֹ עַל מַה שֶּׁצִּוָּה אוֹתָם. וּמַה פִּשְׁעָם וּמַה חַטָּאתָם כְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם" כו', וְכִי עַל־מְנָת שֶׁיָּעִידוּ לוֹ שֶׁקֶר שָׁלַח אוֹתָם"?

וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁרַשִּׁ"י בִּדְבָרָיו אֵלּוּ תֵּרֵץ קַשְׁיָא זוֹ. דְּהִנֵּה גַּם מִרְיָם לֹא דִּבְּרָה שֶׁקֶר אוֹדוֹת מֹשֶׁה, וַאֲפִילּוּ "לֹא נִתְכַּוְּנָה לִגְנוּתוֹ" (רש"י בהעלותך יב, א), וְזֶה שֶׁלָּקְתָה הָיָה "עַל עִסְקֵי דִּבָּה, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ", הַיְינוּ, עֶצֶם הַדִּבּוּר אוֹדוֹת מֹשֶׁה. שֶׁגַּם אִם לֹא הֵבִינָה אֵיזֶה דָּבָר בְּהַנְהָגָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא הָיָה עָלֶיהָ לְדַבֵּר עַל זֶה בָּרַבִּים, כִּי עֶצֶם הַהִתְעַסְּקוּת בְּדִבּוּר – "דִּבָּה" אוֹדוֹת מֹשֶׁה, יָכוֹל לְהָבִיא לִדְבּוּר בְּהֵפֶךְ שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה חַס־וְשָׁלוֹם, וְהָיָה עָלֶיהָ לְדַבֵּר עַל זֶה עִם מֹשֶׁה בְּעַצְמוֹ, בַּחֲשַׁאי.

וְזֶה הָיָה גַּם חֶטְאָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים, דְּאַף שֶׁהָיָה קָשֶׁה לָהֶם אֵיךְ יִכְבְּשׁוּ אֶת הָאָרֶץ כְּשֶׁ"עַז הָעָם הַיּוֹשֵׁב עָלֶיהָ", הָיוּ צְרִיכִים לְדַבֵּר עַל זֶה בְּקִצּוּר, אוֹ לְמֹשֶׁה לְבַדּוֹ. וְחֶטְאָם הָיָה שֶׁדִּבְּרוּ עַל זֶה בַּאֲרִיכוּת וּבְכָל הַפְּרָטִים – "עִסְקֵי דִּבָּה". שֶׁזֶּה הֵבִיא לִמְרִידַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַד שֶׁאָמְרוּ "נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה" (יד, ד).

(ג) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה:

ג וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה מִמַּדְבְּרָא דְפָארָן עַל מֵימְרָא דַיְיָ כֻּלְּהוֹן גֻּבְרִין רֵישֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן:

רש"י ◄ **עַל־פִּי ה'** • בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁלֹּא עִכֵּב עַל יָדוֹ. **כֻּלָּם אֲנָשִׁים** • כָּל "אֲנָשִׁים" שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, וְאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ.

(ד) וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר:

ד וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן לְשִׁבְטָא דְרְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בַּר זַכּוּר:

(ה) לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי:

ה לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן שָׁפָט בַּר חוֹרִי:

(ו) לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה:

ו לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה:

(ז) לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף:

ז לְשִׁבְטָא דִישָׂשכָר יִגְאָל בַּר יוֹסֵף:

(ח) לְמַטֵּה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן:

ח לְשִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן:

(ט) לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא:

ט לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן פַּלְטִי בַּר רָפוּא:

(י) לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי:

י לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֵן גַּדִּיאֵל בַּר סוֹדִי:

(יא) לְמַטֵּה יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי:

יא לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה גַּדִּי בַּר סוּסִי:

(יב) לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל בֶּן־גְּמַלִּי:

יב לְשִׁבְטָא דְדָן עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי:

(יג) לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:

יג לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר סְתוּר בַּר מִיכָאֵל:

(יד) לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶן־וָפְסִי:

יד לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי נַחְבִּי בַּר וָפְסִי:

(טו) לְמַטֵּה גָּד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי:

טו לְשִׁבְטָא דְגָד גְּאוּאֵל בַּר מָכִי:

(טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

טז אִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא דִּי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

רש"י ◄ **וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ וְגוֹ'** • הִתְפַּלֵּל עָלָיו: יָהּ יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים. (במ"ר) ◆

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש כרך ב עמ' 320 – מתוך 'לקראת שבת')

תְּפִלַּת מֹשֶׁה עַל יְהוֹשֻׁעַ

וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ:

הִתְפַּלֵּל עָלָיו יָ־ה יוֹשִׁיעֲךָ מֵעֲצַת מְרַגְּלִים (יג, טז. ובפרש"י)

צָרִיךְ לְהָבִין: הֲרֵי 'בְּאוֹתָהּ שָׁעָה כְּשֵׁרִים הָיוּ', שֶׁאִם לֹא הָיוּ כְּשֵׁרִים לֹא הָיָה שׁוֹלְחָם, וּמַדּוּעַ הָצְרַךְ לְהַצִּיל אֶת יְהוֹשֻׁעַ מֵעֲצָתָם? וּמֵאֵידָךְ, אִם הָיָה צוֹרֵךְ בִּתְפִלָּה, מַדּוּעַ הִתְפַּלֵּל רַק עַל יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא עַל שְׁאָר הַמְּרַגְּלִים?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת (לקו"ת במדבר לו, ד) בְּטַעַם טַעֲנַת הַמְּרַגְּלִים, שֶׁרְצוֹנָם לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר נֶבַע מִכֹּחַ, שֶׁבְּהִיוֹתָם בַּמִּדְבָּר יָכְלוּ לִחְיוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְהִתְנַתְּקוּת מִכָּל עִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה הַמַּטְרִידִים וּמְבַלְבְּלִים. וְלָכֵן לֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁבָּהּ יְצָרְכוּ לֵירֵד מִדַּרְגָּתָם וּלְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם. וְאָכֵן, יִתְכַּן שֶׁמִּצַּד דַּרְגָּתָם הָיְתָה נִתְּנַת מָקוֹם לְטַעֲנָה כָּזוֹ.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יְהוֹשֻׁעַ, כֵּיוָן שֶׁעָתִיד הוּא לְמַלְּאוֹת אֶת מְקוֹם מֹשֶׁה כְּרוֹעֶה יִשְׂרָאֵל, הֲרֵי עֲבוּרוֹ אֵין לְטַעֲנָה זוֹ מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁצָּרִיךְ הוּא לְהִתְחַשֵּׁב בַּצֹּרֶךְ הַכְּלָלִי שֶׁל עַם יִשְׂרָאֵל לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲשׂוֹתָהּ דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וּלְכָךְ, עַל אַף שֶׁכְּשֵׁרִים הָיוּ הַמְּרַגְּלִים, הֻצְרַךְ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ דָּיְקָא, שֶׁעֲבוּרוֹ אֵין טַעֲנָתָם טַעֲנָה.

(יז) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר:

יז וּשְׁלַח יָתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סָקוּ דָא בִּדְרוֹמָא וְתִסְקוּן לְטוּרָא:

רש"י ◄ **עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב** • הוּא הָיָה הַפִּסְלֶת שֶׁל אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַתַּגָּרִים מַרְאִין אֶת הַפִּסְלֶת תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ מַרְאִין אֶת הַשֶּׁבַח.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה חָזַר לוֹמַר כֵּן וַהֲלֹא כְּבָר אָמַר וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם וְגוֹ' וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל (סוטה ל"ד:) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם אָמַר ר' יִצְחָק דָּבָר זֶה מְסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ מְרַגְּלִים עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶם נִקְרְאוּ וְכוּ' סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל שֶׁסָּתַר דְּבָרָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכוּ' עַד כָּאן. וְהִנֵּה לְצַד שֶׁרָצָה לוֹמַר הַכָּתוּב וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלָיו וְכוּ' יֹאמַר הָאוֹמֵר מָה רָאָה מֹשֶׁה לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ, לָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת** הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' לַהֲעִירְךָ כִּי מִשְּׁמוֹתָם הִשְׂכִּיל מֹשֶׁה מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים אֲשֶׁר לָזֶה הֻצְרַךְ לְהִתְפַּלֵּל עַל יְהוֹשֻׁעַ וַיִּקְרָא וְגוֹ', וְלָזֶה סָמַךְ לְמַאֲמַר אֵלֶּה שְׁמוֹת וְגוֹ' וַיִּקְרָא מֹשֶׁה וְגוֹ', וַהֲגַם שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה שֶׁהִרְגִּישׁ בְּרִשְׁעָם מִמַּאֲמַר תֵּבֵת לְךָ, אֵין פֵּרוּשׁ זֶה מְכֻרָח וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ תֵּבֵת לְךָ בְּאֹפֶן אַחֵר וּמִשְּׁמוֹתָם הִטָּה וְהִכְרִיעַ כִּי יַרְשִׁיעוּ בִּשְׁלִיחוּתָם, עוֹד אוּלַי שֶׁלֹּא הִצְדִּיק שֶׁכֻּלָּן רְשָׁעִים אֶלָּא מִשְּׁמוֹתָם שֶׁכָּל שְׁמוֹתָם גִּלּוּ מַה שֶּׁעָתִידִין לַעֲשׂוֹת: **וַיִּקְרָא** מֹשֶׁה וְגוֹ'. רַז"ל אָמְרוּ (שם) שֶׁהִתְפַּלֵּל עָלָיו, וְצָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה שִׁנָּה שְׁמוֹ וְיָכוֹל הָיָה לְהִתְפַּלֵּל בְּלֹא שִׁנּוּי הַשֵּׁם. וְאוּלַי שֶׁנָּתַן כֹּחַ בִּשְׁמוֹ בְּתוֹסֶפֶת הַיּוּ"ד שֶׁמִּסְפָּרָהּ עֲשָׂרָה כְּדֵי שֶׁיּוּכַל נָגֵד הָעֲשָׂרָה מְרַגְּלִים, עוֹד כְּדֵי שֶׁיּוּכַל זְכוּת וְחֵלֶק הַטּוֹב שֶׁל כָּל הָעֲשָׂרָה כְּמַאֲמָרָם ז"ל (חֲגִיגָה ט"ו.) זָכָה נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֶלְקַ חֲבֵרוֹ: תורה יז

יז) וַיִּשְׁלַח אֹתָם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הָצְרַךְ לוֹמַר כֵּן אַחַר שֶׁכְּבָר זָכַר הַשְּׁלִיחוּת שְׁתֵּי פְּעָמִים וַיִּשְׁלַח אֹתָם וְגוֹ', אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה, וְאוּלַי שֶׁיּוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁעָשָׂה לָהֶם לְוָיָה, וְנָתַן הַכָּתוּב טַעַם הַלְוָיָה וְאָמַר **לָתוּר** וְגוֹ' שֶׁהֻצְרְכוּ לִשְׁמִירָה לְפִי שֶׁהָלְכוּ לְדֶרֶךְ סַכָּנָה. עוֹד יִרְצֶה שֶׁנִּתְכַּוֵּן בַּלְוָיָה לַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יָתוּרוּ שֶׁכֵּן מִשְׁפַּט הַלְוָיָה ע"כ: תורה יח

(יח) **וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֲחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא אִם־רָב:**

יח וְתֶחֱזוּן יָת אַרְעָא מָא הִיא וְיָת עַמָּא דְּיָתֵב עֲלַהּ הֲתַקִּיף הוּא אִם חַלָּשׁ הַזְעֵר הוּא אִם סַגִּי:

רש"י ◄ **אֶת־הָאָרֶץ מַה־הִוא •** (במ"ר) יֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת גִּבּוֹרִים, וְיֵשׁ אֶרֶץ מְגַדֶּלֶת חַלָּשִׁים, יֵשׁ מְגַדֶּלֶת אוֹכְלוֹסִין, וְיֵשׁ מְמַעֶטֶת אוֹכְלוֹסִין. **הֲחָזָק הוּא הֲרָפֶה •** (במ"ר) סִימָן מָסַר לָהֶם: אִם בִּפְרָזִים יוֹשְׁבִין — חֲזָקִים הֵם, שֶׁסּוֹמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְאִם בֶּעָרִים בְּצוּרוֹת הֵם יוֹשְׁבִין — חַלָּשִׁים הֵם.

(יט) **וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֶנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים:**

יט וּמָא אַרְעָא דִּי הוּא יָתֵב בַּהּ הֲטָבָא הִיא אִם בִּישָׁא וּמָא קִרְוַיָּא דִּי הוּא יָתֵב בְּהֵן הַבְּפַצָּחִין אִם בִּכְרַכִּין:

רש"י ◄ **הַבְּמַחֲנִים •** תַּרְגּוּמוֹ: הַבְּפַצָּחִין. כְּרַכִּין פְּצוּחִין וּפְתוּחִין מֵאֵין חוֹמָה. **הֲטוֹבָה הִיא •** בְּמַעְיָנוֹת וּתְהוֹמוֹת טוֹבִים וּבְרִיאִים.

(כ) **וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:**

כ וּמָא אַרְעָא הַעַתִּירָא הִיא אִם מִסְכֵּינָא הַאִית בַּהּ אִילָנִין אִם לָא וְתִתְקְפוּן וְתִסְּבוּן מֵאִבָּא דְּאַרְעָא וְיוֹמַיָּא יוֹמֵי בִּכּוּרֵי עִנְּבִין:

רש"י ◄ **הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ •** אִם יֵשׁ בָּהֶם אָדָם כָּשֵׁר שֶׁיָּגֵן עֲלֵיהֶם בִּזְכוּתוֹ. **בִּכּוּרֵי עֲנָבִים •** יָמִים שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִין בְּבִכּוּר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) וּרְאִיתֶם וְגוֹ' מַה הִיא. פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁיֵּשׁ אֶרֶץ שֶׁהֶבְלָהּ וַאֲוִירָהּ זַךְ וּבָרִיא וּמְמֻזָּג הַטִּבְעִיּוּת וְיֵשׁ שֶׁאֲוִירָהּ עָכוּר וּמְעֻפָּשׁ וּמִתְנַגֵּד לְמֶזֶג הַטִּבְעִיּוּת, גַּם יֵשׁ אֶרֶץ שֶׁהִיא מְלֵאָה מַעְיָנוֹת וּמֵימֶיהָ נְקִיִּים וּמוֹלִידִים מֶזֶג טוֹב בָּאָדָם וּיכוֹנֵן הַכֹּחוֹת וְיֵשׁ לְהֵפֶךְ, וְאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים שֶׁיֶּשְׁנָם בָּאָרֶץ מִצַּד עַצְמָהּ בְּלֹא סִבָּה אֶמְצָעִי, וּכְנֶגֶד דְּבָרִים אֵלּוּ אָמַר וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ **מַה הִיא** מִצַּד בְּרִיָּתָהּ אִם הִיא בְּגֶדֶר הָרְצוֹן אוֹ לְהֶפְכּוֹ, וּלְצַד כִּי חֲקִירָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ בְּחִינוֹת שֶׁיֶּשְׁנָם בְּהַבְחָנָה לָהֶם בַּדֶּרֶךְ עֲבָרָתָם בָּהּ, וְיֵשׁ דְּבָרִים שֶׁצְּרִיכִין נִסָּיוֹן כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר אִם מְחַזֶּקֶת טֶבַע הָאֲנוֹשִׁי אִם מֵימֶיהָ מַפְרִים וּמַרְבִּים, דְּבָרִים אֵלּוּ אֵינָם נִכָּרִים בְּדֶרֶךְ הָעֲבָרָה וְלָזֶה צִוָּה לָהֶם **וְאֶת הָעָם** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ מֵהַפְּעֻלּוֹת יִוָּדְעוּ הַכֹּחוֹת, מֵהָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ יִתְגַּלֶּה כֹּחַ הָאָרֶץ אִם הָעָם חָזָק אוֹ רָפֶה, וּלְצַד שֶׁיֵּשׁ מָקוֹם לוֹמַר שֶׁאֵין מִבְּחָן מֵחֹזֶק הָעָם כִּי יֵשׁ בַּמֶּה לִתְלוֹת וְהוּא כִּי הֵם גּוֹדְרִין עַצְמָן מֵהַתַּשְׁמִישׁ, לָזֶה אָמַר **הַמְעַט הוּא אִם רָב,** גַּם בָּזֶה יְגַלֶּה כִּי מֵימֶיהָ מַפְרִים וּמַרְבִּים:

עוֹד יִרְצֶה בְּהָעִיר לָמָּה שִׁנָּה סֵדֶר שֶׁלָּקַח הַכָּתוּב בְּכָל הַהִדְרָגוֹת שֶׁהִקְדִּים בָּהֶם חֵלֶק הַטּוֹב וְאַחַר כָּךְ הִזְכִּיר חֵלֶק הָרַע, **הֲחָזָק הוּא** וְאַחַר כָּךְ **הֲרָפֶה, הַטּוֹבָה הִיא** אִם רָעָה הִקְדִּים הַטּוֹבָה, וְגַם מִבְּחַן הֶחָזָק הוּא חֵלֶק הַטּוֹב לְדַעַת טוֹבַת הָאָרֶץ שֶׁמְּגַדֶּלֶת חֲזָקִים, וְכֵן בַּמַּאֲמָר הָאַחֲרוֹן הִקְדִּים לוֹמַר **הַשְּׁמֵנָה הִיא** וְאַחַר כָּךְ אִם רָזָה, וּכְמוֹ כֵן **הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ** וְאַחַר כָּךְ אָמַר אִם אַיִן וְלָמָּה כְּשֶׁהִזְכִּיר הַמַּעוּט וְהָרִבּוּי הִקְדִּים לוֹמַר הַמְעַט הוּא אִם רָב, וְהָיָה נִרְאֶה לוֹמַר כִּי גַּם בְּמִבְחָן זֶה הִקְדִּים חֵלֶק הַטּוֹב וְהוּא שֶׁאִם הֵם מוּעָטִים הוּא יוֹתֵר טוֹב לְיִשְׂרָאֵל, וְזֶה אֵינוֹ כִּי לֹא יִסְתַּפֵּק בַּטּוֹבָה שֶׁיּוֹדֵעַ הֶחְלֵט שְׁלִילָתָהּ:

אָכֵן הַכַּוָּנָה הִיא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **הַמְעַט הוּא** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ חוֹזֵר לַמַּאֲמָר הֶחָזָק הוּא וְגוֹ' אִם חֹזֶק הָעָם הוּא דָּבָר גָּדוֹל שֶׁמְּעַטִּים הֵם כַּיּוֹצֵא בָּהֶם אִם רַבִּים כַּיּוֹצֵא בָּהֶם בָּעוֹלָם, וּכְפִי זֶה הִקְדִּים חֵלֶק הַמְעֻלָּה לְשַׁבַּח הָאָרֶץ שֶׁאֵין כְּמוֹתָהּ מְגַדֵּלִים חֲזָקִים בְּכָל הָאֲרָצוֹת, אוֹ לְצַד הַכָּרַת הַנֵּס גַּם כֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וּלְדֶרֶךְ זֶה לֹא תִּקְשֶׁה לָמָּה הִפְסִיק בָּעִנְיָן בַּמַּאֲמַר וְאֶת הָעָם וְגוֹ' בְּאֶמְצַע עִנְיְנֵי הָאָרֶץ שֶׁהֵרֵי אַחַר כָּךְ הוּא אוֹמֵר וּמָה הָאָרֶץ וְגוֹמֵר, וְלִדְבָרֵנוּ בְּעִנְיָן הָאָרֶץ הַכָּתוּב מְדַבֵּר: תורה יט

יט) וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד פְּרָט הַנַּעֲשֶׂה בְּאֶמְצָעוּת הַזּוּלַת שֶׁהֵם בִּנְיְנֵי הָעִיר וְהַדִּירוֹת וְהַכֵּלִים אִם טוֹבָה הִיא בְּבִנְיָן מִפֹּאֹר אִם רָעָה בְּבִנְיָנֶיהָ, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בָּהּ,** וּכְנֶגֶד פְּרָט זֶה תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּפָרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן (דברים ו) וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ וְגוֹ' לָתֶת לְךָ עָרִים גְּדֹלֹת וְטֹבֹת אֲשֶׁר לֹא בָנִיתָ, וּמִכְּלַל נוֹי הָעִיר הִזְכִּיר גַּם הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים, וְרַז"ל דָּרְשׁוּ (במד"ר פט"ז) שֶׁסִּימָן מָסַר לָהֶם, וְזֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ, אָבָל פְּשַׁט הַכָּתוּב כָּל עִקָּר הִשְׁאֵלָה אֵינוֹ אֶלָּא עַל הָאָרֶץ, אֲבָל הָעָם פְּשׁוּט הוּא שֶׁהוּא עַם גָּדוֹל וְרָם בְּנֵי עֲנָק נְפִילִים וְאֵין קֶסֶם בָּזֶה לְרַגֵּל אוֹתָם, וְלִכְשֶׁנֹּאמַר שֶׁרְמַז לָהֶם גַּם עַל גְּבוּרַת הָאֲנָשִׁים תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה לוֹמַר לָהֶם לִרְאוֹת עֹצֶם גְּבוּרָתָם לְהַכִּיר בְּנֵסֵי אֵל אֲשֶׁר יְמַגֵּן אוֹתָם בְּיָדָם: תורה כ

כ) וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ אִם נוֹתֶנֶת שֶׁמֶן בְּפֵרוֹתֶיהָ **אִם רָזָה** פֵּרוּשׁ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה׳תשמ״ז)

הַכָּתוּב מַדְגִּישׁ שֶׁ"הַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי עֲנָבִים" - כִּי הַפֵּירוֹת הַחֲשׁוּבִים וְהַמְשֻׁבָּחִים בְּיוֹתֵר הֵם "עֲנָבִים", מִכֵּיוָן שֶׁרְאוּיִים לֹא רַק לַאֲכִילָה, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁעַל־יְדֵי דְּרִיכַת וּסְחִיטַת הָעֲנָבִים מִתְגַּלָּה פְּנִימִיּוּתָם - "**יַיִן**" (וְלָכֵן גַּם תְּכוּנַת הַיַּיִן הִיא לְגַלּוֹת אֶת הַפְּנִימִיּוּת, "נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד"), מַשְׁקֶה חָשׁוּב וּמְשֻׁבָּח שֶׁמְּבָרְכִים עָלָיו בְּרָכָה מְיֻחֶדֶת - "בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן". וּבָזֶה גּוּפָא - "**בִּכּוּרֵי** עֲנָבִים", "שֶׁהָעֲנָבִים מִתְבַּשְּׁלִים בְּבִכּוּר", הַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ "בֹּסֶר", שֶׁאָז אֵינָם רְאוּיִים לַאֲכִילָה, וְגַם לֹא לְיַיִן, יַיִן חָדָשׁ כוּ׳, אֶלָּא לְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ הֵיטֵב.

◆ יום שני כ׳ סיון ◆

(כא) וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת׃

כא וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יָת אַרְעָא מִמַּדְבְּרָא דְצִין עַד רְחוֹב לְמֵטֵי חֲמָת׃

רש״י◄ **מִמִּדְבַּר־צִן עַד־רְחֹב לְבֹא חֲמָת•** הָלְכוּ בִּגְבוּלֵיהָ בָּאֹרֶךְ וּבְרֹחַב כְּמִין גַּא״ם: הָלְכוּ רוּחַ גְּבוּל דְּרוֹמִית — מִמִּקְצוֹעַ מִזְרָח עַד מִקְצוֹעַ מַעֲרָב, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה מֹשֶׁה: "עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב", דֶּרֶךְ גְּבוּל דְּרוֹמִית־מִזְרָחִית עַד הַיָּם, שֶׁהַיָּם הוּא גְּבוּל מַעֲרָבִי, וּמִשָּׁם חָזְרוּ וְהָלְכוּ כָּל גְּבוּל מַעֲרָבִי עַל שְׂפַת הַיָּם עַד לְבֹא חֲמָת, שֶׁהוּא אֵצֶל הֹר הָהָר בְּמִקְצוֹעַ מַעֲרָבִית־צְפוֹנִית, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בִּגְבוּלוֹת הָאָרֶץ בְּפָרָשַׁת "אֵלֶּה מַסְעֵי".

(כב) וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם׃

כב וּסְלִיקוּ בִּדְרוֹמָא וַאֲתָא עַד חֶבְרוֹן וְתַמָּן אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי בְּנֵי גִּבָּרְיָא וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיאַת קֳדָם טָנַס דְּמִצְרָיִם׃

רש״י◄ **וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן•** (סוטה לד) כָּלֵב לְבַדּוֹ הָלַךְ שָׁם וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי אָבוֹת, שֶׁלֹּא יְהֵא נִסַּת לַחֲבֵרָיו לִהְיוֹת בַּעֲצָתָם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברים א): "וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ". וּכְתִיב (שופטים א): "וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת־חֶבְרוֹן". **שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה•** (סוטה לד) אֶפְשָׁר שֶׁבָּנָה חָם אֶת חֶבְרוֹן לִכְנַעַן בְּנוֹ הַקָּטָן קֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה אֶת צֹעַן לְמִצְרַיִם בְּנוֹ הַגָּדוֹל? אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְבֻנָּה בְּכָל טוּב עַל אֶחָד מִשִּׁבְעָה בְּצֹעַן, וּבָא לְהוֹדִיעֲךָ שִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: שֶׁאֵין לְךָ טְרָשִׁין בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵחֶבְרוֹן, לְפִיכָךְ הִקְצוּהָ לְקִבְרוֹת מֵתִים; וְאֵין לְךָ מְעֻלָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת כְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יג): "כְּגַן־ה׳ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְצֹעַן הִיא הַמְעֻלָּה שֶׁבְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁשָּׁם מוֹשַׁב הַמְּלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה ל) "כִּי־הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו", וְהָיְתָה חֶבְרוֹן טוֹבָה מִמֶּנָּה שִׁבְעָה חֲלָקִים.

(כג) וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־הַתְּאֵנִים׃

כג וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְאִתְכְּלָא וּקְצוֹ מִתַּמָּן עוֹבַרְתָּא וְאַתְכַּל עִנְּבִין חַד וּנְטָלוּהִי בַּאֲרִיחָא בִּתְרֵין וּמִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תְּאֵנַיָּא׃

רש״י◄ **זְמוֹרָה•** שׁוֹכַת גֶּפֶן, וְאֶשְׁכּוֹל שֶׁל עֲנָבִים תָּלוּי בָּהּ. **וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם•** מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא בִּשְׁנַיִם? מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "בִּשְׁנָיִם"? — (סוטה לד) בִּשְׁנֵי מוֹטוֹת. הָא כֵּיצַד? שְׁמוֹנָה נָטְלוּ אֶשְׁכּוֹל, אֶחָד נָטַל תְּאֵנָה, וְאֶחָד רִמּוֹן, יְהוֹשֵׁעַ וְכָלֵב לֹא נָטְלוּ כְּלוּם, לְפִי שֶׁכָּל עַצְמָם לְהוֹצִיא דִּבָּה נִתְכַּוְּנוּ: כְּשֵׁם שֶׁפִּרְיָהּ מְשֻׁנֶּה, כָּךְ עַצְמָהּ מְשֻׁנֶּה. וְאִם חָפֵץ אַתָּה לֵידַע כַּמָּה מַשֹּׂאוֹ

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אִם כְּשֶׁנּוֹתֶנֶת כֹּחָהּ בַּפֵּרוֹת אִם נַעֲשֵׂית רָזָה מִצַּד זֶה כְּדֶרֶךְ הָאֲרָצוֹת שֶׁזּוֹרְעִים אוֹתָהּ שָׁנָה וּמוֹבִירִים אוֹתָם שָׁנָה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כְּחוּשָׁה אוֹ זוֹרְעִים אוֹתָהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְאֵינָהּ מִשְׁתַּנֵּית בְּכֹחָהּ וְעוֹשָׂה שֵׁנִי כְּרִאשׁוֹן שֶׁזֶּה יַגִּיד שֶׁאֵינָהּ נִכְחֶשֶׁת מִצַּד גִּדּוּלֶיהָ:

הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ. פֵּרוּשׁ שֵׁם הַמִּין אִם יֵשׁ בָּהּ כָּל מִין עֵץ, **אִם אֵין** פֵּרוּשׁ אִם יֵשׁ עֵץ שֶׁאֵינוֹ נִמְצָא בָּהּ, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב (דברים ח) לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ: תורה כא

אֶחָד מֵהֶם, צֵא וּלְמַד מֵאֲבָנִים שֶׁהֵקִימוּ בַּגִּלְגָּל (יהושע ד): "הֵרִימוּ לָהֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת מִן הַיַּרְדֵּן עַל שִׁכְמוֹ וֶהֱקִימוּהָ בַּגִּלְגָּל", וּשְׁקָלוּם רַבּוֹתֵינוּ מִשְׁקַל כָּל אַחַת אַרְבָּעִים סְאָה — וּגְמִירֵי: טוּנָא דְּמִידְלֵי אִנִּישׁ עַל כַּתְפֵּהּ אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלִישׁ מַשְׁאוֹי, מִמַּשְׁאוֹי שֶׁמְּסַיְּעִין אוֹתוֹ לְהָרִים.

(כד) לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכֹּול עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כד לְאַתְרָא הַהוּא קְרָא נַחְלָא דְּאַתְכָּלָא עַל עֵסֶק אַתְכָּלָא דִּקְצוֹ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כה) וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם:

כה וְתָבוּ מִלְּאַלָּלָא יָת אַרְעָא מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין:

רש״י ◄ וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם • וַהֲלֹא אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה הִיא, וּמַהֲלַךְ אָדָם בֵּינוֹנִי עֲשָׂרָה פַּרְסָאוֹת לְיוֹם, חֲרֵי מַהֲלַךְ אַרְבָּעִים יוֹם מִן הַמִּזְרָח לְמַעֲרָב, וְהֵם הָלְכוּ אָרְכָּהּ וְרָחְבָּהּ? אֶלָּא שֶׁגָּלוּי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיִּגְזֹר עֲלֵיהֶם יוֹם לַשָּׁנָה, קִצֵּר לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ.

(כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־פְּרִי הָאָרֶץ:

כו וַאֲזָלוּ וַאֲתוֹ לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְּפָארָן לְרִקָּם וַאֲתִיבוּ יָתְהוֹן פִּתְגָּמָא וְיָת כָּל כְּנִשְׁתָּא וְאַחֲזִיאֻנּוּן יָת אִבָּא דְּאַרְעָא:

רש״י ◄ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ • (סוטה לד) מַהוּ "וַיֵּלְכוּ"? לְהָקִישׁ הֲלִיכָתָן לְבִיאָתָן: מַה בִּיאָתָן בְּעֵצָה רָעָה, אַף הֲלִיכָתָן בְּעֵצָה רָעָה. וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר • אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קִדֵּם לָכֵן כָּתַב עַד נַחַל אֶשְׁכּוֹל עַל שֵׁם הֶעָתִיד כִּי הוּא מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית, וְאוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ וְאִם תֹּאמַר וַהֲלֹא כַּמָּה אֶשְׁכּוֹלוֹת נִכְרְתוּ מֵהַמָּקוֹם, לָזֶה אָמַר הַפְּלָאַת אֶשְׁכּוֹל זֶה שֶׁנִּקְרָא הַמָּקוֹם עַל שְׁמוֹ עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל וְגוֹ׳ אֲשֶׁר כָּרְתוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פֵּרוּשׁ כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל כָּרְתוּ אֶשְׁכּוֹל זֶה, וַהֲגַם שֶׁלֹּא הָיוּ אֶלָּא י״ב אֲנָשִׁים, לְצַד הֱיוֹתָם שְׁלוּחֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ כָּרְתוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (שמות י״ב) וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כֹּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל: תורה כה

כו) וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ וְגוֹ׳. קָשֶׁה לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר **וַיֵּלְכוּ** אַחַר שֶׁכִּבֵּר הִשְׁמִיעָנוּ הַהֲלִיכָה, וְרַז״ל אָמְרוּ (סוטה ל״ד.) שֶׁנִּכְתְּבָה לְהַקִּישָׁהּ לַבִּיאָה מַה בִּיאָה בְּעֵצָה רָעָה וְכוּ׳, וְצָרִיךְ לָדַעַת לְאֵיזֶה עִנְיָן יַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב דָּבָר זֶה שֶׁהָלְכוּ בְּעֵצָה רָעָה:

אָכֵן יִתְבָּאֵר הָעִנְיָן עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין דַּף ל״ט וְזֶה לְשׁוֹנוֹם תַּנְיָא רִבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין לְךָ מִצְוָה וְגוֹ׳ הֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו עֲלֵה לַבִּירָה וַהֲבֵא לִי גּוֹזָלוֹת וְעָלָה וְלָקַח הַגּוֹזָלוֹת וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם וּבַחֲזָרָתוֹ נָפַל וּמֵת הֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה אֶלָּא לְעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב וְכוּ׳, וְהֶעֱלָה בֵּשׁ״ס שֶׁרַבִּי יַעֲקֹב מַעֲשֶׂה חָזָא, וּמַקְשֶׁה וְדִלְמָא מִהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הַוָּה, וּמִשֵּׁנִי אִידוּ נַמִּי הֲכִי קָאָמַר אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא אִכָּא אֲמַאי לֹא אָגִין מִצְוָה עֲלֵיה דְּלָא אָתִי לִידֵי הִרְהוּר עַד כָּאן. מִשְּׁמַע דִּלְמָאן דְּאָמַר שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא אִכָּא תָּגֵן מִצְוָה מֵהַיסּוּרִין וּמֵהַחֵטְא, וְקָשֶׁה דִּבְמַסֶּכֶת סוֹטָה דַּף כ״א אוֹמֵר בְּמַסְקָנַת הַדְּבָרִים לְרָבָא מִצְוָה אֲגוּנֵי מַגְּנָא אֶבָל אַצּוּלֵי לֹא מַצְּלָא וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן עַצְמוֹ שֶׁהוּא עָסוּק בָּהּ, וּכְפִי זֶה בַּמֶּה מוֹכִיחַ רַבִּי יַעֲקֹב מִמַּה שֶׁלֹּא הֵגֵנָּה עָלָיו הַמִּצְוָה שֶׁלֹּא לָבוֹא לִידֵי הִרְהוּר עֲבוֹדָה זָרָה, וַהֲגַם שֶׁלִּסְבָרַת רַב יוֹסֵף שֶׁמֵּבִיא הַשֵּׁ״ס בְּסוֹטָה מִצְוָה בַּזְּמַן שֶׁהוּא עָסוּק בָּהּ תָּגֵן עָלָיו גַּם מֵהָעֲבֵרוֹת, הֲלֹא נִדְחֵית סְבָרַת רַב יוֹסֵף מִכֹּחַ קָשְׁיַת דּוּאַג וַאֲחִיתֹפֶל שֶׁלֹּא הֵגֵנָּה עֲלֵיהֶם תּוֹרָתָם שֶׁלֹּא יֵצְאוּ לְתִרְבּוּת רָעָה, וְכֵיוָן שֶׁנִּדְחוּ דִּבְרֵי רַב יוֹסֵף בַּמֶּה מַצְדִּיק הַשֵּׁ״ס דְּחִיַּת רַבִּי יַעֲקֹב בְּקִדּוּשִׁין:

וְיֵשׁ שֶׁרָצוּ לְחַלֵּק בֵּין מַעֲשֵׂה מִצְוָה לְמַעֲשֵׂה מִצְוָה, מַה שֶׁאָמְרוּ בְּסוֹטָה דִּמִצְוָה לֹא מַצְּלָא מֵהַחֵטְא אֲפִלּוּ בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מִדַּבֵּר בְּעוֹשֶׂה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וְשָׁם שֶׁאָמְרוּ אֲמַאי לֹא אֲגָנַת עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לָבוֹא לִידֵי חֵטְא מִדַּבֵּר בְּמִצְוָה לִשְׁמָהּ עַד כָּאן דִּבְרֵיהֶם, וְזֶה הֶבֶל שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְתַלְמוּד לִדְחוֹת מַעֲשֵׂה הַסֶּלֶם בְּשֶׁלֹּא עָשָׂה הַמִּצְוָה לִשְׁמָהּ שֶׁהִיא דְּחִיָּה יוֹתֵר קְרוֹבָה מִדְּחִיַּת דִּלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה, גַּם הָיָה מַרְוִיחַ בִּדְחִיָּה זוֹ שֶׁאֵין לְהַקְשׁוֹת לָמָּה לֹא הֵגֵנָּה עָלָיו מִיֵּצֶר הָרַע כֵּיוָן שֶׁאֵין כֹּחַ בְּאוֹתָהּ מִצְוָה לְהָגֵן מִיֵּצֶר הָרַע:

וְהָנָכוֹן לְתָרֵץ הוּא דְּמַסְקָנַת הַתַּלְמוּד הִיא כִּסְבָרַת רַב יוֹסֵף דְּמִצְוָה בְּעִדָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמִצְּלָא וְלָזֶה הוּא שֶׁמּוֹכִיחַ ר׳ יַעֲקֹב מִמַּה שֶׁלֹּא הֵגֵנָּה וְהִצִּילָה הַמִּצְוָה עַל הָעוֹלֶה בַּסֶּלֶם לְהָבִיא גּוֹזָלוֹת לְאָבִיו שֶׁהֲרֵי גַּם בַּחֲזָרָה הָיָה שְׁעַת מַעֲשֵׂה מִצְוָה שֶׁהֵבִיא גּוֹזָלוֹת לְאָבִיו, וּמַה שֶׁדָּחָה הַשֵּׁ״ס בְּסוֹטָה סְבָרַת רַב יוֹסֵף מִמַּה שֶׁלֹּא הֵגֵנָּה תּוֹרָה לְדוּאַג וַאֲחִיתֹפֶל אֵינָהּ דְּחִיָּה, לְפִי מַה שֶׁאָמְרוּ בַּחֲגִיגָה (ט״ז) בְּמַתְנִיתָא תָּנָא דּוּאַג וַאֲחִיתֹפֶל טִינָא הֲוָיָה בְּלִבָּם פֵּרוּשׁ שֶׁתּוֹרָתָם הָיְתָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וּמֵעַתָּה

אֵין הוֹכָחָה מִמַּה שֶׁלֹּא הִצִּילָתָם תּוֹרָתָם שֶׁהֲרֵי לֹא הָיְתָה תּוֹרָה לִשְׁמָהּ, אוֹ לְמַה שֶׁפֵּרְשׁוּ שָׁם הַתּוֹסָפוֹת שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי עֲבֵרוֹת קֹדֶם שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה וְקָדְמָה תּוֹרָתָם לְיִרְאַת חֶטְאָם שֶׁבִּכְגוֹן זֶה אֵין תּוֹרָה מַצִּילָתָם מִיֵּצֶר הָרַע:

וְעוֹד אֲפִלּוּ לִסְבָרַת הַדּוֹחֶה סְבָרַת רַב יוֹסֵף בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה מִדּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל לֹא דָּחָה אֶלָּא חֲלָקַת תּוֹעֶלֶת הַתּוֹרָה דְּאֵינָהּ מַצֶּלֶת אֲפִלּוּ בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בָּהּ אֲבָל מַה שֶּׁאָמַר מִצְוָה בְּעִדְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצְּלָא לֹא דָּחָה הַשֵּׁ"ס, וַהֲגַם דְּרָבָא מִכֹּחַ קָשְׁיַת דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל הִכְרַח לְיַשֵּׁב הַבָּרַיְתָא שֶׁאָמְרָה תְּלָה הַכָּתוּב הַמִּצְוָה בְּנֵר וְהַתּוֹרָה בְּאוֹר וְכוּ' יֹאמַר שֶׁאֵין תּוֹעֶלֶת בַּמִּצְוָה אֶלָּא לְהָגֵן מֵהַצָּרוֹת, אֵין הֶכְרֵחַ לִדְבָרָיו וּיכוֹלִין לוֹמַר עַל זֶה הַדֶּרֶךְ מִצְוָה בְּעִדְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצְּלָא וּבְעִדְּנָא דְּלֹא עָסִיק בָּהּ וְלֹא כְּלוּם תּוֹרָה בְּעִדְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וּמַצְּלָא וּבְעִדְּנָא דְּלֹא עָסִיק בָּהּ מַגְּנָא וְלֹא מַצְּלָא, וּמַה שֶּׁאָמְרוּ אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלֶה זְכוּת תּוֹרָה שֶׁמַּצֶּלֶת מֵהַפְּרָעָנוּת אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּזְמַן שֶׁעוֹסֶקֶת בָּהּ, וַהֲגַם שֶׁאֵין אִשָּׁה מִצְוָה עַל הַתּוֹרָה, בִּשְׂכַר תּוֹרַת בַּעֲלֵיהֶן וּבְנֵיהֶם וּכְדִבְרֵי רִבִּינָא שָׁם (סוטה כ"א.) וּלְדַרְדָּ זֶה מוֹכִיחַ ר' יַעֲקֹב מֵהֶעוֹלֶה בַּסֶּלָם לְהָבִיא גוֹזְלוֹת לְאָבִיו שֶׁלֹּא הִצִּילַתּוּ מִצְוָתוֹ בְּעֵת שֶׁהָיָה עָסוּק בָּהּ:

וְעוֹד כְּשֶׁנֶּעֱמִיק בַּדָּבָר נֶעֱמִיד סָגִּית קִדּוּשִׁין אֲפִלּוּ אֲלִבָּא דְּרָבָא, בְּהָעִיר מַה שֶּׁאָמַר הַשֵּׁ"ס דִּלְמָא מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה קָשֶׁה לוֹ יִהְיֶה שֶׁמְּהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הָיְתָה הַמִּצְוָה מַצִּילָתוּ מֵהֵיסּוּרִין כְּמוֹ שֶׁמּוּכָח מִסּוֹטָה שֶׁאָמְרוּ אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלֶה, וְשָׁם סוֹטָה זוֹ וַדַּאי קִלְקְלָה וּקְאָמַר שֶׁהַזְּכוּת יִמְנַע יִסּוּרֶיהָ וְאֲפִלּוּ אֲלִבָּא דְּרָבָא, וְשָׁם זְכוּתָהּ מְרֻחָק וּמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ שֶׁהָלַךְ לְהָבִיא גוֹזְלוֹת זְכוּתוֹ לְפָנָיו, וּלְתָרֵץ זֶה מָכְרַח לוֹמַר לְצַד שֶׁהָיָה מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הוּא כְּבוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה וְהֲרֵי הוּא כְּגוֹי לְכָל דְּבָרָיו וְאֵין לוֹ מִצְוָה שֶׁתָּגֵן עָלָיו, אוֹ אֶפְשָׁר כִּי לְצַד שֶׁבִּשְׁעַת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוָה הִרְהֵר בַּעֲבֵרָה אֵין תּוֹעֶלֶת בַּמִּצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה לְהָגֵן כָּל עִקָּר, וּמִתָּרֵץ דְּסוֹבֵר ר' יַעֲקֹב אִי אָמְרִינָן דִּשְׁכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא הָיְתָה מְגִנָּה עָלָיו מִבֹּא לִידוֹ דָּבָר הַסּוֹבֵב פֶּרְעָנוּת שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן אִם כֵּן גַּם מֵהַפֶּרְעָנוּת אֵינָהּ מְגִנָּה, וְגַם לִסְבָרַת רָבָא שֶׁאָמַר מִצְוָה אֲגוּנֵי מְגִנָּא מִפֶּרְעָנוּת מִכְּלַל הַדָּבָר הַהוּא שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידוֹ עָוֹן שֶׁיְּסוֹבֵב הַפֶּרְעָנוּת, שֶׁזּוֹלֵת זֶה גַּם מֵהַפֶּרְעָנוּת אֵינוֹ מְבָטֵח:

נִמְצִינוּ אוֹמְרִים שֶׁלִּסְבָרַת רַב יוֹסֵף מִצְוָה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה מַצֶּלֶת מִיֵּצֶר הָרַע, וְגַם לִסְבָרַת רָבָא לְתַרּוּץ ב' אִם הֶעָוֹן יְסוֹבֵב פֶּרְעָנִיּוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה תָּגֵן עָלָיו הַמִּצְוָה מִמֶּנּוּ, וְלָזֶה בָּא הַכָּתוּב כָּאן לְתָרֵץ הַקֻּשְׁיָה הַנִּרְגֶּשֶׁת לָמָּה לֹא הֵגֵנָּה עֲלֵיהֶם הַמִּצְוָה שֶׁהָלְכוּ בִּשְׁלִיחוּת מִצְוָה דִּכְתִיב וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה עַל פִּי ה' לְהַצִּילָם מֵהַפֶּרְעָנִיּוֹת אֲשֶׁר סוּבַב לָהֶם, וְאָמַר **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ** פַּרְעֹה לְהַקִּישׁ הֲלִיכָתָם לְבִיאָתָם מַה בִּיאָתָם בְּעֵצָה רָעָה אַף כְּשֶׁהָלְכוּ בְּעֵצָה רָעָה אִם כֵּן אֵין כָּאן מִצְוָה כָּל עִקָּר וְאַדְרַבָּא שְׁלוּחֵי עֲבֵרָה הֵם:

עוֹד נִרְאֶה הַטַּעַם שֶׁהָצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֶה הוּא עַל פִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ שָׁם בְּקִדּוּשִׁין אַחַר שֶׁתֵּרֵץ לִסְבָרַת ר' יַעֲקֹב שֶׁהָיָה לוֹ לְהָגֵן עָלָיו מִלְּבוֹא לִידֵי עֲבֵרָה חָזַר הַתַּלְמוּד לְהַקְשׁוֹת וְהָאָמַר ר' אֱלִיעֶזֶר שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין וּמִתָּרֵץ סֶלָּם רָעוּעַ הַיּוּם עַד כָּאן. וְקֻשְׁיָא מַה קֻשְׁיָא הִיא זֹאת אַחַר שֶׁאָמַר הַשֵּׁ"ס מְהַרְהֵר בַּעֲבוֹדָה זָרָה הוּא לָמָּה לֹא יוֹעִיל דָּבָר זֶה גַּם לְתַרּוּץ קֻשְׁיַת שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִזּוֹקִין, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁשְּׁלוּחֵי מִצְוָה יֵשׁ לָהֶם תּוֹעֶלֶת בִּשְׁלִיחוּת הַמִּצְוָה שֶׁלֹּא יִמְשֵׁךְ לָהֶם פְּעֻלָּה רָעָה מֵהַשְּׁלִיחוּת עַצְמוֹ, וּמִשְּׁמָע מֵהַשֵּׁ"ס שֶׁזֶּה דָּבָר מְסֻכָּם הוּא, וּמֵעַתָּה נִתְחַיֵּב הַכָּתוּב לוֹמַר **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ** לַעֲקֹר מֵהֶם שֵׁם שְׁלִיחוּת מִצְוָה שֶׁלֹּא הָלְכוּ אֶלָּא בְּעֵצָה רָעָה וְלָזֶה הֻזְּקוּ בִּשְׁלִיחוּתָם:

וּבְדַרְדָּ רָמֵז יִתְבָּאֵר אוֹמְרוֹ **וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סוטה ג.) בַּעֲלֵי הַסּוֹד כִּי אָדָם גָּדוֹל כְּשֶׁיִּזְדַּמֵּן לְפָנָיו עֲבֵרָה וְיִגֹּשׁ לַעֲשׂוֹת פּוֹרֵחַת מִמֶּנּוּ נַפְשׁוֹ הָרָמָה וְנִכְנֶסֶת בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת וְאָז יִקְרַב לַעֲשׂוֹתָהּ, וּלְצַד שֶׁהַכְּתוּבִים מְעִידִים שֶׁהָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה נְשִׁיאֵי יִשְׂרָאֵל וּגְדוֹלֵי הַנֶּפֶשׁ לָזֶה הֵעִיד הַכָּתוּב כִּי בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה הָרַע כְּשֶׁבָּאוּ לְמֹשֶׁה לְדַבֵּר דִּבְרֵי רֶשַׁע הָלְכוּ, פֵּרוּשׁ פָּרְחוּ מֵהֶם אוֹרוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת מִנִּשְׁמָתָם וְאָז יַבֹּאוּ:

עוֹד יִרְמֹז בְּמַאֲמַר **וַיֵּלְכוּ** שֶׁעָשׂוּ הֲלִיכָה מֻחְלֶטֶת בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לָהּ עוֹד כַּאֲשֶׁר גִּלּוּ בְּדִבְרֵיהֶם אֲשֶׁר דִּבְּרוּ לָעָם, גַּם הַתּוֹרָה הֶחְלִיטָה עֲלֵיהֶם שֶׁהֲלִיכָתָם הֲלִיכַת עוֹלָם וְלֹא יָשׁוּבוּ לִרְאוֹתָהּ עוֹד. וְאוֹמְרוֹ **וַיָּבֹאוּ** אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ' בָּא לָתֵת טַעַם לָמָּה בָּאוּ וְלֹא נֶאֱבְדוּ בִּשְׁלִיחוּתָם, **אֶל מֹשֶׁה** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ חָשׁ ה' עַל דְּבַר כְּבוֹד מֹשֶׁה אֲשֶׁר עַל כֵּן הִשְׁלִימוּ הַשְּׁלִיחוּת וּבָאוּ. עוֹד כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְהָעֵדָה מַעֲשֵׂה ה' כִּי אֲנָשִׁים מְעַט עָלוּ בֵּין כַּמָּה אֻמּוֹת גְּדוֹלִים וַעֲצֻמִּים וְנִמְלְטוּ, וּמִזֶּה יַצְדִּיקוּ כִּי כְּמוֹ כֵן יַעֲשֶׂה ה' עִמָּהֶם לְהַטִּיל אֵימָתָם עַל כָּל הָעַמִּים וִישָׁרִים דַּרְכֵי ה' וְגוֹ':

אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר הַכָּתוּב קָדֵשָׁה אֶלָּא בַּחֲזֵרָה וְלֹא בַּהֲלִיכָה. וְאוּלַי שֶׁרָמַז בְּמַאֲמַר **קָדֵשָׁה** מַה שֶּׁנִּתְעַכְּבוּ בְּקָדֵשׁ בְּסִבַּת הַמְרַגְּלִים דִּכְתִיב (דברים א' מ"ו) וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם, וְאָמְרוּ ז"ל (רש"י שם) י"ט שָׁנָה עָשׂוּ בְּקָדֵשׁ וְי"ט שָׁנָה בַּחֲזֵרָה מִקָּדֵשׁ עַד שֶׁהִגִּיעוּ לָהּ פַּעַם ב' הֲרֵי ל"ח שָׁנָה, מַעֲתָּה בְּקָדֵשָׁה וּבְסִבּוּבָהּ נִתְעַכְּבוּ כָּל הַזְּמַן שֶׁגָּרְמוּ הַמְרַגְּלִים לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר, וְהוּא מַאֲמַר וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְגוֹ' אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל קָדֵשָׁה:

וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר. הֶעֱלִים הַכָּתוּב תְּשׁוּבָתָם הָרָעָה וְאָמַר **דָּבָר** סְתָם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לִכְתֹּב מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים אֶלָּא לְצַד הַהֶכְרֵחַ, כְּמוֹ שֶׁתִּמְצָא שֶׁלֹּא כָּתַב הֲרִיגַת חור בְּיוֹם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְגַם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל אָמְרוּ בַּגְּמָרָא (ע"ז ד'.) שֶׁלֹּא נִכְתַּב אֶלָּא לְלַמֵּד יִשְׂרָאֵל שֶׁאִם חָטָא צִבּוּר אוֹמְרִים לָהֶם כֵּלֵךְ אֵצֶל צִבּוּר, וּכְמוֹ כֵן בְּמָה שֶׁלְּפָנֵינוּ הֶעֱלִים הַדְּבָרִים עַד שֶׁהָצְרַךְ לוֹמַר שֶׁיִּשְׂרָאֵל רָצוּ לְשׁוּב לְמִצְרַיִם וַיִּמְרוּ בַּה' חַס וְשָׁלוֹם חָל עָלָיו לוֹמַר סִבַּת הַדָּבָר וְגִלָּה דָּבָר שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ, וְטַעַם שֶׁהָצְרַךְ הַכָּתוּב לוֹמַר הַמְרַאֵת יִשְׂרָאֵל, הוּא לְהוֹדִיעַ טַעַם עַכְּבָתָם בַּמִּדְבָּר מ' שָׁנָה שֶׁהָיָה

(כז) **וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־פִּרְיָהּ:**

כז וְאִשְׁתְּעִיאוּ לֵהּ וַאֲמָרוּ אֲתֵינָא לְאַרְעָא דִּי שְׁלַחְתָּנָא וְאַף עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ הִיא וְדֵין אִבָּהּ:

רש״י◄ **זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִיא•** (במדבר רבה) כָּל דְּבַר שֶׁקֶר שֶׁאֵין אוֹמְרִים בּוֹ קְצָת אֱמֶת בִּתְחִלָּתוֹ, אֵין מִתְקַיֵּם בְּסוֹפוֹ.

(כח) **אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם:**

כח לְחוֹד אֲרֵי תַקִּיף עַמָּא דְּיָתֵב בְּאַרְעָא וְקִרְוַיָּא כְּרִיכַן רַבְרְבַן לַחְדָא וְאַף בְּנֵי גִבָּרַיָּא חֲזֵינָא תַּמָּן:

רש״י◄ **בְּצֻרוֹת•** לְשׁוֹן חֹזֶק. וְתַרְגּוּמוֹ: ״כְּרִיכַן״. לְשׁוֹן בִּירָנִיּוֹת עֲגֻלּוֹת, וּבִלְשׁוֹן אֲרַמִּי: כָּרִיךְ עָגֹל.

(כט) **עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן:**

כט עֲמַלְקָאָה יָתֵב בַּאֲרַע דְּרוֹמָא וְחִתָּאָה וִיבוּסָאָה וֶאֱמוֹרָאָה יָתֵב בְּטוּרָא וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב עַל יַמָּא וְעַל כֵּיף יַרְדְּנָא:

רש״י◄ **עֲמָלֵק יוֹשֵׁב וְגוֹ׳•** לְפִי שֶׁנִּכְוּו בַּעֲמָלֵק כְּבָר, הִזְכִּירוּהוּ מְרַגְּלִים כְּדֵי לְיָרְאָם. **עַל יַד הַיַּרְדֵּן•** ״יַד״ כְּמַשְׁמָעוֹ, אֵצֶל הַיַּרְדֵּן - וְלֹא תוּכְלוּ לַעֲבוֹר.

(ל) **וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל לָהּ:**

ל וְאַצִּית כָּלֵב יָת עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמַר מֵיסַק נֵיסַק וְנִירַת יָתַהּ אֲרֵי מֵיכַל נֵיכוּל לַהּ:

רש״י◄ **וַיַּהַס כָּלֵב•** הִשְׁתִּיק אֶת כֻּלָּם. **אֶל־מֹשֶׁה•** (במדבר רבה) לִשְׁמֹעַ מַה שֶּׁיְּדַבֵּר בְּמֹשֶׁה, צָוַח וְאָמַר: וְכִי זוֹ בִּלְבַד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם? הַשּׁוֹמֵעַ הָיָה סָבוּר שֶׁבָּא לְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁהָיָה בִּלְבָּם עַל מֹשֶׁה בִּשְׁבִיל

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְסִבַּת הַמְּרָאָתָם וְאוֹמֵר **וְאֵת כָּל הָעֵדָה** פֵּרוּשׁ שֶׁהֶשִׁיבוּהוּ כְּשֶׁהָיָה אֶת כָּל הָעֵדָה וְלֹא יְחִדוּהוּ לְדַבֵּר אֵלָיו דְּבָרִים הָרָעִים בִּפְנֵי עַצְמוֹ שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהַבְאִישׁוֹ בְּעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל:

אוֹ יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דְּבָר** הָאֲמוּר בְּסָמוּךְ, וּבָא הַכָּתוּב לְהוֹדִיעַ שֶׁחָלְקוּ כָּבוֹד לְמֹשֶׁה לְיַחֵד לוֹ הַתְּשׁוּבָה כְּחֹק הַמְּלוּכָה וְאַחַר כָּךְ הֵשִׁיבוּ גַּם לְכָל הָעֵדָה:

אוֹ יִרְצֶה עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ ז״ל בְּמַאֲמַר שֶׁכָּתַבְנוּ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן שֶׁנִּלְכַּד מֹשֶׁה בְּיָדָם בְּטַעֲנַת וַיַּחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ וְגוֹ׳ עַד כָּאן. אֲמֹר מֵעַתָּה שֶׁטַּעַם שְׁלִיחוּת יִשְׂרָאֵל הָיָה טַעַם בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְטַעַם שְׁלִיחוּת מֹשֶׁה הָיָה טַעַם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לָזֶה אָמַר הַכָּתוּב **וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דְּבָר** לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לַדְּבָרִים שֶׁאָמַר לָהֶם בִּשְׁלִיחוּתוֹ וְאֶת כָּל הָעֵדָה לַדְּבָרִים שֶׁאָמְרוּ לָהֶם בִּשְׁלִיחוּתָם: תורה כז

כז) וַיְסַפְּרוּ לוֹ וְגוֹ׳. דִּקְדֵּק לוֹמַר **לוֹ,** שֶׁהָיוּ מְיַחֲדִים הַדִּבּוּר בְּיִחוּד אֵלָיו, אֲבָל הַמַּאֲמָר לֹא הָיָה לְמֹשֶׁה לְבַד אֶלָּא לְכָל הָעֵדָה הַשּׁוֹמְעִים, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַיֹּאמְרוּ** וְלֹא אָמַר לוֹ:

בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ שֶׁהוֹגִּיעָנוּ שָׁמָּה לְשָׁלוֹם וְלֹא אֵרַע לָהֶם תַּקָּלָה, וְגָמְרוּ אֹמֶר הַטַּעַם **אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ** פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁעָשִׂינוּ מִצְוַת שְׁלִיחוּתְךָ נִשְׁמַרְנוּ. אוֹ יִרְצוּ לוֹמַר לְצַד שֶׁעָשָׂה לָהֶם לְוָיָה שֶׁשָּׁלָחָם, הִיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם לָבוֹא אֶל הָאָרֶץ בְּשָׁלוֹם. וְאוּלַי כִּי לָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וַיְסַפְּרוּ לוֹ** לוֹמַר שֶׁסִּפְּרוּ דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְמַעֲלַת מֹשֶׁה כִּי זְכוּתוֹ עָמְדָה לָהֶם, וְאוֹמְרוֹ **וַיֹּאמְרוּ** הוּא תְּשׁוּבַת הָאָרֶץ מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל לָזֶה לֹא אָמַר לוֹ:

וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְגוֹ׳. אוֹמְרוֹ **וְגַם** לְצַד שֶׁקִּדְּמָה הוֹדָעָה בְּמִדָּה טוֹבָה שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם גַּם בְּהַלִּיכָה מוֹסִיפִין לְהוֹדוֹת גַּם בְּטוֹבַת הָאָרֶץ כִּי זָבַת חָלָב וְגוֹ׳: תורה כח

כח) אֶפֶס כִּי עַז וְגוֹ׳. פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁבִּשְׁלִיחוּת מֹשֶׁה שָׁאַל הֶחָזָק הוּא וְגוֹ׳ הַבְּמַחֲנִים וְגוֹ׳ לָזֶה אָמְרוּ כִּי הָעָם חָזָק וּבְמִבְצָרִים יוֹשֵׁב, וְגָמְרוּ אֹמֶר **וְגַם יִלְדֵי הָעֲנָק** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא לַחֲשֹׁב כִּי בִּצְרוּ עָרֵיהֶם לְצַד חֶלְשָׁתָם הֲרֵי גַּם יִלְדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם וְאֵלּוּ אֵין לָהֶם פַּחַד וַדַּאי אִם כֵּן אֵין לִלְמֹד מִמִּבְצָרֵיהֶם שֶׁחֲלָשִׁים הֵם:

עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ **הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ** כִּי הָעָם הָיוּ יוֹשְׁבִים נְפוֹצִים חוּץ לָעָרִים וְהָיוּ סוֹמְכִין עַל גְּבוּרָתָם, וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז״ל (במד״ר כ״א) בַּפָּסוּק עֲמָלֵק יוֹשֵׁב וְגוֹ׳ וְהַכְּנַעֲנִי וְגוֹ׳ שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בַּדֶּרֶךְ חוּץ לָעִיר, גַּם רָמְזוּ בְּמַאֲמַר **הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ** שֶׁהָאָרֶץ צְרִיכָה גִּבּוֹרֵי כֹּחַ לַעֲמֹד בָּהּ: תורה כט

ל) וַיַּהַס וְגוֹ׳ אֶל מֹשֶׁה. פֵּרוּשׁ לְפִי שֶׁאֵין כֹּחַ בְּאָדָם הֶדְיוֹט לְהַשְׁתִּיק הָמוֹן שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף לָזֶה בָּא בְּמַאֲמָרוֹ כִּי הוּא מַשְׁתִּיקָם אֶל מֹשֶׁה וְלֹא לִגְזֵרָתוֹ, וְיָדוּעַ כִּי מֹשֶׁה מֶלֶךְ דִּכְתִיב (דברים) וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ וּלְאֵימָתוֹ שְׁתְקוּ לִשְׁמֹעַ אֲשֶׁר יֹאמַר, וְאָמַר **עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ,**

דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים, שֶׁתִּקּוּ כֻּלָּם לִשְׁמֹעַ גְּנוּתוֹ. אָמַר: וַהֲלֹא קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהֵגִיז לָנוּ אֶת הַשְּׂלָו. **עָלֹה נַעֲלֶה • אֲפִלּוּ בַּשָּׁמַיִם, וְהוּא** אוֹמֵר: "עֲשׂוּ סֻלָּמוֹת וַעֲלוּ שָׁם" – **נַצְלִיחַ בְּכָל דְּבָרָיו.**

וַיַּהַס • לְשׁוֹן שְׁתִיקָה, וְכֵן (זכריה ב): "הַס כָּל בָּשָׂר" (עמוס ח): "הַס כִּי לֹא לְהַזְכִּיר", כֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי־אָדָם: הָרוֹצֶה לְשַׁתֵּק אֲגֻדַּת אֲנָשִׁים, אוֹמֵר שִׁי"ט (ס"א הַס).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמוד 85)

וְהוֹרִיד לָנוּ אֶת הַמָּן (רש"י יג, ל) רַשַׁ"י מְשַׁנֶּה מִלְּשׁוֹן הַגְּמָרָא (סוטה לה, א) - "**וְהֶאֱכִילָנוּ** אֶת הַמָּן". וְטַעְמוֹ וְנִמּוּקוֹ: עִקַּר כַּוָּנָתוֹ שֶׁל כָּלֵב הָיָה לְהוֹכִיחַ אֶת כֹּחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁבִּיְדוֹ לַעֲשׂוֹת נִפְלָאוֹת וְעַל־יָדוֹ "יָכוֹל נוּכַל לָהּ"; וְהָרְאָיָה לְכָךְ הִיא מֵהוֹרְדַת הַמָּן, לֹא מֵהַאֲכָלָתוֹ. זֹאת וְעוֹד: מֹשֶׁה הוֹרִיד אֶת הַמָּן לְיִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא הֶאֱכִילָם אוֹתוֹ - הֵם אֲכָלוּהוּ בְּעַצְמָם.

(לא) **וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ:**

לא וְגַבְרַיָּא דִּי סְלִיקוּ עִמֵּהּ אָמְרוּ לָא נֵיכוּל לְמֵיסַק לְוָת עַמָּא אֲרֵי תַקִּיף הוּא מִנָּנָא:

רש"י ◄ **חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ •** (במדבר רבה) כִּבְיָכוֹל, כְּלַפֵּי מַעְלָה אָמְרוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי שיחות כרך יג עמ׳ 39 – מתוך 'לקראת שבת')

חֵטְא הַמְרַגְּלִים בְּיִחַס הַיְּהוּדִי לַטֶּבַע

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ: (יג, לא)

בְּמַהוּת חֶטְאָם שֶׁל הַמְרַגְּלִים בְּדַבְּרָם עַל הָאָרֶץ, עַל אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה בְּדִיּוּק לְשֵׁם כָּךְ הֵם נִשְׁלְחוּ – יָדוּעַ הַבַּאוּר, שֶׁעֲלֵיהֶם הָיָה מוּטָל לוֹמַר רַק אֶת הִתְרַשְׁמוּתָם מִמַּצַּב הָאָרֶץ, אַךְ בְּהוֹסִיפָם אֶת הַמַּסְקָנָא "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", חָטְאוּ בִּכְפִירָה בִּיכֹלֶת ה' יִתְבָּרֵךְ.

אַךְ עֲדַיִן יֵשׁ לְהָבִין:

לִכְאוֹרָה, עֶצֶם שְׁלִיחוּתָם לָתוּר אַחַר הָאָרֶץ וְהַדָּרִים בָּהּ, הוֹכִיחָה לַמְרַגְּלִים כִּי אָכֵן מַחְשִׁיב ה' יִתְבָּרֵךְ אֶת טֶבַע הָעוֹלָם וְנוֹתֵן מָקוֹם לְמַצָּבוֹ – דְּבִלְעֲדֵי זֶה, לָמָּה בִּכְלָל נִשְׁלְחוּ, בְּשֵׁעָה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל ה' לְכָבְשָׁהּ לְמַעְלָה מִדֶּרֶךְ הַטֶּבַע. וּלְפִי זֶה, צָדְקוּ לִכְאוֹרָה בְּאָמְרָם "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת", כִּי עַל־פִּי הַטֶּבַע אָכֵן לֹא נִתָּן לַעֲלוֹת?!

וְהַבַּאוּר בָּזֶה, שֶׁבְּחֶטְאָם טְמוּנָה הוֹרָאַת נֵצַח הַנּוֹגַעַת לִכְלָלוּת קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת:

(לב) **וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת:**

לב וְאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא דִּי אַלִּילוּ יָתָהּ לְוָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַרְעָא דִּי עָבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתָהּ אַרְעָא מְקַטְּלַת יַתְבָהָא הִיא וְכָל עַמָּא דִּי חֲזֵינָא בְּגַוֵּהּ אֲנָשִׁין דְּמִשְׁחָן:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

פֵּרוּשׁ גַּם לְפִי דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים נוּכַל לָהּ ע"כ: תורה לא

לא) וְהָאֲנָשִׁים וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ הֵשִׁיבוּ לְדִבְרֵי כָּלֵב וְאָמְרוּ לֹא נוּכַל וְגוֹ', וְהוֹסִיפוּ לוֹמַר דִּבָּה בָּאָרֶץ לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁהָיוּ יְכוֹלִין לִירַשׁ אוֹתָהּ מְאוּסָה הִיא לְצַד שֶׁאוֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ וְגוֹ': תורה לב

לב) וְכָל הָעָם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ וְאַף עַל פִּי כֵן אוֹכַלְתָּם הָאָרֶץ, אוֹ יִרְצָה בְּדִקְדּוּק אוֹמְרוֹ **בְתוֹכָהּ** לוֹמַר כָּל שֶׁנִּתְקַיְּמוּ בְּתוֹכָהּ הֵם אַנְשֵׁי מִדּוֹת וּבָזֶה יוּכְלוּ חָיוֹת, אֲבָל כָּל שֶׁאֵינָם אַנְשֵׁי מִדּוֹת עוֹמְדִים חוּצָה לָהּ לְבַל תֹּאכַל אוֹתָם הָאָרֶץ: תורה לג

רש״י ◄ **אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ** • בְּכָל מָקוֹם שֶׁעָבַרְנוּ, מְצָאנוּם קוֹבְרֵי מֵתִים. וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָשָׂה לְטוֹבָה, כְּדֵי לְטָרְדָם בְּאֶבְלָם וְלֹא יִתְּנוּ לֵב לְאֵלּוּ. **אַנְשֵׁי מִדּוֹת** • **גְּדוֹלִים וּגְבֹהִים וְצָרִיךְ לָתֵת לָהֶם מִדָּה, כְּגוֹן גָּלְיָת** (שמואל א יז): **״גָּבְהוֹ שֵׁשׁ אַמּוֹת וָזָרֶת״, וְכֵן** (שמואל ב כא): **״אִישׁ מָדוֹן״,** (ד״ה א יא): **״אִישׁ־מִדָּה״.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד״ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה׳תשמ״ז)

זֶה שֶׁרָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה מִשּׁוּם שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה מְאֹד, כַּמְבוֹאָר בַּדְּרוּשִׁים. דְּבִהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיוּ בְּמַדְרֵגָה רוּחָנִית נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁם צָרִיךְ לִהְיוֹת עִנְיָן "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כַּרְמֶךָ" גו׳, וּבִלְשׁוֹן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי: אָדָם חוֹרֵשׁ אָדָם זוֹרֵעַ, תּוֹרָתוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ. וְעוֹד זֹאת, שֶׁאֲפִילוּ הַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁבַּמִּדְבָּר הָיָה גַּם כֵּן בְּמַדְרֵגָה נַעֲלֵית. שֶׁהַלֶּחֶם הָיָה מָן מִן הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם הָיוּ מִבְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם, וְנוֹסָף לָזֶה הָיוּ עַנְנֵי הַכָּבוֹד, הֵינוּ לֹא רַק עֲנָנִים הַמְּגִינִים וְכוּ׳ אֶלָּא עֲנָנִים שֶׁהוֹסִיפוּ כָּבוֹד בְּיִשְׂרָאֵל, וַעֲנָנִים אֵלּוּ הָיוּ בִּתְמִידִיּוּת יוֹמָם וָלַיְלָה בְּלִי הֶפְסֵק. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד, דַּהֲרֵי כְּתִיב בָּהוּ עַל־פִּי ה׳ יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה׳ יִסָּעוּ, וְנִמְצָא שֶׁכָּל הַזְּמַן קִיְּמוּ מִצְוֹת ה׳, בַּחֲנִיָּתָם אוֹ בִּנְסִיעָתָם. וְעוֹד זֹאת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דְּכֵיוָן כְּתִיב בָּהוּ עַל־פִּי ה׳ יַחֲנוּ וְעַל־פִּי ה׳ יִסָּעוּ, כְּמַאן דְּקָבִיעַ לְהוּ דָּמִי. (וְיָדוּעַ גַּם פִּתְגַּם כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר לְגַבֵּי אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה בַּזְּמַן הַזֶּה אַף שֶׁהִגֵּה בָּא מְשִׁיחַ, שֶׁהוּא בְּדוּגְמַת הַקָּמַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיְתָה לִפְעָמִים לְיוֹם אֶחָד, וּבִלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הָעָנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּוקֶר וְנַעֲלָה הָעָנָן וְנָסָעוּ", דְּגַם אָז הָיְתָה הַהֲקָמָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת וּבְתַכְלִית הַקְּבִיעוּת, כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה כַּאֲשֶׁר חָנוּ בְּקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ י״ט שָׁנָה). וְנִמְצָא שֶׁבִּהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר, הָיוּ בִּקְבִיעוּת בְּמַצָּב שֶׁל עַל־פִּי ה׳. וְעוֹד זֹאת, שֶׁלֹּא הָיָה זֶה רַק בְּאוֹפֶן שֶׁל קְבִיעוּת וַעֲמִידָה בְּמָקוֹם אֶחָד, אֶלָּא שֶׁבָּזֶה גּוּפָא עָלוּ מַחֲיַל אֶל חָיִל, שֶׁהֲרֵי זֶה צִיּוּוּי מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה לְהַעֲלוֹת בַּקּוֹדֶשׁ. וְלָכֵן רָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ שֶׁשָּׁם צָרִיךְ לִהְיוֹת "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ" גו׳ וְרַק אַחַר־כָּךְ בָּאָה שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה שַׁבָּת לַה׳. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּמִּדְבָּר, הָיוּ מִלְּכַתְּחִילָּה בְּמַצָּב שֶׁל שַׁבָּת מַעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה וְכוּ׳. וְלָכֵן טָעֲנוּ עַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי: אָדָם חוֹרֵשׁ אָדָם זוֹרֵעַ, תּוֹרָתוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ. דְּזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁהַמִּדְבָּר הוּא מָקוֹם אֲשֶׁר לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָדָם, אֶלָּא הוּא בְּחִינַת מְאֹד, "בְּכָל מְאֹדֶךָ" שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה. וְלָכֵן רָצוּ הַמְרַגְּלִים לְהִשָּׁאֵר שָׁם, וְלַעֲבוֹד עֲבוֹדָתָם בְּדַרְגָּה זוֹ וּבְאוֹפֶן דַּעֲלִיָּה מֵחַיִל אֶל חָיִל כַּנַּ״ל, וְלֹא רָצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלַעֲבוֹד בַּעֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים.

וְזֶהוּ טַעַם סְמִיכוּת פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים, דְּאַחֲרֵי הַקְדָּמַת הָעִנְיָן שֶׁנִּגְזַר עַל־יְדֵי הַמְרַגְּלִים, הַקְדָּמַת הָעֲבוֹדָה אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, בָּאִים אַחַר־כָּךְ לְ״כִי תָבוֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם". הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ לַעֲסוֹק שָׁם בְּדָבָרִים גַּשְׁמִיִּים, וּבָזֶה גּוּפָא עִנְיַן פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים, שֶׁהַחִידּוּשׁ שֶׁבָּהּ לְגַבֵּי הַקָּרְבָּנוֹת הוּא עִנְיַן הַיְרִידָה וְהַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, דְּבִהְיוֹתָם בַּמִּדְבָּר הָיָה אָז עִיקַּר עִסְקָם בְּהַעֲלָאָה וּמְסִירַת נֶפֶשׁ כַּנַּ״ל, וְלָכֵן נִצְטַוּוּ רַק בְּקָרְבָּנוֹת שֶׁעִנְיָנָם שְׂרֵיפַת הַבָּשָׂר וְכוּ׳ וְהַעֲלָאתוֹ לְמַעְלָה. וּכְשֶׁנִּכְנְסִים לָאָרֶץ שֶׁשָּׁם הָעֲבוֹדָה הִיא לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי הָעוֹלָם, נִצְטַוּוּ גַּם עַל הַנְּסָכִים.

(לג) **וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם:**

לג וְתַמָּן חֲזֵינָא יָת גִּבָּרֵיָא בְּנֵי עֲנָק מִן גִּבָּרֵיָא וַהֲוִינָא בְּעֵינֵי נַפְשָׁנָא כְּקַמְצִין וְכֵן הֲוִינָא בְּעֵינֵיהוֹן:

רש״י ◄ **הַנְּפִלִים** • עֲנָקִים מִבְּנֵי שֶׁמְּחַזְּאֵי וַעֲזָאֵל שֶׁנָּפְלוּ מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי דּוֹר אֱנוֹשׁ (יומא ס). **וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם** • שָׁמַעְנוּ אוֹמְרִים זֶה לָזֶה: ״נְמָלִים (רא״ם וּבס״א: חֲגָבִים) יֵשׁ בַּכְּרָמִים כַּאֲנָשִׁים״ (סוטה לה). **עֲנָק** • שֶׁמַּעֲנִיקִים חַמָּה בְּקוֹמָתָן.

יד (א) **וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא:**

א וַאֲרִימַת כָּל כְּנִשְׁתָּא וִיהָבוּ יָת קָלְהוֹן וּבְכוֹ עַמָּא בְּלֵילְיָא הַהוּא:

רש״י ◄ **כָּל־הָעֵדָה** • סַנְהֶדְרָאוֹת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) וַנְּהִי וְגוֹ׳ וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם. הוֹדִיעוּ בָּזֶה כִּי אֲפִלּוּ שְׁאָר הָאֲנָשִׁים הָרְגִילִים שָׁם אֵינָם דּוֹמִים לָהֶם, וְהָרְאָיָה כִּי הִתְפַּלְּאוּ בָּהֶם שֶׁהֵם כַּחֲגָבִים לְצַד הַפְּלָאַת מְעוּט גּוּפָם, הָא לָמַדְתָּ שֶׁאוֹתָם הָרְגִילִים עִמָּהֶם אֵינָם בְּדִמְיוֹן זֶה: תורה א

א) וַתִּשָּׂא וְגוֹ׳ וַיִּבְכּוּ הָעָם. אוֹמְרוֹ **הָעָם** וְלֹא הִסְפִּיק בַּמָּה שֶׁזָּכַר הַנּוֹשְׂאִים קוֹלָם, לוֹמַר כִּי לֹא כָּל הָעֵדָה בָּכוּ בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶלָּא חֵלֶק מֵהֶם הָגַם שֶׁבִּכְלָלוּת כֻּלָּם נָשְׂאוּ קוֹלָם לְדִבְרֵי הַמְרַגְּלִים אֲשֶׁר

(ב) וַיִּלֹּנוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ:

ב וְאִתְרַעֲמוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ לְהוֹן כָּל כְּנִשְׁתָּא לְוֵי דְּמִיתְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם אוֹ בְּמַדְבְּרָא הָדֵין לְוֵי דְּמִיתְנָא:

רש״י ◄ לוּ־מַתְנוּ • הַלְוַאי וּמַתְנוּ.

(ג) וְלָמָה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ לָבַז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה:

ג וּלְמָא יְיָ מָעֵל יָתְנָא לְאַרְעָא הָדָא לְמִנְפַּל בְּחַרְבָּא נְשָׁנָא וְטַפְלָנָא יְהוֹן לְבִזָּא הֲלָא טַב לָנָא דִּי נְתוּב לְמִצְרָיִם:

(ד) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה:

ד וַאֲמָרוּ גְּבַר לְאָחוֹהִי נְמַנֵּי רֵישָׁא וּנְתוּב לְמִצְרָיִם:

רש״י ◄ נִתְּנָה רֹאשׁ • כְּתַרְגּוּמוֹ: ״נְמַנֵּי רֵישָׁא״. נָשִׂים עָלֵינוּ מֶלֶךְ. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּירְשׁוּ: לְשׁוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים.

(ה) וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ה וּנְפַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל אַפֵּיהוֹן קֳדָם כָּל קְהַל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ו) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־הַתָّרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם:

ו וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה מִן מְאַלְּלֵי יָת אַרְעָא בְּזָעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן:

(ז) וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

ז וַאֲמָרוּ לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר אַרְעָא דִּי עֲבַרְנָא בַהּ לְאַלָּלָא יָתַהּ טָבָא אַרְעָא לַחֲדָא לַחֲדָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הִפְלִיאוּ לְהַפְחִיד. עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז״ל (סוטה לה. תענית כט.) שֶׁאָמְרוּ וְזֶה לְשׁוֹנָם אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתֶּם בְּכִיתֶם בְּכִיָּה שֶׁל חִנָּם אֲנִי אֶקְבַּע לָכֶם בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת עַד כָּאן. וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה** וְגוֹ׳ פֵּרוּשׁ שֶׁהָיְתָה אָז וְזֶה גָּרַם לָעָם בְּכִיָּה בַּלַּיְלָה הַהוּא לְדוֹרוֹת, וְאִם אָמַר הַכָּתוּב וַיִּבְכּוּ בַּלַּיְלָה הָיוּ חוֹזְרִים הַדְּבָרִים לָעֵדָה הַנִּזְכֶּרֶת אֲשֶׁר שָׁמְעוּ דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים: תורה ב

ב) וַיִּלֹּנוּ וְגוֹ׳ כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳ כָּל הָעֵדָה. טַעַם כָּפֵל זִכְרוֹן הַמְּלִינִים, גַּם שִׁנּוּי הַזִּכָּרוֹן, לְצַד שֶׁכְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל הָיוּ בִּכְלַל הַמְּלִינִים אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבָּאוּ בְּטַעֲנָה הָיוּ מִפִּי כְּלָלוּת הָעֵדָה הָרְאוּיִים לְדַבֵּר בְּטַעֲנָה עִם מֹשֶׁה וְאָמְרוּ סֵדֶר בְּחִירַת הָרֵע, חֶלְקָה רִאשׁוֹנָה לוּ מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְזֶה נִמְנַע מֵהֶם שֶׁכְּבָר יָצְאוּ, וּבְחַרוּ בָּרָעָה יוֹתֵר מִמֶּנָּה שֶׁיְּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וְזֶה יֶשְׁנוֹ בַּמְּציאוּת כִּי יִמְיתֵם בַּמִּדְבָּר, לָמָּה ה׳ מְבִיאָם לְמִדְרֵגָה רָעָה יוֹתֵר לָמוּת בַּחֶרֶב וְלִשְׁבוֹת נְשֵׁיהֶם וְגוֹ׳, וְגָמְרוּ אֹמֶר **הֲלוֹא טוֹב** פֵּרוּשׁ אִם ה׳ לֹא יִמְיתֵם בַּמִּדְבָּר מִסְכִּימִין לָשׁוּב מִצְרַיְמָה שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יְמִיתוּם מִצְרַיִם וְתִהְיֶה נִפְשָׁם לָהֶם לְשָׁלָל, וְלֹא פָּחֲדוּ שֶׁיִּגְזֹר ה׳ עֲלֵיהֶם וִימִיתֵם בַּמִּדְבָּר וְלֹא יַגִּיעוּ לְמִצְרַיִם כִּי זֶה הוּא מְבֻקָּשָׁם כְּאוֹמְרוֹ אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה וְגוֹ׳: תורה ג

ו) וִיהוֹשֻׁעַ וְגוֹ׳ מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ.

הֶצְרֵךְ לוֹמַר שֶׁהָיוּ מִן הַתָּרִים, לָתֵת טַעַם לִקְרִיעַת בִּגְדֵיהֶם, כִּי הָאוֹמֵר מִי אַתֶּם יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה זֶה מַה שֶּׁלֹּא עָשׂוּ כָּל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָמַר הַטַּעַם כִּי לֹא הָיָה לְצַד שֶׁהֶחְשִׁיבוּ עַצְמָן יוֹתֵר מִכָּל גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְצַד הֱיוֹתָם מִן הַתָּרִים שֶׁתָּרוּ אוֹתָהּ וְרָאוּ מַעֲלָתָהּ וְעָשׂוּ הַהַרְגָּשָׁה, גַּם נִתְכַּוֵּן בָּזֶה לוֹמַר כִּי נִתְכַּוְּנוּ בִּקְרִיעָתָם זוֹ כְּדֵי לְהַרְעִישׁם לוֹמַר אֵלּוּ תָּרוּ אוֹתָהּ וְקָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם עַל מְאִיסָתָהּ בְּעֵינֵי יִשְׂרָאֵל וְיַכְחִישׁוּ דִּבְרֵי הַמְמָאֲנִים: תורה ז

ז) וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר. אוֹמְרוֹ תֵּבַת **לֵאמֹר** אַחַר שֶׁאָמַר אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אוּלַי כִּי לְצַד שֶׁגַּם הַמְרַגְּלִים גַּם הֵם אָמְרוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וְגוֹ׳ שֶׁהוּא שֶׁבַח הָאָרֶץ וְכִוָּנָתָם הָיְתָה לְהָרַע לְהַצְדִּיק מַאֲמַר הַדִּפּוּי, לָזֶה הֵעִיד הַכָּתוּב כִּי יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב נִתְכַּוְּנוּ לְרוֹמֵם וּלְפָאֵר הָאָרֶץ, וְתֵבַת **לֵאמֹר** כָּאן לְשׁוֹן רוֹמְמוּת עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (פ׳ תבא) הֶאֱמַרְתָּ וְהֶאֱמִירְךָ: **טוֹבָה** הָאָרֶץ וְגוֹ׳. נִתְכַּוְּנוּ לִסְתֹּר דִּבְרֵי

◆ יום שלישי כ"א סיון ◆

(ח) אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ:

ח אִם רַעֲוָא בָּנָא קֳדָם יְיָ וְיַעֲל יָתָנָא לְאַרְעָא הָדָא וְיִתְּנַהּ לָנָא אַרְעָא די היא עָבְדָא חֲלַב וּדְבָשׁ:

(ט) אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם:

ט בְּרַם בְּמֵימְרָא דַיְיָ לָא תִמְרְדוּן וְאַתּוּן לָא תִדְחֲלוּן מִן עַמָּא דְאַרְעָא אֲרֵי בִידָנָא מְסִירִין אִנּוּן עֲדָא תָקְפְּהוֹן מִנְּהוֹן וּמֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָנָא לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן:

רש"י◄ אַל־תִּמְרֹדוּ • וְשׁוּב — "וְאַתֶּם אַל־תִּירְאוּ". כִּי לַחְמֵנוּ הֵם • נֹאכְלֵם כְּלֶחֶם. סָר צִלָּם • מָגִנָּם וְחָזְקָם; כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ: אִיּוֹב שֶׁהָיָה מֵגִין עֲלֵיהֶם (סוטה לח). דָּבָר אַחֵר: צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 165 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַאִם הָעִכּוּ"ם הֵם "מְציאוּת" אוֹ "הֶעְדֵּר"

אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם

צִלָּם – מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם מֵתוּ כו'. דָּבָר אַחֵר, צִלּוֹ שֶׁל הַמָּקוֹם סָר מֵעֲלֵיהֶם (יד, ט. ובפרש"י)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (הל' אבות הטומאה פ"ב ה"י): "שְׁחִיטַת עַכּוּ"ם נְבֵלָה וּמְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא כו' מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים". וְהִשִּׂיג עָלָיו הָרַאֲבָ"ד: "עַכּוּ"ם הֵם כִּבְהֵמוֹת, וְאֵין מְטַמְּאִין וְאֵין מִטַּמְּאִין כו', וְהַחוֹשֵׁב אוֹתָם לִכְלוּם – אָסוּף רוּחַ בְּחָפְנָיו".

וּבֵאֵר בָּזֶה הַגָּאוֹן הָרוֹגָצ'וֹבִי (צָפְנַת פַּעְנֵחַ עה"ת הפטרה לפ' בהר) דְּנֶחְלְקוּ הָרַמְבַּ"ם וְהָרַאֲבָ"ד בְּגֶדֶר עַכּוּ"ם. דְּהָרַאֲבָ"ד סְבִירָא־לֵיהּ דְּהֵם "בְּחִינַת הֶעְדֵּר", וְלָכֵן אֵין שְׁחִיטָתָן כְּלוּם. וְהַבְּהֵמָה הֲרֵי הִיא כְּמֵתָה מֵאֵלֶיהָ, וּנְבֵלָה מִן הַתּוֹרָה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְהָרַמְבַּ"ם דְּסְבִירָא־לֵיהּ שֶׁהָעַכּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר "מְצִיאוּת", פּוֹעֶלֶת שְׁחִיטָתָן עַל הַבְּהֵמָה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כְּ"מֵתָה מֵאֵלֶיהָ", כִּי־אִם כִּשְׁחוּטָה [לְגַבֵּי טְמֵאָה]. וְזֶה שֶׁנַּעֲשֵׂית עַל־יְדֵי־זֶה נְבֵלָה, הוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

[וְעַיֵּן שָׁם שֶׁמְּבָאֵר עַל־פִּי־זֶה שִׁיטָתָם אִם שַׁיָּךְ "גֶּדֶר הַשִּׁגְּחָה פְּרָטִית" עַל עַכּוּ"ם].

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר דִּבְמַחְלֹקֶת זֹאת תָּלוּי הַחִלּוּק בַּפֵּרוּשׁ "סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם":

דְּאִם עַכּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר הֶעְדֵּר, אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ דִּבְ"סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם" מִדָּבָר עַל "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם", דְּעַל "הֶעְדֵּר" אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהָיָה עָלָיו מִקֹּדֶם "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם". וְעַל־כֵּן־צָרִיךְ־לוֹמַר דְּקָאֵי עַל "מָגִנָּם וְחָזְקָם, כְּשֵׁרִים שֶׁבָּהֶם".

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּרַשִּׁ"י סְבִירָא־לֵיהּ שֶׁהָעַכּוּ"ם הֵם בְּגֶדֶר מְצִיאוּת, וְאִם כֵּן וַדַּאי יֵשׁ לְפָרֵשׁ שֶׁ"צִלָּם" קָאֵי עַל "צִלּוֹ שֶׁל מָקוֹם".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמְרַגְּלִים שֶׁאָמְרוּ **אֶרֶץ אוֹכֶלֶת** וְגוֹ', וְאָמְרוּ **טוֹבָה מְאֹד מְאֹד** בֵּין בְּעִנְיַן פֵּרוּתֶיהָ בֵּין בִּישׁוּבָהּ, וּכְנֶגֶד הַפְלָגַת הַמְּנִיעָה אָמְרוּ אִם חָפֵץ וְגוֹ' וּנְתָנָהּ בְּתוֹרַת מַתָּנָה לֹא בְּכֹחַ יִגְבַּר אִישׁ וְגָמְרוּ אֹמֵר לַחְמֵנוּ הֵם: תורה ח

ח) אִם חָפֵץ בָּנוּ ה'. נִתְחַכְּמוּ לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן סָפֵק, כְּדֵי שֶׁיַּנִּיחוּ לָהֶם לִגְמֹר הַדְּבָרִים כִּי יֹאמְרוּ שֶׁאֵין דִּבְרֵיהֶם אֶלָּא לְגֶדֶר הָאֶפְשָׁרוּת וְלֹא בִּבְחִינַת הַהֶחְלֵט וְלָזֶה הִנִּיחוּם לוֹמַר כָּל הַדְּבָרִים וּבְגְמָרָן אָמְרוּ לִרְגֹּם, וְכָאן הַבֵּן שׁוֹאֵל לָמָּה לֹא רָגְמוּ עַל תְּחִלָּתָן שֶׁל דְּבָרִים שֶׁהֲרֵי אֵין בְּדִבְרֵיהֶם הָאַחֲרוֹנִים תּוֹסֶפֶת וְשִׁנּוּי מִתְּחִלַּת דִּבְרֵיהֶם, אֶלָּא לְצַד שֶׁבִּתְחִלַּת דִּבְרֵיהֶם אָמְרוּ אִם, הָיוּ יוֹשְׁבִים וּמְצַפִּים גְּמָרָן שֶׁל דְּבָרִים וּכְשֶׁעָמְדוּ בָּהֶן אָמְרוּ לִרְגֹּם:

אֶרֶץ אֲשֶׁר וגוֹמֵר. כָּאן גְּזֵרַת מַאֲמַר אִם חָפֵץ:

הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. פֵּרוּשׁ **הִיא** וְלֹא אַחֶרֶת כַּיּוֹצֵא בָהּ, וְהַמְרַגְּלִים אָמְרוּ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ הִיא אֵין תֵּבֵת הִיא מְפֻלֶּגֶת מֵהָאָרֶץ שׁוֹלֶלֶת מְציאוּת כַּיּוֹצֵא בָהּ אֶלָּא לְזִכָּרוֹן אֲשֶׁר עָלָיו בָּא מַאֲמַר זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: תורה ט

ט) וְאַתֶּם אַל וגוֹ'. פֵּרוּשׁ כָּל הַפְלָגוֹת הַמּוֹרָא יָשְׁנוֹ בְּעֵרֶךְ זוּלַתְכֶם אֲבָל לֹא אַתֶּם, וְדִקְדֵּק לוֹמַר וָא"ו שֶׁל וְאַתֶּם לִרְמֹז אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁהִצְדִּיקוּ דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים וְדִבְּרוּ דְּבָרִים בִּלְתִּי הֲגוּנִים: **כִּי** לַחְמֵנוּ הֵם. טַעַם שֶׁהוֹצִיאוּ הַדָּבָר בִּלְשׁוֹן לֶחֶם, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵי אַנְשֵׁי אֱמֶת שֶׁחָקְרוּ בְּמַעֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר עָשָׂה בְּהַרְכָּבַת הַבַּעֲלֵי חַיִּים שֶׁכָּל חַי אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה, שֶׁהָיָה ה' יָכוֹל עֲשׂוֹת שֶׁיִּתְקַיְּמוּ בַּעֲלֵי חַיִּים בְּלֹא מַאֲכָל, וְהִנֵּה לְפָנֶיךָ מִין בְּרִיָּה שֶׁשּׁוֹאֶפֶת רוּחַ וְהָיָה לָהּ לְמָזוֹן, וְאִם כָּכָה הָיָה ה' עוֹשֶׂה הָיוּ יִשְׂרָאֵל נִפְנִים לְעֵסֶק הַתּוֹרָה וְלַמִּצְוֹות, גַּם הָיוּ נִמְנָעִים מִכַּמָּה מַעֲשִׂים בְּלִתִּי הֲגוּנִים אֲשֶׁר יְסוּבְּבוּ מִצָּרְכֵי הַמִּחְיָה וְהַכִּלְכָּלָה, וְלָזֶה הָיִיתִי מִתְרַעֵ מַעַצְמִי כִּי רָצָה ה' לְזַכּוֹת יִשְׂרָאֵל בְּתֹרָתוֹ"ג מִצְוֹות אֲשֶׁר רֻבָּם תְּלוּיִים בְּמִינֵי הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה, תְּרוּמוֹת, מַעֲשְׂרוֹת, חַלָּה, מִצְוַת שְׁמִיטָה, וְשֶׁבַּזְּרִיעָה, וְשֶׁבַּחֲרִישָׁה, וְשֶׁבַּקְּצִירָה, וְכַדּוֹמֶה, אֲבָל

(י) וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ פ

י וַאֲמָרוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִרְגַּם יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָּא וְיִקָּרָא דַיְיָ אִתְגְּלִי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ לִרְגֹּום אֹתָם• אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב. וּכְבוֹד ה'• (במדבר רבה) הֶעָנָן יָרַד שָׁם.

(יא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ׃

יא וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתַי יְהוֹן מְרַגְּזִין קֳדָמַי עַמָּא הָדֵין וְעַד אֵימָתַי לָא יְהֵימְנוּן בְּמֵימְרִי בְּכֹל אָתַיָּא דִּי עֲבָדִית בֵּינֵיהוֹן׃

רש"י◄ עַד־אָנָה• עַד הֵיכָן. יְנַאֲצֵנִי• יַרְגִּיזוּנִי. בְּכֹל הָאֹתוֹת• בִּשְׁבִיל כָּל הַנִּסִּים שֶׁעָשִׂיתִי לָהֶם, הָיָה לָהֶם לְהַאֲמִין שֶׁהַיְכֹלֶת בְּיָדִי לְקַיֵּם הַבְטָחָתִי.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

חַכְמֵי הָאֱמֶת (שער הגלגולים פ"ד) הוֹסִיפוּ בָּזֶה טַעַם לְשֶׁבַח בְּדֶרֶךְ כְּלָל, כִּי כָּל עִקְּרֵי הַנִּבְרָאִים מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ בְּסוֹד הַבְּרוּרִין שֶׁל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה, הֵן הַנָּה הַמִּתְבָּרְרִים בְּאֶמְצָעוּת הַמַּאֲכָלִים, וּמֵעַתָּה נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה יִקָּרְאוּ לֶחֶם עַם ה', גַּם אָמְרוּ ז"ל כִּי כָּל נִבְרָא יֵשׁ בּוֹ נִיצוֹץ קָדוֹשׁ, וְאֲפִלּוּ בְּנִבְרָאִים בִּלְתִּי טְהוֹרִים, וְהָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים, וְגַם בְּס"מ הָרָשָׁע, אֵין מֵהֶם שֶׁאֵין בּוֹ חֵלֶק הַחִיּוּנִי שֶׁהוּא בְּחִינַת הַטּוֹב שֶׁהוּא דָּבָר הַמַּעֲמִיד שֶׁוּתְּלוֹתוֹ לֹא יִתְקַיֵּם כָּל דָּבָר, וּבְהִפָּרֵד נִיצוֹץ הַחִיּוּנִי מִמְּקוֹמוֹ יִתְבַּטֵּל וְיֹאבַד כָּל הַבִּנְיָן, גַּם אָמְרוּ (שם פי"ח) כִּי בְּחִינַת הַקְּדֻשָּׁה בְּטִבְעָהּ לְהַמְשִׁיךְ מִינָהּ כְּאֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת וּבָזֶה תַּשְׂכִּיל לְהָבִין מַאֲמָרָם ז"ל (שבת לד.) שֶׁאָמְרוּ יָהִיב בֵּיהּ עֵינֵיהּ וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת וְהָבֵן. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים יְכֻוַּן אוֹמְרוֹ אַל תִּירְאוּ וְגוֹ' כִּי **לַחְמֵנוּ** הֵם וְחָזְרוּ וּפֵרְשׁוּ מִין הַלֶּחֶם שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים הוּא סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וְהוּא נִיצוֹץ הַמְחַיֶּה אוֹתָם כְּבָר הוּסַר מֵעֲלֵיהֶם, וְעוֹד **וַה' אִתָּנוּ** שֶׁהוּא בְּחִינַת כְּלִלוּת הַקְּדֻשָּׁה וּבָזֶה נַעֲשָׂה כְּאֶבֶן הַשּׁוֹאֶבֶת לְכָל נִיצוֹצִין הַמְחַיִּים אוֹתָם וְנֶאֱבָדִים כֻּלָּם יַחַד, וּמֵעַתָּה אֵין מָקוֹם לִירָא מֵהֶם כְּאוֹמְרוֹ אַל תִּירְאֻם: תורה י

י) וַיֹּאמְרוּ וְגוֹ' לִרְגֹּם וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא נִרְגְּשׁוּ בְּמַאֲמָר רִאשׁוֹן שֶׁאָמַר כָּלֵב עֲלֵה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ וְגוֹ' נוֹכֵל לָהּ, וְנִרְאֶה כִּי לְדִבְרֵי כָּלֵב לֹא חָשְׁשׁוּ לְפִי שֶׁדְּבָרָיו בְּטֵלִים מֵעַצְמָן שֶׁאֵין עֵדוּת יָחִיד עוֹמֶדֶת לְגַבֵּי עֵדוּת רַבִּים דִּכְתִיב (דברים י"ט) עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר לָזֶה לֹא חָשׁוּ לִדְבָרָיו, מַה שֶּׁאֵין בֵּן כְּשֶׁבָּאוּ יָחַד דִּבְרֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב מֵעַתָּה הוּרְעָה עֵדוּת הַמְרַגְּלִים כִּי דִּין שְׁנֵי עֵדִים כְּדִין מֵאָה עֵדִים (מכות ה.) וְעֵדוּת שְׁקוּלָה הִיא זֹאת וְאֵין כָּאן עֵדוּת לֹא שֶׁל מְרַגְּלִים וְלֹא שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב וְחָזַר הַדִּין לְמַה שֶׁהָיָה קֹדֶם שֶׁלּוּחַ הַמְרַגְּלִים לָזֶה חָשׁוּ לָהֶם וְאָמְרוּ לִרְגֹּם אוֹתָם:

וְצָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא הִשְׂכִּילוּ לָדוּן עַל פִּי מִשְׁפַּט הַתּוֹרָה לְהַכְחִישׁ דִּבְרֵי הָעֲשָׂרָה בְּדִבְרֵי הַשְּׁנַיִם כֵּיוָן שֶׁדִּין הָעֵדוּת הוּא תְּרֵי כְּמֵאָה וּמֵאָה כִּתְרֵי. וְאֲפָשָׁר שֶׁדָּנוּ בִּיהוֹשֻׁעַ שֶׁהוּא פָּסוּל לְעֵדוּת בְּמָה שֶׁנּוֹגֵעַ לְמֹשֶׁה כִּי הָיָה מְשָׁרְתוֹ מִבְּחָרָיו: תורה יא

יא) וַיֹּאמֶר ה' וְגוֹ'. הַמַּאֲמָר כָּאן בָּא לִמְנֹעַ מֹשֶׁה מִלְּהִתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַר לוֹ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל (שמות ל"ב) הַנִּיחָה לִי, כְּמוֹ כֵן בְּמַעֲשֵׂה זֶה הִקְדִּים לוֹמַר אֵלָיו עִנְיָן הָאָמוּר בְּסָמוּךְ כְּדֵי שֶׁיִּמָּנַע מִלְּהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וְלָזֶה לֹא אָמַר לֵאמֹר:

עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי וְגוֹ'. וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ וְגוֹ'. קָשֶׁה אִם הֵם מְנָאֲצִים מַה מָּקוֹם לְהִתְרַעֵם עַל הֶעְדֵּר הָאֱמוּנָה. וְאוּלַי שֶׁכְּנֶגֶד הַמְרַגְּלִים אָמַר יְנַאֲצֵנִי וּכְנֶגֶד שֶׁהֶאֱמִינוּ לָהֶם אָמַר לֹא יַאֲמִינוּ בִי שֶׁהִבְטַחְתִּים לָתֵת לָהֶם אֶת הָאָרֶץ:

עוֹד לְצַד שֶׁהָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל כַּת אַחַת מְנָאֲצִים שֶׁהִרְשִׁיעוּ וּפִקְּרוּ. וּמַה גַּם לְדִבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (סוטה ל"ה.) בַּפָּסוּק לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד ה' וְגוֹ' שֶׁהָיוּ זוֹרְקִים אֲבָנִים גַּם כְּנֶגֶד מַעְלָה, וּכְנֶגְדָּם אָמַר יְנַאֲצֵנִי, וְכַת אַחַת מִתְפַּחֲדִים מֵהָעַמִּים וּכְנֶגְדָּם אָמַר לֹא יַאֲמִינוּ, וּכְנֶגֶד ב' בְּחִינוֹת אָמַר אַכֶּנּוּ בַּדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ, כְּנֶגֶד שֶׁלֹּא הֶאֱמִינוּ אָמַר **אַכֶּנּוּ** בַּדֶּבֶר, וְנִתְכַּוֵּן לְגָמוֹר כְּנֶגֶד הַמְנָאֲצִים **וְאוֹרִישֶׁנּוּ** פֵּרוּשׁ מֵעוֹלָם הַבָּא וּשְׁנֵי גְּזֵרוֹת אֵלּוּ נִתְקַיְּמוּ בַּמְרַגְּלִים שֶׁהָכָּה אוֹתָם ה' בַּדֶּבֶר דִּכְתִיב בְּפָסוּק ל"ז וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' בַּמַּגֵּפָה וְאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא כְּמַאֲמָרָם ז"ל (סנהדרין ק"ח) וְאוֹמְרוֹ **וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ** פֵּרוּשׁ יַשְׁפִּיעַ בּוֹ וּבַעֲנָפָיו כָּל נִיצוֹצֵי הַקְּדֻשָּׁה הָרָאוּי לָבוֹא מַה שֶּׁלֹּא הָיָה בְּכֹחוֹ קֹדֶם, וְאוֹמְרוֹ **מִמֶּנּוּ** פֵּרוּשׁ שֶׁהַגּוֹי עָצוּם יִהְיֶה מֵהָעָם הַמְּזֻכָּר בִּתְחִלָּה שֶׁיֵּשָׁה ה' כָּל נְשָׁמוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּעָם וְיִטְעֵם בְּשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה:

עוֹד יִתְבָּאֲרוּ הַכְּתוּבִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ וְהוּא לְצַד שֶׁכְּבָר קֹדֶם מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל וּמַאֲמַר ה' שָׁם וּתְשׁוּבַת מֹשֶׁה שֶׁבָּהּ נִצַּח אֶת הַדִּין וּבִטֵּל אֶת הַגְּזֵרָה בַּטְּעָנוֹת הָאֲמוּרִים שָׁם, בַּעֲבוּר זֶה בָּא הָאֱלֹהִים לְדַבֵּר נֶגֶד טְעָנוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, וְהִתְחִיל לוֹמַר **עַד אָנָה** פֵּרוּשׁ אֵין קִצְבָּה לְנִאוּץ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה לוֹמַר הָעֵבֵר לָהֶם זֹאת וְאָפַס כֹּחַ הַסֵּבֶל, וּבָזֶה דָּחָה גַּם כֵּן לְטַעֲנַת מֹשֶׁה שֶׁיֹּאמְרוּ מִצְרַיִם בְּרָעָה הוֹצִיאָם כִּי זֶה יִהְיֶה נִאוּץ הַגּוֹיִים פַּעַם אַחַת וְנִאוּץ שֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹ קִצְבָּה, גַּם בָּזֶה דָּחָה טַעֲנַת זְכוּת אָבוֹת כִּי אֵין רָאוּי לְמֶלֶךְ גָּדוֹל וְרָם בְּרוּחַ הוּא לִסְבֹּל כָּל כָּךְ נִאוּצִין מִבְּנֵיהֶם:

וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (שבת פ"ט) שֶׁהֵשִׁיבוּ

(יב) אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ:

יב אֶמְחִנּוּן בְּמוֹתָא וַאֲשֵׁצִנּוּן וְאֶעְבֵּד יָתָךְ לְעַם רַב וְתַקִּיף מִנָּהוֹן:

רש"י◄ **וְאוֹרִשֶׁנּוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ לְשׁוֹן "תְּרוּכִין", וְאִם תֹּאמַר: מָה אֶעֱשֶׂה לִשְׁבוּעַת אָבוֹת?. **וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל** • שֶׁאַתָּה מִזַּרְעָם (במדבר רבה).

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ:

יג וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ וְיִשְׁמְעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אַסֶּקְתָּא בְּחֵילָךְ יָת עַמָּא הָדֵין מִבֵּינֵיהוֹן:

רש"י◄ **וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם** • "וְשָׁמְעוּ" אֶת אֲשֶׁר תַּהַרְגֵם. **כִּי־הֶעֱלִיתָ** • "כִּי" מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן "אֲשֶׁר". וְהֵם רָאוּ אֶת אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל אוֹתָם מִקִּרְבָּם, וּכְשֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁאַתָּה הוֹרְגָם, לֹא יֹאמְרוּ שֶׁחָטְאוּ לְךָ, אֶלָּא יֹאמְרוּ: שֶׁכְּנֶגְדָּם יָכֹלְתָּ לְהִלָּחֵם, אֲבָל כְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לֹא יָכֹלְתָּ לְהִלָּחֵם, וְזוֹ הִיא.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָאָבוֹת לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁאָמַר לָהֶם בְּנֵיכֶם חָטְאוּ אָמְרוּ לוֹ יִמָּחוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמֶךָ, שֶׁגַּם הֵם לֹא יַחְפְּצוּ בְּהַכְעָסוֹת ה' בָּרוּךְ הוּא, וּכְנֶגֶד טַעֲנַת אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁאָמַר מֹשֶׁה בְּמַעֲשֶׂה הָעֵגֶל שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא יִשְׁוֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּנּוּ לְהָבִיא רֹאשׁוֹ בְּעֹל הָאֱלֹהוּת כָּעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם אֲשֶׁר לָהֶם נַעֲשׂוּ הַמַּסּוֹת הַגְּדוֹלוֹת, לָזֶה אָמַר כִּי לֹא הוֹעִיל לָהֶם מַה שֶּׁרָאוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ בִי בְּכָל הָאֹתוֹת** וּגוֹ', וּמִמֵּתָּה אֵין הֶפְרֵשׁ לָהֶם לְצַד פְּרָט זֶה אִם כֵּן אַכֶּנּוּ וּגוֹ', וְאִם תֹּאמַר וּמָה אֶעֱשֶׂה לִשְׁבוּעַת הָאָבוֹת, **וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ** שֶׁאַתָּה מִבְּנֵיהֶם לְגוֹי גָּדוֹל וּגוֹ', וַעֲדַיִן יֶשְׁנָהּ לַקָּשְׁיָא וּבַמָּה תִּהְיֶה בָּטוּחַ מֵהַבָּאִים תַּחְתֶּיהָם שֶׁלֹּא יְנָאֲצוּ גַּם הֵם, לָזֶה אָמַר **וְאֶעֱשֶׂה** וּגוֹ' לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם פֵּרוּשׁ שֶׁיִּהְיוּ הַנִּשְׁמוֹת גְּדוֹלוֹת וַעֲצֻמוֹת יוֹתֵר מִמֶּנּוּ פֵּרוּשׁ מֵהָעָם הַנִּמְצָאִים, שֶׁיִּהְיוּ קְרוֹבִים לִקְדֻשָּׁה בְּיוֹתֵר מֵהָעָם הַהוּא שֶׁיּוּכַל עָמוֹד בְּמִצְוֹת ה', וְתִמְצָא כִּי בְּאֶמְצָעוּת נֶפֶשׁ קְדוֹשָׁה יִסְתַּיֵּעַ עֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה קֹדֶשׁ וְיִמְצָא עֲשׂוֹת רַע, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָסוּק (בראשית מ"ט) רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה וּגוֹ', וְהָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם לְצַד שֶׁהָיוּ תּוֹךְ קְלִפַּת מִצְרַיִם וְשִׁמְלַת שִׁבְעִים לֹא נִטְהֲרוּ מֵמֶּנָּהּ בְּהֶחְלֵט וְזֶה סִבָּה לְנָאַץ, מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה כֵּן הָעָם הַיּוֹצֵא מִמֹּשֶׁה: תורה יב

יג) וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם וּגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה אוֹמֵר **וְשָׁמְעוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו בִּתְחִלָּה, הָיָה לוֹ לוֹמַר יִשְׁמְעוּ מִצְרַיִם, עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ **כִּי הֶעֱלִיתָ,** אִם רְצוֹנוֹ לוֹמַר יִשְׁמְעוּ שֶׁהֶעֱלָה זֶה אֵין לוֹ שַׁחַר, כִּי הֲלֹא הַמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי ה' וְנִפְלָאוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה בְּתוֹכָם. וְעוֹד מַה יְסוֹבֵב הֲרִיגָתָם לִשְׁמִיעַת מִצְרַיִם שֶׁהֶעֱלָה בְּכֹחוֹ וּגוֹ', וְאִם הַכַּוָּנָה הִיא לְצַיֵּן מִי הֵם מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ וְאָמַר אוֹתָן אֲשֶׁר הֶעֱלִיתָ בְּכֹחֲךָ וּגוֹ' קָשֶׁה וְכִי יֵשׁ מִצְרַיִם אֲחֵרִים לִטְעוֹת בָּהֶם, וְלוּ יִהְיֶה שֶׁיֵּשׁ מִצְרַיִם אֲחֵרִים עִם כָּל זֶה מִן הַסְּתָם אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַל מִצְרַיִם הַיְּדוּעִים:

וְנִרְאֶה שֶׁהַכַּוָּנָה הִיא בַּמָּה שֶׁנָּעִיר עַל מֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם לָמָּה לֹא הִזְכִּיר טְעָנוֹת שֶׁטָּעַן לִפְנֵי ה' בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, וְהֲגַם שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק עַד אָנָה יְנַאֲצֵנִי וּגוֹ' שֶׁה' סָתַר טַעֲנָה זוֹ בְּטַעֲנַת נִלְאֵתִי נְשׂוֹא גַּם לְצַד שֶׁאֵין לְנֹאוּץ זֶה קִצְבָּה, עִם כָּל זֶה הָיָה לְמֹשֶׁה לְהַזְכִּיר זְכוּת אָבוֹת בְּצֵרוּף הַטְּעָנוֹת שֶׁהִזְכִּיר כָּאן שֶׁבָּהֶם נִצַּח הַדִּין כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר. אָכֵן מֹשֶׁה עָלָיו הַשָּׁלוֹם נִתְחַכֵּם בְּנֹעַם דְּבָרָיו שֶׁאָמַר וְשָׁמְעוּ בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו לוֹמַר מִלְּבַד טְעָנוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁאָמַר כְּשֶׁהִתְפַּלֵּל עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁחוֹזֵר הוּא וְטוֹעֵן וּמוֹסִיף עֲלֵיהֶם לְהָשִׁיב עַל מַאֲמַר ה', וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם** וּגוֹ', וְנָתַן טַעַם לִדְבָרָיו שֶׁאָמַר הַדָּבָר בְּהֶחְלֵט שֶׁיִּשְׁמְעוּ וְאִם תֹּאמַר מִי אָמַר לְךָ שֶׁיִּשְׁמְעוּ וַדַּאי וְאֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ, לָזֶה אָמַר **כִּי הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ הַגָּדוֹל** וּגוֹ' וְדִקְדֵּק לוֹמַר **מִקִּרְבּוֹ** לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁנִּסֵּי מִצְרַיִם הָיוּ יְדוּעִים לַכֹּל, עִם כָּל זֶה יִשְׁתַּנֶּה הַדָּבָר לְאוֹתָם שֶׁהָיוּ בְּקִרְבָּם וְאָמָּה כָּזוֹ לֹא תִּמָּנַע מֵחֲקֹר מֵהַנַּעֲשָׂה לְיִשְׂרָאֵל וְעִנְיָנֵיהֶם, וְלָזֶה אֲנִי מַחֲלִיט שֶׁיֵּדְעוּ אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מֵהֶם בְּדִקְדּוּק, וּכְפִי זֶה תֵּבֵת כִּי הִיא נְתִינַת טַעַם לַמַּאֲמַר וְשָׁמְעוּ:

עוֹד יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁבָּא לִתֵּן טַעַם לָמָּה לֹא חָשׁ אֶלָּא לִשְׁמִיעַת מִצְרַיִם וּלְהַנִּסְבָּב מִמֶּנָּה וְלֹא לִשְׁאָר הָעַמִּים, לָזֶה אָמַר כִּי **הֶעֱלִיתָ** בְּכֹחֲךָ וּגוֹ' פֵּרוּשׁ הֵם שֶׁיָּדְעוּ אָמָּה זוֹ שֶׁאֵין בָּהּ יְכֹלֶת וְלֹא יָכְלָה עֲלוֹת מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ שֶׁמֵּתוּ כְּאֶחָד הֲגַם שֶׁה' יַקִּים הַבְטָחָתוֹ וְיַכְנִיס לָאָרֶץ זַרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה אַף עַל פִּי כֵן יִתְלוּ כִּי הַמִּשְׁפָּחָה הַהִיא הָיָה בָּהּ כֹּחַ הַיָּכוֹל עָמוֹד מִפְּנֵי יוֹשֵׁב הָאָרֶץ, וְזֶה הוּא מִדְּבָרִים הָרְגִילִים כִּי אָמָּה חֲזָקָה תִּמְשֹׁל בַּלְּמַטָּה מִמֶּנָּה, אֲבָל הָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא כֹּחַ ה' לֹא הָיָה כֹּחַ בַּה' חַס וְשָׁלוֹם לַהֲבִיאָם, וְהוּא מַה שֶׁדִּקְדֵּק לוֹמַר **הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת הָעָם הַזֶּה** מַרְאֶה בְּאֶצְבַּע הָעָם הַיּוֹצֵא שֶׁלֹּא הָיָה בּוֹ כֹּחַ זוּלַת כֹּחַ עֶלְיוֹן לִשְׁלֹל עַם הַבָּא בְּמִקּוֹמוֹ שֶׁאֵין מִמֶּנּוּ מוֹפֵת לִסְתֹּר טַעֲנַת מִבְּלִי יְכֹלֶת ה', וּמִחוּשׁ זֶה אֵינוֹ אֶלָּא מִצַּד מִצְרַיִם אֲבָל שְׁאָר הָאֻמּוֹת אִם לֹא הָיָה טַעַם שֶׁמִּצְרַיִם יָדְעוּ הָעָם וְאֵיכוּתוֹ לֹא הָיָה חִלּוּל ה'. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר מִתּוֹךְ דִּבְרֵי מֹשֶׁה שְׁנֵי דְּבָרִים מְכֻרָחִים הָא' שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם הַנַּעֲשָׂה מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַב' כִּי מִצְרַיִם יָדְעוּ שֶׁיִּשְׂרָאֵל אֵין בָּהֶם כֹּחַ לַעֲמֹד בְּמִלְחֲמוֹת גְּדוֹלוֹת זוּלַת כֹּחוֹ יִתְבָּרֵךְ: תורה יד

(יד) **וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמּוּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה:**

יד וְיֵמְרוּן לְיָתֵב אַרְעָא הָדָא דִּשְׁמָעוּ אֲרֵי אַתְּ יְיָ דִּשְׁכִנְתָּךְ שַׁרְיַת בְּגוֹ עַמָּא הָדֵין דִּי בְּעֵינֵיהוֹן חָזַן שְׁכִינַת יְקָרָא דַּיְיָ וַעֲנָנָךְ מַטֵּל עִלְּוֹהוֹן וּבְעַמּוּדָא דַּעֲנָנָא אַתְּ מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא וּבְעַמּוּדָא דְּאֶשָׁתָא בְּלֵילְיָא:

רש"י◄ **וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת•** כְּמוֹ: "עַל־יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת", וּמַה יֹּאמְרוּ עֲלֵיהֶם? מַה שֶּׁאָמוּר בְּסוֹף הָעִנְיָן: "מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְיָ", בִּשְׁבִיל שֶׁשָּׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' שׁוֹכֵן בְּקִרְבָּם, וְעַיִן בְּעַיִן אַתָּה נִרְאָה לָהֶם, וְהַכֹּל בְּדֶרֶךְ חִבָּה, וְלֹא הִכִּירוּ בְּךָ שֶׁנִּתְקָה אַהֲבָתְךָ מֵהֶם עַד הֵנָּה.

(טו) **וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר:**

טו וּתְקַטַּל יָת עַמָּא הָדֵין כְּגַבְרָא חַד וְיֵמְרוּן עַמְמַיָּא דִּי שְׁמָעוּ יָת שִׁמַע גְּבָרְתָּךְ לְמֵימַר:

רש"י◄ **וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד•** פִּתְאֹם, וּמִתּוֹךְ כָּךְ: יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעֲךָ וְגוֹ'.

(טז) **מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר:**

טז מִדְּלֵית יוּכְלָא קֳדָם יְיָ לְאָעָלָא יָת עַמָּא הָדֵין לְאַרְעָא דִּי קַיֵּם לְהוֹן וְקַטְלִנּוּן בְּמַדְבְּרָא:

רש"י◄ **מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת וְגוֹ'•** לְפִי שֶׁיּוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ חֲזָקִים וְגִבּוֹרִים, (ברכות לב) וְאֵינוֹ דּוֹמֶה פַּרְעֹה לִשְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים; זֹאת יֹאמְרוּ עַל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת. **מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת•** מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא הָיָה יְכֹלֶת בְּיָדוֹ לַהֲבִיאָם — שְׁחָטָם. **יְכֹלֶת•** שֵׁם דָּבָר הוּא.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) וְאָמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב וְגוֹ' שָׁמְעוּ וְגוֹ'.

צָרִיךְ לָדַעַת מַה יֹּאמְרוּ לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ, וְאִם כַּוָּנָתוֹ לוֹמַר שֶׁיֹּאמְרוּ מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' חַס וְשָׁלוֹם לָהֶם, הָיָה לוֹ לְהַסְמִיךְ הַדְּבָרִים עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֶל יוֹשֵׁב וְגוֹ' מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' וְהָיָה לוֹ לְהַקְדִּים מַאֲמַר שָׁמְעוּ וְגוֹ' אוֹ לְאַחֲרוֹ: **אָכֵן** כַּוָּנַת הַמַּאֲמָר הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וְאָמְרוּ** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם יִתְלוּ הַדָּבָר לְטַעַם יוֹשֵׁב הָאָרֶץ פֵּרוּשׁ לְצִדָּם הָיָה הַדָּבָר, וְלִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי דְּרָכִים, הָאֶחָד הוּא שֶׁלֹּא הָיָה הָעָם רָאוּי לְכָל כָּךְ מַעֲלָה בְּעֵינֵי ה' לְהַאֲבִיד לְפָנָיו יוֹשֵׁב הָאָרֶץ גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים, וְהַגַּם שֶׁאָבְדָה מִצְרַיִם בִּשְׁבִילָם אֵין לְמֵדִין מִמִּצְרַיִם לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ שִׁבְעָה גּוֹיִם גְּדוֹלִים וַעֲצוּמִים וְלֹא הָיוּ כָּל כָּךְ אֲהוּבִים אֶצְלוֹ עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָז לְאַבֵּד מִפְּנֵיהֶם עַמִּים רַבִּים, וְהַב' הוּא שֶׁה' הָיָה חָפֵץ בָּעָם וְאוֹהֲבָם אֶלָּא שֶׁלֹּא הִשִּׂיגָה יָדוֹ חַס וְשָׁלוֹם לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ, לָזֶה אָמַר **שָׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה' בְּקֶרֶב** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ לֹא יֹאמְרוּ שֶׁהַסִּבָּה שֶׁנּוֹלְדָה מִיּוֹשֵׁב הָאָרֶץ הוּא לְצַד שֶׁגַּם הֵם אֲהוּבִים וַחֲבִיבִים אֵצֶל הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא כַּנִּזְכָּר שֶׁהֵרֵי שָׁמְעוּ חֲבִיבוּת יִשְׂרָאֵל אֶצְלְךָ כִּי אַתָּה ה' בְּקֶרֶב הָעָם אֲשֶׁר עַיִן בְּעַיִן וְגוֹ', הֲרֵי נִפְלְאָה אַהֲבָתָם לַה' וּפִרְסֵם כִּי שְׁמוֹ הַגָּדוֹל נִקְרָא עֲלֵיהֶם, וְאִלּוּ הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם טוֹבוֹת לֹא הָיָה נִמְנָע מִמֵּחוּשׁ אֻמּוֹת שֶׁלֹּא בָּאוּ לִכְלַל חֵלֶק מֵרִבּוֹא מַאֲהֲבַת יִשְׂרָאֵל גָּלוּי לְכָל הָעוֹלָם, וּמֵעַתָּה כְּשֶׁתָּמִית אֶת הָעָם הַזֶּה לֹא יִתְלוּ הַדָּבָר לְצַד מְעוּט הַשָּׂגַת אַהֲבָתְךָ בָּהֶם וְאִם תַּעֲשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְהֵמַתָּה וְגוֹ' וְאָמְרוּ וְגוֹ': תורה טו

טו) וְהֵמַתָּה וְגוֹ' כְּאִישׁ אֶחָד וְגוֹ'. גִּלָּה דַּעְתּוֹ עָלָיו הַשָּׁלוֹם בָּזֶה שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּשׁ שֶׁיִּסְלַח ה' עַל הַחֵטְא אֶלָּא שֶׁלֹּא יָבוֹא לִידֵי חִלּוּל הַשֵּׁם, וְרָמַז בְּדִבְרָיו כִּי הַהֶרְגֵּשׁ שֶׁמִּמֶּנּוּ יִמְשַׁךְ הָאָמוּר בִּדְבָרָיו הוּא דַּוְקָא אִם יִמְיתֵם כְּאִישׁ אֶחָד אֲבָל מְעַט מְעַט לֹא יִרְגַּשׁ הַדָּבָר, וְכֵן מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה ה':

וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ לֹא מִצְרַיִם לְבַד אֶלָּא כָּל הַגּוֹיִם שֶׁשָּׁמְעוּ שִׁמְעֲךָ, **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ לְשׁוֹן מַעֲלָה וְרוֹמְמוּת רוּם יְכֹלֶת ה', עַתָּה יֹאמְרוּ מִבִּלְתִּי וְגוֹ' וְיִתְהַפֵּךְ קִדּוּשׁ ה' לְחִלּוּל ח"ו בְּפִי כָּל הָעַמִּים, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וְאָמְרוּ** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו לוֹמַר כִּי מִלְּבַד מִצְרַיִם וְכוּ' גַּם כָּל הַגּוֹיִים. עוֹד טַעַם אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** לְצַד שֶׁאֵין יָדוּעַ מִבְטָא הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים מֵהַגּוֹיִם וְסִדְרָן, לָזֶה אָמַר וְאָמְרוּ אֲמִירָה שֶׁהַכַּוָּנָה בָּהּ לוֹמַר מִבִּלְתִּי וְגוֹ'. עוֹד אוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ הֲגַם שֶׁלֹּא יַצִּדִּיקוּ הֵם עַצְמָן הַדְּבָרִים בְּדַעְתָּן אַף עַל פִּי כֵן יֹאמְרוּ הַמִּתְחַיֵּב מֵהַמַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא שִׁעוּר הָעִנְיָן וְאָמְרוּ וְגוֹ' וְדָבָר זֶה אֵין בּוֹ אֶלָּא אֲמִירָה לְבַד וְלֹא הַצְדָּקַת הַדְּבָרִים בְּדַעְתָּם: תורה טז

טז) מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ אוֹ שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ חַס וְשָׁלוֹם כְּנֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, אוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תהלים י"ד) אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים פֵּרוּשׁ שֶׁאָפַס הַיְכֹלֶת שֶׁהָיָה קֹדֶם לָזֶה ח"ו, וְיֵשׁ בָּזֶה חִלּוּל ה' גָּדוֹל:

הָעָם. בָּא מַאֲמָר זֶה לִסְתֹּר טַעֲנַת הַכְּנֻסַת זַרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאָמַר כִּי חִלּוּל ה' יִהְיֶה גַּם בָּזֶה כָּל שֶׁלֹּא מַכְנִיס הָעָם הַזֶּה,

(יז) **וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵּאמֹר:** יז וּכְעַן סַגִּי כְעַן חֵילָא קֳדָם יְיָ כְּמָא די מַלֵּלְתָּא לְמֵימַר:

רש"י ◄ **יִגְדַּל־נָא כֹחַ ה'** • לַעֲשׂוֹת דִּבּוּרְךָ. **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵּאמֹר** • וּמַהוּ הַדִּבּוּר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם, וְכֹחַ טַעֲנַת מֹשֶׁה הִיא שֶׁהָגַם שֶׁהֵם מְנָאֲצִים אוֹתוֹ אִם יַהַרְגֵם בְּבַת אַחַת יֵשׁ חִלּוּל ה' גָּדוֹל בְּכָל הָעוֹלָם, וְאוּלַי כִּי הוּא זֶה שֶׁרָמַז הַכָּתוּב בִּתְחִלַּת דִּבְרֵי מֹשֶׁה שֶׁאָמַר **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה'** פֵּרוּשׁ אֲמִירָה זוֹ הָיְתָה לְסִבַּת דְּבָרִים הַנּוֹגְעִים אֶל ה' כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמוֹ חַס וְשָׁלוֹם: **וַיִּשְׁחָטֵם** בַּמִּדְבָּר. טַעַם שֶׁדִּבֵּר בְּלָשׁוֹן זֶה, לְרַמֹּז אֶת אֲשֶׁר יִגְשִׁימוּ הַדְּבָרִים בֵּאלֹהֵי עוֹלָם, וְהַטַּעַם כִּי כְּשֶׁתִּהְיֶה הַסִּבָּה כִּי חַס וְשָׁלוֹם הֶגְבַּל בְּכֹחַ הִנֵּה הוּא בְּגֶדֶר הַגֶּשֶׁם חַס וְשָׁלוֹם: תורה יז

יז) וְעַתָּה יִגְדַּל נָא וּגוֹ'. יֵשׁ לְהָעִיר א' אוֹמְרוֹ **וְעַתָּה.** ב' אוֹמְרוֹ **יִגְדַּל** מַשְׁמָע שֶׁיֵּעָשֶׂה אֵיזֶה דָּבָר שֶׁבּוֹ יִגְדַּל עוֹד וְלֹא מָצִינוּ שֶׁעָשָׂה דָּבָר בְּעִנְיָן זֶה לְהִתְגַּדֵּל. ג' אוֹמְרוֹ **נָא** אִם הַכַּוָּנָה הִיא עַתָּה הֲלֹא אָמַר עַתָּה יִגְדַּל וְאִם לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה לָמָּה לֹא הִקְדִּימָהּ. ד' אוֹמְרוֹ כַּאֲשֶׁר **דִּבַּרְתָּ** מַה דִּבֵּר ה' וְהֵיכָן דִּבֵּר. ה' תֵּבַת **לֵאמֹר** לְמִי יֵאָמְרוּ הַדְּבָרִים:

אָכֵן לְצַד שֶׁנִּתְחַכֵּם מֹשֶׁה בַּטַּעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת כִּי יֵשׁ חִלּוּל ה' גָּדוֹל בַּהֲמִיתָם הוֹסִיף לְדַבֵּר כִּי עַתָּה יֵשׁ יִתְרוֹן לְגָדְלָתוֹ יִתְבָּרֵךְ אִם יָשׁוּב מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְיִכְּנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ מַה שֶּׁלֹּא הָיָה מִקֹּדֶם עִנְיָן זֶה, וְהוּא שֶׁאַחַר שֶׁסִּפְּרוּ הַמְרַגְּלִים הַפְלָאַת תֹּקֶף הָאָרֶץ וּגְבוּרַת הַגִּבּוֹרִים וְאַף עַל פִּי כֵן הוֹרִישָׁם לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּזֶה יִגְדַּל כֹּחַ ה', וְאוֹמְרוֹ **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ** הוּא מֵאָמַר שְׁלַח לְךָ וּגוֹ' אֲשֶׁר אֲנִי נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּפֵרַשְׁנוּהוּ בִּמְקוֹמוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן בְּמַאֲמָר זֶה כִּי הוּא מֶשֶׁל מִבְּחִינַת הַהַשָּׂגָה כְּפִי בְּחִינַת הַיְכֹלֶת אֶלָּא בְּתוֹרַת מַתָּנָה אֲשֶׁר הוּא הַבּוֹרֵא נוֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁכָּתְבָנוּ שָׁם, וּפֵרֵט זֶה אָמַר ה' אֵלָיו לֵאמֹר לְיִשְׂרָאֵל וְהוּא מַאֲמַר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר:

וְאוֹמְרוֹ נָא פֵּרוּשׁ עַתָּה, וְכָפֵל לוֹמַר שְׁנֵי פְּעָמִים עַתָּה, יִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם (ב"ר פכ"א) שֶׁאָמְרוּ אֵין וְעַתָּה אֶלָּא תְּשׁוּבָה, וּלְפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' הַדְּבָרִים שֶׁאֵין כְּדַאי לֵאמֹר עַל הָאָדוֹן הֲגַם שֶׁהָיָה אוֹמֵר דִּבְרֵי הַגּוֹיִם וְלֹא דִּבְרֵי עַצְמוֹ חַס וְשָׁלוֹם אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מִן הַמּוּסָר, וְתִמְצָא כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר שֶׁהַשּׁוֹמֵעַ בִּרְכַּת ה' מִפִּי עֵדִים הֲגַם שֶׁאֵינָם אֶלָּא מְעִידִים מַה שֶּׁאָמַר הָרָשָׁע הַמְבָרֵךְ אַף עַל פִּי כֵן קוֹרֵעַ הַשּׁוֹמֵעַ (סנהדרין ס"ג), וּכְמוֹ כֵן כְּשֶׁאָמַר מֹשֶׁה מַאֲמַר הַגּוֹיִם נֶגֶד כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ הִתְוַדָּה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה עַל שֶׁהוֹצִיא מִפִּיו דִּבְרֵי זְלוּזוּל כְּנֶגֶד הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא וְהוּא מַאֲמַר וְעַתָּה. גַּם רָמַז הַכָּתוּב בַּמַּאֲמַר **וְעַתָּה** שֶׁיִּקַּח תְּשׁוּבָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְאוֹמְרוֹ **יִגְדַּל** נָא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ברכות ל"ד) בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִים לַעֲמֹד, וְהַטַּעַם שֶׁיּוֹתֵר מִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּשֶׁמַּטִּיבִים הָרְשָׁעִים אֶת דַּרְכֵיהֶם, וְהוּא אוֹמְרוֹ **יִגְדַּל נָא** פֵּרוּשׁ יִהְיֶה יוֹתֵר גְּדֻלַּת ה' עַתָּה כְּשֶׁיַּחְזְרוּ בִּתְשׁוּבָה אַחַר הַמֶּרֶד, גַּם רָמַז בְּתֵבַת נָא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (אבות פ"ד מי"ז) יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּכוּ':

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וְעַתָּה יִגְדַּל** פֵּרוּשׁ מַה שֶּׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ מֵה' לֹא לְהַחֲלִיט הַמְּחֹלָה לְכָל הַמְנָאֲצִים אֶלָּא וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה' פֵּרוּשׁ לְהִתְנַקֵּם מֵהַמְנָאֲצִים הָרְשָׁעִים שֶׁהֵם הַמְרַגְּלִים, כִּי כְּשֶׁה' עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט בָּרְשָׁעִים שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְרוֹמֵם, וְאוֹמְרוֹ כַּאֲשֶׁר **דִּבַּרְתָּ** הוּא מַה שֶּׁאָמַר (י"ב) אֲבָנוּ בַּדָּבָר וּפֵרַשְׁנוּהוּ בִּמְקוֹמוֹ בְּאַחַד מֵהַדְּרָכִים שֶׁחוֹזֵר לַמְרַגְּלִים, וְדִקְדֵּק לוֹמַר נָא פֵּרוּשׁ עַתָּה בִּשְׁעַת מַעֲשֵׂה הָעֲבֵרָה וְלֹא יִתְלֶה לָהֶם זְמָן, וּכְמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה דִּכְתִיב (ל"ז) וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה', וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי שָׁם, וְאוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** אוּלַי שֶׁבִּקֵּשׁ מֹשֶׁה מֵה' שֶׁיֹּאמַר הַדְּבָרִים **לָהֶם** קֹדֶם שֶׁיָּמוּתוּ כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ וְיֵחַתּוּ. אוֹ יִרְצֶה **לֵאמֹר** לְיִשְׂרָאֵל רְאוּ אֵלּוּ שֶׁדִּבְּרוּ שֶׁקֶר מָה עָלְתָה בְּיָדָם לְהַחֲרִידָם לְבַל יָשׁוּבוּ לְהַכְעִיס, וְכֵן אָמַר דָּוִד (תהלים ט') בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע הִגָּיוֹן סֶלָה. וְרָמַז בְּרָאשֵׁי תֵּבוֹת **וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ** שֵׁם אֱלֹהִים, וְשֵׁם אדנ"י שֶׁרָשֵׁם הַכָּתוּב גַּם כֵּן יַגִּיד מִשְׁפָּט, וְאַחַר כָּךְ חָזַר לְעוֹרֵר הָרַחֲמִים עַל כְּלִלּוּת הָעָם דִּכְתִיב סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה:

עוֹד נִתְכַּוֵּן מֹשֶׁה בְּמַאֲמַר **וְעַתָּה** וּגוֹ' עַל מַה שֶּׁאָמַר אֵלָיו ה' וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם, שֶׁהָגַם שֶׁיִּנָּחֵם ה' מֵהָרָעָה אֲשֶׁר אָמַר לֹא מִפְּנֵי זֶה יָשׁוּב ה' מִדִּבָּרוֹ הַטּוֹב, וְתִמְצָא שֶׁאָמְרוּ ז"ל (מכות י"א.) קְלָלַת חָכָם אֲפִלּוּ עַל תְּנַאי וְכוּ' וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּרָכָה וּמִכָּל שֶׁכֵּן דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְעַתָּה** פֵּרוּשׁ וְגַם עַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה' שֶׁדִּבֵּר לֵאמֹר וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל לְקַיֵּם גּוֹי גָּדוֹל שֶׁיֶּשְׁנוֹ עַתָּה וְיַגְדִּיל עֲשׂוֹת לְהוֹסִיף גּוֹי גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה, וְתִמְצָא שֶׁכֵּן הָיָה דִּכְתִיב וּבְנֵי רְחַבְיָה רַבּוּ לְמַעְלָה וְאָמְרוּ ז"ל (ברכות ז.) לְמַעְלָה מִמֹּ' רַבּוֹא, וְדִקְדֵּק לוֹמַר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר, לְצַד שֶׁבְּעֵת אֲשֶׁר דִּבֵּר קָשׁוֹת כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל הֶאֱמִיר אֶת מֹשֶׁה בְּמִדָּה טוֹבָה, לָזֶה אָמַר דִּבַּרְתָּ דִּבּוּר קָשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר אֲמִירָה רַכָּה לְמֹשֶׁה:

עוֹד יִרְצֶה **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ** שֶׁיִּהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל, וְאוֹמְרוֹ **לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד מַה שֶּׁאָמַר וְעָצוּם מִמֶּנּוּ שֶׁתִּהְיֶה בְּחִינָתָם חֲזָקָה יוֹתֵר מֵהֶם:

וְיֵשׁ לָנוּ לְחַקֹּר זֹאת לָמָּה לֹא שָׁאַל מֹשֶׁה דָּבָר זֶה כְּשֶׁאָמַר לוֹ כֵּן כְּשֶׁעָשׂוּ הָעֵגֶל כִּי גַּם שָׁם נֶאֱמַר לוֹ (שמות ל"ב) וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל, וְאֶפְשָׁר כִּי כָּאן בָּא בְּטַעֲנָה לְפִי שֶׁיָּצָא מִפִּי עֶלְיוֹן שְׁנֵי פְּעָמִים, וְהוּא מַה שֶּׁדִּקְדֵּק בְּמַאֲמָרוֹ **כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר** פֵּרוּשׁ דִּבַּרְתָּ בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל וְאָמַרְתָּ עַתָּה בְּמַעֲשֵׂה הַמְרַגְּלִים:

עוֹד נִרְאֶה שֶׁבְּמַאֲמַר רִאשׁוֹן לֹא אָמַר ה' אֶלָּא וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְלֹא אָמַר וְעָצוּם מִמֶּנּוּ, וּלְפִי אַחַד מֵהַדְּרָכִים שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּמַּאֲמָר וְעָצוּם מִמֶּנּוּ הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁהַגּוֹי גָּדוֹל שֶׁיִּהְיֶה מִמֹּשֶׁה הוּא מֵהָעָם עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי, וְלָזֶה אַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל שֶׁתִּעָמֹד הָעֲטָרָה בִּמְקוֹמָהּ בָּעָם הֵיוֹצֵא מִמְּצָרִים חָשׁ עַל טוֹבָתוֹ שֶׁאָמַר אֵלָיו ה' וְאֶעֱשֶׂה אוֹתְךָ

(יח) יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים:

יח יְיָ מַרְחִיק רְגַז וּמַסְגִּי לְמֶעְבַּד טַבְוָן שָׁבֵק לַעֲוַיָן וְלִמְרוּד וּלְחוֹבִין סַלַח לִדְתִיבִין לְאוֹרַיְתֵהּ וּדְלָא תַיְבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן עַל בְּנִין מְרָדִין עַל דַּר תְּלִיתַי וְעַל דַּר רְבִיעָי:

רש"י ◄ **ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם** • לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים. כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם, מְצָאוֹ מֹשֶׁה לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב וְכוֹתֵב: "ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם", אָמַר לוֹ: לַצַּדִּיקִים? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אַף לָרְשָׁעִים! אָמַר לוֹ: רְשָׁעִים יֹאבְדוּ! אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: חַיֶּיךָ, שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לַדָּבָר. כְּשֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל וּבַמְרַגְּלִים, הִתְפַּלֵּל מֹשֶׁה לְפָנָיו בְּ"אֶרֶךְ אַפַּיִם". אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי לַצַּדִּיקִים! אָמַר לוֹ: וַהֲלֹא אָמַרְתָּ לִי אַף לָרְשָׁעִים!. **וְנַקֵּה** • לַשָּׁבִים. **לֹא יְנַקֶּה** • לְשֶׁאֵינָן שָׁבִים.

(יט) סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה:

יט שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי עַמָּא הָדֵין כְּסְגִיאוּת טַבְוָתָךְ וּכְמָא דִי שְׁבַקְתָּא לְעַמָּא הָדֵין מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּעַן:

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ:

כ וַאֲמַר יְיָ שְׁבָקִית כְּפִתְגָמָךְ:

רש"י ◄ **כִּדְבָרֶךָ** • בִּשְׁבִיל מַה שֶּׁאָמַרְתָּ "פֶּן יֹאמְרוּ מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת ה'".

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְגוֹ' שֶׁתִּתְבַּטֵּל כִּי ה' לֹא אָמַר לַעֲשׂוֹתוֹ גּוֹי גָּדוֹל אֶלָּא מֵהָעָם, לָזֶה אָמַר **יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'** וְגוֹ', מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל לֹא אָמַר ה' אֶלָּא וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל, מִן הַסְּתָם הֲגַם שֶׁחָזַר בּוֹ ה' וְנִחַם עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֵּר עַל עַמּוֹ לֹא מִפְּנֵי זֶה יִתְבַּטֵּל הַטּוֹב אֲפִלּוּ הָיָה עַל תְּנַאי וְיִטַּע ה' בְּרוּךְ הוּא נִטְעֵי נְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת לִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת, וְאוּלַי כִּי זוֹ הָיְתָה כַּוָּנַת דִּבְרֵיהֶם וז"ל שֶׁאָמְרוּ (שם ל"ב.) שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּסֵּא שֶׁל ג' רַגְלַיִם לֹא יָכוֹל לַעֲמוֹד שֶׁל רֶגֶל א' וְכוּ' יִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לָהֶם ג' עַמּוּדִים וְכוּ' עַד כָּאן. וְקָשֶׁה וְכִי מֹשֶׁה לֹא מֵהֶם הוּא שֶׁיֹּאמַר עַל בָּנָיו שֶׁהֵם שֶׁל רֶגֶל אֶחָד, וְלִדְבָרֵנוּ יְצַדְּקוּ הַדְּבָרִים לְצַד שֶׁהַגּוֹי הָעוֹמֵד מִמֹּשֶׁה הֵם נִטְעֵי נְשָׁמוֹת שֶׁלֹּא בָּאוּ מֵאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וּכְפִי זֶה אֵין לָהֶם אֶלָּא רֶגֶל אֶחָד: **עוֹד** נִרְאֶה טַעַם שֶׁהִתְפַּלֵּל כָּאן לְצַד שֶׁהֶבְטַח בְּגוֹי הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ שֶׁיִּהְיֶה עָצוּם בְּמִדְרֵגַת הַקְּדֻשָּׁה וְהַהֶרֶה שֶׁלֹּא יְנָאֵץ ה' לָזֶה הוּא שֶׁהִתְפַּלֵּל יִגְדַּל כֹּחַ ה' עַל פְּרָט זֶה, וְדִקְדֵּק לוֹמַר יִגְדַּל נָא פֵּרוּשׁ שֶׁמְּצִינוּ (בְּרָכוֹת ל"ג) שֶׁבְּחִירַת מַעֲשֵׂה הַטּוֹב אֵינָהּ בְּיַד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, **וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ ה'** אֲפִלּוּ בִּבְחִינַת דָּבָר זֶה לְהַמְצִיא נָפֶשׁ נוֹטָה לְמַעֲשֵׂה הַטּוֹב: תורה יח

יח) ה' אֶרֶץ אַפַּיִם. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא אָמַר לְפָנָיו כָּל הַי"ג מִדּוֹת הַנֶּאֱמָרִים בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא, וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם ז"ל בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה פֶּרֶק א' דַּף י"ז וְזֶה לְשׁוֹנָם ה' ה' אֲנִי הוּא קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא הָאָדָם וַאֲנִי הוּא לְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא הָאָדָם וְיַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה עַד כָּאן. וּבְפָרָשַׁת תִּשָּׂא (שמות ל"ד ו) כָּתַבְתִּי דִּבְרֵי הָרא"ש ז"ל בָּזֶה וּמַה שֶּׁעָלָה בְּיָדִי בְּפֵרוּשׁ הָעִנְיָן, הָא לְמִדְתָּ שֶׁמִּדַּת רַחֲמִים הָרִאשׁוֹנָה הוּא קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא, לָזֶה כָּאן שֶׁהָיָה צָרִיךְ מֹשֶׁה לְמַדָּה שֶׁאַחַר הַחֵטְא לָזֶה לֹא אָמַר אֶלָּא ה' פַּעַם אַחַת: **וּלְהָרֵב** נִסִּים גְּאוֹן שֶׁהֵבִיאוּ דְּבָרָיו הַתּוֹסָפוֹת (ר"ה י"ז) וְהָרא"ש שֶׁה' רֹאשׁוֹן אֵינוֹ מֵחֻשְׁבּוֹן הַמִּדּוֹת אֶלָּא מוֹדִיעַ מִי הוּא הַקּוֹרֵא, כְּפִי זֶה יֵשׁ טַעַם נָכוֹן לָמָּה לֹא אָמַר מֹשֶׁה כָּאן אֶלָּא פַּעַם אַחַת ה', אֶלָּא דְּקָשֶׁה אֵיךְ יַחֲלֹק הָרַב נִסִּים עַל דִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ: **וְאֶפְשָׁר** לְפָרֵשׁ הַדְּבָרִים לְפִי דִּבְרֵי הָרַב נִסִּים כִּי מַה שֶּׁאָמְרוּ קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא וְאַחַר שֶׁיֶּחֱטָא פֵּרוּשׁ שֶׁה' רַחֲמָן אֲפִלּוּ אַחַר שֶׁיֶּחֱטָא הָאָדָם כְּמוֹ שֶׁהָיָה רַחֲמָן קֹדֶם שֶׁיֶּחֱטָא וְאֵין חִדּוּשׁ לְרַחֲמִים אֶלָּא אַחַר הַחֵטְא, וּכְפִי זֶה אֵין קֻשְׁיַת הָרא"ש שֶׁהִקְשָׁה קֹדֶם הַחֵטְא לָמָּה צָרִיךְ לְרַחֲמִים כִּי כְּפִי הָאֱמֶת כֵּן הוּא, גַּם דִּלֵּג ג' מִדּוֹת אֵל, רַחוּם, וְחַנּוּן, לְצַד שֶׁג' מִדּוֹת אֵלּוּ צְרִיכִין לָהֶם מִי שֶׁחָסֵר הַצָּלָה מִצָּרָה אוֹ מִי שֶׁחָסֵר טוּב אוֹ מִי שֶׁנִּתּוּן בְּמַכְאוֹבִים וְעַתָּה לֹא הֶצְרַךְ בַּתְּפִלָּה לְמִדּוֹת אֵלּוּ, וְהִתְחִיל מֵאֶרֶךְ אַפַּיִם לְהַאֲרִיךְ אַפּוֹ גַּם לָרְשָׁעִים, וּכְדִבְרֵיהֶם ז"ל שֶׁאָמְרוּ (סַנְהֶדְרִין קי"א.) כְּשֶׁעָלָה מֹשֶׁה לַמָּרוֹם מְצָאוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהָיָה כּוֹתֵב אֶרֶךְ אַפַּיִם וְגוֹ' יְעָיֵן שָׁם דִּבְרֵיהֶם, הֲרֵי כִּי לְאֶרֶךְ אַפַּיִם קָרָא, גַּם אָמַר רַב חֶסֶד לְהַטּוֹת מִשְׁפָּטָם כְּאוֹמְרָם ז"ל (ר"ה שָׁם) רַב חֶסֶד מַטֶּה כְּלַפֵּי חֶסֶד, וְלֹא הִזְכִּיר אֱמֶת וְלֹא נוֹצֵר חֶסֶד לָאֲלָפִים כִּי אֵינוֹ צָרִיךְ לְמִדּוֹת אֵלּוּ עַל מַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ, וְהִזְכִּיר נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע כִּי לָהֶם צָרִיךְ, וְלֹא הִזְכִּיר וְחַטָּאָה שֶׁלֹּא הָיוּ אָז שׁוֹגְגִין אֶלָּא מְזִידִין, וְהִזְכִּיר כָּל שְׁאָר הַמִּדּוֹת לְצַד שֶׁהֵם מִדּוֹת שֶׁנּוֹגְעוֹת לְמַה שֶּׁלְּפָנֵינוּ: תורה יט

כ) וַיֹּאמֶר ה' סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ. פֵּרוּשׁ לֹא סָלַחְתִּי עַל הָעָוֹן בְּהֶחֱלֵט אֶלָּא כִּדְבָרֶיךָ שֶׁלֹּא אַהַרְגֵם כְּאַחַת מֵהַטְּעָמִים שֶׁרָשַׁם בְּמַאֲמָרוֹ שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ מִבְּלִתִּי יְכֹלֶת וְגוֹ', אֲבָל עַל כָּל פָּנִים יַעֲשֶׂה בָּהֶם מִשְׁפָּט בַּאֲרִיכוּת אַפַּיִם, וְהוּא מַאֲמַר הַסְּמוּךְ **כָּל הָאֲנָשִׁים** וְגוֹ' **אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ** וְגוֹ', וְאוֹמְרוֹ **חַי אָנִי** פֵּרוּשׁ נִשְׁבַּע בְּחַיֵּי הַמֶּלֶךְ כְּבִיכוֹל, גַּם נִשְׁבַּע וְאָמַר וְיִמָּלֵא כְבוֹד וְגוֹ' פֵּרוּשׁ כֵּן יִמָּלֵא כְּבוֹד ה' אֶת הָאָרֶץ

(כא) **וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ:**

כא וּבְרַם קַיָּם אָנָא וּמַלְיָא יְקָרָא דַיְיָ יָת כָּל אַרְעָא:

רש"י◄ **וְאוּלָם** • כְּמוֹ "אֲבָל זֹאת אֶעֱשֶׂה לָהֶם". **חַי־אָנִי** • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה: כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי חַי וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ, כָּךְ אֲקַיֵּם לָהֶם "כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים וְגוֹ'", אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, חֲרֵי זֶה מִקְרָא מְסֹרָס. חַי־אָנִי כִּי כָל הָאֲנָשִׁים אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבוֹדִי יִמָּלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יִתְחַלֵּל שְׁמִי בַּמַּגֵּפָה הַזֹּאת לֵאמֹר: מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' לַהֲבִיאָם, שֶׁלֹּא אֲמִיתֵם פִּתְאֹם כְּאִישׁ אֶחָד אֶלָּא בְּאִחוּר אַרְבָּעִים שָׁנָה; מְעַט מְעַט.

(כב) **כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי:**

כב אֲרֵי כָל גֻּבְרַיָּא דַּחֲזוֹ יָת יְקָרִי וְיָת אַתְוָתַי דִּי עֲבַדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמַדְבְּרָא וְנַסְיָאוּ קֳדָמַי דְּנַן עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא קַבִּילוּ בְּמֵימְרִי:

רש"י◄ **וַיְנַסּוּ** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים** • שְׁנַיִם בַּיָּם וּשְׁנַיִם בַּמָּן וּשְׁנַיִם בַּשְּׂלָו וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 105)

שְׁנַיִם בַּיָּם, וּשְׁנַיִם בַּמָּן, וּשְׁנַיִם בַּשְּׂלָיו, וְכוּ' (רש"י יד, כב) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ מַעְתִּיק בַּדִּבּוּר־הַמַּתְחִיל גַּם תֵּבַת "זֶה". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָרַשְׁבַּ"ם מְפָרֵשׁ "עֶשֶׂר פְּעָמִים" "הַרְבֵּה פְּעָמִים" (כְּמוֹ "עֶשֶׂרֶת מוֹנִים", "וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים", וְעוֹד). וּכְדֵי לִשְׁלֹל פֵּרוּשׁ זֶה, מַעְתִּיק תֵּבַת "זֶה", הַמּוֹרָה עַל דִּיּוּק.

(כג) **אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנָאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ:**

כג אִם יֶחֱזוּן יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לַאֲבָהַתְהוֹן וְכָל דְּאַרְגִּיזוּ קֳדָמַי לָא יֶחֱזֻנַּהּ:

רש"י◄ **אִם־יִרְאוּ** • לֹא יִרְאוּ. **לֹא יִרְאוּהָ** • לֹא יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ.

(כד) **וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה:**

כד וְעַבְדִּי כָּלֵב חֲלַף דַּהֲוָה רוּחַ אוֹחֲרִי עִמֵּהּ וְאַשְׁלֵם בָּתַר דַּחֲלִתִּי וְאַעְלְנֵהּ לְאַרְעָא דִּי עַל לְתַמָּן וּבְנוֹהִי יְתַרְכְּנֵהּ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עַד שֶׁנַּעֲשָׂה זֶה, וְהוּא גַּם כֵּן שְׁבוּעָה עַל הַדָּבָר:

עוֹד נִרְאֶה לְפָרֵשׁ הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ:

סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ פֵּרוּשׁ לְצַד דְּבָרֶיךָ שֶׁחִלִּיתָ פָּנַי, וּלְצַד שֶׁנֶּאֱמַר בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה מֵחוּשׁ מַאֲמַר הַגּוֹיִם מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' וְגוֹ' וּפֵרַשְׁנוּ בִּמְקוֹמוֹ ב' דְּרָכִים הָא' כִּי אֵין אֱלֹהִים ח"ו עוֹד, וְהַב' שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ נֶגֶד יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ, לָזֶה אָמַר **וְאוּלָם חַי אָנִי** פֵּרוּשׁ כְּנֶגֶד מַה שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁאֵין בַּנִּמְצָא הַמַּצִּיל ח"ו וְאָמַר חַי אָנִי, וּכְנֶגֶד מַה שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ ח"ו לַעֲמֹד בִּפְנֵי יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ אָמַר **וִימָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ** פֵּרוּשׁ בַּמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַפְלִיא לְבַסּוֹף בְּא' וּשְׁלֹשִׁים מְלָכִים הָגֵם שֶׁיֵּעָשֶׂה זֶה לְזַרְעוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְהַכַּוָּנָה בִּדְבָרִים אֵלּוּ לוֹמַר שֶׁלֹּא עָשָׂה אֶלָּא לִכְבוֹד מֹשֶׁה שֶׁבִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ סְלִיחָה וְלֹא לְמֵחוּשׁ מַאֲמַר הַגּוֹיִם: תורה כא

כב) וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי. פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁשָּׁמַע עַם קוֹל אֱלֹהִים חַיִּים פָּנִים בְּפָנִים דִּבֵּר ה' עִמָּהֶם לָזֶה יַקְפִּיד עַל שֶׁלֹּא קִבְּלוּ וְלֹא חָשׁוּ עַל קוֹלוֹ יִתְבָּרֵךְ אֲשֶׁר שָׁמְעוּ: תורה כג

כג) אִם יִרְאוּ וְגוֹ' וְכָל מְנָאֲצַי וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה הִצְרִיךְ לְפָרֵשׁ הַמְנָאֲצִים מִנַּיִן יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּכְלַל הַגְּזֵרָה שֶׁהִצְרִיךְ לְפָרְטָם. וְאֶפְשָׁר כִּי לְפִי שֶׁה' אָמַר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים שֶׁזֶּה יַגִּיד כִּי כָּל שֶׁלֹּא נִסָּה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְהֵם אוֹתָם שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים אֵינָם בִּכְלַל הַגְּזֵרָה, לָזֶה הוֹצִיא הַמְנָאֲצִים מֵהַכְּלָל שֶׁהֲגַם שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶם שֶׁלֹּא נִסּוּ עֶשֶׂר פְּעָמִים נֶחְתְּמוּ בִּגְזֵרָה זוֹ, וּמְנָאֲצָיו הֵם הַמְרַגְּלִים אוֹ אוֹתָם שֶׁהָיוּ זוֹרְקִים אֲבָנִים בַּעֲנַן ה' כְּדִבְרֵי רַז"ל (סוטה ל"ה.)

גַּם נִתְכַּוֵּן הַכָּתוּב לִרְשֹׁם פְּרָט חָדָשׁ בַּמְרַגְּלִים שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים לָאָרֶץ פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִטְלוּ חֵלֶק בָּהּ, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּמַּסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא דַּף קי"ז שֶׁבְּנֵיהֶם שֶׁל מְרַגְּלִים לֹא נָטְלוּ חֵלֶק הַמְרַגְּלִים בָּאָרֶץ אֶלָּא חֵלֶק אָבִי אֲבִיהֶם עַד כָּאן. מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּל הַדּוֹר הַהוּא שֶׁנָּטְלוּ חֶלְקָם בְּנֵיהֶם, וּפֵרוּשׁ יִרְאוּהָ פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים לָהּ, וְלָזֶה גָּמַר אֹמֶר **וְעַבְדִּי כָלֵב** וְגוֹ' **וְזַרְעוֹ יוֹרִישֶׁנָּה,** וִידִיעַת הַהֶפְכִּים מְשֻׁכֶּלֶת מֵהַנֶּאֱמַר: תורה כד

רש"י◄ **רוּחַ אַחֶרֶת•** (במדבר רבה) שְׁתֵּי רוּחוֹת, אַחַת בַּפֶּה וְאַחַת בַּלֵּב. לַמְרַגְּלִים אָמַר: "אֲנִי עִמְּכֶם בְּעֵצָה", וּבְלִבּוֹ הָיָה לוֹמַר הָאֱמֶת, וְעַל־יְדֵי־כֵן הָיָה בּוֹ כֹּחַ לְהַשְׁתִּיקָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּהַס כָּלֵב", שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁיֹּאמַר כְּמוֹתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע יד): "וָאָשֵׁב אוֹתוֹ דָּבָר כַּאֲשֶׁר עִם־לְבָבִי" וְלֹא "כַּאֲשֶׁר עִם־פִּי". **וַיְמַלֵּא אַחֲרָי•** וַיְמַלֵּא אֶת לִבּוֹ אַחֲרַי, וְזֶה מִקְרָא קָצָר. **אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה•** חֶבְרוֹן תִּנָּתֵן לוֹ. **יוֹרִשֻׁנָּה•** כְּתַרְגּוּמוֹ: "יִתַּרְכִּנַּהּ", יוֹרִישוּ אֶת הָעֲנָקִים וְאֶת הָעָם אֲשֶׁר בָּהּ. וְאֵין לְתַרְגְּמוֹ "יַרְתִּינָהּ", אֶלָּא בִּמְקוֹם יִירָשֻׁנָּה.

(כה) **וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: פ**

כה **וַעֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה יָתֵב בְּמֵישְׁרָא מְחַר אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְסוּף:**

רש"י◄ **וְהָעֲמָלֵקִי וְגוֹ'•** אִם תֵּלְכוּ שָׁם יַהַרְגוּ אֶתְכֶם, מֵאַחַר שֶׁאֵינִי עִמָּכֶם. **מָחָר פְּנוּ•** לַאֲחוֹרֵיכֶם וּסְעוּ לָכֶם וְגוֹ'.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) וְעַבְדִּי כָּלֵב עֵקֶב וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת לָמָּה לֹא הִזְכִּיר אֶלָּא כָּלֵב וְלֹא יְהוֹשֻׁעַ, גַּם כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ **הָיְתָה** רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ, גַּם אוֹמְרוֹ **וַיְמַלֵּא** אַחֲרָי, גַּם אוֹמְרוֹ **וַהֲבִיאֹתִיו** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו בִּגְזֵרַת הַכָּתוּב:

אָכֵן פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ **וְעַבְדִּי כָלֵב** וְטַעַם שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ עַבְדִּי הוּא עֵקֶב פֵּרוּשׁ שֶׁכָּר אֲשֶׁר הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ, שֶׁהֵגֵם שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ גַּם כֵּן לֹא נֵאֵץ ה' עִם הַמְרַגְּלִים אַף עַל פִּי כֵן זֶה הָיָה לוֹ סִבָּה תְּפִלַּת מֹשֶׁה הִצִּילַתּוּ מִיֵּצֶר הָרַע וּמִכֹּחוֹתָיו שֶׁהֵם הַמְרַגְּלִים לְבַל יַטְעוּהוּ מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּלֵב שֶׁנִּכְנַס בְּגֶדֶר סַכָּנַת יֵצֶר הָרַע וְחֶבְרָתוֹ הָרְשָׁעָה וַתָּחֵל רוּחַ רָעָה לְפַעֲמוֹ, וְהָרְאָיָה שֶׁהָלַךְ וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרוֹת הָאָבוֹת, וְהוּא אוֹמְרוֹ **רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ** וְאַף עַל פִּי כֵן **וַיְמַלֵּא אַחֲרָי** פֵּרוּשׁ הִשְׁלִים אַחַר רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, וְדִקְדֵּק לוֹמַר בְּדֶרֶךְ זֶה לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם ב' יוֹעֲצִין יוֹעֵץ רַע וְיוֹעֵץ טוֹב לָלֶכֶת אַחֲרֵי ה' וְהוּא הִשְׁלִים וּמִלֵּא אַחֲרֵי חֵלֶק ה', וְזֶה הוּא עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (קדושין ל"ט:) מִי שֶׁבָּאָה עֲבֵרָה לְיָדוֹ וְנִצּוֹל מִמֶּנָּה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה, וְזֶה אֵינוֹ בִּיהוֹשֻׁעַ כִּי לֹא הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ לְהַטְעוֹתוֹ מִדֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל כִּי מֹשֶׁה מְנָעוֹ, וְיֵשׁ כֹּחַ בִּתְפִלַּת הַצַּדִּיקִים גַּם לִבְחִינָה זוֹ בְּסוֹד (שמואל ב' כ"ג) צַדִּיק מוֹשֵׁל יִרְאַת אֱלֹהִים וְהָבֵן. אֲשֶׁר עַל כֵּן זָכָה כָּלֵב שֶׁיִּקָּרֵא עֶבֶד ה' כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם:

וְהוֹסִיף עוֹד לוֹמַר מִלְּבַד הַמַּעֲלָה הַנִּזְכָּר עוֹד וְהֲבִיאֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה פֵּרוּשׁ לְהִתְפַּלֵּל עַל עַצְמוֹ, וְכָאן רָמַז הִתְעַצְּמוּתוֹ עַד שֶׁמִּלֵּא אַחֲרֵי ה', וְכַוָּנַת הֶטְבָּה זוֹ הִיא שֶׁלֹּא בִּלְבַד שֶׁלֹּא נִכְנַס בְּגֶדֶר הַגְּזֵרָה אֶלָּא הִבְטִיחוֹ בְּחַיִּים, שֶׁהֲגַם שֶׁהָיָה בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָז וְגָזַר ה' שֶׁיֵּשְׁבוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר הִבְטִיחוֹ שֶׁיִּחְיֶה עַד בּוֹאוֹ שָׁמָּה, וְהוּא אוֹמְרוֹ **וַהֲבִיאֹתִיו** הֲרֵי הִבְטַח בְּחַיָּיו אַרְבָּעִים שָׁנָה מַה שֶּׁלֹּא נַעֲשָׂה לְשׁוּם צַדִּיק בָּעוֹלָם:

וְאוּלַי כִּי לָזֶה הִקְדִּים לִקְרוֹתוֹ עַבְדּוֹ לוֹמַר שֶׁהֲגַם שֶׁיּוֹדִיעֵהוּ הַבְטָחַת הַחַיִּים אַרְבָּעִים שָׁנָה לֹא יָזוּר אָחוֹר מֵעֲבוֹדַת ה' לְצַד שֶׁאָרַךְ יוֹם קִצּוֹ, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי (בחפץ ה' שבת ל') בְּמַעֲשֵׂה חִזְקִיָּה שֶׁהוֹסִיף לוֹ ה' חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁנִּשְׁאַלְתִּי יִשּׁוּב מַאֲמָרָם ז"ל שֶׁהֵשִׁיב ה' לְדָוִד כְּשֶׁשָּׁאַל מִמֶּנּוּ הוֹדִיעֵנִי ה' קִצִּי וּמִדַּת יָמַי וְגוֹ' וְאָמַר לוֹ גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁאֵין מוֹדִיעִין לוֹ לְאָדָם קִצּוֹ וְכוּ' עַד כָּאן. וְלָמָּה הוֹדִיעַ ה' לְחִזְקִיָּה, וְהֲשִׁבְתִּי כִּי דַּוְקָא קֵץ שֶׁהָאָדָם מֵבִיא עִמּוֹ הֶחָרוּץ דִּכְתִיב (איוב י"ד) אִם חֲרוּצִים יָמָיו אִבָּל תּוֹסֶפֶת יָמִים לֹא נִכְלָל בִּגְזֵרָה זוֹ, וְחִפֵּץ ה' לְהוֹדִיעַ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם בַּגְּמָרָא (שבת י:) בַּפָּסוּק לָדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם שֶׁהַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ, לָזֶה מוֹדִיעַ ה' חַסְדּוֹ כְּשֶׁמּוֹסִיף יָמִים עַל יְמֵי אָדָם, וְהוּא מַאֲמַר וַהֲבִיאֹתִיו וְגוֹ', וְכֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בִּיהוֹשֻׁעַ סִימָן י"ד וַיֹּאמֶר אֵלָיו כָּלֵב וְגוֹ' וְעַתָּה הִנֵּה הֶחֱיָה ה' אוֹתִי כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וְהֵם דִּבְּרֻנוּ עַצְמָם. וְאָמַר עוֹד **וְזִרְעוֹ יוֹרִישֶׁנָּה** לוֹמַר כִּי עָשָׂה ה' חֶסֶד זֶה גַּם לְזַרְעוֹ:

עוֹד יִתְבָּאֵר הַכָּתוּב עַל זֶה הַדֶּרֶךְ עֵקֶב אֲשֶׁר עָשָׂה ב' דְּבָרִים טוֹבִים, א' הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ פֵּרוּשׁ שֶׁלֹּא הָלַךְ אַחַר עֲצַת הַמְרַגְּלִים, וְהַב' וַיְמַלֵּא אַחֲרָי שֶׁהִשְׁתִּיק הָעָם וְסָתַר דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים, וּשְׁתַּיִם שִׁלֵּם לוֹ ה', אֶחָד וַהֲבִיאֹתִיו וְגוֹ', ב' יוֹרִישֶׁנָּה, וְטַעַם שֶׁלֹּא הִזְכִּיר יְהוֹשֻׁעַ, לְצַד שֶׁהוּא זָכָה מִצַּד תְּפִלַּת מֹשֶׁה וְלֹא הִצְרַךְ לְהִתְעַצֵּם מִכֹּחוֹ: תורה כה

כה) וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וְגוֹ'. כַּוָּנַת הוֹדָעָה זוֹ כָּאן, גַּם תּוֹסֶפֶת וָא"ו, לְצַד שֶׁהִחְלִיט ה' שֶׁכָּל הַדּוֹר לֹא יָבוֹאוּ לָאָרֶץ וְיָמוּתוּ בַּמִּדְבָּר וְהוּא אָמַר שֶׁלֹּא יִמְיתֵם כְּאִישׁ אֶחָד וְלָזֶה צְרִיכִין לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר זְמַן אָרֹךְ כְּמוֹ שֶׁכֵּן גִּלָּה הַדְּבָרִים בְּסָמוּךְ, וְיֵשׁ צַד לוֹמַר שֶׁיֵּשְׁבוּ שָׁם כָּל הַזְּמַן הַהוּא, לָזֶה אָמַר **וְהָעֲמָלֵקִי** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ וְאֵינָם יְכוֹלִין לְהִתְעַכֵּב בְּמָקוֹם זֶה שֶׁאַתֶּם עֲלוּלִים לִפֹּל לִפְנֵיהֶם, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם (ב"ר פ' צ"א) הַשָּׁטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה, לָזֶה מָחָר פְּנוּ וְגוֹ', וַהֲגַם שֶׁמָּצִינוּ שֶׁיָּשְׁבוּ אַחַר כָּךְ שָׁם יָמִים רַבִּים דִּכְתִיב (דברים א') וַתֵּשְׁבוּ בְּקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים וְאָמְרוּ ז"ל (בסדר עולם) י"ט שָׁנָה, זֶה הָיָה בַּחֲזָרָה, שֶׁאָז כִּבְר נִתְצַמְּצֵם וְהַקָּטָן הֶעָוֹן אֲשֶׁר לֹא כֵן קֹדֶם, וּבָזֶה מְצָאנוּ טַעַם לָמָּה לֹא נִתְעַכְּבוּ אָז שָׁם מַה שֶׁנִּתְעַכְּבוּ אַחַר כָּךְ, וְטַעַם אוֹמְרוֹ **וְהָעֲמָלֵקִי** בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו לִקְשֹׁר הַדְּבָרִים עִם תְּחִלַּת הַדִּבּוּר שֶׁל אִם יִרְאוּ וְגוֹ' שֶׁמּוֹסִיף עוֹד גְּזֵרַת הַמַּסָּעוֹת כְּאוֹמְרוֹ מָחָר פְּנוּ שֶׁהַוָּא"ו נִמְשֶׁכֶת עִם מַאֲמַר מָחָר פְּנוּ: תורה כו

◆ יום רביעי כ"ב סיון ◆

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

כו וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר׃

(כז) עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי שָׁמָעְתִּי׃

כז עַד אֵימָתַי לִכְנִשְׁתָּא בִישְׁתָּא הָדָא דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי יָת תְּרַעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי אִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי שְׁמִיעַ קֳדָמָי׃

רש"י◄ לָעֵדָה הָרָעָה וְגוֹ' • אֵלּוּ הַמְרַגְּלִים. (מגילה כ"ג ב') מִכָּאן לְ"עֵדָה" שֶׁהִיא עֲשָׂרָה. אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים • אֶת יִשְׂרָאֵל עָלַי. אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים • הַמְרַגְּלִים מַלִּינִים אוֹתָם "עָלַי, שָׁמָעְתִּי".

(כח) אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃

כח אֲמַר לְהוֹן קַיֵּם אָנָא אֲמַר יְיָ אִם לָא כְּמָא דִי מַלֶּלְתּוּן קֳדָמָי כֵּן אֶעְבֵּד לְכוֹן׃

רש"י◄ חַי־אָנִי • לְשׁוֹן שְׁבוּעָה. אִם־לֹא וְגוֹ' כֵּן אֶעֱשֶׂה • כִּבְיָכוֹל אֵינִי חַי. כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם • שֶׁבַּקַּשְׁתֶּם מִמֶּנִּי: "אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ".

(כט) בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם עָלָי׃

כט בְּמַדְבָּרָא הָדֵין יִפְּלוּן פִּגְרֵיכוֹן וְכָל מְנְיָנֵיכוֹן לְכָל חֵשְׁבַּנְכוֹן מִבַּר עֲשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא דִי אִתְרַעֲמְתּוּן עֲלַי׃

רש"י◄ וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם • (ב"ב קכ"א ב') כָּל הַנִּמְנֶה לְכָל מִסְפָּר שֶׁאַתֶּם נִמְנִין בּוֹ, כְּגוֹן לָצֵאת וְלָבֹא לַצָּבָא וְלָתֵת שְׁקָלִים, כָּל הַמְּנוּיִים לְכָל אוֹתָן מִסְפָּרוֹת יָמוּתוּ, וְאֵלּוּ הֵן "מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְגוֹ'", לְהוֹצִיא שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, שֶׁאֵין פְּקוּדֵיהֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) וַיְדַבֵּר ה' וְגוֹ'. שִׁעוּר הַדִּבּוּר יַגִּיד כִּי עַתָּה מַתְחִיל לְדַבֵּר אֵלָיו ה' בְּעִנְיָן זֶה וְלֹא כֵּן הוּא שֶׁהֲלֹא כְּבָר דִּבֵּר ה' דְּבָרִים רַבִּים בָּזֶה כְּאָמוּר בְּסָמוּךְ. אָכֵן לְצַד שֶׁהַדְּבָרִים שֶׁעָבְרוּ מֵה' לְמֹשֶׁה עַד עַתָּה הָיוּ דְּבָרִים בֵּינוֹ לְבֵין מֹשֶׁה לֹא בִּשְׁלִיחוּת לְיִשְׂרָאֵל, וְהַמַּשְׂכִּיל בַּמָּה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ יַצְדִּיק הַדְּבָרִים שֶׁלֹּא הָיָה אֶלָּא כְּמֶלֶךְ שֶׁמְּדַבֵּר עִם עַבְדּוֹ בִּדְבָרִים שֶׁרְצוֹנוֹ לַעֲשׂוֹת, וְלָזֶה לֹא אָמַר שָׁם לֵאמֹר כָּל עִקָּר, וְכָאן מַתְחִיל לְדַבֵּר אֵלָיו דִּבְרֵי שְׁלִיחוּת לְיִשְׂרָאֵל וְלָזֶה אָמַר **וַיְדַבֵּר ה'** וְגוֹ' לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים כִּכְתָבָן: תורה כז

כז) עַד מָתַי לָעֵדָה וְגוֹ'. הֵם הַמְרַגְּלִים, וְכֵן אָמְרוּ בַּמִּשְׁנָה דְּסַנְהֶדְרִין (קח.) וְאוֹמְרוֹ **אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** הֵם שְׁאָר הָעֵדָה, וְאוֹמְרוֹ עַד מָתַי, נִתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁעֲדַיִן הָיוּ מַפְחִידִים יִשְׂרָאֵל לְסוּר מֵאַחֲרֵי ה' וְלָזֶה קָרָאם עֵדָה רָעָה לוֹמַר שֶׁעוֹדָנָּה בְּרִשְׁעָה עוֹמֶדֶת, וְאוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי** פֵּרוּשׁ מִלְּבַד רָעַת עַצְמָן עוֹד מַלִּינִים יִשְׂרָאֵל עָלַי: **אֶת** תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' שָׁמָעְתִּי. הֶצְרֵךְ לְהוֹדִיעַ שֶׁשָּׁמַע, לוֹמַר כִּי לֹא שָׁמַע אֶלָּא תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא דִּבְרֵי רֶשַׁע הַמְרַגְּלִים, וְשִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַמְרַגְּלִים מַלִּינִים עָלַי שָׁמַעְתִּי פֵּרוּשׁ תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הַלָּנַת הַמְרַגְּלִים, כִּי דִּבְרֵי הַמְרַגְּלִים עַצְמָן נִמְאָסוּ וּמְנֻעָם מִבּוֹא לְאָזְנָיו: תורה כח

כח) אֱמֹר וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי וְגוֹ'. כָּאן בֵּאֵר דְּבָרָיו שֶׁעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא אוֹמֵר שֶׁהֵם אוֹתָם שֶׁהִגִּיעוּ דִּבְרֵיהֶם וּשְׁמָעָם ה' בְּאָזְנָיו לְאֵלָּה הוּא שֶׁהִגְבִּיל זְמַן מִבֶּן עֶשְׂרִים וְגוֹ'. אֲבָל הַמְרַגְּלִים לֹא בָּאָה לָהֶם הוֹדָעַת הַגְּזֵרָה כִּי לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל שָׁם שָׁם יִנָּגְפוּ מִיתָה מְשֻׁנָּה כְּמוֹ שֶׁכֵּן הָיָה: תורה כט

כט) מִבֶּן עֶשְׂרִים וְגוֹ' אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם. צָרִיךְ לָדַעַת כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ **אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם,** וְאִם רָצָה לוֹמַר עַל אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם חָסַר תֵּבַת עַל, גַּם לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁכְּבָר אָמַר אֶת תְּלֻנּוֹת וְגוֹ' שָׁמָעְתִּי וְגוֹ': **וְנִרְאֶה** שֶׁכַּוָּנַת הַדְּבָרִים הִיא לְצַד שֶׁאָמַר ה' מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה חָשׁ שֶׁיָּבִינוּ שֶׁכַּוָּנַת הַדְּבָרִים הִיא כָּל מִי שֶׁהָיוּם בֶּן עֶשְׂרִים, וּכְפִי זֶה נִכְלָלִים בִּכְלַל הַגְּזֵרָה גַּם מִי שֶׁיָּצָא מִמִּצְרַיִם פְּחוֹת מֵעֶשְׂרִים כֵּיוָן שֶׁבִּשְׁנָה ב' בָּאוּ לִכְלַל כ', לָזֶה אָמַר **אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם** פֵּרוּשׁ מִזְּמָן שֶׁהִתְחִילוּ לְהָלִין, וְשִׁעוּר הַכָּתוּב הוּא אוֹתָם שֶׁהֲלִינוּ עָלַי מִבֶּן עֶשְׂרִים, וּכְפִי זֶה חוֹזֵר לַהֲלָנָה רִאשׁוֹנָה כְּשֶׁיָּצְאוּ

(ל) אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן:

ל אִם אַתּוּן תֵּעֲלוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְאַשְׁרָאָה יָתְכוֹן בַּהּ אֶלָּהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן:

(לא) וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ:

לא וְטַפְלְכוֹן דִּי אֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהֵי וְאָעֵל יָתְהוֹן וְיִדְּעוּן יָת אַרְעָא דִּי קַצְתּוּן בַּהּ:

(לב) וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה:

לב וּפִגְרֵיכוֹן דִּי לְכוֹן יִפְּלוּן בְּמַדְבְּרָא הָדֵין:

רש"י ◄ **וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם** • כְּתַרְגּוּמוֹ ("דִּי לְכוֹן") לְפִי שֶׁדִּבֵּר עַל הַבָּנִים לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ, וּבִקֵּשׁ לוֹמַר: "וְאַתֶּם תָּמוּתוּ", נוֹפֵל לָשׁוֹן זֶה כָּאן לוֹמַר "אַתֶּם".

(לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר:

לג וּבְנֵיכוֹן יְהוֹן מְאַחֲרִין בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן עַד דְּיִסּוּפוּן פִּגְרֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִמְּצָרִים שֶׁאִם עַל הֲלָנָתָם אָז לֹא הָיָה צָרִיךְ לְדַיֵּק דְּבָרָיו וְלוֹמַר בֶּן עֶשְׂרִים בִּזְמַן הַהֲלָנָה כֵּיוָן שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ זְמָן שֶׁהוּא זְמָן שֶׁהֲלִינוּ, וְהוּא מַה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים הָא לָמַדְתָּ כָּל שֶׁהָיָה בִּכְלַל עֶשְׂרִים בְּחֵטְא רִאשׁוֹן הוּא שֶׁנִּכְלַל בִּכְלַל הַגְּזֵרָה, וְאוּלַי כִּי דִּיּוּק זֶה לֹא הִרְגִּישׁוּ בּוֹ הַדּוֹר הַהוּא וְחָשְׁבוּ הַדְּבָרִים כִּפְשָׁטָן שֶׁבָּאָה הַגְּזֵרָה עַל אוֹתָן שֶׁהָיוּ אָז בֶּן כ', וְלָזֶה שְׁנַת הַמֵּ' כְּשֶׁיָּצְאוּ לַחֹפֶר בְּלֵיל ט' בְּאָב וְלֹא מֵת מֵהֶם א' וּבְדָקוּ בְּי' וְי"א וְי"ב וְי"ג וְי"ד וְעָשׂוּ יוֹם ט"ו שִׂמְחָה (פְּתִיחְתָּא אֵיכָה רַבָּתִי), וְקָשֶׁה לָמָּה חָשְׁבוּ שֶׁיָּמוּתוּ עוֹד אַחַר שֶׁהָיוּ יְדוּעִים אוֹתָם שֶׁהָיוּ בְּנֵי עֶשְׂרִים כְּשֶׁיָּצְאוּ מִמְּצָרַיִם וּמַה מִּחוּשׁ עוֹד לָהֶם לַגְּזֵרָה, אֶלָּא שֶׁהֵם חָשְׁבוּ שֶׁהַגְּזֵרָה הָיְתָה עַל אוֹתָן שֶׁהָיוּ אָז בֶּן כ':

וְאוּלַי כִּי גַּם ה' אָמַר דְּבָרָיו שֶׁקּוּלִין כְּמִנְהָגוֹ שֶׁאוֹמֵר דְּבָרִים סוֹבְלִים ב' דְּרָכִים אִם זְכוּ יִהְיֶה לְטוֹבָה לֹא זְכוּ וְכוּ', וְכֵן תִּמְצָא כְּשֶׁאָמַר לְאָדָם (בְּרֵאשִׁית ב') בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת הַזְכִּיר יוֹם סְתָם תּוּכַל לוֹמַר יוֹמוֹ שֶׁל אָדָם וְתוּכַל לוֹמַר יוֹמוֹ שֶׁל הַקב"ה אֶלֶף שָׁנָה וּכְשֶׁעָשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה הִטָּה ה' הַכַּוָּנָה לַזְכוּת שֶׁהוּא יוֹמוֹ שֶׁל הַקב"ה, כְּמוֹ כֵן בַּמֶּה שֶׁלְּפָנֵינוּ נִתְכַּוֵּן בַּמַּאֲמָר **אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם** ב' דְּרָכִים, א' עַל אֲשֶׁר הֲלִינֹתֶם, וְא' הוּא הֶבְדֵּל לְהַתְחָלַת הַהֲלָנָה כִּדְבָרֵנוּ, אִם זְכוּ יִתְפָּרֵשׁ הַדָּבָר לִזְמַן יְצִיאָה כִּדְבָרֵינוּ, וְאִם לֹא זָכוּ תִּתְקַיֵּם הַגְּזֵרָה גַּם עַל אוֹתָם שֶׁהָיוּ כְּשֶׁיָּצְאוּ פָּחוֹת מִכּ', וּמַה שֶׁאָמַר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים יְדַבֵּר עַל רֹב הַמַּלִּינִים, וְלָזֶה כְּשֶׁרָאוּ בִּשְׁנַת הַמ' שֶׁלֹּא מֵת אֶחָד מֵהֶם עֲשָׂאוּהוּ יוֹם טוֹב עַל שֶׁנִּתְבַּטְּלָה הַגְּזֵרָה מֵעַל אוֹתָם שֶׁיָּצְאוּ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים וְהָיוּ בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה בֶּן עֶשְׂרִים: תורה ל

לא) וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר וְגוֹ'. לְצַד שֶׁאָמַר כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם וְהֵם דִּבְּרוּ גַּם עַל טַפָּם רָעָה, לָזֶה בָּא ה' וְהוֹצִיאָם מֵהַכְּלָל וְאָמַר וְטַפְּכֶם וְגוֹ' וְהֵבֵאתִי וְגוֹ', וְאָמַר וְהֵבִיאתִי בְּתוֹסֶפֶת וָא"ו, לוֹמַר מִלְּבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ לָבַז אֶלָּא עוֹד לָהֶם טוֹבָה שֶׁיִּבְיאֵם ה' אֶל הָאָרֶץ וְגוֹ': תורה לב

לב) וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם וְגוֹ'. צָרִיךְ לְדַעַת לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר כֵּן אַחַר שֶׁכְּבָר אָמַר בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם, וְאֶפְשָׁר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר שֶׁלֹּא יַכְנִיסוּ בְּנֵיהֶם עַצְמוֹתָם לָאָרֶץ כְּמוֹ שֶׁהֶעֱלוּ עַצְמוֹת יוֹסֵף וְעַצְמוֹת הַשְּׁבָטִים לָאָרֶץ אֶלָּא יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר:

עוֹד נִרְאֶה שֶׁיְּכַוֵּן לוֹמַר שֶׁמִּלְּבַד שֶׁיִּפְּלוּ פִּגְרֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה פֵּרוּשׁ שֶׁיִּפְּלוּ פְּגָרִים מֵתִים, אָמַר עוֹד שֶׁהַגּוּפוֹת גַּם כֵּן תִּהְיֶה לָהֶם נְפִילָה בַּמִּדְבָּר שֶׁיִּהְיוּ בְּיַד ס"מ שַׂר הַמִּדְבָּר, שֶׁאֵין לְךָ נְפִילָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי מַדָּע, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ שֶׁאַחַר שֶׁקָּרָאם פְּגָרִים אָמַר יִפְּלוּ, וְאִם עַל הַמִּיתָה הוּא אוֹמֵר הָיָה לוֹ לְהַקְדִּים הַנְּפִילָה שֶׁהִיא הַסּוֹבֶבֶת בָּהֶם שֵׁם הַפֶּגֶר וּכְמוֹ שֶׁאָמַר לְמַעְלָה יִפְּלוּ פִּגְרֵיכֶם, אֶלָּא וַדַּאי עַל הַשְּׁפָלַת וּנְפִילַת הַגּוּפוֹת אַחַר מִיתָה הוּא אוֹמֵר, וְדִקְדֵּק לוֹמַר **אַתֶּם** שֶׁלֹּא יָבִינוּ מַאֲמַר פִּגְרֵיכֶם שֶׁבָּא לוֹמַר עַל בְּנֵי בְּנֵיהֶם שֶׁגַּם עֲלֵיהֶם יֵאָמֵר בַּכִּנּוּי כִּי הַבֵּן חֵלֶק מֵאָבִיו, לָזֶה אָמַר אַתֶּם:

וְחַכְמֵי קַאשְׁטִילְיָה הַמְגֹרָשִׁים שָׁמַעְתִּי מִשָּׁם שֶׁפֵּרְשׁוּ שֶׁחוֹזֵר עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁגָּזַר ה' עֲלֵיהֶם גַּם כֵּן שֶׁיָּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר, וְלָזֶה אָמַר לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁעַמָּהֶם הוּא מְדַבֵּר, וְנָתַן ה' טַעַם לִדְבָרָיו בַּמֶּה שֶׁגָּמַר אֹמֶר אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה וְגוֹ' יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (במד"ר פי"ט) בַּפָּסוּק וַיֵּתֵא רָאשֵׁי עָם שֶׁטַּעַם שֶׁנִּקְבַּר מֹשֶׁה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְהָבִיא דּוֹר הַמִּדְבָּר לְעוֹלָם הַבָּא, וְלָזֶה אִם לֹא הָיוּ מֵתִים מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר לֹא הָיוּ חַיִּים דּוֹר הַמִּדְבָּר, וְזֶה דֶּרֶךְ רָמֶז, כִּי וַדַּאי שֶׁלֹּא יֹאמַר פֶּגֶר עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן שֶׁגּוּפָן זַךְ

רש"י◄ **אַרְבָּעִים שָׁנָה** • לא מֵת אֶחָד מֵהֶם פָּחוֹת מִבֶּן שִׁשִּׁים, לְכָךְ נִגְזַר אַרְבָּעִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים מַגִּיעִים לִכְלַל שִׁשִּׁים. וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בַּכְּלָל, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁקָּדְמָה לְשִׁלּוּחַ הַמְּרַגְּלִים, לְפִי שֶׁמִּשֶּׁעָשׂוּ אֶת הָעֵגֶל עָלְתָה גְּזֵרָה זוֹ בַּמַּחֲשָׁבָה, אֶלָּא שֶׁהִמְתִּין לָהֶם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתָם, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב): "וּבְיוֹם פָּקְדִי" — בַּמְּרַגְּלִים, "וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חַטָּאתָם". וְאַף כָּאן נֶאֱמַר "תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנוֹתֵיכֶם" וְלֹא עֲוֹנְכֶם — שְׁתֵּי עֲוֹנוֹת: שֶׁל עֵגֶל וְשֶׁל תְּלוּנָה, וְחָשַׁב לָהֶם בְּמִנְיַן חַיֵּיהֶם מִקְצָת שָׁנָה כְּכֻלָּהּ, וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ לִשְׁנַת שִׁשִּׁים מֵתוּ אוֹתָם שֶׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים. **וָנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם** • כְּתַרְגּוּמוֹ: "וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן".

(לד) **בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי:**

לד בְּמִנְיַן יוֹמַיָּא דִּי אַלְּלְתּוּן יָת אַרְעָא אַרְבְּעִין יוֹמִין יוֹמָא לְשַׁתָּא יוֹמָא לְשַׁתָּא תְּקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן אַרְבְּעִין שְׁנִין וְתִדְּעוּן יָת דְּאִתְרַעַמְתּוּן עֲלָי:

רש"י◄ **אֶת־תְּנוּאָתִי** • שֶׁהֲנִיאוֹתֶם אֶת לְבַבְכֶם מֵאַחֲרַי. 'תְּנוּאָה' — לְשׁוֹן הֲסָרָה, כְּמוֹ (במדבר ל): "כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים הָיְתָה שֶׁיִּהְיוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר, אַף שֶׁהָיוּ ל"ט שָׁנָה בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי גְּזֵרַת הַמְּרַגְּלִים הָיְתָה בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לִצְאתָם מִמִּצְרַיִם, וּבְשָׁנָה זוֹ גּוּפָא לֹא בַּחוֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, חוֹדֶשׁ נִיסָן, אֶלָּא בֶּחָדָשִׁים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה, אֶלָּא הָעִנְיָן הוּא מִשּׁוּם שֶׁמִּסְפָּר אַרְבָּעִים רוֹמֵז לִסְפִירַת הַבִּינָה, "בֶּן אַרְבָּעִים לִבִּינָה", כִּי הַגִּילוּי בַּמִּדְבָּר הָיָה מִבְּחִינַת הַבִּינָה, וְהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ עִנְיָנָהּ הַיְרִידָה לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת, "אֶרֶץ" הִיא מַלְכוּת, וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הַקְדָּמַת הַמִּדְבָּר אֶל הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ, כְּמוֹ שֶׁכָּל עִנְיְנֵי סְפִירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים מִסְּפִירַת הַבִּינָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב כְּ"אִמָּהּ בִּתָּהּ". אָמְנָם לְאַחֲרֵי־זֶה הֲרֵי "נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר", שֶׁזֶּה נֶאֱמַר דַּוְקָא לְגַבֵּי סְפִירַת הַמַּלְכוּת, הַיְנוּ שֶׁדַּוְקָא עַל־יְדֵי סְפִירַת הַמַּלְכוּת בָּאִים אֶל הָעִילּוּי דְּלְעֵתִיד־לָבֹא, שֶׁאָז יִהְיֶה "וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם".

(לה) **אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי אִם־לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנּוֹעָדִים עָלָי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ:**

לה אֲנָא יְיָ גְּזֵרַת בְּמֵימְרִי אִם לָא דָּא אֶעְבֵּד לְכָל כְּנִשְׁתָּא בִּישְׁתָּא הָדָא דְּאִזְדַּמְּנוּן עֲלָי בְּמַדְבְּרָא הָדֵין יְסוּפּוּן וְתַמָּן יְמוּתוּן:

(לו) **וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ:**

לו וְגֻבְרַיָּא דִּי שְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא וְתָבוּ וְאַרְעִימוּ עֲלוֹהִי יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לְאַפָּקָא שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּמַלְאָכִים, גַּם לֹא יֹאמַר לְשׁוֹן נְפִילָה עַל ב' מְאוֹרֵי עוֹלָם: תורה לג

לה) אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי אִם לֹא וְגוֹ'. צָרִיךְ לָדַעַת מַה כַּוָּנַת מַאֲמַר **אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי** הֲלֹא יוֹדְעִים אָנוּ כִּי ה' הוּא הַמְדַבֵּר, עוֹד מַה כַּוָּנַת אוֹמְרוֹ **אִם לֹא זֹאת** וְגוֹ', וּמַה הוּא אוֹמְרוֹ **וְשָׁם יָמֻתוּ.** אָכֵן יִרְצֶה עַל זֶה הַדֶּרֶךְ אֲנִי ה' שֶׁהוּא מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים גַּם הִיא הִסְכִּימָה עַל הַמִּשְׁפָּט כָּתוּב, וְהוּא אוֹמְרוֹ דִּבַּרְתִּי דְּבָרִים קָשִׁים אֵלּוּ, וְאִם תֹּאמַר אֵיךְ תַּסְכִּים מִדָּה זֹאת עַל הַצָּרָה לְיִשְׂרָאֵל, לָזֶה אָמַר אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה, וְאַאֲרִיךְ עִמָּהֶם לְהֵטִיב יוֹדֵעַ אֲנִי תַּכְלִיתָם שֶׁיֵּאָבְדוּ מֵעוֹלָם הַזֶּה וּמֵעוֹלָם הַבָּא, עַל יְדֵי נְאוּצֵיהֶם אֲשֶׁר יוֹסִיפוּ לַחֲטֹא, וְהוּא אוֹמְרוֹ **בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ** פֵּרוּשׁ כֻּלָּם יִהְיוּ כָּלִים בִּשְׁלֵמוּת, וְשָׁם לְעוֹלָם הַבָּא יָמֻתוּ, לָזֶה דִּבֵּר ה' מִשְׁפָּט זֶה שֶׁיָּמוּתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא יִתַּמּוּ כִּי בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם, וְגַם לְעוֹלָם הַבָּא לֹא יָמוּתוּ כְּמָאן דְּאָמַר (סנהדרין ק"ח) יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, וּמֵעַתָּה רַחוּם הוּא בְּדִין זֶה: תורה לו

לו) וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח וְגוֹ'. כָּל הַכָּתוּב מֵיתֵר שֶׁכְּבָר הִשְׁמִיעָנוּ כִּי מֹשֶׁה שָׁלַח הָאֲנָשִׁים וְגוֹ' וְכָל מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב, וְאוּלַי כִּי לְצַד שֶׁרָצָה לוֹמַר הַכָּתוּב הַמִּשְׁפָּט שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶם תֵּכֶף וּמִיָּד, וְיֹאמַר הָאוֹמֵר וַהֲלֹא מִדַּת אֶרֶךְ אַפַּיִם יֶשְׁנָהּ גַּם לָרְשָׁעִים וְלָמָּה לֹא הֶאֱרִיךְ ה' אַפּוֹ קְצָת לְאֵלּוּ, לָזֶה סִדֵּר הַפְּלָגַת חֶטְאָם שֶׁמָּנְעוּ אֲרִיכוּת אַפַּיִם, דַּע כִּי לְצַד ה' דְּבָרִים יֶחֱרָה אַף ה' וְיִתְנַקֵּם מְהֵרָה. א' הָאָדָם גָּדוֹל וְחָשׁוּב כִּי יִמְרֹד בְּקוֹנוֹ לֹא יֹאבֶה ה' סְלוֹחַ לוֹ

רש"י◄ **וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו•** וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה בְּהוֹצָאַת דִּבָּה, אוֹתָם אֲנָשִׁים — "וַיָּמֻתוּ". כָּל הוֹצָאַת דִּבָּה, לְשׁוֹן חִנּוּךְ דְּבָרִים שֶׁמַּלְקִיחִים לְשׁוֹנָם לְאָדָם לְדַבֵּר בּוֹ, כְּמוֹ (שיר השירים ו): "הוֹבֵב שִׂפְתֵי יְשֵׁנִים", וְיֶשְׁנָהּ לְטוֹבָה וְיֶשְׁנָהּ לְרָעָה, לְכָךְ נֶאֱמַר כָּאן: מוֹצִיאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה, שֶׁיֵּשׁ דִּבָּה שֶׁהִיא טוֹבָה. **דִּבָּה•** פרליר"ש בְּלַעַז"ז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ג עמ' 44 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

עוֹנֶשׁ הַמְרַגְּלִים לַמְּרוֹת כִּפְּרַת כָּל הָעָם

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ: וּכְשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ הִרְעִימוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה (יד, לו. ובפרש"י)

כְּבָר קִדֵּם לָכֶן (יג, כו ואילך) הוּבָא בַּאֲרִיכוּת סִפּוּר הַמְרַגְּלִים וְסִעֲנוֹתֵיהֶם וְכוּ', וְאִם כֵּן הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּשׁוּטָה, לִכְאוֹרָה, הִיא שֶׁשָּׁבוּ וְטָעֲנוּ עַל מֹשֶׁה שֵׁנִית. אַךְ רַשִׁ"י כָּתַב דְּאֵין הַפְּשָׁט כָּךְ, אֶלָּא הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לַתְּלוּנָה הָרִאשׁוֹנָה "כְּשֶׁשָּׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ" (ויעוי' בְּמִפְרְשֵׁי רַשִׁ"י הַהֶכְרֵחַ לְפָרוּשׁ זֶה). וּלְפִי זֶה צָרִיךְ בִּיאוּר, לְמַאי כְּפַל הַכָּתוּב אֶת תְּלוּנַת הַמְרַגְּלִים שֵׁנִית?

וַיֵּשׁ לוֹמַר שֶׁבָּזֶה בָּא הַכָּתוּב לְיַשֵּׁב שְׁאֵלָה. דְּהִנֵּה, כְּבָר הֵסִיר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם בְּתַחֲנוּנָיו אֶת גְּזֵרַת ה' יִתְבָּרֵךְ מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּפְעַל שֶׁלֹּא יָמוּת הָעָם תֵּכָף, כִּי־אִם בְּמֶשֶׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ לֹא הוֹעִילוּ תַּחֲנוּנָיו לְהָסִיר הַגְּזֵרָה גַּם מֵעַל הַמְרַגְּלִים עַצְמָם?!

וּלְכָךְ, קֹדֶם שֶׁיְּסַפֵּר הַכָּתוּב (בפסוק לז) אֲשֶׁר "וַיָּמוּתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ", שָׁנָה וְכָתַב אֶת תְּלוּנַת הַמְרַגְּלִים, לוֹמַר שֶׁחוֹזֵר בִּמְרַגְּלִים עַצְמָם שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לַחֹלֵק עַל מֹשֶׁה עַצְמוֹ, כְּמַדְגִּישׁ בִּלְשׁוֹן הַכָּתוּב "וַיַּלִּינוּ עָלָיו", וּלְכָךְ לֹא הוֹעִילָה לָהֶם תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, דְּ"אֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר".

(לז) **וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה:**

לז **וּמִיתוּ גֶּבְרַיָּא דְּאַפִּיקוּ שׁוּם בִּישׁ עַל אַרְעָא בְּמוֹתָנָא קֳדָם יְיָ:**

רש"י◄ **בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'•** בְּאוֹתָהּ מִיתָה הַהֲגוּנָה לָהֶם, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה: הֵם חָטְאוּ בַּלָּשׁוֹן וְנִשְׁתַּרְבֵּב לְשׁוֹנָם עַד טַבּוּרָם וְתוֹלָעִים יוֹצְאִים מִלְּשׁוֹנָם וּבָאִין לְתוֹךְ טַבּוּרָם, לְכָךְ נֶאֱמַר "בַּמַּגֵּפָה". וְזֶהוּ "לִפְנֵי ה'", בְּאוֹתָהּ הָרְאוּיָה לָהֶם עַל־פִּי מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהוּא מוֹדֵד מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה.

(לח) **וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ:**

לח **וִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְכָלֵב בַּר יְפֻנֶּה אִתְקַיְּמוּ מִן גֶּבְרַיָּא הָאִנּוּן דַּאֲזָלוּ לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לְאָדָם בֵּינוֹנִי כִּי יֶחֱטָא. ב' אָדָם שֶׁחֶבְרְתּוֹ נָאָה וַחֲסוּדָה וְהוּא מִתְעַוֵּת וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכָּהּ לֹא טוֹב. ג' כְּשֶׁיִּהְיֶה לָאָדָם הֶרְגֵּשׁ גָּדוֹל לְהַעִירוֹ לְבַל יֶחֱטָא וּכְמַעֲשֵׂה אוֹתוֹ שֶׁטָּפְחוּ לוֹ צִיצִיּוֹתָיו עַל פָּנָיו וְכוּ' (מְנָחוֹת מ"ד.) וְלֹא יָחוּשׁ לְהֶעָרָה. ד' אִם חָטָא גָּדוֹל וְרָחוֹק מִטֶּבַע הָרְגִיל, כְּמַעֲשֵׂה אָמוֹן שֶׁאָמְרוּ לוֹ יֵשׁ לְךָ הֲנָאָה וְכוּ' (סַנְהֶדְרִין ק"ג:):

וְהוֹרִיעַ הַכָּתוּב כָּאן טַעַם שֶׁלֹּא הֶאֱרִיךְ ה' אַפּוֹ לָהֶם שֶׁבָּהֶם נִתְקַבְּצוּ ה' דְּבָרִים הַמַּפְלִיגִים מִדַּת אֶרֶךְ אַפַּיִם, וְהִתְחִיל לוֹמַר כְּנֶגֶד הָא' **וְהָאֲנָשִׁים,** וְאָמְרוּ ז"ל (במד"ר כ"אן) כָּל אֲנָשִׁים שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת כִּי רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה, וְכֶנֶגֶד חֶבְרַת מְשַׁלְּחָם אָמַר **אֲשֶׁר שָׁלַח** אוֹתָם **מֹשֶׁה** בִּשְׁלִיחוּת מִצְוָה לַחְפֹּר אֶת הָאָרֶץ, הֲרֵי כִּי הֵם שְׁלוּחֵי חֶבְרָה וּמֵחֶבְרַת מֹשֶׁה יֶחְשְׁבוּ, וּכְנֶגֶד ג' אָמַר **וַיָּשֻׁבוּ** פֵּרוּשׁ שֶׁנַּעֲשָׂה לָהֶם נֵס עָצוּם שֶׁשָּׁבוּ וְלֹא נֶאֱבְדוּ בַּהֲלִיכָתָם וְצֵא וּלְמַד מֵאוֹמְרָם ז"ל (תדא"ר פכ"ט) מֵהָעוֹבֵר עֲלֵיהֶם מֵהָעֲנָקִים וְלֹא נָגְעָה בָּהֶם יַד אָדָם, וְזֶה הָיָה מַסְפִּיק לַהֲעִירָם לְבַל עֲשׂוֹת רֶשַׁע וְיַכִּירוּ כִּי גָּדוֹל אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הֶרְאָם נִפְלְאוֹתָיו, וּכְנֶגֶד ד' אָמַר **וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה** פֵּרוּשׁ חָטְאוּ הֵם וְהֶחֱטִיאוּ אֶת הָרַבִּים, וּכְנֶגֶד הַה' אָמַר **לְהוֹצִיא דִּבָּה עַל הָאָרֶץ** מִי זֶה אָמַר וַתְּהִי שְׂיֹאמַר עַל הָאָרֶץ כְּלִילַת יֹפִי כִּי רָעָה הִיא אֵין לְךָ רֶשַׁע רָחוֹק מֵעֲשׂוֹת כָּזֶה כִּי אֵיךְ מִין הָאֱנוֹשִׁי יָעִיז פָּנָיו כָּל כָּךְ לְדַבֵּר דְּבָרִים הַסְּכִיּוּיִים בְּתַכְלִית הַהַכְּפִיּוּת לוֹמַר דִּבָּה רָעָה עַל הַשְּׁלֵמוּת הַטּוֹב, אֲשֶׁר עַל כֵּן חָרָה אַף ה' וַהֲרָגָם מִיָּד וְלֹא הֶאֱרִיךְ אַפּוֹ לָהֶם: תורה לז

לז) וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ וְהֵם מוֹצִיאֵי דִּבָּה מֵתוּ, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים ט') בְּפֹעַל כַּפָּיו נוֹקֵשׁ רָשָׁע. עוֹד יִרְצֶה לָתֵת טַעַם לָמָּה מֵתוּ בַּמַּגֵּפָה, לְפִי שֶׁהֵם הוֹצִיאוּ דִּבָּה עַל הָאָרֶץ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה הֵם דִּבְּרוּ דָּבָר רַע וַה' הִכָּם בַּדָּבָר:

לִפְנֵי ה'. פֵּרוּשׁ וּכְבוֹד ה' עוֹמֵד שָׁם קֹדֶם עֲלוֹתוֹ, וּמִשָּׁנָה רִשּׁוּת שֶׁנִּתְּנָה לַמַּשְׁחִית כָּאן מֵרִשּׁוּת שֶׁנִּתְּנָה כְּשֶׁחָרָה אַף ה' בְּאַהֲרֹן וּמִרְיָם שֶׁלֹּא נִגְעָה צָרַעַת בָּהֶם עַד שֶׁהָלַךְ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כָּאן שֶׁלְּפָנָיו נִתְּנָה רִשּׁוּת לִנְגֹּף אוֹיְבֵי ה': תורה לח

לח) וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְגוֹ' חָיוּ וְגוֹ'. לֹא הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר שֶׁפֵּרֵט

רש"י ◄ **וְיהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב חָיוּ•** מַה תַּלְמוּד־לוֹמַר "חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים הָהֵם"? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנָּטְלוּ (ב"ב קיז) חֶלְקָם שֶׁל מְרַגְּלִים בָּאָרֶץ וְקָמוּ תַּחְתֵּיהֶם לְחַיִּים.

(לט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד:

לט וּמַלִּיל מֹשֶׁה יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְאַבָּלוּ עַמָּא לַחֲדָא:

(מ) וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ:

מ וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וּסְלִיקוּ לְרֵישׁ טוּרָא לְמֵימַר הָא אֲנַחְנָא סָלְקִין לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ אֲרֵי חָבְנָא:

רש"י ◄ **אֶל־רֹאשׁ־הָהָר•** הוּא הַדֶּרֶךְ הָעוֹלָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. **הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם•** לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. **אֲשֶׁר־אָמַר ה'•** לְתִתָּהּ לָנוּ, שָׁם נַעֲלֶה. **כִּי חָטָאנוּ•** עַל אֲשֶׁר אָמַרְנוּ: "הֲלֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה".

(מא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תִצְלָח:

מא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְמָא דְּנַן אַתּוּן עָבְרִין עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְהִיא לָא תַצְלַח:

רש"י ◄ **וְהִיא לֹא תִצְלָח•** זוֹ שֶׁאַתֶּם עוֹשִׂין, לֹא תִצְלָח.

(מב) אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:

מב לָא תִסְּקוּן אֲרֵי לֵית שְׁכִנְתָּא דַיְיָ בֵּינֵיכוֹן וְלָא תִתְּבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:

(מג) כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם:

מג אֲרֵי עֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה תַּמָּן קֳדָמֵיכוֹן וְתִפְּלוּן בְּחַרְבָּא אֲרֵי עַל כֵּן תַּבְתּוּן מִבָּתַר פֻּלְחָנָא דַיְיָ וְלָא יְהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְּכוֹן:

רש"י ◄ **כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם•** כְּלוֹמַר: כִּי זֹאת תָּבֹא לָכֶם עַל אֲשֶׁר שַׁבְתֶּם וְגוֹ'.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַכָּתוּב וְאָמַר הָאֲנָשִׁים מוֹצֵאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה הָא לָמַדְתָּ שֶׁלֹּא מֵתוּ אֶלָּא אוֹתָם שֶׁהוֹצִיאוּ דִּבָּה רָעָה, עוֹד לָמָּה הֶצְרַךְ לוֹמַר מִן הָאֲנָשִׁים:

וַיִּתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בְּבָא בַתְרָא (קב"א) תַּנְיָא יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה נוֹלַד בִּימֵי יַעֲקֹב, וְהִקְשׁוּ מִמַּה שֶׁמָּצִינוּ שֶׁנִּכְנַס לָאָרֶץ דִּכְתִיב וַיַּכּוּ מֵהֶם אַנְשֵׁי הָעַי כִּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אִישׁ וְגוֹ' זֶה יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה שֶׁשָּׁקוּל כְּרֻבָּהּ שֶׁל סַנְהֶדְרִין, וְתֵרֵץ רַב אֶחָא שֶׁלֹּא נִגְזְרָה גְּזֵרָה לֹא עַל פָּחוֹת מִכּ' וְלֹא עַל יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים עַד כָּאן. וְהִנֵּה מִמַּה שֶׁלֹּא תֵּרֵץ הַגְּמָרָא שֶׁיָּאִיר הָיָה צַדִּיק גָּמוּר הָרְאֹתָ לָדַעַת כִּי צִדְקַת הַצַּדִּיק לֹא הִצִּילַתּוּ מֵהַגְּזֵרָה הַהִיא, וְהוּא מַאֲמַר הַכָּתוּב **וִיהוֹשֻׁעַ** וְגוֹ' **חָיוּ** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ טַעַם שֶׁחָיוּ הוּא לִהְיוֹתָם מִן הָאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִים לָתוּר הִיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם, אֲבָל אִם לֹא הָיוּ מֵהַתָּרִים וְהָיוּ נִשְׁאָרִים בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה בָּאָה הַגְּזֵרָה גַּם עֲלֵיהֶם הֲגַם שֶׁהֵם צַדִּיקִים גְּמוּרִים לְצַד שֶׁהָיוּ לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרִים וּלְמַטָּה מִשִּׁשִּׁים:

עוֹד רָמַז עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (חֲגִיגָה ט"ו.)

זָכָה נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק חֲבֵרוֹ בְּגַן עֵדֶן, כְּמוֹ כֵן יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב הוֹסִיפוּ חֶלְקָם בַּחַיִּים מִן הָאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִים לָתוּר, כִּי לָהֶם מִשְׁפָּט לִטֹּל חֵלֶק הַמְרַגְּלִים, גַּם אָמְרוּ ז"ל (ב"ב קיז) שֶׁהֵם נָטְלוּ חֶלְקָם בָּאָרֶץ: תורה לט

מב) אַל תַּעֲלוּ וְגוֹ'. נָתַן לָהֶם ב' טְעָמִים לְמָנְעָם מֵהָעֲלִיָּה, א' הוּא כִּי אֵין ה' בְּקִרְבָּם וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הֲרֵי זֶה מְהַמֶּרֶד בַּה', וְתִמְצָא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה (דְּבָרִים א') וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת פִּי ה', וְטַעַם ב' וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם פַּחַד הָאוֹיֵב: תורה מג

מג) כִּי הָעֲמָלֵקִי וְגוֹ' כִּי עַל כֵּן שַׁבְתֶּם וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ כֵּיוָן שֶׁהַמֶּרֶד הָיָה עַל מַה שֶׁאָמְרוּ הַמְרַגְּלִים עָמֵלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְגוֹ' וְהַכְּנַעֲנִי וְגוֹ' וְאָמְרוּ וְלָמָּה ה' מֵבִיא אוֹתָנוּ לִנְפֹּל בַּחֶרֶב, וְאִם כֵּן אֵיךְ תִּבְטְחוּ שֶׁיְּעֲשֶׂה ה' לָכֶם נֵס בִּמְקוֹם הָרֶשַׁע עַצְמוֹ, וְלָזֶה אָמַר **וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב** בְּוַדַּאי, כִּי עַל כֵּן פֵּרוּשׁ עַל הֱיוֹת עָמֵלֵק יוֹשֵׁב וְגוֹ', וְלַחֲשֶׁשֶׁת נְפִילָה בַּחֶרֶב זֶה הָיָה סִבָּה שֶׁעָלֶיהָ שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי ה' וּבְוַדַּאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה ה' עִמָּכֶם: תורה מד

(מד) וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה׃

מד וְאַרְשָׁעוּ לְמִסַּק לְרֵישׁ טוּרָא וַאֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ וּמֹשֶׁה לָא עֲדוֹ מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא׃

רש"י ◄ **וַיַּעְפִּלוּ** • לְשׁוֹן חֹזֶק, וְכֵן (חבקוק ב): "הִנֵּה עֻפְּלָה". אינגרי"ש בְּלַעַ"ז. לְשׁוֹן עַזּוּת; וְכֵן (מיכה ד): "עֹפֶל בַּת־צִיּוֹן" (ישעיה לב): "עֹפֶל וָבַחַן". וּמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא מְפָרְשׁוֹ: לְשׁוֹן אֹפֶל; הָלְכוּ חֲשֵׁכִים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת.

(מה) וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־הַחָרְמָה׃

מה וּנְחַת עֲמָלֵקָאָה וּכְנַעֲנָאָה דְּיָתֵב בְּטוּרָא הַהוּא וּמְחֵנוּן וּטְרָדֵנוּן עַד חָרְמָה׃

רש"י ◄ **וַיַּכְּתוּם** • כְּמוֹ (דברים ט): "וָאֶכֹּת אֹתוֹ טָחוֹן" — מַכָּה אַחַר מַכָּה. **עַד־הַחָרְמָה** • שֵׁם הַמָּקוֹם נִקְרָא עַל שֵׁם הַמְּאֹרָע.

טו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם׃

ב מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרֵי תֵּעֲלוּן לַאֲרַע מוֹתְבָנֵיכוֹן דִּי אֲנָא יָהֵב לְכוֹן׃

רש"י ◄ **כִּי תָבֹאוּ** • בִּשֵּׂר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מאמר ד"ה להבין ענין פרשת נסכים, שבת פרשת שלח, מברכים החודש תמוז ה'תשמ"ז)

סְמִיכוּת פָּרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים, כִּי הַתִּיקוּן עַל מַעֲשֵׂה הַמְרַגְּלִים הוּא הֵיפֶךְ מַה שֶּׁעָשׂוּ, וּלְהַכְנִיס לָאָרֶץ דַּוְקָא, "כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", וְשָׁם גּוּפָא לַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדַת הַנְּסָכִים שֶׁעִנְיָנָם הַמְשָׁכָה לְמַטָּה וּבֵירוּר הַתַּחְתּוֹן.

וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַקֶּשֶׁר דְּפָרָשַׁת הַנְּסָכִים לְפָרָשַׁת הַמְרַגְּלִים אֵינוֹ רַק מִשּׁוּם שֶׁהַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְהָעֲבוֹדָה דְּנְסָכִים הִיא תִּיקוּן עַל חֵטְא הַמְרַגְּלִים, אֶלָּא יְתֵירָה מִזּוּ, שֶׁזֶּהוּ הֶמְשֵׁךְ לְמַה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר (כִּרְצוֹן הַמְרַגְּלִים). דְּזֶה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּמַעֲמָד וּמַצָּב הַנַּעֲלֶה הַנַּ"ל, הֲרֵי זֶה גּוּפָא הוּא הֲכָנָה אֶל הַכְּנִיסָה לָאָרֶץ וְהָעֲבוֹדָה עִם הָעוֹלָם, דְּדַוְקָא עַל־יְדֵי הַקִּדְמַת הָעֲבוֹדָה דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ", "עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם" שֶׁבַּמִּדְבָּר, עַל־יְדֵי־זֶה יְכוֹלָה לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ הָעֲבוֹדָה עִם הָעוֹלָם כְּשֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ בִּשְׁלֵימוּת.

(ג) וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן׃

ג וְתַעְבְּדוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאַפְרָשָׁא נִדְרָא אוֹ בִנְדָבְתָּא אוֹ בְּמוֹעֲדֵיכוֹן לְמֶעְבַּד לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ מִן תּוֹרֵי אוֹ מִן עָנָא׃

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מד) וַיַּעְפִּלוּ וגו'. טָעוּ בְּהוֹרָאַת דַּעְתָּם כִּי לְצַד שֶׁהֵם מָרְדוּ בַּה' כְּאוֹמְרָם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָתֵת בְּיָדָם הָעַמִּים הָרָמִים לָזֶה חָשְׁבוּ לְתַקֵּן לִבְטֹחַ בַּה' וּלְהַחְלִיט הָאֱמוּנָה כִּי הַצֵּל יַצִּיל וְעָלוּ הֶהָרָה, וְלֹא נִתְרַצָּה ה' כִּי מַכָּתָם טְרִיפָה וּכְבָר נִגְזְרָה גְּזֵרָה, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּפָרָשַׁת דְּבָרִים: תורה מה

ב) כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם וגו'. לְצַד שֶׁרָאָה ה' מַדְּוֵה לִבָּם בִּגְזֵרַת טִלְטוּלָם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה מֻפְלָגִים מִבִּיאַת הָאָרֶץ, לָזֶה סָעַד לִבָּם בַּמִּצְוֹוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ לְכוֹנֵן רוּחָם כִּי יַעֲלוּ וְיִרְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם, וְהַפְלָגַת הַזְּמָן לֹא תְּרַע לַדָּבָר הַמֻּחְזָק לְבוֹא, וְדִקְדֵּק לוֹמַר אֲשֶׁר אֲנִי **נֹתֵן לָכֶם** הֲגַם שֶׁהַדּוֹר הַהוּא פִּגְרֵיהֶם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר כָּל הָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם בֶּן עֶשְׂרִים, בָּא לוֹמַר כִּי מַעֲשֵׂה בָּנִים יִתְיַחֵס גַּם לְהָאָבוֹת כִּי אֶת בְּנֵיהֶם הֵקִים תַּחְתָּם:

עוֹד נִרְאֶה לוֹמַר כִּי אוֹמְרוֹ **נֹתֵן לָכֶם** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סנהדרין צ"ו) מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה דִּכְתִיב אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבוֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם לָכֶם לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא לָהֶם וְגו' עַד כָּאן. כְּמוֹ כֵן הִבְטִיחָם שֶׁיָּקוּמוּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים וְיִרְשׁוּ אֶת אַדְמָתָם: תורה ג

רש"י ◄ **וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה** • אֵין זֶה צִוּוּי, אֶלָּא: כְּשֶׁתָּבוֹאוּ שָׁם וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת אִשֶּׁה לַה׳. **רֵיחַ נִיחֹחַ** • שֶׁיִּהְיֶה נַחַת רוּחַ לְפָנַי. **לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה** • אוֹ שֶׁתַּעֲשׂוּ הָאִשֶּׁה בִּשְׁבִיל חוֹבַת מוֹעֲדֵיכֶם, שֶׁחִיַּבְתִּי אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת בַּמּוֹעֵד.

(ד) **וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן:**

ד וּיקָרֵב דִּמְקָרֵב קָרְבָּנֵהּ קֳדָם יְיָ מִנְחָתָא סָלְתָא עַשְׂרוֹנָא דְּפִילָא בְּרַבְעוּת הִינָא מִשְׁחָא:

רש"י ◄ **וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב** • תַּקְרִיבוּ נְסָכִים וּמִנְחָה לְכָל בְּהֵמָה. הַמִּנְחָה כָּלִיל וְהַשֶּׁמֶן נִבְלָל בְּתוֹכָהּ וְהַיַּיִן לַסְּפָלִים, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת סֻכָּה (סוכה מח).

(ה) **וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד:**

ה וְחַמְרָא לְנִסְכָּא רַבְעוּת הִינָא תַּעְבֵּד עַל עֲלָתָא אוֹ לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְאִמְּרָא חַד:

רש"י ◄ **לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד** • עַל כָּל הָאָמוּר לְמַעְלָה הוּא מוּסָב: עַל הַמִּנְחָה וְעַל הַשֶּׁמֶן וְעַל הַיַּיִן.

(ו) **אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין:**

ו אוֹ לְדִכְרָא תַּעְבֵּד מִנְחָתָא סָלְתָא תְּרֵין עַשְׂרוֹנִין דְּפִילָא בִּמְשַׁח תַּלְתּוּת הִינָא:

רש"י ◄ **אוֹ לָאַיִל** • וְאִם אַיִל הוּא. (מנחות צא) **וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ:** "אוֹ" לְרַבּוֹת אֶת הַפַּלְגֶּס לְנִסְכֵּי אַיִל (חולין כג).

(ז) **וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:**

ז וְחַמְרָא לְנִסְכָּא תַּלְתּוּת הִינָא תְּקָרֵב לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ:

◆ יום חמישי כ"ג סיון ◆

(ח) **וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה:**

ח וַאֲרֵי תַּעְבֵּד בַּר תּוֹרֵי עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְפָרְשָׁא נִדְרָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ:

(ט) **וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי הַהִין:**

ט וּיקָרֵב עַל בַּר תּוֹרֵי מִנְחָתָא סָלְתָא תְּלָתָא עַשְׂרוֹנִין דְּפִילָא בִּמְשַׁח פַּלְגוּת הִינָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) וְהִקְרִיב וגו'. טַעַם שֶׁהִגְבִּיל ה' בַּנְּסָכִים וּבְשֶׁמֶן הַמִּנְחָה רְבִיעִית שֶׁמֶן לְעִשָּׂרוֹן שֶׁהֵם ג' לוֹגִין, וּכְמוֹ כֵן רְבִיעִית יַיִן לְנֶסֶךְ, וּבְב' עֶשְׂרוֹנִים יְצוָ ה' שְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁמֶן וּשְׁלִישִׁית הַהִין יַיִן שֶׁהֵם ד' לוֹגִין וּבְג' עֶשְׂרוֹנִים חֲצִי הַהִין שֶׁמֶן וַחֲצִי הַהִין יַיִן שֶׁהוּא שִׁשָּׁה לוֹגִין שֶׁעוֹלֶה כְּפִי הַחֶשְׁבּוֹן ב' לוֹגִין לְעִשָּׂרוֹן בֵּין בְּמִנְחַת ב' עֶשְׂרוֹנִים בֵּין בְּמִנְחַת ג' עֶשְׂרוֹנִים, וְלָמָּה בְּמִנְחַת עִשָּׂרוֹן הִצְרִיךְ ה' ג' לוֹגִין, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמִּשְׁנָה בִּמְנָחוֹת (ק"ז.) וּכְתָבוּ רַמְבָּ"ם בְּפֶרֶק י"ז מֵהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ מִתְנַדֵּב אוֹ נוֹדֵר אָדָם יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵין מִתְנַדְּבִין לוֹג יַיִן וְלֹא ב' לוֹגִין שֶׁאֵין בִּנְסָכִים לֹא לוֹג וְלֹא שְׁנַיִם עַד כָּאן. וְהוּא טַעַם הַכָּתוּב שֶׁלֹּא נָתַן לְעִשָּׂרוֹן ב' לוֹגִין הֲגַם שֶׁהִסְפִּיק בִּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים שְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁהֵם ד' לוֹגִין לַהֲעִירְךָ שֶׁאֵין קָרְבָּן מֵהַיַּיִן מִב' לוֹגִין. וְאִם תֹּאמַר יְצִדְּקוּ הַדְּבָרִים לְגַבֵּי הַיַּיִן אֲבָל הַשֶּׁמֶן שֶׁגַּם הוּא מָצִינוּ שֶׁבָּא לְבַדּוֹ בִּנְדָבָה שֶׁאָמַר ר' טַרְפוֹן (זבחים צא) מִתְנַדֵּב אָדָם שֶׁמֶן, וְנֶחְלְקוּ רַבּוֹתֵינוּ בִּמְנָחוֹת (שם) מֵהֶם אָמְרוּ שֶׁלֹּא יִפְחֹת מִג' לוֹגִין וּמֵהֶם אָמְרוּ מִתְנַדֵּב אֲפִלּוּ לוֹג מִטַּעַם דּוּן מִנָּהּ וְאוֹקֵי בְּאַתְרָהּ אִם כֵּן בִּשְׁלָמָא לְמָאן דְּאָמַר לֹא יִפְחֹת מִג' לוֹגִין הוּא הַטַּעַם שֶׁהִצְרִיךְ ה' ג' לוֹגִין בְּעִשָּׂרוֹן, אֶלָּא לְמָאן דְּאָמַר אֲפִלּוּ לוֹג לָמָּה לֹא עָשָׂה כְּפִי הַחֶשְׁבּוֹן, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁהִשְׁוָה ה' מִדּוֹת שֶׁמֶן וּמִדּוֹת יַיִן בְּקָרְבְּנֵיהֶם כְּדִין ב' וְג' עֶשְׂרוֹנִים: תורה ה

(י) וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃

יְ וְתַמְרָא תְּקָרֵב לְנִסְכָּא פַּלְגוּת הִינָא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ אִשֶּׁה רֵיחַ • אֵינוֹ מוּסָב אֶלָּא עַל הַמִּנְחָה וְהַשֶּׁמֶן, אֲבָל הַיַּיִן אֵינוֹ אִשֶּׁה, שֶׁאֵינוֹ נִתָּן עַל הָאֵשׁ.

(יא) כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים׃

יא כְּדֵין יִתְעֲבֵד לְתוֹרָא חַד אוֹ לְדִכְרָא חַד אוֹ לְאִמַּר בְּאִמְרַיָּא אוֹ בְעִזַּיָּא׃

רש"י◄ אוֹ לַשֶּׂה וְגוֹ' • בֵּין שֶׁהוּא בַּכְּבָשִׂים, בֵּין שֶׁהוּא בָּעִזִּים. כֶּבֶשׂ וָשֶׂה קְרוּיִם בְּתוֹךְ שְׁנָתָם. אַיִל • בֶּן שְׁלֹשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד.

(יב) כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם׃

יב כְּמִנְיָנָן דִּי תַעְבְּדוּן כְּדֵין תַּעְבְּדוּן לְחַד כְּמִנְיָנְהוֹן׃

רש"י◄ כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ • כְּמִסְפַּר הַבְּהֵמוֹת אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לְקָרְבָּן, כָּכָה תַּעֲשׂוּ נְסָכִים לְכָל אֶחָד מֵהֶם. | כְּמִסְפָּרָם • כְּמִסְפָּרָם שֶׁל בְּהֵמוֹת – מִסְפָּרָם שֶׁל נְסָכִים.

(יג) כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה לְהַקְרִיב אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה׃

יג כָּל יַצִּיבָא יַעְבֵּד כְּדֵין יָת אִלֵּין לְקָרְבָּא קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ׃

(יד) וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה אִשֶּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה׃

יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא אוֹ דִי בֵינֵיכוֹן לְדָרֵיכוֹן וְיַעְבֵּד קָרְבַּן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי תַעְבְּדוּן כֵּן יַעְבֵּד׃

(טו) הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה׃

טו קְהָלָא קְיָמָא חַד לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דִּיתְגַּיַּר קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן כְּגִיּוֹרָא יְהֵי קֳדָם יְיָ׃

רש"י◄ כָּכֶם כַּגֵּר • כְּמוֹתְכֶם, כֵּן גֵּר. וְכֵן דֶּרֶךְ לְשׁוֹן עִבְרִית (בראשית יג): "כְּגַן־ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם". (מ"א. כב): "כָּמוֹנִי כָמוֹךָ, כְּעַמִּי כְּעַמֶּךָ".

(טז) תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם׃ פ

טז אוֹרַיְתָא חֲדָא וְדִינָא חַד יְהֵי לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא דִּיתְגַּיַּר עִמְּכוֹן׃

◆ יום שישי כ"ד סיון ◆

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃

יז וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃

(יח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה׃

יח מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן בְּמֵעֲלְכוֹן לְאַרְעָא דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן לְתַמָּן׃

רש"י◄ בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ • מְשֻׁנָּה "בִּיאָה" זוֹ מִכָּל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁבְּכֻלָּן נֶאֱמַר: "כִּי־תָבֹאוּ", לְפִיכָךְ כֻּלָּן

לְמֵדוֹת זוֹ מִזּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁפֵּרֵט לְךָ הַכָּתוּב בְּאַחַת מֵהֶן, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא לְאַחַר יְרֵשָׁה וִישִׁיבָה, אַף כֻּלָּן כֵּן. אֲבָל זוֹ נֶאֱמַר בָּהּ: "בְּבֹאֲכֶם", מִשֶּׁנִּכְנְסוּ בָהּ וְאָכְלוּ מִלַּחְמָהּ, נִתְחַיְּבוּ בְּחַלָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לד עמ' 149)

שֶׁבְּכָלָּן נֶאֱמַר כִּי תָבֹא, כִּי תָבֹאוּ (רש"י טו, יח) בְּסִפְרֵי נֶאֱמַר "שֶׁבְּכָל בִּיאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא אוֹמֵר **וְהָיָה** כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ כו'". וּמַשְׁמַע, לִכְאוֹרָה, שֶׁגַּם "וְהָיָה" אֵין פֵּרוּשׁוֹ 'מִיָּד'. וְהוּא שֶׁלֹּא כִּבְסִפְרֵי פָּרָשַׁת רְאֵה: "אֵין וְהָיָה אֶלָּא מִיָּד". וּלְהָעִיר, שֶׁרַשַׁ"י הִשְׁמִיט תֵּבַת "וְהָיָה".

(יט) וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה:

יט וִיהֵי בְּמֵיכַלְכוֹן מִלַּחְמָא דְּאַרְעָא תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא קֳדָם יְיָ:

(כ) רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ:

כ רֵישׁ אַצְוָתְכוֹן חַלְתָּא תַּפְרְשׁוּן אַפְרָשׁוּתָא כְּמָא דִי מַפְרְשִׁין מִן אִדְרָא כֵּן תַּפְרְשׁוּן יָתַהּ:

רש"י◄ **רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם** • כְּשֶׁתָּלוּשׁוּ כְּדֵי עֲרִיסוֹתֵיכֶם שֶׁאַתֶּם רְגִילִין לָלוּשׁ בַּמִּדְבָּר, וְכַמָּה הִיא? (שמות טז): "וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר", "עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת" (וְשִׁעוּרוֹ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה) תָּרִימוּ מֵרֵאשִׁיתָהּ, כְּלוֹמַר, קֹדֶם שֶׁתֹּאכְלוּ מִמֶּנָּה, רֵאשִׁית תִּלָּקַח חַלָּה אַחַת תְּרוּמָה לְשֵׁם ה'. **חַלָּה** • טורטי"ל בְּלַעַ"ז. **כִּתְרוּמַת גֹּרֶן** • שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר, וְלֹא כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ שִׁעוּר. אֲבָל חֲכָמִים נָתְנוּ שִׁעוּר לְבַעַל הַבַּיִת — אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וְלַנַּחְתּוֹם — אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה.

(כא) מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס

כא מֵרֵישׁ אַצְוָתְכוֹן תִּתְּנוּן קֳדָם יְיָ אַפְרָשׁוּתָא לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם** • (ספרי) לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם" — שׁוֹמֵעַ אֲנִי רִאשׁוֹנָה שֶׁבָּעִסּוֹת, תַּלְמוּד־לוֹמַר: "מֵרֵאשִׁית" — מִקְצָתָהּ וְלֹא כֻּלָּהּ. **תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה** • (ספרי) לְפִי שֶׁלֹּא שָׁמַעְנוּ שִׁעוּר לְחַלָּה, נֶאֱמַר "תִּתְּנוּ", שֶׁיְּהֵא בָּהּ כְּדֵי נְתִינָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקו"ש חי"ח עמ' 183 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ

מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה (טו, כא) לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת חַלָּה לְפָרָשַׁת ע"ז, לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל ע"ז (ויקרא רבה פט"ו, ו) אָמְרוּ חֲז"ל (שבת לא, א) "אֲמוּנַת זֶה סֵדֶר זְרָעִים", וּפֵרֵשׁ בְּתוֹס' (ד"ה אמונת) "שֶׁמַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים וְזוֹרֵעַ". וְהַחִדּוּשׁ בָּזֶה הוּא, דַּהֲרֵי הַמַּשְׁקִיעַ בַּעֲבוֹדַת הַשָּׂדֶה, עָלוּל לַחְשֹׁב, שֶׁגִּדּוּל הַתְּבוּאָה וּרְוָחָיו שֶׁמְּקַבֵּל מֵעֲבוֹדָה זוֹ, הֵם תּוֹצָאָה מִגֹּדֶל יְגִיעָתוֹ וְהַשְׁקָעָתוֹ בְּשָׂדֵהוּ, וְ"כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה" ח"ו. אַךְ יִשְׂרָאֵל הַזּוֹרֵעַ אֶת שָׂדֵהוּ יוֹדֵעַ, שֶׁגִּדּוּל הַתְּבוּאָה וְאֵיכוּתָהּ אֵינָם בָּאִים מִ"כֹּחוֹ" שֶׁל הָאָדָם ח"ו, כִּי־אִם הַקָּבָּ"ה הוּא הַ"נּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל", וּ"בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר". וְלָכֵן זְרִיעָתוֹ אֵינָהּ מִפְּנֵי שֶׁבִּכֹּחַ הַשָּׂדֶה לְהָבִיא לוֹ פַּרְנָסָתוֹ, כִּי־אִם שֶׁ"מַּאֲמִין בְּחֵי הָעוֹלָמִים", שֶׁיָּבִיא לוֹ אֶת פַּרְנָסָתוֹ עַל־יְדֵי הַזְּרִיעָה.

וְזֶהוּ תֹּכֶן מִצְוַת חַלָּה, שֶׁהָאָדָם מֵבִין וּמַכִּיר שֶׁלֹּא מִיגִיעָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ עָשָׂה אֶת הַחַיִל הַזֶּה, כִּי־אִם הַקָּבָּ"ה לְבַדּוֹ הֵבִיא לוֹ אֶת הַבְּרָכָה, וְאִם כֵּן הֲרֵי אֵין הַתְּבוּאָה וְהָעִסָּה שַׁיָּכִים לוֹ, אֶלָּא לְהַקָּבָּ"ה. וְלָכֵן הוּא נוֹתֵן אֶת "רֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם" – "תְּרוּמָה לַה'", כִּי בֶּאֱמֶת שַׁיָּכָת הָעִסָּה לְהַקָּבָּ"ה.

וְזֶהוּ "כָּל הַמְקַיֵּם מִצְוַת חַלָּה כְּאִלּוּ בִּטֵּל ע"ז", כִּי בְּקִיּוּם מִצְוַת חַלָּה מַרְאֶה הָאָדָם שֶׁאֵין כֹּחַ וּשְׁלִיטָה לְשׁוּם דָּבָר מִבַּלְעֲדֵי ה', וַאֲפִילּוּ פַּרְנָסָתוֹ אֵינָהּ מַגִּיעָה מֵעַצְמָהּ ע"פ דַּרְכֵי הַטֶּבַע כִּי־אִם מֵהַקָּבָּ"ה לְבַדּוֹ.

(כב) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה:

כב וַאֲרֵי תִשְׁתְּלוּן וְלָא תַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוֹדַיָּא הָאִלֵּין דִּי מַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה:

רש"י◄ **וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ•** (ספרי) עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הָיְתָה בִּכְלַל "כָּל הַמִּצְוֹת" שֶׁהַצִּבּוּר מְבִיאִין עֲלֵיהֶם פַּר, וְהֲרֵי הַכָּתוּב מוֹצִיאָהּ כָּאן מִכְּלָלָן, לִדּוֹן בְּפַר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת. **וְכִי תִשְׁגּוּ וְגוֹ'•** (שם) בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - הַכָּתוּב מְדַבֵּר; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל הַמִּצְוֹות? תַּלְמוּד־לוֹמַר: "אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה" — מִצְוָה אַחַת שֶׁהִיא כְּכָל הַמִּצְוֹת: מַה הָעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹות, (כריתות ז) פּוֹרֵק עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, אַף מִצְוָה זוֹ פּוֹרֵק בָּהּ עֹל וּמֵפֵר בְּרִית וּמְגַלֶּה פָּנִים, וְאֵיזוֹ? זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. **אֲשֶׁר־דִּבֶּר ה' אֶל־מֹשֶׁה•** (הוריות ח) "אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ" — מִפִּי הַגְּבוּרָה שְׁמַעְנוּם (תהלים סב): "אַחַת דִּבֶּר אֱלֹהִים שְׁתַּיִם־זוּ שָׁמָעְתִּי".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לח עמ' 57)

פּוֹרֵק עֹל, וּמֵפֵר בְּרִית, וּמְגַלֶּה פָּנִים (רש"י טו, כב)

פּוֹרֵק עֹל – כְּנֶגֶד חֻקִּים, שֶׁהֵם גְּזֵרוֹת הַמֶּלֶךְ, וּמַטְרָתָם קַבָּלַת עֹל. **מֵפֵר בְּרִית** – כְּנֶגֶד עֵדוֹת, שֶׁהֵם עֵדוּת וְזִכָּרוֹן לְחַסְדֵי הַמָּקוֹם וְכַדּוֹמָה, וְהֵם בְּגֶדֶר שְׁמִירַת 'בְּרִית' (בְּרִית הִיא אוֹת וְזִכָּרוֹן בֵּין כּוֹרְתֵי הַבְּרִית). **מְגַלֶּה פָּנִים** – כְּנֶגֶד מִשְׁפָּטִים, שֶׁהֵם מִצְוֹת שִׂכְלִיּוֹת, הַיְינוּ הַנְהָגוֹת יְשָׁרוֹת. הָאָדָם מַמְצִיא אוֹפַנִּים וּטְעָמִים חֲדָשִׁים שֶׁעַל־יָדָם הוּא 'מְעַקֵּם' וּמְעַוֵּת אֶת שֶׁכָּל הַתּוֹרָה.

(כג) אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם:

כג יָת כָּל דִּי פַקִּיד יְיָ יָתְכוֹן בִּידָא דְמֹשֶׁה מִן יוֹמָא דִּי פַקִּיד יְיָ וּלְהַלָּא לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה וְגוֹ'•** (ספרי) מַגִּיד, שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּכוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ וּבְכָל מַה שֶׁנִּתְנַבְּאוּ הַנְּבִיאִים, שֶׁנֶּאֱמַר: לְ"מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה".

(כד) וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת:

כד וִיהֵי אִם מֵעֵינֵי כְּנִשְׁתָּא אִתְעֲבֵדַת לְשָׁלוּ וְיַעְבְּדוּן כָּל כְּנִשְׁתָּא תּוֹר בַּר תּוֹרֵי חַד לַעֲלָתָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתֵהּ וְנִסְכֵּהּ כְּדִדְחֵזֵי וּצְפִיר בַּר עִזֵּי חַד לְחַטָּאתָא:

רש"י◄ **אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה•** (הוריות ה' ב') אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה עֲבֵרָה זוֹ עַל־יְדֵי שׁוֹגֵג, כְּגוֹן שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ עַל אַחַת מִן הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת לַעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּכָךְ. **לְחַטָּת•** (הוריות יג, זבחים צ') חָסֵר א', שֶׁאֵינוֹ כִּשְׁאָר חַטָּאוֹת, שֶׁכָּל חַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַבָּאוֹת עִם עוֹלָה, הַחַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה): "וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עוֹלָה", וְזוֹ עוֹלָה קוֹדֶמֶת לְחַטָּאת.

(כה) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם:

כה וִיכַפַּר כַּהֲנָא עַל כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשְׁתְּבֵק לְהוֹן אֲרֵי שָׁלוּתָא הִיא וְאַנּוּן אַיְתִיאוּ יָת קָרְבַּנְהוֹן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ וְחוֹבַתְהוֹן קֳדָם יְיָ עַל שָׁלוּתְהוֹן:

רש"י◄ **הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה'•** (ספרי. יבמות ט) זֶה הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה, הוּא פַּר הָעוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִשֶּׁה לַה'". **וְחַטָּאתָם•** זֶה הַשָּׂעִיר.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ וְגוֹ'. רַז"ל אָמְרוּ (הוֹרִיּוֹת ח'.) שֶׁכָּתוּב זֶה מְדַבֵּר בְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְיֵשׁ בּוֹ כֶּפֶל אוֹמְרוֹ **אֵת כָּל הַמִּצְוֹת** וְגוֹ' **אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה** וְגוֹ' שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁכּוֹפֵר בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת וּבְכָל שְׁאָר מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה, וְחוּץ מִדִּבְרֵיהֶם נִרְאֶה שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵר עַל כָּל מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה וּמְבַטֵּל כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה, כְּנֶגֶד בִּטּוּל מִצְוֹת עֲשֵׂה אָמַר וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הֲרֵי בִּטּוּל כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּכְנֶגֶד עֲבֵרַת עַל כָּל מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה אָמַר אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֲלֵיכֶם, וְחִדּוּשׁ הִשְׁמִיעָנוּ הַכָּתוּב בְּמִצְוֹת עֲשֵׂה וּבְמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, כִּי יֵשׁ בְּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה אַף עַל פִּי כֵן הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הֲרֵי הוּא כְּכוֹפֵר גַּם בָּהּ, וּכְמוֹ כֵן יֵשׁ בְּמִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה חֲמוּרוֹת הֲרֵי הוּא גַּם כֵּן כְּכוֹפֵר בְּכֻלָּן וְעָנְשׁוֹ שָׁקוּל לַכֹּל: תורה כג

(כו) וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה: ס

כו וְיִשְׁתְּבֵק לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אֲרֵי לְכָל עַמָּא בִּשְׁלוּתָא:

◆ שבת קודש כ"ה סיון ◆

(כז) וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת:

כז וְאִם אֱנַשׁ חַד יֶחֱוֹב בְּשָׁלוּ וִיקָרֵב עִזָּא בַּת שַׁתַּהּ לְחַטָּאתָא:

רש"י◄ תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה • בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ • שְׁאָר עֲבֵרוֹת - יָחִיד מֵבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, וּבְזוֹ קָבַע לָהּ שְׂעִירָה.

(כח) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ:

כח וִיכַפֵּר כַּהֲנָא עַל אֱנַשׁ דְּאִשְׁתְּלִי בְּמֵחֲבֵהּ בְּשָׁלוּ קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ:

(כט) הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה:

כט יַצִּיבָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיהוֹן אוֹרַיְתָא חֲדָא יְהֵי לְכוֹן לְדַיְעַבֵּד בְּשָׁלוּ:

(ל) וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה בְיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:

ל וֶאֱנַשׁ דְּיַעְבֵּד בְּרִישׁ גְּלִי מִן יַצִּיבָא וּמִן גִּיּוֹרָא קֳדָם יְיָ הוּא מַרְגֵּז וְיִשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא מִגּוֹ עַמַּהּ:

רש"י◄ בְּיָד רָמָה • בְּמֵזִיד. מְגַדֵּף • מְחָרֵף, כְּמוֹ: (יחזקאל ה) "וְהָיִתָה חֶרְפָּה וּגְדוּפָה", (ישעיה לו) "אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־אַשּׁוּר". וְעוֹד דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: מִכָּאן לַמְּבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם שֶׁהוּא בְּכָרֵת (סנהדרין צ. כריתות ד')◆

(לא) כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ: פ

לא אֲרֵי עַל מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַר וְיָת פִּקּוּדוֹהִי אַשְׁגִּי אִשְׁתֵּצָאָה תִּשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהִיא חוֹבַהּ בַּהּ:

רש"י◄ דְּבַר־ה' • (סנהדרין צט) אַזְהָרַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְהַשְּׁאָר — מִפִּי מֹשֶׁה. עֲוֹנָהּ בָּהּ • בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ, שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה.

(לב) וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת:

לב וַהֲווֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבְּרָא וְאַשְׁכָּחוּ גַּבְרָא כַּד מְגַבַּב אָעִין בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ל) **וְהַנֶּפֶשׁ** אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה וְגוֹ'. פֵּרוּשׁ שֶׁהָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּמֵזִיד מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ גִּדֵּף אֶת ה' ח"ו וְלָזֶה עָנְשׁוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִקֶּרֶב עַמָּהּ וְאָמַר עוֹד **כִּי דְּבַר ה' בָּזָה** וְגוֹ' פֵּרוּשׁ וּלְטַעַם שֶׁשִּׁקּוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַתּוֹרָה הֲרֵי זֶה בִּטֵּל כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְהוּא אוֹמְרוֹ **דְּבַר ה' בָּזָה** וְעָבַר גַּם כֵּן עַל כָּל מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה וְהוּא אוֹמְרוֹ **וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפֵר** וְלָזֶה הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא הִכָּרֵת כְּנֶגֶד גִּידֵי הַנְּשָׁמָה תִּכָּרֵת כְּנֶגֶד אֵיבָרֶיהָ לְפִי שֶׁהַנְּשָׁמוֹת יֵשׁ לָהֶם רמ"ח אֵיבָרִים וְשס"ה גִּידִים שֶׁכְּנֶגְדָּם נָתַן ה' רמ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה וְשס"ה מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה וּכְשֶׁעָבַר עַל כֻּלָּן לֹא נִשְׁאַר לָהּ עָנְף שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּחְיֶה וְאֵין לָהּ תְּקוּמָה עוֹד וְנִקְבַּע בָּהּ הָעוֹן לְעוֹלָם וָעֶד וְהוּא מַאֲמַר **עֲוֹנָהּ בָּהּ** וְרַז"ל דָּרְשׁוּ (ספרי, סנהדרין צ"ט) הַכָּתוּב בְּעִנְיָן אַחֵר וְשִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה: תורה לא

לב) **וַיִּהְיוּ** בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וְגוֹ'.

רש"י ◄ **וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ•** (ספרי) בִּגְנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ אֶלָּא שַׁבָּת רִאשׁוֹנָה, וּבַשְּׁנִיָּה בָּא זֶה וְחִלְּלָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ – מתוך 'לקראת שבת'

הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: (טו, לב) מַעֲשֶׂה הַמְּקוֹשֵׁשׁ הָיָה כוּ' מִיַּד אַחַר מַעֲשֵׂה מְרַגְּלִים, דְּאָמַר בַּמִּדְרָשׁ דִּלְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּנוּ, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ מִמַּעֲשֵׂה מְרַגְּלִים, שׁוּב אֵין מְחֻיָּבִין בְּמִצְוֹת. עָמַד וְחִלֵּל שַׁבָּת, כְּדֵי שֶׁיֵּהָרֵג וְיִרְאוּ אֲחֵרִים (תוד"ה אפילו, בבא בתרא קיט, ב)

יֵשׁ לְעַיֵּן, מַהוּ הַטַּעַם לְזֶה שֶׁחָשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִשּׁוּם שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ, אֵינָם מְחֻיָּבִים בְּמִצְוֹת, דְּמִדּוּעַ יִפָּטְרוּ מֵחִיּוּב הַמִּצְוֹת בִּשְׁבִיל זֶה?

וְיוּבָן זֶה עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּסה"ק (ראה לקו"ת ריש פרשתנו, ועוד) שֶׁהַטַּעַם לְזֶה שֶׁרָצוּ הַמְרַגְּלִים לִשָּׁאֵר בַּמִּדְבָּר הוּא כִּי עִקַּר עִסְקָם בַּמִּדְבָּר הָיָה בִּלְמוּד הַתּוֹרָה וּכְמַחְזָ"ל (מכילתא בשלח טז, ז) לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה לִדְרוֹשׁ אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן, דְּעִקַּר לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִקַּר הֲעֲבוֹדָה הִיא בְּמַעֲשֶׂה - מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, "שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךָ" וְגוֹ'.

וְעַל־פִּי־זֶה חָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל דְּמִכֵּיוָן שֶׁ"נִּגְזַר עֲלֵיהֶן שֶׁלֹּא לִכָּנֵס לָאָרֶץ", הֲרֵי זֶה סִימָן שֶׁ"אֵין מְחֻיָּבִים בְּמִצְוֹת", שֶׁהִיא עֲבוֹדַת "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל" כַּנַ"ל.

וְעַל זֶה בָּא סִפּוּר הַמְּקוֹשֵׁשׁ לְהוֹרוֹת, דְּאַף שֶׁ"לְשֵׁם שָׁמַיִם נִתְכַּוְּנוּ", וּמֵחֲשֵׁבְתּוֹ וְשִׂכְלוֹ הָיוּ שְׁלֵמִים עִם הַקָּבָּ"ה וְתוֹרָתוֹ, מִכָּל־מָקוֹם מִכֵּיוָן שֶׁלְּפֹעַל חִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת בְּמַעֲשֶׂה, נִתְחַיֵּב סְקִילָה. וְהוּא הַדָּבָר בְּנוֹגֵעַ לְאַלּוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בַּ"מִּדְבָּר", דְּאַף שֶׁרֹב עִסּוּקָם הָיָה בַּתּוֹרָה וּבַהֲבָנַת הַשֵּׂכֶל, מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי הֵם "מְחֻיָּבִים בְּמִצְוֹת", וְעִקַּר עִנְיַן הַמִּצְוָה - צִוּתָא וְחִבּוּר עִם הַקָּבָּ"ה הוּא עַל־יְדֵי **מַעֲשֶׂה** הַמִּצְוָה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

קָשֶׁה מַה בָּא הַכָּתוּב לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (צ"ה) וְזֶה לְשׁוֹנָם אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מְקוֹשֵׁשׁ מַעֲבִיר ד' אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים הָיָה עַד כָּאן. גַּם אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת פֶּרֶק א' (ו') וְזֶה לְשׁוֹנָם תָּנוּ רַבָּנָן סְרַטְיָא וּפְלַטְיָא וְכוּ' זוֹ הִיא רְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִקְשׁוּ בַּשַּׁ"ס וְלַחֲשֹׁב נַמִּי מִדְּבָר דְּהָא תַּנְיָא אֵיזֶהוּ רְשׁוּת הָרַבִּים סְרַטְיָא וְכוּ' וְהַמִּדְבָּר, וְתֵרֵץ אַבַּיֵּי לֹא קַשְׁיָא כָּאן בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִים בַּמִּדְבָּר כָּאן בִּזְמַן הַזֶּה, וּפֵרֵשׁ רַשִּׁ"י וְזֶה לְשׁוֹנוֹ בִּזְמַן הַהוּא חָשׁוּב רְשׁוּת הָרַבִּים בִּזְמַן הַזֶּה אֵינוֹ מְקוֹם הִלּוּף לְרַבִּים פֵּרוּשׁ וּבְרֵיתָא דִּקְתָנֵי וְהַמִּדְבָּר הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּאִי אִבָּא רַבִּים מְצוּיִים עַכְשָׁו בַּמִּדְבָּר תְּדִיר גַּם כֵּן הִיא בִּכְלַל רְשׁוּת הָרַבִּים:

וְהוּא מַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב כְּשֶׁרָצָה לְהוֹדִיעַ עָוֹן הַמְקוֹשֵׁשׁ שֶׁהוּא מַעֲבִיר ד' אַמּוֹת לִסְבָרַת רַב יְהוּדָה הִקְדִּים לוֹמַר וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר פֵּרוּשׁ וּבָזֶה הוּא שֶׁנֶּחְשַׁב לוֹ חִלּוּל הַשַּׁבָּת לְהִתְחַיֵּב מִיתָה, אֲבָל אִם לֹא הָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הֲגַם שֶׁהָיָה מַעֲבִיר ד' אַמּוֹת שָׁם אֵינוֹ חַיָּב שֶׁאֵין לוֹ דִּין רְשׁוּת הָרַבִּים:

וּלְפִי סְבָרַת רַמְבָּ"ם (הל' שבת פי"ד) כְּפִי מַה שֶׁנִּשְׁמַע מִדְּבָרָיו מִמַּה שֶׁמָּנָה הַמִּדְבָּר בִּכְלַל רְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא חָלַק אִם מְצוּיִים יִשְׂרָאֵל לְשֶׁאֵינָם מְצוּיִים, וּפֵרַשְׁתִּי בּוֹ בְּחִבּוּרִי חֵפֶץ ה' שֶׁחִבַּרְתִּי בִּימֵי חָרְפִּי שֶׁהָרַמְבָּ"ם מְפָרֵשׁ דִּבְרֵי אַבַּיֵּי עַל זֶה הַדֵּרֶךְ כָּאן בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל פֵּרוּשׁ תִּנָּא שֶׁהִזְכִּיר הַמִּדְבָּר מְדַבֵּר עַל אוֹתוֹ זְמַן לָזֶה מְנָאוֹ גַּם כֵּן וְתַנָּא שֶׁלֹּא הִזְכִּיר אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בַּזְּמַן הַזֶּה וּזְמַן הַזֶּה אֵינָן מְצוּיִים הוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת וּלְצַד שֶׁאֵינָם מְצוּיִים לֹא טָרַח לְהַשְׁמִיעֵנוּ דִּינוֹ, וְאֵין הֲכִי נַמִּי שֶׁאֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה הַמִּדְבָּר רְשׁוּת הָרַבִּים, אִם כֵּן נַדְחוֹר לְקַשְׁיָתֵנוּ לְדֶרֶךְ זֶה לָמָּה הֶצְרִךְ הַכָּתוּב לוֹמַר וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר:

וְיִתְבָּאֵר עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ עוֹד שָׁם (שבת צ"ו) וְזֶה לְשׁוֹנָם בְּמַתְנִיתָא תָּנָא מְקוֹשֵׁשׁ תּוֹלֵשׁ הַזֵּה עַד כָּאן, וּלְצַד שֶׁתִּקְשֶׁה לְדִבְרֵי הַתַּנָּא וַהֲלֹא אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (חֻלִּין פ"ח) בְּדִינֵי כִּסּוּי דָּם חַיָּה וְעוֹף אֵין מְכַסִּין בַּעֲפַר הַמִּדְבָּר מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלֵחָה וְאֵינָהּ מַצְמַחַת עַד כָּאן. אִם כֵּן מִנַּיִן יָצְאוּ צְמָחִים בַּמִּדְבָּר שֶׁתִּלְּשָׁם מְקוֹשֵׁשׁ, לָזֶה הִקְדִּים לוֹמַר **וַיִּהְיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר,** וְאָמְרוּ ז"ל (במד"ר פי"ט) שֶׁבְּאֵרֹהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה מַשְׁקֶה וְהָיָה מַעֲלֶה גִּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים וְאִם כֵּן הָיוּ גְּדָלִים צְמָחִים בַּמִּדְבָּר לִתְלֹשׁ, גַּם לִסְבָרַת רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב שֶׁאָמַר (שבת שם) מְעִמָּר הָיָה יִתְיַשֵּׁב גַּם כֵּן הַכָּתוּב בְּדֶרֶךְ זֶה:

וַיִּמְצְאוּ אִישׁ וְגוֹ'. אָמַר לְשׁוֹן מְצִיאָה יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (ילקוט) שֶׁאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה צְאוּ וּרְאוּ אִם יֵשׁ אָדָם שֶׁחִלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת וְכוּ' עַד כָּאן. לָזֶה אָמַר וַיִּמְצְאוּ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרוֹ (אסתר ב') וַיְבַקֵּשׁ הַדָּבָר וַיִּמָּצֵא:

מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. הִקְדִּים זִכְרוֹן הַמַּעֲשֶׂה קֹדֶם זִכְרוֹן הַיּוֹם וְלֹא אָמַר בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים, לוֹמַר שֶׁלֹּא נִתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ שַׁבָּת כְּשֶׁעָשָׂה מַעֲשָׂיו, וְאִם הָיָה מַקְדִּים זִכְרוֹן שַׁבָּת הָיָה נִשְׁמָע שֶׁמְּצָאוּהוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת פֵּרוּשׁ הַיְדוּעַ אֶצְלָם, אֲבָל מֵאוֹמְרוֹ מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת חוֹזֵר זִכְרוֹן הַשַּׁבָּת אֶל הַמְקוֹשֵׁשׁ שֶׁיּוֹדֵעַ כִּי שַׁבָּת הוּא, וְרַז"ל (ספרי) נִתְחַכְּמוּ לְהוֹצִיא דָּבָר זֶה שֶׁיּוֹדֵעַ הָיָה שֶׁהוּא שַׁבָּת מִמַּה שֶׁכָּפַל לוֹמַר בַּפָּסוּק שֶׁאַחַר זֶה מְקוֹשֵׁשׁ עֵצִים שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁאַחַר שֶׁהוֹדִיעוּהוּ שַׁבָּת הוּא חָזַר לְקוֹשֵׁשׁ, וּלְדַרְכֵּנוּ טַעַם שֶׁכָּפַל לוֹמַר פַּעַם ב' מְקוֹשֵׁשׁ לְהוֹדִיעֵנוּ שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ שִׁגְגַת מְלָאכָה אֶלָּא הוֹדִיעוּהוּ כִּי הִיא מְלָאכָה שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ, וְהוּא אוֹמְרוֹ אוֹתוֹ מְקוֹשֵׁשׁ פֵּרוּשׁ הוּא הָיָה יוֹדֵעַ כִּי עוֹשֶׂה מְלָאכָה, וּבְזֶה הָיוּ לוֹ זְדוֹן שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכָה: תורה לג

(לג) וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקַשֵּׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה:

לג וְקָרִיבוּ יָתֵהּ דְּאַשְׁכָּחוּ יָתֵהּ כַּד מְגַבֵּב אָעִין לְוָת מֹשֶׁה וּלְוָת אַהֲרֹן וּלְוָת כָּל כְּנִשְׁתָּא:

רש"י◄ **הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקַשֵּׁשׁ•** (ספרי. סנהדרין מ"א) שֶׁהִתְרוּ בּוֹ וְלֹא הִנִּיחַ מִלְּקוֹשֵׁשׁ, אַף שֶׁמְּצָאוּהוּ וְהִתְרוּ בּוֹ.

(לד) וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ס

לד וְאַסְּרוּ יָתֵהּ בְּבֵית מַטְרָא אֲרֵי לָא אִתְפְּרַשׁ לְהוֹן מָה דְּיַעְבְּדוּן לֵהּ:

רש"י◄ **כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ•** (ספרי. סנהדרין עח) לֹא הָיוּ יוֹדְעִים בְּאֵיזוֹ מִיתָה יָמוּת, אֲבָל יוֹדְעִים הָיוּ שֶׁהַמְּחַלֵּל שַׁבָּת בְּמִיתָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

לֹא מָצִינוּ בְּעוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה עִנְיָן שֶׁל מַאֲסָר [וּמַה שֶׁכָּתוּב "וַיַּנִּיחוּהוּ בְּמִשְׁמָר", הֲרֵי זֶה רַק עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר דִּינוֹ, וְלֹא בְּתוֹר עוֹנֶשׁ] - כִּי גַּם עוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה הֵם עִנְיָן שֶׁל חֶסֶד (כְּשֵׁם שֶׁהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת חֶסֶד), בִּשְׁבִיל הַתִּיקּוּן כו', וְכֵיוָן שֶׁבְּמַאֲסָר לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל הֲלִיכָה, שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַמְּכָנָן, לָכֵן לֹא נִמְצָא בַּתּוֹרָה עוֹנֶשׁ שֶׁל מַאֲסָר.

(לה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה:

לה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל גַּבְרָא מְרַגַּם יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא כָּל כְּנִשְׁתָּא מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא:

רש"י◄ **רָגוֹם•** עָשֹׂה פשנ"ט בְּלַעַ"ז, וְכֵן: "הָלוֹךְ" אלנ"ט, וְכֵן: "זָכוֹר" וְ"שָׁמוֹר".

(לו) וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

לו וְאַפִּיקוּ יָתֵהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּרְגָמוּ יָתֵהּ בְּאַבְנַיָּא וּמִית כְּמָא די פַּקִיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש"י◄ **וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ•** מִכָּאן, שֶׁבֵּית הַסְּקִילָה חוּץ וְרָחוֹק מִבֵּית־דִּין (סנהדרין מב).

(לז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

לז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר:

(לח) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת:

לח מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן וְיַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּרוּסְפְּדִין עַל כַּנְפֵי כְּסוּתְהוֹן לְדָרֵיהוֹן וְיִתְּנוּן עַל כְּרוּסְפְּדָא דְּכַנְפָא חוּטָא דִּתְכֵלְתָּא:

רש"י◄ **וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת•** עַל שֵׁם הַפְּתִילִים הַתְּלוּיִים בָּהּ, כְּמוֹ (יחזקאל ח): "וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי". דָּבָר אַחֵר: "צִיצִת" — עַל שֵׁם "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", כְּמוֹ (שיר ב): "מְצִיץ מִן־הַחֲרַכִּים". **תְּכֵלֶת•** (מנחות מד) צֶבַע יָרֹק שֶׁל חִלָּזוֹן.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לז) וַיֹּאמֶר ה' אֶל משֶׁה. טַעַם שִׁנּוּי פָּרָשָׁה זוֹ שֶׁאָמַר **וַיֹּאמֶר** מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכָל הַתּוֹרָה שֶׁבְּכֻלָּן הוּא אוֹמֵר וַיְדַבֵּר יִתְבָּאֵר עַל פִּי מַאֲמָרָם ז"ל (ילקוט) שֶׁאָמְרוּ כְּשֶׁרָאָה משֶׁה מַעֲשֵׂה הַמְקוֹשֵׁשׁ אָמַר לִפְנֵי ה' בִּימֵי הַחֹל לוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל תְּפִלִּין וְזוֹכְרִין הַמִּצְוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בַּמֶּה יִזְכְּרוּ וְהֵשִׁיב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֲרֵינִי נוֹתֵן לָהֶם מִצְוַת צִיצִית שֶׁבָּהּ יִזְכְּרוּ וְכוּ' עַד כָּאן, לָזֶה אָמַר וַיֹּאמֶר פֵּרוּשׁ אֲמִירָה הַמְסֻעֶדֶת אֶת הַלֵּב בִּמְבָקְשׁוֹ: תורה לח **לח) דַּבֵּר** וְגוֹ' וְאָמַרְתָּ. לְצַד שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה חִיּוּב הַמִּצְוָה, וְיֵשׁ גַּם כֵּן מַעֲלָה וְכָבוֹד הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנָּה, לָזֶה אָמַר דִּבּוּר וַאֲמִירָה: **וְעָשׂוּ** לָהֶם וְגוֹ'. טַעַם אוֹמְרוֹ וְא"ו בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן, לְפִי מַה שֶׁאָמְרוּ ז"ל שֶׁכָּתַבְתִּי בַּפָּסוּק וַיֹּאמֶר שֶׁאָמַר משֶׁה לַה' בִּימֵי הַחֹל לוֹבְשִׁין תְּפִלִּין וְזוֹכְרִים וְכוּ' עַד כָּאן. לָזֶה כְּשֶׁבָּא לוֹמַר לוֹ שֶׁיַּעֲשׂוּ צִיצִת יֵשׁ מָקוֹם לִטְעוֹת כִּי מִצְוָה זוֹ תִּהְיֶה בִּמְקוֹם תְּפִלִּין רָצָה לוֹבֵשׁ תְּפִלִּין רָצָה לוֹבֵשׁ צִיצִת בְּלֹא תְּפִלִּין וַאֲפִלּוּ בִּשְׁאָר יָמִים שֶׁבְּאַחַד מֵהֶם יַסְפִּיק לִזְכִירַת הַמִּצְוֹת, לָזֶה אָמַר **וְעָשׂוּ** וְא"ו מוֹסִיף שֶׁמִּצְוַת תְּפִלִּין בִּמְקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת וּמוֹסִיף מִצְוַת צִיצִת:

(לט) **וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם:**

לט וִיהוֹן לְכוֹן לִכְרוּסְפְּדִין וְתֶחֱזוּן יָתֵהּ וְתִדְכְּרוּן יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא דַיְיָ וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְלָא תִטְעוּן בָּתַר הִרְהוּר לִבְּכוֹן וּבָתַר חֵיזוּ עֵינֵיכוֹן דִּי אַתּוּן טָעַן בַּתְרֵיהוֹן:

רש"י ◄ **וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה'.** שֶׁמִּנְיַן גִּימַטְרִיָּא שֶׁל "צִיצִית" — שֵׁשׁ מֵאוֹת, וּשְׁמוֹנָה חוּטִים וַחֲמִשָּׁה קְשָׁרִים הֲרֵי תְּרִי"ג. **וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם.** כְּמוֹ "מִתּוּר הָאָרֶץ". הַלֵּב וְהָעֵינַיִם הֵם מְרַגְּלִים לַגּוּף, וּמְסַרְסְרִים לוֹ אֶת הָעֲבֵרוֹת: הָעַיִן רוֹאָה וְהַלֵּב חוֹמֵד, וְהַגּוּף עוֹשֶׂה אֶת הָעֲבֵרוֹת.

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לִדֹרֹתָם וְנָתְנוּ וגו'. הֶצְרֵךְ לוֹמַר **לִדֹרֹתָם,** לְצַד שֶׁלֹּא בָּאָה מִצְוָה זוֹ אֶלָּא לְזִכְרוֹן הַמִּצְוֹת כְּשֶׁיִּרְאוּ אוֹתוֹ, תְּבוֹא הַסִּבָּרָא לוֹמַר כְּשֶׁיָּבוֹא דּוֹר קָדוֹשׁ וְטָהוֹר שֶׁאֵין צְרִיכִין לְזִכְרוֹן זֶה אֵין צֹרֶךְ בְּצִיצִת תַּלְמוּד לוֹמַר **לִדֹרֹתָם.** עוֹד יִרְצֶה בְּהָעִיר לָמָּה כָּתַב **לִדֹרֹתָם** בְּאֶמְצַע פְּרָטֵי הַמִּצְוָה. אָכֵן לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּמִצְוַת צִיצִת ב' דְּבָרִים הַלָּבָן וְהַתְּכֵלֶת, הַלָּבָן יֶשְׁנוֹ בְּכָל זְמָן, וְהַתְּכֵלֶת יֵשׁ זְמָן שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְנִתְחַכֵּם ה' וְאָמַר **לִדֹרֹתָם** קֹדֶם זִכְרוֹן הַתְּכֵלֶת לוֹמַר שֶׁהַלָּבָן לְדוֹרוֹתָם אֲבָל תְּכֵלֶת כְּשֶׁאֵינוֹ בְּנִמְצָא אֵין חִיּוּב בּוֹ, וַהֲגַם שֶׁהַתְּכֵלֶת אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַלָּבָן וְלֹא הַלָּבָן אֶת הַתְּכֵלֶת (מְנָחוֹת ל"ח.), אַף עַל פִּי כֵן הַלָּבָן הוּא בְּנִמְצָא לְדוֹרוֹת בְּלֹא הֶפְסֵק מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַתְּכֵלֶת: תורה לט

לט) וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת. אֵין יָדוּעַ מְכֻוָּן מַאֲמָר זֶה שֶׁיִּהְיֶה לְצִיצִת, וּלְדִבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת שֶׁכָּתְבוּ בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת דַּף מ"ג בְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָמַר שָׁם וְזֶה לְשׁוֹנוֹ גָּדוֹל עָנְשׁוֹ שֶׁל לָבָן מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל תְּכֵלֶת, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לְב' עֲבָדָיו לְאֶחָד אָמַר הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל טִיט וּלְאֶחָד אָמַר הָבֵא לִי חוֹתָם שֶׁל זָהָב וּפָשְׁעוּ שְׁנֵיהֶם וְלֹא הֵבִיאוּ אֵיזֶה מֵהֶם עָנְשׁוֹ מְרֻבֶּה וכו', כָּתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת מַה שֶּׁמְּדַמֶּה חוֹתָם שֶׁל טִיט לְצִיצִית שֶׁכָּךְ עוֹשִׂים לַעֲבָדִים וְהַצִּיצִית מֵעִיד עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עַבְדֵי ה' כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (נ"ז) כַּבְלָא דְּעַבְדָּא תְּנַן עַד כָּאן, יִרְצֶה בְּמַאֲמַר וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת לְצַד שֶׁהֵם עֲבָדִים לַה' וְהָעֶבֶד עוֹשֶׂה כַּבְלָא יִהְיֶה לָכֶם סִימָן זֶה לְכַבְלָא דְּעַבְדָּא, וְאָמַר **וּרְאִיתֶם אֹתוֹ** וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' פֵּרוּשׁ כְּשֶׁיַּבִּיטוּ בְּסִימַן עַבְדּוּתָם יִתְּנוּ לֵב שֶׁאֵינָם בְּנֵי חוֹרִין לַעֲשׂוֹת כְּחֶפְצָם בְּמַאֲכָלָם בְּמַלְבּוּשָׁם בְּדִבּוּרָם וּבְכָל מַעֲשֵׂיהֶם כְּעֶבֶד שֶׁאֵימַת רַבּוֹ עָלָיו וְלַעֲמֹד בְּשָׁעָה שֶׁהָאָדוֹן מְצַוֶּה לַעֲמֹד וְלַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת, וְאָמַר **וְלֹא תָתוּרוּ** וגו' פֵּרוּשׁ לְצַד שֶׁהַנִּגְלֶה הוּא דָּבָר שֶׁהָעַיִן חֲפֵצָה וְחוֹשֶׁקֶת בּוֹ, וּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא צִוּוּי עֲשׂוֹת הֵפֶךְ הָרָצוֹן הַטִּבְעִי וּשְׁנוֹא הָעָרֵב הַמֻּרְגָּשׁ, וּמִן הַנִּמְנָע שֶׁיַּעֲמֹד בַּדָּבָר אֶלָּא בְּהָעָרַת סִימַן עַבְדּוּתוֹ הוּא יְכוֹפֵהוּ לְהַפֵּךְ אֲשֶׁר עֵינוֹ וְלִבּוֹ שָׁם יַחְפֹּץ:

וְאָמַר לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם, יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (מְנָחוֹת מ"ד.) מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד וכו' כֵּיוָן שֶׁעָלָה וכו', וְהוּא אוֹמְרוֹ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ פֵּרוּשׁ שֶׁהַצִּיצִית הוּא יַזְכִּיר אֶתְכֶם וְיִמְנַע אֶתְכֶם מֵחֵטְא מִכָּל מִין חֵטְא, וְלָזֶה דִּקְדֵּק לוֹמַר **וַעֲשִׂיתֶם** עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (קִדּוּשִׁין ל"ט.) יָשַׁב אָדָם וְלֹא עָבַר עֲבֵרָה נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר כְּעוֹשֶׂה מִצְוָה וְהָעֲמִידוּהָ בְּבָאָה לְיָדוֹ עֲבֵרָה וּפֵרֵשׁ מִמֶּנָּה, וְאָמַר **וְהִיִּיתֶם** קְדֹשִׁים עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (וי"ק ר' כ"ד) אֵין נִקְרָא קָדוֹשׁ אֶלָּא הַפּוֹרֵשׁ מִן הָעֲרָיוֹת וְאוֹמְרוֹ **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** וגו' פֵּרוּשׁ חִיּוּב הָעַבְדּוּת שֶׁאֲנִי מְחַיֵּב אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת עָלָיו סִימָן לְצַד שֶׁהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם וגו', וְכָפַל לוֹמַר פַּעַם ב' **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** הוּא חִיּוּב מֻשְׂכָּל, וְעַיֵּן מַה שֶּׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק (סוף פ' בְּהַר) כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדַי הֵם וגו':

וּמֵעֵתָּה בָּאנוּ לְהַשְׂכִּיל עַל דְּבַר אֱמֶת אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּמִצְוָה זוֹ שֶׁאֵין לַעֲשׂוֹת צִיצִית אֶלָּא בִּכְסוּת בַּת ד' כְּנָפוֹת וְלֹא בַּת ג' וּבַת ה' כִּי לְצַד שֶׁהַצִּיצִית הוּא סִימַן הָעַבְדּוּת יְצוָ ה' שֶׁיִּהְיֶה הַסִּימָן גַּם כֵּן יַגִּיד מִי לָנוּ אָדוֹן, כִּי יִמָּצֵא גַּם כֵּן דָּבָר זֶה בְּמַלְכֵּי אָרֶץ שֶׁכָּל אֶחָד יַעֲשֶׂה מִין סִימָן אֶחָד לַעֲבָדָיו וְנִכָּר הַסִּמָּן שֶׁל כָּל אֶחָד, וּכְמוֹ כֵן גָּזַר ה' שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה סִימַן עַבְדּוּתֵנוּ לַה' אֶלָּא בְּטַלִּית בַּת ד' כְּנָפוֹת לְרָמוֹז כִּי מַלְכֵּנוּ הוּא הַבּוֹרֵא אַרְבַּע קְצוֹת הָעוֹלָם וְשַׁלִּיט עָלֶיהָ, וְלָזֶה בִּהְיוֹת הַטַּלִּית בַּת ג' וּבַת ה' אָבְדָה הַכַּוָּנָה וְאֵין לַעֲשׂוֹת בָּהּ הַצִּיצִית ע"כ:

וְצוָּה שֶׁיִּהְיוּ הַחוּטִין לָבָן לִרְשֹׁם סִימָנָיו יִתְבָּרֵךְ כִּי מִדּוֹתָיו הֵם מִדַּת הָרַחֲמִים וְהַטּוֹב הָרָמוּז בַּמִּין הַלָּבָן, גַּם הַתְּכֵלֶת לִרְמוֹז עַל שְׁלִיטָתוֹ בַּשָּׁמַיִם כִּי הַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לְרָקִיעַ, גַּם בְּמִסְפַּר הַחוּטִין ד' שֶׁהֵם ח' יִרְמוֹז לִשְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא שֵׁם בֶּן אַרְבַּע וְיִחוּדוֹ בְּהֵיכְלוֹ הוּא בֶּן ח' בְּסוֹד הַשִּׁלּוּב שֶׁל הֲוָיָ"ה וְאֲדָנוּת, גַּם רָשַׁם בְּדַת הָאֵל (מְנָחוֹת ל"ט) לַעֲשׂוֹת קֶשֶׁר הַתְּכֵלֶת עִם הַלָּבָן לְהָעִיר בְּמִשְׁכָּל נֶעֱלָם כִּי הַלָּבָן הוּא סוֹד הַחֶסֶד וְהַתְּכֵלֶת הוּא סוֹד הָרַחֲמִים, וְהוּא סוֹד בְּחִינַת שָׁמַיִם, וּמִדָּה זוֹ מִתְיַחֶסֶת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁהוּא סוֹד הַתִּפְאֶרֶת וְאָמְרוּ מְבִינֵי נִסְתְּרֵי הַתּוֹרָה כִּי מִדַּת הַתִּפְאֶרֶת תִּתְאַב לְמִדַּת הַחֶסֶד שֶׁהִיא מִתְיַחֶסֶת לְאַבְרָהָם, וְלָזֶה יַקִּיף הַתְּכֵלֶת לְהַלָּבָן כַּאֲשֶׁר יַקִּיף רוּחַ לַנְּשָׁמָה כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן:

וְרָאִיתִי לְהָעִיר לָמָּה לֹא הִכְשִׁיר ה' צֶבַע הַתְּכֵלֶת אֶלָּא מִדָּג עוֹלֶה מֵהַיָּם וְלֹא מִשְּׁאָר דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם צֶבַע זֶה עַצְמוֹ, וְאוּלַי שֶׁהוּא מִטַּעַם עַצְמוֹ שֶׁזֶּה הוּא סוֹדוֹ כְּאוֹמְרָם ז"ל (חֻלִּין פ"ט.) יָם דּוֹמֶה לְרָקִיעַ וְהָבֵן גַּם לְהָעִיר שֶׁהָרַחֲמִים יִמְשְׁכוּ מֵהַתּוֹרָה הַנִּרְמֶזֶת בְּיָם, גַּם לִרְמוֹז כִּי הָרַחֲמִים נִמְשָׁכִים מִבְּחִינָה הַנִּרְמֶזֶת בְּדָג בְּסוֹד עֵינָא פְּקִיחָא כַּיָּדוּעַ לְרוֹאִים בְּאוֹר הַחַיִּים:

חֲסָלַת פָּרָשַׁת שְׁלַח לְךָ

(מ) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:

מ בְּדִיל דְּתִדְכְּרוּן וְתַעְבְּדוּן יָת כָּל פִּקּוּדָי וּתְהוֹן קַדִּישִׁין קֳדָם אֱלָהֲכוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 98)

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי (טו, מ) הַמְפָרְשִׁים הִקְשׁוּ, מַה מּוֹסִיף פָּסוּק זֶה עַל הַפָּסוּק הַקּוֹדֵם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם נֶאֱמַר רַק שֶׁמִּצְוַת צִיצִית מְבִיאָה **לְאַחַר מִכֵּן** לִרְאִיָּה, הַמְּבִיאָה לִידֵי זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת וַעֲשִׂיָּתָן. וְאִלּוּ הַפָּסוּק שֶׁלָּנוּ, שֶׁבּוֹ לֹא נֶאֱמַר רְאִיָּה, מְחַדֵּשׁ שֶׁמִּצְוָה זוֹ שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, וּכְפִי שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י בַּפָּסוּק הַבָּא.

(מא) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

מא אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפֵּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֵאלָהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: פ פ פ

רש"י◄ **אֲנִי ה'** • (ספרי) נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר. **אֱלֹהֵיכֶם** • נֶאֱמָן לְהִפָּרַע. **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם** • (ספרי) עַל־מְנָת־כֵּן פְּדִיתִי אֶתְכֶם שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם גְּזֵרוֹתַי. **אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם** • (ספרי) עוֹד לָמָּה נֶאֱמַר? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמַר הַמָּקוֹם? לֹא שֶׁנַּעֲשָׂה וְנִטֵּל שָׂכָר? אָנוּ לֹא עוֹשִׂים וְלֹא נוֹטְלִים שָׂכָר!" — (שבת פ"ח) עַל כָּרְחֲכֶם אֲנִי מַלְכְּכֶם". וְכֵן הוּא אוֹמֵר (יחזקאל כ): "אִם־לֹא בְּיָד חֲזָקָה וְגוֹ' אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם". דָּבָר אַחֵר: לָמָּה נֶאֱמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם? אֲנִי הוּא שֶׁהִבְחַנְתִּי בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לְשֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, אֲנִי הוּא עָתִיד לְהַבְחִין וּלְהִפָּרַע מִן הַתּוֹלֶה קָלָא אִילָן בִּבְגִדוֹ, וְאוֹמֵר תְּכֵלֶת הוּא (ב"מ ס"א). וּמִיסוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן הֶעְתַּקְתִּי: לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְקוֹשֵׁשׁ לְפָרָשַׁת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים? (חולין ה) לוֹמַר, שֶׁהַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת כְּאִילוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּכָל הַמִּצְוֹת, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעֶזְרָא: (נחמיה ט): "וְעַל הַר־סִינַי יָרַדְתָּ [וַתִּתֵּן לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת]. וְאֶת שַׁבַּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ לָהֶם". וְאַף פָּרָשַׁת צִיצִית, לְכָךְ נִסְמְכָה לְאֵלּוּ, לְפִי שֶׁאַף הִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי":

רש"י◄ **(לח) עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם** • כְּנֶגֶד (שמות יט) "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי נְשָׁרִים". עַל אַרְבַּע כְּנָפוֹת, וְלֹא בַּעֲלַת שָׁלֹשׁ, וְלֹא בַּעֲלַת חָמֵשׁ (זבחים י"ח ב) - (ר"ל שאין עושין ה' ציצית לחמש כנפות אלא ד' בד' כנפות המרוחקות ועיין בטור או"ח סי' י') כְּנֶגֶד אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְרַיִם (שמות ו): "וְהוֹצֵאתִי", "וְהִצַּלְתִּי", "וְגָאַלְתִּי", "וְלָקַחְתִּי". **פְּתִיל תְּכֵלֶת** • (ספרי) עַל שֵׁם שִׁכּוּל בְּכוֹרוֹת. תַּרְגּוּם שֶׁל שִׁכּוּל: "תִּכְלָא", וּמִכָּתָם הָיְתָה בַּלַּיְלָה, וְכֵן צֶבַע הַתְּכֵלֶת דּוֹמֶה לָרָקִיעַ הַמַּשְׁחִיר לְעֵת עֶרֶב. וּשְׁמוֹנָה חוּטִים שֶׁבָּהּ — כְּנֶגֶד שְׁמוֹנָה יָמִים שֶׁשָּׁהוּ יִשְׂרָאֵל, מִשֶּׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם עַד שֶׁאָמְרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש יט עמ' שדמ)

וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי עֵינֵיכֶם (טו, לט)

מִי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בְּעֵינָיו בָּאֹכֶן הָאָסוּר, הֵכָּף הַתַּכְלִית שֶׁבִּשְׁבִילָהּ נִבְרְאוּ הָעֵינַיִם – הֲרֵי הוּא 'סוּמָא' לְפִי שָׁעָה, וְעוֹד גָּרוּעַ מִכָּךְ. וַהֲרֵי אָמְרוּ רַז"ל: "סוּמָא חָשׁוּב כְּמֵת".

קי"ט פסוקים, פל"ט סימן. חסלת פרשת שלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמט - רנא

המשך ביאור למס' יומא ליום שבת קודש עמ' א

1 שבו היה נותן המעות, והיו הכהנים קונים בהם הקינין ומקריבין
2 אותם. והטעם שלא היה כן, **מִפְּנֵי הַתַּעֲרוּבוֹת. מבארת הגמרא: מַאי**
3 **מִפְּנֵי הַתַּעֲרוּבוֹת, אָמַר רַב יוֹסֵף, מִפְּנֵי תַּעֲרוּבוֹת** – שמא יתחלף שופר
4 **הַחוֹבָה בִּנְדָבָה**, ויקח הכהן ממעות שופר החובה ויקנה בהם
5 לנדבה, או יקנה קרבן חובה ממעות נדבה, ויפסל הקרבן, שכן
6 חילוק יש בין חובה לנדבה, שחובה יש בה אחת חטאת ואחת
7 עולה, ואילו נדבה שניהם עולה.
8 מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, וְנַעֲבִיד תְּרֵי שופרות וְנִכְתּוֹב עֲלֵיהוּ**
9 **הֵי שופר דְּחוֹבָה וְהֵי שופר דִּנְדָבָה** וכך לא יטעו. מתרצת הגמרא:
10 **רַבִּי יְהוּדָה**

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ט סיון מפרק צ עד סוף פרק צו	**יום רביעי - כ"ב סיון** מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שני - כ' סיון מפרק צז עד סוף פרק קג	**יום חמישי - כ"ג סיון** מפרק קח עד סוף פרק קיב
יום שלישי - כ"א סיון מפרק קד עד סוף פרק קה	**יום שישי - כ"ד סיון** מפרק קיג עד סוף פרק קיח
שבת קודש - כ"ה סיון פרק כ פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ט סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 162, פרק ז ובזה יובן... עד עמ' פב, עליו כלל.

פֶּרֶק ז. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שמשמעות ציווי התורה את ענין היחוד, להאמין ולדעת שהקב"ה יחיד, ואשר "בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד" – איננה למנוע את הטעות של א־ל נוסף, אלא שמבלעדי הקב"ה אין שום דבר נוסף, שכן כל הנבראים בטלים במציאות ומיוחדים בו יתברך; אלא שהצמצום וההסתר מסתירים על החיות האלקית, המהווה את הנברא תמיד מ"אין" ל"יש", שלא תיראה ולא תהיה גלויה בנברא – ולכן מרגיש הנברא את עצמו ל"מציאות"; ברם, ההסתר הוא רק לגבי הנברא בלבד, ואילו לגבי הקב"ה, אין בהסתר משום הסתר, שכן הוי' ואלקים הם "כולא חד", הם שניהם דבר אחד, וההסתר שמצד שם אלקים אינו מכסה על שם הוי'. בפרק זה, פרק ז', יסביר רבנו הזקן, שעל פי מה שהוסבר לעיל, יובן מה שכתוב בזהר הקדוש, ש"שמע ישראל" הוא "יחודא עילאה" – האופן הנעלה יותר של יחוד, ו"ברוך שם כבוד מלכותו" הוא "יחודא תתאה" – האופן הנמוך יותר של יחוד. שכן, אם נלמד באופן פשוט, שהכוונה ב"יחוד" הוא רק יחודו של הקב"ה שהוא א־ל אחד, – איך מתאים לומר שיש אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד? אך, לפי המבואר כאן, שמשמעות היחוד היא יחודו של הקב"ה במובן זה, שכל הנבראים בטלים ומיוחדים בו יתברך – כאן שייך כבר לומר אופן נעלה יותר של יחוד ואופן נמוך יותר של יחוד. שכן, הכוח האלקי המהווה את הנבראים שיהיו מציאות יש, שהוא הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות, בשעה שכוח זה נמצא עדיין במקורו (כמו למשל באדם, כשאותיות דיבורו כלולות עדיין במחשבה שבמוח ובמדות שבלב, המביאות לאחר מכן לדבר את הדיבור (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנ"ל ח"א פ"כ – כא") כך למעלה, כשהדיבור שלמעלה (בחינת המלכות) עומד עדיין בהתכללות במדות שלמעלה) הרי במדות שלמעלה שהן למעלה מלהיות מקור לעולמות ונבראים המוגבלים במקום וזמן, שהרי המדות שלמעלה הן "אין־סוף" (בלתי מוגבלות) ולמעלה מהגבלות המקום והזמן, הרי הנבראים כפי שהם במקורם, מורגש בהם אופן היחוד עם הקב"ה הנעלה יותר, שהם בטלים במציאות במקורם, כשם שאור השמש בטל במציאות בהיותו במקורו, בשמש. ואילו, בשעה שהכוח האלקי המהווה את הנבראים (הדיבור שלמעלה, בחינת המלכות) בא אחרי צמצומים במדריגה של להיות מקור לנבראים, לגבי מדריגה זו של הכוח האלקי, אי אפשר כבר לומר שהנבראים בטלים במציאות והם אין ואפס. שכן, כיוון שהוא נעשה מקור בפועל לנבראים, הרי שהנבראים תופסים מקום במדריגה זו. במדריגה זו, למרות שגם שם נמשך "אין־סוף" והיא מתאחדת עם הכוח האלקי (מדריגת הדיבור שלמעלה), בכל זאת, היחוד המורגש במדריגה זו, הוא רק "יחודא תתאה", האופן הנמוך יותר של יחוד, שהנבראים הם מציאות מה, ואמנם מציאות זו בטלה לאלקות, אבל לא במדה כזו שמציאותה תתבטל לגמרי.

שער היחוד והאמונה

פרק ז ובזה יובן מ"ש בזהר הקדוש דפסוק שמע ישראל הוא יחודא עילאה וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא יחודא תתאה כי ועד הוא אחד בחלופי אתוון כי הנה סיבת וטעם הצמצום וההסתר הזה שהסתיר והעלים הקדוש ברוך הוא את החיות של העולם כדי שיהיה העולם נראה דבר נפרד בפני עצמו הנה הוא ידוע לכל כי תכלית בריאת העולם הוא בשביל התגלות מלכותו יתברך דאין מלך בלא עם פי' עם מלשון עוממות שהם דברים נפרדים וזרים ורחוקים ממעלת המלך כי אילו אפילו היו לו בנים רבים

וּבְזֶה – במה שדובר לעיל, **יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, דְּפָסוּק "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל"** – עד "ה' אחד", **הוּא "יִחוּדָא עִלָּאָה"**, – האופן הנעלה יותר באחדות ה', **וּ"בָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" - הוּא "יִחוּדָא תַּתָּאָה"**, – האופן הנמוך יותר באחדות ה'. איזו שייכות יש ל"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" לענין היחוד? – **כִּי "וָעֶד" הוּא "אֶחָד" בְּחִלּוּפֵי אָתְוָן**[1]. – כי[2] המלה "ועד" היא "אחד" בחילופי אותיות. האות "א" מ"אחד" מוחלפת באות "ו" של "ועד" – בהתאם לשייכות שיש לאותיות "אהו" (אותיות המשך – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א) בינידן; והאות "ח" מ"אחד" מוחלפת באות "ע" של "ועד" – שכן שתיהן הן מהאותיות "אהח"ע", שה"מוצא" שלהן אחד; והאות "ד" רבתי מ"אחד" נעשית ה"ד" מ"ועד". **כִּי הִנֵּה, סִבַּת וְטַעַם הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר הַזֶּה, שֶׁהִסְתִּיר וְהֶעְלִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת הַחַיּוּת שֶׁל הָעוֹלָם כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָעוֹלָם נִרְאֶה דָּבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ** – כלומר, מדוע, אכן, על העולם להיראות כ"יש" וכדבר בפני עצמו? מה היה חסר, אם העולם היה נראה כפי שהוא באמת, שהוא בטל במציאות למקורו? – הסיבה לכך וטעמו של דבר הוא, **הִנֵּה הוּא יָדוּעַ לַכֹּל, כִּי תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא בִּשְׁבִיל הִתְגַּלּוּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – שיהיה גלוי שהקב"ה הוא המלך, **דְּ"אֵין מֶלֶךְ** – לא שייך ענין המלוכה, **בְּלֹא עַם"**, – שעליהם ימלוך המלך, **פֵּרוּשׁ "עַם" מִלְּשׁוֹן "עוֹמְמוּת"**, – כמו "גחלים עוממות", גחלים כבויים בהם לא נראית האש; כך גם ביחס למלך, שהכוונה ב"עם" היא, אלה שלא נראה בהם הקשר עם המלך, **שֶׁהֵם דְּבָרִים נִפְרָדִים וְזָרִים וּרְחוֹקִים מִמַּעֲלַת הַמֶּלֶךְ,** – ודוקא עליהם בא ענין המלוכה, מצד התבטלותם אל המלך. **כִּי אִלּוּ אֲפִלּוּ הָיוּ לוֹ** – למלך, **בָּנִים רַבִּים מְאֹד** - **לֹא שַׁיָּךְ שֵׁם "מְלוּכָה" עֲלֵיהֶם,** – שכן, בנים הם חלק

---

1. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בקובץ ליובאוויטש נדפס מכתבי ע"ד חילוף זה" - ב"קובץ ליובאוויטש" ("תשובות וביאורים" (ברוקלין, תשל"ד) סי"ד (ע' 62)) נדפס מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות חילוף "ועד" ב"אחד". 2. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כמ"ש בזח"ב קלה, א".

מהמלך עצמו – "ברא כרעא דאבוה" – ולכן לא שייך עליהם ענין המלוכה, אלא דוקא על רחוקים וזרים; **וְכֵן** – לא שייך ענין המלוכה, **אֲפִלּוּ עַל שָׂרִים לְבַדָּם,** – למרות שאין השרים חלק מהמלך עצמו, הם זרים, אך כיוון שיש להם יחס, כשרים, למעלתו של המלך, גם עליהם לא שייך ענין המלוכה. רַק **"בְּרוֹב עָם"** - **דַּוְקָא** - **"הַדְרַת מֶלֶךְ".** – שכן, על "רוב עם" דוקא שייך ענין המלוכה; בדוגמה זו הדבר למעלה, שתכלית התגלות המלוכה שלמעלה היא על הנבראים התחתונים דוקא, אלה הנראים כדבר נפרד בפני עצמו מאלקות, ולא נראה איך הם בטלים לאלקות – עליהם בא ענין המלוכה, שהם יהיו נכנעים ובטלים להקב"ה. **וְשֵׁם הַמּוֹרֶה עַל מִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הוּא שֵׁם אַדְנוּת,** – ענין המלוכה הוא מה שהוא **אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ. וְנִמְצָא, כִּי מִדָּה זוֹ** – מדת המלכות, **וְשֵׁם זֶה** – השם של אדנות המורה על מלוכה, **הֵן הַמְּהַוִּין וּמְקַיְּמִין הָעוֹלָם, לִהְיוֹת עוֹלָם כְּמוֹת שֶׁהוּא עַכְשָׁו, יֵשׁ גָּמוּר וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְאֵינוֹ בָּטֵל בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ, כִּי בְּהִסְתַּלְּקוּת מִדָּה זוֹ וְשֵׁם זֶה חַס־וְשָׁלוֹם** – מהעולם, **הָיָה הָעוֹלָם חוֹזֵר לִמְקוֹרוֹ בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ, וּבָטֵל שָׁם בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ, וְלֹא הָיָה שֵׁם** – ההגדרה של **"עוֹלָם"** – חל, **עָלָיו כְּלָל.** – שכן, "עולם" הוא ענין של מציאות והגבלה, ושם, במקורו, לא היה "מציאות" ולא היו לו ההגבלות של עולם.

שער היחוד והאמונה

מאד לא שייך שם מלוכה עליהם וכן אפילו על שרים לבדם רק ברוב עם דווקא הדרת מלך ושם המורה על מדת מלכותו יתברך הוא שם אדנות כי הוא אדון כל הארץ ונמצא כי מדה זו ושם זה הן המהוין ומקיימין העולם להיות עולם כמות שהוא עכשיו יש גמור ודבר נפרד בפני עצמו ואינו בטל במציאות ממש כי בהסתלקות מדה זו ושם זה ח"ו היה העולם חוזר למקורו בדבר ה' ורוח פיו ית' ובטל שם במציאות ממש ולא היה שם עולם עליו כלל

יום שני כ' סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה גדר ובחי'... עד עמ' פב, ולד' סטרין.

וְהִנֵּה, גֶּדֶר וּבְחִינַת שֵׁם "עוֹלָם" נוֹפֵל עַל – דבר שהוא **בְּחִינַת מָקוֹם וּבְחִינַת זְמַן דַּוְקָא. בְּחִינַת מָקוֹם - הוּא: מִזְרָח וּמַעֲרָב, צָפוֹן, דָּרוֹם, מַעֲלָה וּמַטָּה.** – אלה הם שש הקצוות המגדירות ענין המקום, **בְּחִינַת זְמַן** - הנבראים המוגבלים ומחולקים בהגדרות של מקום וזמן, נופל השם "עולם". **וְהִנֵּה, כָּל בְּחִינוֹת אֵלּוּ** – של מקום וזמן, **אֵין לָהֶן שַׁיָּכוּת בַּמִּדּוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת,** – בעולם ה"אצילות". כי המדות הן "אין־סוף", כמוזכר לעיל, שמדת החסד היא חסד בבחינה של "אין־סוף", וכך שאר המדות – הרי שלא שייך בהן כלל ההגבלות של מקום או זמן, כיוון שהן "אין־סוף" ולמעלה מכל הגבלה, **כִּי־אִם בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לְבַדָּהּ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ מֶלֶךְ לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,** – שהקב"ה הוא מלך על הנבראים העליונים ביותר ועל הנבראים התחתונים ביותר – הרי שנאמר כאן גדר מסויים של מקום, התחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, **וְכֵן** – שייך לומר שהוא מלך **לְד' סִטְרִין,** – על ארבעה צדדים של העולם. כלומר, ההתחלקות של מקום מעלה ומטה וד' רוחות, **וְכֵן** – שייך ענין המלכות שלמעלה, **בִּבְחִינַת זְמַן** - "ה' מֶלֶךְ, – בהווה, ה' מָלָךְ, – בעבר, ה' יִמְלֹךְ"[3]. – בעתיד, הרי שלבחינת מלכות שייכות לענין הזמן. **וְנִמְצָא, שֶׁחִיּוּת הַמָּקוֹם וְכֵן חִיּוּת הַזְּמַן, וְהִתְהַוּוּתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ, וְקִיּוּמָם כָּל זְמַן קִיּוּמָם, הוּא מִמִּדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְשֵׁם אַדְנוּת בָּרוּךְ־הוּא.** – שהרי רק למדת המלכות ושם אדנות יש קשר למקום וזמן, כאמור. **וּלְפִי שֶׁמִּדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מְיֻחֶדֶת בְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, לְהִלָּן, הִלְכָּךְ** – לכן, **גַּם בְּחִינַת הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן** – המתהווים ממדת

שער היחוד והאמונה

והנה גדר ובחי' שם עולם נופל על בחי' מקום ובחי' זמן דוקא בחי' מקום הוא מזרח ומערב צפון דרום מעלה ומטה בחי' זמן עבר הוה ועתיד. והנה כל בחי' אלו אין להן שייכות במדות הקדושות העליונות כי אם במדת מלכותו ית' לבדה שייך לומר שהוא ית' מלך למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין וכן בבחי' זמן ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך ונמצא שחיות המקום וכן חיות הזמן והתהוותם מאין ליש וקיומם כל זמן קיומם הוא ממדת מלכותו ית' ושם אדנות ב"ה ולפי שמדת מלכותו ית' מיוחדת במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד כמו שיתבאר הלכך גם בחי' המקום

---

3. נוסח התפילה.

המלכות, **בְּטֵלִים בִּמְצִיאוּת מַמָּשׁ לְגַבֵּי מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כְּבִטּוּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ.** – מדובר כאן במעמד כאשר מקור העולמות (זמן ומקום) "עומד" בבחינת המלכות כפי שהיא מאוחדת במהותו ועצמותו יתברך בתכלית היחוד, לפני שהיא באה, על־ידי צמצומים, להתלבש בעולמות שלמטה להוותם ולהחיותם; שכן, למרות שגם כמו שמלכות היא במדריגה זו יש כבר בהם מקור למקום וזמן, אך "שם" בחינות המקום והזמן בטלות במציאות לגמרי לגבי הקב"ה. זהו ענינו של "יחודא עילאה", האופן העליון יותר של יחוד, כפי שהנבראים מאוחדים עם הקב"ה באופן שהם בטלים במציאות ממש. שכן, מצד מקורם (מדת המלכות ושם אדנות, הפועלים את מציאותם של הנבראים) אין עדיין מקום כלל ל"מציאות" שלהם. **וְזֶהוּ שִׁלּוּב שֵׁם אֲדָנוּת בְּשֵׁם הַוָּיָ"ה,** – בשמות ישנו ענין השילוב, כמו שאותיות שם אחד משתלבות באותיות שם אחר – והשם שהאות שלו באה בתחילה, שם זה הוא בהתגברות (כלומר, השם השני משולב בו), שההתגלות היא כמו מצד שם זה; אם הראשון משמות השילוב הוא משם של חסד (והשם של גבורה משולב בו) ההתגלות היא ענין של חסד, וכך הלאה. האופן והמדריגה של מלכות ושם אדנ"י, מקור הנבראים, כפי שהם עדיין מאוחדים עם מהותו ועצמותו יתברך שלמעלה מלהיות מקור לנבראים, – נקרא שם אדנ"י "בשילוב" בשם הוי' – שמצד ה"התגברות" של שם הוי' בטלים הנבראים במציאות, גם כפי שמלכות ושם אדנות הוא מקורם. **כִּי שֵׁם הַוָּיָ"ה מוֹרֶה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַזְּמַן, שֶׁהוּא הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה** – ביחד, **בְּרֵגַע אֶחָד** – שלש בחינות אלו, עבר, הווה ועתיד ביחד "עומדות" בשם הוי', כלומר שם הוי' מורה על למעלה מן הזמן. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב [בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת פִּינְחָס], וְכֵן** – כך גם, **לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מָקוֹם, כִּי הוּא מְהַוֶּה תָּמִיד אֶת כָּל בְּחִינַת הַמָּקוֹם כֻּלּוֹ מִלְּמַעְלָה עַד לְמַטָּה וּלְד' סִטְרִין.** – ולארבע רוחות. הרי ששם הוי' הוא למעלה מזמן ומקום; ואילו, שם אדנ"י, מלכות, יש לו שייכות, כאמור, לענין הזמן והמקום. אך, מצד זה ששם אדנ"י משולב בשם הוי', בטלה בחינת הזמן והמקום במציאות ממש. – זהו כאמור ענין "יחודא עילאה". להלן מוסבר ענין "יחודא תתאה".

שער היחוד והאמונה

והזמן בטילים במציאות ממש לגבי מהותו ועצמותו ית' כביטול אור השמש בשמש וזהו שילוב שם אדנות בשם הוי"ה כי שם הוי"ה מורה שהוא למעלה מן הזמן שהוא היה הוה ויהיה ברגע א' כמ"ש [בר"מ פרשת פנחס] וכן למעלה מבחי' מקום כי הוא מהוה תמיד את כל בחי' המקום כולו מלמעלה עד למטה ולד' סטרין.

יום שלישי כ"א סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פב, והנה אף על פי... עד עמ' 164, לתחתונים.

וְהִנֵּה, אַף־עַל־פִּי – למרות, **שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ לְמַעְלָה מֵהַמָּקוֹם וְהַזְּמַן - אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא נִמְצָא גַּם לְמַטָּה בְּמָקוֹם וּזְמַן,** – גם כשהזמן והמקום הם למטה באופן של מציאות יש – גם שם נמצא בהם הקב"ה שהוא למעלה מזמן ומקום, **דְּהַיְינוּ שֶׁמִּתְיַחֵד בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ שֶׁמִּמְּנָה נִמְשָׁךְ וְנִתְהַוֶּה הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן,** – מדת המלכות כפי שהיא באה למטה, אחרי צמצומים, להיות ה"חיות" של זמן ומקום למטה; אך גם דרגה זו של מלכות, מאוחדת עם הקב"ה. כך גם בבחינת מקום וזמן, נמצא הקב"ה שלמעלה ממקום וזמן, אלא כאן מכסה על כך מדת המלכות, באופן שהנבראים יורגשו ויראו כ"מציאות" עם הגבלות והתחלקות של זמן ומקום. **וְזֶהוּ יִחוּדָא תַּתָּאָה** – האופן התחתון יותר של יחוד. שהנבראים אינם בטלים במציאות ממש. שכן, מקורם, מדת המלכות, נותן מקום להיראותם כ"מציאות", וזהו [**שִׁלּוּב** – שם **הַוָּיָ"ה בְּ** – שם **אֲדָנוּת בָּרוּךְ־הוּא**], – שם הוי' משולב בתוך שם אדנות, כלומר, שם הוי' הוא כאן בהעלם, ושם אדנות הוא בהתגלות ונותן מקום למציאות של זמן ומקום. **דְּהַיְינוּ** – כלומר, **שֶׁמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "אֵין־סוֹף" בָּרוּךְ־הוּא - מָלֵא אֶת כָּל הָאָרֶץ מַמָּשׁ בִּזְמַן וּמָקוֹם, כִּי בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וּבָאָרֶץ וּלְד' סִטְרִין** – ארבע רוחות, **הַכֹּל מָלֵא מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּשָׁוֶה מַמָּשׁ, כִּי כָּךְ הוּא בָּאָרֶץ מִתַּחַת כְּמוֹ בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל מַמָּשׁ, כִּי הַכֹּל הוּא בְּחִינַת מָקוֹם, הַבְּטֵל בִּמְצִיאוּת בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,**

שער היחוד והאמונה

והנה אף על פי שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן הוא נמצא גם למטה במקום וזמן דהיינו שמתייחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה המקום והזמן וזהו יחודא תתאה [שילוב הוי"ה באדנות ב"ה] דהיינו שמהותו ועצמותו יתברך הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד' סטרין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשוה ממש כי כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש כי הכל הוא בחי' מקום הבטל במציאות באור אין סוף ברוך הוא המתלבש בו על ידי מדת

הַמִּתְלַבֵּשׁ בּוֹ – בבחינת מקום, **עַל־יְדֵי מִדַּת מַלְכוּתוֹ הַמְיֻחֶדֶת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – ולגבי אור אין־סוף ברוך־הוא שלמעלה לגמרי מזמן ומקום, אין שום הבדל בין שמים וארץ – הוא נמצא בכל מקום בשווה. אלא, כיוון שכך, הרי מצד אור אין־סוף ברוך־הוא היתה צריכה בחינת המקום והזמן להיבטל לגמרי? **רַק** – אין הם בטלים במציאות, מפני **שֶׁמִּדַּת מַלְכוּתוֹ הִיא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר, לְהַסְתִּיר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – שהנבראים לא ירגישו בו, וזאת כדי **שֶׁלֹּא יִבָּטְלוּ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם מִמְּציאוּתָם לְגַמְרֵי, וְלֹא יִהְיֶה שׁוּם בְּחִינַת זְמַן וּמָקוֹם בְּמְצִיאוּת אֲפִלּוּ לַתַּחְתּוֹנִים.** – רק כיוון שבחינת מלכות מסתירה על האור אין־סוף ברוך־הוא, יכול להיות ענין הזמן והמקום לנבראים.

שער היחוד והאמונה

מלכותו המיוחדת בו ית' רק שמדת מלכותו היא מדת הצמצום וההסתר להסתיר אור אין סוף ב"ה שלא יבטלו הזמן והמקום ממציאותם לגמרי ולא יהיה שום בחי' זמן ומקום במציאות אפילו לתחתונים.

יום רביעי כ"ב סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 164, והנה במ"ש יובן... עד עמ' פג, מהרמ"ק ז"ל]:

וְהִנֵּה, כְּמַה שֶׁנִּתְבָּאֵר יוֹבֵן מַה שֶּׁכָּתוּב[4]: "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי", פֵּרוּשׁ – לא שמשמעות מה שהקב"ה אומר "אני ה' לא שניתי" היא רק לומר שהוא לא שינה את הנהגתו או אפילו את רצונו לגבי אלה שעושים טוב לשלם להם שכר עבור זה וכך הלאה, אלא הכוונה היא שהקב"ה אומר: "אני לא השתניתי", שאין שום שינוי חס־ושלום בהקב"ה. הרי לא שייך כלל להצביע על שום ענין שיפעול שינוי חס־ושלום בו יתברך! הדבר היחידי שיכול לתת מקום לחשוב שישנו חלילה שינוי – הוא בנוגע לאחדותו יתברך מצד בריאת העולמות: לפני שהוא יתברך ברא את העולמות, לא היתה שום מציאות, רק הקב"ה בלבד. ואילו אחרי שהוא יתברך ברא את העולמות, יכולים הרי לחשוב, שכאילו התווסף עוד דבר (העולמות והנבראים) ואשר ממילא מהוה הדבר שינוי חס־ושלום באחדותו המוחלטת – כלפי כך נאמר "לא שניתי", **שֶׁאֵין שׁוּם שִׁנּוּי כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְבַדּוֹ קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָם** - **כָּךְ הוּא לְבַדּוֹ אַחַר שֶׁנִּבְרָא.** – שהרי לכאורה לא מובן: כיצד הוא לבדו אחרי התהוות הבריאה – הרי התווסף עוד דבר, העולם? – אך כפי שהוסבר לעיל ענין היחוד, שהכוונה היא שהעולם בטל במציאות ומאוחד אתו יתברך – מובן, שהוא "לבדו" אחרי הבריאה, בדיוק כמו שהוא "לבדו" לפני הבריאה, שכן, כל הבריאה בטלה במציאות ומאוחדת אתו יתברך. מה שהבריאה נראית כ"מציאות" הרי זה רק לגבי הנבראים התחתונים, ואילו לגביו יתברך אין היא שום מציאות כלל, והרי הוא "לבדו" אחרי בריאת העולמות כמו שהוא לפני הבריאה. **וְזֶהוּ שֶׁאוֹמְרִים[5]: "אַתָּה** – ריבונו של עולם, **הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, אַתָּה הוּא כּוּ'",** – משנברא העולם. לכאורה: היה מספיק בנאמר "אתה הוא עד שלא נברא העולם ומשנברא", לשם מה נשנה עוד הפעם "**אתה הוא** משנברא" – אלא, נאמר עוד הפעם "אתה הוא", כדי להדגיש, שה"אתה הוא" שאחרי בריאת העולם, הוא אותו "אתה הוא" שלפני בריאת העולם, **בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי בְּעַצְמוּתוֹ,** – וגם **וְלֹא בְּדַעְתּוֹ[6],** – שלמרות שיש מקום לומר שבריאת העולם תהווה שינוי בדעתו[7], בחשבנו שבמה שהתווסף עולם התווסף משהו בידיעה שהוא יודע את העולם, וממילא מהווה הדבר שינוי בדעתו – לכן אומרים, שגם בידיעה שלו אין שום שינוי חס־ושלום, **כִּי בִּידִיעַת עַצְמוֹ יוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ וּבָטֵל בִּמְצִיאוּת אֶצְלוֹ,** – וכיוון שבידיעת עצמו הוא יודע את כל הנבראים, לא התווסף שום חידוש ולא נתהווה שום שינוי בידיעתו: לפני הבריאה היתה ידיעת עצמו וכך אחרי הבריאה ישנה ידיעת עצמו, ידיעה שעל ידה הוא יודע את כל הנבראים המתהווים ממנו. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם זַ"ל[8], שֶׁ"הוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ, וְהוּא הַדֵּעָה עַצְמָהּ** – כפי שהוסבר ביתר פירוט בפרק שני שבחלק הראשון – שאצל האדם, ישנם שלשה דברים נפרדים: ישנו ה"**יודע**" –

שער היחוד והאמונה

והנה במ"ש יובן מ"ש אני ה' לא שניתי פי' שאין שום שינוי כלל כמו שהיה לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר שנברא וז"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא כו' בלי שום שינוי בעצמותו ולא בדעתו כי בידיעת עצמו יודע כל הנבראים שהכל ממנו ובטל במציאות אצלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל שהוא היודע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה הכל

---

4. מלאכי ג, ו. **5.** בנוסח התפילה (ילקוט ואתחנן רמז תתלה). **6.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא תואר. ועד"מ להבדיל באלף כו' – באדם הרי ידיעתו למטה ביותר מעצמות נפשו – בנוגע לפשיטות, מציאות וכו'". **7.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שאינו אלא אחד מתואריו – וא"ז משנה בעצמותו ח"ו". **8.** הלכות יסודי התורה פ"ב ה"ו. ובכ"מ. מו"נ ח"א פס"ח.

שער היחוד והאמונה

אחד ודבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בלב האדם להכירו על בוריו כי הקב"ה מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש מכל צד ופינה בכל דרך יחוד ואין דעתו דבר נוסף על מהותו ועצמותו כמו שהוא בנפש האדם שדעתה דבר נוסף על מהותה ומורכב בה שהרי כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו נפשו המשכלת בטרם שלמד וידע ואחר שלמד וידע ניתוספה ידיעה זו בנפשו וכן מידי יום ביום ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת אבל הקב"ה הוא אחדות פשוט בלי שום הרכבה וצד ריבוי כלל ואם כן ע"כ מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי שום הרכבה ולפיכך כשם שאי אפשר לשום נברא בעולם להשיג מהות הבורא ועצמותו כך אי אפשר להשיג מהות דעתו רק להאמין באמונה שהיא למעלה מהשכל ומהשגה שהקב"ה יחיד ומיוחד הוא ודעתו הכל אחד ממש ובידיעת עצמו מכיר ויודע כל הנמצאים עליונים ותחתונים עד שלשול קטן שבים ועד יתוש קטן שיהיה בטבור הארץ אין דבר נעלם ממנו ואין ידיעה זו מוסיפה בו ריבוי והרכבה כלל מאחר שאינה רק ידיעת עצמו ועצמותו ודעתו הכל אחד ולפי שזה קשה מאד לצייר בשכלנו ע"כ

נפש האדם שהיא זו היודעת, וישנו ה"ידוע" – **הדבר** שיודעים אותו, וישנה ה"**דיעה**" – כוח הדעת לדעת ולהבין; ואילו אצל הקב"ה, כותב הרמב"ם, כל זה "הוא" עצמו, **הַכֹּל אֶחָד, וְדָבָר זֶה** – ממשיך הרמב"ם, **אֵין כֹּחַ בַּפֶּה** – האדם, **לְאָמְרוֹ, וְלֹא בָּאֹזֶן לִשְׁמְעוֹ, וְלֹא בְּלֵב הָאָדָם** – ובהבנתו, **לְהַכִּירוֹ עַל בּוּרְיוֹ".** – שתהיה לאדם הכרה יסודית בזה, להשיג איך זה ידיעה כזו **שמי** שיודע, **ומה** שהוא יודע, **ובמה** שהוא יודע – הכל דבר אחד, **כִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, מְהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ מִכָּל צַד וּפִנָּה, בְּכָל דֶּרֶךְ** – של, **יִחוּד, וְאֵין דַּעְתּוֹ דָּבָר נוֹסָף עַל מְהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ, כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, שֶׁדַּעְתָּהּ דָּבָר נוֹסָף עַל מְהוּתָהּ וּמֻרְכָּב בָּהּ,** – אצל האדם מהווה הדעת ענין נוסף על הנפש המורכב בה, **שֶׁהָרֵי כְּשֶׁהָאָדָם לוֹמֵד וְיוֹדֵעַ אֵיזֶה דָּבָר - כְּבָר הָיְתָה בּוֹ נַפְשׁוֹ הַמַּשְׂכֶּלֶת בְּטֶרֶם שֶׁלָּמַד וְיָדַע, וְאַחַר שֶׁלָּמַד וְיָדַע נִתּוֹסְפָה יְדִיעָה זוֹ בְּנַפְשׁוֹ,** – הרי שבאדם הידיעה היא דבר נוסף לנפש – נוסף בה הענין שנלמד. **וְכֵן מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם "יָמִים יְדַבֵּרוּ, וְרֹב שָׁנִים יוֹדִיעוּ חָכְמָה"**[9], – ה"ימים" מלמדים את האדם, והרבה שנים מוסיפים חכמה לאדם, **וְאֵין זוֹ אַחְדוּת פְּשׁוּטָה אֶלָּא מֻרְכֶּבֶת,** – כלומר, למרות שהידיעה באדם היא גם כן מיוחדת עם הנפש – הרי אנו אומרים שהנפש יודעת – אך אחדות זו של הידיעה עם הנפש אינה "אחדות פשוטה" ("אחדות **פשוטה**" היינו שלא שייך שתהיה **לא** מאוחדת), אלא זוהי אחדות מורכבת, הרי הם שני דברים המתאחדים. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּא אַחְדוּת פָּשׁוּט בְּלִי שׁוּם הַרְכָּבָה וְצַד רִבּוּי כְּלָל.** – שנאמר שקודם לכן זה לא היה, דבר כזה לא שייך לומר חס־ושלום בו יתברך. **וְאִם כֵּן,** – כיוון שאחדותו היא פשוטה, בלי הרכבה ובלי ריבוי, אי אפשר שדעתו תהיה דבר נפרד ממנו, שהרי אז היה משמע שלפני שידע היה אופן אחד ואחר כך נוספו ידיעה, ריבוי והרכבה חס־ושלום, אלא: **עַל־כָּרְחֲךָ מְהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ - הַכֹּל דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ, בְּלִי שׁוּם הַרְכָּבָה. וּלְפִיכָךְ, כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא בָּעוֹלָם לְהַשִּׂיג מְהוּת הַבּוֹרֵא וְעַצְמוּתוֹ - כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג מְהוּת דַּעְתּוֹ,** – שכן, דעתו וידיעתו הן דבר אחד אתו יתברך, **רַק לְהַאֲמִין בֶּאֱמוּנָה, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וּמֵהַשָּׂגָה,** – ומשום כך יכולה היא לקבל ענין שלמעלה מהבנת אנוש, **שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא יָחִיד וּמְיֻחָד - הוּא וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד מַמָּשׁ, וּבִידִיעַת עַצְמוֹ מַכִּיר וְיוֹדֵעַ כָּל הַנִּמְצָאִים עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,** – ה"נמצאים" של העולמות העליונים ושל העולמות התחתונים, **עַד שִׁלְשׁוּל קָטָן שֶׁבַּיָּם**[10], **וְעַד יַתּוּשׁ קָטָן שֶׁיִּהְיֶה בְּטַבּוּר הָאָרֶץ**[11] **- אֵין דָּבָר נֶעְלָם מִמֶּנּוּ, וְאֵין יְדִיעָה זוֹ** – שהוא יודע את כל הנבראים, **מוֹסִיפָה בּוֹ רִבּוּי וְהַרְכָּבָה כְּלָל,** – של דבר נוסף, **מֵאַחַר שֶׁאֵינָהּ רַק יְדִיעַת עַצְמוֹ,** – ובידיעת עצמו הוא יודע כל הנבראים המתהווים ממנו ובטלים אליו במציאות ומאוחדים בו, **וְעַצְמוּתוֹ וְדַעְתּוֹ הַכֹּל אֶחָד**[12]. **וּלְפִי שֶׁזֶּה קָשֶׁה מְאֹד לְצַיֵּר בְּשִׂכְלֵנוּ,** – ידיעה כזו[13],

---

9. איוב לב, ז. **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[קטן **שבכל** הבריות – רש"י חולין (מ, א)] **שבים** [כן גירסת הטושו"ע יו"ד ס"ד]".
11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הפחות **בצורה** – חשיבות – שבכל הברואים – ראה רמב"ם יסוה"ת ב, ט – וראה ב"ר רפ"ח".
12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כאן נסתיים **כל** הענין. והרי אין ענינו לפרש כתבי התנ"ך: ע"כ אמר הנביא וכו' [משא"כ בפ"ב, דמוסיף ביאור **בענין**: ודבר זה כו', ורק **מסתייע** מהכתובים]. אלא שבא לתרץ קושיא שלכאורה סותרת **כל הכתוב לעיל**. דנקודתו - דהוא היודע כו' ובידיעת עצמו וכו' **שכתב הרמב"ם** - כ"ז הוא יחו"ת, **עבודת כאו"א** [ולא יחו"ע - דשייך לאנשי מעלה וכו']. דלכאורה סיום הענין ברמב"ם **על אתר**: ודבר זה אין בלב **האדם** (איזה שיהי') להכירו על בוריו - משמע דאפילו אנשי מעלה אין מכירים וכו'! ובפרט עפמש"כ בהל' תשובה ספ"ה "הוא **שהנביא** אמר כי לא מח' כו'". - וע"כ מבאר דע"**כ** אמר הנביא, מפני שקשה לצייר בשכל - אבל העבודה שייכת לכאו"א. וק"ל". **13.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "1) ודייק בלשונו "**לצייר**" שאינו רגיל **כלל**. ובפרט בנוגע לשכל (שמורגל "להבין", "להשיג" וכיו"ב). 2) סתירה מיני' ובי', לכאורה: "קשה מאד" - **מוכח** דסו"ס **אפשרי** לצייר

שער היחוד והאמונה

אמר הנביא כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וכתיב החקר אלוה תמצא וגו' וכתיב העיני בשר לך אם כראות אנוש תראה שהאדם רואה ויודע כל הדברים בידיעה שחוץ ממנו והקב"ה בידיעת עצמו עכ"ל [ע"ש בה' יסודי התורה והסכימו עמו חכמי הקבלה כמבואר בפרדס מהרמ"ק ז"ל]:

עַל כֵּן – לכן, **אָמַר הַנָּבִיא**[14]: **"כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ - כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי** – אומר הקב"ה, **מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם", וּכְתִיב**[15]: **"הֲחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא וְגוֹ'", וּכְתִיב**[16]: **"הֲעֵינֵי בָשָׂר לָךְ, אִם כִּרְאוֹת אֱנוֹשׁ תִּרְאֶה", שֶׁהָאָדָם רוֹאֶה וְיוֹדֵעַ כָּל הַדְּבָרִים** – שהוא יודע, **בִּידִיעָה שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ,** – וידיעה זו, כיוון שהיא חוץ ממנו ולפני כן לא ידע אותה, הרי כשהוא יודע את הידיעה, מתווסף בו דבר זה, **וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא** – יודע הכל, **בִּידִיעַת עַצְמוֹ, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ** – של הרמב"ם. [**עַיֵּן שָׁם בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה. וְהִסְכִּימוּ עִמּוֹ חַכְמֵי הַקַּבָּלָה, כַּמְּבֹאָר בַּפַּרְדֵּס מֵהָרְמַ"ק וְזִכְרוֹנוֹ לִבְרָכָה]:** – שכן, ישנם גדולי ישראל החולקים על הרמב"ם בענין זה, בטענם שאי אפשר לומר על הקב"ה גדר של דעת, גם לא בידיעה כזו שהיא מופשטת לגמרי מגדרי הידיעה שלנו – וכיוון שאומרים, שהוא יתברך עצמו הוא ה"מדע" והוא ה"יודע" וכו', יש בכך חס־ושלום משום הגדרה מסויימת לגבי הקב"ה, שהוא אין־סוף ברם, על פי קבלה, צודק הרמב"ם: אלא (כפי שכתוב בהגהה בפרק שני שבחלק הראשון, וכפי שכתוב להלן בהגהה בפרק ט') דבר זה הוא אחרי הרבה צמצומים שאור אין־סוף ברוך־הוא מצמצם את עצמו, עד שהוא מתלבש בכלים של ספירות חכמה, בינה, דעת של עולם האצילות – שם "הוא המדע הוא היודע כו'", שכן הספירות מאוחדות בתכלית היחוד עם אור אין־סוף, עד לאחדות של "הוא היודע" וכו'[17].

יום חמישי כ"ג סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פג, והנה מכאן יש להבין... עד עמ' 166, דממלא לון.

שער היחוד והאמונה

והנה מכאן יש להבין שגגת מקצת חכמים בעיניהם ה' יכפר בעדם ששגו וטעו בעיונם בכתבי האריז"ל והבינו ענין הצמצום המוזכר שם כפשוטו

וְהִנֵּה, מִכָּאן[18] – ממה שהוסבר, שידיעתו של הקב"ה היא דבר אחד עם הקב"ה עצמו, שהרי אם לא כך, היתה הידיעה חס־ושלום ענין של ריבוי והרכבה – ודבר זה לא שייך בהקב"ה, כי הוא יתברך הוא אחד הפשוט – הנה מענין זה, **יֵשׁ לְהָבִין שִׁגְגַת מִקְצָת חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם,** – וכיוון שגם שוגג זקוק לכפרה, לכן **ה' יְכַפֵּר בַּעֲדָם,** – על טעותם, **שָׁשָׁגוּ וְטָעוּ בְּעִיּוּנָם בִּכְתָבֵי הָאַרִיז"ל, וְהֵבִינוּ עִנְיַן הַצִּמְצוּם הַמְזֻכָּר שָׁם כִּפְשׁוּטוֹ,** – בכתבי האריז"ל מוזכר, שבתחילת בריאת העולמות, היה אור אין־סוף ממלא "מקום" העולמות, ולא היה שום נתינת מקום למציאות העולמות, שכן עולמות הם בבחינת גבול – ואור אין־סוף ברוך־הוא, הוא הרי אין־סוף, בלי גבול. לכן, נאמר שם, היה ענין הצמצום, שאור אין־סוף "נסתלק", כדי שיהיה מקום למציאות העולמות. לאמיתו של דבר הכוונה במה

(לאחרי הקושי מאד) ותומ"י ממשיך - החקר גו' העיני גו' - משמע **דא"א**. וכן לעיל: ודבר זה **אין כח כו' להכירו כו'**. וי"ל: ציור בשכל - צ"ל בדוגמת ציור כפשוטו: 1) התאמתות ללא ספק (שהרי **רואה** הציור) - "אפלייג" בשכל בהחלט. 2) אף שאינו מבין **כלל** איך ציירו הציור ופרטיו - אין זה נוגע כלל בהתאמתות אצלו - שהרי למרות אי ההבנה - **בשעת מעשה** רואה הציור לכל פרטיו. ובנדו"ד יש: 1) **להבין** בשכל **שאין מקום להקשות** בחקר אלקה - שהרי הק' גם לפי הבנת השכל - ראה לקמן פ"ט - בל"ג והגבלות 2) **א"א להבין** בשכל (**בידיעת החיוב**) איך זה המציאות דאחה"פ ובה יש "עצמות" ו"דעת" וידיעת המון נבראים שכאו"א פרט **בפ"ע**. 3) ע"י ההתעמקות שבה שאין מקום להקשות וכו' סו"ס נתאמת בשכלו (לאחרי קשה מאד עכ"פ) שכן הוא אף שאינו מבין (**בידיעת החיוב**) וכנ"ל בעניני הציור. ובזה מתורצת ג"כ הסתירה: **דחקר** אלקה וכן **להכירו בלב** - א"א (היינו **בידיעת** החיוב) [אבל אפשר בידיעת השלילה (ולכן מדייק דהא דא"א - דוקא **תמצא, על בוריו**, וכן בפ"ב להבינו **על בוריו** - דוקא". ועפ"ז מתורצת ג"כ קושית הראב"ד בהשגותיו (הל' תשובה ספ"ה) על הרמב"ם "דמתחיל בקושיא ע"פ שכל (בנוגע לידיעת ה') ולא השלימה ע"פ שכל" כ"א "החזירו לאמונה" - וע"פ הנ"ל מתורץ - כי גם ברמב"ם שם מדייק "**להשיג** דבר זה **על בוריו**" (**ידיעת החיוב** והמהות דוקא - משא"כ בידיעת השלילה **שאפשר** - וה"ז הסברה וידיעה **בשכל** ולא באמונה) [ומתאים לשיטת הרמב"ם (מו"נ ח"א פנ"ח) בנוגע לתוארי ה' **בכלל** - שבזה רק ענין השלילה. עיין לקו"ת פקודי ו,ב]. ובפרט ע"פ אדה"ז כאן ש"קשה מאד" אפשר גם "**לצייר בשכל**". - וראה שם בלקו"ת איך שע"י **ריבוי** בידיעות השלילה (בענינים הגשמיים) ["קשה מאד"] יוכל להגיע כמעט "**לציור**" הדבר - אפילו להרמב"ם. ועיין בהנסמן בע' השגת החיוב השלילה במפתחות מאמרי אדנ"ע". **14.** ישעי' נה, ט. **15.** איוב יא, ז. **16.** שם, י, ד. **17.** הערת **כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וכמשנ"ת כ"ז בארוכה (דעת הרמב"ם, החולקים עליו וביאור אדה"ז בזה) בסהמ"צ להצ"צ במצ' האמנת אלקות". **18.** על השאלה: אם "מכאן" הכוונה למה שרבנו הזקן מביא בשם הרמב"ם ש"הוא ודעתו אחד", או שהכוונה היא על ביאורו הכללי

שאור אין־סוף "נסתלק" היא, שאור אין־סוף אינו מאיר בגילוי – "אין־סוף" ו"בלי גבול" אינם בהתגלות – רק מתגלה כוח הגבול, הנותן מקום למציאות עולמות בעלי גבול. – ואילו ה"חכמים בעיניהם" טעו, בסברם שענין הצמצום וההסתלקות הוא שם במובנם הפשוט –

שער היחוד והאמונה

שהקב"ה סילק עצמו ומהותו ח"ו מעוה"ז רק שמשגיח מלמעלה בהשגחה פרטית על כל היצורים כולם אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת והנה מלבד שא"א כלל לומר ענין הצמצום כפשוטו שהוא ממקרי הגוף על הקב"ה הנבדל מהם ריבוא רבבות הבדלות עד אין קץ אף גם זאת לא בדעת ידברו מאחר שהם מאמינים בני מאמינים שהקב"ה יודע כל היצורים שבעוה"ז השפל ומשגיח עליהם וע"כ אין ידיעתו אותם מוסיפה בו ריבוי וחידוש מפני שיודע הכל בידיעת עצמו הרי כביכול מהותו ועצמותו ודעתו הכל א' וז"ש בתקונים תיקון נ"ז דלית אתר פנוי מיניה לא בעילאין ולא בתתאין ובר"מ פ' פנחס איהו תפים בכולא ולית מאן דתפים ביה כו' איהו סוב"ע כו' ולית מאן דנפיק מרשותי' לבר איהו ממכ"ע כו' איהו מקשר ומיחד זינא לזיניה עילא

סִלֵּק עַצְמוֹ וּמָהוּתוֹ חַס־וְשָׁלוֹם מֵעוֹלָם הַזֶּה[19], – שלא כפי האמת, שמשמעות "סילק" היא, כאמור, שהעלים את האור ואת ההתגלות, שענין אור אין־סוף לא יהיה **בגילוי**, אלא הם הבינו כפשוטו, שהוא סילק חַס־וְשָׁלוֹם את עצמו מעולם הזה, רַק שֶׁמַּשְׁגִּיחַ מִלְּמַעְלָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית עַל כָּל הַיְצוּרִים כֻּלָּם, אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת. – על כל אלה משגיח הקב"ה מלמעלה בהשגחה פרטית, אך כיצד מתבטא הדבר? – לפי סגנונם הוא למשל במלך היושב בהיכלו ומסתכל משם על הדברים שמחוץ להיכל. כלומר, המלך עצמו אינו נמצא מחוץ להיכל, למרות שהשגחתו היא גם מחוץ להיכל. כך, הם אומרים, משגיח הקב"ה על כל הנבראים שהם חס־ושלום מחוץ ל"היכל" שלו. וְהִנֵּה, מִלְּבַד שֶׁאִי אֶפְשָׁר כְּלָל לוֹמַר עִנְיַן הַצִּמְצוּם כְּפְשׁוּטוֹ שֶׁהוּא מִמִּקְרֵי הַגּוּף – מי שנתון תחת מקרי הגוף, יכול להיות בו ענין הצמצום וההסתלקות כפשוטו: בתחילה הוא היה כאן, ולאחר מכן הסתלק משם ואינו נמצא שם יותר – אבל דבר זה אי אפשר לומר כלל עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, הַנִּבְדָּל מֵהֶם – ממקרי הגוף, רִבּוֹא רִבְבוֹת הֲבָדָלוֹת עַד אֵין קֵץ; נוסף על כך, אַף גַּם זֹאת, לֹא בְּדַעַת יְדַבֵּרוּ, מֵאַחַר שֶׁהֵם מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא יוֹדֵעַ כָּל הַיְצוּרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַשָּׁפֵל וּמַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם, – הרי שהם מודים שידיעתו והשגחתו ישנן כאן בעולם הזה השפל, וְעַל כָּרְחָךְ – מן ההכרח לומר שאֵין יְדִיעָתוֹ אוֹתָם – את כל הנבראים, מוֹסִיפָה בּוֹ רִבּוּי וְחִדּוּשׁ, – וכל זה מדוע? – מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדֵעַ הַכֹּל בִּידִיעַת עַצְמוֹ – אילו ידיעתו את הנבראים לא היתה "בידיעת עצמו", היתה אז בידיעה זו משום ריבוי וחידוש: נוספה ידיעה זו, והיא ענין של חידוש, שהרי לפני כן לא היתה ידיעה זו ועתה היא כן ישנה; אך כיוון שמושלל למעלה לגמרי ענין של ריבוי וחידוש, מן ההכרח שידיעת הקב"ה את הנבראים היא באופן שהוא יודע אותם בידיעת עצמו – וממילא, הֲרֵי כְּבִיכוֹל מָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ – הוא עצמו, וְדַעְתּוֹ – שיודע את הנבראים שבעולם הזה, הַכֹּל אֶחָד. – כיוון שידיעתו והשגחתו ישנן בעולם הזה, וידיעתו היא דבר אחד אתו, הרי שהוא עצמו יתברך ישנו בעולם הזה. אין זה, כמו שהם מדמים, כמלך היושב בהיכלו ורק השגחתו היא מחוץ להיכל, אלא המלך עצמו נמצא במקום שהשגחתו נמצאת. כך, שגם בעולם הזה השפל, שמצד עצמו הוא נראה ומורגש כ"יש" ו"מציאות", ורק על־ידי עבודה צריכים לעשות את העולם דירה לו יתברך, מקום של התגלות לו יתברך, הרי הוא עצמו ברוך־הוא נמצא כאן בעולם הזה באותה מדה שהוא נמצא בעולמות העליונים. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים' תִּקּוּן נז: "דְּלֵית אֲתַר פָּנוּי מִינֵיהּ, לָא בְּעֵלָּאִין וְלָא בְּתַתָּאִין"; – אין מקום פנוי ממנו יתברך לא בעליונים ולא בתחתונים. הרי נאמר ב'תיקוני זהר', שהוא עצמו נמצא בעולמות התחתונים; וּבְ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת פִּינְחָס: – כתוב: "אִיהוּ תָּפִים בְּכֻלָּא וְלֵית מַאן דְּתָפִים בֵּיהּ כּוּ', – הוא (הקב"ה) תופס בכל דבר ואין מי שיתפוס בו, אִיהוּ סוֹבֵב כָּל עָלְמִין כּוּ', – הוא (הקב"ה) "סובב" ומקיף את כל העולמות כו', וְלֵית מַאן דְּנָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ לְבַר, – ואין מי שיוצא מחוץ לרשותו, אִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין כּוּ', – הוא (הקב"ה) ממלא את כל העולמות, ומחיה אותם בחיות

של רבנו הזקן ב"שער היחוד והאמונה", שהנבראים בטלים במציאות לו יתברך, ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הרי מפורש מכאן (ולא – מכללות כו') – דכיון שמאמינים שיודע כו' וע"כ אין כו' בידיעת עצמו כו' (שביאר כאן)". **19.** בתשובה על השאלה, מדוע מביא כאן דוקא רבנו הזקן עולם הזה, אף שלכאורה הדיעה של הטועים בענין ה"צמצום" תופסת גם בשייכות לכל העולמות (כלומר, הסילוק הוא מכל העולמות) – כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הרי אח"כ חזר והאיר (אלא שבאופן דקו קצר), ולכל הדיעות בג"ע וביהמ"ק וכו' נאמר ושכנתי בתוכם, אף שבשעת הצמצום – הי' רק חלל". במקום אחר (לקו"ש חט"ו ע' 472) כותב כ"ק אדמו"ר שליט"א ביתר פירוט: "י"ל שני טעמים בדבר (א) מה שהכריח הנ"ל לפרש הצמצום כפשוטו, הוא זה דא"א לומר דלא סילק עצומ"ה מעוה"ז דא"כ נמצא הוא "גם בגשמיים השפלים הבלתי נכבדים ואף הנבזים" – ותפס אדה"ז התחלת ויסוד שיטתם. (ב) בשאר העולמות י"ל דלאחר הצמצום חזר והמשיך עצמו"ה, וא"כ אין להקשות מת"ז ומר"מ שמקשה לקמן, משא"כ בעוה"ז דא"א לומר דחזר והמשיך עצומ"ה כי א"א, לשיטתם, שימצא בגשמיים כו' כנ"ל. ולא מבעי דבעולם האצי' יוכלו לתרץ דחזר והמשיך, אלא אפילו בהעולמות שבהם אין איהו וחיוהי וגרמוהי חד י"ל כך, וע"ד שאנו אומרים כך בנוגע להארת הקו בעולמות בי"ע".

פנימית מותאמת לכל נברא, **אִיהוּ מְקַשֵּׁר וּמְיַחֵד זִינָא לְזִינֵיהּ עֲלָא וְתַתָּא,** – הוא (הקב"ה) מקשר ומיחד מין אחד במין שני, את העליון עם התחתון, **וְלֵית קוּרְבָּא בְּד' יְסוֹדִין, אֶלָּא בְּקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כַּד אִיהוּ בֵּינַיְיהוּ",** – ואין שום קירבה ואיחוד בארבעה היסודות (מהם מורכב כל נברא) אלא על־ידי הקב"ה כשהוא נמצא ביניהם, על־ידי כוח האין־סוף בארבעה היסודות – מתהווה התחברות ביניהם, למרות שמצד עצמם הם הפכיים אחד לשני, כמו אש ומים, **עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ** – של הזוהר שם. **וְרוֹצֶה לוֹמַר:** – במה שהוא אומר, "**לֵית מַאן דְּתָפֵים בֵּיהּ**" – הכוונה היא, **שֶׁאֵין מִי שֶׁיִּתְפֹּס בְּהַשָּׁגַת שִׁכְלוֹ מִכָּל שְׁכָלִים הָעֶלְיוֹנִים,** – גם בין ה"שכליים העליונים", של הנבראים מהעולמות העליונים (שהם בעלי שכל והשגה גדולים) אין מי שיתפוס בשכלו **בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים:** – ב"תיקוני זהר": "**סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין,** – שגם העולמות הסתומים לגבינו, אין השגתם יכולה "לתפוס" את הקב"ה והוא "סתום" מהם, **וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בָּךְ כְּלָל".** – אין שום מחשבה (גם לא של "עלמין סתימין") יכולה "לתפוס" בהקב"ה עצמו. בענין של "תפיסה", לתפוס בשכל והשגה, הרבותא היא שגם העליונים בשכלם והשגתם הגדולים, אינם יכולים לתפוס ולהבין את הקב"ה. ברם, פירוש נוסף ב"תפיסא", כשאומרים שאין דבר תופס בו, הכוונה היא גם, ששום דבר אינו מחזיק בו ואינו פועל בו שום תפיסה ושינוי. שהרי כשהאדם יוצר ועושה דבר הרי הוא נתפס ביצירתו, הוא משתנה לפי מה שיצירת הדבר דורשת. ואילו פעולתו של הקב"ה בהתהוות והחייאת כל הנבראים, אינה פועלת בו שום תפיסה ושינוי – בכך מתבטאת הרבותא של העולמות התחתונים, שגם הם, שליצירתם נדרש יותר צמצום והתלבשות, ובכל זאת גם הם אינם פועלים בו יתברך שום תפיסה ושינוי. וכדלהלן: **וְגַם כַּתַּחְתּוֹנִים,** – אין אף אחד שיתפוס בו, **אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** – למרות שהוא יתברך "ממלא" את כל העולמות והנבראים, ומחייה אותם בחיות מותאמת לכל נברא, והחיות **מתלבשת** בפנימיות בנברא – הרי לכאורה יכול הדבר לפעול תפיסה ושינוי בו יתברך מצד העולמות התחתונים יותר מאשר מצד העולמות העליונים, אין הדבר כך, כי האופן איך שהוא ממלא כל עלמין – **אֵינוֹ כִּנְשְׁמַת הָאָדָם** – המתלבשת **תּוֹךְ גּוּפוֹ, שֶׁהִיא** – הנשמה, **נִתְפֶּסֶת תּוֹךְ הַגּוּף עַד שֶׁמִּתְפַּעֶלֶת וּמְקַבֶּלֶת שִׁנּוּיִים מִשִּׁנּוּיֵי הַגּוּף וְצַעֲרוֹ, מֵהַכְּאוֹת** – שהגוף מקבל, **אוֹ קְרִירוּת** – שהגוף סובל, **אוֹ חֲמִימוּת הָאֵשׁ וְכַיּוֹצֵא,** – שסבל הגוף משפיע גם על הנפש. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – שלמרות שהוא ממלא כל העולמות ומתלבש בהם, כפעולת הנשמה בגוף, אף על פי כן שונה הדבר בהקב"ה, **שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל שׁוּם שִׁנּוּי** – ואינו מושפע **מִשִּׁנּוּיֵי עוֹלָם הַזֶּה,** מן השינויים המתהווים **מִקַּיִּץ לְחֹרֶף וּמִיּוֹם לְלַיְלָה, כְּדִכְתִיב:** – כמו שכתוב[20]: "**גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ מִמֶּךָּ, וְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר",** לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִתְפָּס כְּלָל תּוֹךְ הָעוֹלָמוֹת אַף־עַל־גַּב **דְּמְמַלֵּא לוֹן.** – למרות שהוא "ממלא" אותם.

שער היחוד והאמונה

ותתא ולית קורבא בד' יסודין אלא בקב"ה כד איהו בינייהו עכ"ל. ור"ל לית מאן דתפים בי' שאין מי שיתפוס בהשגת שכלו מכל שכלים העליונים במהותו ועצמותו של הקב"ה כמ"ש בתקונים סתימא דכל סתימין ולית מחשבה תפיסא בך כלל וגם בתחתונים אע"ג דאיהו ממכ"ע אינו כנשמת האדם תוך גופו שהיא נתפסת תוך הגוף עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף וצערו מהכאות או קרירות או חמימות האש וכיוצא משא"כ בהקב"ה שאינו מקבל שום שינוי משינויי עוה"ז מקיץ לחורף ומיום ללילה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר לפי שאינו נתפס כלל תוך העולמות אע"ג דממלא לון

יום שישי כ"ד סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 166, וזהו ג"כ ענין... עד עמ' פד, גבול ותכלית.

וְזֶהוּ גַּם־כֵּן עִנְיַן "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", – שהוא מקיף וסובב את כל העולמות, **פֵּרוּשׁ,** – "סובב כל עלמין" אין הכוונה שהוא לא נמצא חס־ושלום בעולם עצמו ורק מקיף עליו בלבד, וכך משפיע בו, אלא המשמעות של "סובב" היא: **דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּשֶׁאָדָם מִתְבּוֹנֵן בְּאֵיזֶה דְּבַר חָכְמָה בְּשִׂכְלוֹ אוֹ בְּדָבָר גַּשְׁמִי בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, אֲזַי שִׂכְלוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ מַקִּיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא הַמְצֻיָּר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ אוֹ בְּשִׂכְלוֹ,** – שהרי הדבר נמצא בשכלו ובמחשבתו, **אַךְ**

שער היחוד והאמונה

וזהו ג"כ ענין סוכ"ע פי' ד"מ כשאדם מתבונן באיזה דבר חכמה בשכלו או דבר גשמי במחשבתו אזי שכלו ומחשבתו מקיפים על הדבר ההוא המצויר במחשבתו או בשכלו אך אין מקיפים על הדבר ההוא

---

20. תהלים קלט, יב.

אֵין – השכל והמחשבה, **מַקִּיפִים עַל הַדָּבָר הַהוּא מַמָּשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ;** – הם מקיפים את ה"ציור" בלבד של הדבר, אבל לא את הדבר עצמו. דבר זה מובן במיוחד בדבר גשמי, שהדבר הגשמי עצמו הרי נמצא בפועל ממש במקום אחר, לא במחשבתו, שבה נמצא רק "ציורו" של הדבר, ורק את ה"ציור" בלבד מקיפה מחשבתו, **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דִּכְתִיב בֵּיהּ** – שלגביו כתוב[21]: **"כִּי לֹא מַחְשְׁבֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְגוֹ'"** – שהמחשבה שלמעלה היא באופן אחר לגמרי מאשר, להבדיל, מחשבתו של אדם, הנה **מַחֲשַׁבְתּוֹ וִידִיעָתוֹ שֶׁיּוֹדֵעַ כָּל הַנִּבְרָאִים, מַקֶּפֶת כָּל נִבְרָא וְנִבְרָא בְּפֹעַל מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי הִיא** – המחשבה שלמעלה, **הִיא חִיּוּתוֹ וְהִתְהַוּוּתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּפֹעַל מַמָּשׁ.** – שלא כפי שהדבר אצל האדם, שהדבר המצוייר עצמו אינו נמצא במחשבתו ואין מחשבתו משפיעה על הדבר, רק ציורו של הדבר נמצא במחשבתו. ואילו המחשבה שלמעלה מקיפה את הנברא ממש, והיא משפיעה בנברא להוותו מ"אין" ל"יש" ולהחיותו. אך אין זה באופן שהחיות מצטמצמת בהתאם לנברא, שאז היא יכולה להיקלט בפנימיותו של הנברא, אלא חיות זו נשארת במדריגתה הנעלה, שהיא למעלה מעלה מלהצטמצם עד שתוכל להיקלט בהתלבשות בפנימיותו של הנברא – ובהיותה במדריגתה, היא משפיעה בנברא את ענין ההתהוות והחיות. **ו"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין"** - **הִיא בְּחִינַת הַחַיּוּת הַמִּתְלַבֶּשֶׁת** בפנימיות, **תּוֹךְ עֶצֶם הַנִּבְרָא, שֶׁהִיא** – החיות שמבחינת "ממלא כל עלמין", **מְצֻמְצֶמֶת בְּתוֹכוֹ** – של הנברא, **בְּצִמְצוּם רַב, כְּפִי עֶרֶךְ מָהוּת הַנִּבְרָא,** – שכן, כיוון שעל החיות להתלבש בפנימיותו של הנברא ולהתאחד אתו, מן ההכרח שהיא תצטמצם לפי ערך מהותו של הנברא – והנברא הוא הרי בעל גבול, הרי מן ההכרח שחיות זו תבוא באופן של גבול, בצורה מוגבלת, כדלהלן: **שֶׁהוּא** – הנברא, **בַּעַל גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ וְאֵיכוּתוֹ, דְּהַיְנוּ** – המשמעות של "איכותו" היא **מַעֲלָתוֹ וַחֲשִׁיבוּתוֹ** – של הנברא, שגם האיכות והחשיבות אינן החיות של הנברא, הן באות רק מצד גוף הנברא, **כְּגוֹן הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁגּוּפוֹ יֵשׁ לוֹ גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכַמּוּתוֹ,** – בגודל השמש, **שֶׁהוּא כְּמוֹ קִסּוֹ פְּעָמִים כְּגֹדֶל כַּדּוּר הָאָרֶץ**[22], **וְאֵיכוּתוֹ וּמַעֲלָתוֹ,** – של השמש, **הוּא אוֹרוֹ, גַּם־כֵּן יֵשׁ לוֹ גְּבוּל עַד כַּמָּה יוּכַל לְהָאִיר, כִּי לֹא יָאִיר לִבְלִתִּי תַּכְלִית, מֵאַחַר שֶׁהוּא נִבְרָא** – ונברא הוא הרי מוגבל – ואם אמנם השמש מאירה למרחק רב, אבל בכל זאת בהגבלה. **וְכֵן כָּל הַנִּבְרָאִים הֵם בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, כִּי מֵהָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה כו'.** – וכך בין רקיע לרקיע גם כן מהלך ת"ק שנה. **וְאִם כֵּן** – שלנבראים יש גבול ותכלית, **הַחַיּוּת הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶם** – בפנימיותם, **הִיא בְּבְחִינַת צִמְצוּם רַב וְעָצוּם, כִּי צְרִיכָה תְּחִלָּה לְהִתְצַמְצֵם צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁיִּתְהַוֶּה מִכֹּחָהּ וְאוֹרָהּ** – של חיות זו, **עֶצֶם הַנִּבְרָאִים כְּמוֹת שֶׁהֵם, בַּעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית** – שהרי החיות עצמה אינה מוגבלת ולא בעלת תכלית, וכדי שיתהווה ממנה נברא מוגבל, מן ההכרח שהיא תצטמצם בצמצומים רבים, עד שתוכל להתלבש בנברא ולהתאחד אתו – כפי שיוסבר להלן:

שער היחוד והאמונה

ממש בפועל ממש. אבל הקב"ה דכתיב ביה כי לא מחשבותי מחשבותיכם וגו' מחשבתו וידיעתו שיודע כל הנבראים מקפת כל נברא ונברא בפ"מ שהרי היא היא חיותו והתהוותו מאין ליש בפועל ממש. וממלא כל עלמין היא בחי' החיות המתלבשת תוך עצם הנברא שהיא מצומצמת בתוכו בצמצום רב כפי ערך מהות הנברא שהוא בעל גבול ותכלית בכמותו ואיכותו דהיינו מעלתו וחשיבותו כגון השמש שגופו יש לו גבול ותכלית בכמותו שהוא כמו קס"ז פעמים כגודל כדור הארץ ואיכותו ומעלתו הוא אורו ג"כ יש לו גבול עד כמה יוכל להאיר כי לא יאיר לבלתי תכלית מאחר שהוא נברא וכן כל הנבראים הם בעלי גבול ותכלית כי מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'. וא"כ החיות המלובשת בהם היא בבחי' צמצום רב ועצום כי צריכה תחלה להתצמצם צמצומים רבים ועצומים עד שיתהוה מכחה ואורה עצם הנבראים כמות שהם בעלי גבול ותכלית

יום שבת קודש כ"ה סיון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' פד, **כי מקור החיות...** עד עמ' פה, **עצמן:**

שער היחוד והאמונה

כִּי מְקוֹר הַחַיּוּת הוּא רוּחַ פִּיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעַשָּׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, – בהם נבראו **כִּי** כל הנבראים, **וְרוּחַ פִּיו** מקור החיות הוא רוח פיו של הקב"ה המתלבש **יִתְבָּרֵךְ הָיָה יָכוֹל לְהִתְפַּשֵּׁט לְאֵין קֵץ**

---

21. ישעי' נה, ח. **22.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והנה ברמב"ם יסוה"ת (פ"ג ה"ח) כמו קע פעמים וכ"ה בהל' שבועות (פ"ה הכ"ב) קע פעמים. ול"ק על אדה"ז, כי בהקדמת פיה"מ להרמב"ם (ד"ה והנני נושא) נחית הרמב"ם לדייק יותר וכותב: קסו ושלש שמיניות פעם".

וְתַכְלִית, וְלִבְרֹא עוֹלָמוֹת אֵין קֵץ וְתַכְלִית לְכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, וּלְהַחֲיוֹתָם עֲדֵי עַד, – לא כפי שהם כעת, מוגבלים בכמות ובאיכות וקיומם אינו נצחי; ואילו מבחינת "רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלתי מוגבלים בכמותם ובאיכותם ובעלי קיום נצחי, וְלֹא הָיָה נִבְרָא עוֹלָם הַזֶּה כְּלָל – עולם הזה, שכל הנבראים שבו הם בעלי גבול ותכלית. ומחמת הצטמצמות החיות שמ"רוח פיו" יתברך, נתהווה העולם הזה עם נבראים בעלי גבול ותכלית. טעמו של דבר, מדוע היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית מבחינת "רוח פיו" יתברך (בלי צמצומים) – אומר רבנו הזקן במוסגר: (שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִקְרָא "אֵין־סוֹף", כָּךְ כָּל מִדּוֹתָיו וּפְעֻלּוֹתָיו, – הן אין־סוף, דְּאִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד, – הוא ומדותיו הם דבר אחד, הַיְנוּ – כלומר, הַחַיּוֹת הַנִּמְשָׁכָת מִמִּדּוֹתָיו, שֶׁהֵן חֶסֶד וְרַחֲמִים וּשְׁאָר מִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת, – נמשכת החיות מהן עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת – המדות בְּרוּחַ פִּיו – בספירת המלכות, ההתהוות היא ממאמר ו"רוח פיו" יתברך, ככתוב[23]: "כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי", וְ"עוֹלָם" - עַל־יְדֵי - "חֶסֶד יִבָּנֶה"[24], – שהעולם נבנה על־ידי מדת החסד. כיצד, איפוא, זה בא משניהם – מחסד ומדבר ה' (מלכות)? – אלא הכוונה היא שמדת החסד מתלבשת בדבר ה' ו"רוח פיו" – שההתהוות היא, בִּדְבַר ה' וְרוּחַ פִּיו הַנַּעֲשֶׂה כְּלִי וּלְבוּשׁ לְחֶסֶד זֶה, – שממנו נברא העולם, כְּהַדִּין קַמְצָא דִּלְבוּשֵׁיהּ מִינֵיהּ וּבֵיהּ)[25]. – כאותו צב, שלבושו הוא ממנו ובו עצמו. כך "רוח פיו" הוא לבוש וכלי המאוחד עם מדת החסד, שממנה מתהווה העולם – הרי, שמהחיות שמ"רוח פיו" היו יכולים להיברא עולמות בלי גבול ותכלית, אֶלָּא שֶׁצִּמְצֵם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הָאוֹר וְהַחַיּוֹת שֶׁיּוּכַל לְהִתְפַּשֵּׁט מֵרוּחַ פִּיו, וְהִלְבִּישׁוֹ תּוֹךְ צִרּוּפֵי אוֹתִיּוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת וְצִרּוּפֵי צִרּוּפֵיהֶן בְּחִלּוּפֵי וּתְמוּרוֹת הָאוֹתִיּוֹת עֵצְמָן וּבְחֶשְׁבּוֹנָן וּמִסְפָּרָן. שֶׁכָּל חִלּוּף וּתְמוּרָה – של האותיות, מוֹרֶה עַל יְרִידַת הָאוֹר וְהַחַיּוֹת מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, דְּהַיְנוּ שֶׁיּוּכַל – האור והחיות, לִבְרֹא וּלְהַחֲיוֹת בְּרוּאִים – כאלה, שֶׁמַּדְרֵגוֹת אֵיכוּתָם וּמַעֲלָתָם הִיא פְּחוּתָה מִמַּדְרֵגוֹת אֵיכוּת וּמַעֲלַת הַבְּרוּאִים הַנִּבְרָאִים מֵאוֹתִיּוֹת וְתֵיבוֹת עֵצְמָן שֶׁבָּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת, שֶׁבָּהֶן – ב"עשרה מאמרות", מִתְלַבֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ שֶׁהֵן מִדּוֹתָיו – שהן דבר אחד אתו יתברך "בכבודו ובעצמו". וְהַחֶשְׁבּוֹן – גם בלי חילופי אותיות, אלא חשבון המספר של האותיות, מוֹרֶה עַל מִעוּט הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מִעוּט אַחַר מִעוּט, עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ – מהחיות, אֶלָּא בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחֶשְׁבּוֹן וּמִסְפָּר, כַּמָּה מִינֵי כֹּחוֹת וּמַדְרֵגוֹת כְּלוּלוֹת בְּאוֹר וְחַיּוּת הַזֶּה הַמְלֻבָּשׁ בְּצִרּוּף זֶה שֶׁל תֵּבָה זוֹ – וכמה שנשאר מזה – על כך מורה החשבון – הרי שזו ירידה אחר ירידה ומיעוט אחר מיעוט. (וְאַחַר כָּל הַצִּמְצוּמִים הָאֵלֶּה וְכִיּוּצֵא בָּהֶן, כַּאֲשֶׁר גָּזְרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, – כמה ואיזה צמצומים יהיו, הוּא, שֶׁהָיָה יָכוֹל הָאוֹר וְהַחַיּוּת לְהִתְלַבֵּשׁ גַּם בַּתַּחְתּוֹנִים, כְּמוֹ אֲבָנִים וְעָפָר הַדּוֹמֵם, – ובהם אינה נראית שום חיות רוחנית, כלומר, בנבראים התחתונים עצמם, הם מהסוג הנחות ביותר, כִּי "אֶבֶן", דֶּרֶךְ מָשָׁל, שְׁמָהּ – שיש בה האותיות בי"ת ונו"ן, מוֹרֶה כִּי שָׁרְשָׁהּ – של האבן, מִשֵּׁם הָעוֹלֶה בַּ"ן – חמשים ושנים, בְּמִסְפָּרוֹ, – השם ב"ן בא מאופן מילוי מסויים של שם הוי', וְעוֹד אָלֶף – במלה "אבן", נוֹסֶפֶת מִשֵּׁם אַחֵר[26], (לישעם) [נִרְאֶה דְּצָרִיךְ

שער היחוד והאמונה

להתפשט לאין קץ ותכלית ולברוא עולמות אין קץ ותכלית לכמותם ואיכותם ולהחיותם עדי עד ולא הי' נברא עוה"ז כלל (שכמו שהקב"ה נקרא א"ס כך כל מדותיו ופעולותיו דאיהו וגרמוהי חד היינו החיות הנמשכת ממדותיו שהן חסד ורחמים ושאר מדותיו הקדושות ע"י התלבשותן שמתלבשות ברוח פיו כי הוא אמר ויהי ועולם ע"י חסד יבנה בדבר ה' ורוח פיו הנעשה כלי ולבוש לחסד זה כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה) אלא שצמצם הקב"ה האור והחיות שיוכל להתפשט מרוח פיו והלבישו תוך צירופי אותיות של עשרה מאמרות וצירופי צירופיהן בחילופי ותמורות האותיות עצמן ובחשבונן ומספרן שכל חילוף ותמורה מורה על ירידת האור והחיות ממדרגה למדרגה דהיינו שיוכל לברוא ולהחיות ברואים שמדרגות איכותם ומעלתם היא פחותה ממדרגות איכות ומעלת הברואים הנבראים מאותיות ותיבות עצמן שבעשרה מאמרות שבהן מתלבש הקב"ה בכבודו ובעצמו שהן מדותיו והחשבון מורה על מיעוט האור והחיות מיעוט אחר מיעוט עד שלא נשאר ממנו אלא בחי' אחרונה שהוא בחי' החשבון ומספר כמה מיני כחות ומדרגות כלולות באור וחיות הזה המלובש בצירוף זה של תיבה זו (ואחר כל הצמצומי' האלה וכיוצא בהן כאשר גזרה חכמתו ית' הוא שהי' יכול האור והחיות להתלבש גם בתחתוני' כמו אבנים ועפר הדומם כי אבן ד"מ שמה מורה כי שרשה משם העולה ב"ן במספרו ועוד אלף נוספת משם אחר (לישעם) [נר' דצ"ל לטעם] הידוע ליוצרה.

---

23. תהלים לג, ט. **24.** שם פט, ג. **25.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדלעיל ח"א ספכ"א. ל' ב"ר פכ"א, ה". **26.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ ויקח מאבני המקום שאל"ף משם מ"ה. עד"ז בתו"א משפטים (עח, סע"ב). במאו"א (א, ד)

לִהְיוֹת: "לְטַעַם"] הַיָּדוּעַ לְיוֹצְרָהּ. – מדוע נוסף למלה "אבן" האל"ף, למרות ששרשה הוא משום ב"ן, בלי אל"ף. וְהִנֵּה, שֵׁם בַּ"ן בְּעַצְמוֹ הוּא בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים מְאֹד, – כיצד, איפוא, מתהווה ממנו אבן גשמית? רַק שֶׁעַל־יְדֵי צִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים מִמַּדְרֵגָה – עליונה יותר, לְמַדְרֵגָה, – תחתונה יותר, יָרַד מִמֶּנּוּ – מהשם ב"ן שבעולמות העליונים, חַיּוּת מוּעָט בְּמְאֹד מְאֹד, עַד שֶׁיּוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּאֶבֶן. וְזוֹ הִיא נֶפֶשׁ הַדּוֹמֵם – החיות המצומצמת, הַמְחַיָּה וּמְהַוָּה אוֹתוֹ – את האבן, מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּכָל רֶגַע, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל. – שגם בדומם יש נפש רוחנית המחיה ומהווה אותו מאין ליש. וְזוֹ – החיות המצומצמת ביותר להחיות ולהוות את הנבראים, הִיא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", – ממלא כל העולמות. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"). – בה החיות אינה מצומצמת בהתאם לנברא, אלא היא משפיעה בנברא כפי שהיא במדריגתה העצמית, בלי צמצום. הרי שמבחינת החיות, היו יכולים להתהוות עולמות בלי גבול ותכלית, ודוקא כשהיא מתלבשת באותיות "עשרה מאמרות" ובחילופיהן וחילופי חילופיהן, מתהווים אז מהן נבראים בעלי גבול ותכלית, כפי שיוסבר להלן: וְכָל כֹּחַ וּמַדְרֵגָה – שאחרי הצמצומים, בבחינת חשבון האותיות בלבד, יָכוֹל לִבְרֹא בְּרוּאִים כְּפִי בְּחִינַת מַדְרֵגָה זוֹ גַּם־כֵּן לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית בְּכַמּוּתָם וְאֵיכוּתָם, לְהַחֲיוֹת – אותם, עָדֵי עַד, מֵאַחַר שֶׁהוּא כֹּחַ ה' הַמִּתְפַּשֵּׁט וְנֶאֱצָל – ומופרש, מֵרוּחַ פִּיו, וְאֵין מַעֲצוֹר כוּ', – אין מעצור לפניו מלהתפשט בצורה כזו, אַךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה אֵיכוּתָם בְּמַעֲלָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, כְּאֵיכוּת וּמַעֲלַת בְּרוּאִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהִבָּרְאוֹת מִבְּחִינַת כֹּחַ וּמַדְרֵגַת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן: – ואילו הנבראים המתהווים מחילופי האותיות, ומה גם מחשבון האותיות, הם למטה באיכות ובמעלה.

שער היחוד והאמונה

והנה שם ב"ן בעצמו הוא בעולמות עליונים מאד רק שע"י צמצומי' רבים ועצומים ממדרגה למדרגה ירד ממנו חיות מועט במאד מאד עד שיוכל להתלבש באבן וזו היא נפש הדומם המחי' ומהוה אותו מאין ליש בכל רגע וכמש"ל וזו היא בחי' ממכ"ע משא"כ בחי' סוכ"ע) וכל כח ומדרגה יכול לברוא ברואים כפי בחי' מדרגה זו גם כן לאין קץ ותכלית בכמותם ואיכותם להחיות עדי עד מאחר שהוא כח ה' המתפשט ונאצל מרוח פיו ואין מעצור כו'. אך שלא יהי' איכותם במעלה גדולה כ"כ כאיכות ומעלת ברואים שיוכלו להבראות מבחי' כח ומדריגת האותיות עצמן:

מפרש באופן אחר. וראה ג"כ לקו"ת שה"ש (יג, ב) קה"י מע' אבן ועוד. וי"ל שלכן כתב כאן סתם משם אחר כי אית אבן ואית אבן (זח"ג רעט, ב)".

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז סיון, תשי"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מב' שלח המודיע אשר הקאנסול דקאנאדע מוכן ליתן להם וויזות לשם, הנה כבר כתבתי לאחדים מאנ"ש שעפ"י הידיעות שמתקבלים מקנדה ובטח גם יש אצלם ידיעות אלו, הנה ההסתדרות שם בעניני פרנסה וכן כאן באה"ב אינו בנקל כ"כ, משא"כ במדינות דרום אמעריקא או באוסטראליא, ולכן פלא קצת מה שאין מתענינים בהעתקה לשם, אף שהשגת הוויזה לשם היא אינה בנקל כ"כ, ובכל אופן לאיזה מקום שיעתיק יתן השי"ת ותהי' נסיעתם כשורה ויסתדרו שם באופן המתאים לפניהם בגשמיות וברוחניות גם יחד.

בענין שאלתו במה שמציעים נכבדות לבתו מרת... תחי' ושאלתו מכיון ששם המדובר הוא אברהם ושמו הוא..., אבל בשם אברהם משתמש רק בעלותו לתורה ובחתימה לבד, הנה מכיון ששאר הענינים מתאימים אין צ"ל מניעה מצד זה (יעויין בשו"ת צ"צ (חלק אהע"ז סימן קמ"ג) שבנדון כזה אין זה כלל שמותיהם שוים ואין מקום לחשוש (ועיין ג"כ פסקי דינים להצ"צ ליו"ד ח"א סי' קטז)).

בברכה וכו"ש כב"ב שי'.

יום ראשון

יום שלישי — יט סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, שלישי עם פירש״י.
תהלים: צ־צו.
תניא: ולכן הוצרך . . . האלקים.

בְּחֹדֶשׁ מַרְחֶשְׁוָן תרי״ג קָבַע הַ״צֶּמַח צֶדֶק״, מִלְּבַד הַשִּׁעוּרִים הָאֲחֵרִים, שִׁעוּר לִמּוּד עִם אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ] בְּכָל יוֹם שְׁתֵּי שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה – בַּחֹרֶף מַתְחִיל מִשָּׁעָה הָעֲשִׂירִית לַיְלָה, וּבַקַּיִץ מִשָּׁעָה הָרְבִיעִית לִפְנוֹת בֹּקֶר. – שְׁתֵּי שָׁנִים הָיָה הַלִּמּוּד: קַבָּלָה עִם בֵּאוּרֵי חֲסִידוּת. אַחַר זְמַן זֶה – עַד אֱלוּל תרט״ז, שֶׁאָז נִפְסַק הַשִּׁעוּר, לָמְדוּ סִפְרֵי מֶחְקָר: הָרַסַ״ג [=רַבִּי סְעַדְיָה גָּאוֹן], מוֹרֶה נְבוּכִים, עִקָּרִים, כּוּזָרִי וְעוֹד, עַל פִּי תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום שני

יום רביעי — כ סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: צז־קג.
תניא: פרק ז. ובזה . . . ־פב־ עליו כלל.

מפתגמי אאזמו״ר: דער שכל און מדות געבוי פון א חסיד, איז לפי ערך זיין ערשטע יחידות בא זיין רבי׳ן. די ערשטע יחידות איז לפי ערך מהות עצמו פון א חסיד, לפי אופן מהות עצמו אזא סדר עבודה גיט איהם דער רבי.

מִפִּתְגָּמֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ]: מִבְנֶה הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת שֶׁל חָסִיד הוּא לְפִי עֶרֶךְ הַ׳יְחִידוּת׳ הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלּוֹ אֵצֶל הָרַבִּי שֶׁלּוֹ. הַיְחִידוּת הָרִאשׁוֹנָה הִיא לְפִי עֶרֶךְ מַהוּת עַצְמוֹ שֶׁל הֶחָסִיד. לְפִי אֹפֶן מַהוּת עַצְמוֹ – כָּזֶה סֵדֶר עֲבוֹדָה נוֹתֵן לוֹ הָרַבִּי.

יום שלישי

יום חמישי — כא סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קד־קה.
תניא: והנה גדר . . . ־פב־ סטרין

רבינו בספר של בינונים פ״ג אומר, כי ג׳ מוחין חב״ד וז׳ מדות הם השתלשלות מעשר ספירות העליונות, דכל זה הוא בנפש רוח ונשמה שהם המתלבשים בגוף האדם, אמנם ענין המסירת נפש על אלקות, וואס א איד ניט ער וויל און ניט ער קאן זיין ח״ו א נפרד מאלקות, זהו מעצמות א״ס ב״ה, שלמעלה מענין הספירות דראשיתם היא ספירת החכמה.

רַבֵּנוּ בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים פֶּרֶק ג׳ אוֹמֵר, כִּי ג׳ מוֹחִין חַבַּ״ד וְז׳ מִדּוֹת הֵם הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, דְּכָל זֶה הוּא בְּנֶפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁהֵם הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּגוּף הָאָדָם, אָמְנָם עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ עַל אֱלֹקוּת, שֶׁיְּהוּדִי אֵינוֹ רוֹצֶה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרֵד חַס־וְשָׁלוֹם מֵאֱלֹקוּת, זֶהוּ מֵעַצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵעִנְיַן הַסְּפִירוֹת, דְּרֵאשִׁיתָם הִיא סְפִירַת הַחָכְמָה.

יום רביעי

יום ששי — כב סיון — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: שלח, ששי עם פירש״י.
תהלים: קו־קז.
תניא: והנה אעפ״י . . . ־164־ לתחתונים.

לַאֲמִירַת ״וַהֲבִיאֵנוּ לְשָׁלוֹם כו׳״ מְחַבְּרִים תְּחִלָּה ב׳ הַצִּיצִיּוֹת דִּלְפָנָיו, אַחַר־כָּךְ מְצָרְפִים צִיצִית כָּנָף הַשְּׂמָאלִי דְּלַאֲחוֹרָיו, אַחֲרֵי זֶה צִיצִית דְּכָנָף הַיָּמִין וְאוֹחֲזִים אוֹתָם בֵּין קְמִיצָה לַזֶּרֶת דְּיַד שְׂמֹאל. נוֹשְׁקִים הַצִּיצִיּוֹת שֵׁשׁ פְּעָמִים, הֵינוּ בַּאֲמִירַת תֵּבוֹת: צִיצִית, צִיצִית, לְצִיצִית, אֱמֶת, קַיֶּמֶת, לָעַד.

יום חמישי

שבת — כג סיון — ה׳תש״ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: שלח, שביעי עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: והנה כמ״ש . . . ־פג־ מהרמ״ק ז״ל.

מענה אאזמו״ר לאאמו״ר ביחידות חורף תרל״ה: היצה״ר נקרא נה״ב לא מפני שהוא בהמה דוקא, כי לפעמים הוא שועל פקח שבחיות, וצריכים לחכמה מרובה להבין תחבולותיו. ולפעמים הוא מתלבש בלבוש צדיק תמים ענו ובעל מדות טובות.

בכל אחד ואחד הנה״ב שלו היא לפי מהותו הפרטי. ויש אשר מתעורר חשק גדול ללמוד חסידות או להתבונן היטב באיזה השכלה, ובאמת הנה זהו רק עצת היצר ומתחבולות נה״ב למנוע מעבודת התפלה וכדומה.

ונקוט האי כללא בידך וזכור אותו תמיד, כי כל דבר המועיל או מביא לעבודה בפועל, הנה כל מניעה שתהי׳ לדבר זה – אפילו אם המניעה היא מדבר היותר נעלה – הוא רק מתחבולותי׳ של נה״ב.

וסיים אאמו״ר נ״ע: עד אז לא ידעתי אז עס קען זיין א פרומער נה״ב, ווער רעדט נאָך א חסידישער נה״ב.

מַעֲנֶה אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר״שׁ] לַאֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] בִּיחִידוּת חֹרֶף תרל״ה: הַיֵּצֶר הָרַע נִקְרָא נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּהֵמָה דַּוְקָא, כִּי לִפְעָמִים הוּא שׁוּעָל פִּקֵּחַ שֶׁבַּחַיּוֹת, וּצְרִיכִים לְחָכְמָה מְרֻבָּה לְהָבִין תַּחְבּוּלוֹתָיו. וְלִפְעָמִים הוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּלְבוּשׁ צַדִּיק תָּמִים עָנָו וּבַעַל מִדּוֹת טוֹבוֹת.

בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הִיא לְפִי מַהוּתוֹ הַפְּרָטִי. וְיֵשׁ אֲשֶׁר מִתְעוֹרֵר חֵשֶׁק גָּדוֹל לִלְמֹד חֲסִידוּת אוֹ לְהִתְבּוֹנֵן הֵיטֵב בְּאֵיזֶה הַשְׂכָּלָה, וּבֶאֱמֶת הִנֵּה זֶהוּ רַק עֲצַת הַיֵּצֶר וּמִתַּחְבּוּלוֹת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לִמְנֹעַ מֵעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה וְכַדּוֹמֶה.

וּנְקוֹט הַאי כְּלָלָא [וֶאֱחוֹז כְּלָל זֶה] בְּיָדְךָ וּזְכֹר אוֹתוֹ תָּמִיד, כִּי כָּל דָּבָר הַמּוֹעִיל אוֹ מֵבִיא לַעֲבוֹדָה בְּפֹעַל, הִנֵּה כָּל מְנִיעָה שֶׁתִּהְיֶה לְדָבָר זֶה – אֲפִלּוּ אִם הַמְּנִיעָה הִיא מִדָּבָר הַיּוֹתֵר נַעֲלֶה – הוּא רַק מִתַּחְבּוּלוֹתֶיהָ שֶׁל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית.

וְסִיֵּם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בּ] נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן: עַד אָז לֹא יָדַעְתִּי שֶׁתִּתְּכֵן נֶפֶשׁ בַּהֲמִית [בִּלְבוּשׁ] יְרֵא שָׁמַיִם, שֶׁלֹּא לְדַבֵּר עַל נֶפֶשׁ בַּהֲמִית [בִּלְבוּשׁ] ״חֲסִידִי״.

יום שישי

יום ראשון — כד סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: והנה מכאן . . . ־166־ הכל א'.

הַשּׂוֹאֵל בַּמֶּה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁלּוֹ אֵלַי מֵאַחַר שֶׁאֵין אֲנִי מַכִּירוֹ פָּנִים.

..הַהִתְקַשְּׁרוּת הָאֲמִתִּית הִיא עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה, כְּשֶׁהוּא לוֹמֵד הַמַּאֲמָרֵי חֲסִידוּת שֶׁלִּי, קוֹרֵא אֶת הַשִּׂיחוֹת וּמִתְחַבֵּר עִם יְדִידַי, אַנ"ש [=אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ, חֲסִידֵי חַבַּ"ד] וְתַלְמִידֵי הַתְּמִימִים יִחְיוּ, בְּלִמּוּדָם וּבְהִתְוַעֲדוּתָם, וּמְקַיֵּם בַּקָּשָׁתִי בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים וּבִשְׁמִירַת זְמַנֵּי הַלִּמּוּדִים, הִנֵּה בָּזֶה הִיא הַהִתְקַשְּׁרוּת.

שבת קודש

יום שני — כה סיון — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: קרח, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וז"ש בתקונים . . . ־166־ דממלא לון.

"דְּאָגָה בְּלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים: יַסִּיחֶנָּה מִדַּעְתּוֹ, יְשִׂיחֶנָּה לַאֲחֵרִים.

וּפֵרֵשׁ הַ"צֶּמַח צֶדֶק": לַאֲחֵרִים רַק בַּגּוּף, אֲבָל מְאַחְדִים אִתּוֹ עִמּוֹ, שֶׁמַּרְגִּישִׁים אֶת עִנְיָנוֹ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז סיון, תשי"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכ' וגם הפ"נ שלו בעד בנו מר... שי', וקשה עלי לקרוא את הפ"נ שלו כמו שהוא, באשר כותב בו שבאם נגזר עליו איזה יסורים ח"ו אזי מקבל כו' וכמובן אשר אין זה נוסחא **כלל וכלל** ואין זה נכון, שמתחיל בבקשת לעורר ר"ר הרי ר"ר אלו מבטלים את היסורים וכו' ואין כדאי להכנס בשקלא וטריא ובדין וחשבון בעניני חליפין וקבלה ע"י אחר וכו' ולכן אקרא הפ"נ בהשמטת שורות אלו, ויה"ר שיוכל בקרוב לבשר בשו"ט בנוגע לבנו מר... שי' מהטבת מצבו ואם צריכים לזה ענינים שלמעלה מדרך הטבע, הרי מהשי"ת לא יבצר ומי יאמר לו מה תעשה, ובפרט אשר כבר ישנו בדרך הטבע ג"כ שזה כמה זמן שנמצא במאסר ומה שנעשה פס"ד וכו' הנה כשאין הדין דין אזי גם הפסק דין אין נוגע והעיקר כנ"ל אשר כיון שמעוררים רחמים רבים אזי אין זקוקים לחשבונות וכו'.

במה שכותב בענין ההעתקה לבראזיל, ושואל איך אפשר להשיג ניירות משם, הנה כפי הידוע לי מעונינים שם ביותר בש"ובים מומחים ובפרט בהעיר הבירה ריא ד'זשענערא, ובטח נמצא בלשכת הפליטים שלנו בפאריז האדרעס של הרב זינגעראוויטש דשם (הנהו סוחר אמיד אבל ממלא ג"כ תפקיד רב מפני הכבוד) וכדאי להתדבר עמדו.

המחכה לבשו"ט.

בין אפיקורסות לעבודה־זרה

יום ראשון י"ט סיון ה'תשפ"א

הלכות עדות פרק יא, הלכה י: הַמּוֹסְרִין, וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִין, וְהַמִּינִים, וְהַמְשַׁמְּדִים - לֹא הֶצְרְכוּ חֲכָמִים לִמְנוֹת אוֹתָם בִּכְלַל פְּסוּלֵי הָעֵדוּת; שֶׁלֹּא מָנוּ אֶלָּא רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל, אֲבָל אֵלּוּ הַמּוֹרְדִין וְהַכּוֹפְרִין - פְּחוּתִין הֵן מִן הַגּוֹיִם.

מדברי הרמב"ם עולה כי הכופר במציאות ה' גרוע מעובד עבודה־זרה. וכך מדוייק גם מסדר דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ז) שמנה חמישה סוגים של 'מינים' שהראשון בהם הוא "האומר שאין שם אלו־ה ואין לעולם מנהיג", ואילו זה "העובד אלוה זולתו כדי להיות מליץ בינו ובין ריבון העולמים" נמנה אחרון. ונמצא שהכופר במציאות ה' גרוע ממי שמאמין בו אלא שעובד עבודה־זרה.

והדברים מתאימים למאמר הבעל שם טוב (הובא באור התורה לנ"ך ח"ב עמ' תשפב) אשר "יותר יש תיקון לגוי עובד עבודה־זרה מן האפיקורסים שכופרים בה' לגמרי ואינם מאמינים בחידוש העולם".

ולדברים אלו יש 'נפקא מינה' מעשית:

בארצות הברית פועלים 'בתי ספר עממיים' שאין מערבים בהם לימודי דת כלל, לצד בתי ספר פרטיים שבהם מחנכים את הילדים לפי דתם. ולפי דברי הרמב"ם ציידד הרבי להעדיף עבור ילד גוי בית־ספר נוצרי מאשר בית־ספר עממי, כי "ב'בתי ספר עממים' לומדים כמה וכמה מקצועות באופן ובסגנון כזה אשר במישרין ובעקיפין משפיעים על התלמיד לחשוב שאין מקום ואפשריות לנסים, ומזה – שאין מקום לענינים שלמעלה מדרך הטבע, ומזה – שאין העולם זקוק לענין שמחוץ הימנו, ומזה – שאין בעל בית המנהיג בירה זו, ומזה – צעד קטן לכפירה גמורה בבורא עולם. והרי על הכפירה הוזהרו בני נח לכל הדעות". משא"כ בנוגע לנוצרים שאמנם לדעת הרמב"ם (הל' ע"ז פ"ט ה"ד) נחשבים עובדי ע"ז, הרי הם משתפים שם שמים ודבר אחר, ובני נח לא הוזהרו על השיתוף (לדעת כמה ראשונים, וכך נפסק ברמ"א, ראה שו"ע או"ח סו"ס קנו).

(לקוטי שיחות ז, עמ' 303)

'פלגינן דבוריה'

יום שני כ' סיון ה'תשפ"א

הלכות עדות פרק יד, הלכה ז: אִם כָּתַב בִּשְׁטָר אֶחָד: 'שֶׁנָּתַתִּי לִרְאוּבֵן חָצֵר פְּלוֹנִית, וְשֶׁנָּתַתִּי לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה פְּלוֹנִית', וְנִמְצְאוּ הָעֵדִים קְרוֹבִים לָזֶה וּרְחוֹקִים לָזֶה - זֶה שֶׁהֵם רְחוֹקִים מִמֶּנּוּ, מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת; שֶׁאֵלּוּ שְׁתֵּי עֵדֻיּוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בִּשְׁטָר אֶחָד.

בגמרא (יבמות כה, א): "אמר רב יוסף: פלוני רבעני... לרצוני - רשע הוא, והתורה אמרה: 'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס'... אמר רבא: אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע".

לדעת רב יוסף אינו נאמן כי לפי עדותו היה שותף לדבר עבירה וממילא נקרא רשע, והרשע פסול לעדות. ואילו לדעת רבא אין אדם יכול להפליל את עצמו ולכן מפצלים את דיבורו, ואת חלק העדות על עצמו לא מקבלים אבל את החלק העדות על חברו מקבלים (ראה רש"י בסנהדרין ט, ב).

והנה, הרמב"ם כאן כתב ששטר שיש בו עדויות אחדות שאת חלקן יכולים אנו לקבל ואת חלקן אין אנו יכולים לקבל: "אם כתב בשטר אחד, שנתתי לראובן חצר פלונית, ו'שנתתי לשמעון שדה פלונית, ונמצאו העדים קרובים לזה ורחוקים מזה - זה שהם רחוקים ממנו, מתנתו קיימת, שאלו שתי עדויות אף על פי שהן בשטר אחד..."

ויש לשאול: מדוע לגבי עדויות בשטר אחד שחלקן יכולים לקבל וחלקן לא יכולים לקבל – כולם מסכימים שניתן לפצלן ולא מצינו בכך מחלוקת?

אלא שחידושו של דין 'פלגינן דיבורא' הוא אפילו אם מדובר בעד שמתאר מסכת עובדות אחת שגם אם היא יוצרת שני אישומים נפרדים, אחד כנגד הרובע ואחד כנגד הנרבע (העד), מקורם בהתרחשות אחת במציאות.

ועל זה נחלקו רב יוסף ורבא (ראה חידושי הרא"ה, המובא בשיטה מקובצת לכתובות יח ע"ב, ובחידושי הריטב"א, שם). והגם שהדברים שנאמרו על ידי העד אינם תוצאה של צירוף מקרים שונים שאין ביניהם קשר מהותי, כמו בעדויות שבשטר אלא תוצאה של השתלשלות העובדות עצמה, לדעת רבא אפשר לפצל את העדות ולהתייחס אל כל אחד מהמרכיבים שלה בנפרד ולקבל את האחד ולדחות את האחר (ראה רמב"ן מכות ז, א).

הכחשה והזמה כאחת

יום שלישי כ"א סיון ה'תשפ"א

הלכות עדות פרק יח, הלכה ב: עֵדִים שֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ: 'רָאִינוּ זֶה שֶׁהָרַג אֶת זֶה'... וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ וְנִבְדְּקוּ, בָּאוּ שְׁנַיִם עֵדִים אֲחֵרִים וְאָמְרוּ: 'בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הָיִינוּ עִמָּכֶם וְעַם אֵלּוּ כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם... חַיֵּי זוֹ הַכְּחָשָׁה.

ההבדל בין הכחשה להזמה הוא שהכחשה היא בתוכן העדות (עדות אחת אומרת "היה הדבר הזה" ועדות אחת אומרת " לא היה"), והזמה היא בעדים עצמם אך לא בעצם המעשה ("אינן יודעים אם נהיה הדבר או לא נהיה").

ולמה בהזמה מקבלים את העדות השניה ומענישים את העדים הראשונים, ואילו בהכחשה אין האחרונים נאמנים יותר מהראשונים?

הרמב"ם כתב (בה"ג) ש"גזרת הכתוב היא". אך ה'טור' (חו"מ סי' לח) נתן טעם לדבר: כאשר האחרונים מכחישים את עצם המעשה, אין סיבה להאמין לאחרונים יותר מהראשונים,

אבל כאשר האחרונים מעידים על גופם של הראשונים ואומרים שבכלל לא היו במקום המעשה ("עמנו הייתם"), אין הראשונים נאמנים להעיד על עצמם כמו שאינם נאמנים להכחיש אם יעידו עליהם שחיללו שבת, כי האחרונים מעידים בתורת 'עדות' והראשונים הם 'בעלי הדבר'.

וכאשר האחרונים הם עדי 'הכחשה' ו'הזמה' כאחת, כדברי הרמב"ם כאן שעדותם היא "ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום, ולא היו דברים מעולם" - אף שהם מזימים את העדים, כיון שגם מכחישים את עצם המעשה אומר הרמב"ם "הרי זו הכחשה".

ומקשה ה'לחם משנה': אבל סוף סוף יש כאן גם 'הזמה' ומדוע לא יהיו האחרונים נאמנים?

ומבאר הגר"ע איגר (תשובות סי' ריב): כיון שלגבי המעשה שעליו מעידים העדים (בנוסף לעדותם על גוף העדים) הרי הם מכחישים זה את זה, הרי כל כת פסולה לעדות מספק, ולכן אין אחת יכולה להזים את השניה.

האם בני אדם מתערבבים? יום רביעי כ"ב סיון ה'תשפ"א

הלכות עדות פרק כב, הלכה א: שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ... בָּאָה כַּת זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּבָאָה כַּת זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְהַעִידָה עֵדוּת אַחֶרֶת - מְקַבְּלִין כָּל אַחַת מֵהֶם בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

נמצא פסול באחד מספרי התורה והגבאים הוציאו אותו מארון הקודש כדי לתקנו, אולם בטעות הוא הוכנס בחזרה לארון והתערב בין שאר הספרים. האם ניתן לקרוא בהם?

כתב בשו"ת מהרש"ג (ח"ב, יו"ד סי' רז) שלכאורה הדבר דומה למבואר בהלכה זו לגבי שני זוגות עדים וידוע שאחד מהם נפסל (משום ששיקרו בעדות קודמת) שיש להכשיר כל זוג מספק, משום שאין מוציאים אדם מחזקת כשרות ללא ראיה, וכן בנידון דידן ניתן להוציא אחד מהספרים ולקרוא בו משום שכל אחד בפני עצמו בחזקת כשרות.

אלא שלכאורה עיקר דין זה צריך ביאור: מאחר וכת אחת מבין השתיים פסולה, במה זה שונה מדין איסור שהתערב בהיתר שהתערובת כולה אסורה (אם אין רוב בהיתר כנגד האיסור)?

ויש שביארו כי בתערובת רגילה, לפני שהתערבו החתיכות היה ידוע על אחת מהן שהיא אסורה, ולכן גם לאחר התערובת היא עומדת באיסורה וממילא נאסרו כולן כי אין ידוע איזו היא האסורה, אך כאן מעולם לא חל פסול על חלק מהעדים קודם שהתערבו אלא מהרגע הראשון שנפסלו אין ידוע איזה זוג הוא הפסול, ולכן אין זה כאיסור המעורב בהיתר ומספק יש להכשיר כל אחד מהם (ראה משנה אחרונה טהרות ה, ג. שב שמעתתא ב, ח).

ולפי זה, בספר תורה פסול שהתערב בין אחרים לאחר שנודע שהוא פסול, אין לקרוא באחד מהם שהרי זה כדין תערובת איסור בהיתר שכולה אסורה.

אך ניתן לבאר באופן אחר: בשני דברים המעורבים זה בזה, כשתי חתיכות דומות שאין להבחין ביניהם, דנים על כל התערובת יחד ואין להתירה שהרי חלקה בוודאי אסור, אך בני אדם אינם 'מעורבים' זה בזה שהרי ניתן לזהות כל אחד מהם, אלא שהספק הוא בדינו של כל אחד האם הוא הכשר או הפסול, ומאחר ואינם נחשבים כמעורבים, יש לדון כל אחד בפני עצמו ולהעמידו על חזקתו.

ולפי זה, ספר תורה שהתערב דומה לשני כתי עדים, שהרי אין ספר אחד דומה לחברו וכל אחד נכתב בכתב יד אחר, והרי כל אחד ניכר לעצמו אלא שאין ידוע איזה הוא הפסול, ובמקרה זה יש לדון על כל אחד בפני עצמו ולהכשירו מספק.

מדוע יש הבדל בין דאורייתא לדרבנן? יום חמישי כ"ג סיון ה'תשפ"א

הלכות ממרים פרק א, הלכה ב: כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּהוֹרָאָתָן - עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תָסוּר (מִכָּל) הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ".

הרמב"ן (בהשגות לסהמ"צ שורש א') האריך להשיג על דברי הרמב"ם שהכתוב 'לא תסור' מחייב לשמוע לכל דבריהם. והקשה: אם כן, מדוע ספק תורה להחמיר ובדרבנן להקל, והלוא אלו ואלו מהתורה!

ולדעת הרמב"ם יש לומר: אמנם אין הבדל בין תוקף דברי חכמים למצוות מהתורה, אלא שמלכתחילה כשתיקנו חז"ל את תקנותיהם קבעו שיחולו רק במקום ודאי ולא במקום ספק (רמב"ן שם. דרשות הר"ן דרוש ה).

אלא שביאור זה יתכן בספק בגוף המעשה, אך הרי כלל הוא שבמחלוקת בהלכה מדרבנן מקילים (ראה להלן ה"ה), ובזה אין לומר שתיקנו מלכתחילה להקל בספק, שהרי לדעת האוסר הרי זה איסור ודאי (שב שמעתתא ש"א פ"ג).

ויש לומר: כאשר יש ספק עם מי הדין אין זה בכלל 'ועשית ככל אשר יורוך', כי 'הוראה' קיימת רק כאשר הדבר ברור לשומע, אך כשאינו יודע למי לשמוע אין זו הוראה (קונטרסי שיעורים קדושין כד, ב).

ויש מבארים: החובה לקיים דברי חכמים מצד 'לא תסור' אינה דומה לשאר מצוות התורה: בשאר המצוות המכוון הוא המעשה, אך ב'לא תסור' המצוה היא לשמוע לדברי חכמים, וכאשר יש שתי דעות בין החכמים אינו עובר על ציווי זה, שהרי שומע לקול המיקל (דרכי דוד ב"ק פ"ז).

ויש שהוסיפו לחדש מצד סברא זו, שבשונה מאיסור תורה שהעובר עליו אפילו בשוגג צריך כפרה, העובר על איסור דרבנן בשוגג אינו צריך כפרה כי באיסור תורה האיסור הוא בעצם המעשה. אך באיסור דרבנן האיסור הוא המרידה בחכמים ובשוגג אין מרידה.

(נתיבות המשפט סי' רל"ד סק"ג. תורת חסד ח"א סי' ל"א).

זקן שחלק על בית דין - מתי חייב?

יום שישי כ"ד סיון ה'תשפ"א

הלכות ממרים פרק ד הלכה א: זָקֵן שֶׁחָלַק עַל בֵּית דִּין בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת - בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן אוֹסְרִין וְהוּא מַתִּיר, בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן מַתִּירִין וְהוּא אוֹסֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה.

לדעת התוספות (סנהדרין פז, א ד"ה ורשב"ל) דין 'זקן ממרא' (המורה לעשות שלא כהוראת בית דין הגדול) הוא רק כאשר הוא מקיל ומתיר דבר שבית דין אסרוהו באיסור כרת, אך אם החמיר ואסר דבר שיש בו כרת ובית דין התירו - אינו זקן ממרא.

וכן כתב הר"ן (סנהדרין שם), שאינו חייב אלא בהוראה של היתר, שהרי אמרו (שם פו, ב) שזקן ממרא אינו חייב "עד שיורה לעשות" ואם הוא מורה לאיסור הרי ההוראה היא 'שלא לעשות'. וכן אמרו (הוריות ב, א) לענין הוראת בית דין בטעות (העלם דבר של ציבור) שאינם חייבים עד שיאמרו 'מותרים אתם'.

וכתב הרדב"ז (שו"ת ח"ה לשונות הרמב"ם סי' תקצא) שכך גם דעת הרמב"ם שכתב (לעיל פ"ג ה"ה) "אין זקן ממרא חייב מיתה עד שיהא חכם... ויחלוק על בית דין בדבר שזדונו כרת... ויורה לעשות כהוראתו".

אמנם כאן כתב הרמב"ם שחייב "בין שהיו הן אוסרין והוא מתיר בין שהיו הן מתירין והוא אוסר", כי בדרך כלל מהוראת איסור יכול לצאת היתר, כגון שהורה שממון הנמצא ביד פלוני הוא גזל ולשיטתו אם קידש בו את האשה – אינה מקודשת, ואילו לדעת בית־דין ממון זה אינו גזל ומקודשת והבא עליה חייב כרת וחטאת. ונמצא כי אף שהוראתו היתה להחמיר, מסתעפת ממנה קולא שהאשה אינה אשת איש.

אך אם המחלוקת היא בדבר שהוראתו לאיסור לא תביא היתר, כגון שהורה שחלב חיה (המותר באכילה, הל' מאכ"א פ"ז ה"א) אסור באכילה – אינו נעשה זקן ממרא כי לא הורה 'לעשות' אלא 'לא לעשות' ('לא תאכל') ולא יצאה מהוראתו שום קולא.

קבורת קרובים על ידי כהן

שבת קודש כ"ה סיון ה'תשפ"א

הלכות אבל פרק ב, הלכה טו: הַטֻּמְאָה לַקְּרוֹבִים דְּחוּיָה הִיא, וְלֹא הֻתְּרָה לַכֹּל. לְפִיכָךְ, אָסוּר לְכֹהֵן לְהִתְטַמֵּא לְמֵת, אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁמִּתְטַמֵּא לִקְרוֹבָיו... לְפִיכָךְ, כֹּהֵן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר וּלְקָבְרוֹ בְּסוֹף בֵּית הַקְּבָרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵית הַקְּבָרוֹת, וְלֹא יִתְטַמֵּא בְּקִבְרוֹת אֲחֵרִים כְּשֶׁיִּקְבֹּר מֵתוֹ.

מלשון הרמב"ם נראה שאפילו בזמן שנטמא לקרוביו אסור לכהן להיטמא למת אחר, אך הטור (יו"ד סי' שעג) כתב, שכאשר הכהן עוסק במתו מותר לו להיטמא לאחרים, ורק כאשר סיים להתעסק במתו נאסר עליו להיטמא לאחרים ו'להוסיף' על טומאתו. ולדעת הטור, האיסור להיכנס לבית הקברות לקבור מתו הוא משום ש"לאחר הקבורה כשחוזר על הקברים מוסיף לו טומאה, לפיכך משפחות כהונה עושין להן שכונה בסוף בית הקברות שלא יטמאו בקברים אחרים". כלומר: האיסור לכהן להיכנס לבית הקברות ולקבור את מתו הוא רק משום שעלול להיטמא לאחר שיסיים את קבורת מתו, אבל אם יוכל לחזור באופן שלא ייטמא אין איסור בדבר.

והרמ"א (שם ס"ז) פסק כדברי הטור, אך הב"ח (יו"ד שם) כתב שיש להחמיר כדברי הרמב"ם ועצם ההליכה אסורה כיון שמוסיף טומאה על טומאתו, מאחר שיכול לקוברו בסוף בית הקברות.

אמנם יש מפרשים (רדב"ז כאן ושבט הלוי ח"ה סי' קפב) שאף הרמב"ם אינו חולק על הטור שכהן ההולך לקבור את מתו רשאי להיטמא גם למתים אחרים, ומה שכתב הרמב"ם שאסור להיטמא לאחרים אפילו בעת שנטמא לקרוביו, כוונתו לאחר שכבר סיים את קבורת קרוביו, ומה שכתב "לפיכך צריך להיזהר ולקברו בסוף בית הקברות" היינו כדי שלא יטמא בחזרתו. ולפי זה, אם יוכל לשוב מהקבורה בלא להיטמא לאחרים, גם לדעת הרמב"ם מותר ללכת לקבור את קרובו.

המשך מעמוד רנב

ולכן כתבתי בזמנו להרה"ח וכו' מוה"ר... שבאם ימצא ממלא מקום המתאים בשביל העיר... אזי יוכל להתענין בהעתקה למקום אחר.

בהזדמנות זו הנני שולח לכת"ר הקונט' האחרון שהו"ל הוא הקונטרס לחג השבועות, אשר בטח ימצא בו ענין רב.

בברכת הצלחה בעבודתו בקודש.

בטח ידוע לכת"ר שחבורה מהשו"בים דאנ"ש באים עתה למדינת אירלנד על חדשים אחדים, ואפשר כדאי הי' שיתראה אתם עמם ואולי ביחד יוכלו לטכס עצה איך לתקן המצב במחנה כת"ר מבלי להזיק על ידי זה עיר אחרת ח"ו.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – י"ט־כ"ה סיון ה'תשפ"א

יום ראשון י"ט סיון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת עֵדוּת

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) קבלת עדות מעם הארץ ומהבזויים. ההבדל בין פסול לעדות מן התורה לפסול מדבריהם. עדות החשוד על דבר, כלפי אחרים. העדות על מלכי ישראל וכהן גדול.

1 **א. מִי שֶׁאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה[2] וְלֹא בְּדֶרֶךְ**
2 **אֶרֶץ[3] - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת רָשָׁע, וּפָסוּל לְעֵדוּת**
3 **מִדִּבְרֵיהֶם[4]. שֶׁכָּל מִי שֶׁיָּרַד עַד כָּךְ - חֲזָקָה שֶׁהוּא**
4 **עוֹבֵר עַל רֹב הָעֲבֵרוֹת שֶׁיָּבוֹאוּ לְיָדוֹ[5].**

2) שלא קרא מקרא ולא שנה משנה. 3) שאין משאו ומתנו בנחת עם הבריות (רע"ב לקידושין פרק א, משנה י). ורבינו בפירושו שם אומר: "דרך ארץ - חבורת בני אדם, חבורה טובה בנחת ובמוסר". 4) קידושין מ, ב. 5) כפירוש רש"י שם דיבור המתחיל ופסול לעדות: כיוון ש"אינו מן היישוב" אין הוא מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים.

5 **ב. לְפִיכָךְ, אֵין מוֹסְרִין[6] עֵדוּת לְעַם הָאָרֶץ וְאֵין**
6 **מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עֵדוּת[7]. אֶלָּא אִם כֵּן הֶחְזַק שֶׁהוּא עוֹסֵק**
7 **בְּמִצְוֹת וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים, וְנוֹהֵג בְּדַרְכֵי הַיְּשָׁרִים[8],**
8 **וְיֵשׁ בּוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ - מְקַבְּלִין עֵדוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
9 **עַם הָאָרֶץ וְאֵינוֹ לֹא בְּמִקְרָא וְלֹא בְּמִשְׁנָה[9].**

6) אין מייחדים אותו מתחילה להיות עד. 7) אם ייחדוהו אין בית הדין מקבל ממנו עדותו (פסחים מט, ב). 8) הרגלים טובים ונימוסים נאים. והרי"ף בפסחים שם מוסיף: שאינו חשוד על שבועת שקר וגזל. 9) זהו שאמרו (חגיגה כב, א): כמי מקבלים היום עדות מעם הארץ - כרבי יוסי, כלומר, שרבי יוסי חושש לאיבה, שלא ייטור לנו עם הארץ שנאה, שאנו מרחיקים אותו מחברתנו, לפיכך מקבלים ממנו עדות, וזה רק כשישנו על כל פנים בדרך ארץ (רי"ף לפסחים שם).

10 **ג. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: כָּל תַּלְמִיד חָכָם - בְּחֶזְקַת כָּשֵׁר,**
11 **עַד שֶׁיִּפָּסֵל[10]. כָּל עַם הָאָרֶץ[11] - בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא**
12 **פָּסוּל[12], עַד שֶׁיֵּחָזֵק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַיְּשָׁרִים[13].**

10) בעבירה, או באיסורי גזל המנויים לעיל פרק י, הלכה ד. 11) שאינו במקרא ובמשנה. 12) שמן הסתם אינו גם בדרך ארץ, וכמשמעות לשון הסוגייא בפסחים מט, ב שסתם עם הארץ אינו בכולן. 13) ואותו הכשירו בחגיגה כב, א - על פי רבי יוסי, וכתב הרדב"ז: ובזה טועים כמה מקבלי עדות שמקבלים עדות מכל הבא לפניהם וסומכים לומר: כל ישראל בחזקת כשרים הם. וזה אינו, שאף על פי שהם בחזקת כשרות, שאינם עוברים עבירות - אינם בחזקת כשרים להעיד אלא אם־כן הם תלמידי חכמים.

13 **ד. וְכָל מִי שֶׁיִּקַּבֵּל עֵדוּת עַם הָאָרֶץ טֶרֶם שֶׁתִּהְיֶה לוֹ**
14 **חֲזָקָה זוֹ, אוֹ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים וְיָעִידוּ שֶׁהוּא נוֹהֵג**
15 **בְּמִצְוֹת וּבְדֶרֶךְ אֶרֶץ - הֲרֵי זֶה הֶדְיוֹט, וְעָתִיד לִתֵּן אֶת**
16 **הַדִּין[14]; שֶׁהֲרֵי מְאַבֵּד מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל פִּי**
17 **רְשָׁעִים.**

14) כיוון שאינם ראויים להעיד נמצא הדיין שקיבל עדותם מוציא ממון של ישראל שלא כדין. ובקידושין מ, ב אמרו: "כל שאינו לא במקרא... ולא בדרך ארץ אינו מן היישוב" ומפרש רבינו שם: אין תועלת בו ביישוב העולם, אבל להוציאו מן המקום - תועלת למדינה.

18 **ה. וְכֵן הַבְּזוּיִין פְּסוּלִין לְעֵדוּת מִדִּבְרֵיהֶם. וְהֵם**
19 **הָאֲנָשִׁים שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בַּשּׁוּק בִּפְנֵי כָּל הָעָם[15],**
20 **וּכְגוֹן אֵלּוּ שֶׁהוֹלְכִין עֲרֻמִּים בַּשּׁוּק[16] בְּעֵת שֶׁהֵן**
21 **עוֹסְקִין בִּמְלָאכָה מְגֻנֶּלֶת, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ[17] שֶׁאֵין**
22 **מַקְפִּידִין עַל הַבֹּשֶׁת. שֶׁכָּל אֵלּוּ חֲשׁוּבִין כְּכֶלֶב, וְאֵין**
23 **מַקְפִּידִין עַל עֵדוּת שֶׁקֶר[18]. וּמִכְּלַל אֵלּוּ: הָאוֹכְלִין**
24 **צְדָקָה שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּפַרְהֶסְיָא. אַף עַל פִּי**
25 **שֶׁאֶפְשָׁר לָהֶן שֶׁיִּזּוֹנוּ בְּצִנְעָה, מְבַזִּים עַצְמָן וְאֵינָן**
26 **חוֹשְׁשִׁין. כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[19].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן הבזויין פסולין לעדות מדבריהם".

ההסבר לסיבת הפסול של הבזויין, יובן על־פי מה שכתב בפי"ז ה"ב שמזהירים את העדים "ומודיעין אותם כח עדות שקר, ובושת המעיד בה בעולם הזה ובעולם הבא", אזהרה שלא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שהעונש עליהם ארבע מיתות בית־דין. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על־ידי הנהגתו הטובה והישרה הוא מעיד על ה"טוב" ו"היושר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש כמו אדם שמביישים אותו, שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

ובזה יובן גם מדוע פסלו את הבזויין מדבריהם, כיון שתוכנו של יהודי הוא להיות עד על ה"טוב" של הקב"ה, ולכן לא יכול להיות איש בזוי כי הוא נוגד את כל תוכנו ועניינו - "אתם עדי", ואם אינו יכול להעיד על הקב"ה - מופקע ממנו גדר עד ופסול לעדות.

(ע"פ לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)

~ נקודות משיחות קודש ~

וכן האוכלין צדקה של גויים בפרהסיא".

בגמרא (סנהדרין כו, ב.) "אמר רב נחמן, אוכלי דבר אחר פסולים לעדות, הני מילי בפרהסיא אבל בצנעא לא כו'". ואם אי אפשר לי' מותר אף בפרהסיא". ופירשו כל המפרשים ש"אוכלי דבר אחר, היינו לוקחי צדקה מעכו"ם". ובטעם האיסור כתב רש"י שהוא "חילול ה' מחמת ממון, והוי לי' עד חמס מחמת ממון". אבל הרמב"ם כאן כתב הטעם, שהאוכלין צדקה של גויים בפרהסיא הם בכלל הבזויין שפסולים לעדות.

ויש לומר סיבת החילוק בין רש"י לרמב"ם בספר ה'יד', כי מקור הדין שהבזויין פסולים לעדות הוא בסוף פ"א דקידושין, בנוגע למי שאינו מן הישוב, **ויש אומרים** שפסול לעדות כיון שאינו מקפיד על עצמו ואין לו בושת פנים ואינו בוש לזלזל בעצמו וליפסל.

רש"י בסנהדרין פירש אליבא דכו"ע, ולא רק כה'יש אומרים' שדווקא האוכל בשוק פסול לעדות, וממילא הלוקח צדקה מן העכו"ם לא נחשב לפסול לכולי־עלמא, ולכן הוצרך לפרש שלקיחת צדקה מעכו"ם אסור מצד חילול ה'.

אבל הרמב"ם בספר ה'יד' פירש אליבא דהלכתא של ה'יש אומרים' שאוכל בשוק "פסול לעדות", ולכן כתב ש"מכלל אלו האוכלים צדקה של עכו"ם בפרהסיא כו' מבזין את עצמן ואינן חוששין".

(ע"פ רשימות ח', ק"ט ס"א)

15) קידושין מ, ב. אבל האוכל בשוק שלא בפני כל העם אינו נפסל לעדות, אבל יש בו משום גנאי לתלמיד חכם, כמו שאמרו בירושלמי (מעשרות פרק ג, הלכה ב) "אין שבחו של תלמיד חכם להיות אוכל בשוק" (כסף משנה). ולדעת הב"ח לחושן משפט סימן לד כוונת רבינו שאינו נפסל לעדות אלא כשאוכל בשוק בפני הכול כשהוא מהלך ואם אוכל בשוק כשהוא יושב במקום אחד אין בו אלא משום גנאי לתלמיד חכם בלבד. 16) "שאין לך משוקץ ומתועב לפני המקום יותר ממי שמהלך בשוק ערום" (יבמות סג, ב). 17) "הגרע (=מקיז דם) והבלן והבורסקי... רבי יוסי אומר פסולים לעדות הם" (תנא דבי אליהו זוטא פרק ט"ז). 18) קידושין מ, ב וכדברי רש"י שם: "הואיל ואינו מקפיד על כבודו אינו בוש לזלזל בעצמו ולהיפסל. 19) סנהדרין כו, ב "אוכלי דבר אחר פסולים לעדות" ומפרש רש"י: מקבלי צדקה מן הגויים, והרי זה חילול השם מחמת ממון. והשווה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה ט: "אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוי בפרהסיא" וכו'.

1 **ו. מַה בֵּין פָּסוּל לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה[20] לְפָסוּל**
2 **מִדִּבְרֵיהֶם? שֶׁהַפָּסוּל מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֵעִיד - עֵדוּתוֹ**
3 **בְּטֵלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ עָלָיו בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת**
4 **וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[21]; וְהַפָּסוּל מִדִּבְרֵיהֶם - צָרִיךְ**
5 **הַכְרָזָה[22]. לְפִיכָךְ, כָּל עֵדוּת שֶׁהֵעִיד קֹדֶם שֶׁהִכְרִיזוּ**
6 **עָלָיו - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְאַבֵּד זְכוּת הָעָם,**
7 **שֶׁהֲרֵי לֹא יָדְעוּ שֶׁהוּא פָּסוּל[23], וְאֵין פְּסוּלוֹ אֶלָּא**
8 **מִדִּבְרֵיהֶם[24].**

20) ראה לעיל פרק י, הלכה ג־ד. 21) שעבירה שלו מפורסמת לכל (סנהדרין שם וברש"י). 22) להודיע פסולו ברבים. 23) ומסרו לו עדות על ממונם. 24) ולפיכך, כל עוד שלא נודע פסולו לא תיקנו חכמים לבטל עדותו. ומי שהוציאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקובייא, אין לך הכרזה גדולה מזו (בית יוסף לחושן משפט לד בשם הראב"ן).

9 **ז. עֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּאִסּוּרִין[25], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל**
10 **לִשְׁאָר עֵדֵיוֹת. שֶׁהֲרֵי רָשָׁע בַּעֲבֵרָה[26] שֶׁשָּׁחַט -**
11 **שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[27], וְנֶאֱמָן לוֹמַר: כַּהֲלָכָה שָׁחַטְתִּי.**
12 **אֲבָל הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל שֶׁלּוֹ[28], אֲבָל**
13 **נֶאֱמָן הוּא עַל אֲחֵרִים[29].**

25) להתיר, כגון שהיו לפנינו שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור, נאמן לומר זו של היתר (גיטין ב, ב). ובדבר שבידו לתקן נאמר להתיר אפילו בדבר שהוחזק בו איסור, וכדברי רש"י שם: "שהרי האמינה תורה כל אחד ואחד מישראל על הפרשת תרומה ועל השחיטה ועל ניקור הגיד והחלב". ומקור הדברים, ממה שהאמינה תורה לנידה לספור לעצמה שבעה נקיים, שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה שבעת ימים" - לה לעצמה, כמבואר בכתובות עב, א (תוספות שם דיבור המתחיל עד אחד נאמן). ובנוגע לקביעת דבר איסור, וודאי שעד אחד נאמן להחזיק איסור בדבר שאין טיבו ידוע לנו, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה ו ובביאורנו שם. 26) שעבר עבירה ופסול לעדות ממון. 27) חולין ג, א ישראל מומר אוכל נבילות לתיאבון... מותר לאכול משחיטתו" ושם ד, ב אמרו: "מומר לדבר אחד לא הוי מומר לכל התורה כולה", והשווה הלכות שחיטה פרק ד, הלכה י"ד־ט"ו. 28) להעיד על אותו דבר שהוא חשוד עליו, בשעה שהעדות נוגעת לעצמו. 29) כגון כהן, שהוא חשוד להטיל בעצמו מום בבכור, כדי שישחטנו במדינה ולא יצטרך להביאו קרבן - נאמן להעיד על בכור של כהן אחר במום הראוי לבוא בידי אדם, שמאליו נפל, ולא הטילו בעליו בידיים (בכורות לה, א) וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שם.

14 **ח. לְפִיכָךְ, הֶחָשׁוּד עַל דָּבָר - יֵשׁ לוֹ לָדוּן בּוֹ**
15 **וּלְהָעִיד בּוֹ לַאֲחֵרִים. חֲזָקָה אֵין אָדָם חוֹטֵא כְּדֵי**
16 **שֶׁיְּהָנוּ אֲחֵרִים[30]. כֵּיצַד? נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר:**
17 **פֵּרוֹת פְּלוֹנִי מְתֻקָּנִים הֵם[31], וְנֶאֱמָן הַנֶּחְשָׁד לִמְכּוֹר**
18 **בְּשַׂר בְּכוֹר[32] לוֹמַר: בָּשָׂר זֶה שֶׁמּוֹכֵר פְּלוֹנִי חֻלִּין**
19 **הוּא. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הָאִסּוּרִין. לְפִי**
20 **שֶׁאֵימַת הָאִסּוּרִים עַל הָרְשָׁעִים[33], וְאֵין אֵימַת**
21 **הַמָּמוֹן[34] עֲלֵיהֶם.**

30) כמו שאמרו (בבא מציעא ה, ב): "חזקה אין אדם חוטא

ולא לו". 31) מעושרים הם, ואף על פי שעם הארץ חשוד שלא להפריש מעשרות מפירות שלו - נאמן הוא על אחרים, ובלבד "שלא ייראה כעושה קנוניא" - כלשון רבינו בהלכות מעשר פרק י"ב, הלכה י"ז. 32) באטליז, שבכור אינו נמכר בשוק של טבחים, אלא בביתו של כהן, ואפילו נפל בו מום, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה י"ב. או שהוא חשוד למכור בשר בכור תמים, אף על פי שהוא קרבן, ובזמן הזה אין לשחטו עד שייפול בו מום. 33) ואינו עלול להכשיל אחרים באכילת איסור. 34) בדפוסים קדומים: בעל הממון. והכוונה, שלא איכפת להם להעיד שקר ולהפסיד בעדותם ממון אחרים שלא כדין, ולפיכך אינם נאמנים להעיד בעדות ממון. ומקור דברי רבינו מסתימת המשנה (דמאי פרק ד, משנה ו) "הנכנס לעיר ואינו מכיר אדם שם, אמר מי כאן נאמן, מי כאן מעשר? אמר לו אחד, אני איני נאמן, איש פלוני נאמן, הרי זה נאמן" וכפירוש רבינו שם, שאין אדם חוטא ולא לו. וכן דעת רבן שמעון בן גמליאל בבכורות לה, א "נאמן הוא על של חבירו ואין נאמן על של עצמו", וקבעו בגמרא שם עמוד ב הלכה כמותו, וכן ביומא עח, א. ולדעת הראב"ד אין החשוד נאמן על של אחרים. כדברי סתם משנה (בכורות פרק ד, משנה י) "החשוד על דבר לא דנו ולא מעידו". אולם רבינו סובר שמשנה זו על פי רבי מאיר היא, החולק עם רבן שמעון שם פרק ה, משנה ד, וידוע, שסתם ואחרי כן מחלוקת אין הלכה כסתם. ומה גם שבגמרא שם לה, ב קבעו הלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכנ"ל. והשווה הלכות שמיטה פרק ח, הלכה י"ז. ולדעת בעל "מחנה אפרים" מקור דברי רבינו בסנהדרין כו, ב: החשוד על העריות אינו נאמן להוציאה (=לומר מת בעלה ותינשא, כי נוח לו שתהיה פנויה), ונאמן להכניסה (=לומר פלוני קידשה, ואסורה לעולם).

1 **ט. מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[35] - לֹא מְעִידִין[36] וְלֹא מְעִידִין**
2 **עֲלֵיהֶן; מִפְּנֵי שֶׁהֵן אַלְמִים[37], בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וְאֵינָן**
3 **נִכְנָעִין תַּחַת עֹל הַדַּיָּנִים[38]. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל - מְעִידִין**
4 **עָלָיו[39], וּמֵעִיד הוּא לַמֶּלֶךְ בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל, כְּמוֹ**
5 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[40].**

35) לממשלת עשרת השבטים, בניגוד למלכי בית דוד הנקראים: מלכי יהודה, ראה מלכים־ב כג, כב. 36) בדפוסי רומי ווינציאה תיבות אלו אינן, שמלך אין כבודו להעיד, ואפילו מלכי בית דוד הכשרים אינם הולכים להעיד משום כבודם, קל וחומר מכהן גדול שאינו מעיד, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. וראה לקמן הלכות מלכים פרק ג, הלכה ז. 37) אימתנים. 38) ו"שמא תבוא מהם תקלה" כמו שאירע בינאי המלך והסנהדרין בימי שמעון בן שטח, כמסופר בסנהדרין יט, א וכמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ה. ובנוגע למלכי יהודה דינם מתבאר לקמן הלכות מלכים שם. 39) סנהדרין יח, א. 40) לעיל פרק א, הלכה ג ובביאורנו שם.

6 **י. הַמּוֹסְרִין[41] וְהָאֶפִּיקוֹרוֹסִין[42] וְהַמּוּמָרִים[43] - לֹא**
7 **הִצְרִיכוּ חֲכָמִים לִמְנוֹתָן בִּכְלַל פְּסוּלֵי עֵדוּת; שֶׁלֹּא**
8 **מָנוּ אֶלָּא רִשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל[44], אֲבָל אֵלּוּ הַמּוֹרְדִין**
9 **הַכּוֹפְרִין - פְּחוּתִין הֵן מִן הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. שֶׁהָעוֹבְדֵי**
10 **כּוֹכָבִים - לֹא מַעֲלִין[45] וְלֹא מוֹרִידִין[46], וְיֵשׁ**
11 **לַחֲסִידֵיהֶן[47] חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[48]; וְאֵלּוּ מוֹרִידִין וְלֹא**
12 **מַעֲלִין[49], וְאֵין לָהֶן חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[50].**

41) המוסר חבירו ביד גוי להורגו, או המוסר ממון חבירו בידו, כמבואר בהלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ב. 42) האומר שאין נבואה כלל, או שאין הבורא יודע מעשה בני אדם (שם, הלכה ח). ובכלל האפיקורסין כל מי שעושה עבירה להכעיס, כמבואר בהלכות גזילה פרק י"א, הלכה ב, וכלשון רבינו בהלכות רוצח פרק ד, הלכה י: "אפילו אכל נבילה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה אפיקורוס". 43) מומר לעבירה אחת, שהורגל ונתפרסם בה, "כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלו" או שהוא מומר לכל התורה, כגון, החוזר לדתי הגויים בשעה שגוזרים גזירה ויידבק בהם ויאמר: "מה בצע לי להידבק בישראל שהם שפלים ונרדפים, טוב לי שאדבק באלו שידם תקיפה" (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ט). ובנוסח ה"לחם משנה" תיבת "והמומרים" אינה, שהיא בכלל האפיקורסים, ראה עבודה זרה כו, ב. וראוי להעיר שנוסח רומי ווינציאה שי"א הוא: "המוסרים והאפיקורסים והמינים והמשומדים". 44) העוברים עבירה להנאת עצמם, ואינם עומדים ברשעם תמיד, ואמונת ה' בליבם, ראה הלכות רוצח פרק ד, הלכה י"ב. 45) מן הבור להצילם. 46) לבור, להמיתם, ראה הלכות רוצח שם, הלכה י"א, והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א. 47) המקיימים שבע מצוות בני נח. 48) ראה לקמן הלכות מלכים פרק ח, הלכה י"א ומקורו בסנהדרין קה, א. 49) "מפני שהם מְצָרִים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם שם רשעים ירקב" (הלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א), כמו שאמרו (עבודה זרה שם) "המינים והמסורות והמומרים מורידים ולא מעלים". 50) השווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה ו, על פי הסוגיא בראש השנה יז, א.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) על איזו עבירה נפסל אדם לעדות, ועל איזו אינו נפסל. אם אדם נפסל על פי עצמו. תשובתם של פסולי עדות משום ממון, ודרכי חזרתם.

13 **א. כָּל הַנִּפְסָל בַּעֲבֵרָה, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים**
14 **שֶׁעָשָׂה עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ[2],**
15 **שֶׁהֲרֵי[3] אֵינוֹ לוֹקֶה[4] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת[5]. כַּמֶּה**
16 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁעָבַר עַל דְּבָרִים שֶׁפָּשַׁט[6]**
17 **בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵן עֲבֵרָה, כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר[7] אוֹ**
18 **לַשָּׁוְא[8], אוֹ גָּזַל אוֹ גָּנַב[9], אוֹ אָכַל נְבֵלָה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ;**
19 **אֲבָל אִם רָאוּהוּ עֵדִים עוֹבֵר עַל דָּבָר שֶׁקָּרוֹב הָעוֹשֶׂה**
20 **לְהִיוֹת שׁוֹגֵג[10] - צְרִיכִין לְהַזְהִירוֹ, וְאַחַר כָּךְ יִפָּסֵל.**
21 **כֵּיצַד? רָאוּהוּ קוֹשֵׁר[11] אוֹ מַתִּיר בְּשַׁבָּת - צְרִיכִין**
22 **לְהוֹדִיעוֹ שֶׁזֶּה חִלּוּל שַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁרֹב הָעָם אֵינָן**
23 **יוֹדְעִין זֶה. וְכֵן אִם רָאוּהוּ עוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ**
24 **בְּיוֹם טוֹב - צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת, שֶׁמָּא**
25 **שׁוֹכֵחַ הוּא. וְכֵן הַמְשַׁחֵק בְּקוּבְיָא תָּמִיד, אוֹ מִי**

1 שֶׁנִּעֲשָׂה מוֹכֵס אוֹ גַּבַּאי שֶׁמּוֹסִיף לְעַצְמוֹ[12] - צְרִיכִין
2 הָעֵדִים לְהוֹדִיעוֹ שֶׁהֶעוֹשֶׂה דָּבָר זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת.
3 שֶׁרֹב הָעָם אֵינָן יוֹדְעִים דְּבָרִים אֵלּוּ[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
4 בָּזֶה[14]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל עֲבֵרָה שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִים
5 לָעֵדִים שֶׁזֶּה יָדַע שֶׁהוּא רָשָׁע וְעָבַר בְּזָדוֹן, אַף עַל פִּי
6 שֶׁלֹּא הִתְרוּ בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, וְאֵינוֹ לוֹקֶה[15].

2) שלא לעשותה. 3) כאילו היה כתוב: והרי. 4) כי אין מלקות בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פט"ז ה"ד, וראה שם פי"ב, ה"ב. 5) מן התורה, הואיל וזוהי עבירה שיש בה מלקות, אילו התרו בו, ראה לעיל פ"י, ה"ב (ש"ך לחו"מ סי' לד ס"ק כד). 6) נפוץ וידוע. 7) והתורה אמרה (ויקרא יט, יב) "ולא תשבעו בשמי לשקר". 8) שנשבע על דבר ידוע, שאין בו ספק לאדם שהוא כן, כגון שנשבע על אבן זו, שהיא אבן (הל' שבועות פ"א ה"ה), והתורה אמרה (שמות כ, ו) "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". 9) אלו עבירות אין לוקים עליהן, שהרי לאו שלהן ניתן לתשלומין (הל' סנהדרין פי"ח ה"ב), ובכל זאת פסולים הם להעיד, הואיל ולוקחים ממון שאינו שלהם בחמס, והם "עדי חמס", כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 10) שאינו יודע שזוהי עבירה. 11) קשר של קיימא, והוא מעשה אומן כגון קשר הגמלים וקשר הספנים (הל' שבת פ"י, ה"א). 12) יתר על מה שקצוב לו בדין המלכות, כלשון רבינו לעיל פ"י, ה"ד. 13) כמו שאמרו (בבא־מציעא ה, ב): לא תחמוד - משמע לאנשים בלא כסף, בעוד שלפי הדין אפילו יתן כסף ואין המוכר רוצה למכרו, אסור לחמוס החפץ ממנו, ובכל זאת אין החמסן פסול לעדות מן התורה, ועל־כרחך משום שאינו יודע שזוהי עבירה (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לד ס"ק נג). 14) כמו שאמרו (סנהדרין כו, ב) אלה הקוברים מת ביום־טוב אין לפסלם לעדות, אע"פ שהם רשעים, שמחללים יום־טוב משום שכר ממון - משום שהם טועים וסוברים שמצוה הם עושים בקבורת המת. 15) שהרי בתחילה רצו בגמרא (שם) לפסול לעדות את אלה הקברנים "הואיל והם רשעים". אע"פ שלא התרו בהם - שאילו התרו בהם, אין להצדיקם ולומר: מצוה הם עושים - הרי שאפילו לא התרו בהם, ואינם לוקים בפועל, בכל זאת בדין הוא שיפסלו לעדות, אם לא שיש להצדיקם, כי טועים הם לחשוב, שמצוה הם עושים (כסף־משנה).

7 ב. אֵין אָדָם נִפְסָל בַּעֲבֵרָה[16] עַל פִּי עַצְמוֹ. כֵּיצַד?
8 הֲרֵי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְאָמַר שֶׁגָּנַב אוֹ גָזַל אוֹ הִלְוָה
9 בְּרִבִּית, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ[17] - אֵינוֹ
10 נִפְסָל[18]. וְכֵן אִם אָמַר שֶׁאָכַל נְבֵלָה אוֹ בָּעַל אֲסוּרָה[19]
11 - אֵינוֹ נִפְסָל, עַד שֶׁיִּהְיוּ שָׁם שְׁנֵי עֵדִים; שֶׁאֵין אָדָם
12 מֵשִׂים אֶת עַצְמוֹ רָשָׁע[20]. לְפִיכָךְ, רְאוּבֵן שֶׁהֵעִיד עָלָיו
13 שִׁמְעוֹן שֶׁהִלְוָה בְּרִבִּית, וְהֵעִיד לֵוִי וְאָמַר: לִי הִלְוָה[21]
14 בְּרִבִּית - הֲרֵי רְאוּבֵן נִפְסָל בְּעֵדוּת שִׁמְעוֹן וְלֵוִי. אַף
15 עַל פִּי שֶׁהֲרֵי הוֹדָה לֵוִי שֶׁלָּוָה בְּרִבִּית[22] - אֵינוֹ מֵשִׂים
16 עַצְמוֹ רָשָׁע, וְנֶאֱמָן עַל רְאוּבֵן וְאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל
17 עַצְמוֹ[23]. וְכֵן מִי שֶׁהֵעִיד שֶׁפִּלּוֹנִי רִבָּעוֹ[24], בֵּין בְּאָנְסוֹ[25]
18 שֶׁל גְּרִבָּע בֵּין בִּרְצוֹנוֹ - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין
19 לְהָרְגוֹ[26]. פִּלּוֹנִי בָּא עַל אִשְׁתִּי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין
20 לְהָרְגוֹ, אֲבָל לֹא לְהָרְגָהּ[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28].
21 פִּלּוֹנִי רָבַע אֶת שׁוֹרִי - הוּא וְאַחֵר מִצְטָרְפִין לְהָרְגוֹ[29];
22 שֶׁאֵין אָדָם קָרוֹב אֵצֶל מָמוֹנוֹ[30].

16) בכת"י תימן, תיבה זו איננה. 17) שהודאת בעל־דין כמאה עדים היא, כמבואר בבבא־מציעא ג, ב. 18) לעדות. 19) אשה האסורה לו, או ביאת האסורה לו, כגון אשתו נדה. 20) שאדם קרוב הוא אצל עצמו, והתורה פסלה קרוב לעדות (סנהדרין ט, ב וברש"י). 21) אותו ראובן. 22) נמצא, שגם הוא רשע (ראה לעיל פ"י, ה"ד), ורשע פסול להעיד. 23) סנהדרין כה, א "פלגינן (=חולקים) דיבורו", כלומר מאמינים אותו לגבי המלוה, ולא לגבי עצמו, כמבואר שם י, א, והשווה הל' גירושין פי"ג, ה"י. 24) במשכב זכור. 25) על כרחו. 26) אע"פ שלדבריו, שנרבע "ברצונו" - הרי זה רשע, אינו נפסל משום כך להעיד, שאין אדם משים עצמו רשע, ולפיכך נאמן הוא כלפי חבירו ואינו נאמן כלפי עצמו, ומאמינים לו שפלוני רבע, ולא רבע אותו (סנהדרין ט, ב וב'תוספות' שם). 27) לפי שקרוב הוא אצל אשתו ואינו נאמן עליה, וחולקים דיבורו, לומר: בא על אשת איש אבל לא על אשתו (שם י, א). 28) השווה הל' עבדים פ"ז, ה"ב. 29) את הרובע ואת שורו, כדין שור נרבע שהוא בסקילה. 30) ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו", כי גם על ממונו נאמן, שאין בזה פסול קרבה, שכבר נתבאר לעיל: אדם משלם ע"פ עצמו, הרי שאין בזה דין של קרבה לעצמו (סנהדרין שם, וכפירוש רש"י).

23 ג. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד שֶׁהוּא פָּסוּל בַּעֲבֵרָה
24 מֵאֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת[31], וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֵעִידוּ שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה
25 וְחָזַר בּוֹ, אוֹ שֶׁלָּקָה[32] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. אֲבָל אִם בָּאוּ
26 שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּם, וְאָמְרוּ: לֹא עָשָׂה עֲבֵרָה זוֹ וְלֹא
27 נִפְסַל - הֲרֵי זֶה סְפֵק פָּסוּל[34]. לְפִיכָךְ לֹא יָעִיד, וְאֵין
28 מוֹצִיאִין מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ[35], וְלֹא יָדוּן[36], עַד שֶׁיִּוָּדַע
29 שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה.

31) שאדם נפסל עליהן לעדות. 32) ובסמוך בהלכה הבאה יתבאר, שמ"שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו". 33) כתובות כב, א: "יודעים אנו בו שעשה תשובה". השווה לעיל פ"ו, ה"ז. 34) מאחר ששנים נגד שנים הם - הרי זה ספק פסול, ספק כשר (שם, וכפירוש רש"י). 35) ואין אומרים העמד עד זה על חזקת כשרותו, שחזקת ממון שכנגדה עדיפה, ולפיכך העמד ממון על חזקתו ואין להוציאו מידי המוחזק בעדות מסופקת זו (רי"ף שם). וכן אמרו (שם כ, א): העמד שנים נגד שנים, והעמד ממון בחזקת בעליו. ולדעת הרדב"ז לא יעיד בין להוציא ממון בין להעמיד. 36) כל שפסול להעיד - פסול גם לדון, כמפורש בנדה מט, ב. וכן פירש רש"י בסנהדרין כד, ב ד"ה ואלו הן הפסולים. והשווה לקמן פט"ז, ה"ד: "וכן שאר מיני פסולין, כשם שפסולים בעדים - כך פוסלים בדיינים".

30 ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקוּת, בֵּין שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה[37] בֵּין
31 שֶׁלָּקָה בְּבֵית דִּין - חוֹזֵר לְכַשְׁרוּתוֹ[38]. אֲבָל שְׁאָר

פְּסוּלֵי עֵדוּת, שֶׁהֵן פְּסוּלִין מִשּׁוּם מָמוֹן שֶׁחָמְסוּ אוֹ שֶׁגָּזְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלְּמוּ - צְרִיכִין תְּשׁוּבָה[39], וַהֲרֵי הֵן פְּסוּלִין עַד שֶׁיּוֹדַע שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן מִדַּרְכָּן הָרָע[40].

37) כשלא היתה שם התראה, או שחסר דבר מהתנאים המחייבים אותו מלקות, ומספיקה לו התשובה בלבד (כסף־משנה). 38) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פי"ז, ה"ז: "שנאמר (דברים כה, ג) "ונקלה אחיך לעיניך" - כיון שלקה, הרי הוא אחיך", ע"פ המשנה במכות כג, א. ובהל' טוען ונטען פ"ב ה"י, כותב רבינו: "אם היו עליו (=על החשוד על השבועה) עדים שלקה ועשה תשובה, יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועות". נראה מדבריו, שאפילו לקה, כל עוד שלא נכנע לבו - אינו חוזר לכשרותו עד שתצטרף התשובה עם המלקות (כסף־משנה). וראה בלחם־משנה שם. וראוי להעיר שבכת"י תימן הנוסח כאן, כך הוא: "כל מי שנתחייב מלקות, כיון שלקה בבית־דין חוזר לכשרותו". ותיבות: "בין שעשה תשובה" אינן. וכן הנוסח בסמ"ג לאוין ריד. 39) כיון שחמס או גזל, הרי הוא "רע לשמים ורע לבריות" ואינו חוזר לכשרותו עד שישוב גם לשמים (רדב"ז). 40) ומדברי רבינו לעיל פ"ו ה"ז, משמע שגזלן וכל פסולי עדות מחמת חמס אינם כשרים להעיד אלא משעה שיעידו עליהם בבית־דין שחזרו בתשובה, וכל השטרות שחתמו עליהם בינתיים (=בין התשובה עד שהעידו עליהם בבית־דין) פסולים (כסף־משנה שם), וכן נראה משו"ע חו"מ סימן מ"ו סעיף כ"ו (ש"ך שם ס"ק לד).

ה. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַלְוִים בְּרִבִּית? מִשֶּׁיִּקְרְעוּ שְׁטָרוֹתֵיהֶן[41] מֵעַצְמָן, וַיַּחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁלֹּא יַלְווּ בְּרִבִּית אֲפִלּוּ לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[42].

41) השטרות שכתוב בהם קרן וריבית - קורעים, וגובים את הקרן בעל־פה (סמ"ע לחו"מ סי' לד, ס"ק עג). 42) שבדרך כלל מותר להלוות להם בריבית כדי חייו, כמבואר בהל' מלוה פ"ה ה"ב, אבל אלה הפסולים צריכים להזהר מלהלוות להם בריבית, כדי שישתכח מהם שם ריבית (סנהדרין כה, ב וברש"י).

ו. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמְשַׂחֲקִין בְּקוּבְיָא? מִשֶּׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת פְּסִיפְּסֵיהֶם[43], וַיַּחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֲפִלּוּ בְּחִנָּם[44].

43) אבני משחקם, ובכת"י תימן: פסיסיהן מעצמם. וראה לעיל פ"י, ה"ד: "ולא בקוביא בלבד, אלא אפילו משחקים בקליפי אגוזים וקליפי הרימונים". 44) שם.

ז. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת מַפְרִיחֵי יוֹנִים? מִשֶּׁיְּשַׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים שֶׁצָּדִין בָּהֶן[45], וַיַּחְזְרוּ בָּהֶן חֲזָרָה גְּמוּרָה שֶׁאֲפִלּוּ בַּמִּדְבָּר[46] לֹא יַעֲשׂוּ[47].

45) וגוזלים יונים של אחרים, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. 46) שהוא מקום הפקר, ובדרך כלל מותר לצוד שם יונים, שאין להן שום בעלים. 47) סנהדרין שם. וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לד סעיף לא: "יש אומרים שגם כאן, ובמשחקים בקוביא, צריכים להחזיר המעות שהרויחו".

ח. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת סוֹחֲרֵי שְׁבִיעִית?[48] מִשֶּׁתַּגִּיעַ שְׁבִיעִית וְיִבְדְּקוּ[49]. וְלֹא חֲזָרַת דְּבָרִים בִּלְבַד[50], אֶלָּא כּוֹתֵב[51]: אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי כִּנַּסְתִּי מָאתַיִם זוּז מִפֵּרוֹת שְׁבִיעִית, וַהֲרֵי הֵם נְתוּנִים בְּמַתָּנָה לַעֲנִיִּים.

48) ראה לעיל פ"י, ה"ד: "שחזקת אלו שהם אוספים פירות שביעית ועושים בהם סחורה". 49) בסנהדרין שם: "משתגיע שביעית אחרת ויבדלו", כלומר, שלא ישאו ויתנו בפירותיהם, ויפקירו גינותיהם לעניים (רש"י שם). וכן הנוסח בשו"ע שם, סעיף לב. ורבינו נמשך אחר גירסת התוספתא שם פ"ה, ה"ב: "עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק", כלומר, יבדקו אחריו אם אינו נושא ונותן עוד. 50) "אלא חזרת ממון", כלשון הגמרא שם. ומפרש רש"י: "לא חזרת דברים - לומר: לא נוסיף עוד, אלא חזרה הניכרת, שיפזרו פירות שביעית שבגינותיהם לעניים". 51) בגמרא שם: אומר: אני פלוני וכו', ורבינו מציין: כותב, ליתר קיום, שישמור לעשות מה שקיבל על עצמו (סמ"ע לחו"מ סי' לד ס"ק עט).

ט. מֵאֵימָתַי חֲזָרַת הַמּוֹעֵל בִּשְׁבוּעָה?[52] מִשֶּׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיֹאמַר לָהֶם: חָשׁוּד אֲנִי[53]. אוֹ יִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ בְּמָמוֹן חָשׁוּב[54], וִישַׁלֵּם וְלֹא יִרְצֶה לְהִשָּׁבַע[55]. וְכֵן טַבָּח[56] שֶׁהָיָה בּוֹדֵק[57] לְעַצְמוֹ וּמוֹכֵר, וְיָצָאת טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ[58], שֶׁהֲרֵי הוּא בִּכְלַל אוֹכְלֵי טְרֵפָה[59] שֶׁהֵן פְּסוּלִין לְעֵדוּת - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְעֵדוּת, עַד שֶׁיַּרְאֶה מִמַּעֲשָׂיו שֶׁנִּחַם עַל רָעָתוֹ. וְיִלְבַּשׁ שְׁחוֹרִים[60], וִיכַסֶּה שְׁחוֹרִים, וְיֵלֵךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְיַחֲזִיר אֲבֵדָה בְּמָמוֹן חָשׁוּב[61]. אוֹ יוֹצִיא טְרֵפָה מִתַּחַת יָדוֹ בְּדָבָר חָשׁוּב[62].

52) החשוד להשבע לשקר, ראה לעיל ה"א. 53) ואיני כשר להשבע, אבל בעירו אין זו חזרה, שהרי ממילא לא ישביעוהו, כי מכירים אותו שהוא חשוד (סמ"ע לחו"מ שם ס"ק פ). 54) בסכום גדול. 55) כל זה בירושלמי שבועות פ"ז ה"ד, וראה ב"מראה הפנים" שם. 56) שוחט. 57) בודק סכינו, ואת סירכות הריאה בבהמות שלו. 58) נמצא שהכשיל את הציבור באכילת טריפה. 59) מכיון שהוא מאכיל טריפה, חזקה שהוא עצמו אוכל טריפה, וממילא פסול הוא לעדות, שעבר על לאו שיש בו מלקות (כסף־משנה). 60) שלבישת שחורים מכניעה את היצר הרע שבאדם, השווה קידושין מ, א דברי רש"י שם: "ילבש שחורים - שלא יראה עצמו בכבודו, אולי ירך לבבו בכך", וכן ב'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 61) כיון שמחזיר אבידה בדבר חשוב, ודאי חזר בו מחמדת ממון (סנהדרין כה, א וברש"י). אבל בעירו אין זו ראיה, כי שמא בהערמה עשה כן (גמרא שם). 62) ששחט בהמה משלו ויצאה טריפה, לא אכלה אלא מכרה לגויים, והפסיד ממון הרבה (סנהדרין שם). וכגירסת הרי"ף שם שגורס: "ילבש שחורים ויתכסה שחורים... יוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו". ובנוסח התלמוד שלפנינו, לא נזכר שילבש שחורים וכו'. וכתב ה'נמוקי יוסף': יצאה טריפה מתחת ידו

- שחטה לעצמו ולא למכרה לאחרים, שהרי העבירו אותו בעירו מלהיות טבח לאחרים, ולשם כך הלך למקום שאין מכירים, לשוב בתשובה, ואיך ימכור לאחרים ויעבור על גזירת הדיינים.

י. וְכֵן עֵד זוֹמֵם[63] שֶׁהָלַךְ לְמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, וְנָתְנוּ לוֹ מָמוֹן חָשׁוּב לְהָעִיד בְּשֶׁקֶר, וְלֹא רָצָה - הֲרֵי זֶה עָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְחָזַר לְכַשְׁרוּתוֹ[64]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

63) שהעיד שקר ונודע בעדים שהעיד שקר, כלשון רבינו לקמן פי"ח, ה"א. 64) זה נלמד מהדין של טבח, הנזכר בהלכה הקודמת (כסף־משנה).

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מי הם הקרובים הפסולים להעיד. דין ארוסה וקרוביה לעניין עדות.

א. הַקְּרוֹבִים פְּסוּלִים לְעֵדוּת מִן הַתּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[2] לָמְדוּ, שֶׁבְּכְלַל לָאו זֶה: שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל פִּי בָּנִים[3], וְלֹא בָּנִים עַל פִּי אָבוֹת[4]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קְרוֹבִים[5]. אֵין פְּסוּלִין מִדִּין תּוֹרָה אֶלָּא קְרוֹבִים מִמִּשְׁפַּחַת אָב בִּלְבַד[6], וְהֵם: הָאָב עִם הַבֵּן וְעִם בֶּן הַבֵּן, וְהָאַחִין מִן הָאָב זֶה עִם זֶה, וּבְנֵיהֶן זֶה עִם זֶה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַדּוֹדִים[7] עִם בֶּן אָחִיו. אֲבָל שְׁאָר הַקְּרוֹבִים מִן הָאֵם אוֹ מִדֶּרֶךְ הָאֵישׁוּת[8] - כֻּלָּן פְּסוּלִין מִדִּבְרֵיהֶם[9].

2) מתורה שבעל־פה, שקיבלו ממשה, כמבואר לקמן בהל' ממרים פ"א, ה"ב. 3) על־פי עדות בנים. 4) שאם ללמד שלא יומתו בנים בעוון אבות, הרי כבר נאמר (שם) "איש בחטאו יומתו", אלא לא יומתו בנים בעדות אבות וכו' (סנהדרין כז, ב). 5) כמבואר שם, הואיל ונאמר: "אבות על בנים", ולא נאמר: על בן - מכאן שאפילו הבנים עצמם פסולים זה לזה, כלומר: בני האבות, שהם בני אחי האב, והם שני בשני (ראה לקמן ה"ג), פסולים להעיד זה לזה, וכן לא יעידו שניהם לאחרים, כמבואר שם כח, א. וראה לקמן הט"ו, שפסול הקרובים אינו אלא גזירת הכתוב, לא מפני שהם אוהבים זה את זה, ועיין בביאורנו שם. 6) כדברי רבי עקיבא במשנה שם "וכל הראוי ליורשו", ומפרש רש"י: שהם קרובי האב, אבל קרובי האם אינם ראויים ליורשו, כמו ששנינו (בבא־בתרא קח, א): "ואחי האם מנחילים ולא נוחלים", וראה בפירוש המשנה לרבינו בסנהדרין שם. 7) בכת"י תימן: הדוד. 8) שבאו לו ע"י נישואין, כגון אחות אשתו או בתה. 9) ואע"פ שאמרו בסנהדרין כח, א "אמר קרא, "אבות" "אבות" שתי פעמים, אם אינו ענין לקרובי האב, תנהו ענין לקרובי האם" - סובר רבינו שאין זו אלא אסמכתא בלבד, וכמו שאמרו (קידושין כד, ב) "נראים דברי רבי עקיבא (=שהעבד צריך גט שחרור) בשאר איברים, הואיל ...ומדרש חכמים הוא", ואע"פ שדרשום בכלל ופרט וכלל, אין להם תוקף אלא כמדרש חכמים בלבד (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יב). וה"קרית ספר" מסביר, שכוונת הגמרא לרבות קרובי האם, שתחילת קריבתם מוצאה מצד האב, כגון בני ראובן לבני דינה, שהם קרובים להם מצד דינה אמם, אבל תחילת קריבתם היא מצד יעקב אבי ראובן ודינה, ואלה פסולם הוא מן התורה, אבל קרובי האם שאין קריבתם אלא מצד האם בלבד, כגון שני אחים מאם ולא מן האב, שאין תחילת קריבתם אלא מצד האם, אין פסולם אלא מדברי חכמים בלבד, ובהם עוסק רבינו לומר שאינם אלא מדבריהם.

ב. הַגֵּרִים אֵינָן בְּדִין הַקְּרוֹבִים. אֲפִלּוּ שְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים[10] שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ - מְעִידִין זֶה לָזֶה. שֶׁהַגֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר - כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד הוּא חָשׁוּב[11].

10) אע"פ ש"טיפה אחת היתה ונחלקה לשתים", ובוודאי מאב אחד הם (יבמות צח, א). 11) והרי הם זרים זה לזה, ואין לגזור שמא יבואו להתיר עדות אחים ישראל, כי עדות לבית־דין מסורה, ובית־דין יודע, שגרים אין להם דין אחוה (שם כב, א), והשווה הל' איסורי ביאה פי"ד, הי"א־יב. ואם היתה הורתם שלא בקדושה ולידתם בקדושה, כגון שנתגיירה אמם בהיותה מעוברת, פסולים הם להעיד זה לזה, שהרי חייבים הם כרת משום אשת אח, כמבואר בהל' איסורי ביאה שם הי"ד, הרי שמן התורה הם אחים גמורים, ואיך יעידו זה לזה (ש"ך לחו"מ סי' לג ס"ק ז).

ג. הָאַחִים זֶה עִם זֶה, בֵּין מִן הָאֵם בֵּין מִן הָאָב[12] - הֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. וּבְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שֵׁנִי בְּשֵׁנִי. וּבְנֵי בְנֵיהֶם זֶה עִם זֶה - שְׁלִישִׁי בִּשְׁלִישִׁי[13].

12) סנהדרין כח, ב "תנא, אחיו מן האב. וקתני - אחיו מן האם". 13) שם עמ' א.

ד. וּלְעוֹלָם שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן[14] - כָּשֵׁר[15], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁלִישִׁי בְּשֵׁנִי[16]. אֲבָל שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[17], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֵׁנִי בְּרִאשׁוֹן[18] - שְׁנֵיהֶם פְּסוּלִים[19].

14) כגון בן ימואל בנו של שמעון, לראובן אחי שמעון אבי אביו. 15) בבא־בתרא קכח, א וכדעת רבא. ולדעת רבינו־תם בסנהדרין כח, א שלישי בראשון פסול, כדעת רב שם, וכן משמע בירושלמי שם פ"ג ה"ו, ששאלו: "משה, מהו שיהא מותר באשת פינחס" (=בן אלעזר בנו של אהרן אחיו), ומתוך שלא שאלו אלא לאשת פינחס, משמע שלפינחס עצמו פסול הוא - הרי שראשון בשלישי פסול, ורבינו מכריע כסוגיית הבבלי בבבא־בתרא נגד הירושלמי (רדב"ז). 16) כגון בן חנוך בנו של ראובן, לימואל בן שמעון אחי ראובן, שאפילו רב הפוסל שלישי בראשון - מכשיר שלישי בשני, כמבואר בסנהדרין שם. 17) שני בני אחים זה לזה. 18) ימואל בן שמעון לראובן אחי אביו. 19) משנה שם כז, ב. שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים" - שני אבות בעדות בניהם, ועל־כרחך בשני אחים ובניהם - הכתוב מדבר, שבאב ובנו לא היה הכתוב קוראם: "אבות", שהרי אב אחד הוא לבניו, ובוודאי הכוונה לשני אחים שהם שני אבות לבניהם, שלא יעידו הם לבני אחיהם, ולא בני אחיהם להם, ולא בני האחים זה לזה - מכאן לראשון בשני, ושני בשני, שפסולים להעיד (רש"י שם).

ה. הָאָב עִם בְּנוֹ - כְּרִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן הוּא. לְפִיכָךְ:

הָאָב עִם בֶּן בְּנוֹ - פָּסוּל[20]; וְעִם בֶּן בֶּן בְּנוֹ, שֶׁהוּא רְבִיעִי מִמֶּנּוּ - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שְׁלִישִׁי בְּרִאשׁוֹן[21]. וְכֵן הַדֶּרֶךְ בִּנְקֵבוֹת. כֵּיצַד? שְׁתֵּי אֲחָיוֹת אוֹ אָח וַאֲחוֹתוֹ, בֵּין מִן הָאָב בֵּין מִן הָאֵם - הֲרֵי הֵם רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. בְּנֵיהֶם, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שֵׁנִי בְּשֵׁנִי. בְּנֵי בְּנֵיהֶם אוֹ בְּנוֹת בְּנוֹתֵיהֶן - שְׁלִישִׁי בִּשְׁלִישִׁי. כְּדֶרֶךְ שֶׁאַתָּה מוֹנֶה בִּזְכָרִים רִאשׁוֹן שֵׁנִי וּשְׁלִישִׁי, כָּךְ אַתָּה מוֹנֶה בִּנְקֵבוֹת[22].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ועם בן בן בנו כשר".

לעניין כיבוד אב, אין חיוב על הנין לכבד את אבי אבי אביו, וכל שמצינו בהלכה (שו"ע סי' ר"מ סכ"ד) הוא שחייב לכבד אבי אביו,

ומקורו הוא ברש"י על הפסוק "ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק (ויגש מו, א.) "חייב אדם בכבוד אביו יותר מאבי אביו כו'" (והיינו שיש גם חיוב על אבי אביו, אלא שהוא פחות), ולכן - עם בן בן בנו כשר.

והגם שלא מצינו ראיה לכיבוד אב ואם יותר משלושה דורות, יש רמז לכך ממאמר חז"ל (בבא בתרא צא, ב.) על הפסוק "וישם כסא לאם המלך", האמור בשלמה ומדבר ברות, ומ"מ אין זה אלא רמז בעלמא. ולעניין הלכה, בכיבוד אב ואם הוא עד אבי אביו, ובעדות עד בן בנו.

(ע"פ לקו"ש חלק כ' עמוד 644)

20) שזה ראשון בשני. 21) רי"ף שם, דיבור־המתחיל: קסבר מר בר רב אשי. 22) משנה שם ובגמרא.

ו. כָּל אִשָּׁה שֶׁאַתָּה פָּסוּל לָהּ[23], כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְבַעְלָהּ; שֶׁהַבַּעַל כְּאִשְׁתּוֹ. וְכָל בַּעַל שֶׁאַתָּה פָּסוּל לוֹ[24], כָּךְ אַתָּה פָּסוּל לְאִשְׁתּוֹ; שֶׁהָאִשָּׁה כְּבַעְלָהּ[25].

23) כגון אחותך או אחות אביך. 24) כגון אחי אביך. 25) שם כח, ב "מנין שהאשה כבעלה, דכתיב (ויקרא יח, יד), ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא, והלא אשת דודו היא, מכלל דאשה כבעלה". וראה לקמן הי"ג.

ז. כָּל שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהֵן זוֹ עִם זוֹ שֵׁנִי בְּשֵׁנִי[26] - בַּעְלֵיהֶן מְעִידִין זֶה לָזֶה[27]. אֲבָל אִם הָיוּ רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן, כְּגוֹן שֶׁלָּקַח זֶה אִשָּׁה וְזֶה בִּתָּהּ[28] - אֵין מְעִידִין זֶה לָזֶה[29].

26) כגון בנות שתי אחיות. 27) שאין אומרים שתי פעמים "בעל כאשתו" אלא בקריבה קרובה, אבל בקריבה רחוקה כ"שני בשני", אין אומרים בה בעל כאשתו, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין כח, ב (רדב"ז). וכן לא מצינו בכל הסוגיא שם בעל כאשתו אלא "ראשון בשני", כגון בעל חורגתו (=בת אשתו) ואשת חורגו, אבל לא מצינו בעל כאשתו ב"שני בשני" ומבואר שם עמ' א, שכל מה שלא נשנה לפסול, הרי הוא כשר ממילא, כלשון הגמרא שם: "שני בראשון – תנן, שלישי בראשון - לא תנן" (ביאור הגר"א לחו"מ סי' לג ס"ק יד). 28) והן ראשון בראשון, כמבואר לעיל ה"ה. 29) כמבואר בירושלמי שם פ"ג ה"ו, שאסור לו להעיד לבעל חורגתו.

ח. וְכֵן בַּעֲלֵי אֲחָיוֹת - פְּסוּלִין זֶה לָזֶה, וַהֲרֵי הֵן רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן[30].

30) וזהו "גיסו" ששנינו במשנה שם כז, ב, ומפרש רש"י: בעל אחות אשתו.

ט. וְכֵן לֹא יָעִיד לְבֶן אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[31], וְלֹא לְבַעַל בַּת אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[32]. אֲבָל מֵעִיד הוּא לְבֶן בַּעַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת[33].

31) שהרי זה ראשון בשני. 32) שהוא לו ראשון בשני, שהבעל כאשתו. 33) ירושלמי שם "גיסו" - יש מי ששונה: יש לו בנים וחתנים (=שהם קרובים, ואסורים להעיד), ויש מי ששונה: אין לו בנים וחתנים; מי שאומר יש לו - ממנה (=מאחות אשתו); מי שאומר אין לו - ממקום אחר", כלומר שיש לו מאשה אחרת, וכן פוסק הרי"ף בסנהדרין שם.

י. כָּל אִישׁ שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוֹבָתְךָ[34] - הֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבָיו, כְּגוֹן בְּנוֹ[35] וְאָחִיו. וְכֵן כָּל אִשָּׁה שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לָהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֵשֶׁת קְרוֹבְךָ[36] - הֲרֵי אַתָּה מֵעִיד לִשְׁאָר קְרוֹבֶיהָ[37].

34) כגון בעל אחותך. 35) שיש לו מאשה אחרת. 36) כגון אשת אחיך. 37) שאינם מאחיך. הואיל ואין להם שום קריבה עמך, וזה נלמד מדין "אחי האח" הנזכר בסמוך הי"ב (כסף־משנה).

יא. אֲבִי כַּלָּה וַאֲבִי חָתָן[38] - מְעִידִים זֶה לָזֶה[39].

38) אפילו לאחר נישואי הזוג הצעיר, והם נקראים כיום: מחותנים. 39) סנהדרין כח, ב. ואין אומרים מחמת שנתקרב בנו של ראובן לשמעון (=שנעשה חתנו) יפסל ראובן לשמעון, כי אינם קרובים זה לזה אלא "כי אכלא לדנא", כמגופה (=מכסה) שאינה דומה לחבית.

יב. אֲחִי הָאָח מִן הָאֵם[40] - מְעִידִין זֶה לָזֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין בֵּינֵיהֶן קֵרְבָה כְּלָל. כֵּיצַד? רָחֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְיוֹסֵף וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ רְאוּבֵן, וְהָיָה לְיוֹסֵף בֵּן מֵאִשָּׁה אַחֶרֶת וְהוּא מְנַשֶּׁה[41], וּמֵת יוֹסֵף, וְנִשֵּׂאת לְשִׁמְעוֹן וְיָלְדָה מִמֶּנּוּ יְהוּדָה - הֲרֵי מְנַשֶּׁה וִיהוּדָה מְעִידִין זֶה לָזֶה[42].

40) שיש לאחיו מאמו אח מצד האב. 41) נמצאים מנשה וראובן, אחים מן האב. 42) שאין ביניהם שום קריבה, אלא שראובן אחי יהודה מאמו - הוא אחי מנשה מצד אביו, וזהו שאמרו שם: "רב חסדא, הכשיר באחי האח". ומכאן למד רבינו דינו הנזכר לעיל ה"י, וכמבואר לעיל אות לו.

יג. הָאִישׁ עִם אִשְׁתּוֹ - רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן. לְפִיכָךְ אֵינוֹ מֵעִיד לֹא לִבְנָהּ[43] וְלֹא לְאֵשֶׁת בְּנָהּ[44], וְלֹא לְבִתָּהּ וְלֹא

לְבַעַל בִּתָּהּ[45], וְלֹא לְאָבִיהָ[46] וְלֹא לְאִמָּהּ[47], וְלֹא לְבַעַל אִמָּהּ[48] וְלֹא לְאֵשֶׁת אָבִיהָ[49].

43) שהרי זה ראשון בשני. 44) שאשה כבעלה. 45) שבעל כאשתו, אבל לבן בנה כשר, שהרי זה ראשון בשלישי, וכן שנינו (שם כז, ב) "וחורגו לבדו" - ולא בנו וחתנו, ואע"פ שאשתו פסולה להעיד בבן־בנה, שהיא נקראת ראשון בשני, כמבואר לעיל ה"ה? - הבעל נחשב לגבי בן בנה ראשון בשלישי, שהוא ואשתו ראשון בראשון ואינם גוף אחד, והשני לאשתו הוא שלישי לו (סמ"ע לחו"מ סי' לג ס"ק טו). 46) שכן שנינו שם: וחמיו. 47) שאפילו לאחי חמותו אסור להעיד, כמבואר שם כח, א - לחמותו לא כל־שכן. 48) אע"פ שאינו חמיו, שהבעל כאשתו. 49) שהאשה כבעלה, ואע"פ שאינה חמותו. אבל לאבי אביה או אבי אמה כשר להעיד, שאינו אלא שלישי בראשון, ואע"פ שהיא אסורה להם - היא נחשבת "שני בראשון" והוא אינו כגופה, וכמבואר לעיל אות מד (סמ"ע שם ס"ק טז), וכן דעת הגר"א בביאורו שם.

יד. אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה הָאֵישׁוּת[50] - הֲרֵי הִיא כִּנְשׂוּאָה[51] לְעִנְיַן עֵדוּת. [בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?] בַּאֲרוּסָתוֹ עַצְמָהּ, שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד לָהּ; אֲבָל אִם הֵעִיד לְקְרוֹבֵי אֲרוּסָתוֹ, כְּגוֹן בַּעַל אֲחוֹתָהּ אוֹ בְּנָהּ וּבִתָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְלִין אוֹתָהּ[52] עַד שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה[53].

50) שעדיין לא נכנסה לחופה. 51) סנהדרין כח, ב שהרי נתקרבה דעתו אליה. 52) העדות. ובדפוס וינציאה שי"א, וכן בכת"י תימן: אותו. 53) שעדיין לא נתקרבה דעתו כלפי קרוביה. וכוונת רבינו לומר, ודאי לכתחילה אסור לו להעיד גם לקרוביה, אבל אם העיד אין פוסלים עדותו (הרי"ף בתשובותיו, וכן דעת גאון, הובאו בהגהות מרדכי לסנהדרין שם, וכן ב"העיטור" אות ק קבלת עדות). וכתב הרמ"א בחו"מ סי' לג סעיף ט: דוקא ארוסה, אבל שידוכין אינם פוסלים, אולם אם מעיד לזכותה בממונות, אפשר שהוא נוגע בדבר ופסול.

טו. זֶה שֶׁפָּסְלָה תּוֹרָה עֵדוּת הַקְּרוֹבִים - לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת אוֹהֲבִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מֵעִיד לוֹ לֹא לְטוֹבָתוֹ וְלֹא לְרָעָתוֹ[54], אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא[55]. לְפִיכָךְ, הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא - כָּשֵׁר לְעֵדוּת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּסוּל לְדַיָּנוּת[56]; שֶׁלֹּא גָּזְרָה תּוֹרָה אֶלָּא עַל הַקְּרוֹבִים[57].

54) כדברי הכתוב: לא יומתו אבות על בנים וגו', והרי זו חובה לאב. 55) בבא־בתרא קנט, א שאפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ועל־כרחך שאינו חשוד לשקר, אלא "גזירת מלך היא". ובספר המצוות לרבינו ל"ת רפז, כותב: "והוא־הדין לדיני ממונות (=פסולים הקרובים להעיד), אלא שנזכר בדיני נפשות דרך הפלגה, שלא נאמר: כיון שיש כאן איבוד נפש, אין הקרוב חשוד על כך ונעשה ע"פ דבריו... לפיכך הביא למשל את הקרובים שאהבתם חזקה וגדולה ביותר... אפילו עדות האב על הבן, ואפילו היא לחייבו מיתה, לא נקבל - וזוהי גזירת הכתוב שאין לה טעם כלל". 56) ראה הל' סנהדרין פכ"ג ה"ו, ובביאורנו שם. 57) וב'ספר החינוך' מצוה תקצו, משתדל להטעים גזירה זו: "כי מהיות הקרובים שוכנים תמיד זה אצל זה, ישיבתם וקימתם יחד אי־אפשר להם להנצל, שלא יתקוטטו זה עם זה לפעמים, ואילו יאמינו בעדותם זה על זה, אולי בכעסם תמיד אלו עם אלו, תעלה חמתם לפי שעה, ויבואו לפני הדין ויחייבו את ראשם למלך, וכשוך החימה, כמעט שיחנוק עצמו הקרוב מדאגתו על קרובו ועל מעשהו, וכל דרכי השם ישרים".

יום שני כ' סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) דין קרוב ונתרחק - לעניין עדות. עדות שתחילתה בפסלות וסופה בכשרות. הדברים שאדם נאמן להעיד עליהם בגדלו, על מה שראה בקטנו. שני מקבלי מתנה רשומים בשטר אחד, ועדים קרובים לאחד מהם, מה דינו של השטר.

א. כָּל מִי שֶׁאֵין אַתָּה מֵעִיד לוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל קְרוֹבְתְּךָ[2], אִם מֵתָה אִשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהִנִּיחָה לוֹ בָּנִים - הֲרֵי זֶה נִתְרַחֵק וְכָשֵׁר[3].

2) ובעל כאשתו, כמבואר לעיל פרק י"ג, הלכה ו. 3) להעיד על עדות שיראה לאחר שנתרחק (משנה בסנהדרין כז, ב וכדעת החכמים). וכן אם נתגרשה אשתו, הרי זה נתרחק (ש"ך לחושן משפט לג סעיף קטן ח ומקורו בפירוש המשנה לרבינו שם).

ב. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַחֲבֵרוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ; אוֹ שֶׁיָּדַע הָעֵדוּת וְהוּא פִּקֵּחַ[4], וְאַחַר כָּךְ נִתְחָרֵשׁ[5]; פָּתוּחַ[6] וְנִסְתַּמֵּא[7], אַף עַל פִּי שֶׁיָּכוֹל לְכַוֵּן מִדַּת הַקַּרְקַע שֶׁהוּא מֵעִיד בָּהּ[8] וּמְסַיֵּם מְצָרֶיהָ[9]; שָׁפוּי[10] וְנִשְׁתַּטָּה[11] - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[12]. אֲבָל אִם הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, וְנַעֲשָׂה חֲתָנוֹ, וּמֵתָה בִּתּוֹ; פִּקֵּחַ וְנִתְחָרֵשׁ, וְחָזַר וְנִתְפַּקֵּחַ; שָׁפוּי וְנִשְׁתַּטָּה, וְחָזַר וְנִשְׁתַּפֶּה; פָּתוּחַ וְנִסְתַּמֵּא, וְחָזַר וְנִתְפַּתֵּחַ - כָּשֵׁר. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ[13] וְסוֹפוֹ[14] בְּכַשְׁרוּת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל בֵּינְתַּיִם - כָּשֵׁר; תְּחִלָּתוֹ בִּפְסָלוּת, אַף עַל פִּי שֶׁסּוֹפוֹ בְּכַשְׁרוּת - פָּסוּל[15]. לְפִיכָךְ[16], מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּעֵדוּת וְהוּא קָטָן, וּבָא וְהֵעִיד בָּהּ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל - אֵינָהּ כְּלוּם[17].

4) שאזניו פקוחות לשמוע. 5) נאטמו אוזניו ואינו שומע, וראה לעיל פרק ט, הלכה י"א: "ויהיה ראוי לשמוע הדיינים, והאיום שמאיימים עליו". 6) שעיניו פתוחות ורואות, ונוסח התלמוד (בבא בתרא קכח, א): פיתח. 7) נסתם מאור עיניו ואינו רואה, וכבר נתבאר לעיל פרק ט, הלכה י"ב שהסומא פסול להעיד, שנאמר: "והוא עד או ראה". 8) לטובת בעליה, עד היכן הוא שלהם, ומתכוון להוציאה מידי משיגי גבולם (רשב"ם לבבא בתרא שם).

9) מסמן גבולותיה, שיש לו סימנים בשאר השדות הסמוכות לארבע רוחותיה. 10) חכם, מיושב בדעתו. 11) יצא מדעתו, והשוטה פסול לעדות, כמבואר לעיל פרק ט, הלכה ט. 12) שהרי בשעת הגדת העדות פסול הוא (בבא בתרא שם). 13) שעת ראיית העדות. 14) שעת הגדת העדות. 15) שם, שנאמר (ויקרא ה, א): "והוא עד או ראה" - משעת ראיית המעשה יהיה ראוי לעדות זו (רשב"ם שם). 16) בכתב יד תימן כאן התחלת ההלכה. 17) שהרי תחילתו בפסלות. וכן שנינו (כתובות כח, א) "אבל אין אדם (קטן שנתגדל) נאמן לומר דרך היה לפלוני במקום הזה".

1 **ג. וְיֵשׁ דְּבָרִים[18] שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן עַל עֵדוּת שֶׁמֵּעִיד**
2 **כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל, הוֹאִיל וְהֵם דְּבָרִים שֶׁל דִּבְרֵיהֶם. וְאֵלּוּ**
3 **הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאָדָם נֶאֱמָן לְהָעִיד בְּגָדְלוֹ עַל מַה**
4 **שֶּׁרָאָה בְּקָטְנוֹ: נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר: זֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל**
5 **אָבִי[19], אוֹ שֶׁל רַבִּי, אוֹ שֶׁל אָחִי; מִפְּנֵי שֶׁקִּיּוּם**
6 **שְׁטָרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[20]. זָכוּר אֲנִי בִּפְלוֹנִית שֶׁנִּשֵּׂאת,**
7 **וְנַעֲשָׂה לָהּ מִנְהַג הַבְּתוּלוֹת[21]; הוֹאִיל וְרֹב נָשִׁים**
8 **בְּתוּלוֹת נִשָּׂאוֹת[22], וּכְתֻבָּה מִדִּבְרֵיהֶם[23]. שֶׁהַמָּקוֹם הַזֶּה**
9 **בֵּית הַפְּרָס[24]; מִפְּנֵי שֶׁטִּמְּאָתוּ מִדִּבְרֵיהֶם[25]. וְעַד כָּאן**
10 **הָיֵינוּ בָּאִין בְּשַׁבָּת[26]; שֶׁצְּמוּם הַתְּחוּם עַד אַלְפַּיִם**
11 **אַמָּה בִּלְבַד מִדִּבְרֵיהֶם[27]. שֶׁהָיָה אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹצֵא**
12 **מִבֵּית הַסֵּפֶר[28] לִטְבֹל[29] וְלֶאֱכֹל בִּתְרוּמָתוֹ לָעֶרֶב[30];**
13 **וְשֶׁהָיָה חוֹלֵק עִמָּנוּ תְּרוּמָה[31]; וְשֶׁהָיֵינוּ מוֹלִיכִים חַלָּה**
14 **וּמַתָּנוֹת[32] לְפְלוֹנִי כֹּהֵן עַל יְדֵי עַצְמוֹ[33]; וְאָמַר לִי**
15 **אַבָּא: מִשְׁפָּחָה זוֹ כְּשֵׁרָה, מִשְׁפָּחָה זוֹ פְּסוּלָה[34];**
16 **וְאָכַלְנוּ בְּקְצָצָה שֶׁל פְּלוֹנִי, שֶׁהֶאֱכִילוֹנִי[35] אֶחָיו כְּדֵי**
17 **לְהוֹדִיעַ שֶׁאַחֵיהֶם פְּלוֹנִי נָשָׂא אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת**
18 **לוֹ[36]. שֶׁכָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - לְהַחֲזִיק זֶה הַכֹּהֵן לֶאֱכֹל**
19 **בִּתְרוּמָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[37] אוֹ לִדְחוֹתוֹ מִמֶּנָּה[38].**

18) בכתב יד תימן משפט זה מחובר להלכה הקודמת וההלכה הבאה מתחילה ב־"ואלו הם הדברים" וכו'. 19) החתום על השטר כעד. 20) שמן התורה עדים החתומים על השטר - הרי הם כמו שנחקרה עדותם בבית דין, וחכמים הצריכו עדים לקיים השטר, והם הכשירו בו עדות גדול שראה בקטנותו (כתובות שם וברש"י), והשווה לעיל פרק ז, הלכה ב, ושם מוסיף רבינו: "והוא שיצטרף עימו אחר שמכיר כתב ידם כשהוא גדול" והוא על פי התלמוד בכתובות שם. 21) כגון, מיני שמחה או כתרים או מלבוש ידוע... שאין עושים כך אלא לבתולה" (הלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה), וכתובת בתולה - מאתיים זוז, בניגוד לבעולה שכתובתה מאה. 22) ואין זה אלא גילוי הדבר בלבד, "שאין הדבר צריך עדות אלא לפרסם שיצא הדין לאור בלא גמגום" (כתובות שם וברש"י). 23) חכמים הם שתיקנו כתובה לבנות ישראל, כמבואר שם י, א ולפיכך האמינו בה עדות הגדול, שראה בימי קטנותו. 24) החורש את הקבר הרי זה עושה "בית הפרס" מאה אמה, שכך שיערו חכמים, שהמחרישה מוליכה את עצמות המת עד מאה אמה סביב, ולפיכך כהנים אסור להם ללכת שם מפני הטומאה, ואם היינו מוחזקים בבקעה גדולה שנחרש בה קבר והבקעה כולה בספק טומאה, נאמן זה לומר "המקום הזה" בית הפרס הוא וכל מה שהוא חוץ ממנו טהור (כתובות כח, א ובר"ן), וראה שם עמוד ב בתוספות דיבור המתחיל ושהמקום הזה. בית הפרס - מקום שהטומאה פרושה ומתפשטת שם. ויש מפרשים פרס - לשון שבירה, שעצמות של מת נפרסו (=נשברו) שם (רע"ב לאהלות פרק י"ז, משנה א) וראה הלכות טומאת מת פרק י, הלכה א. 25) כדברי רבינו בהלכות טומאת מת פרק ט, הלכה י"ב: "דבר ידוע שכל אלו הטומאות... שהן משום ספק, הרי הן של דבריהם ואין טמא מן התורה אלא מי שנטמא טומאת וודאי". 26) שכאן הוא התחום לעירנו. 27) כדברי רבינו בהלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה... שאלפיים אמה הוא מגרש העיר" אבל יש תחום "מורחב" שאסור לצאת ממנו והלאה מן התורה, ככתוב (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" ותחום זה הוא "חוץ לשנים עשר מיל (=אלפיים אמה הם מיל) כנגד מחנה ישראל", כלשון רבינו שם. 28) כשלמדנו שם בהיותנו ילדים. 29) מטומאתו, כגון מגע שרץ מת וכדומה. 30) ככתוב (ויקרא כב, ז) "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים". 31) בגורן, כשבעל השדה מחלק תרומה לכהנים, ואין חוששים שמא עבד כהן היה, ש"אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עימו" (כתובות כ, ב). 32) כגון, תרומה או הזרוע והלחיים והקיבה שהן מתנות לכהנים, ככתוב בדברים יח, ג. 33) שעל ידו היה אביו שולח המתנות, אבל על ידי אחר לא, שמא לא דקדק כל כך (שם ובר"ן). 34) מדובר במשפחת כהנים, שיצא עליה חשש פסול כהונה ואותה משפחה נחלקת לכמה בתי אבות ומעיד זה להכשיר בית אב אחד, לומר אותו חשש על בית אב פלוני הוא, ולא על בית אב זה, וסומכים על דבריו להכשיר אותו בית אב לאכילת תרומה מדבריהם, אבל אם לא יצא שום חשש על המשפחה אין הקטן נאמן לפסול משפחה אפילו לתרומה מדבריהם, ואפילו אביו לא היה נאמן על כך, שכלל הוא: אין ערעור פחות משניים (ר"ן שם). 35) ובכתב יד תימן: שהאכילונו. 36) כמו ששנינו בברייתא שם: "כיצד קצצה? אחד מן האחים שנשא אשה שאינה הוגנת לו, באים בני המשפחה ומביאים חבית מלאה פירות ושוברים אותה באמצע רחבה, ואומרים: אחינו בית ישראל שימעו, אחינו פלוני נשא אשה שאינה הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו בזרעינו, בואו וקחו לכם דוגמא (=זיכרון) לדורות שלא יתערב זרעו בזרעינו" וזוהי קצצה, שנקצץ פלוני ממשפחתו ומייחוס בית־אבותיו. והשווה ירושלמי קידושין פרק א, הלכה ה "התינוקות מלקטים ואומרים נקצץ פלוני ממשפחתו - ובשעה שהוא מגרשה היו עושים כן ואומרים: חזר פלוני למשפחתו". 37) כגון, תרומת חוץ לארץ, או תרומת פירות, מחוץ לדגן תירוש ויצהר (כתובות כח, ב וברש"י). 38) לא על פי עדותו של זה יופסל כהן כשר לאכול בתרומה, אלא שהיה פסול מכבר מחמת איזה חשש פסול כהונה, ואם לא נקבל עדות הקטן להכשירו נמצא הכהן דחוי כמקודם (ר"ן שם בהבנת דברי רבינו). ואף על פי שבגמרא שם עמוד א הדגישו: "והוא שיש גדול עימו" - סובר רבינו שאין זה

מוסב אלא על קיום שטרות בלבד, אבל כל שאר הדברים נאמן עליהם אפילו הוא לבדו (מגיד משנה להלכות אישות פרק ט"ז, הלכה כ"ה).

ד. כָּל אֵלּוּ שֶׁמֵּעִיד בָּהֶן הַגָּדוֹל בַּמֶּה שֶׁיָּדַע כְּשֶׁהָיָה קָטָן, אִם הָיָה עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ עֶבֶד כְּשֶׁרָאָה דְּבָרִים אֵלּוּ, וְהֵעִיד אַחַר שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְנִשְׁתַּחְרֵר - אֵינוֹ נֶאֱמָן[39].

39) אפילו היה בדעתו להתגייר, אינו נאמן על מה שראה בגייותו, כי אז לא דקדק כל הצורך (כתובות כח, ב).

ה. מִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ לַחֲבֵרוֹ בְּעֵדוּת עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה גַּזְלָן, וְנַעֲשָׂה גַּזְלָן - הוּא אֵינוֹ מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ[40]; אֲבָל אִם הֶחֱזַק כְּתַב יָדוֹ שֶׁבִּשְׁטָר זֶה בְּבֵית דִּין קֹדֶם שֶׁיֵּעָשֶׂה גַּזְלָן[41] - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר[42]. וְכֵן אִם נַעֲשָׂה חֲתָנוֹ[43] - הוּא אֵינוֹ מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ[44], אֲבָל אֲחֵרִים מְעִידִין. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחֱזַק בְּבֵית דִּין אֶלָּא אַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה חֲתָנוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַפָּסוּל בַּעֲבֵרָה[45] לְפָסוּל בִּקְרִיבָה, שֶׁהַפָּסוּל בַּעֲבֵרָה חָשׁוּד לְזַיֵּף[46].

40) שבשטר, לקיים חתימתו, כי יש לחוש שהוא זייף וכתב השטר היום, וחתם בו, והקדים לכתוב בו תאריך שלפני פסולו. 41) שבית הדין עצמו ראה שטר זה חתום בכתב ידו קודם שנפסל. 42) בבא בתרא קנט, א וכפירוש התוספות שם. 43) לאחר שחתם לחותנו בשטרו. 44) שהקרוב פסול להעיד. 45) כגון, גזלן וכיוצא בו. 46) ויש לחוש שהוא כתבו וחתם בו היום בשקר, למרות שתאריך השטר הוא לפני זמן פיסולו, אבל "פסול בקריבה" אינו אלא משום "גזירת הכתוב", ולא משום שהוא חשוד לזייף, שהרי אפילו משה רבינו פסול להעיד לחותנו, ובוודאי שהוא נאמן, אלא "גזירת מלך" היא, ולפיכך אחרים מעידים לו, שאין לחשוד בו, שמשנעשה חתנו, זייף וכתב (בבא בתרא שם וברשב"ם). והשווה לעיל פרק י"ג, הלכה ט"ו.

ו. שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי עֵדִים בִּלְבַד[47], וּשְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים זֶה לָזֶה[48] אוֹ אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם פָּסוּל בַּעֲבֵרָה, אַף עַל פִּי שֶׁמָּסַר לוֹ[49] הַשְּׁטָר בִּפְנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים[50] - הֲרֵי הוּא כְּחֶרֶס, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְזֻיָּף מִתּוֹכוֹ[51].

47) כי אילו חתמו בו הרבה עדים, הרי הוא כשר, אפילו שניים מהם קרובים זה לזה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ו. 48) והרי הם פסולים להעיד לאחרים, כדברי הירושלמי (סנהדרין פרק ג, הלכה ט) "מניין שלא יהו העדים קרובים זה לזה? הגע עצמך, שאם הוזם אחד מהם, כלום נהרג עד שיוזם חבירו (=שהרי אין העדים נעשים זוממים עד שיזומו שניהם), אם אתה אומר כן, לא היה נהרג על פיו"? נמצאה עדות הקרוב, גרמה לו להיהרג, שאילו לא היה מעיד עימו, לא היה נהרג, שהרי אינו נעשה זומם עד שיזומו שניהם. וכעין זה בבבלי סנהדרין כח, א. 49) המוכר ללוקח או הלווה למלווה. 50) וכלל הוא: שטר שלא חתמו בו עדים כלל, אלא שנתנו בפני עדים, כשר, שאין העדים חותמים על השטר אלא מפני תיקון העולם, שמא ימותו עדי מסירה, ושוב אין לו עדות, לפיכך נהגו לחתום, שאם ימותו יראו חתימתם לאחרים ויכירוה (גיטין ג, ב וברש"י) והשווה הלכות גירושין פרק א, הלכה ט"ו. 51) שחתמו בו עדים פסולים, ובגיטין י, ב מפרש רש"י: יש בו עדים פסולים, פסול מדרבנן, שמא יבוא (=הבעל) למוסרו (=את הגט לאשה) בפניהם ויסמוך עליהם, והשווה הלכות גירושין שם הלכה י"ז.

ז. הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם בְּעֵדוּת אַחַת[52], וְהָעֵדִים קְרוֹבִים לְאֶחָד מִמְּקַבְּלֵי הַמַּתָּנָה וּרְחוֹקִים מִן הַשֵּׁנִי - הֲרֵי הַשְּׁטָר פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֵדוּת אַחַת[53]. אֲבָל אִם כָּתַב בִּשְׁטָר אֶחָד: שֶׁנָּתַתִּי לִרְאוּבֵן חָצֵר פְּלוֹנִית, וְשֶׁנָּתַתִּי לִשְׁמְעוֹן שָׂדֶה פְּלוֹנִית[54], וְנִמְצְאוּ הָעֵדִים קְרוֹבִים לָזֶה וּרְחוֹקִים מִזֶּה - זֶה שֶׁהֵם רְחוֹקִים מִמֶּנּוּ מַתְּנָתוֹ קַיֶּמֶת; שֶׁאִלּוּ שְׁתֵּי עֵדֵיוּת[55], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בִּשְׁטָר אֶחָד. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹמֵר: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁנָּתַתִּי לִרְאוּבֵן כָּךְ וְכָךְ, וְשֶׁנָּתַתִּי[56] לִשְׁמְעוֹן כָּךְ וְכָךְ, וְשֶׁלְּוִיתִי מִלֵּוִי כָּךְ וְכָךְ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר אֶחָד[57], וְהַמַּקְנֶה אִישׁ אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ שָׁלֹשׁ עֵדֵיוּת שֶׁאֵינָן תְּלוּיוֹת זוֹ בָּזוֹ[58].

52) בשטר אחד, ולא פירש לכל אחד את חלקו בפני עצמו. 53) ועדות שבטלה מקצתה בטלה כולה (ירושלמי מכות פרק א, הלכה ז וכן בגיטין פרק א, הלכה א וכרבי יוחנן שם). שהואיל וכתב: כל נכסי נתונים לפלוני ולפלוני, הרי זה כמעשה אחד בשני גופים, ואין אומרים בזה: "חולקים דיבורו" להכשיר עדות הרחוק, שהכל עדות אחת היא (כסף משנה). 54) הרי אלו שני מעשים נפרדים לשני גופים. 55) והרי הם כשתי כיתי עדים נפרדות, המעידות לשני גופים, שאפילו בטלה כת אחת, הכת השנייה קיימת. 56) בכתב יד תימן: ושמכרתי לשמעון וכו'. 57) שהם כתובים בשטר אחד, ולשון השולחן ערוך חושן משפט נא, סעיף ו: "אף על פי שהם בשטר אחד". 58) וכן אמרו (בבא בתרא קכט, א) ש"בשתי שדות ושני בני אדם" חולקים דיבורו, ואין מקצת דיבורו תלוי בחבירו. והשווה הלכות עבדים פרק ז, הלכה ב: "עבד שהביא גט (=שחרור) וכתוב בו: עצמך ונכסיי קנוים לך, עצמו קנה והרי הוא בן חורין אבל הנכסים לא קנה עד שיתקיים הגט בחותמיו כשאר השטרות... שחולקים הדיבור ואומרים, עצמו קנה, מפני שהוא נאמן להביא גט שיחרורו ואין צריך לקיימו, אבל הנכסים שאין אדם קונה אותם אלא בראייה ברורה, לא יקנה אותם עד שיתקיים השטר". והטעם, שאלו הדברים הם כשני מעשים נפרדים, שחרור העבד לחוד, ונתינת הנכסים לחוד, ואינם תלויים זה בזה, ולפיכך יוצדק לומר בהם "חולקים הדיבור", ואף על פי שהעבד גוף אחד, נידון כשני גופים, הואיל וכשישתחרר הרי הוא בן חורין, פנים חדשות באו לכאן, והרי זה כאומר: הריני משחרר פלוני עבדי, והריני נותן נכסיי מתנה לאיש פלוני (כסף משנה).

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) דין הנוגע בעדותו, ובני עיר הפסולים כולם לעדות.

עדותם של האריס והשוכר נגד המערער. עדותו של הערב נגד המערער על נכסי הלווה.

א. כָּל עֵדוּת שֶׁתָּבוֹא הֲנָאָה לְאָדָם מִמֶּנָּה - אֵינוֹ מֵעִיד בָּהּ; שֶׁזֶּה הוּא כְּמֵעִיד עַל עַצְמוֹ[2]. לְפִיכָךְ, בְּנֵי הָעִיר שֶׁבָּא מְעַרְעֵר לְעַרְעֵר עֲלֵיהֶם בְּמֶרְחָץ[3] אוֹ בִּרְחוֹב שֶׁל עִיר[4] - אֵין אֶחָד מִבַּעֲלֵי הָעִיר מֵעִיד בְּדָבָר זֶה[5] וְלֹא דָן, עַד שֶׁיְּסַלֵּק עַצְמוֹ[6] בְּקִנְיָן גָּמוּר[6*], וְאַחַר כָּךְ יָעִיד אוֹ יָדִין[7].

2) וחשוד הוא לשקר (בבא־בתרא מג, א ובסמ"ע לחו"מ סי' לז ס"ק א). וב"קרית ספר" מנמק: שאדם קרוב אצל עצמו, כמבואר לעיל פי"ב ה"ב, ולפי־זה אינו נפסל מחמת חשד, אלא משום קריבה, שהביא גזירת הכתוב, כמבואר לעיל פי"ג הט"ו. 3) המשותף לכולם, לומר שאינו שלהם. 4) מגרש ציבורי רחב ידים, מלשון הכתוב (דברים יג, יז) "ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה", וכן שנינו (ביכורים פ"ג, מ"ב) "ולנים ברחובה של עיר". 5) לטובת בני עירו, שהרי כולם שותפים בדבר, והם נוגעים בעדותם. 6) שיכתוב: דין ודברים אין לי על מרחץ זה, ונותן את חלקו לשאר אנשי העיר, ומעתה אין לו כל הנאה עצמית מעדותו. 6*) בקבלת קנין סודר ממנו, ואז סילוקו מועיל. 8) בבא־בתרא שם. ואע"פ שלא נתפרש שם ש"סילוק" מועיל אלא לגבי דיינים בלבד, סובר רבינו שהוא־הדין לגבי עדות (רדב"ז). והגם שנתבאר לעיל (פי"ד, ה"ב) שכל עדות שתחילתה (=שעת ראייתה) בפסלות, אע"פ שסופה (=הגדתה) בכשרות - פסולה? בכל זאת כשרה עדותם של ה"מסתלקים", למרות שפסולים היו מתחילה, כיון שאין פיסולם תלוי בגוף - כשאר פסולי עדות, אלא מצד ממון, שהם נוגעים בדבר לטובתם, וכיון שנסתלקו - נסתלקו ('תוספות' שם ד"ה וליסלקו). ולדעת ה'תוספות' בנדה נ, א ד"ה ורבי מאיר, אין המסתלק כשר אלא לדון, אבל לא להעיד, שהרי תחילתו בפסול. ודעת השו"ע חו"מ סי' לז סעיף יח כדעת רבינו.

ב. בְּנֵי הָעִיר שֶׁנִּגְנַב סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁלָּהֶן, הוֹאִיל וְלִשְׁמִיעָה הוּא עָשׂוּי[8] שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לְסַלֵּק עַצְמוֹ מִמֶּנּוּ[9] - אֵין דָּנִין בְּדַיָּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר[10], וְאֵין מְבִיאִין רְאָיָה מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר[11]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

8) לשמוע מה שקוראים בו בימי הקריאה. 9) שהרי נהנה בו ויוצא בשמיעתו. 10) את הגנב הטוען: לקחתיו בדמים, או שום טענה אחרת. 11) המעידים שראוהו גונב, או מעידים שזה ספר של עירם, שכולם שותפים בו ונוגעים בעדותם (בבא־בתרא שם). ובחו"מ סימן ז סעיף יב מכשיר להעיד, אם יש להם ספר תורה אחר, ואז אפילו הדיינים עצמם מותר להם לקרוא באותו הספר, שאין זו הנאה להם, הואיל ואם רצו קוראים הם מספר אחר, הנמצא באותו בית כנסת (סמ"ע שם ס"ק כח).

ג. הָאוֹמֵר: תְּנוּ מָנֶה לַעֲנִיֵּי עִירִי - אֵין דָּנִין בְּדַיָּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר, וְאֵין מְבִיאִין רְאָיָה מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הָעֲנִיִּים סְמוּכִים עֲלֵיהֶם[12], וּפוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה[13]. אֲפִלּוּ אָמְרוּ שְׁנַיִם מֵאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר: אָנוּ נִתֵּן דָּבָר הַקָּצוּב עָלֵינוּ[14] וְנָעִיד - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם; שֶׁהֲנָאָה הוּא לָהֶם שֶׁיִּתְעַשְּׁרוּ עֲנִיִּים אֵלּוּ[15], הוֹאִיל וְהֵן סְמוּכִין עַל בְּנֵי הָעִיר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) על אנשי העיר. 13) נמצאו נוגעים בעדותם, שהרי אם ינתן המנה לעניים, לא יצטרכו הדיינים והעדים לתת להם משלהם. 14) לתת בכל שנה ושנה. 15) ולא יצטרכו לתת להם עוד בשנים הבאות. 16) בבא־בתרא שם. וכתב הרדב"ז: עניים שאינם סמוכים על בני העיר, כגון בירושלים, כיום, שאין הם מתפרנסים אלא ממה ששולחים להם קהילות חוץ לארץ, נראה שה"סילוק" יועיל לדון ולהעיד.

ד. קַרְקַע שֶׁבֵּין[17] שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁבָּא מְעַרְעֵר לְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת יַד הַשֻּׁתָּף[18] - אֵינוֹ מֵעִיד לְשֻׁתָּפוֹ עָלֶיהָ[19]; אֶלָּא אִם סִלֵּק עַצְמוֹ מִמֶּנָּה[20], וְקָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לַשֻּׁתָּף, וְשֶׁאִם[21] בָּא בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ[22] וּטְרָפָהּ מִיַּד הַשֻּׁתָּף[23] - מְשַׁלֵּם לוֹ דָּמֶיהָ[24], וְאַחַר כָּךְ מֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[25].

17) בחו"מ סימן לז סעיף א, הנוסח: של שני שותפים. 18) לומר, שזה שמכרה להם גזלה ממנו. 19) לפסול עדי המערער, ואפילו על חלקו של השותף לא יעיד, שכל זמן שלא חלקו ביניהם, אם יטול המערער כלום מן השדה, יפסידו שניהם ונמצא זה מעיד לעצמו (בבא־בתרא מג, א וברשב"ם). 20) שכתב לו: דין ודברים אין לי על שדה זו, שהכל שלך. 21) כלומר, גם יקבל על עצמו תנאי זה. 22) המלוה, שלוה ממנו קודם שהקנה לשותפו את חלקו. 23) יקחנה מידו, שהרי חציה משועבדת לבעל חוב, ודינו לטרוף כנגד חובו מידי השותף הקונה. 24) שעכשיו אינו נוגע בדבר, שאם ירצה להעמידה אצל השותף מפני בעל חובו, שלא יהיה "לווה רשע ולא ישלם" (ראה לקמן פט"ז, ה"ג), הרי ממילא ישאר "לווה רשע" כלפי השותף שקיבל עליו לשלם דמיה (בבא־בתרא שם). ומדובר, שלא קיבל עליו שום אחריות אחרת, שאם יבוא איזה מערער ויטעון גזולה היתה בידו, אין נותן זה אחראי לו, שאם לא כן, הרי נותן זה נוגע בעדותו לטובת השותף, שלא יצטרך לפצותו כשיקחוה ממנו (שם). 25) אבל אם אין המערער טוען אלא על חלק השותף בלבד, שמכרה לו השותף, יכול זה להעיד לו בלא שום תנאי, שאז אינו נוגע בעדותו (חו"מ סי' לז סעיף א).

ה. הָעוֹרֵר עַל הַשָּׂדֶה[26]: אִם יֵשׁ בָּהּ פֵּרוֹת - אֵין הָאָרִיס[27] מֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ, שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה הָאָרִיס לְהַעֲמִידָהּ בְּיַד בְּעָלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל חֶלְקוֹ בַּפֵּרוֹת[28]; וְאִם אֵין בָּהּ פֵּרוֹת[29] - מֵעִיד[30]. אֲבָל הַשּׂוֹכֵר[31], אִם לָקַח הַשְּׂכִירוּת[32] בְּיָדוֹ וְאָמַר: כָּל מִי שֶׁתִּתְקַיֵּם שָׂדֶה זוֹ בְּיָדוֹ יִטֹּל - הֲרֵי זֶה מֵעִיד; וְאִם כְּבָר נָתַן הַשְּׂכִירוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה - אֵינוֹ מֵעִיד. כֵּיוָן שֶׁאִם תֵּצֵא הַשָּׂדֶה לַמְעַרְעֵר - חַיָּב לִתֵּן לוֹ שְׂכַר כָּל הַשָּׁנִים שֶׁיָּשַׁב בָּהּ, אֵינוֹ מֵעִיד[33]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

26) שטוען למחזיק: גזלתיה ממני. 27) היורד לעבד שדה חבירו על־מנת שיתן לו בשכרו חלק מסויים בפירות, כפי מנהג המדינה. 28) שאם יזכה המערער, יטול השדה עם פירותיה כדין כל נגזל. 29) וגם לא טרח בה בשנה זו להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד - אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא־בתרא מו, ב וברשב"ם).
30) שאין לו שום הנאה מעדותו, שאין הנגזל יכול להוציא ממנו פירות שאכל כבר בשנים הקודמות, וגם אינו חש על עבודת אריסותו, שיפסיד, אם השדה תעבור לידי המערער, שהרבה שדות כמותה ימצא באריסות, וגם מי יודע אם בעליה הקודמים יורידוהו שוב לאריסות בשדה זו, אם ירצו יפסיקוהו (בבא בתרא מו, ב וברשב"ם). 31) את השדה, וכל הפירות שלו, אלא שמשלם דמי שכירות השדה לבעליה. 32) דמי השכירות, שעדיין לא שילם. 33) שם כט, א. ואע"פ שיכול השוכר לחזור ולהוציא השכירות מידי המשכיר - לא נוח לו לאדם לעמוד בדין ולהתדיין (רמב"ן שם), והשווה דברי ה'תוספות' שם מז, א ד"ה קבלן. ובשו"ע חו"מ סי' לז, סעיף יב, פסק: "אם לקח המשכיר דמי השכירות והחזירם לשוכר, כדי שיתנם למי שיזכה בדין - הרי זה (=השוכר) מעיד לו".

1 **ו. שִׁמְעוֹן שֶׁלָּוָה, וְהָיָה רְאוּבֵן עָרֵב[34], וּבָא יְהוּדָה**
2 **לְעַרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן הַלֹּוֶה וְהוֹצִיא קַרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ[35],**
3 **אִם יֵשׁ לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה אַחֶרֶת כְּנֶגֶד הַחוֹב[36] - הֲרֵי**
4 **רְאוּבֵן הֶעָרֵב יֵשׁ לוֹ[37] לְהָעִיד עַל אוֹתָהּ קַרְקַע שֶׁהִיא**
5 **שֶׁל שִׁמְעוֹן. שֶׁאֵין לוֹ הֲנָאָה בָּזֶה; שֶׁאִם לְקָחָהּ יְהוּדָה**
6 **- הֲרֵי שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיִּפָּרַע מִמֶּנָּה בַּעַל חוֹבוֹ[38]. וְכֵן**
7 **לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן מֵעִיד לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי שֶׁלָּקַח אַחֲרָיו שֶׁזֶּה**
8 **הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[39]. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לַמּוֹכֵר שָׂדֶה בֶּן חוֹרִין[40]**
9 **כְּנֶגֶד דְּמֵי שָׂדֶה שֶׁל לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן. שֶׁאֵין לְלוֹקֵחַ**
10 **רִאשׁוֹן הֲנָאָה בַּעֲמִידַת זֶה הַשָּׂדֶה בְּיַד לוֹקֵחַ שֵׁנִי;**
11 **שֶׁאֲפִלּוּ נִטְרַף - לוֹקֵחַ הָרִאשׁוֹן[41] עַל הַמּוֹכֵר הוּא**
12 **חוֹזֵר[42], וַהֲרֵי יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיִּגְבֶּה מִמֶּנָּה[43].**

34) אחראי למלוה לפרוע לו חובו, אם לא יהיה ללווה מה לשלם. 35) באיזו טענה שהיא. 36) שהיא שוה סכום החוב. 37) מותר לו. 38) אבל אם אין ללווה שדה אחרת, יש הנאה לערב להעמידה ביד הלווה, כדי שיפרע ממנה בעל חובו, ואינו מעיד (בבא־בתרא, שם). והוא־הדין במלוה שיכול להעיד ללווה אם יש לו שדה אחרת כנגד החוב, כמבואר שם. 39) כגון לוי ויהודה שקנו שתי שדות מראובן זה אחר זה, הראשון – בניסן, והשני - באייר, ובא אחד לערער על שדהו של יהודה, לומר שהיא גזולה בידו, וכיוצא בזה, מותר לו ללוי הלוקח הראשון להעיד לטובת יהודה להעמיד בידו שדהו. 40) בחו"מ סי' לז סעיף יד, הנוסח: בת חורין. שדה שלא נמכרה ולא נשתעבדה לאיזה בעל־חוב מוקדם. 41) כגון שבא בעל־חובו של ראובן המוכר, אצל יהודה הלוקח האחרון, ולא מצא אצלו לגבות כלום, מפני שזכה בה המערער, והלך ללוי לטרוף ממנו שדהו בחובו. 42) שמכרה לו באחריות. 43) ולפיכך אינו נוגע בעדותו לטובת יהודה, אבל אם אין למוכר שדה אחרת, יש הנאה ללוקח הראשון להעמיד ללוקח השני את שדהו, כדי שאם יבוא בעל־חובו של ראובן לטרוף שדהו, ידחנו אצל הלוקח השני, ע"פ הדין: אין בעל־חוב גובה אלא מן הלוקח האחרון, כמבואר בהל' מלוה פי"ט ה"ה, "שהרי הלוקח הקודם אומר לטורף: הנחתי לך מקום לגבות ממנו", ולפיכך לא יעיד לו, שהרי נוגע הוא בעדותו (בבא־בתרא שם).

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) דברים שונים הגורמים לצד הנאה בעדות, ועל הדיין להתבונן בהם. פיסולים הפוסלים בעדות, פוסלים גם בדיינים. הכשרים להעיד ופסולים לדון.

13 **א. רְאוּבֵן שֶׁגָּזַל שָׂדֶה אוֹ טַלִּית מִשִּׁמְעוֹן, וּבָא יְהוּדָה**
14 **וְעֵרְעֵר[2] עַל רְאוּבֵן וְאָמַר: שָׂדֶה זוֹ אוֹ טַלִּית זוֹ שֶׁלִּי**
15 **הִיא - אֵין שִׁמְעוֹן[3] יָכוֹל לְהָעִיד לִרְאוּבֵן שֶׁאֵין זוֹ**
16 **הַשָּׂדֶה שֶׁל יְהוּדָה וְלֹא זוֹ הַטַּלִּית שֶׁל יְהוּדָה[4]; שֶׁהֲרֵי**
17 **שִׁמְעוֹן רוֹצֶה לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ אוֹ טַלִּית זוֹ בְּיַד**
18 **רְאוּבֵן, שֶׁהוּא גְּזֵלָה מִמֶּנּוּ[5], כְּדֵי שֶׁיַּחֲזִירוּ לוֹ[6] מִיַּד**
19 **הַגַּזְלָן; שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הָרְאָיָה שֶׁל שִׁמְעוֹן,**
20 **שֶׁמּוֹצִיא בָּהּ מִיַּד רְאוּבֵן, אֶפְשָׁר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא**
21 **בָּהּ מִיַּד יְהוּדָה[7]. וְכֵן אִם מָכַר רְאוּבֵן הַשָּׂדֶה הַגְּזוּלָה**
22 **אוֹ הוֹרִישָׁהּ לְלֵוִי, וּבָא יְהוּדָה לְעַרְעֵר עַל לֵוִי[8] - אֵין**
23 **שִׁמְעוֹן מֵעִיד שֶׁאֵינָהּ שֶׁל יְהוּדָה; שֶׁמָּא נַחַת רוּחַ יֵשׁ**
24 **לוֹ לְהוֹצִיאָהּ מִיַּד לֵוִי[9].**

2) טען כנגדו. 3) הנגזל. 4) כגון שיודע שום עדות לפסול עדותו של יהודה המערער. 5) בכת"י תימן: שהוא טוען שהוא גזלם ממנו. 6) בית־הדין. 7) ולפיכך נוח לשמעון להעמידה ביד ראובן, ואח"כ יוציאה ממנו בעדים, שגזלה ממנו. ובשו"ע חו"מ סי' לז סעיף יז, הנוסח: "מפני שאפשר שנוח לו להוציאה מיד ראובן, יותר מלהוציאה מיד יהודה". ומתוך שהוא נוגע בעדותו - אינו מעיד, כמבואר לעיל פט"ו, ה"א. 8) שהוא בנו, או קרובו אחר הראוי ליורשו. 9) כלומר, נוח לו להוציאה מלוי, יותר מלהוציאה מידי יהודה, וכנ"ל (בבא־בתרא מג, ב. ומד, א). וכעין זה שנינו במשנה (כתובות קט, א): "השני נוח לי, והראשון קשה הימנו = שהוא אדם אַלם, ולא אוכל לדון עמו.

25 **ב. מָכַר[10] הַטַּלִּית הַגְּזוּלָה לְלֵוִי, וּבָא יְהוּדָה**
26 **לְעַרְעֵר[11], אִם מֵת רְאוּבֵן - שִׁמְעוֹן מֵעִיד עָלֶיהָ**
27 **שֶׁאֵינָהּ שֶׁל יְהוּדָה; שֶׁהֲרֵי אֵין טַלִּית זוֹ חוֹזֶרֶת**
28 **לְשִׁמְעוֹן לְעוֹלָם, שֶׁכְּבָר קְנָאָהּ הַלּוֹקֵחַ בְּיֵאוּשׁ[12] וְשִׁנּוּי**
29 **רְשׁוּת[13], וּכְבָר מֵת רְאוּבֵן הַגַּזְלָן וְאֵין לוֹ מִמִּי יִטֹּל**
30 **דְּמֵיהָ[14]. אֲבָל אִם עֲדַיִן רְאוּבֵן קַיָּם - אֵין שִׁמְעוֹן**
31 **מֵעִיד אַף עַל הַטַּלִּית; שֶׁהֲנָאָה הִיא לוֹ שֶׁלֹּא תַּעֲמֹד**
32 **בְּיַד יְהוּדָה, כְּדֵי שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן גְּזָלָהּ וִישַׁלֵּם**
33 **דְּמֵיהָ[15]. וְכֵן אִם הָיְתָה הַטַּלִּית בְּיַד יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן[16] -**

1 אֵין שִׁמְעוֹן מֵעִיד עָלֶיהָ[17], מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפָהּ שֶׁאִם תַּעֲמֹד
2 בְּיַד הַיּוֹרֵשׁ לַחֲזֹר לוֹ[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

10) ראובן הגזלן. 11) לומר שהיא שלו. 12) שהנגזל נתייאש ממנה בעודה בבית ראובן הגזלן. 13) שאחרי היאוש עברה הטלית מרשות הגזלן לרשות הקונה, והלכה היא: יאוש ושינוי רשות קונה, כמבואר בהל' גזילה פ"ה ה"ז, והל' גניבה פ"ה, ה"ג. 14) שאפילו הניח לבניו מטלטלין, אינם חייבים לשלם לנגזל, שדמי הגזילה חוב הם על הגזלן, ואין המטלטלין משתעבדים לבעל־חוב, אבל אם הניח קרקעות - חייבים היורשים לשלם, כמבואר בהל' גזילה שם ה"ה. 15) נמצא שהוא נוגע בעדותו ואינו מעיד. וכל זה בטלית, אבל אם גזל שדה ומכרה, אין לומר בה: "יאוש ושינוי רשות - קנה הלוקח" - שקרקע אינה נגזלת, ותמיד היא ברשות בעליה החוקיים, ולפיכך מצפה שמעון הנגזל להוציאה מיד ראובן הגזלן, או מיד בניו אם מת, והרי הוא נוגע בעדותו, וזהו שסתם רבינו לעיל סוף ה"א "מכר... השדה הגזולה... אין שמעון מעיד" כי תמיד צפויה לו הנאה, שלא תעמוד ברשות יהודה המערער (בבא־בתרא מד, א וברשב"ם). 16) שמת ראובן הגזלן והניחה לבניו. 17) שאינה של יהודה המערער. 18) כי "רשות יורש אינה כרשות לוקח", ואינה נקראת שינוי רשות, ולא קנו הטלית ביאוש בלבד, ולפיכך נוגע בעדותו הוא, שמתכוון להחזיר לו טליתו מידי היורשים (שם).

3 ג. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[19],
4 וּבָא יְהוּדָה לְעַרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן[20] וּלְהוֹצִיאָהּ מִתַּחַת
5 יָדוֹ - אֵין רְאוּבֵן מֵעִיד לוֹ עָלֶיהָ[21]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין
6 עָלֶיהָ אַחֲרָיוּת - הֲרֵי הוּא רוֹצֶה שֶׁתַּעֲמֹד בְּיַד שִׁמְעוֹן,
7 כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן[22] וְיִטְרְפֶנָּה בְּחוֹבוֹ,
8 וְלֹא יִהְיֶה לוֹ רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם[23].

19) שהתנה בפירוש שאינו אחראי לקונה, אם יטרפו את השדה ממנו מחמת איזו טענה שהיא. אבל אם כתב לו שטר מכירה סתמי ולא הזכיר בו אחריות, הרי זה כאילו כתובה בו "קבלת אחריות", שאחריות שלא נזכרה אינה אלא "טעות הסופר", כמבואר בהל' מכירה פי"ט, ה"ד. 20) לומר שהיא שלו. 21) לפסול עידי יהודה, או עידי שטרו. 22) שהלוה לראובן טרם שמכר שדהו לשמעון, והשדה נשתעבדה לו. 23) פסוק הוא בתהלים לז, כא. שאם תעבור לידי יהודה, ישאר חייב לבעל־חובו ויקרא "רשע", אבל מה שהפסיד את הלוקח לא איכפת לו, כי יאמר לו: מתחילה מכרתי לך בפירוש, שלא באחריות, וסברת וקבלת (בבא־בתרא מה, א). וכל זה כשאין לו שדה אחרת, אבל אם יש למוכר שדה אחרת כנגד חובו, אין בעל החוב טורף מהלוקח, אלא גובה חובו מהשדה בת־חורין של המוכר, ואין למוכר שום רווח בהעמדת השדה ביד הלוקח, ומעיד לו (שם).

9 ד. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר פָּרָה אוֹ טַלִּית לְשִׁמְעוֹן, וּבָא יְהוּדָה
10 לְעַרְעֵר וּלְהוֹצִיא מִיַּד שִׁמְעוֹן[24] - רְאוּבֵן מֵעִיד לוֹ
11 עָלֶיהָ[25] שֶׁהִיא שֶׁל שִׁמְעוֹן; שֶׁאֲפִלּוּ עָמְדָה בְּיַד
12 שִׁמְעוֹן - אֵין בַּעַל חוֹבוֹ שֶׁל רְאוּבֵן טוֹרֵף מִן
13 הַמִּטַּלְטְלִין[26], וַאֲפִלּוּ הָיוּ אַפּוֹתֵיקִי[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים
14 אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן מוֹדֶה שֶׁזּוֹ הַפָּרָה וְהַטַּלִּית
15 הֵם שֶׁל רְאוּבֵן הַמּוֹכֵר בְּוַדַּאי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁבֶּאֱמֶת הֵן
16 שֶׁלּוֹ; אֲבָל אִם לֹא הוֹדָה שִׁמְעוֹן - אֵין רְאוּבֵן מֵעִיד
17 לְאַבֵּד זְכוּת יְהוּדָה; שֶׁאִם תֵּצֵא מִתַּחַת יְדֵי שִׁמְעוֹן -
18 יַחֲזֹר שִׁמְעוֹן וְיִתְבַּע דָּמִים, וְיֹאמַר לוֹ: מָכַרְתָּ לִי דָּבָר
19 שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ[28], שֶׁהֲרֵי בָּאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ שֶׁהֵן שֶׁל
20 יְהוּדָה[29]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁיָּעִיד רְאוּבֵן לְאַבֵּד
21 זְכוּת יְהוּדָה וְיַעֲמִיד הַמִּטַּלְטְלִין בְּיַד שִׁמְעוֹן? כְּשֶׁבָּאוּ
22 עֵדִים וְהֵעִידוּ, שֶׁהֵם יוֹדְעִים שֶׁרְאוּבֵן זֶה לֹא הָיְתָה
23 לוֹ קַרְקַע מֵעוֹלָם; אֲבָל אִם לֹא בָּאוּ עֵדִים לְכָךְ - אַף
24 עַל הַפָּרָה וְהַטַּלִּית אֵינוֹ מֵעִיד. וְלָמָּה אֵינוֹ מֵעִיד
25 עֲלֵיהֶן? שֶׁמָּא הִקְנָה אוֹתָם לְבַעַל חוֹבוֹ אַגַּב קַרְקַע,
26 וְכָתַב 'דְּאָקְנֵי'[30], וְהִקְנָה לוֹ מִטַּלְטְלִין אַגַּב קַרְקַע[31],
27 שֶׁנִּמְצָא בַּעַל חוֹבוֹ טוֹרֵף אַף הַפָּרָה וְהַטַּלִּית; לְפִיכָךְ
28 לֹא יָעִיד עֲלֵיהֶן, שֶׁהֲרֵי רוֹצֶה לְהַעֲמִידָן בְּיַד שִׁמְעוֹן,
29 כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא בַּעַל חוֹבוֹ וְיִטְרְפֵם[32]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
30 בִּדְבָרִים אֵלּוּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ אֵינָן תְּלוּיִין אֶלָּא בְּדַעַת
31 הַדַּיָּן וְעִצְּמָם בִּינָתוֹ, שֶׁיָּבִין עִקַּר הַמִּשְׁפָּטִים[33], וְיֵדַע
32 דָּבָר הַגּוֹרֵם לְדָבָר אַחֵר, וְיַעֲמִיק לִרְאוֹת. אִם יִמְצָא
33 שֶׁיֵּשׁ לָזֶה הָעֵד צַד הֲנָאָה בְּעֵדוּת זוֹ, אֲפִלּוּ בְּדֶרֶךְ
34 רְחוֹקָה וְנִפְלָאָה[34] - הֲרֵי זֶה לֹא יָעִיד בָּהּ[35]. וּכְדֶרֶךְ
35 שֶׁלֹּא יָעִיד בְּדָבָר זֶה, שֶׁמָּא נוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ הוּא, כָּךְ
36 לֹא יָדוּן בְּאוֹתוֹ דָּבָר. וְכֵן שְׁאָר מִינֵי פְּסוּלִין: כְּשֵׁם
37 שֶׁפּוֹסְלִין בְּעֵדִים, כָּךְ פּוֹסְלִין בְּדַיָּנִים[36].

24) בטענה שקנאה מגזלן. 25) לפסול עידי יהודה. 26) שכלל הוא: אין בעל־חוב טורף מן המטלטלין, שאין להם קול ולא נזהרו הלקוחות. שאם לא כן, אין לך אדם לוקח עוד מטלטלין מחבירו, שמא יטרפם בעל החוב ממנו (שם מד, ב וברשב"ם). 27) שייחדם לבעל־חוב לגבות חובו מהם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני. אפותיקי - "אפה תהא קאי" (=על זה תעמוד), כלומר: לא יהיה לך פרעון אלא מזה. ומכיון שאין שום הנאה לראובן מעדותו, מותר לו להעיד (שם). ומדובר שמכר לו שלא באחריות, שאם מכרה סתם, הרי ראובן נוגע בעדותו, שלא יחזור שמעון עליו לתבוע ממנו דמי טליתו, וכן ב'טור' חו"מ סימן לז, וכן נראה מלשון הגמרא שם: "להכי זביני לך שלא באחריות". 28) שהיתה גזולה בידך מידי יהודה. 29) ואע"פ שגם במקרה זה אין המוכר חייב לו כלום, שהרי התנה עמו שלא תהיה עליו אחריות, וכדברי רבינו בהל' מכירה פי"ט, ה"ח: "שכל תנאי שבממון - קיים" - נוגע בעדותו הוא, שלא נוח לו לראובן המוכר לעמוד בפני דין ודיינים, ותהיה לשמעון תרעומת עליו, שמכר לו דבר שאינו שלו (ב"ח לחו"מ שם). 30) שאקנה. 31) שכתב לו: כל נכסים שאני עתיד לקנות, בין קרקעות בין מטלטלין, הרי הם משועבדים לך להפרע מהם, ואז בעל־חוב טורף אף מן המטלטלין שקנה הלווה לאחר שלוה, שכל תנאי שבממון - קיים (מלשון רבינו הל' מלוה פי"ח, ה"ב). ובשו"ע חו"מ

סי' לז סעיף טז, מעיר: "ובזמן הזה אפילו שעבד לו מטלטלין אגב קרקע, אינו טורף ממטלטלין שמכר" משום תקנת השוק, שאם לא כן, אין לך אדם קונה חפץ מחבירו, כמבואר שם סימן ס סעיף א. 32) ולא יהיה "לוה רשע ולא ישלם", כמבואר לעיל ה"ג (בבא־בתרא שם). 33) יסודם ובסיסם. 34) יוצאת מגדר הרגיל, ע"פ לשון הכתוב (דברים ל, יא) "לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא". 35) וכל זה כשמעיד לזכותו, אבל לחובתו מעיד, שהודאת בעל־דין דומה כמאה עדים (כסף־משנה בשם הראב"ד). 36) ירושלמי סנהדרין פ"ג, ה"ט: "ומנין שלא יהו הדיינים קרובים זה לזה? אמרה תורה: הרוג ע"פ עדים, הרוג ע"פ דיינים. מה עדים אין קרובים זה לזה, אף דיינים אין קרובים זה לזה", וכן משמעות המשנה בנדה מט, ב "כל הכשר לדון, כשר להעיד" - הרי שאי־אפשר להיות פסול לעדות וכשר לדיינות.

ה. וּלְפִיכָךְ[37] אֵין סוֹמְכִין בְּסַנְהֶדְרִין שְׁנַיִם הַקְּרוֹבִים זֶה לָזֶה[38], בֵּין בְּסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[39] בֵּין בְּסַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה[40]. אֲבָל אֵלּוּ שֶׁמּוֹסִיפִין עַד שִׁבְעָה לְעַבֵּר הַשָּׁנָה[41], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ[42], יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם הָיָה[43] בָּהֶן קְרוֹבִים - אֵין בְּכָךְ כְּלוּם[44].

37) הואיל וכל מה שפוסל בעדים פוסל בדיינים. 38) שהם פסולים לעדות, כמבואר לעיל פי"ד ה"ו, ובביאורנו שם. 39) שהיא בית־דין של עשרים ושלשה חכמים. 40) שהיא בית־דין הגדול שבמקדש, המונה שבעים ואחד חכמים (לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג). והוא־הדין לכל בית־דין של שלשה הדן דיני ממונות בלבד, אין יושבים בו דיינים הקרובים זה לזה (כסף־משנה). 41) להוסיף לה חודש שלשה עשר. 42) פ"ד, ה"ט־י. והשווה הל' סנהדרין פ"ה, ה"ד. 43) בנוסח ה'לחם־משנה': היו. 44) כיון שאין מוסיפים אותם אלא לשם סמל בלבד, כמו שאמרו (סנהדרין י, ב) "כנגד ברכת כהנים", שבפסוק ראשון יש בו שלש תיבות; ובשני - חמש; ובשלישי - שבע, אף כאן מתחילים בשלשה, ובחמשה נושאים ונותנים, וגומרים בשבעה, אין לפסול בו אלא את השלושה הראשונים, שהם בית־דין בכל מקום, וגם כאן אם גמרו בשלשה - מעוברת, - הרי שהם העיקר. ולדעת הלחם־משנה, כל השלשה שעושים מעשה על פיהם צריכים להיות כשרים, ואפילו אלו הנוספים על שלושת הראשונים, כל שהם מצטרפים לעבר את השנה, וגומרים ע"פ שלשתם לעבר את השנה, צריכים להיות רחוקים זה מזה, ושאר הנוספים לא איכפת לנו בהם.

ו. כָּל הַכָּשֵׁר לָדוּן - כָּשֵׁר לְהָעִיד[45]. וְיֵשׁ כָּשֵׁר לְהָעִיד, וְאֵינוֹ כָּשֵׁר לָדוּן. הָאוֹהֵב וְהַשּׂוֹנֵא[46], וְהַגֵּר[47] וְהַמְשֻׁחְרָר[48], וְכֵן הַזָּקֵן[49] וְהַסָּרִיס, וְהַמַּמְזֵר, וְסוּמָא בְּאַחַת מֵעֵינָיו - כְּשֵׁרִין לְהָעִיד, וְאֵינָן כְּשֵׁרִים לָדוּן דִּינֵי נְפָשׁוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[50].

45) נדה מט, ב. 46) שכשרים להעיד, כמבואר לעיל פי"ג הט"ו, ופסולים לדון, שהאוהב אינו יכול לראות חובה לנידון, והשונא אינו מסוגל להפוך בזכותו (סנהדרין כט, א. וכתובות קה, ב), והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ג, ה"ו. 47) שפסול לדון עד שתהא אמו מישראל, ראה שם פ"ב ה"ט, ופי"א הי"א. 48) עבד כנעני שנשתחרר מעבדותו, ודינו כגר שכשר לעדות, כמבואר בבבא־קמא פח, א. אבל העבד שלא נשתחרר - פסול לעדות, כמבואר לעיל פ"ט, ה"ד. 49) עד כאן מנה רבינו אלה הפסולים לדון אפילו דיני ממונות, מכאן ואילך הוא מונה אלה הפסולים לדון דיני נפשות בלבד, ואילו לדיני ממונות כשרים הם לדון. 50) לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"ג: "לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהם אכזריות", שהזקן שכח כבר צער גידול בניו, וכן סריס (סנהדרין לו, ב וברש"י). ושם פי"א הי"א, כותב רבינו: "וכן הממזר והסומא באחת מעיניו, כשר לדון דיני ממונות. אבל בדיני נפשות אין דנים אותם, אלא כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה, ולא יהיה אחד מהם סומא" וכו'. והטעם, מבואר בסנהדרין לו, ב "כשם שבית־דין מנוקים בצדק, כך מנוקים מכל מום" (=פגם משפחה). וביבמות קא, א פסלו סומא לדון בסנהדרין, שנאמר (שיר ד, ז) "כולך יפה רעיתי, ומום אין בך", והשווה הל' סנהדרין פ"ב, ה"ט.

יום שלישי כ"א סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) האיסור להעיד מפי אחרים בלא ראיה עצמית. האיום על עדים בענייני ממון. האיסור לאדם שאינו עד, לעמוד עם עד, כדי להראות ששניים הם, ולהפחיד את הלווה שיודה מעצמו. דין עד אחד הכובש עדותו ואינו מעיד.

א. מִי שֶׁהֵעִידוּ לוֹ אֲנָשִׁים רַבִּים וּגְדוֹלִים בְּחָכְמָה וּבְיִרְאָה, שֶׁהֵם אוֹמְרִים[2] שֶׁרָאוּ פְּלוֹנִי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית אוֹ שֶׁלָּוָה מִפְּלוֹנִי[3], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַאֲמִין הַדָּבָר בְּלִבּוֹ כְּאִלּוּ רָאָהוּ[4] - לֹא יָעִיד, עַד שֶׁיִּרְאֶה הַדָּבָר בְּעֵינָיו, אוֹ יוֹדֶה לוֹ הַלֹּוֶה מִפִּיו וְיֹאמַר לוֹ: הֱיֵה עָלַי עֵד שֶׁפְּלוֹנִי הִלְוָה לִי מָנֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע; וְאֵין לְךָ עֵדוּת שֶׁמִּתְקַיֶּמֶת בִּרְאִיָּה אוֹ בִּידִיעָה אֶלָּא עֵדוּת מָמוֹן[5]. וְכָל הַמֵּעִיד מִפִּי אֲחֵרִים - הֲרֵי זֶה עֵד שֶׁקֶר, וְעוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[6], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר.

2) בכתב יד תימן הנוסח: שהם ראו. ותיבת: אומרים, איננה. 3) ומבקשים ממנו להעיד על כך. 4) ראה בסמוך הלכה ה מעין זה. 5) שבועות לג, ב: "ראיה בלא ידיעה כיצד? מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני (=אבל לא הודעתים, אם הם מתנה, או הלוואה, או פירעון), יבואו פלוני ופלוני ויעידו, זו היא ראייה בלא ידיעה (=שאם הנתבע דרש מהתובע שיביא עדים כאלו ויעידו, אזי יפרע לו, הרי אלו מעידים, והלה משלם); ידיעה בלא ראייה כיצד? מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני, יבוא פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראייה", אבל בעדות נפשות אין העדות מתקיימת אלא על פי ראייה וידיעה כאחת. שאם הודה לו

החייב שהרג, והעד לא ראה את המעשה, אסור לו להעיד. 6) שם לא, א.

ב. לְפִיכָךְ[7] מְאַיְּמִין[8] אַף עַל עֵדֵי הַמָּמוֹן[9]. וְכֵיצַד מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶן? [מְאַיְּמִין עֲלֵיהֶם] בִּפְנֵי הַכֹּל[10], וּמוֹדִיעִין אוֹתָן כֹּחַ עֵדוּת שֶׁקֶר[11], וּבֹשֶׁת הַמֵּעִיד בָּהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא[12]. וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין אֶת כָּל הָאָדָם לַחוּץ, וּמְשַׁיְּרִין אֶת הַגָּדוֹל שֶׁבָּעֵדִים, וְאוֹמֵר[13] לוֹ: אֱמֹר הֵיאַךְ אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה חַיָּב לָזֶה. אִם אָמַר: שֶׁהוּא[14] אָמַר לִי חַיָּב אֲנִי לוֹ, אוֹ אִישׁ פְּלוֹנִי אָמַר לִי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - לֹא אָמַר כְּלוּם[15], עַד שֶׁיֹּאמַר: בְּפָנֵינוּ הוֹדָה לוֹ[16] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ[17]. וְהָיוּ מַכְנִיסִין אֶת הָעֵד הַשֵּׁנִי וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ כָּךְ. נִמְצְאוּ דִּבְרֵיהֶן מְכֻוָּנִין - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר, וְגוֹמְרִין הַדִּין.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומודיעין אותם כח עדות השקר ובושת המעיד בה בעולם הזה ולעולם הבא".

ולכאורה, אזהרה זו לא מצינו דוגמתה אפילו בעבירות שעונשן ארבע מיתות בית־דין, וצריך להבין מהי החומרה הגדולה כ"כ בעדות שקר. והביאור הוא: כל תוכנו של יהודי הוא עדות על הקב"ה, כי על־ידי הנהגתו הטובה והישרה, הוא מעיד על ה"טוב" וה"יושר" של הקב"ה כביכול, שהרי נאמר על עם ישראל "אתם עדי" (ישעיהו מג, י). לכן, כשמעיד עדות שקר הרי זה מעשה הסותר את כל עניינו ותכנו, ומשום כך מזהירים אותו שאם יעיד שקר בושת לו בעולם הזה כו' כי מאבד את כל תוכנו ממש, כמו אדם שמביישים אותו - שאינו ניזק בדבר ממשי אלא שהמביישו נוטל ממנו את ערך תוכנו.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 258 הערה 58)

7) הואיל וצריכים לראות הדבר בעיניהם, ואפילו העידו להם אנשים נאמנים ביותר, אסור להם להעיד. 8) מטילים אימה. 9) שלא יעידו שקר, כשם שמאיימים על עידי נפשות (סנהדרין כט, א) וראה לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ג. 10) הנמצאים באותה שעה בבית דין. 11) חומר העוון ועונשו, שרעב וחרב באים לעולם על עדות שקר, ככתוב (משלי כה, יד) "נשיאים ורוח וגשם אין, איש מתהלל במתת שקר", וכן שם (יח) "מפץ וחרב וחץ שנון, איש עונה ברעהו עד שקר". 12) שלא רק בעולם הבא הוא יישאר בזוי, אלא גם בעולם הזה הוא בזוי על שוכריו, ככתוב (מלכים־א, כא, י) "והושיבו שניים אנשים בני בליעל נגדו ויעדוהו לאמר ברכת אלהים ומלך" - הרי שאיזבל עצמה שוכרתם, קוראתם: בני בליעל (שם). 13) גדול שבדיינים. ובכתב יד תימן: ואומרים. 14) הלווה. 15) שאדם עשוי לומר פלוני נושה בי, כדי שלא יחזיקוהו עשיר, וכן אם אמר: "איש פלוני" אפילו הוא איש חשוב, אין זה אלא עד מפי עד (סנהדרין שם, ובדף לז, ב). 16) לתובע. 17) נתכוון שנהיה לו עדים בדבר (שם כט, א וברש"י).

ג. הַמַּטְמִין עֵדִים לַחֲבֵרוֹ, וְהוֹדָה לוֹ בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ[18], וְהָעֵדִים רוֹאִין וְשׁוֹמְעִין שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: וַדַּאי יֵשׁ לְךָ אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ, אֲבָל מִתְּיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא תְּכַפֵּנִי בַּדִּין לְמָחָר - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ עֵדוּת, עַד שֶׁיּוֹדֶה בִּפְנֵי עֵדִים[19].

18) שלא ראה את העדים המוחבאים. 19) שיראה אותם (שם). והשווה הלכות טוען ונטען פרק ו, הלכה ז: "שמא תכפיני בדין למחר, ואין לי מה אתן לך, ולמחר תבעו בדין באלו העדים, בין שטען ואמר משטה הייתי בו, בין שאמר: לא היו דברים מעולם, הרי זה נשבע היסת (=כדין כופר בכל) ונפטר, שאין כאן עדות, עד שיאמר הלווה "אתם עדי" וכו'.

ד. אֶחָד הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי עֵדִים וְאָמַר דֶּרֶךְ הוֹדָאָה[20]: זֶה[21] יֵשׁ לוֹ אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ שֶׁאָמַר: אַתֶּם עֵדַי, אוֹ שֶׁאָמַר: הֱיוּ עָלַי עֵדִים[22], בֵּין שֶׁאָמַר הַלְוֶה, בֵּין שֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה[23] וְשָׁתַק הַלְוֶה דֶּרֶךְ מַאֲמִין לִדְבָרָיו[24] - הֲרֵי אֵלּוּ עֵדִים[25]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם קָנוּ מִיָּדוֹ[26], אוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ עָלַי שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לָזֶה אֶצְלִי כָּךְ וְכָךְ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי הֵם הוֹדָאָה וּמְעִידִין עַל פִּיו[27].

20) כגון שאמר בפניהם: אני מודה לפניכם וכו'. 21) התובע הזה העומד בפנינו. 22) שאני חייב לו כך וכך. וכל זה הוציא רבינו מדברי התלמוד בסנהדרין שם בקשר למה ששנינו במשנה שם "עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו" - מסייע לו לרב יהודה, האומר: "צריך שיאמר אתם עדי", הרי שהשווה התלמוד דין "הודה לו" לאמירתו: "אתם עדי", שבכל אלה המקרים אינו יכול לטעון עוד: משטה הייתי בו, או; שלא להשביע (להיראות שבע ועשיר) את עצמי נתכוונתי (ש"ך לחושן משפט פא סעיף קטן לד), והשווה הלכות טוען ונטען פרק ז, הלכה א־ב. 23) היו עלי עדים שהלווה הודה לתביעתי ואמר לי הן. 24) פרט אם שתק דרך שחוק והיתול, שאינו אלא משטה בו. 25) סנהדרין כט, ב מאמרו של רבינא שם. 26) קיבלו קניין סודר מידי הלווה שהוא מודה לתביעת המלווה, שכלל הוא: הודה בפני שניים וקנו מידו, כותבים לו שטר הודאה, אף על פי שלא אמר; כיתבו, שסתם קניין לכתיבה עומד (שם וברש"י). 27) לעשותו מלווה על פה, אבל אסור להם לכתוב עליו מלווה בשטר, כל עוד לא קנו מידו, ואפילו אמר להם; כיתבו עלי שטר, צריכים הם להימלך בו אחר שחתמו בשטר, אם מסכים הוא לעשותו "מלווה בשטר", ורק אז מוסרים השטר לידי המלווה, כמבואר בהלכות מלווה ולווה פרק י"א, הלכה א.

ה. תַּלְמִיד שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ: יוֹדֵעַ אַתָּה, שֶׁאִם נוֹתְנִין לִי כָּל מָמוֹן הָעוֹלָם - אֵינִי מְשַׁקֵּר. מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל פְּלוֹנִי, וְיֵשׁ לִי עָלָיו עֵד אֶחָד, לֵךְ וְהִצְטָרֵף עִמּוֹ. אִם נִצְטָרֵף - הֲרֵי זֶה עֵד שֶׁקֶר[28].

28) שבועות לא, א ועליו אמרה תורה: "לא תענה ברֵעך עד שקר", כמבואר לעיל הלכה א.

ו. אָמַר לוֹ: בּוֹא וַעֲמֹד עִם הָעֵד וְלֹא תָּעִיד, כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה הַלָּוֶה וְיִפְחַד, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאַתֶּם שְׁנֵי עֵדִים וְיוֹדֶה מֵעַצְמוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לַעֲמֹד וּלְהַרְאוֹת שֶׁהוּא עֵד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מֵעִיד[29]. וְעַל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ נֶאֱמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק[30].

29) ואינו עובר משום: לא תענה ברֵעך וגו'. 30) שבועות שם, שמא על ידי פחד זה ישתווה עימו הנתבע, שלא כדין, שלא היה חייב לו (סמ"ע לחושן משפט כח, סעיף קטן יד).

ז. הַשּׁוֹכֵר עֵדֵי שֶׁקֶר לְהָעִיד לַחֲבֵרוֹ[31] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[32], וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[33]. וְכֵן עֵד אֶחָד שֶׁכָּבַשׁ[34] עֵדוּתוֹ וְלֹא הֵעִיד - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם, וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[35].

31) להוציא כסף מראובן לשמעון חבירו. 32) אין בית הדין יכול לחייבו לשלם מה שהפסיד את ראובן, שאין זה אלא גורם לנזקין ופטור (בבא קמא נו, א). 33) כדי לצאת ידי שמים עליו לשלם מעצמו, מה שהפסיד את חבירו (שם). אבל אם שכר עידי שקר לעצמו, והוציא ממון שלא כדין, חייב בדיני אדם להחזיר אותו ממון שגזל, כמבואר שם ובחושן משפט לב, סעיף ב. 34) עצר והעלים, ככתוב (מיכה ז, יט) "יכבוש עוונותינו" וכן שנינו בסנהדרין פט, א "הכובש את נבואתו". 35) שאילו היה מעיד היה מחייב את הנתבע שבועה, ושמא היה נמנע מלהישבע שקר, והיה משלם, נמצא שגרם לו הפסד ממון (בבא קמא שם וברש"י). ואין צורך לומר, בשני עדים שכבשו עדותם ולא העידו, שחייבים בידי שמים, ככתוב: "אם לא יגיד ונשא עוונו" וכמבואר בגמרא שם, והשווה לעיל פרק א הלכה א. ואפילו לא נשבעו שאינם יודעים לו עדות, וכבשו עדותם בלא השבעת התובע, חטאם גדול ועוונם יישאו, כמבואר בתוספות שם דיבור המתחיל פשיטא.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) דיני עד זומם; ומה בין הכחשה להזמה. עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו. התראה והכרזה בעדים זוממים. דין חיוב תשלומי זוממים על פי הודאת עצמם.

א. מִי שֶׁהֵעִיד בְּשֶׁקֶר, וְנוֹדַע בְּעֵדִים שֶׁהֵעִיד בְּשֶׁקֶר - זֶהוּ שֶׁנִּקְרָא עֵד זוֹמֵם[2], וּמִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּמָה שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתוֹ לַחֲבֵרוֹ[3]. אִם בַּעֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ סְקִילָה הֵעִידוּ וְהוּזַמּוּ[4] - נִסְקָלִין כֻּלָּן; וְאִם בִּשְׂרֵפָה - נִשְׂרָפִין[5]; וְכֵן שְׁאָר הַמִּיתוֹת. וְאִם הֵעִידוּ בְּמַלְקוּת[6] - לוֹקֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן כִּשְׁאָר מְחַיְּבֵי מַלְקוּת[7]. וְאוֹמְדִין כֹּחוֹ[8] וּמַלְקִין אוֹתוֹ. וְאִם הֵעִידוּ לְחַיְּבוֹ מָמוֹן - מְשַׁלְּשִׁין[9] הַמָּמוֹן בֵּינֵיהֶן לְפִי מִנְיַן הָעֵדִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִתֵּן חֵלֶק הַמַּגִּיעַ לוֹ[10]. וְאֵין לוֹקִין בִּמְקוֹם תַּשְׁלוּמִין[11].

2) חושב מחשבות רֶשע, שהרי הוכח שיקרו ע"י העדים המזימים אותו, והכתוב אומר (תהלים קמ, ט) "אל תתן ה' מאויי רשע, זממו אל תפק". 3) ככתוב (דברים יט, יט) "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו". 4) נמצאו שקרנים. 5) ראה לקמן פ"כ, ה"י. 6) על עבירה שחייבים עליה מלקות, כגון שהעידו עליו שאכל בשר בחלב, או לבש שעטנז. 7) כנ"ל באות ב. וראה לקמן פרק כ הלכה ט. 8) כמה מכות הוא יכול לקבל, כדין כל הלוקים שאין מלקים אותם אלא כפי כח בריאותם, וכלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פי"ז, הלכה א: "אבל פוחתים לחלש, שאם יכה לחלש מכה רבה, בוודאי הוא מת". ואפילו העידו על אדם בריא שיכול לקבל מכות הרבה, אינם לוקים אלא כפי כוחם, שיכולים לומר לו: אילו היית חלש כמונו, גם אתה לא היית לוקה יותר מזה, וכן מוכח ממכות ב, ב "ולימרו ליה אי אנת הוה לך, מי הוה מיזדבנת" (קרית מלך). 9) מחלקים. 10) שאם היו שלשה והוזמו, כל אחד מהם משלם שליש הממון שרצה להפסידו, והרי קיבל הנידון מה שרצו להפסידו בין כולם. אבל אין משלשים במלקות אלא כל אחד לוקה שלשים ותשע מכות, ש"ממון מצטרף, מלקות אינה מצטרפת" (מכות ה, א), כלומר: במלקות אין אתה יכול לקיים "כאשר זמם" אם לא ילקו כל אחד מלקות שלימה, שהרי זממו להלקות את הנידון מלקות שלימה, לא כן בממון שהוא מקבל מהם, הרי הוא מקבל כל מה שרצו להוציא ממנו (תוספות יו"ט שם). ובשם רבינו חיים הלוי סולובייצ'יג מבריסק אומרים, שאינו דומה כאב המכה הי"ג, לעוצמת הכאב של המכה הי"ד, שכל מה שאתה מוסיף לו מכות, כאבו מתרבה והולך, מאחר שהוא כאוב ונסבל מהמכות הקודמות, ולפיכך אם תחלק המכות בין העדים כולם, וכל אחד מהם ילקה רק חלק ממספר המכות, הרי לא ירגיש את הכאב של המכות האחרונות, שהנידון היה מרגיש, נמצא שלא קיימת בהם את הדין של "כאשר זמם". 11) שאם נתחייבו לשלם ממון, אין אומרים שילקו גם משום: "לא תענה ברעך עד שקר", שכלל הוא: "כל המשלם אינו לוקה" (מכות ד, א). ובכתובות לב, ב אמרו: "בפירוש ריבתה תורה עדים זוממים לתשלומין (=שלא נאמר: ילקו ולא ישלמו)... שנאמר: ולא תחוס עינך... יד ביד - דבר הניתן מיד ליד, וזהו ממון". והשווה הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב: "וכל לאו שניתן לתשלומין... אין לוקין עליו".

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֵדִים שֶׁהוּזַמּוּ; אֲבָל שְׁתֵּי כִּתּוֹת הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ וְאֵין[12] כָּאן עֵדוּת - אֵין עוֹנְשִׁין אֶת אַחַת מֵהֶן, לְפִי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִי הִיא הַכַּת הַשַּׁקְרָנִית. וּמַה בֵּין הַכְּחָשָׁה לַהֲזָמָה? הַהַכְחָשָׁה - בְּעֵדוּת עַצְמָהּ. זֹאת אוֹמֶרֶת: הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, וְזֹאת אוֹמֶרֶת: לֹא הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה, אוֹ יָבוֹא מִכְּלַל דְּבָרֶיהָ[13] שֶׁלֹּא הָיָה. וְהַהֲזָמָה - בָּעֵדִים עַצְמָן, וְאֵלּוּ הָעֵדִים שֶׁהֻזְּמוּם[14] אֵינָן יוֹדְעִים אִם נִהְיָה הַדָּבָר אוֹ לֹא הָיָה. כֵּיצַד? עֵדִים שֶׁבָּאוּ וְאָמְרוּ: רָאִינוּ זֶה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, אוֹ הִלְוָה[15] מָנֶה לִפְלוֹנִי, בְּיוֹם פְּלוֹנִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי; וְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ וְנִבְדְּקוּ בָּאוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה וּבְמָקוֹם זֶה הָיִינוּ עִמָּכֶם וְעִם אֵלּוּ

20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31

1 כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, לֹא זֶה הָרַג אֶת
2 זֶה וְלֹא זֶה הִלְוָה אֶת זֶה - הֲרֵי זוֹ הַכְּחָשָׁה[16]. וְכֵן
3 אִם אָמְרוּ לָהֶם: הֵיאַךְ אַתֶּם מְעִידִים כָּךְ? וְזֶה הַהוֹרֵג
4 אוֹ הַנֶּהֱרָג אוֹ הַלּוֶה אוֹ הַמַּלְוֶה הָיָה עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה
5 בִּמְדִינָה אַחֶרֶת! - הֲרֵי זוֹ עֵדוּת מַכְחֶשֶׁת; שֶׁזֶּה כְּמִי
6 שֶׁאָמַר: לֹא הָרַג זֶה אֶת זֶה, וְלֹא זֶה הִלְוָה אֶת זֶה,
7 שֶׁהֲרֵי עִמָּנוּ הָיוּ וְלֹא נִהְיָה דָּבָר זֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא
8 בִּדְבָרִים אֵלּוּ[17]. אֲבָל אִם אָמְרוּ לָהֶם: אָנוּ אֵין אָנוּ
9 יוֹדְעִים אִם זֶה הָרַג זֶה בְּיוֹם זֶה בִּירוּשָׁלַיִם כְּמוֹ
10 שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִין אוֹ לֹא הֲרָגוֹ, וְאָנוּ מְעִידִים שֶׁאַתֶּם
11 עַצְמְכֶם הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בְּיוֹם זֶה בְּבָבֶל[18] - הֲרֵי אֵלּוּ
12 זוֹמְמִים, וְנֶהֱרָגִין אוֹ מְשַׁלְּמִין[19]. הוֹאִיל וְהָעֵדִים
13 שֶׁהֻזְּמוּם לֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל עַצְמָהּ שֶׁל עֵדוּת כְּלָל אִם
14 אֱמֶת הָיָה אוֹ שֶׁקֶר[20].

12) בכת"י תימן: אין כאן עדות ואין עונשין וכו'. 13) יתברר. 14) את העדים הקודמים. 15) בכת"י תימן: לוה מזה ביום פלוני. 16) שהרי הכחישו את גוף העדות. 17) משנה במכות ה, א. ובתוספתא שם פ"א מ"א. 18) ולא יכולתם לראות את הנעשה באותו היום בירושלים. 19) כשהוזמו בעדות ממון. 20) אלא על העדים עצמם, ובמכות שם דרשו: "לענות בו סרה (דברים יט, טז) - עד שתסרה (=תוסר) גופה של עדות", שהוסרו העדים. ובירושלמי שם פ"א, ה"ז דרשו: לענות בו סרה - בו, לא בעדותו". כלומר, שהמזימים אינם משגיחים על העדות, אלא על העדים עצמם, וראה ב"מראה הפנים" שם.

15 ג. וְזוֹ שֶׁהֶאֱמִינָה תּוֹרָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנִים עַל הָעֵדִים
16 הָרִאשׁוֹנִים - גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא[21]. אֲפִלּוּ הָיוּ הָעֵדִים
17 הָרִאשׁוֹנִים מֵאָה[22], וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהֻזְּמוּם וְאָמְרוּ לָהֶם:
18 אָנוּ מְעִידִים, שֶׁאַתֶּם הַמֵּאָה כֻּלְּכֶם עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּיוֹם
19 פְּלוֹנִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי אֵלּוּ נֶעֱנָשִׁין עַל פִּיהֶם.
20 שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה, וּמֵאָה כִּשְׁנַיִם[23]. וְכֵן בִּשְׁתֵּי כִּתֵּי
21 עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב,
22 אֶלָּא דּוֹחִין אֶת שְׁתֵּיהֶן[24].

21) כי מה ראית לסמוך על האחרונים ולפסול את הראשונים, והלא שנים מול שנים הם ?! (בבא־קמא עב, ב. וסנהדרין כז, א). וכתב ה'חינוך' מצוה תקא: "אכן הגיד לי אחד מן החכמים קצת טענה (=טעם) בדבר, כי התורה תאמין עדים, ואין ספק שאילו יעידו שני עדים כשרים על שלשה אנשים... שהרגו את הנפש שנאמנים השנים... מפני שאלו הם עדים, והאחרים בעלי דבר. ובעדים זוממים כמו כן, אחר שהאחרונים מעידים על העדים עצמם לומר: עמנו הייתם... חזרו הראשונים - בעלי דבר, והאחרונים - עדים". ומעין זה ברמב"ן לתורה, דברים יט, יח. 22) ואפילו היו חמשים כת, ובאו שנים אחר שנים, כמבואר לקמן פ"כ, ה"ה. 23) משנה במכות ה, ב: "ומנין אפילו מאה? תלמוד־לומר עדים" שלשון: על־פי שנים עדים - משמעה שאין עדיפות למאה על שנים. 24) אפילו אם כת אחת היא של מאה, אינם אלא כשנים של הכת השניה, וכן אמרו (בבא־קמא עד, ב): שנים נגד שנים הם, מה ראית לסמוך על אלה, סמוך על אלה? ולפיכך שתיהן נדחות, שבהכחשה אין 'גזירת הכתוב' להאמין האחת על פני השניה (רש"י שם). ובתוספתא יבמות פי"ד, מ"ב שנינו: "שנים אומרים מת (=בעלה של אשה עגונה), ומאה אומרים לא מת - הרי מאה כשני עדים", ואם ניסת לאחד מעדיה, ואומרת: ברי לי שבעלי מת - לא תצא.

23 ד. עֵדִים זוֹמְמִין אֵינָן צְרִיכִין הַתְרָאָה[25]. וְעֵדִים
24 שֶׁהֻכְּחֲשׁוּ וּלְבַסּוֹף הוּזַּמוּ[26] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶהֱרָגִין אוֹ
25 לוֹקִין אוֹ מְשַׁלְּמִין; מִפְּנֵי שֶׁהַכְּחָשָׁה תְּחִלַּת הֶזְּמָה
26 הִיא, אֶלָּא שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה[27].

25) שאפילו לא התרו בהם קודם לעדותם - נענשים, שהרי הם רצו להרוג בלא התראה (=שהרי הנידון לא הרג, ולא הותרה ההתראה שהעידו עליה) והם יצטרכו התראה? והלא התורה אמרה: ועשיתם לו כאשר זמם! (כתובות לג, א) וראה לקמן פ"כ, ה"ד. 26) כגון שנים אמרו: הרג, ושנים אמרו: לא הרג, ואח"כ באה כת שלישית ואמרה: איך אתם מעידים שהרג, והלא עמנו הייתם באותו יום. 27) ואין אומרים: כבר בטלה העדות משעת ההכחשה ואין ההזמה חלה עליה עוד, אלא משעת ההכחשה החלה ההזמה (בבא־קמא עג, ב).

27 ה. אֵין מְזַמִּין אֶת הָעֵדִים אֶלָּא בִּפְנֵיהֶם[28], וּמַכְחִישִׁין
28 אֶת הָעֵדִים שֶׁלֹּא בִּפְנֵיהֶם. וְעֵדִים שֶׁהוּזַּמוּ שֶׁלֹּא
29 בִּפְנֵיהֶן[29] - הֲרֵי הֵכְחֵשׁוּ[30]. לְפִיכָךְ, אִם מֵתוּ הָעֵדִים
30 שֶׁהֻזְּמוּם קֹדֶם שֶׁיְּזַמּוּ אוֹתָם בִּפְנֵיהֶם[31] - אֵין כָּאן
31 עֵדוּת, שֶׁהֲרֵי הִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה[32].

28) שהרי הם באים לחייבם עונש נפש או ממון, והתורה אמרה: "והועד בבעליו" - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו, שאין גומרים את דינו שלא בפניו (כתובות כ, א וברש"י), והשווה לעיל פ"ג, הי"א. 29) שאפילו היו לפנינו ומכחישים אותם, הרי זו הכחשה. עכשיו שאינם, וייתכן כי אילו היו לפנינו היו מודים למכחישים - לא כל־שכן שזוהי הכחשה (כתובות שם). 30) ובטלה עדותם. 31) ולא הספיקו לחייבם עונש. 32) שם. ואין אומרים הואיל והכחשה תחילת הזמה היא, וכיון שאין כאן הזמה, שהרי מתו המזימים, גם הכחשה אין כאן ועדותם קיימת, אלא הכחשה גמורה היא ועדותם בטלה (רדב"ז).

32 ו. עֵדֵי נְפָשׁוֹת שֶׁהֻכְּחֲשׁוּ[33] וְלֹא הוּזַּמוּ, אֲפִלּוּ בָּא
33 הַנֶּהֱרָג בְּרַגְלָיו[34] - אֵינָם לוֹקִין[35]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָאו
34 שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין[36], וְאֵין לוֹקִין עָלָיו[37].
35 אֲבָל בֵּית דִּין מַכִּין אוֹתָן מַכַּת מַרְדּוּת כְּפִי מַה
36 שֶׁיִּרְאוּ[38].

33) ששנים אמרו: פלוני הרג את הנפש, ושנים אמרו: לא הרג. 34) והוא חי לפנינו, והרי נתברר ששנים הראשונים שקרנים גמורים הם. 35) משום: "לא תענה ברעך עד שקר". 36) שלא בא לחייב מלקות, אלא להזהיר על מיתת בית־דין אם יזומו, שכלל הוא: אין עונשים אלא־אם־כן מזהירים. 37) בבא־קמא עד, ב. שמיתת בית־דין היא

עונשו של לאו זה, והשווה לעיל הל' סנהדרין פי"ח, ה"ב. 38) שאלו ראויים למכה רבה, שהרי העידו עדות נפשות ונמצאת שקר (רדב"ז). וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פט"ז ה"ג, מכת מרדות מהי.

ז. עֵדִים זוֹמְמִים צְרִיכִין הַכְּרָזָה[39]. וְהֵיאַךְ הִיא הַהַכְרָזָה שֶׁלָּהֶן? כּוֹתְבִין וְשׁוֹלְחִין בְּכָל עִיר וָעִיר: פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הֵעִידוּ בְּכָךְ וְכָךְ, וְהוּזַמּוּ, וַהֲרַגְנוּם, אוֹ לָקוּ בְּפָנֵינוּ, אוֹ עָנַשְׁנוּ אוֹתָן כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִין. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנִּשְׁאָרִים יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ[40].

39) לאחר שנענשו בבית־דין. 40) סנהדרין פט, א "וכותבים ושולחים שלוחין בכל המקומות" וכו' לענין זקן ממרא, ומשם למד רבינו לעדים זוממים, והשווה הל' ממרים פ"ג ה"ח, ופ"ז הי"ג.

ח. חִיּוּב הָעֵדִים זוֹמְמִים[41] לְשַׁלֵּם בְּמָקוֹם שֶׁחַיָּבִין לְשַׁלֵּם - קְנָס הוּא[42], וּלְפִיכָךְ אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּי עַצְמָן[43]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהֵעִידוּ, וְנֶחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין, וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ שְׁנֵיהֶם: עֵדוּת שֶׁקֶר הֵעַדְנוּ, וְאֵין לָזֶה אֵצֶל זֶה כְּלוּם; אוֹ שֶׁאָמְרוּ[44]: הֵעַדְנוּ עַל זֶה בְּכָךְ וְכָךְ וְהוּזַמְנוּ[45] - אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּיהֶן[46]. אֲבָל אִם אָמְרוּ: הֵעַדְנוּ עַל זֶה, וְהוּזַמְנוּ בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְנִתְחַיַּבְנוּ לִתֵּן לוֹ כָּךְ וְכָךְ - הֲרֵי אֵלּוּ מְשַׁלְּמִין; שֶׁזּוֹ הוֹדָאָה בְּמָמוֹן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִתְּנוֹ[47]. וְאִם אָמַר הָאֶחָד כָּךְ - מְשַׁלֵּם חֶלְקוֹ[48].

41) בכת"י תימן: הזוממין. 42) שכבר נתבאר לעיל ה"ג ש"גזירת הכתוב היא". תדע, שהרי לא עשו מעשה ומשלמים, "שהרי ממון ביד בעלים (=שלא שילם, אלא נגמר דינו לשלם) ומשלמים" (מכות ב, ב). 43) שכל המודה בקנס פטור, שנאמר (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים - ולא המרשיע את עצמו", שאפילו באו עדים אח"כ לחייבו - אין הוא משלם את הכפל (בבא־קמא סד, ב). 44) בדפוסים קדומים: שאמרו. 45) ועדיין לא חוייבנו לשלם, שלא הספיק הנידון להעמידנו בדין על הזמתנו. 46) מכות ג, א. 47) אחרי שהנידון העמידם לדין, ומאותה שעה ואילך הרי זה חיוב ממון, כשאר כל חיובי בית־דין, שאין זה מרשיע את עצמו, אלא כבר הרשיעוהו אלהים (שם וברש"י). והשווה הל' טוען ונטען פ"א, הי"ז. 48) אע"פ שאינו נאמן לחייב את חבירו - חייב על הודאת עצמו (מכות ג, א).

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) העידו על מעשה שאירע במזרח העיר, והוזמו שבמערב העיר היו באותה שעה. הזמה המכוונת רק לתאריך, והודאה בגוף המעשה - שמה הזמה. עדים שבשטר כיצד נעשים זוממים.

א. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ וְאָמְרוּ: בְּמִזְרַח הַבִּירָה[2] הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בְּשָׁעָה פְּלוֹנִית, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶן: בְּמַעֲרַב הַבִּירָה הַזֹּאת הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בָּעֵת הַזֹּאת: אִם יָכוֹל הָעוֹמֵד בְּמַעֲרָב לִרְאוֹת מַה שֶּׁבְּמִזְרָח - אֵינָן זוֹמְמִין; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין. וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא מְאוֹר עֵינֵיהֶם שֶׁל רִאשׁוֹנִים רַב, וְרוֹאִין מֵרָחוֹק יָתֵר מִכָּל אָדָם[3]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בַּבֹּקֶר הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ לָהֶן: בְּיוֹם זֶה בָּעֶרֶב הֱיִיתֶם עִמָּנוּ בְּלֹד: אִם יָכוֹל אָדָם לְהַלֵּךְ אֲפִלּוּ עַל הַסּוּס מִירוּשָׁלַיִם לְלֹד מִבֹּקֶר עַד עֶרֶב - אֵינָן זוֹמְמִין; וְאִם לָאו - הֲרֵי אֵלּוּ זוֹמְמִין. וְאֵין אוֹמְרִין: שֶׁמָּא כַּר קַל[4] בְּיוֹתֵר נִזְדַּמֵּן לָהֶן וְקִפְּלוּ[5] אֶת הַדֶּרֶךְ. אֶלָּא בַּדָּבָר הַמָּצוּי הַיָּדוּעַ לַכֹּל מְשַׁעֲרִין לְעוֹלָם[6], וּמְזִמִּין אוֹתָן.

2) טרקלין גדול (רש"י מכות ה, א). ובבבא־בתרא ו, א אמרו: המשכיר בית לחבירו בבירה גדולה וכו', ומפרש רש"י: בית ארוך מאד וחלוק מתוכו להרבה חדרים. והשווה הל' שכירות פ"ו, ה"א. 3) מכות ה, א. 4) גמל קל רגלים במרוצתו, כלשון הכתוב (ישעיה טז, א) "שלחו כר... מסלע מדברה אל הר בת ציון". 5) כרכו וגללו. ובחולין צא, ב אמרו: "מלמד שקִפְּלָהּ הקב"ה לכל ארץ־ישראל והניחה תחת יעקב אבינו". 6) מכות ה, א. וב'תוספות' יבמות קטז, א ד"ה הכא, כתבו שאם העדים טענו בעצמם: כר קל נזדמן לנו, אין מזימים אותם (הגהות רבי עקיבא איגר).

ב. שְׁנַיִם שֶׁאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת הָרַג זֶה אֶת הַנֶּפֶשׁ בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּיוֹם זֶה עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם אַחֵר רָחוֹק, אֲבָל בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחַר יוֹם זֶה הָרָגוֹ בְּוַדַּאי; אֲפִלּוּ הֵעִידוּ הָאַחֲרוֹנִים שֶׁקֹּדֶם כַּמָּה יָמִים הָרָגוֹ[7] - הֲרֵי זֶה הַהוֹרֵג עִם עֵדָיו הָרִאשׁוֹנִים נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי הוּזַמּוּ[8]. שֶׁבָּעֵת שֶׁהֵעִידוּ שֶׁהָרַג עַדַיִן לֹא נִגְמַר דִּינוֹ לֵהָרֵג[9]. אֲבָל בָּאוּ שְׁנֵי עֵדִים בִּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי לַהֲרִיגָה, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי הָרָחוֹק, אֶלָּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ - אֵין עֵדִים אֵלּוּ שֶׁהוּזַמּוּ נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי מִכָּל מָקוֹם בָּעֵת שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו כְּבָר נִגְמַר דִּינוֹ לַהֲרִיגָה[10]. וְכֵן לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמֵי קְנָס[11]. כֵּיצַד? בָּאוּ שְׁנַיִם בִּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת גָּנַב וְטָבַח[12] וְנִגְמַר דִּינוֹ, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְאָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם רָחוֹק, אֲבָל בְּעֶרֶב שַׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ; אֲפִלּוּ אָמְרוּ: בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר[13], וּבְשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת נִגְמַר דִּינוֹ[14] - אֵין עֵדִים אֵלּוּ שֶׁהוּזַמּוּ מְשַׁלְּמִין, שֶׁהֲרֵי מִכָּל מָקוֹם בָּעֵת שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו חַיָּב הָיָה לְשַׁלֵּם[15]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

7) שהקדימו חובתו יותר מהראשונים. 8) הנידון נהרג ע"פ עדות האחרונים, והראשונים נהרגים, שהרי זוממים הם. 9) ולא היה עדיין בר חיוב מיתה, ומה גם שעידי נפשות צריכים דרישה וחקירה, ושמא לא היו מכוונים עדותם, והיו בית־דין פוטרים אותו לגמרי, נמצא שרצו לחייב מיתה את מי שאינו ראוי למות (מכות ה, א

וב'תוספות' שם). 10) נמצא שהעידו באדם שנתחייב למות, והרי הוא כאדם שמת כבר (שם). והשווה לקמן הל' ממרים פ"ה, הי"ב: "אבל אחר שבא והכהו וקלל, אחר שנגמר דינו, אע"פ שעשה תשובה, הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה". 11) שהמודה בו פטור, דינו כדיני נפשות לחלק בו בין עדות גוף המעשה, לעדות גמר הדין. 12) שורו של חבירו, והריהו חייב בתשלומי חמשה, ככתוב בשמות כא, לז. 13) או מכר. 14) ובכתב־יד תימן: אפילו אמרו בשני בשבת גנב וטבח ונגמר דינו. 15) שכבר נגמר דינו. אבל אם לא העידו על גמר דינו, אלא על גוף המעשה, שאמרו הראשונים: באחד בשבת גנב וטבח, ובאו שנים ואמרו: באחד בשבת עמנו הייתם, אלא בערב שבת גנב וטבח, הרי הראשונים משלמים, שבשעה שהעידו בו עדיין לא נגמר דינו, ושמא היה הנידון מקדים ומודה והיה נפטר, כדין מודה בקנס ואח"כ באו עדים, נמצא שהפסידוהו לשלם (מכות שם). ודוקא בתשלומי קנס, אבל בעדות "חיוב ממון" פטורים, שהרי לא היו מפסידים אותו כלום, אחר שהוא מחוייב ועומד (רש"י שם), שאפילו לא באו עדים, יודע הנידון בעצמו שהוא חייב, ומוטל עליו לשלם אפילו כשלא חייבוהו בית־דין (רבי עקיבא איגר, שם).

1 **ג. אֵין עֵדֵי הַשְּׁטָר נַעֲשִׂין זוֹמְמִין[16] עַד שֶׁיֹּאמְרוּ בְּבֵית**
2 **דִּין: שְׁטָר זֶה בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ[17] וְלֹא אַחַרְנוּהוּ. אֲבָל**
3 **אִם לֹא אָמְרוּ כֵּן, אַף עַל פִּי שֶׁזְּמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּאֶחָד**
4 **בְּנִיסָן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ עֵדִים וְהֵעִידוּ שֶׁעֵדֵי הַשְּׁטָר**
5 **הָיוּ עִמָּהֶם בְּכָל בְּיוֹם זֶה[18] - הַשְּׁטָר כָּשֵׁר וְהָעֵדִים**
6 **כְּשֵׁרִים; שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁכְּתָבוּהוּ[19] וְאֵחֲרוּהוּ, וּכְשֶׁהָיוּ**
7 **בִּירוּשָׁלַיִם בְּאֶחָד בַּאֲדָר כָּתְבוּ שְׁטָר זֶה שָׁם, וְאִחֲרוּ**
8 **זְמַנּוֹ[20] וְכָתְבוּ זְמַנּוֹ בְּנִיסָן[21]. אָמְרוּ: בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ,**
9 **וְהוּזַמּוּ[22]: אִם יֵשׁ שָׁם עֵדִים שֶׁיּוֹדְעִים הַיּוֹם**
10 **שֶׁחָתְמוּ[23] עַל הַשְּׁטָר, אוֹ עֵדִים שֶׁרָאוּ זֶה הַשְּׁטָר**
11 **וַחֲתִימַת יָדָם בּוֹ בְּיוֹם פְּלוֹנִי[24], כֵּיוָן שֶׁהוּזַמּוּ - הֲרֵי**
12 **נִפְסְלוּ לְמַפְרֵעַ מִיּוֹם שֶׁנּוֹדַע שֶׁחָתְמוּ עַל הַשְּׁטָר;**
13 **שֶׁהָעֵדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הֲרֵי הֵן כְּמִי**
14 **שֶׁנֶּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין בְּעֵת הַחֲתִימָה[25]. אֲבָל אִם**
15 **אֵין עֵדִים שֶׁרָאוּ עֵדוּתָן[26] וְלֹא רָאוּ הַשְּׁטָר מִקֹּדֶם -**
16 **אֵין נִפְסָלִין אֶלָּא מֵעֵת שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין שֶׁזֶּה כְּתַב**
17 **יָדָן[27] וְאָמְרוּ: בִּזְמַנּוֹ כְּתַבְנוּהוּ; שֶׁאֶפְשָׁר[28] שֶׁבְּיוֹם זֶה**
18 **שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין, בּוֹ בַּיּוֹם חָתְמוּ עַל הַשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ**
19 **לוֹ כַּמָּה שָׁנִים[29], וְהֵם שִׁקְּרוּ וְאָמְרוּ: בִּזְמַנּוֹ כָּתַבְנוּ[30].**

16) על חתימתם בשטר. 17) באותו הזמן הרשום בו, בו ביום חתמנו עליו. 18) ואי־אפשר היה להם לראות בבבל מה שנעשה בירושלים, נמצאו איפוא זוממים. 19) בירושלים, בראותם את מעשה העדות. 20) רשמו בו תאריך מאוחר. 21) סנהדרין לב, א "חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו". ושטר מאוחר כשר, שהרי מחל המלוה על שעבודו ולא יטרוף מן הלקוחות אלא מהתאריך המאוחר ואילך, והרי זו מעלה לגבי הלקוחות, כמבואר שם. ובבבא־בתרא קעא, א אמרו: "שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי, שטר מאוחר הוא וכשר", שהדבר ידוע הוא, שאין כותבים בשבת ולפיכך אחרוהו, כדברי רבינו בהל' מלוה פכ"ג, ה"ד. 22) והדבר ידוע, שעד זומם נפסל למפרע מעת שהעיד בבית־דין, כמבואר לעיל פ"י, ה"ד. ומעתה, מה דינם של כל העדויות, שהעידו מאותו זמן הכתוב בשטר ואילך? 23) ובכת"י תימן: שחתמו בו על השטר. 24) באיזה יום שהוא, ואפילו אינו הזמן הכתוב בשטר. 25) נמצא, כשם שיש דין הזמה לעדות שבעל־פה, כך חלה הזמה על חתימת העדים בשטר (רי"ף לבבא־קמא עב, ב). 26) חתימתם, בשעה שחתמו. 27) לאשר חתימתם. 28) בכת"י תימן: שאפשר. 29) שכתוב בו זמן מלפני כמה שנים. 30) ולפיכך אי־אפשר לפסול מספק את כל השטרות שנחתמו ע"י אלה העדים מזמן הכתוב בשטר שהוזם, עד יום העדתם בבית־דין, כי אין עדים זוממים נפסלים למפרע על־פי עצמם (הכל ברי"ף שם). וב'נמוקי יוסף' שם מסביר: למה זה דומה? למעיד ואומר: לפני שלש שנים לוה פלוני מפלוני מנה, והוזם, וכי תעלה על דעתך שיפסל שלש שנים למפרע, אינו נפסל אלא משעת עדותו, והוא־הדין בהזמה על עדות שבשטר. וראה בר"ן לכתובות סוף פ"ב.

יום רביעי כ"ב סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) שאין העדים זוממים נענשים עד שיהיו כשרים לעדות ויזומו שניהם. ההבדל בהזמה בין עדות נפשות, לעדות בעונש מכות או ממון. הזמה בעדות על איש טריפה, או שהעדים עצמם היו טריפה. דין הזמה בעדות שאין בה לא חיוב עונש גופני ולא חיוב ממוני. עונש הזמה בעדות על בת כהן שזינתה.

20 **א. אֵין עֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין וְלֹא לוֹקִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין**
21 **עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם רְאוּיִין לְעֵדוּת[2], וְיָזֹמוּ[3] שְׁנֵיהֶם**
22 **אַחַר שֶׁנִּגְמַר הַדִּין[4]. אֲבָל אִם הוּזַם אֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד[5],**
23 **אוֹ שֶׁהוּזַמּוּ שְׁנֵיהֶם קֹדֶם גְּמַר דִּין, אוֹ אַחַר גְּמַר דִּין**
24 **וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל[6] - אֵין נֶעֱנָשִׁין, אַף**
25 **עַל פִּי שֶׁהוּזַמּוּ וְנִפְסְלוּ לְכָל עֵדוּת שֶׁבַּתּוֹרָה[7].**

2) שאם אחד מהם נמצא פסול להעיד, הרי עדותם בטילה, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ג, וממילא אינם נענשים (כסף משנה). וב"קרית ספר" מנמק: שהרי על פי עד אחד לא היה הנידון מתחייב, וממילא אין אתה קורא בו; כאשר זמם. 3) בדפוס וינציאה שי"א: ויוזמו. 4) שנאמר (דברים כ, כא) "ולא תחוס עינך נפש בנפש" - אינם נהרגים עד שייגמר הדין (מכות ה, ב). כי אחר שנגמר דינו - דינו כמת, וכאילו כבר לקחו את נפשו. 5) שם, ומפרש רש"י: שנאמר (שם, יח) "ודרשו השופטים והנה עד שקר העד" - ואמר מר: כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שניים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, מכאן, שאינם נהרגים עד שיוזמו שניהם. וראה לקמן הלכה ג. 6) ואז בטלה עדותם ממילא, ושוב אינם נהרגים. 7) כדין עד זומם, המבואר לעיל פרק י, הלכה ד, שאפילו הוזם בעדות ממון בלבד, ושילם, הרי זה פסול לכל עדות.

26 **ב. נֶהֱרָג זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו וְאַחַר כָּךְ הוּזַמּוּ - אֵינָן**

1 **נֶהֱרָגִין מִן הַדִּין[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת -**
2 **וַעֲדַיִן לֹא עָשָׂה[9]. וְדָבָר זֶה[10] מִפִּי הַקַּבָּלָה[11]. אֲבָל אִם**
3 **לָקָה זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו - לוֹקִין[12]. וְכֵן אִם יָצָא הַמָּמוֹן**
4 **מִיַּד זֶה לְיַד זֶה בְּעֵדוּתָן - חוֹזֵר לִבְעָלָיו[13], וּמְשַׁלְּמִין**
5 **לוֹ[14].**

8) מדין קל וחומר, לומר, אם כשלא נהרג - נהרגים, כשנהרג - לא כל שכן, שאין עונשים מן הדין (=דין קל וחומר). 9) מכות שם: "כאשר זמם לעשות לאחיו, והרי אחיו קיים" - כלומר, שאם אנו מדגישים: כאשר זמם, ולא כאשר עשה - הרי בהכרח לומר, שאחיו קיים, אם כבר נהרג הרי זה "כאשר עשה" ("תורה תמימה" לתורה שם) והשווה רש"י בחולין יא, ב דיבור המתחיל אין נהרגין. וזהו שהדגישה תורה ואמרה (שם) "נפש בנפש" ולא נפש תחת נפש, כי הכתוב מדבר כשעדיין לא נהרג, ולא יצדק לומר בו: תחת נפש, שמשמעה תחת הנפש שנהרגה (מלבי"ם שם). 10) שאם נהרג הנידון אין העדים נהרגים. 11) שקיבל משה מסיני. שמצד הדין, הרי יש לומר, שגילה הכתוב שחייב אפילו על הזימום בלבד, אבל משום זה לא נפטרנו כשכבר נעשה מעשה על פי עדותו (מלבי"ם שם). ורבי עובדיה מברטנורה בפירושו לתורה מסביר את הדבר, שאם תאמר: הרגו - נהרגים, אין לדבר סוף, שקרובי הנהרג יביאו עדים להזים את העדים, וקרובי הנהרגים יביאו להזים את המזימים, וכן עד סוף העולם. ועוד, כדי שלא להוציא לעז על הדיינים, לומר עליהם, שלא דנו דין אמת לאמיתו. 12) כי רק בעונש מיתה יש מקום לומר, אילו לא היה חייב הנידון מיתה, לא היה מניח הקב"ה (=שהוא ניצב בעדת־א"ל) להסכים שתאבד נפש מישראל, כי המשפט לאלוקים הוא, ובוודאי מת בעוונו, ולפיכך אין לעדים משפט מוות, אבל בעונש מלקות אין מקום לומר כן (כסף משנה, וראה ברמב"ן לתורה, שם פסוק יט). 13) שאין לומר בממון: "לא כאשר עשה" - שממון ניתן בחזרה, ותמיד אנו קוראים בו "כאשר זמם", וגם כי בממון אנו עונשים ומחייבים אותם מדין קל וחומר, ורק על עונש הגוף נאמר הכלל: "אין עונשים מן הדין" (תוספות בבבא קמא ד, ב דיבור המתחיל ועדים זוממים). וראה בתוספות יום טוב לבבא בתרא פרק ג, משנה ד. 14) וזכה הנידון בדמי הקנס, כאשר זכה הנגנב בתשלומי כפל (רדב"ז).

6 **ג. הָיוּ הָעֵדִים שְׁלֹשָׁה, אַפִּלּוּ מֵאָה, אִם הֵעִידוּ בְּבֵית**
7 **דִּין זֶה אַחַר זֶה, וְהֵעִיד כָּל אֶחָד מֵהֶן אַחַר חֲבֵרוֹ**
8 **בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[15], וְהוּזַמוּ מִקְצָתָן - אֵין נֶעֱנָשִׁין עַד**
9 **שֶׁיּוּזַמוּ כֻּלָּן[16]. אֲבָל אִם הָיָה הֶפְסֵק בֵּין זֶה לָזֶה יָתֵר**
10 **מִכְּדֵי דִּבּוּר, שֶׁהוּא כְּדֵי שְׁאֵלַת שָׁלוֹם תַּלְמִיד לְרַב[17]**
11 **- הֲרֵי נֶחְלְקָה הָעֵדוּת; וְהַשְּׁנַיִם שֶׁהוּזַמוּ - נֶעֱנָשִׁין[18],**
12 **וְהַשְּׁנַיִם הָאֲחֵרִים, שֶׁהָיָה בֵּין דִּבְרֵיהֶן וְדִבְרֵי**
13 **הָרִאשׁוֹנִים הֶפְסֵק - אֵין נֶעֱנָשִׁין[19]. וְאַף עַל פִּי**
14 **שֶׁבָּטְלָה הָעֵדוּת כֻּלָּהּ[20]; מִפְּנֵי שֶׁהֵן כַּת אַחַת[21], הוֹאִיל**
15 **וְנִפְסְלָה מִקְצָתָהּ - נִפְסְלָה כֻּלָּהּ[22].**

15) סימו של חבירו. 16) מכיוון שהם עדות אחת אינם נהרגים עד שיוזמו כולם (מכות ה, ב), שהכתוב אומר: "והנה עד שקר העד" הרי הם כאחד (רש"י). 17) האומר: שלום עליך רבי, ראה הלכות שבועות פרק ב, הלכה י"ז. 18) אף על פי שהאחרונים לא הוזמו, הרי הן כשתי כיתי עדים נפרדות. 19) לכאורה, למה ייענשו, והלא לא הוזמו? אלא מפני שהופיעו בבית הדין כאחד הייתי אומר, שראויים הם לעונש על ששתו ידם עם רשע, והכתוב אומר (דברי הימים־ב כ, לז) "בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך" - משמיענו רבינו שאינם נענשים, הואיל ולא ידעו, שהראשונים רשעים (רדב"ז). ולדעת ה"לחם משנה" לא ייענשו האחרונים אפילו אם יוזמו, כיוון שבאו להעיד אחר כדי דיבור הראשונים, שכבר נתחייב מיתה על ידם, נמצא שלא העידו אלא על אדם הרוג. 20) שאין הנידון נהרג על פי עדות האחרונים. 21) שהופיעו בבת אחת לפני בית הדין. 22) מכות ו, א. והטעם, שלעניין הזמה הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, ולעניין ביטול עדותם הם נחשבים כאחת, פירשו התוספות שם דיבור המתחיל אמר רבא, שבהזמה הכול תלוי בהגדת העדות, ועדותם מתחילה משעת העדתם בבית דין, וכיוון שלא העידו כאחד, הם נחשבים כשתי עדויות נפרדות, אבל לעניין: נמצא אחד מהם פסול, שעדותם מתחלת משעת ראייתם העדות, וראייתם הייתה בבת אחת, ומכיוון שבעת שראו היה אחד מהם פסול, מה לי אם העידו תוך כדי דיבור או לא.

16 **ד. הֵעִיד הָאֶחָד וְנֶחְקְרָה עֵדוּתוֹ, וְאָמַר הַשֵּׁנִי[23]: אַף**
17 **אֲנִי כָּמוֹהוּ, אוֹ שֶׁאָמַר: הֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהוּזַמוּ**
18 **שְׁנֵיהֶן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן נֶהֱרָגִין אוֹ לוֹקִין אוֹ מְשַׁלְּמִין.**
19 **שֶׁכָּל עֵד שֶׁאָמַר אַחַר עֵדוּת חֲבֵרוֹ 'הֵן'[24] - הֲרֵי זֶה**
20 **כְּמִי שֶׁנֶּחְקַר וְהֵעִיד כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד חֲבֵרוֹ[25]. וְאֵין לְעֵדִים**
21 **זוֹמְמִין שְׁגָגָה[26], לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ[27] מַעֲשֶׂה. לְפִיכָךְ[28]**
22 **אֵין צְרִיכִים הַתְרָאָה[29], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[30].**

23) תוך כדי דיבור. 24) בדפוסי רומי ווינציאה, תיבה זו איננה. 25) סנהדרין ס, א. והשווה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח "והעד השני אומר: אף אני כמותו שמעתי". 26) שאפילו היו שוגגים חייבים ונענשים. 27) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן: שאין בהם. והכתוב אומר (במדבר טו, כט) "תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה" - דבר שיש בו מעשה - יש בו שגגה, דבר שאין בו מעשה - אין בו שגגה (רדב"ז), והשווה שבת קנג, ב "עד דעביד מעשה בגופו". ובתוספתא כריתות פרק א, משנה א שנינו: "ועדים זוממים אף על פי שיש בהן מיתת בית דין אין בהם קרבן, שאין בהן מעשה". ובתורת כהנים ויקרא ד, ב "מה אני מרבה את המקלל אביו ואמו... ועדים זוממין? (=לעניין הבאת קרבן בשגגה) תלמוד לומר: ועשה, יצאו אלו שאין בהם מעשה. 28) הואיל והם נענשים כשהם שוגגים. 29) שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, שמא שוגג היה, כלשון רבינו לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. ובכתובות לג, א נימקו: איך אפשר להצריך התראה בעדים זוממין, והלא הם רצו להרוג את הנידון בלא התראה (=שכל עדותם לא הייתה ולא נבראה, ולא התרו בו ההתראה שהם מעידים עליה), והתורה אמרה: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", כשם שרצו להרוג את הנידון

בלא התראה, כך ייענשו הם אף בלא התראה. 30) פרק י"ח, הלכה ד.

ה. כְּשֵׁם שֶׁהַשְּׁנַיִם מְזַמִּין אֶת הַמֵּאָה אִם הֵעִידוּ הַמֵּאָה בְּבַת אַחַת[31], כָּךְ הֵן מְזַמִּין אוֹתָן אֲפִלּוּ הָיוּ חֲמִשִּׁים כַּת וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחַר שְׁנַיִם. כֵּיצַד? כַּת שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שִׁמְעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים וְהֵזִּמוּהָ[32], וּבָאת כַּת שְׁנַיָּה וְהֵעִידָה אוֹתָהּ עֵדוּת עַצְמָהּ, שֶׁרְאוּבֵן הָרַג שִׁמְעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וְעָמְדוּ אוֹתָן הַשְּׁנַיִם וְהֵזִּמוּהָ גַּם זוֹ הַכַּת הַשְּׁנַיָּה, וְכֵן הַשְּׁלִישִׁית, וְכֵן הָרְבִיעִית, אֲפִלּוּ מֵאָה - כֻּלָּן הֵן נֶהֱרָגִין[33] עַל פִּי אֵלּוּ הַשְּׁנַיִם[34].

31) כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ג "השהשניים כמאה ומאה כשניים". 32) בכתב יד תימן: והזימו. 33) ובכתב יד תימן: אפילו הם מאה כולם נהרגין. 34) ואין אומרים "איסטטית" היא זו, כת של עדות סרה וסוטה היא, שנטלו עצה ביניהם, להזים את כל הבא להעיד עליו (מכות ה, א וברש"י).

ו. כַּת שֶׁהֵעִידָה עַל רְאוּבֵן שֶׁהָרַג אֶת שִׁמְעוֹן בִּירוּשָׁלַיִם, וּבָאָה כַּת שְׁנַיָּה וְהֵזִּמָה אֶת הַכַּת רִאשׁוֹנָה - יֵהָרְגוּ הָעֵדִים הַזּוֹמְמִין, וְיִנָּצֵל רְאוּבֵן[35]. בָּאָה כַּת שְׁלִישִׁית וְהֵזִּמָה אֶת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה[36] - תִּהָרֵג הַכַּת הַשְּׁנִיָּה וּרְאוּבֵן[37], וְתִנָּצֵל הַכַּת רִאשׁוֹנָה. בָּאָה כַּת רְבִיעִית וְהֵזִּמָה אֶת הַכַּת שְׁלִישִׁית - תִּהָרֵג הַכַּת הַשְּׁלִישִׁית וְהָרִאשׁוֹנָה[38], וְיִנָּצֵל רְאוּבֵן[39] וְהַכַּת הַשְּׁנִיָּה. וְכֵן אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה כַּת, זוֹ מְזַמָּה אֶת זוֹ - כַּת נִכְנֶסֶת[40] וְכַת יוֹצֵאת[41].

35) הנידון. 36) טרם שנהרגה הכת הראשונה, כי אם נהרגה אין השנייה נהרגת, כמבואר לעיל הלכה ב. 37) הנידון, שהרי נתברר שהכת הראשונה כשרה היא. 38) שנתברר שהכת השנייה כשרה היא, והרי היא הזימה את הראשונה. 39) שאם הכת הראשונה זוממת, הרי ראובן הנידון צדיק ונקי. 40) להעיד. 41) נפסלת מלהעיד ונענשת. כי אם שניים יכולים להזים חמישים כיתות נפרדות, כמבואר בהלכה הקודמת, כל שכן, ששניים מזימים שניים, וכל שניים האחרים מזימים את השניים הקודמים (כסף משנה). ובאמת דברי רבינו מפורשים בתוספתא מכות פרק א, משנה ו "...הנדון חייב, כת הראשונה פטורה... כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה" וכן ב"חסדי דוד" שם.

ז. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אִישׁ טְרֵפָה[42] שֶׁהָרַג, וְהוּזַמוּ - אֵין נֶהֱרָגִין; שֶׁאֲפִלּוּ הְרָגוּהוּ בִּידֵיהֶן - אֵין נֶהֱרָגִין, לְפִי שֶׁהוּא טְרֵפָה[43]. וְכֵן הָעֵדִים שֶׁהָיוּ טְרֵפָה, וְהֵעִידוּ בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין[44] עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין, וְהוּזַמוּ - אֵין נֶהֱרָגִין; שֶׁאִם יוּזַמוּ זוֹמְמֵיהֶן[45] - אֵין זוֹמְמֵיהֶן[46] נֶהֱרָגִין, שֶׁלֹּא הֵזִּמוּ אֶלָּא טְרֵפָה[47].

42) שחלה מחלה, שהרופאים אומרים, שאין לה רפואה ובה ימות, ראה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ח. 43) וההורג את הטריפה פטור מדיני אדם, שהרי הוא כאדם מת (סנהדרין עח, א). 44) העובר עליו. 45) מזימיהם. 46) אלו המזימים שזממו להרוג את העדים שהם טריפה. 47) וההורג את הטריפה פטור, נמצאת עדות זו, עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאי אתה יכול להזימה - אינה עדות (שם). והשווה הלכות רוצח פרק ב, הלכה ט. ועדיין קשה, איך דן בית הדין מתחילה על פי עדי טריפה אלו, להמית את הנידון על פיהם. הלא עדים אלה אין אתה יכול להזימם, שהרי אין מזימיהם נהרגין, וממילא אין זו עדות! וייתכן, שבשעת עדותם, לא הכיר בהם בית הדין שהם טריפה (כסף משנה).

ח. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ עַל אֶחָד, וְהִרְשִׁיעוּהוּ רֶשַׁע[48] שֶׁאֵין בּוֹ לֹא מַלְקוּת וְלֹא מִיתָה וְלֹא חִיּוּב מָמוֹן, וְאַחַר כָּךְ הוּזַמוּ - הֲרֵי אֵלּוּ לוֹקִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָמְמוּ לְהַלְקוֹת זֶה וְלֹא לְחַיְּבוֹ מָמוֹן. כֵּיצַד? הֵעִידוּ עַל כֹּהֵן שֶׁהוּא חָלָל, כְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּ: בְּפָנֵינוּ נִתְגָּרְשָׁה אִמּוֹ[49] אוֹ נֶחֱלְצָה[50] בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהוּזַמוּ - הֲרֵי הֵן לוֹקִין[51]. וְכֵן אִם הֵעִידוּ עַל אָדָם שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה[52], וְהוּזַמוּ - לוֹקִין, וְאֵינָן גּוֹלִין[53]. הֵעִידוּ עַל שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהָרַג הַנֶּפֶשׁ[54], וְהוּזַמוּ - הֲרֵי הֵן לוֹקִין, וְאֵין מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[55]. הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנִּמְכַּר בְּעֶבֶד עִבְרִי[56], וְהוּזַמוּ - לוֹקִין[57]. וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ מִפִּי הַקַּבָּלָה הֵן[58].

48) אשמה. 49) קודם שנתעברה מאביו, והרי בן זה, חלל ופסול לכהונה, ככתוב (ויקרא כא, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו". 50) חלצה נעלו של יבמה, וחלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים (יבמות כד, א). נמצא בן זה, חלל מדברי חכמים (ר"ן למכות ב, א). 51) גמרא שם, שאי אפשר לומר אם הוזמו והם כהנים ייעשו חללים, לקיים בהם: "כאשר זמם" - שהרי הכתוב אומר: ועשיתם לו - לו ולא לזרעו, ואם תעשהו חלל, פסלת את זרעו לעולם, ואם נפסול רק אותו ולא את זרעו, שוב לא קיימת בו "כאשר זמם", שהרי הוא זמם לפסול את הנידון ואת זרעו (גמרא שם). 52) וחייב גלות. 53) שאין לומר בהם יגלו תחתיו, שנאמר ברוצח (דברים יט, ה) "הוא ינוס אל אחת הערים" - הוא ולא זוממיו. 54) וחייב לשלם כופר נפשו, ככתוב (שמות כא, ל) "אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו". 55) שהכופר אינו חיוב ממוני כשאר תשלומי נזקים, אלא כפרה הוא על הבעלים ששורם הרג אדם, ואלה הזוממים אינם "בני כפרה", שהרי לא הרג שורם שום אדם (שם עמוד ב וברש"י) והשווה הלכות נזקי ממון פרק י, הלכה ד-ה. 56) שגנב מחבירו, ואין לו מה לשלם ונגמר דינו להימכר, ככתוב (שם כב, ב) "אם אין לו ונמכר בגניבתו". ולדעת "נמוקי מהרא"י" יש לנסח כאן: שיימכר, במקום: שנמכר. כלומר, נגמר דינו להימכר, שאם כבר נמכר, אין זו אלא עדות ממון, שמחייבים אותו לעבוד את רבו, כשאר חיובי ממון, שמשלמים הזוממים ואינם לוקים. 57) אבל אינם נמכרים כאשר זממו, שנאמר: "בגניבתו" - בגניבתו ולא בזממו (מכות שם). 58) כך נתקבל למשה מסיני, שילקו,

ולא לקיים בהם כאשר זממו ממש. שכל הדרשות שהבאנו לעיל מפסוקים שונים, הואיל ולא נלמדו ממדרש י"ג מידות, על כורחך לא נתפרשו אלא על פי הקבלה (כסף משנה).

1 **ט. כָּךְ קִבְּלוּ חֲכָמִים: שֶׁשְּׁנַיִם שֶׁהִרְשִׁיעוּ אֶת הַצַּדִּיק[59]**
2 **וְהִצְדִּיקוּ אֶת הָרָשָׁע בְּעֵדוּתָן[60], וּבָאוּ עֵדִים אֲחֵרִים**
3 **וֶהֱזִמּוּם, וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק[61] וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע**
4 **- הֲרֵי עֵדִים הָרִאשׁוֹנִים[62] לוֹקִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
5 **הִרְשִׁיעוּ הַצַּדִּיק לְהַלְקוֹתוֹ[63]. אֲבָל אִם הֵעִידוּ עָלָיו**
6 **שֶׁאָכַל בָּשָׂר בְּחָלָב[64] אוֹ שֶׁלָּבַשׁ שַׁעַטְנֵז - הֲרֵי אֵלּוּ**
7 **לוֹקִין מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם[65].**

59) שהעלילו על מי שהוא נקי מפשע. 60) לשון זו קשה להולמה, כי אם זיכו את החייב בעדותם איזו הזמה תקיים בהם, ואמנם בגמרא (מכות ב, ב) לא נזכר אלא: "עדים שהרשיעו את הצדיק". ועל כורחך אי אפשר לפרשה אלא בזוממי זוממין, המרשיעים את הכת הראשונה (=הצדקת) ומזכים את הרשע (=הנידון), נמצאו: מרשיעים את הצדיק, ומצדיקים את הרשע (הגהות עמק המלך). 61) מעיקרו, הוא הנידון. 62) הם העדים שזממו להרשיע. 63) אלא לחייבו גלות, וכל אלה המנויים בהלכה הקודמת. ועל זה מתכוון הכתוב (דברים כה, א־ב) "והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע" ברשע שהוא עד זומם, הכתוב מדבר (מכות שם). ואזהרתו, מ"לא תענה ברעך עד שקר", כמבואר שם ד, ב. 64) שחייב על זה מלקות מן התורה, ראה לעיל פרק י, הלכה ג. 65) כלומר, אין צורך בזה לשום "רמזים" ואסמכתות, שזהו פשוטו של מקרא, שאם זמם אדם לחייב מלקות לחבירו, הרי דינו ללקות.

8 **י. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל רְאוּבֵן שֶׁנָּאַף עִם בַּת כֹּהֵן,**
9 **וְנִגְמַר דִּין רְאוּבֵן לֵהָנֵק וְדִין הַנּוֹאֶפֶת לִשְׂרֵפָה[66],**
10 **וְאַחַר כָּךְ נִמְצְאוּ זוֹמְמִין - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחֱנָקִין וְלֹא**
11 **נִשְׂרָפִין. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[67].**

66) כמבואר בהלכות איסורי ביאה פרק ג, הלכה ג. ובסנהדרין צ, א אמרו: "היא מחללת באש תישרף" - היא בשריפה ואין בועלה בשריפה, אלא כשאר כל בועל אשת איש. 67) סנהדרין שם, שנאמר: "כאשר זמם לעשות לאחיו - לאחיו ולא לאחותו" ומפרש רש"י כל מקום שבעדותם מחייבים איש ואשה, ודינם חלוק, לו הוקשו. ואפילו לא היה הבועל נידון על פי עדותם, כגון שהיה קטן בן תשע שנים (=שביאתו ביאה ואינו נהרג), או שלא הכירו העדים את הבועל, בכל זאת נידונים העדים בחנק ולא בשריפה, כי כן דרשו (סנהדרין נא, א) היא - ולא זוממיה, היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה (תוספות למכות ב, א דיבור המתחיל זוממי בת כהן).

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) הזמה בעדות על גירושי אשה ולא נפרעה כתובתה. הזמה בעדות על אדון שהפיל שן עבדו וסימא את עינו. עדי קינוי וסתירה שהוזמו. הזמה בעדות טביחה או מכירת שור גנוב. שלוש כתי עדים באכילת שדה שלוש שנים והוזמו. עדות זוממים בסורר ומורה, עדות גניבת איש ומכירתו ופרטיה. הזמה בעדות הוצאת שם רע, המחייבת מיתה ותשלומי ממון כאחד.

12 **א. עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁפִּלּוֹנִי גֵּרֵשׁ אִשְׁתּוֹ[2] וְלֹא נָתַן לָהּ**
13 **כְּתֻבָּה, וְהוּזַמּוּ[3]; וַהֲלוֹא בֵּין הַיּוֹם בֵּין לְמָחָר, אִם**
14 **גֵּרֵשׁ, סוֹפוֹ לִתֵּן כְּתֻבָּה[4] - אוֹמְדִין כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם**
15 **לִתֵּן בִּכְתֻבָּתָהּ שֶׁל זוֹ[5], שֶׁתִּמְכֹּר אוֹתָהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה[6],**
16 **וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי טוֹבַת הֲנָאָה זוֹ[7]. וּמְשַׁעֲרִין בָּאִשָּׁה**
17 **וּבִכְתֻבָּתָהּ. שֶׁאִם הָאִשָּׁה הָיְתָה חוֹלָה אוֹ זְקֵנָה, אוֹ**
18 **שֶׁהָיָה שָׁלוֹם בֵּינָהּ לְבֵין בַּעְלָהּ - אֵין דְּמֵי הַכְּתֻבָּה**
19 **כְּשֶׁתִּמָּכֵר כְּמוֹ דָּמֶיהָ אִם הָיְתָה הָאִשָּׁה בְּרִיאָה**
20 **וּקְטַנָּה[8], אִם יֵשׁ[9] בֵּינֵיהֶן קְטָטָה; שֶׁזּוֹ[10] קְרוֹבָה מִן**
21 **הַגֵּרוּשִׁין וּרְחוֹקָה מִן הַמִּיתָה[11]. וְכֵן אֵין טוֹבַת הֲנָאָה**
22 **שֶׁל כְּתֻבָּה הַמְרֻבָּה לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁל כְּתֻבָּה**
23 **הַמּוּעֶטֶת; שֶׁאִם הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלֶף זוּז - הֲרֵי הִיא**
24 **נִמְכֶּרֶת בְּטוֹבַת הֲנָאָה בְּמֵאָה[12], וְאִם הָיְתָה מֵאָה -**
25 **אֵינָהּ נִמְכֶּרֶת בַּעֲשָׂרָה אֶלָּא בִּפְחוֹת[13]. דְּבָרִים אֵלּוּ כְּפִי**
26 **מַה שֶׁיִּשְׁעַרוּ הַדַּיָּנִים.**

2) בפניהם, ביום פלוני. 3) וגם הבעל אומר לא גירשתי, ואיני חייב לה כתובה. 4) נמצא שלא הפסידוהו כלום, ואיך נחייבם לשלם לו כל הכתובה שרצו להפסידו. 5) של אשה זו. 6) בהנאה מועטת, שאם תתאלמן או תתגרש - יטלנה הלוקח, ואם תמות - יירשנה בעלה, ולא יצטרך לשלם כלום, נמצא הלוקח מפסיד המעות שנתן, ולפיכך אינו משלם לאשה סכום רב, שהרי מְסַכֵּן את מעותיו. 7) לבעל. לדעת ה"משנה למלך" יש כאן חסרון לשון בדברי רבינו. וצריך להיות: ומשלמין את העודף על דמי טובת הנאה זו. שהרי, לא זכות האשה באו להפסידו, ולמה ישלמו לבעל את דמי זכותה. אלא הכוונה, שכל העודף על "טובת הנאתה" ישלמו לבעל, שכל זה רצו להפסידו, אבל סכום דמי "טובת הנאה" לא הפסידוהו, שהרי גם עכשיו כשהוזמו, אם תרצה למכרה לבעל, יתן לה ברצון טובת הנאתה, שאם ימות או יגרשנה לא תטול כלום מכתובתה (ראה רש"י למכות ג, א ד"ה כיצד שמין), נמצא שאם כתובתה מאה זוז, וטובת הנאתה שוה שלשים, ואלה זממו לחייבו מאה, מנכים להם השלושים, שהיא שוה גם עכשיו, ומשלמים לו שבעים זוז, שכך רצו להפסידו. וראוי להעיר שבכת"י תימן, הנוסח: ומשלימין את דמי טובת הנאה זו. וזה בהתאם לפירוש הנ"ל. 8) צעירה. 9) בכת"י תימן: אז יש. 10) בעלת הקטטה. 11) שבעלה לא יסכים לסבול ממנה, ובוודאי יגרשנה ויצטרך לתת לה כתובתה. שהרי צעירה היא ובריאה, ואין לחוש שתמות ובעלה יירשנה. 12) שכדאי לו ללוקח לסכן ממונו, כדי לזכות בסכום גדול. 13) שאינו להוט לסכן עשרה זוזים, כדי לזכות בסכום שאינו גדול ואינו קוסם ללבו (מכות ג, א "באשה ובכתובתה", וכפירוש הרי"ף שם).

27 **ב. הֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁחַיָּב לִפְלוֹנִי אֶלֶף זוּז עַל מְנָת לִתֵּן**
28 **מִכָּאן[14] וְעַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהַלְוֶה אוֹמֵר: עַד חָמֵשׁ**
29 **שָׁנִים אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - אוֹמְדִין**

כַּמָּה רוֹצֶה אָדָם לִתֵּן[15] וְיִהְיוּ בְּיָדוֹ אֶלֶף זוּז חָמֵשׁ שָׁנִים, וּמְשַׁלְּמִין כֵּן לַלּוֹוֶה[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

14) מעכשיו. 15) לאיזה מתווך, שישיג עבורו מלוה ארוך, ואין זו ריבית, כי לא אסרה תורה אלא ריבית הבאה מלווה למלוה, כמבואר בהל' מלוה פ"ה, הט"ז. 16) מכות ג, א. ושם הנוסח: "והוא אומר מכאן ועד עשר שנים", ורבינו תיקן: "עד חמש שנים", כדי שלא לעורר את קושיית הגמרא שם, והלא שנת השמיטה משמטת את המלוה, והיה הלווה נפטר מלשלם, נמצא שהעדים הפסידוהו לשלם את החוב, וישלמו הכל? ואע"פ שתירצו שם תירוצים שונים, שהמשנה עוסקת ב"מלוה" שאין השביעית משמטתו - לא רצה רבינו להאריך בזה, ותיקן: "עד חמש שנים", באופן, ששנת השמיטה לא תגיע, ואין צורך בתירוצים דחוקים (כסף־משנה).

ג. הֵעִידוּ עַל שׁוֹרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁנָּגַח[17], וְנִמְצָאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק[18]. וְאִם אֵין הַשּׁוֹר[19] שָׁוֶה חֲצִי נֶזֶק - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר בִּלְבַד; שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק אֶלָּא מִגּוּפוֹ[20]. לְפִיכָךְ, אִם הֵעִידוּ עָלָיו שֶׁאָכַל פֵּרוֹת אוֹ שִׁבֵּר כֵּלִים בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[21]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

17) את שור רעהו. 18) שעל נזקי נגיחה אין הבעלים משלמים אלא חצי נזק, הואיל ואין דרכו של שור ליגח, ראה הל' נזקי ממון פ"א ה"ב, ובבבא־קמא כד, ב אמרו: "לחיובי גברא פלגא נזקא אתינן". 19) המזיק. 20) של השור המזיק, ככתוב (שמות כא, לה) "ומכרו את השור החי וחצו את כספו", ואם אין השור שוה אלא דינר אחד, והשור המת היה שוה מאה דינרים, אומר לו: הרי השור שהזיק לפניך, קחהו ולך, ראה שם ה"ג. 21) מן היפה שבנכסיהם. שעל נזקי "שן ורגל" חייבים לשלם נזק שלם, שהבהמה רגילה לעשותם תמיד כמנהג ברייתה, ונקראת "מועדת" (הל' נזקי ממון פ"א, ה"ד), וכלל הוא: "כל מועד, משלם נזק שלם מן היפה שבנכסים, וכל תם (=כגון שור שנגח, שאין דרכו לעשות כן תמיד), משלם חצי נזק מגופו" (שם, ה"ז).

ד. הֵעִידוּ עַל פְּלוֹנִי שֶׁהִפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ[22] וְאַחַר כָּךְ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ[23], וְהוּזַמוּ - מְשַׁלְּמִין לָאָדוֹן דְּמֵי הָעֶבֶד וּדְמֵי עֵינוֹ[24]. הֵעִידוּ שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵינוֹ וְאַחַר כָּךְ הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ[25], וְהוּזַמוּ[26], וְנִמְצָא הַדָּבָר הֵפֶךְ, שֶׁהָאָדוֹן הִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ וְאַחַר כָּךְ סִמֵּא אֶת עֵינוֹ[27] - מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לָעֶבֶד[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) הכנעני, ועליו להוציאו לחרות, ככתוב (שם שם, כז) "לחפשי ישלחנו תחת שנו". 23) ועליו לשלם לעבד דמי עינו, שמשעה שהפיל את שנו נעשה בן־חורין, והרי הוא ככל בן־חורין שחייבים לשלם לו דמי איבריו. 24) שרצו להפסידו את העבד ולחייבו דמי עינו (בבא־קמא עג, ב): "דמי כוליה עבד לרב בעי לשלומי". והראב"ד שואל: והלא הוא (רבינו) כתב בהל' חובל פ"ד הי"א, שהמפיל שן עבדו ואח"כ סימא עינו, יוצא בשנו ואינו נותן לו דמי עינו (הואיל ועדיין לא נתן לו גט שחרור, ספק הוא אם חייב לשלם לו), ואם תפס (=העבד מידי רבו) אין מוציאים מידו, אם כן, למה ישלמו העדים לאדון דמי עין העבד, שהוא בעצמו לא היה משלם לו, נמצא שלא הפסידוהו בעדותם. ואפשר, שלא נתכוון רבינו לומר, אלא אם תפס האדון מהעדים דמי עין עבדו, אין מוציאים מידו, כשם שאם תפס העבד מהאדון (ע"פ העדים לא היו מוציאים מידו, כך מקיימים בהם כאשר זממו לעשות (לחם־משנה. ובהגהות "עמק המלך" מתרץ, שהעדים העידו שהפיל את שינו וכתב לו שטר שחרור, ואח"כ סימא את עינו, שלדבריהם חייב הוא לשלם לעבד דמי עינו, הואיל וכבר כתב לו שטר שחרור, ולפיכך ישלמו הכל. 25) נמצא שחייב לו דמי שנו. 26) בכת"י תימן, תיבות אלו אינן, אלא: והוזמו ונמצא הדבר וכו'. והכסף־משנה סובר שזהו הנוסח המדוייק. 27) וחייב לשלם לו דמי עינו שהם מרובים מדמי שינו. 28) אחרי שינכו להם דמי שינו, שרצו לזכותו (בבא קמא עג, ב). וצריך לומר, שהעדים המזימים אמרו, שעוד ביום שלפני־כן הועמד האדון לדין ונתחייב לשחררו ולשלם לו דמי עינו, כי אם איחרו המזימים את יום המעשה אחרי תאריך עדות הזוממים, נמצא שבאותו יום שהעידו עליו, עדיין לא אירע המעשה, ורצו להפסיד את האדון דמי כל העבד, א"כ עליהם לשלם לאדון דמי העבד כולו, שעדיין לא היה האדון בר חיוב כלל, כמבואר שם עד, א, וכנראה שרבינו סמך בכל זה על מה שכתב לעיל פי"ט ה"ב, ששם כלל את כל הפרטים האלו (לחם־משנה).

ה. עֵדֵי קִנּוּי[29] וּסְתִירָה[30] שֶׁהוּזַמּוּ - לוֹקִין[31]. בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁזְّנָתָה אַחַר קִנּוּי וּסְתִירָה[32], [וְנִמְצָא אוֹתוֹ הָעֵד זוֹמֵם - מְשַׁלֵּם כְּתֻבָּתָהּ[33]. הָיוּ שְׁנַיִם, וְהֵן עֵדֵי הַקִּנּוּי וְהַסְּתִירָה וְהַטֻּמְאָה][34], וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין - מְשַׁלְּמִין כְּנֶגֶד הַכְּתֻבָּה, וְאֵין לוֹקִין[35]. וְלָמָּה לֹא יֵהָרְגוּ, וַהֲרֵי הֵעִידוּ בְּטֻמְאָה? לְפִי שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָּהּ[36].

29) שהתרה הבעל באשתו שלא תיסתר עם פלוני. 30) שמעידים עליה שנסתרה עם פלוני אחרי שקינא לה בעלה עליו, והרי זו אסורה על בעלה עד שתשתה מי המרים, ראה הל' סוטה פ"א, ה"ב. 31) שעברו על "לא תענה ברעך עד שקר", וכמבואר לעיל פ"כ, ה"ט. ואע"פ שאם לא תשתה מי המרים תפסיד כתובתה, נמצאו עדים אלו הפסידוה ממון, בכל זאת אינם משלמים ממון, ש"לא מכוחם היא מפסדת כתובתה" אלא מסירובה לשתות, והם לא באו אלא להשקותה (ירושלמי סוטה פ"א ה"א, וב"קרבן העדה" שם). 32) והרי נאסרה על בעלה, ואינה שותה, ויוצאת בלא כתובה, כמבואר בהל' סוטה פ"א, הי"ד. 33) אבל אינו לוקה, שכל המשלם אינו לוקה, כמבואר לעיל פי"ח, ה"א. ונראה מדברי רבינו, שאפילו עד אחד והוזם, כל שחייב הנידון לשלם, הרי זה משלם כאשר זמם. וכן נראה מדברי ה'תוספות' בבבא־מציעא ד, א ד"ה עד אחד. וראה ב"קצות החושן" חו"מ סימן לח ס"ק ה, שנסתפק בזה. 34) שמעידים גם על הסתירה וגם על הטומאה, שראוה נבעלת בפניהם, ובוודאי להפסידה כתובתה נתכוונו, כי אם לא נתכוונו אלא לאוסרה על בעלה, לא היה להם להעיד

על הטומאה, שהרי בסתירה בלבד נאסרה לבעלה אם לא תשתה (מרכבת המשנה), והשווה הל' שבועות פ"י, ה"ז. 35) כאמור לעיל אות יב. 36) ואין אדם נהרג בלא התראה, כמבואר בהל' סנהדרין פי"ב, ה"א־ב, נמצא שלא נתכוונו להרגה. ומשמיענו רבינו שאע"פ שיש כאן צד חיוב מיתה, אילו התרו בה, בכל זאת כשלא התרו בה משלמים ממון, שהרי לא נתחייבו "בדין גדול מזה" (רדב"ז), וראה לשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ז, ה"ה.

1 **ו. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר[37],**
2 **וְהוּזַמוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּל[38]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגָּנַב,**
3 **וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, וְהוּזַמוּ אֵלּוּ**
4 **וְאֵלּוּ - הֲרֵי הָרִאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל,**
5 **וְאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין שְׁנַיִם וּשְׁלִשָׁה[39]. הוּזַמוּ**
6 **הָאַחֲרוֹנִים בִּלְבַד - הֲרֵי הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[40],**
7 **וְהָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין לַגַּנָּב תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה**
8 **וַחֲמִשָּׁה[41]. נִמְצָא אֶחָד מִן הָאַחֲרוֹנִים זוֹמֵם - בָּטְלָה**
9 **עֵדוּת שְׁנַיָּה[42]. נִמְצָא אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים זוֹמֵם -**
10 **בָּטְלָה כָּל הָעֵדוּת[43]; שֶׁאִם אֵין גְּנֵבָה - אֵין הַטְּבִיחָה**
11 **אוֹ הַמְּכִירָה מְחַיֶּבְתּוֹ לְשַׁלֵּם כְּלוּם[44].**

37) וחייב לשלם חמשה בקר תחת השור, וארבע צאן תחת השה, ככתוב בתורה (שמות כא, לז). 38) בבא־קמא עב, ב. ואע"פ שכשהוזמו על הגניבה, בטלה ממילא עדות הטביחה, שאם אין גניבה אין הטביחה מחייבתו כלום - סובר רבינו הכחשה תחילת הזמה היא (ראה לעיל פי"ח ה"ד), וכשהוזמו אח"כ על הטביחה נעשו זוממים (לחם־משנה, ובתוספות רבי עקיבא איגר למשנה שם). 39) שלשה - תחת השור; ושנים - תחת השה (בבא־קמא שם). 40) ע"פ עידי הגניבה. 41) שישלימו עד ארבעה וחמשה, ולמעשה לא ישלמו אלא שנים ושלשה, כאמור בדין הקודם. וראוי להעיר, שלשון המשנה בבבא־קמא שם: "והם משלמים תשלומי שלשה". 42) שעדות שנמצא בה פסול להעיד, בטלה כל העדות, כמבואר לעיל פ"ה ה"ג, נמצא הגנב משלם כפל ע"פ העדים הראשונים, והאחרונים פטורים, שאין עדים משלמים ממון עד שיזומו כולם, כמבואר לקמן פ"כ, ה"א. 43) והוא פטור והם פטורים. הוא פטור מכפל, שהרי בטלה עדות ראשונה. והם פטורים, שהרי אינם נענשים עד שיזומו כולם, אבל אם הוזמו שנים הראשונים היו משלמים כפל. ובנוגע לתשלומי שנים ושלשה ג"כ פטור הנידון כמבואר בסמוך. 44) שמא הבעלים מכרוהו לו, נמצא שטבח או מכר שלו (משנה בבבא־קמא שם, וכפירוש רבי עקיבא איגר, שם).

12 **ז. שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ שֶׁאָכַל שָׂדֶה זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים[45],**
13 **וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין[46] - מְשַׁלְּמִין לְבַעַל הַשָּׂדֶה[47] דְּמֵי**
14 **הַשָּׂדֶה[48]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וּשְׁנַיִם**
15 **שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה שְׁנִיָּה, וּשְׁנַיִם שֶׁאָכְלָהּ שָׁנָה שְׁלִישִׁית,**
16 **וְהוּזַמוּ כֻּלָּן - מְשַׁלְּשִׁין[49] בֵּינֵיהֶן. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת**
17 **הַחֲזָקָה שָׁלֹשׁ עֵדֵיוֹת הֵן[50] - הֲרֵי הֵן כְּעֵדוּת אַחַת**
18 **לַחֲזָקָה[51]. לְפִיכָךְ, שְׁלֹשָׁה אַחִים, וְאֶחָד מִצְטָרֵף עִם**
19 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד[52], וְהֵעִידוּ בְּשָׁנָה שָׁנָה[53] - הֲרֵי אֵלּוּ**
20 **שָׁלֹשׁ עֵדֵיוֹת, וְתִתְקַיֵּם בָּהֶן הַחֲזָקָה[54], וְהֵן כְּעֵדוּת**
21 **אַחַת לַחֲזָקָה; שֶׁאִם הוּזַמוּ כֻּלָּן - הֲרֵי שְׁלֹשָׁה הָאַחִין**
22 **מְשַׁלְּמִין חֲצִי דְּמֵי הַשָּׂדֶה, וְזֶה שֶׁנִּצְטָרֵף עִם כָּל אֶחָד**
23 **מֵהֶן מְשַׁלֵּם חֲצִי דָּמֶיהָ[55].**

45) ואכילת שלש שנים רצופות הרי היא חזקה, וזכה בה המחזיק, כמבואר בהל' טוען ונטען פי"א, ה"ב. 46) שבאו שנים ואמרו להם: איך ראיתם חזקה זו, והלא באותו זמן, עמנו הייתם. 47) המערער על המחזיק. 48) שרצו להפסידו, והקרקע עצמה יטול מהמחזיק (בבא־בתרא נו, א). 49) מחלקים ביניהם, שכל כת תשלם שליש הממון שרצו לחייב את המערער, וראה לעיל פי"ח, ה"א. ואין הראשונים יכולים לטעון: אנו לא באנו אלא לחייב את המחזיק, שישלם את הפירות שאכל במשך שנה אחת - כיון שהמחזיק הביאם לבית־דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו פירות שאכל (בבא־בתרא שם, וב'תוספות' ד"ה משלשים ביניהם). וראה בביאורנו לעיל פ"ג ה"ה, אות לט. 50) שכל כת מעידה על שנה נפרדת, ועל מה שמעידה זו - אין זו מעידה. 51) לשלש ביניהן, וכן אין העדים נעשים זוממים עד שיוזמו כל הכתות. 52) איש זר. 53) בדפוס ויניציאה שי"א: והעידו בכל שנה ושנה. כלומר, על כל שנה היה אח אחד מעיד, ואיש אחר הצטרף עם כולם להעיד על כל שלש השנים. 54) ואין זו עדות קרובים, שעל שנה שהעיד אח זה, לא העיד האח השני. וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו אות מו. 55) וכן שאין כת אחת מהן נעשית זוממת עד שיוזמו כולן. שכולן נתכוונו להחזיק את המחזיק בקרקעו, ואין עדותן מועילה זו בלא זו, ולפיכך הרי הן כעדות אחת להזמה (בבא־בתרא שם נו, ב).

24 **ח. שָׁלֹשׁ כִּתֵּי עֵדִים שֶׁנִּתְקַיְּמוּ בְּעֵדוּתָן שֶׁשּׁוֹר זֶה**
25 **מוּעָד[56], וְנִמְצֵאת כַּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה זוֹמְמִין[57] - כֻּלָּן**
26 **פְּטוּרִין[58]. נִמְצְאוּ שְׁלָשְׁתָּן זוֹמְמִין - כֻּלָּן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם**
27 **הַנֶּזֶק[59]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא תָּם, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[60].**
28 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[61] כְּשֶׁהָיוּ כֻּלָּן רוֹמְזִין זֶה אֶת**
29 **זֶה[62], אוֹ שֶׁבָּאוּ רְצוּפִין[63], אוֹ שֶׁהָיוּ מַכִּירִין בַּעַל**
30 **הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ הַשּׁוֹר[64]; אֲבָל אִם אֵין שָׁם אַחַת**
31 **מֵאֵלּוּ - הֲרֵי כַּת רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה פְּטוּרִין[65]; שֶׁהֲרֵי הֵן**
32 **אוֹמְרִין: לֹא בָּאנוּ אֶלָּא לְחַיְּבוֹ חֲצִי נֶזֶק, וְלֹא יָדַעְנוּ**
33 **שֶׁתָּבוֹא כַּת אַחֶרֶת וְיַעֲשֶׂה מוּעָד[66].**

56) רגיל לנגוח, ומעתה אם יגח, ישלם בעליו נזק שלם, בניגוד ל"תם" שאינו משלם בשלש נגיחות הראשונות אלא חצי נזק. ולשון המשנה (בבא־קמא כג, ב): "מועד - כל שהעידו בו שלשה ימים", כלשון הכתוב (שמות כא, כט) "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום, והועד בבעליו ולא ישמרנו". 57) נמצא שור זה עדיין תם הוא. 58) מתשלומי חצי נזק של צד העדאה, שכולם סייעו בו, ואין העדים משלמים ממון עד שיוזמו כולם. אבל חייבים לשלם לנידון חצי נזק או דמי השור בלבד, כמבואר לעיל ה"ג. 59) בדפוס ויניציאה, וכן בכת"י תימן: לשלם חצי נזק. והכוונה, לחצי נזק של צד ההעדאה, שכולם גרמו לו

לשלם מעתה נזק שלם. ואע"פ שעל נגיחה שלישית אין המועד משלם אלא חצי נזק - כיון שבאו להעידו וממילא יתחייב לשלם נזק שלם על הנגיחה הרביעית, אומדים כמה נפחת שור זה מדמיו וישלמו (׳תוספות׳ בבא־קמא כד, א. ד"ה ולא ישמרנו). 60) יוצא, שבחצי נזק הראשון, אין הכיתות הראשונות מצטרפות, שהרי אפילו לא העידו כלום, היתה הכת השלישית חייבת לשלם את צד ה"תמות" שהוא חצי נזק, ולא הועילו הכתות הראשונות אלא להצטרף עם השלישית לחייבו נזק שלם, ובזה נעשו לעדות אחת (כסף־משנה). 61) שנעשו עדות אחת לשלם חצי נזק של צד ההעדאה. 62) להעיד, וידעו אלו באלו, ונתכוונו לייעדו. 63) כולם כאחד, ובוודאי לייעדו באו. 64) ובוודאי לא נתכוונו לחייבו חצי נזק, שהרי שור תם אינו משלם אלא "מגופו", ומכיון שאין יודעים איזה שור הוא, אי־אפשר לחייב את בעליו, ועל־כרחך לא נתכוונו אלא לייעדו, לומר: יש לבעלים שור אחד נגחן בעדרו, ועליו לשמור היטב את כל בקרו, שאם מי מהם יגח - יתחייב לשלם נזק שלם. 65) מלהשתתף בדמי חצי נזק של צד ההעדאה. 66) ואין להם כל קשר עם הכת השלישית (בבא־קמא כד, ב). אבל בהלכה הקודמת ב"עדות חזקה" אפילו לא נתקיימו בהם כל התנאים האלו, הרי הם כעדות אחת, כיון שהמחזיק הביאם להעיד בבית־דין, ודאי לטובתו באו להחזיקו בקרקע, ולא לחייבו לשלם הפירות שאכל, ובוודאי ידעו הכתות זו מזו (׳תוספות׳ בבבא־בתרא נו, ב ד"ה משלשין, וכן בהגהות מיימוניות).

ט. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[67] עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה[68], וּבָאוּ שְׁנַיִם אַחֵרֵיהֶם וְהֵעִידוּ עָלָיו עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה[69] שֶׁבָּהּ יֵהָרֵג, וְהוּזַמוּ שְׁתֵּיהֶן - כַּת הָרִאשׁוֹנָה לוֹקָה וְאֵינָהּ נֶהֱרֶגֶת[70], מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלִים לוֹמַר: לְהַלְקוֹתוֹ בָּאנוּ[71]; אֲבָל כַּת הָאַחֲרוֹנָה נֶהֱרֶגֶת, שֶׁעַל פִּיהֶן בִּלְבַד הוּא נֶהֱרָג[72]. הָיְתָה הַכַּת הָאַחֲרוֹנָה אַרְבָּעָה, שְׁנַיִם אוֹמְרִים: בְּפָנֵינוּ גָּנַב, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים: בְּפָנֵינוּ אָכַל, וְהוּזַמוּ - כֻּלָּן נֶהֱרָגִין[73]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁזֶּה גָּנַב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל וּמְכָרוֹ, וְהוּזַמוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נֶחֱנָקִין[74]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁגְּנָבוֹ, וְהֵעִידוּ שְׁנַיִם אֲחֵרִים שֶׁמְּכָרוֹ, בֵּין שֶׁהוּזַמוּ עֵדֵי גְּנֵבָה בֵּין שֶׁהוּזַמוּ עֵדֵי מְכִירָה - כָּל כַּת מֵהֶן שֶׁהוּזַמָה נֶהֱרֶגֶת; שֶׁהַגְּנֵבָה הִיא תְּחִלַּת חִיּוּבוֹ שֶׁל זֶה לְמִיתָה[75]. הֵעִידוּ שְׁנַיִם שֶׁמְּכָרוֹ לְזֶה הַיִּשְׂרָאֵל[76], וְהוּזַמוּ, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁגְּנָבוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין; שֶׁאֲפִלּוּ לֹא הוּזַמוּ לֹא הָיָה זֶה נֶהֱרָג, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: עַבְדִּי מָכַרְתִּי. בָּאוּ עֵדֵי גְּנֵבָה אַחַר שֶׁהוּזַמוּ עֵדֵי מְכִירָה, אֲפִלּוּ רָאִינוּ אוֹתָן רוֹמְזִין זֶה אֶת זֶה[77] - אֵין נֶהֱרָגִין[78].

67) שגנב משל אביו, וקנה בשר ויין במה שגנב, ואכלם ברעבתנות, כמבואר לקמן הל׳ ממרים פ"ז, ה"ב. 68) שאינו חייב עליה אלא מלקות בלבד (שם ה"ז). 69) שגנב שנית ואכל כנ"ל. 70) אע"פ שגרמה בעדותה שיהרג בעדות השניה, כי אילו לא העידה לא היו גומרים את דינו להריגה בעדות השניה. 71) ולא נתכוונו להרגו. 72) שהרי ידעה שכבר לקה בפעם הראשונה, ועל־כרחך לא באה אלא להרגו, והרי זו עדות שלימה בפני עצמה. 73) שכל כת משתיהן צריכה לחברתה, שאין נהרג על הגניבה לבדה, או על האכילה לבדה, נמצאו שתיהן נתכוונו בעדותן להרגו, ואע"פ שכל כת מהן מעידה רק על "חצי דבר" - מצטרפות לחייבו (סנהדרין פו, ב), וראה לעיל פ"ד ה"ז, ובביאורנו שם. 74) ככתוב (דברים כד, ז) "ומת הגנב ההוא", וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק (שם פד, ב), והשווה לעיל הל׳ סנהדרין פט"ו, הי"ג. 75) כי אין עונש מלקות על לאו זה, הואיל וניתן לאזהרת מיתת בית־דין, ועל־כרחך לא באו אלא להרגו, ואע"פ שהן צריכות לעדות השניה, מצטרפות הן לחייבו מיתה, כדעת החכמים האומרים "יקום דבר - ואפילו חצי דבר" (שם סו, ב). 76) שמכר את הישראל הזה, וזה מוסב על הנמכר ולא על הלוקח, כי לא איכפת לנו למי מכרו, אם לישראל או לגוי (כסף־משנה). 77) שרמזו עידי המכירה לעידי הגניבה שיבואו להעיד אחריהם. ורש"י מפרש: אחר שהעידו עידי מכירה באו עידי גניבה ונגמר הדין על־פי שניהם. וכנראה, שבאו קודם שהוזמו הראשונים. 78) שיכולים הראשונים לומר: כשהעדנו לא ידענו שיבואו עידי גניבה אחרינו, ורמיזתם אינה כלום (גמרא שם). ואע"פ שלעיל ה"ח נפסק שרמיזתם זה לזה מועילה? - כבר תירצו ה׳תוספות׳ שם ד"ה קמשמע לן, שיש לחלק בין דיני ממונות לדיני נפשות, שבאלו האחרונים אין הרמיזה קובעת.

י. מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁזְّנָתָה כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה[79], וְהֵבִיא אָבִיהָ עֵדִים וְהֶזְּמוּם - הֲרֵי עֵדֵי הַבַּעַל נֶהֱרָגִין[80]. חָזַר הַבַּעַל וְהֵבִיא עֵדִים וְהֶזְּמוּ עֵדֵי הָאָב - הֲרֵי עֵדֵי הָאָב נֶהֱרָגִין, וּמְשַׁלְּמִין מָמוֹן[81] לַבַּעַל. נֶהֱרָגִין - מִפְּנֵי שֶׁעֵדֵי הַבַּעַל נִגְמַר דִּינָם לַהֲרִיגָה בְּעֵדוּתָן, וּמְשַׁלְּמִין קְנָס - מִפְּנֵי שֶׁנִּגְמַר דִּין הַבַּעַל לְשַׁלֵּם קְנָס בְּעֵדוּתָן, וְנִמְצְאוּ חַיָּבִין נְפָשׁוֹת לָזֶה וּמָמוֹן לָזֶה[82]. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל זֶה שֶׁבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאֹרָסָה[83], וְהוּזַמוּ - נֶהֱרָגִין וְאֵין מְשַׁלְּמִין[84]; בָּא עַל בִּתּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי, וְהוּזַמוּ - נֶהֱרָגִין, וּמְשַׁלְּמִין הַקְּנָס לְאָבִיהָ[85]. פְּלוֹנִי רָבַע הַשּׁוֹר[86], וְהוּזַמוּ - נִסְקָלִין וְאֵין מְשַׁלְּמִין[87]; שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי - נִסְקָלִין[88], וּמְשַׁלְּמִין דְּמֵי הַשּׁוֹר[89] לְבַעַל הַשּׁוֹר[90]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

79) ודינה להיהרג. 80) אבל אין משלמין לה טובת הנאת כתובתה, שרצו להפסידה - הואיל ובשבילה הם נהרגים, אין משלמין לה ממון, שכל המתחייב בנפשו, פטור מן התשלומין (שם ט, ב וברש"י). 81) מאה כסף, ככתוב (דברים כב, יט) "וענשו אותו מאה כסף". 82) נפשות - לעדים; וממון - לבעל (שם). והעיר הרדב"ז, שלכאורה היו העדים חייבים מיתה, ממון ומלקות, שהרי הבעל לוקה בעדותם, ככתוב (שם, יח) "ויסרו אותו" (ראה לעיל הל׳ סנהדרין פי"ט, ה"ד, לאו קלג), אלא כיון שהם נהרגים - בשתי מיתות לא ממיתים אותם. ואע"פ שבהל׳ חובל פ"ח

הי"ב, פסק רבינו: "רודף שרדף אחר חבירו להרגו... ושבר את הכלים, בין של הנרדף, בין של כל אדם, פטור מן התשלומין, מפני שהוא מתחייב בנפשו" וכו' - הרי שאפילו חייב מיתה לנרדף, וממון לכל אדם פטור מלשלם? - כאן בהזמה הם חייבים, שצריך לקיים בהם "כאשר זמם" כלפי כל אחד בפני עצמו ('תוספות' בבבא־קמא כב, ד"ה קטל תוריה). 83) ודינו להסקל. 84) טובת הנאת כתובתה שהפסידוה, לפי שלא הזכירו את שמה, ואת מי הפסידו! (סנהדרין י, א וברש"י). 85) כסף טובת הנאת כתובתה, שמשלמים אותו בתורת קנס, שייך לאביה, שכל שבח נעורים לאביה, והרי הם חייבים נפשות – לה, וממון - לאביה. אבל כשהעידו על נשואה, הרי כסף כתובתה לעצמה, ומכיון שנהרגים בשבילה, אין משלמים לה ממון (שם וברש"י). ומדובר כשכתב לה כתובה מן האירוסין, כי סתם ארוסה אין לה כתובה בכלל, כמבואר בהל' אישות פ"י, הי"א (רדב"ז). וראוי להעיר, שבדפוסים ראשונים, הנוסח: ומשלמין הקנס לנטען. ופירושו לבועל הנטען על הנערה, אבל אפשר ליישבו גם על אביה, שטוענים עליו שבתו זנתה (כסף־משנה). 86) ולא פירשו שור של מי. 87) דמי השור, שהרי אינו יודע של מי השור. 88) שחייבים נפשות לרובע. 89) שרצו לחייבו סקילה, ככתוב (ויקרא כ, טו) "ואת הבהמה תהרגו". 90) סנהדרין י, א. וראה לעיל פי"ב ה"ב, בענין פלוני רבע את שורי.

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) דין שתי כתי עדים המכחישות זו את זו, שבאו להעיד בעדות אחרת. שטרות החתומים על ידי עדים מוכחשים - מה דינם לעניין פירעון. חיוב שבועת "מודה במקצת" לכופר בממון שעדים מעידים על מקצתו. המביא כמה כתי עדים על טענה אחת והוזמו, ולבסוף הביא עדים על אותה טענה ולא הוזמו - מה דין עדות האחרונים.

1 **א. שְׁתֵּי כִּתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ[2], שֶׁבָּא עֵד**
2 **אֶחָד מִכַּת זוֹ וְעֵד אֶחָד מִכַּת זוֹ וְהֵעִידוּ בְּעֵדוּת אַחֶרֶת**
3 **- אֵין כָּאן עֵדוּת; שֶׁהֲרֵי בְּוַדַּאי אֶחָד מֵהֶן שַׁקָּר[3], וְאֵין**
4 **יָדוּעַ מִי הוּא מִשְּׁנֵיהֶן[4]. בָּאָה כַּת זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ**
5 **וְהֵעִידָה עֵדוּת, וּבָאָה כַּת זוֹ וְהֵעִידָה עֵדוּת אַחֶרֶת**
6 **בִּפְנֵי עַצְמָהּ - מְקַבְּלִין כָּל אֶחָד מֵהֶן בִּפְנֵי עַצְמָהּ[5].**

2) בעדות עצמה, זו אומרת פלוני הלוה מנה לפלוני, וזו מכחישה ואומרת לא הלוה, כמבואר לעיל פי"ח, ה"ב. 3) ובכת"י תימן: שקרן. 4) נמצא שאין כאן עדות של שנים כשרים, שאחד מהם פסול להעיד (רי"ף לשבועות פ"ז, וכן ברש"י שם מז, ב). ואע"פ שעד אחד כשר מחייב את הנתבע להשבע שבועה דאורייתא - כאן יפטר הנתבע משבועה זו, כיון שהעדים הופיעו כאחד, הרי זה כ"נמצא אחד מהם קרוב או פסול" שבטלה כל העדות (ראה לעיל פ"ה ה"ג), אלא שבכל זאת צריך הנתבע להשבע שבועת "היסת", שאינה אלא מדבריהם, כאילו תבעו בעל־פה ללא כל עדים (ב"ח לחו"מ סי' לא, וכן בסמ"ע שם ס"ק ב). 5) הואיל ואין אנו יודעים איזו מהן פסולה, אין לנו לפסול לא את זו ולא את זו, ומעמידים את כל אחת מהן בחזקת כשרות (שבועות מז, ב. וכרב הונא).

7 **ב. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא עַל שִׁמְעוֹן שְׁנֵי שְׁטָרוֹת, אֶחָד**
8 **בְּמָנֶה[6] וְאֶחָד בְּמָאתַיִם, וְכָפַר שִׁמְעוֹן בִּשְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת,**
9 **וְעֵדֵי שְׁטָר זֶה כַּת אַחַת מֵאוֹתָן הַשְּׁתַּיִם שֶׁהִכְחִישׁוּ זוֹ**
10 **אֶת זוֹ, וְעֵדֵי הַשְּׁטָר הַשֵּׁנִי הַכַּת הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי שִׁמְעוֹן**
11 **מְשַׁלֵּם מָנֶה, שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[7], וְיִשָּׁבַע**
12 **עַל הַשְּׁאָר[8]. יֵרָאֶה לִי, שֶׁשְּׁבוּעָה זוֹ שֶׁיִּשָּׁבַע עַל**
13 **הַשְּׁאָר - בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[9], כְּדִין מוֹדֶה בְּמִקְצָת[10]; שֶׁהֲרֵי**
14 **עָלָיו שְׁנֵי עֵדִים כְּשֵׁרִים[11] מְעִידִין בְּמִקְצָת הַמָּמוֹן**
15 **שֶׁכָּפַר בְּכֻלּוֹ, וְלֹא תְּהֵא הוֹדָאַת פִּיו[12] גְּדוֹלָה**
16 **מֵהַעֲדָאַת עֵדִים[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14].**

6) מאה זו. 7) כיון שכת אחת מהן פסולה, ואין אנו יודעים איזו היא, לפיכך לא יגבה ממנו אלא דמי השטר הקטן, ואת הגדול יפסיד, שאין להוציא ממון מספק, אבל את הסכום שבשטר הקטן גובה, שיש בכלל מאתיים מנה (שם, וברי"ף). ומוציאים שטר של מאתיים מידו וקורעים אותו. ואם הוציא שטר אחד בלבד גובה אותו, ואם אח"כ הוציא השטר השני גובה אותו גם־כן (חו"מ סי' לא, סעיף ב). וכתב הגר"א שם ס"ק ו, אפילו הוציאו לפני אותו בית־דין, גובה אותו, ואין מבטלין את הפסק־דין הראשון, כמבואר ביבמות לז, ב "קם דינא", וראה לקמן ה"ד. 8) נשבע הלווה על הסכום שבשטר הגדול, ונפטר (רי"ף שם). 9) שאוחז ספר־תורה בזרועו ועומד ונשבע בשם או בכינוי, ראה הל' שבועות פי"א, ה"ח. 10) בניגוד לשבועת "היסת" שהיא מתקנת חכמי התלמוד, ואינה ב"נקיטת חפץ". כמבואר שם ה"ז, והי"ג. 11) עדי השטר, שעל־כל־פנים כת אחת מהם כשרה. 12) כשהוא בעצמו מודה במקצת, והודאתו מחייבתו שבועה על השאר. 13) עדי השטר המחייבים אותו לשלם מקצת מהתביעה. 14) הל' טוען ונטען פ"ד, ה"י, שהתובע את חבירו מנה, והלה כופר בכל, ועדים מעידים עליו שיש לו אצלו חמשים, ישלם החמשים וישבע על השאר, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים. ואע"פ שהמודה בשטר, אין זה מודה במקצת, שהשטר - לא תועיל בו כפירתו, ואפילו כפר בו היה חייב לשלם, שהרי כל נכסיו משועבדים בו, כדברי רבינו שם ה"ד? אין זה אלא כשתובעו בשטר ידוע ומסוים, ואומר לו: חמשים זוז שבשטר "זה" אני תובעך, וחמשים בלא שטר, אבל כאן אינו תובעו ע"פ שטר ידוע, שהרי אינו ידוע לנו ולו, איזה שטר משניהם הוא הכשר, ואינו מייחד לו מה תובע הוא בשטר, ומה בלא שטר, שטר כזה אינו משעבד נכסיו, ונשבעים עליו (כסף־משנה). וכתב הרדב"ז: אפילו יודה הלווה באחד השטרות, אין המלוה יכול לטרוף את חובו מיד לקוחות הלווה, כיון שעדיו הם ספק פסולים, אין הודאתו מחייבת את הלקוחות, והרי זו כמלוה על־פה, שאין המלוה גובה מן הלקוחות.

17 **ג. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל לֵוִי[15], וְעֵדָיו כַּת אַחַת**
18 **מִשְּׁתֵּיהֶן, וְהוֹצִיא שִׁמְעוֹן שְׁטָר שֵׁנִי עַל לֵוִי, וְעֵדָיו**
19 **הַכַּת הַשְּׁנִיָּה, וְלֵוִי כּוֹפֵר בִּשְׁנֵיהֶן - הֲרֵי רְאוּבֵן נִשְׁבָּע**

1 וְנוֹטֵל, וְשִׁמְעוֹן נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל; שֶׁבְּוַדַּאי אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ
2 לוֹ אֶצְלוֹ[16]. וּשְׁבוּעָה זוֹ בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[17], כְּדִין חֲנֻנִּי
3 עַל פִּנְקָסוֹ[18].

15) שהלוווהו. 16) אלא שאין אנו יודעים מי הוא השקרן, ולפיכך אין אנו יכולים להפסיד את אחד מהם, ועל־כרחו של הלווה ה"עני" בית־הדין נזקק להם להגבותם (שבועות מז, ב וברש"י). 17) כדי להפיס (=להרגיע) דעתו של הלווה, שלא יטלו ממנו אלא ע"י השבועה, ושמא ע"י פחד מעונש השבועה יפרוש מלוה אחד מתביעתו וישחרר את הלווה משטרו. 18) על מה שכתוב בפנקסו, שהוא רושם בו את כל מה שהוא מוכר בהקפה, עד שיתקבץ סכום גדול ופורעים לו. ואם אמר בעל הבית לחנוני: "תן לפועלים סלע... ואני אתן לך, והרי החנוני אומר: נתתי, והפועל אומר לא לקחתי, הרי הפועל נשבע ונוטל מבעל הבית, וכן החנוני נשבע ונוטל מבעל הבית מה שטען, שנתן..., והפועל נשבע במעמד החנוני, וכן החנוני במעמד הפועל, כדי שיכלמו זה מזה", כלשון רבינו בהל' מלוה ולוה פט"ז, ה"ה. ושבועה זו היא בנקיטת חפץ, כמבואר שם (שבועות שם).

4 ד. הוֹצִיא רְאוּבֵן שְׁטָר עַל שִׁמְעוֹן, וְעֵדָיו כַּת אַחַת
5 מֵהֶן, וְהוֹצִיא שְׁטָר שֵׁנִי עַל לֵוִי, וְעֵדָיו הַכַּת הַשְּׁנִיָּה,
6 וְכָל אֶחָד מֵהֶן כּוֹפֵר בּוֹ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו
7 הָרְאָיָה. הוֹאִיל וְאֵין רְאוּבֵן יָכוֹל לְקַיֵּם אֶחָד מִשְּׁנֵי
8 שְׁטָרוֹת[19] - הֲרֵי כָּל שְׁטָר מֵהֶן כְּחֶרֶס[20], וּשְׁנֵי
9 הַנִּטְעָנִין נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת[21] וְנִפְטָרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים
10 אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁתֵּי הַכִּתּוֹת לְהָעִיד כְּאַחַת[22]; אֲבָל
11 כָּל הַמּוֹצִיא שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵדוּת כַּת אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן
12 - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה בּוֹ; וְאִם הוֹצִיא אַחַר כָּךְ, בֵּין הוּא
13 בֵּין אַחֵר, שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֵדוּת הַכַּת הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי
14 זֶה גּוֹבֶה בּוֹ, בֵּין מִלְּוֶה הָרִאשׁוֹן[23] בֵּין מֵאַחֵר[24];
15 שֶׁהֲרֵי כָּל כַּת מִשְּׁתֵּיהֶן בָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְהֵעִידָה[25].

19) שאחד משניהם בוודאי פסול הוא, ואין אנו יודעים איזה הוא. 20) וכל אחד מהלווים מדחהו אצל הלווה השני, לומר שטרך עלי פסול הוא, ושטרך הכשר הוא על הלווה השני (שם) בעיא שלא נפשטה, וכל ספק ממון - נהנה הנתבע ומפסיד התובע, וכן ברי"ף שם. 21) שהיא מתקנת חכמים, לכל מי ש"כופר בכל" על תביעת חבירו, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ג. 22) והרי בוודאי אחד מהם פסול. 23) בכת"י תימן: בין מן הלווה. 24) מלווה שני. ולדעת הרדב"ד, הכוונה ללוקח שקנה נכסים מהלווה, הרי המלוה טורף ממנו את חובו כדין מלוה בשטר, שטורף מנכסים משועבדים. 25) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל אחת מהן בחזקת כשרות היא ומקבלים עדותה (ע"פ הרי"ף שם).

16 ה. מִי שֶׁהֵבִיא עֵדִים וְנֶחְקְרָה עֵדוּתָן וְהוּזַמּוּ, וְחָזַר
17 וְהֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים בְּאוֹתָהּ הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ וְהוּזַמּוּ,
18 אֲפִלּוּ מֵאָה כַּת, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא עֵדִים אֲחֵרִים בְּאוֹתָהּ
19 הַטַּעֲנָה עַצְמָהּ, וְנִמְצְאַת עֵדוּת אֵלּוּ הָאַחֲרוֹנִים מְכֻוֶּנֶת
20 - דָּנִין עַל פִּיהֶן. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק זֶה שֶׁטָּעַן
21 טַעֲנָה זוֹ לְהָבִיא עֵדִים שַׁקְרָנִים - הֲרֵי לֹא הֶחְזִקוּ אֵלּוּ

22 הָעֵדִים הָאַחֲרוֹנִים שֶׁהֵן מְשַׁקְּרִין[26]. אֲבָל שִׁטָּר שֶׁקָּרָא
23 עָלָיו עַרְעָר[27], וְהוּא שֶׁיָּבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיֹאמְרוּ: מִמֶּנּוּ
24 שָׁאַל לְזַיֵּף לוֹ שִׁטָּר זֶה[28], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיֵּם הַשִּׁטָּר
25 מֵחוֹתָמָיו[29] - אֵין גּוֹבִין בּוֹ לְעוֹלָם[30]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם
26 בָּאוּ עֵדֵי הַשִּׁטָּר וְהֵעִידוּ הֵן בְּעַצְמָן עַל כְּתַב יָדָן[31] -
27 גּוֹבִין בּוֹ.

26) לשמוע לו, שתחזיק אותם כשקרנים (מכות ה, ב) "אם היא (=התובעת) הוחזקה, כל ישראל מי הוחזקו?!". 27) שהלווה הוציא עליו קול שהוא פסול. 28) לחתום עליו בשקר. 29) שזיהו את חתימות העדים מתוך חתימותיהם על שטרות אחרים כשרים, ראה לעיל פ"ו, ה"ב: "הדרך החמישי, שיהיה כתב־ידם יוצא משטרות אחרים" וכו'. 30) שיש לחוש, שהוא עצמו למד לכוון כתב הדומה לחתימותיהם, ומזוייף הוא (כתובות לו, ב וברש"י). 31) והם זוכרים את ההלוואה, ואע"פ שאינם זוכרים אם חתמו עליו, הואיל והם מכירים כתב ידם, רגלים לדבר, שהשטר כשר (כסף־משנה). והש"ך בחו"מ סי' לא ס"ק ד, מסביר, כל שהעדים עצמם מכירים חתימת ידם, אין לחוש שמא טועים הם ומזוייף הוא, וכל זה כשזוכרים ההלוואה, שאם לא כן אין עדותם מועילה בכלל, כמבואר בדברי רבינו לעיל פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה, וכתב־ידו הוא כדי להזכיר הדבר". וראה חו"מ סי' סג, סעיף א. ובביאור הגר"א ס"ק ה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

יום חמישי כ"ג סיון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת מַמְרִים

28 יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ
29 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לַעֲשׂוֹת עַל
30 פִּי הַתּוֹרָה שֶׁאָמְרוּ לָנוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. ב) שֶׁלֹּא
31 לָסוּר מִדִּבְרֵיהֶם. ג) שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הַתּוֹרָה, לֹא
32 בַּמִּצְוֹת שֶׁבִּכְתָב וְלֹא בְּפֵרוּשָׁן שֶׁלְּמַדְנוּ מִפִּי
33 הַשְּׁמוּעָה. ד) שֶׁלֹּא לִגְרֹעַ מִן הַכֹּל. ה) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל
34 אָב וָאֵם. ו) שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתָם. ז) לְכַבְּדָם. ח) לְיִרְאָם.
35 ט) שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל קוֹל אָבִיו
36 וְאִמּוֹ.
37 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

38 1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל־פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינך יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

39 א. בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם[2] הֵם עִקַּר תּוֹרָה
40 שֶׁבְּעַל פֶּה[3], וְהֵם עַמּוּדֵי הַהוֹרָאָה[4], וּמֵהֶם חֹק

1 **וּמִשְׁפָּט יוֹצֵא לְכָל יִשְׂרָאֵל[5], וַעֲלֵיהֶן הִבְטִיחָה תּוֹרָה[6].**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ - זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה[7].**
3 **וְכָל הַמַּאֲמִין בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּבְתוֹרָתוֹ - חַיָּב לִסְמֹךְ**
4 **מַעֲשֵׂה הַדָּת עֲלֵיהֶן[8] וְלִשָּׁעֵן עֲלֵיהֶן[9].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית־דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל־פה, והם עמוד ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דייני ישראל, ובין בית־הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשש מצוות אלו ולהזהיר את העם" (הל' מלכים ספ"ט). אצל בני נח תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה שהובא לפניהם.

אבל דייני ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל־פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל.

"ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24)

~ נקודות משיחות קודש ~

"על־פי התורה אשר יורוך – זו מצות־עשה".

"והן הגזירות והתקנות והמנהגות - כל אחד ואחד מאלו שלושה דברים, מצות־עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחת מהן עובר בלא־תעשה".

וידועה השגת הראב"ד (ספר המצוות, שורש ראשון) שלפי זה אין כל הבדל בין איסורי תורה ובין דרבנן, כי על כל האיסורים דרבנן ישנו ציווי התורה "לא תסור".

והביאור בזה: ההבדל שבין איסורי תורה לדרבנן הוא שכשהתורה אסרה דבר כלשהו, הרי האיסור הוא על ה"חפצא" של הדבר, היינו על עצם מציאותו - כמו דם, שרצים או חלב שה"חפצא" שלהם הוא איסור. אבל הגזירות והתקנות של חכמים אינם על ה"חפצא" של הדבר, כי־אם על ה"גברא" בלבד, כי אין כח לחכמים לאסור את ה"חפצא" של הדבר.

ונמצא, שבאיסורים דאורייתא יש לכל איסור גדר פרטי משלו, כאיסור דם, איסור חלב וכו', אבל באיסורים דרבנן שווים כולם בגדרם ובתכנם - לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך.

ונפק"מ להלכה: אם עבר על שלושה איסורים, האם נהיה מוחזק לעבור על דברים אסורים.

אם עבר על איסורי דאורייתא שלוש פעמים, הרי לא נעשה מוחזק כי לא עשה את אותו האיסור ג' פעמים. אבל אם עבר על איסורים דרבנן נעשה מוחזק - שמכיון שתכנם זהה, הרי שגם אם עבר על שלושה איסורים שונים נעשה מוחזק.

(על־פי יין מלכות ספר שופטים סימן כ)

2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. 3) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו... 'והתורה והמצוה'. תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פירושה". 4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. 5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה תורה לכל ישראל". 6) התורה סמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. 7) ספרי, שם. 8) בכתב יד תימן: אליהן. 9) על פירושם. כי רוח ה' תנהלם לכוון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם).

5 **ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּהוֹרָאָתָן - עוֹבֵר בְּלֹא**
6 **תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָסוּר מִכָּל הַדָּבָר[10] אֲשֶׁר יַגִּידוּ**
7 **לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל[11]. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי**
8 **שֶׁנִּתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין[12]; שֶׁכָּל חָכָם שֶׁמּוֹרֶה[13]**
9 **עַל דִּבְרֵיהֶם - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר**
10 **יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן וְגוֹמֵר. אֶחָד דְּבָרִים שֶׁלָּמְדוּ אוֹתָן מִפִּי**
11 **הַשְּׁמוּעָה[14], וְהֵם תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[15]; וְאֶחָד דְּבָרִים**
12 **שֶׁלָּמְדוּם מִפִּי דַעְתָּם בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה**
13 **נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן[16], וְנִרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁדָּבָר זֶה כָּךְ הוּא;**
14 **וְאֶחָד דְּבָרִים שֶׁעֲשָׂאוּם סְיָג[17] לַתּוֹרָה, וּלְפִי מַה**
15 **שֶׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת[18] וְהַתַּקָּנוֹת[19]**
16 **וְהַמִּנְהָגוֹת[20] - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים**
17 **מִצְוַת עֲשֵׂה לִשְׁמֹעַ לָהֶן, וְהָעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן**
18 **- עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה[21]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: עַל פִּי הַתּוֹרָה**
19 **אֲשֶׁר יוֹרוּךָ - אֵלּוּ הַתַּקָּנוֹת וְהַגְּזֵרוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת,**
20 **שֶׁיּוֹרוּ בָּהֶם לָרַבִּים כְּדֵי לְחַזֵּק הַדָּת וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם;**
21 **וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ - אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁלִּמְּדוּ**
22 **אוֹתָן מִן הַדִּין[22] בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת**
23 **בָּהֶן; מִכָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ - זוֹ הַקַּבָּלָה שֶׁקִּבְּלוּ**
24 **אִישׁ מִפִּי אִישׁ[23].**

10) בכתוב: מן הדבר. 11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם". 12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאווין, אלא להזהירו על עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). 13) שממרה, ובדפוס ויניציאה שי"א: שמורד. 14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. 15) שלימדה הקדוש־ברוך־הוא למשה בסיני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. 16) הן שלוש עשרה מידות המנויות

ב"ברייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן". 17) גדר. 18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. 19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנון, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. 20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים נ, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת הלל בראשי חדשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת המת בבגדי פשתן לבד, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות אבל פרק ד, הלכה א). 21) של "לא תסור מן הדבר" וגו', וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור". 22) סנהדרין פז, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה. 23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכח, ב אמרו: "ביטול כלי מהיכנו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן"! וב"קרית ספר" למבי"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

1 **ג. דִּבְרֵי קַבָּלָה[24] - אֵין בָּהֶן מַחֲלֹקֶת לְעוֹלָם[25]. וְכָל**
2 **דָּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מַחֲלֹקֶת - בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ קַבָּלָה**
3 **מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ. וּדְבָרִים שֶׁלְּמִדִּין מִן הַדִּין[26], אִם**
4 **הִסְכִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל כֻּלָּן - הֲרֵי הִסְכִּימוּ;**
5 **וְאִם נֶחְלְקוּ בָּהֶן - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וּמוֹצִיאִין הַדִּין**
6 **אַחַר הָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַתַּקָּנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת, אִם**
7 **רָאוּ מִקְצָתָן שֶׁרָאוּי לִגְזֹר גְּזֵרָה אוֹ לְתַקֵּן תַּקָּנָה אוֹ**
8 **שֶׁיַּנִּיחוּ הָעָם הַמִּנְהָג הַזֶּה[27], וְרָאוּ מִקְצָתָן שֶׁאֵין רָאוּי**
9 **לִגְזֹר גְּזֵרָה זוֹ וְלֹא לְתַקֵּן תַּקָּנָה זוֹ וְלֹא לְהַנִּיחַ מִנְהָג**
10 **זֶה[28] - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, וְהוֹלְכִין אַחַר**
11 **רֻבָּן, וּמוֹצִיאִין הַדָּבָר אַחַר הָרַבִּים[29].**

24) שקיבלו מפי משה מסיני. 25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חבירו - יוציאו את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). 26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. 27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. 28) אלא לבטלו. 29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלום", למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

12 **ד. כְּשֶׁהָיָה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל קַיָּם, לֹא הָיְתָה מַחֲלֹקֶת**
13 **בְּיִשְׂרָאֵל. אֶלָּא כָּל דִּין שֶׁנּוֹלַד בּוֹ סָפֵק לְאֶחָד**
14 **מִיִּשְׂרָאֵל - שׁוֹאֵל לְבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ. אִם יָדְעוּ -**
15 **אָמְרוּ לוֹ; אִם לָאוּ - הֲרֵי הַשּׁוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין**
16 **אוֹ עִם שְׁלוּחָיו עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם[30] וְשׁוֹאֲלִין לְבֵית דִּין**
17 **שֶׁבְּהַר הַבַּיִת[31]. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לָאוּ - הַכֹּל**
18 **בָּאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה[32]. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ**
19 **לָהֶן; וְאִם לָאוּ - הַכֹּל בָּאִין לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[33] לְבֵית**
20 **דִּין הַגָּדוֹל וְשׁוֹאֲלִין. אִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁנּוֹלַד בּוֹ הַסָּפֵק**
21 **לַכֹּל יָדוּעַ אֵצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, בֵּין מִפִּי הַקַּבָּלָה בֵּין**
22 **מִפִּי הַמִּדָּה שֶׁדָּנוּ בָהּ - אוֹמְרִים מִיָּד; אִם לֹא הָיָה**
23 **הַדָּבָר בָּרוּר אֵצֶל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל - דָּנִין בּוֹ בִּשְׁעָתָן[34],**
24 **וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר עַד שֶׁיַּסְכִּימוּ כֻּלָּן, אוֹ יַעַמְדוּ**
25 **לְמִנְיָן וְיֵלְכוּ אַחַר הָרֹב, וְיֹאמְרוּ לְכָל הַשּׁוֹאֲלִים: כָּךְ**
26 **הַלָּכָה, וְהוֹלְכִין לָהֶן. מִשֶּׁבָּטַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל רָבְתָה**
27 **מַחֲלֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל, זֶה מְטַמֵּא וְנוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו, וְזֶה**
28 **מְטַהֵר וְנוֹתֵן טַעַם לִדְבָרָיו; זֶה אוֹסֵר, וְזֶה מַתִּיר[35].**

30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פח, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). 31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). 32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). 33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז). 34) באותה שעה. 35) בסנהדרין פח, ב אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו

לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... שסברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

1 **ה. שְׁנֵי חֲכָמִים אוֹ שְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁנֶּחְלְקוּ שֶׁלֹּא**
2 **בִּזְמַן הַסַּנְהֶדְרִין[36], אוֹ עַד שֶׁלֹּא הָיָה הַדָּבָר בָּרוּר**
3 **לָהֶן[37], בֵּין בִּזְמַן אֶחָד בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה, אֶחָד מְטַהֵר**
4 **וְאֶחָד מְטַמֵּא, אֶחָד אוֹסֵר וְאֶחָד מַתִּיר, אִם אֵינָן**
5 **יוֹדֵעַ לְהֵיכָן הַדִּין נוֹטֶה: בְּשֶׁל תּוֹרָה - הֵלֵךְ אַחַר**
6 **הַמַּחְמִיר, בְּשֶׁל סוֹפְרִים - הֵלֵךְ אַחַר הַמֵּקֵל[38].**

36) משבטל בית דין הגדול. 37) טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני הסנהדרין. 38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרחה. והרשב"א בתשובותיו סימן רנג כותב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... היו שניהם שווים ולא נודע מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר" וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יוכל לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

7 **א. בֵּית דִין גָּדוֹל שֶׁדָּרְשׁוּ בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת[2] כְּפִי מַה**
8 **שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינֵיהֶם שֶׁהַדִּין כָּךְ, וְדָנוּ דִין, וְעָמַד**
9 **אַחֲרֵיהֶם בֵּית דִין אַחֵר[3], וְנִרְאָה לוֹ טַעַם אַחֵר לְסָתֹר**
10 **אוֹתוֹ - הֲרֵי זֶה סוֹתֵר, וְדָן כְּפִי מַה שֶׁנִּרְאָה בְּעֵינָיו.**
11 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם - אֵינְךָ**
12 **חַיָּב לָלֶכֶת אֶלָּא אַחַר בֵּית דִין שֶׁבְּדוֹרְךָ[4].**

2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. 3) ואפילו אינו גדול מבית־הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. 4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל־וחומר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף־משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית־דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

13 **ב. בֵּית דִין שֶׁגָּזְרוּ גְזֵרָה אוֹ תִּקְּנוּ תַּקָּנָה וְהִנְהִיגוּ**
14 **מִנְהָג, וּפָשַׁט[5] הַדָּבָר בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד אַחֵרֵיהֶם**
15 **בֵּית דִין אַחֵר וּבִקֵּשׁ לְבַטֵּל דְּבָרִים הָרִאשׁוֹנִים, וְלַעֲקֹר**
16 **אוֹתָהּ הַתַּקָּנָה וְאוֹתָהּ הַגְּזֵרָה וְאוֹתוֹ הַמִּנְהָג - אֵינוֹ**
17 **יָכוֹל עַד שֶׁיִּהְיֶה גָּדוֹל מִן הָרִאשׁוֹנִים בְּחָכְמָה[6]**
18 **וּבְמִנְיָן[7]. הָיָה גָדוֹל בְּחָכְמָה אֲבָל לֹא בְּמִנְיָן, בְּמִנְיָן**
19 **אֲבָל לֹא בְּחָכְמָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְבַטֵּל אֶת דְּבָרָיו[8].**
20 **אֲפִלּוּ בָּטַל הַטַּעַם שֶׁבִּגְלָלוֹ גָּזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים אוֹ**
21 **הִתְקִינוּ - אֵין הָאַחֲרוֹנִים יְכוֹלִין לְבַטֵּל עַד שֶׁיִּהְיוּ**
22 **גְדוֹלִים מֵהֶם[9]. וְהֵיאַךְ יִהְיוּ גְדוֹלִים מֵהֶם בְּמִנְיָן,**
23 **הוֹאִיל וְכָל בֵּית דִין וּבֵית דִין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד**
24 **הוּא[10]? זֶה מִנְיַן חַכְמֵי הַדּוֹר, שֶׁהִסְכִּימוּ וְקִבְּלוּ הַדָּבָר**
25 **שֶׁאָמְרוּ בֵּית דִין הַגָּדוֹל[11] וְלֹא חָלְקוּ בּוֹ.**

5) נפוץ ונתקבל. 6) שראש הישיבה של בית־דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדיות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). 7) שיהיה מנין התלמידים של בית־דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית־דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית־דין האחרון זקן מהראשון. 8) שם. 9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף־משנה). 10) ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. 11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור ודור אלפים ורבבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

26 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] בִּדְבָרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן**
27 **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג לַתּוֹרָה, אֶלָּא כִּשְׁאָר[13] דִּינֵי תּוֹרָה;**
28 **אֲבָל דְּבָרִים שֶׁרָאוּ בֵּית דִין לִגְזֹר וּלְאָסְרָן לַעֲשׂוֹת**
29 **סְיָג[14], אִם פָּשַׁט אִסּוּרָן בְּכָל [יִשְׂרָאֵל] - אֵין בֵּית דִין**
30 **גָּדוֹל אַחֵר יָכוֹל לְעָקְרָן וּלְהַתִּירָן, אֲפִלּוּ הָיָה גָדוֹל מִן**
31 **הָרִאשׁוֹנִים[15].**

12) שבית־דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית־דין קודמו. 13) בדפוס וינציאה שי"א: בשאר. 14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבואו לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. 15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "בַּכֹּל, יכול לבטל בית־דין דברי בי"ד חבירו, חוץ משמונה־עשר דבר (שמונה־עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן מנויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית־דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה־עשר דבר וכיוצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף־משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

1 **ד. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לַעֲקֹר אַף דְּבָרִים אֵלּוּ[16] לְפִי**
2 **שָׁעָה[17], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרִאשׁוֹנִים; שֶׁלֹּא**
3 **יְהוּ גְּזֵרוֹת אֵלּוּ חֲמוּרִין מִדִּבְרֵי תּוֹרָה עַצְמָהּ, שֶׁאֲפִלּוּ**
4 **דִּבְרֵי תּוֹרָה יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין לְעָקְרוֹ[18] הוֹרָאַת שָׁעָה[19].**
5 **כֵּיצַד? בֵּית דִּין שֶׁרָאוּ לְחַזֵּק הַדָּת וְלַעֲשׂוֹת סְיָג כְּדֵי**
6 **שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ הָעָם עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה - מַכִּין וְעוֹנְשִׁין[20]**
7 **שֶׁלֹּא כַּדִּין[21]; אֲבָל אֵין קוֹבְעִין הַדָּבָר לְדוֹרוֹת**
8 **וְאוֹמְרִים שֶׁהֲלָכָה כָּךְ הוּא. וְכֵן אִם רָאוּ לְפִי שָׁעָה**
9 **לְבַטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה אוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה,**
10 **כְּדֵי לְהַחֲזִיר רַבִּים לַדָּת[22] אוֹ לְהַצִּיל רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל**
11 **מִלְּהִכָּשֵׁל בִּדְבָרִים אֲחֵרִים - עוֹשִׂין לְפִי מַה שֶּׁצְּרִיכָה**
12 **הַשָּׁעָה. כְּשֵׁם שֶׁהָרוֹפֵא חוֹתֵךְ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ שֶׁל זֶה[23],**
13 **כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה כֻּלּוֹ; כָּךְ בֵּית דִּין מוֹרִים בִּזְמַן מִן**
14 **הַזְּמַנִּים לַעֲבֹר עַל קְצָת מִצְוֹת לְפִי שָׁעָה, כְּדֵי**
15 **שֶׁיִּתְקַיְּמוּ [כֻּלָּם][24]. כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים**
16 **הָרִאשׁוֹנִים[25]: חַלֵּל עָלָיו[26] שַׁבָּת אַחַת, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמֹר**
17 **שַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה[27].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו'" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יומא פה.) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם".

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב שפיקוח נפש דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא, יומא שם) שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני פיקוח נפש.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד), אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "...אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית פיקוח נפש את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית פיקוח נפש את השבת. בכל המצוות חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום פיקוח נפש הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחויה מפני פיקוח נפש אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום פיקוח נפש לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדוייק ברמב"ם הלכות שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהלכות יסודי התורה המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם ולא שימות בהם", כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחויה מפני פיקוח נפש אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום פיקוח נפש.

בסיבת ההבדל בדין פיקוח נפש בשבת ובכל המצוות, יש לומר - שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום פיקוח נפש של איש מישראל. זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו'" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן **חילול** שבת, והשבת היא דחויה אצל פיקוח נפש כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כל חילול שבת כי זו לא נצטוותה כלל במקום פיקוח נפש.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

16) שנאסרו משום סייג לתורה. 17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. 18) בכת"י תימן: לעקרן. 19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים בזה: "חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף־משנה). 20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. 21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית־דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". 22) כגון להקריב קרבן בחוץ, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות־עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא־תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא־תעשה (ראה הל' מעשה הקרבנות

פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה־זרה (יבמות צ, ב. וסנהדרין צ, א) והשווה הל' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. 23) שלקתה ידו בהרעלת דם. 24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). 25) יומא פה, ב. 26) על החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחויה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). 27) "שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

1 **ה. בֵּית דִּין שֶׁנִּרְאָה לָהֶן לִגְזֹר גְּזֵרָה[28] אוֹ לְתַקֵּן**
2 **תַּקָּנָה[29] אוֹ לְהַנְהִיג מִנְהָג - צְרִיכִין לְהִתְיַשֵּׁב בַּדָּבָר**
3 **וְלִידַע תְּחִלָּה אִם רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהֶן אוֹ**
4 **אִם אֵין יְכוֹלִין לַעֲמֹד. וּלְעוֹלָם אֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל**
5 **הַצִּבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן רֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ[30].**

28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרתי" - עשו משמרת למשמרתי, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). 29) בדברים הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי").

30) ע"ז לו, א. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותי, שאתם נהנים מן הארורים.

6 **ו. הֲרֵי שֶׁגָּזְרוּ בֵּית דִּין גְּזֵרָה, וְדִמּוּ שֶׁרֹּב הַקָּהָל**
7 **יְכוֹלִין לַעֲמֹד בָּהּ, וְאַחַר שֶׁגְּזָרוּהָ פִּקְפְּקוּ[31] הָעָם בָּהּ**
8 **וְלֹא פָּשְׁטָה בְּרֹב הַקָּהָל - הֲרֵי זוֹ בְּטֵלָה[32], וְאֵינָן**
9 **רַשָּׁאִין לָכֹף אֶת הָעָם לָלֶכֶת בָּהּ.**

31) זלזלו, כמו: "שפקפק בטהרת ידים" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזלזל.

32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברבי צדוק, שכל גזירה שבית־דין גוזרים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית־דין לבטלה (לחם־משנה).

10 **ז. גָּזְרוּ וְדִמּוּ שֶׁפָּשְׁטָה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְעָמַד הַדָּבָר כֵּן**
11 **שָׁנִים רַבּוֹת, וּלְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה עָמַד בֵּית דִּין אַחֵר**
12 **וּבָדַק בְּכָל יִשְׂרָאֵל וְרָאָה שֶׁאֵין אוֹתָהּ הַגְּזֵרָה פּוֹשֶׁטֶת**
13 **בְּכָל יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְבַטֵּל, וַאֲפִלּוּ הָיָה פָּחוֹת**
14 **מִבֵּית דִּין הָרִאשׁוֹן בְּחָכְמָה וּבְמִנְיָן[33].**

33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שבדק עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית־דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית־דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית־דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית־דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית־דין או תיקן או הנהיג ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית־דין אחר יכול לבטלו אלא־אם־כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב). ג) גזר בית־דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית־דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית־דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

15 **ח. וְכָל בֵּית דִּין שֶׁהִתִּיר שְׁנֵי דְּבָרִים - אַל יְמַהֵר**
16 **לְהַתִּיר דָּבָר שְׁלִישִׁי[34].**

34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית־דינו: "בית־דין המתיר" (ע"ז לז, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית־דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים, נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

17 **ט. הוֹאִיל וְיֵשׁ[35] לְבֵית דִּין לִגְזֹר וְלֶאֱסֹר דָּבָר הַמֻּתָּר**
18 **וְיַעֲמֹד אִסּוּרוֹ לְדוֹרוֹת[36], וְכֵן יֵשׁ לָהֶן לְהַתִּיר אִסּוּרֵי**
19 **תּוֹרָה[37] לְפִי שָׁעָה, מַהוּ זֶה שֶׁהִזְהִירָה הַתּוֹרָה: לֹא**
20 **תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ? שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל דִּבְרֵי**
21 **תּוֹרָה[38] וְלֹא לִגְרֹעַ מֵהֶן[39] וְלִקְבֹּעַ הַדָּבָר לְעוֹלָם**
22 **בְּדָבָר[40] שֶׁהוּא מִן הַתּוֹרָה[41], בֵּין בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בֵּין**
23 **בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[42]. כֵּיצַד? הֲרֵי כָּתוּב בַּתּוֹרָה: לֹא**
24 **תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[43], שֶׁזֶּה**
25 **הַכָּתוּב אָסַר לְבַשֵּׁל וְלֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב, בֵּין בְּשַׂר**
26 **בְּהֵמָה בֵּין בְּשַׂר חַיָּה; אֲבָל בְּשַׂר הָעוֹף - מֻתָּר בְּחָלָב**
27 **מִן הַתּוֹרָה[44]. אִם יָבוֹא בֵּית דִּין וַיַּתִּיר בְּשַׂר חַיָּה**
28 **בְּחָלָב - הֲרֵי זֶה גּוֹרֵעַ[45]; וְאִם יֶאֱסֹר בְּשַׂר הָעוֹף**
29 **וְיֹאמַר שֶׁהוּא בִּכְלַל הַגְּדִי וְהוּא אָסוּר מִן הַתּוֹרָה -**
30 **הֲרֵי זֶה מוֹסִיף[46]. אֲבָל אִם אָמַר: בְּשַׂר הָעוֹף מֻתָּר מִן**
31 **הַתּוֹרָה, וְאָנוּ נֶאֱסֹר אוֹתוֹ, וְנוֹדִיעַ לָעָם שֶׁהוּא גְּזֵרָה,**
32 **שֶׁלֹּא יָבוֹא מִן הַדָּבָר חוֹבָה וְיֹאמְרוּ: הָעוֹף מֻתָּר מִפְּנֵי**
33 **שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ, כָּךְ הַחַיָּה מֻתֶּרֶת שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְפָּרְשָׁה;**
34 **וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בְּשַׂר בְּהֵמָה מֻתֶּרֶת, חוּץ מִן**
35 **הָעֵז[47]; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בְּשַׂר הָעֵז מֻתָּר בַּחֲלֵב**
36 **פָּרָה אוֹ הַכִּבְשָׂה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא 'אִמּוֹ', שֶׁהִיא**
37 **מִינוֹ; וְיָבוֹא אַחֵר לוֹמַר: אַף בַּחֲלֵב הָעֵז שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ**
38 **מֻתָּר, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא 'אִמּוֹ'; לְפִיכָךְ נֶאֱסַר כָּל בָּשָׂר**
39 **בְּחָלָב, אֲפִלּוּ בְּשַׂר עוֹף - אֵין זֶה מוֹסִיף, אֶלָּא עוֹשֶׂה**
40 **סְיָג לַתּוֹרָה[48]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[49].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו.. כו".

האיסור שלא להוסיף על מצוות התורה מוזכר פעמיים,

האחד בפסוק הנ"ל בפרשת ראה (יג, א.), והשני קודם לכן בפרשת ואתחנן (ד, ב.) "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו כו'".

הרמב"ם מזכיר איסור "בל תוסיף" שלוש פעמים: כאן, בהל' יסודי התורה רפ"ט, ובספר המצוות (ל"ת שי"ג ושי"ד), ובשלושת המקומות לא ציטט את הפסוק מפרשת ואתחנן אלא רק את הפסוק מפרשת ראה, וצריך להבין טעם הדבר.

ובביאור ההבדל שביניהם, יש לומר: על איסור "בל תוסיף" שבפרשת ואתחנן, מפרש רש"י "כגון חמש פרשיות בתפילין... וחמש גדילים בציצית". ואילו על הפסוק בפרשת ראה, מפרש: "כגון חמש טוטפות בתפילין וארבע ברכות בברכת כהנים". כי חמש פרשיות בתפילין וחמש גדילים בציצית הם הוספה על המצוה עצמה, היינו על תרי"ג מצוות, שהרי רק ארבע פרשיות בתורה מדברים במצות תפילין, וכל המוסיף יוסיף פרשיה שאינה ממין המצוה - תפילין. וכן הוא בחמש גדילים בציצית, שהרי התורה ציוותה על ארבע ציציות לארבע כנפות הבגד, ולכן גדיל חמישי אינו ממין המצוה כלל.

אבל בפרשת ראה, חידשה התורה דין נוסף, שגם הוספה באותה מצוה גופא - אסורה, ולכן הביא רש"י הדוגמאות של חמש טוטפות וארבע ברכות בברכת כהנים, כי הטוטפות הם עניין לעצמן ולשם זיכרון (שהרי במדבר לא נאמרו עדיין פרשיות שמע והיה אם שמוע, ומכל־מקום הניחו התפילין עם שתי פרשיות בלבד, ושתי טוטפות ריקות - כי כאמור הן עניין לעצמו).

(על־פי לקו"ש חלק ט"ו עמוד 138 הערה 8, ולקו"ש חלק ט' לפרשת ואתחנן)

35) רשאי. 36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג. 37) כאמור לעיל ה"ד. 38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. 39) מדברי תורה. 40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. 41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם, שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. 42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל־פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"יסוד התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל־פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות־עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף עליו - מנין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד־לומר לא תוסף עליו. ומנין שאין פוחתים מהם, תלמוד־לומר ולא תגרע ממנו". 43) חולין קטו, ב. 44) שם קיג, א: שנאמר "בחלב אמו" - יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. 45) מתורה שבעל־פה. 46) על תורה שבכתב. 47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. 48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כותב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכו'. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכסף־משנה). אולם המחוור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חוזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב, וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה. והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פי"ב, ה"ז: "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לצילום משנה־תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל. מימון עמ' 12. 49) כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה - הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

א. מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[2] - אֵינוֹ זָקֵן מַמְרֵא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[3]; אֶלָּא הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין[4], [וּמִיתָתוֹ בְּכָל אָדָם][5]. 1 2 3

2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת

תורה שבעל־פה". 3) דברים יז, יב. 4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. 5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שבית־דין ידונו, אלא כל אחד מצווה להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין פי"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית־דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית־דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

1 **ב. מֵאַחַר שֶׁנִּתְפַּרְסֵם שֶׁהוּא כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה**
2 **- [מוֹרִידִין אוֹתוֹ][6] וְלֹא מַעֲלִין[7]. וַהֲרֵי הוּא כְּשְׁאָר כָּל**
3 **הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין וְהָאוֹמְרִין אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם[8]**
4 **וְהַמּוֹסְרִין[9] וְהַמּוּמָרִין[10]. שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵינָם בִּכְלַל**
5 **יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיךְ לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה וְלֹא**
6 **דַּיָּנִים, [אֶלָּא כָּל הַהוֹרֵג אֶחָד מֵהֶן - עָשָׂה מִצְוָה**
7 **גְּדוֹלָה וְהֵסִיר הַמִּכְשׁוֹל][11].**

6) לבור. 7) שאם היה בבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"י. 8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. 9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט־י, והל' תשובה פ"ג הי"ב. 10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"יד תימן: והמשומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי־כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). 11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל־וחומר זה, מגזירה־שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והושווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"י ה"א, כותב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק וביתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

8 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ שֶׁכָּפַר בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל**
9 **פֶּה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ[12] וּבִדְבָרִים שֶׁנִּרְאוּ לוֹ, וְהָלַךְ אַחַר**
10 **דַּעְתּוֹ הַקַּלָּה וְאַחַר שְׁרִירוּת לִבּוֹ[13], וְכוֹפֵר בַּתּוֹרָה**
11 **שֶׁבְּעַל פֶּה תְּחִלָּה, כְּצָדוֹק וּבַיְתוֹס[14] וְכֵן כָּל הַתּוֹעִים**
12 **אַחֲרָיו. אֲבָל בְּנֵי הַתּוֹעִים הָאֵלֶּה וּבְנֵי בְנֵיהֶם,**
13 **שֶׁהִדִּיחוּ אוֹתָם אֲבוֹתָם, וְנוֹלְדוּ בֵּין הַקָּרָאִים וְגִדְּלוּ**
14 **אוֹתָם עַל דַּעְתָּם[15] - הֲרֵי הוּא כְּתִינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה בֵּינֵיהֶם**
15 **וְגִדְּלוּהוּ[16], וְאֵינוֹ זָרִיז לֵאֶחֹז בְּדַרְכֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרֵי**
16 **הוּא כְּאָנוּס[17]. וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחַר כָּךְ [שֶׁהוּא**
17 **יְהוּדִי, וְרָאָה הַיְּהוּדִים וְדָתָם - הֲרֵי הוּא כְּאָנוּס,**
18 **שֶׁהֲרֵי גִּדְּלוּהוּ עַל טָעוּתָם]. כָּךְ אֵלּוּ שֶׁאָמַרְנוּ,**
19 **הָאוֹחֲזִים בְּדַרְכֵי אֲבוֹתָם הַקָּרָאִים שֶׁטָּעוּ[18]. לְפִיכָךְ**
20 **רָאוּי לְהַחֲזִירָן בִּתְשׁוּבָה, וּלְמָשְׁכָם בְּדִבְרֵי שָׁלוֹם, עַד**
21 **שֶׁיַּחְזְרוּ לְאֵיתַן הַתּוֹרָה[19].**

12) בהכרתו. 13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. 14) שכפרו בתורה שבעל־פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ג, ה"ח. ובפירוש המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסיעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאז יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים וביתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. 15) בדפוס רומי, וכן בכת"יד תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עליו. 16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. 17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה (שבת סח, ב. והל' שגגות פ"ב, ה"ו). 18) דינם כאנוסים. 19) לחוזק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז: נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידינו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל־פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

22 **ד. אֲבָל זָקֵן מַמְרֵא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא חָכָם אֶחָד**
23 **מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ קַבָּלָה[20] וְדָן וּמוֹרֶה בְּדִבְרֵי**
24 **תּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁיָּדְעוּנוּ וְיוֹרוּ כָּל חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל[21], שֶׁבָּאת**
25 **לוֹ מַחֲלֹקֶת בְּדִין מִן הַדִּינִים עִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְלֹא**
26 **חָזַר לְדִבְרֵיהֶם, אֶלָּא חָלַק עֲלֵיהֶם וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת**
27 **שֶׁלֹּא כְּהוֹרָאָתָן - גָּזְרָה עָלָיו תּוֹרָה מִיתָה[22]. וּמִתְּוֹדֶה,**
28 **וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[23]. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דָן[24]**
29 **וְהֵן דָּנִים, הוּא קִבֵּל[25] וְהֵם קִבְּלוּ - הֲרֵי הַתּוֹרָה חֲלָקָה**
30 **לָהֶם כָּבוֹד[26]. וְאִם רָצוּ בֵּית דִּין לִמְחֹל עַל כְּבוֹדָן**
31 **וּלְהַנִּיחוֹ - אֵינָן יְכוֹלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקוֹת**
32 **בְּיִשְׂרָאֵל[27].**

20) שהוא מודה בתורה שבעל־פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. 21) על־פי השמועה, ועל־פי המדות שהתורה נדרשת בהן. 22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". 23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתוודין, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פי"ג, ה"א ובביאורנו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל־פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף־משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ו־ח. 24) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. 25) מרבותיו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נותן - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פח, א וכרבי אלעזר. 26) ככתוב (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין

ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל בביאורנו אות ד: "ולכן חייבתו תורה מיתה לכבוד בית־דין ומעלתו" וכו'. 27) סנהדרין פח, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

1 **ה. אֵין זָקֵן מַמְרֵא[28] חַיָּב מִיתָה עַד שֶׁיְּהֵא חָכָם**
2 **שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה סָמוּךְ בְּסַנְהֶדְרִין[29], וְיַחֲלֹק עַל בֵּית**
3 **דִּין בְּדָבָר שֶׁזְּדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[30], אוֹ**
4 **בִּתְפִלִּין[31], וְיוֹרֶה לַעֲשׂוֹת כְּהוֹרָאָתוֹ[32] אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא**
5 **עַל פִּי הוֹרָאָתוֹ[33], וְיַחֲלֹק עֲלֵיהֶן וְהֵן יוֹשְׁבִין בְּלִשְׁכַּת**
6 **הַגָּזִית[34]. אֲבָל אִם הָיָה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה[35]**
7 **וְהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - פָּטוּר[36]. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ**
8 **דָּבָר לַמִּשְׁפָּט - מִי שֶׁלֹּא יִפָּלֵא מִמֶּנּוּ[37] אֶלָּא דָּבָר**
9 **מֻפְלָא[38].**

28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך". 29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". 30) או בדבר הגורם לידי דבר, שחייבים על זדונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב. 31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב). 32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון" וגו' - אינו חייב עד שיורה (שם פו, ב). 33) שם פח, ב. 34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. 35) בידיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. 36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). 37) שלא נעלם. 38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א), "כי יפלא - במופלא (=מומחה) שבבית־דין הכתוב מדבר".

10 **ו. הָיָה חָכָם מֻפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין, וְחָלַק, וְשָׁנָה[39]**
11 **וְלִמֵּד לַאֲחֵרִים כִּדְבָרָיו, אֲבָל לֹא הוֹרָה לַעֲשׂוֹת -**
12 **פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְזָדוֹן. לֹא**
13 **שֶׁיֹּאמַר בְּזָדוֹן, אֶלָּא יוֹרֶה לַעֲשׂוֹת אוֹ יַעֲשֶׂה הוּא**
14 **בְּעַצְמוֹ[40].**

39) וחזר, אחרי ששב מבית־דין הגדול לעירו. 40) שם פו, ב. ופח, ב.

15 **ז. מְצָאָן[41] חוּץ לִמְקוֹמָן[42] וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן - פָּטוּר[43].**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם - מְלַמֵּד, שֶׁהַמָּקוֹם**
17 **גּוֹרֵם לוֹ מִיתָה. וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהֵן פְּטוּרִין**
18 **מִן הַמִּיתָה, יֵשׁ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְנַדּוֹתָם[44] וּלְהַפְרִישָׁן**
19 **וּלְהַכּוֹתָן[45] וּלְמָנְעָן מִלְּלַמֵּד[46], כְּפִי מַה שֶּׁיַּרְאֶה לָהֶן**
20 **שֶׁהַדָּבָר צָרִיךְ לְכָךְ[47].**

41) את הסנהדרין, חברי בית־הדין הגדול. 42) מחוץ ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. 43) שם יד, ב "מצאם אבית פגי" וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים. ופירשו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת הגזית - נחשב: חוץ למקומם. 44) מרחיקים אותם מן הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו, אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדיות פ"ה, מ"ו (סנהדרין פח, א). 45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, הלקו את יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן אשה נכרית. 46) כדין המוחרם "שאינו שונה לאחרים" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). 47) ואם רצו למחול להם - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חס־ושלום שעקביא נתנדה" (עדיות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני בית־דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה מחלוקת, כמו שבאמת ציוה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט ההוראה").

21 **ח. וְכֵיצַד דָּנִין זָקֵן מַמְרֵא? בְּעֵת שֶׁיִּפָּלֵא דָּבָר[48] וְיוֹרֶה**
22 **בּוֹ חָכָם הַמַּגִּיעַ לְהוֹרָאָה, בֵּין בְּדָבָר שֶׁיֵּרָאֶה בְּעֵינָיו[49]**
23 **בֵּין בְּדָבָר שֶׁקִּבֵּל מֵרַבּוֹתָיו - הֲרֵי הוּא וְהַחוֹלְקִין עִמּוֹ**
24 **עוֹלִין לִירוּשָׁלַיִם, וּבָאִין לְבֵית דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הַר**
25 **הַבַּיִת[50]. אוֹמְרִים לָהֶן בֵּית דִּין: כָּךְ הוּא הַדִּין. אִם**
26 **שָׁמַע וְקִבֵּל[51] - מוּטָב; וְאִם לָאו - בָּאִין כֻּלָּן לְבֵית**
27 **דִּין שֶׁעַל פֶּתַח הָעֲזָרָה, וְאוֹמְרִים לָהֶם גַּם הֵם: כָּךְ**
28 **הוּא הַדִּין. אִם קִבְּלוּ[52] - יֵלְכוּ לָהֶן; וְאִם לָאו - כֻּלָּן**
29 **בָּאִין לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית[53], שֶׁמִּשָּׁם תּוֹרָה**
30 **יוֹצֵאת לְכָל יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר**
31 **יִבְחַר יְיָ. וּבֵית דִּין אוֹמֵר לָהֶם: כָּךְ הוּא הַדִּין,**
32 **וְיוֹצְאִין כֻּלָּן[54]. חָזַר זֶה הֶחָכָם לְעִירוֹ וְשָׁנָה[55] וְלִמֵּד[56]**
33 **כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא לָמוּד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[57]. הוֹרָה לַעֲשׂוֹת**
34 **אוֹ שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ - חַיָּב מִיתָה, וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
35 **הַתְרָאָה[58]. אֲפִלּוּ נָתַן טַעַם לִדְבָרָיו[59] - אֵין שׁוֹמְעִין**
36 **לוֹ[60]. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁעָשָׂה כְּהוֹרָאָתוֹ אוֹ**
37 **שֶׁהוֹרָה לַאֲחֵרִים לַעֲשׂוֹת - גּוֹמְרִין דִּינוֹ לְמִיתָה בְּבֵית**
38 **דִּין שֶׁבְּעִירוֹ[61], וְתוֹפְסִין אוֹתוֹ וּמַעֲלִין אוֹתוֹ מִשָּׁם**
39 **לִירוּשָׁלַיִם. וְאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ,**
40 **וְלֹא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁיָּצָא חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[62], אֶלָּא**
41 **מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם. וְעַד**
42 **הָרֶגֶל מְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ בָּרֶגֶל[63]. שֶׁנֶּאֱמַר:**
43 **וְכָל יִשְׂרָאֵל[64] יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ; מִכְּלָל שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה[65].**
44 **וַאַרְבָּעָה צְרִיכִין הַכְרָזָה: זָקֵן מַמְרֵא, וְעֵדִים זוֹמְמִין,**
45 **וְהַמֵּסִית[66], וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[67]; שֶׁהֲרֵי בְּכֻלָּן נֶאֱמַר:**
46 **יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ.**

48) ייעלם ויסתפק. 49) על־פי הסברה והיקשי ההגיון. 50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. 51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. 52) בכתי"ת: קיבל. 53) שהיתה בנויה מאבנים מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה,

מ"ד. ובתויו"ט ובתפא"י שם). 54) משנה בסנהדרין פו, ב. 55) למד שנית. 56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"ו: "ולמד לאחרים". 57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"ו. 58) סנהדרין פח, ב. 59) לזכות עצמו ולהצלתו. 60) שם. 61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית־דין של עשרים ושלשה (שם טז, א וברש"י). 62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית־דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פי"ד הי"א, ש"אין דנים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית־דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית־דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית־הדין אח"כ מירושלים, אין ממיתים אותו. וראה דברי רבינו־תם ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית־דין. 63) בחול המועד, שביו"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פי"א ה"ב), וראה שם פי"ג, ה"ח. 64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". 65) ומכריזים במקום שהרבים נקבצים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. 66) לעבוד ע"ז. 67) ומדברי רבינו לקמן פ"ז, הי"ג: "כותבים לכל ישראל, בבית־דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו מבית־דין שבעירו בכתב. וכן לעיל הל' עדות פי"ח ה"ז לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פי"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעתם מעלים לירושלים להמיתם שם ברגל, וראה ב"חסדי דוד" שם. וראוי להעיר, שבהל' ע"ז פ"ה, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה שסמך על דבריו כאן.

יום שישי כ"ד סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת. דברים המביאים לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאינה מביאה לידי עונש כרת.

1 **א. זֶה שֶׁחָלַק עַל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל**
2 **זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[2], בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן אוֹסְרִים**
3 **וְהוּא מַתִּיר בֵּין שֶׁהָיוּ הֵן מַתִּירִין וְהוּא אוֹסֵר - הֲרֵי**
4 **זֶה חַיָּב מִיתָה[3]. אֲפִלּוּ הוּא הָיָה אוֹמֵר מִפִּי הַקַּבָּלָה,**
5 **וְאָמַר: כָּךְ קִבַּלְתִּי מֵרַבּוֹתַי, וְהֵן אוֹמְרִים: כָּךְ נִרְאֶה**
6 **בְּעֵינֵינוּ שֶׁהַדִּין נוֹתֵן[4], הוֹאִיל וְנָשָׂא וְנָתַן[5] עֲלֵיהֶן**
7 **בַּדָּבָר, וְעָשָׂה אוֹ שֶׁהוֹרָה לַעֲשׂוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְאֵין**
8 **צָרִיךְ לוֹמַר אִם הֵם מוֹרִים מִפִּי הַקַּבָּלָה[6]. וְכֵן אִם**
9 **חָלַק עֲלֵיהֶם בִּגְזֵרָה מִן הַגְּזֵרוֹת שֶׁגָּזְרוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ**
10 **בִּשְׁגָגָתוֹ חַטָּאת וּזְדוֹנוֹ כָּרֵת, כְּגוֹן שֶׁהִתִּיר הֶחָמֵץ[7]**
11 **בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר בְּנִיסָן בְּשָׁעָה שִׁשִּׁית[8], אוֹ אֲסָרוֹ**
12 **בַּהֲנָאָה בְּשָׁעָה חֲמִישִׁית[9] - הֲרֵי זֶה חַיָּב מִיתָה[10]. וְכֵן**
13 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי ייפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף כאן" וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. 3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. 4) מצד הסברא והעיון העצמי. 5) דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". 6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פח, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. 7) אכילת חמץ. 8) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. 9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. 10) כיון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת. וראה ברמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשורש ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עבריינא" (=מי שעבר על איסור דרבנן מותר לקרותו עבריין) - הרי שלא הזכירו אלא את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה מן הגזירות - חייב (קרית מלך).

14 **ב. אֶחָד שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדָבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל**
15 **שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, אוֹ שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּדָבָר הַמֵּבִיא לִידֵי דָּבָר**
16 **שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. כֵּיצַד?**
17 **נֶחְלְקוּ בְּאִשָּׁה זוֹ אִם הִיא עֶרְוָה[11] אִם לָאו[12], אִם**
18 **מַרְאֵה דָם זֶה מְטַמֵּא בְּאִשָּׁה אוֹ לֹא[13], אִם זוֹ טְמֵאָה**
19 **לֵדָה אוֹ לֹא[14], אִם זוֹ זָבָה אוֹ לֹא[15], אִם חֵלֶב זֶה**
20 **אָסוּר[16] אוֹ מֻתָּר, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי חוֹלֵק בְּדָבָר**
21 **שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵיצַד**
22 **דָּבָר הַמֵּבִיא לִידֵי דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל**
23 **שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת? כְּגוֹן שֶׁנֶּחְלְקוּ בְּעִבּוּר שָׁנָה, אִם**
24 **מְעַבְּרִים עַד הַפּוּרִים אוֹ בְּכָל אֲדָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב;**
25 **שֶׁזֶּה מֵבִיא לִידֵי חָמֵץ בְּפֶסַח[17]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּדִין**
26 **מִדִּינֵי מָמוֹנוֹת אוֹ בְּמִנְיַן הַדַּיָּנִין[18] שֶׁדָּנִין דִּינֵי מָמוֹנוֹת**
27 **- הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לִדְבָרָיו שֶׁל זֶה שֶׁאוֹמֵר שֶׁזֶּה**
28 **חַיָּב לָזֶה, כֹּל שֶׁנָּטַל מִמֶּנּוּ - כְּדִין נָטַל, וְעַל פִּי בֵּית**
29 **דִּין נָטַל; וְלִדְבָרָיו שֶׁל זֶה שֶׁאוֹמֵר פָּטוּר, אוֹ שֶׁאָמַר**
30 **שֶׁאֵין אֵלּוּ רְאוּיִין לָדוּן[19], כֹּל שֶׁנָּטַל[20] - גָּזֵל הוּא**

1 בְּיָדוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[21]; וּלְדִבְרֵי
2 הָאוֹמֵר שֶׁלּוֹ נָטַל[22], הַבָּא עָלֶיהָ בְּמֵזִיד - עָנוּשׁ כָּרֵת,
3 בְּשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת[23]; וְנִמְצָא הַדָּבָר מֵבִיא לִידֵי דָּבָר
4 שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת. וְכֵן אִם
5 נֶחְלְקוּ בְּדִינֵי מַכּוֹת, אִם זֶה חַיָּב מַלְקוּת אוֹ אֵינוֹ, אוֹ
6 שֶׁחָלַק בְּמִנְיַן הַדַּיָּנִים שֶׁלּוֹקִין בִּפְנֵיהֶם[24] - הֲרֵי זֶה
7 חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ לוֹקֶה[25] - חוֹבְלִין הֵם
8 בּוֹ, וְחַיָּבִין לְשַׁלֵּם[26], וְכֹל שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן - כְּדִין נוֹטֵל;
9 וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר בֶּן מַלְקוּת הוּא[27], כֹּל שֶׁיִּטֹּל מֵהֶן -
10 גָּזֵל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[28].
11 וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בַּעֲרָכִין[29] אוֹ בַּחֲרָמִין[30], אִם זֶה חַיָּב
12 לִתֵּן אוֹ אֵינוֹ - הֲרֵי זֶה[31] חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר
13 אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן, אִם לָקְחוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה גָּזֵל,
14 וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[32]. וְכֵן אִם חָלַק
15 עֲלֵיהֶן בְּפִדְיוֹן קָדָשִׁים, אִם נִפְדּוּ אוֹ לֹא נִפְדּוּ[33] - הֲרֵי
16 זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פִּדְיוֹן, אִם
17 קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת[34]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ
18 בַּעֲרִיפַת הָעֶגְלָה[35], אִם אֵלּוּ חַיָּבִין לְהָבִיא אוֹ לֹא[36] -
19 הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר חַיָּבִים לְהָבִיא -
20 הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ[37] אִשָּׁה - אֵינָהּ
21 מְקֻדֶּשֶׁת[38]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּעָרְלָה[39]. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ
22 בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, אִם זֶה לָעֲנִיִּים אוֹ לְבַעַל הַבַּיִת[40]
23 - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר לְבַעַל הַבַּיִת -
24 הֲרֵי זֶה גָּזֵל בְּיַד הֶעָנִי, וְאִם קִדֵּשׁ בּוֹ אִשָּׁה - אֵינָהּ
25 מְקֻדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם חָלַק עֲלֵיהֶן בְּאָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאָה,
26 כְּגוֹן נִגְעֵי בָשָׂר[41] אוֹ נִגְעֵי בָתִּים[42] אוֹ נִגְעֵי בְּגָדִים[43]
27 - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר טָהוֹר - מֻתָּר
28 לְהִכָּנֵס בַּמִּקְדָּשׁ וְלֶאֱכֹל[44] קָדָשִׁים; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר
29 טָמֵא, אִם נִכְנַס[45] אוֹ אָכַל בְּמֵזִיד - עָנוּשׁ כָּרֵת,
30 וּבְשׁוֹגֵג - חַיָּב חַטָּאת. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ בְּטָהֲרַת מְצֹרָע,
31 אִם יֵשׁ לָזֶה[46] טָהֲרָה אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נֶחְלְקוּ
32 בְּהַשְׁקָאַת סוֹטָה, אִם זוֹ צְרִיכָה לִשְׁתּוֹת אוֹ אֵינָהּ
33 צְרִיכָה[47] - הֲרֵי זֶה חַיָּב; שֶׁהֲרֵי לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר
34 צְרִיכָה, אִם מֵת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁתִּשְׁתֶּה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה
35 לִיבָמָהּ[48]; וּלְדִבְרֵי הָאוֹמֵר אֵינָהּ צְרִיכָה - מִתְיַבֶּמֶת.
36 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - צְרִיכִין לִבְדֹּק וְלַחְקֹר אִם הָיְתָה
37 מַחֲלֹקֶת זוֹ מְבִיאָה לִידֵי דָּבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מֵבִיא לִידֵי
38 דָּבָר שֵׁנִי, אֲפִלּוּ אַחַר מֵאָה דְּבָרִים, אִם יָבוֹא בַּסּוֹף
39 לְדָבָר שֶׁזְّדוֹנוֹ כָּרֵת וְשִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, בֵּין שֶׁהָיָה הַזָּקֵן
40 מֵקֵל וְהֵן מַחְמִירִין בֵּין שֶׁהָיָה הוּא מַחְמִיר וְהֵן מְקִלִּין
41 - חַיָּב[49].

11) אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. 12) כגון, בתו מאנוסתו (=שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת), שאין איסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבת בתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה - הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב, הלכה ו). 13) כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן מהללאל מטמא (שם פז, ב). 14) כגון, ששפעה דם מתוך שבועיים (לילדתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טוהר של יולדת נקבה, שהם שישים ושישה יום (ראה ויקרא יב, ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב וראה הלכות איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). 15) כגון "קשתה שלושה ימים (=שראתה דם שלושה ימים רצופים מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה), ושפתה מעת לעת (=נחה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה, הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה ויום כלילי שבת ויומו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת (נדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב).
16) כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור, אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו), ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו.
17) שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברוה עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). 18) כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. 19) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. 20) התובע. 21) שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). 22) בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלוייה. 23) שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). 24) אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א).
25) שאינו חייב מלקות. 26) כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). 27) שבית־דין של שלושה דן דיני מכות. 28) סנהדרין פז, ב.
29) כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). 30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. 31) זקן ממרא זה. 32) סנהדרין שם. 33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ

הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. 34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). 35) שמביאים על מציאת חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, א־ג). 36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. 37) בכתב יד תימן: בה. 38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). 39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. 40) כמו ששנינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשינוי מעשה (סנהדרין פח, א). 41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטהר (שם פז, ב). 42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זווית (שם). 43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א). 44) שהרי שני דברים נפרדים הם. 45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. 46) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד־יז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. 47) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תיסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיו גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). 48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדין ערווה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשנה אחר מן השוק קידושיו תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשנה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושיו תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשנה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת־איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת־איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנוייה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. 49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

ג. וְאִם לֹא תָּבִיא הַמַּחֲלֹקֶת לִידֵי כָּךְ[50] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. חוּץ מִמִּצְוַת תְּפִלִּין בִּלְבַד[51]. כֵּיצַד? הוֹרָה לְהוֹסִיף טוֹטֶפֶת חֲמִישִׁית[52] בַּתְּפִלִּין וְיַעֲשֶׂנָּה[53] חָמֵשׁ טוֹטָפוֹת - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּתְּחִלָּה אַרְבָּעָה בָּתִּים כְּהִלְכָתָן זֶה[54], וְיָבִיא חֲמִישִׁית וִידַבֵּק בַּחִיצוֹן; שֶׁהַבַּיִת הַחִיצוֹן שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הָאֲוִיר[55] - תָּמִיד[56] פָּסוּל. וְחִיּוּב זָקֵן מַמְרֵא עַל דָּבָר זֶה - הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[57]. אֲבָל אִם נֶחְלְקוּ בִּשְׁאָר מִצְוֹת, כְּגוֹן שֶׁחָלַק בְּדָבָר מִדִּבְרֵי לוּלָב[58] אוֹ צִיצִית[59] אוֹ שׁוֹפָר, זֶה אוֹמֵר פָּסוּל, וְזֶה אוֹמֵר כָּשֵׁר, זֶה אוֹמֵר יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, וְזֶה אוֹמֵר לֹא יָצָא, זֶה אוֹמֵר טָהוֹר, וְזֶה אוֹמֵר שֵׁנִי לְטֻמְאָה[60] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[61]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

50) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. 51) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. 52) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לד, ב דיבור המתחיל לטטפת. 53) או שהוא בעצמו עשאה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. 54) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 55) כגון, זה שהוסיף בצידו דבר אחר, המסתירו מפני האוויר שבחוץ. 56) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. 57) שכל עניין ראיית הבית את האוויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פח, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירשו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין" וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים,

שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסלן. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בברייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת" וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה ורדב"ז). 58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. 59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. 60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. 61) אבל מכים ועונשים אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בניתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן להשביעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב הרוצח.

1 **א. הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ - נִסְקָל; שֶׁנֶּאֱמַר: אָבִיו וְאִמּוֹ**
2 **קִלֵּל, דָּמָיו בּוֹ[2]. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל בְּחַיֵּיהֶן אוֹ לְאַחַר**
3 **מִיתָתָן - הֲרֵי זֶה נִסְקָל[3]. וְצָרִיךְ עֵדִים[4] וְהַתְרָאָה,**
4 **כִּשְׁאָר כָּל מְחֻיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין[5]. וְאֶחָד הָאִישׁ**
5 **וְאֶחָד הָאִשָּׁה[6], וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[7]. וְהוּא**
6 **שֶׁיִּהְיוּ גְדוֹלִים[8] שֶׁהִגִּיעוּ לְכֹלַל הָעֲנָשִׁין.**

2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם בם" - מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א). וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתים רעות: קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאין המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה', להלן ה"ב), והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. 3) שנאמר: אביו ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק: "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו' - לרבות לאחר מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם - פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו, מנמק: כי הקללה מועילה, שיש היזק לאב לנשמתו, מה־שאין־כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית, ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער רוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). 4) שלא תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג), הכל מאותו הטעם (כסף־משנה). 5) בניגוד לזקן ממרא, השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". 6) שלא תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב'תוספות' שם ד"ה לרבות). 7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם). 8) בני שלש־עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

7 **ב. אֵינוֹ חַיָּב סְקִילָה עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בְּשֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת**
8 **הַמְיֻחָדִין[9]; אֲבָל אִם קִלְּלָם בְּכִנּוּי[10] - פָּטוּר מִן**
9 **הַסְּקִילָה[11], וְלוֹקֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקֶה עַל קִלְלַת כָּל אָדָם**
10 **כָּשֵׁר מִיִּשְׂרָאֵל[12].**

9) המיוחדים בזה, שאסור למחקם. ושבעה שמות הם: "השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, וא־ל, אלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון ורחום, ארך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. 11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונוקב שם ה'... בנקבו שם יומת", "מה תלמוד־לומר "שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם". 12) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א "המקלל עצמו וחבירו, בכולן עובר בלא־תעשה", וכן בירושלמי שם פ"ד, ה"י.

11 **ג. וְכֵן הַמְקַלֵּל אֲבִי אָבִיו וַאֲבִי אִמּוֹ - הֲרֵי זֶה כִּמְקַלֵּל**
12 **אֶחָד מִשְּׁאָר הַקָּהָל[13].**

13) שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אבי אביו; ואת אמו - ולא את אבי אמו".

13 **ד. אַזְהָרָה שֶׁל מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מִנַּיִן?[14] עֹנֶשׁ**
14 **שָׁמַעְנוּ בְּפֵרוּשׁ, אֲבָל הָאַזְהָרָה הֲרֵי הִיא בִּכְלָל לֹא**
15 **תְּקַלֵּל חֵרֵשׁ[15]. הוֹאִיל וְהוּא מֵזְהָר שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם**
16 **מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי אָבִיו בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל[16].**

14) והלא אין עונשים אלא־אם־כן מזהירין, כמבואר בסנהדרין נו, ב. 15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו ושפלותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכתוב לומר, שאפילו חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו ה"א, וכביאורנו שם. 16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם? תלמוד־לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם מנין? תלמוד־לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

17 **ה. הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ[17] - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק; שֶׁנֶּאֱמַר:**
18 **מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת[18]. וְצָרִיךְ עֵדִים[19]**
19 **וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל מְחֻיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין[20]. וְאֶחָד**

הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַטֻּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. וְהוּא שֶׁיִּגִּיעוּ לִכְלַל עֲנָשִׁין. אֵינוֹ חַיָּב חֶנֶק עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן חַבּוּרָה; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה - הֲרֵי זֶה כְּמַכֶּה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל[21]. וְהַמַּכֶּה אוֹתָן לְאַחַר מִיתָה - פָּטוּר[22].

17) שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד. 18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סייף, שהיא חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סייף (מכות ח, ב). וראה סנהדרין שם. 19) ראה לעיל בביאורנו אות ג. 20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינן (=משווים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). 21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל' סנהדרין פי"ט ה"ד, אות קלא. 22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

ו. מִי שֶׁהִכָּה אֶת אָבִיו עַל אָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ - חַיָּב[23] וְנֶהֱרָג. שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיֵּעָשֶׂה חֵרֵשׁ בְּלֹא חַבּוּרָה, אֶלָּא יָצָאת טִפַּת דָּם בִּפְנִים[24] בָּאֹזֶן וְנִתְחָרֵשׁ.

23) מיתת חנק. 24) בבא־קמא פו, א. ובכת"י תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.

ז. הַמַּקִּיז דָּם לְאָבִיו[25], אוֹ שֶׁהָיָה רוֹפֵא וְחָתַךְ לוֹ בָּשָׂר אוֹ אֵבֶר - פָּטוּר[26]. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר, לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה. אוֹ לְהוֹצִיא סִלּוֹן[27] מִבְּשַׂר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - לֹא יוֹצִיא, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה חַבּוּרָה[28]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁיֵּשׁ שָׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת; אֲבָל אִם אֵין שָׁם מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶלָּא הוּא, וַהֲרֵי הֵן מִצְטַעֲרִין - הֲרֵי זֶה מַקִּיז וְחוֹתֵךְ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְשָׁהוּ[29] לַעֲשׂוֹת.

25) לרפואה. 26) סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הזיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. 27) קוץ. 28) והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). 29) האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.

ח. אַזְהָרָה שֶׁל מַכֵּה אָבִיו מִנַּיִן? עֹנֶשׁ שֶׁמַּעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ. הוֹאִיל וְהוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[30] - הֲרֵי אָבִיו וְאִמּוֹ בַּכְּלָל[31].

30) שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציוה הכתוב שלא להכותו על רשעו, קל־וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, הי"ב. 31) מכילתא לשמות כא, טו. ונזכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חינוך" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הרוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשהו... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מְנָעָנוּ בדברים, והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.

ט. שְׁתוּקִי[32] - חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו[33]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּבְדְּקָה[34] אִמּוֹ וְאָמְרָה: בֶּן פְּלוֹנִי הוּא[35] - אֵינוֹ נִסְקָל אוֹ נֶחֱנָק עַל פִּיהָ[36]. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הָעוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים - אֵינוֹ חַיָּב לֹא עַל אָבִיו וְלֹא עַל אִמּוֹ[37]. וְכֵן גֵּר שֶׁהוֹרָתוֹ[38] שֶׁלֹּא בִּקְדֻשָּׁה[39], אַף עַל פִּי שֶׁלֵּדָתוֹ בִּקְדֻשָּׁה[40] - אֵינוֹ חַיָּב עַל מַכַּת אָבִיו וְקִלְלָתוֹ[41].

32) שנולד לאמו הפנויה, שנתעברה בזנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, הי"ב: "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו", ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסי אביו, שאינו יורשו, שהרי הבנים מדחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. 33) על הכאתו או על קללתו. 34) נשאלה ונחקרה. 35) של איש כשר, שאינו שתוקי. 36) אינה נאמנת לחייבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חייב על אמו, אף־על־פי שאינו חייב על אביו". 37) שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחריו (יבמות כב, ב), וכדברי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה – גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חייב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנולד" שאין לו כל יחוס עמה (כסף־משנה). 38) הריונו. 39) שהולידו אביו כשהיה גוי. 40) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. 41) אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל "גר שנתגייר, כקטן שנולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם.

י. כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו, כָּךְ אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ. אֶת שֶׁהוּא חַיָּב עַל אָבִיו - חַיָּב עַל אִמּוֹ, וְזֶה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אָבִיו[42] - אֵינוֹ חַיָּב עַל אִמּוֹ[43].

42) שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פי"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פי"ד, הי"א. 43) ירושלמי יבמות פי"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרבי עקיבא שם. ובכל זאת חייב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חייב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חייב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חייב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף־משנה ורדב"ז).

יא. הַגֵּר אָסוּר לְקַלֵּל אָבִיו הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּלְהַכּוֹתוֹ. וְלֹא יְבַזֵּהוּ. כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: בָּאוּ מִקְּדֻשָּׁה חֲמוּרָה לִקְדֻשָּׁה קַלָּה[44], שֶׁהֲרֵי זֶה מְבַזֶּה אָבִיו. אֶלָּא נוֹהֵג בּוֹ מִקְצָת כָּבוֹד[45]. אֲבָל הָעֶבֶד[46] - אֵין לוֹ יִחוּס[47], אֶלָּא

1 **הֲרֵי אָבִיו כְּמִי שֶׁאֵינוֹ אָבִיו לְכָל דָּבָר[48], אַף עַל פִּי**
2 **שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ[49].**

44) שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזהר עליו בעונש, כמבואר בנזיר סא, א. ועכשיו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור ערות בגרים. 45) כבימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו שאמרו ב'מדרש רבה' (לך־לך פל"ט): "אמר לו הקב"ה (=לאברהם), לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". 46) עבד כנעני. 47) אינו מתייחס אחר אביו. 48) כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל מודים בעבד שאין לו חייס (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו, ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". 49) האב והבן ונתגיירו, הרי הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור שמח" הביא ראיה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "יש מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שמותר לו לבזותו.

3 **יב. מִי שֶׁהָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ רְשָׁעִים גְּמוּרִים וְעוֹבְרֵי**
4 **עֲבֵרוֹת, אֲפִלּוּ נִגְמַר דִּינָן לַהֲרִיגָה וְהֵם יוֹצְאִים לֵהָרֵג**
5 **- אָסוּר לְהַכּוֹתָן וּלְקַלְלָם[50]. וְאִם קִלֵּל אוֹ חָבַל כָּהֵן**
6 **- פָּטוּר[51]. וְאִם עָשׂוּ תְּשׁוּבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב, וְנֶהֱרָג**
7 **עֲלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי הֵן יוֹצְאִין לְמִיתָה[52]. בַּמֶּה**
8 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּבְנוֹ; אֲבָל אַחֵר שֶׁבָּא וְהִכָּהוּ**
9 **וְקִלְּלוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה**
10 **- הֲרֵי זֶה פָּטוּר, הוֹאִיל וְהוּא הוֹלֵךְ לְמִיתָה[53]. וְאִם**
11 **בִּיְּשׁוֹ - חַיָּב בִּקְנַס הַמְבַיֵּשׁ[54].**

50) כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח (שמש בית־דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך הי"ג. ובזוהר פרשת ויצא קסד, ב מצינו, שרחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים, למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין בנה (שיורי ברכה ליו"ד סי' רמא סעיף ד). 51) סנהדרין שם עמ' א, שנאמר (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו. כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. 52) אין זה גרוע ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חייב. ואע"פ שהמכה אביו לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חייב עד שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתה אין חבורה, אבל זה חי הוא אלא שסופו למות (רש"י שם עמ' ב). 53) והתורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקויים שבעמך, שראוי להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן פ"ז, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו דם". 54) בקנס שחייב כל מבייש לפי גודל הבושה. וכוונת רבינו שהמבייש חייב לתת הקנס לבנים היורשים, שהרי גרם להם בושה בביישו את אביהם, וכמו שאמרו (סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חייב", שהרי נתביישו בניו, והוא־הדין כאן. אלא שבהל' חובל ומזיק פ"ג ה"ג, כותב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו, אין גובים בושת זו מן המבייש, ואם תפסו היורשים אין מוציאים מידם", משום שזאת היא בעיא שלא נפשטה בבבא־קמא פו, ב. ומספק אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חייב בקנס המבייש, כדין "ביישו ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היורשים - אין מוציאים מידם.

12 **יג. עָבַר אָבִיו וְאִמּוֹ עַל עֲבֵרָה שֶׁלּוֹקִין עָלֶיהָ, וְהָיָה**
13 **הוּא חַזָּן[55] לִפְנֵי הַדַּיָּנִים - לֹא יַכֶּה אוֹתָם. וְכֵן אִם**
14 **נִתְחַיְּבוּ נִדּוּי[56] - לֹא יִהְיֶה שָׁלִיחַ לְנַדּוֹתָם. וְלֹא יִדְחַף**
15 **אוֹתָם וְלֹא יְבַזֶּה אוֹתָם בִּשְׁלִיחוּת בֵּית דִּין, אַף עַל פִּי**
16 **שֶׁהֵן רְאוּיִין לְכָךְ וְלֹא עָשׂוּ תְּשׁוּבָה[57].**

55) שמש, המכה על־פי הדיינים. ראה לעיל הל' סנהדרין פט"ז, הי"א. 56) על שלא ציית לפסק־דין בית־הדין, או שביזה החכם וכדומה, ראה הל' תלמוד תורה פ"ו הי"ב, והי"ד, שאומרים עליו: "פלוני יהיה בשמתא" (שם פ"ז, ה"ב). 57) ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה, אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

17 **יד. לַכֹּל אֵין הַבֵּן נַעֲשֶׂה שָׁלִיחַ לְהַכּוֹתוֹ וּלְקַלְלוֹ, חוּץ**
18 **מִמְּסִית וּמַדִּיחַ[58]. שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה: לֹא תַחְמֹל וְלֹא**
19 **תְּכַסֶּה עָלָיו[59].**

58) אם היה אביו מסית את חבירו לעבודה־זרה או שהדיח רוב אנשי העיר לעבדה, ראה דברים יג, יד. 59) סנהדרין פה, ב. ושם לא הוזכר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב (השייך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח, וכן בשאילתות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

20 **טו. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה לִבְנוֹ - כָּךְ רָאִינוּ בּוֹ תָּמִיד,**
21 **שֶׁאֵינוֹ מַשְׁבִּיעוֹ בִּשְׁבוּעַת הָאָלָה[60], שֶׁהֲרֵי זֶה בָּא**
22 **לְקַלְקֵל אָבִיו, אֶלָּא מַשְׁבִּיעוֹ שְׁבוּעָה שֶׁאֵין בָּהּ**
23 **אָלָה[61]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[62], שֶׁהָאָב שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - אֵין**
24 **אֶחָד מֵאֶחָיו שֶׁל גֶּהֱרָג נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם[63]. וְלֹא עַל**
25 **הַכָּאָה וְלֹא עַל הַקְּלָלָה בִּלְבַד הִקְפִּידָה תּוֹרָה, אֶלָּא**
26 **אַף עַל הַבִּזָּיוֹן. שֶׁכָּל הַמְבַזֶּה אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֲפִלּוּ**
27 **בִּדְבָרִים וַאֲפִלּוּ בִּרְמִיזָה - הֲרֵי זֶה אָרוּר מִפִּי**
28 **הַגְּבוּרָה[64]. שֶׁנֶּאֱמַר: אָרוּר מְקַלֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ[65]. וַהֲרֵי**
29 **הוּא אוֹמֵר: עַיִן תִּלְעַג לְאָב[66] וְתָבֵז לִיקֹּהַת אֵם[67]**
30 **וְגוֹמֵר. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת עַל זֶה מַכַּת מַרְדּוּת**
31 **וְלַעֲנֹשׁ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[68].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארור מקלה אביו ואמו, והרי הוא אומר עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם וגו'".

והקשה הרדב"ז, לשם מה הביא הרמב"ם את הפסוק מהכתובים "עין תלעג לאב כו'" ולא הסתפק בפסוק מהתורה "ארור מקלה אביו ואמו כו'".

ויש לומר, שחיוב כיבוד אב ואם לא נאמר בבני נח, שהרי

הגמרא אומרת (סנהדרין נו, ב.) "שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", היינו שבני נח לא נצטוו על כיבוד אב ואם.

וא"כ קשה מדוע נענש חם על שלא נהג כבוד בנח אביו, וכן לבן נענש על ש"קפץ להשיב לפני אביו", אלא שהגם שאין על בני נח חיוב כיבוד אב ואם, הרי שיש עליהם חיוב שלא לבזותם, ואת זה משמיע הרמב"ם בפסוק הנ"ל. כי הנה נאמר "אלמלא לא ניתנה תורה כו'" היה צריך ללמוד כמה וכמה הנהגות מבעלי חיים, והפסוק שמביא הרמב"ם מדבר בהנהגת העורב ללעוג לאביו ולאמו, כי אמנם לבנ"י נאמר הציווי "ארור מקלה אביו ואמו" ועל בני נח אין חיוב לכבד אב ואם, אבל יש חיוב שלא לבזותם - ואותו ילמדו מהעורב.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 155 הערה 43)

60) שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא ארור לה', או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל' שבועות פי"א, ה"ט). 61) הריני נשבע בה'... שאיני חייב לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה בט"ז ליו"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשמם, שהמנהג לומר לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי קללת אביך. 62) בהל' רוצח פ"א, ה"ג. 63) להמית את אביו, ומקורו במכות יב, א. 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ומפרש רש"י שם: מקלה - מזלזל, לשון ונקלה אחיך. 66) אפילו ברמיזה בעין. 67) לקבוץ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקהת עמים" (בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב במשלי שם: "יקרוה עורבי נחל". 68) כמו שמצינו בחולין קי, ב שכפתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה (=למען יאריכון ימיך) אין בית־דין שלמטה מוזהר עליה, זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי שמכים אותו מכת מרדות ("לב אריה" לחולין שם).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) דיני כיבוד אב ואם ומוראם. כיבוד האב לאחר מותו. החיוב על האב שלא להכביד עולו על בניו, ולדקדק שלא יביאם לידי מכשול. איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם. חיוב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף. כיבוד אשת אביו או בעל אמו.

א. כִּבּוּד אָב וָאֵם - מִצְוַת עֲשֵׂה גְּדוֹלָה. וְכֵן מוֹרָא אָב וָאֵם. שָׁקַל[2] אוֹתָן הַכָּתוּב בִּכְבוֹדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ[3]. כָּתוּב: כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ, וְכָתוּב: כַּבֵּד אֶת יְיָ מֵהוֹנֶךָ. וּבְאָבִיו וְאִמּוֹ כָּתוּב: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְכָתוּב: אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא. כְּדֶרֶךְ שֶׁצִּוָּה עַל כְּבוֹד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל וּמוֹרָאוֹ, כָּךְ צִוָּה[4] עַל כְּבוֹדָם וּמוֹרָאָם[5].

2) השוה. 3) ובכת"י תימן: ככבודו וכמוראו. 4) קידושין לב, ב. 5) ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי שמעון בר יוחאי: "גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו, נאמר: כבד את אביך ואת אמך. ונאמר (משלי ג, ט): כבד את ה' מהונך, ממה אתה מכבדו ממה שחננך, מפריש לקט שכחה ופאה... ועושה סוכה ולולב... ומאכיל את העניים ואת הרעבים... אם יש לך, אתה חייב בכולם. ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל...כיבוד אם ואם, בין שיש לך הון, בין שאין לך הון - כבד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסבב על הפתחים".

ב. הַמְקַלֵּל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - בִּסְקִילָה, וְהַמְגַדֵּף[6] - בִּסְקִילָה. הִנֵּה הִשְׁוָה אוֹתָן בְּעֹנֶשׁ[7]. הִקְדִּים אָב לְאֵם לְכָבוֹד[8], וְהִקְדִּים אֵם לְאָב לְמוֹרָא[9]. לְלַמֵּד שֶׁשְּׁנֵיהֶם שָׁוִים, בֵּין לְמוֹרָא בֵּין לְכָבוֹד[10].

6) מברך את ה', ראה ויקרא כד, טו־טז. 7) קידושין ל, ב. ושם סיימו: "וכן בדין, ששלשתם שותפים בו... בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם, כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". 8) ככתוב: כבד את אביך ואת אמך. 9) ככתוב: איש אמו ואביו תיראו. 10) אלא מתוך שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ומתוך שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה - הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב (שם לא, א).

ג. אֵי זֶהוּ מוֹרָא, וְאֵי זֶהוּ כָּבוֹד? מוֹרָא - לֹא עוֹמֵד בִּמְקוֹמוֹ[11], וְלֹא יוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ[12], וְלֹא סוֹתֵר אֶת דְּבָרָיו, וְלֹא מַכְרִיעַ אֶת דְּבָרָיו[13]. וְלֹא יִקְרָא לוֹ בִּשְׁמוֹ, לֹא בְּחַיָּיו וְלֹא בְּמוֹתוֹ, אֶלָּא אוֹמֵר: אַבָּא מָרִי[14]. הָיָה שֵׁם אָבִיו אוֹ שֵׁם רַבּוֹ כְּשֵׁם אֲחֵרִים - מְשַׁנֶּה אֶת שְׁמָם[15]. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין נִזְהָר בְּכָךְ אֶלָּא בְּשֵׁם שֶׁהוּא פֶּלֶא[16], שֶׁאֵין הַכֹּל דָּשִׁין בּוֹ[17]; אֲבָל הַשֵּׁמוֹת שֶׁקּוֹרְאִין בָּהֶן אֶת הָעָם, כְּגוֹן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מֹשֶׁה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל זְמַן - קוֹרֵא בָהֶן לַאֲחֵרִים[18] שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין בְּכָךְ כְּלוּם[19]. אֵי זֶהוּ כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה - מִשֶּׁל הָאָב[20]. וְאִם אֵין מָמוֹן לָאָב, וְיֵשׁ מָמוֹן לַבֵּן - כּוֹפִין אוֹתוֹ וְזָן אָבִיו וְאִמּוֹ כְּפִי מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל[21]. וּמוֹצִיא וּמַכְנִיס וּמְשַׁמְּשׁוֹ בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁהַשַּׁמָּשִׁים מְשַׁמְּשִׁים בָּהֶן אֶת הָרַב[22]. וְעוֹמֵד מִפָּנָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹמֵד מִפְּנֵי רַבּוֹ[23].

11) במקום המיוחד לו, לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו בעצה (רש"י לקידושין לא, ב) או במקום המיוחד לו להתפלל (יו"ד סי' רמ סעיף ב). 12) במקום המיוחד לו להסב בביתו (יו"ד שם). 13) אם היה אביו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יאמר: נראים לי דברי אבא, שנראה כמכריע את דבריו, אלא אם יש לו להשיב על החולק - משיב (קידושין לא, ב וכפירוש הרמ"ה הובא בכסף־משנה). 14) שם. "חכם - משנה שם אביו", ומפרש רש"י: אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו... אומר: כך אמר אבא מורי, וראה לקמן ה"ה. 15) של אחרים, שהשומע יחשוב שקורא את אביו או רבו, ויש כאן זלזול (רדב"ז). ומקור דברי רבינו ב"תשובות הגאונים" הובאו

דבריהם ב"הערוך" ערך אביי, וכן בתוספות הרא"ש להוריות יד, א, שרבה קרא לתלמידו בן אחיו: "אביי", אע"פ ששמו האמיתי היא: נחמני - מפני שגם שמו של אבי רבה היה: נחמני, ולא רצה לקראו בשמו מפני כבוד אביו, וקרא אותו: אביי בלשון ארמית, כאדם שקורא: אבי, ויצא מזה: אביי. ורבא שהיה חבירו של אביי, קרא לו בשמו נחמני, ראה שבת לג, א (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ, ס"ק ז), וראה גיטין לד, ב ברש"י ד"ה והלכתא כנחמני. 16) מופלא ומובדל משאר שמות האנשים, כלשון הכתוב (שופטים יג, יח), "והוא פלאי". 17) רגילים. 18) שכן אנו מוצאים (כתובות קג, ב) שרבי אמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", למרות שזה היה שם אביו ורבו. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ה. 19) משמע מזה, שבפניו - אפילו בשמות אלה אסור לקרוא לאחרים, ולא ראינו את העם נזהר בזה? והרדב"ז ממליץ, שכל האיסור אינו אלא שקורא להם בשמם בלא תואר כבוד, אבל אם קורא אותם דרך כבוד, כגון ר' אברהם, או "סידי" אברהם - בערבית, אין בזה שום זלזול לאביו ורבו. 20) קידושין לב, א. וכפסק הרי"ף שם. ואע"פ ששנינו שם: "כבד את אביך... בחסרון כיס"? - הכוונה לביטול הבן ממלאכתו כדי לשמשו, כמבואר בגמרא שם. 21) בתורת צדקה, שכופים על הצדקה, כמבואר בכתובות מט, ב. ובהל' מתנות עניים פ"ז, ה"י. ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי יוסי ב"ר בון: "הלוואי ויהיו כל השמועות ברורות לי כזו, שכופין על הבן לזון את האב". 22) נדרים לח, ב: "מותר למלאות לו חבית של מים, ולהדליק לו את הנר" וכו' (הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק ט). 23) שחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלוא עיניו, עד שיתכסה ממנו, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ז. ובקידושין לא, ב אמרו: רב יוסף כשהיה שומע קול צעדי אמו, אמר: אקום מפני השכינה שבאה.

1 **ד. וְהָאָב שֶׁהָיָה תַּלְמִיד בְּנוֹ - אֵין הָאָב עוֹמֵד מִפְּנֵי**
2 **הַבֵּן[24], אֲבָל הַבֵּן עוֹמֵד מִפְּנֵי אָבִיו, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
3 **תַּלְמִידוֹ[25]. וְחַיָּב[26] לְכַבְּדוֹ בִּשְׁאָר דְּרָכָיו בִּשְׁעַת עֲשִׂיַּת**
4 **מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ וַעֲשִׂיַּת חֲפָצָיו. כֵּיצַד? הַנִּשְׁמָע בִּדְבַר**
5 **אָבִיו לְמָקוֹם[27] - לֹא יֹאמַר: מַהֲרוּנִי[28] בִּשְׁבִיל**
6 **עַצְמִי[29]! פָּטְרוּנִי[30] בִּשְׁבִיל עַצְמִי[31]! אֶלָּא: מַהֲרוּנִי**
7 **בִּשְׁבִיל אַבָּא[32]! פָּטְרוּנִי בִּשְׁבִיל אַבָּא! וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
8 **בָּזֶה, לְעוֹלָם יִכְלֹל בִּכְלַל דְּבָרָיו שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ בִּכְבוֹד**
9 **אָבִיו[33] וְשֶׁמִּתְיָרֵא מִמֶּנּוּ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"והאב שהיה תלמיד בנו... הבן עומד מפני אביו".

בגמרא "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו" היא איבעיא שלא נפשטה. הרמב"ם פסק ש"אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד בפני אביו", אבל הרא"ש כתב "ויעמדו זה מפני זה", ומביא שם: "אמרו עליו על המהר"ם מרוטנבורג שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו".

והרמב"ם אזיל לשיטתו, שבן חייב בכבוד אביו אפילו הוא רשע (פ"ו הי"א), ועאכו"כ אם הוא (רק) תלמידו.

(על־פי לקו"ש ח"ה עמוד 310 הערה 65)

24) למרות שהבן הוא רבו. 25) קידושין לג, ב. וכדעת רבינו חננאל, הובאה בר"ן שם. ולדעת הרא"ש שם, הואיל ושתי שאלות אלו הן בעיות שנשאלו בתלמוד ולא נפשטו, הרי זה ספק תורה ולהחמיר, ויעמדו זה מפני זה, ולכן ממשיך הרא"ש: "אמרו על רבינו מאיר מרוטנבורג, שמיום שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא אליו". וכן ביו"ד סי' רמ סעיף ז, שיש לחוש לבזיון התורה אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להתרחק זה מזה. 26) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: כאן התחלת הלכה. 27) אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו, וימלאו את רצונו בדברים שיאמר בשמו. 28) סדרו לי מהר את עניני. 29) שאני צריך ללכת. 30) שלחוני. 31) אע"פ שיודע שיכבדוהו כאביו. 32) שהוא צריך לי, יתלה הכבוד באביו (קידושין לא, ב וברש"י). 33) ולפיכך אם הוא יודע שאינו נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו, שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).

10 **ה. וְחַיָּב לְכַבְּדוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. כֵּיצַד? הָיָה**
11 **אוֹמֵר דְּבַר שְׁמוּעָה[34] מִפִּיו - לֹא יֹאמַר: כָּךְ אָמַר**
12 **אַבָּא; אֶלָּא אוֹמֵר: כָּךְ אָמַר אַבָּא מָרִי, אֲנִי כַּפָּרַת**
13 **מִשְׁכָּבוֹ[35]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר**
14 **חֹדֶשׁ שֶׁלְּאַחַר מִיתָתוֹ; אֲבָל לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[36]**
15 **- אוֹמֵר: זִכְרוֹנוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא[37].**

34) דבר הלכה. 35) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על נפשו. וכעין זה בנגעים פ"ב, מ"א: "רבי ישמעאל אומר: בני ישראל, אני כפרתם". 36) שכבר קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש. 37) שם וברש"י. וביו"ד סי' רמ סעיף ט, מוסיף שיש להחמיר אפילו בכתיבה להזכיר כנ"ל. וכתב הט"ז שם (ס"ק יג) שנוסח הגמרא הוא: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא, ולפיכך אלה החותמים: זלה"ה מחסרים הלמ"ד, וצריך לחתום: זללה"ה.

16 **ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חַיָּבִין בְּמוֹרָא וְכָבוֹד[38];**
17 **אֶלָּא שֶׁהָאִישׁ יֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהָאִשָּׁה אֵין בְּיָדָהּ**
18 **לַעֲשׂוֹת, שֶׁחֲרֵי רְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ[39]. לְפִיכָךְ, אִם**
19 **נִתְגָּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמְנָה - חֲרֵי שְׁנֵיהֶם[40] שָׁוִים[41].**

38) שהרי נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" - הרי כאן שנים. 39) בעלה, שמשועבדת לו. ואם אין בעלה מקפיד, חייבת בכל דבר האפשרי כמו האיש (ש"ך ליו"ד סי' רמ ס"ק יט). 40) האיש והאשה. 41) קידושין ל, ב. ובנוגע לנתאלמנה - מקורו בירושלמי פאה פ"א, ה"א.

20 **ז. עַד הֵיכָן הוּא כִּבּוּד אָב וָאֵם? אֲפִלּוּ נָטְלוּ כִּיס שֶׁל**
21 **זְהוּבִים שֶׁלּוֹ וְהִשְׁלִיכוּ בְּפָנָיו לַיָּם - לֹא יַכְלִימֵם[42],**
22 **וְלֹא יְצַעֵר[43] בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא יִכְעַס כְּנֶגְדָּם; אֶלָּא יְקַבֵּל**

גְּזֵרַת הַכָּתוּב[44] וְיִשְׁתֹּק. וְעַד הֵיכָן מוֹרָאָן? אֲפִלּוּ הָיָה לוֹבֵשׁ[45] בְּגָדִים חֲמוּדוֹת[46] וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ בִּפְנֵי הַקָּהָל, וּבָא אָבִיו וְאִמּוֹ[47] וְקָרְעוּ בְּגָדָיו וְהִכּוּהוּ בְּרֹאשׁוֹ וְיָרְקוּ בְּפָנָיו - לֹא יַכְלִימֵם, אֶלָּא יִשְׁתֹּק[48] וְיִירָא וְיִפְחַד מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים שֶׁצִּוָּהוּ בְּכָךְ. שֶׁאִלּוּ מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם גָּזַר עָלָיו דָּבָר שֶׁהוּא מְצַעֵר יָתֵר מִזֶּה - לֹא הָיָה יָכוֹל לְפַרְכֵּס[49] בַּדָּבָר; קַל וָחֹמֶר לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם כִּרְצוֹנוֹ.

42) שם לב, א. ואע"פ שרבינו פסק לעיל ה"ג שכיבוד אב אינו אלא משל האב - בכל זאת אסור לבן לצערו ולהכלימו אפילו כשהכיס הוא שלו. כי הבדל יש בין כיבוד לצער, שאפילו הוא מאבד לו את כל ממונו אסור לבן לצערו (כסף־משנה ורדב"ז). וגירסת רבינו בגמרא שם... "ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו? מכלימו שאני (=שונה), וכי הא דרבה" וכו' (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק יח). ולדעת הלחם־משנה, כוונת רבינו, אחרי שהשליך האב את הארנק אסור לבן לצערו, כי "מה שהיה היה", אבל ודאי טרם שהספיק להשליך את הכיס, מותר לבן להכלימו ולמנעו מלהפסיד את ממונו, כי אינו מצווה על כיבוד שיש בו חסרון כיס, וכן דעת הרמ"ה בטור יו"ד סי' רמ. 43) ובכת"י תימן: יצעוק. 44) שאמר: כבד את אביך ואת אמך וגו'. 45) בדפוס רומי ר"מ, וכן בויניציאה שי"א, חסרה כל הפיסקה, ולפיכך הקפתיה בסוגריים. 46) מלשון הכתוב בבראשית כז, טו. 47) בכת"י תימן: או אמו. 48) קידושין לא, א. וכתב הש"ך ביו"ד שם ס"ק א: אבל מותר (לבן) לתבעו בדין. 49) להתלבט ולהתחבט. ובחולין פ"ב, מ"ו: "עד שתפרכס ביד וברגל" - שתנענע באבריה.

ח. אַף עַל פִּי שֶׁבְּכָךְ נִצְטַוִּינוּ, אָסוּר לְאָדָם לְהַכְבִּיד עֲלוֹ עַל בָּנָיו[50] וּלְדַקְדֵּק בִּכְבוֹדוֹ עִמָּהֶם, שֶׁלֹּא יְבִיאֵם לִידֵי מִכְשׁוֹל[51], אֶלָּא יִמְחַל וְיִתְעַלֵּם[52]; שֶׁהָאָב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מָחוּל[53].

50) לדרוש מהם יותר מדאי. 51) שיסרבו לשמוע לו ויבעטו בו. 52) אם פגע בכבודו. 53) קידושין לב, א. ונפטר הבן מעונש, אם לא כיבדו (רדב"ז ח"א תקנד).

ט. וְהַמַּכֶּה בְּנוֹ גָּדוֹל - מְנַדִּין אוֹתוֹ[54], שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל[55].

54) אומרים לו: "פלוני זה בשמתא", והוא מרוחק מהציבור, ואין יושבים עמו בארבע אמות, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז ה"ב, וה"ד. 55) שגורם שיבעט בו, וב'נמוקי יוסף' למועד קטן יז, א מפרש: "שמא לא יוכל לעמוד בפני יצר הרע, ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה". וכן עשתה שפחתו של רבי, כשראתה אדם מכה את בנו הגדול, אמרה: יהא אדם זה כשמתא (מועד קטן שם). ואינו נקרא גדול לעניין זה, רק אחר כב או כד שנה (רש"י לקידושין ל, א ד"ה משיתסר, וביו"ד סי' רמ סעיף כ). וכשהוא נשוי, אפילו פחות מגיל זה נקרא גדול (רש"ל לקידושין שם, סימן סח).

י. מִי שֶׁנִּטְרְפָה[56] דַּעְתּוֹ שֶׁל אָבִיו אוֹ שֶׁל אִמּוֹ - מִשְׁתַּדֵּל לִנְהֹג עִמָּהֶם כְּפִי דַּעְתָּם עַד שֶׁיִּרֵחֵם עֲלֵיהֶן. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בְּיוֹתֵר - יַנִּיחֵם וְיֵלֵךְ לוֹ[57], וִיצַוֶּה אֲחֵרִים לְהַנְהִיגָם כָּרָאוּי לָהֶם[58].

56) נתבלבלה. 57) קידושין לא, ב: רב אסי היתה לו אם זקנה, אמרה לו: אני רוצה תכשיטין, עשה לה. אמרה לו: אני רוצה להנשא לגבר, שיהיה יפה כמוך, עזבה והלך לארץ ישראל. 58) מצד המוסר וההגינות. והראב"ד קובל: אין זו הוראה נכונה, אם הוא ילך ויניחם, למי יצוה לשמרם, והרדב"ז ממליץ על רבינו, שדווקא ביחס לבנה, אינה מתביישת ממנו, וגם אינו יכול לגעור בה, אבל אחרים גוערים בה, ואפשר ע"י הכאה תחזור משטותה, ומעשים בכל יום כיוצא בזה, אבל הבן אי־אפשר לו לעשות פעולות אלו, נמצאו דברי רבינו נכונים וצודקים.

יא. הַמַּמְזֵר[59] חַיָּב בִּכְבוֹד אָבִיו וּמוֹרָאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּטוּר[60] עַל מַכָּתוֹ וְקִלְלָתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה[61]. אֲפִלּוּ[62] הָיָה אָבִיו רָשָׁע וּבַעַל עֲבֵרוֹת - מְכַבְּדוֹ וּמִתְיָרֵא מִמֶּנּוּ[63]. רָאָהוּ עוֹבֵר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה - לֹא יֹאמַר לוֹ: אַבָּא, עָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה[64]! אֶלָּא יֹאמַר לוֹ: אַבָּא, כָּתוּב בַּתּוֹרָה כָּךְ וְכָךְ? כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ, וְלֹא כְּמַזְהִירוֹ[65].

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו".

אבל ה'טור' כתב ש"אביו רשע, כל זמן שלא עשה תשובה אינו חייב בכבודו".

ויש לומר שמחלוקתם תלויה לכאורה בשני הפירושים ברש"י על הפסוק "וימת תרח בחרן". א. "ולמה הקדים מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהיה הדבר מפורסם לכל, ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו כו'". ב. "ועוד, שהרשעים בחייהם קרויים מתים".

התירוץ ש"שלא יהיה הדבר מפורסם", מתאים לדעת הרמב"ם כי זה שהיה רשע אינו סיבה שלא לכבדו, אבל התירוץ ש"הרשעים בחייהם קרויים מתים" מתאים לדעת ה'טור' שאין חיוב בכבוד אביו רשע.

(על־פי לקו"ש ח"ה עמוד 309)

59) שנולד מאיסור ערוה, כגון שבא אביו על אחותו והוליד את זה. 60) ממיתה. 61) שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך. וזה שבא על ערוה, אינו עושה מעשה עמך - כל עוד שלא עשה תשובה (יבמות כב, ב). 62) בכת"י תימן: שאפילו. 63) וכן פסק הרי"ף ליבמות שם, אע"פ שהבן פטור על הכאתו וקללתו, כשלא עשה אביו תשובה - אבל איסור יש בהכאתו, אפילו כשלא חזר בתשובה, כמו ששנינו (סנהדרין פה, ב): "לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית". וראה לעיל פ"ה הי"ב, ובביאורנו שם אות מט. ואע"פ שבהל' מלוה פ"ד ה"ד, פסק רבינו: "הניח להם אביהם פרה וטלית של ריבית וכל דבר המסוים, חייבים להחזיר מפני כבוד

אביהם, במה דברים אמורים כשעשה תשובה... אבל אם לא עשה תשובה, אין חוששים לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירים". ומקורו בבבא־מציעא סב, א - הרי שאינם חייבים בכבודו? שם מדובר כשמת בלא תשובה, שאינו יכול עוד לתקן את אשר עיוות, וכאן מדובר כשאביו חי, ויש תקוה שיחזור בתשובה, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור, שהחי מצטער (רדב"ז). וב"אור שמח" הביא ראיה לדעת רבינו שממזר חייב בכבוד אביו, שכן בסנהדרין עא, א אמרו: שאם אמו אינה ראויה לאביו, כגון שהיא אסורה עליו בעונש כרת או מיתת בית־דין (שהבן הנולד מהם הוא ממזר), נידון הבן כסורר ומורה, אם חטא ולא שמע לקולם, ככתוב: בננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו', והרי שם לא עשה אביו תשובה, שהרי אמו נמצאת אצל אביו, ובכל זאת נתחייב אם לא שמע לקולם, והרי כל ענשו מתחייב מצד כיבוד הורים, שהרי אם רצו אביו ואמו למחול, מוחלים לו, ראה לקמן פ"ז ה"ח, ומכאן שגם ממזר מצווה על כיבוד אב ואם. 64) שהרי מצערו בכך, וגם פוגע בכבודו. 65) קידושין לב, א. והוא יבין מעצמו ולא יתבייש (יו"ד סי' רמ סעיף יא).

1 **יב. מִי שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תּוֹרָה, בֵּין**
2 **שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה אוֹ לְבַטֵּל מִצְוַת**
3 **עֲשֵׂה, אֲפִלּוּ שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[66] - הֲרֵי זֶה לֹא יִשְׁמַע לוֹ.**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ**
5 **- כֻּלְּכֶם חַיָּבִין בִּכְבוֹדִי[67].**

66) של החכמים, כגון הדלקת נר חנוכה או נר של שבת, ראה הל' שבת פ"ה, ה"א. 67) יבמות ו, א. ובבבא־מציעא לב, א הדגישו: "אני ה' אלהיכם - כולכם חייבים בכבודי". וראה רש"י ליבמות ה, ב ד"ה כולכם. ואפילו מצוות של "דבריהם" - הואיל והתורה ציותה (דברים יז, יב): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", הרי הם כדברי תורה (כסף־משנה), וכלשון רבינו פ"א, ה"ב: "ואחד הדברים שעשאום סייג לתורה... מצות־עשה לשמוע להם, והעובר על כל אחד מהם, עובר בלא־תעשה".

6 **יג. אָמַר לוֹ אָבִיו: הַשְׁקֵנִי מַיִם; וְיֵשׁ בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת**
7 **מִצְוָה[68]: אִם אֶפְשָׁר לַמִּצְוָה שֶׁתֵּעָשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים**
8 **- תֵּעָשֶׂה, וְיִתְעַסֵּק בִּכְבוֹד אָבִיו; שֶׁאֵין מְבַטְּלִין מִצְוָה**
9 **מִפְּנֵי מִצְוָה. וְאִם אֵין שָׁם אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹתָהּ - יִתְעַסֵּק**
10 **בַּמִּצְוָה וְיַנִּיחַ כְּבוֹד אָבִיו; שֶׁהוּא וְאָבִיו חַיָּבִים בִּדְבַר**
11 **מִצְוָה[69]. וְתַלְמוּד תּוֹרָה גָּדוֹל מִכִּבּוּד אָב וָאֵם[70].**

68) כגון לקבור את המת או ללוותו. 69) קידושין לב, א. וכל זה במצוה שזמנה עובר, שאילו אין זמנה עובר, אפילו אם אין אחרים לעשותה עוסק תחילה בכבוד אביו, ואח"כ הוא מתפנה לעשיית המצוה (כסף־משנה בשם הרא"ש). 70) כמו ששנינו (פאה פ"א, מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובמגילה טז, ב אמרו: "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר (י"ד שנים למד תורה בבית עבר), לא נענש" על ביטול כיבוד אביו, כשפירש מאביו, ועל שאר כל השנים שנשתהה בבית לבן נענש (רש"י שם).

12 **יד. אָמַר לוֹ אָבִיו: הַשְׁקֵנִי מַיִם; וְאָמְרָה לוֹ אִמּוֹ:**
13 **הַשְׁקֵנִי מַיִם; - מַנִּיחַ כְּבוֹד אִמּוֹ וְעוֹסֵק בִּכְבוֹד אָבִיו**
14 **תְּחִלָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאִמּוֹ חַיָּבִין בִּכְבוֹד אָבִיו[71].**

71) קידושין לא, א. וכן במשנה כריתות כח, א. וראה הל' אישות פט"ו, ה"כ: "וכן ציוו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". ומובן, שאם נתגרשה מאביו, כבוד שניהם שוה, ולאיזה מהם שירצה יקדים, כמבואר בקידושין שם, וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' רמ, סעיף יד.

15 **טו. חַיָּב אָדָם לְכַבֵּד אֶת אֵשֶׁת אָבִיו, אַף עַל פִּי**
16 **שֶׁאֵינָהּ אִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאָבִיו קַיָּם; שֶׁזֶּה בִּכְלַל כְּבוֹד**
17 **אָבִיו[72]. וְכֵן מְכַבֵּד בַּעַל אִמּוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאִמּוֹ קַיֶּמֶת[73];**
18 **אֲבָל לְאַחַר מִיתָתָהּ - אֵינוֹ חַיָּב[74]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
19 **שֶׁיִּהְיֶה אָדָם חַיָּב בִּכְבוֹד אָחִיו הַגָּדוֹל כִּכְבוֹד אָבִיו[75].**

72) כתובות קג, א, שנאמר: "כבד את אביך" - "את" לרבות אשת אביך. ושם מסופר, שרבינו הקדוש ציוה לבניו לפני מותו: "הזהרו בכבוד אמכם", והתכוון לאם חורגתם, שלאחר מותו אינם מצווים על כיבודה מצד הדין, אלא משום צוואתו. 73) שם, שנאמר "את אמך" - לרבות בעל אמך. 74) וביו"ד סי' רמ סעיף כא, מסיים: "ומכל־מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה". שהרי רבינו הקדוש ציוה לכבדה אף לאחר מותו, וכנ"ל אות סט (באר הגולה, שם). 75) כתובות שם "ואת אמך" - וא"ו יתירה, לרבות את אחיך הגדול. וביו"ד שם סעיף כב, מציין: "בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו". וראה ב"מגילת אסתר" ל"ספר המצוות" לרבינו שרש שני, שדעת רבינו, שהקטן חייב לכבד את אחיו הגדול, אפילו לאחר מיתת ההורים. תדע, שהרי לא התנה רבינו בחיוב כבוד אחיו הגדול שהוא רק בחיי ההורים, כדרך שהתנה באשת אביו. וראוי להעיר שביו"ד שם סעיף כד, אמרו: "חייב אדם לכבד חמיו". ומקורו במדרש 'שוחר טוב' תהלים ז, שכן דוד אמר לשאול חותנו (שמואל־א, כד, יב): "ואבי ראה גם ראה - מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו כאביו".

יום ש"ק כ"ה סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדוייק של חיוב בן סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו. אם הבת נידונית כסוררת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג, למי?

20 **א. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[2], הֲרֵי נִתְפָּרְשָׁה**
21 **בּוֹ סְקִילָה[3]; וְלֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר[4],**
22 **וְהֵיכָן הִזְהִיר? לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם - לֹא תֹאכַל**
23 **אֲכִילָה הַמְּבִיאָה לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים; וְזוֹ אֲכִילַת בֵּן**
24 **סוֹרֵר וּמוֹרֶה[5], שֶׁאֵינוֹ נֶחֱרָג אֶלָּא עַל אֲכִילָה מְכֹעֶרֶת**
25 **שֶׁאָכַל. שֶׁנֶּאֱמַר: זוֹלֵל וְסֹבֵא. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ,**

1 שֶׁזּוֹלֵל הוּא הָאוֹכֵל בָּשָׂר בְּרַעַבְתָּנוּת, וְסוֹבֵא -
2 הַשּׁוֹתֶה יַיִן בְּרַעַבְתָּנוּת[6].

2) דברים כא, יח־כא. 3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת" (שם כא). 4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה, ובביאורנו שם. 5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על לאו שבכללות, ולאו זה כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש, לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות" (ספר המצוות לרבינו לא־תעשה קצה). 6) זכר לדבר, שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החינוך" מצוה רמח: "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמן ישורון ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם ליך שתהא מבעטת בי, אלא כרשינין שהאכלתיך". ודרך כלל אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים ... שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבונות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת החומר, תיחלש עיסת הנפש.. ועל כן תמנענו תורתינו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

3 ב. אֲכִילָה זוֹ שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ - דְּבָרִים הַרְבֵּה[7] יֵשׁ
4 בָּהֶם[8], וְהֵן כֻּלָּן הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה[9]. אֵינוֹ חַיָּב
5 סְקִילָה עַד שֶׁיִּגְנֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיִקְנֶה בָּשָׂר בְּזוֹל וְיַיִן
6 בְּזוֹל[10]; וְיֹאכַל וְיִשְׁתֶּה חוּץ מֵרְשׁוּת אָבִיו[11] בַּחֲבוּרָה
7 שֶׁכֻּלָּן רֵיקָנִין וּפְחוּתִין[12]; וְיֹאכַל הַבָּשָׂר חַי וְאֵינוֹ חַי,
8 מְבֻשָּׁל וְאֵינוֹ מְבֻשָּׁל, כְּדֶרֶךְ שֶׁהַגַּנָּבִים אוֹכְלִים[13],
9 וְיִשְׁתֶּה הַיַּיִן מָזוּג[14] כְּדֶרֶךְ שֶׁהַגַּרְגְּרָנִים[15] שׁוֹתִים.
10 וְהוּא שֶׁיֹּאכַל מִשְׁקַל חֲמִשִּׁים דִּינָרִין[16] מִבָּשָׂר זֶה
11 בְּמְלוּגְמָא אַחַת[17], וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לֹג[18] מִיַּיִן זֶה בְּבַת
12 אַחַת. גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ בִּרְשׁוּת
13 אָבִיו[19]; אוֹ שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אֲחֵרִים[20], וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ
14 הַמְכֹעֶרֶת בֵּין בִּרְשׁוּת אָבִיו בֵּין בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים - הֲרֵי
15 זֶה פָּטוּר[21]. וְכֵן אִם גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְאָכַל אֲכִילָה
16 מְכֹעֶרֶת כָּזוֹ בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, וְהָיְתָה אֲכִילַת מְצָוָה
17 אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם [אוֹ אֲכִילַת עֲבֵרָה אֲפִלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם]
18 - פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ - שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר
19 בַּאֲכִילָה זוֹ אֶלָּא עַל קוֹלָם. יָצָא זֶה שֶׁעָבַר בָּהּ עַל
20 דִּבְרֵי תּוֹרָה[22], אוֹ שֶׁאֲכָלָהּ בִּדְבַר מִצְוָה[23]. כֵּיצַד? אָכַל
21 אֲכִילָה זוֹ הַמְכֹעֶרֶת עִם הַחֲבוּרָה הָרָעָה שֶׁאוֹכֵל
22 עִמָּהֶם בִּדְבַר מִצְוָה[24], אוֹ שֶׁאֲכָלוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי
23 בִּירוּשָׁלַיִם[25], אֲפִלּוּ אֲכָלוֹ בְּתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים[26] שֶׁהִיא
24 מִצְוָה מִדִּבְרֵיהֶם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. וְכֵן אִם אֲכָלָהּ
25 מִנְּבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים[27] וּרְמָשִׂים[28], אֲפִלּוּ אָכַל
26 בְּתַעֲנִית צִבּוּר[29] שֶׁהִיא עֲבֵרָה מִדִּבְרֵיהֶם[30] - הֲרֵי זֶה
27 פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[31].

7) תנאים והגבלות. 8) בכתב יד תימן: בה. 9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. 10) אבל ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). 11) שאינו פוחד שם מאביו. 12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב וברש"י). 13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד א) אמרו: "בשר חי", ופירשו: שזהו מבושל ואינו מבושל. ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל ואינו מבושל. 14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם). 15) הסובאים. 16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעה משקל שש עשרה שעורות". 17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א, משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכנ"ל. 18) שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. 19) שפוחד שלא יראנו אביו. 20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת. 21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך ולהתמיד בהם, אין לחוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה לסוף דעתו, שסופו לכלות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזלול בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. 22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב). 23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. 24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. 25) שגנב ממעות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". 26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה ח. 27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו שקץ הם". 28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב ובביאורנו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד. ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. 29) שבית דין גוזר על הציבור להתענות. 30) כדברי רבינו בהלכות תעניות פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". 31) סנהדרין ע, ב.

28 ג. אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר בְּהֵמָה, אַף עַל פִּי

שֶׁאָכַל אֲכִילָה זוֹ מִבְּשַׂר הָעוֹף - פָּטוּר. וְאִם אָכַל אֲכִילָה זוֹ מִבְּשַׂר בְּהֵמָה, וְהַשְּׁלִים הַחֲמִשִּׁים דִּינָרִים מִבְּשַׂר הָעוֹף[32] - חַיָּב. שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן - פָּטוּר[33].

32) כזית ממנו (רש"י שם). 33) שם.

ד. אָכַל בָּשָׂר חַי וְשָׁתָה יַיִן חַי[34] - פָּטוּר; שֶׁזֶּה קָרֵי[35] הוּא, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהִמָּשֵׁךְ בָּזֶה[36]. וְכֵן אִם אָכַל בָּשָׂר מָלִיחַ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לִמְלִיחָתוֹ[37], אוֹ שָׁתָה יַיִן מִגִּתּוֹ[38] - פָּטוּר; שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְהִמָּשֵׁךְ בָּזֶה.

34) בלתי מזוג במים. 35) מקרה, שאין אדם נוהג לאכול בשר ויין כשהם חיים. 36) שם עמוד א. ואמר החכם (שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידיים". 37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. 38) כשהוא יוצא מן הגת ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיין ישן, וכל זמן שהוא תוסס (=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתייה (סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו ארבעים יום מסחיטתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לעניין נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א.

ה. לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב קָטָן[39] שֶׁלֹּא בָּא לִכְלַל הַמִּצְוֹת. וְכֵן אִישׁ שֶׁגָּדַל וַהֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ - אֵינוֹ נִסְקָל מִפְּנֵי שֶׁגָּנַב וְאָכַל וְשָׁתָה אֲכִילָה זוֹ הַמְכֹעֶרֶת[40]. הָא כֵּיצַד[41]? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּבֶן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, עַד שֶׁיַּקִּיף[42] כָּל הַגִּיד[43]; וְאַחַר שֶׁיַּקִּיף הַשֵּׂעָר כָּל הַגִּיד - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ וְאֵינוֹ נִסְקָל.

39) פחות משלוש עשרה שנה. 40) שנאמר: "בן סורר" - בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). 41) מהו הזמן, שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. 42) בכתב יד תימן: עד שיקיף השיער. 43) שם, שנאמר: וכי יהיה לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

ו. כָּל יָמָיו שֶׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מֵאַחַר שֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[44]. לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁתִּתְעַבֵּר אִשְׁתּוֹ[45] וְיִהְיֶה עֻבָּרָהּ נָכָר בִּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[46], וְנֶאֱמַר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - וְלֹא אָב[47] סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הָא לָמַדְתָּ[48], שֶׁאִם הִקִּיף הַשֵּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד קֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִים שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[49].

44) שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות אישות פרק ב, הלכה י. 45) ממנו, אחרי שהביא שתי שערות. 46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא, ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה הרה". 47) סנהדרין סט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב".

48) מכאן אתה למד. 49) שאם נתקבל מפי השמועה, שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה קודם שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממילא אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השיער, שהרי אז הוא "אב", נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים; מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שיער, אינו נעשה סורר ומורה (שם).

ז. כֵּיצַד דָּנִין בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה? מְבִיאִין אוֹתוֹ אֲבִיו וְאִמּוֹ תְּחִלָּה לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[50] וְאוֹמְרִין לָהֶן: בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וּמְבִיאִין שְׁנֵי עֵדִים שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וְקָנָה בָּשָׂר וְיַיִן בַּמֶּה שֶׁגָּנַב, וְאָכַל אוֹתָהּ אֲכִילָה הָאֲמוּרָה אַחַר הַהַתְרָאָה[51]. וְזוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה. וּמַלְקִין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר חַיָּבֵי מַלְקוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִסְּרוּ אֹתוֹ[52] וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם. חָזַר וְגָנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ - אָבִיו וְאִמּוֹ מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[53], וּמְבִיאִין שְׁנֵי עֵדִים וּמְעִידִין עָלָיו שֶׁגָּנַב וְאָכַל אֲכִילָה זוֹ הָאֲמוּרָה אַחַר שֶׁהִתְרוּ בּוֹ[54]. וְזוֹ הִיא עֵדוּת אַחֲרוֹנָה. אֲפִלּוּ הָיוּ הַשְּׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים[55] הֵם הָאַחֲרוֹנִים[56]. וְאַחַר שֶׁמְּקַבְּלִין עֵדוּתָן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ שֶׁמָּא הִקִּיף הַשֵּׂעָר אֶת כָּל הַגִּיד. אִם לֹא הִקִּיף וְלֹא שָׁלְמוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים - גּוֹמְרִין דִּינוֹ כְּדֶרֶךְ כָּל הַרוּגֵי בֵּית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיִּהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: בְּנֵנוּ זֶה - זֶהוּ שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם[58].

50) המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק ה, הלכה ד. 51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים, אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב וברש"י). 52) ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה, וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות (שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). 53) הדן דיני נפשות. 54) אביו ואמו. 55) העדים הראשונים. 56) תוספתא שם פרק י"א, משנה ג "בננו זה מלמד שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה". 57) הדיינים שחייבוהו מלקות. 58) שם עא, א.

ח. וְאִם מָחֲלוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ[59] קֹדֶם שֶׁיִּגָּמֵר דִּינוֹ[60] - פָּטוּר[61].

59) ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח, הלכה ו. 60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין. 61) ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו, אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך. וראוי להעיר, שרש"י בסנהדרין פח, ב מפרש: "אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם: ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין

אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי הנ"ל (משנה למלך).

ט. בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף הַשַּׁעַר מִלְּמַטָּה - פָּטוּר[62]. וְאִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח, אֲפִלּוּ הִזְקִין - כָּל עֵת שֶׁיִּמָּצֵא יִסָּקֵל; שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ - הֲרֵי הוּא כְּהָרוּג וְאֵין לוֹ דָּם[63].

62) שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר, כמבואר לעיל הלכה ה. 63) משנה בסנהדרין עא, ב.

י. הָיָה אָבִיו רוֹצֶה[64] וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה, אִמּוֹ רוֹצָה וְאָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ. הָיָה אֶחָד מֵהֶן גִּדֵּם אוֹ חִגֵּר אוֹ אִלֵּם אוֹ סוּמָא אוֹ חֵרֵשׁ - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְתָפְשׂוּ בוֹ - וְלֹא גִּדֵּמִים; וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ - וְלֹא חִגְּרִים; וְאָמְרוּ - וְלֹא אִלְּמִים; בְּנֵנוּ זֶה[65] - וְלֹא סוּמִים; אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ - וְלֹא חֵרְשִׁים[66].

64) להביאו לבית דין ולהאשימו. 65) משמע שמראים אותו באצבעם. 66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחרי כן, שאינו מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו, משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם (שם עמוד א וברש"י).

יא. גְּזֵרַת הַכָּתוּב הוּא שֶׁיִּסָּקֵל בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. אֲבָל הַבַּת - אֵינָהּ נִדּוֹנֶת בְּדִין זֶה, שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהִמָּשֵׁךְ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כְּאִישׁ[67]. שֶׁנֶּאֱמַר: בֵּן - וְלֹא בַּת[68], וְלֹא טֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[69].

67) ולא תבוא ללסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה בביאורנו לעיל הלכה ב. 68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראוייה להיות כבן סורר ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן - ולא בת". 69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים מספק.

יב. טֻמְטוּם שֶׁנִּקְרַע[70] וְנִמְצָא זָכָר - אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה - עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן מִשְׁעַת הַתְּרָאָה[71].

70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם לבבא בתרא קכו, ב). 71) משמע מזה, אילו היה נקרע לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם בדפוס ויניציאה שי"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת הווייה" וכפירוש הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק ב, הלכה ג.

יג. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה צָרִיךְ הַכְּרָזָה. כֵּיצַד מַכְרִיזִין עָלָיו? כּוֹתְבִין לְכָל יִשְׂרָאֵל: בְּבֵית דִּין פְּלוֹנִי סָקַלְנוּ פְּלוֹנִי מִפְּנֵי שֶׁהָיָה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה[72].

72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר (דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו ויראו" והשווה לעיל פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.

יד. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הֲרֵי הוּא כְּכָל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין שֶׁמָּמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶן[73]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָבִיו גָּרַם לוֹ סְקִילָה - הֲרֵי הוּא יוֹרֵשׁ כָּל נְכָסָיו[74].

73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד להרוגי המלך, שממונם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים פרק ד, הלכה ט. 74) ואין חושדים בו שמא עיניו נתן בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו באחאב, אחרי ששמע כי מת נבות, ויקם "לרדת אל כרם נבות היזרעאלי לרשתו" (מלכים־א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את ירושתו, וכן מצינו (שמואל־ב יד, ז) "ונמיתהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את היורש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבבם על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרוצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

הִלְכוֹת אֵבֶל

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשָׁלֹשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וַאֲפִלּוּ כֹּהֵן מְטַמֵּא וּמִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין[1]. וּלְפִי זֶה כָּלַלְתִּי הֲלָכוֹת אֵלּוּ בְּסֵפֶר זֶה[2], שֶׁהֵן מֵעֵין[3] קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה[4]. ב) שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא כֹּהֵן גָּדוֹל לְקְרוֹבִים. ג) שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עִם הַמֵּת בְּאֹהֶל. ד) שֶׁלֹּא יִטַּמֵּא כֹּהֵן הֶדְיוֹט לְנֶפֶשׁ אָדָם אֶלָּא לְקְרוֹבִים בִּלְבַד.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[5]

1) מתבארת בו המצוה להתאבל על הקרובים ומקורה בתורה. מאימתי יתחייב אדם באבל קרוביו שמתו, ובהרוגי מלכות שאין מניחים אותם להיקבר. תינוק שמת ביום היוולדו מה דין אבלו. ההבדל בין הרוגי מלכות להרוגי בית דין באבלם ובקבורתם. הפורשים מדרכי ציבור, והמומרים והמוסרים שמתו - מה דינם באבל. המאבד עצמו לדעת - איך מתעסקים עימו ושאר דברי אבלו.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם, הַיֵּטַב בְּעֵינֵי יְיָ[6]. וְאֵין אֲבֵלוּת מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד, שֶׁהוּא יוֹם

הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה[7]; אֲבָל שְׁאָר הַשִּׁבְעָה יָמִים - אֵינוֹ דִּין תּוֹרָה. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים - נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה הֲלָכָה[8]. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת וְשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה[9].

2) כמבואר לקמן פ"א, ה"ט. 3) בספר שופטים, הדן בתפקידי השופטים וסמכותם. 4) מענין. 5) הנזכרת בהרוגי בית־דין, ככתוב (דברים כא, כג): "כי קבור תקברנו ביום ההוא", וכבר הדגיש רבינו לעיל הל' סנהדרין פט"ו, ה"ח: "ולא הרוגי בית־דין בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא־תעשה", וראה לקמן פ"ד ה"ח, דינים מפורטים בזה. 6) לאכול קדשים ביום אנינותו על מות בניו, ומכיון שנדחית אכילת קדשים, שהיא מצות־עשה של תורה מפני האנינות, סובר רבינו שהאנינות, שהיא אבלות על הקרובים ביום הראשון למותם, היא מצות־עשה מן התורה (רדב"ז). וראה זבחים קא, א שאכילת קדשים באנינות, אסורה בקל־וחומר ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו" - קדשים (=החמורים ממעשר) לא כל־שכן. וב'ספר המצוות' עשה לז, כותב רבינו: "שנצטוינו שיתטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה (ויקרא כא, ב־ג)...מצוה זו עצמה היא מצות אֵבל. כלומר, שכל אדם מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ומחמת חומר חיוב זה, פֵּרֵש בכהן, שהוא מוזהר על הטומאה, שיתטמא על־כל־פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדיני האבלות... ובפירוש אמרו (מועד קטן יד, ב) "אבל אינו נוהג אבלות ברגל, אֵי אבלות דמעיקרא (שמלפני הרגל) הוא - אָתי 'עשה' דרבים (=שמחת החג שהיא מוטלת על כל ישראל), ודחי 'עשה' דיחיד". הנה נתבאר שחיוב האבלות הוא דאורייתא, ושהיא מצות־עשה". 7) דעת הגאונים הובאה ברי"ף לברכות פ"ב, וכן אמרו בגמרא שם טז, ב: שנאמר (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר", הרי שהאבל והמרירות אינם אלא יום אחד. וראה ברבינו יונה שם, שמביא שיטת "רבני צרפת" שאפילו האבילות של יום ראשון אינה אלא מדברי חכמים, ואע"פ שהאנינות היא דין תורה - אנינות לחוד, ואבילות לחוד. ומה שאסור באנינות - מותר באבלות, דוגמא לכך, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. 8) שאין אבלות אלא יום ראשון בלבד, ואין למדים דבר מקודם מתן־תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג, ה"ה), והשווה שבת קלה, א "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה". 9) ירושלמי כתובות פ"א, ה"א. ובירושלמי במועד קטן שם, דרשו: "והפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח, י) - מה חג שבעה, אף אבילות שבעה". וכן בבבלי כ, א.

ב. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאֵבֶל? מִשֶּׁיִּסָּתֵם הַגּוֹלֵל[10]. אֲבָל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִקְבַּר הַמֵּת - אֵינוֹ אָסוּר בִּדְבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בָּהֶן[11]. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה רָחַץ דָּוִד וְסָךְ כְּשֶׁמֵּת הַיֶּלֶד[12] טֶרֶם שֶׁיִּקָּבֵר[13].

10) לאחר שישימו את המת בקבר וימלאו הקבר עפר (מועד קטן כז, א). ובמדרש "שוחר טוב" פט"ז: "לא נקראו (=האבות) קדושים, עד שניתנו בארץ ונסתם הגולל בפניהם, שנאמר: לקדושים אשר בארץ המה". גולל - אבן גדולה שנותנים על הקבר לסותמו, מלשון: "וגללו את האבן" (רמב"ן ב'תורת האדם'). ורבינו בפירוש המשנה (אהלות פ"ב, מ"ד) אומר: "ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר, כאמרו: "אבן גלל" (עזרא ו, ד) ענינו מתגלגלת". 11) כגון תספורת וכיבוס, רחיצה וסיכה וכו', כמבואר לקמן פ"ה, ה"א. 12) אשר ילדה אשת אוריה לדוד (שמואל־ב יב, טו, כ). 13) שעדיין לא חלו עליו דיני אבלות, אבל דיני אנינות חלים על האונן, משעת מיתת המת עד שיקבר, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ו.

ג. הֲרוּגֵי מַלְכוּת שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְהִקָּבֵר[14], מֵאֵימָתַי מַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן וְלִסְפֹּד שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים? מִשֶּׁיִּתְיָאֲשׁוּ לִשְׁאֹל[15] לַמֶּלֶךְ לְקָבְרָן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִלִּגְנֹב אוֹתָן[16].

14) מחמת שנאה וכדומה. 15) בכת"י תימן: מלשאול. 16) מתאבלים עליהם, כי נדיר מאד הוא שיצליחו לגנבם (מסכת שמחות פ"ב, הי"א). וכתבו הרמב"ן והרא"ש, הובאו דבריהם בכסף־משנה, אין הדברים אמורים אלא בהרוגי מלכות, שמונעת קבורתם מחמת שנאה, כגון הרוגי ביתר וכדומה, שגזירתה אינה עשויה להבטל, אבל מי שלא הניחו השלטון להקבר עד שיפדוהו בממון הרבה, לא חלה עליו אבילות, כי אפשר שיתפייס השלטון בסכום קטן וירשוהו להקבר. וזהו שהדגיש רבינו: "שאין מניחים אותם להקבר" - שאין הדבר תלוי בממון, אלא בחסדי המלכות לבטל גזירתה הזדונית (כסף־משנה).

ד. מִי שֶׁטָּבַע בַּנָּהָר[17] אוֹ מִי שֶׁאֲכָלַתּוּ חַיָּה רָעָה - מִשֶּׁנִּתְיָאֲשׁוּ לְבַקֵּשׁ. מְצָאוּהוּ אִיבָרִים אִיבָרִים - אֵין מוֹנִין לוֹ עַד שֶׁיִּמָּצֵא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ[18] אוֹ יִתְיָאֲשׁוּ מִלְּבַקֵּשׁ[19].

17) שמחות שם, הי"ב. וב"העיטור" אות ק מביא בשם תשובת הרי"ף שאין חיוב אבלות אלא אם טבע במים שיש להם סוף, כי אז בידוע שהוא מת, כי אילו היה חי היה יוצא מן המים לעינינו, אבל אם טבע במים שאין להם סוף שהוא בחזקת חי, ואין מתירים את אשתו להנשא לאחרים, שמא יצא במקום אחר ולא ראינוהו, כמבואר בהל' גירושין פי"ג הט"ז - אין מתאבלים עליו. כי אם תחמיר להתאבל עליו, יחשבוהו כמת ויבואו להתיר את אשתו להנשא, וכן ביו"ד סי' שעה סעיף ז. ודעת רבינו סתומה בזה, וכנראה שסובר הואיל ואבילות ביום ראשון היא מצות־עשה מן התורה - אין לדחותה משום חשש שמא יבואו להתירה להינשא, ויתכן שגם הרי"ף עצמו לא נתכוון אלא בשאר הימים שהאבילות בהם אינה אלא מדבריהם בלבד, ועדיין הדבר צריך הכרע (רדב"ז). 18) שניהם יחד, ומספיק שהראש יצטרף לשיעור הרוב, אבל ראש בלא רוב הגוף או להיפך - אין מתאבלים עליו ('פרישה' ליו"ד שם, אות יט). 19) שמחות שם. ואם נמצא אחר שנתייאשו ממנו, אין הקרובים צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים - אם הם שם בשעה שנמצא, מתאבלים אותו היום בלבד, שאין זה

גרוע מדין "ליקוט עצמות אביו", שמתאבל הבן עליהם כל היום, ראה לקמן פי"ב ה"ח (יו"ד שם, סעיף ז).

ה. מִי שֶׁדִּרְכָּן לִשְׁלֹחַ הַמֵּת לִמְדִינָה[20] אַחֶרֶת לְקָבְרוֹ, וְאֵינָם יוֹדְעִים מָתַי יִקָּבֵר - מֵעֵת שֶׁיַּחֲזִירוּ פְּנֵיהֶן מִלְּלַוּוֹתוֹ מַתְחִילִין לִמְנוֹת שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים וּמַתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל[21].

20) לעיר. 21) מועד קטן כב, א. וההולכים עמו מונים משיקבר, וראה לקמן פ"ז, ה"ד. וכתב הרדב"ז: אבל אם נקבר בעיר עצמה, אע"פ שהוא חוץ לתחום, אין אבילות נוהגת עד שיחזרו הקוברים וידעו כולם שנקבר.

ו. הַנְּפָלִים[22] - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן[23]. וְכֹל שֶׁלֹּא שָׁהָה שְׁלֹשִׁים יוֹם[24] בְּאָדָם[25] - הֲרֵי זֶה נֵפֶל[26]. אֲפִלּוּ מֵת בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים - אֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו[27].

22) ולד מת שהפילתו אמו, או שנולד חי ואינו בן קיום, ככתוב (קהלת ו, ג-ד) "טוב ממנו הנפל...ובחשך שמו יכוסה". 23) נדה מד, ב. 24) שלא חי שלשים יום משעת לידתו. 25) בניגוד לבהמה, שאם חי הולד שמונה ימים מותר לאכלו, ואינו נפל (שבת קלה, ב). 26) שנאמר (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה" - עכשיו נתברר שהוא בן קיום ולא קודם לכן (שם וברש"י). 27) שיום שלושים הרי הוא כיום שלפניו (בכורות מט, א), והשווה הל' בכורים פי"א, הי"ז. ואע"פ שבהל' יבום פ"א ה"ה, כתב רבינו: "ואם מת בתוך השלושים... הרי זה ספק נפל, ספק בן קיימא"? - אין מתאבלים על הספק (רדב"ז).

ז. וְאִם נוֹדַע בְּוַדַּאי שֶׁנּוֹלַד לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים גְּמוּרִים[28], אֲפִלּוּ מֵת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד - מִתְאַבְּלִים עָלָיו[29].

28) שלא שימשה עם בעלה כל ימי עיבורה, ועברו תשעה חדשים מששימשה עד שילדתו (רש"י לשבת קלו, א ד"ה לא נצרכא). 29) נדה מד, א "תינוק בן יום אחד... הרי הוא לאביו ולאמו... כחתן שלם". וביארו בגמרא שם עמ' ב, שהכוונה לענין אבילות שמתאבלים עליו, וכגון שנודע לנו שגמרו חדשיו. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ו: "אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו...הרי זה נהרג עליו... והוא שכלו לו חדשיו". וכתב הרמ"א באבן־העזר סי' קנו, סעיף ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחודש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה, הרי זה ולד של קיימא, ואע"פ שאמרו (יבמות מב, א): יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים (חודש תשיעי חסר) - כבר תמהו על זה רבים, שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר, שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". והשווה 'תוספות' לחולין מז, א ד"ה כל הני; וכן בע"ז כד, ב ד"ה פרה וחמור.

ח. בֵּן תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים שֶׁנּוֹלַד מֵת, וּבֵן שְׁמוֹנָה שֶׁמֵּת אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וּמִי שֶׁיָּצָא מְחֻתָּךְ אוֹ מְרֻסָּס[30] אַף עַל פִּי שֶׁכָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו - הֲרֵי זֶה נֵפֶל; וְאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן, וְלֹא מִתְעַסְּקִין עִמָּהֶם[31].

30) מעוך לרסיסים, כלשון הכתוב (עמוס ו, יא) "והכה הבית לרסיסים". ובכת"י תימן, הנוסח: או מסורס. ואמנם במס' שמחות פ"א ה"ז שהיא המקור לדברי רבינו, כתוב: מחותך מפורט. ופירשו שם: שיצא הפוך מבטן אמו, שאינו יכול לחיות, וכן ברי"ף מועד קטן סוף פ"ג, וב'נמוקי יוסף' שם. 31) שאין מתבטלים ממלאכה עבורם (שמחות שם, וראה ב'נמוקי יוסף' למועד קטן שם. וביו"ד סי' שדמ, סעיף ח: "אין מתעסקין להספד ולַלַוּוֹת". וכתב הש"ך שם: אבל בצרכי מיטה וקבורה מתעסקים עמהם. והראב"ד משיג, ולדעתו כל בן שמונה חדשים שמת לאחר שלשים יום אינו נפל, הואיל ושהה שלשים יום, הרי זה בן שבעה אלא שנתעכב בבטן אמו עוד חודש וראוי היה לחיות, שהרי כך אמר רבן שמעון בן גמליאל (שבת קלה, ב) "כל ששהה שלשים יום באדם - אינו נפל"! ודעת רבינו, הואיל ובתוספתא (שבת פט"ז, ה"ד) חולקים החכמים עליו, ולדעתם אין שלשים יום מועילים בדבר, אלא חדשי ההריון קובעים בזה, הרי ממילא אין להתאבל עליו, שכבר אמרו (מועד קטן יח, א): "הלכה כדברי המקיל באבל". וכל זה, כשהוא בן שמונה ודאי, אבל אם אינו יודע באיזה חודש נולד, וחי שלשים יום, יצא מתורת נפל ומתאבלים עליו (רדב"ז).

ט. כָּל הָרוּגֵי מַלְכוּת[32], אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱרְגוּ בְּדִין הַמֶּלֶךְ, וְהַתּוֹרָה נָתְנָה לוֹ רְשׁוּת לְהָרְגָן[33] - הֲרֵי אֵלּוּ מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן[34], וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֶן כָּל דָּבָר[35], וּמָמוֹנָם לַמֶּלֶךְ[36], וְנִקְבָּרִין בְּקִבְרֵי אֲבוֹתֵיהֶן[37]. אֲבָל כָּל הָרוּגֵי בֵּית דִּין[38] - אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן[39], אֲבָל אוֹנְנִין; שֶׁאֵין אֲנִינוּת אֶלָּא בַּלֵּב[40]. וְאֵין נִקְבָּרִין עִם אֲבוֹתֵיהֶן[41] עַד שֶׁיִּתְאַכֵּל הַבָּשָׂר[42], וּמָמוֹנָם לְיוֹרְשֵׁיהֶם[43].

32) שמרדו במלך. 33) ככתוב (יהושע א, יח): "כל איש אשר ימרה את פיך... לכל אשר תצונו יומת". 34) שמחות פ"ב, הי"א. 35) להספידם וכדומה, הואיל ואין חטאם אלא שביזו את המלך, אע"פ שנהרגו בדין המלכות - מיתתם היא כפרתם ואסור לבזותם יותר (לחם־משנה). 36) סנהדרין מח, ב. והשווה הל' מלכים פ"ד, ה"ט. 37) שמיתתם כיפרה עליהם (שם מז, ב). 38) על עבירות חמורות, שבית־דין ממית עליהן, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד, הלכה א. 39) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (משנה בסנהדרין מו, ב וברש"י). 40) ואין זה כבוד להרוג, ולפיכך אין כפרתו נמנעת בכך (שם וברש"י). 41) שאין קוברים רשע אצל צדיק. 42) כבר נתכפרו במיתתם ובזיונם, ומלקטים עצמותיהם לקברן בקברות אבותיהם (שם עמ' א וברש"י), והשווה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד הלכה ט. 43) סנהדרין מח, ב.

י. כָּל הַפּוֹרְשִׁין מִדַּרְכֵי צִבּוּר, וְהֵם הָאֲנָשִׁים שֶׁפָּרְקוּ עֹל הַמִּצְוֹת מֵעַל צַוָּארָן, וְאֵין נִכְלָלִין בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל בַּעֲשֵׂית הַמִּצְוֹת וּבְכִבּוּד הַמּוֹעֲדוֹת וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כִּבְנֵי חוֹרִין לְעַצְמָן, וְכֵן הָאֶפִּיקוֹרוֹסִין [וְהַמּוּמָרִים] וְהַמּוֹסְרִין[44] - כָּל אֵלּוּ אֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן; אֶלָּא אַחֵיהֶם וּשְׁאָר

1 **קְרוֹבֵיהֶם לוֹבְשִׁין לְבָנִים וּמִתְעַטְּפִים לְבָנִים וְאוֹכְלִים**
2 **וְשׁוֹתִים וּשְׂמֵחִים[45], שֶׁהֲרֵי אָבְדוּ שׂוֹנְאָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ**
3 **בָּרוּךְ הוּא. וְעַלֵּיהֶם הַכָּתוּב אוֹמֵר: הֲלוֹא מְשַׂנְאֶיךָ יְיָ**
4 **אֶשְׂנָא.**

44) מפורש לעיל הל' ממרים פ"ג, ה"ב. 45) שמחות פ"ב, ה"י. וכן נאמר (משלי יא, י) "ובאבוד רשעים רנה". וראה סנהדרין לט, ב. ושם מז, א אמרו: "יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור - יטמא? תלמוד־לומר: לא יטמא בעל בעמיו - בעושה מעשה עמיו". והשווה לקמן פ"ב, ה"ח. וכתב הטור יו"ד סי' שמה: "מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים... וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו". וב'מרדכי' למועד קטן פ"ג אות תתפו, מביא בשם רבי יצחק מוינא, שרבינו גרשום התאבל על בנו שהמיר עם אמו ומת. ובהגהות אשר"י לרא"ש שם פ"ג אות נט מביא: "רבינו גרשון התאבל על בנו כשהמיר דתו, ארבעה עשר יום. קל־וחומר לשכינה ארבעה עשר יום", ע"פ דברי התלמוד (בבא־קמא כה, א) "ואביה ירוק ירק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים — קל־וחומר לשכינה ארבעה עשר יום".

5 **יא. הַמְאַבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת[46] - אֵין מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ לְכָל**
6 **דָּבָר[47], וְאֵין מִתְאַבְּלִין עָלָיו[48], וְאֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ.**
7 **אֲבָל עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה[49], וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת**
8 **אֲבֵלִים[50], וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא כָּבוֹד לַחַיִּים[51]. וְאֵי זֶהוּ**
9 **הַמְאַבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת? לֹא שֶׁעָלָה לַגָּג וְנָפַל וָמֵת[52],**
10 **אֶלָּא הָאוֹמֵר: הֲרֵינִי עוֹלֶה לְרֹאשׁ הַגָּג! רְאוּהוּ שֶׁעָלָה**
11 **מִיָּד דֶּרֶךְ כַּעַס, אוֹ שֶׁהָיָה מֵצֵר[53], וְנָפַל וָמֵת - הֲרֵי**
12 **זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁאִבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת. אֲבָל אִם רְאוּהוּ חָנוּק**
13 **וְתָלוּי בְּאִילָן, אוֹ הָרוּג וּמֻשְׁלָךְ עַל גַּב סִיפּוֹ - הֲרֵי**
14 **זֶה בְּחֶזְקַת כָּל הַמֵּתִים[54], וּמִתְעַסְּקִין עִמּוֹ וְאֵין מוֹנְעִין**
15 **מִמֶּנּוּ דָּבָר.**

46) לרצונו ובהכרתו המליאה. 47) לקרוע עליו או ללוותו. 48) שמחות פ"ב ה"א, שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם (בבא־קמא צא, ב). וראה ע"ז יח, א "מוטב שיטלנה מי שנתנה (=הקב"ה), ואל יחבל הוא בעצמו". 49) כשחוזרים מהקבורה, עומדים המלווים סביב לאבלים שורה לפני שורה לנחמם, כדברי רבינו לקמן פי"ג, ה"א. 50) "דברים שאומרים בבית האבל" (לקמן פי"ב ה"ז), והם דברי שבח להקב"ה, ומסיימים בה: "מחיה מתים במאמרו, ברוך אתה ה' מחיה המתים" (כתובות ח, ב). 51) שמחות שם. אבל האבילות עצמה אינה אלא כבוד המתים. ואע"פ שאבילות יום ראשון מן התורה היא? לא חייבה תורה אלא למי שעושה מעשה עמך, ומאבד זה - אינו עושה מעשה עמך (רדב"ז). 52) שמא נפל מאונס ושלא מדעתו, ומתאבלים עליו. 53) שרוי בצער. 54) שמחות שם. הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת (טור יו"ד סי' שמה). וקטן המאבד עצמו, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס, כשאול המלך (שירא, פן ידקרוהו הפלשתים ויתעללו בו, והחזיק בחרבו ונפל עליה, שמואל־א לא, ד), אין מונעים ממנו כל דבר (יו"ד שם סעיף ג). וכן אמרו ב'מדרש רבה' נח, פרשה לד "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - יכול כשאול? תלמוד־לומר אך" אין אך, אלא למעט. וביבמות עח, ב תבע הקדוש־ברוך־הוא את כבודו של שאול, "שלא נספד כהלכה", הרי שחייבים בהספדו (ביאור הגר"א שם, ס"ק ה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מי הם הקרובים שחייב להתאבל עליהם דין תורה. הקרובים שהחכמים הוסיפו עליהם. הקרובים שהכהן מיטמא להם. שאין הכהן מיטמא למת חסר. שהטומאה לקרובים דחוייה היא, ולא הותרה לכל, ולפיכך נקברים קרובי הכהנים בסוף בית־הקברות.

16 **א. אֵלּוּ שֶׁאָדָם חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן דִּין תּוֹרָה: אִמּוֹ**
17 **וְאָבִיו, בְּנוֹ וּבִתּוֹ, וְאָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו[2]. וּמִדְּבָרֵיהֶם**
18 **שֶׁיִּתְאַבֵּל הָאִישׁ עַל אִשְׁתּוֹ הַנְּשׂוּאָה[3], וְכֵן הָאִשָּׁה עַל**
19 **בַּעְלָהּ[4], וּמִתְאַבֵּל עַל אָחִיו וְעַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהֵן מֵאִמּוֹ[5].**

2) כל אלה מפורשים הם בתורה (ויקרא כא, ב־ג) לענין טומאת כהנים, ובמועד קטן כ, ב שנינו: "כל האמור בפרשת כהנים, שכהן מיטמא להם, אָבל מתאבל עליהם". וב'תורת כהנים' שם, דרשו: "מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו ואחותו שהוא יורשו, יצאו אחיו ואחותו מאמו, שאינו יורשו", והשווה לקמן הי"ב. 3) סובר רבינו, אע"פ שכתוב: "כי אם לשארו הקרוב אליו", ודרשו (יבמות כב, ב) שארו - זו אשתו, אין זה אלא דרש מדרבנן, ופשוטו של מקרא הוא: לקרובו הקרוב אליו, כתרגום אונקלוס שם, וכן אין רבינו גורס במועד קטן כ, ב "אשתו" עם הקרובים שמתאבל עליהם מן התורה, אלא עם אלה הקרובים המנויים שם ב"הוסיפו עליהם" וכו', שאינם אלא מדבריהם (רדב"ז). והשווה הל' נחלות פ"א ה"ה, ש"הבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים". 4) שכן אמרו (מועד קטן שם): האשה שמת חמיה או חמותה... כופה מיטתה, ונוהגת עמו אבלות" - לכבוד בעלה, וזה בהתאם לכלל האמור שם: "כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו", ואם על בעלה אינה מתאבלת, איך תתאבל על חמיה וחמותה (לחם־משנה). וכן שנינו ביבמות מא, א: "כל הנשים יתארסו חוץ מן האלמנה, מפני האיבול", הרי שמתאבלת על בעלה, וכדברי הגמרא שם מג, ב "וכמה איבול שלה - שלשים יום" (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שעד). 5) מו"ק שם.

20 **ב. אֲפִלּוּ הַכֹּהֵן, שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ,**
21 **וְלַאֲחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵאָבִיו[6] -**
22 **מִתְאַבֵּל הוּא עֲלֵיהֶן[7]. וְאִם הָיְתָה אֲחוֹתוֹ זוֹ הַנְּשׂוּאָה**
23 **מֵאָבִיו - הֲרֵי הוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ דִּין תּוֹרָה[8].**

6) ראה ויקרא כא, ג "ולאחותו... אשר לא היתה לאיש, לה יטמא". ולהלן ה"י־יב. 7) מו"ק שם: "ואחותו נשואה, בין מאביו בין מאמו", ומפרש רבינו: או מאביו או מאמו, בניגוד לרבינו יואל שמפרש: בין מאביו בין מאמו - משני הצדדים, אבל מן האב או מן האם בלבד, אינו מתאבל עליה, ועשה מעשה בעצמו שרחץ ביום שנפטרה אחותו נשואה מאמו, להורות הלכה לתלמידים, שאין מתאבלים עליה. וכדברי רבינו, מפורש גם ב'תוספות' שם ד"ה ואחותו

(הגהות מיימוניות). 8) דין זה אין לו מקור, וכבר העיר הרמב"ן על זה ש"לא ידענו לו צד סמך ומקום טענה". וביותר יפלא, הואיל ואנו למדים אבלות מטומאה, כמבואר לעיל בביאורנו פ"א ה"א, אות ה, איך מתאבל עליה דין תורה, והלא אסור לו להטמא אליה, ולהלן ה"ו נביא יישוב לפליאה זו.

ג. בְּנוֹ אוֹ אָחִיו הַבָּא מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן כְּלָל[9]. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְגַּיֵּר הוּא וּבָנָיו[10], אוֹ נִשְׁתַּחְרֵר הוּא וְאִמּוֹ - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה[11]. וְכֵן אִשְׁתּוֹ אֲרוּסָה - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ[12] וְלֹא אוֹנֵן[13], וְכֵן הִיא לֹא אוֹנֶנֶת[14] וְלֹא מִתְאַבֶּלֶת עָלָיו[15].

9) שבנה כמוה, ואין זה בנו או אחיו לשום דבר, וכן שנינו (שמחות פ"ד, הי"ד) "מטמא כהן על הקרובים... חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית", והשווה הל' יבום פ"א, ה"ד: "שזרע הבא מן השפחה - עבדים; והבא מן הגויה - גוים וכאילו אינם". ומקורו ביבמות כב, א. 10) שאין עוד שום קירבה ביניהם, כמו שאמרו (שם): "גר שנתגייר - כקטן שנולד דומה". ובקידושין יז, ב שנינו: "גר את הגר - אינו (=יורש) לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". 11) שאינו עדיף מגר. ונקט רבינו בעבד: "הוא ואמו" ולא "הוא ובניו", כי עבד אין לו ייחוס כלל, ואין בניו מתייחסים אחריו, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ה הי"א, בניגוד לגוי שבניו מתייחסים אחריו בהיותם בגיותם, כמבואר ביבמות סב, א. ובכת"י תימן, הנוסח: או נשתחרר הוא ובניו. 12) שהרי הכהן אסור לו להטמא לה, כמבואר לקמן ה"ז. ואבילות תלויה בטומאה, כמו שאמרו (מועד קטן כ, ב) "כל... שכהן מיטמא להן - אבל מתאבל עליהן". 13) להאסר באכילת קדשים ביום מיתתה, ולכל שאר הדברים השנויים לקמן פ"ד ה"ו, לענין אנינות (יבמות כט, ב). 14) להאסר באכילת קדשים וכו'. 15) שם, כי התורה אמרה (ויקרא כא, ב) "כי אם לשארו (=אשתו) הקרוב אליו" - וארוסתו אינה קרובה לו. וראה שם מג, ב.

ד. כָּל קְרוֹבִים שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן - הֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עִמָּהֶם[16] בִּפְנֵיהֶם[17] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁמֵּת בֶּן בְּנוֹ אוֹ אֲחִי בְּנוֹ[18] אוֹ אֵם בְּנוֹ[19] - חַיָּב לִקְרֹעַ בִּפְנֵי בְּנוֹ וְלִנְהֹג אֲבֵלוּת בְּפָנָיו; אֲבָל שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - אֵינוֹ חַיָּב. וְכֵן בִּשְׁאָר הַקְּרוֹבִים[20].

16) כשמת עליהם קרוב. 17) בנוכחותם, משום כבודם. 18) מן האם, שאחיו המת אינו בנו כלל. 19) שנתגרשה ממנו בחייה, ואינו חייב להתאבל עליה בתורת אשתו. 20) כגון שמת אבי אביו או אבי אמו, וכן בן בתו או בן אחותו (מועד קטן כ, ב וברש"י שם).

ה. אִשְׁתּוֹ הַנִּשּׂוֹאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עָלֶיהָ - אֵינוֹ מִתְאַבֵּל עִמָּהּ עַל שְׁאָר קְרוֹבִים; אֶלָּא עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִשּׁוּם כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ, נוֹהֵג אֲבֵלוּת עֲלֵיהֶן בְּפָנֶיהָ. כֵּיצַד? מִי שֶׁמֵּת חָמִיו אוֹ חֲמוֹתוֹ - כּוֹפֶה[21] מִטָּתוֹ וְנוֹהֵג אֲבֵלוּת עִם אִשְׁתּוֹ בְּפָנֶיהָ, אֲבָל לֹא שֶׁלֹּא בְּפָנֶיהָ. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁמֵּת חָמִיהָ אוֹ חֲמוֹתָהּ - נוֹהֶגֶת אֲבֵלוּת בְּפָנָיו. אֲבָל שְׁאָר קְרוֹבִים, כְּגוֹן שֶׁמֵּת אֲחִי אִשְׁתּוֹ אוֹ בְּנָהּ[22], וְהָאִשָּׁה שֶׁמֵּת אֲחִי בַּעְלָהּ אוֹ בְּנוֹ - אֵין מִתְאַבְּלִין זֶה עַל זֶה[23]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם מֵתָה אֵשֶׁת קְרוֹבוֹ אוֹ בַּעַל קְרוֹבָתוֹ, כְּגוֹן שֶׁמֵּתָה אֵשֶׁת בְּנוֹ אוֹ בַּעַל בִּתּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן[24]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[25].

21) הופכה, וכמבואר לקמן פ"ה, הי"ח. 22) מבעל אחר. 23) מו"ק שם. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "שמואל אמר: לא שנו אלא חמיו או חמותו, הא (=אבל) אחד מכל הקרובים - לא". 24) שאינו מתאבל אלא על קירבת שאר משפחה, אבל לא על קירבה הבאה ע"י קידושין, שעלולה להתרחק ע"י גירושין, שאם נתגרשה כלתו ומתה, אפילו בנו אינו מתאבל עליה. 25) כגון אשת אחיו, או בעל אחותו. ובכל זאת, אם מתה אשת אביו בחייו, או בעל אמו בחייה - נוהג אבילות עד מוצאי שבת הראשונה, שהרי אלה חייב בכבודם, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ו הט"ו (פתחי תשובה ליו"ד סי' שעד ס"ק ב). ויתכן, שזהו הטעם, שמתאבל עם אשתו על חמיו וחמותו, שכן הוא חייב בכבודם בחייהם, כמבואר בביאורנו לעיל הל' ממרים פ"ו, הט"ו. וכן לשון השו"ע שם, סעיף ו: "אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמו, משום כבוד חמיו וחמותו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": כיום נוהגים להקל באבילות עם הקרובים שמתאבלים עליהם, שאין זו אלא משום כבוד האבלים, והיום כל האבלים נוהגים למחול על כבודם, ואדרבה מי שמתאבל עמהם, אינו אלא מן המתמיהים ואינו כמכבדם, אלא כלועג להם. וכן ב"יורה דעה" שם.

ו. כַּמָּה חֲמוּרָה מִצְוַת אֲבֵלוּת, שֶׁהֲרֵי נִדְחֵית לוֹ הַטֻּמְאָה[26] מִפְּנֵי קְרוֹבָיו, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַסֵּק עִמָּהֶן וְיִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אִם לִשְׁאָרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו, לְאִמּוֹ וְגוֹמֵר, לָהּ יִטַּמָּא - מִצְוַת עֲשֵׂה; שֶׁאִם לֹא רָצָה לְהִטַּמָּא - מְטַמְּאִין אוֹתוֹ עַל כָּרְחוֹ[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[28] בִּזְכָרִים, שֶׁהֵזְהִרוּ עַל הַטֻּמְאָה[29]; אֲבָל הַכֹּהֲנוֹת, הוֹאִיל וְאֵינָן מֻזְהָרוֹת עַל הַטֻּמְאָה, כֵּן אֵינָן מְצֻוּוֹת לְהִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים[30]; אֶלָּא אִם רָצוּ - מִטַּמְּאוֹת, וְאִם לָאו - לֹא מִטַּמְּאוֹת.

26) איסור טומאה האמורה בכהן. 27) כדברי רבי עקיבא, האומר (זבחים ק, א): "לה יטמא - חובה", וכל זה "כדי שלא יקלו בדיני האבילות", כלשון רבינו ב'ספר המצוות' 'עשה' לז. 28) שהכהנים מצווים להטמא לקרוביהם. 29) שנאמר (ויקרא כא, א) "אמור אל הכהנים בני אהרן...לנפש לא יטמא" - בני אהרן ולא בנות אהרן (קידושין לה, ב). 30) כל שישנו ב"לא יטמא" לזרים, ישנו ב"יטמא" לקרובים, וכל שאינו ב"לא יטמא" - אינו ב"יטמא". וכן ב'ספר המצוות' שם. וב"מרכבת המשנה" מוסיף לבאר זה, שהרי רואים אנו בישראל זכר, שמצווה על האבילות (מועד קטן יד, ב) ובכל זאת אינו מצווה על התטמאות לקרוביו. והטעם, כי אין לחוש בו שיתרשל במצות אבילות, בניגוד לכהן, הואיל והוא מוזהר על התטמאות למתים, חששה התורה שאם לא יצטווה להטמא

לקרוביו יתרשל מלהתאבל, והוצרכה לחייבו להטמא להם בתורת מצוה, והוא־הדין לגבי נשים כהנות, שאינן עדיפות בזה מישראלים זכרים, שאינם מצווים להטמא לקרוביהם, שממילא לא יפרשו מהאבילות. וכשם שלא נתבטלה מצות אבילות מישראלים וכהנות, למרות שאינן מצוות על היטמאות לקרוביהם, כך כהן שמתה עליו אחותו הנשואה אע"פ שאינו רשאי להטמאות לה, - כי בעלה חייב בקבורתה, והוא יתעסק בה - אין זה פוטרו מלהתאבל עליה. שאין הוא גרוע מישראלים וכהנות, שמחוייבים להתאבל למרות שלא נצטוו על הטומאה, ולפיכך בצדק פסק רבינו לעיל ה"ב: אחותו הנשואה מאביו, מתאבל עליה דין תורה, כי שלילת ההתטמאות אינה יכולה לשמש עילה להפקעת האבילות.

1 **ז. אִשְׁתּוֹ שֶׁל כֹּהֵן - מְטַמֵּא לָהּ עַל כָּרְחוֹ[31]. וְאֵינוֹ**
2 **מְטַמֵּא לָהּ אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[32]. עֲשָׂאוּהָ כְּמֵת**
3 **מְצֻוָּה[33]; כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהּ יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא, לֹא תִּמְצָא**
4 **מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בָּהּ[34]. וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא לִנְשׂוּאָה**
5 **בִּלְבַד; אֲבָל הָאֲרוּסָה - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ[35].**

31) "מעשה ביוסף הכהן, שמתה אשתו בערב הפסח, ולא רצה להטמא (כדי שיוכל להקריב קרבן הפסח), ונמנו אחיו הכהנים, וטימאוהו בעל־כרחו" (זבחים ק, א). 32) כבר נתבאר לעיל ה"א, שרבינו סובר שאבילות בעל על אשתו, אינה אלא מדבריהם. תדע, שאינו מיטמא לה מדין תורה, שהרי ביחזקאל (מד, כה) הוא אומר: "ואל מת אדם לא יבוא לטמאה, כי אם לאב ולאם ולבן ולבת לאח ולאחות אשר לא היתה לאיש - יטמאו" - הרי שהוא מונה את כולם ואינו מזכיר את אשתו (רש"ש). 33) שאין לו קוברים, ראה לקמן פ"ג, ה"ח. שאפילו כהן גדול חייב להיטמא לו ולקברו. 34) יבמות פט, ב לגבי נישואי קטנה יתומה, וסובר רבינו שהוא הטעם לגבי אשתו הגדולה (כסף־משנה). 35) שהרי אינו יורשה, ואחיה יורשיה יתעסקו בה ויקברוה (שם כט, ב), והשווה לעיל ה"ג.

6 **ח. וְכֵן כָּל אוֹתָן שֶׁאָמְרוּ שֶׁאֵין מִתְאַבְּלִין עֲלֵיהֶן,**
7 **כְּגוֹן הֲרוּגֵי בֵּית דִּין וְשֶׁפְּרְשׁוּ מִדַּרְכֵי צִבּוּר וְהַנִּפְלָלִים**
8 **וְהַמְאַבֵּד עַצְמוֹ לְדַעַת[36] - אֵין הַכֹּהֵן מִטַּמֵּא לָהֶן[37].**
9 **וְעַד מָתַי מְצֻוֶּה לְהִתְטַמֵּא לִקְרוֹבָיו? עַד שֶׁיִּסָּתֵם**
10 **הַגּוֹלֵל[38]. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁנִּסְתַּם הַגּוֹלֵל - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר**
11 **כָּל הַמֵּתִים, שֶׁאִם נִטְמָא בָּהֶן - לוֹקֶה[39].**

36) המנויים לעיל פ"א, ה"ו־יא. 37) פרשו מדרכי ציבור, שנאמר: "לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו" וגו' - בעושה מעשה עמך (סנהדרין מז, א): נפלים, שנאמר: לאמו ולאביו - מה אמו ואביו בני קיימא, אף בנו ובתו בני קיימא, יצאו הנפלים שאינם בני קיימא (תורת כהנים); הרוגי בית־דין ומאבד עצמו לדעת, הואיל ואין מתאבלים עליהם, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט וי"א, אין להטמא להם, שלא נדחית הטומאה אלא כדי שיתעסק בקרוביו ויתאבל עליהם, כמבואר לעיל ה"ו (כסף־משנה). 38) שיתנו המת בקבר וימלאו הקבר עפר, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. 39) שמחות פ"ד, הי"א: "מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד, ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל להטמא לו, ובאו ושאלו לחכמים, ואמרו: אל יטמא, אלא יפתחו חצר הקבר ויראה" כנוסח הרא"ש מו"ק פ"ג, סימן לט, וראה מעדני יו"ט להל' טומאה להרא"ש סימן ז אות ג.

12 **ט. אִשְׁתּוֹ הַפְּסוּלָה[40] - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ[41]. לְפִיכָךְ, מִי**
13 **שֶׁשָּׁמְעָה שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ וְנִשֵּׂאת, וּבָא בַּעְלָהּ -**
14 **שְׁנֵיהֶן אֵין מַטַּמְּאִין לָהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא פְּסוּלָה**
15 **לִשְׁנֵיהֶן[42]. אֲבָל מְטַמֵּא הוּא לְאִמּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
16 **חֲלָלָה[43]. וְכֵן מְטַמֵּא לִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ**
17 **אַף עַל פִּי שֶׁהֵן פְּסוּלִין[44]. אֲפִלּוּ הָיוּ מַמְזֵרִים -**
18 **מְטַמֵּא לָהֶן[45].**

40) שאסורה לו. 41) שהרי עליו להוציאה, ואינה אשתו (יבמות כב, ב). 42) שם צ, ב "לא יטמא בעל בעמיו להחלו - יש בעל שמיטמא, ויש בעל שאינו מיטמא...מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא לאשתו פסולה. 43) שמכל־מקום אמו היא. ומדובר, שלאחר שנולד בן זה, נתגרשה אמו ונשאת לכהן אחר, ונתחללה. אבל אם נולד כהן זה לאמו חללה, הרי הבן כהן חלל, ומותר לו להיטמא לכל המתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, הי"א. וראה בש"ך ליו"ד סי' שעג ס"ק ו. ולשון השו"ע שם: "ומיטמא לאמו, אפילו נתחללה". וב"תורת כהנים" דרשו: "לאמו ולאביו" - למה נאמר: לאמו, והלא מה אביו שהוא חזקה (רק חזקה, אבל אין זה ודאי שהוא אביו מיטמא לו, אמו ודאי, אינו דין שיטמא לה? אילו כן, הייתי אומר אביו שאינו מתחלל, אף אמו שאינה מתחללת, אמו שנתחללה מנין? תלמוד־לומר: לאמו. 44) חללים, שנולדו מגרושה לכהן. 45) יבמות כב, ב, שהממזר "בנו הוא לכל דבר", והשווה הל' נחלות פ"א, ה"ז.

19 **י. אֲחוֹתוֹ הַנְּשׂוּאָה[46] - אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ, אַף עַל פִּי**
20 **שֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְכֹהֵן. שֶׁנֶּאֱמַר: הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה**
21 **אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ. הַבְּתוּלָה - פְּרָט לַאֲנוּסָה**
22 **וּמְפֻתָּה. יָכוֹל שֶׁאֲנִי מוֹצִיא אֶת הַבּוֹגֶדֶת[47] וּמֵכַּת**
23 **עֵץ?[48] תַּלְמוּד לוֹמַר: אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ - מִי**
24 **שֶׁהָיְתָה בִּידֵי אִישׁ[49]. אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ - פְּרָט**
25 **לַאֲרוּסָה, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא לָהּ[50], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא**
26 **אֲרוּסָה לְכֹהֵן.**

46) אפילו כשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואפילו כשנתגרשה (רדב"ז). 47) שנתמעטו בתוליה, והשווה הל' איסורי ביאה פי"ז, הי"ג. 48) שהוכתה בעץ באותו מקום, ונשרו בתוליה. 49) יצאו אלו, שאין הוייתן (הפסד בתוליהן) ע"י איש (יבמות ס, א). 50) שנתקדשה לאיש. ש"הויה" לשון קידושין הוא (שם וברש"י).

27 **יא. נִתְגָּרְשָׁה אֲחוֹתוֹ מִן הָאֲרוּסִין - מְטַמֵּא לָהּ.**
28 **שֶׁנֶּאֱמַר: הַקְּרוֹבָה אֵלָיו - לְהָבִיא אֶת הַמְגֹרֶשֶׁת מִן**
29 **הָאֲרוּסִין[51].**

51) שנתרחקה ונתקרבה אליו (שם), אבל כשלא נתגרשה

נתרחקה ממנו, וכן מתרגם יונתן בן עוזיאל: הקרובה אליו - דקריבא ליה ולאָ מאַרסא. וביו"ד סי' שעג סעיף ד, מוסיף: ומיטמא לשומרת יבם. יבמה שנפלה לפניו להתייבם, כיון שיורש כתובתה, וכבר שנינו (כתובות פא, א) "יורשי כתובתה חייבים בקבורתה" והרי היא כמת מצוה, כמבואר לעיל ה"ז (ביאור הגר"א שם, ס"ק יא).

יב. אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבְנוֹ וּלְבִתּוֹ וּלְאָחִיו וְלַאֲחוֹתוֹ. מַה בְּנוֹ הָרָאוּי לִירֵשָׁתוֹ, אַף אָחִיו וַאֲחוֹתוֹ הָרְאוּיִים לִירֵשָׁתוֹ[52].

52) ואחיו מן האם אינו יורשו ('תורת כהנים' שם).

יג. הַסְּפֵקוֹת - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: לָהּ יִטַּמָּא - מִטַּמָּא הוּא עַל הַוַּדַּאי, וְאֵינוֹ מִטַּמָּא עַל הַסָּפֵק[53]. לְפִיכָךְ, הַוְּלָדוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ[54], וְהַבֵּן שֶׁהוּא סְפֵק בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן אוֹ בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן[55], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶן מִסָּפֵק[56]. וְכֵן כָּל הַמִּתְגָּרֶשֶׁת סְפֵק גֵּרוּשִׁין[57] אוֹ בְּגֵט פָּסוּל[58] - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהּ[59].

53) 'תורת כהנים' שם: שהייתי יכול לומר, הואיל והותרה טומאת כהנים מכללה אצל קרובים, תותר גם אצל הספקות, משמיענו הכתוב לאסור (רדב"ז). כי הכינוי "לה" הוא מיותר, אחרי שכבר נאמר: ולאחותו, והוא מוזר בלשון, לפיכך עלינו לדרשו: לה - דוקא (מלבי"ם שם). 54) ואין אחד מהם יודע מי אביו, וכן האבות אינם יודעים מי זה בנם. 55) כגון שלא שהתה אמו אחר מות בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו יודע אם בן תשעה חדשים הוא לבעל הראשון, או בן שבעה לבעל השני, שלא היתה מעוברת מהראשון. 56) שמא אינו אביו הוא, ואסור לו להטמא לו (יבמות ק, ב). ושם שאלו: אם אמו נישאה לבעל השני אחרי מות בעלה הראשון, איך אפשר לומר שאינו מיטמא לראשון, והלא אינו קיים מזמן. ותירצו, שלא שהתה אחר בועלה הראשון בזנות, ועדיין הוא קיים ונשאת לבעל אחר. אבל אין לומר שנתגרשה מבעלה הראשון ונשאה לשני, שאם כן מותר לבן להטמא לראשון על־כל־פנים. אם בנו הוא, הרי מותר לו. ואם בן השני הוא, הרי הוא חלל, שנולד מגרושה, וכהן חלל מותר לו להטמא למתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, הי"א. 57) כגון זרק לה בעלה גט, ספק קרוב לו - ואינה מגורשת, ספק קרוב לה - ומגורשת, ראה הל' גירושין פ"ה, הי"ג. ודינה, שלא תינשא, ואם נשאת תצא, שם פ"י, ה"ג. 58) כגון שיש עליו עדים ואין בו תאריך, ראה שם פ"א הכ"ה, ודינה לא להנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא, שם פ"י, ה"ב. 59) שהרי מן התורה גט כשר הוא, ואסור לו להטמא לגרושתו, שאינה עוד אשתו, וכן בספק מגורשת, שמא גרושה היא ואין מיטמאים לספק.

יד. אֵין הַכֹּהֵן מִטַּמֵּא לְאֶבֶר מִן הַחַי מֵאָבִיו[60], וְלֹא לְעֻצָּם מֵעַצְמוֹת אָבִיו[61]. וְכֵן הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו[62] - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לָהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהַשִּׁדְרָה[63] קַיֶּמֶת[64].

60) שאבר מן החי מטמא במגע ובמשא ובאהל, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ג ה"א, והכהן מוזהר מלהטמא לו אפילו לקרוביו, שנאמר: "לה יטמא - אינו מטמא על אבריה, שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו" ('תורת כהנים', וכן בנזיר מג, ב). 61) שאם מצא עצם מעצמות אביו המת - אינו מיטמא לה, שאינו מיטמא אלא לאביו בזמן שהוא שלם, כמבואר להלן הט"ו. 62) אינו נוגע בהן ואינו נושאן, אבל אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, ראה הל' טומאת מת פ"ב, ה"ט. 63) מערכת חוליות לאורך הגב. 64) אין זה מספיק להתיר לו להטמא להן, שאינו מיטמא אלא לגוף אביו שלם, ללא כל חסרון.

טו. נִקְטַע רֹאשׁוֹ שֶׁל אָבִיו - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: לְאָבִיו - בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא חָסֵר[65]. וְכֵן שְׁאָר הַקְּרוֹבִים[66]. הַטֻּמְאָה לַקְּרוֹבִים - דְּחוּיָה הִיא[67], וְלֹא הֻתְּרָה לַכֹּל[68]. לְפִיכָךְ אָסוּר לְכֹהֵן לְהִטַּמֵּא לְמֵת[69] אֲפִלּוּ בְּעֵת שֶׁמִּטַּמֵּא לִקְרוֹבָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: לָהּ יִטַּמָּא - אֵינוֹ מִטַּמֵּא לַאֲחֵרִים עִמָּהּ. שֶׁלֹּא יֹאמַר: הוֹאִיל וְנִטְמֵאתִי עַל אָבִי, אֲלַקֵּט עַצְמוֹת פְּלוֹנִי אוֹ אֶגַּע בְּקֶבֶר פְּלוֹנִי[70]. לְפִיכָךְ, כֹּהֵן שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - צָרִיךְ לְהִזָּהֵר וּלְקָבְרוֹ בְּסוֹף בֵּית הַקְּבָרוֹת[71], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבֵית הַקְּבָרוֹת וְלֹא יִטַּמֵּא בְּקִבְרוֹת אֲחֵרִים כְּשֶׁיִּקְבֹּר מֵתוֹ[72].

65) נזיר מג, ב. ומפרש רש"י: אע"פ שהראש בצד הגוף, הואיל וכבר נקטע אינו מטמא, כי התורה מקפידה שיהא שלם, שלא נתפרדו איבריו זה מזה, וכתב הרדב"ז: אפילו תפר הראש עם הגוף אין זה חיבור, ואינו מיטמא לו. ושם מד, א אמרו: "מעשה שמת אביו של רבי יצחק בגינזק, ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים שעמו (=להביאו לקברי אבותיו). ואמרו: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר", שלאחר שלש שנים, אי־אפשר לו שאינו חסר (רש"י). ואפילו נקטעה רק אצבעו - אין זה שלם, ואינו מיטמא לו, אלא רבינו משמיענו חידוש יותר גדול, אע"פ שקטיעת ראשו ומיתתו באו לו כאחת, הרי זה כאילו נקטע ראשו לאחר מיתה, שאי־אפשר שלא קדמה מיתה לקטיעת הראש, אבל אם נקטע אבר מאביו בחיים ואח"כ מת - הרי זה כשלם ומיטמא לו, כיון שהוא לאחר מיתה באותה שלימות שהיה בה בחיים, הריני קורא בו: "לאביו" (רדב"ז, ורמב"ן הובא ב'בית יוסף' ליו"ד סי' שעג). 66) אינו מיטמא להם כשהם חסרים כל שהוא. 67) נידחת מפניהם בגלל קרבתם. 68) לומר, שאין איסור טומאה קיים לכהנים ביום שנטמאו לקרוביהם, והרי הם כישראל זר שמותר לו להטמא לכל, והשווה הל' ביאת מקדש פ"ד, הט"ו: "שהטומאה לא הותרה בציבור, אלא באיסורה עומדת, ודחויה היא עתה מפני הדחק". 69) לנגוע בו או להאהיל על קברו. 70) 'תורת כהנים' שם. מסגנון לשון רבינו: "אפילו בעת שמתטמא לקרוביו... אינו מיטמא לאחרים עמה" - אפשר להבין, שאפילו בשעה שהוא עוסק ונוגע במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אולם במס' שמחות פ"ד הט"ו, שנינו: "היה עומד וקובר את מתו, עד שהוא עומד בתוך הקבר,

מקבל מאחרים וקובר (כיון שהוא עוסק במתו ונוגע בו הרי זו כטומאה אחת, והתורה אמרה: "לא יחלל" - מי שאינו מחולל, שעדיין לא נטמא, יצא זה שהוא מחולל ועומד, שעדיין לא נסתלק מטומאה ראשונה, נזיר מב, ב), פירש, הרי זה לא יטמא". משמע שכל עוד שהוא במגע עם מתו - מותר לו להטמא לאחרים. ואפשר לפרש גם דברי רבינו בכיוון זה, שאינו אסור אלא כשפירש, ומה שכתב: "לאחרים עמה" - לא עמה ממש, אלא עם טומאתה (רדב"ז). 71) רחוק מקברים אחרים. 72) ויחזור, ואחרי שפירש מן הטומאה אסור לו להטמא לאחרים, ומדובר שאין שם דרך להכנס אלא על הקברים, אבל אם אפשר לעבור שם ולא להאהיל על הקברים אין חוששים לזה, וראה ברדב"ז לקמן פ"ג, הי"ג. ולדעת הב"ח ל'טור' יו"ד סי' שעג, אפילו בהליכתו לבית הקברות, אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו, כיון שאפשר לו לקבור את מתו בסוף בית הקברות, ולדעתו אפילו כשהוא תפוס ועסוק במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אלא שאינו לוקה על זה, כמשמעות לשון התלמוד בנזיר מב, ב: "יכול יהא חייב? תלמוד־לומר ולא יחלל" וכו', חיוב אין כאן, אבל איסור יש בזה, וכן דעת "באר הגולה" שם ס"ק כב בהבנת דברי רבינו, שאפילו בעודו מחובר לטומאת קרוביו, אסור לו להיטמא לאחרים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ט־כ"ה סיון ה'תשפ"א

יום ראשון י"ט סיון ה'תשפ"א

הִלְכוֹת נְדָרִים

1 יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאַחַת
2 מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: א) שֶׁיִּשְׁמֹר מוֹצָא
3 שְׂפָתָיו וְיַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁנָּדַר. ב) שֶׁלֹּא יַחֵל דְּבָרוֹ. ג)
4 שֶׁיָּפֵר הַנֶּדֶר אוֹ הַשְּׁבוּעָה. זֶהוּ דִּין הַפָּרַת נְדָרִים
5 הַמְּפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב.
6 וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

7 1) הנדר כולל שני מושגים: נדרי איסור ונדרי הקדש; בדבר הנדור או בדבר האסור, כינויי נדרים כנדרים, לשונות שונות בקבלת נדר.

8 א. הַנֶּדֶר נֶחֱלָק לִשְׁתֵּי מַחֲלוֹקוֹת: הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן הוּא
9 שֶׁיֵּאָסֵר עַל עַצְמוֹ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים לוֹ[2], כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר:
10 פֵּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ
11 לְעוֹלָם, אוֹ מִין פְּלוֹנִי מִפֵּרוֹת הָעוֹלָם אוֹ פֵּרוֹת אֵלּוּ
12 אֲסוּרִין עָלַי[3]. בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁיֵּאָסֵר[4] - הֲרֵי זֶה נֶאֱסָר בָּהֶן,
13 וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁבוּעָה כְּלָל וְלֹא הַזְכָּרַת שֵׁם[5]
14 וְלֹא כִּנּוּי[6]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: לֶאֱסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ
15 - שֶׁיֵּאָסֵר עַל עַצְמוֹ דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים[7]. וְכֵן אִם אָמַר:
16 הֲרֵי הֵן עָלַי אִסָּר - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְחֵלֶק זֶה הוּא
17 שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ נִדְרֵי אִסָּר[8].

2) כי אין הנדר בא לאסור דבר שאסרתו תורה. וכל שכן, שאינו חל להתיר את מה שאסרתו תורה. 3) אפילו לעולם. אבל אם אמר ייאסרו עלי כל פירות העולם לעולם, אין הנדר חל כלל, שאי אפשר לו לחיות בלא פירות. והרי זה נדר שוא. 4) בין בלשון הקודש בין בלשון לועזית. 5) שם שמים. 6) תארי ה' שמכנים אותו בהם, כגון רחום וחנון. 7) וכן אמרו בספרי במדבר פרשת מטות "לאסור אסר - לאסור את המותר". 8) על שם הכתוב "איש כי ידור נדר ... לאסר אסר על נפשו". וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג פרק מ"ח: "כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה. אמרו: נדרים סייג לפרישות".

18 ב. וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי הוּא שֶׁיְּחַיֵּב עַצְמוֹ בְּקָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ
19 חַיָּב בּוֹ, כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר: הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא עוֹלָה, אוֹ
20 הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא שְׁלָמִים[9] אוֹ מִנְחָה, הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ
21 עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וְהָאוֹמֵר [הֲרֵי] עָלַי - הוּא הַנִּקְרָא
22 נֶדֶר, וְהָאוֹמֵר הֲרֵי זוֹ - הוּא הַנִּקְרָא נְדָבָה. וְהַנְּדָבָה
23 וְהַנֶּדֶר מִמִּין אֶחָד הוּא, אֶלָּא שֶׁהַנְּדָרִים חַיָּבִין
24 בְּאַחֲרָיוּתָן[10], וּנְדָבוֹת אֵין חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן[11]. וְעַל זֶה
25 נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וּנְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ[12] וְגוֹמֵר.
26 וְחֵלֶק זֶה הוּא שֶׁאֲנִי קוֹרֵא אוֹתוֹ נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[13].

9) שכל אלה אינם באים על חטא, אלא דרך נדר או נדבה. 10) אם מתו או נגנבו לאחר שהפרישם, חייב להביא אחרים במקומם כדי לקיים את נדרו. 11) אחר שהפרישם לקרבן. וכן אמרו במגילה ח. "ונרצה לו לכפר עליו - את ש"עליו" חייב באחריותו (עד שיתכפר, כלומר שייזרק הדם על המזבח, וכל שלא נזרק דמו, אין נדרו נרצה לו) ואת שאינו "עליו" (שהוא נדבה) אינו חייב באחריותו". 12) זהו ההבדל ביניהם. והם מין אחד, ש"חייב עצמו בקרבן שאינו חייב בו". 13) שנדר או שנדב אותם לטובת ההקדש. בעוד, שבחלק הראשון - נדרי איסר, אין להקדש שום חלק בהם, כי לא התכוון אלא לאסרם על עצמו בלבד.

27 ג. וְדִינֵי הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן וְעִנְיָנוֹ - הֵם שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים
28 בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ; אֲבָל דִּינֵי נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ וּמִשְׁפְּטֵיהֶם -
29 כֻּלָּם יִתְבָּאֲרוּ בִּמְקוֹמָם בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת.

30 ד. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה שֶׁיְּקַיֵּם אָדָם שְׁבוּעָתוֹ אוֹ
31 נִדְרוֹ, בֵּין שֶׁהָיָה מִנִּדְרֵי אִסָּר בֵּין שֶׁהָיָה מִנִּדְרֵי

הֶקְדֵּשׁ. שֶׁנֶּאֱמַר: מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ[14]; וְנֶאֱמַר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[15].

14) הרי מצוות עשה לנדרי הקדש ולנדרי איסור ולכל מה שיקבל אדם על נפשו. וכן אמרו במסכת ראש השנה ו. "מוצא שפתיך - זו מצות עשה". 15) כלומר, הוכפלה המצוה בפסוק זה, אבל אינן נמנות אלא למצוה אחת.

ה. הָאוֹסֵר עַל עַצְמוֹ מִין מִמִּינֵי מַאֲכָל, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: תְּאֵנִים אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ תְּאֵנִים שֶׁל מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִים עָלַי, אוֹ תְּאֵנִים אֵלּוּ[16] אֲסוּרִין עָלַי, וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, וְאָכַל מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא - לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[17]. שֶׁאֵין לִנְדָרִים שִׁעוּר[18], שֶׁכָּל הַנּוֹדֵר מִדָּבָר[19] - הֲרֵי זֶה כִּמְפָרֵשׁ כָּל שֶׁהוּא[20].

אָמַר: אֲכִילָה מִפֵּרוֹת מְדִינָה פְּלוֹנִית אֲסוּרִין עָלַי, אוֹ אֲכִילָה מִפֵּרוֹת אֵלּוּ - אֵינוֹ לוֹקֶה עַד שֶׁיֹּאכַל כְּזַיִת[21].

16) המונחות לפניו. 17) וזה חילל דברו. 18) לומר שלא יתחייב בהם עד שיאכל כשיעור, כדין כל האיסורים שאין לוקים עליהם עד שיאכל כזית. 19) ולא הזכיר בו לשון אכילה. 20) כאילו פירש אכילת כל שהוא ממין פלוני אסורה עלי. 21) הואיל והזכיר שם אכילה. וכלל הוא: אין אכילה פחותה מכזית.

ו. אָסַר עַל עַצְמוֹ אֲכִילָה מִן הַתְּאֵנִים וַאֲכִילָה מִן הָעֲנָבִים, בֵּין בְּנֶדֶר אֶחָד[22] בֵּין בִּשְׁנֵי נְדָרִים[23] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת[24]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) שאמר אכילת תאנים וענבים אסורה עלי. 23) שאסר על עצמו תחילה אכילת תאנים, ואחר כך אסר על עצמו אכילת ענבים. 24) שאם אכל משתיהן כזית אחד הרי זה לוקה. "שני קונמות מצטרפין". ורבינו מפרש מה שאמרו שם: "שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות", שזה חוזר על נדר שאמר: אכילה מזו עלי, ואכילה מזו עלי, שבשבועות אין מצטרפות, הואיל וגילה בהן הכתוב חילוק קרבנות חטאת על כל אכילה ואכילה, שאם אכל מזו ומזו חייב שני חטאות, שנאמר: "והיה כי יאשם לאחת מאלה" - לחייבו על כל אחת ואחת. אבל באיסור נדר, שאין בו גילוי זה לחלקם לעניין קרבן ואם אכל מזו ומזו אינו חייב אלא קרבן מעילה אחד, בדין הוא שיצטרפו כאחד לעניין מלקות, שהרי שניהם אסורים עליו משום איסור נדר, והוא שם אחד, וכשאכל מהם כזית עבר על נדרו ולוקה. והשווה דברי רבינו בהלכות מעילה פרק ד הלכה י: "וכל הדברים הנאסרים עליו מנדר כזה מצטרפין, ואם נהנה מכולם בשווה פרוטה מעל".

ז. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי קָרְבָּן[25], אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵי הֵם כְּקָרְבָּן, אוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ עָלַי קָרְבָּן, אוֹ כְּקָרְבָּן, אוֹ הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן[26] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו; מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּדֹּר אָדָם קָרְבָּן וְיַעֲשֶׂה בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה חֹל קָרְבָּן וְתֵאָסֵר[27].

25) כוונתו שהפירות ייאסרו עליו כקרבן, שאסור באכילה, ובייחוד לפני זריקת דמו, ואף על פי שלא אמר "כקרבן" - בכ"ף הדמיון, אין אנו מקפידים על כך. 26) ונתכוון לאסור על עצמו לאכול משל חבירו. 27) נמצא שהתפיס זה בדבר הנדור ולפיכך נדרו חל. וכן אמרו שם "איש כי ידור נדר - עד שידור בדבר הנדור" וזהו נדר הבא על ידי התפסה, בניגוד לעיקר הנדר, שאוסר את הדבר עצמו עליו ללא התפסה בדבר אחר.

ח. אֲבָל הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי אוֹ מִין פְּלוֹנִי עָלַי אוֹ מַה שֶּׁאֹכַל עִם פְּלוֹנִי עָלַי כִּבְשַׂר חֲזִיר אוֹ כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אוֹ כִּנְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, וְאֵין כָּאן נֶדֶר; שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בְּשַׂר חֲזִיר כִּבְשַׂר חֲזִיר[28].

28) כי איסור חזיר והדומים לו אינם נאסרים מחמת אמירת פיו, אלא מאליהם על פי גזירת הכתוב, ואינם נקראים "דבר הנדור" אלא "דבר האסור" והתורה אמרה: איש כי ידור נדר לה' - עד שידור בדבר הנדור ולא בדבר האסור.

ט. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמֻּשָּׂאִים דְּבָרִים הַמֻּתָּרִים כִּדְבָרִים הָאֲסוּרִים[29]: אִם אוֹתוֹ דָּבָר הָאָסוּר יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֶדֶר[30] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹתוֹ בְּנֶדֶר[31] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

29) שמתפיס זה בזה. 30) כגון קרבן שהוא קדוש על ידי אמירת פיו. 31) שהוא אסור מאליו, כגון חזיר וכדומה.

י. הַחַטָּאת[32] וְהָאָשָׁם[33], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[34] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, אֶפְשָׁר לִנּוֹדֵר לְהָבִיא אוֹתָם מֵחֲמַת נִדְרוֹ. שֶׁהַנּוֹדֵר בְּנָזִיר[35] - מֵבִיא חַטָּאת[36], וְאִם נִטְמָא[37] - מֵבִיא אָשָׁם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַטָּאת אוֹ כְּאָשָׁם, אוֹ שֶׁאָמַר: הֲרֵי הֵן חַטָּאת אוֹ הֲרֵי הֵן אָשָׁם - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[38]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים אוֹ מִנְחָה אוֹ תּוֹדָה - שֶׁהֵן אֲסוּרִין[39], שֶׁכָּל אֵלּוּ בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[40].

32) קרבן חטאת שמביאו העובר בשגגה על אחת ממצוות לא תעשה שיש בה מעשה, שחייבים עליה במזיד כרת. 33) על חמש עבירות מביאים קרבן אשם, על שפחה חרופה, ועל הגזל ועל המעילה וכו'. 34) אלא מחמת חובה שנתחייב בהם. 35) שנדר להיות נזיר. 36) כשישלים ימי נזירותו מביא כבשה לחטאת. 37) טומאת מת. 38) שנדר בדבר הנדור. וכן אמרו "מרבה אני חטאת ואשם, שהוא מתפיס בנדר". 39) הפירות שהתפיסם בקרבנות אלו. 40) שמתחילתם אינם באים אלא דרך נדר או נדבה.

יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כְּחַלַּת אַהֲרֹן[41] אוֹ כִּתְרוּמָתוֹ[42] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין[43]; שֶׁאֵין שָׁם דֶּרֶךְ לְהָבִיא אֵלּוּ בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[44].

41) כחלה שמפרישים מעיסה ליתנה לכהן. והזכיר אהרן, על שם שהיה ראשון לכהנים. 42) תרומה גדולה או תרומת מעשר הניתנת לכהן. 43) אף על פי שהחלה והתרומה אסורות באכילה לזרים. 44) אלא חובה הן על

כל אדם להפרישן מתבואתו ואם לא יפרישן הרי כל תבואתו טבל ואסורה לו. ולדעת הרא"ש אין חלה ותרומה נקראות "דבר הנדור" מפני שגם קודם ההפרשה היו אסורות עליו משום טבל, ואמירת פיו לא אסרתן, אלא התירה השיריים לאכול בהורידו מהם איסור טבל.

1 **יב. הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי כְּנוֹתָר[45],**
2 **כְּפִגּוּל[46], כְּבָשָׂר טָמֵא[47] שֶׁל קָדָשִׁים - הֲרֵי אֵלּוּ**
3 **אֲסוּרִין; שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאָן כִּבְשַׂר קָרְבָּן מִכָּל מָקוֹם[48].**

45) כבשר קרבן שנותר לאחר זמן אכילתו ואסור עוד להיאכל. 46) שחשב הכהן בשעת העבודה לאכול את הבשר חוץ לזמנו או חוץ למקום אכילתו ונאסר הבשר באכילה. 47) שאסור באכילה. 48) אף על פי שכל אלו "דבר האסור" הם, אולם הנודר התכוון בעיקר קדושת הקרבן שנעשה נותר ופיגול, והקרבן "דבר הנדור" הוא.

4 **יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי כְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה[49] - הֲרֵי אֵלּוּ**
5 **אֲסוּרִין[50], הוֹאִיל וּקְדֻשָּׁתוֹ בִּידֵי אָדָם. הֲרֵי הֵן עָלַי**
6 **כִּבְכוֹר[51] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין; שֶׁאֵין קְדֻשָּׁתוֹ בִּידֵי**
7 **אָדָם[52], וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַתְפִּיסוֹ בְּנֶדֶר[53], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
8 **יַקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ[54].**

49) שאדם מקדישו לשמים. 50) ואף על פי שהעשירי קדוש מאליו? העברת מניין הוא צריך. ואם היו עשרה טלאים ונטל אחד מהם בלא מניין אינו קדוש. ולפיכך הרי זה נקרא: דבר הנדור. 51) בכור בהמה, שהוא קדוש, וניתן לכהנים. 52) אלא ממעי אמו הוא קדוש, ואפילו לא הקדישוהו בעליו הרי הוא קדוש מאליו, ואין זה דבר הנדור אלא "דבר האסור". 53) כאן נתכוון רבינו לומר שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, שלא תאמר, הרי גם בכור ישנו בנדר, אם יקדישו לקדושת עולה יתקדש קדושת עולה. 54) מכאן למדו שאין משנים את הבכור לקדושה אחרת, אלא בקדושתו הוא נשאר, נמצא בכור "דבר האסור" ולא דבר הנדור.

9 **יד. אָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי כְּחֶרְמֵי שָׁמַיִם[55] - הֲרֵי אֵלּוּ**
10 **אֲסוּרִין; שֶׁחֶרְמֵי שָׁמַיִם לְבֶדֶק הַבַּיִת[56]. הֲרֵי הֵן עָלַי**
11 **כִּתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[57], כַּתְּמִידִים[58], כַּדִּירִים[59], כָּעֵצִים[60],**
12 **כָּאִשִּׁים[61], כַּמִּזְבֵּחַ[62] אוֹ כְּאֶחָד מִמְּשַׁמְּשֵׁי[63] הַמִּזְבֵּחַ,**
13 **כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵי הֵן עָלַי כַּיָּעִים[64], כַּמִּזְרָקוֹת[65],**
14 **כַּמִּזְלָגוֹת[66] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי**
15 **כַּהֵיכָל[67], כִּירוּשָׁלַיִם[68] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, וְאַף עַל**
16 **פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר שֵׁם קָרְבָּן; שֶׁכָּל דְּבָרִים אֵלּוּ עִנְיָנָם**
17 **כְּאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן[69].**

55) כהקדשות שאדם מקדיש, ואומר: הרי זה חרם (הקדש) לשמים. 56) לתיקון בית המקדש. 57) ככסף השקלים הניתן בלשכת המקדש לצרכי קניית קרבנות צבור. 58) כקרבן התמיד, שהיו מקריבים במקדש בכל יום בבוקר ובערב. והוא דבר הנדור, שנקנה בכסף השקלים שנודבים לבית המקדש. 59) כדיר בהמות של קרבן או כדיר העצים שבמקדש. דיר - רפת לצאן. 60) כשני גזירי עצים, שהיה הכהן עורך על גבי אש המערכה שעל המזבח. 61) כקרבנות הנקרבים על אש המזבח. 62) כקרבנות שעל גבי המזבח. 63) כלים שמשרתים בהם למזבח. 64) כלים שגורפים לתוכם דשן המזבח ואפרו. 65) כלים שמקבלים בהם דם הקרבנות לזריקה. 66) שהופכים בהם אברי הקרבנות כשהם נקטרים על המזבח למהר שריפתם. וכל הכלים נזכרים בתורה. 67) כקרבנות שדמם נזרק בהיכל המקדש. 68) כקרבנות הנאכלים בירושלים. 69) וכולם באים מדבר הנדור, מתרומת הלשכה, או מחרמי בדק הבית, שנודרים או נודבים למקדש.

18 **טו. הָיָה לְפָנָיו בְּשַׂר קֹדֶשׁ, אֲפִלּוּ הָיָה בְּשַׂר שְׁלָמִים**
19 **אַחַר זְרִיקַת דָּמִים שֶׁהוּא מֻתָּר לְזָרִים[70], וְאָמַר: הֲרֵי**
20 **הֵן עָלַי כְּבָשָׂר זֶה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; שֶׁלֹּא הִתְפִּיס**
21 **אֶלָּא בְּעִקָּרוֹ[71] שֶׁהָיָה אָסוּר[72]. אֲבָל אִם הָיָה בְּשַׂר**
22 **בְּכוֹר: אִם לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים[73] - הֲרֵי זֶה אָסוּר; וְאִם**
23 **לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.**

70) שנאכל לישראלים. 71) ביסודו, בתחילתו. 72) לפני זריקת הדם, בעיא שלא נפשטה וספק תורה - להחמיר. והר"ן לשבועות פרק ג כותב: שרבינו סובר, הואיל ורבא ורבינא הוכיחו שב"עיקרו הוא מתפיס" והם אמוראים אחרונים, הלכה כמותם, ואף על פי שסוגיית הש"ס שם דחתה את הוכחותיהם אין אנו סומכים על דיחויים להשאיר את הבעייה בספק. 73) שאסור אז באכילה אפילו לכהנים.

24 **טז. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאַנְשֵׁיהֶם עִלְּגִים[74] וּמַפְסִידִין אֶת**
25 **הַלָּשׁוֹן וּמְכַנִּין עַל דָּבָר בְּדָבָר אַחֵר - הוֹלְכִין שָׁם**
26 **אַחַר הַכִּנּוּי. כֵּיצַד? כָּל כִּנּוּיֵי[75] קָרְבָּן - כְּקָרְבָּן.**
27 **הָאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן עָלַי קוֹנָם[76], קוֹנָח, קוֹנָז - הֲרֵי אֵלּוּ**
28 **כִּנּוּיִין לְקָרְבָּן[77]. חֵרֶק, חֵרֶף, חֵרֶד - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנּוּיִין**
29 **לְחֵרֶם[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן כְּלַל**
30 **הָעָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[79] וּבְאוֹתוֹ זְמַן.**

74) מדברים לשון מעורבת משפות וניבים שונים. 75) שמות לוואי. 76) שכוונתו לומר פירות אלו יהיו אסורים עלי כקרבן. 77) ונדרו חל. כאילו אמר: הרי הם עלי קרבן. 78) חרם - הקדש שאדם מקדיש לבדק הבית. 79) שאם העם מדבר בלשון אותו מקום, שהיא לשון משובשת ויש במשמעותה לשון קרבן הרי זה כאילו נדר בקרבן, שכלל הוא: "בנדרים הלך אחר לשון בני אדם", ואפילו מי שהוא בקי בלשון הקודש ונדר באחד מהכינויים האלו - נדרו נדר, כיוון שהיא לשון כלל העם.

31 **יז. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּכִנּוּיִין, כָּךְ אִם הִקְדִּישׁ[80]**
32 **בְּכִנּוּיִין - הֲרֵי זֶה הֶקְדֵּשׁ[81]. וְכִנּוּיֵי הַכִּנּוּיִין - מֻתָּרִין,**
33 **בֵּין בִּנְדְרֵי אִסָּר בֵּין בִּנְדְרֵי הֶקְדֵּשׁ.**

80) קרבן לה', או שאר נכסיו לבדק הבית. 81) הטעם שתקנו חכמים כינויים כדי שלא יאמר: "לה' קרבן" ולפעמים יבטא ה' ולא יאמר קרבן ונמצא מוציא שם שמים לבטלה, הרי שגם בהקדש עצמו תיקנו כינויים. ובירושלמי אמרו: "זאת אומרת אדם מקדיש לשמים בלשון קונם".

יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ לֹא יְהֵא חֵלִין[82], אוֹ לֹא יְהֵא כָּשֵׁר, אוֹ לֹא יְהֵא דְּכִי[83], אוֹ לֹא יְהֵא טָהוֹר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ יְהֵא קָרְבָּן, שֶׁהוּא אָסוּר[84]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶּׁאֹכַל עִמְּךָ טָמֵא[85] אוֹ נוֹתָר אוֹ פִּגּוּל - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

82) אלא קרבן. 83) טהור ומותר באכילה. 84) משנה בנדרים י: אלא שלשון המשנה שם "האומר לחולין שאוכל לך" ומפרש הר"ן, קרא: לחולין, בלמ"ד פתוחה, שפירושה: לא חולין. 85) אף על פי שלא הזכיר: "קדשים טמאים" וייתכן, שנתכוון לתרומה טמאה, שהיא "דבר האסור" ואין נדרו חל - הואיל ואפשר לומר שלקדשים טמאים נתכוון אנו אומרים: "סתם נדרים להחמיר".

יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: לֹא חֵלִין לֹא אֹכַל לְךָ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: מַה שֶּׁאֹכַל לְךָ לֹא יְהֵא חֵלִין אֶלָּא קָרְבָּן[86]. וְכֵן אִם אָמַר: הַקָּרְבָּן שֶׁאֹכַל לְךָ, קָרְבָּן[87] שֶׁאֹכַל לְךָ, כְּקָרְבָּן שֶׁאֹכַל לְךָ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[88]. אֲבָל הָאוֹמֵר: הַקָּרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ[89], אוֹ כְּקָרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ, אוֹ לְקָרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ, אוֹ קָרְבָּן לֹא אֹכַל לְךָ[90], אוֹ לֹא קָרְבָּן לֹא אֹכַל[91] לְךָ - כָּל אֵלּוּ מֻתָּרִים. שֶׁאֵין מַשְׁמַע דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁבַּע בְּקָרְבָּן שֶׁלֹּא יֹאכַל לָזֶה[92], וְהַנִּשְׁבָּע בְּקָרְבָּן - אֵינוֹ כְּלוּם[93]. אוֹ שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יֹאכַל לוֹ קָרְבָּן.

86) ולפיכך לא אוכל לך. שכל האומר: דבר זה אינו מותר, מובן מאליו שהוא אסור. 87) אף על פי שלא אמר בכ"ף הדמיון אין בזה קפידא, כי כוונתו לאסור על עצמו אכילתו אצל חבירו כקרבן, שהוא דבר הנידר. 88) אבל אם יאמר: הא קרבן שאוכל לך, מותר, שמשמעו שנשבע בקרבן, שלא יאכל והנשבע בקרבן אינו כלום. 89) משמעו שאוסר עליו מה שלא יאכל אצלו, אבל מה שיאכל אצלו לא יהא קרבן, ואפילו אם נאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכוונתו הייתה להישבע בקרבן שלא יאכל אצלו אין זה כלום. 90) גם זה משמעו לאסור רק את מה שלא יאכל, אבל מה שיאכל יהיה מותר, אם לא שהייתה כוונתו להישבע בקרבן שלא יאכל ואין שבועה זו כלום. 91) אף על פי שאפשר לדקדק מתוך דבריו: שמה שיאכל אצלו יהיה קרבן, אין אנו אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן". 92) אצל זה. וכן אמרו "שלא נדר זה אלא בחיי קרבן". 93) שאין שבועה אלא בשם ה' או באחד מן הכינויים. ואפילו אם נשבע סתם הרי זה אסור, ואינו לוקה. אבל הנשבע בחיי קרבן אינו כלום.

כ. חֵלִין שֶׁאֹכַל לְךָ, הַחֵלִין שֶׁאֹכַל לְךָ, כְּחֵלִין שֶׁאֹכַל לְךָ; חֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ, הַחֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ, כְּחֵלִין שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ[94] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר.

94) ואף על פי שאפשר לשמוע מדבריו: מה שאוכל לך יהיה קרבן, אין אומרים: "מכלל לאו אתה שומע הן".

כא. אֲבָל הָאוֹמֵר: לֹא טָמֵא שֶׁאֹכַל לְךָ, לֹא נוֹתָר שֶׁאֹכַל לְךָ, לֹא פִּגּוּל שֶׁאֹכַל לְךָ, אָסוּר; שֶׁמַּשְׁמָעוֹ שֶׁל דָּבָר: דָּבָר שֶׁאֹכַל הוּא שִׁיִּהְיֶה פִּגּוּל אוֹ טָמֵא, לְפִיכָךְ לֹא אֹכַל לְךָ[95].

95) שכן שנינו במשנה "טמא נותר ופיגול - אסור" ומשמעה: בין אם אמר: טמא שאוכל לך, בין אם אמר: לא טמא שאוכל לך, כי הואיל ואין אדם מוציא דבריו לבטלה, למה יאמר: לא טמא מה שאוכל לך, הרי אפילו אם לא יאמר, לא יהיה מאכל חברו טמא מאליו, לכך אנו מתקנים ומוסיפים בדבריו, שכוונתו לומר: לא ("אוכל עמך") מפני שטמא הוא מה שאוכל אצלך.

כב. בַּהֵיכָל שֶׁאֹכַל לְךָ, הֵיכָל שֶׁאֹכַל לְךָ, לֹא הֵיכָל שֶׁאֹכַל לְךָ - אָסוּר[96]. הֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ, כַּהֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ, לֹא הֵיכָל שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ - מֻתָּר; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנִּשְׁבַּע בַּהֵיכָל שֶׁלֹּא יֹאכַל לְךָ[97]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[98].

96) שכוונתו לאסור על עצמו אכילתו כקרבנות ההיכל. 97) מכיוון שמסיים בלשון שלילה הרי זו לשון שבועה, והנשבע בהיכל אינו כלום. 98) כגון עצים ואישים מזבח וירושלים.

כג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מֵדָּר אֲנִי מִמְּךָ[99] - מַשְׁמַע דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִמּוֹ[100]. מֵפְרָשׁ אֲנִי מִמְּךָ - מַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׂא וְיִתֵּן עִמּוֹ[101]. מְרֻחָק אֲנִי מִמְּךָ - מַשְׁמָעוֹ שֶׁלֹּא יֵשֵׁב בְּאַרְבַּע אַמּוֹתָיו[102]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: מְנֻדֶּה אֲנִי לְךָ[103], אוֹ מְשֻׁמַּתְנָא[104] מִמְּךָ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: נָדֹר אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ, אוֹ מֵפְרָשׁ אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ, אוֹ מְרֻחָק אֲנִי מִמְּךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל[105]. וְאִם אָכַל כְּזַיִת מִכָּל נְכָסָיו[106] - לוֹקֶה מִשּׁוּם לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ[107].

99) ולא גמר דיבורו: שלא אוכל לך. 100) אבל מותר לו לאכול משלו, שאין במשמעות לשון זו איסור אכילה אלא הדיבור בלבד. 101) בעסקי מסחר וממכר. 102) כלומר, אסור בדיבור, ובמשא ומתן כל אחד כדינו, אבל לא באכילה. 103) הרי זה לא ישב בארבע אמותיו, שמשמע מנודה כמו מרוחק, אבל מותר לאכול משלו. 104) שמתא - לשון נידוי וריחוק הוא. 105) ואף על פי שלא הזכיר לשון איסור בדיבורו, וגם לא התפיס נדרו ב"קרבן", בכל זאת הרי זה כנדר, כי הלכה היא: "ידות נדרים - כנדרים" כלומר, נדר שלא פירש כל דיבורו, אלא התחיל במקצת ומתוכו ניכר שדעתו לידור - כבית יד הכלי, שאינו עיקר הכלי והאוחז ביד מטלטל כל הכלי עמו, הרי זה כאילו גמר כל דיבור נדרו. 106) של חבירו. 107) ומובן, שבנדר זה מותר לדבר עמו, שהרי הדגיש שאינו אוסר עצמו אלא באכילה בלבד.

כד. אָמַר לוֹ: מְנֻדֶּה אֲנִי לְךָ שֶׁלֹּא אֹכַל לְךָ - אֵינוֹ אוֹכֵל לוֹ[108], וְאִם אָכַל - אֵינוֹ לוֹקֶה[109]. אָמַר לוֹ: נָדֵינָא[110] מִמְּךָ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת.

108) משלו, שהרי פירש כוונת התרחקותו לא לעניין ישיבה בארבע אמותיו אלא לעניין אכילתו ממנו. וסובר רבינו שבזה גם החכמים מודים לרבי עקיבא, שאסור באכילה, וכל מחלוקתם אינה אלא כשאמר מנודה אני לך ולא הוסיף: שאיני אוכל לך, שרבי עקיבא אוסר באכילה. וחכמים סוברים, שלא התכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ופסק רבינו כחכמים. 109) כשם שרבי עקיבא היה מסופק בלשון "מנודה אני לך" אם כוונתו לנדר ממש, או שלא נתכוון אלא להתרחק מארבע אמותיו, ולפיכך אמר אסור באכילה ואינו לוקה מספק, הוא הדין לחכמים כשאמר: מנודה ... שלא אוכל לך, אינו אסור לאכול משלו אלא מספק, ואינו לוקה, כי שמא לא נתכוון אלא להתרחק מלאכול בארבע אמותיו. 110) לשון נע ונד. שמשמעו מתנודד אני ומובדל ממך מליהנות לך, ואפילו לא הזכיר: שלא אוכל לך, הרי זה אסור בהנאתו, שאין להסתפק בו, שנתכוון שלא לישב בארבע אמותיו, כדין מנודה, שאין אדם רגיל להזכיר על עצמו לשון נידוי, שגנאי הוא לו.

1 **כה. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי עָלַי כִּנְדְרֵי רְשָׁעִים[111] אִם**
2 **אֹכַל לָךְ, שֶׁמִּנִּדְרֵיהֶם נָזִיר וְקָרְבָּן וּשְׁבוּעָה[112], וְאָכַל**
3 **- חַיָּב בְּכֻלָּן[113]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי כִּנְדָבוֹת**
4 **כְּשֵׁרִים[114], שֶׁמִּנִּדְבוֹתָם נָזִיר[115] וְקָרְבָּן[116] - הֲרֵי זֶה**
5 **חַיָּב[117].**

111) שרגילים לידור ולהישבע בשעת כעסם, ונקראו רשעים על פי מאמרם: "כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע, שנאמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", כלומר, שהם רשעים לעניין זה, אבל רשעים גמורים אין להם עסק בנזירות ובקרבנות. 112) כל זה מדברי הנודר, שפירש ואמר מה טיבם של נדרי רשעים, שנודרים בנזירות וגם נודרים להביא קרבנות למקדש וגם רגילים הם להישבע בשעת ריתחה, ושבועה נקראת אף היא נדר. 113) להיות נזיר, ולהביא קרבן עולה לקיים נדרו, וחייב מלקות משום שבועת ביטוי שהרי נשבע לא לאכול אצל חבירו ואכל. 114) שאינם נודרים (שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו") אלא נודבים קרבן שבידם, ומביאים אותו לפתח העזרה ושם מקדישים אותו, שלא יבואו לידי מכשול מעילה. 115) כשרואים יצרם תוקף אותם, הם נוזרים נזירות. 116) קרבן נדבה. 117) להיות נזיר ולהביא קרבן, שהרי פירש ונדר להיות נזיר ולהביא קרבן, אבל שבועה אין כאן, שאין הכשרים נשבעים כלל, משום שיש בה הזכרת שם שמים ויש בחילולה מכשול גדול לו ולכל העולם.

6 **כו. אָמַר: הֲרֵי עָלַי כִּנְדְרֵי רְשָׁעִים אוֹ כִּנְדָבוֹת כְּשֵׁרִים**
7 **שֶׁאֹכַל לָךְ[118] אוֹ אִם אֹכַל לָךְ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[119], אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ[120]. אָמַר: כִּנְדְרֵי כְּשֵׁרִים - לֹא**
9 **נִתְחַיֵּב בְּכֻלּוּם; שֶׁאֵין הַכְּשֵׁרִים נוֹדְרִים בְּדֶרֶךְ אִסּוּר**
10 **וָכַעַס[121]. אָמַר: כִּנְדְרֵי רְשָׁעִים הֲרֵינִי, וְהָיָה נָזִיר עוֹבֵר**
11 **לְפָנָיו - חַיָּב בִּנְזִירוּת[122]. כִּנְדְרֵי רְשָׁעִים עָלַי - חַיָּב**
12 **קָרְבָּן[123]. כִּנְדְרֵי רְשָׁעִים שֶׁלֹּא אֹכַל מִמֶּנּוּ[124] - חַיָּב**
13 **בִּשְׁבוּעָה[125].**

118) כלומר, מה שאוכל לך יהיה אסור עלי כקרבן נדרי רשעים או נדבות הכשרים. 119) לאכול אצל חבירו. 120) ואמר: קרבן מה שאוכל לך. וזהו ידות נדרים, שהם כנדרים. שאף על פי שלא פירש דבריו, הואיל ומתוכם ניכר, שדעתו לידור הרי זה נדר גמור. 121) אלא נודבים מתוך ישוב הדעת ונדיבות נפשם. וגם יראים הם לידור שלא יעברו על "בל תאחר לשלמו". והוא הדין אם אמר כנדבת רשעים עלי לא אמר כלום, לפי שאין הרשעים נודבים ואם הם נודבים אינם רשעים לאותו דבר. 122) אף על פי שלא פירש ואמר: "שמנדריהם נזיר", הואיל ונזיר עובר לפניו יש כאן יד מוכיחה שלנזירות נתכוון. והוא הדין כשיאמר: הריני כנדרי רשעים שלא אשתה, הרי זה נזיר, שיש כאן יד מוכיחה לנזירות. 123) אפילו כשלא הייתה בהמה רבוצה לפניו, כי יד מוכיחה היא לקרבן. 124) מהכיכר הזה. 125) משום שבועת בטוי, ואם אכלו ילקה. אבל אם יאמר: כנדבות כשרים שלא אוכל ממנו, לא אמר כלום, שאין הכשרים נשבעים כלל.

14 **כז. הַנּוֹדֵר בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כָּזוֹ**
15 **- לֹא אָמַר כְּלוּם[126], וְאֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[127],**
16 **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה עַם הָאָרֶץ[128], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת**
17 **רֹאשׁ בִּנְדָרִים.**

126) מפני שלא התכוון אלא לקדושת התורה, והיא "דבר האסור" ואין הנדר נתפס אלא בדבר הנדור. 127) להתירו. 128) שאינו מבחין בין נודר בתורה לנודר במה שכתוב בה ויבוא להקל גם בזה.

18 **כח. נָדַר בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר; שֶׁהֲרֵי**
19 **כָּתוּב בָּהּ אִסָּר וָנֶדֶר[129]. נְטָלָהּ בְּיָדוֹ וְנָדַר בָּהּ - הֲרֵי**
20 **זֶה כְּמִי שֶׁנָּדַר בְּמַה שֶׁכָּתוּב בָּהּ[130].**

129) והוזכרו בה קרבנות, שהם דבר הנדור. 130) הואיל ואוחזה דרך כבוד, ורואה ויודע מה שבתוכה, אין דעתו אלא לאזכרות וקרבנות שבה.

21 **כט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: נַשְׁכִּים וְנִשְׁנֶה פֶּרֶק - עָלָיו**
22 **לְהַשְׁכִּים[131] וְלִקְרוֹת; שֶׁזֶּה כְּמוֹ נֶדֶר[132] הוּא, וְאַף עַל**
23 **פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיאוֹ בִּלְשׁוֹן נֶדֶר[133].**

131) על האומר להשכים תחילה, שנאמר "ויאמר אלי קום צא אל הבקעה ושם אדבר אותך ואקום ואצא אל הבקעה והנה שם כבוד ה' עומד" הרי שהקדים הקב"ה והמתין ליחזקאל. 132) שהרי קיבל עליו לעשות מצוה, וזה מחייבו, אלא שאין זה נדר גמור לעבור עליו ב"בל יחל דברו". 133) שהוא: "יאסר דבר זה עלי", שהנודר בא לאסור הדבר על עצמו, אבל לא להתחייב לעשות דבר זה או לא לעשותו, שזה שייך יותר ל"שבועה" שהנשבע אוסר עצמו על הדבר שנשבע עליו. וכלשון התלמוד: נדר - איסור חפץ על האדם, שבועה - איסור האדם מן החפץ.

24 **ל. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִמִּי[134] אוֹ**
25 **כַּאֲחוֹתִי, אוֹ כְּעָרְלָה[135] אוֹ כְּכִלְאֵי הַכֶּרֶם[136] - הֲרֵי זֶה**
26 **כְּאוֹמֵר עַל הַפֵּרוֹת: הֲרֵי אֵלּוּ כִּבְשַׂר חֲזִיר; כְּשֵׁם**
27 **שֶׁהוּא מֻתָּר לְאָכְלָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[137], כָּךְ מֻתָּר**

1 **בְּאִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: הֲרֵינִי מֻדָּר מִמֵּךְ**
2 **הֲנָיָה[138], אוֹ הֲנָאַת תַּשְׁמִישֵׁךְ אֲסוּרָה עָלַי[139] - הֲרֵי זוֹ**
3 **אֲסוּרָה עָלָיו[140], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[141].**

134) אסורה עלי כאמי, שהיא אסורה עלי משום ערווה. 135) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו, שאסורים באכילה ובהנאה. 136) מין ממיני תבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה ובהנאה. 137) שאין אדם מתפיס בנדר בדבר האסור אלא בדבר הנדור. 138) לא ליהנות לך כל הנאה שהיא. 139) שלא התפיס הנאתה בדבר הנדור, אלא אסר אותה עליו, כאדם האוסר על עצמו דברים המותרים לו. 140) ואף על פי שהוא משועבד לה מן התורה, שלא לגרוע עונתה. 141) "שאין מאכילים את האדם דבר האסור לו" וממילא היא נאסרת לו.

יום שני כ' סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) דין הדירוהו אחרים או שנדר על דעת אחרים, המקדים תנאי לנדריו שבעתיד, שיבוטלו מאליהם, דיני הפקר והשוואתו לנדר.

4 **א. אֶחָד הַנּוֹדֵר מִפִּי עַצְמוֹ[2] אוֹ שֶׁהִדִּירוּהוּ חֲבֵרוֹ[3] וְאָמַר**
5 **אָמֵן[4], אוֹ דָּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ כְּעִנְיַן אָמֵן[5], שֶׁהוּא קַבָּלַת**
6 **דְּבָרִים.**

2) שאוסר על עצמו דבר המותר. 3) שאמר לו: יאסר עליך דבר פלוני. 4) ובזה הוא מביע הסכמתו לקבלת הנדר, כמו ששנינו (נזיר פ"ד, מ"א) "הריני נזיר, ואת, ואמרה: אמן, מיפר את שלה". וכן אמרו (שבועות כט:): "כל העונה אמן אחר שבועה, כמוציא שבועה מפיו". 5) שאמר: הן, או מקבל אני נדר זה, כמו ששנינו בתוספתא (נזיר פ"ג, מ"ד) "האומר לחברו, הריני נזיר ואתה, אם אמר הן שניהם אסורים" (ביאור הגר"א ליו"ד רט, ס"ק ב) והשווה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"א. אבל אם חברו מדירו ליהנות מנכסיו אינו צריך שיקבל חבירו את דבריו, שיכול לאסור את שלו על חברו בעל־כרחו (יו"ד רט).

7 **ב. וְאֵין הַנּוֹדֵר נֶאֱסָר בַּדָּבָר שֶׁאָסַר עַל עַצְמוֹ עַד**
8 **שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו וְיִהְיֶה פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ**
9 **בִּשְׁבוּעוֹת[6]. אֲבָל הַמִּתְכַּוֵּן לִנְדֹּר בְּנָזִיר[7] וְנָדַר בְּקָרְבָּן[8],**
10 **בְּקָרְבָּן וְנָדַר בְּנָזִיר, בִּשְׁבוּעָה[9] וְנָדַר, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִנְדֹּר**
11 **וְנִשְׁבַּע, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר תְּאֵנִים וְאָמַר עֲנָבִים - הֲרֵי**
12 **זֶה מֻתָּר בִּשְׁנֵיהֶם וְאֵין כָּאן נֶדֶר[10].**

6) פ"ב, ה"י־יב, שנאמר בשבועה: "לבטא בשפתים", וגם בנדרים נאמר (במדבר ל, ז): "או מבטא שפתיה" אין הנדר חל עד שיבטאו בשפתיו. 7) להיות נזיר. 8) להביא קרבן. 9) שנתכוין להשבע. 10) שלשון "מבטא" משמעה: בוטא מה שיש בלבו (קרית ספר). וכן שנינו בתוספתא נדרים פ"ה, מ"ה "נתכוין לידור בעולה ונדר בחרם , בחרם ונדר בנזיר, בנזיר ונדר בקרבן וכו' מותר בכולם" (לפי גירסת ה"חסדי דוד" שם). וראה במשנה נדרים פו:.

13 **ג. הַנּוֹדֵר עַל דַּעַת אֲחֵרִים[11] - הֲרֵי זֶה כְּנִשְׁבָּע עַל**
14 **דַּעַת אֲחֵרִים[12]. וְכֵן הַנּוֹדֵר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[13],**
15 **אוֹ שֶׁמָּחוּ בּוֹ[14] בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר וְקִבֵּל[15] - הֲרֵי זֶה**
16 **מֻתָּר[16]. וְדִין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים בִּנְדָרִים כְּדִינָן**
17 **בִּשְׁבוּעוֹת[17].**

11) שאומר הנני נודר נדר זה על דעתכם. 12) שאמר: "שבועה שלא אוכל היום, ועל דעתכם אני נשבע, אין זה יכול לומר כך וכך היה בלבי, שלא נשבע זה על דעתו... וכיון שהיה פיו ולבן של אחרים שוים... חייב, שלבם של אלו במקום לבו קם" (לשון רבינו לעיל הל' שבועות פ"ב, הט"ו). 13) "כדי שיאמר תלמיד לרבו, שלום עליך רבי" (שם, הי"ז, וראה בביאורנו שם). 14) אחרים, ואמרו לו: חזור בך מנדרך. 15) שאמר: הן, או חזרתי בי. 16) ונעקר הנדר מעיקרו, "שזה דומה לטועה" (לשון רבינו שם). וכן אמרו (בבא בתרא קכט:) "והילכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי". וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, הי"ח ובביאורנו שם. 17) שהרי הכתוב משוה אותם, שנאמר (במדבר ל, ג) "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה" (סוף משנה).

18 **ד. מִי שֶׁהִתְנָה קֹדֶם שֶׁיִּדֹּר וְאָמַר: כָּל נֶדֶר שֶׁאֶדֹּר**
19 **מִכָּאן[18] וְעַד עֶשֶׂר שָׁנִים הֲרֵינִי חוֹזֵר בָּהֶן אוֹ הֲרֵי הֵן**
20 **בְּטֵלִים וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְאַחַר כָּךְ נָדַר: אִם הָיָה**
21 **זוֹכֵר הַתְּנַאי בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר - הֲרֵי נִדְרוֹ קַיָּם, שֶׁהֲרֵי**
22 **בִּטֵּל הַתְּנַאי בְּנֶדֶר זֶה[19]; וְאִם לֹא זָכַר הַתְּנַאי אֶלָּא**
23 **אַחַר שֶׁנָּדַר, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל הַתְּנַאי בְּלִבּוֹ[20] וְקִיְּמוֹ[21]**
24 **- הֲרֵי הַנֶּדֶר בָּטֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹצִיא עַתָּה**
25 **הַחֲזָרָה בְּפִיו, כְּבָר הִקְדִּים הַחֲזָרָה[22] לַנֶּדֶר וְהוֹצִיאָהּ**
26 **בְּפִיו מִקֹּדֶם[23]. וְיֵשׁ שֶׁמּוֹרֶה לְהַחְמִיר וְאוֹמֵר: וְהוּא**
27 **שֶׁיִּזְכֹּר הַתְּנַאי אַחַר שֶׁנָּדַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[24].**

18) מהיום. 19) שאילו רצה בקיומו למה הוא נודר, הרי נדרו סותר את תנאו (נדרים כג:). 20) בלבד, ולא הוציאו בשפתיו בשעת זכירתו (כס"מ). 21) במחשבתו, שרוצה הוא בקיום התנאי, וממילא יתבטל הנדר. ודפוסי רומי ווינציאה: וקיים התנאי. 22) היא התנאי, שהתנה קודם שידור. 23) נמצא בשעה שנדר נדר בטעות, ששכח את תנאו, ואין זה פיו ולבו שוים בשעת נדרו, והתורה אמרה: "לא יחל דברו" אינו מיחל נדרו שכבר נדר, אבל מיחל הוא נדרו, קודם שידרנו, הואיל ועדיין לא חל (קרית ספר). 24) אבל לאחר כדי דיבור, הואיל והנדר כבר חל, אינו מן הדין שיעקר ע"י זכירת התנאי. זו היא דעת הר"י בתוספות נדרים כג: שדוקא אם הוא זוכר את התנאי בשעת נדרו אין הנדר חל, הואיל והוא נודר על דעתו הראשונה, אבל אם אינו זוכר התנאי בשעת נדרו, מסתמא דעתו לקיים הנדר. ולדבריו זוהי דעת רבא שם, המקפיד על זכירת התנאי בשעת נדרו, אלא שמספיקה הזכירה תוך כדי דיבור, שהרי אפילו אם חזר בו - בתוך כדי דיבור - מנדרו, בטל נדרו, כמבואר לעיל ה"ג (לחם משנה).

ה. מִי שֶׁהִקְדִּים אֶת הַתְּנַאי לְשָׁנָה[25] אוֹ לְעֶשֶׂר, וְאַחַר כָּךְ נָדַר, וְנִזְכַּר בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּנַאי, וְשָׁכַח עַל אֵי זֶה דָּבָר הִתְנָה[26] וְכֵיצַד הָיָה הַתְּנַאי[27]: אִם אָמַר: עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה אֲנִי עוֹשֶׂה[28] - אֵין נִדְרוֹ נֶדֶר[29], שֶׁהֲרֵי בִּטְּלוֹ; וְאִם לֹא אָמַר: עַל דַּעַת רִאשׁוֹנָה אֲנִי עוֹשֶׂה - כְּבָר בִּטֵּל הַתְּנַאי וְקַיָּם הַנֶּדֶר, שֶׁהֲרֵי זָכַר בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר שֶׁיֵּשׁ שָׁם תְּנַאי וְאַף עַל פִּי כֵן נָדַר[30].

25) שאמר: כל נדר שאדור מכאן ועד שנה, הרי הוא בטל. 26) אם על אכילת פת או שתיית יין. 27) אם על דברים שבינו לעצמו או על דברים שבינו לבין אחרים, אבל זוכר הוא, שהתנה על דבר מיוחד, ולא באופן סתמי וכולל (ר"ן לנדרים כג:). 28) שאם אהיה זכור על מה שהתניתי, אלך אחר התנאי. 29) אם נזכר אחר כך, שלדבר זה התנה (ר"ן ורא"ש שם). 30) נמצא שעקר תנאו, שאילו רצה בקיומו - לא היה לו לידור סתם (שם).

ו. יֵשׁ מֵהַגְּאוֹנִים שֶׁאוֹמְרִים: אֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[31] נוֹהֲגִין אֶלָּא בִּנְדָרִים בִּלְבַד, לֹא בִּשְׁבוּעוֹת[32]. וְיֵשׁ מִי שֶׁמּוֹרֶה, שֶׁדַּיִּן הַנְּדָרִים וְהַשְּׁבוּעוֹת בְּעִנְיָנוֹת אֵלּוּ אֶחָד הֵם, וְכִי יֵשׁ לוֹ לְהַקְדִּים תְּנַאי לִשְׁבוּעָתוֹ[33] כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בִּנְדָרִים[34].

31) בהקדמת תנאי לביטול הנדר. 32) שאיסור שבועה חמור מאד, כמבואר לעיל הל' שבועות פי"ב, ה"ב, וסומכים דבריהם על הירושלמי (נדרים פ"ג, ה"א): "תניי בנדרים, ואין תניי בשבועות". 33) לביטול שבועתו. 34) וכדבריו נוטה גם דעת רבינו, שהרי לקמן פ"ג, ה"א הוא מונה הדברים שבין נדרים לשבועות, ולא מנה הבדל זה ביניהם (רדב"ז). וכתב הר"ן בנדרים כג: דוקא בשבועות ובנדרים שנשבע ונדר לעצמו מועיל תנאי, אבל מי שהשביעו או הדירו חברו אין תנאו זה מועיל לו כלום, שעל דעת חברו הוא נשבע ונודר, וכאילו ביטל תנאו הקודם. וכן נפסק בשו"ע יו"ד ריא, ד. הלכה זו משמשת מקור למנהג אמירת "כל נדרי" בלילי יום הכיפורים, להתנות על הנדרים של השנה הבאה, שאם ידור בכעסו וישכח את תנאו זה, יהיו נדריו ושבועותיו בטלים. וכן אמרה משנתנו (נדרים כג:) "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר: כל נדר שאני עתיד לידור, יהא בטל". ומפני שביום הכיפורים מתאסף הקהל לבית הכנסת, נהגו לאמרו ביום זה, וגם מצינו ביחזקאל מ, א, שקורא את יום הכיפורים ראש־השנה, שנאמר שם: "בראש השנה בעשור לחודש" (רא"ש ותוספות שם). אולם דעת רוב הגאונים שלא לומר "כל נדרי" כלל, לא ביום הכיפורים ולא בשאר ימי השנה, וב"אוצר הגאונים" לנדרים עמ' 42 מביא תשובת הגאונים: "רוב הגאונים מוחין לומר כל נדרי, לפי שאין בו שום תקנה, רק רע, זולתי נוסחת רב האיי גאון ז"ל" וכו'. ואמנם רבינו ב"סדר התפילות" שבסוף "ספר אהבה" אינו מביא נוסח "כל נדרי" ואינו מזכירו כלל. וגם הרמ"א ביו"ד סימן ריא סעיף א, אומר: שאין אנו סומכים על זה להתיר בלא שאלה לחכם, כי אם לצורך גדול.

ז. סְתָם נְדָרִים - לְהַחְמִיר[35], וּפֵרוּשָׁן - יֵשׁ בּוֹ לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי כְּבָשָׂר מָלִיחַ[36] וּכְיַיִן נֶסֶךְ - אוֹמְרִין לוֹ: וּמֶה הָיָה בִּלְבָבְךָ? אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: כְּבָשָׂר מָלִיחַ שֶׁל קָרְבָּן[37] וּכְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ עַל הַמִּזְבֵּחַ הָיָה בִּלְבָבִי - הֲרֵי זֶה אָסוּר[38]; וְאִם אָמַר: לֹא הָיָה בִּלְבָבִי אֶלָּא תִּקְרֹבֶת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[39] וְיַיִן שֶׁנִּתְנַסֵּךְ לָהּ[40] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[41]. וְאִם נָדַר סְתָם[42] - הֲרֵי זֶה אָסוּר.

35) סתם נודר דעתו לאסור על עצמו, כי אחרת היה לו לשתוק. 36) מלוח. 37) שנאמר בו (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 38) שהרי התפיס בדבר הנדור (משנה בנדרים יח:). 39) קרבן, שמקריבים לעבודה־זרה ואסור בהנאה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ז, ה"ב. 40) שאסור אף הוא בהנאה. 41) שלא התפיס זה אלא בדבר האסור (שם במשנה) וראה לעיל פ"א, ה"ח־ט. ואפילו פירש דבריו לאחר זמן מרובה, הרי זה מותר ((רדב"ז). 42) ששאלנוהו ואמר: איני יודע למה נתכוונתי.

ח. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ עָלַי חֵרֶם: אִם כַּחֵרֶם שֶׁל בֶּדֶק הַבַּיִת[43] - אָסוּר[44]; וְאִם כְּחֶרְמֵי הַכֹּהֲנִים[45] - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מָמוֹן שֶׁלָּהֶם וְאֵין בָּהּ אִסּוּר[46]; וְאִם סָתַם - אָסוּר[47].

43) הקדש, שאדם מקדיש לצרכי תיקון בנין בית־המקדש והחזקתו, ואסור ליהנות ממנו. 44) שהתפיס בדבר הנדור. 45) הקדש הניתן במתנה לכהנים, ככתוב (במדבר יח, יד): "כל חרם בישראל לך יהיה". 46) ואעפ"י שאסורים בהנאה עד שיבואו לידי כהנים - סתם חרמי כהנים משמעם, שכבר באו לידי כהן (רא"ש לנדרים יח:). 47) משנה שם.

ט. הֲרֵי הֵן עָלַי כְּמַעֲשֵׂר: אִם כְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרְבָּן שֶׁהִקְדִּישׁוֹ בְּיָדוֹ[48], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[49]; וְאִם כְּמַעְשַׂר דָּגָן[50] - מֻתָּר[51]; וְאִם סְתָם - אָסוּר[52].

48) כשיצא העשירי, העביר עליו שבטו, ככתוב בויקרא כז, לב. 49) לעיל פ"א, הי"ג, והרי זה דבר הנדור, כמבואר בביאורנו שם. 50) הניתן ללוי. 51) שאפילו לרבי מאיר הסובר מעשר ראשון אסור באכילה לזרים, אין זה דבר הנדור, שגם עד שלא הפרישו, איסורו בתוך התבואה אלא שמחוסר הפרשה, נמצא מעשר זה הוא "דבר האסור מאליו" (ריטב"א לנדרים יח:). 52) משנה בנדרים שם.

י. הֲרֵי הֵן עָלַי כִּתְרוּמָה: אִם לִתְרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[53] נִתְכַּוֵּן - הֲרֵי זֶה אָסוּר[54]; וְאִם לִתְרוּמַת הַגֹּרֶן[55] נִתְכַּוֵּן - מֻתָּר[56]; וְאִם סְתָם - אָסוּר[57]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

53) לשקלים, שקונים מהם קרבנות למזבח, והם נתרמים ונפרשים מכסף הלשכה הניתן לתוך קופות מיוחדות, כמבואר, לעיל פ"א, הי"ד ובביאורנו שם. 54) שהתפיס בדבר הנדור, הוא הכסף, שכל ישראל שוקלים ונותנים בכל שנה לקרבנות המקדש. 55) שמפרישים מהגורן ונותנים לכהן. 56) שהיא דבר האסור, כמבואר לעיל פ"א, הי"א ובביאורנו שם. 57) משנה בנדרים שם.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[58]? בְּמָקוֹם שֶׁמִּשְׁמַע כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ שָׁם שְׁנֵי עִנְיָנוֹת[59]; אֲבָל מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרְאִים חֵרֶם סְתָם אֶלָּא לְחֶרְמֵי בֶּדֶק הַבַּיִת בִּלְבַד[60], וְאָמַר שָׁם: הֲרֵי הֵן עָלַי חֵרֶם - הֲרֵי זֶה אָסוּר[61]. וְכֵן אִם הָיָה דַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרְאִים חֵרֶם סְתָם אֶלָּא לְחֶרְמֵי כֹּהֲנִים[62] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[64]. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בִּנְדָרִים אֶלָּא אַחַר לְשׁוֹן אַנְשֵׁי אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתוֹ זְמַן[65].

58) שאם פירש ואמר לזה נתכוונתי, שומעים לו. 59) שני תכנים. 60) כגון בגליל, שאין הכהנים גרים שם ואינם מצויים בה, ומי שמחרים שם מנכסיו אין כוונתו אלא לבדק הבית, שהוא דבר הנדור. 61) אפילו אם יאמר לחרמי כהנים נתכוונתי (כסף משנה). 62) כגון ביהודה, שהכהנים מצויים שם לרוב, וקוראים לחרמי כהנים - חרם סתם. 63) אם נדר בחרם סתם (משנה שם יח :) וראה בר"ן שם יט: דיבור־המתחיל הא מכירים. 64) כגון תרומה, שאם נדר בה בגליל, הרי זה מותר, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, שהם רחוקים מירושלים, וסתם "תרומה" שם, הכוונה לתרומת הגורן, כמפורש במשנה שם. 65) השווה לקמן פ"ט, ה"א.

יב. הַנּוֹדֵר בְּחֵרֶם[66], וְאָמַר[67]: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא חֶרְמוֹ שֶׁל יָם, שֶׁהִיא הַמִּכְמֶרֶת[68]; נָדַר בְּקָרְבָּן, וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא בְּקָרְבְּנוֹת מְלָכִים[69]; אָמַר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵי עַצְמִי עָלֶיךָ קָרְבָּן[70], וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא לְאָסְרוֹ בָּעֶצֶם שֶׁהִנַּחְתִּי[71] לִי לִהְיוֹת נוֹדֵר בּוֹ דֶּרֶךְ שְׁחוֹק; נָדַר שֶׁלֹּא תֵהָנֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיָה בְּלִבִּי אֶלָּא אִשְׁתִּי רִאשׁוֹנָה שֶׁגֵּרַשְׁתִּיהָ; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים, שֶׁמִּשְׁמָעָן לְכָל הָעָם אִסּוּר, וְהוּא אוֹמֵר לֹא נִתְכַּוַּנְתִּי אֶלָּא לְכָךְ וּלְכָךְ: אִם הָיָה הַנּוֹדֵר תַּלְמִיד חָכָם[72] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵין צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[73]; וְאִם הָיָה עַם הָאָרֶץ[74] - מַרְאִין בְּעֵינָיו שֶׁזֶּה נָדַר וְשֶׁהוּא אָסוּר, וּפוֹתְחִים לוֹ פֶּתַח[75] מִמָּקוֹם אַחֵר[76] וּמַתִּירִין לוֹ. וּבֵין שֶׁהָיָה תַּלְמִיד חָכָם אוֹ עַם הָאָרֶץ - גּוֹעֲרִין בָּהֶן[77], וּמְלַמְּדִין אוֹתָן שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ מִנְהָג זֶה בִּנְדָרִים[78], וְלֹא יִהְיוּ נוֹדְרִין דֶּרֶךְ שְׁחוֹק וְהִתּוּל.

66) שאמר: ככר זה חרם עלי. 67) לאחר זמן. 68) רשת שפורשים אותה לדוג דגים. כלשון הכתוב (חבקוק א, טו) "יגרהו בחרמו ויאספהו במכמרתו". 69) דורונות שמקריבים לפני מלכים. 70) שמשמעו: שאוסר את גופו על חברו כקרבן. 71) שהצנעתי בתיבתי והתכוונתי לאסור עצם זה על חברי. 72) שהוא נאמן שלכך נתכוין. 73) להתיר לו נדרו. 74) שאינו נאמן, שכך הייתה כוונתו, לפירוש זר כזה, שהוא רחוק ממשמעות לשון נדרו (ר"ן לנדרים יח:). וגם חוששים בו, שלא יהא רגיל בנדרים ויכשל בהם (רש"י שם כ.). 75) חרטה. 76) מראים לו שהנדר קיים, ומה שהוא מתנצל, שנתכוין לדבר אחר, אין שומעים לו אלא מתירים לו מטעם אחר ע"י פתח חרטה, כמו שמתירים שאר נדרים גמורים, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"ה, ולקמן פ"ד ה"ה (משנה בנדרים כ. וכפירוש המשנה לרבינו שם). 77) בתוכחה. 78) שם במשנה "כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים". וסובר רבינו, שזה מוסב אפילו לתלמיד חכם.

יג. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: הֲרֵי אַתְּ עָלַי כְּאִמִּי, אוֹ הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ עָלַי כִּבְשַׂר חֲזִיר, שֶׁאֵין כָּאן נֶדֶר כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[79]: אִם הָיָה הָאוֹמֵר תַּלְמִיד חָכָם - אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם[80]; וְאִם הָיָה עַם הָאָרֶץ - צָרִיךְ שְׁאֵלָה לְחָכָם, וּמַרְאִין בְּעֵינָיו שֶׁאִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה וְשֶׁאוֹתָן הַפֵּרוֹת אֲסוּרִין[81], וּפוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר, וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִנְהֲגוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים[82].

79) לעיל פ"א, ה"ל. 80) שהרי נדר ב"דבר האסור" ואין נדרו חל כלל, כמבואר שם ה"ח־ט. 81) לו, מחמת נדר זה, כי אין עם־הארץ מבחין בין נדר לנדר, ואם נתיר לו נדרו זה בלא פתח, יבוא להקל לעצמו בנדרים אחרים, שאין להם היתר אלא ע"י שאלה לחכם (נדרים יד.). וסובר רבינו, שחילוק זה בין תלמיד חכם לעם־הארץ, נוהג גם באוסר עליו פירותיו כבשר חזיר, וכן משמע מסתימת לשון המשנה שם יג:. שאלה לחכם - נתפרש לעיל הל' שבועות פ"ו, ה"א. 82) שם יג: והשווה לעיל הל' שבועות פ"א. הכ"ז. ולקמן פ"ג, הי"ב.

יד. הַהֶפְקֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶדֶר[83] - הֲרֵי הוּא כְּמוֹ נֶדֶר שֶׁאָסוּר לוֹ לַחֲזֹר בּוֹ[84]. וּמַה הוּא הַהֶפְקֵר? הוּא שֶׁיֹּאמַר אָדָם: נְכָסִים אֵלּוּ הֶפְקֵר לַכֹּל[85]. בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין בֵּין בְּקַרְקָעוֹת. וְכֵיצַד דִּין הַהֶפְקֵר? כָּל הַקּוֹדֵם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ לְעַצְמוֹ וְנַעֲשָׂה שֶׁלּוֹ. וַאֲפִלּוּ זֶה שֶׁהִפְקִיר - דִּינוֹ בּוֹ כְּדִין כָּל אָדָם[86]: אִם קָדַם וְזָכָה בּוֹ - קָנָהוּ[87].

83) שיעבור עליו משום "בל יחל דברו", וגם אינו הפקר עד שיפקיר לעניים ולעשירים כאחד, בעוד שנדר הוא אפילו לעניין בלבד, ראה נדרים צ. (סמ"ע לשו"ע חו"מ רעג ס"ק ג). 84) נדרים מג: ובירושלמי (פאה פ"ו, ה"א) דרשו: נאמר בתורה (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה" - מה תלמוד־לומר ונטשתה? לומר לך, יש נטישה אחרת שהיא כזו, מה זו (שמיטה) בין לעניים לעשירים, אף מה שנאמר במקום אחר בין לעניים בין לעשירים, ומכאן שהפקר דינו כשמיטה (קרית ספר) וראה ב"קצות החושן" חו"מ רעג, ס"ק א. 85) בין עניים לבין עשירים. 86) ואין אומרים מכיון שהוציאו מרשותו יהיה לו דין הקדש ויאסר בו. 87) ככל הזוכה מן ההפקר, ואם הפקיר את כרמו וחזר וזכה בו בתורת הפקר, הרי הוא פטור מן המעשרות (נדרים מד:) וכמבואר בהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז.

טו. הַמַּפְקִיר לַעֲנִיִּים אֲבָל לֹא לַעֲשִׁירִים - אֵינוֹ הֶפְקֵר, עַד שֶׁיַּפְקִיר לַכֹּל כַּשְׁמִטָּה[88]. וְהַמַּפְקִיר עֲבָדָיו הַגְּדוֹלִים - קָנוּ עַצְמָן[89]; וְהַקְּטַנִּים[90] - כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחֱזִיק בָּהֶן זָכָה, כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[91].

88) שפירות שנת השמיטה הם הפקר לכל, גם לעניים וגם לעשירים (פאה פ"ו, מ"א). וראה בירושלמי המובא לעיל אות פג. 89) שהרי יש להם דעת, והם קודמים לכל אדם לזכות בעצמם מן ההפקר (גיטין לט. וברש"י). וכתב הרדב"ז: אבל אין העבד מותר בבת ישראל, עד שיגיע גט שחרור לידו, וכופים את רבו לכתוב לו גט שחרור, וכן מבואר בהל' עבדים פ"ח, הי"ג ע"פ הסוגיא בגיטין לח:. 90) שאין להם יד לזכות בעצמם. 91) גיטין לט. כדעת אבא שאול.

1 **טז. הַמַּפְקִיר אֶת הַקַּרְקַע - כָּל הַקּוֹדֵם וְהֶחֱזִיק[92] בָּהֶן**
2 **זָכָה. דִּין תּוֹרָה, אֲפִלּוּ הִפְקִיר בִּפְנֵי אֶחָד[93] - הֲרֵי זֶה**
3 **הֶפְקֵר, וְנִפְטָר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת[94], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
4 **בִּמְקוֹמוֹ[95]; אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, אֵינוֹ הֶפְקֵר עַד**
5 **שֶׁיַּפְקִיר בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד זוֹכֶה אִם**
6 **רָצָה וְהַשְּׁנַיִם מְעִידִים[96]. וְהָאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה הֶפְקֵר וָזֶה**
7 **- הֲרֵי הַשֵּׁנִי סְפֵק הֶפְקֵר[97]. וְאִם אָמַר: וְזֶה כְּמוֹ זֶה,**
8 **אוֹ שֶׁאָמַר: וְגַם זֶה - הֲרֵי הִתְפִּיס הַשֵּׁנִי[98], וְיִהְיֶה**
9 **הֶפְקֵר וַדַּאי[99].**

92) שנעל בה דלת או גדר בה גדר, כמפורש במשנה בבא בתרא מב. ובעירובין כה. ובכת"י התימנים: והחזיק בה. 93) ולדעת הרא"ש בנדרים מה. אפילו הפקירו בינו לבין עצמו, הרי זה הפקר. 94) שאפילו זכה בה המפקיר, אינו חייב להפריש מעשרות מפירות אלו. 95) בהל' תרומה פ"ב, הי"א, ובהל' מתנות עניים פ"ה, הכ"ז. ובירושלמי נדרים פ"ד, ה"ו אמרו: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד, כט), ממה שיש לך ואין לו - אתה חייב ליתן לו. יצא הפקר, שידך וידו שוים בו". 96) שאם לא יהיו אלא שנים, כשיזכה בה אחד מהם, מי מעיד עליו שפלוני הפקירה (נדרים מה. וברש"י). 97) שם ז. בעיה שלא נפשטה, אם יש "יד" להפקר אם לא, כי זה שלא אמר בפה מלא על השני, שיהיה הפקר, אין זה אלא כמו "בית יד" לכלי (ראה לעיל פ"א, הכ"ג ובביאורנו, והשווה הל' אישות פ"ד ה"ב). ובהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ב "המפריש סלע ואמר הרי זו צדקה, ולקח סלע שניה ואמר: "וזו", הרי שניה צדקה, אעפ"י שלא פירש". ומקור הספק בהפקר, אם הוא כצדקה (שסתם מפקיר כוונתו לטובת העניים, תוספות שם), או אין לדומתם, שהצדקה רק לעניים, ואילו הפקר בין לעניים בין לעשירים. 98) בראשון, שהרי פירש בפה מלא, ואין זה "יד". 99) נדרים שם.

10 **יז. הַמַּפְקִיר אֶת שֶׁדֵּהוּ וְלֹא זָכָה בָּהּ אָדָם: כָּל**
11 **שְׁלֹשָׁה יָמִים - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[100]; אַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים**
12 **- אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[101]; אֶלָּא אִם כֵּן קָדַם וְזָכָה**
13 **בָּהּ[102] - הֲרֵי הוּא כְּזוֹכֶה מִן הַהֶפְקֵר, בֵּין הוּא בֵּין**
14 **אַחֵר[103].**

100) לומר: אני חוזר בי ממה שהפקרתי, ושוב אין אדם יכול לזכות בה, וחייב במעשרות שדהו כאילו לא הפקירה מעולם. ודבר זה תקנת חכמים היא, מפני הרמאים, שרגילים להפקיר שדותיהם ולחזור ולזכות בהם, כדי לפטרן מן המעשר, ונמצא שלא היה הפקרם אלא הערמה בלבד, לפיכך הוצרכו לומר, שאין זה הפקר כלפי הבעלים עד עבור שלשה ימים, ובינתיים יכולים אחרים לזכות בו, ואם נתכוין להערים הרי יפסיד שדהו, כשאחרים יזכו בהם תוך שלשה ימים לפני שחזר מהפקירו, כי ביחס לאחרים הרי זה הפקר אפילו בתוך שלשה ימים מיד לאחר הפקירו (נדרים נד. וברא"ש שם). ולפי זה, אם הפקיר שאר נכסים, שאין בהם חשש הפקעת מעשרות, אינו יכול לחזור בו מיד כשהפקירם, אלא יכול לזכות בהם בתורת הפקר כשאר כל אדם ולא מטעם חזרה (רדב"ז לעיל הי"ד). 101) אפילו אם לא זכה בו אחר. 102) לא בתורת חזרה. ובכתב־יד התימנים: "אינו מחזר, אלא אם קדם וזכה בה". 103) שניהם שוים בו, שזוכים מן ההפקר ואינו חייב עוד במעשרות, כי משהופקר, הופקעו הפירות מדין מעשרות, אפילו כשזכו בהם הבעלים (נדרים מג: וכפירוש ה"כסף משנה").

15 **יח. הָאוֹמֵר: שָׂדֶה זוֹ מֻפְקֶרֶת לְיוֹם אֶחָד, לְשַׁבָּת**
16 **אַחַת[104], לְחֹדֶשׁ אֶחָד, לְשָׁנָה אַחַת, לְשָׁבוּעַ[105] אֶחָד:**
17 **עַד שֶׁלֹּא זָכָה בָּהּ הוּא אוֹ אַחֵר[106] - יָכוֹל לַחֲזֹר**
18 **בּוֹ[107]; וּמִשֶּׁזָּכָה בָּהּ, בֵּין הוּא בֵּין אַחֵר - אֵינוֹ יָכוֹל**
19 **לַחֲזֹר בּוֹ[108]. וּמִפְּנֵי מָה יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר כָּאן עַד שֶׁיִּזְכּוּ**
20 **בָּהּ? מִפְּנֵי שֶׁזֶּה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, שֶׁאֵין אָדָם**
21 **מַפְקִיר לִזְמַן קָצוּב[109].**

104) שבוע ימים. 105) שמיטה, והיא מחזור של שבע שנים, ואחר הזמן הזה אם לא יזכה בה אדם, תהיה שלי כבתחילה (נדרים מד. וברא"ש). 106) בתורת הפקר. 107) אפילו לאחר שלשה ימים, הואיל ולא הפקירו הפקר עולם, גילה דעתו שאינו רוצה שיצא מרשותו עד שיזכה בה אדם, כי מצפה הוא שמא לא יזכה בה אדם בתוך זמן זה ותחזור אליו (רא"ש שם). 108) אפילו בתוך שלשה ימים, ואין כאן חשש "מפני הרמאים", כי אילו היה בדעתו לזכות בה מיד, למה לו להפקירה לזמן קצוב, יפקירה לגמרי, כיון שבדעתו לזכות בה לאלתר, אלא ודאי לאותו זמן שהפקירה, גמר והפקירה בלא הערמה (ר"ן שם). 109) נמצא, שזה הפקר גרוע, ויכול לחזור בו, כלעיל אות קו. אמנם אם זכו בה אחרים הרי זו שלהם כבהפקר גמור, שכן מצינו בשנת השמיטה שהיא הפקר, אעפ"י שאינה אלא לשנה אחת (קרית ספר, וכן בסמ"ע לחו"מ רעג, ס"ק יד).

22 **יט. דָּבָר הַמֻּפְקָר שֶׁבָּא אֶחָד וּשְׁמָרוֹ, וְהָיָה מַבִּיט בּוֹ**
23 **שֶׁלֹּא יִטְּלֶנּוּ אָדָם - לֹא קָנָהוּ בַּהֲבָטָה[110], אֶלָּא עַד**
24 **שֶׁיַּגְבִּיהוּ אִם הָיָה מִטַּלְטְלִין[111], אוֹ יַחֲזִיק בְּקַרְקַע[112],**
25 **כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹנִין הַלָּקוּחוֹת[113].**

110) בבא מציעא קיח. 111) ובכ"י התימנים: מיטלטל. שהמטלטלין נקנים בהגבהה. 112) כדין קרקע הנקנית בחזקה. 113) מידי המוכרים, כשיש דעת אחרת מקנה, כל־שכן בהפקר שאן בו דעת אחרת מקנה, ודאי שהזוכה צריך לקנות בקנין גמור (קרית ספר). ודין קנין הלקוחות בהל' מכירה פ"א, ה"ג ופ"ג ה"א.

יום שלישי כ"א סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) ארבעה דברים שבין נדר לשבועת ביטוי; השוני בין מהות נדר למהות שבועה.

1 **א. אַרְבָּעָה דְּבָרִים יֵשׁ בֵּין נְדָרִים לִשְׁבוּעַת בִּטּוּי[2]:**
2 **שֶׁבִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי אֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה[3],**
3 **וּבִנְדָרִים יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר[4]. הַמַּתְפִּיס בִּשְׁבוּעָה[5] -**
4 **פָּטוּר, וּבִנְדָרִים - חַיָּב[6]. אֵין שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה אֶלָּא**
5 **עַל דִּבְרֵי הָרְשׁוּת[7], וּנְדָרִים חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה**
6 **כְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת[8]. שְׁבוּעַת בִּטּוּי חָלָה עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ**
7 **בּוֹ מַמָּשׁ וְעַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ[9], וּנְדָרִים אֵינָן**
8 **חָלִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ[10].**

נקודות משיחות קודש

"אין שבועה חלה על שבועה, ובנדרים יחול נדר על נדר..".

ובהמשך מביא הטעם מפני מה נדרים חלים על דבר מצוה, ושבועה לא חלה, כי בשבועה האדם אוסר את עצמו על הדבר שנשבע עליו, אבל הנודר אוסר את הדבר הנדור על עצמו, ומכיון שעל המצוה כבר מושבע הוא מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה, לכן אין שבועה חלה על דבר מצוה. אבל האוסר בנדר, אוסר את הדבר עצמו, ואותו הדבר אינו מושבע מהר סיני, ולכן חל על דבר מצוה.

ומכאן למדים על העילוי שיש לשבועה על הנדר, ולאידך על המעלה שיש לנדר על השבועה. השבועה קשורה עם הקב"ה ולא רק בדברים שעליהם מושבע הוא בהר סיני אלא שכל שבועה שנשבע אדם מדעת עצמו היא בשם או כינוי של הקב"ה, ומכאן שיש בשבועה כוחות מיוחדים ונעלים ביותר. ולאידך, יש מעלה בנדר שעל־ידו מודגשת הבעלות של יהודי על ה'חפצא' עד כדי כך שגם לאחר שנדר ואסר את החפץ, חוזר ונודר עוד פעם - "נדר חל על נדר" כיון ש"אותו הדבר אינו מושבע מהר סיני" ויכול לפעול בו ללא הגבלות.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ה)

2) שנשבע על דבר שעבר, שנעשה או לא נעשה, או על דבר שעתיד להיות, שיעשה ושלא יעשה, והחליף, כמפורש לעיל הל' שבועות פ"א, ה"א־ג. 3) שאם נשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה ואכלה - אינו חייב אלא אחת, כמבואר בהל' שבועות פ"ד, ה"ט. 4) מפורש בסמוך ה"ב. 5) ששמע את חבירו נשבע, ואמר ואני כמותך, הואיל ולא הוציא שבועה מפיו - הרי זה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב, ה"ח. 6) מבואר בסמוך ה"ג. 7) אבל אם נשבע שלא יעשה סוכת מצוה, או שלא יניח תפילין - פטור משבועת ביטוי, שאין נשבעים לבטל את המצוה, כמבואר בהל' שבועות פ"ה, הי"ד־טז. 8) מבואר בסמוך ה"ו. 9) כגון שינה או דיבור שאין בהם ממש. 10) מבואר להלן ה"י.

9 **ב. כֵּיצַד יָחוּל נֶדֶר עַל נֶדֶר? הָאוֹמֵר: הְרֵי עָלַי**
10 **קָרְבָּן[11] אִם אָכַלְתִּי[12] כָּכָר זוֹ, הְרֵי עָלַי קָרְבָּן[13] אִם**
11 **אֹכְלֶנָּה, וַאֲכָלָהּ - חַיָּב[14] עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. וְכֵן כֹּל**
12 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[15].**

11) להביא קרבן למקדש. 12) כמו: אם אוכל, במובן העתיד. 13) וחזר ונדר. 14) להביא שני קרבנות, שהרי נדר שתי פעמים, ועל כל דיבור חייב להביא קרבן (משנה, נדרים יז.). והוא־הדין אם לא יתלה נדרו באכילת ככר, אלא שאמר: הרי עלי קרבן, וחזר ואמר: הרי עלי קרבן, חייב קרבן על כל דיבור ודיבור, שהנדר חל על נדר. אלא, משום שבשבועה, אין אתה יכול למצוא שבועה אחר שבועה, אלא כשתלה שבועתו באיזה דבר, כגון שנשבע שלא יאכל ככר זו, וחזר ונשבע שלא יאכלנה, שאין שבועתו השניה חלה, לפיכך תפס רבינו את נוסח הנדר, כשתלאו בדבר אחר (רדב"ז). וכן הדבר מפורש בנדרים יז. לפי גירסת הר"ן שם. והטעם, שאין שבועה חלה על שבועה, מפני שאין נשבעים לקיים את המצוה, כי מאחר שנשבע בראשונה שלא לאכול הככר, הרי מושבע ועומד עליה שלא לאכלה, ואיך תחול עליו השבועה השניה, הלא אין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי הרשות, שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה, שנאמר: להרע או להטיב, וזה כבר נתחייב שלא לאכול (רא"ש לנדרים שם, והשווה לעיל הל' שבועות פ"ה, הט"ז). אבל נדר חל על נדר, שכן אמרה תורה (במדבר ו, ב) "נזיר להזיר" - מלמד שהנזירות חלה על הנזירות (נדרים יח.), ונזירות נדר הוא, שנאמר (שם) "לנדור נדר, נזיר להזיר". וראה בסמוך ה"ח. 15) כגון אמר: הריני נזיר - הריני נזיר, חייב למנות נזירות שתי פעמים, כמפורש במשנה, נדרים שם. אבל אם יאמר ככר זו אסורה עלי, וחזר ואמר: ככר זו אסורה עלי - ואכלה, אינו לוקה אלא אחת, שאין איסור חל על איסור (לחם־משנה).

13 **ג. כֵּיצַד הַמַּתְפִּיס בִּנְדָרִים[16] חַיָּב? שָׁמַע חֲבֵרוֹ שֶׁנָּדַר,**
14 **וְאָמַר 'וַאֲנִי כְּמוֹתְךָ' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר[17] - הְרֵי זֶה**
15 **אָסוּר בְּמַה שֶׁנֶּאֱסַר בּוֹ חֲבֵרוֹ. שָׁמַע הַשְּׁלִישִׁי זֶה[18]**
16 **שֶׁאָמַר 'וַאֲנִי', וְאָמַר 'וַאֲנִי', אֲפִלּוּ הָיוּ מֵאָה וְכָל**
17 **אֶחָד מֵהֶן אוֹמֵר 'וַאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ -**
18 **הְרֵי כֻּלָּן[19] אֲסוּרִין.**

16) גורם שיתפס הנדר. 17) שהוא, כדי שיאמר תלמיד לרב: שלום עליך רבי (הל' שבועות פ"ב, הי"ז). 18) השני. 19) נזיר כ, ב. כא, א. אבל המתפיס בשבועה פטור, כמפורש בהל' שבועות פ"ב ה"ח, ע"פ הסוגיה בשבועות כ, א.

19 **ד. וְכֵן הָאוֹמֵר: הַבָּשָׂר הַזֶּה עָלַי אָסוּר[20], וְחָזַר וְאָמַר**
20 **אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה יָמִים: וְהַפַּת הַזֹּאת כַּבָּשָׂר הַזֶּה -**
21 **הְרֵי הַפַּת נִתְפְּשָׂה[21] וְנֶאֱסְרָה[22]. חָזַר וְאָמַר: וּדְבַשׁ זֶה**
22 **כַּפַּת הַזֹּאת, וְיַיִן זֶה כִּדְבַשׁ זֶה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן**
23 **אֲסוּרִין[23].**

20) שהוא עיקר הנדר, וכמפורש בדברי רבינו לעיל פ"א, ה"א. 21) באיסור נדר. 22) כבשר הנדור על־ידו תחילה.

וכאן אין צורך שהתפסת הפת תהיה בתוך כדי דיבור של איסור הבשר, מכיון שהבשר הנדור מונח לפניו, ואומר על הפת: הרי זו כזה, הרי הדבר מוכח וניכר שלהתפיס הפת באיסור נדר נתכוין, מה־שאין־כן כשאמר לחבירו: ואני כמותך, אם אמר זה לאחר כדי דיבור, אין אנו יודעים למה נתכוין, כי אולי רצה לומר אני כמוך לגבורה או בחכמה (׳מעשה רוקח׳). 23) שהמתפיס בנדר נדר (שבועות כ. וכפסק הרי"ף שם). והטעם שיש לחלק בין נדר לשבועה, כי בנדר הוא אוסר החפץ על עצמו, נמצא שהאיסור רובץ על החפץ, וכשאומר על חפץ אחר: הרי זה כזה, הרי הוא מתפיס את החפץ השני באיסור החפץ הראשון. אבל הנשבע לא לאכול ככר זו, אין על הככר שום איסור עצמי, אלא הנשבע אוסר עצמו על הדבר, וזהו ׳איסור גברא׳, ולפיכך כשאומר על ככר שני הרי זה כזה אין בדבריו כלום, ואפילו כשבא חבירו ואמר: אני כמוך, אין מקום לומר להתפיס אדם זה בנשבע זה, שהאומר זה כזה אינו מסתבר אלא בדבר שחל עליו תואר, קדושה או איסור - וזה יתכן באיסור חפץ, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני - אין שום תואר חל עליו שיוכל חבירו להתפיס ולומר אני כמוך (ר"ן שם).

ה. הֲרֵי שֶׁמֵּת אָבִיו אוֹ רַבּוֹ הַיּוֹם, וְנָדַר שֶׁיָּצוּם אוֹתוֹ הַיּוֹם[24], וְצָם, וּלְאַחַר שָׁנִים אָמַר: הֲרֵי יוֹם זֶה[25] עָלַיּ כַּיּוֹם שֶׁמֵּת בּוֹ אָבִיו אוֹ רַבּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל בּוֹ כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי הִתְפִּיס יוֹם זֶה וַאֲסָרוֹ כַּיּוֹם הָאָסוּר לוֹ[26]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ[27].

24) כי כן דרך להצטער באותו יום, ולפיכך קיבל בנדר לצום בו (רא"ש לנדרים יב.). 25) סתם יום, משאר ימי השנה. 26) ולא לאחרים, שאסרו עליו בנדר, נמצא שנדר זה ביום הנדור, והמתפיס בנדר אסור (שבועות כ.). אבל אם יאמר: הרי יום זה עלי כיום הכיפורים שאסור באכילה גם לאחרים מדין תורה - אין כאן נדר כלל, שהרי התפיס בדבר האסור, והרי זה כאומר הרי עלי כבשר חזיר שלא אמר כלום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ח־ט, שנאמר "איש כי ידור נדר" עד שידור בדבר הנדור (רדב"ז). 27) כיום שראה ירושלים בחורבנה, שדרך הוא לידור לצום באותו יום (שבועות כ.). אלא ששם נאמר: "שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין, כיום שמת בו אביו" וכו׳ אולם ב"ירושלמי" נדרים פ"א ה"א, הנוסח: "ככר זה עלי כיום שמת בו אבא" וכו׳ משמע שאסר עצמו שלא לאכול כלל באותו יום.

ו. כֵּיצַד חָלִים הַנְּדָרִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה כִּדְבְרֵי הָרְשׁוּת? הָאוֹמֵר: הֲרֵי הַמַּצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח[28] אֲסוּרָה עָלַיּ, הֲרֵי יְשִׁיבַת הַסֻּכָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת[29] אֲסוּרָה עָלַיּ, וַהֲרֵי הַתְּפִלִּין אֲסוּרוֹת בִּנְטִילָה עָלַיּ[30] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַיּ, וְאִם אָכַל[31] אוֹ יָשַׁב[32] אוֹ נָטַל[33] - לוֹקֶה[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[35]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּמִי שֶׁאָמַר: הֲרֵי עָלַיּ קָרְבָּן[36] אִם אֹכַל מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח - שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן[37]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

28) בשני לילות הראשונים של חג הפסח (= בחוץ־לארץ שעושים שני ימים־טובים מפני הספק) שאכילת כזית מצה בהם היא מצוה, ראה לעיל הל׳ שבועות פ"א ה"ו, ובביאורנו. 29) שהישיבה בה מצוה כל שבעת הימים, ככתוב: "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואכילה בלילי יום־טוב הראשון בסוכה - חובה, כמבואר בהל׳ סוכה פ"ו, ה"ה, ז. 30) בדפוסים אחרים: "והרי נטילת לולב אסורה עליו, והרי הנחת תפילין אסורות עליו", וכן הנוסח במשנה, נדרים טז, א: "לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח". 31) מצה. 32) בסוכה. 33) לולב, ובדפוסים אחרים: "או נטל או הניח". 34) משום: לא יחל דברו (משנה, נדרים טז.). 35) כגון: עטיפה בציצית אסורה עליו, ראה הל׳ שבועות פ"א, ה"ו. 36) להביא קרבן למקדש. 37) כי למה יגרע נדרו אם תלאו בעשיית מצוה, ראה ׳תוספות יו"ט׳ נדרים פ"ב מ"ב, ובפירוש המשנה לרבינו שם, והשווה להלן הי"א.

ז. וּמִפְּנֵי מָה נְדָרִים חָלִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה, וּשְׁבוּעוֹת אֵין חָלוֹת עַל דִּבְרֵי מִצְוָה?[38] שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹסֵר עַצְמוֹ עַל דָּבָר שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו[39], וְהַנּוֹדֵר אוֹסֵר הַדָּבָר הַנָּדוּר עַל עַצְמוֹ[40]. נִמְצָא הַנִּשְׁבָּע לְבַטֵּל מִצְוָה - אוֹסֵר עַצְמוֹ, וּכְבָר עַצְמוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי[41], וְאֵין שְׁבוּעָה חָלָה עַל שְׁבוּעָה[42]; וְהָאוֹסֵר דָּבָר זֶה בְּנֶדֶר - זֶה הַדָּבָר הוּא שֶׁנֶּאֱסָר[43], וְאוֹתוֹ הַדָּבָר אֵינוֹ מֻשְׁבָּע מֵהַר סִינַי[44].

38) שאם נשבע שלא יעשה סוכה, או לבטל איזו מצוה שהיא, הרי זה פטור משבועת ביטוי, ועושה המצוה שנשבע לבטלה, ראה לעיל הל׳ שבועות פ"ה הי"ד־טו. 39) שכך היא לשון שבועה: שבועה שלא אוכל דבר פלוני. 40) שאומר: פירות אלו אסורים עלי, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. ובלשון התלמוד (נדרים ב:) נדרים - נאסר החפץ עליו, שבועות - אוסר נפשו מן החפץ. 41) ואין בכוחו להפקיע את עצמו מחיוב המצוה (נדרים טז: ובראב"ש שם). 42) כמפורש לעיל הל׳ שבועות פ"ה, הט"ז: "שאין שבועת ביטוי חלה אלא על דברי רשות . . . שנאמר להרע או להטיב". 43) נדרים טז, ב. ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו (רא"ש שם). שאם יקיים המצוה, הרי היא מצוה הבאה בעבירה. והרי זה דומה, למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח, ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה (פירוש המשנה לרבינו שם). 44) שאין הסוכה מצווה לעשות מצוה (׳תוספות׳ שבועות כה.). וכדאי להעיר, שאין כל זה אלא כשנדר לבטל מצוה ב׳שב ואל תעשה׳, אבל אם נדר לבטל מצוה ב׳קום ועשה׳, כגון שנדר לאכול בשר חזיר - אין כאן נדר כלל, ואין לומר "יבוא עשה וידחה לא־תעשה" ש׳עשה׳ זה ("מוצא שפתיך תשמור", או: "ככל היוצא מפיו יעשה") הוא הביאו בפיו על עצמו (רדב"ז, וכן ביו"ד סי׳ רטו, ס"ה).

ח. כְּשֶׁאַתָּה מִתְבּוֹנֵן[45] בַּכָּתוּב תִּמְצָא שֶׁהַדְּבָרִים מַרְאִין כֵּן כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ חֲכָמִים מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[46]. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר בִּשְׁבוּעַת בִּטּוּי: לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב - בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת[47], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48], שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה הַיּוֹם אוֹ שֶׁיָּצוּם[49] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; וּבַנְּדָרִים הוּא אוֹמֵר:

כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה, וְלֹא חָלַק בֵּין דִּבְרֵי מִצְוָה לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת.

45) מסתכל ומעיין. 46) מפי הקבלה, שקיבלו זה מזה עד למשה מסיני. 47) שאם רצה עושה, ואם לא רצה אינו עושה. 48) לעיל הל' שבועות פ"ה הט"ז, ע"פ הסוגיה בשבועות כז, א. 49) שכל זה ברשותו ובהיתר.

ט. הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב[50] - חַיָּב לָצוּם[51]; שֶׁהַנְּדָרִים חָלִים עַל דִּבְרֵי מִצְוָה[52], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[53]. וְכֵן הַנּוֹדֵר שֶׁיָּצוּם יוֹם רִאשׁוֹן אוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי כָּל יָמָיו, וּפָגַע בּוֹ יוֹם זֶה[54] וַהֲרֵי הוּא יוֹם טוֹב אוֹ עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים[55] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לָצוּם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר רֹאשׁ חֹדֶשׁ[56]. פָּגַע בּוֹ חֲנֻכָּה וּפוּרִים[57] - יִדְּחֶה נִדְרוֹ מִפְּנֵי הַיָּמִים הָאֵלּוּ; הוֹאִיל וְאִסּוּר הַצּוֹם בָּהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[58] - הֲרֵי הֵן צְרִיכִין חִזּוּק, וְיִדָּחֶה נִדְרוֹ[59] מִפְּנֵי גְּזֵרַת חֲכָמִים[60].

50) שמצוה לענגם, ואסורים בתענית מן התורה, כמבואר בתוספתא תענית פ"ב ה"ז, וכפי שסובר הרשב"א בתשובותיו סי' תריד בדעת רבינו. 51) כדי לקיים את נדרו. 52) כשהנדר הוא ב'שב ואל תעשה'. 53) לעיל ה"ו, וכן מבואר במשנה נדרים סו, א. "פותחים בשבתות ובימים־טובים . . . שהנדר שהותר מכללו (מקצתו), הותר כולו", הרי שהנדר חל גם על שבתות וימים־טובים, ואם נדר בפירוש לצום בהם - חייב לצום. ודוקא כשאמר אכילת יום שבת אסורה עלי, שזוהי לשון נדר גמור, אבל כשיאמר: הריני בתענית היום, אין זה נדר, שהרי לא אסר הדבר הנדור על עצמו (ראה לעיל ה"ז), אלא קבלת תענית בלבד, ואסור לו לצום בימים אלו (כסף־משנה, וכן ביו"ד סי' רטז, סעיף ג). 54) יום ראשון או שלישי. 55) שמצוה לאכול בו, וכמו שדרשו חז"ל (ראש השנה ט.) "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענים והלא בעשירי מתענים, אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי . . . כאילו התענה תשיעי ועשירי" ואסור להתענות בו, כמבואר בפסחים סח, ב. ובשו"ע או"ח סי' תרד. 56) שנזכר בתורה יחד עם שאר המועדים, ככתוב (במדבר י, י) "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם" - הרי שסמכו הכתוב למועדים, להשוותו עמהם, לענין איסור תענית, בדרך אסמכתא. אבל יתכן, שאינו אסור בתענית מן התורה, אלא שאיסורו יש לו סמך מפורש בתורה יותר מערב יום הכיפורים (כסף־משנה). וכן נראה מדברי ה'תוספות' תענית יב, א. 57) שאסורים בתענית, חנוכה - בשבת כא, ב. פורים - "יום משתה ושמחה" כתוב בו (אסתר ט, יז). 58) ובכת"י התימנים: מדבריהם. כלומר, מדברי חכמים. 59) וכן אמרו בתענית יב, א - על כל הימים־טובים שכתובים ב"מגילת תענית", שלא להתענות בהם: "אם גזירתנו קודמת לנדרו (שנדר לצום בהם) תבטל גזירתנו (שלא להתענות) את נדרו". 60) שחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, בניגוד לשבת וראש־חודש, שיש להם עיקר בתורה ואינם צריכים חיזוק, וכיוצא בזה אמרו (תענית יז:) "דברי תורה אין צריכים חיזוק, דברי סופרים צריכים חיזוק" שלא יבואו לזלזל בהם. ואע"פ שאין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה', ואיך נאמר לנודר זה לאכול בחנוכה ובפורים, לבטל את נדרו ב'קום ועשה'? - במקום שיש פנים וטעם יכולים הם לעקור, כמבואר ב'תוספות' נזיר מג, ב (כסף־משנה) והשווה יבמות פח, א. וב'תוספות' שם דיבור־המתחיל "מתוך". ולפי זה, אם נדר לבטל איסורים דרבנן, כגון לשתות סתם יינם, או לתת לחבירו ריבית דרבנן - ידחה נדרו מפני גזירת חכמים, שלא יבואו לזלזל בה (רדב"ז).

י. כֵּיצַד אֵין הַנְּדָרִים חָלִים אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ? הָאוֹמֵר: דִּבּוּרִי עָלֶיךָ קָרְבָּן[61] - אֵינוֹ אָסוּר מִלְּדַבֵּר עִמּוֹ; שֶׁהַדִּבּוּר אֵין בּוֹ מַמָּשׁ[62]. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: דִּבּוּרִי אָסוּר עָלֶיךָ - אֵין זֶה כְּאוֹמֵר: פֵּרוֹתַי אֲסוּרִין עָלֶיךָ אוֹ פֵּרוֹתַי קָרְבָּן עָלֶיךָ, שֶׁהֵן אֲסוּרִין עָלָיו[63]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי[64] מְדַבֵּר עִמָּךְ, אוֹ שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ, אוֹ שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ עִמָּךְ; אוֹ שֶׁאָמַר: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי יָשֵׁן, שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר, שֶׁאֵינִי מְהַלֵּךְ; אוֹ שֶׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: קָרְבָּן שֶׁאֵינִי מְשַׁמְּשֵׁךְ[65] - אֵין הַנֶּדֶר חָל בְּכָל אֵלּוּ[66], וַהֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: דִּבּוּרִי וְהִלּוּכִי וַעֲשִׂיָּתִי וְשִׁמּוּשִׁי קָרְבָּן, שֶׁהֵן דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ[67].

61) יהיה אסור עליך כקרבן. 62) נדרים יג, ב. וכבר נתבאר לעיל ה"ז, שהנודר אוסר הדבר הנדור על עצמו, ודבר שאין בו ממש אינו יכול לאסרו (רא"ש שם). 63) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 64) לדעת ה'כסף משנה', יש לגרוס כאן: שאני, כלומר: מה שאני מדבר או עושה, יהיה אסור עלי כקרבן, שהרי בנדר אינו אוסר עצמו על הדבר, אלא האיסור מכוון אל הדבר ביחס אליו, וכן גורס הר"ן במשנה נדרים יד, ב. 65) חיי אישות. 66) נדרים טו, א. 67) אבל השבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש, משום שבשבועה הוא אוסר עצמו שלא יעשה כן, ועצמו יש בו ממש (נדרים יג: ובר"ן). וכן פסק רבינו בהל' שבועות פ"א, ה"ב: "או שדיבר פלוני עם פלוני" וראה שם פ"ה, ה"כ.

יא. אֲבָל הָאוֹמֵר: יֵאָסֵר פִּי לְדִבּוּרוֹ, וְיָדַי לְמַעֲשֵׂיהֶן, וְרַגְלַי לְהִלּוּכָן, וְעֵינַי לִשְׁנָתָן - הֲרֵי הַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶן[68]. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קָרְבָּן פִּי מִלְּדַבֵּר עִמָּךְ, וְיָדַי מִלַּעֲשׂוֹת עִמָּךְ, וְרַגְלַי מִלְּהַלֵּךְ עִמָּךְ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[69]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן אִם אֲדַבֵּר עִם פְּלוֹנִי אוֹ אִם לֹא אֲדַבֵּר עִמּוֹ, וְעָבַר עַל דְּבָרוֹ - חַיָּב בְּקָרְבָּן[70]. וְכֵן אִם נָדַר דִּבְרִתִּי[71] וְלֹא דִּבַּרְתִּי[72] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. שֶׁאֵין אֵלּוּ נְדָרֵי אִסָּר שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִין מִשְׁפְּטֵיהֶם[73], אֶלָּא נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[74].

68) שהפה יש בו ממש, וכן כל אלה (נדרים יג: סו). 69) נעשה כאומר: יאסר פי לדיבורו, הואיל ויכול להתפרש שהתכוין לאסור פיו, אומרים: סתם נדרים להחמיר (ר"ן שם, וכן ב'בית יוסף' יו"ד סי' ריג). 70) אע"פ שתלאו בדבר שאין בו ממש, הרי חייב עצמו בהבאת קרבן, והוא

ישנו בעולם, השווה הל' ערכין פ"ו, הל"א. 71) אם דיברתי ביום פלוני - עלי להביא קרבן. 72) אם לא דיברתי. 73) בהלכות אלו, שאינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש. 74) שהאדם מתחייב בהם ע"י נדרו, ואין תנאי "דיני איסור" נוהגים בהם.

1 **יב. הַנּוֹדֵר בִּדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ וַאֲסָרָן, אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁאֵין הַנֶּדֶר חָל עֲלֵיהֶם[75] - אֵין מוֹרִים לוֹ שֶׁיִּנְהַג**
3 **בָּהֶן הֶתֵּר, הוֹאִיל וְאָסַר עַצְמוֹ בָּהֶן וּבְדַעְתּוֹ[76] שֶׁהַנֶּדֶר**
4 **חָל עֲלֵיהֶן; אֶלָּא פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמָּקוֹם אַחֵר[77]**
5 **וּמַתִּירִין לוֹ נִדְרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱסַר, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
6 **יִנְהַגּוּ קַלּוּת רֹאשׁ בִּנְדָרִים[78].**

75) כמבואר לעיל. 76) במחשבתו. 77) מבואר לעיל פ"ב, הי"ב. 78) נדרים טו, א. כדברי רבינא, האומר שאפילו בנדרים שאין בהם ממש, הרי הוא ב"בל יחל" מדברי חכמים. וכך הם דברי רבינו בפירושו למשנה, נדרים פ"ב, מ"א: "שאלו הדברים אע"פ שהם בלתי חלים, אחר שבני אדם מחשבים אותם נדרים, הרי הם אסורים מטעם לא יחל דברו". והשווה לקמן פ"ד, ה"ד.

יום רביעי כ"ב סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) סוגי הנדרים שאינם מחייבים את הנודר לעמוד בהם, היתר נדרים ע"י חכם או שלשה הדיוטות, המתפיס בנודר ותלותו בו, חוסר זהירות האדם בתנאי הגורם לאיסור נדרו.

7 **א. נִדְרֵי אֲנָסִין[2] וְנִדְרֵי שְׁגָגוֹת[3] וְנִדְרֵי הֲבַאי[4] - הֲרֵי**
8 **אֵלּוּ מֻתָּרִים[5], כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[6]. הֲרֵי**
9 **שֶׁהִזִּירוּהוּ הָאֲנָסִין[7] וְהַמּוֹכְסִין[8] וְאָמְרוּ לוֹ: נְדֹר לָנוּ**
10 **שֶׁהַבָּשָׂר אָסוּר עָלֶיךָ אִם יֵשׁ עִמְּךָ דָּבָר שֶׁחַיָּב בְּמֶכֶס,**
11 **וְנָדַר וְאָמַר: הֲרֵי הַפַּת וְהַבָּשָׂר וְהַיַּיִן אֲסוּרִין עָלַי -**
12 **הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּכֹּל[9], וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹסִיף עַל מַה**
13 **שֶׁבִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם בִּקְּשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּדֹּר שֶׁלֹּא**
14 **תֵּהָנֶה אִשְׁתּוֹ לוֹ[10], וְנָדַר שֶׁלֹּא תֵּהָנֶה לוֹ אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו**
15 **וְאֶחָיו - כֻּלָּן מֻתָּרִין[11]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[12].**

2) שנדר מתוך אונס והכרח. 3) כגון שאמר: תיאסר אשתי מליהנות לי, שגנבה את כיסי או שהכתה את בני, ונודע שלא גנבה ושלא הכתה. 4) גוזמה ושפת יתר, כגון שאמר: ייאסרו עלי פירות אלו אם לא ראיתי בדרך הזה חיילות הרבה כיוצאי מצרים. או אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, שזה לא נתכוון אלא לספר את גובה החומה או רוב העם, דרך גוזמה והפלגה. 5) ואינם צריכים שאלה לחכם. 6) אלא שבשבועות כתב רבינו: הרי זה פטור, משמע שאיסור יש בדבר, אלא שהוא פטור מקרבן, כי אין שבועה בלא הזכרת שם שמים, ואסור להוציא שם שמים לבטלה, אבל בנדרים אין בהם איסור, הואיל ולא גמר בליבו לשם נדר. 7) חמסן ובעל זרוע המשתמש באלימות. 8) לוקח מכס (מס) שלא ברשות המלך, או שלוקח ברשות, אבל מוסיף לעצמו על המס הקצוב. 9) אף על פי שיש עמו דברים החייבים במכס כי האנוס אין פיו וליבו שווים ואין נדרו נדר. 10) ממנו. 11) ליהנות לו. 12) כגון שאומר: נדר זה עלי, אם אין פירות אלו פירות תרומה - והם אינם אוכלים דבר אסור, או שהם מבית המלך ופטורים ממכס.

16 **ב. וּבְכָל הַנְּדָרִים הָאֵלּוּ[13] צָרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן בְּלִבּוֹ לְדָבָר**
17 **הַמַּתִּיר[14]. כְּגוֹן שֶׁיָּשִׂים בְּלִבּוֹ שֶׁיִּהְיוּ אֲסוּרִין עָלָיו**
18 **אוֹתוֹ הַיּוֹם בִּלְבַד אוֹ אוֹתָהּ שָׁעָה, וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**
19 **וְסוֹמֵךְ עַל דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא אָנוּס[15] וְאֵינוֹ**
20 **יָכוֹל לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו, וְנִמְצָא בְּשָׁעָה שֶׁיִּדֹּר לָהֶן אֵין**
21 **פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁבוּעוֹת[16].**

13) שנודר מחמת אונס. 14) אבל בנדרי שגגות אין אתה יכול לומר שיתכוון בליבו וכו' שהרי שוגג הוא ואין לבו עמו. 15) כלומר, אף על פי שדברים שבלב אינם דברים, הואיל ואנוס הוא הרי זה סומך עליהם. 16) שאינו חייב עד שיהא פיו וליבו שווים ולפיכך נשבעים לחרמים ולמוכסים. וכתב הרמ"א שאם יש לחוש שייוודע ביטול נדרו לגויים, אסור, מפני חילול השם. ולכן נענש צדקיהו שעבר על שבועתו לנבוכדנצר אף על פי שהיה בדרך אונס. וראוי להעיר שיש נדרי אונסים מסוג אחר לגמרי, כגון שהדיר ראובן את חבירו מנכסיו אם לא יאכל אצלו ביום פלוני, וחלה חבירו או שעיכבו נהר ולא יכול היה לבוא, הרי זה מותר, כי אנוס התורה פטרתו.

22 **ג. וְכֵן נִדְרֵי זֵרוּזִין[17] - מֻתָּרִין[18]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהִדִּיר**
23 **חֲבֵרוֹ[19] שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ[20], וְנָדַר זֶה[21] שֶׁלֹּא יֹאכַל, מִפְּנֵי**
24 **שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהַטְרִיחַ עָלָיו, בֵּין אָכַל[22] בֵּין לֹא אָכַל[23]**
25 **- שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[24]. וְכֵן הַמּוֹכֵר שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא יִמְכֹּר חֵפֶץ**
26 **זֶה אֶלָּא בְּסֶלַע[25], וְהַלּוֹקֵחַ נָדַר שֶׁלֹּא יִקָּחֶנּוּ אֶלָּא**
27 **בְּשֶׁקֶל[26], וְרָצוּ[27] בִּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[28].**
28 **וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם לֹא גָּמַר**
29 **בְּלִבּוֹ, וְלֹא נָדַר אֶלָּא כְּדֵי לְזָרֵז אֶת חֲבֵרוֹ[29], וְלֹא גָּמַר**
30 **בְּלִבּוֹ[30].**

17) שלא נדר אלא לזרז את חבירו, שלא יעמוד בדעתו. 18) ואינם צריכים שאלת חכם. 19) שאסר עליו הנאתו ממנו. 20) שהזמינו לאכול אצלו, והלה מסרב, עמד המזמין והדירו אם לא יאכל אצלו. 21) המוזמן. 22) וחילל המוזמן את נדרו. 23) בניגוד לדעת המזמין מדירו. 24) שאין זה נדר. 25) שהוא ארבעה דינרי כסף. 26) חצי סלע, שהוא שני דינרים, שהמוכר אמר: קרבן דמי המקח עלי אם אני מוכרו בפחות מסלע והלוקח אמר: קרבן המקח עלי אם אני אקחנו ביתר משקל. 27) נתרצו והסכימו. 28) לפי שמתחילה לא התכוונו להעמיד את דבריהם בדווקא, וכן דרך המוכרים והלוקחים [=קונים]. 29) שיסכים לשלושה דינרים. 30) נמצא שאין פיו וליבו שווים ואינו נדר. וכאן אין צורך שיתכוון בליבו לדבר אחר, כבנדרי אונסין לעיל, שהרי לא נתכוון לנדר כלל, בעוד שבנדרי אונסין נדר לדעת האנס, ויש כאן נדר, לפיכך צריך שיתכוון בליבו לדבר המותר. ובירושלמי אמרו: במה דברים

אמורים כשאין מעמידים אבל כשמעמידים (שאומרים שתחילת נדרם היה בדווקא ובלב שלם) צריכים היתר חכם. וזהו שדייק רבינו: "שכל אחד מהם לא גמר בליבו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": מה שרגילים בני אדם לומר בין ליהודים, בין לגויים: אמונה שלא אעשה או שאעשה אף על פי שהם נדרי זרוזין, צריכים התרת חכם.

1 **ד. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ אַרְבָּעָה מִינֵי נְדָרִים אֵלּוּ, שֶׁהֵן**
2 **מֻתָּרִים, שֶׁאָסוּר לוֹ לָאָדָם לִהְיוֹת נוֹדֵר בָּהֶן עַל מְנָת**
3 **לְבַטְּלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה**
4 **דְּבָרָיו חֻלִּין[31].**

31) וגדולה מזו שנינו: "מניין לנדרים שהם מותרים לך מן השמים ובני אדם נוהגים בהם איסור, שלא תהא נודר ומבטל, תלמוד לומר, לא יחל דברו - שלא יעשה דבריו חולין".

5 **ה. מִי שֶׁנָּדַר וְנִחַם[32] עַל נִדְרוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל[33]**
6 **לְחָכָם וּמַתִּירוֹ[34]. וְדִין הֶתֵּר נְדָרִים כְּדִין הֶתֵּר**
7 **שְׁבוּעוֹת: שֶׁאֵין מַתִּיר אֶלָּא חָכָם מֻבְהָק[35], אוֹ שְׁלֹשָׁה**
8 **הֶדְיוֹטוֹת[36] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין חָכָם. וּבַלָּשׁוֹן שֶׁמַּתִּירִין**
9 **הַשְּׁבוּעָה מַתִּירִין הַנֶּדֶר[37]. וְכֵן שְׁאָר הָעִנְיָנוֹת שֶׁפֵּרַשְׁנוּ**
10 **בִּשְׁבוּעוֹת - כֻּלָּן בִּנְדָרִים כְּדֶרֶךְ שֶׁהֵן בִּשְׁבוּעוֹת[38].**

32) מתחרט. 33) נבדק ונחקר על ידי החכם על פרטי הנדר, כדי שהחכם ימצא לו פתח חרטה, נמצא שהחכם החוקר הוא השואל והנודר הוא הנשאל. 34) "כי כך למדו ממשה רבינו ... שזה הכתוב לא יחל דברו - שלא יחלל הוא בעצמו דרך קלות ראש בשאט נפש ... אבל אם ניחם וחזר, חכם מתיר לו". 35) מומחה ובקי בהלכות נדרים, אבל אין צריך שיהיה מוסמך מבית דין הגדול שבירושלים. 36) שאינם מלומדים, אבל בעלי שכל, שאם יסבירו להם עניין היתר נדרים יבינוהו כל צרכו. 37) שאומרים לו: שרוי לך, או מותר לך או מחול לך. אבל אם אמרו לו: מופר לך או נעקר נדרך, אין זה כלום. 38) שהתורה עצמה הקישה (השוותה) אותם בפסוק אחד, שנאמר "איש כי ידור נדר לה' או הישבע שבועה ... לא יחל דברו".

11 **ו. וְאֵין מַתִּירִין הַנֶּדֶר עַד שֶׁיָּחוּל[39], כַּשְּׁבוּעָה[40].**

39) כגון שהיה עומד בניסן ונדר לאסור על עצמו אכילת בשר מראש חודש אייר, וניחם, אינו נשאל עד שייכנס אייר, שנאמר "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה", אחר שחל הנדר ובא לידי עשייה, אזי הוא אינו מוחל ואחרים (החכם) מוחלים לו. 40) שאין נשאלים עליה עד שתחול.

12 **ז. וּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁאָלִים עַל נִדְרֵי הָאִסָּר[41] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ,**
13 **כָּךְ נִשְׁאָלִים עַל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ[42] וּמַתִּירִין אוֹתוֹ[43]. בֵּין**
14 **נִדְרֵי קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת[44] בֵּין קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[45]. וְאֵין**
15 **נִשְׁאָלִין עַל הַתְּמוּרָה[46].**

41) שאדם אוסר פירותיו על עצמו. 42) שהקדיש לגבוה, ונאסר בהנאה על הכל. 43) נדרים עה. "יש שאלה בהקדש", מכיוון שהחכם מוצא לו פתח חרטה ועוקר את נדרו מעיקרו. נמצא שהקדשו טעות, והקדש טעות אינו הקדש. והוא הדין לכל דבר המתקדש במוצא שפתיו כגון תרומה ומעשר, מועילה בו שאלה לבטלו ולהפקיעו מקדושתו. שאין נשאלים אלא על נדרי איסור, "אבל נדרי הקדש מצוה לקיימם, ולא יישאל עליהם אלא מדוחק, שנאמר, נדרי לה' אשלם". 44) דברים שאינם ראויים למזבח אלא מוקדשים לטובת תיקון בית המקדש והחזקתו כגון בהמה טמאה או בעלת מום וכדומה. 45) בעלי חיים טהורים הראויים להיקרב על המזבח והוקדשו לעלות קרבן עליו. על הכל מועילה שאלה להתיר קדושתו. כמו שדרשו בנדרים לומר שיש שאלה בהקדש כבנדרים. ולפי זה אם הקדיש בהמה להקריבה בפנים (בעזרה) ושחטה בחוץ ונתחייב כרת, ואחר כך נשאל על הקדישו הרי זה פטור, כאילו לא הקדישה מעולם. 46) שיאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו הרי זו תחת זו, והיא מתקדשת. ובירושלמי אמרו: הכל מודים שאין נשאל על תמורתו. והטעם, כי תמורה בטעות גם כן תמורה, כמו שדרשו "יהיה קדש" - לרבות שוגג כמזיד, וכיוון שתמורה בשוגג היא תמורה, נמצא שאפילו המיר בטעות תמורתו תמורה, ומעתה גם השאלה אינה מועילה בה, שכל יסודה אינה אלא לעשות הקדשתו טעות, והרי תמורה בטעות נשארת תמורה.

16 **ח. וּכְשֵׁם שֶׁהָאָב אוֹ הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִסָּר, כָּךְ מֵפֵר**
17 **נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁוֹת[47] הַדּוֹמִין לְנִדְרֵי הָאִסָּר.**

47) שהרי בפרשת נדרים העוסקת בהפרת נדר האשה על ידי האב או הבעל, נאמר: "זה הדבר" כמו שנאמר ב"שחוטי חוץ" - לומר שגם בנדרי הקדש מועילה שאלה, מעתה גם הפרת האב והבעל מועילה, שהרי ההפרה מפורשת בתורה יותר מ"היתר חכם" שאינו אלא מפי הקבלה.

18 **ט. מִי שֶׁנָּדַר, וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי', וְשָׁמַע**
19 **שְׁלִישִׁי וְאָמַר 'וַאֲנִי'[48], וְנִשְׁאַל הָרִאשׁוֹן עַל נִדְרוֹ**
20 **וְהֵתַּר - הֵתִּרוּ כֻּלָּן.[49] נִשְׁאַל הָאַחֲרוֹן וְהֵתַּר - הָאַחֲרוֹן**
21 **מֻתָּר, וְכֻלָּן אֲסוּרִין[50]. נִשְׁאַל הַשֵּׁנִי וְהֵתַּר - הַשֵּׁנִי וְשֶׁל**
22 **אַחֲרָיו מֻתָּרִין, וְהָרִאשׁוֹן אָסוּר[51].**

48) שגם אני רוצה בנדר זה כמותו וכל זה בתוך כדי דיבור של קודמו. 49) הואיל וכולם תלו את נדריהם זה בזה, נמצא כשהותר הראשון - הותרו כולם. 50) שהם לא תלו את נדריהם בו. 51) שכל אחד התפיס נדרו בחבירו, נמצא מהשני ולמטה מותר - ממנו ולמעלה אסור.

23 **י. וְכֵן הַמַּתְפִּיס דְּבָרִים הַרְבֵּה בַּנֶּדֶר, כְּגוֹן שֶׁנָּדַר עַל**
24 **הַפַּת וְהִתְפִּיס הַבָּשָׂר[52], וְנִשְׁאַל עַל הַפַּת וְהֵתַּר בָּהּ -**
25 **הֵתַּר הַבָּשָׂר[53]. נִשְׁאַל עַל הַבָּשָׂר וְהֵתַּר בּוֹ - לֹא הֵתַּר**
26 **הַפַּת.**

52) אפילו לאחר כדי דיבור. 53) מאחר שהפת הותרה, נמצא שהתפסת הבשר בפת, הייתה בדבר המותר ולא בדבר הנדור.

27 **יא. הַנִּשְׁבָּע אוֹ הַנּוֹדֵר שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְכֻלְּכֶם[54], וְנִשְׁאַל**
28 **עַל נִדְרוֹ אוֹ עַל שְׁבוּעָתוֹ עַל אֶחָד מֵהֶם וְהִתִּירוּ[55] -**

הֵתִּרוּ כֻּלָּם[56]; שֶׁהַנֶּדֶר שֶׁהֵתַּר מִכְּלָלוֹ - הֵתַּר כֻּלּוֹ. אָמַר שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה וְלָזֶה וְלָזֶה: הֵתַּר הָרִאשׁוֹן - הֵתִּרוּ כֻּלָּן[57]; הֵתַּר אַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מֻתָּר, וְכֻלָּן אֲסוּרִין. שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָזֶה לָזֶה לָזֶה[58] - צְרִיכִין פֶּתַח לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[59]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

54) לכל אנשי החבורה. 55) החכם. 56) כיוון שלא נדר מתחילה אלא על דעת שיתקיים כולו, נמצאת התרת מקצתו - פתח התרה לכולם. ובירושלמי אמרו: "ככל היוצא מפיו יעשה - מכאן, לנדר שבטל מקצתו בטל כולו", שאם אין הנדר ככל היוצא מפיו אינו חל לחצאין. 57) הואיל והשתמש בוא"ו החיבור נתכוון לכללם כאחד ולתלות זה בזה, כל אחד בחבירו הקודם לו. 58) כאן לא התבטא בוא"ו החיבור, נמצא שנדר באופן פרטי לכל אחד ואחד, ולא תלה אותם זה בזה. 59) שהרי כל אחד מהם הודר על ידו בפני עצמו.

יב. נָדַר בְּנָזִיר[60] וּבְקָרְבָּן[61] וּבִשְׁבוּעָה[62], אוֹ שֶׁנָּדַר וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן נָדַר - פֶּתַח אֶחָד לְכֻלָּן[63].

60) להיות נזיר. 61) שאמר קרבן דבר פלוני עלי. 62) שבועה שלא אוכל בשר ביום פלוני. 63) הואיל והכל נדר אחד הוא, נדר שהותר מקצתו - הותר כולו. ואפילו לא מצא פתח חרטה אלא לנדרו שהוציא בשפתו לאחרונה - הותרו כולם, שהכל נדר אחד הוא.

יג. הַנּוֹדֵר מֵאַנְשֵׁי הָעִיר[64] וְנִשְׁאַל לְחָכָם שֶׁבָּעִיר[65], אוֹ שֶׁנָּדַר מִיִּשְׂרָאֵל[66] וַהֲרֵי הוּא נִשְׁאָל לְחָכָם שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל[67] - הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר.

64) שאסר על עצמו הנאה מבני עירו. 65) אף על פי שלכתחילה אסור לו להישאל לו, שהרי הוא נהנה מהתרת החכם, שהוא מבני עירו. 66) מכל ישראל שבעולם. 67) כאן מותר לו להישאל אפילו לכתחילה, שהרי אי אפשר לו בחכם אחר, שאסר עליו הנאת כל ישראל, אבל בנודר מאנשי העיר, אפשר לו להישאל לחכם שבעיר אחרת.

יד. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלַי הַיּוֹם אִם אֵלֵךְ לְמָחָר לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְאָכְלָם הַיּוֹם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵלֵךְ לְמָחָר לְאוֹתוֹ מָקוֹם. וְאִם עָבַר וַאֲכָלָן הַיּוֹם, וְהָלַךְ לְמָחָר - לוֹקֶה[68]; וְאִם לֹא הָלַךְ - אֵינוֹ לוֹקֶה[69].

68) על אכילתו משום: לא יחל דברו. 69) אף על פי שעבר על איסור חכמים באכילתו אתמול.

טו. אָמַר: הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְמָחָר אִם אֵלֵךְ הַיּוֹם לִמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֵילֵךְ הַיּוֹם לְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם, וְיֵאָסְרוּ עָלָיו אוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמָחָר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[70]. מִפְּנֵי שֶׁאָדָם זָהִיר בְּדָבָר הָאָסוּר שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ[71], וְאֵינוֹ זָהִיר בַּתְּנַאי שֶׁגּוֹרֵם לֶאֱסֹר דָּבָר הַמֻּתָּר[72].

70) כגון שאמר: תיאסר עלי שינה למחר אם אישן היום. 71) ולפיכך אין לחוש, שמא יאכל הפירות למחר, שלא ירצה לעבור על נדרו, שהוא איסור אכילתם. 72) ולפיכך בדין הקודם יש לחוש שמא ילך למחר, ונמצא שאכל פירותיו באיסור.

טז. הַנּוֹדֵר לָצוּם עֲשָׂרָה יָמִים[73] בְּאֵי זֶה יוֹם שֶׁיִּרְצֶה, וְהָיָה מִתְעַנֶּה בְּיוֹם אֶחָד מֵהֶם, וְהֶצְרַךְ לִדְבַר מִצְוָה[74] אוֹ מִפְּנֵי כְּבוֹד אָדָם גָּדוֹל[75] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל וּפוֹרֵעַ יוֹם אַחֵר[76], שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע הַיָּמִים בְּתִחִלַּת הַנֶּדֶר. נָדַר שֶׁיָּצוּם הַיּוֹם, וְשָׁכַח וְאָכַל - מַשְׁלִים לָצוּם[77]. נָדַר שֶׁיָּצוּם יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם[78], וּכְשֶׁהִתְחִיל לָצוּם שָׁכַח וְאָכַל - אָבַד תַּעֲנִיתוֹ, וְחַיָּב לָצוּם יוֹם אַחֵר[79].

73) בלתי רצופים. 74) לאכול בסעודת מצוה כגון ברית מילה או סיום מסכת. 75) שמפציר בו לאכול עמו. 76) "לווה אדם תעניתו ופורע" ואפילו כשנדר לצום. 77) באותו יום. ולא יאכל עוד בו ביום, על סמך שיתענה יום אחר, כיוון שפרט בנדרו יום זה. 78) ולא קבע איזה יום. 79) כדי לקיים את נדרו. אבל באותו היום מותר לו לאכול עוד.

יום חמישי כ"ג סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) ההבדלים בין האוסר פירות אלו על חברו, לאוסר פירותיו על חבירו ולא הדגיש אלו, יחסי נדר בין בן לאביו ותוצאותיו, תערובת הדבר הנדור בדבר המותר וביטולה, חליפי פירות נדורים או גידוליהם.

א. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם[2], אוֹ הֲרֵי אַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - נֶאֱסַר עַל שִׁמְעוֹן שֶׁיֵּהָנֶה בִּרְאוּבֵן[3]. וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה - אֵינוֹ לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר שִׁמְעוֹן כְּלוּם[4]. וּמֻתָּר לִרְאוּבֵן לֵהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן, שֶׁהֲרֵי לֹא אָסַר עַצְמוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[5].

2) שנכסי יהיו עליך כחרם של בדק הבית, שאסור ליהנות ממנו (ראה לעיל פ"א, הי"ד. פ"ב, ה"ח). 3) משנה בנדרים מז: שאדם יכול לאסור את נכסיו על אחרים. 4) ולא אמן, ולא "דבר שהוא כענין אמן שהוא קבלת דברים" (ראה לעיל פ"כ, ה"א) ולפיכך אינו עובר ב"לא יחל דברו". וכן משמע מרש"י ביצה לט: שכל שלא דיבר מאומה, אינו עובר משום "לא יחל", אבל אסור לו להינות מנכסיו שעשאם המדיר עליו כהקדש (אור שמח). אמנם אם המדיר עצמו יהנה את המודר, ילקה המדיר משום "לא יחל דברו", כמבואר לקמן פ"י, הי"ב (לחם משנה). 5) אין אומרים דעתו של ראובן היתה להיות מובדל משמעון, לא ההנותו ולא ליהנות ממנו (רדב"ז).

ב. אָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵי אַתָּה עָלַי חֵרֶם[6], אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ - הֲרֵי נֶאֱסַר רְאוּבֵן מִלֵּהָנוֹת בְּשִׁמְעוֹן. וְאִם נֶהֱנָה - לוֹקֶה, שֶׁהֲרֵי חִלֵּל דְּבָרוֹ. וְשִׁמְעוֹן מֻתָּר בַּהֲנָיַת רְאוּבֵן. אָמַר לוֹ: הֲרֵינִי עָלֶיךָ חֵרֶם וְאַתָּה עָלַי, אוֹ הֲרֵינִי אָסוּר בַּהֲנָיָתְךָ וְאַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיָתִי - שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִין זֶה בָּזֶה[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

6) שנכסיך יאסרו עלי כחרם. 7) משנה בנדרים מז: ומובן שאינו לוקה אלא הנודר בלבד ולא לחברו הנאסר. וראה לקמן פ"ז ה"א־ג.

1 **ג. רְאוּבֵן שֶׁאָמַר לְשִׁמְעוֹן: הֲרֵי פֵּרוֹת פְּלוֹנִי אֲסוּרִין**
2 **עָלֶיךָ, אוֹ הֲרֵי אַתָּה אָסוּר בַּהֲנָיַת פְּלוֹנִי - אֵין זֶה**
3 **כְּלוּם; שֶׁאֵין אָדָם אוֹסֵר חֲבֵרוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[8],**
4 **אֶלָּא אִם כֵּן עָנָה שֶׁמְּעוֹן אָמֵן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[9].**

8) נדרים מז. וכן אמרו לענין איסור עבודה־זרה, נאמר בתורה (דברים ז, כה) "פסילי אלהיהם" - אינם נאסרים עד שיפסלום בעליהם (קרית ספר). 9) לעיל פ"ב, ה"א.

5 **ד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כִּכְּרִי זוֹ אֲסוּרָה עָלֶיךָ, אַף עַל פִּי**
6 **שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה[10] - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו[11]. מֵת**
7 **וְנָפְלָה לוֹ בִּירֻשָּׁה[12], אוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ אַחֵר בְּמַתָּנָה[13] -**
8 **הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת; שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ אֶלָּא כִּכְּרִי[14], וַהֲרֵי אֵינָהּ**
9 **עַתָּה שֶׁלּוֹ[15].**

10) ואינה עוד שלו. 11) ואין אומרים לא נתכוין זה, אלא לאסרה כשיזמינו לאכול עמו, שעדיין היא שלו, אבל לא כשיתננה לו במתנה, שלאחר שנתנה אינה עוד ברשותו, מאחר שאמר: אסורה עליך, עשאה עליו כהקדש (נדרים לד:). 12) כגון שהיה המודר קרובו וראוי ליורשו. 13) שנתנה המדיר תחילה במתנה לאיש אחר, ואותו אחר נתנה למודר זה. 14) כל עוד שהיא שלי. 15) מאחר שמת, אין הככר שלו (נדרים לו.). אלא ששם (לד:) הגירסא היא: "ככר עליך". ורבינו סובר, שאפילו אמר: "ככרי זו עליך" ומת, הרי זו מותרת (ראה לקמן פ"ח, ה"א). ויתכן, שהיה גורס שם: "ככרי זו עליך" כי מאחר שהדגיש ככרי, אעפ"י שהוסיף: זו, אין כוונתו, אלא כל זמן שהיא ברשותו (רדב"ז).

10 **ה. אָמַר לוֹ: פֵּרוֹת אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ, וְלֹא אָמַר לוֹ**
11 **פֵּרוֹתַי, אַף עַל פִּי שֶׁמְּכָרָן[16] אוֹ שֶׁמֵּת וְנָפְלוּ לְאַחֵר -**
12 **הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלָיו. שֶׁהָאוֹסֵר דָּבָר שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ עַל**
13 **חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי הוּא בְּאִסּוּרוֹ**
14 **עוֹמֵד[17]; אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר נְכָסַי אוֹ בֵּיתִי אוֹ פֵּרוֹתַי**
15 **וְכַיּוֹצֵא בִּלְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי לֹא אֲסָרָן[18] אֶלָּא כָּל**
16 **זְמַן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּתוֹ.**

16) לאחר, ואותו לוקח רוצה לתתם למודר זה. 17) נדרים מב: מז. הואיל וחל עליהם איסור, שוב אינו נפקע (ר"ן שם). 18) שמתחילה לא אסרם אלא כל עוד יהיו שלו. והשווה לקמן פ"ח, הי"א.

17 **ו. הָאוֹמֵר לִבְנוֹ: הֲרֵי אַתָּ אָסוּר בַּהֲנָיָתִי, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע[19]**
18 **שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ[20], אִם מֵת - יִרְשֶׁנּוּ[21]; שֶׁזֶּה כְּאוֹמֵר:**
19 **נְכָסַי עָלֶיךָ אֲסוּרִין. אָסַר עָלָיו הֲנָיָתוֹ, וּפֵרַשׁ: בֵּין**
20 **בְּחַיַּי בֵּין בְּמוֹתִי, אִם מֵת - לֹא יִרְשֶׁנּוּ[22]; שֶׁזֶּה כְּמִי**
21 **שֶׁאָמַר לוֹ: נְכָסִים אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ[23].**

19) האב. 20) ונאסר הבן בהנייתו, כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ד. ולדעת הרדב"ז שם, הכוונה כשקיבל הבן את השבועה באמירת אמן וכדומה, ולדעת ה"כסף משנה" אפילו כשלא קיבל עליו את השבעת אביו, חלה עליו השבועה לענין שצריך להזהר שלא ליהנות לו, אלא שאינו לוקה עד שיקבל. 21) משנה בבא קמא קח: שהירושה באה ממילא, ואין זו כאילו נתנה לו אביו (קרית ספר). 22) משנה שם, אעפ"י שהוא זוכה בהם, אסורים הם עליו בהנאה (ר"ן לנדרים מז.) וכמבואר בסמוך ה"ח. 23) נדרים מז. שיכול לאסרם אפילו כשיצאו מרשותו. וכמבואר בהלכה הקודמת.

22 **ז. אָסַר בְּנוֹ בַּהֲנָיָתוֹ[24], וְאָמַר: אִם יִהְיֶה בֶּן בְּנִי זֶה**
23 **תַּלְמִיד חָכָם, יִקְנֶה בְּנִי זֶה נְכָסַי כְּדֵי לְהַקְנוֹתָן לִבְנוֹ[25]**
24 **- הֲרֵי זֶה מֻתָּר[26], וְיִהְיֶה הַבֵּן אָסוּר בִּנְכְסֵי הָאָב, וּבֶן**
25 **הַבֵּן מֻתָּר בָּהֶן אִם יִהְיֶה תַּלְמִיד חָכָם כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה[27].**

24) ופירש: בין בחיי בין במותי. 25) ואם לא היה תלמיד חכם, הרי הוא רוצה ליתן את נכסיו לבנו השני, אחיו של בנו הנאסר והגון ממנו, וממילא לא ישאר לבן הבן כלום (נדרים מח: ובר"ן שם). 26) כלומר בן הבן זוכה בהם, ואסור לאביו לתתם לאחיו או לבנים אחרים (כסף משנה). 27) כל זה לענין זכיה וקנין, אבל ענין היתר הנאה, אפילו אם בן הבן לא יהיה תלמיד חכם, מותר לו ליהנות מהנכסים, כמבואר בסמוך ה"ח. וכן דעת הראב"ד. ולא הוצרך רבינו אלא ללמדנו שכל האומר לחברו: קנה אותה על־מנת להקנות לאחר, קנה השני בהקנאת הראשון, אעפ"י שהראשון לא קנה כלום לעצמו, ולפיכך יזכה בן הבן כשיהיה תלמיד חכם, אף־על־פי שהבן עצמו לא קנה עכשיו לעצמו בקנין זה.

26 **ח. זֶה הַבֵּן הָאָסוּר בִּירֻשַּׁת אָבִיו, אִם נָתַן יְרֻשַּׁת אָבִיו**
27 **לְאָחִיו[28] אוֹ לְבָנָיו[29] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[30]. וְכֵן אִם פִּרְעָם[31]**
28 **בְּחוֹבוֹ אוֹ בִּכְתֻבַּת אִשְׁתּוֹ. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן שֶׁאֵלּוּ נִכְסֵי**
29 **אָבִי שֶׁאֲסָרָן עָלַי[32]. שֶׁהַנִּשְׁבָּע שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בּוֹ חֲבֵרוֹ -**
30 **מֻתָּר לוֹ[33] לִפְרֹעַ אֶת חוֹבוֹ[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[35].**

28) בן אביו. 29) שהם נכדי אביו (כפירוש המשנה לרבינו). 30) שגוף הנכסים שלו הם, אלא שאסור לו ליהנות מהם (משנה בבבא קמא קט.) ואעפ"י שיש לו טובת הנאה בזה שהוא מהנה אותם, וגם הם עתידים להחזיק לו טובה בעד נתינתו, נמצא שהוא נהנה מנתינתו? הואיל והוא מודיעם, שממון זה אסור לו ומפני כך הוא נותנו להם, וגם הם יש להם שייכות משפחתית לממון זה, נמצא שאין לו בנתינתו זו טובת הנאה מרובה (כס"מ). 31) בדפוס רומי ובכת"י התימנים: פרעה. 32) וממילא אין לו טובת הנאה בנתינתו, שהרי הוא מוכרח ליתנה, כנ"ל. וכן אמרו שם בבבא קמא קט. לענין גזל אביו. וגם חובה עליו להודיעם, כדי שלא יחזרו אחיו ובניו ליתנם לו במתנה או ולהנותו בהם, שאלו הנכסים נאסרו עליו אפילו כשבאו לידו על ידי אחר (רדב"ז). 33) לנשבע עצמו. 34) עבור חברו. 35) לקמן פ"ו, ה"ד "שהרי לא הגיע ליד ראובן (המודר) כלום, אלא מנע ממנו התביעה, ומניעת התביעה אינה בכלל איסור הנייה" והואיל ואביו עצמו שהדירו מנכסיו היה יכול

לפרוע בעדו את חובו, קם הבן במקומו לפרוע חוב עצמו ולהבריח הארי (הנושה) מעליו (רדב"ז).

ט. מִי שֶׁנֶּאֱסַר[36] עָלָיו מִין מִמִּינֵי מַאֲכָל בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם מִינִים אֲחֵרִים אוֹ נִתְעָרֵב עִמָּהֶן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּמִּינִים הַמֻּתָּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַמִּין הָאָסוּר[37]. וְאִם נֶאֱסַר בְּפֵרוֹת אֵלּוּ[38] וְנִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים: אִם יֵשׁ בָּהֶן טַעַם דָּבָר הָאָסוּר - אֲסוּרִין, וְאִם לָאו[39] - מֻתָּרִין[40].

36) שאסר על עצמו, ובסמ"ג לא־תעשה רמב, מעתיק דברי רבינו: מי שאסר עליו. 37) משנה בנדרים נב. שלא אסר על עצמו אלא אותו מין כמו שהוא בעינו, ולא ע"י תערובת. 38) שאמר פירות אלו (המונחים לפניו) אסורים עלי. 39) כגון שטעמם איש אחר, ומצא שאין בהם טעם הדבר האסור, או שהיו בהם ששים נגד הדבר האסור. 40) כדין כל דבר איסור המתערב בהיתר ואין בו טעם האיסור, הרי זה מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ו.

י. כֵּיצַד? נֶאֱסַר בְּבָשָׂר[41] אוֹ בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מָרָק וִירָקוֹת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם הַבָּשָׂר וְעִם הַיַּיִן, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם הַבָּשָׂר[42] אוֹ טַעַם הַיַּיִן, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בַּאֲכִילַת בָּשָׂר בִּפְנֵי עַצְמוֹ אוֹ לִשְׁתּוֹת יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

41) שאמר קרבן עלי בשר, ולא אמר: בשר זה. 42) שלא אסר עצמו אלא במה שנקרא בשר, ולא בדבר שבלע טעמו (משנה שם וברא"ש).

יא. נֶאֱסַר בְּבָשָׂר זֶה אוֹ בְּיַיִן זֶה, וְנִתְבַּשֵּׁל עִם הַיָּרָק: אִם יֵשׁ בַּיְרָקוֹת טַעַם בָּשָׂר אוֹ טַעַם הַיַּיִן - אֲסוּרִין, וְאִם לָאו - מֻתָּרִין. שֶׁזֶּה הַבָּשָׂר וְזֶה הַיַּיִן נַעֲשָׂה כְּמוֹ בְּשַׂר נְבֵלוֹת[43] וּשְׁקָצִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[44]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[45]. לְפִיכָךְ[46], הָאוֹמֵר: בָּשָׂר זֶה אָסוּר עָלַי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בּוֹ וּבַמָּרָק שֶׁבּוֹ[47] וּבַתַּבְלִין[48] שֶׁבּוֹ.

43) מפורש לעיל הל' שבועות פ"ה, ה"ה. 44) הואיל ואמר בשר זה (המונח לפניו), עשאו על עצמו חתיכת איסור, וכל דבר איסור אוסר בנתינת טעם. אבל כשלא אמר: זה, לא אסר עליו אלא דבר הנקרא בשר או יין (שם). 45) כגון שאסר על עצמו יינו של פלוני או של מקום פלוני, כמבואר ביו"ד רטז, סעיף יא. 46) הואיל ונעשה כחתיכת איסור שטעמה אוסר בתערובת. 47) ובכת"י התימנים: שלו. 48) מיני בושם, שנותנים בתבשיל לתוספת טעם או ריח. ומקור הדברים במשנה שם: "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה". ומפרש רבינו בפירוש המשנה שם: קיפה - היא התבלין.

יב. נִתְעָרֵב יַיִן זֶה שֶׁאֲסָרוֹ עַל עַצְמוֹ בְּיַיִן אַחֵר, אֲפִלּוּ טִפָּה בְּחָבִית - נֶאֱסַר הַכֹּל. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ[49], נַעֲשָׂה כְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[50] שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּמִינוֹ[51], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[52].

49) מצוה עליו להשאל "כדי שלא יהא מכשול לפניו", כלשון רבינו לקמן פי"ג, הכ"ה. 50) "שהרי יש דרך שיותר בה", וזהו שדקדק רבינו וכתב: "יין זה שאסרו על עצמו", ולא כתב: "נאסר ביין זה", שאם אסר אחד על חברו יין זה, אין זה דבר שיש לו מתירים, שהרי הנאסר אין בידו להשאל על הדרת המדיר, ולמדיר אין היין אסור, ואפילו לשיטת רבינו לקמן פ"ו, הי"ב, שאם ההנה המדיר את המודר, חייב המדיר מלקות, - יין זה שנתערב לא נאסר על המודר, שהרי נתבטל ביין היתר, ומכיון שהמודר מותר בו, גם המדיר אינו לוקה אם יהנה אותו, ולפיכך הוכרח רבינו להדגיש כאן: "שאסרו על עצמו" ובנודר ידובר כאן ולא במודר (אור שמח). 51) "אפילו אחד בכמה אלפים". 52) פט"ו, ה"י, יב. ומקור כל הלכה זו בירושלמי נדרים פ"ו, ה"ד ומעין זה בבבלי נדרים נט.

יג. הָאוֹמֵר: פֵּרוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עָלַי[53], אוֹ קָרְבָּן הֵן לְפִי[54], אוֹ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּחִלּוּפֵיהֶן[55] וּבְגִדּוּלֵיהֶם[56], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[57].

53) אסורים עלי כקרבן. 54) אעפ"י שמשמעו רק אכילה ולא שאר הנאות. 55) אם הוחלפו בפירות אחרים או במעות, אסור לנודר ליהנות מהם. 56) אם נטעם, הגדל מהם אסור. כי הואיל ופירט הפירות וייחדם עשאם עליו כהקדש שאוסר חילופיו וגידוליו (משנה בנדרים נז. ובר"ן שם). אבל אילו היה נודר סתם מן התאנים או מן הענבים, ולא היה מייחד "פירות אלו" לא עשאם הקדש, שלא נתכוין אלא לאסור עצמו מאכילת אותו מין ולא בחילופיו וגידוליו (ר"ן שם). 57) שהם יוצאים מעצם הפרי, ועדיפים מחליפין וגידולים שאינם עצם אותם הפירות. וכן אמרו (נדרים נב:) "הא עדיפא להשמיענו" וכו', הרי שחילופיהם יש בהם יותר חידוש ממשקין היוצאים מהם (לחם משנה, ובר"ן שם).

יד. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע שֶׁאֵינִי אוֹכֵל אוֹתָם אוֹ שֶׁאֵינִי טוֹעֵם אוֹתָם: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁזָּרְעוֹ כֻּלָּה[58] כְּשֶׁיְּזַרֵּעַ, כְּגוֹן חִטָּה וּשְׂעוֹרָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן[59]; וְאִם הָיָה הַדָּבָר[60] שֶׁאֵין זַרְעוֹ כֻּלָּה בָּאָרֶץ כְּשֶׁיְּזַרֵּעַ[61], כְּגוֹן בְּצָלִים וְשׁוּמִין - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין[62] אֲסוּרִין[63]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[64], מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן[65] - סָפֵק[66]. לְפִיכָךְ, אִם שָׁתָה מֵהֶן - אֵינוֹ לוֹקֶה[67].

58) נפסד ונאבד. 59) שלא אסר עצמו אלא בפירות אלו, ובחילופיהם ובגידוליהם אין טעם אותם הפירות שאסרם עליו (משנה שם נז. ובר"ן). 60) בכת"י התימנים: דבר. 61) שאין הזריעה כלה ונרקבת, אלא גוף הזרע רבה וגדל. 62) שזרע את הגידולים הראשונים ויצאו גידולים שניים. 63) שהרי מעורב בהם גוף האיסור, הוא הזרע הראשון שאינו כלה בארץ (משנה שם). וכל זה מוסב גם על האמור בהלכה הקודמת: "הרי זה אסור בחילופיהם ובגידוליהם" שמשמעו: דוקא גידולים, אבל גידולי גידולים מותרים כדין חליפי חליפים שמותרים, אין זה אלא בדבר שזרעו כלה,

אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידוליו אסורים (ר"ן שם). 64) בין זרעו כלה, בין אינו כלה. 65) מאלו פירות שאמר עליהם: קרבן שאיני אוכל אותם, או שאיני טועם אותם. 66) אם הם אסורים או לא, כי יתכן שלא התכוין אלא לאסור עליו טעימת הפירות עצמם ולא המשקין היוצאים מהם, שהם ככנוסים ומופקדים בתוך הפירות ואינם כגוף הפרי (שם נדרים נב: בעיא שלא נפשטה) וספק תורה - להחמיר. 67) שאין לוקים על הספק. וכל זה כשלא אמר אלא: קרבן ענבים שאני טועם, אבל אמר: קרבן זיתים וענבים אלו, אסור בהם וביוצא מהם, כמפורש במשנה שם וכמבואר שם בגמרא, שכל שאמר: פירות אלו, עשאם עליו כחתיכת איסור שאסור בה וברוטבה ובטעמה (רא"ש שם). והשווה לקמן פ"ט, הי"ד.

1 **טו. וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ עָלַי קָרְבָּן[68],**
2 **אוֹ קָרְבָּן הֵן לְפִי, אוֹ קָרְבָּן הֵן עַל פִּי - אָסוּר**
3 **בְּחִלּוּפֵיהֶן[69] וּבְגִדּוּלֵיהֶן[70]. שֶׁאֵינִי טוֹעֵם, שֶׁאֵינִי**
4 **אוֹכֵל: אִם הָיוּ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה**
5 **- מֻתָּר בְּחִלּוּפֵיהֶן וּבְגִדּוּלֵיהֶן; וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין**
6 **זַרְעוֹ כָּלֶה - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין אֲסוּרִין. וְלָמָּה לֹא**
7 **יִבְטַל הָעִקָּר הָאָסוּר בַּגִּדּוּלִין שֶׁרַבּוּ עָלָיו? שֶׁהֲרֵי הֵן**
8 **דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין[71], שֶׁאֵינוֹ בָּטֵל בְּרֹב, כְּמוֹ**
9 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[72].**

68) שאסר עצמו כל מה שהיא עושה ומכינה לו. 69) אם נתנו לה פירות בשכר מעשה ידיה - חילופיהם אסורים. 70) אם נטעה עץ, הגידולין אסורים עליו (משנה בנדרים נז וברא"ש שם). ומכאן, שכל המייחד ואוסר פירות חברו על עצמו, הרי זה כאילו אמר: פירות אלו קרבן עלי, שהרי באומר לאשתו: מעשה ידיך עלי, לא אמר: אלו, ודינו כאילו אמר: אלו (ר"ן שם). 71) ע"י שאלת חכם, כמבואר לעיל הי"ב. 72) בהלכה הנ"ל (נדרים נט.) והראב"ד שואל: למה יהיו הגידולים אסורים הלא הלכה היא: "זה וזה גורם מותר" (איסור והיתר הגורמים לייצור דבר אחר, אותו דבר מותר) ראה הל' ע"ז, פ"ז הי"ד, וכן בהל' מאכלות אסורות פט"ז, הי"ג, כ"ד, והרי הקרקע שהוא של היתר גורם אף הוא לגידול הבצל? ודעת רבינו, הואיל ונדרים יש להם מתירים, אין אומרים בהם: זה וזה גורם מותר, שלא יהיה זה עדיף מנתערב באלף שאינו בטל, כמבואר לעיל בביאורנו אות מז (רדב"ז). ולדעת הכסף־משנה, איסור נדר דומה להקדש, ויתכן, שבהקדש אפילו זה וזה גורם אסור, שאיסורו חמור ביותר.

10 **טז. הָאוֹסֵר פֵּרוֹתָיו עַל חֲבֵרוֹ, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה**
11 **- הֲרֵי גִּדּוּלֵיהֶן וְחִלּוּפֵיהֶן סָפֵק[73]. לְפִיכָךְ חֲבֵרוֹ אָסוּר**
12 **בְּגִדּוּלֵי פֵּרוֹת אֵלּוּ וּבְחִלּוּפֵיהֶן[74], וְאִם עָבַר וְנֶהֱנָה -**
13 **נֶהֱנָה[75].**

73) בעיה שלא נפשטה בנדרים מז. וטעם הספק, כי הואיל והחילופין והגידולין עדיין לא באו לעולם בשעת הנדר, יתכן שאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חברו, כשם שאין אדם אוסר פירות חברו על חברו (כי יש כאן שתי מגרעות, שהפירות אינם ברשותו, וחברו אינו ברשותו), ודוקא כשאסר הפירות על עצמו, הואיל ואדם אוסר פירות חברו על עצמו, יכול לאסור גם דבר שלא בא לעולם על עצמו. ושמא אין לחלק ביניהם. 74) הואיל וזה ספק תורה, הולכים בו להחמיר. 75) ואינו לוקה, שאין לוקים על הספק (כסף משנה).

יום שישי כ"ד סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מה בין המודר הנאה מחבירו למודר ממנו הנאת מאכל, דיני נידר בפירות השנה השביעית, נדר שלא ידבר עם חבירו, מהו בכתיבה.

14 **א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלְךָ[2]**
15 **אֲסוּרָה עָלַי, אוֹ הֲנָאָה הַמְּבִיאָה לִידֵי מַאֲכָלִי אֲסוּרָה**
16 **עָלֶיךָ - הֲרֵי זֶה הַנֶּאֱסָר לֹא יִשְׁאַל מִן הָאָסוּר לוֹ[3]**
17 **נָפָה[4] וּכְבָרָה[5] וְרֵחַיִם וְתַנּוּר וְכָל דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל**
18 **נֶפֶשׁ; אֲבָל מַשְׁאִילוֹ נְזָמִים וְטַבָּעוֹת וְכֵלִים שֶׁאֵין**
19 **עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ[6]. וְאָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ שַׂק**
20 **לְהָבִיא בּוֹ פֵּרוֹת, וַחֲמוֹר לְהָבִיא עָלָיו פֵּרוֹת[7].**

2) כגון כלים שמתקנים בהם את המאכל, או דבר שאפשר לקנות בו מאכל. ובר"ן ורא"ש לנדרים לג, א - הנוסח: הנאה המביאה לידי מאכל עלי. 3) מזה שאסור לו ליהנות ממנו, ובכת"י התימנים: האוסר לו. 4) נפה - לקמח להוציא ממנו הסובין, וכברה - לתבואה, שכוברים בה גרגרי תבואה. ונקבי הכברה גדולים מנקבי הנפה (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, שבועות פ"ה, מ"ט). 5) ואין צריך לומר, שלא ישאל קדירה שמבשלים בה או שפוד שצולים בו בשר, שהם קרובים למאכל יותר מנפה וכברה שאינם אלא גורם לגורם (משנה, נדרים לב: ובר"ן שם). 6) שם, שאין בכל אלה הנאה המביאה לידי מאכל, וראה בסמוך ה"ב. וכן מותר לו לשאול ממנו חיטים ללעוס וליתנם על מכתו, שאין זו הנאה המביאה לידי מאכל (ר"ן שם). 7) שגם זוהי הנאה המביאה לידי מאכל, הואיל והיא מקרבת המאכל אליו (שם לג. ובר"ן).

21 **ב. מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן שֶׁאֵין מַשְׁאִילִין כֵּלִים אֶלָּא בְּשָׂכָר**
22 **- אָסוּר לִשְׁאֹל מִמֶּנּוּ[8] אַף כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן**
23 **אֹכֶל נֶפֶשׁ[9]. הֲרֵי שֶׁהָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין נוֹטְלִין שָׂכָר,**
24 **וְשָׁאַל מִמֶּנּוּ כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ כְּדֵי**
25 **לְהֵרָאוֹת[10] בָּהֶן בִּפְנֵי אֲחֵרִים עַד שֶׁיֵּהָנֶה מֵהֶם[11], אוֹ**
26 **שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲבֹר בְּאַרְצוֹ[12] כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּהָנֶה בּוֹ**
27 **- הֲרֵי זֶה אָסוּר מִסָּפֵק[13]. לְפִיכָךְ, אִם עָבַר - אֵינוֹ**
28 **לוֹקֶה[14].**

8) בחינם. 9) משנה, שם. שהרי בדמי השכירות שמחל לו, יקח הנודר מאכל, נמצא נהנה ממנו הנאה המביאה לידי מאכל. 10) להתנאות ולהתקשט בהם. 11) כגון ששאל ממנו טבעת ויתקשט בה בלכתו לבית המשתה, ויתנו לו מנה יפה משום כבודו. 12) באדמתו, לקצר דרכו לילך לבית המשתה. 13) שם, בעיה שלא נפשטה, כי יתכן, שאין זה אלא גורם רחוק המביא לידי הנאת מאכל.

14) שאין לוקים על הספק, אבל איסור תורה יש בזה, שספק נדרים - להחמיר. ויש להעיר, שגם באומר: הנאה המביאה לידי מאכל אסורה עליך, שבהלכה הקודמת, אין הנאסר לוקה, אפילו כשיעבור ויהנה, שהרי לא אמר הנאסר כלום, וכמבואר לעיל פ"ה, ה"א. ואינו לוקה אלא כשאמר לחבירו: הנאה המביאה לידי מאכלך, אסורה עלי (לחם־משנה).

1 **ג. אֵין בֵּין מֵדָר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ לְמֵדָר מִמֶּנּוּ הֲנָיַת**
2 **מַאֲכָל, אֶלָּא דְּרִיסַת הָרֶגֶל[15] וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן**
3 **אֹכֶל נֶפֶשׁ בְּמָקוֹם שֶׁמַּשְׁאִילִין אוֹתָם שָׁם בְּחִנָּם[16].**

15) לעבור דרך חצרו, שהראשון - אסור, ואילו השני מותר, וכגון שנכנס לחצרו לקצר הדרך, שהולך בה לרגל עסקיו, אבל כשהולך לבית המשתה - אסור, שהרי זה גורם להנאת המאכל, וכמבואר בהלכה קודמת (רדב"ז). 16) משנה, נדרים לב, ב.

4 **ד. רְאוּבֵן שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו הֲנָיַת שִׁמְעוֹן, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין**
5 **בִּשְׁבוּעָה - מֻתָּר לוֹ שֶׁיִּתֵּן שִׁמְעוֹן עַל יָדוֹ[17] מַחֲצִית**
6 **הַשֶּׁקֶל שֶׁרְאוּבֵן חַיָּב בָּהּ[18], וְכֵן פּוֹרֵעַ חוֹב שֶׁעָלָיו[19];**
7 **שֶׁהֲרֵי לֹא הִגִּיעַ לְיַד רְאוּבֵן כְּלוּם, אֶלָּא מָנַע מִמֶּנּוּ**
8 **הַתְּבִיעָה, וּמְנִיעַת הַתְּבִיעָה אֵינָהּ בִּכְלַל אִסּוּר הֲנָיָה[20].**
9 **לְפִיכָךְ[21] מֻתָּר לוֹ לָזוּן אֶת אִשְׁתּוֹ[22] וְאֶת בָּנָיו וַעֲבָדָיו,**
10 **אֲפִלּוּ הַכְּנַעֲנִים[23], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בִּמְזוֹנוֹתָם[24].**
11 **אֲבָל לֹא יָזוּן אֶת בְּהֶמְתּוֹ, בֵּין טְמֵאָה[25] בֵּין טְהוֹרָה;**
12 **שֶׁכֹּל שֶׁמּוֹסִיף בִּבְשָׂרָהּ - הִיא הֲנָיָה שֶׁהִגִּיעַ[26] לְיַד**
13 **רְאוּבֵן[27].**

17) בשבילו. 18) שכל אחד מישראל חייב ליתן בכל שנה לבית־המקדש לצורך קרבנות ציבור, כמבואר בהל' שקלים פ"א, ה"א. 19) שהנודר חייב למי שהוא. 20) משנה, שם לג, א. ובגמרא שם הסבירו: אין זה אלא "מבריח ארי". והרי זה דומה לאחד שהלך למדינת הים, ועמד אחד ופירנס את אשתו, אין לו על הבעל כלום, והניח את מעותיו על קרן הצבי, כמבואר בהל' אישות פי"ב, הי"ט. ואע"פ שבסופו של דבר נהנה הנודר, שלא יצטרך לשלם את חובו או את שקלו, אין זה אלא גורם בלבד ('תפארת ישראל', שם). וב"ירושלמי" (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו: שאפילו הפורע חובו של חבירו, שיש למלוה משכון עליו, פטור הלווה מלשלם לו, שיכול הלווה לומר, אפשר ופייסתי את המלוה, והיה מחזיר לי את משכוני בלא מעות. ומכאן שגם המדיר יכול לפרוע את חובו של המודר או הנודר, אפילו כשיש למלוה משכון עליו, וכן נראה מדברי רבינו (רדב"ז). וראה בשו"ע יו"ד סי' רכא, ס"ב. 21) הואיל ויכול לפרוע את חובו ואין זה מהנה. 22) של המודר ממנו. 23) שאין כל־כך מצוה בפרנסתם. 24) אין זה מהנה באופן ישיר אלא גורם להנאה (משנה, נדרים לח. ובר"ן שם). 25) אפילו טמאה שאין לו בה היתר אכילה, ונמצא שאינו נהנה בפיטומה. 26) ובכת"י התימנים: שהגיעה. 27) שיכול למכרה לגויים, וע"י פיטומה מתייקר מחירה. ונמצא שהגיעה הנאה ממש ליד ראובן (משנה שם, והשווה לקמן פ"ז, ה"א).

14 **ה. הָיָה שִׁמְעוֹן כֹּהֵן - הֲרֵי הוּא מֻתָּר לְהַקְרִיב**
15 **קָרְבְּנוֹת רְאוּבֵן[28]; שֶׁהַכֹּהֲנִים שְׁלוּחֵי שָׁמַיִם הֵם[29],**
16 **וְאֵינָם שְׁלוּחֵי בַּעַל הַקָּרְבָּן[30]. וּמַשִּׂיא שִׁמְעוֹן בִּתּוֹ**
17 **הַבּוֹגֶרֶת[31] לִרְאוּבֵן מִדַּעְתָּהּ[32]. אֲבָל אִם הָיְתָה נַעֲרָה,**
18 **שֶׁהֲרֵי עֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּתוֹ[33] - אָסוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹסֵר לוֹ**
19 **שִׁפְחָה לְשַׁמְּשׁוֹ[34].**

28) אפילו חטאות ואשמות, שאין מקריבים אותם אלא מדעת בעלים, כמבואר בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה. 29) שציוה הקב"ה על הכהנים להקריב את קרבנות ישראל. 30) כי אילו היו שלוחיהם, הרי מהנה הכהן את המודר, שעושה לו שליחותו (משנה, נדרים לה: ובגמרא שם). ואע"פ שבעיה היא ולא נפשטה שם, כבר הוחלט בקידושין כג, ב - שהכהנים הם שלוחי שמים, כי אילו היו שלוחי הבעלים, איך יתכן שהבעלים עצמם אינם יכולים להקריב קרבנם (כי זרים הם ועבודתם פסולה) ושלוחיהם יכולים? והלא כלל הוא: דבר שאין אני יכול לעשותו בעצמי, איני יכול לבצעו ע"י שליח. 31) הבת שמלאו לה שתים־עשרה שנה ויום אחד, והביאה שתי שערות במקומות הידועים להבאת שיער - נקראת נערה עד ששה חדשים גמורים, ומגמר ששה חדשים ומעלה - תיקרא בוגרת (הל' אישות פ"ב, ה"א־ב). 32) שאז אין לאביה רשות בה, ומכיון שאינו יכול לקדשה אז אלא מדעתה, נמצא שאין האב המהנה. ויש מפרשים: מדעתה - ולא מדעת ראובן החתן, שאם עשאו ראובן שליח לדבר עם בתו על עסקי נישואין, נמצא שמעון מהנהו ואסור (נדרים לח: ובר"ן). 33) ואינה יכולה להתקדש אלא מדעת אביה, כמבואר בהל' אישות פ"ג, הי"א, יג. 34) לשון הגמרא שם.

20 **ו. וְתוֹרֵם שִׁמְעוֹן תְּרוּמַת רְאוּבֵן[35] וּמַפְרִישׁ לוֹ**
21 **מַעְשְׂרוֹתָיו מִדַּעְתּוֹ[36]. כֵּיצַד מִדַּעְתּוֹ? כְּגוֹן שֶׁאָמַר**
22 **רְאוּבֵן: כָּל הָרוֹצֶה לִתְרֹם - יָבוֹא וְיִתְרֹם[37]. אֲבָל לֹא**
23 **יֹאמַר לְשִׁמְעוֹן לִתְרֹם לוֹ, שֶׁהֲרֵי עוֹשֶׂה אוֹתוֹ שָׁלִיחַ,**
24 **וְזֶה[38] הֲנָיָה לוֹ[39].**

35) משל ראובן. 36) של ראובן המודר. כי שלא לדעת ראובן אין התרומה מועילה כלל, שנאמר בתרומה (במדבר יח, כח) "כן תרימו גם אתם" - מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם (בבא־מציעא כב.). 37) ובזה גילה דעתו שמרוצה הוא שיתרמו לו, וההרמה היא מדעתו, והואיל וגם אחרים יכולים לתרום לו, אין זה שלוחו, נמצא שדעת יש כאן, שליחות אין כאן (גמרא שם, וברש"י ורא"ש). 38) בכת"י התימנים: וזו. 39) ששמעון עושה את שליחותו, וראובן אסור בהנאתו (שם).

25 **ז. וּמְלַמְּדוֹ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה[40], שֶׁהֲרֵי אָסוּר לִטֹּל**
26 **עָלֶיהָ שָׂכָר; אֲבָל לֹא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, שֶׁנּוֹטְלִין עָלֶיהָ**
27 **שָׂכָר[41]. וְאִם אֵין דַּרְכָּן שָׁם לִטֹּל שָׂכָר עַל תּוֹרָה**
28 **שֶׁבִּכְתָב[42] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[43]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[44], מֻתָּר**
29 **לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ[45].**

40) מדרש (= 'ספרא' ו'ספרי' שהוא מדרש הפסוקים) הלכות (=הלכה למשה מסיני) והגדות (=דברי חכמים

שהסמיכום על הפסוקים). 41) נדרים לז, א. שנאמר (דברים ד, יד) "ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם", הרי שנצטווה משה ללמד תורה לישראל, ונאמר (שם, ה) "ראה למדתי אתכם . . . כאשר צוני ה'" - מה אני בחינם, אף אתם בחינם, ומכיון שאסור ליטול עליה שכר, נמצא שאין זה מהנהו, ואינו אלא עושה מצוה בלבד. ורבינו בפירוש המשנה שם, כותב: "ואני תמה מאנשים גדולים, שעיוורה אותם התאוה והכחישו האמת ופסקו דין לעצמם, ליטול שכר מן הדינים והתלמוד, ונתלו בהבלי שוא". והשווה פירושו לאבות פ"ד, מ"ה. וכן בהל' תלמוד תורה פ"ג ה"י, ובפירושנו שם. 42) שמותר ליטול עליה שכר, שאינו נוטל אלא שכר פיסוק טעמים, לנגן המקראות כהלכתם, ופיסוק טעמים אינו מן התורה אלא תיקון חכמים (נדרים שם, כדעת רבי יוחנן) ואם שמעון ילמדו חינם, נמצא מהנהו. 43) שמחמירים על עצמם לא ליטול על המקרא, כדי שלא יבואו ליטול אף מן המדרש. 44) שם. 45) בין שנוטלים שכר על המקרא, בין שלא נוטלים.

1 **ח. חָלָה רְאוּבֵן - נִכְנַס שִׁמְעוֹן לְבַקְּרוֹ[46]. וּבְמָקוֹם**
2 **שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר מִי שֶׁיֵּשֵׁב עִם הַחוֹלֶה לִצְוּוֹת[47] לוֹ - לֹא**
3 **יֵשֵׁב[48] שִׁמְעוֹן, אֶלָּא מְבַקְּרוֹ וְעוֹמֵד[49]. וּמֵתֵר לוֹ**
4 **לְרַפֹּאתוֹ בְּיָדוֹ, שֶׁזּוֹ מִצְוָה הִיא[50].**

נקודות משיחות קודש

"חלה ראובן, נכנס שמעון לבקרו... לא ישב שמעון אלא מבקרו ועומד, ומותר לו לרפאותו בידו שזו מצוה היא".

וצריך להבין, במה שכתב הרמב"ם בהלכה שלפנ"ז "ומלמדו תורה שבעל־פה, שהרי אסור ליטול עליה שכר, אבל לא תורה שבכתב שנוטלין עליה שכר.." וא"כ גם רפואה שנוטלין עליה שכר אסור לו לעשות עבורו, כיון שמהנהו בכך שאינו צריך לשלם, ואף שהיא מצוה לרפאותו - אסור, כמו שאסרו ללמדו תורה שבכתב.

ועוד צריך להבין שם מה שכתב "ובין כך ובין כך מותר ללמד את בנו של ראובן, שהרי אינו מודר הנאה משמעון". ולכאורה, החיוב ללמד את בנו תורה מונח על ראובן, ועל־ידי ששמעון מלמד את בנו הרי הוא מהנה אותו, ואמאי מותר.

(על־פי 'יין מלכות' ספר הפלאה סימן ו')

46) שבנו אינו מודר הנאה משמעון זה. ואע"פ שמצוה על האב ללמד את בנו, וזה מוציאו מידי חובתו, אין זו הנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", וגם אפשר שהיה מוצא אחר שהיה מלמדו חינם (משנה, שם לה: ובפירוש רבי עובדיה מברטנורה, שם). והשווה להלן פ"ז, ה"א. וראוי להעיר, שבמשנה שם, הנוסח: "אבל מלמד הוא את בניו ואת בנותיו מקרא". וראה בהל' תלמוד תורה פ"א, הי"ג. 47) שמצוה הוא עושה, כמו שדרשו (בבא קמא ק.) "והודעת להם את הדרך ילכו בה - זה ביקור חולים", וכן אמרו (נדרים מ.) "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, אמר לו: רבי! החייתני, יצא רבי עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים, כאילו שופך דמים". ואע"פ שראובן נהנה מזה, אין זו אלא גרם הנאה הבאה ממילא (נדרים לט. ובר"ן). 48) לשבת עמו בחבורה, כי מצות ביקור - די לה בעמידה. אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמם, שלא ליטול שכר אפילו על ישיבה (שם ובר"ן). 49) ישיבה ממושכת, שהיא לצוותא. 50) כלומר, יושב ועומד מיד (רדב"ז), מכיון שאסור לקבל על זה שכר, אין זה מהנהו, כי מצוה הוא מקיים.

5 **ט. חָלְתָה[51] בְּהֵמַת רְאוּבֵן - לֹא יְרַפֵּא אוֹתָהּ**
6 **שִׁמְעוֹן[52]; אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: עֲשֵׂה לָהּ כָּךְ וְכָךְ[53]. וְרוֹחֵץ**
7 **עִמּוֹ בְּאַמְבָּטִי גְּדוֹלָה, אֲבָל לֹא בְּקִטַּנָּה, מִפְּנֵי**
8 **שֶׁמְּהַנֵּהוּ בְּשָׁעָה שֶׁמַּגְבִּיהַּ עָלָיו הַמַּיִם[54]. וְיָשֵׁן עִמּוֹ**
9 **בַּמִּטָּה בִּימוֹת הַחַמָּה[55], אֲבָל לֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים,**
10 **מִפְּנֵי שֶׁמְּחַמְּמוֹ[56]. וּמֵסֵב עִמּוֹ עַל הַמִּטָּה[57], וְאוֹכְלִין**
11 **עַל שֻׁלְחָן אֶחָד[58], אֲבָל לֹא מִקְּעָרָה אַחַת וְלֹא**
12 **מֵאֲבוּס[59] שֶׁלִּפְנֵי הַפּוֹעֲלִים; שֶׁמָּא יַנִּיחַ שִׁמְעוֹן**
13 **חֲתִיכָה אַחַת טוֹבָה וְלֹא יֹאכַל אוֹתָהּ כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל**
14 **אוֹתָהּ רְאוּבֵן, אוֹ יְקָרֵב אוֹתָהּ לְפָנָיו, וְנִמְצָא מְהַנֵּהוּ.**
15 **וְכֵן בַּפֵּרוֹת שֶׁבָּאֲבוּס[60]. אֲבָל אִם אָכַל שִׁמְעוֹן מִקְּעָרָה**
16 **שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁכְּשֶׁיַּחֲזִירֶנָּה לְבַעַל הַבַּיִת יַחֲזֹר בַּעַל**
17 **הַבַּיִת וְיַנִּיחֶנָּה לִפְנֵי רְאוּבֵן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[61], וְאֵין**
18 **חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא הִנִּיחַ נֶתַח טוֹב בִּשְׁבִילוֹ[62].**

51) שם מא, ב. ורבינו בפירוש המשנה שם אומר: . . . "חיוב הרופא מן התורה לרפאות חולי ישראל, וזה נכלל בפירוש מה שאמר הפסוק (דברים כב, ב) והשבותו לו, לרפאות את גופו, שהוא כשרואה אותו מסוכן ויכול להצילו או בגופו או בממונו או בחכמתו". וכן אמרו (סנהדרין עג.) "והשבותו לו - זו אבידת גופו". וב'ירושלמי' (נדרים פ"ד, ה"ב) אמרו, אפילו כשיש שם רופא אחר, מותר לראובן לרפאותו "שלא מכל אדם זוכה להתרפאות". וכן נפסקה הלכה ביו"ד סי' רכא, ס"ד. 52) בדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך להלכה הקודמת, עד: "כך וכך". 53) שאין זו מצוה, כי לא ציוותה תורה לרפא בהמת חבירו (נדרים מא: ובראב"ש). 54) כיון שאינו נותן הרפואה בידו, אין זו אלא אמירה בלבד ומותרת, וההנאה ממילא באה. ובלשון התלמוד שם: "אומר לו סם פלוני יפה לה, סם פלוני רע לה". ומובן, שאם אין ראובן יודע לעשות הרפואה, והבהמה תמות, ואין שם מי שיודע לעשותה זולת שמעון - מותר לו לרפאותה בידים, ש"צער בעלי־חיים מן התורה הוא" (רדב"ז). וגם כי מצוה להחזיר לו אבידתו (ראה לקמן פ"ז, ה, א) ואין לך השבה גדולה מזו (ר"ן שם). 55) מתוך שהיא קטנה, כשהוא נכנס עולים המים למעלה, ונמצא חבירו נהנה (משנה שם). 56) שאינו נהנה בחימומו. 57) ככתוב (קהלת ד, יא): "אם ישכבו שנים וחם להם" (שם ובר"ן). 58) ואין חוששים שמא יישן אצלו (שם ובראב"ש). 59) ואין חוששים שמא יתן לו מנתו, כיון שהדירו - מן הסתם שונאים זה את זה (רא"ש שם). 60) כלי גדול כאבוס של בהמה, ונותנים אותו לפני הפועלים, שמתוך שהם עמלים אוכלים הרבה

ואובסים אותם (ר"ן שם). 61) יש לחוש שמא יניח שמעון פרי משובח, ולא יאכלנו - כדי שיאכלנו ראובן, וכנראה שהאבוס היה מיוחד לפירות. וכן דברי רבינו בפירושו למשנה שם: מן הסלים (אבוס) שממלאים בהם פירות לאכילת כל הפועלים. 62) נדרים שם: "מן התמחוי החוזר לבעל הבית". מנהגם היה, שאחר שאכל שמעון כדי שבעו, היה מחזיר את הקערה אצל בעל הבית (המזמין לסעודה), והלה מוסיף עליה ונותן לפני ראובן.

י. וּמֻתָּר רְאוּבֵן לִשְׁתּוֹת כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִין[63] מִיָּדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן מִשֶּׁל רְאוּבֵן, וְכֵן כּוֹס שֶׁל בֵּית הַמֶּרְחָץ[64], שֶׁאֵין בָּזֶה הֲנָיָה[65].

63) שבעל הבית יוסיף עליה משלו, ואין כל צורך ששמעון יניח חתיכה לטובת ראובן (רדב"ז). וב"ירושלמי" נדרים פ"ד ה"ד, אמרו: "מן התמחוי החוזר - תמחוי שיש בו לאכול ולשבוע ולהותיר", כלומר, שאינם יכולים לאכול כל מה שבתוכו, והמותר חוזר לבעל הבית, ולפיכך אין לחוש ששמעון יהנה את ראובן (ראב"ד, וכן ביו"ד סי' רכא, ס"ה). 64) שהיו רגילים לשתות יין בבית האבל, וגם האבל היה שותה עמהם ומתנחם, כמבואר בכתובות ח, ב. והיין הוא משל ראובן, אלא ששמעון משמשו, ואין זו הנאה מרובה (נדרים לח:). 65) מים חמים, שהיו שותים לאחר רחיצתם שם, כמבואר בשבת מא, א: "רחץ בחמין ולא שתה מהם, דומה לתנור שהסיקוהו מבחוץ ולא הסיקוהו מבפנים".

יא. וְאָסוּר רְאוּבֵן בְּגַחֲלָתוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, וּמֻתָּר בְּשַׁלְהֶבֶת שֶׁלּוֹ[66].

66) שהמשקה הוא משל ראובן, ושמעון אינו אלא משמשו, ומשום "דרכי שלום" התירו לו הנאה מועטת כזו. ואלה הכוסות נקראות בגמרא שם "כוס של שלום".

יב. הָיָה לְשִׁמְעוֹן מֶרְחָץ אוֹ בֵּית הַבַּד[67] מֻשְׁכָּרִים בָּעִיר[68], אִם הָיָה לְשִׁמְעוֹן בָּהֶן תְּפִיסַת יָד[69], כְּגוֹן שֶׁהִנִּיחַ[70] מֵהֶן כָּל שֶׁהוּא לְעַצְמוֹ וְלֹא שְׂכָרוֹ[71], אֲפִלּוּ הִנִּיחַ בַּמֶּרְחָץ אַמְבָּטִי אַחַת וּבְבֵית הַבַּד עֵקֶל[72] אֶחָד - אָסוּר לְרְאוּבֵן לְהִכָּנֵס לְאוֹתָהּ מֶרְחָץ וְלִדְרוֹךְ בַּגַּת[73]; וְאִם לֹא הִנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּלוּם, אֶלָּא שָׂכַר[74] הַכֹּל - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[75].

67) להדליק נרו בשלהבת גחלתו, כי שלהבת אין בה ממש (ביצה לט.) והשווה הל' ע"ז פ"ז, ה"י. וב"תוספתא" נדרים פ"ב, מ"ז: "המודר הנאה מחבירו ומת (המודר), מביא לו ארון ותכריכין חלילים ומקוננות, שאין הנאה למתים, ומעידו עדות ממון ועדות נפשות". כי בכל אלה אינו אלא עושה מצוה, כי אסור לכבוש עדותו, ואפילו כשרוצה עכשיו לראות את המעשה כדי להעיד - מותר, כמבואר ביו"ד סי' רכא ס"ד, ובש"ך שם ס"ק ל. 68) בית שבו עוצרים שמן מזיתים, ונקרא כך על שם הבד הגדול (קורת עץ כבדה) בו כובשים את הזיתים. "והשיקו היקבים תירוש ויצהר" (יואל ב, כד) מתורגם: "ויטופון נעויא חמרא ובדיא משחא". 69) לפני שראובן נדר הנאה מנכסי שמעון. 70) איזו זכות או חלק נוסף על דמי שכירותו. 71) השאיר. 72) ולא השכירו. בספרות הקדומה, רגילים לכתוב: שכור במקום השכיר, השווה הל' דיעות פ"ז, ה"ח: "ראובן שאמר לשמעון, שכור לי בית זה". 73) כלי העשוי מחבלים שצוברים הזיתים לתוכו כשסוחטים אותם (ע"פ פירוש המשנה לרבינו, מעשרות פ"א, מ"ז). 74) הוא בית הבד הנזכר. 75) השכיר.

יג. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן[76] לֶאֱכֹל מִפֵּרוֹת שְׂדֵה שִׁמְעוֹן, וַאֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִית[77] שֶׁהַכֹּל הֶפְקֵר[78]; שֶׁהֲרֵי לִפְנֵי שְׁבִיעִית נָדַר[79]. אֲבָל אִם נָדַר בַּשְּׁבִיעִית - אוֹכֵל מִן הַפֵּרוֹת הַנּוֹטוֹת חוּץ לַשָּׂדֶה[80], אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע הֶפְקֵר; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁהֶה שָׁם אַחַר שֶׁיֹּאכַל[81], וְלֹא הִפְקִירָה אוֹתָהּ תּוֹרָה אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהַפֵּרוֹת בְּתוֹכָהּ[82].

76) שאין ראובן נהנה משמעון, אלא מהשוכר ששכרו ממנו (משנה בנדרים מו.). ודוקא כשנדר ראובן אחרי ששמעון השכיר, אבל כל שקדם הנדר לשכירות, אין האיסור מסתלק ע"י שכירות אלא ע"י מכירה ממש, ראה לקמן פ"ח, הי"א (ר"ן שם). 77) המודר הנאה משמעון. 78) בשנת השמיטה. 79) ככתוב (שמות כג, יא) "והשביעית תשמטנה ונטשתה, ואכלו אביוני עמך". 80) משנה, נדרים מב, א. והאוסר דבר שהוא שלו על חבירו, אע"פ שיצא מרשותו, הרי הוא באיסורו עומד, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. 81) שהפקר הם, ואינו יכול לאסרם עליו. 82) והוא אסור בדריסת הרגל, שהרי מודר הנאה הוא ממנו, וכמבואר לעיל ה"ג.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[83] כְּשֶׁאָמַר לוֹ[84]: הֲנָיַת הַנְּכָסִים הָאֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיךָ[85]; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֲנָיַת נְכָסַי[86] אֲסוּרִין עָלֶיךָ, אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע רְאוּבֵן אוֹ שֶׁנָּדַר מִנִּכְסֵי שִׁמְעוֹן[87] - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעָה שְׁבִיעִית אוֹכֵל מִפֵּרוֹת שָׂדֵהוּ[88], שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ מֵרְשׁוּת שִׁמְעוֹן. אֲבָל לֹא יִכָּנֵס לְשָׂדֵהוּ[89], מִן הַטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ[90].

83) ללקטם לאכילה, ושלא לצורך אכילה אינה הפקר, נמצא זה נהנה מנכסיו באיסור (שם מב:). 84) שאם נדר לפני שביעית, אינו אוכל פירות שדהו אפילו בשביעית. 85) המדיר למודר. 86) שמשמעו: אסורים עליך לעולם, ואדם אוסר דבר שברשותו אפילו לכשיצא מרשותו, ולפיכך אסור המודר לאכול מן הפירות אפילו בשביעית שהכל הפקר. 87) שמשמעו: כל זמן שהם שלי. 88) כוונתו רק כשהנכסים הם של שמעון. 89) שם. והשווה לעיל פ"ה, ה"ה. 90) שהקרקע אינה הפקר אלא לאכילת הפירות, ושמא ישהה בה אחר אכילתו ואסור, נמצא זה אינו אוכל אלא מן הפירות הנוטים חוץ לשדה.

טו. נֶאֱסְרָה עַל רְאוּבֵן הֲנָיַת מַאֲכַל שִׁמְעוֹן בִּלְבַד[91], אִם לִפְנֵי שְׁבִיעִית נֶאֱסְרָה, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי זֶה יוֹרֵד לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ[92], אֲבָל אֵינוֹ אוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו[93]; וְאִם בַּשְּׁבִיעִית נֶאֱסְרָה - יוֹרֵד[94] וְאוֹכֵל מִפֵּרוֹתָיו[95]; שֶׁאֵין פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל שִׁמְעוֹן, אֶלָּא שֶׁל הֶפְקֵר הֵן[96].

91) בהלכה הקודמת. 92) ולא איסור הנאה כללית. 93) שמותר הוא בדריסת הרגל, כמבואר לעיל ה"ג. 94) אפילו כשהגיעה שביעית, וכמבואר לעיל הי"ג. 95) לתוך השדה. שבכל השדה, שהרי מותר לו להכנס לתוך שדהו. 96) ואין אדם יכול לאסור על חבירו דבר שאינו שלו (משנה, שם מב.).

1 **טז. וְאָסוּר לִרְאוּבֵן[97] לְהַשְׁאִיל[98] לְשִׁמְעוֹן, גְּזֵרָה**
2 **שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ וַהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָאָתוֹ. וְכֵן**
3 **אָסוּר לְהַלְווֹתוֹ[99], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ. וְלֹא**
4 **יִמְכֹּר[100] לוֹ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ[101].**

97) שהוא מודר הנאה משמעון. 98) כלי. 99) ממון. 100) אפילו כשהמקח הוא דבר חריף ויש לו קופצים הרבה לקנותו, וכשהוא מוכרו במחיר הרגיל נמצא הלוקח נהנה ולא המוכר. 101) ואז המודר נהנה כשהוא לוקחו בשוויו, ואסור (נדרים מג. ובר"ן שם) וראה לקמן פ"ז, ה"ז.

5 **יז. נִזְדַּמְּנָה[102] לוֹ מְלָאכָה עִמּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ קוֹצְרִים**
6 **כְּאֶחָד - עוֹשֶׂה בְּרָחוֹק מִמֶּנּוּ, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יְסַיְּעֶנּוּ[103].**
7 **הַמַּדִּיר אֶת בְּנוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְנֶאֱסַר**
8 **בַּהֲנָיַת אָבִיו - הֲרֵי הָאָב מֵתָּר לְמַלֹּאת לוֹ חָבִית שֶׁל**
9 **מַיִם, וּלְהַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר, וְלִצְלוֹת לוֹ דָּג קָטָן;**
10 **שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לַהֲנָאָה גְּדוֹלָה, וּדְבָרִים אֵלּוּ לְגַבֵּי**
11 **הַבֵּן אֵינָן חֲשׁוּבִין[104].**

102) בכת"י התימנים אין כאן התחלת ההלכה, והיא מחוברת להלכה שלמעלה הימנה, והיא מסתיימת במלים: "שמא יסייענו", ואח"כ מתחילה הלכה חדשה: המדיר את בנו וכו'. 103) משנה, נדרים מא, ב: "ולא יעשה עמו באומן". ומפרש רבינו שם: שלא יקצור עמו באותה שורה שהוא קוצר, שגורם לו למהר מלאכתו כשמוצא המקום פנוי ע"י חבירו הקוצר קרוב לו. וכן ברע"ב שם. אומן - שורה, כלשון המשנה פאה פ"ד, מ"ה: "ונותנים פאה מכל אומן ואומן". ומפרש ה'גור אריה' (הובא ב'תוספות יו"ט' שם). "לפי שהשורה משוכה בשוה, וזו אומנות נקראת אומן". 104) כי הם הנאה מועטת (נדרים לח:) "המדיר בנו לתלמוד תורה" וכו'. והראב"ד מפרש אחרת: שהאב הדיר את תשמיש בנו על עצמו, כדי שלא יתבטל הבן מתלמוד תורה, ואעפ"כ מותר הבן לשמשו שימושים קטנים אלה, שאין בהם ביטול תורה. והרדב"ז הסכים לשני הפירושים, שמצד הדין שניהם נכונים. אולם בשו"ע יו"ד סי' רכג ס"א הביא רק את פירושו של הראב"ד וסתם כמותו, ואילו את פירוש רבינו לא הזכיר כלל, משמע שסובר שאסור לאב להנהותו במאומה, כמבואר בט"ז שם ס"ק א. ודעת רש"י בנדרים שם, כדעת רבינו. וראה ב'ירושלמי' ביכורים פ"ג, ה"ז.

12 **יח. מִי שֶׁנִּשְׁבַּע אוֹ נָדַר שֶׁלֹּא יְדַבֵּר עִם חֲבֵרוֹ[105] -**
13 **הֲרֵי זֶה מֵתָּר לוֹ לִכְתֹּב בִּכְתָב[106], וּלְדַבֵּר עִם אַחֵר**
14 **וְהוּא שׁוֹמֵעַ הָעִנְיָן שֶׁיִּרְצֶה לְהַשְׁמִיעוֹ. וְכָזֶה הוֹרוּ**
15 **הַגְּאוֹנִים[107].**

105) כגון שאמר: קרבן פי מלדבר עמך, כי אם נדר: דיבורי עליך קרבן - אין זה נדר, שהדיבור אין בו ממש, כמבואר לעיל פ"ג, ה"י-יא, וכן מבאר הש"ך ביו"ד סי' רכא ס"י ב'נקודת הכסף' שם. 106) על גבי הקיר וכדומה. אבל לכתוב אליו ממש - אסור ('באר הגולה' ליו"ד שם, אות סב). אבל בכת"י התימנים, הנוסח: "מותר לכתוב לו בכתב". ואמנם כן הנוסח בשו"ע שם ס"י. 107) רב דוסא ורב האי, הובאו ב'אוצר הגאונים' נדרים עמ' 9 בשם "האשכול" - אלבק עמ' 137. וכתב הרדב"ז: ראיתי קצת בני אדם, שמדברים עם הכותל, ואומרים אתה הכותל תשמע, כדי שישמע (המודר הנאה ממנו) ואין ראוי לעשות כן, כי לא התירו אלא אם מדבר עם אחר השומע ומבין, ואפשר שיגיעו על ידו הדברים לחבירו המודר, אז אפילו כשהמודר עצמו שומעם - מותר, אבל כשמדבר עם הכותל, הדבר נראה שמדבר עם חבירו ממש ואסור.

יום ש"ק כ"ה סיון ה'תשפ"א

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) שנים שהדירו הנאתם זה על זה, במה הם אסורים ובמה הם מותרים, דין המודר הנאה מאומה כולה, המדיר כהנים מנכסיו מה הם בתרומתו, המדיר את חתנו בהנאה ורוצה לתת מעות לבתו, מה תקנתה?

16 **א. שְׁנַיִם שֶׁנֶּאֱסְרָה הֲנָאַת כָּל אֶחָד מֵהֶן עַל חֲבֵרוֹ,**
17 **בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין לְהַחֲזִיר**
18 **אֲבֵדָה זֶה לָזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה[2]. וּבְמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן[3]**
19 **שֶׁנּוֹטֵל שָׂכָר הַמַּחֲזִיר אֶת הָאֲבֵדָה - יִפֹּל הַשָּׂכָר**
20 **לְהֶקְדֵּשׁ[4]; שֶׁאִם יִטֹּל שָׂכָר - נִמְצָא נֶהֱנֶה[5], וְאִם לֹא**
21 **יִטֹּל - נִמְצָא מְהַנֶּה.**

2) ואינו מהנהו כלום "שהתורה מכריחתו עליה". 3) מנהגם. 4) ואין אומרים יוליך הנאה לים המלח, לפי שאסרו על עצמם הנאתם כהקדש, לפיכך כל הנאה הבאה לידם זה מזה, הקדש היא. 5) "לפי שבזה המנהג יצא מדין התורה (שאסור לו ליטול שכר על השבת אבידה) וכאילו החזירה כדי לקבל ממנו (שכר), ונמצא זה שנשבע שלא יהנהו מהנה אותו". ולדעת הר"ן בנדרים לג. מותר למחזיר לקבל שכרו מצד הדין, כגון שהיה בטל ממלאכתו מחמת השבתה, כמבואר במסכת בבא מציעא ל: ואילו היה מחזיר רוצה ליטול שכרו, הרי זה מותר, למרות שהוא מודר הנאה ממנו, כי שכר טרחתו וביטולו ממלאכתו הוא נוטל. אלא, אם הוא אדם חשוב ואינו רוצה ליטול שכרו ומשאירו אצל בעל האבידה הרי זה אסור, שבעל האבידה מודר הנאה מהמחזיר, ולפיכך תיפול ההנאה להקדש.

22 **ב. וּמֻתָּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּשֶׁתָּפוּת כָּל יִשְׂרָאֵל[6], כְּגוֹן**
23 **הַר הַבַּיִת[7] (וְהַלְּשָׁכוֹת[8]) וְהָעֲזָרוֹת[9] וְהַבְּאֵר שֶׁבְּאֶמְצַע**
24 **הַדֶּרֶךְ[10]. וַאֲסוּרִין בִּדְבָרִים שֶׁהֵם בְּשֶׁתָּפוּת כָּל אַנְשֵׁי**
25 **הָעִיר[11], כְּגוֹן הָרְחָבָה[12] שֶׁבָּעִיר וְהַמֶּרְחָץ וּבֵית הַכְּנֶסֶת**
26 **וְהַתֵּבָה[13] וְהַסְּפָרִים[14].**

6) הואיל ויד כל ישראל שווה בהם, הרי הם כהפקר ולא כדבר שהוא של שותפים. 7) ההר שעליו בנוי המקדש,

והיה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה. 8) חדרי המקדש ותאיו. 9) חצרות המקדש, כלשון הכתוב: "ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה". ונקראת כך, לפי ששם מתפללים לה' והוא עוזרם. 10) מבבל לירושלים, שעולי רגל היו שותים ממנה. ורבינו בפירושו שם כותב: "אף על פי שהיציאה והבניין שלהם ממון כל ישראל, ולכל אחד מהם יש בהם זכות, אין זה כי אם זכות מעטה מאוד". 11) שהם דרים בה, מפני שאין לאנשי עיר אחרת חלק בהם, ויכולים למכרם שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר, הרי הם כשותפים האוסרים זה על זה. 12) השוק. 13) שנותנים עליה ספר תורה לקרות. 14) שקונים בני העיר ללמוד בהם.

1 **ג. וְכֵיצַד יַעֲשׂוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִין בִּדְבָרִים אֵלּוּ[15]?**
2 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם כּוֹתֵב חֶלְקוֹ לַנָּשִׂיא אוֹ**
3 **לְאֶחָד מִשְּׁאָר הָעָם, וּמְזַכֶּה לוֹ בְּחֶלְקוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[16];**
4 **וְנִמְצָא כָּל אֶחָד מֵהֶם, כְּשֶׁיִּכָּנֵס לַמֶּרְחָץ שֶׁהוּא לְכָל**
5 **אַנְשֵׁי הָעִיר אוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אֵינוֹ נִכְנָס לִרְשׁוּת**
6 **חֲבֵרוֹ, אֶלָּא לִרְשׁוּת אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם**
7 **נִסְתַּלֵּק מֵחֶלְקוֹ שֶׁבַּמָּקוֹם זֶה וּנְתָנוֹ בְּמַתָּנָה.**

15) ולא יצטרכו לעקור לעיר אחרת. 16) שאומר לו זכה בשטר מתנה זה לטובת הנשיא או פלוני כדיני זכייה והקנאה המבוארים בהלכות זכייה ומתנה פרק ד, הלכה ב. שזכים לאדם שלא בפניו ואותו "אחר" נעשה כשלוחו של הנשיא הזוכה.

8 **ד. הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁתָּפִין בְּחָצֵר[17]: אִם יֵשׁ בָּהּ דַּיִּן**
9 **חֲלֻקָּה[18] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין לְהִכָּנֵס לָהּ, עַד שֶׁיַּחֲלֹקוּ**
10 **וְיִכָּנֵס כָּל אֶחָד לְחֶלְקוֹ[19]; וְאִם אֵין בָּהּ דַּיִּן חֲלֻקָּה[20]**
11 **- כָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְנָס לְבֵיתוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: בְּתוֹךְ**
12 **שֶׁלִּי אֲנִי נִכְנָס[21]. וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[22], שְׁנֵיהֶם אֲסוּרִים**
13 **לְהַעֲמִיד רֵחַיִם וְתַנּוּר וּלְגַדֵּל תַּרְנְגוֹלִין בְּחָצֵר זוֹ[23].**

17) שיש לכל אחד מהם בית בחצר, והחצר שלפני הבתים, שניהם שותפים בה. 18) כדי חלוקה, שיש לכל בית ארבע אמות לפניו ברוחב הפתח, והנשאר מן החצר יש בה ארבע אמות על ארבע אמות לכל שותף, ואז כופים עליהם, שיחלוקו. 19) כיוון שאפשר לחלקה, ומתחילה עומדת חצר זו לחלוקה, נמצא, כשקנאוה לא היה בדעתם, שכל אחד ישתמש בה בכל שטחה, ומתוך שלא הוברר עדיין חלקו של כל אחד מהם, אסורים הם להיכנס לחצר, כי שמא הוא נכנס לחלק חבירו, ומודר הנאה אסור בדריסת הרגל. 20) שאין בה השיעור האמור לעיל, ואין אחד יכול לכוף את חבירו לחלוק, "שכל חצר שאין בה ארבע אמות על ארבע אמות אינה קרוייה חצר". 21) כדעת ר' אליעזר בן יעקב, האומר: יש ברירה. כלומר, הואיל ואי אפשר לאחד מן השותפים לעכב את חבירו מלהשתמש בה לעולם, ולא לכוף אותו לחלוק, מתחילה על מנת כן קנאוה, שתהא החצר קנוייה לגמרי לכל אחד מהם, בשעת תשמישו, וכשמשתמש בה, אומרים אנו, שהוברר הדבר למפרע שמתחילתו הייתה קנוייה לו לשעה זו, נמצא, שבשעה שנכנס לתוכה, בשלו הוא נכנס. 22) בין שיש בה כדי חלוקה, בין שאין בה. 23) כי בכל אלה יכולים שותפים (שלא נדרו הנאה זה מזה) לעכב זה על זה. אלא שרגילים הם לוותר, וויתור אסור במודר הנאה, שדריסת הרגל אסורה לו, וכל שיכול לעכבו ואינו מעכבו נמצא מהנהו.

14 **ה. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין בְּחָצֵר, וְנָדַר אֶחָד מֵהֶן שֶׁלֹּא**
15 **יֵהָנֶה בּוֹ[24] הַשֵּׁנִי - כּוֹפִין אֶת הַנּוֹדֵר לִמְכֹּר חֶלְקוֹ[25].**
16 **נָדַר שֶׁלֹּא יֵהָנֶה הוּא בַּשֵּׁנִי[26] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס**
17 **לְבֵיתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ[27] הוּא נִכְנָס. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל**
18 **לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בֶּחָצֵר[28], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[29].**

24) ממנו. 25) הואיל ונתן מכשול לשני אם ישתמש בחצר, הדין נותן לכופו למכרו, שלא ייכשל חברו על ידו. אבל את הנאסר אין לכוף, כי אנוס הוא באיסורו. 26) מן השני. 27) שאין בה כדי חלוקה. 28) להעמיד ריחיים ותנור וכדומה. 29) אבל אין לכופו למכור את חלקו, כי לא נתן מכשול אלא לעצמו, והוא אומר: אהיה נזהר יפה שלא להיכשל.

19 **ו. הָיָה אֶחָד מִן הַשּׁוּק אָסוּר בַּהֲנָאַת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם**
20 **- הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִכָּנֵס לֶחָצֵר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ:**
21 **לְתוֹךְ שֶׁל חֲבֵרְךָ אֲנִי נִכְנָס, אֵינִי נִכְנָס לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ[30].**

30) שאפילו אחד מן השוק, שאינו שותף ואינו מפסיד כלום, אם נאסור עליו הכניסה לחצר, בכל זאת מותר לו להיכנס, כרבי אליעזר בן יעקב ומטעם "יש ברירה", כמבואר לעיל. וכל זה בחצר שאין בה כדי חלוקה. אבל כשיש בה כדי חלוקה אסור לו להיכנס עד שיחלוקו. ואין לומר, ייאסרו אלו להיכנס אפילו לאחר חלוקה, הואיל ולא הוברר בשעת הנדר חלקו של כל אחד מהם, אין אתה יודע אפילו לאחר חלוקה, אם זהו חלקו המגיעו משעה ראשונה, ועלינו לחוש, שמא כל אחד מהם נכנס לחלק חברו ועובר על נדרו? כי הדבר ברור, שעל מנת כן נשתתפו מתחילה, שלא יוכל אחד מהם לאסרה על חברו, שיישאר האיסור אפילו לאחר חלוקה, שאם כן יוצא, שהוא אוסר נכסי חברו על חברו, ואינו בדין.

22 **ז. מִי שֶׁאָסַר הֲנָיַת אַמָּה מִן הָאַמּוֹת עַל עַצְמוֹ - הֲרֵי**
23 **זֶה מֻתָּר לִקַּח מֵהֶן בְּיוֹתֵר[31] וְלִמְכֹּר לָהֶן בְּפָחוֹת[32].**
24 **אָסַר הֲנָיָתוֹ עֲלֵיהֶם, אִם שׁוֹמְעִין לוֹ שֶׁיִּקַּח מֵהֶן**
25 **בְּפָחוֹת[33] וְיִמְכֹּר בְּיוֹתֵר - מֻתָּר[34]. וְאֵין גּוֹזְרִין כָּאן[35]**
26 **שֶׁלֹּא יִמְכֹּר[36] גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח[37], שֶׁהֲרֵי לֹא נָדַר מֵאִישׁ**
27 **אֶחָד כְּדֵי שֶׁנִּגְזֹר עָלָיו, [אֶלָּא] מֵאַמָּה כֻּלָּהּ, שֶׁאִם אִי**
28 **אֶפְשָׁר לוֹ לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם זֶה - יִשָּׂא וְיִתֵּן עִם אַחֵר[38].**
29 **לְפִיכָךְ[39], אִם אָסַר הֲנָיָתָן עָלָיו - הֲרֵי זֶה מַשְׁאִילָן[40]**
30 **וּמַלְוֶה אוֹתָן, אֲבָל לֹא יִשְׁאַל מֵהֶם וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶן[41].**

31) מהמחיר הרגיל. 32) מהמחיר המקובל, כדי שלא ייהנה מהם. וכל זה כשנדר שלא יהנה מאנשי אותה אומה, אבל אם נדר שלא ליהנות מנכסיהם, אפילו לקח שווה מאה במאתיים אסור לו ליהנות ממקחו, שנדרו חל על נכסיהם. 33) כדי שלא ייהנו ממנו. 34) ומדובר כאן במקח ממוצע

(לא חריף ולא גרוע), שיש במכירתו הנאה למוכר וללוקח כשהוא נמכר שווה בשווה, כי במקח חריף אפילו כשימכור בשוויו אין בו הנאה ללוקח אלא למוכר בלבד, ואם כן זה שאסר הנייתו עליהם יכול למכור אפילו שווה בשווה, כי הם לא ייהנו בזה אלא הוא בלבד. 35) כשאסר הנייתם עליו. 36) בפחות. 37) בפחות, ונמצא נהנה, כשם שגזרו על כל מודר הנאה מחברו שלא ימכור לו בשום פנים, שמא יקח ממנו בפחות ונמצא נהנה. 38) שיעור דברי רבינו כך הם: "שהרי לא נדר מאיש אחד, כדי שנגזור עליו. שאם אי אפשר לו לישא וליתן עם זה ישא ויתן עם אחר - אלא מאומה כולה". וכוונת הדברים, שמאיש זה לאיש אחר אין טורח, ואפשר לגזור שלא ימכור לזה (המדיר) אלא לאחר, אבל לאסור עליו אומה שלימה ולהטריחו לישא וליתן עם אומה אחרת משום גזירה לא החמירו עליו. 39) הואיל ולא גזרו כאן. 40) כלים, שאין הוא נהנה אלא מהנה, בניגוד למודר הנאה מאיש אחד, שגזרו עליו לא להשאיל, שמא ישאל ממנו. 41) ממון, שאסור לו ליהנות מהם, וכן אמרו בנדרים לא. כשאסר הניית ישראל עליו מותר לו למכור להם דבר חריף אפילו שווה בשווה, שאין כאן הנאה למוכר אלא ללוקח, ולא גזרו למכור שמא ייקח.

1 **ח. אָסַר הֲנָיָתוֹ עֲלֵיהֶן וַהֲנָיָתָן עָלָיו - לֹא יִשָּׁא וְיִתֵּן**
2 **עִמָּהֶם, וְכֵן לֹא יִשְׁאוּ הֵן וְיִתְּנוּ עִמּוֹ[42]. וְלֹא יַשְׁאִיל**
3 **לָהֶן, וְלֹא יִלְוֶה מֵהֶם, וְלֹא יַלְוֶה אוֹתָן.**

42) שבכל צד שהוא, נמצא אחד מהם נהנה, ובמקח ממוצע הנמכר בשווה, יש בו הנאה למוכר וללוקח גם יחד.

4 **ט. אָסַר עַל עַצְמוֹ הֲנָיַת בְּנֵי הָעִיר - אָסוּר לְהִשָּׁאֵל**
5 **עַל נִדְרוֹ לְחָכָם מִבְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר[43] (הַהִיא). וְאִם**
6 **נִשְׁאַל וְהִתִּיר לוֹ - הֲרֵי נִדְרוֹ מֻתָּר[44], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

43) שהרי הוא נהנה מהתרתו. 44) שאף על פי שנהנה מהחכם, לא בשביל זה נתבטלה התרתו. ולדעת ה"לחם משנה" נדרו מותר - אף על פי שהוא נהנה מחכם עירו - כי אין זה גרוע מתורה שבעל פה, שמותר לו למדיר ללמדה למודר מפני שאין נוטלין עליה שכר, ואף על פי שהמודר נהנה מהלימוד, מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם כאן, הואיל ואין החכם רשאי ליטול שכר על התרתו, כדין תורה שבעל־פה, אין זו הנאה למודר.

7 **י. מִי שֶׁאָסַר הֲנָיַת הַבְּרִיּוֹת[45] עָלָיו - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
8 **לְהָנוֹת בְּלֶקֶט[46] שִׁכְחָה[47] וּפֵאָה[48], וּמַעְשַׂר עָנִי[49]**
9 **הַמִּתְחַלֵּק בַּגֶּרְנוֹת, אֲבָל לֹא בְּתוֹךְ הַבַּיִת[50].**

45) מה ששייך לבריות. 46) שבלים הנופלות בשעת הקצירה והוא שייך לעניים. 47) עומר תבואה ששכחו בעל השדה בשדהו, בשעת הקציר, ואסור לו לשוב לקחתו, אלא משאירו לעניים. 48) שאדם חייב להניח תבואה בסוף שדהו לעניים. 49) החלק העשירי שבתבואה, שחייב אדם ליתנו לעניים בשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה. שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול בא ונוטלו, והואיל וכל אלה הפקר הם, מותר לו ליהנות מהם, שאינם של הבריות. 50) כלומר, מעשר עני המתחלק בתוך הבית, לאחר שהכניס תבואתו לאוצר ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. ובמעשר זה נאמרה "נתינה" "ונתת ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך" ויש בו טובת הנאה לבעלים, שמחלקו לעני שירצה, ולפיכך אין זה כהפקר גמור, בניגוד למעשר עני המתחלק בגורן, שלא נאמרה בו "לשון נתינה" אלא: "והנחת בשעריך" וכל הרוצה בא ונוטלו ואין בו לבעלים שום טובת הנאה.

10 **יא. מִי שֶׁאָסַר הֲנָיָתוֹ עַל הַכֹּהֲנִים וְעַל הַלְוִיִּם - הֲרֵי**
11 **אֵלּוּ בָּאִין[51] וְנוֹטְלִין מַתְּנוֹתֵיהֶם[52] עַל כָּרְחוֹ[53]. וְאִם**
12 **אָמַר: כֹּהֲנִים אֵלּוּ וּלְוִיִּם אֵלּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[54],**
13 **וְיִתֵּן תְּרוּמוֹתָיו וּמַעְשְׂרוֹתָיו לְכֹהֲנִים וּלְוִיִּם אֲחֵרִים.**
14 **וְהוּא הַדִּין בְּמַתְּנוֹת עֲנִיִּים[55] עִם הָעֲנִיִּים.**

51) שולחים אחרים ליטול בשבילם, כי הם בעצמם אסורים להיכנס לביתו או לשדהו. 52) תרומה לכהן ומעשר ראשון ללוי. 53) אף על פי שטובת הנאה שיש לבעלים בהם, נחשבת כממון, בכל זאת הואיל ואסר כל הכהנים בתרומתו, עשאה כעפר, שהרי תרומה אסורה באכילה לזרים, ומה יעשה בה, נמצא שהפקירה לגמרי ואין לו בה שום טובת הנאה. והמעשר אף על פי שמותר באכילה לזרים, נתינתו ללוי הוא, והפקירו גם כן. 54) הואיל ויכול ליתנם לכהנים ולויים אחרים, יש לו בהם טובת הנאה, שנותנם לכל מי שירצה, ואינם כהפקר, ויכול לאסרם עליהם. ואף על פי שבהלכות אישות פרק ה הלכה ו פסק רבינו, ישראל שקידש אשה בתרומה אינה מקודשת, שאין לו בה אלא טובת הנאה, ו"טובת הנאה אינה ממון"? אך באיסור נדרים, שהוא איסור הנאה, אפילו טובת הנאה, נחשבת כממון. שהרי אפילו ויתור אסור במורד הנאה. 55) כגון לקט שכחה ופאה, שאסרום בעלים על העניים, דינם כתרומה ומעשר, שבהלכה זו, שאם אמר על מתנות עניים המתחלקות בתוך ביתו: הרי הן אסורות "לעניים אלו" יתנן לעניים אחרים. ועל המתנות המתחלקות בגורן אף "עניים אלו" יכולים ליטלן על כורחו, שלא נאמרה בהן נתינה אלא "תעזוב" והפקר גמור הן, שאין לבעליהן בהן שום טובת הנאה.

15 **יב. מִי שֶׁהָיְתָה הֲנָיָתוֹ אֲסוּרָה עַל חֲבֵרוֹ וְאֵין לַחֲבֵרוֹ**
16 **מָה יֹּאכַל - הוֹלֵךְ אֵצֶל הַחֶנְוָנִי וְאוֹמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי**
17 **אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה[56]. אִם הָלַךְ**
18 **הַחֶנְוָנִי וְנָתַן לוֹ וּבָא וְנָטַל מִזֶּה[57] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[58].**

56) אבל אסור לו לומר בפירוש, תן לו ואני אפרע, שאם כן נעשה החנווני שלוחו, ושלוחו של אדם כמותו. 57) המדיר, שנתן לחנווני מרצונו, אבל אינו יכול לכופו לשלם לו, שהרי לא אמר לחנווני: תן לו ואני אפרע. 58) ואין המדיר עובר על נדרו, שאינו אלא פורע חובו של המודר ומותר.

19 **יג. הָיָה בֵּיתוֹ[59] לִבְנוֹת, גְּדֵרוֹ לִגְדֹּר, שָׂדֵהוּ לִקְצֹר,**
20 **וְהָלַךְ אֵצֶל פּוֹעֲלִים וְאָמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי אָסוּר בַּהֲנָיָתִי**
21 **וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה, וְהָלְכוּ הֵן וְעָשׂוּ עִמּוֹ, וּבָאוּ**

לָזֶה וְנָתַן לָהֶן שְׂכָרָן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[60]; שֶׁנִּמְצָא זֶה שֶׁפָּרַע לוֹ חוֹבוֹ, וּכְבָר בִּאֲרָנוּ שֶׁזֶּה מֻתָּר לִפְרֹעַ לוֹ חוֹבוֹ[61].

59) של המודר. 60) אף על פי שאין זה לצרכי מזונות אלא לצרכי בניין בלבד. וייתכן, שמשום כך כתב רבינו כאן: והלך אצל פועלים, שמשמעו בדיעבד, ולא לכתחילה, בעוד שבהלכה הקודמת כתב: הולך אצל חנווני, שמשמעו לכתחילה, כי זהו ההבדל בין צרכי חיי נפש, לצרכי בניין. 61) "שמניעת התביעה אינה בכלל הנייה".

יד. הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל - נוֹתֵן לְאַחֵר מִשּׁוּם מַתָּנָה, וְהַלָּה מֻתָּר בָּהּ[62]. וְאִם אֵין עִמָּהֶם אַחֵר - מַנִּיחַ עַל הַסֶּלַע[63] וְאוֹמֵר: הֲרֵי הֵן מֻפְקָרִין לְכָל מִי שֶׁיַּחְפֹּץ, וְהַלָּה נוֹטֵל וְאוֹכֵל[64].

62) אף על פי שיש כאן קצת הערמה, שהדברים מוכיחים שלא נתנו לאחר, אלא כדי שייהנה בו המודר, הואיל ואין למודר מה לאכול התירו לו גם זה, אבל בהלכה הקודמת, שיש תקנה אחרת, לא התירו ליתן לאחר לשם מתנה, שנראית כהערמה. 63) אבן, או גוש אבן הבולט מעל הקרקע. 64) שאינו נהנה מהמדיר אלא משל הפקר.

טו. נָתַן לְאֶחָד מַתָּנָה וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי סְעֻדָּה זוֹ נְתוּנָה לְךָ מַתָּנָה, וְיָבוֹא פְּלוֹנִי שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָיָתִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ - הֲרֵי זֶה אָסוּר[65]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא [אֲפִלּוּ] אִם נָתַן לוֹ סְתָם, וְחָזַר וְאָמַר לוֹ: רְצוֹנְךָ[66] שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל עִמָּנוּ? אִם הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ אֶלָּא עַל מְנָת שֶׁיָּבוֹא פְּלוֹנִי וְיֹאכַל - אָסוּר. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה סְעֻדָּה גְּדוֹלָה[67], וְהוּא רוֹצֶה שֶׁיָּבוֹא אָבִיו אוֹ רַבּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[68] לֶאֱכֹל מִסְּעֻדָּתוֹ; שֶׁהֲרֵי סְעֻדָּתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁלֹּא גָּמַר לְהַקְנוֹת לוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[69].

65) שהדברים מוכיחים, שלא נתן לו מתנה גמורה, אלא רוצה הוא להערים, כדי שפלוני המודר ייהנה עמו מסעודתו. 66) התסכים. 67) סעודת נישואין וכדומה. 68) שהדבר ידוע, שאין אדם מכין סעודה לנישואי בנו ונותנה לאחר. 69) וכלשון האחרונה של רבא. ולדעת ה"כסף משנה" לא נתכוון רבינו אלא כשאמר לו כך סמוך לנתינתו, אבל אם שהה קצת ולאחר שעה אמר לו כן, הרי זה מותר.

טז. כָּל מַתָּנָה שֶׁאִם הִקְדִּישָׁהּ[70] לֹא תִּהְיֶה מֻקְדֶּשֶׁת[71] - אֵינָהּ מַתָּנָה. וְכָל הַנּוֹתֵן לָזֶה מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַקְנוֹתָהּ לְאַחֵר[72] - הֲרֵי זֶה הָאַחֵר קָנָה בְּעֵת שֶׁיַּקְנֶה לוֹ הָרִאשׁוֹן[73]. וְאִם לֹא הִקְנָה לוֹ הָרִאשׁוֹן לְאוֹתוֹ אַחֵר - לֹא קָנָה לֹא הָרִאשׁוֹן וְלֹא הַשֵּׁנִי[74].

70) לשמים, לצרכי הקדש. 71) הואיל ואם הקדישה המקבל בעודה בידו אינה מקודשת אין לה דין מתנה גם לשאר עניינים. ואסור למודר ליהנות על ידי מקבל זה, כי אין זו אלא הערמה והתחכמות, כמו ששנינו שם: "מעשה באחד, שהיה אביו מודר הימנו הנאה והיה (המדיר) משיא את בנו, ואמר לחבירו: חצר וסעודה נתונים לך במתנה ואינם לפניך אלא כדי שיבוא אבא ויאכל עמנו בסעודה, אמר, [=החבר], אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים. אמר לו [=הבן המדיר], לא נתתי לך את שלי, שתקדישם לשמים. אמר לו [=החבר]: לא נתת לי את שלך, אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומתרצים זה לזה ויהא עוון התלוי בראשו? אמרו חכמים, כל מתנה שאינה, שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה". ואף על פי, שהלכה היא: מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה: שם, כל עוד שלא החזירה הרי זו מתנה גמורה לכל מה שירצה, אבל כאן, אין בידו להקנותה לשום אדם, שלא נתנה לו, אלא כדי שיאכל אביו. 72) לאחר זמן. 73) אף על פי שהראשון לא קנאה לעצמו מעולם שהנותן לא נתנה לראשון לעצמו, כי אם להקנותה לשני לאחר זמן. - ואין זה כאומר לחבירו: זכה בדבר זה לפלוני, שזכה בה פלוני, ששם כל הזכייה אינה בשביל עצמו, כי אם בשביל חברו, מקבל המתנה, אבל כאן קנה הראשון, כדי שיקנה לשני לאחר זמן. ושם בגמרא הוכיחו, שקניין על מנת להקנות מועיל, מדין "קניין סודר", שהרי הקונה שדה מחברו בקניין חליפין, נותן הוא סודר (מטפחת) למקנה, ועם קבלת הסודר, מקנה בעל השדה את שדהו לקונה, אף על פי, שסודר זה יקבלו הקונה בחזרה מידי המקנה לאחר ההקנאה, נמצא שכל קניין הסודר לא היה אלא על מנת להקנות השדה לקונה, ומכאן שכל קונה על מנת להקנות לאחר, קנה השני כשהראשון יקנה לו. 74) הדבר ברור, שכל הנותן מתנה על תנאי, אם לא נתקיים התנאי בטלה המתנה.

יז. מִי שֶׁנֶּאֱסְרָה הֲנָיָתוֹ עַל בַּעַל בִּתּוֹ, וְהוּא רוֹצֶה לָתֵת לְבִתּוֹ מָעוֹת כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה נֶהֱנֵית בָּהֶן וּמוֹצִיאָה אוֹתָן בַּחֲפָצֶיהָ[75] - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן לָהּ וְאוֹמֵר לָהּ: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמַתָּנָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא יִהְיוּ לְמַה שֶּׁאַתְּ נוֹתֶנֶת לְפִיךְ אוֹ לְמַה שֶּׁתִּלְבְּשִׁי וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה[76]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא מַה שֶּׁתִּרְצִי עֲשִׂי בָּהֶן[77] - לֹא קָנָה הַבַּעַל, וּמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן[78]. אֲבָל אִם נָתַן לָהּ מַתָּנָה וְאָמַר לָהּ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעְלֵךְ רְשׁוּת בָּהֶן, וְלֹא פֵּרֵשׁ שֶׁתִּהְיֶה הַמַּתָּנָה הַזֹּאת לְכָךְ וּלְכָךְ אוֹ לְמַה שֶּׁתִּרְצֶה תַּעֲשֶׂה בָּהֶן - הֲרֵי קָנָה אוֹתָהּ הַבַּעַל לֶאֱכֹל פִּרוֹתֶיהָ[79]; וְדָבָר זֶה אָסוּר, שֶׁהֲרֵי הוּא אָסוּר בַּהֲנָיַת חוֹתְנוֹ[80].

75) והרי יש לבעל זכות בהן. שכל הנותן מתנה לאשת איש, תילקח בה קרקע והבעל אוכל הפירות (הרווחים), נמצא זה נהנה מחותנו שהדירו הנאה והרי זה כאילו נתן המעות באופן ישיר לבעל, ואסור. 76) שלא הקנה המעות לאשה אלא לאותו דבר בלבד, ומתוך שאין זו מתנה לכל דבר, אין לבעל חלק בה. 77) ולא פירש לה, לאיזה דבר הקנה לה המעות. 78) שם, כשמואל, האומר: אפילו אמר: מה שתרצי עשי לא קנה אותן הבעל. וסובר רבינו ששמואל מצריך לומר לה את זה נוסף על מאמרו: על מנת שאין לבעלך רשות בהן, שמכיוון שמדגיש: "אלא מה שתרצי

עשי" כוונתו לומר, שלא יהיו שלך אלא לאותו דבר שתרצי לעשות בהן בכל שעה ושעה, ואין ההקנאה חלה אלא באותה שעה שתרצה לעשות בהן איזה דבר, ולאותו דבר בלבד. נמצא, שאין לבעל קניין בהן, שהרי אף בתו לא קנתה אותן לכל דבר. 79) שיד אשה כיד בעלה. 80) ובכל זאת קנה אותן הבעל. ואף על פי שאסור לו ליהנות מהן, אם ירצה ליתנן צדקה לעניים, או לעשות בהן צרכי רבים מותר, שמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן בכל דבר שאין לאדם בו היתר הנאה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ט־כ"ה סיון ה'תשפ"א

יום ראשון י"ט סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רפו.

1 הַמִּצְוָה הָרִפּ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלְּקַבֵּל
2 עֵדוּת בַּעַל עֲבֵרָה וְלַעֲשׂוֹת עַל פִּי עֵדוּתוֹ וְהוּא אָמְרוֹ
3 יִתְעַלֶּה: "אַל־תָּשֶׂת יָדְךָ עִם־רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס" (שמות
4 כג, א) בָּא הַפֵּרוּשׁ (מכילתא פרשת שופטים): "אַל־תָּשֶׂת
5 רָשָׁע עֵד, אַל־תָּשֶׂת חוֹמֵס עֵד" — לְהוֹצִיא אֶת־הַחַמְסָנִים
6 (המוציא חפץ בכח ומשלם לו תמורתו) וְאֶת־הַגַּזְלָנִים שֶׁהֵן
7 פְּסוּלִין לְעֵדוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָקוּם עֵד־חָמָס בְּאִישׁ" ("ובערת
8 הרע מקרבך" — דברים יט, טז), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
9 בְּפֶרֶק ג' מִסַּנְהֶדְרִין (כז.).

יום שני כ' סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רפז.

10 הַמִּצְוָה הָרִפּ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַדַּיָּן מִלְּקַבֵּל עֵדוּת
11 הַקְּרוֹבִים, זֶה לָזֶה אוֹ זֶה נֶגֶד זֶה (לטובת קרובם או לרעתו),
12 וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא
13 יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת" (דברים כד, טו). בָּא הַפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל בְּסִפְרֵי
14 (פרשת כי תצא שם): "שֶׁלֹּא יוּמְתוּ אָבוֹת עַל עֵדוּת בָּנִים וְלֹא
15 בָּנִים עַל עֵדוּת אָבוֹת". וְהוּא הַדִּין לְדִינֵי מָמוֹנוֹת, אֶלָּא
16 שֶׁנִּזְכַּר בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת דֶּרֶךְ הַפְלָגָה. שֶׁלֹּא נֹאמַר: כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ
17 כָּאן אִבּוּד נֶפֶשׁ אֵין הַקָּרוֹב חָשׁוּד עַל כָּךְ וְנַעֲשֶׂה עַל פִּי
18 דְּבָרָיו, כֵּיוָן שֶׁעֵדוּתוֹ הִיא לְאִבּוּד נֶפֶשׁ קְרוֹבוֹ וְאֵין כָּאן מָקוֹם
19 לַחֲשָׁד. לְפִיכָךְ הֵבִיא לְמָשָׁל אֶת־הַקְּרוֹבִים שֶׁאַהֲבָתָם חֲזָקָה
20 וּגְדוֹלָה בְּיוֹתֵר, וְהִיא אַהֲבַת הָאָב לַבֵּן וְהַבֵּן לָאָב, וְאָמְרוּ:
21 אֲפִלּוּ עֵדוּת הָאָב עַל הַבֵּן וַאֲפִלּוּ הִיא לְחִיּוּבוֹ מִיתָה לֹא נְקַבֵּל
22 — וְזוֹ הִיא גְּזֵרַת הַכָּתוּב שֶׁאֵין לָהּ טַעַם כְּלָל. וְדַע זֹאת.
23 וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ג' מִסַּנְהֶדְרִין (כז:).

יום שלישי כ"א סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה רפה.

24 הַמִּצְוָה הָרִפּ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהָעִיד עֵדוּת
25 שֶׁקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר" (שמות כ,
26 טז). וּכְבָר כָּפַל לָאו זֶה בִּלְשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "עֵד שָׁוְא"
27 (דברים ה, יג) וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה הֲרֵי גָּזַר עָלָיו הַכָּתוּב:
28 "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (שם יט, יט). וּלְשׁוֹן
29 הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו): "וְלֹא תַעֲנֶה בְּרֵעֲךָ וְגוֹ' — אַזְהָרָה
30 לְעֵדִים זוֹמְמִין". וְיֵשׁ בְּלָאו זֶה מַלְקוּת, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסוֹף
31 ("בתחילת") ד:) מַכּוֹת. וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

יום רביעי כ"ב סיון ה'תשפ"א

מצות עשה קפ.

32 הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וּשְׁמֹנִים — הַצִּוּוּי
33 שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַעֲנוֹשׁ אֶת־הָעֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר כְּמוֹ שֶׁזָּמְמוּ
34 לַעֲשׂוֹת בְּעֵדוּתָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר
35 זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו" (דברים יט, יט) וְזֶהוּ דִּין עֵדִים
36 זוֹמְמִין: אִם הֵעִידוּ לְהוֹצִיא מָמוֹן — נוֹצִיא מֵהֶם כָּמוֹהוּ;
37 וְאִם הֵעִידוּ עַל מַה שֶּׁמְּחַיֵּב מִיתָה — נְמִיתֵם בְּאוֹתָהּ
38 הַמִּיתָה; וְאִם הֵעִידוּ עַל מַה־שֶּׁמְּחַיֵּב מַלְקוּת — נַלְקֶה
39 אוֹתָם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהַשְּׁאֵלוֹת שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ
40 בָּהּ וְכֵיצַד יִתְקַיְּמוּ שֶׁהָעֵדִים יִהְיוּ זוֹמְמִין וְנָדוּן אוֹתָם בְּדִין
41 זֶה, בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת.

יום חמישי כ"ג סיון ה'תשפ"א

מצות עשה קעד.

מצות לא תעשה שיב. שיג. שיד.

42 הַמִּצְוָה הַקע"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִשְׁמֹעַ לְבֵית דִּין
43 הַגָּדוֹל וּלְנַהֵג עַל פִּיהֶם בְּכֹל אֲשֶׁר יְצַוּוּ בְּעִנְיְנֵי אִסּוּר
44 וּמֻתָּר. וְאֵין חִלּוּק בָּזֶה בֵּין דָּבָר שֶׁקִּבְּלוּהוּ בְּקַבָּלָה (איש
45 מפי איש עד משה רבינו), וּבֵין דָּבָר שֶׁלְּמָדוּהוּ בְּאַחַת
46 הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן, אוֹ דָּבָר שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו
47 כְּדֵי לִגְדּוֹר פִּרְצָה (גזרות חכמינו שהם סיג לתורה), אוֹ
48 בְּהֶתְאֵם לְאֵיזֶה מַצָּב שֶׁהוּא (לפי צרכיו הרוחניים של הדור),
49 מִמַּה שֶּׁנִּרְאָה לָהֶם נָכוֹן וְשֶׁיֵּשׁ בּוֹ חִזּוּק לַתּוֹרָה — כָּל־זֶה
50 חַיָּבִים אָנוּ לְקַיְּמוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ וּלְנַהֵג עַל פִּי דִּבְרֵיהֶם, בַּל
51 נַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר
52 יוֹרוּךָ וְגוֹ'" (דברים יז, יא). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים):
53 "וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה — זוֹ מִצְוֹת
54 עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (פז.).

55 הַמִּצְוָה הַשי"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלַּחְלוֹק עַל
56 בַּעֲלֵי הַקַּבָּלָה עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם (חכמים שמהם אנו מקבלים
57 תורה שבעל פה) וּמִלָּסוּר מִכָּל־מַה־שֶּׁיְּצַוּוּ בְּמַעֲשֵׂי הַתּוֹרָה

וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תָסוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יַגִּידוּ לְךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "לֹא תָסוּר וְגוֹ' — זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — וְהוּא זָקֵן (חכם) מַמְרֵא (פי הסנהדרין ומורה כדעתו) — חַיָּב חֶנֶק, בַּתְּנָאִים הַמְקֻבָּלִים הַמְבֹאָרִים בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (פו:), וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹסִיף בַּתּוֹרָה לֹא שֶׁבִּכְתָב וְלֹא שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תֹסֵף עָלָיו" (שם יג, א). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (ראש השנה כח: ועוד): "עוֹבֵר עַל בַּל־תּוֹסִיף", "עָבַרְתָּ עַל בַּל־תּוֹסִיף".

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּגְרוֹעַ מִן־הַתּוֹרָה, לֹא שֶׁבִּכְתָב וְלֹא שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ" (שם). וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת אוֹמְרִים: "נִמְצָא עוֹבֵר עַל בַּל־תִּגְרַע", "וַהֲרֵי עָבַרְתָּ עַל בַּל־תִּגְרַע".

יום שישי כ"ד סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה שיח. שיט.
מצות עשה רי. ריא.

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר כָּל־אָדָם מִמֶּנּוּ מִלְּקַלֵּל אָב וָאֵם, וְהִנֵּה הָעֹנֶשׁ מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת" (שמות כא, יז) וְהוּא מִכְּלַל הַנִּסְקָלִין וַאֲפִלּוּ קְלַל אֶחָד מֵהֶם בְּשֵׁם לְאַחַר מוֹתוֹ בְּמֵזִיד — נִסְקָל. אֲבָל הָאַזְהָרָה לֹא נִתְבָּאֲרָה בַּכָּתוּב בְּפֵרוּשׁ, שֶׁלֹּא אָמַר: לֹא תְקַלֵּל אָבִיךָ; אֶלָּא כְּבָר קָדַם שֶׁבָּאָה הָאַזְהָרָה מִלְּקַלֵּל כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל — וְזֶה כּוֹלֵל אֶת־הָאָב וְזוּלָתוֹ. וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שמות כא, יז) אָמְרוּ: "מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת", עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל", אִם דַּיָּן הוּא אָבִיךָ — הֲרֵי הוּא בִּכְלַל אֱלֹהִים; וְאִם נָשִׂיא הוּא — הֲרֵי הוּא בִּכְלַל נָשִׂיא; וְאִם בּוּר (אדם פשוט) הוּא (הרי הוא בכלל). "לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ". הֲרֵי אַתָּה דָּן בִּנְיַן אָב (אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן — שפרט המובא בפסוק מסויים הוא כ"אב" ויסוד להעתיקו למקומות נוספים שבאותו ענין) מִשְּׁלָשְׁתָּן וְגוֹ' עַד הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם שֶׁהֵם 'בְּעַמְּךָ' וְאַתָּה מֻזְהָר עַל קִלְלָתָם, אַף אָבִיךָ שֶׁבְּעַמְּךָ אַתָּה מֻזְהָר עַל קִלְלָתוֹ". וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ" וְגוֹ' (ויקרא כ, ט) עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ; תַּלְמוּד לוֹמַר: "אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל", שָׁוֶה לִלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסַּנְהֶדְרִין (נג.).

הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַכּוֹת אָב וָאֵם. וְגַם כֵּן לֹא נִתְבָּאֲרָה בַּכָּתוּב אַזְהָרָה מְיֻחֶדֶת לְמַעֲשֶׂה זֶה; אֲבָל הִזְכִּיר אֶת־הָעֹנֶשׁ וְאָמַר: "וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת" (שמות כא, טז), וְלָמַדְנוּ הָאַזְהָרָה לְמַכֵּה אָבִיו עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁלָּמַדְנוּ לְמְקַלֵּל אָבִיו, וְהוּא שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שֶׁאָנוּ מֻזְהָרִים: עַל כָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, וְאָבִיו בִּכְלָל. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "מַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ" וְגוֹ' עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה לֹא שָׁמַעְנוּ; תַּלְמוּד לוֹמַר: אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף" (דברים כה, ג). וַהֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: אִם מִי שֶׁמִּצְוָה לְהַכּוֹתוֹ הֲרֵי הוּא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, מִי שֶׁמִּצְוָה שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ — דִּין הוּא שֶׁיְּהֵא מֻזְהָר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: הַמַּכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ בְּמֵזִיד וְיוֹצֵא מֵהֶם דָּם — חַיָּב חֶנֶק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סַנְהֶדְרִין (פה:).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְעֶשֶׂר — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְכַבֵּד אָב וָאֵם וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּבֵּד אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אִמֶּךָ" (שמות כ, יב; דברים ד, טז) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּתַּלְמוּד, רֻבָּם בְּקִדּוּשִׁין (לא:). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ריש פרשת קדושים): "אֵיזֶהוּ כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמְכַסֶּה, מַכְנִיס וּמוֹצִיא".

הַמִּצְוָה הָרִי"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִירֹא מֵאָב וָאֵם. וְשֶׁנִּחְשְׁבֵם כְּמַעֲלַת מִי שֶׁיְּרֵאִים מִמֶּנּוּ שֶׁיַּעֲנִישׁ, כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ, וְנִתְנַהֵג עִמָּהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְנַהֵג עִם מִי שֶׁיְּרֵאִים מִמֶּנּוּ, וְחוֹשְׁשִׁים פֶּן יַעֲשֶׂה לָהֶם דָּבָר בִּלְתִּי רָצוּי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (ויקרא יט, ג) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים שם): "אֵיזֶהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ (המיוחד לו) וְלֹא מְדַבֵּר בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתּוֹר אֶת־דְּבָרָיו". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּקִדּוּשִׁין (לה:).

יום ש"ק כ"ה סיון ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קצה.
מצות עשה לז.

הַמִּצְוָה הַקצ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהִיוֹת זוֹלֵל וְסוֹבֵא (שקוע ולהוט) בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה בִּימֵי הַנַּעֲרוּת בִּתְנָאִים הָאֲמוּרִים בְּבֵן סוֹרֵר (סר מדרכו) וּמוֹרֶה (ממרה פי אביו), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם" (ויקרא יט, כו) וּבֵאוּר עִנְיָן זֶה שֶׁבֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִכְּלַל מְחֻיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה (דברים כא, כא) שֶׁהוּא בִּסְקִילָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמַת מַאֲמָר (ספר) זֶה (סוף הכלל הי"ד) שֶׁכָּל־מַה־שֶּׁחִיֵּב בּוֹ הַכָּתוּב כָּרֵת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין הֲרֵי הוּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן־הַפֶּסַח וְהַמִּילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ (בהקדמה שלאחר הכלל הי"ד). וְכֵיוָן שֶׁדָּן אֶת זֶה הַזּוֹלֵל וְהַסּוֹבֵא בִּתְנָאִים הָאֲמוּרִים בִּסְקִילָה יָדַעְנוּ שֶׁזֶּה מַעֲשֶׂה שֶׁמֻּזְהָרִים עָלָיו בְּהֶחְלֵט, וַהֲרֵי נִתְבָּאֵר הָעֹנֶשׁ, וְנִשְׁאַר לָנוּ לַחְקוֹר עַל הָאַזְהָרָה לְפִי הַכְּלָל שֶׁלָּנוּ: לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר. וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סַנְהֶדְרִין (סג.):

"אַזְהָרָה לְבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תֹאכַל עַל־הַדָּם", כְּלוֹמַר: לֹא תֹאכַל אֲכִילָה הַגּוֹרֶמֶת לִשְׁפּוֹךְ דָּם, וְהִיא אֲכִילַת זֶה הַזּוֹלֵל וְסוֹבֵא שֶׁחַיֵּב בּוֹ מִיתָה. וְאִם אָכַל אוֹתָהּ הָאֲכִילָה הָרָעָה בְּאוֹתָם הַדְּרָכִים הַבִּלְתִּי טוֹבִים — חֲרִיהוּ עוֹבֵר עַל לָאו, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁזֶּה לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהָעֹנֶשׁ מְפֹרָשׁ, לֹא נָחֹשׁ (נפקפק) לָאַזְהָרָה אִם הִיא מִן־הַדִּין אוֹ מִן לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אֶת־זֶה כַּמָּה פְּעָמִים וְקָדְמוּ מִמֶּנּוּ דֻּגְמָאוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסַּנְהֶדְרִין.

הַמִּצְוָה הַל"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּתְטַמְּאוּ הַכֹּהֲנִים לַקְּרוֹבִים הַנִּזְכָּרִים בַּתּוֹרָה (שם כא, ב־ג). שֶׁכֵּן מֵאַחַר שֶׁמְּנָעָם הַכָּתוּב מִלְּהִתְטַמֵּא לְמֵת בִּלְבָד (ולא לשאר הטומאות), כְּדֵי לְכַבְּדָם, וְהִתִּיר לָהֶם לְהִתְטַמֵּא לַקְּרוֹבִים, הָיָה אֶפְשָׁר לַחְשֹׁב שֶׁזֶּה תָּלוּי בִּרְצוֹנָם וְשֶׁזּוֹ רְשׁוּת בִּלְבָד: רוֹצֶה — יִתְטַמָּא; אֵינוֹ רוֹצֶה — אַל יִתְטַמָּא, לְפִיכָךְ גָּזַר עֲלֵיהֶם גְּזֵרָה וְחִיְּבָם בְּחִיּוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לָהּ יִטַּמָּא" (שם) כְּלוֹמַר לַאֲחוֹתוֹ. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אמור שם): "לָהּ יִטַּמָּא — מִצְוָה. לֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא, מְטַמְּאִין אוֹתוֹ עַל כָּרְחוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ בְּעֶרֶב הַפֶּסַח וְלֹא רָצָה לְהִטַּמֵּא לָהּ, וּדְחָפוּהוּ חֲכָמִים וְטִמְּאוּהוּ עַל כָּרְחוֹ". וְזוֹ עַצְמָהּ הִיא מִצְוַת אֵבֶל, כְּלוֹמַר: שֶׁכָּל־אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עַל קְרוֹבָיו, רְצוֹנִי לוֹמַר שִׁשָּׁה מֵתֵי מִצְוָה (אב, אם, בן, בת, אח, ואחות). וּמֵחֲמַת חֹמֶר חִיּוּב זֶה פֵּרֵשׁ בַּכֹּהֵן, שֶׁהוּא מֻזְהָר עַל הַטֻּמְאָה, שֶׁיִּתְטַמָּא עַל־כָּל־פָּנִים כִּשְׁאָר יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָקֵלוּ בְּדִינֵי הָאֲבֵלוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֵר (זבחים ק.) שֶׁאֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן דְּאוֹרַיְתָא. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּמוֹעֵד קָטָן (יד:): "אֲבֵל אֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל, אִי אֲבֵלוּת דְּמֵעִקָּרָא (מלפני־כן, על מי שמת קודם הרגל) הָוָא — אָתֵי (בא) עֲשֵׂה (של "ושמחת בחגך") דְּרַבִּים (המוטל על כלל ישראל) וְדָחֵי עֲשֵׂה דְּיָחִיד" (האבלות — המוטלת על האבל בלבד). הִנֵּה נִתְבָּאֵר (מכך שנקרא "עשה"), שֶׁחִיּוּב הָאֲבֵלוּת דְּאוֹרַיְתָא וְשֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה, אַף דַּוְקָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בִּלְבַד: אֲבָל שְׁאָר הַשִּׁבְעָה — מִדְּרַבָּנָן, וְשֶׁאֲפִלּוּ הַכֹּהֵן יִנְהַג אֲבֵלוּת בְּיוֹם רִאשׁוֹן וְיִתְטַמָּא לִקְרוֹבָיו; וְהָבֵן זֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ (אבלות וטומאה) בְּמַסֶּכֶת מַשְׁקִין (מועד קטן יט ואילך) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּבְרָכוֹת (יח.) וּכְתֻבּוֹת (ה:) וּבִיבָמוֹת (כב: ועוד) וַעֲבוֹדָה זָרָה (יג.) וּבְסִפְרָא בְּפָרָשַׁת "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים". וְחִיּוּב זֶה שֶׁאָנוּ מְחַיְּבִים אֶת־הַכֹּהֵן לְהִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים אֵינוֹ חוֹבָה לַנָּשִׁים — לְפִי שֶׁמִּי שֶׁהֲזָהַר שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לְזוּלַת הַקְּרוֹבִים, הוּא שֶׁנִּצְטַוָּה לְהִטַּמֵּא לַקְּרוֹבִים; אֲבָל הַכֹּהֶנֶת כֵּיוָן שֶׁלֹּא הֻזְהֲרָה עַל טֻמְאַת מֵת, כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה קסו), כָּךְ אֵין עָלֶיהָ צִוּוּי וְלֹא חִיּוּב לְהִטַּמֵּא. אָמְנָם חַיֶּבֶת הִיא בַּאֲבֵלוּת, אֲבָל הַטֻּמְאָה תְּלוּיָה בִּרְצוֹנָהּ. וְהָבֵן זֶה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשי"א
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ וכו'
מו"ה שלום שי'

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מי"א סיון, ונעים לראות בו אשר עכ"פ במקצת סידר כבר סדר הלימוד שלו, וגם אשר סידר בענין המקוה, אשר כבד לשער גדול הענין בזה. וידוע מ"ש בשו"ת מן השמים, בלקו"ת סד"ה תחת אשר לא עבדת כו' (להעיר מקובץ שבסי' מאה שערים ע' מה) ובכ"מ...

נכון הדבר במאד, מה שמשתדל עם הת' המצוינים שלו שיסכימו להיות גולה למקום תורה, ומובן אשר באם אי אפשר לפעול שיסעו לניו[י]ארק, הרי עכ"פ כדאי בודאי, בכדי אויף דורכברעכן די וועג, שיסעו עכ"פ לישיבה לשיקאגא, ואח"כ בודאי ישתלשל הדבר שאחדים מהם יבואו ג"כ לנויארק...

בברכה למילוי שליחותו בקודש בהצלחה ומתוך הרחבה ולשידוך מתאים בגו"ר בעגלא דידן,

מ. שניאורסאהן

יחזקאל פרק־ג ט־יז

ט כְּשָׁמִיר חָזָק מִצֹּר נָתַתִּי מִצְחֶךָ לֹא־תִירָא אוֹתָם וְלֹא־תֵחַת מִפְּנֵיהֶם כִּי בֵּית־מְרִי הֵמָּה: (פ) י וַיֹּאמֶר
אֵלַי בֶּן־אָדָם אֶת־כָּל־דְּבָרַי אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ קַח בְּלִבָּבְךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע: יא וְלֵךְ בֹּא אֶל־הַגּוֹלָה אֶל־בְּנֵי
עַמֶּךָ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אִם־יִשְׁמְעוּ וְאִם־יֶחְדָּלוּ: יב וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ
וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ: יג וְקוֹל | כַּנְפֵי הַחַיּוֹת מַשִּׁיקוֹת אִשָּׁה
אֶל־אֲחוֹתָהּ וְקוֹל הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם וְקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל: יד וְרוּחַ נְשָׂאַתְנִי וַתִּקָּחֵנִי וָאֵלֵךְ מַר בַּחֲמַת רוּחִי
וְיַד־יְהוָה עָלַי חָזָקָה: טו וָאָבוֹא אֶל־הַגּוֹלָה תֵּל אָבִיב הַיֹּשְׁבִים אֶל־נְהַר־כְּבָר (ואשר) וָאֵשֵׁב הֵמָּה יוֹשְׁבִים
שָׁם וָאֵשֵׁב שָׁם שִׁבְעַת יָמִים מַשְׁמִים בְּתוֹכָם: טז וַיְהִי מִקְצֵה שִׁבְעַת יָמִים וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:
(פ) יז בֶּן־אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמֶּנִּי:

רש"י

(ט) כשמיר. מין תולעת הוא שמראין אותו על האבן והיא נבקעת כנגדו (הג"ה ל"א שמיר ל' סלע חזק, ובתרגום ירושלמי הוא תרגום של צור וכן תרגום מצור החלמיש (דברים ח) שמיר טנרא ויש משמע שמיר הברזל החזק כי כמו שנקרא הצור החזק שמיר כמו כן נקרא הברזל שמיר בשביל חזקו סא"א): **(יא) כה אמר אדני אלהים.** הנבואה הזאת לאומרה אליכם: **אם ישמעו.** או ישמעו או יחדלו אתה אמור אותה אליהם: **(יב) ותשאני רוח.** לאחר שגמר דבריו צוה אל הרוח לשאתו אל המקום אשר בני הגולה שם: **(יג) משיקות.** נשיקה מקישות זו אל זו ושיר נשמע בהקשתן כמו שאומר למעלה ואשמע את קול כנפיהם: **(יד) ואלך מר.** שהיה קשה בעיני לקנתר את בני עמי: **ויד ה' עלי חזקה.** אכפו וכחו להוליכני על כרחי: **(טו) תל אביב.** לתל אביב שם מקום: **משמים.** משתומם אדם משותק מלדבר: **(יז) צופה נתתיך.** למה אתה שותק הלא כצופה שמעמידים על המגדלים לראות אם יבאו גייסות לעיר יתקע בשופר להזהיר את העם שיתכנסו ויתחזקו כן נתתיך להזהירם להשמר מן הפורענות שלא אביאנו עליהם:

מצודת דוד

(ט) כשמיר. כמו השמיר שהוא חזק מן הצור כן נתתי את מצחך חזק ממצחם: **כי בית מרי המה.** ר"ל המה בית מרי לבד אבל לא ירשיעו לעשות עמך רעה: **(י) קח בלבבך.** שמור בלבבך והשמירה בלבב תהיה על כי תאזין האמרים באזניך ודוגמתו הקיצותי וראה (ירמיה לא) ור"ל ההקצה היתה על כי ראיתי: **(יא) אל הגולה.** אל אנשי הגולה אשר ישבו במקום אחר על נהר כבר: **ודברת אליהם ואמרת אליהם.** ר"ל פעם אחר פעם תדבר אליהם ותוכיחם בדבר ה' לומר בכל פעם כה אמר ה': **אם ישמעו.** כאומר אתה אמור בשמי בין ישמעו לך בין יחדלו משמוע: **(יב) ותשאני רוח.** הרוח נשא אותי ממקום מעמדי ושמעתי מאחורי קול ברעש גדול אומר ברוך כבוד ה' ממקומו כאומר אל הנביא אל תחשוב שבסור השכינה ממקומו מבית קה"ק לא יהיה ברוך ומהולל כבוד ה' כמו שהיה בהיותו במקומו בבית קה"ק כי אע"פ שסר ממקומו הוא ברוך ומהולל אבל ישראל הם הם החסרים בהסרת השכינה מביניהם אבל כבוד ה' הוא תמיד ברוך ומהולל: **(יג) וקול כנפי החיות.** ר"ל ואז שמעתי קול כנפי החיות שהן נוגעות זו בזו כאילו מנשקות זא"ז וזה היה סילוק השכינה כאילו החיות מוליכי המרכבה עופפים משם ובפריחתן יגעו הכנפים זה בזה ומשמיעים קול: **וקול האופנים לעומתם.** גם שמעתי קול האופנים כשהם מתגלגלים והיה קולם לעומת קול כנפי החיות ושוה להם: **וקול.** והיה קול רעש גדול: **(יד) ורוח נשאתני.** חזר לדבריו לומר הרוח שנשא אותי ממקומו לקח אותי משם אל מקום אחר: **ואלך.** שם הלכתי במר נפש בחמת רוחי כדרך המיצר ודואג שהוא מלא חימה וכעס ודאגתו היה על כי ראה סילוק השכינה מבית קה"ק: **ויד ה'.** כח חוזק הנבואה היתה עלי חזקה ללכת אל בני הגולה לנבאו' להם: **(טו) אל הגולה תל אביב.** אל בני הגולה אשר בתל אביב והוא שם מקום: **היושבים.** אשר היו יושבים על נהר כבר: **ואשב.** ישבתי במקום אשר המה יושבים שם והנה ישבתי שם שבעת ימים בתוכם תמה ונבהל ומושתק: **(יז) צופה.** כמו שהצופה הועמד לראות אם גייסות באים להזהיר בני העיר להיות נשמרים מהם, כן העמדתיך להזהיר את העם על התשובה להיות נשמרים מן הפורעניות המעותדת לבוא: **ושמעת.** וכאשר תשמע מפי דבר פורעניות תזהיר אותם בשליחותי לעשות תשובה:

מצודת ציון

(ט) כשמיר. הוא ברזל החזק וכן כצפורן שמיר (ירמיה יז): **מצור.** מסלע: **(יג) משיקות.** מל' נשיקה כי בהגעתן זו לזו כאילו נושקות זו לזו: **(יד) בחמת.** מל' חימה וכעס: **(טו) משמים.** ענין תמהון ושתיקה כמו אשתומם כשעה חדא (דניאל ד): **(טז) מקצה.** מסוף: **(יז) צופה.** הוא העומד על מגדל העיר ומביט מי ומי הבאים אל העיר: **והזהרת.** מל' אזהרה:

עזרא פרק־ו כב

כב וַיַּעֲשׂוּ חַג־מַצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים בְּשִׂמְחָה כִּי | שִׂמְּחָם יְהוָה וְהֵסֵּב לֵב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עֲלֵיהֶם לְחַזֵּק יְדֵיהֶם בִּמְלֶאכֶת בֵּית־הָאֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: (פ)

עזרא פרק־ז א־יב

א וְאַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּמַלְכוּת אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ־פָּרַס עֶזְרָא בֶּן־שְׂרָיָה בֶּן־עַזַרְיָה בֶּן־חִלְקִיָּה:
ב בֶּן־שַׁלּוּם בֶּן־צָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב: ג בֶּן־אַמַרְיָה בֶן־עַזַרְיָה בֶּן־מְרָיוֹת: ד בֶּן־זַרַחְיָה בֶן־עֻזִּי בֶּן־בֻּקִּי:
ה בֶּן־אֲבִישׁוּעַ בֶּן־פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הָרֹאשׁ: ו הוּא עֶזְרָא עָלָה מִבָּבֶל וְהוּא־סֹפֵר מָהִיר
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֶּן־לוֹ הַמֶּלֶךְ כְּיַד־יְהוָה אֱלֹהָיו עָלָיו כֹּל בַּקָּשָׁתוֹ: (פ)
ז וַיַּעֲלוּ מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְהַמְשֹׁרְרִים וְהַשֹּׁעֲרִים וְהַנְתִינִים אֶל־יְרוּשָׁלִַם בִּשְׁנַת־שֶׁבַע
לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא הַמֶּלֶךְ: ח וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי הִיא שְׁנַת הַשְּׁבִיעִית לַמֶּלֶךְ: ט כִּי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
הָרִאשׁוֹן הוּא יְסֹד הַמַּעֲלָה מִבָּבֶל וּבְאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בָּא אֶל־יְרוּשָׁלִַם כְּיַד־אֱלֹהָיו הַטּוֹבָה עָלָיו:
י כִּי עֶזְרָא הֵכִין לְבָבוֹ לִדְרוֹשׁ אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וְלַעֲשׂוֹת וּלְלַמֵּד בְּיִשְׂרָאֵל חֹק וּמִשְׁפָּט: (ס) יא וְזֶה | פַּרְשֶׁגֶן הַנִּשְׁתְּוָן אֲשֶׁר נָתַן הַמֶּלֶךְ אַרְתַּחְשַׁסְתְּא לְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר סֹפֵר דִּבְרֵי מִצְוֹת־יְהוָה וְחֻקָּיו
עַל־יִשְׂרָאֵל: (פ) יב אַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא לְעֶזְרָא כָּהֲנָא סָפַר דָּתָא דִּי־אֱלָהּ שְׁמַיָּא גְּמִיר וּכְעֶנֶת:

רש"י

(כב) והסב לב מלך אשור עליהם. והקב"ה הסב לב מלך אשור על ישראל היושבים בממשלתו בארץ אשור להחזיקם ולסייע במלאכת הבנין:

(א) ואחר הדברים האלה. של בנין הבית: ארתחשסתא. הוא דריוש: **(ו)** ויתן לו המלך. דריוש: כיד ה' אלהיו עליו. כאשר צוה הקב"ה עליו, ומקרא מסורס הוא ויתן לו המלך כל בקשתו כיד ה' אלהיו עליו ואמרו רז"ל עזרא הוא מלאכי: **(ז)** בשנת שבע. היא שנה אחר תשלום הבית: לאתחשסתא. הוא דריוש: **(ח)** בחודש החמישי. הוא חודש אב כי באחד לחודש ניסן אותו היום היתה תחלת עלייתם מבבל ובאחד לחודש אב באו לירושלים: **(ט)** יסוד המעלה. יסוד תחלת העליה: כיד אלהיו. כאשר הצליחו יד הקב"ה שהיתה ידו טובה עליו להצליחו בדרכיו: **(י)** כי עזרא וגו'. ועל כן הלך והצליח בדרכו שהרי עזרא הכין לבבו וגו' נותן טעם לדבריו: **(יא)** וזה פרשגן הנשתוון. וזה פתשגן הכתב: וחקיו על ישראל. ואת חקיו אשר צוה על ישראל לשמרם: **(יב)** ספר דתא. ספר תורה: גמיר וכענת. ספיקא היא בידו:

מצודת דוד

(כב) מלך אשור. הוא דריוש שמלך גם באשור אשר היתה לפנים ראש לכל הממלכות עד בוא נ"נ ולקח המלוכה לבבל: עליהם. לטובה עליהם: לחזק ידיהם במלאכת בית האלהים. בתת להם הוצאות הבנין והעזר מהאויב המבטל המלאכה:

(א) ואחר וגו'. אחר כלות הבנין: במלכות וגו'. ר"ל היה במלכות וכו': עזרא. ארז"ל שהוא מלאכי ויחסו עד אהרן ולקצר דילג כמה דורות ממה שחושב בדה"א: **(ה)** הכהן הראש. ראשון להכהנים: **(ו)** ויתן לו וכו'. הוא היפוך כאילו אמר ויתן לו המלך כל בקשתו כיד ה' וכו' ר"ל כמו שהיה עליו כח ה' ליתן חנו בעיני המלך: **(ז)** ויעלו וכו'. מלבד מה שעלו בראשונה עם זרובבל וכו' עלו שוב עם עזרא: **(ט)** יסוד המעלה. התחלת העליה מבבל והושאל מהתחלת הבנין אשר היסוד הוא התחלה לה: כיד. ר"ל מיהר בדרך מהלכו כמו שהיה עליו כח אלהיו אשר היא טובה עליו: **(י)** כי עזרא הכין וגו'. ולזה היה עליו יד אלהיו לטובה: **(יא)** פרשגן. זהו סידור טופס הדברים המפורשים אשר נתן וכו': סופר. מתחכם ומשכיל דברי מצות ה' וחוקיו אשר צוה על ישראל: **(יב)** ארתחשסתא. וזהו דברי הכתב אני ארתחשסתא מלך על כל המלכים נותן זה הכתב לעזרא הכהן חכם בדת התורה של אלהי השמים: גמיר וכענת. ר"ל להראות לאנשי ממשלתו עד כולם ולישובי כענת שהוא העיר המטרפולין:

מצודת ציון

(כב) והסב. מל' סיבוב ור"ל הטה ופנה:

(ו) סופר. ר"ל חכם ובדרז"ל סופר מברך ובור יוצא (ברכות מ"ה): מהיר. הוא היפוך מן קשה ההבנה: **(ז)** והשוערים. שומרי השערים: והנתינים. הגבעונים. **(יב)** גמיר. כולה כי כליל תקטר (ויקרא ו) ת"א גמיר מתסק:

ז כָּל אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְיַי — פָּסוּל. אֵזוֹב זֶה — כָּשֵׁר. אֵזוֹבְיוֹן, אֵזוֹב כּוֹחֲלִי, אֵזוֹב רוֹמִי, אֵזוֹב מִדְבָּרִי — פָּסוּל. וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה — פָּסוּל. וְשֶׁל טְהוֹרָה — לֹא יַזֶּה — כָּשֵׁר. אֵין מַזִּין לֹא בְּיוֹנְקוֹת וְלֹא בִּתְמָרוֹת. אֵין חַיָּבִין עַל הַיּוֹנְקוֹת עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף לֹא עַל הַתְּמָרוֹת. אֵלּוּ הֵן הַיּוֹנְקוֹת? גִּבְעוֹלִין שֶׁלֹּא גָּמְלוּ.

ח אֵזוֹב שֶׁהִזָּה בּוֹ — כָּשֵׁר לְטַהֵר בּוֹ אֶת הַמְּצֹרָע. לְקָטוֹ לְעֲצִים וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין — מְנַגְּבוֹ וְהוּא כָּשֵׁר. לְקָטוֹ לָאֹכָלִין וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּבוֹ — פָּסוּל. לְקָטוֹ לְחַטָּאת — כְּנִלְקַט לָאֹכָלִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: כְּנִלְקַט לְעֲצִים.

ט מִצְוַת אֵזוֹב — שְׁלֹשָׁה קְלָחִים, וּבָהֶם שְׁלֹשָׁה גִּבְעוֹלִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה קְלָחִים — מְכַפְּסָגוֹ וְאוֹגְדוֹ; פִּסְּגוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ, אֲגָדוֹ וְלֹא פִּסְּגוֹ, לֹא פִּסְּגוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ — כָּשֵׁר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

ז כל אזוב שיש לו שם לוי. שרגילין ללוות עמו שם אחר, כגון הנך דמפרש לקמן: **אזוב זה.** כלומר אזוב סתם שהרואה אותו אומר זה אזוב הוא בסתם: **ושל תרומה טמאה.** שאזוב של גינה חייב בתרומה כשלקטו לאכילה. והא קמשמע לן דאע"ג שהוא פחות מכביצה שאינו מטמא מי חטאת, אפ"ה הוזאתו פסולה, כיון שהאזוב עצמו טמא: **ושל טהורה לא יזה.** מפני שמפסיד את התרומה: **תמרות.** כמין גרגרין שיש בראשי האזוב: **אין חייבין על היונקות.** טמא שהזו עליו ביונקות ובא בהזאה זו אל המקדש, אינו חייב: **רבי אליעזר אומר וכו'.** ואין הלכה כר' אליעזר: **גבעולים שלא גמלו.** כל זמן שהפרח מונח בתוך כיסו קודם שיפתח:

ח מנגבו. כדי שלא יתערבו מים הכשרים בפסולין: **אע"פ שנגבו פסול.** ואע"פ שלא נטמא משהוכשר לקבל טומאה: **לקטו לחטאת.** להזות בו מי חטאת: **כמלקט לעצים.** ומנגבו והוא כשר. וכן הלכה:

ט שלשה קלחין ובהן שלשה גבעולין. גבעול אחד בקלח אחד. ושלשה קלחים דבעינן, ילפינן לקיחה לקיחה מאגודת אזוב מפסח מצרים, מה להלן שלשה, דבהכי מקרי אגודה, אף כאן שלשה: **מפסגו.** מפרידו ומחלקו שיהו השלשה קלחים מפורדים זה מזה: **ר' יוסי אומר מצות אזוב שלשה.** רבי יוסי מחמיר

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ז

כתוב בתורה (במדבר יט, יח): "ולקח אזוב וטבל במים איש טהור והזה"... – מכאן ועד סוף פרקנו עוסקות המשניות בדיני האזוב להזאה.

כָּל אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְיַי – כמפורט להלן במשנתנו, **פָּסוּל** – להזאה. **אֵזוֹב זֶה** – אזוב שהרואה אותו אומר: זהו אזוב, ואינו מוסיף לו שם לואי, **כָּשֵׁר** – כלומר הוא הכשר להזאה. **אֵזוֹבְיוֹן** – מין אזוב המשמש תרופה להמית התולעים שבמעיים, **אֵזוֹב כּוֹחֲלִי** – שצבעו כחול, **אֵזוֹב רוֹמִי, אֵזוֹב מִדְבָּרִי** – כל אחד מאלו **פָּסוּל** – מהטעם ששנינו ברישא, לפי שיש לו שם לואי. **וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה** – אזוב של תרומה טמאה, שכן אזוב של גינה חייב בתרומה כשלקטו לאכילה, **פָּסוּל** – משנתנו באה להשמיע, שאפילו האזוב הוא פחות מכביצה, שאינו מטמא מי החטאת, מכל מקום פסול להזאה, כיון שהוא טמא; והוא הדין לאזוב של חולין טמא שפסול, ולא נקטה המשנה "תרומה" אלא משום הפיסקה הבאה. **וְשֶׁל טְהוֹרָה** – ואזוב של תרומה טהורה; יש מפרשים, שאף כאן מדובר בפחות מכביצה, שהרי אף תרומה טהורה הרי היא כטמאה לחטאת (**"תוספות יום טוב"**). ויש מפרשים אזוב של תרומה שהיא טהורה לחטאת, דהיינו ששמרוה לשם חטאת (**הגר"א; "תפארת ישראל"; "משנה אחרונה"**), **לֹא יַזֶּה** – בו לכתחילה, שמא יארע בו פסול לחטאת, ונמצא מי חטאת מטמאים את התרומה ומפסידים אותה; **וְאִם הִזָּה** – בו, **כָּשֵׁר** – בדיעבד. **אֵין מַזִּין לֹא בְּיוֹנְקוֹת** – כמפורש להלן (בסוף משנתנו). **וְלֹא בִּתְמָרוֹת** – כמין גרגרים שיש בראשי האזוב (**הר"ש; ברטנורא**). ובתוספתא מבואר: תמרות – שלא הנצו כל עיקר, היינו ענפים רכים שלא פרחו. **אֵין חַיָּבִין עַל הַיּוֹנְקוֹת עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ** – טמא שהיזו עליו ביונקות ונכנס למקדש, פטור מקרבן חטאת. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף לֹא עַל הַתְּמָרוֹת** – אף טמא שהיזו עליו בתמרות, אם נכנס למקדש פטור. ואין הלכה כרבי אליעזר. **אֵלּוּ הֵן הַיּוֹנְקוֹת? גִּבְעוֹלִין שֶׁלֹּא גָּמְלוּ** – שלא בשלו הפרחים שבהם.

באור משנה ח

אֵזוֹב שֶׁהִזָּה בּוֹ, כָּשֵׁר לְטַהֵר בּוֹ אֶת הַמְּצֹרָע – משנתנו באה ללמד, שלטהרת המצורע אין האזוב נפסל על ידי שנעשתה בו מלאכה בהזאת מי החטאת (**הגר"א**). ואמנם בתוספתא נחלקו בזה התנאים, ורבי אליעזר סובר, שפסול הוא למצורע, הואיל ונעשתה בו מלאכה, וסתמה משנתנו שלא כרבי אליעזר. **לְקָטוֹ לְעֲצִים** – לקט את האזוב לשם עצים, שכן סתמו אינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, אלא שמחשבת האדם בשעת לקיטתו קובעתו למאכל אדם או לבהמה או לעצים, ובאה המשנה ללמד, שאם לקטו לעצים, **וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין** – שאינם טהורים לחטאת (**"תפארת ישראל"**), **מְנַגְּבוֹ** – כדי שלא יתערבו המים הכשרים בפסולים, **וְהוּא כָּשֵׁר** – להזאה, שהואיל ולקטו לשם עצים לא קיבל טומאה מן המשקים. **לְקָטוֹ לָאֹכָלִין** – אפילו על טהרת החטאת, **וְנָפְלוּ עָלָיו מַשְׁקִין** – שלא נשמרו בטהרת חטאת, **אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְּבוֹ, פָּסוּל** – שהוכשר לקבל טומאה ונטמא כאחת על ידי המשקים (**"תפארת ישראל"; וכן משמע מדברי הרמב"ם הל' פרה יא, ז**). ויש מפרשים, שמדובר כאן בכגון שנפלו עליו משקים הטהורים לחטאת, וכיון שהוכשר לקבל טומאה נפסל להזאה (**הר"ש; ברטנורא; עיין "תוספות יום טוב" ו"משנה אחרונה" מה שמקשים על פירוש זה**). **לְקָטוֹ לְחַטָּאת** – להזות בו מי חטאת, **כְּנִלְקַט לָאֹכָלִין** – ואם נפלו עליו משקים, פסול להזאה, לפי שמקבל טומאה; **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: כְּנִלְקַט לְעֲצִים** – שאינו מקבל טומאה, ולפיכך אם נפלו עליו משקים מנגבו והוא כשר. וכן הלכה.

יום שני

באור משנה ט

מִצְוַת אֵזוֹב – מה שציוותה התורה לטבול אזוב במי החטאת ולהזות בו על הטמא, מצוותו: **שְׁלֹשָׁה קְלָחִים** – ליטול שלושה קלחים של אזוב ולאגדם אגודה אחת, **וּבָהֶם שְׁלֹשָׁה גִּבְעוֹלִין** – גבעול לכל קלח; גבעול הוא קנה האמצעי שהזרע בראשו (**רש"י סוכה יג, א**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה** – צריך שיהיו בכל קלח שלושה גבעולים. **אֵזוֹב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה קְלָחִים, מְכַפְּסָגוֹ** – מפריד את הקלחים זה מזה, **וְאוֹגְדוֹ** – ואחר כך אוגד את שלשתם יחד, שכן למדים בגזירה שווה "לקיחה, לקיחה" מפסח מצרים, שנאמר בו (**שמות יב, כב**): "ולקחתם אגודת אזוב", מה שם שלושה קלחים, שאין אגודה פחות משלושה, אף כאן שלושה קלחים; ומה

מִצְוַת אֵזוֹב — שְׁלֹשָׁה קְלָחִים, וּבָהֶם שְׁלֹשָׁה גִּבְעוֹלִים, וּשְׁיָרָיו שְׁנַיִם וְגַרְדֶּמָיו כָּל שֶׁהוּא.

פרק שנים עשר

א הָאֵזוֹב הַקָּצָר — מְסַפְּקוֹ בְּחוּט וּבְכוּשׁ, וְטוֹבֵל וּמַעֲלֶה, וְאוֹחֵז בָּאֵזוֹב וּמַזֶּה; רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁהַזָּיָה בָּאֵזוֹב, כָּךְ טְבִילָה בָּאֵזוֹב.

ב הִזָּה, סָפֵק מִן הַחוּט, סָפֵק מִן הַכּוּשׁ, סָפֵק מִן הַגִּבְעוֹל — הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. הִזָּה עַל שְׁנֵי כֵלִים, סָפֵק עַל שְׁנֵיהֶם הִזָּה, סָפֵק מֵחֲבֵרוֹ מִצָּה עָלָיו — הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה. מַחַט שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל הַחֶרֶס, וְהִזָּה עָלֶיהָ, סָפֵק עַל הַמַּחַט הִזָּה, סָפֵק מִן הַחֶרֶס מִצָּה עָלֶיהָ — הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. צְלוֹחִית שֶׁפִּיהָ צַר — טוֹבֵל וּמַעֲלֶה כְּדַרְכּוֹ; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

טפי מת"ק, דלרבי יוסי תחילתו שנים פסול, ולת"ק תחלתו שנים כשר, ואינו פסול עד שיהא תחילתו כשייריו אחד. ודקאמר ת"ק מצות אזוב שלשה קלחים, למצוה בעלמא ולא לעכב. והלכה כרבי יוסי: **וגרדומיו כל שהוא.** גרדומי הגבעול כל שהוא. ושייריו וגרדומיו תרי מילי נינהו, דשייריו הוי שיירי השלשה קלחין, דהיינו שני קלחין, וגרדומיו הוא הגבעול עצמו דאגרדם ונשבר ונשתייר ממנו כל שהוא:

יב א האזוב הקצר מספקו. מאריכו כדי סיפוקו: ובכוש. הוא הפלך שהנשים טוות בו: **וטובל ומעלה.** ואע"ג דכתיב ולקח אזוב וטבל במים, והוא לוקח הפלך שהאזוב נתון בראשו, שפיר קרינן ביה ולקח אזוב, דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה: **ואוחז באזוב ומזה.** דבהזאה בעינן שיהא אוחז האזוב בידו: **ר' יהודה ור' שמעון אומרים** כו'. ואין הלכה כר' יהודה ור' שמעון:

ב ספק מן הכוש ספק מן החוט כו'. דבעינן הזאה ודאי מן האזוב. משום דאמרינן העמד טמא על חזקתו: **מחברו מיצה עליו.** שמא מתמצית מי חטאת של כלי אחד הלך על האחר: **הזאתו פסולה.** דאי מחבירו מיצה עליו אין זו הזאה מן האזוב: **טובל ומעלה כדרכו.** ולא אמרינן מתוך שנדחק בפיה לצאת

משניות מבוארות – קהתי

שם "אגודת אזוב", אף כאן מצוה לאגדם (**ספרי**). **פִּסְּגוּ** — הפריד את הקלחים, **וְלֹא אֲגָדוּ** — ולא אגד את הקלחים יחד, **אֲגָדוּ וְלֹא פִּסְּגוּ** — או שאגדו ולא הפריד את הקלחים, **לֹא פִּסְּגוּ וְלֹא אֲגָדוּ** — או שלא הפרידו ולא אגדו, **כָּשֵׁר** — בדיעבד. בענין "פסגו ולא אגדו" יש מבארים, שאין הכוונה שפסגו לגמרי, שבכגון זה אינו כשר בלא איגוד, אלא שנפשח (נתפלג), ומעורה עדיין בקליפתו (**תוספות רבי עקיבא איגר בשם "המאור"**). **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מִצְוַת אֵזוֹב, שְׁלֹשָׁה קְלָחִים, וּבָהֶם שְׁלֹשָׁה גִּבְעוֹלִים** — כמו שבארנו לעיל בדברי תנא קמא, **וּשְׁיָרָיו שְׁנַיִם** — אם היו בתחילה שלושה קלחים ונאבד אחד מהם, מותר להזות בשייריו; **וְגַרְדֶּמָיו כָּל שֶׁהוּא** — שאם נשברו הגבעולים מרוב הזאות, אפילו לא נשתייר מהם אלא כל שהוא, כשר. בגמרא (**סוכה יג, א**) מבואר, שרבי יוסי מחמיר מתנא קמא, שכן לדעת תנא קמא, שלושה קלחים הם למצוה לכתחילה, אבל לא לעכב, שאף אם אין לו אלא שניים כשר, ושייריו אפילו אחד כשר; ואילו לדעת רבי יוסי, שלושה הם לעכב, אבל אזוב של שניים פסול; ושייריו שניים, אבל אחד פסול (**עיין הר"ש**).

בענין ששינו: וגרדומיו כל שהוא. כותב הר"ש: משמע שתחילתו צריך שיעור, ושיעורו לא נתפרש.

אבל אחרים כותבים, שלכתחילה שיעור ארכו של האזוב הוא טפח; וכן כותב הרמב"ם בענין האזוב שמשליכו הכהן לתוך שריפת הפרה "ואזוב אין פחות מטפח". ומכאן למדים, שאזוב הנזכר בכל מקום שיעורו לא פחות מטפח (עיין "תוספות יום טוב"; ועיין תוספות רבי עקיבא איגר; חידושי מהרי"ח; "משנה אחרונה"; "תפארת ישראל").

באור משנה א

שלוש המשניות הראשונות של פרקנו דנות בטבילת האזוב במי החטאת וההזאה בו.

הָאֵזוֹב הַקָּצָר — שאינו מגיע למי החטאת שבשולי הכלי, **מְסַפְּקוֹ בְּחוּט** — מאריכו בחוט כדי סיפוקו לטבילה, **וּבְכוּשׁ** — או במוט מן הפלך שהנשים טוות בו, **וְטוֹבֵל** — במי חטאת את האזוב המאורך, **וּמַעֲלֶה** — ואף על פי שנאמר (**במדבר יט, יח**): "ולקח אזוב וטבל במים". והרי כאן אינו אוחז באזוב עצמו בשעה שמטבילו, מכל מקום מותר לעשות כן, שלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה (**גמרא סוכה לז, א**), **וְאוֹחֵז בָּאֵזוֹב** — לאחר שהעלהו מן המים, ולא בחוט ולא בכוש, **וּמַזֶּה** — שבהזאה צריך לאחוז באזוב עצמו, כדי שיוכל לכוון את הזאתו ולא יתנענע לכאן ולכאן (**רש"י שם**). **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: כְּשֵׁם שֶׁהַזָּיָה בָּאֵזוֹב, כָּךְ טְבִילָה בָּאֵזוֹב** — ואין מספקו בחוט ובכוש. יש מפרשים טעמם, שאף על פי שבכל מקום לקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה, מכל מקום כאן, הואיל וכתוב: "וטבל והזה", לפיכך יש להשוות טבילה להזאה, שכשם שהזאה אינה כשרה אלא באזוב עצמו אף טבילה כך (**"תפארת ישראל"; ועיין "משנה אחרונה" שנראה לו טעם אחר**). ואין הלכה כרבי יהודה ורבי שמעון.

יום שלישי

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא דנה באזוב הקצר שסיפקו בחוט או בכוש.

הִזָּה, סָפֵק מִן הַחוּט, סָפֵק מִן הַכּוּשׁ, סָפֵק מִן הַגִּבְעוֹל — אזוב הקצר שהאריכו בחוט או בכוש, והיזה בו, ולא ידע אם מן החוט או מן הכוש היזה או מן הגבעול של האזוב היזה, **הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה** — שצריכה להיות הזאת ודאי מן האזוב, וכיון שספק הוא, אנו אומרים: העמד טמא על חזקתו (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא**). ויש מפרשים, שאף בלי חזקת טומאה, ההזאה פסולה, לפי שספק מן התורה לחומרה (**"משנה אחרונה"**). **הִזָּה עַל שְׁנֵי כֵלִים, סָפֵק עַל שְׁנֵיהֶם הִזָּה, סָפֵק מֵחֲבֵרוֹ מִצָּה עָלָיו** — שמא ממי החטאת שהיזה על כלי האחד, ניתז או נטף על הכלי האחר, ולא היזה עליו מן האזוב, **הַזָּאָתוֹ פְּסוּלָה** — מהטעם שבארנו לעיל, שספק הזאה אינה מוציאה מידי ודאי טומאה, ואנו אומרים: העמד טמא על חזקתו. **מַחַט שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל הַחֶרֶס, וְהִזָּה עָלֶיהָ** — על המחט, **סָפֵק עַל הַמַּחַט הִזָּה, סָפֵק מִן הַחֶרֶס מִצָּה עָלֶיהָ** — שמא נפלו מי החטאת על החרס, וממנו הותזו או נטפו המים על המחט, **הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה** — מהטעם דלעיל. ואף על פי שעל החרס לא הוצרך להזות כלל, שהיה טהור, מכל מקום אין אומרים שהמחט מיטהרת במיצוי מן החרס. שלוש הבבות שבמשנתנו העוסקות בספק הזאה, נשנו בסדר "לא זו אף זו": לא רק בספק מן החוט ספק מן הגבעול, שהואיל וספק הוא אם בכלל נפלה הטיפה מן האזוב, הזאתו פסולה, אלא אף בשני כלים, שבוודאי נפלה הטיפה מן האזוב, אלא שספק הוא אם הגיעה גם לכלי האחר, מכל מקום הזייתו פסולה; ולא רק בשני כלים, שהטיפה שנפלה על כלי האחד נעשתה מצוותה, ואינה ראויה עוד להזאה, אלא אפילו במחט על החרס, שאפילו ניתזה מן החרס ונפלה על המחט, הרי החרס לא היה צריך הזאה, ועדיין לא נעשתה מצוותה של הטיפה, מכל מקום הזאתו פסולה, מפני שההזאה צריכה לבוא ישר מן האזוב על הכלי הטמא (**"תפארת ישראל"**). **צְלוֹחִית שֶׁפִּיהָ צַר** — ובה מי חטאת המקודשים, **טוֹבֵל** — בה את האזוב להזאה, **וּמַעֲלֶה כְּדַרְכּוֹ** — ומעלה את האזוב מן הצלוחית כדרכו, ואין חוששים שמא מתוך

הַזָּיָה רִאשׁוֹנָה. מֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְמַעֲטוּ — טוֹבֵל אֲפִלּוּ רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין וּמַזֶּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְסַפֵּג. נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לְפָנָיו וְהִזָּה לְאַחֲרָיו, לְאַחֲרָיו וְהִזָּה לְפָנָיו — הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה; לְפָנָיו, וְהִזָּה עַל הַצְּדָדִין שֶׁלְּפָנָיו — הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה. מַזִּין עַל הָאָדָם, מִדַּעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. מַזִּין עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים, וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

ג נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְהִזָּה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, אִם יֵשׁ בָּאֵזוֹב — לֹא יִשְׁנֶה. עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְהִזָּה עַל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה, אִם יֵשׁ בָּאֵזוֹב — יִשְׁנֶה. עַל הָאָדָם, וְהִזָּה עַל הַבְּהֵמָה, אִם יֵשׁ בָּאֵזוֹב — לֹא יִשְׁנֶה. עַל הַבְּהֵמָה, וְהִזָּה עַל הָאָדָם, אִם יֵשׁ בָּאֵזוֹב — יִשְׁנֶה. הַמַּיִם הַמְנַטְּפִים — כְּשֵׁרִים; לְפִיכָךְ הֵם מְטַמְּאִין לְשֵׁם מֵי חַטָּאת.

פירוש ברטנורא

שמא יחזרו המים לתוך הכלי ולא ישאר באזוב כשיעור: **ר' יהודה אומר הזייה ראשונה.** דהזאה ראשונה לא חיישינן, אבל הזאה שניה מתוך שנדחקו לצאת וגם הזה מהם, נתמעטו ביותר וחיישינן בהזאה שניה שמא לא נשארו באזוב כשיעור. ואין הלכה כר' יהודה: **שלא יספג.** שלא יקנח מצדדי הכלי או משוליו. דכתיב וטבל, ולא מספג: **הזאתו פסולה.** דבעינן כוונת הזאה והרי לא נעשית מחשבתו: **ואפילו הן מאה.** ולא בעינן הזאה בפני עצמה לכל איש ואיש או לכל כלי וכלי:

ג על דבר המקבל טומאה. אדם וכלים: **על דבר שאינו מקבל טומאה.** בהמה וכלי אבנים: **אם יש באזוב לא ישנה.** אם נשתייר באזוב כדי הזאה אינו צריך לחזור ולטבול פעם שניה, אלא מזה מאותו שנשתייר באזוב על הדבר הטמא ועלתה לו הזאה. דכתיב והזה הטהור על הטמא, עד שיתכוין להזות על הטמא, הלכך כשנתכוין בשעת טבילת האזוב להזות על הטמא לא ישנה, אלא יזה ממה שנשתייר באזוב. אבל אם טבל האזוב כדי להזות על דבר שאינו מקבל טומאה, הואיל ותחלת טבילתו פסולה, כך הזאתו פסולה, ולא יזה במה שנשתייר באזוב עד שישנה: **המים המנטפין,** מן האזוב שהטבילו לשם דבר שאינו מקבל טומאה, אם הטביל באותם טפות אזוב והזה מהן, כשרין. **לפיכך הן מטמאין.** לפי שלא נעשית מצותן, שהרי הטבילה הראשונה פסולה היתה, והרי אלו הטפות כשאר מי חטאת הכשרים שהן מטמאין:

משניות מבוארות – קהתי

צרות הצלוחית נדבק האזוב לפיו וממנו באו המים לאזוב, ואין זו טבילה (**רמב"ם; הגר"א**); **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַזָּיָה רִאשׁוֹנָה** – דווקא בהזאה ראשונה מעלה כדרכו ומזה, ואין חוששים שמא אין כאן טבילה, אלא קינוח צואר הכלי, אבל בהזאה שנייה נדבק האזוב יותר לפיה הצר של הצלוחית, וסופג מים מדופני הכלי, ואין כאן טבילה (**רמב"ם**). והגר"א מפרש טעמו של רבי יהודה, שאמנם בהזאה ראשונה אין חוששים שמא יקנח דפנות הכלי, שאף אם יקנח ייבלע באזוב, וכשמזה ממי טבילה מזה, אבל בהזאה שנייה יש חשש שמא יסחוט לתוך המים ממה שקינח בראשונה. – יש מבארים טעם המחלוקת. שלדעת תנא קמא אין חוששים שמא מתוך שנדחק האזוב לצאת נסחטים המים בחזרה לתוך הכלי ולא נשאר באזוב כשיעור הזאה. ורבי יהודה סובר, שדווקא בהזאה ראשונה אין חוששים, אבל בהזאה שנייה, הואיל ונדחקו המים מהאזוב ויצאו בפה הצר של הכלי, וגם כבר היזה מהם הזאה אחת, לפיכך חוששים שמא לא נשאר באזוב כשיעור (**ברטנורא**). – ויש מפרשים, שלדעת תנא קמא אין חוששים שמא מתוך שנדחק האזוב לצאת, ייסחט השרף מעץ האזוב ויתערב במי החטאת. ורבי יהודה חושש בהזאה שנייה, הואיל וכבר נתרכך האזוב בטבילה ראשונה, שמא יצא השרף מתוכו והתערב במי החטאת (**הר"ש; הרא"ש; עיין "מלאכת שלמה"**). **מֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְמַעֲטוּ** – בצלוחית, **טוֹבֵל** – בהם – **אֲפִלּוּ רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין וּמַזֶּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְסַפֵּג** – שלא יקנח באזוב את שולי הצלוחית או את הדפנות, שנאמר (**במדבר יט, יח**): "וטבל". ולא המספג. **נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לְפָנָיו וְהִזָּה לְאַחֲרָיו** – כגון שהיו טמאים לפניו ולאחריו, והתכוון להזות על הטמאים שלפניו, והיזה על שלאחוריו, **לְאַחֲרָיו וְהִזָּה לְפָנָיו** – או שהתכוון להזות על הטמאים שלאחוריו והיזה על שלפניו, **הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה** – לפי שלא התכוון להזאה זו, ונאמר (**במדבר יט, יט**): "והזה הטהור על הטמא", שיהא מתכוון לטמא, להזות עליו כדי לטהרו (**רמב"ם הל' פרה י, ז; ועיין השגת הראב"ד שם, שאינו צריך להתכוון לטהרו אלא להזות עליו בלבד**); **לְפָנָיו** – נתכוון להזות לפניו, **וְהִזָּה עַל הַצְּדָדִין שֶׁלְּפָנָיו** – לצדדים שהם לפניו, **הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה** – שהצדדים שלפניו דינם כלפניו, וכיון שהיזה לאותו צד שהתכוון, הזייתו כשרה; והוא הדין לנתכוון להזות לאחריו והיזה על הצדדים שלאחריו. **מַזִּין עַל הָאָדָם** – הטמא, **מִדַּעְתּוֹ וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ** – ואפילו כשהוא ישן, שזה שמזים עליו אינו צריך כוונה. **מַזִּין עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים** – על כמה בני אדם או על כמה כלים, **וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה** – מזה עליהם הזאה אחת, וכל שהגיע אליו כל שהוא מן המים, הרי הוא טהור, ובלבד שנתכוון המזה להזות עליו (**רמב"ם**).

באור משנה ג

בברייתא בגמרא (יומא יד, א) שנינו: "והזה הטהור על הטמא" – מלמד שצריך כוונה להזות על דבר המקבל טומאה. משנתנו דנה במי שהיזה או שנתכוון להזות על דבר שאינו מקבל טומאה.

נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת עַל דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה – כגון על האדם או על כלי המקבל טומאה, **וְהִזָּה עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה** – כגון על הבהמה או על כלי אבנים, **אִם יֵשׁ בָּאֵזוֹב** – אם נשארו מי חטאת באזוב, **לֹא יִשְׁנֶה** – אינו צריך לחזור ולטבול פעם שנייה את האזוב, אלא מזה מן השאר על האדם או על הכלים, הואיל ותחילת טבילתו היתה לשם דבר הצריך הזאה; וזהו שלמדים ממה שנאמר "והזה הטהור על הטמא", שתהא כוונתו בשעת טבילת האזוב להזות על דבר המקבל טומאה. **עַל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה** – אבל אם טבל את האזוב כדי להזות על דבר שאינו מקבל טומאה, כגון על הבהמה, **וְהִזָּה עַל דָּבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה** – כגון על האדם, **אִם יֵשׁ בָּאֵזוֹב** – כלומר אפילו נשארו מי חטאת באזוב, **יִשְׁנֶה** – צריך להטביל פעם שנייה את האזוב כדי להזות על דבר המקבל טומאה, שהואיל והטבילה הראשונה היתה פסולה, לפיכך אף הזאתו פסולה (**רמב"ם; ברטנורא; "תפארת ישראל"; המאירי יומא יד, א**). ומוסיפה המשנה לתת דוגמה להלכה ששנינו לעיל: **עַל הָאָדָם** – נתכוון להזות על האדם, **וְהִזָּה עַל הַבְּהֵמָה** – היינו דבר שאינו מקבל טומאה, **אִם יֵשׁ בָּאֵזוֹב, לֹא יִשְׁנֶה.** אבל אם נתכוון להזות **עַל הַבְּהֵמָה, וְהִזָּה עַל הָאָדָם, אִם יֵשׁ בָּאֵזוֹב, יִשְׁנֶה** – כמו שבארנו לעיל. **הַמַּיִם הַמְנַטְּפִים** – מן האזוב, **כְּשֵׁרִים** – כלומר אם טבל את האזוב כדי להזות על דבר שאינו מקבל טומאה, אף על פי שאינו יכול להזות ממי החטאת שבאזוב, הואיל והטבילה פסולה היתה, מכל מקום אם נטפו מים מן האזוב לתוך כלי הטהור לחטאת, וחזר וטבל בהם את האזוב כדי להזות על דבר המקבל טומאה, הזאתו כשרה. **לְפִיכָךְ הֵם מְטַמְּאִין לְשֵׁם מֵי חַטָּאת** – הואיל והמים המנטפים ראויים להזאה, ועדיין לא נעשתה מצוותם, לפיכך דינם כשאר מי חטאת כשרים המטמאים את הנושאם או הנוגע בהם.

ד הַמַּזֶּה מֵחֲלוֹן שֶׁל רַבִּים וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִים — פָּטוּר. מֵחֲלוֹן שֶׁל יָחִיד וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין — חַיָּב. אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל, בֵּין מֵחֲלוֹן שֶׁל יָחִיד בֵּין מֵחֲלוֹן שֶׁל רַבִּים — פָּטוּר, שֶׁאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ. מַחֲלִיקִין הָיוּ לִפְנֵי חֲלוֹן שֶׁל רַבִּים — וְדוֹרְסִין וְלֹא נִמְנָעִין, מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: מֵי חַטָּאת שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן, אֵינָן מְטַמְּאִין.

פירוש ברטנורא

ד המזה מחלון של רבים. שעומד בחלון של רבים ומזה שם על הטמאים העוברים, והזה על הטמא כסבור שהמים שבידו טהורים להזאה: **ונמצאו פסולים.** אם נכנס בהזאה זו למקדש, פטור הטמא מקרבן, דהוי כספק טומאה ברה"ר דספיקו טהור. ופירש הרמב"ם הטעם, דטמא זה אנוס הוא, דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה ולבדוק אם המים כשרין להזאה אם לאו, כיון שהיה עומד ברה"ר ומזה על הרבים. אבל העומד בחלון של יחיד ומזה, הוה ליה לטמא לבדוק על המים אם כשרים, אם לאו, וכיון דלא בדק, שגגה היא זו ולא אונס, ואם נכנס למקדש בהזאה זו חייב קרבן, דהוי כספק טומאה ברה"י דספיקו טמא: **שאין כהן גדול חייב על ביאת המקדש.** דכתיב (במדבר י"ט) ונברתה הנפש ההיא מתוך הקהל, מי שחטאו שוה לקהל דהיינו ליחידים, פרט לכהן גדול שאין חטאו שוה ליחידים: **מחליקין היו.** כלומר כל כך מי חטאת היו שם עד שהיו מחליקין בהן בני אדם, ואפ"ה דורסין בהן, משום דלא מטמאין, הואיל ונעשית מצותן:

משניות מבוארות – קהתי

בארנו את המשנה לשיטת הרמב"ם, שהכל הולך אחר הכוונה בשעת טבילת האזוב במי החטאת. וכן פירש גם הרב מברטנורא.

אבל יש חולקים על הרמב"ם וסוברים, שהכל הולך אחר מעשה ההזאה, ולא אחר הכוונה בטבילת ההזאה, וכך לדעתם פירוש משנתנו:

נתכוון להזות על דבר שהוא מקבל טומאה, והזה על דבר שאינו מקבל טומאה: אם יש באזוב, לא ישנה — לא יזה שנית ממי החטאת שנשתיירו באזוב, שאף על פי שנתכוון להזות על דבר המקבל טומאה, מכל מקום הואיל והיזה על דבר שאינו מקבל טומאה ואינו ראוי להזאה, אף המים שנשארו באזוב נפסלו להזאה. נתכוון להזות על דבר שאינו מקבל טומאה, והזה על דבר שמקבל טומאה: אם יש באזוב, ישנה — רשאי הוא להזות הזאה שנייה מאותם מי החטאת שנשתיירו באזוב, שלא נפסלו מפני הכוונה להזות על דבר שאינו מקבל טומאה, הואיל ולמעשה היזה על דבר המקבל טומאה (הר"ש; הרא"ש; הגר"א; הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם הל' פרה י, ה; רש"י יומא יד, א). ויש מוסיפים, שאפילו היזה על אדם טהור, שאינו צריך הזאה, מכל מקום הואיל והוא ראוי להזאה, שהרי מקבל טומאה, לפיכך לא נפסלו המים; ואם נשתיירו מים באזוב, יכולים להזות מהם שנית על אדם טמא ("אליהו רבא"). ואף לשיטת הרמב"ם יש מבארים, שמה ששנינו במשנתנו: "נתכוון להזות על דבר שהוא מקבל טומאה", היינו אפילו על אדם טהור שאינו צריך הזאה ("תפארת ישראל"). המים המנטפים — מן האזוב, כשהיזה ממנו על הראוי להזאה, כשרים — להזאה (הר"ש; הרא"ש; הראב"ד שם). אבל אם היזה על שאינו ראוי, אף על פי שטבל לשם הראוי, המים המנטפים ממנו פסולים (הראב"ד שם).

ויש גורסים במשנתנו להיפך: נתכוון להזות על דבר שהוא מקבל טומאה והזה על דבר שאינו מקבל טומאה: אם יש באזוב — ישנה, על דבר שאינו מקבל טומאה, והזה על דבר שמקבל טומאה: אם יש באזוב — לא ישנה (**רבנו חננאל יומא יד, א**; ועיין "תוספות ישנים" שם), ופירוש הדברים לפי גירסה זו, שאמנם הולכים אחר הכוונה (כשיטת הרמב"ם), אלא שהביאור של "ישנה" ו"לא ישנה" הוא כפי המפרשים האחרים (הר"ש; הראב"ד והגר"א).

יום רביעי

באור משנה ד

הַמַּזֶּה – מי חטאת על הטמא, **מֵחֲלוֹן שֶׁל רַבִּים** – מחלון שמזים ממנו על הרבים (**רמב"ם**); ויש מפרשים: מלגין של מי חטאת העומד בחלון של רבים, שכן היתה הדרך להניח את הלגין של מי חטאת בחלון שבחומה, כדי שלא יקבל טומאה (**מהר"ם**), **וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ** – זה שהוזה עליו, שחשב שכבר נטהר, **וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִים** – שלאחר שנכנס למקדש נודע לו שמי החטאת שהוזו עליו היו פסולים, כגון שנפסלו משתיית בהמה וכיוצא בזה, **פָּטוּר** – מקרבן על ביאתו למקדש, לפי שאינו שוגג אלא אונס, שכן המים שמזים מהם על הרבים חזקתם שהם כשרים להזאה, ולא היה הטמא צריך להעלות על דעתו שיש לבדוק אם המים כשרים (**רמב"ם הל' פרה יד, ח**). ועוד, שדינו כספק טומאה ברשות הרבים שספקו טהור (**הרמב"ם בפירושו למשנתנו; ברטנורא**). **מֵחֲלוֹן שֶׁל יָחִיד** – אבל טמא שהוזה עליו מחלון של יחיד, היינו ממי חטאת השייכים ליחיד, **וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְנִמְצְאוּ הַמַּיִם פְּסוּלִין** – שהיו פסולים להזאה, **חַיָּב** – קרבן חטאת (קרבן עולה ויורד), שאינו אנוס אלא שוגג, לפי שהיה לו לבדוק תחילה, קודם שנכנס למקדש, אם המים היו כשרים להזאה, ועוד, שדינו כספק טומאה ברשות היחיד שספקו טמא (**רמב"ם; ברטנורא**). **אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל** – שהוזה עליו, **בֵּין מֵחֲלוֹן שֶׁל יָחִיד בֵּין מֵחֲלוֹן שֶׁל רַבִּים, פָּטוּר** – מקרבן, **שֶׁאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל חַיָּב עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ** – כדעת רבי שמעון במסכת הוריות ב, ז (עיין בארנו שם). **מַחֲלִיקִין הָיוּ לִפְנֵי חֲלוֹן שֶׁל רַבִּים** – מתוך שנשפכו שם בהזאה מי חטאת רבים, מחליקים היו בהם האנשים שעברו על יד החלון, **וְדוֹרְסִין** – ואף על פי כן היו דורסים על המים, **וְלֹא נִמְנָעִין** – מלדרוס עליהם; ויש מפרשים: ולא נמנעים – מלהיכנס אחר כך לבית המקדש (**רמב"ם**), **מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ** – חכמים: **מֵי חַטָּאת שֶׁעָשׂוּ מִצְוָתָן** – היינו לאחר הזאתם, **אֵינָן מְטַמְּאִין** – את הנוגע בהם או הנושאם; שדווקא קודם שנעשו מצוותם מי החטאת מטמאים, כמו שכבר בארנו (בהקדמה לבאור המשנה ט, ח). אבל לאחר שנעשו מצוותם אינם מטמאים כלל.

בארנו משנתנו לפי הרמב"ם, אבל אחרים מפרשים אותה בדרכים אחרות. והרי פירוש הרא"ש (בעקבות הר"ש):

המזה מחלון של רבים – חלונות היו בנויים בכתלי העזרה, ובהם היו נותנים את האפר למשמרת, והיה חלון מיוחד להזות על בני אדם שנטמאו בספק טומאה ברשות הרבים, שאף על פי שהם טהורים מן התורה, היו מקבלים הזאה, כדי לצאת מן הספק. וזהו ששנינו במשנתנו: המזה מחלון של רבים – היינו על אדם שנטמא בספק טומאה ברשות הרבים, ונכנס אותו אדם למקדש – לאחר שהיזו עליו, ונמצאו המים פסולין, פטור – מקרבן, שהרי בלאו הכי היה פטור מן התורה. אבל מחלון של יחיד – שהיזה על מי שנטמא בספק טומאה ברשות היחיד, ונכנס למקדש, ונמצאו המים פסולין, חייב – שהרי הוא טמא מן התורה.

אבל בעל "משנה אחרונה" מקשה גם על פירוש הרמב"ם וגם על פירוש הר"ש והרא"ש, והוא כותב: "לולא פירוש רבותינו ז"ל נראה, שמשנתנו אינה מדברת במזה שנכנס למקדש אלא במזה שנכנס". וכן משמע גם מלשון המשנה שלא נקטה "מי שהיזו עליו ונכנס". והמזה נטמא במי החטאת שנשאם שלא לצורך, לפי שהמים פסולים, ומדובר בפסולים מדרבנן, כגון שהניחם מכוסים ומצאם מגולים, ומדאורייתא כשרים הם. ו"מחלון של רבים" – היינו שהרבים הצניעו לעצמם שם מי חטאת להזאה ובא זה והיזה ונכנס למקדש, פטור, שהוא על כל פנים לצורך הזאה נתכוון; ואף על פי שנמצאו פסולים, אין זה שלא לצורך, שהואיל ורבים הניחו את המים לצורך הזאה, הוא לא פשע כלום. אבל מחלון של יחיד, שהאחד לבדו אמר לו שמי הזאה הם, לא היה צריך לסמוך עליו ליכנס למקדש באיסור כרת, ודינו כאילו נשא שלא לצורך הזאה, והרי שנכנס למקדש בטומאה. – ולפי פירושנו יתיישב גם מה שנקטה המשנה: "אבל כהן גדול בין מחלון של יחיד בין מחלון של רבים, פטור", שכן לפי שאר המפרשים אינו מיושב, למה נשנתה פיסקה זו כאן לגבי הזאה, כיון שבכהן גדול אין חיוב מקדש כלל. אבל לדברינו ניחא, שאין הכי נמי שבמזה מדובר, והוא טהור.

ה אוֹחֵז הוּא הַטָּהוֹר בְּקֶרְדֹּם הַטָּמֵא בִּכְנָפוֹ, וּמַזֶּה עָלָיו; אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּדֵי הַזָּיָה — טָהוֹר. כַּמָּה יְהֵא בַּמַּיִם וְיִהְיֶה בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה? כְּדֵי שֶׁיִּטְבּוֹל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין וְיַזֶּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רוֹאִים אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵן עַל אֵזוֹב שֶׁל נְחֹשֶׁת.

ו הַמַּזֶּה בְּאֵזוֹב טָמֵא, אִם יֵשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה — הַמַּיִם פְּסוּלִים, וְהַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה. אֵין בּוֹ כַּבֵּיצָה — הַמַּיִם כְּשֵׁרִים, וְהַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה; וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

ז הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנִּטְמְאוּ יָדָיו — נִטְמָא גּוּפוֹ, וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה.

ח לָגִין שֶׁל חַטָּאת שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו — נִטְמָא תּוֹכוֹ, וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה. הַזּוּג וְהָעִנְבָּל — חִבּוּר. כּוּשׁ שֶׁל רוֹבָן — לֹא יַזֶּה לֹא עַל הַכּוּשׁ, וְלֹא עַל הַפִּיקָה; וְאִם הִזָּה — מֻזֶּה. שֶׁל פִּשְׁתָּן — חִבּוּר.

פירוש ברטנורא

ה בכנפו. בכנף בגדו. לפי שהקרדום הצריך הזאה הוא אב הטומאה, וכשאוחז בכנפו נעשה הכנף ראשון, אין האוחזו טמא, דאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה. ואע"פ שיש על הקרדום מים כדי הזיה, אין האוחזו טמא משום נושא מי הנדה, הואיל ונעשית מצותן כבר: **כדי שיטביל ראשי גבעולין ויזה.** חוץ ממה שהאזוב בולע: **כאילו הן על אזוב של נחושת.** שאינו בולע. דרואים המים הבלועים באזוב כאילו הן בעין להשלים שיעור הזאה להיות הנושאן טמא. והא דכתיב (שם) ומזה מי הנדה דדרשינן מינה לנושא כשיעור הזאה, היינו שאילו היו בעין היה בהן שיעור הזאה. ואין הלכה כר' יהודה:

ו המזה באזוב טמא. כגון אזוב של גינה שלקטו לאכילה: **אם יש בו כביצה.** דזהו שיעור אוכל, בין לקבל טומאה בין לטמא אחרים: **והזאתו פסולה.** דכתיב והזה המזה טהור, שיהיה המזה טהור והאזוב טהור: **אפילו הן מאה.** כולן טמאין לחטאת, דאין מונין ראשון ושני בחטאת אלא כולן הן תחילה:

ח שנטמאו אחוריו. במשקין טמאין. דלשאר טהרות לא נטמא תוכו, אבל לחטאת אינו כן: **הזוג והענבל חיבור.** שאם הזה על אחד מהן, חבירו טהור. וזוג הוא הפעמון, וענבל הוא הפטיש שבפנים המכה בפעמון שעל ידו מקשקש: **כוש של רובן.** פלך שטווין בו ארבי, הוא הגמי שעושין ממנו מחצלאות: **לא על הכוש ולא על הפיקה.** כלומר לא יזה לא על זה לבדו ולא על זה לבדו, דלא הוו חיבור. אבל צריך להזות על שניהן: **פיקה.** מה שמשימין בסוף

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

אוֹחֵז הוּא הַטָּהוֹר בְּקֶרְדֹּם הַטָּמֵא בִּכְנָפוֹ – בכנף בגדו, כדי שיזו עליו; ואינו נטמא מחמת הקרדום, שהקרדום הצריך הזאה הוא אמנם אב הטומאה, אבל כשאוחזו בכנפו, נעשה הכנף ראשון לטומאה, ואינו מטמאו, שאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה; **וּמַזֶּה עָלָיו** – על הקרדום, כלומר שאחר מזה מי חטאת על הקרדום (עיין "מלאכת שלמה"; "משנה אחרונה"); **אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו כְּדֵי הַזָּיָה** – שיש על הקרדום מים כדי הזאה, והרי מי חטאת שיש בהם כדי הזאה מטמאים במשא (כלים א, ב), מכל מקום **טָהוֹר** – האוחז את הקרדום, שמשנעשתה מצוותם, שוב אין המים מטמאים. יש גורסים: בכנפיו, שאפילו נגע הקרדום במת, והוא אבי אבות הטומאה (כמת עצמו, משום "חרב הרי הוא כחלל") הרי הקרדום עושה את הכנף האחד הנוגע בו אב הטומאה, והכנף השני נעשה ראשון לטומאה, ואינו מטמא את האדם ("אליהו רבא"). כן מבואר שם, שמשנתנו באה להשמיע, שאף על פי שמצוותם ומשאם של המים באים כאחד, טהור, הואיל ולא נשאם קודם שנעשתה מצוותם. **כַּמָּה יְהֵא בַּמַּיִם** – במי החטאת, **וְיִהְיֶה בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה** – לטמא את הנושאם? **כְּדֵי שֶׁיִּטְבּוֹל רָאשֵׁי גִבְעוֹלִין** – של האזוב, **וְיַזֶּה** – היינו חוץ ממה שהאזוב בולע, שאין המים הנבלעים באזוב מצטרפים לכשיעור הזאה; **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: רוֹאִים אוֹתָם** – את המים, **כְּאִלּוּ הֵן עַל אֵזוֹב שֶׁל נְחֹשֶׁת** – שאינו בולע, שאף המים הנבלעים באזוב נחשבים כאילו הם בעין, ומצטרפים לכשיעור הזאה, כדי לטמא את הנושאם, כלומר שהנושא מי חטאת בשיעור, שאילו היו נתונים על אזוב של נחושת היה בהם כדי הזאה, הרי הוא נטמא בהם. ואין הלכה כרבי יהודה.

יום חמישי

באור משנה ו

הַמַּזֶּה בְּאֵזוֹב טָמֵא – כגון באזוב שנלקט לאכילה, שהוא מקבל טומאה (עיין לעיל יא, ח), **אִם יֵשׁ בּוֹ כַּבֵּיצָה** – שזהו שיעור האוכלים לטמא אחרים (עיין "תפארת ישראל"; ועיין ברטנורא שכותב: שזהו שיעור אוכל בין לקבל טומאה בין לטמא אחרים), **הַמַּיִם** – שטבל בהם את האזוב, **פְּסוּלִים** – להזאה, שנטמאו מהאזוב, **וְהַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה** – יש מדייקים ממה שנקטה המשנה "המים פסולים", ולא נקטה "המים טמאים", שמדובר כאן באזוב שלא היה טמא אלא לחטאת, כלומר שהיה באמת טהור, אלא שלא נשמר לשם חטאת (**רמב"ם; "תפארת ישראל"**). **אֵין בּוֹ כַּבֵּיצָה** – אם אין באזוב כשיעור ביצה, **הַמַּיִם כְּשֵׁרִים** – להזאה, שלא נפסלו על ידי טבילת האזוב בהם, לפי שאין אוכל מטמא בפחות מכביצה, **וְהַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה** – אבל ההזאה פסולה, לפי שהאזוב טמא, ונאמר (**במדבר יט, יט**): "והזה הטהור", שיהא האדם המזה טהור והאזוב טהור; **וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ** – אם יש באזוב הטמא שיעור כביצה ונגע באזוב אחר, הריהו מטמאו, **וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה** – כולם נטמאים לחטאת על ידי נגיעה זה בזה, שאין מונים לחטאת ראשון ושני ושלישי, אלא כולם "ראשונים".

באור משנה ז

הַטָּהוֹר לְחַטָּאת שֶׁנִּטְמְאוּ יָדָיו – כגון שנגעו בראשון לטומאה או בכתבי הקודש, שהידים בלבד נטמאות (מדברי סופרים), ולא הגוף. מכל מקום לענין חטאת, כיון שנטמאו ידיו, **נִטְמָא גּוּפוֹ** – כל גופו נטמא, **וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה** – כולם נטמאים לחטאת על ידי שנגעו זה בזה, שאין מונים לחטאת ראשון ושני, כמו שבארנו לעיל.

יום ששי

באור משנה ח

לָגִין שֶׁל חַטָּאת – של מי חטאת, **שֶׁנִּטְמְאוּ אֲחוֹרָיו** – במשקים טמאים (אחורי הכלי היינו צידו החיצון), ודינו שתוכו טהור לשאר טהרות, כגון לתרומה (עיין כלים כה, א; ו); אבל לחטאת אינו כן, אלא כיון שנטמאו אחוריו, **נִטְמָא תּוֹכוֹ** – והוא הדין לקודש (שם שם, ט), אלא שנקטה המשנה "חטאת" משום המשך ההלכה; **וּמְטַמֵּא אֶת חֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה** – כולם נטמאים לחטאת על ידי נגיעה זו, שמתפשטת הטומאה מכלי לכלי אפילו עד מאה, לפי שאין מונים לחטאת ראשון ושני, כמו שבארנו במשנה ו. **הַזּוּג וְהָעִנְבָּל** – הפעמון והמקוש שבתוכו, **חִבּוּר** – לטומאה ולהזאה, ואם היזה על אחד מהם, טהרו שניהם. **כּוּשׁ שֶׁל רוֹבָן** – היינו הפלך שטווים בו את הרובן, והוא מין גומא שעושים ממנו מחצלות, אם נטמא, וצריך להזות עליו, **לֹא יַזֶּה לֹא עַל הַכּוּשׁ** – היינו על המוט של הפלך, **וְלֹא עַל הַפִּיקָה** – שלו, היינו הכדור שבקצה הכוש,

עוֹר שֶׁל עֲרִיסָה שֶׁהוּא מְחֻבָּר לַפִּיקוֹת — חִבּוּר. הַמַּלְבֵּן אֵינוֹ חִבּוּר לֹא לְטֻמְאָה וְלֹא לְטַהֲרָה. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים הַקְּדוּחוֹת — חִבּוּר. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אַף הַחֲרוּקוֹת.

ט הַסִּלִּים שֶׁבַּקַּנְתֵּל, וְהַמִּטָּה שֶׁל טַרְבֶּל, וְקֶרֶן שֶׁל כְּלִיבָה וּקְרָנַיִן שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים, וְשַׁלְשֶׁלֶת הַמַּפְתְּחוֹת, וּשְׁלַל הַכּוֹבְסִים, וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תָּפוּר בְּכַלְאַיִם — חִבּוּר לַטֻּמְאָה, וְאֵינוֹ חִבּוּר לַהַזָּיָה.

י כִּסּוּי מֵחַם שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְשַׁלְשֶׁלֶת — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: חִבּוּר לַטֻּמְאָה, וְאֵינוֹ חִבּוּר לַהַזָּיָה; בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: הִזָּה עַל הַמֵּחַם — הִזָּה הַכִּסּוּי, הִזָּה עַל הַכִּסּוּי — לֹא הִזָּה הַמֵּחַם. הַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהַזּוֹת, חוּץ מִטֻּמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס,

פירוש ברטנורא

הכוש להכבידו קרוי פיקה. בלע"ז פורסל"ו: **ואם הזה**, על אחד מהן בלבד, מוזה. ורמב"ם פירש, לא על הכוש ולא על הפיקה, אלא על קנה הברזל שרגילין לתת בראש הכוש שנקרא צנורא. ועליו מזין מפני שהוא עיקר הכלי, ועולה ההזאה לכוש ולפיקה: **של פשתן חיבור.** שהפלך שטווין בו פשתן דרכו להיות הפיקה מחוברת בכוש: **עור של עריסה.** עור שמשימין בעריסה של קטן ודרכו להיות מחובר בעריסה: **המלבן.** כמין קערות של עץ חקוקות שמכניסין בו כרעי המטה שלא ירקבו מלחלוחית הארץ. ודומה לו בפרק המוכר את הבית בבבא בתרא, מלבנות של כרעי המטה: **אינו חיבור לא לטומאה.** דאם נטמא זה לא נטמא זה: **ולא לטהרה.** דאם הזה על זה לא הזה על זה: **הקדוחות חיבור.** כגון ידות הסכינים שהברזל נכנס לתוך הבית יד של עץ או של עצם ומחובר בו, הוי חבור, נטמא אחד מהן נטמא חבירו, וכן אם הזה על אחד מהן הזה על חבירו. קדוחות, לשון מקדח: **אף החרוקות.** לשון ויחרקו שן (איכה ב'). כלומר אף הידות שהן חדות בראשן ומכנים חודן בנקב שעושין בראש הכלי, כגון בית יד של רומח, אף אלו הוו חיבור. ואין הלכה כרבי יוחנן בן נורי:

ט הסלים שבקנתל. סלים שדרכן להוליך בהן פירות או זבלים על גבי החמור והן מחוברין זה בזה: **מטה של טרבל.** כמין עז של ברזל שדשין בו את התבואה: **קרן של כליבה.** המטה של מתים עושים לה כמין קרן של ברזל וקושרין בו המת שלא יפול. וקורים למטה של מתים כליבה, שהיא עשויה ככלוב של עופות: **וקרנים של יוצאי דרכים.** קרני בהמה וחיה שמוליכים עמהם עוברי דרכים למלאות בהן מים לשתות: **ושלשלת המפתחות.** שלשלת שתולים בה המפתחות: **ושלל של כובסים.** דרך הכובסים לשלול הבגדים זה עם זה הקטן עם הגדול בשביל שלא יאבד: **והבגד שהוא תפור בכלאים.** שתי חתיכות של בגד צמר שתפרן בחוטי פשתן וסופו להפרד משום איסור כלאים, וכן שלל של כובסים סופו להפרד, ואפילו הכי הוי חיבור לטומאה:

י המיחם. קומקום של נחושת שמחממים בו המים: **חוץ מטומטום ואנדרוגינוס.** לפי שהן ספק אשה, ואשה אינה כשרה להזות, דכתיב וטבל במים איש

משניות מבוארות – קהתי

אלא יזה על הצינורא, היינו קנה הברזל שבראש הכוש, שבו פותלים וטווים, מפני שהוא עיקר הפלך (**רמב"ם**); ויש מפרשים: לא יזה לא על הכוש לבדו ולא על הפיקה לבדה, שאינם חיבור, אלא צריך להזות על שניהם (**הר"ש; ברטנורא**); **וְאַם הִזָּה** — על אחד מהם לבדו, **מֻזֶּה** — ונטהר כל הפלך, שבדיעבד חשובים חיבור. **שֶׁל פִּשְׁתָּן** — חלקי הפלך שטווים בו פשתן, **חִבּוּר** — כל חלקיו נחשבים חיבור, לפי שהם יותר מהודקים מאשר חלקי הפלך ששוזרים בו חבלים, הלכך אם צריך הזאה, מזה על אחד מחלקיו, כגון על הכוש או על הפיקה, וכולו נטהר. **עוֹר שֶׁל עֲרִיסָה שֶׁהוּא מְחֻבָּר לַפִּיקוֹת** — עור שנותנים בעריסת תינוק, ודרכו להיות מחובר לכפתורים שבה, **חִבּוּר** — לעריסה, ומזה על העור או על העריסה. **הַמַּלְבֵּן** — של מיטה, היינו דף מרובע שנותנים לתוך חלל המיטה ומניחים עליו את המצעות לשכיבה (כמו שבארנו במסכת כלים יח, ג; עיין רמב"ם בפירושו למשנתנו); ולדעת רוב המפרשים, הכוונה כאן ללוחות חלולים (כעין קערות של עץ חקוקות) שהיו מניחים תחת כרעי המיטה, שלא יירקבו מלחלוחית הקרקע (**הר"ש; הרא"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"**), **אֵינוֹ חִבּוּר** — למיטה, **לֹא לְטֻמְאָה** — שאם נטמא המלבן לא נטמאה המיטה, וכן להיפך, **וְלֹא לְטַהֲרָה** — שאם היזה על זה לא נטהר זה, לפי שהמלבן אינו קבוע במיטה אלא ניטל וניתן לתוכה. **כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים הַקְּדוּחוֹת** — כגון ידות הסכינים, שהן נקובות, והברזל נכנס לתוך הידות, **חִבּוּר** — לטומאה ולהזאה, **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: אַף הַחֲרוּקוֹת** — הידות המשוננות ומחודדות בראשן, שמכניסים אותן לתוך נקב הכלי, כגון ידית החנית, שהיא נכנסת בברזל, אף אלו הן חיבור. אבל תנא קמא סובר, שהחרוקות אינן חיבור להזאה. והלכה כתנא קמא. **ברם**, לענין טומאה הרי הן מכל מקום חיבור אף לדעת תנא קמא (**"משנה אחרונה"**).

באור משנה ט

הַסִّלִּים שֶׁבַּקַּנְתֵּל — קנתל ביוונית הוא אוכף של עץ הנתון על החמור, ובשני צדדיו תלויים סלים (**רח"א**), **וְהַמִּטָּה שֶׁל טַרְבֶּל** — כלי שדשים בו את התבואה, והוא מחובר מכמה חלקים מתפרקים ("טרבל" לשון יווני הוא). **וְקֶרֶן שֶׁל כְּלִיבָה** — ויש גורסים כליכה, והיא מיטת מתים שבראשה בולטת קרן כדי לקשור בה המת שלא יפול (**"הערוך"**), **וּקְרָנַיִן שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים** — כלים בצורת קרנות הנתונות זו בתוך זו, שהולכי דרכים נוטלים אותם עמהם כדי לשאוב בהם מים לשתיה, **וְשַׁלְשֶׁלֶת הַמַּפְתְּחוֹת** — שלשלת שתלויים בה מפתחות, **וּשְׁלַל הַכּוֹבְסִים** — התפירות המעטות שבהן מחברים הכובסים את הבגדים לחבילה אחת, כדי שלא יאבדו את הבגדים הקטנים בכביסה, או כדי שלא להחליפם בבגדים של אחרים, **וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תָּפוּר בְּכַלְאַיִם** — כגון שתי חתיכות של בגד צמר שתפרן בחוט של פשתן, ועומד להפרידן משום איסור כלאיים; כל אלו **חִבּוּר לַטֻּמְאָה** — שאם נטמא סל או חלק מן הטרבל או הקרן של הכליבה, או אחת הקרנות של יוצאי דרכים או מפתח או בגד, אף המחובר לו נטמא, **וְאֵינוֹ חִבּוּר לַהַזָּיָה** — שהזיית מי החטאת צריכה להגיע לכל חלק וחלק שמהם מורכב כל אחד מהדברים שנימנו לעיל, כגון לכל סל וסל, לכל מפתח ומפתח, לכל קרן וקרן, לכל בגד ובגד, ולכל חתיכה וחתיכה.

שבת קודש

באור משנה י

כִּסּוּי מֵחַם שֶׁהוּא מְחֻבָּר לְשַׁלְשֶׁלֶת — הקבועה במיחם (מיחם היינו כלי גדול שמחממים בו מים). **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: חִבּוּר לַטֻּמְאָה** — שאם נטמא הכיסוי נטמא המיחם, ואם נטמא המיחם נטמא הכיסוי, **וְאֵינוֹ חִבּוּר לַהַזָּיָה** — שאם היזה על אחד מהם, לא טהר חברו. **בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים: הִזָּה עַל הַמֵּחַם, הִזָּה** על **הַכִּסּוּי** — אף הכיסוי נטהר בהזאה זו, **הִזָּה עַל הַכִּסּוּי, לֹא הִזָּה** על **הַמֵּחַם** — אין ההזאה על הכיסוי מטהרת את המיחם, עד שיזה עליו, שהמיחם עיקר הכלי והכיסוי טפל לו. **הַכֹּל כְּשֵׁרִים לְהַזּוֹת** — מי החטאת על הטמא, **חוּץ מִטֻּמְטוּם** — שאין ניכרים בו לא סימני זכר ולא סימני נקבה, **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** — שיש בו גם סימני זכר וגם סימני נקבה, **וְהָאִשָּׁה** — שנאמר (**במדבר יט, יח**): "וטבל במים איש טהור והזה", ודרשו: "איש" ולא אשה; ואף טומטום ואנדרוגינוס פסולים משום ספק אשה; **וְתִינוֹק שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת** — שהרי הזאה צריכה כוונה, כמו ששנינו לעיל (משנה ג). אבל קטן שיש בו דעת,

וְהָאִשָּׁה, וְתִינוֹק שֶׁאֵין בּוֹ דַּעַת. הָאִשָּׁה מְסַעֲדַתּוּ וּמַזֶּה, וְאוֹחֶזֶת לוֹ בַּמַּיִם, וְהוּא טוֹבֵל וּמַזֶּה; אִם אָחֲזָה בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת הַזָּיָה — פָּסוּל.

יא טָבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּיּוֹם, וְהִזָּה בַּיּוֹם — כָּשֵׁר. בַּיּוֹם וְהִזָּה בַּלַּיְלָה, בַּלַּיְלָה וְהִזָּה בַּיּוֹם — פָּסוּל. אֲבָל הוּא עַצְמוֹ טוֹבֵל בַּלַּיְלָה, וּמַזֶּה בַּיּוֹם; שֶׁאֵין מַזִּין עַד שֶׁתָּנֵץ הַחַמָּה. וְכֻלָּן שֶׁעָשׂוּ מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר — כָּשֵׁר.

סליק מסכת פרה

פירוש ברטנורא

טהור, איש ולא אשה. טהור, לרבות את הקטן. והזאה יליף מטבילה דאתקוש להדדי: **האשה מסעדתו.** מסייעתו, כדמפרש בסיפא דאוחזת לו במים: **ואם אחזה בידו אפילו בשעת הזאה פסול.** לא מיבעיא בשעת טבילה דכי כתיב איש ולא אשה בטבילה הוא דכתיב, אלא אפילו בשעת הזאה דלא כתיב קרא בהזאה, אפ"ה אם אחזה בידו פסול, דגמרינן הזאה מטבילה:

יא ביום והזה בלילה פסול. דכתיב והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי, ביום ולא בלילה. ואתקש טבילה להזאה, דכתיב וטבל במים איש טהור והזה, מה הזאה ביום אף טבילת אזוב ביום: **טובל בלילה ומזה ביום.** היכא דשהה טבילתו ולא הזה ביום השביעי, כשבא להזות בשמיני או בתשיעי ועשירי יכול להקדים טבילה להזאה. אבל הטובל בשביעי כמצותו, מזה תחלה ואח"כ טובל, דכתיב וחטאו ביום השביעי והדר וכבס בגדיו ורחץ במים: **משעלה עמוד השחר כשר.** דמשם ואילך הוא יום, דכתיב (בנחמיה ד') ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים, וכתיב (שם) והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה:

משניות מבוארות – קהתי

כשר להזות, אף על פי שפסול למילוי מים ולאיסוף אפר, שכן דרשו (מהפסוק שהבאנו לעיל): "טהור" – להכשיר את הקטן **(יומא מג, א).** ואמנם הפסוק האמור באסיפת האפר **(שם שם, ט):** "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור" דרשו: איש – להכשיר את הזר, טהור – לרבות את האשה, והניח – מי שיש בו דעת להניח, יצאו חרש שוטה וקטן, שאין בהם דעת להניח; אבל אם נאמר, שאף מה שנאמר כאן בטבילה ובהזאה "איש טהור" הרי זה בא להכשיר את הזר והאשה, לא היה הכתוב צריך לכתוב כלל "איש טהור", אלא "ולקח אזוב וטבל במים והזה", והיינו יודעים שזה מוסב על הפסוק ההוא, האמור באסיפת האפר, שכן גם דורשים את הכתוב **(שם שם, יז):** "ולקחו לטמא מעפר שריפת החטאת, ונתן עליו מים חיים אל כלי" – כל הפסולים באסיפת האפר פסולים בקידוש, וכל הכשרים באסיפת האפר כשרים בקידוש; אלא על כרחך "איש טהור" הכתוב כאן בא להוציא מן המשמעות של הכתוב שלפניו ("משמע מוציא מיד משמע"), ולחדש מה שאין באסיפת האפר ובקידוש המים; מכאן דרשו, שכנגד זה ששם כשרה אשה, בא הכתוב כאן למעט אשה, וכנגד זה ששם פסול קטן, בא הכתוב כאן לרבות קטן, והואיל והזאה צריכה כוונה, הרי מובן שאין לרבות אלא קטן שיש בו דעת **(עיין גמרא יומא מג, א; ועיין "תורה תמימה" על הכתובים הנ"ל).** **הָאִשָּׁה** – ויש גורסים: והאשה — **מְסַעֲדַתּוּ** – מסייעת לו, **וּמַזֶּה** – כלומר אף על פי שפסולה להזות, מכל מקום מותר לה לסייע למזה, כמו שהמשנה מפרשת והולכת: **וְאוֹחֶזֶת לוֹ בַּמַּיִם** – מסייעת לו לאחוז את הכלי עם מי החטאת, **וְהוּא טוֹבֵל** – בו את האזוב, **וּמַזֶּה** – יש מפרשים, שכוונת המשנה לקטן שיש בו דעת, שהאשה מסייעתו, והוא מזה **(תוספות יומא שם),** וכן כותב הרמב"ם **(הל' פרה י, ו):** "קטן שיש בו דעת שהזה, והאשה מסעדתו, כגון שאחזה לו המים בידו, הזאתו כשרה"; **אִם אָחֲזָה בְּיָדוֹ, אֲפִלּוּ בְּשָׁעַת הַזָּיָה** – וכל שכן בשעת טבילת האזוב, שנאמר בה מפורש "איש", וממנה למדים הזייה בהיקש, **פָּסוּל** – פסולה ההזאה, כאילו נעשתה ההזאה או הטבילה על ידי האשה.

יש גורסים במשנתנו: ותינוק שיש בו דעת (מהר"ם), ומבואר ב"תוספות יום טוב", שלפי גירסה זו, אין הפיסקה נמשכת למעלה, כמו שבארנו במשנה לפי גירסתנו, אלא נמשכת היא למטה: "ותינוק שיש בו דעת – האשה מסעדתו ומזה"..., וכדברי הרמב"ם והתוספות שהבאנו בבאור המשנה. ומכל מקום הרמב"ם גורס כגירסה שלפנינו, אלא שמפרש את הסיפא בקטן שיש בו דעת, לפי שדבר שכיח הוא שקטן זקוק לסיוע, ובאה המשנה ללמד, שרשאית האשה לסייעו ולאחוז לו את המים, ובלבד שלא תאחז בידו בשעת ההזאה. אבל הוא הדין לגדול שהאשה מסעדתו, שאין טעם לחלק.

באור משנה יא

טָבַל אֶת הָאֵזוֹב בַּיּוֹם, וְהִזָּה בַּיּוֹם, כָּשֵׁר – וכך הוא עיקר מצוותו, שנאמר **(במדבר יט, יט):** "והזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי", והוא הדין לטבילת האזוב, שהוקשה טבילה להזאה בכתוב שהזכרנו במשנה הקודמת; ומה שנקטה המשנה "כשר", לשון דיעבד, משום סיפא הוא **(עיין "תוספות יום טוב").** **בַּיּוֹם וְהִזָּה בַּלַּיְלָה** – טבל את האזוב ביום והזה בלילה, **בַּלַּיְלָה וְהִזָּה בַּיּוֹם** – או שטבל את האזוב בלילה והזה ביום, **פָּסוּל** – ההזאה פסולה. **אֲבָל הוּא עַצְמוֹ** – האדם הטמא עצמו, **טוֹבֵל בַּלַּיְלָה** – טובל במקוה בלילה, **וּמַזֶּה בַּיּוֹם** – ומזים עליו ביום; יש מפרשים, ששתי טבילות טובל הטמא, אחת לפני ההזאה, כדי לקבל את ההזאה, ואחת לאחר ההזאה, שיש אחריה הערב שמש, והוא מיטהר בה מטומאתו; ועל אותה הטבילה שלפני ההזאה שנינו כאן: אבל הוא עצמו טובל בלילה, שכשרה היא אף בלילה; אבל הטבילה שלאחר ההזאה אינה אלא ביום, וזהו ששנינו **(מגילה ב, ד),** שלא טובלין ולא מזין אלא ביום **(תוספות מגילה ב, א).** אבל יש מוכיחים מהירושלמי, שבמסכת מגילה אין מדובר בטבילת הטמא אלא בטבילת האזוב במי החטאת, שטובלים ואחר כך מזים, וזו אמנם אינה כשרה אלא ביום. וזהו ששנינו במשנתנו, שטבילת האזוב מצוותה ביום, אבל טבילת הטמא מותרת אף בלילה. והרמב"ם מפרש, שאף טבילת הטמא, כשהיא בזמנה ביום השביעי, אינה אלא ביום, לאחר ההזאה, כמו שנאמר **(במדבר יט, יט):** "וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב". אבל אם לא הוזה עליו ביום השביעי ושהה כמה ימים, טובל בכל עת שירצה בין ביום ובין בלילה. ומזים עליו בין קודם טבילה בין אחר טבילה **(הל' פרה יא, ב).** ומכל מקום ההזאה אינה אלא ביום. **שֶׁאֵין מַזִּין עַד שֶׁתָּנֵץ הַחַמָּה** – אין מצוות ההזאה אלא משהתחילה החמה לנצנץ בראשי ההרים. **וְכֻלָּן** – וכל אלו שמצוותם ביום, **שֶׁעָשׂוּ** – מצוותם, **מִשֶּׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר** – והוא כשיעור שעה לפני הנץ החמה (עיין באורנו למשנה ברכות א, א), **כָּשֵׁר** – בדיעבד, שמשעלה עמוד השחר כבר נחשב יום, ולא אמרו חכמים "עד שתנץ החמה" אלא כדי לצאת מספק לילה, לפי שאין הכל בקיאים מתי מתחיל לעלות עמוד השחר. הפיסקה האחרונה היא כלשון המשנה במסכת מגילה.

רש"י

שבעת ימים קודם יום הכפורים מפרישין כהן גדול — שכל עבודת יום הכפורים אינה כשירה אלא בו. כדיליף בהוריות בפרק בתרא (יב,ב), דכתיב גבי יום הכפורים "וכפר הכהן אשר ימשח אותו". ובגמרא (ו,א) מפרש למה מפרישין. **ללשכת פרהדרין** — כך שמה. ובגמרא מפרש למה נקראת כן. **ומתקינין לו** — ומזמנין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו, אם יארע בו פסול קרי או שאר טומאה המעכבין מלבוא למקדש. **ובעד ביתו** — גבי יום הכפורים כתיב, באחרי מות. **אם כן** — דחיישת למיתה. **אין לדבר סוף** — שמא גם זו תמות. **גמרא שריפת הפרה** — פרה אדומה. **שעל פני הבירה** — לקמיה מפרש מאי בירה. **צפונה מזרחה** — במקצוע מזרחית צפונית של עזרה היתה. **הבירה אשר הכינותי** — אשר זימנתי לה מקום גורן ארונה לבנותה בו. ודוד קאמר ליה להאי קרא בדברי הימים.

ועשה לך — כמו "עשה לך שתי חצוצרות כסף". **כביכול** — אני שמעתי: אם היה ציבור יכול להתכפר בשל יחיד — הייתי רוצה, ואני אומר: לפי שדבר קשה הוא לומר שהקדוש ברוך הוא קץ בישראל, אומר כביכול, כלומר: על כרחינו יאמר כן, כאילו (אי) אפשר לומר כן, וכן כל כביכול שבתלמוד. **בזמן שהן עושין רצונו של מקום** — נקראת העבודה על שמם.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ב עמ' א **שִׁבְעַת יָמִים קוֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים מַפְרִישִׁין** ומרחיקים את **הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל** העתיד לעבוד את כל העבודות ביום הכיפורים **מִבֵּיתוֹ** ומאשתו, ומביאים אותו **לְלִשְׁכַּת פַּרְהֶדְרִין** שבבית המקדש, שהיתה מיוחדת עבור הכהן הגדול. **וּמַתְקִינִין** - מזמינים ומייחדים **לוֹ כֹּהֵן אַחֵר** שיוכל לעבוד את עבודת יום הכיפורים **תַּחְתָּיו** - במקומו, מחשש **שֶׁמָּא יֵאָרַע בּוֹ פְּסוּל** - טומאת קרי או שאר טומאות המעכבות אותו מלבוא למקדש ולעבוד את עבודות יום הכיפורים. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף אִשָּׁה אַחֶרֶת מַתְקִינִין לוֹ,** וזאת מחשש **שֶׁמָּא תָּמוּת אִשְׁתּוֹ** קודם שיגמור את העבודה, וכהן גדול צריך שתהיה לו אשה בשעת העבודה, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ **וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ'** (ויקרא טז יא), ודרשו חכמים, **'בֵּיתוֹ' זוֹ אִשְׁתּוֹ,** ולכן מקדש אשה נוספת ומכניסה לחופה לפני יום הכיפורים. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יהודה, **אִם כֵּן** שבאת לחשוש למיתה אף בזמן מועט, הרי **שאֵין לַדָּבָר סוֹף,** ויש לחשוש שמא תמות אף האשה השניה.

מאחר והמשנה מבארת דין פרישת כהן גדול קודם יום הכיפורים שבעה ימים, מביאה הגמרא דין כעין זה גבי שריפת פרה אדומה הנעשית על ידי כהן טהור, שצריך להפריש את הכהן השורף את הפרה שבעת ימים קודם לכן: **תְּנַן הָתָם** במסכת פרה (פ"ג מ"א), **שִׁבְעַת יָמִים קוֹדֶם שְׂרֵפַת הַפָּרָה** האדומה, שהיו מזין מאפרה לטהר את הטמאים, **הָיוּ מַפְרִישִׁין** את **הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה,** שעיקר מעשה הפרה היה בשריפתה, ומרחיקים אותו **מִבֵּיתוֹ,** ומביאים אותו **לַלִּשְׁכָּה שֶׁעַל פְּנֵי הַבִּירָה,** שהיתה בצד **צְפוֹנָה מִזְרָחָה** של העזרה, **וְלִשְׁכַּת בֵּית הָאֶבֶן הָיְתָה נִקְרֵאת.**

שנינו במשנה זו שהלשכה היתה על פני הבירה. מבארת הגמרא: **מַאי בִּירָה, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מָקוֹם הָיָה בְּהַר הַבַּיִת וּבִירָה שְׁמוֹ. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, כָּל הַמִּקְדָּשׁ כּוּלּוֹ קָרוּי בִּירָה, שֶׁנֶּאֱמַר** בתפילת דוד על שלמה (דה"י א' כט יט) שיזכה לבנות את **'הַבִּירָה אֲשֶׁר הֵכִינוֹתִי'** - אשר זימנתי לה מקום ונכסים לצורך בנייתה, הרי שבית המקדש קרוי בירה.

דף ג עמ' ב **תַּנְיָא,** כאשר נאמר בתורה **'קַח לְךָ',** כגון במלואים ובקטורת (שמות ל לד), פירושו **מִשֶּׁלְּךָ, וְכֵן** כשכתוב **'עֲשֵׂה לְךָ'** כגון בחצוצרות, פירושו **מִשֶּׁלְּךָ,** אבל כאשר כתוב **'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ',** כגון בשמן זית למנורה (שמות כז כ), היינו **מִשֶּׁל צִבּוּר,** דִּבְרֵי **רַבִּי יַאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, בֵּין 'קַח לְךָ' בֵּין 'וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ'** פירושם **מִשֶּׁל צִבּוּר, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר** - מדוע נאמר **'קַח לְךָ',** בלשון יחיד, אלא לרמז שאומר הקדוש ברוך הוא **כְּבִיכוֹל** - אילו היה ציבור יכול להתכפר בקרבן של יחיד, או אז **מִשֶּׁלְּךָ אֲנִי** הייתי **רוֹצֶה יוֹתֵר מִשֶּׁלָּהֶם,** לפי שאינם עושים רצוני, אבל למעשה קח משל ציבור לפי שהם קרבנות ציבור. **אַבָּא חָנָן אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** מצינו סתירה בכתובים מממונו של מי נבנה הארון, אם משל משה או משל ציבור, שכן **כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר 'וְעָשִׂיתָ לְךָ אֲרוֹן עֵץ'** (דברים י א), **וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר 'וְעָשׂוּ אֲרוֹן עֲצֵי שִׁטִּים'** (שמות כה י), **הָא כֵּיצַד,** אלא ודאי הארון נבנה משל ציבור, ושינוי הלשון לרמז בא, **כָּאן** - הפסוק 'ועשו' נאמר **בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם,** ולפיכך נקראת העבודה על שמם, ואילו **כָּאן** - הפסוק 'ועשית לך' נאמר **בִּזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם.** ונמצא שלדעת רבי יונתן קרבנות המלואים היו משל ציבור, ומדוע אין למדים מכך להצריך פרישה לעבודת קרבנות ראש השנה שגם הם משל ציבור.

מקשה הגמרא מברייתא: מֵיתִיבֵי, זָר – שאינו כהן, וְאוֹנֵן – כהן שמת לו אחד מקרוביו ועדיין לא נקבר, שִׁיכּוֹר – כהן ששתה רביעית יין, וְכהן בַּעַל מוּם, כל אלו אם עבדו בְּקַבָּלָה של הדם מהבהמה לכלי שרת, וּבְהוֹלָכָה של הדם למזבח, וּבְזְרִיקָה על המזבח, פָּסוּל הקרבן. וְכֵן אם עבד עבודות אלו, כשהוא יוֹשֵׁב, וְכֵן אם עבד בְּיַד שְׂמֹאל, פָּסוּל הקרבן. הרי מבואר שהולכה בשמאל פוסלת, וקשה לרב ששת. מסיימת הגמרא: תְּיוּבְתָּא.

שואלת הגמרא: איך טעה רב ששת לפשוט שהולכה בשמאל כשירה ושלא כברייתא, וְהָא רַב שֵׁשֶׁת הוּא דְּאוֹתְבֵהּ – והרי רב ששת ידע מברייתא זו, שמצאנו שהקשה לרב חסדא ממנה, דְּאָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת לְאַמּוֹרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא, בְּעֵי מִינַּיהּ מֵרַב חִסְדָּא, הוֹלָכָה בְּזָר מַהוּ, האם צריך דווקא כהן. אָמַר לֵיהּ רב חסדא, כְּשֵׁרָה, וּמִקְּרָא מְסַיְּעֵנִי, שכתוב בפרשת עשיית הפסח אצל יאשיהו 'וַיִּשְׁחֲטוּ הַפֶּסַח וַיִּזְרְקוּ הַכֹּהֲנִים מִיָּדָם וְהַלְוִיִּם מַפְשִׁטִים', ופירוש הכתוב, 'וישחטו הפסח' היינו בזרים, ולאחר שקיבלו הכהנים את הדם, שקבלה בכהן, הוליכו השוחטים הזרים את הדם ליתן לכהן שיזרוק, 'ויזרקו הכהנים מידם', שקיבלו מיד הזרים, ומוכח שהולכה כשירה בזר, וְעל זה מוֹתִיב רַב שֵׁשֶׁת לרב חסדא, שהולכה פסולה בזר מהברייתא האמורה, זָר וְאוֹנֵן שִׁיכּוֹר וּבַעַל מוּם בְּקַבָּלָה וּבְהוֹלָכָה וּבִזְרִיקָה פָּסוּל, וְכֵן יוֹשֵׁב וְכֵן שְׂמֹאל פָּסוּל. הרי שרב ששת ידע ברייתא זו שנאמר בה גם כן שהולכה בשמאל פסולה. מתרצת הגמרא: שכשרצה רב ששת לפשוט ממשנתינו שהולכה בשמאל כשירה עדיין לא שמע ברייתא זו, ורק בָּתַר דִּשְׁמָעֵהּ הֲדַר אוֹתְבֵהּ – הקשה לרב חסדא ממנה.

מקשה הגמרא על גוף הדין השנוי בברייתא שהולכה בזר פסולה: וְהָא רַב חִסְדָּא שאמר הולכה בזר כשירה, קְרָא קָאָמַר – הביא ראיה לדבריו מפסוק, כאמור. מתרצת הגמרא: דְּעָבוֹד מַעֲשֵׂה אִיצְטַבָּא – שהכהנים שקבלו את הדם הניחו אותו בידי הזרים כמו שמניחים על גבי איצטבא, והכהנים הזורקים לקחוהו מידם, והזרים לא עשו עבודת הולכה.

ספק נוסף בענין חפינת הקטורת ביום הכיפורים: בָּעֵי רַב פָּפָּא, חָפַן חֲבֵירוֹ וְנָתַן לְתוֹךְ חָפְנָיו של הכהן גדול, מַהוּ להקטיר מלא חפניו זה, שהתורה אמרה 'וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ וגו' וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא' וגו', והסתפק רב פפא האם 'מְלֹא חָפְנָיו בְּעֵינָן, ש'והביא' נאמר רק על 'מלא חפניו', וְהָא אִיכָּא, שהרי מביא מלא חפניו, ולא נאמר 'ולקח' אלא על הגחלים, אבל לא הקפידה התורה שהוא גם יחפון, אוֹ דִּילְמָא 'וְלָקַח וְהֵבִיא' בְּעֵינָן, שהנאמר בפסוק 'ולקח' הוא גם על 'הקטורת סמים דקה' ועל זה נאמר 'והביא', שאת הקטורת שהוא עצמו לקח 'והביא', וְהָא לֵיכָּא, שהרי הלקיחה לא נעשתה על ידו. תֵּיקוּ.

הגמרא מביאה ספק נוסף בענין חפינת הקטורת: בָּעֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, חָפַן הכהן גדול וָמֵת קודם שהספיק להקטיר, מַהוּ שֶׁיִּכָּנֵס כהן גדול אַחֵר שנתמנה תחתיו כַּחֲפִינָתוֹ זו, ולא יצטרך לחפון שוב.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא לתלמידים כששמע את שאלתו של רבי יהושע בן לוי, בָּא וּרְאֵה שהדור הזה זכה להיות חכם ולשאול כִּשְׁאֵלַת הָרִאשׁוֹנִים, שהרי אני הייתי שואל שאלה זו, ועכשיו שמעתי שרבי יהושע בן לוי שהיה מן הדורות הראשונים גם כן שאל כך.

מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי קָשִׁישׁ מרבי חנינא, שהרי רבי חנינא משתבח שזכה לשאול כהראשונים דהיינו רבי יהושע בן לוי, וְהָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לִי הִתִּיר רַבִּי חֲנִינָא לִשְׁתּוֹת שַׁחֲלַיִּים [–מין ירק ששוחקים אותו ונותנים בו משקין] בְּשַׁבָּת לרפואה, ואין בזה משום איסור רפואה בשבת.

מבררת הגמרא: מה כוונת רבי חנינא להתיר, אם רק לִשְׁתּוֹת, פְּשִׁיטָא, דִּתְנַן, כָּל הָאוֹכָלִין שדרך הבריאים לאכלו, אוֹכֵל אָדָם בשבת, אף שכוונתו לִרְפוּאָה, ולא גזרו בזה משום שחיקת סממנים, וְכֵן כָּל הַמַּשְׁקִין שדרך הבריאים לשתותן שׁוֹתֶה אדם בשבת אף שכוונתו לרפואה, ושחליים דרך בריאים גם כן לשתותם. אֶלָּא בהכרח כוונתו להתיר לִשְׁחוֹק – לטחון וְלִשְׁתּוֹת שַׁחֲלַיִּים בְּשַׁבָּת, ואף שאסור מדאורייתא, דהוי טוחן. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – על איזה אופן הוצרך רבי יהושע לשאול את רבי חנינא על שחיקת השחליים, אִי דְּאִיכָּא סַכָּנְתָּא לחולה אם לא ישתהו, פשוט דמִשְּׁרָא שָׁרֵי, שהרי פיקוח נפש דוחה איסור שבת, וְאִי דְּלֵיכָּא סַכָּנְתָּא, ודאי מִיסַּר אָסִיר. מבארת הגמרא: לְעוֹלָם דְּאִיכָּא סַכָּנְתָּא, וְהֵכִי קָא מִבַּעְיָא לֵיהּ, מִי מִסְּיָא – האם שחליים הם מרפאים דְּנִיחוּל עֲלַיְיהוּ שַׁבְּתָא – שנחלל שבת בשחיקתן, אוֹ לֹא מִסְּיָא וְלֹא נִיחוּל עֲלַיְיהוּ שַׁבְּתָא.

שואלת הגמרא: ומאחר שאין השאלה בדין אלא במציאות, מַאי שְׁנָא – מדוע שאל דווקא את רַבִּי חֲנִינָא. עונה הגמרא: מִשּׁוּם דְּבָקֵי בִּרְפוּאוֹת הוּא, כמו שמצאנו דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מֵעוֹלָם לֹא שְׁאָלַנִי אָדָם לבקש רפואה עַל שהוכה מַכַּת פְּרִדָה לְבָנָה וְחִיָּה – ונשאר לחיות, שמכה כזו ממיתה ואין לה רפואה. ומדבריו אנו למדים שהיה רופא, שהיו מבקשים ממנו רפואות.

מקשה הגמרא: וְהָא קָא חָזֵינַן אנשים שקיבלו מכה מפרדה לבנה דְּחַיֵּי – ונשארו לחיות. מתרצת הגמרא: אֵימָא – אמור בדברי רבי חנינא 'וְחַיֵּית' בלשון נקיבה, וכוונתו על המכה, שמעולם לא ראה מכת פרדה לבנה שהתרפאה. מקשה הגמרא: וְהָא קָא חָזֵינַן דְּמִיתַסֵּי – שמכת פרדה לבנה מתרפאת. מתרצת הגמרא: בְּסוּמְקָן אִינְהוּ – גוף הפרדות אדומות וְחִיְּוָרָן רֵישׁ כַּרְעֵיהוּ – וראשי רגליהן לבנות קָאַמְרִינָן – על פרדות אלו אמר רבי חנינא שאין רפואה למכתן.

הגמרא מסיימת את הקושיא על דברי רבי חנינא שאמר ששאלתו של רבי יהושע בן לוי בשאלת הראשונים: מִכָּל מָקוֹם שְׁמַע מִינָּהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא קָשִׁישׁ מרבי יהושע בן לוי, שכן רבי יהושע בן לוי קרא לרבי חנינא 'רבי', ואם כן איך אפשר לומר שהשתבח רבי חנינא שגם הוא שאל כרבי יהושע בן לוי. משיבה הגמרא: אֶלָּא הָכִי קָאָמַר רבי חנינא על ספיקו של רבי יהושע בן לוי, בא וראה שֶׁאֵלָתָן של אחרונים דהיינו רבי יהושע בן לוי כִּשְׁאֵילָה שֶׁל רִאשׁוֹנִים, שאף אני שאני מן הראשונים הייתי מתקשה בשאלה זו.

מקשה הגמרא: וּמִי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא הָכִי שגם הוא נסתפק בחפן ומת מהו שיכנס אחר בחפינתו, וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא, 'בְּפַר' וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר, נאמר בפרשת יום הכיפורים 'בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת' ולמד מן הכתוב 'בפר' שהכהן הגדול צריך להכנס לפני ולפנים בפר חי, ולא בדמו של פר לאחר שחיטתו, ולכן אם מת הכהן גדול ביום הכיפורים אחר שחיטת פרו, הכהן הבא תחתיו צריך להביא פר אחר לשחטו, וְעוד אָמַר רַבִּי חֲנִינָא דין אחר, קְמוֹרֶת שֶׁשִּׁינה את הסדר וְחָפְנָהּ קוֹדֶם שְׁחִיטַת הַפָּר, לֹא עָשָׂה בחפינתו וְלֹא בְּלוּם, ואם כן לא שייך הספק של 'חפן ומת מהו שיכנס אחר בחפינתו', שכיון שחפן, ודאי כבר שחט את הפר, והכהן הנכנס תחתיו צריך להביא פר אחר, בכדי שיכנס 'בפר' חי, ואינו יכול להיכנס בחפינתו של ראשון שהרי היא היתה לפני שחיטת הפר השני, וצריך שתהא החפינה לאחר שחיטת הפר, והיאך אמר רבי חנינא ששאילתו זו של רבי יהושע בן לוי, שאל הוא עצמו.

מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר רבי חנינא, מִדְּקָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ לרבי יהושע בן לוי הָא – ספק זה, בחפן ומת מהו שיכנס אחר בחפינתו, מִכְּלָל דְּקָסָבַר שיכול הכהן להיכנס 'בְּפַר' וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר שממנו יזה את דמו, שאם היה סובר שצריך להביא דווקא פר חי ולשחטו, אם כן צריך להביא פר אחר כשנכנס לעבודה, שהרי נכנס אחר שהכהן הראשון שחט את פרו, ואם כן ודאי שאינו יכול להכנס בחפינתו של ראשון שהיתה קודם שחיטת פרו לפי סדר העבודה, וּלְמַאי דְּסָבְרָא לֵיהּ לרבי יהושע בן לוי, יפה שאל, וְשֵׁאֵילָתוֹ כִּשְׁאֵילַת הָרִאשׁוֹנִים החולקים עלי וסוברים 'בפר' ואפילו בדמו של פר, שגם להם נשאלה שאלה זו.

הגמרא חוזרת לדון בגוף הספק: מַאי הֲוֵי עֲלֵהּ באופן שחפן ומת, מהו שיכנס אחר בחפינתו. אָמַר רַב פָּפָּא, דין זה תלוי בספק בדין האם מלבד החפינה שבחוץ [ממחתת הקטורת לתוך חפניו], חוזר וחופן גם בפנים [שמחזיר את הקטורת מהכף לחפניו ונותנן במחתה מתוך חפניו], אִי נפשוט שחוֹפֵן וחוֹזֵר וְחוֹפֵן, כאן חֲבֵירוֹ נִכְנָס בַּחֲפִינָתוֹ, דְּהָא מִקַּיְּימָא חֲפִינָה בכהן השני בחפינה שבפנים, אבל אִי אֵין חוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן, כאן תִּבְעֵי לָךְ האם הועילה לו החפינה של הכהן הראשון. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פָּפָּא,

המשך בעמוד לט

רש"י

זר ואונן שיכור ובעל מום — כולהו נפקי לן מקראי דמחלי עבודה, בפרק שני דזבחים (טז,א). **וכן יושב** — דבעי "לעמוד לשרת" (דברים יח). **והא רב ששת הוא דאותבה** — להא מתניתין, לאמוריה דרב חסדא, כדמפרש ואזיל, אלמא שמיעא ליה, והיכי טעי למיפשט דכשרה בשמאל? ויזרקו הכהנים הדם וקבלו הדם מיד הכהן המקבל, והוליכוהו אל הזורק, ומתיב רב ששת גרסינן. **בתר דשמעה** — דאותבוה ניהליה הכא, הדר אותבה איהו לרב חסדא. **מעשה איצטבא** — המקבלים היו מושיבים את הדם ביד הזורים, ואין הזורים מקרבין אותו לצד המזבח כלל, אלא מושיבים הדם על ידם כאשר על גבי איצטבא. **או דילמא ולקח והביא** — ד"ולקח" נמי אמלא חפניו קאי. **מהו שיכנס אחר** — כהן המשמש תחתיו, מהו שיכנס לפנים בחפינה זו שנתן הראשון לתוך הכף, ואין צריך לחזור ולחפוץ? **אמר ר' חנינא** — לתלמידים: בא וראה שהדור האחרון זוכה להתחכם כדורות הראשונים, שאף אני הייתי שואל שאילה זו, ועבשיו שאלה ר' יהושע בן לוי שהוא מן הראשונים. **שחליים** — קרשו"ן. לשחוק — ולשתות. **אימא וחיית** — המכה. **שמע מינה** — דר' יהושע בן לוי לא הוה קשיש, מדקרי ליה רבי, דקאמר: לי התיר ר' חנינא. ולא היה דרך הזקנים לומר על הבחורים רבי, אלא לי התיר חנינא היה אומר. כלומר: לי אמר חנינא שהיא רפואה. **אלא הכי קאמר** — ר' חנינא לתלמידיו: בא וראה ששאלתן של אחרונים כשאלתי, שאני מן הראשונים, שאף אני הייתי מתקשה. **ומי אמר ר' חנינא הכי** — מי מספקא ליה אי נכנס אחר בחפינתו אי לא? **בפר ולא בדמו של פר** — "בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר" (ויקרא טז) ולא בדמו של פר, שאם שחט פרו ומת — אין המשמש תחתיו נכנס באותו דם לפנים, אלא צריך להביא פר אחר ולשחוט וכיון דצריך להביא פר אחר — צריך לחפון לאחר שחיטתו. **ואמר ר' חנינא** קטורת **שחפנה** קודם **שחיטה לא עשה ולא כלום** — שכן סדר העבודות. בענין חפן ומת נמי אי אפשר שלא שחט פרו תחילה, וזה הבא אחריו צריך להביא פר אחר! ואי אמרת יכנס בחפינתו של ראשון — נמצאת חפינה זו קודם שחיטת פרו של שני. **הכי קאמר ר' חנינא** — מדקא מבעיא ליה לר' יהושע בן לוי הא — מכלל דסבירא ליה דאין צריך להביא פר אחר, דאם כן — הויא לה קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר. **ולמאי דסבירא ליה** — יפה שאל כשאילת הראשונים, אותן שנחלקו עלי בפר ואפילו בדמו של פר, אף להן נשאל שאילה זו. **מאי הוי עלה** — חפן ומת, מהו שיכנס אחר בחפינתו. **אי חופן חוזר וחופן** — אי מפשטא לן בעיין דאיבעיא לן גבי חפינת פנים, אם צריך לחזור ולחפון או לא, ותימצי לומר דצריך לחזור ולחפון — חבירו נכנס בחפינתו, דהא מיקיימא חפינה. **אדרבה אי חופן וחוזר וחופן** — אז אין חבירו נכנס בחפינתו, שאי אפשר שלא יחסיר חבירו ושלא יותיר חפניו של ראשון שוין לחפניו של שני.

כיצד

תוספות

זר ואונן ושיכור — בסוף פרק קמא דזבחים (יד,א) נמי מייתי לה, ופירש שם רש"י: שיכור — שתויי יין. והקשה רבינו חיים כהן זצ"ל, דבסוף פרק "אלו מומין" (בכורות מה,ב) תנן: החרש והשוטה והשיכור פסולין באדם וכשרים בבהמה וכו'. ופריך בגמרא: שיכור אחולי מחיל עבודה, ובהדי מומי בעי למיחשביה! ומוקי לה בשאר דברים המשכרים, ודלא כרבי יהודה דאמר חייב מיתה אף בשאר דברים המשכרים. על כן פירש רבינו חיים דהכא נמי מיירי בשאר דברים המשכרים. ורבינו יצחק בן אברהם פירש דפירוש רש"י עיקר, ואדרבה מהתם יש ראיה לפירושו, מדפריך סתמא שיכור אחולי מחיל עבודה וכו' אלמא: דסתם שיכור מיירי בשתויי יין, והתם דקשיא ליה בהדי מומין בעי למיחשביה — להכי מוקי ליה בשאר דברים המשכרים, אבל הכא דקתני ליה בהדי מחללי עבודה — נוקמיה בשתויי יין, כמו סתם שיכור דבכל דוכתא. **בעי** רב פפא חפן חבירו ונתן לתוך חפניו מהו מלא חפניו בעינן וכו' — תימה לי: הא איבעיא ליה לעיל כבר כי האי גוונא גבי בין הבינייים! ויש לומר: באם תמצא לומר קאמר, אם תמצא לומר בין הבינייים לא — דלא קרי ביה "ולקח והביא" כיון דלא אתי מכח גברא, הכא מאי? מי אמרינן: אף על גב דלאו איהו חפן — מכל מקום כיון דמכח גברא קאתי שפיר דמי, ושפיר קרינן ביה ולקח הלוקח מי שהוא וישים בחפניו של כהן גדול, והדר נעייל הוא וקרי ביה "מלא חפניו והביא" או דילמא "ולקח והביא" בעינן — שהלוקח יביא. **אי** חופן וחוזר וחופן נכנס חבירו בחפינתו — תימה: אי חובה הוא לחפון פעמיים אחד מבחוץ ואחד מבפנים — היכי עייל חבריה בחפינתו? מכל מקום הרי לא חפן כהן אחד תרי זימני! ונראה דהכי פירושו: אי חופן וחוזר וחופן, לפי שמן התורה אין לדבר קצבה, שיכול לחפון כל כך פעמים כמו שירצה, ובלבד שלא יחסיר ולא יותיר, ולהכי תקינו רבנן שיחזור ויחפון בפנים שמא נתפזר לו מן הקטורת בדרך ונחסר קצת — ואם כן חפן ונתן לתוך הכף, ומת בחוץ — חוזר חבירו וחופן פעם שנית, וחוזר ונותן לכף ונכנס, דקרינן ביה "מלא חפניו והביא" דליכא אלא הבאה אחת. ואי אין חופן וחוזר וחופן, משום דמשמע "מלא חפניו" חד אמר רחמנא ולא תרי זימני מלא חפניו — אם כן אין חבירו נכנס בחפינתו.

והאיכא

מֵיתִיבִי: זָר, וְאוֹנֵן, שִׁיכּוֹר, וּבַעַל מוּם, בְּקַבָּלָה וּבְהוֹלָכָה וּבִזְרִיקָה - פָּסוּל. וְכֵן יוֹשֵׁב, וְכֵן שְׂמֹאל - פָּסוּל! - תִּיוּבְתָּא. - וְהָא רַב שֵׁשֶׁת הוּא דְּאוֹתְבָהּ, דַּאֲמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת לְאָמוֹרֵיהּ דְּרַב חִסְדָּא: בְּעֵי מִינֵּיהּ מֵרַב חִסְדָּא: הוֹלָכָה בְּזָר מַהוּ? - אָמַר לֵיהּ: כְּשֵׁירָה, וּמִקְּרָא מְסַיְּיעֵנִי "וַיַּשְׁחֵטוּ הַפֶּסַח וַיִּזְרְקוּ הַכֹּהֲנִים מִיָּדָם וְהַלְוִיִּם מַפְשִׁטִים". וּמוֹתִיב רַב שֵׁשֶׁת: זָר, וְאוֹנֵן, שִׁיכּוֹר, וּבַעַל מוּם, בְּקַבָּלָה וּבְהוֹלָכָה וּבִזְרִיקָה - פָּסוּל, וְכֵן יוֹשֵׁב וְכֵן שְׂמֹאל פָּסוּל! - בָּתַר דִּשְׁמַעָהּ הֲדַר אוֹתְבָהּ. - וְהָא רַב חִסְדָּא קְרָא קָאֲמַר! - דְּעָבוּד מַעֲשֵׂה אִיצְטַבָּא. בְּעֵי רַב פַּפָּא: חָפַן חֲבֵירוֹ וְנָתַן לְתוֹךְ חָפְנָיו מַהוּ? "מְלֹא חָפְנָיו" בָּעֵינַן - וְהָא אִיכָּא, אוֹ דִּילְמָא "וְלָקַח וְהֵבִיא" בָּעֵינַן - וְהָא לֵיכָּא? - תֵּיקוּ. בְּעֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: חָפַן וָמֵת, מַהוּ שֶׁיִּכָּנֵס אַחֵר בַּחֲפִינָתוֹ? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: בֹּא וּרְאֵה שְׁאֵלַת הָרִאשׁוֹנִים. לְמֵימְרָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי קָשִׁישׁ? - וְהָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לִי הִתִּיר רַבִּי חֲנִינָא לִשְׁתּוֹת שַׁחֲלַיִּים בַּשַּׁבָּת! לִשְׁתּוֹת? פְּשִׁיטָא, דִּתְנַן: כָּל הָאוֹכְלִין אוֹכֵל אָדָם לִרְפוּאָה, וְכָל הַמַּשְׁקִין שׁוֹתֶה! אֶלָּא: לִשְׁחוֹק וְלִשְׁתּוֹת שַׁחֲלַיִּים בַּשַּׁבָּת. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאִיכָּא סַכַּנְתָּא - מִשְּׁרָא שָׁרֵי, וְאִי דְּלֵיכָּא סַכַּנְתָּא - מֵיסַר אֲסִיר! - לְעוֹלָם דְּאִיכָּא סַכַּנְתָּא, וְהָכִי קָא מִבְּעָיָא לֵיהּ: מִי מַסְיָא דְּנִיחוּל עֲלֵיהוּ שַׁבְּתָא, אוֹ לָא מַסְיָא, וְלָא נִיחוּל עֲלֵיהוּ שַׁבְּתָא. מַאי שְׁנָא רַבִּי חֲנִינָא? - מִשּׁוּם דְּבָקֵי בִּרְפוּאוֹת הוּא, דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מֵעוֹלָם לֹא שְׁאֵלַנִי אָדָם עַל מַכַּת פִּרְדָּה לְבָנָה וְחִיָּה. - וְהָא קָא חָזֵינַן דְּחַיֵּי! - אֵימָא: וְחַיֵּית. - וְהָא קָא חָזֵינַן דְּמִיתָסֵי! - בְּסוּמְקָן אִינְהוּ, וְחִיוְרָן רֵישׁ כַּרְעֵיהוּ קָאָמְרִינַן. מִכָּל מָקוֹם שְׁמַע מִינָּהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא קָשִׁישׁ. אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: שְׁאֵלָתָן - כִּשְׁאֵילָה שֶׁל רִאשׁוֹנִים. - וּמִי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא הָכִי? וְהָאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: בְּפַר - וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר. וְאָמַר רַבִּי חֲנִינָא: קְטוֹרֶת שֶׁחָפָנָהּ קוֹדֶם שְׁחִיטַת הַפָּר - לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם! - הָכִי קָאָמַר: מִדְּקָא מִיבָּעְיָא לֵיהּ הָא - מִכְּלָל דְּקָסְבַר בְּפַר - וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר, וּלְמַאי דְּסִבְרָא לֵיהּ - שְׁאֵילָתוֹ כִּשְׁאֵילַת הָרִאשׁוֹנִים, מַאי הֲוֵי עֲלָהּ? אָמַר רַב פַּפָּא: אִי חוֹפֵן חוֹזֵר וְחוֹפֵן - חֲבֵירוֹ נִכְנָס בַּחֲפִינָתוֹ, דְּהָא מִקַּיְּימָא חֲפִינָה. אִי אֵין חוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן - תִּבְעֵי לָךְ. - אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרַב פַּפָּא: אַדְּרַבָּה, אִי חוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן - לֹא יִכָּנֵס אַחֵר בַּחֲפִינָתוֹ, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַחְסֵר וְשֶׁלֹּא יוֹתִיר. וְאִי אֵין חוֹפֵן חוֹזֵר וְחוֹפֵן - תִּבְעֵי לָךְ. דְּאִיבַּעְיָא לְהוּ: חוֹפֵן חוֹזֵר וְחוֹפֵן אוֹ לֹא? תָּא שְׁמַע: כָּךְ הָיְתָה מִידָּתָהּ. מַאי לָאו: כְּשֵׁם שֶׁמִּדָּתָהּ מִבַּחוּץ - כָּךְ מִדָּתָהּ מִבְּפָנִים! - לֹא, דִּילְמָא שֶׁאִם רָצָה לַעֲשׂוֹת מִדָּה - עוֹשֶׂה. אִי נַמִּי: שֶׁלֹּא יַחְסֵר וְשֶׁלֹּא יוֹתִיר. תָּא שְׁמַע:

כיצד

לא מקבלים השפעה מהעולם אלא אדרבה, עושים מהעולם כלי לאלוקות.

משיחת ליל ל"ג בעומר ה'תש"י

והאיכא קמיצה — ומה שמקשה רבינו יצחק: דבפרק קמא דמנחות (יא,א) אמרינן גבי מנחת מאפה ומחבת ומרחשת — זו היא עבודה קשה שבמקדש, ובפרק "כל המנחות באות מצה" (שם נד,א) אמרינן: אין לך שקשה לקמיצה יותר ממנחת חוטא. נראה לי דהנך שלשה דקא חשיב הכא עבודות קשות הם לכהן לעשות, שיש בהן צער; מליקה — למלוק בצפורנו לחתוך המפרקת, וכן קמיצה דמנחת מאפה — שיש לו צער לכהן למחוק בגודלו מלמעלה ובאצבע קטנה מלמטה ולהשוות דבר קשה, וכן בחפינה כדמפרש שנוטל הבוך בשיניו. ועוד מפרש לקמן: שהיה צריך ליזהר מאד שלא יכוה מחום הגחלים. אבל גבי מנחת חוטא לא קאמר אין לך עבודה קשה יותר ממנחת חוטא — אלא קשה לקמיצה קאמר, לפי שאין מגובלת, אין יכול להשוות בשעת קמיצה, אבל צער אין לו.

שאני התם דיליף שה שה מפסח — מכאן יש לדקדק דהא דקאמר רבא ב"מרובה" (בבא קמא עז,ב): זה בנה אב כל מקום שנאמר שה — אינו אלא להוציא את הכלאים, היינו שה (דפסח), כדאמרינן הכא דילפינן מיניה שה דפטר חמור. וב"מרובה" מסקינן דבנין אב דרבא לפטר חמור איצטריך, וכדתנן: אין פודין לא בעגל וכו'. ולא כמו שפירש רש"י בפרק "אותו ואת בנו" (חולין עח,ב) דבנין אב דרבא מ"שה כשבים ושה עזים" — עד שיהא אביו ואמו שניהם כשבים או שניהם עזים. ועוד קשה לפירושו מההיא ד"מרובה" גופה, דפריך התם: ולרבי אלעזר דמתיר בכלאים מפני שהוא שה, בנין אב דרבא למאי אתא? ומשני: לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא, ודלא כרבי יהושע. דאי רבי יהושע — מ"שה כשבים ושה עזים" נפקא. שמע מינה דבנין אב דרבא לא הוי מ"שה כשבים ושה עזים". על כן נראה כמו שפירשתי, דמשה דפסח נפקא. אבל תימה: דרבא קרי ליה בנין אב, ובן בג בג פרק קמא דבכורות (יב,א) קרי ליה גזירה שוה, דקאמר: נאמר כאן "שה" ונאמר להלן "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו וכו'. ועוד: מאי שנא דנקט רבא להוציא כלאים טפי מטריפה ושחוטה? ועוד: דב"אותו ואת בנו" דכתיב ביה שה למעט טריפה, כמו שהיינו ממעטים כלאים, אי לאו דכתיב "או שה" — לרבות הכלאים, כדאיתא בפרק "אותו ואת בנו" וב"מרובה", אלמה תנן: אותו ואת בנו נוהג בטריפה? ואפילו רבי שמעון לא פטר בטריפה אלא משום דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, אבל ממשמעות שה — לא פטר לא באותו ואת בנו, ולא בתשלומי ארבעה וחמשה. וכן רבי יוחנן, אמאי מחייב בארבעה וחמשה מוכר את הטריפה? ועוד: רבי אלעזר דמתיר בכלאים לפדות, ומוקי בנין אב דרבא לטמא שנולד מן הטהור, מנא ליה דאין פודין בשחוטה וטריפה? ועוד: כי פריך ב"מרובה" לרבי אלעזר בנין אב דרבא למה לי, לימא דאיצטריך למעוטי שחוטה וטריפה! וליכא למימר דהני בלא בנין אב נפקא ממשמעותא דשה דהני לאו שה נינהו, דהאמר בשמעתא דפר שחוט נמי מיקרי פר! ויש לומר: דבנין אב דרבא וגזירה שוה לאו חדא מלתא היא, אלא דתרוייהו נפקי מפסח, דכתיב "שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם ומן הכבשים ומן העזים תקחו". והשתא בנין אב דרבא נפיק מיתורא ד"מן הכבשים ומן העזים" דמשמע עד שיהא אביו כבש ואמו כבשה, דמגזירה שוה לא הוה מסתבר למעוטי כלאים, דהוה שרינן לה כרבי אלעזר אי לאו משום בנין אב מפני שהוא שה, והוה מרבינן ליה מ"תפדה" "תפדה" ריבה. ואף על גב דטריפה ושחוטה מיקרו שה, ולא מרבינן להו, כלאים מסתבר להו לרבויי אבל מבנין אב ד"מן הכבשים" ממעיט שפיר, דלגופיה דפסח לא איצטריך, דמשאר קדשים נפקא דממעטינן בהו כלאים מ"שור או כשב או עז" ואף על גב דהאי קרא דמן הכבשים במצרים נאמר, ועדיין לא נאמרו קדשים — מכל מקום בתר דנכתבו קדשים לא איצטריך למיכתב להאי קרא, אלא זה בנה אב שכתב "שה" וכתב אצלו "מן הכבשים" כל מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא הכלאים. ואם תאמר: תמים דכתיב בהאי קרא למה ליה? תיתי משאר קדשים! נראה לי דאיצטריך לכדדרשינן בפרק שני דזבחים (כה,ב): הצורם אוזן הפר ואחר כך קיבל דמו — פסול, שנאמר "ולקח מדם הפר" — הפר שהיה כבר, אין לי אלא קדשי קדשים, קדשים קלים מניין? דכתיב "זכר תמים בן שנה יהיה לכם" — שיהו כל הוייותיו תם ובן שנה. ואף על גב דפריך עלה מכל הזבחים שנשתייר בהם כזית חלב זורק הדם, אלמא לא בעינן שלם בשעת זריקה, ומשני: תרגמא אבן שנה. נהי דכל הויותיו לא בעינן שיהא תם — קבלה מיהו נמר מיניה, דילמד סתום מן המפורש. כיון דגלי לן בפר דבעינן שיהא תם בשעת קבלה. והשתא ניחא לרבי אלעזר, אף על גב דשרי בכלאים ולא מוקי בנין אב לפטר חמור — אסר באחריני מגזירה שוה. והא דקאמר התם: נאמר כאן "שה" ונאמר להלן "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו לאו דווקא, דכלאים לא מגזירה שוה נפקא אלא מבנין אב, אלא ניחא ליה לבלול כולם יחד — דהא עגל וחיה נמי לא נפקי מגזירה שוה אלא ממשמעות דשה — וניחא נמי הא דאותו ואת בנו נוהג בטריפה וכן תשלומי ארבעה וחמשה. דבנין אב לא הוי אלא מכלאים. ואם תאמר: מכל מקום ליתי בגזירה שוה ד"שה" "שה" כדילפינן פדיון פטר חמור! יש לומר: דשה דידהו לא מופנה לגזירה שוה. ותימה: דקא דייק ב"מרובה": בנין אב דרבא למה ליה? אי לקדשים — בהדיא כתב בהו. ומשמע, דאי לא הוה כתב בהו בהדיא, אלא ילפינן בנין אב דרבא — הוה ניחא ליה, ואמאי? הא אי לא כתב בקדשים — אז לא היה מיותר מן הכבשים ומן העזים, דהוה צריך למעוטי כלאים בגופיה! ואומר רבינו יצחק: דדרך הגמרא להקשות כן, לפי מה שלא פירש רבא בבנין אב שלו, והכי קאמר: אי לקדשים, ותימה ד"מן הכבשים ומן העזים" מיותר בלא מילף מקדשים אלא מקרא אחריני, אפילו אי אמרינן הכי — לא ניחא, דהא בהדיא כתב בהו. וכי האי גוונא איכא בכתובות בפרק "נערה" (כתובות מו,ב) ובריש מסכת קידושין (ג,ב) גבי כסף קידושיה מנלן דאבוה הוה, אי מבושת ופגם, ואף על גב דבושת ופגם גופייהו לא קיימא לן בכתובות בפרק "אלו נערות" (כתובות מ,ב ושם) דאבוה הוו אלא מקדושין, דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין, אלא לרווחא קאמר גמרא: אפילו אם תמצא לומר בושת ופגם מקרא אחרינא נפקא — לא מצי למילף כסף קידושיה מהתם, דמה להנך — שכן אבוה שייך בגוייהו. מיהו, יש פירושים הרבה לשם, ואין להאריך כאן בזה. ולא ידענא מאי קשה מההיא ד"מרובה", דאפילו אי לא מייתר "מן הכבשים" אלא משום דגמרינן מקדשים — ניחא, הא דקאמר אי לקדשים אי לא הוה כתב בהדיא בהו הוה אמרינן נהי דאיצטריך "מן הכבשים" לגופיה, קדשים גמרינן שפיר מהכא, דקדשים מקדשים גמרינן בהיקשא ד"וזאת התורה לעולה" וגו'. ואם תאמר: מאי קמיבעיא ליה בפרק קמא דבכורות (יב,א) לרבנן דאסרי בכלאים מהו לפדות בנדמה, והא כלאים לא ממעטינן מגזירה שוה אלא מבנין אב, ואם כן נדמה מהיכא תיתי? ויש לומר: כיון דכלאים הוה מיסתבר לרבויי מ"תפדה" "תפדה", ואתא בנין אב למעוטי — מהשתא נמעט נמי נדמה מגזירה שוה, ונימא דגזרה שוה דווקא, ולא נרבייה מ"תפדה" "תפדה".

איתיביה

כיצד הוא עושה — חפינה שניה שבפנים מן הבזך לתוך חפיניו, אוחז את ראש הבזך בראשי אצבעותיו, לאחר שהניח את המחתה בארץ וידה של בזך כלפי בין זרועותיו, ומעלה בשני גודליו ומושך את ידה בגודליו לצד גופו מעט מעט עד שמגיע ראש ידה לבין אצילי ידיו, וראש הבזך מגיע לגובה פס ידו, וחוזר ומחזירה דרך צדה לתוך חפניו, וצוברה על הגחלים. **נימנין** — על הפסח מי שרוצה לימנות, ומושך ידיו ממנו מי שרוצה לימשך, עד שישחט. **ואם איתא** — דלאחר שחיטה נמי קרינן ביה על השה — עד שיזרק מיבעיא ליה. **ואם ימעט הבית** — אם בעו מנויין להימעט ולמשוך את ידיהם. מהיות משה — בעוד שהווייתו קיימת יתמעטו, ולא משישחט. אין פודין — פטר חמור. **לא בעגל ולא בחיה** — ד"שה" כתיב. **ולא** — בשה שחוטה. **ולא בכלאים** — דעז ורחל, ואף על גב דמשני צדדיו הוא שה. **ולא בכוי** — דתיש וצבייה. קתני מיהת ולא בשחוטה, אלמא: שחוטה לאו שה הוא.

והוציא

כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹחֵז אֶת הַבָּזֶךְ בְּרֹאשׁ אֶצְבְּעוֹתָיו, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: בְּשִׁינָּיו, וּמַעֲלֶה בְּגוּדְּלוֹ, עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵין אַצִּילֵי יָדָיו. וְחוֹזֵר וּמַחֲזִירָהּ לְתוֹךְ חָפְנָיו, וְצוֹבְרָהּ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עֲשָׂנָהּ שׁוֹהֶה לָבוֹא. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מְפַזְּרָהּ, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עֲשָׂנָהּ מְמַהֵּרֶת לָבוֹא. וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. - זוֹ הִיא וְתוּ לֹא? וְהָא אִיכָּא מְלִיקָה, וְהָא אִיכָּא קְמִיצָה! - אֶלָּא: זוֹ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ. שְׁמַע מִינָּהּ: חוֹפֵן וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן, שְׁמַע מִינָּהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: שָׁחַט וָמֵת, מַה הוּא שֶׁיְּכַנֵּס אַחֵר בְּדָמוֹ? מִי אָמְרִינַן: בְּפַר - וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר, אוֹ דִּילְמָא: בְּפַר - וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר? רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: בְּפַר וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: בְּפַר וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר. רַבִּי אַמִּי אָמַר: בְּפַר וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר, רַבִּי יִצְחָק אָמַר: בְּפַר וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר. אִיתִיבֵיהּ רַבִּי אַמִּי לְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא: נִמְנִין וּמוֹשְׁכִין יְדֵיהֶן מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט, וְאִם אִיתָא - עַד שֶׁיִּזְרוֹק מִיבָּעֵי לֵיהּ! שָׁנֵי הָתָם דִּכְתִיב "מִהְיוֹת מִשָּׁה" - מִחְיוּתָהּ דְּשָׁה. - מְתִיב מָר זוּטְרָא: אֵין פּוֹדִין לֹא בְּעֵגֶל וְלֹא בְּחַיָּה, וְלֹא בִּשְׁחוּטָה, וְלֹא בִּטְרֵיפָה, וְלֹא בְּכִלְאַיִם, וְלֹא בְּכוּי, אֶלָּא בְּשֶׂה! - שָׁאנֵי הָתָם, דְּיָלֵיף שֶׂה שֶׂה מִפֶּסַח. - אִי מַה לְהַלָּן זָכָר תָּם וּבֶן שָׁנָה - אַף כָּאן זָכָר תָּם וּבֶן שָׁנָה? תַּלְמוּד לוֹמַר "תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה" רִיבָּה. - אִי תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה רִיבָּה - אֲפִילּוּ כּוּלְּהוּ נַמִּי! - אִם כֵּן, שֶׂה מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ?

איתיביה

התקווה חזקה שכל אחד ואחד מכם ימשיך וילך בכוח זה בהתקשרות ודבקות אמיתית, בדרך התורה והמצוות בחיות וחום חסידותיים, מוסיף והולך.

ממכתב י"ב סיוון, ה'תשכ"ב

שנינו ברייתא שמבררת **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה** חפינה שניה שבפנים, שחפינה ראשונה שבחוץ חופן מתוך מחתה מלאה קטורת והיה בה הרבה יותר ממלא חפניו, אבל בחפינה שבפנים לא היה בכף אלא מלא חפניו ואי אפשר לחפון מתוך הכף כל מה שבכף, והיה צריך להריק הכף לתוך חפניו. מבארת הברייתא: לאחר שהניח בארץ את המחתה של הגחלים שהיתה בימינו, **אוֹחֵז אֶת הַבָּזָךְ** – הכף של מלא חפניו קטורת שהיתה בשמאלו **בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו** של שני ידיו, כשבית ידה של הכף כלפי גופו, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים בְּשִׁנָּיו** היה אוחזו את הכף, **וּמַעֲלֶה** ומושך את יד הכף **בְּגוּדְלוֹ** – בשני אגודליו לצד גופו מעט מעט **עַד שֶׁמַּגִּיעַ** הבית יד **לְבֵין אֲצִילֵי יָדָיו** בין שני מרפקיו, ובהם תופס את הכף, ושפת הכף האחרונה מגיעה לראש כפות ידיו **וְחוֹזֵר וּמַחֲזִירָהּ** ומטה את הכף עד שמערה כל הקטורת **לְתוֹךְ חָפְנָיו**, **וּכְשֶׁמַּנִּיחַ** הקטורת מחפניו על הגחלים **צוֹבְרָהּ** – מניח כולה במקום אחד ואין מפזרה על פני כל המחתה **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עֲשָׁנָהּ שׁוֹהֶה לָבוֹא**, שדבר הצבור אינו נשרף במהרה ואין העשן עולה מיד, ועושה כן כדי שלא ימות בעשן, **וְיֵשׁ אוֹמְרִים, מְפַזְּרָהּ** על פני כל המחתה **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עֲשָׁנָהּ מְמַהֶרֶת לָבוֹא**, ויתמלא הבית עשן ולא יזונו עיניו מבית קדשי הקדשים. מסיימת הברייתא: **וְזוּ** – עבודת החפינה שבפנים **הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ**.

שואלת הגמרא על סיום דברי הברייתא: וכי רק **'זוּ'** – החפינה **הִיא** העבודה קשה שבמקדש **וְתוּ לֵא, וְהָא אִיכָּא מְלִיקָה** ששנינו בברייתא (זבחים סד:) שהיא עבודה קשה, **וְהָא אִיכָּא קְמִיצָה** ששנינו בברייתא (לעיל מז:) שהיא עבודה קשה. משיבה הגמרא: **אֶלָּא 'זוּ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה'** פירושו אחת **מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁהִיו בַּמִּקְדָּשׁ**.

מסיימת הגמרא להוכיח: **שְׁמַע מִינָּהּ** מהברייתא שמפרשת את מעשה החפינה שבפנים **שֶׁחוֹפֵן** בחוץ **וְחוֹזֵר וְחוֹפֵן** בפנים. ומסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן מוכח כך, ונפשט שחוזר וחופן בפנים.

הגמרא מביאה ספק נוסף הדומה לספק דלעיל לגבי 'חפן ומת': אחד מהקרבנות שמקריב כהן גדול ביום הכיפורים הוא פר לחטאת, כמו שכתוב (ויקרא טז ג) 'בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה', ופירושו שהכהן הנכנס לפני ולפנים, צריך להביא פר משלו. **אִיבַּעְיָא לְהוּ, שָׁחַט** הכהן גדול את פרו **וָמֵת** קודם זריקת דמו, **מַה הוּא שֶׁיִּכָּנֵס** כהן **אַחֵר** הבא תחתיו **בְּדָמוֹ** של פר הראשון, **מִי אַמְרִינַן** שהפסוק 'בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפַר' משמעותו **וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר**, ויכול להכנס לפני ולפנים כיון שמביא דמו של פר, **אוֹ דִּילְמָא 'בְּפַר'** משמעותו בפר חי דווקא **וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר**, ולא יוכל לבוא אל הקודש עד שיביא פר אחר חי וישחטנו. ונחלקו האמוראים בדין זה, **רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר, 'בְּפַר'** משמעותו בפר חי **וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר**, ואין השני נכנס בפרו של הראשון, **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, 'בְּפַר'** משמעו **וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר**, ויכול השני להכנס בדם הפר של הראשון. עוד נחלקו בכך, **רַבִּי אַמִּי אָמַר, 'בְּפַר'** וְלֹא בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר, **רַבִּי יִצְחָק [נַפְחָא] אָמַר, 'בְּפַר' וַאֲפִילּוּ בְּדָמוֹ שֶׁל פַּר.**

הגמרא מביאה להקשות על הסובר 'בפר' ואפילו בדמו של פר: **אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אַמִּי לְרַבִּי יִצְחָק נַפְחָא**, מדינו של קרבן פסח, שאינו נאכל אלא למנוייו, ולומדים זאת בגמרא (פסחים סא.) מהפסוק (שמות יב ד) 'וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תָּכֹסּוּ עַל הַשֶּׂה', 'במכסת' פירושו בחשבון ובמנין, ובא הכתוב ללמד שמצוה להמנות עליו מתחילה, ושנה עליו הכתוב בהמשך הפסוק 'איש לפי אכלו תכוסו' שפירושו תתמנו לשון מינוי, ללמד שהמינוי אינו למצוה בעלמא אלא לעכב. ואחר שנמנה יכול למשוך ידיו ממנו ולבטל מינויו, ודין זה נלמד מתחילת הפסוק 'ואם ימעט הבית', ופירושו, אם באו המנויין להתמעט ולמשוך ידיהם. ועד איזה זמן אפשר להמנות ולמשוך ידיו, שנינו במשנה (שם פט.), **נִמְנִין** – הרוצה להמנות על הקרבן פסח, **וּמוֹשְׁכִין יְדֵיהֶן מִמֶּנּוּ** – וכן הרוצה לבטל מינויו מפסח זה ולהמנות על פסח אחר, יכולים הם להמנות ולמשוך ידיהם רק **עַד שֶׁיִּשָּׁחֵט**, אבל אחר שחיטתו אי אפשר שוב להמנות ולא לבטל המינוי. מקשת רבי אמי, **וְאִם אִיתָא** – אם 'פר' משמעותו ואפילו בדמו של פר, אם כן גם 'שה' הכתוב בפסוקים 'תכוסו על השה', 'ואם ימעט הבית מהיות משה', שמהם נלמדים דיני המינוי והביטול, גם כן משמעותו ואפילו בדמו של שה, ואם כן 'נמנין ומושכין ידיהם **עַד שֶׁיְּזַרְקֵ**' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** לומר, וכך נלמד מן הפסוק שמינוי על שה ומשיכת ידיו מהשה, הוא עד הזריקה, שעדיין שמו שה.

מתרצת הגמרא: **(שני) [שַׁאנִי] הָתָם** בענין קרבן פסח **דִּכְתִיב** בפסוק שממנו למדים שאפשר להימשך, 'מִהְיֹת מִשֶּׂה', ודורשים **מַהִיּוּתֵהּ דְּשֶׂה**, שרק בעוד שהשה חי אפשר להימשך, ומדרשה זו למדים לענין המינוי האמור בהמשך הפסוק 'תכוסו על השה' שגם כן אפשר להמנות רק בעוד השה חי, אבל בשאר מקומות שכתבה תורה 'פר' או 'שה' אכן הכוונה אפילו בדמו.

הגמרא מביאה קושיא נוספת למי שסובר 'בפר' ואפילו בדמו של פר: נאמר בתורה לענין פדיון פטר חמור (שמות יג יג), 'וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה', והיינו שצריך לפדותו בשה ולתת השה לכהן. **מֵתִיב מַר זוּטְרָא**, שנינו במשנה (בכורות יב.), **אֵין פּוֹדִין** פטר חמור **לֹא בְּעֻגֵּל** שהוא מין בקר, **וְלֹא בְּחַיָּה**, כגון צבי וכדומה, **וְלֹא בִּבְהֵמָה שֶׁחוּטָה** ואפילו היא שה, **וְלֹא בִּטְרֵיפָה**, כגון שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה, **וְלֹא בִּכְלָאַיִם** – בהמה שנולדה מתיש ורחל, **וְלֹא בְּכוֹי** הנולד מתיש וצביה, שהוא ספק חיה ספק בהמה, **אֶלָּא בְּשֶׂה**, בין בשה כבשים בין בשה עיזים. וממה ששנינו שאין פודין בשחוטה מוכח שאין נקרא 'שה' אלא שה חי ולא לאחר שחיטה, אם כן הוא הדין 'פר' אין נקרא פר אלא חי ולא דמו של פר.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי הָתָם** בפדיון פטר חמור שצריך דווקא שה חי משום **דְּיָלִיף** גזירה שוה **'שֶׂה' 'שֶׂה' מִפֶּסַח**, כשם ש'שה' האמור בפסח אינו בא מכל הדברים שנמנו במשנה לעיל, שהפסח אינו בא עגל וחיה שנאמר (שמות יב ה) 'שֶׂה וגו' מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים', ולא שחוט שצריך שחיטה לשם פסח, וכלאים אינו בא, שאינו קרב לגבי מזבח שנאמר (ויקרא כב כז) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב' פרט לכלאים, הוא הדין בפדיון פטר חמור אין נפדה בכל אלו.

שואלת הגמרא: **אִי** לומדים גזירה שוה 'שה' של פדיון פטר חמור מ'שה' של פסח, נאמר גם כן **מַה לְּהַלָּן** – ה'שה' האמור בפסח צריך שיהא **זָכָר תָּם וּבֶן שָׁנָה**, כמו שכתוב בתורה (שמות יב ה) 'שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ' **אַף כָּאן** ה'שה' האמור בפדיון פטר חמור צריך שיהא **זָכָר תָּם וּבֶן שָׁנָה**, והרי שנינו במשנה (בכורות ט.) שהשה שפודה בו יכול להיות זכר ונקבה, גדול וקטן, תמים ובעל מום. מיישבת הגמרא: **תַּלְמוּד לוֹמַר 'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה'** שני פעמים, 'וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ', **רִיבָּה** בפדייתו שאפשר לפדותו גם בנקבה ובעל מום ובשה שעברה שנתו.

מקשה הגמרא: **אִי 'תִּפְדֶּה' 'תִּפְדֶּה' רִיבָּה**, תרבה **אֲפִילּוּ כּוּלְּהוּ** – כל המנויין לעיל שחוטה וכלאים וכו' **נַמִּי**, ויהיה אפשר לפדות בהם שהרי התורה ריבתה הכל. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** שנרבה הכל, גזירה שוה ד'שֶׂה' 'שה' **מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ** – מה הועילה, אלא על כרחך מהריבוי של 'תפדה' מרבים שלאו דווקא זכר תמים ובן שנה, כיון שסוף סוף שה הוא, ומהגזירה שוה ממעטים מה שאינו שה גמור כגון כלאים ושחוטה וחבירו.

על-ידי לימוד פנימיות התורה, באים להבנה והכרה ש"אין עוד מלבדו".

משיחת ליל ל"ג בעומר ה'תש"י

הגמרא מקשה עוד למי שסובר ׳בפר׳ ולא בדמו של פר: **אִיתִיבֵיהּ** רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא לְרַבִּי אַמִּי, כתוב בפרשת פר כהן משיח אחר שחיטת הפר והזאת דמו והקרבת חלבו, ׳**וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר** אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וגו׳ **וְשָׂרַף אֹתוֹ** וגו׳, ומוכח שהפר גם אחר שחיטתו נקרא בתורה ׳פר׳. מתרצת הגמרא: ׳כל הפר׳ פירושו **שֶׁיּוֹצִיא אֶת כּוּלּוֹ**, דהיינו כל הנשאר מהפר אחר זריקת דמו והקרבת חלביו, וכשם ש׳בשר הפר׳ או ׳דם הפר׳ ודאי אין משמעותו פר חי, כמו כן ׳כל הפר׳ פירושו כל הנשאר מהפר ואין משמעותו פר חי, אך כשנכתב בתורה סתם ׳פר׳ פירושו פר חי. מקשה הגמרא עוד: בפרשת קרבנות יום הכיפורים, אחר שחיטתן וזריקת דמן של הפר והשעיר נאמר (ויקרא טז בז), ׳**וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת** וגו׳ יוֹצִיא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ׳ וגו׳, ומוכח שאף לאחר זריקת הדם נקרא בתורה ׳פר׳. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָא**, בְּמקום שמדובר על **הָעוֹר וּבָשָׂר וּפֶרֶשׁ** של הפר, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי** שנקרא ׳פר׳ אף לאחר שחיטה, ולכך בפר יום הכיפורים שהתורה מצווה לשרוף את העור והבשר והפרש כתבה התורה ׳פר׳, **כִּי פְּלִיגֵי בְּדָם** הפר לבדו, האם שייך לומר ש׳פר׳ האמור בתורה היינו דם הפר, **מַר סָבַר דָּם אִיקְּרֵי פַּר, וּמַר סָבַר דָּם לֹא אִיקְּרֵי פַּר.**

הגמרא מוכיחה כמו מי שסובר ׳בפר׳ ואפילו בדמו של פר: **אָמַר רַב אַשִׁי, מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר דָּם אִיקְּרֵי פַּר, דִּכְתִיב** בפרשת עבודת יום הכיפורים (שם ג) ׳**בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן בָּקָר**׳, ואם נאמר ש׳פר׳ אין פירושו דמו של פר אלא פר ממש, **אָטוּ בְּכַרְנֵיהּ מְעַיֵּיל לֵיהּ** – האם אוחז הכהן בקרניו של הפר ומכניסו לפני ולפנים, **אֶלָּא** ודאי הכוונה שיכנס **בְּדָמוֹ** של הפר, **וְקָרֵי לֵיהּ** בתורה ׳**פַּר**׳, מוכח שדמו של פר גם כן נקרא פר. **וְאִידָּךְ** – מי שסובר שדמו של פר אינו נקרא פר יפרש הפסוק כך, שאין הכוונה ׳בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ׳ שיביא את הפר כשנכנס לקודש, אלא כך פירושו, **בַּמֶּה הוּכְשַׁר אַהֲרֹן לָבֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ** – מה הוא נצרך לעשות כדי שיהא רשאי להכנס, **בְּפַר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת** – על ידי שיביא פר חי לעזרה ויעשה את העבודות האמורות בענין.

שואלת הגמרא על גוף הספק גבי שחט ומת אם יכול כהן אחר להכנס בדמו או לא: **וְתִיפּוּק לֵיהּ** שיש טעם אחר לומר שאין אחר יכול להכנס בדמו, **דְּחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ הִיא** – שהרי הפר שמביא הכהן גדול הוא קרבן חטאת, **וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ** הלכה למשה מסיני היא **דְּלָמִיתָה אָזְלָא.** מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רָבִין בַּר רַב אַדָּא לְרָבָא, **אָמְרֵי תַּלְמִידֶיךָ** שכך **אָמַר רַב עַמְרָם**, פר של יום הכיפורים **חַטַּאת צִבּוּר הִיא**, שבא לכפר על כל ישראל, ולא חטאת יחיד, וחטאת ציבור **לֹא לְמִיתָה אָזְלָא.** ומצינו שנקרא הפר חטאת ציבור, **דְּתָנֵי** במסכת תמורה (דף יד.), דעת תנא קמא, שקרבנות הציבור דוחין את השבת ואת הטומאה וקרבנות יחיד אינן דוחות שבת וטומאה, **אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר, וַהֲלֹא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים וַחֲכִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל וּפֶסַח, דְּקָרְבָּן יָחִיד הוּא, וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה.** ומדייק רב עמרם מהמשנה, **לָאו מִכְּלָל** – מדברי רבי מאיר משמע **דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר** שפר של יום הכיפורים וחביתין ופסח, קרבנות **דְּצִבּוּר** הם, שהרי תנא קמא סובר שרק קרבנות ציבור דוחים את השבת.

הקשה לו רבא: **וּלְטַעְמֵיךָ** הא **דְּקָתָנֵי** בברייתא, **אָמַר לוֹ רַבִּי יַעֲקֹב** לתנא שאומר שכל קרבנות ציבור דוחים שבת וטומאה, **וַהֲלֹא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַחֲגִיגָה דְּקָרְבָּן צִבּוּר הוּא** ואפילו הכי **אֵין דּוֹחִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטּוּמְאָה**, האם גם תדייק מהברייתא **מִכְּלָל דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר** שקרבנות אלו הם קרבנות **דְּיָחִיד** ולכן אין דוחין שבת וטומאה, והרי פר העלם דבר ושעירי עבודת כוכבים מפורש בתורה שהם קרבנות ציבור, ועל כרחך צריך לומר שלא נחלקו על קרבנות אלו אם הם קרבנות יחיד או ציבור, **אֶלָּא** כך פירושו, **לְתַנָּא קַמָּא קָא מְהַדַּר לֵיהּ, דְּשָׁמְעֵיהּ דְּקָאָמַר** – שנקט כלל לכל הקרבנות, שלעולם **קָרְבָּן צִבּוּר דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה וְקָרְבָּן יָחִיד אֵינוֹ דּוֹחֶה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטּוּמְאָה, אָמַר לוֹ רַבִּי מֵאִיר** לתנא קמא על דבריו שקרבן ציבור דוחה שבת וטומאה, וכי **יָחִיד אֵינוֹ דּוֹחֶה כְּלָלָא הוּא** שכולם דוחים, **וַהֲלֹא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַחֲגִיגָה, דְּקָרְבָּן צִבּוּר הוּא לדברי הכל, וְאֵין דּוֹחִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטּוּמְאָה, אֶלָּא נְקוֹט הַאי כְּלָלָא בִּידָךְ** – תפוס כלל זה בידך, **כָּל** קרבן **שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ** – שקבעה תורה זמן הקרבתו ואם עבר זמנו אין לו תשלומין **דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה אֲפִילּוּ** בְּקרבן **יָחִיד** כגון פסח וחביתין, לפי שצריך להקריבן בזמנן, **וְכָל** קרבן **שֶׁאֵין זְמַנּוֹ קָבוּעַ אֵינוֹ דּוֹחֶה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטּוּמְאָה, וַאֲפִילּוּ** בְּקרבנות **צִבּוּר** כגון פר העלם דבר ושעירי עבודת כוכבים, לפי שאין זמנם עובר ויכול להקריבם אחר כך בחול ובטהרה. ונמצא שדחה רבא את ראיית רב עמרם שפר של יום הכיפורים הוא קרבן ציבור, וסובר שאינו קרבן ציבור.

הגמרא מקשה על רבא הסובר שפר של יום הכיפורים לדעת הכל הוא אינו קרבן ציבור: **אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי** לרבא, **פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן** ונתכפרו באלו האחרים, ואחר כך נמצאו הראשונים, **כּוּלָּם יָמוּתוּ**, ואין אומרים שיקרבו לשנה הבאה ביום הכיפורים, מאחר ונחשבים כחטאת שכיפרו בעליה באחר, והיא אחת מן החמש חטאות שמתות כפי שלמדו מהלכה למשה מסיני, **וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן** ונתכפרו באחרים ואחר כך נמצאו הראשונים, **כּוּלָּם יָמוּתוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי** (אליעזר) [אֶלְעָזָר] **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ** – ישחוט אותם עד שיפול בהם מום, שבעוד שהם תמימים אין להם פדיון, **וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה** – עולות שמקריבין בזמן שהמזבח פנוי, והטעם שלא ימותו, לפי **שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה**, שכל החמש חטאות שלמדו מסיני שמתות אינן אלא בחטאות יחיד. ומדברי רבי אלעזר ורבי שמעון בברייתא שאמרו שהפר והשעיר של יום הכיפורים לא ימותו אלא יִרעו לפי שאין חטאת ציבור מתה, מוכח שיש הסוברים שהפר דינו כחטאת ציבור.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבא, **מַאי ׳פַּר׳** האמור בברייתא שעליו אמרו רבי אלעזר ורבי שמעון שהוא חטאת ציבור, **פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.**

מקשה הגמרא: **וְהָא** בברייתא ׳פר ושעיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים׳ **קָתָנֵי.** מתרצת הגמרא: **כִּי קָתָנֵי** בברייתא ׳של יום הכיפורים׳ **אַדְּשָׂעִיר** נאמר, אבל ה׳פר׳ הכוונה לפר העלם דבר של צבור, ופר של יום הכיפורים אין דינו כחטאת ציבור לכל הדעות.

מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** ברייתא אחרת, **פַּר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים וּשְׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן כּוּלָּם יָמוּתוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי** (אליעזר) [אֶלְעָזָר] **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה, שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה.** ובברייתא זו מפורש על פר של יום הכיפורים, ועל כך אמרו רבי אלעזר ורבי שמעון שדינו כחטאת ציבור. מתרצת הגמרא: **לֹא תֵּימָא** – אל תפרש בברייתא בדברי רבי אלעזר ורבי שמעון הטעם שיִרעו ולא ימותו לפי **שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה, אֶלָּא אֵימָא** הטעם לפי **שֶׁאֵין חַטַּאת הַשּׁוּתָּפִין מֵתָה**, שכיון שהפר של יום הכיפורים מכפר על כל אחיו הכהנים דינו כחטאת השותפין שאף היא אינה מתה, וזאת מכיון שדין חמש חטאות המתות, נאמרו באחד בסיני, ודווקא באופנים השייכים בכולם, ומאחר שאחת מחמש החטאות היא ׳תמורת חטאת׳, שאינה שייכת בחטאת השותפין, שאין שותפין עושין תמורה, גם שאר החטאות אין מתות בחטאת השותפין.

שואלת הגמרא: **וּמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** בין אם נאמר שהפר של יום הכיפורים חטאת ציבור הוא או חטאת השותפין הוא, הלא מכל מקום יפה תירץ רב עמרם מה שהוקשה, איך שייך לומר בכהן גדול שמת אחר שחיטת הפר שיכנס שני בפרו של ראשון, והרי חטאת שמתו בעליה הולכת למיתה, ותירץ רב עמרם שחטאת זו אינה הולכת למיתה, ודין זה שוה בין אם היא חטאת ציבור, בין אם היא חטאת שותפין, ומה דחקו לרבא להקשות ולומר שלא דוחה, **וַהֲלֹא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים וַחֲכִיתֵי כֹּהֵן גָּדוֹל וּפֶסַח, דְּקָרְבָּן יָחִיד לכל הדעות הוּא וְדוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה, וְאָמַר לוֹ רַבִּי יַעֲקֹב** לתנא קמא על דבריו שקרבן ציבור דוחה שבת וטומאה, וכי **קָרְבָּן צִבּוּר כְּלָלָא הוּא** שכולם דוחים, **וַהֲלֹא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וַחֲגִיגָה, דְּקָרְבָּן צִבּוּר הוּא לדברי הכל, וְאֵין דּוֹחִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטּוּמְאָה, אֶלָּא נְקוֹט הַאי כְּלָלָא בִּידָךְ** – תפוס כלל זה בידך, **כָּל** קרבן **שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ** – שקבעה תורה זמן הקרבתו ואם עבר זמנו אין לו תשלומין **דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה אֲפִילּוּ** בְּקרבן **יָחִיד** כגון פסח וחביתין, לפי שצריך להקריבן בזמנן, **וְכָל** קרבן **שֶׁאֵין זְמַנּוֹ קָבוּעַ אֵינוֹ דּוֹחֶה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטּוּמְאָה, וַאֲפִילּוּ** בְּקרבנות **צִבּוּר** כגון פר העלם דבר ושעירי עבודת כוכבים, לפי שאין זמנם עובר ויכול להקריבם אחר כך בחול ובטהרה. ונמצא שדחה רבא את ראיית רב עמרם שפר של יום הכיפורים הוא קרבן ציבור, וסובר שאינו קרבן ציבור.

הגמרא מקשה על רבא הסובר שפר של יום הכיפורים לדעת הכל הוא אינו קרבן ציבור: **אִיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי** לרבא, **פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן** ונתכפרו באלו האחרים, ואחר כך נמצאו הראשונים, **כּוּלָּם יָמוּתוּ**, ואין אומרים שיקרבו לשנה הבאה ביום הכיפורים, מאחר ונחשבים כחטאת שכיפרו בעליה באחר, והיא אחת מן החמש חטאות שמתות כפי שלמדו מהלכה למשה מסיני, **וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן** ונתכפרו באחרים ואחר כך נמצאו הראשונים, **כּוּלָּם יָמוּתוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי** (אליעזר) [אֶלְעָזָר] **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ** – ישחוט אותם עד שיפול בהם מום, שבעוד שהם תמימים אין להם פדיון, **וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה** – עולות שמקריבין בזמן שהמזבח פנוי, והטעם שלא ימותו, לפי **שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה**, שכל החמש חטאות שלמדו מסיני שמתות אינן אלא בחטאות יחיד. ומדברי רבי אלעזר ורבי שמעון בברייתא שאמרו שהפר והשעיר של יום הכיפורים לא ימותו אלא יִרעו לפי שאין חטאת ציבור מתה, מוכח שיש הסוברים שהפר דינו כחטאת ציבור.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבא, **מַאי ׳פַּר׳** האמור בברייתא שעליו אמרו רבי אלעזר ורבי שמעון שהוא חטאת ציבור, **פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.**

מקשה הגמרא: **וְהָא** בברייתא ׳פר ושעיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים׳ **קָתָנֵי.** מתרצת הגמרא: **כִּי קָתָנֵי** בברייתא ׳של יום הכיפורים׳ **אַדְּשָׂעִיר** נאמר, אבל ה׳פר׳ הכוונה לפר העלם דבר של צבור, ופר של יום הכיפורים אין דינו כחטאת ציבור לכל הדעות.

מקשה הגמרא: **וְהָתַנְיָא** ברייתא אחרת, **פַּר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים וּשְׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן כּוּלָּם יָמוּתוּ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי** (אליעזר) [אֶלְעָזָר] **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ וְיִמָּכְרוּ וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה, שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה.** ובברייתא זו מפורש על פר של יום הכיפורים, ועל כך אמרו רבי אלעזר ורבי שמעון שדינו כחטאת ציבור. מתרצת הגמרא: **לֹא תֵּימָא** – אל תפרש בברייתא בדברי רבי אלעזר ורבי שמעון הטעם שיִרעו ולא ימותו לפי **שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה, אֶלָּא אֵימָא** הטעם לפי **שֶׁאֵין חַטַּאת הַשּׁוּתָּפִין מֵתָה**, שכיון שהפר של יום הכיפורים מכפר על כל אחיו הכהנים דינו כחטאת השותפין שאף היא אינה מתה, וזאת מכיון שדין חמש חטאות המתות, נאמרו באחד בסיני, ודווקא באופנים השייכים בכולם, ומאחר שאחת מחמש החטאות היא ׳תמורת חטאת׳, שאינה שייכת בחטאת השותפין, שאין שותפין עושין תמורה, גם שאר החטאות אין מתות בחטאת השותפין.

שואלת הגמרא: **וּמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** בין אם נאמר שהפר של יום הכיפורים חטאת ציבור הוא או חטאת השותפין הוא, הלא מכל מקום יפה תירץ רב עמרם מה שהוקשה, איך שייך לומר בכהן גדול שמת אחר שחיטת הפר שיכנס שני בפרו של ראשון, והרי חטאת שמתו בעליה הולכת למיתה, ותירץ רב עמרם שחטאת זו אינה הולכת למיתה, ודין זה שוה בין אם היא חטאת ציבור, בין אם היא חטאת שותפין, ומה דחקו לרבא להקשות ולומר שלא יחיד אינו דוחה שבת וטומאה, וכי **קָרְבָּן יָחִיד כְּלָלָא הוּא** שאינו

המשך בעמוד לט

רש"י

והוציא את כל הפר — אלמא: לאחר שחיטה פר קרי ליה. **שיוציא את כולו** — תירוצא הוא, כלומר: לאו דאיקרי פר, אלא הכי קאמר: יוציא את כל הנשאר ממנו. **ואת פר החטאת** — קושיא הוא. והכתיב (ויקרא טז) "ואת פר החטאת" גבי יום הכפורים, ולאחר מתן דמו משתעי קרא להוציאם לשריפה. **בעור ובשר ופרש** — היכא דמשתעי קרא בגוף הפר שעורו ובשרו ופרשו כולן יחד כי התם, כולי עלמא לא פליגי דמיקרי פר. **כי פליגי** — לגבי ביאת פנים שאינו מכניס שם אלא הדם. **במה הוכשר לבא** — מה יעשה כדי שיהא רשאי ליכנס — יביא פר חי לעזרה, ויעשה עבודות שבענין. **ותיפוק ליה** — בעיין דבענן לעיל דעל כרחין אין אחר נכנס בשחיטתו, דהא חטאת שמתו בעליה היא. **חטאת צבור היא** — הואיל ועליו ועל אחיו הכהנים בא (ועל כל קהל ישראל) דכתיב "וכפר בעדו ובעד ביתו (ובעד כל קהל ישראל)" (שם). **אמר לו ר' מאיר** — במסכת תמורה (יד,א) היא. **לאו מכלל דאיכא למאן דאמר דצבור** — לאו מכלל דשמעיה לתנא קמא דאמר דצבור היא, והיינו טעמא דדחי. **אמר לו ר' יעקב** — לתנא קמא דר' מאיר, תרוייהו לחד תנא קמהדרי, דאמר: קרבן צבור — דוחה, קרבן יחיד — אינו דוחה. **חגיגה** — מפרש לקמיה מאי טעמא קרי ליה קרבן צבור. **חביתי כהן גדול** — זמנן קבוע בכל יום כתמיד, חגיגה אין זמנה קבוע לדחות שבת, שהרי יש לה תשלומין כל שבעה. **כולן ימותו** — דהויא לה חטאת שכפרו בעליה, וחמש חטאות מתות: ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, ושכפרו בעליה, ושעברה שנתה. **שאין חטאת צבור מתה** — וכי גמירי חמש חטאות מתות — ביחיד גמירי. **לנדבה** — לקיץ המזבח. והיא קרויה נדבת צבור, ובאה מן המותרות של כל הרועות האמורות בכל מקום. הכי גרסינן: **והתניא פר יום הכפורים ושעיר יום הכפורים. שאין חטאת השותפין מתה** — דר' שמעון סבר: חמש חטאות המותות בחד מקום אגמרינהו רחמנא למשה, מה תמורת חטאת מתה ליתא בשותפות, שאין קרבן השותפות עושה תמורה, דכתיב "ואם המר ימיר" (ויקרא כז) לשון יחיד, אף כולן אינן מתות בצבור ולא בשותפין, אפילו המצויות בהן, והכי מפרש בהוריות (ו,א). **ומאי נפקא מינה** — כיון דסוף סוף לאו למיתה אזיל, ושפיר תריץ רב עמרם לעיל להא דקשיא לן, תיפוק ליה דחטאת שמתו בעליה היא, מאי נפקא ליה לרבא לסלוקיה לרב עמרם ממאי דקרייה חטאת צבור ולאוקמיה בחטאת השותפין? **דלא מייתי כהנים פר בהוראה** — כלומר: בבעיין ודאי מודינן דמתרצי בין אי איקרי חטאת צבור בין אי איקרי חטאת השותפין, אבל לא ניחא ליה לרבא לקרותן צבור — כדי שלא יאמרו התלמידים שאם הורו בית דין של כהנים לעבור על אחת מן המצות, ועשו כהנים על פיהם, שיהו מביאין פר העלם דבר כאחד מכל השבטים, דקיימא לן (הוריות ה,ב): שבט אחד איקרי קהל, כהנים ודאי לאו איקרו קהל, אלא אותן שנטלו נחלה.

לדברי

תוספות

איתיביה רבי יצחק נפחא לרבי אמי והוציא את כל הפר — הכא משמע דלמאן דאמר אפילו בדמו של פר — מיקרי פר אפילו לאחר זריקה, דהאי קרא לאחר זריקה איירי. והא דפריך לעיל גבי פסח עד שיזרוק מיבעי ליה, לאו משום דלאחר זריקה לא מיקרי שה, אלא משום דבתר זריקה דכבר נעשה עיקר כפרה — במה יהא נמנה עליו? ותו לא מיקרי בעליו.

ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת — והכא ליכא למימר שיוציא את כולו, כל מה שנשאר מן הפר שהיה כבר, דהא לא כתב "כל" כדכתיב בפר כהן משיח. והא דלא פריך מ"ולקח מדם הפר" דהא איצטריך לכדדרשינן בפרק שני דזבחים (כה,ב): הצורם אוזן הפר ואחר כך קיבל דמו — פסול, שנאמר "מדם הפר" הפר שהיה כבר, פירוש: מחיים. **חטאת** צבור היא ולאו למיתה אולא — תימה לי: אכתי תיקשה ליה, נהי דלא אולא למיתה — הא רועה היא, דהא רבי שמעון דאמר לקמן דאין חטאת צבור מתה, קאמר: ירעו עד שיסתאבו! ונראה לי: דיש לומר דהדהיא רעייה דרבנן היא, ולא גזור אלא כעין דהדיא דלקמן דנתכפרו בעליה באחר לגמרי, כיון דכיוצא בה בחטאת יחיד מתה. אבל הכא, דלא מתו כל בעליה לגמרי, שהרי אחיו הכהנים קיימין, ועוד דכהן גדול אחר ממונה תחתיו, דלא דמו למתו בעליה דחטאת יחיד — לא גזרו. **פר** העלם של צבור ושעירי עבודה זרה — בכל דוכתא נקט פר לשון יחיד, ושעירי עבודה זרה לשון רבים. ותימה הוא: אמאי? אי כמאן דאמר בפרק קמא דהוריות (ה,א) דכל שבט ושבט מביא שעיר בעבודה זרה, ולהכי נקט לשון רבים — אם כן נימא נמי פרי העלם דבר, דסבירא ליה דבשאר מצות כל שבט ושבט מביא פר! ונראה לי: דסבירא ליה כל שבט ושבט מביא שעיר, והא דלא נקט פרי העלם דבר, משום דלא פסיקא ליה, דאתי למיטעי למימר דאיירי נמי בפר שמביא צבור בעבודה זרה, וזה אינו, דהדהיא עולה הוי. הלכך נקט פר, דלא ניתו למיטעי.

והתניא פר של יום הכפורים ושעיר של יום הכפורים כו' — הכי גריס רש"י. ובספרים ישנים יש: "והא קתני" ולהכי לא גרס ליה: ד"והא קתני" משמע והא קתני בברייתא דאייתינן כבר, וזה אינו. דאי מיתניה הכי פר של יום הכפורים ושעיר של יום הכפורים במאי טעי מעיקרא דשני ליה אשעיר אלא ודאי "והתניא" גרסינן, ובריתא אחריתי היא בעלמא דתניא הכי, ולאו ההיא דלעיל היא.

ונפקא מינה דלא מייתו כהנים פר בהוראה — הא דלא קאמר דנפקא מינה לאהדורי אטהורים, דאי קרבן צבור הוא — לא מהדרינן, למאן דאמר טומאה הותרה היא בצבור. ואי דשותפין הוא — מהדרינן, כדמשמע בפרק קמא (ו,ב) דדווקא בצבור היתר היא, ותו לא, לא בשל יחיד ולא בשל שותפין. ורבא דהכא סבירא ליה התם טומאה היתר היא בצבור! ויש לומר: משום דרבי שמעון קאמר הכא אין חטאת צבור מתה, וצריך להגיה נמי בדבריו אין חטאת שותפים מתה, ולדידיה לא נפקא מינה מידי לענין טומאה, דסבירא ליה בפרק קמא (ו,ב) טומאה דחויה היא בצבור.

לדברי

1 אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא לְרַבִּי אַמִּי: "וְהוֹצִיא אֶת כָּל
2 הַפָּר"! - שֶׁיּוֹצִיא אֶת כּוּלּוֹ. - "וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת
3 שְׂעִיר הַחַטָּאת"! - אָמַר רַב פַּפָּא: בְּעוֹר וּבָשָׂר וּפֶרֶשׁ -
4 דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי - בְּדָם. מָר סָבַר: דָּם
5 אִיקְּרֵי פַּר, וּמָר סָבַר: דָּם לָא אִיקְּרֵי פַּר. אָמַר רַב אַשִׁי:
6 מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר דָּם אִיקְּרֵי פַּר, דִּכְתִיב "בְּזֹאת
7 יָבֹא אַהֲרֹן אֶל הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן בָּקָר" אַטּוּ בְּקַרְנֵיהּ
8 מְעַיֵּיל לֵיהּ? אֶלָּא, בְּדָמוֹ, וְקָרֵי לֵיהּ פַּר. וְאִידָךְ: בַּמֶּה
9 הוּכְשַׁר אַהֲרֹן לָבֹא אֶל הַקֹּדֶשׁ - בְּפַר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת.
10 וְתֵיפּוּק לֵיהּ דְּחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ הִיא, וְחַטָּאת
11 שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ לְמִיתָה אָזְלָא! - אֲמַר לֵיהּ רָבִין בַּר רַב
12 אַדָּא לְרָבָא, אָמְרִי תַּלְמִידָיךְ, אָמַר רַב עַמְרָם: חַטָּאת
13 צִבּוּר הִיא, וְלֹא לְמִיתָה אָזְלָא. דִּתְנַן אָמַר לוֹ רַבִּי
14 מֵאִיר: וַהֲלֹא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים, וַחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל,
15 וּפֶסַח, דְּקָרְבַּן יָחִיד הוּא, וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת
16 הַטּוּמְאָה! לָאו מִכְּלָל דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר דְּצִבּוּר?
17 - וּלְטַעְמֵיךְ דִּקְתָנֵי, אָמַר לוֹ רַבִּי יַעֲקֹב: וַהֲלֹא פַּר
18 הָעֻלַּם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר, וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וַחֲגִיגָה
19 דְּקָרְבַּן צִבּוּר, וְאֵין דּוֹחִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת
20 הַטּוּמְאָה, מִכְּלָל דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר דְּיָחִיד? אֶלָּא,
21 לְתַנָּא קַמָּא קָא מִהַדַּר לֵיהּ. דִּשְׁמָעֵיהּ דְּקָאָמַר: קָרְבַּן
22 צִבּוּר דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה, וְקָרְבַּן יָחִיד
23 אֵינוֹ דּוֹחֶה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטּוּמְאָה. אָמַר
24 לוֹ רַבִּי מֵאִיר: קָרְבַּן יָחִיד כְּלָלָא הוּא? וַהֲלֹא פַּר
25 יוֹם הַכִּפּוּרִים וַחֲבִיתֵי כֹהֵן גָּדוֹל וּפֶסַח, דְּקָרְבַּן יָחִיד
26 הוּא, וְדוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה. וְאָמַר לוֹ רַבִּי
27 יַעֲקֹב: קָרְבַּן צִבּוּר כְּלָלָא הוּא? וַהֲלֹא פַּר הָעֻלַּם דָּבָר
28 שֶׁל צִבּוּר, וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וַחֲגִיגָה, דְּקָרְבַּן צִבּוּר
29 הוּא וְאֵין דּוֹחִין לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת הַטּוּמְאָה!
30 אֶלָּא נְקוֹט הַאי כְּלָלָא בִּידָךְ: כָּל שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ - דּוֹחֶה
31 אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה אֲפִילּוּ בַּיָּחִיד, וְכָל שֶׁאֵין
32 זְמַנּוֹ קָבוּעַ - אֵינוֹ דּוֹחֶה לֹא אֶת הַשַּׁבָּת וְלֹא אֶת
33 הַטּוּמְאָה וַאֲפִילּוּ בַּצִּבּוּר. אֵיתִיבֵיהּ אַבָּיֵי: פַּר וְשָׂעִיר
34 שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן -
35 כּוּלָּם יָמוּתוּ, וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ
36 אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן כּוּלָּם יָמוּתוּ. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי
37 [אֶלְעָזָר] וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ,
38 וְיִמָּכְרוּ, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה, שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה.
39 אָמַר לֵיהּ: מַאי פַּר - פַּר הָעֻלַּם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר. -
40 וְהָא שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים קָתָנֵי! - כִּי קָתָנֵי - אַדְּשָׂעִיר.
41 - וְהָתַנְיָא: פַּר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם
42 הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן - כּוּלָּם
43 יָמוּתוּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי [אֶלְעָזָר] וְרַבִּי שִׁמְעוֹן
44 אוֹמְרִים: יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיִמָּכְרוּ, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה, שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה! - לָא תֵּימָא:
45 אֶלָּא אֵימָא: שֶׁאֵין חַטַּאת הַשּׁוּתָּפִין מֵתָה. - וּמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - דְּלָא מַיְיתוּ כֹּהֲנִים פַּר בְּהוֹרָאָה. תָּא שְׁמַע, דְּבָעֵי רַבִּי [אֶלְעָזָר]:

לדברי

לדברי האומר פר יום הכפורים קרבן יחיד עושה תמורה או אינו עושה תמורה כו' — מכלל דאיכא מאן דאמר דשותפות — אף על גב דאיכא למימר דהא דקרי ליה רבי מאיר קרבן יחיד — לא אתא אלא לאפוקי מתנא קמא, דקא סתים למילתיה וקאמר קרבנות צבור דוחה שבת וטומאה, וקאמר ליה רבי מאיר: לא היה לך לומר בהאי לישנא, דאין הדבר תלוי בזה, כדאמר לעיל, אבל מודה הוא דקרבן שותפין הוי ואינו עושה תמורה, לדידיה כמו לתנא קמא. ורבי אליעזר משמע ליה דקרבן יחיד ממש הוי, מדקרי ליה קרבן יחיד. דאי לא אתא אלא לאפוקי מתנא קמא — הכי הוה ליה למימר: והלא פר יום הכפורים וחביתי כהן גדול ופסח שאינן קרבן צבור, ודוחה שבת וכו'. ולמסקנא דמסקינן דרבי אליעזר מיבעיא ליה האי מקיבעא מכפרי או מקופיא — היינו ספיקיה דמספקא ליה אי קרבן יחיד דרבי מאיר דווקא או לאו דווקא, אלא לאפוקי מתנא קמא קאתי כדפירשתי. **אחיו** הכהנים בקביעותא מכפרי או בקופיא מכפרי — הכא משמע: אי מקופיא מכפרי — אז עושה תמורה, אף על גב דאיכא טובא דמכפרי בה מקופיא — לא חשיב קרבן שותפין, ועושה תמורה. ותימה: דאמרינן בזבחים, בפרק קמא (ה,ב), הניח בהמה לשני בניו ומת — קריבה, ואין ממירין בה, משום דאין שותפין עושין תמורה. אף על גב דמסיק התם דיורש לא מכפר אלא מקופיא! ויש לומר: התם דליכא אלא יורשין דמכפרי ביה מקופיא — חשיב קרבן שותפין, אבל הכא דאיכא כהן גדול דמכפר ביה מקיבעא — לא חשיבא כפרה דידהו כלום, וכמאן דליתא דמי, ולא חשיב קרבן שותפין, ומימר בה.

או דילמא מקופיא מכפרי — וביתו נמי מקופיא מכפרי, דאי לאו הכי — הויא ליה דשותפין, ואין עושין תמורה. **חומר** בתמורה כו' — תימה לי: אמאי לא חשיב שהתמורה חלה אפילו בטעות, דאמר: "יהיה" (ויקרא כז) — לרבות שוגג כמזיד, מה שאין כן בזבח, דהקדש טעות אינו הקדש באותו זבח שדוחה שבת וטומאה. ואף על גב דמעשר בהמה נמי ישנו בטעות, שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי — שלשתן מקודשין, הכא לא איירי במעשר שהרי אינו דוחה שבת וטומאה. ויש לומר: דשמא תנא ושייר, דאיכא נמי מילי אחריני, אי נמי: לא קא חשיב אלא מילי דאידי ואידי חיילא, אלא דהאי עדיף וחמור מהאי, אבל בטעות דתמורה — חיילא, וזבח לא חייל כלל — לא קא חשיב. **תמורת** חטאת היא ותמורת חטאת למיתה אזלא — ולא מצי לשנויי רבי שמעון היא דלית ליה מיתה — בחטאת שותפות, דמכל מקום רעייה אית ליה. **ואי** סלקא דעתך מאי זבח שם זבח האיכא בכור ומעשר וכו' — הא דלא אוקמה בזבח שלמים, דנוהגין בצבור כביחיד דאיכא שלמי צבור, ואיכא שלמים דדחו שבת וטומאה, כגון כבשי עצרת, ואיכא שלמים דעושין תמורה כגון שלמי יחיד. יש לומר: כיון דלא שוו להדדי, שלמי צבור דוה ליום ולילה ולפנים מן הקלעים לזכרי כהונה וקדשי קדשים, ושלמי יחיד לשני ימים ולילה אחד ובכל העיר לכל אדם, וקדשים קלים הן — לא הוה כייל להו תנא למיקרינהו זבח סתמא. ובעולה או בחטאת לא אוקמיה, שבאין בצבור כביחיד, ויש מהן מן העולות והחטאות שדוחין שבת וטומאה, ויש מהן עושין תמורה. יש לומר: כיון שאין כל אלו הדרכים נוהגין בכל העולות — לא הוה קרי ליה תנא זבח בסתם.

נוקמה

לדברי האומר כו' — ר' מאיר, קרייה לעיל קרבן יחיד. **מאי קמיבעיא ליה** — הא ודאי פשיטא לן דאחיו הכהנים מתכפרים בו, וקרבן השותפין אין עושין תמורה, ומאי מספקא ליה בגוה? **אי נימא אי בתר מקדיש אזלינן** — לענין תמורה, והאי יחיד אקדשיה, דמשלו הוא בא ולא משל שותפות. **אי בתר מתכפר אזלינן** — והרבה מתכפרים בו. **פשיטא** — דלענין תמורה מתכפר הוי בעליו. **דאמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן** — שלשה דברים, בנותן משלו את חובת חבירו. **המקדיש** — בהמתו לצאת בו חבירו חובה שעליו. המקדיש הוי בעלים לענין תוספת חומש, אם הוממה ובא לחללה. אבל אם בא המתכפר לחללה — אינו צריך להוסיף חומש, דגבי חומש כתיב (ויקרא כז) "ואם המקדיש יגאל" וגו' — מקדיש ולא מתכפר. **והמתכפר עושה בה תמורה** — אבל המקדיש, אם המיר בה — אינה תמורה, דאין ממירין בשל אחרים, והאי לאו בעלים דידיה הוא. **והתורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו** — בידו לתתה לכל כהן שירצה. ואם בא אחר ואמר: הילך סלע זה ותן תרומה זו לבן בתי כהן — של זה היא שתרומה שלו, שנאמר "כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך [וגו'] ונתתה ללוי" וגו' (דברים כו) — תלה הכתוב הנתינה במי שמעשרה משלו. **בקביעותא מתכפרי** — כשאר המכפרים שהפרישו אחרים עליהן, שהקנו להם הבהמה לכפרה. אף כאן, נקנה להן חלק בו, והויא לה חטאת השותפין לענין תמורה. **או דילמא בקופיא מתכפרי** — כלומר: אין כפרתן קבועה בו, אלא צפה על גב כפרת כהן גדול כדבר הצף על פני המים, ואין הקרבן נקרא על שמם, וקרבן יחיד הוא. "ויצף הברזל" (מלכים ב ו) מתרגמא "וקפא פרזלא". **חומר בזבח** — שבא תחילת הקדש מבתמורה שהומרה בו. **שהזבח וכו'** — ולקמיה מפרש ואזיל בהי זבח משכחת לה. **מה שאין כן בתמורה** — שהתמורה אינה בצבור, ואינה דוחה שבת, שאין זמנה קבוע, ואינה עושה תמורה דכתיב "והיה הוא ותמורתו" — ולא תמורת תמורתו. **שהתמורה חלה** — עלה קדושת הגוף אפילו היא בעלת מום קבוע בשעת התמורה, ואם בא לחללה — אינה יוצאה לחולין אלא לענין זביחה ואכילה בלבד, אבל לא ליגזז וליעבד, שאין חילוק בה בין תם לבעל מום, דכתיב (ויקרא כז) "רע בטוב או טוב ברע ואם המר ימיר" וגו'. **מה שאין כן בזבח** — שהזבח אם קדם הקדישו את מומו — אין יוצא בפדיונו לחולין ליגזז וליעבד, דכתיב בפסולי המוקדשין (דברים יב) "תזבח ואכלת בשר", "תזבח" — ולא גיזה, "בשר" — ולא חלב, אבל קדם מומו להקדישו — הרי הוא כמקדיש עצים ואבנים לדמי עולה, שאין קדושת הגוף עליהן, אלא קדושת דמים בלבד, ויוצאין בפדיונן לחולין גמורין, כדתנן בבכורות (יד,א) ובשחיטת חולין (קל,א). **אלא לאו דפר** — יום הכפורים נוהג בצבור כביחיד, דחטאת היא, וחטאת נוהגת בצבור ועושה תמורה. אלמא: פר יום הכפורים עושה תמורה. **באילו של אהרן** — דיום הכפורים. **מאי תמורה שם תמורה** — לעולם בפר, והאי חומר בזבח מבתמורה דקתני — לאו אתמורה דידיה קאי, אלא הכי קאמר: חומר בזבח משם תמורה שאין לך דבר ששמו תמורה דוחה שבת, ואפילו התמורות הקריבות. **אי הכי** — דשם קתני, זבח נמי — שם זבח קתני, וכיון דשם זבח תני תנא — מאי דוחקיך לאוקומי בחד זיבחא, דתשמע מינה דבפרו של אהרן או באילו מיירי, דילמא הכי קאמר תנא: חומר בדבר ששמו זבח מדבר ששמו תמורה, שיש זבח נוהג בצבור כביחיד, ויש זבח (תמורה) שדוחה שבת כגון דצבור או דיחיד שזמנו קבוע, ויש זבח שעושה תמורה, כגון קרבן יחיד. **שם זבח לא קתני** — האי תנא, אלא בחד זיבחא נקט למילתיה.

לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר: פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים קָרְבַּן יָחִיד, עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה? לָאו מִכְּלָל דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר דְּצִבּוּר? - לָא, מִכְּלָל דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר דְּשׁוּתָּפִין. גּוּפָא בָּעֵי רַבִּי [אֶלְעָזָר]: לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים קָרְבַּן יָחִיד, עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה? - מַאי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ? אִי בָּתַר מַקְדִּישׁ אָזְלִינַן אִי בָּתַר מִתְכַּפֵּר אָזְלִינַן, פְּשִׁיטָא דְּבָתַר מִתְכַּפֵּר אָזְלִינַן! דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַמַּקְדִּישׁ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, וְהַמִּתְכַּפֵּר עוֹשֶׂה בָּהּ תְּמוּרָה, וְהַתּוֹרֵם מִשֶּׁלּוֹ עַל שֶׁל חֲבֵירוֹ טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁלּוֹ! - לְעוֹלָם פְּשִׁיטָא לֵיהּ דְּבָתַר מִתְכַּפֵּר אָזְלִינַן, וְהָכִי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ: אֶחָיו הַכֹּהֲנִים בִּקְבִיעוּתָא מִתְכַּפְּרִי, אוֹ דִּילְמָא בְּקוּפְיָא מִתְכַּפְּרִי? תָּא שְׁמַע: חוֹמֶר בְּזֶבַח מִבַּתְּמוּרָה, וְחוֹמֶר בַּתְּמוּרָה מִבְּזֶבַח. חוֹמֶר בְּזֶבַח, שֶׁהַזֶּבַח נוֹהֵג בַּיָּחִיד כְּבַצִּבּוּר, וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וְאֶת הַטּוּמְאָה, וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתְּמוּרָה. חוֹמֶר בַּתְּמוּרָה מִבְּזֶבַח: שֶׁהַתְּמוּרָה חָלָה עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ, וְאֵינָהּ יוֹצֵאָה לְחוּלִּין לִיגָּזֵז וְלִיעָבֵד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּזֶבַח. הַאי זֶבַח הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּיָחִיד - מִי דָּחֵי שַׁבָּת וְטוּמְאָה? אֶלָּא דְּצִבּוּר - מִי עוֹשֶׂה תְּמוּרָה? אֶלָּא לָאו - דְּפַר, וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה - דְּקָבְעֵי לֵיהּ זְמַן, וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה - דְּקָרְבַּן יָחִיד הוּא. - אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לָא, בְּאֵילוֹ שֶׁל אַהֲרֹן. הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּפָרוֹ; תְּמוּרָה דְּפַר, שַׁבָּת וְטוּמְאָה הוּא דְּלָא דָּחֲיָא, הָא בְּחוֹל מִקְרֵיב קָרְבָּה? הָא תְּמוּרַת חַטָּאת הִיא, וּתְמוּרַת חַטָּאת לְמִיתָה אָזְלָא! - לָא, לְעוֹלָם פָּרוֹ. וּמַאי תְּמוּרָה - שֵׁם תְּמוּרָה. - אִי הָכִי, זֶבַח נַמִּי - שֵׁם זֶבַח! - שֵׁם זֶבַח לָא קָתָנֵי. - מִמַּאי? מִדְּקָתָנֵי חוֹמֶר בַּתְּמוּרָה, שֶׁהַתְּמוּרָה חָלָה עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ, וְאֵינָהּ יוֹצֵאָה לְחוּלִּין לִיגָּזֵז וְלִיעָבֵד. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַאי זֶבַח - שֵׁם זֶבַח, וְהָא אִיבָּא

בכור

בכור

לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר – לרבי מאיר שאמר לעיל (ע"א) פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים קָרְבַּן יָחִיד, האם עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. ומדברי רבי אלעזר שאמר 'לדברי האומר', מדייקת הגמרא, לְאוֹ מִכְּלָל – האם אין במשמעות דבריו דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר שחולק וסובר דְּהוא קרבן צִבּוּר. דוחה הגמרא: לָא, אלא כך יש לדייק, ממה שאמר 'לדברי האומר פר יום הכיפורים קרבן יחיד' אנו שומעים מִכְּלָל דְּאִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר שהפר אינו קרבן יחיד אלא קרבן דְּשׁוּתָּפִין הוא.

הגמרא מביאה את גוף הספק של רבי אלעזר: גּוּפָא, בָּעֵי רַבִּי אֶלְעָזָר לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים קָרְבַּן יָחִיד, האם הוא ככל קרבן יחיד וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה – אם הכהן גדול אמר על בהמה אחרת חולין שתהיה תמורת פר זה, נתפסה הבהמה בקדושתה, אוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה ואין בדבריו כלום.

מבררת הגמרא: מַאי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ – מה הם צדדי הספק, אם נפרש שהסתפק אִי בְּתַר מַקְדִּישׁ אַזְלִינָן – האם הולכים אחר המקדיש, והמקדיש בפר זה הוא הכהן גדול כפי שלומדת הגמרא להלן (נא:) שמשלו הוא מביא, ודינו כקרבן יחיד שעושה תמורה, אִי – או שמא בְּתַר מִתְכַּפֵּר אַזְלִינָן, והמתכפרים בפר זה הם רבים, והרי היא כחטאת השותפין שאינו עושה תמורה, אי אפשר לומר שנסתפק בזה, שכן פְּשִׁיטָא דְּלענין תמורה בְּתַר מִתְכַּפֵּר אַזְלִינָן, שהמתכפר הוא בעליו, ואם המתכפרים הם רבים דינו כקרבן השותפין ואינו עושה תמורה, דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן – שלשה דינים בענין הנותן משלו חובת חבירו, א. הַמַּקְדִּישׁ מוֹסִיף חוֹמֶשׁ, כלומר, המקדיש בהמתו לצורך חבירו המחויב קרבן שיתכפר בה, ונפל בה מום ואינה ראויה להקרבה, וצריך לפדותה ובדמיה יביא הקרבן והיא תצא לחולין. והפודה קדשים, אם הוא היה בעל החפץ, שהוא הקדישו, צריך להוסיף חומש, וקרבן זה שהאחד הקדישו וחבירו מתכפר בו, המקדיש הוא המוסיף חומש, אבל אם המתכפר פודה אינו מוסיף חומש. ב. וְהַמִּתְכַּפֵּר עוֹשֶׂה בָּהּ תְּמוּרָה, שלענין תמורה המתכפר הוא בעליו של הקרבן, שמאחר שהפריש המקדיש את הבהמה לצורך המתכפר, הוא קונה את הבהמה, ורק הוא יכול לעשות תמורה, אבל המקדיש אינו יכול לעשות תמורה שאין אדם עושה תמורה בקרבן של אחרים. ג. וְהַתּוֹרֵם מִהְתַּבּוּאָה שֶׁלּוֹ עַל תְּבוּאַת טֵבֶל שֶׁל חֲבֵירוֹ, טוֹבַת הֲנָאָה שמקבל עבור מה שנותן את התרומה לכהן מסויים שֶׁלּוֹ – של התורם. ומדברי רבי יוחנן אלו שמענו שפשוט הדבר שלענין תמורה המתכפר עושה תמורה ולא המקדיש, והוא הדין בפר כהן גדול כיון שהמתכפרים רבים נחשב הפר קרבן השותפין ואין עושה תמורה, ואי אפשר לומר שבזה נסתפק רבי אלעזר. ועדיין אנו צריכים הסבר במה הסתפק רבי אלעזר.

מבארת הגמרא: לְעוֹלָם פְּשִׁיטָא לֵיהּ לרבי אלעזר דְּבָתַר מִתְכַּפֵּר אַזְלִינָן, ואם היה פשוט לו שאחיו הכהנים מתכפרים בפר כמו הכהן הגדול בודאי היה פשוט לו שאין עושה תמורה, וְהָכִי קָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ רבי אלעזר, האם אֲחָיו הַכֹּהֲנִים המתכפרים בפר, בִּקְבִיעוּתָא מִתְכַּפְּרֵי – בקביעות גמורה מתכפרים בפר כאילו הם שותפין בו ממש, והרי זה חטאת השותפין ואין עושה תמורה, אוֹ דִּילְמָא בְּקִפּוּפָא מִתְכַּפְּרֵי – שאין עיקר כפרת הפר אלא על הכהן גדול לבדו, אלא שגם אחיו הכהנים טפלים לו ומתכפרים אגבו, ואם כן אין הקרבן קרוי על שמם אלא על שמו של הכהן גדול והרי זה קרבן יחיד ועושה תמורה.

הגמרא רוצה לפשוט שפר כהן גדול עושה תמורה: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, יש דברים שבהם חוֹמֶר בַּזֶּבַח – שהוקדש מתחילתו לשם קרבן, מִבַּתְּמוּרָה – שקדושתו בא על ידי שהמירו אותו בקרבן ונתפס בקדושתו, ויש דברים שבהם חוֹמֶר בַּתְּמוּרָה מִבַּזֶּבַח, מבארת הברייתא: חוֹמֶר בַּזֶּבַח, שֶׁהַזֶּבַח נוֹהֵג (ביחיד בכצבור) [בְּצִבּוּר כְּבְיָחִיד] – מין קרבן זה קרב הן כקרבן יחיד והן כקרבן ציבור, וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת אם חל זמנו בשבת, וְאֶת הַטּוּמְאָה אם אי אפשר לעשותו בטהרה, וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה – אם אמר על בהמת חולין תהא זו תמורת זו, בהמת החולין נתפסה בקדושת הזבח, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתְּמוּרָה – תמורת הזבח אינה שייכת אלא בקרבן יחיד, שקרבן ציבור אינו עושה תמורה, והתמורה אינה דוחה שבת וטומאה, משום שאין זמנה קבוע, ואינה עושה תמורה, שאין תמורה עושה תמורה. והדברים שבהם חוֹמֶר בַּתְּמוּרָה מִבַּזֶּבַח, שֶׁהַתְּמוּרָה חָלָה עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ, שאם המיר על בהמה בעלת מום נתפסה הבהמה בקדושתה, וְאֵינָהּ יוֹצְאָה לְחוּלִּין לִיגָּזֵּז וְלֵיעָבֵד, שאם בא לפדותה, דינה כדין כל הפודה קרבן בעל מום שאינו יוצא לחולין לגמרי אלא לענין אכילה בלבד, אבל אסור לעבוד בהם ולגוזזן ואף חלבן אסור, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּזֶּבַח, שאם הקדיש בהמה בעלת מום לזבח אין קדושת הגוף חלה עליה אלא קדושת דמים בלבד לפדותה ולקנות בדמיה זבח, ואחר פדיונה יוצאת לגמרי לחולין ומותרת אף בגיזה ועבודה.

מבררת הגמרא: הַאי זֶבַח האמור בברייתא, הֵיכִי דָּמֵי – באיזה זבח מדובר, אִילֵימָא – אם נפרש שמדובר בקרבן דְּיָחִיד, מִי דָּחֵי שַׁבָּת וְטוּמְאָה, והרי סתם קרבן יחיד אינו דוחה שבת וטומאה, אֶלָּא נפרש שמדובר בקרבן דְּצִבּוּר, מִי עוֹשֶׂה תְּמוּרָה, והרי אין תמורה בקרבן ציבור, אֶלָּא לָאו ודאי יש לומר שהזבח האמור בברייתא הכוונה לקרבן דְּפַר של כהן גדול ביום הכיפורים, ומה שנאמר בברייתא וְדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה הוא משום דְּקָבִיעַ לֵיהּ זְמַן, וכפי שנקטה הגמרא (ע"א) בכלל, שכל שזמנו קבוע דוחה את השבת ואת הטומאה, ומה שנאמר בברייתא וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה, הוא משום דְּקָרְבַּן יָחִיד הוּא, והברייתא היא כמי שסובר פר יום הכיפורים קרבן יחיד הוא, ומוכח שהסובר שקרבן יחיד הוא סובר גם כן שעושה תמורה, ונפשט ספיקו של רבי אלעזר, שאחיו הכהנים מתכפרים אגב הכהן גדול ולא בשותפותו ממש. דוחה הגמרא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, לא, באמת אפשר לומר שפר יום הכיפורים אינו עושה תמורה, והזבח האמור בברייתא אפשר לפרשו בְּאִילּוֹ שֶׁל אַהֲרֹן – איל לעולה שהיה מביא הכהן גדול ביום הכיפורים משלו, ואיל זה היה קרבן יחיד, וזהו הזבח האמור שנוהג בציבור בביחיד, שמין עולה שייך גם בציבור, ודוחה שבת וטומאה מפני שזמנו קבוע, ועושה תמורה מפני שהוא קרבן יחיד ואין מתכפר בו אלא הכהן גדול לבדו.

מביא רב ששת ראיה לדבריו: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא שהזבח האמור בברייתא היינו איל כהן גדול ולא פרו, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּפָרוֹ, ועליו אמרה הברייתא שהזבח דוחה שבת וטומאה, אבל תמורתו אינה דוחה שבת וטומאה, קשה, וכי תְּמוּרָה דְּפַר רק שַׁבָּת וְטוּמְאָה הוּא דְּלָא דָּחְיָא, הָא בְּחוֹל מִקְרֵיב קָרְבָּה, והרי אי אפשר לומר כן, דהָא תְּמוּרַת חַטָּאת הִיא, שהרי הפר הוא קרבן חטאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת דינה היא דְּלִמִּיתָה אַזְלָא, שהיא אחת מחמשת חטאות שהלכה למשה מסיני שמתות.

דוחה הגמרא את הראיה: לא, לְעוֹלָם הזבח האמור בברייתא הינו פָּרוֹ של כהן גדול, ומה שמשמע בברייתא שהתמורה קריבה בחול, הברייתא לא מדברת על תמורת הפר, וּמַאי תְּמוּרָה האמור בברייתא, שֵׁם תְּמוּרָה בעלמא, וכך כוונת הברייתא, חומר בזבח, דהיינו בפר כהן גדול, מ"ש תמורה', שהזבח דוחה שבת מה שאין כן בתמורה, שאין לך דבר ששמו תמורה שדוחה שבת, ואפילו התמורות הקריבות.

שואלת הגמרא: אִי הָכִי שאנו מפרשים שתמורה שבברייתא היינו שם תמורה, אפשר לפרש שגם זֶבַח האמור בברייתא נַמִּי שֵׁם זֶבַח, וכך כוונת הברייתא, חומר בשם זבח מבשם תמורה, שבשם זבח יש שנוהגים בציבור כביחיד, ויש הדוחים שבת וטומאה, כגון זבחים שזמנם קבוע, ויש העושים תמורה כגון קרבנות היחיד, ומדוע דחקה הגמרא לבאר שהכוונה לפר ואיל של יום הכיפורים. מתרצת הגמרא: שֵׁם זֶבַח לא קָתָנֵי – אין לפרש שזבח האמור בברייתא היינו שם זבח, מַמָּאי, מִדְּקָתָנֵי בסיפא של הברייתא, חוֹמֶר בַּתְּמוּרָה שֶׁהַתְּמוּרָה חָלָה עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ וְאֵינָהּ יוֹצְאָה לְחוּלִּין לִיגָּזֵּז וְלֵיעָבֵד, מה שאין כן בזבח שאין קדושת הגוף חלה על בעל מום קבוע, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ מַאי זֶבַח, שֵׁם זֶבַח, היאך אפשר לומר ששם זבח אינו חל על בעל מום, וְהָא אִיכָּא

בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שהם גם כן קרבנות הנכללים בשם זבח דְּחָלִין עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ, וחלה עליהם קדושת הגוף וְאֵין יוֹצְאִין אחר פדיונם לְחוּלִין לגמרי עד שיהיו מותרים לִגְזֵז וְלֵיעָבֵד, ואם כן אי אפשר לכלול ולומר ששם תמורה חמור משם זבח, שבשם זבח לא חלה קדושת הגוף על בעלי מומים, אֶלָּא על כרחך שֵׁם זֶבַח לֹא קָתָנֵי, וזבח האמור בברייתא הוא זבח מסוים, או פרו של כהן גדול או אילו.

שואלת הגמרא: וּמַאי שְׁנָא – מדוע באמת לגבי תמורה נקט התנא ׳שם תמורה׳ הכולל את כל סוגי התמורות, וגבי זבח נקט רק סוג מסוים של זבח ולא כלל את כל סוגי הזבחים. מתרצת הגמרא: לגבי תְּמוּרָה, שֵׁם תְּמוּרָה אַחַת הִיא – שבכל סוגי התמורות יש את כל ארבעת החילוקים שמנה התנא שבהם התמורה חלוקה מזבח, שלשה חומר בזבח ואחד חומר בתמורה, שכל התמורות אינם שייכים בציבור ואינם דוחים שבת וטומאה, ואינם עושים תמורה, וקדושתן חלה על בעלי מומים להיאסר בגיזה ועבודה לאחר פדיונם, אבל לגבי זֶבַח לא היה יכול התנא לנקוט שם זבח, שהרי אִיכָּא בְּכוֹר וְאִיכָּא מַעֲשֵׂר שגם הם נכללים בשם זבח והם אינם חלוקים מתמורה לגבי חלות קדושתן על בעלי מומים, אלא הם דומים לתמורה לענין זה, לכך לא יכול היה התנא לנקוט שם זבח, אלא נקט אחד מסוגי הזבח או פר יום הכיפורים או אילו, כמו שהתבאר לעיל.

מקשה הגמרא: וּלְרַב שֵׁשֶׁת, אַדְּמוֹקִים לָהּ לזבח האמור בברייתא בְּאֵילוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, לוֹקְמָהּ בַּפֶּסַח, שגם קרבן פסח חמור מתמורה בדברים האמורים בברייתא, דְּדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה מפני שזמנו קבוע, וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה דְּקָרְבַּן יָחִיד הוּא. מתרצת הגמרא: קָסָבַר התנא של הברייתא כרבי יהודה שאמר אֵין שׁוֹחֲטִין הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד אלא על חבורה, ואם כן לא מצאנו שהפסח עושה תמורה, שהרי הוא תמיד קרבן השותפין שאינו עושה תמורה.

שואלת הגמרא: וְנוֹקְמֵיהּ בְּפֶסַח שֵׁנִי שאינו בא דווקא בחבורה, והרי זה קרבן יחיד ועושה תמורה. מתרצת הגמרא: פסח שני מִי דָּחֵי טּוּמְאָה, הרי המשנה במסכת פסחים (צה.) סתמה שפסח שני אינו דוחה טומאה, ולכך הזבח האמור בברייתא שאחד מחומרותיו הוא שדוחה טומאה, אי אפשר לפרשו בפסח שני.

הגמרא מבארת את הברייתא המובאת לעיל (נ.), ׳אמר לו רבי מאיר והלא פר יום הכיפורים וחביתי כהן גדול ופסח דקרבן יחיד הוא ודוחה את השבת ואת הטומאה, אמר לו רבי יעקב והלא פר העלם דבר של ציבור ושעירי עבודת כוכבים וחגיגה דקרבן ציבור ואין דוחין לא את השבת ולא את הטומאה׳: אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא, וְתַנָּא, מַאי שְׁנָא קרבן פֶּסַח דְּקָרֵי לֵיהּ קָרְבַּן יָחִיד וּמַאי שְׁנָא קרבן חֲגִיגָה דְּקָרֵי לָהּ קָרְבַּן צִיבּוּר, אִי נאמר שהתנא קורא לחגיגה קרבן ציבור מִשּׁוּם דְּאָתֵי בִּכְנוּפְיָא – באסיפת העם ברגלים, ואף שכל אחד מביא קרבן לעצמו, כיון שכל ישראל באים יחד נחשב קרבן ציבור, פֶּסַח נַמִּי אָתֵי בִּכְנוּפְיָא, והיה לו לתנא להחשיבו קרבן ציבור, ומדוע אמר התנא בברייתא שפסח קרבן יחיד הוא. אמר לו רבא, אִיכָּא פֶּסַח שֵׁנִי דְּלֵא אָתֵי בִּכְנוּפְיָא, שאין כל ישראל מביאים פסח שני, אלא מי שלא הביא בראשון, ונקרא קרבן יחיד, ו׳פסח׳ שאמר התנא בברייתא היינו פסח שני. אָמַר לֵיהּ רב הונא בריה דרב יהושע, אִם כֵּן שפסח האמור בברייתא הוא פסח שני, יְהָא דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה כדברי הברייתא שדוחה את הטומאה, ולעיל נתבאר בגמרא שאינו דוחה את הטומאה, אָמַר לֵיהּ רבא, אֵין – התנא השונה ברייתא זו אכן סובר שפסח שני דוחה את הטומאה, שכן מצינו שנחלקו בזה בברייתא להלן, וסובר הוא כְּמַאן דְּאָמַר דָּחֵי, דְּתַנְיָא, פֶּסַח שֵׁנִי דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַטּוּמְאָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַף דּוֹחֶה אֶת הַטּוּמְאָה.

מבארת הגמרא את טעמי מחלוקתם: מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא שאין פסח שני דוחה את הטומאה. אָמַר לְךָ, מִפְּנֵי טּוּמְאָה דְּחִיתוּ, כלומר שהתורה הקפידה שלא יעשה פסח בטומאה, ובשביל כך דחתה התורה את הטמאים מפסח ראשון כדי שלא יעשו פסח בטומאה, וְאתה אומר שֶׁיַּעֲשֶׂה פסח שני בְּטוּמְאָה, אם כן מה הועלנו במה שדחינוהו. וְרַבִּי יְהוּדָה הסובר שפסח שני דוחה טומאה אָמַר לְךָ, מהפסוק למדים שדוחה טומאה, דְּאָמַר קְרָא בפרשת פסח שני (במדבר ט יב) ׳כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ׳, ומשמע שבפסח שני נוהג כל חוקת פסח ראשון, מה פסח ראשון אין מבטלים מצות הפסח, ואפילו היו כל הציבור טמאים מקריבים, אף פסח שני אין מבטלים אותו וַאֲפִילּוּ בְּטוּמְאָה מקריבים אותו, ועל סברת תנא קמא משיב רבי יהודה, אמנם הַתּוֹרָה הֶחֱזִירָה עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ בְּטָהֳרָה ואם לא היה טהור בראשון נתנה לו התורה זמן לפסח שני להיטהר ולהקריב בטהרה, אבל אם לֹא זָכָה להיטהר ולעשותו בטהרה יַעֲשֶׂנּוּ בשני בְּטוּמְאָה.

אגרות קודש

ב״ה, כ״ז סיון, תשי״א

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו - בלי הוראת זמן כתיבתו - שבא בקשורי התנאים עם ב״ג מרת... תחי׳.

והנני בזה להביע ברכתי, שיהי׳ קשורם בשעה טובה ומוצלחת למזל טוב ובסימן טוב, וכאשר יגבילו זמן הנשואין, יהי׳ זה למז״ט מז״ט ויבנו בית בישראל על יסודי התורה והמצוה וכפי שנתבארו בתורת החסידות, כי בפרט בזמן הזה של החשך כפול ומכופל אשר עושים חושך לאור ואור לחשך, מוכרח הדבר שיתעסק כל אחד ואחד בתורת החסידות ועל ידי המאור שבתורה יאיר אצלו גם בנגלה דתורה ועי״ז גם ביתר הפרטים בגשמיות וברוחניות.

כשיראה את... שי׳ נא למסור לו הפ״ש ממני, ולמסור לו ג״כ מה שאמר כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, - והוא מיוסד על הידוע שמכל ענין וענין יש ללמוד מוסר השכל בעבודת השם ית׳, והלימוד מפסח שני הוא, אז עס איז קיינמאל ניט פארפאלען, ואפילו אם בשעה שכל ישראל הקריבו קרבן פסח, והאחד שיה׳ טמא או בדרך רחוקה - או - לכם, היינו שהי׳ זה מרצונו הטוב, בכל זאת איז דאס ניט פארפאלען, ועושים בשבילו מועד מיוחד, שלאחר שטיהר את עצמו יקרב לבית המקדש ויכנס לפנים מהאסקופה וכו׳.

רש"י

בכור — קדושתו מרחם, בין תם בין בעל מום, ואין לו שום פדיון, דכתיב ביה (במדבר יח) "אך בכור שור לא תפדה" ובמעשר בהמה נמי כתיב (ויקרא כז) "לא יבקר בין טוב לרע". אלמא: חל על בעל מום, ופדיון אין לו דכתיב (שם) "לא יגאל". **אלא שם זבח לא קתני** — אלא בחד זבחא נקט למילתיה, וקאמר: חומר בו מה שאין בשם תמורה, וחומר בשם תמורה שאין באותו זבח שאנו עסוקין כאן. **מאי שנא** — דלינקוט תנא מילתיה בתרי גווני. **שם תמורה אחת היא** — כל התמורות שוות בכל הנך דקתני הכא: בציבור ובדחיית שבת ובעשיית תמורה ובגיזה ובעבודה, אבל זבח לא מצי למיתני שם, דהא קתני גיזה ועבודה דלא מצי למימר מה שאין כן בשם זבח — דהא איכא בכור ומעשר. **קסבר אין שוחטין פסח על היחיד** — כר' יהודה דאמר הכי במסכת פסחים (צא,א) ויליף לה מ"לא תוכל לזבוח את הפסח באחד" וכיון דאינו בא בלא שותפות — אין עושה תמורה. **מי דחי טומאה** — איכא למאן דאמר לקמן בשמעתין דלא דחי. **ותנא מאי שנא חגיגה וכו'** — ההוא תנא דתמורה, דגבי ר' מאיר ור' יעקב דאייתי לעיל. **בכנופיא** — ברגלים.

ותיפוק

נוקמה בפסח — נראה משום דחטאת ואילו של אהרן לא הוה ליה למיתנינהו בלשון זבח סתמא, דלא אשכחן דאיקרי זבח. אבל פסח — כתיב "זבח פסח הוא". תימה לי: לוקמה בפסח ראשון, ונימא דהכי קאמר: חומר בזבח, שיש זבח אחד דשייך ביה כל הני מילי דקא חשיב, דנהיג ביחיד בבציבור ודוחה שבת וטומאה ועושה תמורה אם לא קרב בזמנו, דהוה ליה מותר פסח וממירין בו. אפילו למאן דאמר דאין שוחטין הפסח על היחיד — אם משכו בעליו את ידיהם ולא נשאר עליו אלא אחד — עושה תמורה, כדאמרינן בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צו,ב). דפסח בשאר ימות השנה עושה תמורה, מה שאין כן בשום תמורה. חומר בתמורה — שכן חלה על בעל מום קבוע, ואינו יוצא לחולין ליגזז וליעבד, מה שאין כן בזבח פסח שאמרנו! ויש לומר: דמותר פסח נמי חל על בעל מום קבוע, דאם הפריש פסח והומם, ועבר עליו הפסח — הוי מותר פסח, ואין יוצא לחולין ליגזז וליעבד כיון דקדם הקדישו דפסח לממומו.

דוחה השבת ואין דוחה הטומאה — נראה לי דבין רבי יהודה ובין רבנן גמרי מ"ככל חקת הפסח" ובהא סברא פליגי, דתנא קמא סבר: "ככל חקת פסח" ראשון אין דוחה טומאה אלא ברוב ציבור, אבל במיעוט ציבור — נדחה מפני הטומאה אף פסח שני. ורבי יהודה סבר, הכי קאמר: מה פסח ראשון אין בטל לגמרי אף וכו'. אבל מ"במועדו" "במועדו" בגזירה שוה לא גמרינן. חדא: דלמה לי גזרה שוה? הא אתיא שפיר מ"ככל חקת הפסח". ועוד: אי מגזירה שוה מאי טעמא דתנא קמא דלא דחי טומאה? ניגמר מגזירה שוה דדחי שבת וטומאה. וליכא למימר, דאדרבה גמרינן מפסח ראשון מה פסח ראשון — לא דחי טומאה ביחידים אף פסח שני. דאם כן מנלן דפסח דחי שבת אפילו כשהוא בא ביחיד, כגון שרוב ציבור זבין ומיעוטן עושין את הראשון בשבת מנלן? הא מתמיד ליכא למיגמר אלא כשכל ישראל עושין פסח, דומיא דתמיד דהוי קרבן של כל ישראל. ונימא: דיו לבא מן הדין להיות כנדון, מה להלן כל ישראל — אף כאן כל ישראל דווקא. אלא על כרחך, כיון דגמרינן בגזרה שוה הכי גמרינן: מה להלן "במועדו" אפילו בשבת, ואינו בטל בשביל שהוא שבת, אף בפסח לא יתבטל בשבת, ואם היו כל ישראל זבין או בדרך רחוקה חוץ מאדם אחד או שנים, וחל ערב פסח בשבת, אי אמרת לא דחי שבת ביחיד — הרי הוא בטל לגמרי, הכי נמי, נימא גבי פסח שני שלא יתבטל מפני הטומאה כמו פסח ראשון, שאין בטל לגמרי בשביל טומאת מת. וליכא למימר דתנא קמא סבירא ליה ד"במועדו" קאי אפסח ראשון, כרבי נתן בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צג,א), ואם כן בפסח שני לא כתב "במועדו" וגמר מ"בכל חקת הפסח" אבל רבי יהודה גמר שפיר מ"במועדו" דסבר דאפסח שני קאי. דהא בשמעתא קאמר, ורבי יהודה אמר לך: אמר קרא "בכל חקת". אלמא מ"ככל חקת" נפקי ליה נמי לרבי יהודה. על כן נראה לי: ד"כי קרבן ה' לא הקריב במועדו" (במדבר ט) לא מיסתבר כלל לדרוש אותו לגזירה שוה אליבא דשום תנא, דלא דמי לאינך שנכתבו בלשון צווי "תשמרו להקריב לי במועדו" (שם כח) "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" (שם ט) "אלה תעשו לה' במועדיכם" (שם כט) "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" (ויקרא כג) לעשות המועדות. אבל האי קרא כתב "כי קרבן ה' לא הקריב במועדו" אבל מ"בכל חקת הפסח" — גמרינן שפיר, ובסברא פליגי, כדפירשתי. ואם תאמר: והא פסח ראשון לא נפקא לן דדחי שבת אלא מגזירה שוה מתמיד, והיכי גמר פסח שני מיניה בהיקישא? הניחא למאן דאמר דבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש, אלא למאן דאמר אינו חוזר ומלמד — מאי איכא למימר? ויש לומר: דסבירא ליה הימנו ודבר אחר — לא הוי היקש, כיון דמ"בכל חקת הפסח" גמרינן דברים שכתובים בפסח ראשון גופיה — גמרינן מיניה נמי מידי דגמרינן בה בגזירה שוה. אבל קשה, למאן דאמר בסוף פרק "איזהו מקומן" (זבחים נז,א) הימנו ודבר אחר — הוי היקש, וליכא למימר דאיהו סבירא ליה דדבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש — דאם כן מאי טעמא פליגי בה אמוראי בפרק "איזהו מקומן" (שם נ,א)? תיפשוט דחוזר ומלמד בהיקש מדרבי ישמעאל, דאית ליה הימנו ודבר אחר הוי היקש. וצריכין אנו לומר לדידיה דדבר הלמד בגזירה שוה חוזר ומלמד בהיקש. ודוחק הוא לומר דלרבי ישמעאל פסח שני אינו דוחה לא שבת ולא טומאה — דאם כן הוו להו שלש מחלוקות בדבר! ויש לומר: כיון דכתיב "בכל חקת הפסח יעשו אותו" — צריכים אנו ללמוד כמו כן ממנו דבר שלמדנו בו בגזירה שוה. שאם לא כן — אינך מקיים "בכל חקת הפסח". וכי האי גוונא משני לקמן בפירקא (נז,א) חוץ מבפנים בחד זימנא גמר, כלומר: כיון דכתיב "וכן יעשה לאהל מועד" — צריך לעשות באהל מועד בפר כל מה שעשה לפני ולפנים, וכן בשעיר — ואפילו דבר שלמדו בהיקש, דאם לא כן — לא קרינן ביה "וכן יעשה". אבל יש פירוש בפסחים שמוגה בהם ד"במועדו" גמרי בגזירה שוה. וכן נמצא בספרי: "כי קרבן ה' לא הקריב במועדו" — בא הכתוב ולימד על פסח שני שדוחה את השבת, או ידחה את הטומאה — אמרת: כל עצמו אינו בא אלא בשביל הטומאה. וסתמא כרבנן. וצריך אני ליישב מהא שהקשיתי לעיל, דודאי פסח גמר שפיר מתמיד, דאפילו יחיד עביד בשבת, דהא תמיד כל שעה יבא בשבת — אף פסח כל שעה יבא בשבת, ואפילו יחיד. ואף על גב דתמיד לא אתו ביחיד בשבת — היינו משום דלא משכחת ליה ביחיד כלל. אבל פסח שהוא בא ביחיד — יש לך ללמוד הימנו דניתי בשבת, בין ביחיד בין בציבור. אבל בטומאה, כיון דפסח ראשון גופיה זימנין דלא דחי טומאה, כגון במיעוט ציבור, דעבדי בטהרה ולא עבדי בטומאה — הכי נמי פסח שני. ואם תאמר: למה לי גזירה שוה? הא אתיא מ"בכל חקת הפסח"! יש לומר: דסבירא ליה דמימעטי מכעין הפרט דמצות ומרורים, מה הפרט מפורש מצות עשה דלא דחי לא תעשה שיש בו כרת, אף כל — למעוטי שלא ידחה שבת שהוא לא תעשה שיש בו כרת. מיהו, לרבי נתן דאמר "במועדו" אפסח ראשון קאי, צריך לומר דפסח שני דדחי שבת — נפקא ליה מ"בכל חקת הפסח" כרבי יהודה דשמעתין, דנפקא ליה נמי מהתם. ואפשר דרבנן דרבי יהודה נמי סבירא להו הכי כרבי נתן, ולא כתב "במועדו" אפסח שני, ונפקא להו מ"בכל חקת" או סבירא להו כרבי חנניא בן עקביא ורבי, דדרשי "במועדו" בפסח שני, ונפקא להו מ"במועדו" כדאיתא בסיפרי. מיהו, קשה לי: דבסברי קאמר מעיקרא, "כי קרבן ה' לא הקריב במועדו" על פסח ראשון ענוש כרת, אתה אומר על פסח ראשון או אינו אלא על פסח שני — אמרת: איזהו מועדו — זה ראשון. ובתר הכי קאמר ד"במועדו" בפסח שני כתב! ושמא, דהיינו דקאמר: דבר אחר, בא הכתוב ולימד על פסח שני שדוחה השבת. ודרשא קמייתא למאן דאמר דאפסח ראשון קאי, ודבר אחר דקאמר למאן דאמר דאפסח שני קאי. מיהו קשה, דאם כן הוה ליה למימר בא הכתוב ולימד על פסח שני לענין כרת דאיירי ביה מעיקרא, מאי טעמא שבקיה לכרת ונקט מילתא אחריתי? כיון דלמאן דאמר דאשני קא אייריר. והא אינהו פליגי לענין כרת בפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צג,א), ועוד: איני סבור שיש כי האי גוונא בשום מקום בברייתא אחת, שדורש שתי דרשות בסתם

שסותרין

בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר דְּחָלִין עַל בַּעַל מוּם קָבוּעַ, וְאֵין יוֹצְאִין לְחוּלִין לִיגָּזֵז וְלֵיעָבֵד. אֶלָּא: שֵׁם זֶבַח לָא קָתָנֵי. - וּמַאי שְׁנָא? - תְּמוּרָה שֵׁם תְּמוּרָה - אַחַת הִיא, זֶבַח - אִיכָּא בְּכוֹר וְאִיכָּא מַעֲשֵׂר. וּלְרַב שֵׁשֶׁת, אַדְּמוֹקִים לָהּ בְּאֵילוֹ שֶׁל אַהֲרֹן לוֹקְמָהּ בַּפֶּסַח, דְּדוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה, וְעוֹשֶׂה תְּמוּרָה דְּקָרְבַּן יָחִיד הוּא! - קָסָבַר: אֵין שׁוֹחֲטִין הַפֶּסַח עַל הַיָּחִיד. - וְנוֹקְמֵיהּ בְּפֶסַח שֵׁנִי! - מִי דָּחֵי טוּמְאָה? אֲמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא: וְתַנָּא, מַאי שְׁנָא פֶּסַח דְּקָרֵי לֵיהּ קָרְבָּן יָחִיד, וּמַאי שְׁנָא חֲגִיגָה דְּקָרֵי לָהּ קָרְבָּן צִיבּוּר? אִי מִשּׁוּם דְּאָתֵי בִּכְנוּפְיָא - פֶּסַח נַמִּי אָתֵי בִּכְנוּפְיָא! - אִיכָּא פֶּסַח שֵׁנִי, דְּלָא אָתֵי בִּכְנוּפְיָא. - אָמַר לֵיהּ: אִם כֵּן, יְהֵא דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטּוּמְאָה! - אֲמַר לֵיהּ: אִין, כְּמַאן דְּאָמַר דָּחֵי. דְּתַנְיָא: פֶּסַח שֵׁנִי דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת, וְאֵינוֹ דּוֹחֶה אֶת הַטּוּמְאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף דּוֹחֶה אֶת הַטּוּמְאָה. מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא? אָמַר לְךָ: מִפְּנֵי טוּמְאָה דְּחִיתוּ, וְיֵעָשֶׂה בְּטוּמְאָה? וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר לְךָ: אָמַר קְרָא "בְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ" - וְאַפִּילּוּ בְּטוּמְאָה. הַתּוֹרָה הֶחֱזִירָה עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ בְּטָהֳרָה, לֹא זָכָה - יַעֲשֶׂנּוּ בְּטוּמְאָה.

ותיפוק

במתן תורה נקבע הסדר שכל העניינים צריכים לבוא על-ידי עבודה דווקא, ולאחרי זה נותנים מלמעלה שלא לפי ערך העבודה.

משיחת ליל ל"ג בעומר ה'תש"י

שסותרין זו את זו. ובתרי תנאי בהרבה מקומות יש דבר אחר אֵחֵר דבר אחר אֵחֵר. דמקרא אחד יוצא לכמה טעמים. אבל כי האי גוונא — לא אשכחן! ונראה לי: דההיא דרשא דספרי כרבי אתיא, והכי פירושו: או אינו אלא על פסח שני, כלומר: שלא יתחייב כרת בראשון לחודיה אלא אפסח שני, משום דקרא בפרשת פסח שני כתיב, ונימא דאפסח שני חייב כרת אפילו היכא דשגג בראשון והזיד בשני ולא בראשון. אפילו הזיד בראשון ושגג בשני — אמרת איזהו "במועדו" — זה ראשון. כלומר: אינו סברא כלל לומר דאשני קאי ולא בראשון, דעיקר במועדו בראשון כתיב "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו". ואם כן קאי נמי בראשון, ואי לא כתב "חטאו ישא" — הוה אמינא בראשון לחודיה קאי, השתא דכתיב "חטאו ישא" — דריש ליה נמי בפסח שני, כדאיתא בפרק "מי שהיה טמא", וגלי לן "חטאו ישא" דבמועדו אתרוייהו קאי. ואי לא כתיב "במועדו" הוה אמינא דכרת אפסח שני לחודיה קאי, והשתא קאמר שפיר. דבר אחר במועדו איצטריך למימר דפסח שני דוחה שבת. עוד נראה לקיים הכל: דהא דדחי שבת — נפקא לן מ"בכל חוקת" ומ"במועדו", דאי מ"בכל חוקת" — איכא למימר כדפרישית לעיל, ואי מ"במועדו" — איכא למימר כדפרשתי לעיל. להכי צריכי תרוייהו, ובא זה ולימד על זה, ובא זה ולימד על זה. מיהו, לרבי נתן מ"בכל חוקת" לחודיה נפקא.

תיפוק לי דאשר לו אמר רחמנא משלו הוא מביא דתניא כו' — תימה לי: מאי איצטריך לאתויי ברייתא לומר דדרשינן הכי משלו הוא מביא, כל שכן אי לא דרשינן הכי לא הוה דרשינן "אשר לו" שהוא מתכפר לו, דתקשי לך טפי. ועוד: דבכל הספרים ישנים גרסינן בסמוך שאני בי גזא דאהרן, ולא גרסינן "אלא"! אלא שרש"י גרס "אלא". ונראה לי דהכי פירושו: תיפוק לי ד"אשר לו" אמר רחמנא, דמשמע שהוא מתכפר בו, ומשמע אבל אחריני — לא מכפרי. ומשני: האי "אשר לו" דרשינן משלו הוא מביא, אבל לעולם אימא לך דאינהו נמי מכפרי מקיבעא, כדתניא וכו'. והדר פריך: ולטעמיך, הא דמייתי מברייתא דלא דרשינן ליה להאי "אשר לו" לומר שהוא לבדו מתכפר בו, אלא לומר משלו הוא מביא. ומברייתא משמע דאחיו מתכפרין בו, מה תירצת לי בזה? והא הא בהא תליא, כיון דמודית לי דמשלו הוא מביא — אם כן אחיו הכהנים לא מכפרי ביה, דאי לאו דקנו ליה בגויה — הייכי מכפרי ביה? ומשני שאני בי גזא וכו'.

טרקסין — פירש רש"י פנים (וחוץ). ויש מפרשים: טרקסין — מלשון "טרוקו גלי" (ברכות כח,א). שסגור היה לפנים הימנו — הלוחות שניתנו בסיני. **ועבוד** שתי פרוכת — תימה: וליעבוד פרוכת אחת שעוביה אמה! ולי נראה דמשמע להו לרבנן פירוש דקרא "והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש" וגו' (שמות כו) שמצד חיצון של פרוכת יהא קדש, ומתחילת עוביה ולפנים יהא הכל קדש קדשים. ולהכי לא מצי למיעבד פרוכת אחת שעוביה אמה ולאוקומה במקום אמה טרקסין, דילמא קדושתה כלחוץ, ונמצא דמתחילת עוביה ולפנים אינו הכל קדש קדשים. אף על גב דבמקדש ראשון אוקמוה התם אמה טרקסין — על פי הדבור עביד, כדכתיב "הכל בכתב", ואי בעו למיעבד פרוכת — צריכין לעשות כמו שעשו במשכן, כדאיתא בפרק קמא דבבא בתרא (ג,ב): גמירי

1 וְתֵיפּוֹק לִי דַּ"אֲשֶׁר לוֹ" אָמַר רַחֲמָנָא, מִשֶּׁלּוֹ הוּא
2 מֵבִיא! דְּתַנְיָא: "אֲשֶׁר לוֹ" - מִשֶּׁלּוֹ הוּא מֵבִיא וְלֹא
3 מִשֶּׁל צִיבּוּר. יָכוֹל לֹא יָבִיא מִשֶּׁל צִיבּוּר, שֶׁאֵין הַצִּיבּוּר
4 מִתְכַּפְּרִין בּוֹ, אֲבָל יָבִיא מִשֶּׁל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, שֶׁהֲרֵי
5 אֶחָיו הַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בּוֹ - תַּלְמוּד לוֹמַר "אֲשֶׁר לוֹ".
6 יָכוֹל לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא כָּשֵׁר - תַּלְמוּד לוֹמַר שׁוּב
7 "אֲשֶׁר לוֹ", שָׁנָה הַכָּתוּב עָלָיו לְעַכֵּב. - וְלִיטַעְמִיךָ,
8 אֶחָיו הַכֹּהֲנִים אִי לָאו דְּקָנוּ בְּגַוֵּיהּ הֵיכִי מְכַפֵּר לְהוּ?
9 אֶלָּא, שָׁאֲנֵי בֵי גַּזָּא דְּאַהֲרֹן דְּאַפְקְרֵיהּ רַחֲמָנָא גַּבֵּי
10 אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, הָכָא [גַּבֵּי תְּמוּרָה] נַמִּי, שָׁאֲנֵי בֵי גַּזָּא
11 דְּאַהֲרֹן דְּאַפְקְרֵיהּ רַחֲמָנָא גַּבֵּי אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. **מִשְׁנָה**
12 הָיָה מְהַלֵּךְ בַּהֵיכָל עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵין שְׁתֵּי הַפָּרוֹכֹת
13 הַמַּבְדִּילוֹת בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּבֵינֵיהֶן
14 אַמָּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לֹא הָיְתָה שָׁם אֶלָּא פָּרוֹכֶת
15 אַחַת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהִבְדִּילָה הַפָּרוֹכֶת לָכֶם בֵּין
16 הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים". **גְּמָרָא** שַׁפִּיר קָאָמַר
17 לְהוּ רַבִּי יוֹסֵי לְרַבָּנַן! - וְרַבָּנַן אָמְרִי לָךְ: הָנֵי מִילֵּי
18 - בַּמִּשְׁכָּן, אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, כֵּיוָן דְּלָא הֲוַאי אַמָּה
19 טְרַקְסִין, וּבְמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן הוּא דַּהֲוַאי, וְאִיסְתַּפְּקָא לְהוּ
20 לְרַבָּנַן בִּקְרוּשָּׁתֵיהּ אִי כְּלִפְנִים אִי כְּלַחוּץ, וְעָבוּד שְׁתֵּי
21 פָּרוֹכוֹת. תָּנוּ רַבָּנַן: בֵּין הַמִּזְבֵּחַ לַמְּנוֹרָה הָיָה מְהַלֵּךְ,
22 דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: בֵּין שֻׁלְחָן לַמִּזְבֵּחַ.
23 וְיֵשׁ אוֹמְרִים: בֵּין שֻׁלְחָן לְכוֹתֶל. מַאן יֵשׁ אוֹמְרִים?
24 אָמַר רַב חִסְדָּא: רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּאָמַר: פִּיתְחָא בַּצָּפוֹן
25 קָאֵי. וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר לָךְ: פִּיתְחָא בַּדָּרוֹם קָאֵי. וְרַבִּי
26 מֵאִיר כְּמַאן סְבִירָא לֵיהּ? אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ
27 - נֵיעוּל כְּרַבִּי יְהוּדָה, אִי כְּרַבִּי יוֹסֵי סְבִירָא לֵיהּ -
28 נֵיעוּל כְּרַבִּי יוֹסִי! - לְעוֹלָם כְּרַבִּי יוֹסֵי סְבִירָא לֵיהּ,
29 וְאָמַר לָךְ: שׁוּלְחָנוֹת צָפוֹן וְדָרוֹם מוּנָּחִין וּמַפְסְקָא
30 לֵיהּ שֻׁלְחָן, וְלָא מִתְעַיֵּיל לֵיהּ. וְאִיבְּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם
31 מִזְּרָח וּמַעֲרָב מוּנָּחִין. וּמִשּׁוּם שֶׁכִּינָה לָאו אוֹרַח אַרְעָא

ותיפוק לי — בעיא דר' אלעזר דלעיל, דפר יום הכפורים דהכהנים בקופיא הוא דמתכפרי ביה, דהא "אשר לו" כתב ביה תלתא זימני, למעוטי ציבור ואחיו הכהנים, דלא מדידהו אתי. תלתא "אשר לו" כתיבי ביה בתרי קראי "והקריב אהרן" וגו', "והקריב" תנייא, "ושחט את פר החטאת אשר לו". **אלא שאני בי גזא וכו'** — גרסינן. **אפקוריה אפקריה** — לגבי דר כפרה. **משנה** מהלך בהיכל — נכנס ומהלך לתוכו למערב. **שתי הפרוכת** — פרופות מן הצפון לדרום, אחת חיצונה ואחת פנימית. **וביניהן** — אויר אמה. **גמרא אמה טרקסין** — כך נקראת כותל מחיצה שהפסיק במקדש ראשון. אבל במקדש שני שהיה גבוה (מאה) אמה — לא עשאוהו, לפי שלא היו עוביה אלא אמה ואינה יכולה לעמוד בגובה (מאה) אמה. ולהוסיף על עוביה אי אפשר, דכתיב "הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל" (דברי הימים א, כח). **ואיסתפקא** להו — במקום המחיצה, אי כלפנים אי כלחוץ. **ועבוד שתי פרוכת** — לקלוט ביניהן אויר מקום המחיצה. **בין המזבח ולמנורה היה מהלך** — כשבא ליכנס היה בוקע בהיכל דרך הדרום להלך בין מזבח הפנימי ולמנורה שהיא בדרום, והולך עד הפרוכת. **בין שולחן ולמזבח** — דרך הצפון. **ר' יוסי היא** — דאמר במתניתין: לא היתה שם אלא פרוכת אחת, ואצל הכותל הצפוני היה ראשה כפול, ופרופה בקרס זהב כלפי החוץ, ובו נכנסין לפני ולפנים. כדתני מתניתין אליבא דרבנן החיצונה פרופה מן הדרום, הפנימית מן הצפון. ור' יוסי דאמר אין שם אלא אחת — פריפתה בצפון היא, דבהא לא פליג דכניסתו לתוך חלל בית קדשי הקדשים בצפון הוה. **פיתחא בדרום קאי** — דשתי פרוכת היו שם, והחיצונה פרופה מן הדרום, כדתנן מתניתין. ולקמן פריך: לר' יהודה ניעול בין מנורה לכותל. **שולחנות צפון ודרום מונחין** — עשר שולחנות עשה שלמה, שנאמר (דברי הימים ב, ד) "חמש מימין וחמש משמאל" ותניא במנחות (צח,ב): אי אפשר לומר חמש מימין הפתח וחמש משמאל הפתח, שאם אתה אומר כן — מצינו שולחן בדרום, והתורה אמרה "והשולחן תתן על צלע צפון" (שמות כו). אלא: של משה באמצע, חמש מימינו וחמש משמאלו. ופליגי בה תנאי: איכא למאן דאמר מזרח ומערב מונחין, ואיכא למאן דאמר צפון ודרום מונחין, ור' מאיר סבירא ליה כמאן דאמר צפון ודרום, ראשי שולחנות מן הצפון לדרום היו, חמש בשורה אחת פונות ראשה של זו לראשה של זו, והשולחן אמתים ארכו — הרי עשר אמות. ועל ברחץ צריך היה לסמוך ראש השולחן הצפוני לכותל, שאם אתה מושכו להלן מן הכותל — נמצא מן השולחן הדרומי מקצתו יושב בדרום, שההיכל רחבו עשרים אמה, נמצא צפון שלו עשר אמה. ואי אפשר להיות כלום מן השולחן בדרום. הלכך מפסקי שולחנות את הדרך, ולא מתעייל ליה בין שולחן לכותל. ואם תאמר: אף בין המזבח לשולחן אין דרך, שהרי המזבח באמצע ההיכל וראש השולחן הדרומי סמוך למזבח — הא אמרן בפרק "אמר להם הממונה" (לעיל לג,ב) שאין המזבח מכוון כנגד השולחן, אלא משוך קימעא כלפי חוץ.

למיעל

למיעל

או כוליה בפרוכת או כוליה בבנין. הכי נמי גמירי דאי בעי למיעבד פרוכת — ליעבדו כי היכי דעבדו במשכן, דמתחילת עוביי הפרוכת ולפנים הוה קדש קדשים. אבל השתא, דעבוד שתי פרוכת ניחא. חדא אוקמוה בתחילת מקום אמה טרקסין, והשנייה בסוף אמה טרקסין בקדש הקדשים בסוף חלל העשרים של קודש הקדשים לצד החוץ, דבוקה למקום סוף אמה טרקסין. דאי מקום אמה טרקסין כלפנים — הרי מעובי פרוכת החיצונה ולפנים הוה קדשי הקדשים הכל. ואי מקום אמה טרקסין כלחוץ — מעובי הפרוכת השניה ולפנים הוי קדשי הקדשים. אבל רבי יוסי סבירא ליה והבדילה הפרוכת — היינו בין חלל לחלל, דחלל שחוצה לה קדש וחלל שלפנים הימנה קדשי הקדשים, דעביד עוביה אמה. אי נמי: דילמא פשיטא ליה דקדושת אמה טרקסין כלפנים, נמצא דלדידיה דמתחילת עוביה ולפנים הוי קדש קדשים.

ועשרים

הגמרא חוזרת לדון בספיקו של רבי אליעזר (לעיל נ:) אם פר יום הכיפורים עושה תמורה, וביארה הגמרא לעיל שצדדי הספק הם האם אחיו הכהנים מתכפרים בקביעות גמורה עם הכהן גדול, ונחשב הפר כחטאת השותפין שאין עושה תמורה, או רק אגב הכהן גדול, ונחשב הפר כחטאת יחיד ועושה תמורה. שואלת הגמרא: **וְתֵיפּוּק לִי** שיש לפשוט את הספק שודאי נחשב הפר רק של הכהן גדול, **דַּאֲשֶׁר לוֹ' אָמַר רַחֲמָנָא** לגבי הבאת הפר, ולמדים מזה **שמִשֶּׁלּוֹ הוּא מֵבִיא, דְּתַנְיָא** בברייתא, כתוב (ויקרא טז ו) 'וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ', ולמדים מכך שאת פר החטאת **מִשֶּׁלּוֹ** – מממונו **הוּא מֵבִיא וְלֹא מִשֶּׁל צִיבּוּר, יָכוֹל לֹא יָבִיא מִשֶּׁל צִיבּוּר** – כל ישראל, **מפני שֶׁאֵין הַצִּיבּוּר מִתְכַּפְּרִין בּוֹ,** וכמו שכתוב (שם) 'וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ', **אֲבָל יָבִיא מִשֶּׁל אַחֵיו הַכֹּהֲנִים, שֶׁהֲרֵי אֲחֵיו הַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בּוֹ,** שכל הכהנים מתכפרים בפר זה על חטא טומאת מקדש וקדשיו, **תַּלְמוּד לוֹמַר** מכך שבהמשך (שם טז יא) נאמר שוב 'וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ' בא למעט שלא יביא גם מאחיו הכהנים, **יָכוֹל** לכתחילה **לֹא יָבִיא** משלהם, **וְבדיעבד אִם הֵבִיא כָּשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר שוּב** בהמשך הפסוק 'וְשָׁחַט אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ', **שָׁנָה הַכָּתוּב עָלָיו לְעַכֵּב** שצריך להביא דווקא משלו, ואם הביא משלהם אף בדיעבד פסול. ומזה שהקפידה התורה כל כך שהפר יהיה משלו, יש ללמוד שעיקר החטאת שלו ומכפר רק עליו בקביעות, אולם שאר אחיו הכהנים מתכפרים רק אגבו, ודינו כקרבן יחיד ועושה תמורה.

דוחה הגמרא: **וְלִמַּעֲמִיךְ** שאתה סובר שקרבן יחיד הוא, **אַחֵיו הַכֹּהֲנִים, אִי לָאו דְּקָנוּ כְּגוּפֵיהּ** – אם לא שיש להם חלק בו, **הֵיכִי מְכַפֵּר** לְהוּ אף אגבו, **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר שאף שהפר בא מממונו של אהרן, **שֶׁאֲנִי בֵּי גַּוָּא** – בית אוצרו, כלומר ממונו **דְּאַהֲרֹן, דְּאַפְקְרֵיהּ רַחֲמָנָא גַּבֵּי אַחֵיו הַכֹּהֲנִים,** והתורה הקנתה להם חלק בפר כדי שיוכלו להתכפר בו, **הָכָא [גַּבֵּי תְּמוּרָה] נַמִּי** – לענין שיעשה תמורה גם כן נאמר **שֶׁאֲנִי בֵּי גַּוָּא דְּאַהֲרֹן דְּאַפְקְרֵיהּ רַחֲמָנָא גַּבֵּי אַחֵיו הַכֹּהֲנִים,** והתורה הקנתה להם חלק בו בקביעותו של הפר, והרי זה קרבן השותפין ואין עושה תמורה.

משנה

המשניות שלפנינו עוסקות במנין הפרוכות שבבית שני והאופן שהיו פרוסות, וכיצד היה הכהן הגדול נכנס דרכן לקודש הקדשים. **הָיָה** הכהן גדול נכנס **וּמְהַלֵּךְ בַּהֵיכָל** ובידיו מחתת הגחלים וכף הקטורת, **עַד שֶׁהִיה מַגִּיעַ לְבֵין שְׁתֵּי הַפָּרוֹכֹת** שהיו פרוסות על פני רוחב ההיכל מצפון לדרום [בבית שני], **הַמַּבְדִּילוֹת בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וּבֵינֵיהֶן** – בין שתי הפרוכות היה רווח **אַמָּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לֹא הָיְתָה שָׁם** בין ההיכל לקודש הקדשים **אֶלָּא פָּרוֹכֶת אַחַת בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר** במשכן (שמות כו לג) 'וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים', הרי שלא הצריכה התורה אלא פרוכת אחת כדי להבדיל בין הקודש לקודש הקדשים, וכן בבית המקדש די בפרוכת אחת להבדיל ביניהם.

גמרא

מקשה הגמרא: **שַׁפִּיר קָאָמַר לְהוּ רַבִּי יוֹסֵי לְרַבָּנַן** – השיב להם כהלכה, שכן מוכח בפסוק שדי בפרוכת אחת כדי להבדיל בין הקודש לקודש הקדשים, ומה ישיבו חכמים על הפסוק. מתרצת הגמרא: **וְרַבָּנַן אָמְרֵי לָךְ,** אין הוכחה מפסוק זה, שכן **הָנֵי מִילֵּי** שדי בפרוכת אחת, רק **כְּמִשְׁכָּן** שידעו היכן סיום הקודש ותחילתו של קודש הקדשים, **אֲבָל בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, כֵּיוָן דְּלֵא הֲוַאי** – כיון שלא היתה שם **אַמָּה טְרַקְסִין** – כותל בעובי אמה שהיה מבדיל בין הקודש לקודש הקדשים כפי שהיה בבית ראשון תחת הפרוכת שבמשכן, **וּבְמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן** בלבד **הוּא דַּהֲוַאי** הכותל להפסיק ביניהם. **וְאִיסְתַּפְּקָא לְהוּ לְרַבָּנַן** – ונסתפקו חכמים בבית שני **בִּקְדוּשָׁתֵיהּ** של האמה, היינו מקום הכותל שהיה בבית ראשון, **אִי** קדושתו **כְּלִפְנִים** – כקודש הקדשים, ואם כן צריכים להעמיד את הפרוכת בקצה החיצוני של אמה זו לצד ההיכל, **אִי** קדושתו **כְּלַחוּץ** – כהיכל, וצריכים להעמיד את הפרוכת בקצה הפנימי סמוך לקודש הקדשים. **וְעָבוּד** – ועשו מחמת הספק **שְׁתֵּי פָּרוֹכֹת** זו לפנים מזו, אחת בצד החיצוני של האמה לצד ההיכל, ואחת בצד הפנימי שלה לצד קודש הקדשים, שעד הפרוכת החיצונה ודאי היכל הוא, ולפנים מהפרוכת הפנימית ודאי קודש הקדשים הוא.

תָּנוּ רַבָּנַן, בֵּין הַמִּזְבֵּחַ הפנימי **לַמְּנוֹרָה** בצידו הדרומי של ההיכל, **הָיָה** הכהן גדול **מְהַלֵּךְ** בדרכו לקודש הקדשים, לאחר שנכנס להיכל מן המזרח, עד שהגיע לפתח של הפרוכת שבצד מערב סמוך לדרום, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר,** הכהן גדול היה מהלך בצד הצפוני של ההיכל, **בֵּין הַשֻּׁלְחָן** שבצפון **לַמִּזְבֵּחַ** שדרומי ממנו. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים** שהיה מהלך בקצה צפונו של ההיכל **בֵּין הַשֻּׁלְחָן לְכוֹתֶל** ההיכל הצפוני.

מבררת הגמרא: **מַאן** – מיהו התנא שהוזכר בשם **יֵשׁ אוֹמְרִים. מבארת הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּאָמַר פִּיתְחָא בַּצָּפוֹן קָאֵי** – הפתח בפרוכת שדרכו היה הכהן נכנס מההיכל לקודש הקדשים היה בצפון ההיכל ולא בדרומו.

הגמרא מפרשת את השיטות האחרות השנויות בברייתא: **וְרַבִּי יְהוּדָה** סובר שהכהן היה מהלך בדרום ההיכל, **אָמַר לְךָ** – יאמר לך שהוא סובר **פִּיתְחָא בְּדָרוֹם קָאֵי** – שהפתח שבפרוכת שדרכו נכנס מההיכל לקודש הקדשים היה בדרום ההיכל, ולכן היה הכהן מהלך בדרום ההיכל עד שמגיע לפתח שבפרוכת.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי מֵאִיר** שאומר שהיה מהלך בין השולחן למזבח, **כְּמַאן סְבִירָא לֵיהּ** – כדעת מי מהתנאים הוא סובר בפתח הפרוכת. **אִי כְּרַבִּי יְהוּדָה סְבִירָא לֵיהּ** שפתח הפרוכת היה בדרום, **נֵיעוּל כְּרַבִּי יְהוּדָה** – היה הכהן צריך להכנס בצד דרום של ההיכל בין המזבח למנורה, **וְאִי כְּרַבִּי יוֹסֵי סְבִירָא לֵיהּ** – שהיתה פרוכת אחת והפתח בצפון, **נֵיעוּל כְּרַבִּי יוֹסֵי** – היה הכהן צריך להכנס לקודש הקדשים דרך צפון ההיכל בין השולחן לכותל הצפוני.

מיישבת הגמרא: **לְעוֹלָם** רבי מאיר **כְּרַבִּי יוֹסֵי סְבִירָא לֵיהּ** שפתח הפרוכת היה בצפון, והיה לו ללכת בצד צפון של ההיכל. **וְאָמַר לְךָ** רבי מאיר הטעם שמהלך בין השולחן למזבח ולא בין השולחן לכותל הצפוני, משום שעשרת **הַשּׁוּלְחָנוֹת** שעשה שלמה היו מונחים בהיכל בשתי שורות של חמשה חמשה שולחנות, ולרוחבו של ההיכל בין **צָפוֹן וְדָרוֹם** היו ארכם של השולחנות **מוּנָּחִין,** ורוחב ההיכל מצפון לדרום הוא עשרים אמה, והשולחנות ארכם שתי אמות, נמצא שאורך חמשה שולחנות הוא עשר אמות, והיו מונחים בעשר אמות הצפוניים שבהיכל, **וּמַפְסְקָא לֵיהּ שֻׁלְחָן** – ושתי שורות השולחנות הללו מפסיקות את הדרך, **וְלֹא מִתְעַיֵּיל לֵיהּ** – ואינו יכול להכנס בין השולחן לכותל הצפוני, כיון שהיו צמודים לכותל, ולכך אמר רבי מאיר שהכהן היה מהלך בין השולחן למזבח שעמד במרכזו של ההיכל.

יישוב נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לְעוֹלָם** סובר רבי מאיר שהעשרה שולחנות בין **מִזְרָח** ו**מַעֲרָב** היו **מוּנָּחִין** לאורך ההיכל, והכהן היה יכול לעבור בין השולחנות לכותל הצפוני, **וּמִשּׁוּם** כבוד **שְׁכִינָה** ששורה בקודש הקדשים, **לָאו אוֹרַח אַרְעָא** – אין זה דרך ארץ

הרבי . . בעצמו עבר את כל העניינים מתוך מסירת נפש, וגם מאיתנו תובע מסירת נפש.

משיחת ליל ל"ג בעומר ה'תש"י

לְמֵיעַל לְהֵדְיָא – לילך בדרך ישרה מול פתח קודש הקדשים, שאם הכהן הולך לצד הכותל הצפוני, נמצא שבכל הדרך שהולך רואה הוא את קודש הקדשים דרך הפתח שבצפון, ואין זה דרך ארץ שיהיו עיניו ניזונות מבית קדשי הקדשים, ולכן הלך בין השולחן למזבח, ולא מול פתח הפרוכת. וְרַבִּי יוֹסֵי שסובר בין השולחן לכותל הצפוני היה מהלך ואינו חושש לטענת רבי מאיר שאין זו דרך ארץ, אָמַר לְךָ הטעם, כִּי חֲכִיכִין יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִצְרִיכָן הַכָּתוּב לְשָׁלִיחַ – התורה לא הצריכה אותם למנות שליח שיתפלל עליהם, אלא כל אחד ואחד מתפלל על עצמו. ולכן חביב הוא הכהן גדול שהוא השליח של בני ישראל לעשות את העבודה, ויכול להכנס באופן גלוי.

עתה מקשה הגמרא על שיטת רבי יהודה שסובר ששתי פרוכות היו, והכהן פוגע תחילה בפתח שבדרום, ולכן היה מהלך בין השולחן למנורה: וְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי נַיעוּל – שיכנס בֵּין מְנוֹרָה לַכּוֹתֶל שבצד דרום, כיון שצריך להגיע לפתח שבדרום, עדיף ללכת בין המנורה לכותל שסמוך יותר לפתח שבדרום. מתרצת הגמרא: אם היה הולך בין המנורה לכותל, מַשְׁחֲרֵי מָאנֵיהּ – בגדיו היו משחירים מעשן המנורה שהשחיר את הכותל, ונפסלים היו הבגדים לעבודה.

הגמרא מביאה ברייתא בענין קדושת האמה טרקסין שהיתה בבית המקדש הראשון: אָמַר רַבִּי נָתָן, אַמָּה טְרַקְסִין – עובי אמה של הכותל ששימש בבית ראשון במחיצה בין ההיכל ובין קודש הקדשים, לֹא הִכְרִיעוּ בּוֹ חֲכָמִים אִי כְּלִפְנִים – האם הוא שייך לחלקו הפנימי של הבית, וקדושת קודש הקדשים עליו, אִי כְּלַחוּץ – או שמא הוא שייך לחלקו החיצוני של הבית, וקדושת היכל עליו.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רָבִינָא, מַאי טַעְמָא – מה הם צדדי הספק שביניהם לא ידעו חכמים להכריע, אִילֵימָא מִשּׁוּם דִּכְתִיב (מלכים א׳ ו ב) ׳וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַה׳ שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ׳, מוכח מהפסוק שאורכו הכולל של הבית היה ששים אמה, וּכְתִיב (שם ו יז) ׳וְאַרְבָּעִים בָּאַמָּה הָיָה הַבַּיִת הוּא הַהֵיכָל לִפְנִי׳, שארבעים אמה מתוך הששים אמה אורך היה ההיכל, וּכְתִיב (שם ו ב) ׳וְלִפְנֵי הַדְּבִיר עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רֹחַב וְעֶשְׂרִים אַמָּה קוֹמָתוֹ׳ – לפנים מן הדביר שהוא המחיצה שהבדילה בין ההיכל לקודש הקדשים [והיא הנקראת בלשון חכמים אמה טרקסין] היה חלל של עשרים אמה אורך על עשרים אמה רוחב בגובה עשרים אמה, ועשרים אמה אלו הנותרים מן הששים אמה היו קודש הקדשים. וְלֹא יָדְעִינַן על מקום הָאַמָּה טְרַקְסִין היכן היה, אִי מֵהָנֵי עֶשְׂרִים – אם הוא נכלל בעשרים אמה שלפני הדביר שהם קודש הקדשים, ואם כן היה חלל קודש הקדשים תשע עשרה אמה בלבד, וְאִי מֵהָנֵי אַרְבָּעִים – או שמא הוא נכלל בארבעים האמה של ההיכל, ונמצא שחלל ההיכל היה רק שלשים ותשע אמות. אומר רבינא שאין מקום לספק זה, שכן וְדֵילְמָא מקום האמה טרקסין, לֹא מֵהָנֵי עֶשְׂרִין – אינו בכלל העשרים אמה של קודש הקדשים, וְלֹא מֵהָנֵי אַרְבָּעִין – ולא בכלל הארבעים אמה של ההיכל הוא, וַחֲלָלָא קָא חָשִׁיב – ומה שהפסוק מחשב את אורך הבית לששים אמה, הוא רק מדות החלל של בית המקדש שהיו ששים אמה, אבל מדות הכּוֹתָלִים שבבית המקדש לֹא קָא חָשִׁיב – אין הם נחשבים בחשבון הששים אמה, ולכן אף שכתוב בפסוק שהיה אורך הבית ששים אמה, אין הכותל בכלל זה, ואין להסתפק אם הוא בהיכל או בקודש הקדשים, שהרי אין הוא חלק לא מן ההיכל ולא מקודש הקדשים.

רבינא מביא ראיה לדבריו: תֵּדַע שאין האמה של הטרקסין נחשבת בחשבון של הששים אמה, שכן אנו מוצאים דְּכָל הֵיכָא דְּקָא חָשִׁיב כּוֹתָלִים – שבכל מקום כשהתנא מחשב את מדות כותלי בית המקדש, חָשִׁיב לֵיהּ לְדִידֵיהּ – הרי הוא מחשב אף את האמה של כותל זה. דִּתְנַן במשנה (מדות פ״ד מ״ו–ז), הַהֵיכָל – הבנין הכולל של הבית היה מֵאָה אמה אורך עַל מֵאָה אמה רוחב בְּרוּם – בגובה מֵאָה אמה [כולל העליות שעליו]. ומפרשת המשנה כיצד הגיעו מדות האורך למאה אמה, עובי כּוֹתֶל הָאוּלָם מצד מזרח היה חָמֵשׁ אמות, וְהחלל שממזרח למערב בתוך הָאוּלָם היה אַחַת עֶשְׂרֵה אמות. עובי כּוֹתֶל הַהֵיכָל שהפריד בין האולם להיכל היה שֵׁשׁ אמות, וְאָרְכּוֹ של ההיכל היה אַרְבָּעִים אַמָּה, וְאַמָּה טְרַקְסִין – בין ההיכל לקודש הקדשים, וְעֶשְׂרִים אַמָּה לארכו של בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, עובי כּוֹתֶל המערבי של הַהֵיכָל שמאחורי בית קודש הקדשים היה שֵׁשׁ אמות, וְהַתָּא – לשכה שהיתה מאחורי בית קדשי הקדשים היתה שֵׁשׁ אמות ממזרח למערב, וְכוֹתֶל הַתָּא החיצוני היה עוביו חָמֵשׁ אמות. נמצא שאורכו הכולל של הבית הוא מאה אמה. הרי לנו שהתנא מחשיב את האמה טרקסין שבין ההיכל לקדש הקדשים בנפרד, ואינו כוללו בחשבון הארבעים אמה של ההיכל ולא בחשבון העשרים אמה של קדש הקדשים, ועל כרחך שאינו לא בכלל ההיכל ולא בכלל קדש הקדשים, ואם כן מה הם צדדי הספק של חכמים.

מבארת הגמרא: אֶלָּא ספיקם של החכמים היה בענין קְדוּשָׁתֵיהּ – הקדושה של אותה אמה, אִי כְּלִפְנִים – אם בקדושת קודש הקדשים, אִי כְּלַחוּץ – או בקדושת ההיכל. ובאמת לא היה מקום הכותל בכלל המדות של ההיכל וקודש הקדשים, אלא נחשב בפני עצמו, ומכל מקום כיון שקדושת אמה זו היא בודאי כאחת משתי אלו, או ההיכל או קודש הקדשים, נסתפקו חכמים מה דין אמה זו, אם קדושת קודש הקדשים עליה, או קדושת ההיכל עליה.

וְהֵיכִינוּ – וספק זה הוא כמו דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּעֵי יוֹסֵף אִישׁ הוּצַל, נאמר בפסוק המתאר את בית המקדש (מלכים א׳ ו יט) ׳וּדְבִיר [–הוא המחיצה שמכונה אמה טרקסין] בְּתוֹךְ הַבַּיִת מִפְּנִימָה הֵכִין לְתִתֵּן [–לתת] שָׁם אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה״, אִיבַּעְיָא לְהוּ, הֵיכִי קָאָמַר קְרָא – מהו פירוש הכתוב, אפשר לפרש ׳וּדְבִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת שעשה בתוך ההיכל מחיצה כדי להפריד בין ההיכל לקודש הקדשים, וּמִפְּנִימָה – למחיצה הֵכִין לְתִתֵּן שָׁם׳ – לתת שם את ארון ברית ה׳, ואם כן לדביר עצמו אין קדושת קודש הקדשים, ורק לפנים ממנו יש קדושת קודש הקדשים. אוֹ דִּילְמָא הָכִי קָאָמַר – נפרש כוונת הפסוק כך, ׳וּדְבִיר עשה בְּתוֹךְ הַבַּיִת מִפְּנִימָה׳ שהדביר אף הוא בכלל הפנים, דהיינו קודש הקדשים. ולפי זה ׳פנימה׳ הוא המשך למה שנאמר קודם לכן, שהדביר הוא פנימה, וגם הדביר הרי הוא בחלק הפנימי שאת חלק זה הכין שלמה לתת שם את ארון ברית ה׳. נמצא שמה שאמר רבי נתן שנסתפקו בבית שני איזה דין יש לאמה, נסתפק בו יוסף איש הוצל.

מקשה הגמרא: וּמִי מְסַפְּקָא לֵיהּ ליוסף איש הוצל על תיבת ׳מפנימה׳ אם שייכת לתחילת הפסוק או לסופו, וְהָתַנְיָא, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, חָמֵשׁ מִקְרָאוֹת בַּתּוֹרָה אֵין לָהֶן הֶכְרֵעַ – אין הדבר ברור איך צריך לחלק את הכתוב, שיש בהם תיבה שספק אם היא מחוברת בקריאה לתיבות שלפניה או לאלה שלאחריה [וההכרעה לבאן או לכאן משנה את משמעות הכתוב]. ואלו הם הפסוקים:

בענייני קדושה בכלל, ובלימוד התורה בפרט, לא שייך סיום אלא במובן של התחלה והכנה למדרגה יותר גבוהה בלימוד התורה ובחיי יום-יום על פי תורה ומצוותיה.

ממכתב י״ב סיוון, ה׳תשכ״ב

רש"י

למיעל להדיא — לילך אצל הכותל הצפוני כל אורך ההיכל, וכל שעה עיניו נזונות מבית קדשי הקדשים דרך הפריפה שכנגדו. **ור' יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח** — אלא כל אחד ואחד מתפלל על עצמו, שנאמר "אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה" (מלכים א ח), הלכך חביב הוא שלוחן ליכנס לפומבי. **משחרי מאניה** — בגדיו משחירין מעשן המנורה שהשחיר את הכותל. **טרקסין** — לשון פנים וחוץ הוא. כך ראיתי בתלמוד ירושלמי. וראיה לדבר: חסידים הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבם במעשר (ברכות לה,ב), למדנו שהטרק לשון כניסת פנים הוא. **דביר** — היא המחיצה לפני הדביר חלל בית קדשי הקדשים שהוא לפנים מן המחיצה. **קחשיב לדידיה** — למקום המחיצה לבד מן הששים. **כותל אולם** — כותל החיצון, למטה רוחב היסוד והאסקופה, ולמעלה מגובה כיפת הפתח עובי החומה שעולה עד מאה אמה, לבד רוחב כיפת החלל שהיא אחת עשרה אמה, לבד רוחב כיפת עובי החומה. **והתא שש** — יציע שאחורי בית הכפרת. היכי קאמר קרא — מי אמרינן, הכי קאמר: ודביר בתוך הבית — מחיצה עשה שמפסקת בתוך הבית. **מפנימה הכין** — ולפנים מאותה מחיצה הכין מקום חללה, והזמינו לתת שם את הארון. אלמא: דביר גופיה לאו מקדושת פנים הוא. **או דילמא הכי קאמר ודביר בתוך הבית מפנימה** — דמקום הדביר גופיה משל פנים הוה, ואותו הכין לתתו שם באותה כניסה את הארון. **אין להם הכרע** — לדעת היכן הן נוטין.

תוספות

ועשרים אמה קומתו — רש"י פירש בפירוש מלבים דהא דאמר לעיל "ושלשים אמה קומתו" — היינו כל הבית עד הגג, והא דכתיב "ועשרים אמה קומתו" — היינו עד עליית בית קדשי הקדשים. ובבבא בתרא פרק "המוכר פירות" (צח,ב) פריך ליה, ומשני: עשרים אמה קומתו — משפת כרובים ולמעלה, שהכרובים שעשה שלמה העומדים בקרקע משני צדי הארון גבהם עשר אמות.

כותל ההיכל שש והתא שש וכותל התא חמש — ותימה: והכתיב "היציע התחתונה חמש באמה רחבה" (מלכים א ו)! ויש לומר: דהכא מיירי בתא האמצעי דכתיב "והתיכונה שש באמה רחבה כי מגרעות נתן לבית סביב". ופירש רבינו יצחק דהכי פירושיה דקרא: שעובי כותל ההיכל לא היה שוה בכל מקום, שאם כן היו צריכות לנקב החומה לתחוב בה ראשי הקורות של התא, וזה לא רצו לעשות פן ירקבו אלא עשו את חומת ההיכל במערב למטה שבעה אמות, והוצרכו לגרוע ממנה אמה כנגד תקרת התא האמצעי, להניח ראשי הקורות על אותה כניסה, ושוב הוצרכו לגרוע עוד אמה כנגד תקרת תא השלישי. לפיכך התחתונה חמש באמה רחבה, והתיכונה שש באמה רחבה, והשלישית שבע באמה רחבה. והיינו דתנן במסכת מדות (פרק ד משנה ד): התחתונה רחבה חמש, והרובד ששה, רובד ששה היינו התקרה המפסקת בינה לתא התיכונה שעל גבה, והאמצעית שש והרובד שבע. והקשה רבינו יצחק בר מרדכי: אי למטה קא חשיב הכא — לשם לא היתה התא שש אלא חמש, ואי בתיכונה קא חשיב — מאי קאמר כותל ההיכל שש? והא כבר נגרע ממנה כנגדה! ולפי מה שפירשנו ניחא, דכותל ההיכל כנגד תא התחתונה היה עוביה שבע, וכנגד התיכונה עוביה שש, כי כבר נגרע ממנה אמה. והכא כנגד התיכונה קא חשיב, דהוי התם כותל ההיכל שש והתא שש. ואם תאמר: ואמאי לא קא חשיב למטה כותל ההיכל שבע, והתא חמש ואידי ואידי חד שעורא הוא! יש לומר: דניחא ליה למיחשב במקום שהיה כותל ההיכל שש כמו כותל מזרחי של היכל שהיה כמו כן שש. אי נמי, נראה לרבינו יצחק: שהמגרעות היו בכל הכתלים בכותל ההיכל ובשלשת כותלי התא. וכותל ההיכל היה למטה שש אמות ומחצה, וכותל התא חמש אמות ומחצה, וכשהיה מגרע חצי אמה מכל כותל, כדכתיב: "כי מגרעות נתן לבית סביב" — נמצא התא התחתונה חמש על חמש, והתיכונה שש על שש, והשלישית שבע על שבע. והא דקתני רובד שש ורובד שבע — אומר רבינו יצחק: דהיינו אורך המגרעת הראשונה היא שש, והמגרעת השניה ארבה שבעה, וקרי להו רובד — לפי שהמגרעת כעין שורה בולטת, כעין ששנינו במסכת תמיד בפרק קמא (כה,ב): בית גדול היה ומוקף רובדים. וקאמר בגמרא: רובדים מאי נינהו — גורתא דאיצטוותא דסלקי בהו לאצטוותא, שהיו עושין כעין אצטוואות סטיו לפנים מסטיו, מעלותם של אבנים שקורין דגורי"ד ולשון רובד הוא שורה. עוד פירש רבינו יצחק דנראה לו: דכותל ההיכל שש והתא שש — דלמטה לגמרי קא חשיב, ואף על גב דכתיב במשכנה דמלכים "חמש באמה רחבה" של מסכת מדות דבית שני היו חלוקין משל שלמה, כמו שהיו חלוקין ממשכנה דיחזקאל דלעתיד, דכתיב ביחזקאל (מא) בתר דפריש היכל ובית קדשי הקדשים כתיב "ורחב הצלע ארבע אמות" וצלע היינו תא, כדאמר פרק "המוכר הבית" (בבא בתרא סא,א) וכתיב נמי התם (שם) "והצלעות צלע אל צלע שלשים ושלש פעמים" אלמא דלא הוו בהיכל אלא שלשים ושלשה תאים, ובמסכת מדות [פרק ד משנה ג] תנן: שלשים ושמונה תאים היו שם, חמשה עשר בצפון וחמשה עשר בדרום ושמנה במערב. ורבינו יצחק בר מרדכי פירש: דלא בהיכל היו המגרעות, אלא בתא היו. והא דתנן רובד שש — היינו שורות אבנים עליונים של כותל היציע התחתונה, שעליה מונחים ראשי הקורות. וכשהיתה אותה שורה רחבה שש — נמצאת שהיתה בולטת אמה, שעובי כותל התא לא היה אלא חמש אמות, ולכך בולטת אמה מבחוץ, לפי שהיו צריכין לכנוס אמה מקום הנחת הקורות, לבלתי אחוז בקירות הבית. ונמצא דעכשיו נמי, כשהיו כונסין אמה, היתה החומה מכל מקום עדיין עובי חמש אמות, לפי שבמקום אמה הכניסה נתוספה אמה מבחוץ. ולא נהירא לרבינו יצחק: דלמה היו מוסיפין אמה? אי מחמת חוזק החומה, כדי שתהא בכל מקום לכל הפחות חמש — אדרבה, אותה תוספת היא גרעון, שהיה בנין העליון בולט אמה חוץ לתחתון, ומכביד עליו. ועוד קשה: התינח רובד שש, אבל רובד שבע למה? וכשהיה רובד שלמעלה שבע, נמצא שהיה בולט חוץ לחומה שתי אמות, שעובי החומה חמש ומה היו צריכין לבליטת שתי אמות? והלא לא היו כונסין ביציע השלישית אלא אמה, שהיה שבע אמות רחבה, אמה אחת יותר מן התיכונה. ועוד, לפי דבריו היו נוקבין כותל ההיכל, ויותר היה נכון לנקוב כותלי התא, ועוד דלישנא דקרא "כי מגרעות נתן לבית" — משמע היכל ולא תאים, דלא איקרו בית. מיהו, הא לא קשיא, דמצינו למימר: "מגרעות נתן לדביר" — שהיה לבית סביב, דהיינו לכותלי התאים. ואני שמעתי בשם רבינו יצחק הבחור: שלא היה בכותל ההיכל לא מגרעות, ולא כניסה, ולא בליטה. וראשי הקורות היו מונחין מכותל תא לכותל תא שכנגדו, ובמקום הנחת הקורות היה כניסה בכותל התא חצי אמה מזה וחצי אמה מזה, וכל התאים היו שוים ממזרח למערב שש אמות, בין התחתונה [בין] התיכונה בין השלישית, וכותל התא חמש, אבל מצפון לדרום התחתונה חמש והתיכונה שש והשלישית שבע. והשתא ניחא כותל ההיכל שש, והתא שש, וכותל התא [חמש], דבין התחתונה בין התיכונה בין השלישית היו שש ממזרח למערב, וכותל היכל שש, וכותל התא חמש, בין למטה בין למעלה.

שאת

1 לְמִיעַל לְהֲדֵדְיָא. - וְרַבִּי יוֹסֵי אָמַר לְךָ: חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל
2 שֶׁלֹּא הִצְרִיכָן הַכָּתוּב לְשָׁלִיחַ. וְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי, נֵיעוּל
3 בֵּין מְנוֹרָה לְכוֹתְלָא! - מִשַּׁחֲרֵי מָאנֵיהּ. אָמַר רַבִּי נָתָן:
4 אַמָּה טַרְקְסִין לֹא הִכְרִיעוּ בּוֹ חֲכָמִים אִי כְּלִפְנִים אִי
5 כְּלִחוּץ. מַתְקִיף לֵהּ רָבִינָא: מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם
6 דִּכְתִיב "וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לַה' שִׁשִּׁים
7 אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ" וּכְתִיב
8 "וְאַרְבָּעִים בָּאַמָּה הָיָה הַבַּיִת הוּא הַהֵיכָל לִפְנִי" וּכְתִיב
9 "וְלִפְנֵי הַדְּבִיר עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רֹחַב
10 וְעֶשְׂרִים אַמָּה קוֹמָתוֹ" וְלָא יָדְעִינַן אַמָּה טַרְקְסִין אִי
11 מֵהָנֵי עֶשְׂרִים, וְאִי מֵהָנֵי אַרְבָּעִים. וְדִילְמָא, לָא מֵהָנֵי
12 עֶשְׂרִין וְלָא מֵהָנֵי אַרְבָּעִין, וַחֲלָלָא קָא חָשֵׁיב, כּוֹתָלִים
13 לָא קָא חָשֵׁיב! תֵּדַע, דְּכָל הֵיכָא דְּקָא חָשֵׁיב כּוֹתָלִים
14 חָשֵׁיב לֵיהּ לְדִידֵיהּ, דִּתְנַן: הַהֵיכָל מֵאָה עַל מֵאָה בְּרוּם
15 מֵאָה, כּוֹתֶל אוּלָם חָמֵשׁ, וְהָאוּלָם אַחַת עֶשְׂרֵה, כּוֹתֶל
16 הַהֵיכָל שֵׁשׁ, וְאָרְכּוֹ אַרְבָּעִים אַמָּה וְאַמָּה טְרַקְסִין,
17 וְעֶשְׂרִים אַמָּה בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, כּוֹתֶל הַהֵיכָל שֵׁשׁ,
18 וְהַתָּא שֵׁשׁ, וְכוֹתֶל הַתָּא חָמֵשׁ. אֶלָּא: קְדוּשָׁתֵיהּ, אִי
19 כְּלִפְנִים אִי כְּלִחוּץ. וְהֵיינוּ דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בָּעֵי
20 יוֹסֵף אִישׁ הוֹצַל: "וּדְבִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת מִפְּנִימָה הֵכִין
21 לְתִתֵּן שָׁם אֶת אֲרוֹן בְּרִית ה'". אִיבַּעְיָא לְהוּ: הֵיכִי קָאָמַר קְרָא? "וּדְבִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת
22 מִפְּנִימָה הֵכִין לְתִתֵּן שָׁם" אוֹ דִּילְמָא הָכִי קָאָמַר "וּדְבִיר בְּתוֹךְ הַבַּיִת מִפְּנִימָה". וּמִי
23 מְסַפְּקָא לֵיהּ? וְהָתַנְיָא, אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר: חָמֵשׁ מִקְרָאוֹת בַּתּוֹרָה אֵין לָהֶן הֶכְרֵעַ:

שאת

שיטת חסידות חב"ד היא, שהזוהר וספרי פנימיות התורה בכלל, צריך **ללומדם** כמו הלימוד דנגלה דתורה.

ממכתב י"א סיוון, תשי"ח

שאת משוקדים מחר ארור וקם — תימה הוא דלא נקטינהו כסדר שהן כתובים בתורה והכי הוה ליה למימר: שאת ארור מחר משוקדים וקם. ואם תאמר: אמאי לא דרשינהו להו לפניהם ולאחריהם כמו בנשך ובמרבית (ויקרא כה), דדרשינן ליה בפרק "איזהו נשך" (בבא מציעא סא,א) לפניו ולאחריו, וכמו "ורחץ" דדרשינן ליה בפרק "אמר להם הממונה" (לעיל לא,ב) אופשט ואולבשו יש לומר: גבי שאת, אי קאי א"אם תיטיב" — אז הוא לשון סליחה, ואי קאי א"ואם לא תיטיב" — אז הוא לשון נשיאות עון. וכן ארור, אי קאי אשור — אז קאי אשכם שהוא כנען, דכתיב "ארור כנען". ואי קאי אאפם — אז קלל אפם. וכן מחר, אי קאי אמלחמה "ואנכי נצב על ראש הגבעה היום" להתפלל קודם המלחמה, כדכתיב "היערוך שועך לא בצר" (איוב לו), או קאי א"אנכי נצב" מחר להתפלל, וכן וקם. ולפי שאין פירושם שוה — על כן אין להם הכרע. אבל אמשוקדים קשה! ויש לומר: משום דאיכא אתנחתא בגביעים, "ובמנורה ארבעה גביעים" ומשמעו "משוקדים כפתוריה ופרחיה", וקרא אחרינא מוכחא דמשוקדים לא קאי אלא אגביעים, דכתיב "שלשה גביעים משוקדים" ולהכי אין לו הכרע. והא דפליגי תנאי בזבחים בפרק שני (כד,א) גבי "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן" (ויקרא ד) דאיכא דמוקי באצבעו אלקיחה ואיכא דמוקי אנתינה, ואיכא דמוקי אתרוייהו — יש לפרש טעמא דמאן דמוקי ליה אתרוייהו משום דפשטא דקרא אלקיחה דלפניו קאי, ומוקמינן ליה נמי אנתינה, כדאשכחן במלואים כדכתיב "ולקחת מדם הפר ונתתה על קרנות המזבח באצבעך" (שמות כט) והתם על כרחך קאי אנתינה, ומאן דלא מוקי ליה אלא אלקיחה — כמשמעותיה, ומאן דמוקי ליה אנתינה — יליף ממלואים, דהתם לא קאי אלא אנתינה דלפניו, ולאו אלקיחה דלפניו פניו.

הוא יוסף הבבלי כו' — והא דאמר ליה רב אסי לרבי שילא בפרק "בנות כותים" (נדה לו,ב): אנא הוא איסי בן יהודה, דהוא איסי בן גור אריה, דהוא איסי בן גמליאל, דהוא איסי בן מהללאל, אסיתא דנחשא דלא שליט ביה רוקבא. ולא קאמר נמי דהוא יוסף הבבלי, דהוא יוסף איש הוצל שהרי כל השמות הללו היה לו, כדמשמע הכא! יש לומר: דלא קא חשיב התם אלא שמות דאיסי דדמיא לשמו של רב אסי.

יצא ובא לו דרך כניסתו — אף על גב דביאה דרך אחוריו לא שמה ביאה, כדאמר פרק שני דשבועות (יז,ב): הנכנס לבית המנוגע, אפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו — טהור, מדאצטריך "והבא אל הבית" (ויקרא יד) — דרך ביאה אסרה תורה. יציאה דרך אחוריו שמה יציאה, כדאמר הכא. דאף על גב דכתיב "ויצא אל המזבח" (ויקרא טז) — יוצא דרך אחוריו, כתלמיד הנפטר מרבו.

שלא

שאת — "הלא אם תיטיב שאת" (בראשית ד) ולשון סליחה הוא, או "שאת אם לא תיטיב" — ולשון נשיאות עון הוא. **משוקדים** — "ארבעה גביעים משוקדים" (שמות כה) או "משוקדים כפתוריה ופרחיה". **מחר** — "וצא הלחם בעמלק מחר" (שם יז) או "צא והלחם בעמלק" מיד, "ומחר אנכי נצב" והיום אי אתה צריך לתפלתי. **ארור** — "ובריצונם עקרו שור" (בראשית מט) "ארור" שור של שכם שהוא מארור כנען, או "ארור אפם כי עז". **וקם** — "הנך שוכב עם אבותיך וקם" (דברים לא) וכאן רמז לו תחיית המתים, או "וקם העם הזה וזנה". **ויעלו עולות כבשים** — ונפקא מינה לפסוק כאן את הטעם באתנחתא, או דילמא אידי ואידי פרים, ואין אתנחתא בטעם עולות, אלא טעם גרש, ויעלו עולות כדי שיתחבר לשל אחריו. **משנה** החיצונה פרופה מן הדרום — רבנן קאמרי לה. **פרופה** — ראשה כפולה לצד החוץ, ונאחזות בקרס של זהב להיות פתוחה ועומדת. **מהלך ביניהן** — כנכס בפריפת הדרום ומהלך ביניהן עד שמגיע לפריפת הצפון. **הגיע לצפון** — ומשנכנס לתוך החלל הפך פניו לדרום לילך עד בין הבדים שהם באמצע החלל, כדאמר מר (בבא בתרא צט,א): ארון שעשה משה היה לו אויר עשרה אמות בבית קדשי הקדשים לכל רוח ורוח. **מהלך לשמאלו עם הפרוכת** — שהמהלך מצפון לדרום שמאלו למזרח, והפרוכת היתה לו למזרח החלל לבין שני הבדים, והבדים היו ארוכים עד הפרוכת — ראשן אחד למערב והשני למזרח, אחד בראש הארון לצפון ואחד בראשו לדרום, ואורך אמתים וחצי של ארון ביניהן. **דרך כניסתו** — כשם שנכנס בשהולך לדרום עד שהגיע לארון פניו כלפי דרום, כך בשיצא לא היסב את פניו לצאת, אלא יוצא דרך אחוריו, ופניו לארון. **בבית החיצון** — בהיכל. **גמרא** מי הוו פרוכת — אמה טרקסין הוה. **תשימו בארגז מצדו** — אלמא: גבי ארון הוה קאי, וממילא שמעינן דעמו נגנז. **יולך ה' אותך** — ודאג שמא יגלה לבבל. **תנו את ארון הקדש בבית** — והא התם קאי, אלא גניזה היא. **אתיא שמה שמה וכו'** — כתיב בארון "אשר אועד לך שמה" (שמות ל) וכתיב בצנצנת המן "ותן שמה מלא העומר" (שם טז) ואתיא צלוחית מצנצנת המן. **דורות דורות** — כתיב בצנצנת "למשמרת לדורותיכם" (שם) וכתיב בצלוחית "שמן משחת קודש יהיה זה" וגו', (שם ל) ואתיא מקלו של אהרן מצנצנת במשמרת משמרת, דכתיב ביה "למשמרת לאות לבני מרי" (במדבר יז). **כבין שני הבדים** — כאילו היו שם, ונותנה ביניהם. **תנן** — מתניתין כמאן דאמר בברייתא דלעיל [מט,ב] צוברה כדי שיהא עשנה שוהה לבא. **תני חדא צוברה פנימה שהיא חוצה לו** — מתחיל לצוברה בראש המחתה של צד פנים, שאותו ראש המחתה אינו לצד ידו, והולך ומושך ידו אליו, וצובר תמיד במשיכה עד ראש המחתה השני, אשר אצל בית ידה. **ותניא אידך** — מתחיל

שְׁאֵת, מְשׁוּקְדִים, מָחָר, אָרוּר, וְקָם. וְהָתַנְיָא: הוּא יוֹסֵף אִישׁ הוּצָל, הוּא יוֹסֵף הַבַּבְלִי, הוּא אִיסִי בֶּן יְהוּדָה, הוּא אִיסִי בֶּן גּוּר אַרְיֵה, הוּא אִיסִי בֶּן גַּמְלִיאֵל, הוּא אִיסִי בֶּן מַהֲלַלְאֵל. וּמַה שְׁמוֹ - אִיסִי בֶּן עֲקַבְיָא שְׁמוֹ! - בִּדְאוֹרַיְיתָא לֵיכָּא, בִּדְנְבִיאֵי אִיכָּא. - וּבִדְאוֹרַיְיתָא לֵיכָּא? וְהָא אִיכָּא דְּבָעֵי רַב חִסְדָּא: "וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת, כְּבָשִׂים, וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים פָּרִים", אוֹ דִּילְמָא אִידִי וְאִידִי פָּרִים? - לְרַב חִסְדָּא מְסַפְּקָא לֵיהּ, לְאִיסִי בֶּן יְהוּדָה - פְּשִׁיטָא לֵיהּ. **משנה** הַחִיצוֹנָה הָיְתָה פְּרוּפָה מִן הַדָּרוֹם, וּפְנִימִית מִן הַצָּפוֹן, מְהַלֵּךְ בֵּינֵיהֶן עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַצָּפוֹן, וּמִגִּיעַ לַצָּפוֹן הוֹפֵךְ פָּנָיו לַדָּרוֹם, מְהַלֵּךְ לִשְׂמֹאלוֹ עִם הַפָּרוֹכֶת עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרוֹן. הִגִּיעַ לָאָרוֹן, נוֹתֵן אֶת הַמַּחְתָּה בֵּין שְׁנֵי הַבַּדִּים. צָבַר אֶת הַקְּטֹרֶת עַל גַּבֵּי גֶחָלִים, וְנִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלּוֹ עָשָׁן. יָצָא וּבָא לוֹ בְּדֶרֶךְ בֵּית כְּנִיסָתוֹ, וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בַּבַּיִת הַחִיצוֹן. וְלֹא הָיָה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת יִשְׂרָאֵל. **גמרא** בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן - מִי הָווּ פְּרוֹכֶת? אֶלָּא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי - מִי הֲוָה אָרוֹן? וְהָתַנְיָא: מִשֶּׁנִּגְנַז אָרוֹן נִגְנְזָה עִמּוֹ צִנְצֶנֶת הַמָּן, וּצְלוֹחִית שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, וּמַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּשְׁקֵדֶיהָ וּפְרָחֶיהָ, וְאַרְגָּז שֶׁשִּׁגְּרוּ פְּלִשְׁתִּים דּוֹרוֹן לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר "וּכְלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֵשִׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם תָּשִׂימוּ בְאַרְגָּז מִצִּדּוֹ וְשַׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָךְ". וּמִי גְּנָזוֹ - יֹאשִׁיָּהוּ גְּנָזוֹ. מָה רָאָה שֶׁגְּנָזוֹ - רָאָה שֶׁכָּתוּב "יוֹלֵךְ ה' אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ" עָמַד וּגְנָזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְּבִינִים לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה' תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַּכָּתֵף עַתָּה עִבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָתְיָא "שָׁמָּה" "שָׁמָּה", וְאָתְיָא "דֹּרֹת" "דֹּרֹת", וְאָתְיָא "מִשְׁמֶרֶת" "מִשְׁמֶרֶת". - לְעוֹלָם בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, וּמַאי הִגִּיעַ לָאָרוֹן - מְקוֹם אָרוֹן. - וְהָא קָתָנֵי נָתַן אֶת הַמַּחְתָּה לְבֵין שְׁנֵי הַבַּדִּים! - אֵימָא: כְּבֵין שְׁנֵי הַבַּדִּים. "צָבַר אֶת הַקְּטֹרֶת עַל גַּבֵּי גֶחָלִים". תְּנַן כְּמַאן דְּאָמַר צוֹבְרָהּ. תָּנֵי חֲדָא: צוֹבְרָהּ פְּנִימָה, שֶׁהִיא חוּצָה לוֹ. וְתַנְיָא אִידָךְ: צוֹבְרָהּ חוּצָה, שֶׁהִיא פְּנִימָה לוֹ. אָמַר אַבָּיֵי: תַּנָּאֵי הִיא. וְאָמַר אַבָּיֵי: מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר פְּנִימָה שֶׁהִיא חוּצָה לוֹ, דִּתְנַן: מְלַמְּדִין אוֹתוֹ: הִזָּהֵר

שלא

לצוברה בראש הפונה חוצה לצד ההיכל שהיא פנימה לו בצד גופו, והולך וצובר תמיד הלאה, עד ראש המחתה השני.

שלא

בזמן הזה, בעקבתא דמשחא ממש, החובה על כל אחד מישראל לדרוש בטובת זולתו, בין זקן בין צעיר, לעוררו לתשובה, למען שלא יצא חס-ושלום מכלל ישראל שיזכו בעזרת ה' יתברך לגאולה שלימה.

היום יום יח סיוון

א. **'שְׁאֵת'**, לאחר שחרה לקין על שקרבנו לא נתקבל, ושל הבל נתקבל, אמר לו ה' (בראשית ד ז) 'הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵּיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ'. אפשר לפרש שתיבת 'שאת' מחוברת לתחילת הפסוק, שאם תיטיב את מעשיך, שאת, היינו שה' יסלח לו. אך אפשר גם לפרש את תיבת 'שאת' להמשך הפסוק, 'שאת ואם לא תיטיב', שאם לא תיטיב את מעשיך תשא את עוונך, ו'שאת' מלשון נשיאת עון.

ב. **'מְשׁוּקָדִים'**, נאמר לענין המנורה (שמות כה לד) 'וּבַמְּנֹרָה אַרְבָּעָה גְבִעִים מְשֻׁקָּדִים כַּפְתֹּרֶיהָ וּפְרָחֶיהָ'. אפשר לפרש שתיבת 'משוקדים' שייכת לתחילת הפסוק, 'ובמנורה ארבעה גביעים משוקדים' להורות שהיו הגביעים משוקדים ומצויירים, וכפתוריה ופרחיה הוא ענין אחר. ואפשר לפרש את תיבת 'משוקדים' לחלקו השני שבפסוק, 'משוקדים כפתוריה ופרחיה' שהיו הכפתורים והפרחים משוקדים.

ג. **'מָחָר'**, במלחמת עמלק נאמר (שם יז ט) 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל רֹאשׁ הַגִּבְעָה'. אפשר לפרש שתיבת 'מחר' מחוברת לתחילת הפסוק, וכך אמר משה אל יהושע צא למחר והילחם. ואפשר לפרש שתיבת 'מחר' שייכת להמשך, שלגבי המלחמה אמר לו צא הלחם מיד, ולמחרת אתייצב להתפלל עליך שתצליח.

ד. **'אָרוּר'**, בברכת יעקב לבניו נאמר (בראשית מט ה–ז) 'שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וגו' בְּאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ שׁוֹר אָרוּר אַפָּם כִּי עָז' וגו'. אפשר שתיבת 'ארור' היא המשך של התיבות 'וברצונם עקרו שור ארור', דהיינו שור של שכם שהוא 'ארור'. או שתיבת 'ארור' שייכת להמשך, 'ארור אפם' של שמעון ולוי, 'כי עז'.

ה. **'וְקָם'**, כשהגיע זמנו של משה להיפטר נאמר (דברים לא טז) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי' וגו'. אפשר לפרש את תיבת 'וקם' לסוף הפסוק, וכך אמר לו ה', 'הנך שוכב', ודע, שאחר שתשכב יקום העם ויעבוד עבודה זרה. ואפשר שתיבת 'וקם' שייכת לתחילת הפסוק, ואמר לו ה' 'הנך שוכב עם אבותיך וקם', ונפרש הכתוב כאילו נאמר הנך שוכב והנך קם, והיינו שסופך לקום בתחיית המתים.

הרי למדנו שלדעת איסי בן יהודה רק חמש מקראות הללו אין להם הכרע. **וְהַתַּנְיָא** בברייתא, **הוּא יוֹסֵף אִישׁ הוֹצָל, הוּא** הנקרא **יוֹסֵף הַבַּבְלִי, וְהוּא** גם **אִיסִי בֶּן יְהוּדָה, הוּא אִיסִי בֶּן גּוּר אַרְיֵה, הוּא אִיסִי בֶּן גַּמְלִיאֵל, הוּא אִיסִי בֶּן מַהֲלַלְאֵל, וּמַה שְׁמוֹ** האמיתי **אִיסִי בֶּן עֲקִיבָא שְׁמוֹ**. הרי לנו שיוסף איש הוצל מנה רק חמשה פסוקים שאין להם הכרע, ואיך יתכן שנסתפק בפסוק שנאמר לגבי בית המקדש להיכן שייכת תיבת 'מפנימה'.

מתרצת הגמרא: **בְּדָאוֹרַיְיתָא** – בחמשה חומשי תורה **לֵיכָּא** יותר מחמש מקראות, אבל **בְּדִנְבִיאֵי** – בספרי הנביאים **אִיכָּא** עוד פסוקים שאין להם הכרע.

מקשה הגמרא: **וּבְדָאוֹרַיְיתָא לֵיכָּא, וְהָא אִיכָּא** פסוק **דְּבָעֵי** – שנסתפק **רַב חִסְדָּא** איך לקוראו, שנאמר (שמות כד ה) 'וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים'. ונסתפק, האם יש לעשות אתנחתא אחר 'וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת', ועולות אלו היו כְּבָשִׂים, והמשך הפסוק ענין אחר הוא, 'וַיִּזְבְּחוּ זְבָחִים שְׁלָמִים [לַה'] פָּרִים', שמלבד העולות הביאו שלמים מן הפרים. **אוֹ** דִּילְמָא ענין אחד הוא, ותיבת 'פרים' שייכת אף לתחילת הפסוק, **וּאִידֵי וְאִידֵי** – העולות והשלמים היו **פָּרִים**. הרי לנו מקרא נוסף בתורה שנסתפק בו רב חסדא.

מתרצת הגמרא: **לְרַב חִסְדָּא** אכן **מְסִפְּקָא לֵיהּ**, אבל **לְאִיסִי בֶּן יְהוּדָה פְּשִׁיטָא לֵיהּ** ולא נסתפק בדבר זה.

משנה

במשנה לעיל (נא:) שנינו שלדעת חכמים שתי פרוכות הבדילו בין ההיכל לקודש הקדשים, ולרבי יוסי פרוכת אחת. משנתינו שנויה כשיטת חכמים ומבארת את אופן כניסת הכהן גדול לקודש הקדשים. הפרוכת **הַחִיצוֹנָה הָיְתָה פְּרוּפָה מִן הַדָּרוֹם** – בקצה הדרומי, שהיתה כפולה מצד דרום כלפי חוץ, ונאחזת בפרוכת בצידה החיצוני בקרס של זהב להיותה פתוחה ועומדת, **וְהַפְּרוֹכֶת הַפְּנִימִית** היתה פרופה **מִן הַצָּפוֹן** – בקצה הצפוני. והיה הכהן גדול נכנס דרך הפריפה שבפרוכת החיצונה שבדרום והיה **מְהַלֵּךְ בֵּינֵיהֶן** – בחלל אמה שבין שתי הפרוכות, **עַד שֶׁמַּגִּיעַ לַפְּרִיפָה** של הפרוכת הפנימית **שבצָּפוֹן, הִגִּיעַ לַצָּפוֹן** בפתחו של קודש הקדשים, **הוֹפֵךְ פָּנָיו לְדָרוֹם** לכיוון הארון, והיה **מְהַלֵּךְ לִשְׁמֹאלוֹ עִם הַפָּרוֹכֶת** – הולך לכיוון דרום לאורך הפרוכת כשהיא משמאלו, **עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לָאָרוֹן** בין שני בדיו. **הִגִּיעַ לָאָרוֹן, נוֹתֵן אֶת הַמַּחְתָּה** עם הגחלים **בֵּין שְׁנֵי הַבַּדִּים. צָבַר** – הערים **אֶת הַקְּטֹרֶת עַל גַּבֵּי הַגֶּחָלִים, וְנִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלּוֹ עָשָׁן. יָצָא וּבָא לוֹ בְּדֶרֶךְ בֵּית כְּנִיסָתוֹ** – כדרך שנכנס, פניו כלפי דרום לנוכח הארון והולך אחורנית. **וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בְּבֵית הַחִיצוֹן** – בהיכל. **וְלֹא הָיָה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ**, כדי **שֶׁלֹּא לְהַבְעִית** – להפחיד **אֶת יִשְׂרָאֵל** שיחששו שמת שם.

גמרא

שואלת הגמרא: **כְּמַאי עָסְקִינָן** – באיזה מקדש מדברת משנתינו, **אִילֵימָא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן**, קשה, וכי במקדש ראשון **מִי הֲווּ פָּרוֹכֹת** להבדיל בין ההיכל לקודש הקדשים, והרי כותל היה שם, **אֶלָּא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי**, קשה, **מִי הֲוָה אָרוֹן** במקדש שני, **וְהָתַנְיָא, מִשֶּׁנִּגְנַז אָרוֹן** בסוף בית הראשון, **נִגְנְזָה עִמּוֹ צִנְצֶנֶת הַמָּן** שנצטוה משה להניחה למשמרת, **וּצְלוֹחִית שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה** שרקח משה במדבר, **וּמַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּשְׁקֵדֶיהָ וּפְרָחֶיהָ, וְאַרְנָז שֶׁשִּׁגְּרוּ פְּלִשְׁתִּים הוֹרוֹן לְאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר ['וְאֵת] (ו)כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֲשֵׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם תָּשִׁיבוּ בָּאַרְנָז מִצִּדּוֹ וְשַׁלֵּחֶתֶם אֹתוֹ וְהָלָךְ**', ומכך שעמד הארגז עם הארון, נלמד שאף נגנז עמו.

מבררת הגמרא: **וּמִי גְּנוּזוּ** – את הארון, **יֹאשִׁיָּהוּ** המלך **גְּנוּזוּ. עוּר מבררת הגמרא: מָה רְאָה שֶׁגְּנוּזוּ, רְאָה שֶׁכָּתוּב** בין האלות שבתוכחה 'יוֹלֵךְ ה' אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עֲלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ' וגו', וחשש שמא יגלה עמם הארון לבבל לכן **עָמַד וּגְנָזוּ, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברי הימים ב' לה ג) 'וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְּבִינִים [–המלמדים תורה] לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה' תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַכָּתֵף, עַתָּה עִבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל'. ומדוע הוצרך לומר שיתנו את הארון בבית, והרי שם עמד כל הזמן, אלא שאמר להם שיגנזו את הארון בבית המקדש במקום שהכין שלמה לכך.

הגמרא מבארת מנין שגם שאר הדברים נגנזו עם הארון: **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אַתְיָא** – למדים שצנצנת המן נגנזה עם הארון בגזירה שוה 'שָׁמָּה' 'שָׁמָּה', **וְאַתְיָא** ללמוד שצלוחית שמן המשחה נגנזה בגזירה שוה 'דּוֹרוֹת' 'דּוֹרוֹת', **וְאַתְיָא** שמקלו של אהרן נגנז בגזירה שוה 'מִשְׁמֶרֶת' 'מִשְׁמֶרֶת'. מכל מקום מוכח בברייתא שבבית שני לא היה ארון, שכבר בבית ראשון נגנז, ואיך כתוב במשנה 'הגיע לארון'.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** עוסקת משנתינו **כְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, וּמַאי 'הִגִּיעַ לָאָרוֹן'** היינו **מְקוֹם אָרוֹן**, היכן שעמד בבית ראשון.

שואלת הגמרא: **וְהָא קָתָנֵי נָתַן אֶת הַמַּחְתָּה לְבֵין שְׁנֵי הַבַּדִּים**, ובבית שני לא היה בדים. מתרצת הגמרא: **אִימָּא** – אמור לפרש את המשנה שהיה נותן את המחתה על הרצפה במקום שהיה נותן בבית ראשון **וּבְאֵילוּ נוֹתְנָהּ אַף עַתָּה בֵּין שְׁנֵי הַבַּדִּים.**

שנינו במשנה: **צָבַר אֶת הַקְּטֹרֶת עַל גַּבֵּי גֶחָלִים. אומרת הגמרא: תְּנַן** במשנתינו **כְּמַאן דְּאָמַר** בברייתא (מט:) **צוֹבְרָהּ** – שמערים את הקטורת שבתוך חפניו על גבי הגחלים. ולא כסובר שמפזר את הקטורת על כל המחתה.

מביאה הגמרא ברייתות סותרות בענין סדר צבירת הקטורת על המחתה: **תָּנֵי חֲדָא, צוֹבְרָהּ** – הכהן מתחיל לצבור את הקטורת בראש המחתה שהוא **פְּנִימָה** לקודש הקדשים, **שֶׁהִיא** [–ראש המחתה] **חוּצָה לוֹ** – רחוקה ממנו, ומושך את ידו אליו תוך שהוא צובר את הקטורת עד ראש המחתה לבית יד שלה שסמוך לגופו. **וְתַנְיָא אִידָךְ** – ברייתא אחרת, **צוֹבְרָהּ** מצד המחתה שהוא **חוּצָה** לבית קדשי הקדשים, דהיינו מראש בית ידה, **שֶׁהִיא** – צד זה **פְּנִימָה לוֹ** – פנימית ביחס אליו, שצד זה סמוך לגופו, ומושיט את ידו הלאה תוך שהוא צובר את הקטורת עד ראש המחתה השני.

אָמַר אַבָּיֵי, אין זו סתירה, אלא מחלוקת **תַּנָּאֵי הִיא.**

וְאָמַר אַבָּיֵי, מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר שמתחיל לצבור **פְּנִימָה שֶׁהִיא חוּצָה לוֹ, דִּתְנַן** במשנה לענין הקטורת שבכל יום (תמיד פ"ו מ"ג), **מְלַמְּדִין אוֹתוֹ** את הכהן שמקטיר, **הִזָּהֵר**

שֶׁלֹּא תַּתְחִיל לִצְבּוֹר מִפְּנֶיךָ מִצַּד גּוּפֶךָ שֶׁמָּא כְּשֶׁתִּפְשׁוּט זְרוֹעֲךָ לִצְבּוֹר מִמֶּךָ וְהַלְּאָה תִּכְוֶה מֵהַקְּטֹרֶת שֶׁבּוֹעֶרֶת עַל הַגַּחֲלִים. וּמִכֹּל שֶׁבְּכָל יְמוֹת הַשָּׁנָה הָיָה הַכֹּהֵן מַתְחִיל לִצְבּוֹר מֵהַצַּד שֶׁכְּלַפֵּי חוּץ, מִסְתַּבֵּר שֶׁגַּם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה צָרִיךְ לִיזָּהֵר, וְהָיָה צוֹבְרָהּ מֵחוּצָה לוֹ וּמִמְּשִׁיךְ כְּלַפֵּי גּוּפוֹ.

תָּנוּ רַבָּנַן, נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה (וַיִּקְרָא טז יג) 'וְנָתַן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'', לְמֵדִים מִכָּאן, שֶׁלֹּא יְתַקֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הַגַּחֲלִים מִבַּחוּץ, וְיִכְבֶּנּוּ כָּךְ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, אֶלָּא בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים יַבְעִיר אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הַגַּחֲלִים. וְדָרְשָׁה זֹאת בְּאֹה לְהוֹצִיא מִלִּבָּן שֶׁל הַצְּדוּקִין שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים יְתַקֵּן הַכֹּהֵן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הַגַּחֲלִים מִבַּחוּץ – בְּהֵיכָל, וְיִכְבֶּנּוּ כְּשֶׁהִיא כְּבָר בּוֹעֶרֶת.

מְבָרֶרֶת הַגְּמָרָא: מַאי דָּרוּשׁ – מֵהֵיכָן דָּרְשׁוּ הַצְּדוּקִים אֶת שִׁיטָתָם. מִפָּרֶשֶׁת הַגְּמָרָא: לְמִדּוֹ כֵּן מֵהַפְּסוּק (שם ב) 'וְאַל יָבוֹא בְכָל עֵת וגו' כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת', וְדָרְשׁוּ שֶׁכְּנִיסָתוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תְּהֵא בְּעָנָן שֶׁל הַקְּטֹרֶת, מְלַמֵּד שֶׁיְּתַקֵּן מִבַּחוּץ וְיִכְבֶּנּוּ כְּשֶׁהִיא בּוֹעֶרֶת וְעוֹלֶה כְּעָנָן. אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים, וְהַלֹּא כְּבָר נֶאֱמַר 'וְנָתַן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'' שֶׁמִּשְּׁמַע שֶׁנּוֹתֵן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הַגַּחֲלִים בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים בְּפָנִים שֶׁהוּא לִפְנֵי ה', אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת' שֶׁמִּשְּׁמַע שֶׁלֹּא יָבוֹא אֶלָּא בְּעָנָן, מְלַמֵּד שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ בְּשָׁעָה שֶׁרּוֹקֵחַ אֶת הַקְּטֹרֶת, מִלְּבַד אֶחָד עָשָׂר סְמָנִיָּה גַּם עֶשֶׂב הַנִּקְרָא מַעֲלֶה עָשָׁן שֶׁגּוֹרֵם לְקְטֹרֶת לְהַעֲלוֹת עָשָׁן זְקוּף כְּמִקֵּל. וּמִנַּיִן שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ מַעֲלֶה עָשָׁן, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת' וגו', מִשְּׁמַע שֶׁצָּרִיךְ שִׁיהֵא בָּהּ דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה עָנָן. וּמֵאַחַר וְנֶאֱמַר 'וְלֹא יָמוּת', יֵשׁ לְלַמֵּד הָא אִם לֹא נָתַן בָּהּ מַעֲלֶה עָשָׁן, אוֹ שֶׁחִיֵּסֵר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ וְהַקְּטֹרֶת כְּשֶׁהִיא חִסִּירָה, חַיָּיב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: מְדוּעַ צָרִיךְ לִימּוּד לְחַיֵּב מִיתָה עַל הַמַּקְטִיר קְטֹרֶת חִסִּירָה, וְתֵיפּוֹק לֵיהּ שֶׁיֵּשׁ לְחַיְּבוֹ מִיתָה מִשּׁוּם דְּקָא מְעַיֵּל – שֶׁנִּכְנַס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים בְּיָאָה רֵיקָנִית שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ, שֶׁהֲרֵי לֹא מְקַיֵּם בְּכָךְ מִצְוֹת הַקְּטֹרֶת, וְחַיֵּב מִיתָה עַל כְּנִיסָתוֹ.

מַתְרֶצֶת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁשָּׁגַג בְּאִיסּוּר בְּיָאָה רֵיקָנִית, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ שֵׁשׁ בָּהּ חִיּוּב מִיתָה, וּמִשּׁוּם כָּךְ אֵינוֹ חַיָּיב עַל כְּנִיסָתוֹ מִיתָה; וְהֵזִיד בְּאִיסּוּר הַקְּטָרָה שֶׁל קְטֹרֶת חִסִּירָה, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֵׁשׁ בָּהּ חִיּוּב מִיתָה, וְעַל הַהַקְטָרָה נִתְחַיֵּב מִיתָה וְכִנְלַמֵּד לְעִיל.

תִּירוּץ נוֹסָף: רַב אַשִּׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא שֶׁמְּדַבֵּר בְּהֵזִיד בָּזוֹ וּבָזוֹ עֲדַיִן שֶׁיֵּרֶד אוֹפֶן שִׁיתְחַיֵּב רַק עַל הַהַקְטָרָה וְלֹא עַל בִּיאָה רֵיקָנִית, כְּגוֹן דְּעָיֵיל – הַכְנִיס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים שְׁתֵּי הַקְּטָרוֹת, אַחַת שְׁלֵימָה וְאַחַת חֲסֵירָה, אַבִּיאָה רֵיקָנִית לֹא מִיחַיַּיב, דְּהָא עָיֵיל לֵיהּ קְטֹרֶת שְׁלֵימָה, וְאֵין בִּיאָתוֹ שֶׁלֹּא לְצוֹרֶךְ, אֲבָל אַהַקְטָרָה שֶׁל הַקְטֹרֶת הַחֲסִירָה מִיחַיַּיב, דְּקָא מַקְטַר גַּם כֵּן קְטֹרֶת חֲסִירָה.

אָמַר מַר, וּמִנַּיִן שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ מַעֲלֶה עָשָׁן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת'. מִקְּשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי צָרִיךְ לְהַבִּיא קְרָא שֶׁל 'וְכִסָּה עֲנַן' לְרָאיָה לִקְרָא שֶׁל 'כִּי בֶּעָנָן' שֶׁמִּמֶּנּוּ לְמִדּוֹ לְעִיל שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ מַעֲלֶה עָשָׁן. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמַר רַב יוֹסֵף, הָכִי קָאָמַר, אֵין לִי לִידַע מֵהַפְּסוּק 'כִּי בֶּעָנָן' אֶלָּא שֶׁיְּכוֹל לִיתֵּן עֲלֶה שֶׁל מַעֲלֶה עָשָׁן שֶׁהוּא הַחֵלֶק הַחָשׁוּב שֶׁבּוֹ, אֲבָל עִיקַּר – שׁוֹרֶשׁ שֶׁל מַעֲלֶה עָשָׁן מִנַּיִן שֶׁאַף הוּא כָּשֵׁר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְכִסָּה'.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף, וְהָא אִיפְּכָא תַּנְיָא, שֶׁהַשּׁוֹרֶשׁ חָשׁוּב וּמַעֲלֶה אֶת הָעֵשֶׂב יוֹתֵר מִן הָעֲלִים, דְּתַנְיָא, נָתַן בָּהּ עִיקַּר מַעֲלֶה עָשָׁן, הָיָה הָעֵשֶׂב מִתַּמֵּר וְעוֹלֶה זְקוּף כְּמִקֵּל עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְשָׁמֵי קוֹרָה – לְתִקְרַת קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הָעֵשֶׂב לְשָׁמֵי קוֹרָה וְהִתְפַּשֵּׁט בְּתִקְרָה, הֶחֱל מִמְּשַׁמֵּשׁ וְיוֹרֵד בַּכּוֹתְלִים, עַד שֶׁנִּתְמַלֵּא הַבַּיִת עָשָׁן, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן'. הֲרֵי שֶׁעַל יְדֵי הַ'עִיקָּר' הָיָה הָעֵשֶׂב מִיתַּמֵּר וְעוֹלֶה יָפֶה, יוֹתֵר מִן הָעֲלִים. אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, הָכִי קָאָמַר, מֵהַפְּסוּק 'כִּי בֶּעָנָן' אֵין לִי לְלַמֵּד אֶלָּא 'עִיקַּר' מַעֲלֶה עָשָׁן, אֲבָל 'עֲלֵה' מַעֲלֶה עָשָׁן מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְכִסָּה'.

יְשׁוּב נוֹסָף מְדוּעַ צָרִיךְ שְׁנֵי פְּסוּקִים לְמַעֲלַת עָשָׁן: רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אֵין לִי שֶׁנּוֹתֵן מַעֲלַת עָשָׁן אֶלָּא בְּקְטֹרֶת שֶׁבַּאֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, אֲבָל בְּקְטֹרֶת שֶׁבַּמִּשְׁכָּן שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים – בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְכִסָּה' שֶׁאַף בָּהֶם נוֹתֵן בְּקְטֹרֶת מַעֲלַת עָשָׁן.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: הַאי – הַלִּימוּד לְכָךְ שֶׁאַף בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ נוֹתֵן מַעֲלַת עָשָׁן, מִ'וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם' נָפְקָא, שֶׁהַפְּסוּק 'הַשּׁוֹכֵן אִתָּם' מְיוּתָּר, וּמִלְּמִדְנוּ שֶׁכִּסְדַּר שִׁנְצְטַוֶּה לַעֲשׂוֹת בְּאֹהֶל מוֹעֵד, כֵּן יַעֲשֶׂה בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַשְּׁכִינָה תִּהְיֶה עִמָּם. מִשִּׁיבַת הַגְּמָרָא: אֶלָּא הָכִי קָאָמַר, אֵין לִי מֵהַפְּסוּק 'כִּי בֶּעָנָן' אֶלָּא שֶׁנּוֹתֵן מַעֲלַת עָשָׁן בְּקְטֹרֶת שֶׁבִּיּוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲבָל בְּקְטֹרֶת שֶׁבִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְכִסָּה'.

יְשׁוּב נוֹסָף: רַב אַשִּׁי אָמַר, חַד פְּסוּק לְמִצְוָה, וְחַד לְעַכֵּב – לְלַמְּדֵנוּ שֶׁמַּעֲלַת עָשָׁן מְעַכֶּבֶת וְאִם לֹא נִתַּן אֵין הַקְּטֹרֶת בְּשִׁירָה וְצָרִיךְ לְהַקְטִיר שֵׁנִית, שֶׁכֵּן הוּא הַכְּלָל בְּקָדָשִׁים שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁנִּשְׁנֶה הַכָּתוּב וְכִפֵּל הוֹרָאָתוֹ, לְעַכֵּב אֶת הַדָּבָר.

יְשׁוּב נוֹסָף: רָבָא אָמַר, חַד פְּסוּק בָּא לְעוֹנֶשׁ מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם עַל הַמַּקְטִיר בְּלֹא מַעֲלַת עָשָׁן, וְחַד לְאַזְהָרָה – לְאִסּוּר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה.

תַּנְיָא בְּבַרַיְיתָא סִיּוּעַ לְדִבְרֵי רַבָּא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, נֶאֱמַר 'וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת וגו' וְלֹא יָמוּת' הֲרֵי עוֹנֶשׁ אָמוּר, 'וְאַל יָבוֹא בְכָל עֵת וכו' כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה' הוּא אַזְהָרָה. יָכוֹל יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם – הָאַזְהָרָה וְהָעוֹנֶשׁ לְמַקְטִיר לְלֹא מַעֲלַת עָשָׁן אֲמוּרִין קוֹדֶם מִיתַת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא, אַף שֶׁכְּתוּבִים לְאַחַר מִכֵּן, וְנֵאמַר שֶׁבְּעוֹן זֶה שֶׁהֶחְסִירוּ מַעֲלַת עָשָׁן מִתּוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּתַחִלַּת הַפָּרָשָׁה 'אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן' לְלַמְּדָךְ שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁמִּתּוֹ עֲדַיִן לֹא נֶאֱמַר הָעוֹנֶשׁ עַל כָּךְ. יָכוֹל יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם הָאַזְהָרָה וְהָעוֹנֶשׁ אֲמוּרִים רַק אַחַר מִיתַת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן, וְקוּדֶם לְכָן לֹא הָיָה אַף אִיסּוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת' שֶׁמִּשְּׁמַע אַף קוֹדֶם מִיתָתָם כְּמִבּוֹאָר לְהַלָּן. הָא כֵּיצַד יִתְקַיְּמוּ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ, אֶלָּא אַזְהָרָה נֶאֱמְרָה קוֹדֶם מִיתָה שֶׁלָּהֶם, וְעוֹנֶשׁ נֶאֱמַר אַחַר מִיתָה.

מְבָרֶרֶת הַגְּמָרָא: מַאי תַּלְמוּדָא – אֵיךְ מִשְּׁמַע מֵהַפְּסוּק 'כִּי בֶּעָנָן' וכו' שֶׁהַאַזְהָרָה נֶאֱמְרָה קוֹדֶם מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן. מִבֹּאֹרֶת הַגְּמָרָא: אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא, 'כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה' וּמִשְּׁמַע שֶׁעֲדַיִן לֹא נִרְאָה לָהֶם הַשְּׁכִינָה, וּבִיּוֹם שֶׁמִּתּוֹ בְּנֵי אַהֲרֹן הָרֵי כְּבָר נִרְאָה כְּבוֹד ה' שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא ט כג) 'וַיֵּרָא כְּבוֹד ה'' וגו', בְּהִכָּרַח שֶׁמִּקְרָא זֶה נֶאֱמַר עוֹד קוֹדֶם מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וְאֶלָּא – אִם כֵּן שֶׁהַעוֹנֶשׁ לֹא נֶאֱמַר קוֹדֶם כְּנִיסָתָם, מַאי טַעְמָא אִיעַנּוּשׁ. מִשִּׁיבַת הַגְּמָרָא: כְּדִתַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא מִתּוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא עַל שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה כְּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן. מַאי דָּרוּשׁ בְּנֵי אַהֲרֹן וּמַה הָיְתָה הוֹרָאָתָם. מִבֹּאֹרֶת הַגְּמָרָא: כְּתוּב 'וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ', וְדָרְשׁוּ כָּךְ, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם עַל הַמִّזְבֵּחַ, מִכָּל מָקוֹם מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט עַל יְדֵי הַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב, וְלֹכֵן הִכְנִיסוּ לְהֵיכָל אֵשׁ וְהִבְעִירוּ אֶת הַקְּטֹרֶת, וְאַף שֶׁהוֹרוּ כְּרָאוּי נַעֲנְשׁוּ עַל שֶׁלֹּא נִטְלוּ רְשׁוּת מִמֶּנּוּ.

שְׁנֵינוּ בַּמִּשְׁנָה: יָצָא וּבָא לוֹ דַּרְכּוֹ כְּנִיסָתוֹ. מִבְּרֶרֶת הַגְּמָרָא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי שֶׁצָּרִיךְ הַכֹּהֵן גָּדוֹל לָצֵאת בַּהֲלִיכָה לְאָחוֹר. מִבֹּאֹרֶת הַגְּמָרָא: אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אָמַר קְרָא, 'וַיָּבֹא שְׁלֹמֹה לַבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן יְרוּשָׁלַיִם' וגו', כְּלוֹמַר שֶׁבָּא מִירוּשָׁלַיִם לְהַקְרִיב בַּבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן יְרוּשָׁלַיִם, וְקִשְׁה, וְכִי מָה עִנְיַן גִּבְעוֹן אֵצֶל יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא מַקִּישׁ – מְשׁוּנָה יְצִיאָתוֹ מִגִּבְעוֹן לִירוּשָׁלַיִם לְאַחַר שֶׁהֶעֱלָה עוֹלוֹתָיו בְּגִבְעוֹן, לְבִיאָתוֹ מִירוּשָׁלַיִם לְגִבְעוֹן, מַה בִּיאָתוֹ מִירוּשָׁלַיִם לְגִבְעוֹן פָּנָיו כְּלַפֵּי בָּמָה כְּדַרְכּוֹ בִּיאָתוֹ שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַבָּאִים, אַף יְצִיאָתוֹ מִגִּבְעוֹן לִירוּשָׁלַיִם הָיוּ פָּנָיו כְּלַפֵּי בָּמָה כְּדַרְכּוֹ בִּיאָתוֹ לְנוֹכַח הַמָּקוֹם שֶׁבָּא אֵלָיו בָּרִאשׁוֹנָה, שֶׁלֹּא הִפְנָה עוֹרֶף בִּיצִיאָתוֹ, אֲלָא הָלַךְ אֲחוֹרַנִּית וּפָנָיו לְבָמָה דֶּרֶךְ כְּבוֹד. וְכֵן כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם בְּדוּכָנָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן – 'אַנְשֵׁי מַעֲמָד' שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין בַּעֲזָרָה עַל קָרְבַּן הַתָּמִיד, כְּשֶׁהֵן נִפְטָרִין מִן הָעֲבוֹדָה וּיוֹצְאִים, לֹא הָיוּ מַחְזִירִין פְּנֵיהֶן מִן הַהֵיכָל וְהוֹלְכִין, אֶלָּא מְצַדְּדִין – מִטִּים אֶת פְּנֵיהֶן לְנוֹכַח הַהֵיכָל וְהוֹלְכִין, וְכֵן תַּלְמִיד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ לֹא יַחֲזִיר פָּנָיו מֵרַבּוֹ וְיֵלֵךְ כְּשֶׁאַחוֹרָיו כְּלַפֵּי רַבּוֹ, אֶלָּא מְצַדֵּד פָּנָיו לְנוֹכַח רַבּוֹ וְהוֹלֵךְ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה דּוּגְמָא מֵאַמּוֹרָאִים: כִּי הָא דְּרַבִּי אֱלִעָזָר, כַּד הֲוָה מִיפְּטַר – נְפִיק מִינֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁהִיהּ רַבּוֹ, כַּד הֲוָה בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן לְסַגּוּיֵי – כְּשֶׁרַבִּי יוֹחָנָן הִיהּ זֶה שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְלֶכֶת, הֲוָה גָּחִין קָאֵי רַבִּי אֱלִעָזָר אַדּוּכְתֵּיהּ – הִיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר שׁוֹחֵחַ וּמַטֶּה גּוּפוֹ לְכִבּוּד רַבּוֹ בְּעָמְדוֹ עַל מְקוֹמוֹ, עַד דַּהֲוָה מִיכַּסֵּי רַבִּי יוֹחָנָן מִינֵיהּ – עַד שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן הִיהּ נֶעְלָם מֵעֵינָיו, וְכַד הֲוָה בָּעֵי רַבִּי אֱלִעָזָר לְסַגּוּיֵי – וּכְשֶׁרַבִּי אֶלְעָזָר הִיהּ מְבַקֵּשׁ לְלֶכֶת, הֲוָה קָא אָזִיל לַאֲחוֹרֵיהּ עַד דְּמִכַּסֵּי מִינֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – עַד שֶׁנֶּעְלַם מֵעֵינֵי רַבִּי יוֹחָנָן.

רָבָא, כַּד הֲוָה מִיפְּטַר מִינֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף רַבּוֹ, הֲוָה אָזִיל לַאֲחוֹרֵיהּ עַד דְּמִנַּנְפָּן כַּרְעֵיהּ – עַד שֶׁנִּפְצְעוּ רַגְלָיו שֶׁל רָבָא, וּמִתְּוָוסָן אִסְקוּפְתָּא – וּמִתְלַכְלֵךְ הִיהּ מִפַּתָּן הַדֶּלֶת דְּבֵי רַב יוֹסֵף דְּמָא – בְּדָם.

יומא. פרק חמישי – הוציאו לו דף נג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

שלא תתחיל מפניך — לצבור ולילך הלאה. **שמא תכוה** — שהקטורת שצברת לצדך בוערת תמיד, וזרועך המתפשט והולך להלן נבוה בתימור העולה. **כי בענן** — אל יבא כי אם בענן של עשן הקטורת. **מעלה עשן** — שם עשב שגורם לעשן לעלות זקוף במקל. **ומנין שנותן בה וכו'** — לקמן פריך: למה ליה? הא נפקא ליה! הא אם לא נתן וכו' — הא למדנו מכאן שנאמר "ולא ימות" שאם לא נתן וכו'. **או שחיסר** — דכתיב "הקטורת" — שלימה ולא חסירה. **תיפוק ליה** — דאי נמי לא כתב הכא "ולא ימות" מיהייב מיתה אקטורת חסירה, דאשכח דעייל ביאה ריקנית שלא לצורך, וכתיב "ואל יבא בכל עת ולא ימות". **ששגג בביאה** — ריקנית, אבל ידע שיש מיתה במקטיר קטורת חסירה, ואין עונש מיתה על השוגג. **דעייל שתי הקטרות** — בביאה אחת. **קרא לקרא** — הא נפקא ליה מ"כי בענן". עיקר — שורש. **והא איפכא תניא** — שהשורש יפה מן העלין. לשמי קורה — לשון שמים. ממשמש **בכתלים** — כן דרך העשן כשאינו יכול לצאת כנגדו מתפשט למעלה תמיד עד שמתמלא חלל הבית למעלה מכותל לכותל, וכשאין לו עוד מקום ממשמש ויורד אצל הכתלים. **האי מוכן יעשה לאהל מועד השוכן אתם נפקא** — אל מקום שיהא שכני אתם יעשו כן. **חד לעונש וחד לאזהרה** — "ואל יבא כי בענן" — אזהרה, "ובכסה ענן ולא ימות" — זה עונש, ואילו לא ימות ד"אל יבא" — לאו אחסרון ענן כתיב, אלא אביאה ריקנית. **תניא ר' אלעזר אומר** — "ובכסה ולא ימות" — זה עונש מעלה עשן. יכול יהיו שניהן אמורים קודם מיתת בני אהרן — ונאמר שבעון מעלה עשן שלא נתנו מתו. **ועדיין לא נראה** — אראה משמע לעתיד, אלמא: כשנאמר מקרא זה עדיין לא נראה, ואי לאחר מיתתן — כבר נראה בו ביום, שנאמר "ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם" (ויקרא ט). **מצוה להביא מן ההדיוט** — ואף על פי שהורו בראוי, נענשו שלא נטלו רשות. **הבמה אשר בגבעון לירושלים** — היה לו ליכתוב מירושלים או מן הבמה אשר בגבעון לירושלים. בגבעון היתה קדושה, ששם מזבח שעשה משה, והיה הולך ומקריב שם. מקיש **יציאתו** מגבעון לירושלים **לביאתו** מירושלים לגבעון — והכי משמע קרא: "ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון" דרך הליכתו, וכן לירושלים בשובו מגבעון היתה כביאה ראשונה. **וישראל במעמדם** — העומדים בעזרה, במקום כל ישראל על קרבן התמיד. דכתיב "תשמרו להקריב לי" (במדבר כח) — היו עומדים ומשמרים על קרבנכם. **עד דהוה מכסי מיניה ר' יוחנן** — שאין ר' אלעזר רואהו. **מיניה דר' יוחנן** — שאין ר' יוחנן רואהו מחזיר פניו.

אמרו

תוספות

שלא תתחיל מפניך שמא תכוה — לא ידענא מאי קאמר מסתברא כמאן דאמר מדתניא הכא כוותיה, דילמא הא ברייתא איהו נמי תני לה, כמו ההיא דלעיל. ואי מייתי ראיה מן הטעם המפורש בה שלא תבוה, ולהכי קא מסתברא במאן דאמר — בלא ברייתא נמי הוי מצי למימר האי טעמא, ונימא דמהאי טעמא מסתברא כוותיה! ושמא יש לומר: דאי לאו ברייתא לא הוה אמרינן אותה סברא למיחש לשעה קלה כל כך שמא יכוה. אי נמי יש לומר: הנך תרי ברייתות דמייתי מעיקרא לא מיתני בי רבי חייא ורבי אושעיא, ומייתי מהא דמיתניא בי רבי חייא ורבי אושעיא.

חד למצוה וחד לעבב — תימה לי: מאי איצטריך קרא לעבב? הא חוקה כתיב בפרשה! ויש לומר: דחוקה לא קאי אלא איום הכפורים, אבל קטורת דכל השנה — איצטריך קרא לעבב. ואין זה מעין התירוץ, דמעיקרא קאמר דחד קרא ליום הכפורים וחד קרא לשאר ימות השנה, והשתא קאמר דתרוייהו בין ביום הכפורים בין בשאר ימות השנה. **שהורו** הלכה בפני משה רבן — בתורת כהנים איכא פלוגתא דתנאי טובא מאי טעמא איענוש, איכא מאן דאמר מסיני נטלו, [ואית דאמרי מפני] שאמרו: מתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה נגדיג את הדור וכו'. ובפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין נב,א) נמי מייתי לה. ואיכא מאן דאמר פרועי ראש היו, ואיכא מאן דאמר שתויי יין היו, ואיכא מאן דאמר מחוסרי בגדים היו.

וכי

שֶׁלֹּא תַתְחִיל מִפָּנֶיךָ שֶׁמָּא תִּכָּוֶה. תָּנוּ רַבָּנַן: "וְנָתַן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'" - שֶׁלֹּא יְתַקֵּן מִבַּחוּץ וַיְכַנִּים, לְהוֹצִיא מִלְּבָן שֶׁל צְדוֹקִין שֶׁאוֹמְרִים יְתַקֵּן מִבַּחוּץ וַיְכַנִּים. מַאי דְּרוּשׁ? "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת" - מְלַמֵּד שֶׁיְּתַקֵּן מִבַּחוּץ וְיַכְנִים. אָמְרוּ לָהֶם חֲכָמִים: וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְנָתַן אֶת הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ לִפְנֵי ה'". אִם כֵּן מָה תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת" - מְלַמֵּד שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ מַעֲלֶה עָשָׁן. וּמִנַּיִן שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ מַעֲלֶה עָשָׁן - שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת אֶת הַכַּפֹּרֶת". הָא לֹא נָתַן בָּהּ מַעֲלֶה עָשָׁן, אוֹ שֶׁחִיסֵּר אַחַת מִכָּל סַכָּנָיהָ - חַיָּיב מִיתָה. - וְתִיפּוֹק לֵיהּ דְּקָא מְעַיֵּיל בִּיאָה רֵיקָנִית! - אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁשָּׁגַג בְּבִיאָה, וְהִזִּיד בְּהַקְטָרָה. רַב אַשִׁי אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא הֵזִיד בָּזוֹ וּבָזוֹ, כְּגוֹן דְּעַיֵּיל שְׁתֵּי הַקְטָרוֹת, אַחַת שְׁלֵימָה וְאַחַת חֲסֵירָה. אַבִּיאָה לָא מִיחַיַּיב - דְּהָא עַיֵּיל לֵיהּ שְׁלֵימָה, אַהַקְטָרָה מִיחַיַּיב - דְּקָא מְקַטֵּר קְטוֹרֶת חֲסֵירָה. אָמַר מָר: וּמִנַּיִן שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ מַעֲלֶה עָשָׁן - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִסָּה". קְרָא לִקְרָא? - אָמַר רַב יוֹסֵף, הָכִי קָאָמַר: אֵין לִי אֶלָּא עֲלֵה מַעֲלֶה עָשָׁן, עִיקַּר מַעֲלֶה עָשָׁן מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִסָּה". אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: וְהָא אִיפְּכָא תְּנַיָּא, דְּתַנְיָא: נָתַן בָּהּ עִיקַּר מַעֲלֶה עָשָׁן, הָיָה מְתַמֵּר וְעוֹלֶה כְּמַקֵּל עַד שֶׁמַּגִּיעַ לִשְׁמֵי קוֹרָה. כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לִשְׁמֵי קוֹרָה - מִמְּשַׁמֵּשׁ וְיוֹרֵד בַּכּוֹתָלִים עַד שֶׁנִּתְמַלֵּא הַבַּיִת עָשָׁן, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַבַּיִת יִמָּלֵא עָשָׁן". אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי: הָכִי קָאָמַר, אֵין לִי אֶלָּא עִיקַּר מַעֲלֶה עָשָׁן, עֲלֵה מַעֲלֶה עָשָׁן מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִסָּה". רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: אֵין לִי אֶלָּא אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁבַּמִּדְבָּר, שִׁילֹה וּבֵית עוֹלָמִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִסָּה". - הַאי מ"וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם" נָפְקָא! אֶלָּא, הָכִי קָאָמַר: אֵין לִי אֶלָּא בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה מִנַּיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְכִסָּה". רַב אַשִׁי אָמַר: חַד - לְמִצְוָה, וְחַד - לְעַכֵּב, רָבָא אָמַר: חַד - לְעוֹנֶשׁ, וְחַד - לְאַזְהָרָה. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "וְלֹא יָמוּת" - עוֹנֶשׁ, "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה" - אַזְהָרָה. יָכוֹל יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם אֲמוּרִין קוֹדֶם מִיתַת בְּנֵי אַהֲרֹן - תַּלְמוּד לוֹמַר "אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן", יָכוֹל יִהְיוּ שְׁנֵיהֶם אֲמוּרִים אַחַר מִיתַת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן - תַּלְמוּד לוֹמַר "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת". הָא כֵּיצַד? אַזְהָרָה קוֹדֶם מִיתָה, וְעוֹנֶשׁ אַחַר מִיתָה. - מַאי תַּלְמוּדָא? - אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה" - וַעֲדַיִין לֹא נִרְאָה. וְאֶלָּא מַאי טַעְמָא אִיעַנּוּשׁ? - כִּדְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא עַל שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן. מַאי דְּרוּשׁ? "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ" - אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט. "יָצָא וּבָא לוֹ דֶּרֶךְ כְּנִיסָתוֹ". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? - אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: אָמַר קְרָא "וַיָּבֹא שְׁלֹמֹה לַבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן יְרוּשָׁלִַיִם", וְכִי מָה עִנְיַן גִּבְעוֹן אֵצֶל יְרוּשָׁלִַיִם? אֶלָּא מַקִּישׁ יְצִיאָתוֹ מִגִּבְעוֹן לִירוּשָׁלִַיִם לְבִיאָתוֹ מִירוּשָׁלִַיִם לְגִבְעוֹן. מָה בִּיאָתוֹ מִירוּשָׁלִַיִם לְגִבְעוֹן - פָּנָיו כְּלַפֵּי בָּמָה כְּדֶרֶךְ בִּיאָתוֹ, אַף יְצִיאָתוֹ מִגִּבְעוֹן לִירוּשָׁלִַיִם - פָּנָיו כְּלַפֵּי בָּמָה כְּדֶרֶךְ בִּיאָתוֹ. וְכֵן כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָן, וּלְוִיִּם בְּרוּכְבָנָן, וְיִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָדָן, כְּשֶׁהֵן נִפְטָרִין - לֹא הָיוּ מַחֲזִירִין פְּנֵיהֶן וְהוֹלְכִין, אֶלָּא מְצַדְּדִין פְּנֵיהֶן וְהוֹלְכִין, וְכֵן תַּלְמִיד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ לֹא יַחֲזִיר פָּנָיו וְיֵלֵךְ, אֶלָּא מְצַדֵּד פָּנָיו וְהוֹלֵךְ. כִּי הָא דְּרַבִּי אֱלִעָזָר, כַּד הֲוָה מִיפַּטַּר מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, כַּד הֲוָה בָּעֵי רַבִּי יוֹחָנָן לְסַגּוֹיֵי הֲוָה גָּחֵין קָאֵי רַבִּי אֱלִעָזָר אַדּוּכְתֵּיהּ, עַד דַּהֲוָה מִיכַּסֵּי רַבִּי יוֹחָנָן מִינֵּיהּ. וְכַד הֲוָה בָּעֵי רַבִּי אֱלִעָזָר לְסַגּוֹיֵי, הֲוָה קָא אָזֵיל לַאֲחוֹרֵיהּ עַד דְּמִכַּסֵּי מִינֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. רָבָא כַּד הֲוָה מִיפַּטַּר מִינֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף הֲוָה אָזֵיל לַאֲחוֹרֵיהּ, עַד דְּמִנַּגְפָן כַּרְעֵיהּ וּמִתְוָוסָן אִסְקוּפְּתָא דְּבֵי רַב יוֹסֵף דְּמָא.

אמרו

בהנוגע ללמוד תורה . . צריך להיות קביעות לא רק בזמן אלא גם בנפש והוא העיקר.

ממכתב י"א סיוון, תשי"ח

תוספות

וכי תימא אורחא דמילתא למיתב לימין — נראה לי לפרש: כלומר, אדרבה כי היכי דהתם יהב קודשא בריך הוא מימינו, הכא נמי המתפלל יתן שלום לימין שלו ברישא. תלמוד לומר: יפול מצדך אלף. אלמא: דיש לבקש על נגד השמאלי ברישא, והדר אימין וטעמא הוי — דהוי לימין הקדוש ברוך הוא ברישא. **תנן** כמאן דאמר ארון גלה לבבל — אף על גב דרבי יהודה אומר במקומו נגנז, ופליג בסיפא גבי כן ולא פליג ברישא אארון — יש לומר פליג בברייתא ברישא אארון.

ופליגא דעולא — דאמר לרבי שמעון גלה לבבל, פליגא דעולא דאמר לרבי שמעון דארון נגנז.

כרובים

אמרו ליה לרב יוסף — שהוא היה מאור עינים, ואינו מכיר בדבר. **תרום רישיך** — תהיה ראש ישיבת הכרך. **התם מיבעי ליה למיקם** — במקום שהפסיעות כלות, ולא לחזור לאלתר. **ואם לא עשה כן** — נראה כמו שלא נטל רשות להיפטר. **וראוי לו שלא התפלל** — ראוי לו שלא התפלל גרסינן. כלומר: נוח היה לו אם לא התפלל. כמו ראוי לו שלא בא לעולם. **מימינו אש דת** — אלמא: ימין עדיפא. **ורבבה מימינך** — הימין סובלת רבבה מזיקין. **וכי תימא אורחא הוא** — שהימין מוכנת להשתמש בה, לכך ניתנו הלוחות בימין, ולאו חשיבותא דימין היא. **לשמאל דידך** — דהיא ימינו של הקדוש ברוך הוא, שהמתפלל רואה עצמו כאילו שבינה למול פניו, שנאמר "שויתי ה' לנגדי תמיד" (תהלים טז). **שחונה** = חמה. **עביד שולטן** = עושה ממשלה. **עוברי דרכים** — מתפללים שלא ירדו גשמים. **וחנינא בנחת** — שאין לי זריעה בשדות. **משנה** **נביאים הראשונים** — דוד ושמואל. מפרש במסכת סוטה (מח,ב). **ושתייה היתה נקראת** — מפרש בגמרא. **למקום שנכנס** — לבית קדשי הקדשים. **במקום שעמד** — בין הבדים. **ולא היה מתכוון להוות לא למעלה וכו'** — שתהא אחת למעלה בחודה של כפורת העליון, והשבע למטה מאמצעה. שהרי לא על הכפורת נוגעים, אלא לארץ נופלות. **אלא כמצליף** — בשורה זו תחת זו כל שמונה הזאות. כמצליף, לא ידעתי לשונו. **וכך היה מונה** — בגמרא מפרש טעמא. **נטל דם הפר תחילה והניח דם השעיר** — מסקנא דמילתיה דר' יהודה היא, דאמר: לא היה שם אלא כן אחד, וצריך ליטול דם הפר תחילה. **על הפרוכת** — כדכתיב "וכן יעשה לאהל מועד" (ויקרא טז). **עירה דם הפר וכו'** — כדכתיב במתנות המזבח "ולקח מדם הפר ומדם השעיר" — מדם שניהן יחדיו. **ונתן המלא וכו'** — בגמרא מפרש: חוזר ומערה מזרק מלא לתוך הריקן כדי לערבן יפה. **גמרא** **ויביאו בבלה** — ליהויכין. **עם כלי חמדת** — הוא ארון. **ויאריכו הבדים וגו'** — סיפיה דקרא "ויהיו שם עד היום הזה". **ופליגא דעולא** — הא דתניא: ר' שמעון אומר ארון גלה לבבל. **ראשונה ושניה** — כלומר משני מקראות.

1 אֲמַרוּ לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף: הָכִי עָבֵיד רָבָא. אֲמַר לֵיהּ: יְהֵא
2 רַעֲוָא דְּתָרוּם רֵישָׁךְ אַכּוּלָּהּ כַּרְכָּא! אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי
3 אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיַּפְסִיעַ שָׁלֹשׁ
4 פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן שָׁלוֹם. אָמַר לֵיהּ רַב
5 מָרְדְּכַי: כֵּיוָן שֶׁפָּסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו - הָתָם
6 אִיבַּעְיָא לֵיהּ לְמִיקַם, מָשָׁל לְתַלְמִיד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ, אִם
7 חוֹזֵר לְאַלְתַּר - דּוֹמֶה לְכֶלֶב שֶׁשָּׁב עַל קִיאוֹ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיַּפְסִיעַ שָׁלֹשׁ
8 פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן שָׁלוֹם. וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן - רָאוּי לוֹ שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל. וּמִשּׁוּם
9 שְׁמַעְיָה אָמְרוּ שֶׁנּוֹתֵן שָׁלוֹם לַיָּמִין וְאַחַר כָּךְ לַשְּׂמֹאל, שֶׁנֶּאֱמַר "מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ" וְאוֹמֵר
10 "יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ". מַאי "וְאוֹמֵר"? וְכִי תֵּימָא: אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא הִיא לְמִיתַּב
11 בַּיָּמִין, תָּא שְׁמַע "יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ". רָבָא חַזְיֵיהּ לְאַבַּיֵי דְּיָהֵיב שְׁלָמָא לִימִינָא
12 בְּרֵישָׁא. אֲמַר לֵיהּ: מִי סָבְרַתְּ לַיָּמִין דִּידָךְ? לַשְּׂמֹאל דִּידָךְ קָא אָמְינָא, דְּהָוֵי יְמִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ
13 בָּרוּךְ הוּא. אָמַר רַב חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא: חָזְיָנָא לְהוּ לְאַבַּיֵי וְרָבָא דְּפָסְעֵי לְהוּ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת
14 בִּכְרִיעָה אַחַת. "וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בַּבַּיִת הַחִיצוֹן". מַאי מְצַלֵּי? רָבָא בַּר רַב אַדָּא וְרָבִין
15 בַּר רַב אַדָּא, תַּרְוַיְיהוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמְרִי: יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּהֵא שְׁנָה זוֹ גְּשׁוּמָה
16 וּשְׁחוּנָה. - שְׁחוּנָה מְעַלְּיוּתָא הִיא? - אֶלָּא אֵימָא: אִם שְׁחוּנָה - תְּהֵא גְּשׁוּמָה. רַב אַחָא בְּרֵיהּ
17 דְּרָבָא מְסַיֵּים בָּהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה: לָא יַעֲדִי עָבֵיד שׁוֹלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה, וְלֹא יִהְיוּ עַמְּךָ
18 יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לְפַרְנֵס זֶה מִזֶּה, וְלֹא תִּכָּנֵס לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְּרָכִים. רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא
19 הֲוָה קָא אָזֵיל בְּאוֹרְחָא, שְׁדָא מִטְרָא עֲלֵיהּ. אֲמַר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּנַחַת
20 וַחֲנִינָא בְּצַעַר? פְּסַק מִיטְרָא. כִּי אֲתָא לְבֵיתֵיהּ אֲמַר: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּצַעַר
21 וַחֲנִינָא בְּנַחַת? אֲתָא מִיטְרָא. אֲמַר רַבִּי יוֹסֵף: מַאי אַהֲנָיָא לֵיהּ צְלוֹתֵיהּ דְּכֹהֵן גָּדוֹל לְגַבֵּי רַבִּי
22 חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא. תָּנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד שֶׁהֶאֱרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, וְנִמְנוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים
23 לִיכָּנֵס אַחֲרָיו. הִתְחִילוּ הֵם נִכְנָסִין וְהוּא יוֹצֵא. אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי מָה הֶאֱרַכְתָּ בִּתְפִלָּתְךָ? אָמַר
24 לָהֶם: קָשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם שֶׁהִתְפַּלַּלְתִּי עֲלֵיכֶם, וְעַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא יֶחֱרַב. אָמְרוּ לוֹ: אַל תְּהִי
25 רָגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: לֹא הָיָה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַבְעִית אֶת יִשְׂרָאֵל.
26 **משנה** מִשְּׁנִיטַּל אָרוֹן, אֶבֶן הָיְתָה שָׁם מִימוֹת נְבִיאִים רִאשׁוֹנִים וּשְׁתִיָּה הָיְתָה נִקְרֵאת, גְּבוֹהַּ
27 מִן הָאָרֶץ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וְעָלֶיהָ הָיָה נוֹתֵן. נָטַל אֶת הַדָּם מִמִּי שֶׁהָיָה מְמָרֵס בּוֹ, נִכְנַס לַמָּקוֹם
28 שֶׁנִּכְנַס וְעָמַד בַּמָּקוֹם שֶׁעָמַד, וְהִזָּה מִמְּנוּ אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת
29 לֹא לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה אֶלָּא כְּמַצְלִיף. וְכָךְ הָיָה מוֹנֶה: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וּשְׁתַּיִם, אַחַת וְחָמֵשׁ,
30 אַחַת וְשֵׁשׁ, אַחַת וְשֶׁבַע. יָצָא וְהִנִּיחוֹ עַל כַּן הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל. הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַשָּׂעִיר, שְׁחָטוֹ, וְקִבֵּל בַּמִּזְרָק אֶת דָּמוֹ, נִכְנַס לַמָּקוֹם
31 שֶׁנִּכְנַס, וְעָמַד בַּמָּקוֹם שֶׁעָמַד, וְהִזָּה מִמְּנוּ אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה. וְכָךְ הָיָה מוֹנֶה: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וּשְׁתַּיִם, וכו'.
32 יָצָא וְהִנִּיחוֹ עַל כַּן הַזָּהָב הַשֵּׁנִי שֶׁבַּהֵיכָל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא כַּן אֶחָד בִּלְבַד. נָטַל דַּם הַפָּר וְהִנִּיחַ דַּם הַשָּׂעִיר,
33 וְהִזָּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרוֹכֶת שֶׁכְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, וְלֹא הָיָה מִתְכַּוֵּן וכו'. נָטַל דַּם
34 הַשָּׂעִיר, וְנָתַן אֶת הַמְּלֹא בַּרֵיקָן. **גמרא** "מִשֶּׁנִּגְנַז" לָא קָתָנֵי, אֶלָּא "מִשֶּׁנִּיטַּל". תְּנַן כְּמַאן דְּאָמַר אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
35 אוֹמֵר: אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה שָׁלַח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר וַיְבִאֵהוּ בָבֶלָה עִם כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית ה'". רַבִּי שִׁמְעוֹן
36 בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר: אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא יוֹתַר דָּבָר אָמַר ה'" - אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁבּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה (בֶּן לָקִישׁ) אוֹמֵר:
37 אָרוֹן בְּמְקוֹמוֹ נִגְנַז, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּרְאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה". וּפְלִיגָא
38 דְּעוּלָּא, דְּאָמַר עוּלָּא: שָׁאַל רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בְּרוֹמִי: וְכִי מֵאַחַר שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְלַמְּדֵנוּ פַּעַם רִאשׁוֹנָה
39 וּשְׁנִיָּה אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל, רִאשׁוֹנָה - הָא דַּאֲמַרַן "וַיְבִאֵהוּ בָבֶלָה עִם כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית ה'", שְׁנִיָּה מַאי הִיא? דִּכְתִיב "וַיֵּצֵא מִבַּת צִיּוֹן
40 כל

לא ליהנות מעולם הזה במלוא המובן, הוא רק הכנה טובה לעבודה. עניין העבודה הוא לעשות הגשמי כלי לאלוקות.

היום יום יז סיוון

אָמְרוּ לֵיהּ לְרַב יוֹסֵף שהיה סומא ולא הבחין בכך מעצמו, הָכִי עָבִיד – כך עושה רָבָא. אָמַר לֵיהּ רב יוסף לרבא, יְהֵא רַעֲוָא – יהי רצון דְּתָרוּם רֵישָׁךְ אַכּוּלָּה כְּרִבָּא – שתהיה ראש ישיבת כל הכרך.

אָמַר רַבִּי אֲלַכְסַנְדְּרִי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיַּפְסִיעַ לאחר תפילתו שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן שָׁלוֹם – ישתחוה כמי שנותן שלום ונפטר מרבו. אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי, כֵּיוָן שֶׁפָּסַע שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו, הָתָם אִיבַּעְיָא לֵיהּ לְמִיקַם – במקום שבלה לפסוע צריך הוא לעמוד, ולא יחזור מיד, מָשָׁל לְתַלְמִיד הַנִּפְטָר מֵרַבּוֹ, אִם לאחר שנפרד ממנו חוֹזֵר אליו לְאַלְתַּר – מיד, דּוֹמֶה הוא לְכֶלֶב שֶׁשָּׁב עַל קִיאוֹ לבולעו.

תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיַּפְסִיעַ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לַאֲחוֹרָיו וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן שָׁלוֹם, וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן נראה כמי שלא נטל רשות להיפרד, וְרָאוּי לוֹ שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל – נוח היה לו אם לא היה מתפלל כלל.

וּמִשּׁוּם [רַב] שְׁמַעְיָה אָמְרוּ, שֶׁנּוֹתֵן שָׁלוֹם לְיָמִין – הופך פניו לימינו ואומר עושה שלום במרומיו, וְאַחַר כָּךְ הופך פניו לִשְׂמֹאל ואומר הוא יעשה שלום עלינו. והטעם שפונה לימין תחילה, שֶׁנֶּאֱמַר 'מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ' – מיד ימינו נתן דת לישראל, ורואים שהימין עדיף מהשמאל, וְאוֹמֵר 'יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ', אפילו אם יחנו משמאלך אלף מזיקים, ורבבה מימינך, לא יוכלו לגשת אליך להזיק, הרי שהימין מתגבר על רבבה, והשמאל על אלף בלבד. שואלת הגמרא: מַאי וְאוֹמֵר – למה צריך עוד פסוק להוכיח שימין עדיף. משיבה הגמרא: וְכִי תֵּימָא שמהפסוק לגבי התורה 'מִימִינוֹ' וגו' אין להוכיח שימין עדיף כיון שאוֹרָהָא דְּמִילְּתָא הִיא לְמֵיתַב בְּיָמִין – הרגילות היא למסור בימין שמוכנה תמיד לשימוש, ועל כן ניתנה התורה בימין, אך לא משום שימין יותר חשוב משמאל, לכן תָּא שְׁמַע להוכיח ממקום אחר, 'יִפֹּל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ' שאין זה שימוש בימין אלא חשיבות של הימין שמפילה מזיקים הרבה יותר מהשמאל.

רָבָא חֲזִיֵיהּ – ראה לְאַבָּיֵי דְּיָהִיב שְׁלָמָא לִימִינָא בְּרֵישָׁא – שבסוף תפילתו נתן שלום לימינו תחילה. אָמַר לֵיהּ רבא לאביי, מִי סָבַרְתְּ שכוונת הברייתא לתת שלום תחילה לְיָמִין דִּידָךְ – לימין שלך, לא כן אלא לִשְׂמֹאל דִּידָךְ קָא אַמִינָא דְּהָוֵי יְמִינוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שאתה עומד מולו. אָמַר רַב חִיָּא בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא, חֲזִינָא לְהוּ לְאַבָּיֵי וְרָבָא דְּפָסְעֵי לְהוּ שָׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת בִּכְרִיעָה אַחַת, שלא היו זוקפים עד שגמרו לפסוע.

שנינו במשנה: וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה בַּבַּיִת הַחִיצוֹן. שואלת הגמרא: מַאי מְצַלֵּי – מה היתה תפילתו של הכהן גדול. משיבה הגמרא: רָבָא בַּר רַב אַדָּא וְרָבִין בַּר רַב אַדָּא, תַּרְוֵיהוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אָמְרֵי, שהיה אומר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתְּהֵא שָׁנָה זוֹ גְּשׁוּמָה וּשְׁחוּנָה – גשומה וחמה. שואלת הגמרא: וכי שנה שְׁחוּנָה מְעַלְּיוּתָא הִיא, ומדוע התפלל שתהיה שנה שחונה. אֶלָּא אֵימָא, כך היה מתפלל, אִם השנה שְׁחוּנָה שלא כדרכה ותהיה חמה ביותר, תְּהֵא גם גְּשׁוּמָה משום שבשנה חמה צריכה הארץ הרבה גשמים. רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא מְסַיֵּים בָּהּ – בתפילת הכהן גדול מַשְּׁמֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה, לֹא יַעֲדִי עָבִיד שׁוּלְטָן מִדְּבֵית יְהוּדָה – לא יסור ויתבטל שליט משבט יהודה, וְלֹא יְהֵי עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין לִפְרָנֵס זֶה מִזֶּה, וְלֹא תִּכְּנֵס לְפָנֶיךָ תְּפִלַּת עוֹבְרֵי דְּרָכִים שאין נוח להם בירידת הגשמים, ומתפללים שלא ירדו גשמים.

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא הֲוָה קָא אָזֵיל בְּאוֹרְחָא – הלך בדרך, שְׁדָא מִטְרָא עֲלֵיהּ – ירד עליו גשם. אָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ שרוי בְּנַחַת וַחֲנִינָא שרוי בְּצַעַר. פָּסַק מִיטְרָא. כִּי אֲתָא לְבֵיתֵיהּ אָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ בְּצַעַר שיש להם שדות ורוצים גשמים וַחֲנִינָא בְּנַחַת שאין לו שדות וכרמים. אֲתָא מִיטְרָא.

אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי אַהֲנְיָא לֵיהּ צְלוֹתֵיהּ – מה הועילה תפילתו דְּכֹהֵן גָּדוֹל לְגַבֵּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, שרבי חנינא בתפילתו ביטל תפילת הכהן הגדול.

תָּנוּ רַבָּנַן, מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד שֶׁהָאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, וְנִמְנוּ אֶחָיו הַכֹּהֲנִים לִיכָנֵס אַחֲרָיו, הִתְחִילוּ הֵם נִכְנָסִין וְהוּא יוֹצֵא, אָמְרוּ לוֹ מִפְּנֵי מָה הֶאֱרַכְתָּ בִּתְפִלָּתְךָ, אָמַר לָהֶם קָשֶׁה בְּעֵינֵיכֶם שֶׁהִתְפַּלַּלְתִּי עֲלֵיכֶם וְעַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא יֶחֱרַב. אָמְרוּ לוֹ אַל תְּהִי רָגִיל לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ, לֹא הָיָה מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַכְעִיס אֶת יִשְׂרָאֵל.

משנה

מִשֶּׁנִּיטַּל אָרוֹן, ולא היה שייך ליתן את המחתה בין הבדים, אֶבֶן הָיְתָה שָׁם בקודש הקדשים מונחת מִימוֹת נְבִיאִים רִאשׁוֹנִים וְשְׁתָייָה [–לשון יסוד] הָיְתָה נִקְרֵאת, והיתה האבן גְּבוֹהַּ מִן הָאָרֶץ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, וְעָלֶיהָ הָיָה נוֹתֵן את המחתה.

לאחר התפילה קצרה, יצא הכהן לעזרה וְנָטַל אֶת הַדָּם של הפר שלו מִמִּי שֶׁהָיָה מְמָרֵס – מערב ובוחש בּוֹ כדי שלא יקרש, נִכְנַס הכהן גדול שוב לַמָּקוֹם שֶׁנִּכְנַס דהיינו לקודש הקדשים, וְעָמַד בַּמָּקוֹם שֶׁעָמַד דהיינו בין הבדים מקום הקטרת הקטורת, וְהִזָּה מִמֶּנּוּ אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, הזאה אחת למול הכפורת כשגב ידו למטה ואצבעותיו כלפי מעלה ומזה וזורק כלפי מעלה, וכשמזה את השבע למטה הופך את ידו ואצבעותיו כלפי מטה ומזה כלפי מטה. וְלֹא הָיָה מִתְכַּוֵּון לְהַזּוֹת שיגעו הדמים לֹא לְמַעְלָה בחודו העליון של עובי הכפורת, וְלֹא לְמַטָּה מאמצע עוביה, שכן הדמים לא נגעו בכפורת אלא על הרצפה לפני הארון. אֶלָּא שהיה מזה כְּמַצְלִיף – כמלקה ברצועה זו תחת זו.

וְכָךְ הָיָה מוֹנֶה את ההזאות, כשהזה אחת למעלה היה מונה בפיו 'אַחַת', וכשהזה את הראשונה שבשבע הזאות למטה, היה מונה 'אַחַת וְאַחַת' – אחת שהזיתי למעלה ואחת למטה, וכן הלאה, 'אַחַת וּשְׁתַּיִם', 'אַחַת וְשָׁלֹשׁ', 'אַחַת וְאַרְבַּע', 'אַחַת וְחָמֵשׁ', 'אַחַת וְשֵׁשׁ', 'אַחַת וְשֶׁבַע'. יָצָא מקודש הקדשים וְהִנִּיחוֹ למזרק שבו דם הפר הנשאר עַל כַּן – בסיס הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל.

הֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַשָּׂעִיר שעלה עליו הגורל לה', שְׁחָטוֹ וְקִבֵּל בְּמִזְרָק אֶת דָּמוֹ, נִכְנַס לַמָּקוֹם שֶׁנִּכְנַס – קודש הקדשים, וְעָמַד בַּמָּקוֹם שֶׁעָמַד – בין הבדים, וְהִזָּה מִמֶּנּוּ מדם השעיר אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה כמו שהיה מזה מדם הפר. וְכָךְ הָיָה מוֹנֶה את ההזאות, 'אַחַת', 'אַחַת וְאַחַת', 'אַחַת וּשְׁתַּיִם' וכו'. יָצָא וְהִנִּיחוֹ למזרק ובו דם השעיר עַל כַּן הַזָּהָב הַשֵּׁנִי שֶׁבַּהֵיכָל, ואז היה נוטל מן הכן הראשון את דם הפר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא כַּן אֶחָד בִּלְבַד. נָטַל דַּם הַפָּר ממנו וְהִנִּיחַ את דַּם הַשָּׂעִיר על אותו הכן.

סדר ההזאות שבחוץ: וְהִזָּה מִמֶּנּוּ – מדם הפר עַל הַפָּרוֹכֶת בחלק שֶׁכְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ מתוך ההיכל, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, בדרך שעשה בקודש הקדשים, וְלֹא הָיָה מִתְכַּוֵּון אלא כמצליף וכו', וְכָךְ הָיָה מוֹנֶה 'אחת', 'אחת ואחת', וכו'.

וכמו כן אצל דם השעיר, נָטַל דַּם הַשָּׂעִיר וְהִנִּיחַ דַּם הַפָּר, וְהִזָּה מִמֶּנּוּ עַל הַפָּרוֹכֶת שֶׁכְּנֶגֶד הָאָרוֹן מִבַּחוּץ, אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה וכו'. עֵירָה – שפך את דַּם הַפָּר לְתוֹךְ דַּם הַשָּׂעִיר, וחזר וְנָתַן אֶת הדמים שבמזרק הַמְּלֵא בְּרִיקָן כדי שיתערבו יפה.

גמרא

מדייקת הגמרא: 'מִשֶּׁנִּנְנוּ' הארון לֹא קָתָנֵי, אֶלָּא 'מִשֶּׁנִּיטַּל', ואם כן תְּנַן במשנתינו כְּמַאן דְּאָמַר אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל ולא נגנז. דְּתַנְיָא בברייתא מחלוקת בזה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב' לו ה–ז) 'בֶּן עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יְהוֹיָקִים בְּמָלְכוֹ וגו', עָלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר וגו' וַיַּמְלִוֵךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ תַּחְתָּיו וגו' וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה [–לסוף אותה שנה שהגלו את יהויקים אבי יהויכין] שָׁלַח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר וַיְבִאֵהוּ [–את יהויכין] בָּבֶלָה עִם כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית ה'" – הוא הארון. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר, אָרוֹן גָּלָה לְבָבֶל ולומד זאת מפסוק אחר, שֶׁנֶּאֱמַר בנבואה למלך חזקיהו (ישעיה לט ו), 'הִנֵּה יָמִים וגו' לֹא יִוָּתֵר דָּבָר אָמַר ה'", 'דבר' אֵלּוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁבּוֹ – בארון. רַבִּי יְהוּדָה (בֶּן לָקִישׁ) [בַּר אִילְעַאי] אוֹמֵר, אָרוֹן בִּמְקוֹמוֹ נִגְנַז ולא גלה לבבל, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי הכנסת הארון למקדש הראשון (מלכים א' ח ח) 'וַיַּרְאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן הַקֹּדֶשׁ עַל פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה', משמע 'עד היום הזה' שאף היום הבדים שם משום שנגנז במקומו.

וּפְלִיגָא דְּעוּלָּא – מה ששנינו בברייתא שלרבי שמעון בן יוחאי הארון גלה לבבל, חולק על שיטת עולא בדעת רבי שמעון בן יוחאי, דְּאָמַר עוּלָּא, שָׁאַל רַבִּי מַתְיָא בֶּן חָרָשׁ אֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בְּרוֹמִי, וְכִי מֵאַחַר שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִלְּמֵדֵנוּ פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה – משני מקראות שהארון גָּלָה לְבָבֶל, רִאשׁוֹנָה – מקרא ראשון הָא דַּאֲמָרָן לעיל, 'וַיְבִאֵהוּ בָּבֶלָה עִם כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית ה'", שְׁנִיָּה – המקרא השני מֵאי הִיא, דִּכְתִיב 'וְיֵצֵא מִבַּת צִיּוֹן

כָּל הֲדָרָהּ'. מַאי 'כָּל הֲדָרָהּ', שהיה יכול לומר ויצא מבת ציון הדרה.
אלא בא לדרשה, 'כל הֲדָרָהּ' – כל הגנוז בחדרי חדרים, וזה הארון
היה בבית קודש הקדשים חדר לפנים מחדר, וגם הוא גלה
מירושלים. ואחר שאמר רבי מתיא לרבי שמעון בר יוחאי כל זאת,
שאלו, אַתָּה רבי שמעון בן יוחאי מַה אַתָּה אוֹמֵר, אָמַר לוֹ רבי
שמעון בן יוחאי, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר אָרוֹן בִּמְקוֹמוֹ נָגְנַז ולא גלה לבבל,
שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א' ח ח) 'וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים וְגו' וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה'.
הרי שלדעת עולא סובר רבי שמעון בן יוחאי שהארון נגנז במקומו
ולא גלה לבבל.
אָמַר לֵיהּ רַבָּה לְעוּלָּא, מַאי מַשְׁמַע – איך לומדים מהפסוק 'ויאריכו
הבדים' שהארון נגנז במקומו. השיבו עולא: דִּכְתִיב בהמשך (שם)
'וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה', וכיון שלא נמצא הארון היום בקדש
הקדשים, בהכרח שנגנז במקומו.
מקשה רבה לעולא: וְכִי כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב 'עַד הַיּוֹם הַזֶּה', לְעוֹלָם הוּא
עד היום הזה ממש, וְהָכְתִיב לגבי כיבוש הארץ (שופטים א כא) 'וְאֶת
הַיְבוּסִי יֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם לֹא הוֹרִישׁוּ בְּנֵי בִנְיָמִין וַיֵּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת בְּנֵי
בִנְיָמִין בִּירוּשָׁלִַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה', האם הָכִי נַמִּי הכוונה לעולם,
ונאמר דְּלֹא גָּלוּ בני בנימין מירושלים עד היום הזה, וְהָתַנְיָא, רַבִּי
יְהוּדָה אוֹמֵר, חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה מחורבן ירושלים עד שנתן כורש
רשות לבנות את בית המקדש, לֹא עָבַר אִישׁ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר
'עַל הֶהָרִים [–על חורבן ההרים] אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי, וְעַל נָאוֹת מִדְבָּר
[–נוה הרועים שבמדבר] קִינָה, כִּי נִצְּתוּ [–שממו] מִבְּלִי אִישׁ עֹבֵר
וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה, מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ'. ותיבת
'בְּהֵמָה' בְּגִימַטְרִיָּא חֲמִשִּׁין וּשְׁתַּיִם הָווּ. הרי שחמשים ושתים שנה גלו
בני בנימין מירושלים, ועל כרחך הנאמר 'עד היום הזה', אין
הכוונה עד עולם ללא הפסקה.
ראיה נוספת שהיתה תקופה שלא היה איש בארץ ישראל: וְתַנְיָא,
רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שֶׁבַע שָׁנִים נִתְקַיְּימָה הקללה האמורה בתורה (דברים
כט כב) 'נִפְרֵית וְמֶלַח שְׂרֵיפָה כָּל אַרְצָהּ' בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי
יוֹחָנָן, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי, אִתְּיָא – למדים זאת בגזירה שוה
'נִפְרֵית' 'נִפְרֵית', כְּתִיב הָכָא בדברי המלאך גבריאל לדניאל (דניאל ט
כז) 'וְהִגְבִּיר בְּרִית לָרַבִּים שָׁבוּעַ אֶחָד', וּכְתִיב הָתָם כשיראו הגויים
איך נהפכה הארץ לגפרית ומלח (דברים שם כד) 'וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ
אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם' אירע להם כך. נמצינו למדים, שהנאמר
'עד היום הזה' אין הכוונה לעולם, ואם כן אין הוכחה שהארון נגנז
במקומו ולא גלה, ושלא כדברי עולא.
אָמַר לֵיהּ עולא לרבה, הָכָא גבי בדי הארון כְּתִיב 'שָׁם' שכתוב 'ויהיו
שם עד היום הזה', ולכן פירושו לעולם, ומה שאין כן הָתָם ביבוסי
לֹא כְּתִיב 'שָׁם', אלא 'עד היום הזה', ולכן אין הכרח לפרשו
'לעולם'.
מקשה הגמרא: וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב 'שָׁם', האם מוכרח להיות
שכוונתו לְעוֹלָם הוּא. מֵיתִיבֵי, נאמר גבי בני שמעון (דברי הימים א' ד
מב) 'וּמֵהֶם מִן בְּנֵי שִׁמְעוֹן הָלְכוּ לְהַר שֵׂעִיר אֲנָשִׁים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וּפְלֵטְיָה
וּנְעַרְיָה וּרְפָיָה וְעֻזִּיאֵל בְּנֵי יִשְׁעִי בְּרֹאשָׁם וַיַּכּוּ אֶת שְׁאֵרִית הַפְּלֵטָה
לַעֲמָלֵק [–העמלקים שנפלטו מהכרתת דוד ושאול] וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד
הַיּוֹם הַזֶּה', וּכְבָר עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּבִלְבֵּל כָּל הָאֲרָצוֹת,
שהגלה לכל האומות ממקומם, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאָסִיר גְּבֻלוֹת עַמִּים
[–הסרתי את הגבולות שבין עם לעם], וַעֲתוּדוֹתֵיהֶם שׁוֹשֵׁתִי' [–ואת
אוצרותיהם לקחתי]. לפיכך אי אפשר לומר שבני שמעון ישבים
עד היום הזה בהר שעיר, ובהכרח שאף שכתוב 'שם עד היום הזה',
אין הכוונה שלעולם הוא. מסיימת הגמרא: תִּיוּבְתָּא – הופרכו
דברי עולא בשיטת רבי שמעון בן יוחאי שהארון נגנז במקומו
משום שכתוב בבדי הארון 'וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה', לאחר שהוכח
שאף שכתוב 'שם עד היום הזה' אין זה דווקא עד היום ממש.
דעה נוספת על מקומו של הארון: אָמַר רַב נַחְמָן, תָּנָא בברייתא,
וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אָרוֹן בְּלִשְׁכַּת דִּיר הָעֲצִים הָיָה גָּנוּז. אָמַר רַב נַחְמָן
בַּר יִצְחָק, אַף אָנָן נַמִּי תָּנְינָא (משנה שקלים פ"ו מ"ב), מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד
שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק בטיול ושחוק, וְרָאָה את אחת מהמרצפות של
הַרְצָפָּה בלשכת העצים שהיא מְשׁוּנָּה מֵחֲבֵרוֹתֶיהָ בכך שהיא
גבוהה יותר, והבין שסילקוה ושוב החזירוה, וּבָא וְהוֹדִיעַ אֶת חֲבֵרוֹ,
וְלֹא הִסְפִּיק לִגְמוֹר אֶת הַדָּבָר להראות את מקומה עַד שֶׁיָּצְתָה
נִשְׁמָתוֹ של הכהן המספר, וְיָדְעוּ בְּיִחוּד – בבירור שֶׁשָּׁם אָרוֹן גָּנוּז.
מַאי הֲוָה עֲבִיד – במה היה אותו הכהן מתעסק. אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ,
מִתְעַסֵּק בְּקַרְדּוּמוֹ הֲוָה – משחק היה בגרזנו.
תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מעשה אחר בענין מקום הארון, שְׁנֵי כֹּהֲנִים
בַּעֲלֵי מוּמִין שאינם ראויים לעבודה הָיוּ מַתְלִיעִין בָּעֲצִים – בלשכת
דיר העצים היו מסירים מן העצים את החלקים המתולעים
הפסולים למזבח, וְנִשְׁמְטָה קַרְדּוּמוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְנָפְלָה שָׁם במקום
שהיה הארון גנוז, וְיָצְתָה אֵשׁ משם וַאֲכָלַתּוּ.
רַב יְהוּדָה רָמִי – הקשה, כְּתִיב לגבי בדי הארון (מלכים א' ח ח) 'וַיַּאֲרִיכוּ
הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים' מחוץ לקודש הקדשים. וּכְתִיב (שם) 'וְלֹא
יֵרָאוּ הַחוּצָה'. הָא כֵּיצַד, אלא שהיו הבדין נִרְאִין בבליטה מבחוץ
וְאֵין נִרְאִין בגילוי, שראשי הבדים היו דוחקים ובולטים בפרוכת
מבפנים, והבליטות שלהם היו ניכרות על הפרוכת מצד ההיכל.
תַּנְיָא נַמִּי הָכִי שהיו נראין ואינן נראין, 'וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים',
ומפרשים בזה, יָכוֹל הייתי לומר שלֹא יְהוּ זָזִין מִמְּקוֹמָן – שאסור
להזיזם ממקומם שבטבעות, מאחר שכתוב בתורה (שמות כה טו)
'בְּטַבְּעֹת הָאָרֹן יִהְיוּ הַבַּדִּים לֹא יָסָרוּ מִמֶּנּוּ', תַּלְמוּד לוֹמַר 'וַיַּאֲרִיכוּ
הַבַּדִּים', שמשכו את הבדים לתוך הפרוכת [ורק להסירם לגמרי
אסור], יָכוֹל יְהוּ הבדים מְקָרְעָן בַּפָּרוֹכֶת וְיוֹצְאִין דרך הפרוכת
לתוך ההיכל לקיים מה שנאמר 'וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים', תַּלְמוּד לוֹמַר
'וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה' שאינם נראים בגילוי, הָא כֵּיצַד, אלא שהבדים
היו דוֹחֲקִין וּכוֹלְטִין וְיוֹצְאִין בַּפָּרוֹכֶת שהיתה במקום הפתח
לצניעות, וְנִרְאִין מבחוץ בהיכל כִּשְׁנֵי דַּדֵּי אִשָּׁה שבולטים בבגד,
שֶׁנֶּאֱמַר 'צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין' – דודי [–הקב"ה] נעים לי
[–כנסת ישראל] כצרור מור שהוא מין בושם, ובין שני בדי הארון
שנראים כשדיים, ישכין שכינתו.
אָמַר רַב קְטִינָא, בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלִין לְרֶגֶל, היו מְגַלְּלִין לָהֶם אֶת
הַפָּרוֹכֶת, וּמַרְאִין לָהֶם אֶת הַכְּרוּבִים שֶׁהָיוּ מְעוֹרִים זֶה בָּזֶה – אחוזים
זה בזה כזכר החובק את הנקבה. וְאוֹמְרִים לָהֶן לישראל רְאוּ
חִבָּתְכֶם לְפָנֵי הַמָּקוֹם כְּחִבַּת זָכָר וּנְקֵבָה.
מקשה הגמרא: מֵתִיב רַב חִסְדָּא, איך הותר לראות את הכרובים,
והרי כתוב (במדבר ד כ) 'וְלֹא יָבוֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ', וְאָמַר
רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, שהכוונה שלא יבואו הלויים הנושאים את
הארון לראות כְּשָׁעַת הַכְנָסַת כֵּלִים לַגְּרָתֵיהּ – לכיסוי שֶׁלָּהֶם על ידי
הכהנים בשעה שהיו הולכים למסעות, וכיצד הותר לגלות את
הארון לעיני העולים לרגל.
מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, מָשָׁל לְכַלָּה, כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית
אָבִיהָ – בזמן אירוסיה, צְנוּעָה היא מִבַּעֲלָהּ כי בושה ממנו, כֵּיוָן
שֶׁבָּאתָה לְבֵית חָמִיהָ לאחר הנישואין, שוב אֵינָהּ צְנוּעָה מִבַּעֲלָהּ. כך
ישראל כשהיו במדבר היו ככלה ארוסה ולא הורגלו בשכינה,
ונחשב להם עזות להסתכל בארון, אבל בבית המקדש הורגלו
לשכינה ודומים לכלה שנישאת.
מקשה הגמרא: מֵתִיב רַב חָנָא בַּר רַב קְטִינָא, שנינו במסכת שקלים
(פ"ו מ"ב), מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד בבית שני שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק וְכו' וראה רצפה
משונה מחברותיה ובא והודיע את חבירו, ולא הספיק לגמור את
הדבר עד שיצתה נשמתו וידעו ביחוד ששם ארון גנוז. הרי שמן
השמים בקשו להסתיר את מקום הארון, והרי לרב נחמן בבית
המקדש הותר לראות את הארון. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב
נחמן, נִתְגָּרְשָׁה קָא אָמְרַתְּ – לאחר שגורשו ישראל מהשכינה
בחורבן בית ראשון דומים היו לאשה שנתגרשה מבעלה ושוב
חזרה אליו, ובִנְתְגָּרְשָׁה האשה, אף שחזר בעלה ונשאה לאחר מכן,
חָזְרוּ לְחִיבָּתָהּ הָרִאשׁוֹנָה שבשעת האירוסין, שצנועים זה מזה ואין
גסים זה בזה. כך ישראל לאחר חורבן הבית הראשון, חזרו
לצניעות שהיתה במשכן שלא להסתכל בארון. ורב קטינא שאמר
שהיו מראים לעולי רגלים את הכרובים, היה זה בבית הראשון,
כפי שיבואר בהמשך.
הגמרא מפרשת את דברי רב קטינא שהיו מראים לעולי רגלים את
הכרובים. שואלת הגמרא: בְּמַאי עָסְקִינָן, אִי נַיְמָא – אם מדובר
בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, מִי הֲוַאי פָּרוֹכֶת אצל קודש הקדשים, הרי היה שם
כותל בעובי אמה במקום הפרוכת שהיתה במשכן, ואיך אמר רב

המשך בעמוד מח

כל חדרה — הגנוז בחדרי חדרים. **חמשים ושתים שנה** — היה מחרבות ירושלים בגלות צדקיהו עד פקידת כורש, שעלו לבנות הבית. שהרי לסוף שבעים לגלות יהויקים היתה הפקידה, כמו ששנינו במגילה (יא,ב), ושמונה עשרה שנה היה מכיבוש יהויקים עד חרבות ירושלים, דאמר מר: גלו בשבע גלו בשמונה גלו בשמונה עשרה גלו בתשע עשרה, ופירושו: גלה יכניה בשבע לכיבוש יהויקים, שהוא שמונה לנבוכדנצר, גלו צדקיהו וגלותו בחרבות ירושלים בשמונה עשר לכיבוש יהויקים, שהוא תשע עשרה לנבוכדנצר. דאמר מר: שנה ראשונה כיבש נינוה, שניה עלה וכיבש יהויקים. **עד בחטה** — בהמה בגימטריא חמשין ותרין. **הגביר לרבים** — בספר דניאל כתיב. והכי מפרש ליה ר' יוחנן: אותו ברית האמור בגפרית ומלח, שנאמר בו "על אשר עזבו את ברית" הגבירו האויב על ישראל שבוע אחד. **לרבים** — לשרים, כמו "כל רבי מלך בבל" (ירמיהו לט). **מתעסק** — בטיול ושחוק. **רצפה משונה** — אחת מן הטבלאות של שיש שברצפה ראה גבוהה מחברותיה, והבין שסילקוה מאחר שנסדרה שם. **ביחוד** — בברור. **מתליעין בעצים** — דתנן (מדות פרק ב משנה ה): כל עץ שיש בו תולעת פסול למזבח. **בעלי מומין** — שאין ראויין לעבודה אחרת. **נראין ואין נראין** — כדמפרש ואזיל בברייתא, שהיו דוחקין ובולטין בפרוכת ונראין כשני דרי אשה שבולטין מתחת חלוקה. ויוצאין בפרוכת — הפרוסה כנגד פתח שבמחצית אמה טרקסין, והפתח באמצע אמה טרקסין היה במקדש ראשון. **הכרובים** — מדובקין זה בזה, ואחוזין ומחבקין זה את זה, כזכר החובק את הנקבה. **מעורים** — לשון דיבוק, כמו (עוקצין פרק ג משנה ח): אילן שנפשח ומעורה בקליפה. ובמסכת ביצה (ז,א): אם היו מעורות בגידין אסורות. **ולא יבאו לראות** — הלוים שבמדבר, אף על פי שהיו נושאין כלי הקודש בכתף — לא היו רשאין ליכנס בשעת סילוק מסעות שהיו מפרקין את הארון והמזבח להסיעו ממקומו, עד שהיו אהרן ובניו מכסין אותו בנרתיקיהן, כמו שכתוב בפרשה "וכסו אותו במכסה עור תחש ולקחו בגד תכלת וכסו" וגו', "בבלע" — לשון כיסוי. **בבית אביה** — באירוסיה, אף ישראל במדבר עדיין לא היו גסין בשבינה. **נתגרשה קאמרת** — האי מעשה בבית שני הוה, לאחר שנתגרשו וחזרו. **לחיבתה ראשונה** — לתחילת חיבתן, שאין גסין זה בזה. **במאי עסקינן** — האי מגללין להן הפרוכת ומראין להן הכרובים. **מי הוו כרובים** — דקא סלקא דעתך בכרובים שעשה שלמה אצל הארון מזה ומזה קאמר. **דכבי** — שבנגד הפתחים, פתח אולם והיכל ובית קדשי הקדשים. **שלש עשרה פרוכות היו במקדש שני** — שבעה לשבעה שערי העזרה, שתים בדביר במקום אמה טרקסין, ושתים כנגדן לחוץ בין עליית ההיכל לעליית בית קדשי הקדשים. וכי היכי דבמקדש שני היו פרוכות כנגד הפתחים, הכי נמי במקדש ראשון. **כרובים דצורתא** — מצויירין בכותל במיני סממנים, או חקוקין בקירות העץ מלפנים מכותלי האבנים. **מסכ** — צורות רשתות וקליעות. **כאיש**

כרובים דצורתא — נשאלתי על אותם שמציירים במחזורים צורות חיות ועופות אם יפה עושים אם לאו. והשבתי: נראה לי דודאי לא יפה עושים, שמתוך שמסתכלים בצורות הללו אין מכוונין לבם לאביהם שבשמים. מיהו, אין כאן איסור ד"לא תעשה לך פסל" וגו' (שמות כ) דהא מסקינן בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מג,ב): שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו, ואפילו חשדא ליכא בציורים

כָּל הֲדָרָהּ". מַאי "כָּל הֲדָרָהּ" - חֲדָרָהּ. אַתָּה מַאי אַתָּה אוֹמֵר? - אָמַר לוֹ: שֶׁאֲנִי אוֹמֵר אָרוֹן בִּמְקוֹמוֹ נִגְנָז, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים" וגו'. אֲמַר לֵיהּ רַבָּה לְעוּלָּא: מַאי מַשְׁמַע? - דִּכְתִיב "וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה". וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "עַד הַיּוֹם הַזֶּה" לְעוֹלָם הוּא? - וְהָכְתִיב "וְאֶת הַיְבוּסִי יֹשֵׁב יְרוּשָׁלִַם לֹא הוֹרִישׁוּ בְּנֵי בִנְיָמִין וַיֵּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת בְּנֵי בִנְיָמִין בִּירוּשָׁלִַם עַד הַיּוֹם הַזֶּה", הָכִי נַמִי דְּלָא גָּלוּ? וְהָתְנִיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה לֹא עָבַר אִישׁ בִּיהוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל הֶהָרִים אֶשָּׂא בְכִי וָנֶהִי וְעַל נְאוֹת מִדְבָּר קִינָה כִּי נִצְּתוּ מִבְּלִי אִישׁ עֹבֵר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מִקְנֶה מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד בְּהֵמָה נָדְדוּ הָלָכוּ". "בְּהֵמָה" בְּגִימַטְרִיָּא חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם הָווּ. וְתַנְיָא, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שֶׁבַע שָׁנִים נִתְקַיְּימָה גְּפָרִית וָמֶלַח בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי - אָתְיָא "בְּרִית" "בְּרִית". כְּתִיב הָכָא "וְהִגְבִּיר בְּרִית לָרַבִּים שָׁבוּעַ אֶחָד" וּכְתִיב הָתָם "וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם". אֲמַר לֵיהּ: הָכָא כְּתִיב "שָׁם" הָתָם לָא כְּתִיב "שָׁם". וְכָל הֵיכָא דִּכְתִיב "שָׁם" לְעוֹלָם הוּא. מֵיתִיבִי: "וּמֵהֶם מִן בְּנֵי שִׁמְעוֹן הָלְכוּ לְהַר שֵׂעִיר אֲנָשִׁים חֲמֵשׁ מֵאוֹת וּפְלַטְיָה וּנְעַרְיָה וּרְפָיָה וְעֻזִּיאֵל בְּנֵי יִשְׁעִי בְּרֹאשׁם וַיִּכּוּ אֶת שְׁאֵרִית הַפְּלֵטָה לַעֲמָלֵק וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה" וּכְבָר עָלָה סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּבִלְבֵּל כָּל הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאָסִיר גְּבֻלוֹת עַמִּים וְעַתּוּדוֹתֵיהֶם שׁוֹשֵׁתִי"! תִּיוּבְתָּא. אָמַר רַב נַחְמָן, תָּנָא: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אָרוֹן בְּלִשְׁכַּת דִּיר הָעֲצִים הָיָה גָּנוּז. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אַף אֲנַן נָמִי תָּנְיָא: מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק, וְרָאָה רִצְפָּה מְשׁוּנָּה מֵחַבְרוֹתֶיהָ, וּבָא וְהוֹדִיעַ אֶת חֲבֵירוֹ, וְלֹא הִסְפִּיק לִגְמוֹר אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתוֹ, וְיָדְעוּ בִּיחוּד שֶׁשָּׁם אָרוֹן גָּנוּז. מַאי הֲוָה עָבִיד? אָמַר רַבִּי חֶלְבּוֹ: מִתְעַסֵּק בְּקַרְדּוּמוֹ הָיָה. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: שְׁנֵי כֹּהֲנִים בַּעֲלֵי מוּמִין הָיוּ מַתְלִיעִין בָּעֲצִים, וְנִשְׁמְטָה קַרְדּוּמוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְנָפְלָה שָׁם, וְיָצְתָה אֵשׁ וַאֲכָלַתּוּ. רַב יְהוּדָה רָמֵי: כְּתִיב "וַיַּרְאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים" וּכְתִיב "וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה" הָא כֵּיצַד? נִרְאִין וְאֵין נִרְאִין. תַּנְיָא נָמִי הָכִי: "וַיַּרְאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים" יָכוֹל לֹא יְהוּ זָזִין מִמְּקוֹמָן - תַּלְמוּד לוֹמַר "וַיַּאֲרִכוּ הַבַּדִּים". יָכוֹל יְהוּ מְקָרְעִין בַּפָּרוֹכֶת וְיוֹצְאִין - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה". הָא כֵּיצַד - דּוֹחֲקִין וּבוֹלְטִין וְיוֹצְאִין בַּפָּרוֹכֶת, וְנִרְאִין כִּשְׁנֵי דַּדֵּי אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר "צְרוֹר הַמֹּר דּוֹדִי לִי בֵּין שָׁדַי יָלִין". אָמַר רַב קְטִינָא: בְּשָׁעָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹלִין לָרֶגֶל מְגַלְּלִין לָהֶם אֶת הַפָּרוֹכֶת, וּמַרְאִין לָהֶם אֶת הַכְּרוּבִים שֶׁהָיוּ מְעוֹרִים זֶה בָּזֶה, וְאוֹמְרִים לָהֶן: רְאוּ חִבָּתְכֶם לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּחִבַּת זָכָר וּנְקֵבָה. מִתִּיב רַב חִסְדָּא: "וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ", וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בִּשְׁעַת הַכְנָסַת כֵּלִים לַגַּרְתִּיק שֶׁלָּהֶם! - אָמַר רַב נַחְמָן: מָשָׁל לְכַלָּה, כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ - צְנוּעָה מִבַּעְלָהּ, כֵּיוָן שֶׁבָּאתָה לְבֵית חֲמִיהָ - אֵינָהּ צְנוּעָה מִבַּעְלָהּ. מִתִּיב רַב חָנָא בַּר רַב קְטִינָא: מַעֲשֶׂה בְּכֹהֵן אֶחָד שֶׁהָיָה מִתְעַסֵּק וכו'! - אָמַר לֵיהּ: נִתְגָּרְשָׁה קָא אָמְרַתְּ, נִתְגָּרְשָׁה - חָזְרוּ לְחִיבָּתָהּ הָרִאשׁוֹנָה. בְּמַאי עָסְקִינַן? אִי נִיסָּא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן - מִי הֲוֵאי פָּרוֹכֶת? אֶלָּא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי - מִי הָווּ כְּרוּבִים? לְעוֹלָם בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן, וּמַאי פָּרוֹכֶת - פָּרוֹכֶת דְּכִבֵּי. דְּאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרוֹכוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, שִׁבְעָה כְּנֶגֶד שִׁבְעָה שְׁעָרִים, שְׁתַּיִם אַחַת לְפִתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל וְאַחַת לְפִתְחוֹ שֶׁל אוּלָם, שְׁתַּיִם בַּדְּבִיר, וּשְׁתַּיִם כְּנֶגְדָּן בָּעֲלִיָּה. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר: לְעוֹלָם בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, וּכְרוּבִים דְּצוּרְתָּא הָווּ קָיְימִי. דִּכְתִיב "וְאֶת כָּל קִירוֹת הַבַּיִת מֵסַב קָלַע... כְּרוּבִים וְתִמֹרֹת וּפְטָרֵי צִיצִים וְצִפָּה זָהָב מְיֻשָּׁר עַל הַמְּחֻקָּה" וּכְתִיב "כְּמַעַר אִישׁ וְלִיּוֹת"? מַאי "כְּמַעַר אִישׁ וְלִיּוֹת"? אָמַר רַבָּה בַּר רַב שֵׁילָא:

כאיש

בציורים, שהם מיני צבעים בעלמא ואין בהם ממשות כלל. דלא חיישינן לחשדא אלא בחותם בולט ולא בחותם שוקע, וכל שכן בדבר זה שאינו לא שוקע ולא בולט אלא מין צבע בעלמא. ונראה לי דאפילו ישראל מותר לצור צורות במיני צבעים, ואין בזה משום "לא תעשה לך פסל" דלא אסר אלא פרצוף גמור חקוק בששר, אבל במיני צבעים — מותר, כדאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא נד,א): הצר צורה בנכסי הגר — קנה, דרב לא קנה לגינתא דבי רב אלא בצורתא. והקשה שם רבינו שמואל: והאמרת דכיור לא קנה אלא באמה כנגד הפתח, ותירץ דהתם לאו היינו צורת בריה, אלא ציורין בעלמא מעשה צעצועים ופרחים. אבל צורת חיה או עוף — חשיבא, ולא בעינן אמה כנגד הפתח. אלמא דרב צייר צורת חיה ועוף. אלא ודאי, במיני צבעים מותר. והא דתניא במכילתא: "לא תעשה לך פסל" וכו' עד לא יעשה לו גלופה אבל יעשה לו אטומה, תלמוד לומר: "וכל תמונה" וכו' עד: אפילו בהמה חיה ועוף ודגים וחגבים ואפילו הבובים ואפילו הסורזירים כו'. נראה לי דהכי פירושו: גלופה — היינו צורה בולטת, אטומה — צורה שוקעת, ו"אשר במים מתחת לארץ" — להביא את הבוביא, פירוש שעושה צורה וחוקק דמות בבואה שבמים. דסלקא דעתך אמינא דוקא "אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת לרקיע" אבל צורת דמות בבואה שבמים לא, תלמוד לומר "ואשר במים". ויש אומרים: להביא הסורזירים. נראה שהוא מין שד שבמים, שקורין *גינ"ס בלשון אשכנז. וכל אילו אינן אסורין לעשותם אלא פרצופים חקוקין, אבל לא ממין הצבעים, כמו שהוכחתי. אמנם על כסא שלמה אני תמיה,

כְּאִישׁ הַמְעוֹרֶה בִּלְוָיֶה שֶׁלּוֹ. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ נְבִרִים לַהֵיכָל רָאוּ פְּרוּבִים הַמְעוֹרִין זֶה בְּזֶה, הוֹצִיאוּן לַשּׁוּק וְאָמְרוּ: יִשְׂרָאֵל הַלָּלוּ, שֶׁבִּרְכָתָן בְּרָכָה וְקִלְלָתָן קְלָלָה, יַעַסְקוּ בְּדְבָרִים הַלָּלוּ?! מִיָּד הִזִּילוּם, שֶׁנֶּאֱמַר "כָּל מְכַבְּדֶיהָ הִזִּילוּהָ כִּי רָאוּ עֶרְוָתָהּ". "וּשְׁתִיָּה הָיְתָה נִקְרֵאת". תָּנָא: שֶׁמִּמֶּנָּה הוּשְׁתַּת הָעוֹלָם. תְּנַן כְּמַאן דְּאָמַר מִצִּיּוֹן נִבְרָא הָעוֹלָם. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: עוֹלָם מֵאֶמְצָעִיתוֹ נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר "בִּצְקֶת עָפָר לַמּוּצָק וּרְגָבִים יֻדָּבָקוּ", רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עוֹלָם מִן הַצְּדָדִין נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לְשֶׁלֶג יֹאמַר הֱוֵי אָרֶץ וְגֶשֶׁם מָטָר וְגֶשֶׁם מִטְּרוֹת עֻזּוֹ". רַבִּי יִצְחָק נַפְּחָא אָמַר: אֶבֶן יָרָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּיָּם, מִמֶּנּוּ נִשְׁתַּת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל מָה אֲדָנֶיהָ הָטְבָּעוּ אוֹ מִי יָרָה אֶבֶן פִּנָּתָהּ". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מִצִּיּוֹן נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר "מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל אֱלֹהִים ה'" וְאוֹמֵר "מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי" - מִמֶּנּוּ מוּכְלָל יָפְיוֹ שֶׁל עוֹלָם. תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם". תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם - מִשָּׁמַיִם נִבְרְאוּ, תּוֹלְדוֹת הָאָרֶץ - מֵאֶרֶץ נִבְרְאוּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵלּוּ וָאֵלּוּ מִצִּיּוֹן נִבְרְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל אֱלֹהִים ה' דִּבֶּר וַיִּקְרָא אָרֶץ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ" וְאוֹמֵר "מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ" - מִמֶּנּוּ מוּכְלָל יוֹפְיוֹ שֶׁל עוֹלָם. "נָטַל אֶת הַדָּם מִמִּי שֶׁמְּמֵרֵס בּוֹ" וכו', מַאי כְּמַצְלִיף? - מַחְוֵי רַב יְהוּדָה:

כמנגדנא

כאיש המעורה בלוייה שלו — הנדבק וחבוק באשתו בין זרועותיו. **הוציאום לשוק** — קיפלום מן הכותל. **מציון נברא** — ציון נבראת תחילה, וסביביה נדבקו רגבים עד סוף העולם מכל צד. **בצקת עפר למוצק** — מרצק אחד היה לו, ומשם נדבקו רגבים סביביו. **מן הצדדין נברא** — ארבע מוצקות היו לו, ונמתח והלך מכל צד, עד שנדבק באמצעיתו. **כי לשלג יאמר הוא ארץ** — תעשה ארץ. ומהיכן — גשם מטר וגשם מטרות, מארבע צדדין הורידו והגשימו להעשות ארץ. **מציון מכלל יופי** — בתריה כתיב. **תולדות השמים** — מאורות וכוכבים. הכי גרסינן: תולדות השמים משמים נבראו, ותולדות הארץ מן הארץ נבראו.

כמנגדנא

דכתיב "רשנים אריות עומדים אצל הידות ושנים עשר אריים" וגו' (מלכים א י) ואין לומר דעל פי הדיבור הוה, כדכתיב "וישב שלמה על כסא ה' למלך" (דברי הימים א כט) — שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה. ואיכא למימר בהא: מיגדרא מילתא שאני, כמו אליהו בהר הכרמל. ושמא בהא מילתא נמי איכא למיגדר מילתא, שכשהיו עדים באים להעיד בפניו היו אריות שואגים ונוהמים, כמו שיש במדרש, ומתוך כך היו מתפחדים להעיד עדות שקר. אי נמי יש לומר: אחרים עשו לו. וחשדא ליכא, דרבים שכיחי גביה, כדאמר גבי רבן גמליאל. ומה שעשו בכותלי היכל וקדשי קדשים ציורים חקוקים בכותל סביב "פני הכפיר אל התימורה מפה ופני אריה אל התימורה מפה" — יש לומר על פי הדיבור "הכל בכתב" (דברי הימים א כח). אי נמי יש לומר: דלא שייך "לא תעשה לך פסל" אלא בתלוש, אבל על הכותל במחובר — לא, דאינו אלא לנוי בעלמא, ובטל לגבי הכותל, ואף על גב שאני מדמה — לא הייתי עושה מעשה כמו זה התירוץ האחרון. ועוד נראה לי: דלפי סוגיית פרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מג,ב) מוכח דכל מיני פרצופין מותר לעשות, אפילו חקוקין וחותמה בולט, חוץ מפרצוף אדם לחודיה, או דמות ארבעה פרצופין בהדי הדדי שבכסא הכבוד: אדם אריה שור נשר, ודמות שמשין שבמדור העליון ושבמדור התחתון, ותשמישי מקדש לעשות כמותו, בית תבנית היכל, אכסדרה תבנית אולם, כמדתן בארכו ורחבו. שולחן תבנית שולחן, מנורה תבנית מנורה. אבל מילי אחריני — שרי. תדע: דאמר אביי התם: לא אסרה תורה אלא שמשין שאפשר לעשות כמותן. והדר אמר אביי, לא אסרה תורה אלא דמות ארבעה פנים בהדי הדדי, והדר אמר אביי: לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון. ופריך: ושבמדור התחתון מי שרי? ותניא "אשר בשמים" (שמות כ) — לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות, "ממעל" — לרבות מלאכי השרת! ומשני: כי תניא ההיא — לעובדם. ופריך: לעבדם — אפילו שלשול קטן נמי! ומשני: אין הכי נמי, ומסיפא דקרא נפקא "אשר בארץ" — לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות, "מתחת" — לרבות שלשול קטן. ופריך: ועשייה גרידתא מי שרי? ותתניא: "לא תעשון אתי" — לא תעשון כדמות שמשיי המשמשין לפני כו'. ומשני: שאני רבן גמליאל דאחרים עשו לו וכו'. והשתא מדלא קאמר אלא בכל הנך שנויי שמע מינה דלא הדר ביה מכל מאי דשני מעיקרא ולא מטרו הכתוב אלא לחכמים, ושמשין שבמקדש לא אסירי אלא כמותן דוקא, כמדת ארכו ורחבו דאי לאו הכי — לא יוכל שום אדם לעשות בית ושלחן וכלים לפי שהיו במקדש. אלא ודאי לא אסרה תורה אלא כמותן ממש. ועוד: כיון דאפשר לעשות כמותן — מסתמא לא אסרה אלא ביוצא בהן. אבל שמשין שברקיע, שאי אפשר לעשות כמותן — אסרה תורה לעשות דוגמתן, ואף על פי שאינו עושה כמדת ארכו ורחבו — לפי שאי אפשר. ושמשין שבמדור העליון כגון חיות שרפים ואופנים ומלאכי השרת — אסור, אפילו היכא דאחרים עשו לו, ואפילו ליכא חשדא היכא דשכיחי רבים גביה, משום דכתיב "לא תעשון" "לא תעשון" תרי זימני לדרשה: "לא תעשון אתי" — שמשין שאתי, דהיינו שבמדור העליון "לא תעשון" — כלל. וקרי ביה "לא תעשון אותי", ולהכי פרצוף אדם לחודיה אסור, וארבעה פרצופין אדם אריה שור ונשר אסור. ולעבור עליו בשתים: משום פרצוף אדם, ומשום ארבעה פרצופין בהדי הדדי, דהיינו דמות החיות. ו"לא תעשו לכם" איצטריך לשמשין שבמדור התחתון, כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות. ודוקא לכם לעצמכם, אבל אחרים — עושין לכם, אי נמי דרשינן איפכא: "כי מן השמים דברתי עמכם" וסמיך ליה "לא תעשון" — דהיינו כל שמן השמים לא תעשון, דהיינו אפילו שמשין שבמדור התחתון. ודוקא אתם לא תעשון, אבל אחרים עושין לכם. ואת "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" נדרוש לשמשין שבמדור העליון לאסור אפילו כשאחרים עושין לכם, דמשמע לכם — לא ימצא לכם. וכי האי גוונא דריש בתורת כהנים בפרשת "קדושים תהיו" "אלהי מסכה לא תעשו" יכול יעשו אחרים תלמוד לומר "לכם". והא דתניא "אשר בשמים" — לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות, "ממעל" — לרבות מלאכי השרת, ומוקי לה לעובדם — היינו אפילו כשאחרים עשו לו לעובדם, לעבור עליהם משעת עשיה. ואף על גב דמלאכי השרת עובר ב"לא תעבדם" אפילו כשאחרים עשו לו (דהיינו פרצוף אדם) — יש לומר לעבור עליו בשתים. אי נמי: אפילו אם הוא של פרקים, דמשום עשייה לחודה לא עבר, כדאיתא בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מג,ב) מכל מקום, כי עביד להו לעובדם — חייב. **אלו** ואלו מציון נבראו – פירוש שאמצעיתן של עולם והצדדין מציון נבראו.

אלא

החולה צריך לעורר בעצמו שני עניינים: א) לידע שהוא חולה ויכסוף וישתוקק להתרפאות מחליו, ב) הידיעה שיכול להתרפאות, והתקווה וביטחון גמור כי בעזרת ה' יתברך יתרפא מחליו.

היום יום טז סיוון

כְּאִישׁ הַמְעוֹרֶה בִּלְוָיֶה שֶׁלּוֹ – כאיש הנדבק וחבוק באשתו, וכך היה צורת הכרובים.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנְסוּ נָכְרִים לַהֵיכָל בחורבן בית שני, **רָאוּ** בבוחתל ההיכל צורות **כְּרוּבִים הַמְעוֹרִין זֶה בְּזֶה**, קילפו אותם מהכותל **וְהוֹצִיאוּן לַשּׁוּק וְאָמְרוּ, יִשְׂרָאֵל הַלָּלוּ** שהם חשובים **שֶׁבְּרִכָּתָן בְּרָכָה וְקִלְלָתָן קְלָלָה, יַעַסְקוּ בְּדָבָרִים הַלָּלוּ**, בדברי חשק כעין הכרובים שמעורין זה בזה. **מִיָּד הֵרִילוּם** – התחילו לזלזל בהם, **שֶׁנֶּאֱמַר** (איכה א ח) **'כָּל מְכַבְּדֶיהָ'** – שכיבדוה בעבר **'הִרִּילוּהָ'** – הוזלה בעיניהם, והטעם, **'כִּי רָאוּ עֶרְוָתָהּ'**, והיינו הכרובים שמעורין זה בזה.

שנינו במשנה: אבן היתה שם מימות נביאים ראשונים **וּשְׁתִיָּה הָיְתָה נִקְרֵאת. תָּנָא** בברייתא, שתיה היתה נקראת, לפי **שֶׁמִּמֶּנָּה הוּשְׁתַּת** – נוסד **הָעוֹלָם**. **תְּנַן** – דברי המשנה כאן הם **כְּמַאן דְּאָמַר מִצִּיּוֹן נִבְרָא הָעוֹלָם**, שציון נבראה תחילה, וסביב לה נדבקו רגבי עפר ונתפשטה הארץ לכל צד עד סוף העולם. **דְּתַנְיָא** בברייתא שנחלקו תנאים מהיכן נברא העולם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עוֹלָם מֵאֶמְצָעִיתוֹ נִבְרָא** – אמצע העולם נברא תחילה וממנו נתפשטה הארץ, **שֶׁנֶּאֱמַר** בדברי הקב"ה על בריאת העולם (איוב לח לח) **'בְּצֶקֶת עָפָר'** – ביום שיצקתי עפר **'לַמּוּצָק'** – לעשות יסוד לעולם באמצעיתו **'וּרְגָבִים יְדֻבָּקוּ'** – והדבקתי רגבים סביבותיו עד שנתמלא מכל הצדדים, מוכח מכאן שהיה יסוד אחד וסביבו נדבקו רגבים.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עוֹלָם מִן הַצְּדָדִין נִבְרָא – תחילה נבראו ארבע יסודות מארבעה צדדים מסביב, ומהם התפשטה לכיוון האמצע עד שהתחברה, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'כי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר ה' הֱוֵי אָרֶץ' [–תַּעשה ארץ], ואיך נהייתה הארץ, מארבע הצדדים, וזאת על ידי **'וְגֶשֶׁם מָטָר וְגֶשֶׁם מִטְּרוֹת עֻזּוֹ'** (איוב לז ו), שהוריד הקב"ה 'גשם' מצד אחד, 'מטר' מצד שני, 'גשם' מצד שלישי, 'מטרות עוזו' מצד רביעי, ואלו הגשימו את השלג להיעשות ארץ.

רַבִּי יִצְחָק (נַפְחָא) אָמַר, אֶבֶן יָרָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּיָּם, מִמֶּנּוּ נִשְׁתַּת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר – שאמר הקב"ה על בריאת העולם (איוב לח ד–ו) 'אֵיפֹה הָיִיתָ בְּיָסְדִי אָרֶץ הַגֵּד אִם יָדַעְתָּ בִינָה, מִי שָׂם מְמַדֶּיהָ כִּי תֵדָע אוֹ מִי נָטָה עָלֶיהָ קָו, עַל מֶה אֲדָנֶיהָ – יסודותיה של הארץ **הָטְבָּעוּ, אוֹ מִי יָרָה אֶבֶן פִּנָּתָהּ**, מבואר שהטביע הקב"ה את אדניה בים והיא היתה אבן פינה שממנה נוסדה הארץ.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִצִּיּוֹן נִבְרָא העולם, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל אֱלֹהִים ה' דִּבֶּר וַיִּקְרָא אָרֶץ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ' (תהלים נ א), והיינו שהקב"ה קרא לארץ שתיברא, **וְאוֹמֵר** בפסוק הבא אחריו (שם ב) **'מִצִּיּוֹן'** – ממקום ששמו ציון יצאה **'מִכְלַל יֹפִי'** – כשהיא כלולה ומושלמת ביופי. ומלמד **שֶׁמִּמֶּנּוּ** – מהמקום ששמו ציון, **מוּכְלָל** – השתכלל ונשלם **יָפְיוֹ שֶׁל עוֹלָם**.

ברייתא נוספת בענין בריאת העולם: **תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר**, כתוב **'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם'** (בראשית ב ד). ודורשים **תּוֹלְדוֹת שָׁמַיִם** – הברואים שבשמים, והם המאורות והכוכבים, **מְשֻׁמָּמִים נִבְרְאוּ, תּוֹלְדוֹת הָאָרֶץ** – היצורים שבארץ, **מֵאָרֶץ נִבְרְאוּ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵלּוּ וְאֵלּוּ** – תולדות השמים ותולדות הארץ **מִצִּיּוֹן נִבְרְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר** 'מִזְמוֹר לְאָסָף אֵל אֱלֹהִים ה' דִּבֶּר וַיִּקְרָא אָרֶץ מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד מְבֹאוֹ', **וְאוֹמֵר** 'מִצִּיּוֹן מִכְלַל יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ' **מִמֶּנּוּ מוּכְלָל יֹפְיוֹ שֶׁל עוֹלָם.**

שנינו במשנה: **נָטַל אֶת הַדָּם מִמִּי שֶׁמְּמָרֵס בּוֹ וְכוּ'** ולא היה מתכוין להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף. שואלת הגמרא: **מַאי** – מה פירוש **כְּמַצְלִיף. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: מַחְוֵי** – הראה **רַב יְהוּדָה,**

אגרות קודש

ב"ה, כ"ז סיון, תשי"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מב' שלח, שמודיע ממצב בריאות אשתו תחי' הנה כשאהי' על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אזכירה ובטח יעורר ר"ר עלי'.

בודאי קיבלה איזה הוראות מהרופא וממלאה אחריהם, ואתענין לדעת אם מלבד מה שכותב בדבר ביטער זאלץ ומאגניזיע, יודע ג"כ על דבר בעשטראלונגען או ע"ד נתוח, כי אף שהוי' רופא כל בשר ומפליא לעשות, אבל בכ"ז מהנהוג שיהי' קצת אחיזה ג"כ בטבע, אף אם דקה מן הדקה וכמו ששמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר, שלאדמו"ר הזקן בא אליו חולה גדול ל"ע, פ"א וריפא אותו בחתיכת מצה שמורה און האלבע גלאז וואסער, הרי שעכ"פ איזה אחיזה בטבע צריך להיות, והשי"ת ישמע תפלתו ובקשתו ויוכל להודיע בשו"ט.

מכתבי הקודם בטח קבל במועדו. אתענין לדעת באיזה אופן הסתדרה בתו תחי' עם חתנו הרב שי' ואם נשאר הוא באהלה של תורה וכו'.

בברכה שיב"ט.

כְּמִנְגַּדְנָא – כאדם המלקה בר־צועה למי שנתחייב מלקות שמתחיל להכות בכתפיים ומכה והולך למטה, כך כשהוא מזה היה מזה אחת למטה מהשניה בשורה. תָּנָא, כְּשֶׁהוּא מַזֶּה את הדם של הפר והשעיר, אֵינוֹ מַזֶּה עַל הַכַּפֹּרֶת – על גג הכפורת, אֶלָּא כְּנֶגֶד עוֹבְיָהּ שֶׁל כַּפֹּרֶת – היינו כנגד צדה של הכפורת, ולא היו הדמים נוגעים כלל בכפורת אלא נופלות לארץ. וההבדל בין ההזאה שעל הכפורת להזאה שלפני הכפורת הוא, שכְּשֶׁהוּא מַזֶּה ההזאה אחת לְמַעְלָה על הכפורת היה מְצַדֵּד – מסובב את גב יָדוֹ לְמַטָּה ומזה את הדם כלפי מעלה והיה עולה למעלה מן הכפורת ונופל לארץ, וּכְשֶׁהוּא מַזֶּה שבע לְמַטָּה לפני הכפורת, היה מְצַדֵּד את גב יָדוֹ לְמַעְלָה ומזה כלפי מטה ומתחיל ממול פני הכפורת ומזה שבע הזאות אחת למטה מהשניה.

מבררת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי – מהיכן יודעים דין זה שכשהיו מזים אחת למעלה בפר ובשעיר לא היו מזים על גג הכפורת ממש. מבארת הגמרא: אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי זֵירָא, אָמַר קְרָא, (ויקרא טז טו) 'וְשָׁחַט אֶת שְׂעִיר הַחַטָּאת וגו' וְהִזָּה אוֹתוֹ עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת', וכך נדרש, לֹא יֹאמַר הכתוב הזאות לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר דהיינו 'וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת', דְּלֹא צָרִיךְ לכותבו, דְּגָמַר – שניתן ללמדו מִמַּטָּה דְּפַר, שהרי בהזאת דם השעיר לא פירשה התורה מנין ההזאות, ולהלן למדים מניינם בהיקש מפר, שכתוב בו 'וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ' ולמדים גם על ההזאות של שעיר שהיו שבע הזאות, ומאחר והוקש שעיר לפר כדי ללמוד מהזאות למטה של פר, לָמָּה נֶאֱמַר כלל הזאות למטה אצל שעיר, והלא כשם שלמדים את מנין ההזאות מפר, כך אפשר ללמוד על גוף ההזאה שצריך להזות מדם השעיר למטה. אלא יש ללמוד ממה שהתורה כתבה הזאה למטה בשעיר בכדי לְאַקּוּשֵׁי 'עַל' – מה שכתוב 'על הכפורת' 'לִלְפְנֵי' – למה שכתוב 'לפני הכפורת', מַה 'לִפְנֵי' הכפורת דְּלָאו עַל – שלא היה נוגע בכפורת עצמה, ש'לפני' משמע על הארץ, אַף 'עַל' – מה שכתוב 'על הכפורת' דְּלָאו עַל ממש, שלא היה מזה על גג הכפורת ממש.

מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה, נלמד להיפך, לֹא יֹאמַר לְמַעְלָה בַּפַּר את הכתוב 'וְהִזָּה וגו' עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת' דְּלֹא צָרִיךְ, דְּגָמַר מִמַּעְלָה דְּשָׂעִיר, שהרי לא כתבה תורה מנין בהזאה למעלה של פר, ולמדים להלן מהזאת השעיר למעלה שכתוב בו 'והזה אותו' שמשמע הזאה אחת, ואם כן לָמָּה נֶאֱמַר כלל ההזאה של פר למעלה, הרי אפשר ללמוד גם את עיקר ההזאה למעלה משעיר. ועל כרחך שבא לְאַקּוּשֵׁי 'לִפְנֵי' הכפורת שנאמר למטה ל'עַל' הכפורת שנאמר למעלה, מַה 'עַל' עַל מַמָּשׁ, שצריך שיגע על הכפורת אַף 'לִפְנֵי' עַל מַמָּשׁ וצריך שיגע בעביה של כפורת. ואם כן עדיין קשה מנין שההזאה לא היתה נוגעת ממש בכפורת.

דוחה הגמרא: הַאי מַאי – ומה קושיא היא זו, אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא לְמַטָּה דְּשָׂעִיר נכתב בכדי לְאַקּוּשֵׁי 'עַל' ל'לפני' וללמדנו שאף 'על' אינו נוגע בכפורת ממש. אפשר לבאר שלְמַעְלָה דְּפַר שהקשינו 'לא יאמר למעלה בפר', מִיבָּעֵי לֵיהּ – צריך לדרשה לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, נאמר בתורה 'עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קִדְמָה', זֶה בָּנָה אָב שכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'פְּנֵי' אֵינוֹ אֶלָּא קָרִים – לצד מזרח, ובכך כל הפסוק נדרש ואינו מיותר. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לְמַעְלָה דְּפַר לְאַקּוּשֵׁי ולומר שאף 'לפני הכפורת' הכוונה שיגע ממש, אם כן לְמַטָּה דְּשָׂעִיר לְמַאי אָתָא, הרי אפשר ללמדו מפר. ועל כרחך שמקישים 'עַל' ל'לפני' שאינו נוגע ממש.

תָּנוּ רַבָּנַן, נאמר בפסוק לגבי דם השעיר 'וְהִזָּה אוֹתוֹ עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת', לְמַדְנוּ מפסוק זה כַּמָּה מזה לְמַעְלָה בַּשָּׂעִיר, אַחַת – שלשון 'אותו' משמע אחד, אבל לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה הזאות, שלא כתבה תורה מנין בהזאותיו. מבארת הברייתא: הֲרֵינִי דָּן, נֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַטָּה בַּפָּר, 'ולפני הכפורת יזה שבע פעמים', וְנֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר, 'ולפני הכפורת', מַה לְּמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע, אַף לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר שֶׁבַע, או כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ לפרש ההיקש באופן אחר, נֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַטָּה בַּפָּר 'ולפני הכפורת יזה שבע פעמים', וְנֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַעְלָה בַּפָּר, מַה לְּמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע אַף לְמַעְלָה בַּפָּר שֶׁבַע.

רוצה הגמרא לפשוט: נְרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין מַעְלָה של פר מִמַּטָּה של שעיר שהיתה הזאה אחת, וְאֵין דָּנִין מַעְלָה של פר מִמַּטָּה של פר שהיו שבע הזאות. דוחה הגמרא: אַדְּרַבָּה, דָּנִין גּוּפוֹ מִגּוּפוֹ – פר מפר וְאֵין דָּנִין גּוּפוֹ מַעְלָמָא – פר משעיר. אלא תַּלְמוּד לוֹמַר, 'וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה' שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה', ומה תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה' שֶׁיִּהְיוּ כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו שָׁוּת, כְּשֵׁם שֶׁלְּמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע כָּךְ לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר שֶׁבַע, וּכְשֵׁם שֶׁלְּמַעְלָה בַּשָּׂעִיר אַחַת כָּךְ לְמַעְלָה בַּפָּר אַחַת.

שנינו במשנה: וכך היה מונה אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וּשְׁתַּיִם. תָּנוּ רַבָּנַן, אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וּשְׁתַּיִם, אַחַת וְשָׁלֹשׁ, אַחַת וְאַרְבַּע, אַחַת וְחָמֵשׁ, אַחַת וְשֵׁשׁ, אַחַת וְשֶׁבַע, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, שהיה מונה קודם את הכלל ואחר כך את הפרט. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַחַת, אַחַת וְאַחַת, שְׁתַּיִם וְאַחַת, שָׁלֹשׁ וְאַחַת, אַרְבַּע וְאַחַת, חָמֵשׁ וְאַחַת, שֵׁשׁ וְאַחַת, שֶׁבַע וְאַחַת. שהיה מונה קודם את הפרט, כלומר את המנין שמפרט והולך, ואחר כך את הכלל. מבארת הגמרא: וְלֹא פְּלִיגִי, מַר כִּי אַתְרֵיהּ – במקומו של רבי מאיר היו מונים קודם את הכלל ואחר כך את הפרט כגון עשרים ואחת, עשרים ושתים, וכמו כן בהזאות סובר הוא שהיה מונה את הכלל שאינו הולך ופורט, שהוא 'אחת' והוא ההזאה שלמעלה, ואחר כך את הפרט שמונה ומפרט שתים, ושלש וכו', וּמַר כִּי אַתְרֵיהּ – ובמקומו של רבי יהודה היו מונין את הפרט תחילה כגון שנים ועשרים.

מדייקת הגמרא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – בין רבי מאיר ובין רבי יהודה, מִיהַת הַזָּאָה רִאשׁוֹנָה שלמעלה צְרִיכָה מִנְיָן – להימנות עִם כָּל אַחַת וְאַחַת שבהזאות שלמטה. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, שֶׁלֹּא יִטְעֶה בַּהַזָּאוֹת שלמטה, לכך אמרו שימנה בהזאות שלמטה גם את ההזאה שלמעלה ויהיה לו זמן בינתיים לתת לבו למנין ההזאות. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, משום דְּאָמַר קְרָא 'וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה', שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'יַזֶּה', שהרי כתוב קודם לכן 'והזה באצבעו', וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'יַזֶּה', לִימֵּד עַל הַזָּאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁצְּרִיכָה מִנְיָן עִם כָּל אַחַת וְאַחַת.

מבארת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה הבדל יש בין הטעמים, אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּלֹא מָנָה וְלֹא טָעָה, לטעם שלא יטעה בהזאות שלמטה, כיון שלא טעה הזאתו בשירה, אך אם נלמד כן מהפסוק, אם לא מנה לא יצא, מכיון שנאמר בפסוק 'חוקה', הוא לעבב.

שנינו במשנה: יָצָא וְהִנִּיחוֹ עַל כַּן הַזְּהָב שֶׁבַּהֵיכָל, רבי יהודה אומר לא היה שם אלא כן אחד בלבד. תָּנֵן הָתָם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא הָיוּ שׁוֹפָרוֹת – תיבות שעשויות כשופר, לשים בהם מעות לְקִינֵי חוֹבָה – לאדם שמחויב להביא קן [תורים או בני יונה] למקדש, כגון זב או זבה ויולדת וכדו'. אך למתנדב מעות לקיני נדבה היה שופר הלשון 'אותו', אַף לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר אַחַת, ולפי זה בהזאה של שעיר, בין למעלה ובין למטה היתה הזאה אחת.

רוצה הגמרא לפשוט: נְרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה – באיזה דרך ראוי ללמוד, דָּנִין מַטָּה של שעיר מִמַּטָּה של פר שהיו שבע הזאות, וְאֵין דָּנִין מַטָּה של שעיר מִלְּמַעְלָה של שעיר שהיתה הזאה אחת. דוחה הגמרא: אַדְּרַבָּה, דָּנִין גּוּפוֹ מִגּוּפוֹ – שעיר משעיר ונלמד הזאות של מטה מלמעלה, וְאֵין דָּנִין גּוּפוֹ מַעְלָמָא – שעיר מפר. אלא תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר' שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה', שהרי כל הדברים הכתובים בפר כתובים מפורש בשעיר, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה', ללמדנו שֶׁיִּהְיוּ כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו של שעיר ופר שָׁוּת, וּכְשֵׁם שֶׁלְּמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע כָּךְ לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר שֶׁבַע. לְמַדְנוּ כַּמָּה הזאות לְמַטָּה בַּפָּר וּבַשָּׂעִיר שֶׁבַע. אבל ההזאות לְמַעְלָה בַּפָּר, אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה, שהרי כתבה תורה 'וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת' ולא כתבה מנין, וַהֲרֵינִי דָּן, נֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַעְלָה בַּשָּׂעִיר 'והזה אותו על הכפורת', מַה לְּמַעְלָה בַּפָּר 'על פני הכפורת קדמה', מַה לְּמַעְלָה בַּשָּׂעִיר אַחַת, שכן משמעות תיבת 'אותו', אַף לְמַעְלָה בַּפָּר אַחַת. או כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ לפרש ההיקש באופן אחר, נֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַטָּה בַּפָּר 'ולפני הכפורת יזה שבע פעמים', וְנֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַעְלָה בַּפָּר, מַה לְּמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע אַף לְמַעְלָה בַּפָּר שֶׁבַע.

רוצה הגמרא לפשוט: נְרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה, דָּנִין מַעְלָה של פר מִמַּטָּה של שעיר שהיתה הזאה אחת, וְאֵין דָּנִין מַעְלָה של פר מִמַּטָּה של פר שהיו שבע הזאות. דוחה הגמרא: אַדְּרַבָּה, דָּנִין גּוּפוֹ מִגּוּפוֹ – פר מפר וְאֵין דָּנִין גּוּפוֹ מַעְלָמָא – פר משעיר. אלא תַּלְמוּד לוֹמַר, 'וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה', שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה', ומה תַּלְמוּד לוֹמַר 'כַּאֲשֶׁר עָשָׂה' שֶׁיִּהְיוּ כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו שָׁוּת, כְּשֵׁם שֶׁלְּמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע כָּךְ לְמַטָּה בַּשָּׂעִיר שֶׁבַע, וּכְשֵׁם שֶׁלְּמַעְלָה בַּשָּׂעִיר אַחַת כָּךְ לְמַעְלָה בַּפָּר אַחַת.

המשך בעמוד פג

רש"י

כמנגדנא — כמכה ברצועה, שמתחיל מן הכתפים ומכה והולך למטה. **אינו מזה על הכפורת** — על גגה, אלא כנגד עוביה. ולא היו דמים נוגעין בה. **כשהוא מזה** — אחת למעלה מצדד גב ידו למטה ומזה כלפי למעלה, וכשהוא מזה השבע למטה מצדד ידו למעלה ומזה למול פניו אחת גבוהה ואחת בנמוך הימנה, וכולן נופלות לארץ. **מנא הני מילי** — דאינו מזה על הכפורת אותן שתים אחת של מעלה בפר ואחת של מעלה בשעיר על גג הכפורת ממש. **לא יאמר למטה בשעיר** — לא יאמר "ולפני הכפורת" דהיינו למטה דשעיר, דכתיב ביה "והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת" דלא צריך, דסוף סוף גמר ממטה דפר שהרי לא פירש בו כמה הזאות, וילפינן ליה לקמן ממטה דפר, דכתיב ביה "ולפני הכפורת יזה שבע פעמים" וכיון דסוף סוף גמר מיניה — לישתוק קרא מיניה וליגמרה לבולה מילתא דמטה דשעיר ממטה דפר, דאיתקוש להדדי, דכתיב "ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר" דבשלמא למעלה דידיה — איצטריך, דמפורש בו אחת, דכתיב "והזה אותו על הכפורת" ו"אותו" חדא משמע, ובמעלה דפר לא פירש אחת. **למה נאמר** — למטה דשעיר, לאקושי ליה מעלה דשעיר, ולומר על הכפורת כלפני הכפורת, מה לפני דלאו ממש נוגע בכפורת, דהא לפני על הארץ משמע, אף על גב דלא ממש נוגע בכפורת אלא לענין שיהא מצדד ידו למטה. **אדרבה לא יאמר למעלה בפר דלא צריך** — דסוף סוף גמר לקמן ממעלה דשעיר שפירש בו אחת. **למה נאמר לאקושי** — "לפני" דפר ל"על" דפר, שהמופנה בא ללמד. **מה על על ממש** — דהא על פני הכפורת כתיב אף לפני — על ממש, שיהו דמים נוגעים בעביה של כפורת. **אי אמרת בשלמא למטה דשעיר לאקושי** — כדאמרן למעלה דפר דקשיא לך לא יאמר, מיבעי ליה לכדתניא וכו'. **למדנו למעלה בשעיר אחת** — דאותו חדא משמע. **שאין תלמוד לומר וכו'** — שהרי אף כאן פורש והזה ועל ולפני. **מר כי אתריה וכו'** — באתריה דר' מאיר מונין מנין כלל תחילה ואחר כך פרט. כגון עשרים ואחת עשרים ושתים. ובאתריה דר' יהודה פרט תחילה. שתים ועשרים, שלש ועשרים. **שלא יטעה** — שיהא לו שהות בנתיים לתת לבו למנין, שלא יטעה. **לימד על הזאה וכו'** — וכתיבא חוקה לעיכובא. **לא היו שופרות לקיני חובה** — שופר לתת לתוכו מעות מי שעליו קן חובה של זב וזבה ויולדת או מטמא מקדש, כשם שהיו שופרות לקן נדבה. כדתניא לקמן בשמעתין, והכהנים לוקחין במעות קינין ומקריבין אותן. **מפני תערובת חובה בנדבה** — שמא יתחלף שופר בשופר, ויקריב ממעות שופר החובה נדבה או משל נדבה חובה, ותיפסל. שהחובה אחת לחטאת ואחת לעולה, והנדבה כולן עולות, ואין מעשה עולה ומעשה חטאת שוין.

לית

תוספות

אלא אי אמרת למעלה דפר לאקושי כו' — ואם תאמר: ומנלן דאחת למעלה דפר לא נגעי? אילימא מהיקש דשעיר בדלקמן, והא שעיר גופיה גמר בהיקישא, דאיתקש על ללפני, ודבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקשו ויש לומר: גילוי מילתא הוא, ד"על" דהכא, כדהתם. אי נמי: כיון דאשכחן ד"על" דשעיר לאו דווקא — מקשינן נמי גבי פר על ללפני.

מפני תערובת חובה בנדבה — אבל תערובת חובה בחובה ליכא למיחש שיקח מקצת ממעות רחל ומקצת ממעות לאה ויקריב בשביל לאה, דאפשר דכל אחת צוררת מעותיה לעצמה ונותנת בשופר. וכך עושין לרבנן דרבי יהודה, דסבירא להו שופרות היו לקיני חובה. וכשהכהן לוקח מכל צרור קן אחד, מקריב כל קן וקן לשם מי שהוא.

מפני תערובת חובה בנדבה — אין להקשות לומר איפכא: לא היו שופרות לנדבה מפני התערובות, אבל לחובה תקנו שופרות. דיש לומר: דלנדבה נפישי. ועוד: דזימנין שלא היו מקריבין נדבה ימים רבים, כשלא היה המזבח בטל. ובתוך כך היו שומרים מעות הנדבה, להכי צריכי שופר. אבל חובה — יכולין להקריב לאלתר.

קינין

כְּמַנְגְּדָנָא. תָּנָא: כְּשֶׁהוּא מַזֶּה - אֵינוֹ מַזֶּה עַל הַכַּפּוֹרֶת אֶלָּא כְּנֶגֶד עוֹבְיָהּ שֶׁל כַּפּוֹרֶת. כְּשֶׁהוּא מַזֶּה לְמַעְלָה - מְצַדֵּד יָדוֹ לְמַטָּה, וּכְשֶׁהוּא מַזֶּה לְמַטָּה - מְצַדֵּד יָדוֹ לְמַעְלָה. מִנָּא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי זֵירָא: אָמַר קְרָא "וְהִזָּה אֹתוֹ עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת". לֹא יֹאמַר לְמַטָּה בַּשָּׁעִיר, דְּלֹא צָרִיךְ, דְּגָמַר מִמַּטָּה דְּפַר, לָמָּה נֶאֱמַר - לְאַקּוֹשֵׁי "עַל" לְ"לִפְנֵי": מַה "לִפְנֵי" דְּלָאו עַל - אַף "עַל" דְּלָאו עַל. - אַדְּרַבָּה, לֹא יֹאמַר לְמַעְלָה בַּפָּר דְּלֹא צָרִיךְ, דְּגָמַר מִמַּעְלָה דְּשָׂעִיר, לָמָּה נֶאֱמַר - לְאַקּוֹשֵׁי "לִפְנֵי" לְ"עַל". מָה "עַל" - עַל מַמָּשׁ, אַף "לִפְנֵי" - עַל מַמָּשׁ! - הַאי מַאי? אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא לְמַטָּה דְּשָׂעִיר לְאַקּוֹשֵׁי לְמַעְלָה דְּפַר - מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְתָנְיָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. דְּתָנְיָא דְּבֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב: "עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה" - זֶה בְּנָה אָב: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "פְּנֵי" אֵינוֹ אֶלָּא קָדִים, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ לְמַעְלָה דְּפַר לְאַקּוֹשֵׁי - לְמַטָּה דְּשָׂעִיר לְמַאי אַתָּא? תָּנוּ רַבָּנַן: "וְהִזָּה אֹתוֹ עַל הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת" לְמַדְנוּ כַּמָּה לְמַעְלָה בַּשָּׁעִיר - אַחַת. לְמַטָּה בַּשָּׁעִיר אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה. הֲרֵינִי דָּן: נֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַטָּה בַּפָּר, וְנֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַטָּה בַּשָּׁעִיר, מַה לְמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע - אַף לְמַטָּה בַּשָּׁעִיר שֶׁבַע. אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַעְלָה בַּשָּׁעִיר, וְנֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַטָּה בַּשָּׁעִיר, מַה לְמַעְלָה בַּשָּׁעִיר - אַחַת, אַף לְמַטָּה בַּשָּׁעִיר - אַחַת. גְּרֵאָה לְמִי דּוֹמֶה: דָּנִין מַטָּה מִמַּטָּה, וְאֵין דָּנִין מַטָּה מִלְּמַעְלָה. אַדְּרַבָּה: דָּנִין גּוּפוֹ מִגּוּפוֹ, וְאֵין דָּנִין גּוּפוֹ מֵעֶלְמָא. תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה" - שֶׁיְּהוּ כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו שָׁוֹת; כְּשֵׁם שֶׁלְּמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע כָּךְ לְמַטָּה בַּשָּׁעִיר שֶׁבַע. לָמַדְנוּ כַּמָּה לְמַטָּה בַּפָּר וּבַשָּׁעִיר - שֶׁבַע, לְמַעְלָה בַּפָּר אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה, וַהֲרֵינִי דָּן: נֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַעְלָה בַּשָּׁעִיר, וְנֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַעְלָה בַּפָּר. מַה לְמַעְלָה בַּשָּׁעִיר - אַחַת, אַף לְמַעְלָה בַּפָּר - אַחַת. אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַטָּה בַּפָּר, וְנֶאֱמְרוּ דָּמִים לְמַעְלָה בַּפָּר, מַה לְמַטָּה בַּפָּר - שֶׁבַע, אַף לְמַעְלָה בַּפָּר - שֶׁבַע. גְּרֵאָה לְמִי דּוֹמֶה: דָּנִין מַעְלָה מִמַּעְלָה, וְאֵין דָּנִין מַעְלָה מִמַّטָּה. אַדְּרַבָּה: דָּנִין גּוּפוֹ מִגּוּפוֹ וְאֵין דָּנִין גּוּפוֹ מֵעֶלְמָא! - תַּלְמוּד לוֹמַר "וְעָשָׂה אֶת דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה", שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה" - שֶׁיְּהוּ כָּל עֲשִׂיּוֹתָיו שָׁוֹת, כְּשֵׁם שֶׁלְּמַטָּה בַּפָּר שֶׁבַע - כָּךְ לְמַטָּה בַּשָּׁעִיר שֶׁבַע, וּכְשֵׁם שֶׁלְּמַעְלָה בַּשָּׁעִיר אַחַת - כָּךְ לְמַעְלָה בַּפָּר אַחַת. "אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וּשְׁתַּיִם". תָּנוּ רַבָּנַן: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, אַחַת וּשְׁתַּיִם, אַחַת וְשָׁלֹשׁ, אַחַת וְאַרְבַּע, אַחַת וְחָמֵשׁ, אַחַת וְשֵׁשׁ, אַחַת וְשֶׁבַע, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַחַת, אַחַת וְאַחַת, שְׁתַּיִם וְאַחַת, שָׁלֹשׁ וְאַחַת, אַרְבַּע וְאַחַת, חָמֵשׁ וְאַחַת, שֵׁשׁ וְאַחַת, שֶׁבַע וְאַחַת. וְלָא פְּלִיגִי; מָר כִּי אַתְרֵיהּ וּמָר כִּי אַתְרֵיהּ. דְּכוּלֵּי עָלְמָא מִיהַת הַזָּאָה רִאשׁוֹנָה צְרִיכָה מִנְיָן עִם כָּל אַחַת וְאַחַת, מַאי טַעְמָא? רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: שֶׁלֹּא יִטְעֶה בַּהַזָּאוֹת. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אָמַר קְרָא "וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה" שֶׁאֵין תַּלְמוּד לוֹמַר "יַזֶּה" וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "יַזֶּה" - לִימֵּד עַל הַזָּאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁצְּרִיכָה מִנְיָן עִם כָּל אַחַת וְאַחַת. מַאי בֵּינַיְיהוּ? - אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ דְּלֹא מָנָה, וְלֹא טָעָה. "יָצָא וְהִנִּיחוֹ עַל כַּן הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל". תְּנַן הָתָם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ שׁוֹפָרוֹת לְקִינֵי חוֹבָה מִפְּנֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת. מַאי מִפְּנֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת? אָמַר רַב יוֹסֵף: מִפְּנֵי תַּעֲרוֹבֶת חוֹבָה בִּנְדָבָה. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְנַעֲבִיד תְּרֵי, וְנִכְתּוֹב עֲלַיְיהוּ הֵי דְּחוֹבָה וְהֵי דְּנִדְבָה. - רַבִּי יְהוּדָה

לית

כשמתנהגים על פי הוראת התורה, הרי זוהי הדרך הטובה, והנהגה זו עצמה מסייעת את האדם להמשיך בכל ענייניו, באופן הטוב לפניו.

ממכתב ט"ז סיוון, תשי"ט

תוספות

קינין הן תורין — המתנדב תורין מביא ונותן בשופר שכתוב עליו "קינין" והמתנדב בני יונה נותן מעות לתוך שופר שכתוב בו "גוזלי עולה". **והתנן** השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים — תימה לי: והאמר התם בפרק "כל הגט" (גיטין כח,א) בגמרא: לא שנו אלא שלא הגיע לגבורות, אבל הגיע לגבורות — לא. ואם כן, נימא דמשום דילמא איכא זב וזבה ומצורע ומטמא מקדש ושמיעת קול וביטוי שפתים שהגיעו לגבורות, דחיישינן בהו שמא ימות אחד מהם! ויש לומר: דאינו סברא דליחוש כולי האי, דלא שכיחא הוא. אי נמי יש לומר דהא דקאמר התם אבל הגיע לגבורות לא — הני מילי במביא גט, משום חומר דאשת איש. אבל בשולח חטאתו — אין חילוק בין הגיע ללא הגיע. ותדע, דאמתניתין דהמביא גט קאמר לה התם ולא אמתניתין דהשולח חטאתו. **אלא** בחטאת שמתו בעליה ודאי — תימה: מאי טעמא הדר ביה? לימא לעולם טעמא דילמא ימות אחד מהן, והא דתנן מקריבין אותן בחזקת שהוא קיים — הא אמר התם: שמא מת — לא חיישינן, שמא ימות — חיישינן. דהא חזינן דחייש רבי יהודה לבקיעת הנוד! ויש לומר: כיון דשמא מת לא חיישינן, אם כן נעביד שופרות לקיני חובה, וכל שעתא ושעתא לישתרי לאקרובי, כיון דשמא מת לא חיישינן. ולא דמי לההיא דפרק "כל הגט" (גם זה שם) ד"הרי זה גיטך קודם למיתתי" אסורה לאכול בתרומה מיד, משום שמא ימות. דהתם כי אמרינן שמא ימות — בזאת השעה אסורה לאכול, שהרי אמר שעה אחת קודם למיתתו. אבל הכא לא הויא חטאת שמתו בעליה אלא לאחר מיתה מיד, ממש. ואם כן אפילו כי אמר כל שעתא שמא ימות בזו השעה — השתא מיהא לא שכיב, ושרי לאקרוביה.

ונברור ארבעה זוזי — פירש רש"י משום דאמר פרק קמא דכריתות (ח,א) ועמדו קינין בו ביום ברבעתים, וארבעה זוזי הם דמי החטאת. משמע מתוך פירושו דבעי למימר דשני הפרדים עמדו ברובע שלם, שזהו דינר צורי, שהם שמונה זוזי מדינה, נמצא החטאת בארבעה זוזי. ובסוף פרק שני דכריתות (י,ב) אינו משמע כן, דקאמר: מדחס רחמנא עליה בדלות חד משיתסר בעשירות, דבעשירות מייתי כשבה או שעירה בסלע, ובדלות ברבעתים, בדלי דלות נמי מייתי חד מששה עשר דדלות. אלמא: רבעתים — רובע דינר קאמר, דהיינו חד מששה עשר בסלע, והא דנקט הכא ארבעה זוזי — לאו דוקא קאמר, אלא אורחיה דגמרא הוא דאחרמינהו לניכסיה, אתא לקמיה דרבי יהודה, אמר ליה: זיל שקול ארבעה זוזי, אחיל עלייהו, ושדי בנהרא. וכן בפרק "כל הצלמים" (עבודה זרה מט,ב) ההוא גברא דאיערב ליה חביתא דחמרא דאיסורא בחמריה, אתא לקמיה דרב חסדא, אמר ליה: זיל שקול ארבעה זוזי ושדי בנהרא. **הלוקח** יין מבין הכותיים — "דתניא" גרסינן, ולא גרסינן "דתנן" שאינה משנה בשום מקום. ובמסכת דמאי פרק שביעי (משנה ד) יש משנה אחת שלא נשנו בה אלא דברי רבי מאיר סתמא. ואף על גב דרבי מאיר גזר על יינן, בפרק קמא דחולין (ו,א) — הכא קודם גזירה איירי. ורבי יוסי ורבי שמעון, אף על גב דסבירא להו במנחות פרק "רבי ישמעאל" (סו,ב) תורמין משל כותים על של נכרים, ומשל נכרים על של כותים, דכותים גרי אריות הן — מכל מקום כיון דפורשין מעבודה זרה יותר מנכרים, ומחזיקין בתורה שבכתב, גם את אלהיהם אינם עובדים, כמו שהיו עושין בבית ראשון, משום הכי כשגזרו על סתם יינן של נכרים — לא גזרו על של כותיים, אף על פי שגזרו על פיתן. כמו לרבי מאיר קודם שגזר עליהם, שהיה יינן מותר ופיתן אסור. אי נמי, הכא מיירי במטהר יינו. ודוקא נקט מבין הכותים, אבל מבין עם הארץ — דין אחר יש לו, כדקתני במסכת דמאי בסיפא. דבדמאי לא קתני שני לוגין שאני עתיד להפריש, לפי שעמי הארץ לא נחשדו על התרומה, כדאיתא בשלהי מסכת סוטה (מח,א). אף על גב דאמר בפרק "שלשה שאכלו" (ברכות מז,ב) הני כותאי עשורי מעשרי, דבמאי דכתב באורייתא מזהר זהירי — הני מילי כשהם בעצמם אוכלין, אבל כשמוכרין לאחרים — לא חיישי על "לפני עור לא תתן מכשול". ואף על פי שאינן חשודים על הגזל — עמי הארץ נמי לא חשידי על הגזל, ואפילו הכי חשידי על המעשרות, דלא חשיב להו גזל, לפי שהוא ממון שאין לו תובעין. ועוד: כל כמה דלא הופרש — לא חשיב להו גזל. ועוד סומכים הכותים אהא דדרשינן פרק "השוכר את הפועלים" (בבא מציעא פח,ב): "ואכלת" — ולא מוכר. עוד יש חילוק אחר בין דמאי לודאי: דבדמאי קתני שאני עתיד להפריש למחר, ובודאי לא קתני למחר. לפי שבערב שבת איירי, כמו שפירש רש"י. וכמו שמוכחת הרישא במסכתא דמאי, ובשבת לא מצי להפריש. ואף על גב דדמאי נמי אין מפרישין אותו בשבת אלא בספק חשיכה, כדתנן פרק "במה מדליקין" (שבת לד,א) ובמסכת דמאי (פרק א משנה ד) נמי, תנן כי האי גוונא, ומייתינן לה פרק "במה מדליקין" (שבת כג,א): הדמאי מפריש אותו ערום ובין השמשות, אבל בשבת — לא. הני מילי היכא דלא קרא שם מבעוד יום, אבל ודאי אפילו קרא לו שם מערב שבת — אסור להפרישו בשבת

רש"ל

לית ליה כתיבה — אין סומכין על כך, דזמנין דלאו אדעתיה לעיוני בכתבא. **משום דמחלפי** — אי עביד תרי מניח מזרק השעיר על זה. ושל פר על זה, וכשבא לקחת את דם הפר פעמים שנתחלף לו ונוטל את של שעיר, הלכך, כי ליכא אלא חד — לא מנח האי עד דשקיל האי, ונמצאו העבודות בסדרן: של שעיר אחר פר בפנים, ושל פר אחריה בהיכל, ואחר כך של שעיר. **תקלין חדתין** — על האחד, תקלין עתיקין על השני. קינין על השלישי, גוזלי עולה על הרביעי, עצים על החמישי, לבונה על הששי, זהב לכפורת על השביעי, וששה היה כתוב עליהן נדבה. תקלין חדתין **אלו שקלים של כל שנה ושנה** — מי שעליו להביא שקלי שנה זו, שלא הביאן באדר — מביאן כל שעה שירצה, ונותנם בשופר של תקלין חדתין, והגזברים נותנים אותן בלשכה ותורמין מהם שלש הקופות, בפרוס הפסח ובפרוס העצרת ובפרוס החג. **ישקול לשנה הבאה** — ונותנן לשופר של תקלין עתיקין, והגזברין נותנים אותן לשירי לשכה של אשתקד, שמהן בונים חומת העיר ומגדלותיה, כדתנן בשקלים (פרק ד משנה ב). **קינין הן תורין** — ממעות שבו אין לוקחין אלא תורין. **כולן עולות** — ר' יהודה לטעמיה, דאמר: לא היו שופרות לקיני חובה. ועצים ולבונה וזהב לכפורת מפרש במסכת שקלים (פרק ו משנה ו): המתנדב עצים נותן מעות לאותו שופר, ולא יפחות משני גזירין. והמתנדב לבונה מביא מעות ונותן לתוך שופר לבונה, ולוקחים מהן לבונה ומקטירין אותן נדבה על המזבח החיצון. זהב לכפורת, המתנדב זהב נותן מעות לתוך שופר ולוקחין מהן זהב לבלי שרת, והן המזרקות הקרויין "כפורי זהב" בעזרא (א) ודברי הימים (א כח). **וששה לנדבה** — לקיץ המזבח, לתת לתוכן מעות שלוקחין מכל הרועות של מותר אשמות וחטאת, ששנינו בהן: ירעה וימכר ויפלו דמיו לנדבה. ובפרק בתרא דמנחות (קז,ב) ששה שופרות כנגד ששה בתי אבות שבכל משמר ומשמר, וכל אחד ואחד מכיר את של יומו, ואם היה מזבח בטל ביומו שאין איש מביא קרבנות לוקחין בני בית אב מעות שופר שלהן ולוקחין מהן עולות, והוא קיץ המזבח. שמע מינה מיהת דר' יהודה אית ליה כתיבה, דקתני: והיה כתוב עליהן. **גזירה משום חטאת שמתו בעליה** — שמא מת אחד מן הבעלים שנתנו מעות בשופר, וכיון דיש בהן חטאות — הוה להו מעות חטאת שמתו בעליה, והן הולכות לים המלח, ונמצאו מעורבות עם הכשרות ופוסלות אותן, והיינו מפני התערובות. **שמתו בעליה ודאי** — שאנו יודעין בו שמת משנתן מעות לשופר, ועדיין לא קרבן. **ונברור ארבע** זוזי — דמי החטאת. וזוזי פשיטי קאמר, זוזי מדינה שיש שמונה מהן בזוזי צורי, והן דמי פרידה אחת. דתנן: עמדו קינין בו ביום ברבעתים (כריתות ח,א), והרובע הוא חצי דינר צורי שהוא ארבעה זוזי מדינה. **לית ליה ברירה** — לא סמכינן אברירה למשרי איסורא. **הלוקח יין מבין הכותיים** — קודם שגזרו עליהם, ואין לו כלים להפריש לתוכן תרומות ומעשרות. **הרי הן תרומה** — בתוכו.

לית ליה כְּתִיבָה. דִּתְנַן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא כַּן אֶחָד בִּלְבַד. תְּרֵי מַאי טַעְמָא לָא - מִשּׁוּם דְּמִסְחַלְפֵי, וְנַעֲבִיד תְּרֵי וְלִיכְתּוֹב עֲלַיְיהוּ הֵי דְּפַר וְהֵי דְּשָׂעִיר! - אֶלָּא: לְרַבִּי יְהוּדָה לֵית לֵיהּ כְּתִיבָה. מֵיתִיבִי: שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שׁוֹפָרוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, וְהָיָה כָּתוּב עֲלֵיהֶן: תִּקְלִין חֲדַתִּין, וְתִקְלִין עַתִּיקִין, וְקִינִּין, וְגוֹזְלֵי עוֹלָה, וְעֵצִים, וּלְבוֹנָה, וְזָהָב לְכַפּוֹרֶת, וְשִׁשָּׁה לִנְדָבָה. תִּקְלִין חֲדַתִּין - אֵלּוּ שְׁקָלִים שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה, תִּקְלִין עַתִּיקִין - מִי שֶׁלֹּא שָׁקַל אֶשְׁתָּקַד יִשְׁקוֹל לַשָּׁנָה הַבָּאָה, קִינִּין - הֵן תּוֹרִין, גּוֹזְלֵי עוֹלָה - הֵן בְּנֵי יוֹנָה, וְכוּלָּן עוֹלוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה! כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אֲמַר, אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא: גְּזֵירָה מִשּׁוּם חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ. - וּמִי חָיְישִׁינַן? וְהָתְנַן: הַשּׁוֹלֵחַ חַטָּאתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם - מַקְרִיבִין אוֹתָהּ, בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם. אֶלָּא: מִשּׁוּם חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ וַדַּאי. וְנִבְרוֹר אַרְבָּעָה זוּזֵי, וְנִשְׁדֵּי בְּמַיָּא, וְהָנָךְ נִישְׁתְּרוּ! - רַבִּי יְהוּדָה לֵית לֵיהּ בְּרִירָה. - מְנָא לָן? אִילֵימָא מֵהָא, דִּתְנַן: הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִיִּים עֵרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה, עוֹמֵד וְאוֹמֵר: שְׁנֵי לוּגִּין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ - הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה,

עשרה

ומיחל

לֵית לֵיהּ כְּתִיבָה – לדעתו אי אפשר לסמוך על הכתיבה, שמא לפעמים לא יעיין במה שכתב.

מביאה הגמרא ראיה שכך דעת רבי יהודה: **דְּתְנַן** במשנתינו, כשהיה יוצא מלהזות, היה מניח את המזרק על הכן שבהיכל, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** שלא כדעת תנא קמא שהיו שני כנים שעל אחד הניח את המזרק עם דם הפר, ועל השני את המזרק של דם השעיר, אלא **לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא כַּן אֶחָד בִּלְבָד**. מבארת הגמרא, **תְּרֵי מַאי טַעְמָא לֹא** – מדוע לא היו שני כנים, על כרחך **מִשּׁוּם דְּמַחֲלִיפִי**, שאם יניח המזרק עם דם הפר על כן אחד והמזרק עם דם השעיר על כן שני, חוששים שמא כשירצה ליטלם יקדים ליטול את המזרק עם דם השעיר תחילה ונמצא שלא נעשה כסדר, שהרי בהזאות בפנים קדם דם הפר לדם השעיר. ולכך סובר שעשו רק כן אחד שלא יוכל להניח את המזרק עם דם השעיר עד שלא יטול את המזרק עם דם הפר. וקשה, **וְנַעֲבִיד תְּרֵי** – שתי כנים, **וְלִיכְתּוֹב עֲלֵיהוּ הֵי דְּפַר וְהֵי דְּשָׂעִיר**, וכך לא יבוא לטעות ליטול תחילה את דם השעיר, **אֶלָּא** מוכח שלְ**רַבִּי יְהוּדָה לֵית לֵיהּ כְּתִיבָה** לסמוך על כך.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי**, שנינו במסכת שקלים, **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שׁוֹפָרוֹת הָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ** שבהם היו נותנים את המעות, **וְהָיָה כָּתוּב עֲלֵיהֶן**, על שופר אחד **תִּקְלִין חֲדַתִּין**, **וְעל** שופר שני **תִּקְלִין עַתִּיקִין**, **וְעל** שלישי **קִנִּין**, **וְעל** רביעי **גּוֹזְלֵי עוֹלָה**, **וְעל** חמישי **עֵצִים**, שהמתנדב עצים היה מביא מעות של דמי שני גזירים והיה נותן המעות בקופה זו, **וְעל** שישי **לְבוֹנָה**, שהמתנדב לבונה היה נותן המעות בקופה זו והיו קונים בהן לבונה ומקטירים אותה על מזבח החיצון, **וְעל** שביעי **זָהָב לְכַפּוֹרֶת**, שהמתנדב זהב לכלי שרת היה נותן המעות בקופה זו והיו קונים בהם מזרקות. **וְשִׁשָּׁה** שופרות שהיה כתוב עליהם **לִנְדָבָה**, שהיו לוקחים את הדמים של כל הבהמות שנאמר בהם הדין שירעו עד שיפול בהם מום ואחר כך ימכרו ויפלו דמיהם לנדבה, ונותנים בקופה זו והיו קונים בהם בהמות לקיץ המזבח.

מבארת המשנה: **תִּקְלִין חֲדַתִּין** – שקלים חדשים, פירושו, **אֵלּוּ שְׁקָלִים שֶׁל כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה**, שהיו מביאים במשך השנה אלו שלא הביאו באחד באדר את שקליהם וכשהביאו היו נותנים אותם בקופה זו. **תִּקְלִין עַתִּיקִין** – שקלים ישנים, פירושו, **מִי שֶׁלֹּא שָׁקַל אֶשְׁתָּקַד** – בשנה שעברה **יִשְׁקוֹל לַשָּׁנָה הַבָּאָה** את שקלו שלא תרם בשנה שעברה, והיה נותן מעות אלו בשופר זה, ומעות אלו היו הולכים לשיירי הלשכה שמהם היו בונים את חומת העיר ומגדלותיה. **קִנִּין**, **הֵן תּוֹרִין** – יונים גדולים, שהמתנדב תורים, היה נותן את המעות בשופר של הקינים, **גּוֹזְלֵי עוֹלָה**, **הֵן בְּנֵי יוֹנָה**, שהמתנדב בני יונה היה נותן את המעות בקופה זו, מפני שבני יונה הם קטנים וגוזל משמע קטן, והמתנדב בני יונה והביא תורים וכן להיפך לא יצא ידי חובתו. **וְכוּלָּן** – כל העופות האלו היו קריבים **עוֹלוֹת**, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה**, ולשיטתו שלא היו שופרות לקיני חובה. אך לדעת רבנן הסוברים שהיו שופרות לקיני חובה היו נותנים את מעות קיני החובה בשופר שהיה כתוב עליו קינין. ומעות נדבה היו נותנים בשופר שהיה כתוב עליו גוזלי עולה. וממה שאמרו 'והיה כתוב עליהם' למדנו שאף לרבי יהודה יש לסמוך על הכתיבה כדי שלא יטעו, וקשה, איך ביארה הגמרא שטעמו של רבי יהודה שלא היו שופרות לקיני חובה שמא יטעו, והרי אפשר לכתוב וכך לא יטעו.

מתרצת הגמרא: **כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא** – בארץ ישראל אמרו, שאין טעמו של רבי יהודה שמא יטעו, משום שלזאת היתה מועילה כתיבה, אלא טעמו הוא, **גְּזֵירָה מִשּׁוּם חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ**, שדינה שאסור להקריבה, ואם היה שופר לקיני חובה ואחד מהבעלים היה מת, שוב אי אפשר היה להקריב חטאת ממעות אלו כיון שמעותיו של המת מעורבות עם שאר המעות, וזה כוונת רבי יהודה שלא היו שופרות לקיני חובה 'מפני התערובת' שמא ימות אחד מחייבי החטאת.

מקשה הגמרא: **וּמִי חַיְישִׁינָן** שמא ימות אחד מהחייבים חטאת שהניח את מעותיו בשופר זו, **וְהָתְנַן** (גיטין כח.), **הַשּׁוֹלֵחַ חַטָּאתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם** להקריבה במקדש, **מַקְרִיבִין אוֹתָהּ בְּחֶזְקַת שֶׁחוּא קַיָּים**, ואין חוששים שמא מת ונמצא שהיא חטאת שמתו בעליה. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא מִשּׁוּם חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ וַדַּאי**, שהחשש הוא שנדע בבירור שמת אחד מנותני המעות, וכיון שכל המעות מעורבים יחד בתוך הקופה, יֵאסרו להקריב מהם קרבנות חטאת, משום שמעורב בהם בודאי מעות של חטאת שמתו בעליה.

מקשה הגמרא: **וְנִבְרוֹר אַרְבָּעָה זוּזֵי** שהם דמי עוף אחד, **וְנִשְׁדֵּי** [–ונזרוק] **בְּמַיָּא** ונאמר שנתברר בכך שהמעות שנזרקו לים הם אלו שניתנו לצורך החטאת שבעליה מתו, **וְהָנָךְ** – ושאר המעות **נִישְׁתְּרוּ** – יותרו להקרבה. מתרצת הגמרא: **רַבִּי יְהוּדָה לֵית לֵיהּ בְּרֵירָה** – שדעת רבי יהודה שאי אפשר לברר למפרע מה הם המעות של המת, ונמצא שכל המעות מעורבים ואסרו מעותיו של המת את כל המעות שלא יוכלו להקריב מהם חטאת.

שואלת הגמרא: **מְנָא לָן** שרבי יהודה סובר שאין ברירה, **אִילֵימָא, מֵהָא דִּתְנַן, הַלּוֹקֵחַ** [–הקונה] **יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִיִּים** – שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות, **עֵרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה**, ואין לו כלים להפריש לתוכם התרומות ומעשרות, **עוֹמֵד וְאוֹמֵר, שְׁנֵי לוּגִין** מתוך מאה לוגין שיש כאן **שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ** כשיהיו לי כלים **הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה,**

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט סיון, ה'תשי"א
ברוקלין, נ. י.

שלום וברכה!

בעתם קבלתי את מכתביו וכן את הודעתו אשר בש"ק י"ב סיון מלאו כ"ה שנה מיום בואו בברית הנשואין עם זוג' תחי'.

והנני בזה להביע ברכותי שיאריכו יחד ימים ושנים טובות כפשוטו ממש, וגם כן כמשמעו, שיהיו ממולאים בטוב האמתי, הוא הטוב בתומ"צ ומאור שבתורה, ובטוב הנראה והנגלה ממש. ובמילא נכלל בזה רב נחת ועונג, חסידישן נחת ועונג מכל יוצאי חלציהם, שי', אכי"ר...

אחתום מעין הפתיחה בברכה לאריכות ימים ושנים טובות ביחד עם זוג' וכל ב"ב שיחיו בטוב הנראה והנגלה,

ומה דשאילנא בשיחת חה"פ פי' מענה הרה"צ מטשערנאביל, לדעתי: שבמעט מים, ע"י שאלתו הגבי' אותו אדהאמ"צ להרגיש גילוי המשיח.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

לב אֲפִלּוּ דָּבָר שֶׁמֻּתָּר לִשְׁאוֹל מִן הַשֵּׁד בְּחֹל, כְּגוֹן לְהַגִּיד עַל הַגְּנֵבָה וְכֵיוֹצֵא בָהּ, שֶׁיֵּשׁ מַתִּירִין לִשְׁאוֹל מִן הַשֵּׁד הוֹאִיל וְאֵין הַשֵּׁד עוֹשֶׂה לוֹ מַעֲשֶׂה אֶלָּא שֶׁמַּגִּיד לוֹ דָּבָר הַנֶּעְלָם מִמֶּנּוּ [רנח] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּ'יוֹרֶה דֵּעָה' סִמָּן קע"ט - אָסוּר לִשְׁאוֹל מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת, מִשּׁוּם "וְדַבֵּר דָּבָר". אֶלָּא אִם כֵּן הוּא שׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ דָּבָר לְצֹרֶךְ רְפוּאָה, שֶׁאָז מֻתָּר לִשְׁאוֹל מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת בְּכָל עִנְיָן שֶׁמֻּתָּר בְּחֹל [רנט], וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּ'יוֹרֶה דֵּעָה' שָׁם. וְכֵן כָּל מִינֵי לְחָשִׁים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם רְפוּאָה [רס] - מֻתָּר לְלַחֲשָׁם בְּשַׁבָּת כְּמוֹ בְּחֹל, וְאֵין בָּהֶם מִשּׁוּם "וְדַבֵּר דָּבָר" [רסא]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סוף סעיף לב

ביאורי הלכה

רנח] הנעלם ממנו - שכן עושין כשאובדין שום דבר שואלין במעשה שדים והם מגידים להם[297].

רנט] שמותר בחול - שאז אינו אסור משום "דרכי האמורי"[298], ולא משום "ודבר דבר".

רס] בהם רפואה - כגון לחש שנוהגות הנשים במי שכואב לו ראשו[299].

רסא] ודבר דבר - גם אם לא ניכר עליו שהוא לרפואה ואפילו לא ידוע אם לחש זה מועיל - אינו בגדר "דברים בטלים" האסורים משום "ודבר דבר"[300].

ציונים והוספות

297) רש"י (סנהדרין קא, א ד"ה בדבר). ובבאר הגולה למהר"ל (באר השני פרק ד): ויש בני אדם שחושבים דבר זה שהוא כישוף. ואלו לא ידעו מענין כשפים. שאילו היה דבר זה שיפעול השד פעולה מה יוצא ממנהגו של עולם, היה זה קשיא, והיה נראה כשפים. אבל דבר שאינו שום פועל כלל לשנות בעולם בדבר מה, רק להגיד לו דבר, או שיראה לו דבר, מבלתי שינוי במנהגו של עולם, לא יפול על זה שם 'כשפים' כלל, ואין ספק בזה... כי אין זה רק כי השד יש לו חיבור אליו, בלי היזק... כי שם 'כשפים' כמו שפירשו רז"ל (שם) שמכחישין פמליא של מעלה. אבל דבר שאינו מעשה כלל, רק להגיד דבר, או להראות לו דבר, אין כאן פעולה יוצא ממנהגו של עולם. (ראה שם גם דוגמאות מהגמרא, וחילוקו גם מאוחז עיניים, אוב וידעוני).

298) כדלעיל סי' שא סל"ג.

299) כדלעיל סי' שו סי"ח, וראה לעיל סי' שא הערה רעג.

300) ראה סי' שא סל"ג דין הלחשים המותרים והאסורים משום "דרכי האמורי", ולהעיר שבחולה מסוכן מותר אפילו לחש שידוע שאינו מועיל אלא שיכול ליישב דעתו ולחזק ליבו (ראה 'באר־שבע' (סנהדרין דף קא עמוד א)).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שח דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת

יח ומכל מקום מותר לאדם לישא הסכין אצלו אף כשהולך לבית הכנסת במקום שיש שם עירוב אע"פ שאינו צריך שם לסכין כיון שיצטרך לו אח"כ בו ביום ולא אסרו טלטול שלא לצורך אלא כשאינו צריך לו כלל כל היום אבל אם ישתמש בו היום והוא נושאו אצלו כדי שיהיה מוכן לו בשעתו מותר כיון שהוא חפץ בכך שיהיה מוכן לו הרי זה טלטול לצורך:

יט התפילין אין דינן כספרי הקודש ולא אפילו ככלי שמלאכתו להיתר שהרי אסור לצאת בהן לרשות הרבים וכל דבר שאסור לצאת בו אסור ללבשו כלל בשבת אפילו בתוך הבית שמא ישכח ויצא בו כמו שנתבאר בסי' ש"ג ואף להמתירין שם ללבוש בבית אין התפילין כלי שמלאכתו להיתר הואיל והן מיוחדים ללובשן לשם מצוה ובשבת אסור ללבשן לשם מצוה כמו שנתבאר בסי' ל"א לפיכך אסור לטלטלן אפילו לצורך עצמן כגון להצניען שלא יגנבו אם הוא מקום שרוב הגנבים המצויים שם הם ישראלים שלא יבאו התפילין לידי בזיון בידם.

אבל לצורך גופן כגון בשביל שישמרוהו מן המזיקין או לצורך מקומן מותר לטלטלן כדין כלי שמלאכתו לאיסור שמכל מקום יש עליהן תורת כלי ומלבוש שהרי היוצא בהן לרשות הרבים פטור הואיל והן דרך מלבוש ותכשיט כמ"ש בסי' ש"א:

כ וכן השופר או חצוצרות ושאר כלי שיר אסור לטלטלם כי אם לצורך גופם או מקומם כדין כלי שמלאכתו לאיסור שאסור לתקוע או לזמר בכלי שיר בשבת כמו שיתבאר בסי' תקפ"ח ושל"ט:

כא כלי שמלאכתו לאיסור ולהיתר מותר לטלטלו אף לצורך הכלי עצמו כדין כלי שמלאכתו להיתר הואיל והוא מיוחד ג"כ למלאכת היתר:

* * *

כב מדוכה אם יש בה שום וכיוצא בו מדברים הנידוכים

בה מותר לטלטלה אף לצורך עצמה אע"פ שהוא כלי שמלאכתו לאיסור לפי שהמדוכה היא טפלה ובטלה להשום שבתוכה כמו שהקדרה טפלה להתבשיל שבתוכה והרי זה כאלו מטלטל את השום בלבדו שמותר לטלטלו אף שלא לצורך כלל אבל אם נתן במדוכה ככר או תינוק או שאר דברים המותרים בטלטול שאין המדוכה טפלה להם אסור לטלטלה על ידי כן לצורך עצמה שבמת בלבד הוא שהתירו לטלטל מחמה לצל ע"י ככר או תינוק וכיוצא בהם כמ"ש בסי' שי"א.

ויש חולקים ואומרים שהמדוכה או שאר כל כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך הכלי עצמו ע"י ככר או תינוק או שאר דבר המותר בטלטול ולא אמרו שלא התירו בטלטול ע"י ככר או תינוק לבד מן המת אלא בטלטול מוקצה גמור האסור לטלטלו אף לצורך גופו ומקומו אבל כלי שמלאכתו לאיסור שאינו מוקצה גמור והקילו בו לטלטלו לצורך גופו או מקומו הקילו בו ג"כ לטלטלו ע"י ככר או תינוק אף לצורך הכלי עצמו.

והעיקר כסברא הראשונה ומכל מקום במקום הפסד מרובה יש לסמוך על סברא האחרונה:

כג הנולד מותר בשבת כגון נכרי שעשה כלי חדש בשבת מעצמו מותר לטלטלו ולהשתמש בו ע"ד שנתבאר בסי' רנ"ב וסי' ש"י אע"פ שלא היה דעתו עליו מאתמול לטלטלו למחר אבל ביו"ט יש להחמיר בנולד כמו שיתבאר בסי' תצ"ה:

כד וכן כל הכלים המותרים בטלטול שנשברו בשבת ואין השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הראשונה אלא מעין מלאכה אחרת לגמרי כגון שברי עריבה לכסות בהם פי חבית ושברי כלי זכוכית לכסות בהם פי הפך וכן כל כיוצא בזה הרי זה נולד שנעשה כלי חדש ומותר בשבת ולא ביו"ט אלא אם כן נשברו מערב יו"ט שאז הוכנו למלאכה אחרת מבעוד יום ואין זה נולד:

כה אבל אם השברים ראויים להשתמש בהם מעין מלאכתם הראשונה כגון שברי עריבה לצוק לתוכן מקפה עבה שהיא דומה לעיסה המעורבת במים שמשתמשים בעריבה ושברי כלי זכוכית לצוק לתוכם שמן אין זה נולד ומותר לטלטלם אף אם נשברו ביו"ט:

* * *

כו ואם אין השברים ראויים לשום מלאכה הרי הם מוקצה גמור לפי שאין תורת כלי עליהם כלל ואסור לטלטלם בשבת בין שנשברו בשבת בין שנשברו בחול אבל ביו"ט אם נשברו מבעוד יום מותר לטלטלם להסקה אם הם ראויים לכך כמו שמותר לטלטל ביו"ט שאר עצים העומדים להיסק אף שאין תורת כלי עליהם:

כז וכל זה בכלים המותרים בטלטול שנשברו אבל כלים המוקצים מחמת חסרון כיס שנשברו אע"פ שהשברים אינם מוקצים מחמת חסרון כיס אם נשברו בשבת או ביום טוב אסור לטלטלם בו ביום שמתוך שהוקצו מדעת האדם בבין השמשות כשהיה הכלי המוקצה שלם עדיין הוקצו לכל היום כולו כמו שיתבאר בסי' ש"י:

כח כל השברים האסורים בטלטול אפילו אותן שאינם ראויים לשום מלאכה אם הם מונחים במקום שיכולים להזיק כגון כלי זכוכית שנשברו על השלחן או במקום שהולכין מותר לטלטל השברים כדי לפנותם שלא יזוקו בהם רבים שבמקום היזק הגוף של רבים לא גזרו על איסור מוקצה ואפילו על איסור טלטול בכרמלית כמו שיתבאר.

אבל שברי כלי חרס האסורים בטלטול אסור לפנותם ואף שדורסים עליהם ונשברים אין בכך כלום שאין איסור בשבירת חרס אלא אם כן שוברו במתכוין בשביל שיהא ראוי על ידי כך לאיזה תשמיש שאז אסור משום תיקון כלי כמ"ש בסי' ש"י:

כט חתיכת חרס שנשברה מכלי בין בחול בין בשבת והיא ראויה לכסות בה כלי מותר לטלטלה ואפילו במקום שאין כלים מצויים שם לכסותם בה כגון שמונחת ברשות הרבים מותר לטלטלה שם פחות מד' אמות הואיל ויש תורת כלי עליה בחצר שיש שם כלים וכן הדין בשברי שאר כלים אלא ששאר כלים יש מהן שאין שבריהם מותרים בטלטול אלא אם כן הם גדולים קצת כגון שברי עריבה לכסות בהם פי חבית אבל אם אינם ראויים לכיסוי פי חבית אע"פ שראויים לכיסוי פי כלי קטן מחבית אין תורת כלי עליהם כלל לפי ששברים הקטנים של העריבה דרך לזרקם לאשפה ואין דרך כלל לייחדם לכיסוי פי כלי קטן מחבית אבל חתיכת חרס אפילו היא קטנה דרך הוא לפעמים לייחדה לכיסוי פי כלי קטן לפיכך יש תורת כלי עליה אע"פ שלא ייחדה עדיין:

* * *

ל ואם נשברה מהכלי בחול וזרקה לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלה בשבת כיון שהקצה אותה מלכסות בה כלים וביטלה מהיות עוד תורת כלי עליה ואפילו אם היא ראוייה לעניים לכיסוי כלים אלא שבעליה הוא עשיר וזרקה לאשפה אעפ"כ אסורה בטלטול לכל העניים שבעולם שהכל הולך אחר הבעלים כמו שיתבאר:

לא אבל אם זרקה לאשפה בשבת מותר לטלטלה הואיל והיה עליה תורת כלי בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת:

לב לא בכל דבר אמרו שאם ראוי לכסות בו כלי יש תורת כלי עליו אלא בשברי כלים בלבד הואיל והיה כבר עליהם תורת כלי גמור כשהיו שלימים לכן לא נפקע מהם אף כשנשברו אם ראויין עדיין לכיסוי אבל כל דבר שאין בו שייכות כלי גמור כגון צרורות או אבנים וכיוצא בהם אף על פי שראויים לכסות בהם כלים לא ירד עליהם תורת כלי בשביל כך ואסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם כמו שנתבאר למעלה.

ולכן צריך להזהיר לרבים שנכשלים ונוטלים חתיכת עץ שאינה כלי לסמוך בה איזה דף לשכוב עליו וכיוצא בענין זה אבל על ידי נכרי מותר כל טלטול מוקצה כשאינו לצורך המוקצה עצמו כמו שנתבאר בסי' רע"ו:

לג שברי פתילה שאינן עומדים עוד להדלקה בנר הרי הן כצרורות ואבנים שאסור לטלטלן אפילו לצורך גופן

ומקומן אבל פתילה שלימה אפילו נדלקה כבר בחול או בשבת שעברה היא נקראת כלי ודינה ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו אבל אם דלקה בבין השמשות של שבת זו הוקצית לכל היום כולו כמו שנתבאר בסי' רע"ט וכן נר שלם של שעוה או של חלב ואפילו נדלק כבר בחול או בשבת שעברה נקרא כלי שמלאכתו לאיסור.

ומכאן יצא טעות ההמון שמטלטלים נר שלם לצורך הדלקת מוצאי שבת או לצורך נכרי שידליקנה לעצמו וטועים הם שאינו מותר לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור אלא כשצריך ישראל להשתמש בו בשבת עצמה איזה תשמיש המותר בשבת כגון קורנס לפצוע בו אגוזים כמו שנתבאר למעלה:

* * *

לד כל הכלים שיש להם דלתות קבועות בהם בין שהדלת הוא מן הצד בין שהוא כיסוי על גבי הכלי ונתפרקו הדלתות מהם בין שנתפרקו בשבת בין שנתפרקו קודם השבת מותר לטלטל אותן הדלתות מפני שכשהיו הדלתות מחוברות בכלים היה גם עליהן שם כלי אגב אביהן ואף שנתפרקו אח"כ מהכלים לא נפקע מהם שם כלי שהיה עליהן הואיל וראויות להחזירן ולחברן אל הכלים:

לה אבל דלתות הבית שנתפרקו מן הבית בין שנתפרקו בשבת בין שנתפרקו קודם השבת אסור לטלטלן מפני שלא היה שם כלי עליהן מעולם ואע"פ שעכשיו כשנתפרקו הן ראויות להשתמש בהן כמו בשאר נסרים אעפ"כ אינן מותרות בטלטול לפי שהן ראויות להחזירן לבית ולכך הן עומדות ולא להשתמש עליהן כשאר נסרים.

דלת שידה תיבה ומגדל אם מותר ליטלה מהם או להחזירה להם יתבאר בסי' שי"ג ושי"ד:

לו דבר שאין תורת כלי עליו שעשאו כיסוי לכלי נעשה עליו תורת כלי על ידי כך ומותר לטלטלו כשאר כלים והוא שתיקנו ועשה בו מעשה והכינו לכך בענין שתיקונו מוכיח עליו שהוא עומד לכך ואע"פ שעדיין לא נשתמש בו לכיסוי לעולם ואם נשתמש בו לכיסוי מבעוד יום אפילו פעם אחת זהו תורת כלי שלו ומותר לטלטלו בשבת אע"פ שלא עשה שום מעשה של תיקון במה דברים אמורים בדבר שדרכו לעשותו לכיסוי כגון חתיכות נסרים וכיוצא בהן אבל דבר שאין דרכו לעשותו כיסוי אע"פ שנשתמש בדבר זה לכיסוי פעמים רבות בחול כגון אבן שכיסה בה את פי החבית פעמים רבות אסור לטלטלה בשבת כמו שיתבאר:

לז וכל זה בכיסוי כלים אבל כיסויי הקרקעות כגון כיסוי בור או דות אע"פ שתיקנו ועשה בו מעשה וגם נשתמש בו פעמים רבות בחול אסור לטלטלו אלא אם כן יש לו בית אחיזה שאוחזין בו כשמסירים אותו מהבור שזה מוכיח עליו שהוא עשוי להטלטל ויש עליו שם כלי.

וכסויי כלים הקבורים בקרקע לגמרי דינם ככסויי הקרקעות שגזרו על אלו מפני אלו אבל כלי שאינו קבור בקרקע לגמרי אע"פ שהוא מחובר לקרקע כגון תנורים שבימיהם שהיו כקדרה ומחוברים למטה בטיט אין כיסויים צריך בית אחיזה אבל תנורים שלנו הבנויים על גבי קרקע דין כיסויים ככיסוי הדות שצריך בית אחיזה:

* * *

לח מחט שלימה מותר לטלטלה ליטול בה את הקוץ כדין כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך גופו.

ובלבד שיזהר בנטילת הקוץ שיטלנו שלא יוציא דם בודאי ע"י נטילתו שיש בזה משום חובל אע"פ שאינו מתכוין לכך כיון שנוטלו בענין שהוא פסיק רישיה ולא ימות כגון אם נתהפך הקוץ בנטילתו ואי אפשר להוציאו משם מבלי הוצאת דם אסור להוציאו:

לט אבל מחט שניטל חודה או חור שלה אסור לטלטלה מפני שבטל תורת כלי ממנה ואינה דומה לשברי שאר כלים שמותרים בטלטול הואיל וראוים לתשמיש אחר ומחט זו שניטל חודה או חורה ראויה ג"כ לתשמיש אחר כגון ליטול בה את הקוץ מכל מקום אין רגילות כלל לייחד אותה לתשמיש אלא דרכו של אדם לזורקה בין גרוטאות (פירוש שברי מתכות) משא"כ בשברי שאר כלים שרגילים לייחדם לתשמיש אחר לכן לא נפקע שם כלי מהם.

ומכל מקום אם ייחד מחט זו לאיזה תשמיש נעשה עליה תורת כלי ומותר לטלטלה כדין כלי שמלאכתו להיתר אם ייחדה לתשמיש המותר בשבת.

ומחט חדשה שלא ניקבה עדיין מותר לטלטלה לצורך גופה לפי שלפעמים אדם נמלך עליה ומניחה כך בלא נקב ומייחדה לנטילת קוץ לכן יש תורת כלי עליה אף שעדיין לא יחדה משא"כ כשניטל חודה אדם זורקה לבין הגרוטאות:

מ שירי מחצלאות שבלו אע"פ שאינן ראויות לישב עליהן מותר לטלטלן שלא נפקע מהם שם כלי שהיה עליהן הואיל והן ראויות עדיין לכסות בהן איזה טינוף ואם זרקן לאשפה מבעוד יום אסור לטלטלן כמו שנתבאר למעלה בשברי שאר כלים:

* * *

מא אבל מטליות שהן שירי בגדים שבלו אם אין בכל אחת מהן ג' על ג' אצבעות אסור לטלטלן מפני שאינן ראויות לא לעניים ולא לעשירים ואם יש בהן ג' על ג' והן של עני מותרים כל העניים שבעולם לטלטלן שהן ראויות להם לטלאי בבגדיהם אלא אם כן זרקום הבעלים לאשפה מבעוד יום אבל עשירים אסורים לטלטלן אע"פ שהן של עני אלא אם כן יש בהן ג' טפחים על ג' טפחים שאז הן ראויות גם לעשירים ועשיר שהוא דר בביתו של עני זה שהמטלניות שלו הרי הוא נגרר אחר בעל הבית ומותר לטלטלן אע"פ שאינם ראויות לו הואיל והן ראויות בבית זה שהוא דר בו אבל מטלניות של עשירים שהן פחות מג' טפחים על ג' טפחים אסורות אף לכל העניים שבעולם שכיון שהוקצו לבעליהן העשירים מפני שאינן ראויות להם הוקצו לכל העולם מפני שנעשו כאילו זרקו אותן בעליהן לאשפה וכן הדין בכל כיוצא בזה כמו שיתבאר.

ויש אומרים שמטלניות שהן שירי סתם בגדים אע"פ שאין

בהם ג' על ג' אצבעות מותרות בטלטול לכל אדם הואיל
והן ראויות לקנח בהם איזה טינוף ולא חלקו בין ג' על ג'
אצבעות לפחות מכן אלא במטלניות שהן שירי טליתות של
מצוה שאדם בודל עצמו מלקנח בהן ומלהשתמש בהן
תשמיש מגונה.

והעיקר כסברא הראשונה שאף שהן ראויות לקינוח אין
תורת כלי עליהן בשביל כך אלא אם כן ייחדן לכך שאף
שברי שאר כל הכלים אין תורת כלי עליהם אף אם הם
ראויים לקינוח אם לא ייחדם לכך או שראויים לסמוך בהם
איזה כלי ולא ייחדם לכך אלא אם כן ראויים לכיסוי כלי
כמו שנתבאר למעלה:

מב מנעל בין חדש בין ישן שהוא מהודק על הדפוס מותר
לשומטו ממנו בין לשמוט את הדפוס מתוך המנעל
בין לשמוט המנעל מעל הדפוס ואין כאן איסור בטלטול
הדפוס מפני שהדפוס יש עליו שם כלי אלא שמלאכתו
לאיסור ומותר לטלטלו לצורך מקומו דהיינו חללו של
המנעל שהדפוס בתוכו:

'לקוטי תורה' פרשת שלח – הפרשה החסידית

עִנְיַן הַנְּסָכִים[1]

עִנְיַן הַנְּסָכִים[2]

כְּתִיב בְּפָרָשַׁת צַו (ז', י"ח): "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו כו'".

וְאָמְרוּ רַז"ל (פֶּרֶק קַמָּא דִּזְבָחִים: י"ג, ב'. כ"ח, ב'. וּשְׁאָר דּוּכְתֵּי): "בִּשְׁתֵּי אֲכִילוֹת הַכָּתוּב מְדַבֵּר כו', וְאַחַת **אֲכִילַת מִזְבֵּחַ**".

וְצָרִיךְ לְהָבִין עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁהָיוּ מַקְרִיבִין עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ "מִן **הַבָּקָר**" כו' (וַיִּקְרָא א', ב).

וְלָמָּה נִקְרָא בְּשֵׁם **אֲכִילָה** כַּנַּ"ל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיִּקְרָא ג', י"א): "**לֶחֶם** אִשֶּׁה לַה'", וּכְתִיב (פִּנְחָס כח, ב): "**לַחְמִי** לְאִשַּׁי כו'".

וּלְהָבִין עִנְיַן הַנְּסָכִים שֶׁהָיוּ מְנַסְּכִין הַיַּיִן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְיוֹרֵד לַשִּׁיתִּין[3] (סוּכָּה מ"ט, א') – "שֶׁמְּחוֹלְלִין וְיוֹרְדִין עַד **הַתְּהוֹם**"[4], אֲשֶׁר הוּא לִכְאוֹרָה פֶּלֶא – הֵיפֶךְ הַקָּרְבָּן שֶׁהוּא בְּחִינַת **הַעֲלָאָה**, שֶׁהָיָה שׁוֹחֵט הַפָּר אוֹ הַכֶּבֶשׂ – בְּחִינַת "חַי", וְנוֹטֵל חַיּוּתוֹ מִמֶּנּוּ – שֶׁהַחַיּוּת **עוֹלֶה לְמַעְלָה**; וְגַם "עֶתֶר עֲנַן"[5] הַקָּרְבָּן עוֹלֶה לְמַעְלָה. אֲבָל הַנְּסָכִים הֵן מִ"צּוֹמֵחַ" – **וּמוֹרִידִין לְמַטָּה לַתְּהוֹם.**

וְלָמָּה הַנְּסָכִים דַּוְקָא **יַיִן**?

וְגַם, שֶׁהַקָּרְבָּן אֵינוֹ "לְרֵיחַ נִיחוֹחַ" אֶלָּא עִם הַנְּסָכִים, כְּמַאֲמַר רַז"ל (בְּפֶרֶק ב' דִּבְרָכוֹת, י"ד, סוֹף עַמּוּד ב'): "כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִילִּין כו' כְּזָבַח בְּלֹא נְסָכִים"[6].

וְהָעִנְיָן הוּא, עַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב: "**יַיִן יְשַׂמַּח** לְבַב כו'" (תְּהִלִּים קד, טו), "הֶחֱדַלְתִּי אֶת **תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ** אֱלֹקִים כו'" (שׁוֹפְטִים ט, יג). כִּי שִׂמְחָה הוּא בְּחִינַת גִּילוּי הַהֶעְלֵם; שֶׁעַל יְדֵי הַיַּיִן אוֹ בְּיוֹם חֲתוּנָּתוֹ וְשִׂמְחַת לְבָבוֹ[7] יוֹצֵא הֶעְלֵם וּמַצְפּוּנֵי לְבָבוֹ מִן הַהֶעְלֵם לְגִילוּי.

כִּי הִנֵּה בְּכָל דָּבָר הַנִּמְצָא בִּמְצִיאוּת יֵשׁ בְּחִינַת פְּנִימִית

---

1) (נֶאֱמַר בְּחוֹרֶף תקע"ב. נוֹסַח הַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ הוּא מֵהַנְּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי. מְיוּסָּד עַל זֶה – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיַן הַנְּסָכִים" – מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר עַמּוּד א' קִפּוּד. הַגְּהוֹת – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיַן מַאֲמַר כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע" (תקצ"ה: תקצ"ז) – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח (בַּמִּדְבָּר כְּרֶךְ ב) עַמּוּד תקל. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "עִנְיַן סְמִיכַת פָּרָשַׁת נְסָכִים" – שָׁם הוֹסָפוֹת עַמּוּד 81.

בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת מְצַיֵּין הַצֶּמַח צֶדֶק לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה בְּשֵׁם "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל". לִכְלִלּוּת הַמַּאֲמָר רְאֵה גַּם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרנ"ד עַמּוּד כ וְאֵילָךְ. דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיַן הַנְּסָכִים" תשמ"א. תשמ"ב. תשמ"ז.

2) ("שֶׁזֶּהוּ הַחִידּוּשׁ שֶׁבְּפָרָשַׁת שְׁלַח עַל מַה שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר בְּעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת בְּתוֹרָה לִפְנֵי זֶה, וּבְפֶרֶט בְּסֵפֶר וַיִּקְרָא". – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיַן הַנְּסָכִים" תשמ"א).

3) ("בַּמִּזְבֵּחַ הָיָה נָקֵב שֶׁבּוֹ הַמַּיִם וְהַיַּיִן יוֹרְדִין לַשִּׁיתִּין שֶׁל מִזְבֵּחַ שֶׁהָיוּ עֲמוּקִין וַחֲלוּלִים מְאֹד" (רַשׁ"י סוּכָּה מח, ב). "**שִׁיתִּין** – חָלָל שֶׁתַּחַת הַמִּזְבֵּחַ כְּנֶגֶד מְקוֹם הַנְּסָכִים" (רַשׁ"י שָׁם מט, א)).

4) (הַגְּהָה (אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח עַמּוּד תקל): "עַיֵּן בָּזֶה מַחְלוֹקֶת הָרַמְבַּ"ם עִם הָרַאֲבַ"ד, שֶׁרַמְבַּ"ם כָּתַב [הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת רֵישׁ פֶּרֶק בּ]: "וְיוֹצֵק עַל הַיְסוֹד וְהוּא יוֹרֵד לַשִּׁיתִּין", וְהִשִּׂיגוֹ הָרַאֲבַ"ד וְאָמַר שֶׁלֹּא הָיָה יוֹצֵק אֶלָּא בְּסַפָּל, וְהַכֶּסֶף

מִשְׁנָה נִדְחֶקֶת לְיַישֵׁב דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם בְּדוֹחֲקִים. וּבֶאֱמֶת לְפִי מַה שֶׁכָּתוּב בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם נְכוֹחִים מְאֹד".

וְשָׁם עַמּוּד תקלג הַגְּהָה: "הַגַּם שֶׁבְּמָקוֹם אַחֵר נָחֳלְקוּ חֲזַ"ל, וְדֵיעָה יֵשׁ שֶׁאֵינָם מַגִּיעִים לַתְּהוֹם, כָּאן יִתְבָּאֵר עַל פִּי הַדֵּיעָה שֶׁהַשִּׁיתִּין מַגִּיעִין לַתְּהוֹם, שֶׁכָּךְ הֲלָכָה רְוִוחַת בְּיִשְׂרָאֵל".

בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר שְׁלַח עַמּוּד א' קִפּוּד: "וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּעִיקַּר עִנְיַן מִצְוַת הַנְּסָכִים, שֶׁמְּבוֹאָר בְּרַמְבַּ"ם שֶׁהָיוּ מְנַסְּכִים הַיַּיִן עַל גַּבֵּי הַשִּׁיתִּין וְיוֹרֵד הַיַּיִן דֶּרֶךְ הַשִּׁיתִּין לְעִמְקֵי הַתְּהוֹם דַּוְקָא, וְזֶה כָּל עִיקַּר נִיסּוּךְ הַיַּיִן – לְהַמְשִׁיךְ הַיַּיִן הַזֶּה אֶל **הַתְּהוֹם** דַּוְקָא" עַיֵּן שָׁם.

5) (עַל פִּי יְחֶזְקֵאל ח, יא: "וְעֶתֶר עֲנַן הַקְּטֹרֶת עֹלֶה". וּבִמְצוּדַּת צִיּוֹן שָׁם: "**וְעֶתֶר** – עִנְיַן רִבּוּי, כְּמוֹ (יִרְמְיָה לג): "עֶתֶרֶת שָׁלוֹם". **עָנָן** – עָשָׁן").

6) וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עוֹד מִזֶּה – סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּקְהֵל מֹשֶׁה" (תּוֹרָה אוֹר פח, ד).

7) (עַל פִּי שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא: "בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ").

וּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת[8]: **פְּנִימִית** הוּא בְּחִינַת **קַבָּלַת** שִׁפְעוֹ וְחִיּוּתוֹ וּדְבֵיקוּתוֹ בְּעִילָּתוֹ. **וְחִיצוֹנִיּוּת** הוּא בְּחִינַת **הַשְׁפָּעָה** לְזוּלָתוֹ. כִּי "אֵין[9] לְךָ עֵשֶׂב כו' שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל כו'"[10].

וְהִנֵּה בְּכָל פְּרִי אוֹ עֵשֶׂב אוֹ תְּבוּאָה יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת: **טַעַם הַפְּרִי**, שֶׁהוּא בְּחִינַת רוּחָנִי; **וְעֶצֶם מַמְּשׁוּת הַפְּרִי.**

וַהֲרֵי בִּבְחִינַת **הַטַּעַם** יֵשׁ ב' כֹּחוֹת:

כֹּחַ לְקַבֵּל שִׁפְעוֹ מִן כּוֹכְבֵי מָרוֹם, שֶׁהֵן הַמַּצְמִיחִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרָכָה לג, יד): "מִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ, וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרָחִים"[11]. וְכֵן כָּל כּוֹכָב פִּרְטִי מַצְמִיחַ עֵשֶׂב פְּרָטִי[12];

וְכֹחַ הַהַשְׁפָּעָה לְהַשְׁפִּיעַ שִׁפְעוֹ וְטַעְמוֹ בְּגוּף חוֹמֶר הַפְּרִי. וְכֵן "גָּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ" (קֹהֶלֶת ה, ז).

וְכֵן בִּבְחִינַת הַ"**חַי**":

חִיּוּתוֹ שֶׁהוּא בְּחִינַת פְּנִימִית וְרוּחָנִית – הוּא **דְּבוּק בְּעִילָּתוֹ** שֶׁהוּא בְּחִינַת "פְּנֵי אַרְיֵה", "פְּנֵי שׁוֹר" שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה. וְכַנּוֹדָע, שֶׁ"פְּנֵי אַרְיֵה" הוּא מְקוֹר נֶפֶשׁ הַחַיּוֹת, וּ"פְּנֵי שׁוֹר" הוּא מְקוֹר נֶפֶשׁ הַבְּהֵמוֹת כו';

וְהַחִיּוּת שֶׁמְּחַיֶּה אֶת **גּוּף וּבְשָׂר** הַבְּהֵמָה הוּא בְּחִינַת **חִיצוֹנִיּוּת.**

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּבְחִינַת **נֶפֶשׁ הָאָדָם**: שֹׁרֶשׁ **וּפְנִימִיּוּת הַנֶּפֶשׁ** דְּבוּק בְּעִילָּתוֹ, בְּחִינַת "**פְּנֵי אָדָם**" – **לְקַבֵּל** חִיּוּתוֹ; **וְחִיצוֹנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ** הוּא **הַהַשְׁפָּעָה** שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הַגּוּף[13].

וְכֵן **בַּמַּלְאָכִים** בְּתִיב[14] "**וּמִקַּבְּלִין** דֵּין מִן דֵּין" – שֶׁהַכֹּחַ שֶׁיֵּשׁ בְּמַלְאָךְ לוֹמַר "קָדוֹשׁ" – הוּא מְקַבֵּל מִלְּמַעְלָה. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שָׁם): "כִּי גָבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ שֹׁמֵר, וּגְבוֹהִים עֲלֵיהֶם"; "**וְנוֹתְנִים** – גַּם כֵּן – רְשׁוּת זֶה לָזֶה"[15] – שֶׁהוּא בְּחִינַת הַשְׁפָּעָתוֹ לְמַלְאָךְ אַחֵר זוּלָתוֹ הַמְּקַבֵּל שִׁפְעוֹ מִמֶּנּוּ.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּבְכָלְלוּת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּ"עֵץ חַיִּים"[16] שֶׁכָּל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִילָּה וְעָלוּל הוּא מִבְּחִינַת חִיצוֹנִית כו'.

(רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הוּא שֶׁ"חִיצוֹנִית הָעֶלְיוֹן" נַעֲשֶׂה "פְּנִימִית לַתַּחְתּוֹן", מַה שֶּׁאֵין כֵּן "פְּנִימִית הָעֶלְיוֹן" אֵינוֹ יוֹרֵד לְמַטָּה לַתַּחְתּוֹן.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב מִזֶּה גַּם כֵּן בְּ"אִגֶּרֶת־הַקֹּדֶשׁ" בְּסוֹפוֹ[17] וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

וְעוֹד זֹאת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תִּשָּׂא לג, כג): "וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ" – שֶׁ"פְּנִימִית הָעֶלְיוֹן" אֵינוֹ יָכוֹל לֵירֵד לְמַטָּה, רַק חִיצוֹנִיּוּתוֹ וּבְחִינַת "אֲחוֹרַיִּים" שֶׁהוּא "נוֹבְלוֹת חָכְמָה עִילָּאָה"[18]).

הֲרֵי שֶׁבְּכָל הַנִּמְצָאִים יֵשׁ בְּחִינַת **פְּנִימִית**, שֶׁהוּא מִלְּשׁוֹן "**פָּנִים**"[19], שֶׁפֵּירוּשׁוֹ לְשׁוֹן **פּוֹנֶה** – "**כִּי פָנוּ** אֵלַי כו'" (יִרְמְיָה ב, כז), "**אֵל תֵּפֶן** כו'" (קֹרַח טז, טו), שֶׁהוּא בְּחִינַת כָּל עִילָּה שֶׁפּוֹנֶה וְדָבוּק בְּעִילָּתוֹ;

וְחִיצוֹנִית הוּא בְּחִינַת **הַשְׁפָּעַת** שִׁפְעוֹ **לַחוּץ**;

וְיֵשׁ בְּחִינָה **מְמוּצַעַת** שֶׁהוּא בִּבְחִינָה **עַצְמִית** – שֶׁמְּחַבֵּר ב' הַכֹּחוֹת הַנַּ"ל.

(יֵשׁ לוֹמַר שֶׁשְּׁלֹשָׁה בְּחִינוֹת אֵלּוּ הֵן: חַבַּ"ד, חַגַ"ת, נֶהֶ"י[20]).

וְאֶפְשָׁר, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן עִנְיָן שֶׁבְּכָל כְּלִי יֵשׁ ג' בְּחִינוֹת – פְּנִימִי, אֶמְצָעִי, חִיצוֹן, שֶׁסִּימְנָם סֵתֶ"ר – **סוֹף**, **תּוֹךְ**, **רֹאשׁ**, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר).

וְג' כֹּחוֹת אֵלּוּ הֵן בְּחִינוֹת **אַבְרָהָם**, **יִצְחָק** וְ**יַעֲקֹב**: כִּי **אַבְרָהָם**, בְּחִינַת **חֶסֶד**[21] וּמַיִם שֶׁיּוֹרְדִים מִלְּמַעְלָה – הוּא בְּחִינַת כֹּחַ הַהַשְׁפָּעָה. **וְיִצְחָק** – בְּחִינַת **אֵשׁ** שֶׁטִּבְעוֹ לַעֲלוֹת[22]. **וְיַעֲקֹב** הוּא בְּחִינַת "**בְּרִיחַ הַתִּיכוֹן**" (תְּרוּמָה כו, כח) שֶׁמַּבְרִיחַ וּמְחַבֵּר ב' הַכֹּחוֹת כְּאֶחָד[23].

---

8) (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה יֵשֶׁב (בְּרֵאשִׁית כְּרֶךְ ה) עַמּוּד תתקב, א – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּבְגַפָּן" סָעִיף א).

9) (רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה י, ו. זֹהַר חֵלֶק א רנא, א. וְעוֹד).

10) (בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בְּמִדְבָּר שָׁם עַמּוּד א'קצ מְבָאֵר: "כִּי גַּם שֶׁהָעֵשֶׂב צְמִיחָתוֹ בְּכֹחַ הַמַּצְמִיחַ שֶׁבָּאָרֶץ, וְכֵן הַתְּבוּאוֹת וְהַפֵּירוֹת וּכְהֵאי גַּוְונָא, הַיְינוּ רַק גִּידּוּל גַּשְׁמִי, חוֹמֶר שֶׁבָּהֶם שֶׁהוּא עֶצֶם מַמְּשׁוּת הָעֵשֶׂב וְהַפְּרִי בִּלְבַד, אֲבָל בְּחִינַת רוּחָנִיּוּתָם נִשְׁפַּע וְנִמְשָׁךְ מִן הַמַּזָּל רוּחָנִי" עַיֵּן שָׁם וּבְאִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כ).

11) ("מֶגֶד" – לְשׁוֹן מַעֲדָנִים וּמֶתֶק. רַמְבַּ"ן. "וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ" – שֶׁהָיְתָה אַרְצוֹ פְּתוּחָה לַחַמָּה וּמְמַתֶּקֶת אֶת הַפֵּירוֹת. "גֶּרֶשׁ יְרָחִים" – יֵשׁ פֵּירוֹת שֶׁהַלְּבָנָה מְבַשֵּׁלְתָּן". רַשִׁ"י).

12) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב קעא, ב. אוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת עַמּוּד לג).

13) (בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי שָׁם מְבֹאָר גַּם בְּדוֹמֵם: "וְכֵן בְּחֶלְקֵי הַדּוֹמֵם כַּאֲבָנִים וְעָפָר וּמֵינֵי מִתְכּוֹת יֵשׁ בָּהֶם בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת, חוֹמֶר וְצוּרָה. וּפְנִימִיּוּת שֶׁלָּהֶם מְקַבֵּל מִלְּמַעְלָה שֶׁהֵן בְּחִינַת הַמַּזָּלוֹת (כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ "גָּדָא דְּדָר" כו' [חוּלִין מ, א] וְכֵן יֵשׁ מַזָּלוֹת שֶׁמַּאִירִים בַּדּוֹמֵם הָאֶבֶן, וּרְאִיָּה מִמַּה שֶׁנִּפְסַק לְפָעָמִים מְציאוּת הַדּוֹמֵם מִפְּנֵי הָעֲדַר אוֹר הַמַּזָּל שֶׁלּוֹ כו'" עַיֵּן שָׁם).

14) (תִּרְגּוּם "יְשַׁעְיָה ו, ג): "וְקָרָא זֶה אֶל זֶה").

15) (בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר": "וְנוֹתְנִים בְּאַהֲבָה רְשׁוּת זֶה לָזֶה").

16) (רְאֵה לְקַמָּן רֵישׁ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה": הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִילָּה וְעָלוּל הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן הַפַּרְדֵּס, הוּא עִנְיַן הְעֻגּוּלִים שֶׁבַּעֵץ חַיִּים. וּרְאֵה סוֹף שַׁעַר אָנְ"ך פֶּרֶק י. וּבְשַׁעַר אַבָּא וְאִימָא סוֹף פֶּרֶק ט. וְשָׁם רֵישׁ פֶּרֶק ו. שַׁעַר הַמּוֹחִין רֵישׁ פֶּרֶק ה ו. שַׁעַר פְּרָצוּפֵי זו"ן סוֹף פֶּרֶק ד. שַׁעַר פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת דְּרוּשׁ ג. ח. הַקְדָּמָה לְשַׁעַר צִיּוּר עוֹלְמוֹת אַבִי"עַ. וּרְאֵה שַׁעַר י"ד פֶּרֶק ט).

17) (קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן סִימָן ד, דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בִּפְרִי עֵץ חַיִּים", דַּף קנז, א).

18) וְעַיֵּן מִזֶּה גַּם כֵּן בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁשִּׁים הֵמָּה מְלָכוֹת כו'" (לִקּוּטֵי שִׁיר הַשִּׁירִים לט, ד).

19) (וְעַיֵּן בַּזֹּהַר אֱמוֹר, צ"ג, ב', עַל פָּסוּק "בַּקְּשׁוּ פָנָי").

20) וְעַיֵּן בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר כ"ו פֶּרֶק א'.

21) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית מז, ב. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן עַל הַתּוֹרָה חֵלֶק ב עַמּוּד תקפ וּבַנִּסְמָן בַּמַּרְאֵי מְקוֹמוֹת לְשָׁם. מַאֲמָרֵי אַדְמוּר הָאֶמְצָעִי קוּנְטְרֵסִים עַמּוּד ד. וְשָׁם נִסְמָן).

22) (רְאֵה פַּרְדֵּס שַׁעַר הַכִּינּוּיִים (שַׁעַר כג) פֶּרֶק ד. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן שֶׁבְּהֶעְרָה הַקּוֹדֶמֶת. תּוֹרַת חַיִּים בְּרֵאשִׁית עַמּוּד קמז ג, ד).

23) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב בְּשַׁלַּח נא, ב. תְּרוּמָה קעה, ב. ח"ג בְּלָק קפו, סוֹף עַמּוּד א. זֹהַר בַּהַקְדָּמָה א, ב. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקס"ה חֵלֶק ב עַמּוּד תשלט;

וְזֶהוּ עִנְיָן "**וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ**" (תְּהִלִּים קד, טו) – **פֵּירוּשׁ**: שֶׁהַיַּיִן הוּא מְעוֹרֵר גִּילוּי פְּנִימִית הַנֶּפֶשׁ מִן הַהֶעְלֵם לַגִּילּוּי. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַיַּיִן טָמוּן וְנֶעְלָם בַּעֲנָבָיו וְיוֹצֵא מִן הַהֶעְלֵם, עַל כֵּן טִבְעוֹ לְעוֹרֵר גִּילּוּי הַהֶעְלֵם.

וְכָל הַשּׁוֹתֶה יַיִן פָּנָיו מַאֲדִימוֹת – שֶׁהוּא גִּילּוּי הַהֶעְלֵם. וְהַיְינוּ, כִּי הַנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית מְלוּבֶּשֶׁת הִיא בַּדָּם, וְהַיַּיִן מְעוֹרֵר הִתְגַּלּוּת "פְּנִימִית הַדָּם", וּמִמֵּילָא מִתְגַּלֶּה גַּם כֵּן "פְּנִימִית הַנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית" הַמְלוּבֶּשֶׁת בְּ"פְנִימִית הַדָּם". אַף אִם שׁוֹתֶה יוֹתֵר מִדַּאי גּוֹבֵר עָלָיו הַשֵּׁינָה, שֶׁהוּא מֵחֲמַת רִיבּוּי גִּילּוּי הַהֶעְלֵם אֵין הַכֹּלִי יָכוֹל לְקַבֵּל רוֹב אוֹר – גִּילּוּי פְּנִימִית. :

ב. וּמֵעַתָּה נָבֹא לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁהַקָּרְבָּנוֹת נִקְרָאִים לֶחֶם וּמַאֲכָל[24]:

כִּי הִנֵּה פְּעוּלַּת הַמַּאֲכָל – לְחַבֵּר חַיּוּת הַנֶּפֶשׁ עִם הַגּוּף. וַהֲגַם שֶׁבְּכֹחַ הַנֶּפֶשׁ עַצְמוֹ יֵשׁ כֹּחַ הַהִתְפַּשְּׁטוּת לְהַחֲיוֹת הַגּוּף, אַךְ אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ פּוֹעֵל פְּעוּלָּתוֹ אֶלָּא עַל יְדֵי הַלֶּחֶם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קד, טו): "וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד" וּכְתִיב (וַיִּקְרָא יח, ה): "וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם"[25] – **פֵּירוּשׁ**: שֶׁהַלֶּחֶם סוֹעֵד וּמַעֲלֶה אֶת הַלֵּב לְקַבֵּל הַחַיּוּת מִן הַמּוֹחַ (כִּי סָעַד הוּא עִנְיָן סְמַךְ שֶׁלֹּא יִפּוֹל, כְּמוֹ "לְהָכִין אֹתָהּ וּלְסַעֲדָהּ" (בְּיֶשַׁעְיָה סִימָן ט'ו, ו)), דְּהַיְינוּ שֶׁ"לֹא תָמוּט" (יְשַׁעְיָה נד, י));

וְהַיְינוּ אַחַר שֶׁיִּתְבָּרֵר הַמַּאֲכָל בָּאִצְטוֹמְכָא, שֶׁהַפְּסוֹלֶת וְחִיצוֹנִית שֶׁבַּמַּאֲכָל נִדְחֶה לַחוּץ וְהוֹלֵךְ דֶּרֶךְ הַקְּרָבַיִם לַחוּץ, וְהַמּוּבְחָר שֶׁבּוֹ עוֹלֶה לַלֵּב וְלַמּוֹחַ, וְאָז יוֹרֵד חַיּוּת מִן הַמּוֹחַ לַלֵּב וּלְכָל הָאֵבָרִים.

כָּךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל זֶה יוּבָן לְמַעְלָה:

דְּהִנֵּה כְּתִיב (נְחֶמְיָה ט, ו): "**וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כּוּלָּם**",

שֶׁחַיּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת הוּא עַל דֶּרֶךְ דּוּגְמָא חַיּוּת הַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּחִינַת פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית כַּנַּ"ל, וְהַחִיבּוּר הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת "לֶחֶם" (וְעַיֵּן בְּסָמוּךְ), וְהוּא עִנְיָן הַקָּרְבָּנוֹת.

וְהַמַּאֲכָל צָרִיךְ לְהִתְבָּרֵר תְּחִלָּה, וְהוּא עִנְיָן מַה שֶׁכָּתוּב: "וְכָל קָרְבַּי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ" (תְּהִלִּים קג, א), "הָמוּ מֵעַי לוֹ כו'" (יִרְמְיָה לא, יט). שֶׁיֵּשׁ מַלְאָכִים שֶׁהֵם בְּחִינַת **עֵינַיִם** – "עֵינֵי ה'", וְיֵשׁ בִּבְחִינַת **אָזְנַיִם**[26], וְיֵשׁ בִּבְחִינַת **קְרָבַיִם**[27] שֶׁהֵם הַמְבָרְרִים כו' שֶׁהַפְּסוֹלֶת נִדְחֶה לַחוּץ, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַשִּׁפְעָה חִיצוֹנִית, שֶׁיּוֹרֵד בְּרִיבּוּי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַד שֶׁמַּצְמִיחַ כָּל חָצִיר וּתְבוּאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ כו'".

וְהַמּוּבְחָר עוֹלֶה לַלֵּב, שֶׁהוּא בְּחִינַת "בִּסֵּא הַכָּבוֹד", שֶׁהוּא רִבּוֹא רְבָבוֹת – מַחֲנֵה מִיכָאֵל בְּאַהֲבָה וּמַחֲנֵה גַּבְרִיאֵל בְּיִרְאָה; אֲשֶׁר בִּכְלָלָם נִקְרָא "לֵב" – שֶׁעַל יְדֵי הַקָּרְבָּנוֹת "מִן הַבָּקָר", "מִן הַצֹּאן" (וַיִּקְרָא א, ב) סוֹעֵד הַ"לֵּב הָעֶלְיוֹן" לִהְיוֹת עוֹלֶה לְקַבֵּל חַיּוּת מִן הַמּוֹחַ "רֵיחַ נִיחוֹחַ לַהֲוָיָ"ה" (וַיִּקְרָא א, ט). וְהַיְינוּ שֶׁבְּחִינַת הַבְּהֵמָה עוֹלָה בִּבְחִינַת "פְּנֵי שׁוֹר", וּכְתִיב[28]: "וְהַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא כו'".

(וְזֶהוּ "**וּבְיוֹם שִׂמְחַת לִבּוֹ**" (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא) – זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ"[29]: כִּי עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָמְרוּ רַז"ל[30]: "**מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ**" (בְּשַׁלַּח טו, יז) – "**מְכִוָּון נֶגֶד "שִׁבְתְּךָ**" – זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁלְּמַעְלָה". וְהוּא בְּחִינַת "בִּסֵּא הַכָּבוֹד"[31], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר כִּסֵּא הַכָּבוֹד.

וְעַיֵּן בַּזֹּהַר חֵלֶק ג', שְׁלַח, קס"א, ב': "דְּאִקְרֵי קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים כו', וְתַמָּן הוּא לִבָּא שָׁרְיָא כו'". וְעַל יְדֵי הַקָּרְבָּן נַעֲשֶׂה הַהַעֲלָאָה לְקַבֵּל מִבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה וּמִלְּמַעְלָה מַעְלָה[32]).

תתקכא. אוֹר הַתּוֹרָה וְיִחֵי חֵלֶק ב שפה, ב).

24) (רְאֵה לְעֵיל כט, א).

25) עַיֵּן בְּפֵירוּשׁ רַשׁ"י. וְשָׁם: "בַּתּוֹרָה בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים מָצִינוּ דִּפּוּקָא סְעֻדָּתָא דְּלִבָּא: בַּתּוֹרָה: **וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם**; בַּנְּבִיאִים (שׁוֹפְטִים יט, ה): **סְעָד לִבֵּךְ פַּת לֶחֶם**; בַּכְּתוּבִים (תְּהִלִּים קד, טו): **וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד**".

26) (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ע קלא, א: "וְכַמָּה מַלְאָכִין . . דְּאִינּוּן "עֵינֵי ה'" [תְּהִלִּים לד, טז. וְעוֹד]. . וְכַמָּה מַלְאָכִין דְּאִתְקְרִיאוּ "אָזְנֵי ה'").

27) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג רלד, ב. יָהֵל אוֹר עַמּוּד שפב)

28) (שְׁמוֹת רַבָּה סוֹף פָּרָשָׁה כג. בַּמִּדְבָּר רַבָּה, נָשֹׂא רֵישׁ פָּרָשָׁה יד. פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סוֹף פֶּרֶק ד).

29) (תַּעֲנִית כו, ב).

30) (שִׁיר הַשִּׁירִים רַבָּה ד, ד, ו. הוּבָא בְּמִדְרַשׁ לָקַח טוֹב עַל הַפָּסוּק).

31) (תַּנְחוּמָא וַיַּקְהֵל ז).

32) וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לַבַּבְתִּנִי אֲחֹתִי" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים כח, ג).

[נוֹסַח אַחֵר מְהַהַגָּהָה נִמְצָא בְּגוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ וְנִדְפַּס בַּהוֹסָפוֹת לְהָעֵרוֹת וְציּוּנִים:

הִנֵּה מַה שֶׁ"בִּסֵּא הַכָּבוֹד" נִקְרָא **לֵב**, מִתְבָּאֵר מִמַּה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר שְׁלַח: "קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים כו' וְתַמָּן הוּא **לִבָּא** כו'". וְכָךְ בַּמִּשְׁנָה שִׁלְהֵי תַּעֲנִית: "וּבְיוֹם שִׂמְחַת **לִבּוֹ** – זֶה בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ". וְהַיְינוּ הַשְּׂרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּהֵיכַל קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים.

וּמְבוֹאָר בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר כִּסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁהֵיכַל קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים הוּא כֶּתֶר חַב"ד דִּבְרִיאָה, וְנִקְרָא "ד' רַגְלִין דְּכִסֵּא הַכָּבוֹד" וְכִסֵּא הַכָּבוֹד עַצְמוֹ, שֶׁהֵם תִּפְאֶרֶת נֶצַח הוֹד יְסוֹד דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ, וּבְתוֹכָם אוֹרוֹת הַמִּתְנוֹצְצִים כו' הַמְלוּבָּשִׁים בְּהֵיכַל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים דִּבְרִיאָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא "לִבָּא". וְעַל יְדֵי הַקָּרְבָּן שֶׁנִּקְרָא "לֶחֶם", שֶׁסּוֹעֵד הַלֵּב וּמַגְבִּיהוֹ, הַיְינוּ עֲלִיַּת הֵיכַל קֹדֶשׁ קָדָשִׁים וּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת הַמְלוּבָּשֶׁת בּוֹ לְקַבֵּל מִבְּחִינַת מוֹחָא עִילָּאָה, הַיְינוּ מִבְּחִינַת חָכְמָה עִילָּאָה וּלְמַעְלָה מַעְלָה כו'. עַיֵּן זֹהַר שְׁלַח שָׁם וּמִקְּדַשׁ מֶלֶךְ. וְזֶהוּ "וְהַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא כו'].

וְזֶהוּ עִנְיַן מַעֲשֵׂה **הַקָּרְבָּנוֹת** – בְּחִינַת הַעֲלָאָה וּבְחִינַת מַאֲכָל לְחַבֵּר הִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת לְהַחֲיוֹת כָּל הָעוֹלְמוֹת בְּבְחִינַת "וְאַתָּה מְחַיֶּה כו'".

וּבְחִינַת **הַנְּסָכִים** הוּא בְּחִינַת הַמְשָׁכוֹת וְגִילוּי בְּחִינַת פְּנִימִית, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (נְשֹׂא ו, כה): "יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ כו'". "נֶסֶךְ שֵׁכָר לַהֲוָיָ"ה" (פִּנְחָס כח, ז) – בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין". וְזֶהוּ יַיִן "הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים כו'"[33] – בְּחִינַת הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה.

(הִנֵּה הַחִילּוּק בֵּין הַזֶּבַח לְנְסָכִים לְכְאוֹרָה הוּא ב' דְּבָרִים:

הָא': כִּי הַזֶּבַח הוּא הַעֲלָאָה, וְהַלֶּחֶם שֶׁסּוֹעֵד הַלֵּב הַיְינוּ גַּם כֵּן שֶׁמַּגְבִּיהוֹ שֶׁיְּקַבֵּל הַחַיּוּת מֵהַמּוֹחַ.

הַב': כִּי עַל יְדֵי הַלֶּחֶם הוּא כְּלָלוּת הִתְחַבְּרוּת הַנְּשָׁמָה בַּגּוּף. שֶׁלּוּלֵי הַלֶּחֶם הָיָה הַנְּשָׁמָה מִסְתַּלֶּקֶת מִן הַגּוּף עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְלֹא הָיָה נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה אֲפִילּוּ חִיצוֹנִיּוֹת הַחַיּוּת מֵהַנֶּפֶשׁ בַּגּוּף, וְעַל יְדֵי הַלֶּחֶם הוּא הִתְחַבְּרוּת וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת מֵהַנְּשָׁמָה בְּגוּף. אַךְ עִם כָּל זֶה, פְּנִימִית הַחַיּוּת הוּא עֲדַיִין בִּבְחִינַת הֶעְלֵם בְּתוֹךְ הַגּוּף, וְהַהִתְגַּלּוּת הִיא רַק בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, וְהַיַּיִן מְשַׂמֵּחַ וּמַמְשִׁיךְ גִּילּוּי הַפְּנִימִית כו'.

וְכָךְ הַנִּמְשָׁל לְמַעְלָה: עִם הֱיוֹת שֶׁעַל יְדֵי הַקָּרְבָּן נַעֲשָׂה "וְהַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא", הַעֲלָאַת בְּחִינַת "לִיבָּא" הַנִּ"ל לְקַבֵּל מִבְּחִינַת "מוֹחָא", וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת "וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת **כּוּלָּם**", שֶׁמֵּהַלֵּב יוֹצֵא הַחַיּוּת לְכָל הָאֵבָרִים – עִם כָּל זֶה, פְּנִימִית הַחַיּוּת הוּא עֲדַיִין בִּבְחִינַת הֶעְלֵם, וְהַגִּילּוּי הוּא רַק בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, וְלִהְיוֹת גִּילּוּי הַפְּנִימִית מַמָּשׁ, זֶהוּ עַל יְדֵי הַנְּסָכִים שֶׁהֵן בְּחִינַת הַמְשָׁכָה וְגַם גִּילּוּי הַפְּנִימִית כו'.

אַךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר עוֹד, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ"עֵץ חַיִּים" שַׁעַר ל"ט, דְּרוּשׁ ה':

וְלִפְעָמִים הַתַּחְתּוֹן עוֹלֶה גַּם כֵּן ב' בְּחִינוֹת. כִּי לוֹקֵחַ גַּם פְּנִימִית שֶׁל הָעֶלְיוֹן וְאָז הוּא מַמָּשׁ כְּמוֹהוּ כו', עַיֵּין שָׁם.

וּמַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה בְּשֵׁם הָ"עֵץ חַיִּים" שֶׁ"פְּנִימִית הָעֶלְיוֹן אֵינוֹ יוֹרֵד לְמַטָּה לַתַּחְתּוֹן" – "אֵינוֹ יוֹרֵד" דַּוְוקָא, אֲבָל בִּבְחִינַת עֲלִיַּית הַתַּחְתּוֹן, לִפְעָמִים עוֹלֶה כָּל כַּךְ עַד שֶׁלּוֹקֵחַ גַּם "פְּנִימִית הָעֶלְיוֹן" כו'[34]. וְאִם כֵּן, לְפִי זֶה אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁגַּם עַל יְדֵי הַזֶּבַח וְהַהַעֲלָאָה, שֶׁהוּא עִנְיַן "וְהַחַיּוֹת נוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא", יוּכַל לִהְיוֹת גַּם כֵּן הָעֲלִיָּה כָּל כַּךְ לִפְעָמִים, עַד שֶׁלּוֹקֵחַ גַּם "פְּנִימִית הָעֶלְיוֹן". אַךְ עִם כָּל זֶה הוּא רַק דֶּרֶךְ עֲלִיָּיה מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה, אֲבָל לִהְיוֹת גִּילּוּי פְּנִימִית הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה מַמָּשׁ – זֶהוּ עַל יְדֵי הַנְּסָכִים.

וְזֶהוּ עִנְיַן יַיִן "הַמְשַׂמֵּחַ **אֱלֹקִים**", שֶׁמְּשַׂמֵּחַ אֶת הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר הַנִּמְשָׁךְ מִשָּׁם אֱלֹקִים שֶׁלֹּא יַעֲלִים וְיַסְתִּיר, שֶׁיִּהְיֶה גִּילּוּי הַפְּנִימִית לְמַטָּה[35]).

וְלָכֵן לְכָל קָרְבָּן הָיָה נְסָכִים, כִּי עִיקַּר הַהַעֲלָאָה הוּא בִּשְׁבִיל הַהַמְשָׁכָה שֶׁאַחַר כָּךְ. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת־שְׁמַע בְּלֹא תְּפִילִּין כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה וְזֶבַח בְּלֹא נְסָכִים – **שֶׁאֵין קָרְבָּנוֹ כְּלוּם**" – שֶׁלֹּא הִמְשִׁיךְ כְּלוּם בְּלֹא מִנְחָה וּנְסָכִים[36].

וְעִנְיַן מִנְחָה וּנְסָכִים הוּא בְּחִינַת הַמְשָׁכַת **חַבַּ"ד** לְמַטָּה כו':

כִּי שֶׁמֶן הוּא בְּחִינַת **חָכְמָה**[37]; "שֶׁמֶן שֶׁצָּף עַל גַּבֵּי יַיִן"[38]. וְגַם, שֶׁהֵרֵי מִכָּל דָּבָר מוֹצִיאִין שֶׁמֶן[39] וַאֲפִילּוּ מֵאֲבָנִים (וְהוּא הַנִּקְרָא "אָלִים")[40]. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁ"כּוּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ כו'" (תְּהִלִּים קד, כד), עַל כֵּן נִמְצָא בְּכָל דָּבָר בְּחִינַת שֶׁמֶן שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה;

וְהַ**סּוֹלֶת** שֶׁבַּמִּנְחוֹת הוּא בְּחִינַת **דַּעַת** – כְּמַאֲמַר רַז"ל: "אֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת כו'"[41], וְכֵן אָמְרוּ "עֵץ הַדַּעַת – חִטָּה הָיְתָה"[42];

וְהַ**נְּסָכִים**, שֶׁהֵם **יַיִן** – הוּא בְּחִינַת **בִּינָה**;

הֲרֵי שֶׁמִּנְחוֹת וּנְסָכִים הוּא בְּחִינַת הַמְשָׁכַת חַבַּ"ד לְמַטָּה, וּבְלַעְדָּן לֹא הִמְשִׁיךְ כְּלוּם לְמַטָּה (וּמְבוֹאָר לְמַעְלָה

---

33) (שׁוֹפְטִים ט, יג: "הֵנָּפֵן הֶחֱדַלְתִּי אֶת תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹקִים").

34) וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל" (רְאֵה לִקּוּטֵי שִׁבְּת שׁוּבָה סה, א וְאֵילָךְ).

35) (וְעַיֵּין בַּזֹּהַר חֵלֶק א', פָּרָשַׁת נֹחַ, דַּף ע', תְּחִלַּת עַמּוּד ב'. וְעַיֵּין בַּזֹּהַר חֵלֶק ג': וַיִּקְרָא דַּף ד', עַמּוּד א', עַל פָּסוּק "שָׁתוּ וְשִׁכְרוּ דּוֹדִים". וְדַף ז', ב'. וַיְחִי דַּף רמ"ח, א'. (רְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר חֵלֶק ג עַמּוּד רכד. אוֹר הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית בְּרֵךְ ה דַּף תתקה, א)).

36) (וְלִכְאוֹרָה מִגְּמָרָא זוֹ יֵשׁ קְצָת קוּשְׁיָא עַל הָרַמְבַּ"ם וְהָרַב עוֹבַדְיָה בַּרְטְנוּרָא, שֶׁכָּתְבוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת פֶּרֶק ד' דְּמְנָחוֹת, מִשְׁנָה ב', דְּאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: "אִם הָיָה לָהֶם פָּרִים מְרוּבִּים וְלֹא הָיָה לָהֶם נְסָכִים, יְבִיאוּ פַּר אֶחָד וּנְסָכָיו, וְאַל יַקְרִיבוּ כוּלָּן בְּלֹא נְסָכִים". מִידוּ לְפִי מַה שֶּׁכָּתַב בְּסֵפֶר "רְשָׁב הַכֹּהֵן" [בְּסִפְרוֹ 'שְׁאֵלַת הַכֹּהֲנִים תּוֹרָה' עַל סֵדֶר קְדֹשִׁים] בִּמְנָחוֹת שָׁם, יִתְיַישֵּׁב זֶה. וְעַיֵּין שָׁם שֶׁדָּחָה דִּבְרֵי הַ"תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב").

37) (רְאֵה מְאוֹרֵי אוֹר אוֹת ש, סָעִיף מח).

38) (לְשׁוֹן הַשֵּׁ"ס שַׁבָּת ה, ב. וְעוֹד).

39) (רְאֵה גַּם תּוֹרָה אוֹר מִקֵּץ לט, א. תְּצַוֶּה קי, ד. מַאֲמָרֵי אַדְמוּר הַזָּקֵן עַל הַתּוֹרָה עַמּוּד שנב. עַל מַאֲמָרֵי רַז"ל עַמּוּד רלד. אוֹר הַתּוֹרָה וְאֶתְחַנַּן עַמּוּד שמב. וְעוֹד).

40) (בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן תקע"א: "בֵּל"א [בְּלָשׁוֹן אִידִישׁ] – אָלוּם").

41) (בְּרָכוֹת מ, סוֹף עַמּוּד א: "אֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרוֹת **אַבָּא** עַד שֶׁיִּטְעוֹם טַעַם דָּגָן").

42) (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה טו, ח).

דְּחַבַּ"ד הַיְינוּ בְּחִינַת פְּנִימִית, וְאִם כֵּן, הַמִּשְׁכַּת חַבַּ"ד לְמַטָּה זֶהוּ עִנְיַן **גִּלּוּי הַפְּנִימִית** לְמַטָּה)[43].

וְכָךְ עִנְיַן "**קְרִיאַת־שְׁמַע בְּלֹא תְּפִילִּין**": כִּי קְרִיאַת־שְׁמַע הוּא הִתְבּוֹנְנוּת בַּ"הַוְיָ"ה אֶחָד", כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּבְחִינַת הַעֲלָאָה; וּ**תְפִילִּין** – הַמִּשְׁכַּת "אֶחָד" עַל הַקְּלִפָּ"ן גַּשְׁמִי; וּ"**בְּלֹא תְּפִילִּין**" – שֶׁלֹּא הִמְשִׁיךְ כְּלוּם, כִּי אִם הַהַעֲלָאָה – "כְּאִלּוּ הִקְרִיב עוֹלָה בְּלֹא מִנְחָה כו'". וְדַי לַמֵּבִין.

וְעִנְיַן **הַנִּיסּוּךְ שֶׁהָיוּ מְנַסְּכִין בַּשִּׁיתִּין וְיוֹרֵד לַתְּהוֹם** – הוּא עַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית א, ו): "יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם כו'" – בֵּין "מַיִם עֶלְיוֹנִים" לְ"מַיִם תַּחְתּוֹנִים" כו'. שֶׁ"תְּחִלָּה הָיוּ מַיִם בְּמַיִם"[44] – שֶׁהָיוּ בְּחִינַת מַיִם רוּחָנִיִּים וְלֹא גַּשְׁמִיִּים[45], שֶׁהֲרֵי כְּתִיב (שָׁם, ב): "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם"[46], אֶלָּא בְּחִינַת מַיִם רוּחָנִיִּים שֶׁהוּא בְּחִינַת חָכְמָה[47]. וְכַנּוֹדָע בְּעִנְיַן "אוֹר, מַיִם, רָקִיעַ"[48]. וְכֵן הַמַּיִם אֵין לָהֶם גָּוָון כְּלָל כו'; וּ"מִקְוֶה מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים כו'"[49].

וּבְיוֹם שֵׁנִי שֶׁהִבְדִּיל "בֵּין מַיִם לָמָיִם", אָז "מַיִם עֶלְיוֹנִים" נַעֲשׂוּ רוּחָנִיִּים יוֹתֵר מִשֶּׁהָיוּ קוֹדֶם הַהַבְדָּלָה, וּ"מַיִם תַּחְתּוֹנִים" נִתְגַּשְּׁמוּ לִהְיוֹת מַיִם גַּשְׁמִיִּים.

כְּמְשַׁל חָבִית שֶׁל יַיִן, כְּשֶׁהִיא מְעוֹרֶבֶת עִם הַשְּׁמָרִים – אֵין הַיַּיִן צָלוּל וְהַשְּׁמָרִים אֵינָם גַּסִּים כָּל כָּךְ; אֲבָל כְּשֶׁהַשְּׁמָרִים נוֹפְלִים לְמַטָּה, אָז הַיַּיִן נַעֲשָׂה צָלוּל וְהַשְּׁמָרִים נַעֲשִׂים גַּסִּים מְאֹד – כָּךְ קוֹדֶם הַהַבְדָּלָה הָיוּ "מַיִם בְּמַיִם", וְאַחַר הַהַבְדָּלָה – "מַיִם הָעֶלְיוֹנִים" **נִתְעַלּוּ** בְּרוּחָנִיִּים, וּ"מַיִם הַתַּחְתּוֹנִים" **נִתְגַּשְּׁמוּ**.

וּבְיוֹם הַג' נֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית א, ט): "יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד" – הוּא הַתְּהוֹם – שֶׁנִּתְרַחֲקוּ עוֹד יוֹתֵר, כְּמַאֲמָרָם[50]: "**גָּעַר** בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא", שֶׁהוּא בְּחִינַת גְּבוּרוֹת וְדִינִים יוֹתֵר, וּצְרִיכִים בֵּירוּר. וְהוּא עַל יְדֵי נְבִיעָתָן מִתַּחַת לָאָרֶץ מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה – מִתְמַתְּקִין[51], וְכֵן לְנִדָּה וְזָבָה – "טָהֲרָתָן **בְּמַיִם חַיִּים**" דַּוְקָא[52], וְכֵן אָמְרוּ רַז"ל[53]: "מַעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא"[54].

וְזֶהוּ עִנְיַן הַנְּסָכִים שֶׁהָיוּ מְנַסְּכִים יַיִן וְיוֹרֵד לַתְּהוֹם – פֵּירוּשׁ: שֶׁעַל יְדֵי גִּילּוּי בְּחִינַת פְּנִימִית יוֹרֵד הַהַמְשָׁכָה גַּם לְמַטָּה מַטָּה וְנוֹתֵן בָּהֶם כֹּחַ לִהְיוֹת יְכוֹלִים גַּם הֵם לַעֲלוֹת בַּקֹּדֶשׁ. וְזֶהוּ "בַּקֹּדֶשׁ, הַסֵּךְ נֶסֶךְ כו'" (פִּנְחָס כח, ז). וְהַנִּיסּוּךְ הוּא **בְּיַיִן** דַּוְקָא – לְפִי שֶׁאֵין הַגְּבוּרוֹת נִמְתָּקוֹת אֶלָּא בְּשָׁרְשָׁן[55], שֶׁהוּא בְּחִינַת "בִּינָה" דְּ"מִינָהּ דִּינִין מִתְעָרִין כו'"[56].

וְהַטַּעַם שֵׁשׁ חִילּוּק בַּנְּסָכִים בֵּין פָּר לְאַיִל כו', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שָׁם, יד): "**חֲצִי הַהִין** יִהְיֶה **לַפָּר**, וּ**שְׁלִישִׁית הַהִין לָאַיִל** כו'". הַיְינוּ לְפִי שֶׁהַהַמְשָׁכָה הוּא לְפִי עֵרֶךְ הַהַעֲלָאָה. שֶׁהַעֲלָאַת הַפָּר הוּא עֲלִיַּית עַצְמִיּוּת "פְּנֵי שׁוֹר" – יוֹרֵד הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה גַּם כֵּן בְּיוֹתֵר רִיבּוּי – "חֲצִי הַהִין", וְיוּכַל לְהַעֲלוֹת יוֹתֵר מַדְרֵגוֹת הַתַּחְתּוֹנִים וְדִינִים הַקָּשִׁים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָאַיִל וְהַכֶּבֶשׂ שֶׁאֵינָן עֶצֶם "פְּנֵי שׁוֹר" – גַּם הַמְשָׁכָתוֹ אֵינוֹ כִּי אִם "שְׁלִישִׁית הַהִין" אוֹ "רְבִיעִית כו'"[57].

---

43) [וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "וּשְׁאַבְתֶּם מַיִם בְּשָׂשׂוֹן" (יְשַׁעְיָה יב, ג) בְּעִנְיַן נִיסּוּךְ הַמַּיִם בַּחַג שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת גִּילּוּי חָכְמָה עִילָּאָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַבִּינָה. וְעַיֵּין בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר כ"ו סוֹף פֶּרֶק א': בִּינָה – בְּרִיאָה, וְחָכְמָה – אֲצִילוּת כו'. – הַגְּהָה בְּגוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ – נִדְפַּס בַּהוֹסָפוֹת לְהֶעָרוֹת וְצִיּוּנִים וּבְאוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח עַמּוּד תקלג]

44) (יְרוּשַׁלְמִי חֲגִיגָה פֶּרֶק ב הֲלָכָה א. בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה ה, ב. וְשָׁם נִסְמָן).

45) (וְעַיֵּין בְּ"אַלְשֵׁיךְ" פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית עַל פָּסוּק (א, ב) "וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ כו'").

46) וְעַיֵּין בְּרַבּוֹת: בְּבְרֵאשִׁית, סוֹף פָּרָשָׁה ב'. וְרֵישׁ פָּרָשַׁת תַּזְרִיעַ (רְאֵה גַּם לְקַמָּן שְׁמִינִי עֲצֶרֶת פו, ג).

47) ("עַל דֶּרֶךְ דּוּגְמָא, בְּמוֹחַ הַחָכְמָה יֵשׁ בְּחִינַת מַיִם שֶׁהוּא בְּחִינַת הַלַּחְלוּחִית הָרוּחָנִיּוּת שֶׁשָּׁם מִתְפַּשֵּׁט אוֹר הַשֵּׂכֶל מֵאֵין לֵיׁשׁ כו', וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁמּוֹחַ הַחָכְמָה הוּא קַר וְלַח, וְהוּא הַמַּצְמִיחַ וּמוֹלִיד שְׂכָלִיִּים, וְכָל שֶׁהוּא לַח יוֹתֵר – יוֹתֵר יִהְיֶה בַּעַל הַבִּנָּה כו'". – מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר שָׁם עַמּוּד א'רכא עַיֵּין שָׁם. רְאֵה אִמְרֵי בִּינָה שַׁעַר הַקְרִיאַת שְׁמַע סד, ד).

48) (רְאֵה זֹהַר תְּרוּמָה קסז, א וְאֵילָךְ. לְעֵיל תַּזְרִיעַ כב, ד. סִידּוּר עִם דַא"ח ע, א וְאֵילָךְ).

49) (יוֹמָא פה, ב).

50) (רַשִׁ"י שָׁם א, ו).

51) (עַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת תּוֹלְדוֹת עַל פָּסוּק "וַיִּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק". וּבְפָרָשַׁת חֻקַּת עַל פָּסוּק "עֲלִי בְאֵר כו'").

52) (נִדָּה זָבָה טָהֳרָתָן בְּמַיִם חַיִּים דַּוְקָא: **עַל פִּי זֹהַר חֵלֶק ג צז, ב. תִּקּוּנֵי זֹהַר בְּסוֹפוֹ סוֹף תִּקּוּן ה. ר' נַטְרוֹנַאי גָּאוֹן. ר' נְחֶשׁוֹן גָּאוֹן, ר' פַּלְטוֹי גָּאוֹן. רִבּוֹתָיו שֶׁל רַשִׁ"י. סֵפֶר הַפַּרְדֵּס לְרַשִׁ"י. וּרְאֵה יְרוּשַׁלְמִי בְּרָכוֹת פֶּרֶק ג הֲלָכָה ד. שְׁאִילְתּוֹת דְּרַב אַחַאי צוּ. הֲלָכוֹת גְּדוֹלוֹת הִלְכוֹת נִדָּה. שְׁאִילַת יַעֲבֵץ חֵלֶק א סִימָן פח.** – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר בְּהֶעָרוֹת וְצִיּוּנִים. וּרְאֵה בַּאֲרוּכָּה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כג עַמּוּד 205. חֵלֶק כז עַמּוּד 346).

53) (מִקְוָואוֹת א, ז).

54) (וְעַיֵּין עַל פָּסוּק "וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ פָרָה").

55) (רְאֵה פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַשּׁוֹפָר פֶּרֶק א. לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאַרִיז"ל – וַיֵּשֶׁב לט, א. תַּנְיָא פֶּרֶק לא).

56) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א קנא, א. חֵלֶק ג י, סוֹף עַמּוּד ב וְאֵילָךְ. סה, א. עֵץ חַיִּים שַׁעַר יג (שַׁעַר אַרִיךְ אַנְפִּין) פֶּרֶק ח. שַׁעַר יד (שַׁעַר אַבָּא וְאִימָא) פֶּרֶק ב. הַנִּסְמָן בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן עַל הַתּוֹרָה לְעַמּוּד תקעא).

57) (וְעַיֵּין מֵעִנְיַן "**רְבִיעִת הַהִין**": בַּזֹּהַר חֵלֶק ג': פָּרָשַׁת שְׁלַח, קס"ב ב' ("יוֹסֵף רְבִיעָא אִיהוּ כו', עֲלֵיהּ כְּתִיב וְנִסְכּוֹ רְבִיעִית הַהִין". – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח עַמּוּד תקלג. "שֶׁהוּא בְּחִינַת יוֹסֵף" – אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא כָּרֵךְ א עַמּוּד קטז). בָּלָק, דַּף ר"ד, א' עַל פָּסוּק (כג, י) "וּמִסְפָּר אֶת רוֹבַע יִשְׂרָאֵל" ("נִזְכַּר דִּבְרִית רוֹבַע הוּא מִשִּׁיעוּרָא דְּגוּפָא, הַיְינוּ כִּי יְסוֹד זֶהוּ הַהַשְׁפָּעָה לְהַמְקַבֵּל וְאִי אֶפְשָׁר

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[58]: "וְהַשְׁתִּיָּה כַּדָּת – שֶׁל תּוֹרָה – אֲכִילָה מְרוּבָּה מִשְׁתִּיָּה". פֵּירוּשׁ: שֶׁהַהַעֲלָאָה הוּא בְּרִבּוּי יוֹתֵר מִן הַהַמְשָׁכָה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל[59]: "אֵין טִפָּה יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה אֶלָּא אִם כֵּן טִפַּיִּים עוֹלִים כְּנֶגְדּוֹ כו'". וְדַי לַמֵּבִין.

וּבַגְּמָרָא (סוֹף פֶּרֶק ד' דְּסוּכָּה – דַף מ"ט, עַמּוּד א') עַל פָּסוּק (יְשַׁעְיָה ה, ב): "וְגַם **יָקָב** חָצֵב בּוֹ" – "אֵלּוּ הַשִּׁיתִין". וּב"מְאוֹרֵי **אוֹר**" אוֹת יו"ד, סָעִיף כ"ג דְּפֵירֵשׁ "**יָקָב**" – יִחוּד שְׁמוֹת **הֲוָיָ"ה אֱלֹקִים** – שֶׁהוּא גִּימַטְרִיָּא "**יָקָב**".

וְהַיְינוּ: כִּי **הָרָקִיעַ** הַ"מַּבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם" הוּא שֵׁם **אֱלֹקִים**, עַל דֶּרֶךְ "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן כו'"[60]; וּבְנִסְכִּים כְּתִיב (פִּנְחָס כח, ז): "הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר **לַה'**" – שֶׁמַּמְשִׁיכִים גִּילוּי שֵׁם הֲוָיָ"ה שֶׁהוּא הַפְּנִימִית – לִהְיוֹת "מְשַׁמֵּחַ" שֵׁם "אֱלֹקִים" כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ עַל יְדֵי יִחוּד הַשֵּׁמוֹת, דְּהַיְינוּ הַמְשָׁכַת שֵׁם הֲוָיָ"ה בְּשֵׁם אֱלֹקִים; וְהַמְשָׁכָה זוֹ נִמְשָׁךְ גַּם בִּבְחִינַת מַיִם תַּחְתּוֹנִים שֶׁמִּתַּחַת לָרָקִיעַ כו', וְזֶהוּ "וְגַם יָקָב חָצֵב בּוֹ"[61]. :

לְהִיוֹת נִמְשָׁךְ בְּהַהַשְׁפָּעָה רַק חֵלֶק רְבִיעֵי מִמַּה שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ הַמַּשְׁפִּיעַ". – אוֹר הַתּוֹרָה וַיִּקְרָא בְּרָךְ א עַמּוּד קטז. וּרְאֵה בֵּיאוּרֵי הַזֹּהַר לְאַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי. אוֹר הַתּוֹרָה פִּנְחָס עַמּוּד א' קס).

וּמִמַּעְנְיַן "**חֲצִי הַהִין**" – בְּ"רַעְיָא מְהֵימְנָא" רֵישׁ פָּרָשַׁת תִּשָּׂא, דַּף קפ"ז, עַמּוּד ב'.

[וַעֲיַין בַּזֹּהַר שְׁלַח קס"ב, ב': "יוֹסֵף רְבִיעָא אִיהוּ כו'". וּפָרָשַׁת תִּשָּׂא קפ"ז, ב' בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא: "**חֲצִי הַהִין** וְדָא יָ"ר". וּבְהָרְמַ"ז שָׁם, שֶׁהַוָּי"ו חוֹצֶה וּמִתְמַצֵּעַ בֵּין ה' עִילָּאָה לְה' תַּתָּאָה.

וְיוּבַן עִנְיָן זֶה מִמַּה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר וָאֵרָא כ"ב, א' בְּפֵירוּשׁ "מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם". וְעַיֵּין בַּזֹּהַר בְּלָק דַּף ר"ד עַמּוּד א' עַל פָּסוּק "רוֹבֵע יִשְׂרָאֵל".

וּמִכָּל זֶה יוּבַן דִּכְשֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר מִבְּחִינַת יִשְׂרָאֵל עַצְמוֹ, שֶׁהוּא בְּחִינַת וָא"ו, "חֲצִי הַהִין", אֲזַי הִיא הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר הַרְבֵּה מִמַּה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת יוֹסֵף צַדִּיק עֶלְיוֹן כו', יַעַן כִּי אָז גַּם שֹׁרֶשׁ הַהַמְשָׁכָה מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן יוֹתֵר. וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁהַהַעֲלָאָה הִיא עֲלִיַּית עַצְמִיּוּת "פְּנֵי שׁוֹר", לְכֵן יוֹרֵד הַהַמְשָׁכָה גַּם כֵּן מִלְּמַעְלָה בְּיוֹתֵר כו'. הַגְּהָה בְּגוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ – נִדְפַּס בַּהוֹסָפוֹת לְהָעֲרוֹת וְציּוּנִים וְאוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח שָׁם].

וְעַיֵּין בְּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים" שַׁעַר כ"א, פֶּרֶק ו', בְּעִנְיַן פֵּירוּשׁ "**דּוֹדִי**").

58) (מְגִילָּה יב, א וּבְרַשׁ"י: "וְהַשְׁתִּיָּה כַּדָּת (אֵין אוֹנֵס) (אֶסְתֵּר א, ח) – מַאי 'כַּדָּת'? אָמַר רַב חָנָן מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: כַּדָּת שֶׁל תּוֹרָה. מַה דָּת שֶׁל תּוֹרָה – אֲכִילָה מְרוּבָּה מִשְׁתִּיָּה (אֲכִילַת מִזְבֵּחַ מְרוּבָּה מִשְׁתִּיָּה – פַּר וּשְׁלֹשָׁה עֲשָׂרוֹנִים סוֹלֶת לַאֲכִילָה, וְנֶסֶךְ חֲצִי הַהִין) – אַף כּוּ'").

59) (זֹהַר פִּנְחָס ג רמז, ב)

60) (תְּהִלִּים פד, יב: "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹקִים").

61) וְעַיֵּין עוֹד מֵעִנְיַן **יָקָב**: בַּזֹּהַר חֵלֶק א', סוֹף פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ, דַּף צ"ו, עַמּוּד ב'.

וּבְרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים, דַּף קט"ז, סוֹף עַמּוּד א' **פֵּירֵשׁ יָקָב** :יִחוּד, **קְדוּשָׁה, בְּרָכָה**. וְעַיֵּין שָׁם דַּף קי"ט עַמּוּד א'. וּבְפָרָשַׁת פְּקוּדֵי דַּף רס"ב, עַמּוּד א'. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאָתָה מַרְבְּבוֹת קֹדֶשׁ" (לִקֻּטֵי בְּרָכָה צג, ד).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(מא) **אך** עדיין יש להבין דא"כ הי' ראוי להיות השבירה בהתחלקות דע"ס דאצילות ברבוי הכלים ביותר דהגם שהוא מיעוט האור אבל זהו רבוי התחלקו' ביותר מצד רבוי הכלים מכלים שונים פנימי אמצעי חיצון רת"ס שזהו ציור אדם חיצוני כידוע שזה בא מצד מיעוט האור בכלים רבים שהוא רחוק הרבה יותר מאור א"ס שבבחי' נקודים כידוע. וא"כ למה הי' בהיפוך שעיקר ההתכללות דבחי' התקון הי' בבחי' ברודי' שהוא בחי' אדם באו"כ ברמ"ח איברים כו'. אמנם הענין הוא כמ"ש במ"א שעיקר בחי' התכללות דתקון שבבחי' אדם הוא מה שאין לכל א' שלימות בלא זולתו כלל. וכאו"א מקבל ומשפיע כו' ראש מקבל מסוף כו' ובין אמצעות כולם דוקא נק' אדם. וזהו דוקא בחיצוניות דאדם ברמ"ח אברים שהן כלים החיצוני' שמתכללי' יותר מהתכללו' האורות כשכל ומדות וכל כחות הפרטיים כו'. וזהו התכללות אמיתי' יותר גם מהתכללו' דעקודים הנ"ל דכל א' יש לו שלימות בלא זולתו רק שמתכללים כא' ממש. וזהו אדם אדמה לעליון ממש שהוא עצמות א"ס ממש כמו שהוא למעלה גם מבחי' האור דא"ס שמאיר בשוה לע"ס דעקודים כי אינו רק מחבר ראש וסוף שנמצא שיש מציאות ראש וסוף כמו הכלל אל הפרט שנק' מח' כללית כמו מח' כללית לבנות בנין כידוע שמקיף לאבי"ע בשוה וכמשל הרגשה כללי' שמרגיש מראש לרגל כא' כנ"ל. אבל בהתכללות דאדם מצד שאין שלימות לא' בלא זולתו הרי אין כאן ראש וסוף כלל שזהו כמו שהוא בעצמות א"ס ממש שנק' שלימותא דכולא שאין דבר משלים אותו אלא הוא משלים את הכל והוא מה שנמצא השלימות באדם מצד שלא ימצא בו ראש וסוף כלל שדומה בזה לשלימות העליון כו' שזהו בחי' יש האמיתי שלמעלה גם מבחי'

האין העצמי שמתכללים בו הע"ס דעקודים ונקודים כו'. וכידוע בענין אל דעות ה' ב' דיעות שלמעלה למטה מיש לאין מיש האמיתי לאין כמו דקמיה כלא ממש חשיב כנ"ל בהתכללות דע"ס שבהעלם כו'. ומלמטה למעלה הוא מאין ליש שזהו בבחי' התקון דחכמה שמאין ליש תמצא באו"כ בציור אדם וסובל ב' הדיעות יחד כו'. ואמנם בחי' ביטול היש לאין דחכ' דאדם בחיצוניות אעפ"י שאינו רק התאחדות מפורדי' לבד הוא יותר עליון הרבה מהתכללות וביטול דע"ס שבהעלם דעקודים ונקודים ומטעם הנ"ל דאדם אדמה לעליון ממש כמו שהוא בעצמו טרם ששיער בעצמו בכח כו' להיות כלל לפרט כו'. ובזה יתורץ הקושיא דרבוי הכלים דאדם דוקא הוא עיקר ההתכללות האמיתי' בדומה לעליון ממש כנ"ל וד"ל. ובזה יובן בטעם דבראשית בשביל התורה וישראל שנק' אדם. כמ"ש וזאת תורת האדם שדומה לעליון ממש שנק' שלימותא דכולא כו'. והוא הטעם שמן התו"מ בעוה"ז דוקא בבחי' התיקון דאדם ברמ"ח מ"ע בחיצוניות האברי' דמלכא למעל' כידוע מזה דוקא יבא העוה"ב שהוא גילוי עצמות הא"ס ממש שנק' עדן שעשועי המלך בעצמו וכמ"ש (משלי ח, ל) ואהיה שעשועים כו'. והעה"ב שאחר תח"ה הוא למעלה מתח"ה שאינו רק בחי' הבירורים דתוהו שנפלו ומתו כו'. שזהו ענין ממית ומחי' כו' וד"ל:

בראשית ברא אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

וְהִנֵּה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה שֶׁל הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהֶאֱצִיל, וּבָרָא, וְיָצַר, וְעָשָׂה סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עוֹלָמוֹת: אֲצִילוּת, בְּרִיאָה, יְצִירָה, עֲשִׂיָּה, יָדוּעַ שֶׁהוּא "יְרִידָה צוֹרֶךְ עֲלִיָּה"[32], שֶׁיִּהְיוּ אַחַר־כָּךְ בִּיטּוּל הַיֵּשׁ לָאַיִן.

וְלָכֵן "סוֹף מַעֲשֶׂה" וְהִתְהַוּוּת הַנִּפְרָדִים הוּא עִיקָּר הַמְּכַוִּין. כִּי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם"[33] – לְשׁוֹן "עוֹמְמוֹת"[34], רוֹצֶה לוֹמַר, **נִפְרָדִים** דַּוְקָא[35], וּכְשֶׁהֵם בְּטֵילִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[36]: "וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ **מִשְׁתַּחֲוִים**" – זֶהוּ כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ בָּרוּךְ־הוּא.

וְרִיבּוּי הַמַּחֲנוֹת שֶׁל הַמַּלְאָכִים – הַיְינוּ רִיבּוּי הִתְחַלְקוּת בְּאֵיכוּת הַבִּיטּוּל. כְּמוֹ מַחֲנֵה מִיכָאֵל – בִּיטּוּלָם אֶל ה' הוּא בְּבְחִינַת אַהֲבָה וּתְשׁוּקָה נִפְלָאָה לָצֵאת מִן הַכֵּלִים הַמַּגְבִּילִים, וּמַחֲנֵה גַּבְרִיאֵל בִּיטּוּלוֹ בְּבְחִינַת יִרְאָה וָפַחַד כו'. וְכֵן עַל־דֶּרֶךְ־זֶה יִמָּצֵא חִלּוּקִים רַבִּים גַּם כֵּן בְּבִיטּוּל הַנִּשְׁמוֹת לְמַעְלָה. אַךְ דֶּרֶךְ כְּלָל, כּוּלָּם כְּאֶחָד – הֵן נִשְׁמוֹת הֵן מַלְאָכִים – עוֹלִים מִמַּטָּה לְמַעְלָה בִּבְחִינַת בִּיטּוּל אֵלָיו בָּרוּךְ־הוּא. וְזֶהוּ תַּכְלִית כַּוָּנָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁזֶּהוּ הַעֲלִיָּה שֶׁבִּשְׁבִילָהּ הָיָה יְרִידַת הַחַיּוּת מִמֶּנּוּ בָּרוּךְ־הוּא לְהַוּוֹת הָעוֹלָמוֹת כַּנַּ"ל.

אָמְנָם הַקְּלִיפּוֹת וְסִטְרָא אָחֳרָא, שֶׁאֵין בָּהֶם בְּחִינַת הַבִּיטּוּל, הֲרֵי מוּבָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְקַבֵּל הַחַיּוּת וְהַשֶּׁפַע מִבְּחִינַת הַ"יּוֹשֶׁר", שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת הָאוֹרוֹת בְּכֵלִים לִהְיוֹת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עוֹלָמוֹת אַבִּי"עַ, מֵאַחַר שֶׁהַשֶּׁפַע עֶלְיוֹנָה זוֹ הַיּוֹרֶדֶת לְהִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים אֵינָהּ אֶלָּא "צוֹרֶךְ עֲלִיָּה", לִהְיוֹת בִּיטּוּל הַיֵּשׁ לָאַיִן כַּנַּ"ל, אִם כֵּן אֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת אֶלָּא בְּכֵלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּחִינַת הַבִּיטּוּל וְהֵן נִשְׁמוֹת וּמַלְאָכִים.

וּבְהַגִּיעַ הַשֶּׁפַע לְתוֹךְ הַכֵּלִים, הִנֵּה הַכֵּלִים מַגְבִּילִים אוֹתָהּ בְּלִי תּוּמְשַׁךְ לְהָלְאָה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּכֵלִים בְּלִתִּי רְאוּיִים, הֵם כֵּלִים הַטְּמֵאִים דִּקְלִיפּוֹת, שֶׁאֵין בָּהֶם בְּחִינַת בִּיטּוּל כַּנַּ"ל, שֶׁאֵין רְאוּיִים לְקַבָּלָה, לְקַבֵּל בְּתוֹכָן אֶת הָאוֹר מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְלָכֵן מִבְּחִינַת אוֹר הַמִּתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת יוֹשֶׁר הָיָה נִמְנָע הַשֶּׁפַע לַחִיצוֹנִים.

אָכֵן[37] מַה שֶׁיְּכוֹלִים לְקַבֵּל חַיּוּת הוּא מִבְּחִינַת **הָעִגּוּלִים** דַּוְקָא. שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהִתְלַבְּשׁוּת בַּכֵּלִים וְחוֹפֵף עֲלֵיהֶם, בְּהִיוֹת שֶׁלְּעוֹצָם רוֹמְמוּתוֹ וְעוֹצָם גְּדוּלָּתוֹ אֵין יָכוֹל לִהְיוֹת נִגְבָּל בְּכֵלִים, אֲפִילּוּ דִּקְדוּשָׁה, וְשָׁם אֵין מַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים תּוֹפֵס מָקוֹם כָּל כַּךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[38]: "אִם צָדַקְתָּ מַה תִּתֶּן לוֹ, וְרַבּוֹ פִּשָּׁעֶיךָ מַה תַּעֲשֶׂה לוֹ".

וְלָכֵן יוּכַל לְהֵטִיב גַּם לְמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, עַד גַּם

---

32) רְאֵה גַּם תַּנְיָא סוֹף פֶּרֶק לא.

33) נִסְמָן לְעֵיל ז, ב.

34) רְאֵה פְּסָחִים כז, א. עה, ב. וּבְפֵירוּשׁ רַשׁ"י שָׁם. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ס עַמּוּד ה.

35) רְאֵה תַּנְיָא, שֵׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק ז.

36) נְחֶמְיָה ט, ו.

37) בְּכָל הַבָּא לְקַמָּן רְאֵה גַּם קוּנְטְרֵס "וּמַעְיָן" מַאֲמָר ח פֶּרֶק א. מַאֲמָר ט פֶּרֶק ג. וְעוֹד.

38) אִיּוֹב לה, ו־ז בְּשִׁינּוּי הַסֵּדֶר.

"שִׁמְמִית[39] בְּיָדַיִם תִּתָּפֵשׂ וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ"[40], רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁגַּם לְהַחִיצוֹנִים יוּכַל לְהַגִּיעַ חִיּוּת מִשָּׁם. אַף עַל פִּי שֶׁהֵם אֵין בָּהֶם בְּחִינַת הַבִּיטּוּל כְּלָל, רַק "דְּקָרוּ לֵיהּ אֶלָּקָא דְּאֶלָּקָא"[41]; כְּמַאֲמַר בִּלְעָם[42]: "לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת פִּי ה'", שֶׁזֶּהוּ מְעַט בְּחִינַת הַבִּיטּוּל, וּלְגַבֵּי בִּיטּוּל דִּקְדוּשָׁה – הוּא בְּחִינַת יֵשׁ מַמָּשׁ יַחֲשֹׁב, אַךְ לְעוֹצֶם רוֹמְמוּת הָאוֹר הַמַּאִיר בִּבְחִינַת מַקִּיף – כְּלָא חֲשִׁיבֵיהּ הַשֶּׁפַע מִלְּדַקְדֵּק שֶׁלֹּא יַגִּיעַ אֲלֵיהֶם, וְלָכֵן מִשָּׁם יוּכְלוּ לְקַבֵּל יְנִיקָה.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הָאַרִיז"ל[43] שֶׁמַּעֲמַד הַקְּלִיפּוֹת "אֲחוֹרֵיהֶם אֶל הַמַּקִּיף" – שֶׁמִּכָּל מָקוֹם מְעַט יְנִיקָה מַגִּיעַ לָהֶם מֵאוֹר הַמַּקִּיף. וְכִמְשַׁל הַחָבִית הַמְלֵיאָה עַל כָּל גְּדוֹתֶיהָ – נִשְׁפַּךְ מִמֶּנָּה מַיִם לְכָל צַד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁנִּמְשָׁכִים דֶּרֶךְ צִנּוֹר וּבַרְזָא – לֹא יוּשְׁפַּךְ לִצְדָדִים, רַק לְהַכְּלֵי הָרָאוּי שֶׁהֶעֱמִידוּ תַּחְתֶּיהָ כו'.

אַךְ מִכָּל מָקוֹם גַּם מִשָּׁם מַגִּיעַ לָהֶם יְנִיקָה מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת לְבַד, וּ"כְּמַאן דְּשָׁדֵי בָּתַר כַּתְפֵּין"[44] כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, עַד שֶׁלָּכֵן "אֲחוֹרֵיהֶם לְבַד אֶל הַמַּקִּיף" וְלֹא פְּנֵיהֶם, כִּי בִּפְנֵיהֶם אֵין יְכוֹלִים לְהִסְתַּכֵּל לְאוֹר הַמַּקִּיף, שֶׁאֵין רְצוּיִים כְּלָל לְפָנָיו בְּרוּךְ־הוּא. וְכִמְשַׁל הַ"שִׁמְמִית", שֶׁעַם הֱיוֹתָהּ "בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ", לֹא שֶׁהִיא רְצוּיָה אֶצְלוֹ עַד שֶׁכְּדַאי שֶׁתְּרַקֵּד בְּהֵיכָלוֹ, אֶלָּא שֶׁלְּעוֹצֶם רוֹמְמוּתוֹ אֵינוֹ נוֹתֵן לֵב לְהַקְפִּיד לְגָרְשָׁהּ כו' :

וְעוֹד זֹאת יֵשׁ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים, הַיְינוּ מַה שֶּׁכָּתַב בַּעֵץ חַיִּים: "וּפְנֵיהֶם לַפְּנִימִי כו'". וְרוֹצֶה לוֹמַר, גַּם מִבְּחִינַת הַיּוֹשֶׁר.

וְהַיְינוּ כַּאֲשֶׁר יוֹרֶדֶת הַשֶּׁפַע עֶלְיוֹנָה לְהִתְלַבֵּשׁ בַּבֵּלִים דְּבִי"ע, בְּצִמְצוּמִים רַבִּים וּגְדוֹלִים[45] עַל יְדֵי "בֵּלִים מְבֵלִים שׁוֹנִים"[46], שֶׁאָז הִיא בִּבְחִינַת קַטְנוּת מְאֹד, אָז יוּכְלוּ גַּם הַחִיצוֹנִים לִינֹק דֶּרֶךְ שַׁעֲרוֹת דְּנוּקְבָא בִּדְאִיתָא בַּ"עֵץ חַיִּים"[47]. רַק בִּהְיוֹת הַשֶּׁפַע לֹא נִתְצַמְצְמָה בִּלְבוּשִׁים רַבִּים כָּל כָּךְ, כִּי אִם מְלוּבָּשֶׁת בְּהַכֵּלִים בִּבְחִינַת גַּדְלוּת, אָז אֵין בְּאֶפְשָׁרִי לָהֶם לִינֹק מִטַּעַם שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.

וּבִיאוּר עִנְיַן הַצִּמְצוּמִים הַגְּדוֹלִים הָאֵלּוּ, יֵשׁ לְהָבִין עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[48] בְּמַה שֶּׁכָּתַב הָאַרִיז"ל[49] שֶׁ"אֵ"ל אַדְנַ"י" בְּגִימַטְרִיָּא צ"ו.

– וְיָדוּעַ דְּ"אֵין[50] ׳צוּ׳ אֶלָּא עֲבוֹדָה זָרָה"[51]!

וְהָעִנְיָן, לְפִי שֶׁ"אֵל אֶד'" הוּא הַשֵּׁם הַשּׁוֹלֵט בַּעֲשִׂיָּה[52], וּמִכְלָלוֹ הָעוֹלָם־הַזֶּה, וְכָל הַשְּׁפָעָה הַנִּמְשֶׁכֶת בָּעוֹלָם־הַזֶּה, נִמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי לְבוּשׁ עָב וְגַס שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַטַּבַּע[53], עַד שֶׁיּוּכַל הָאָדָם לוֹמַר: "כֹּחִי וְעוֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה"[54]. וּבֶאֱמֶת "בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר"[55], אֶלָּא שֶׁהַבְּרָכָה נִמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי לְבוּשׁ עָב הַמַּסְתִּיר אוֹתָהּ, וּמִי הֶחָכָם וְיָבִין אֶת זֹאת[56], וְהִצְדִּיק הַצַּדִּיק, וְהִרְשִׁיעַ הָרָשָׁע[57] וְיֹאמַר "אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד"[58], וְלָזֹאת נִיתְּנָה הַבְּחִירָה.

וְהִנֵּה לָכֵן "אֵל אֶד'" שֶׁעַל יָדָם נִשְׁפַּע הַשֶּׁפַע בַּעֲשִׂיָּה – בְּגִימַטְרִיָּא צ"ו, וְ"אֵין צַ"ו אֶלָּא עֲבוֹדָה זָרָה", הוּא לְבוּשׁ עָב הַמַּלְבִּישׁ שֶׁפַע זוֹ עַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת בְּחִינַת יֵשׁ.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[59]: "אַלְבִּישׁ שָׁמַיִם קַדְרוּת, וְשַׂק אָשִׂים כְּסוּתָם", שֶׁהוּא לְבוּשׁ שַׂק הַמַּעְלִים כַּנַּ"ל, וּבִהְיוֹת הַשֶּׁפַע נִמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי לְבוּשׁ שַׂק הַנַּ"ל אֵין מְדַקְדְּקִים בָּהּ כָּל כָּךְ, וְגַם הַחִיצוֹנִים שֶׁהֵם "יֵשׁ" יוּכְלוּ לְקַבֵּל יְנִיקָה; שֶׁהַרֵי אָמַרְנוּ שֶׁשֶּׁפַע זוֹ נִמְשֶׁכֶת בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל עַד שֶׁיּוּכַל לוֹמַר "כֹּחִי כו'"[60]. וְאִם כֵּן, גַּם כְּשֶׁהֵם בְּחִינַת "יֵשׁ" יוּכְלוּ לִינֹק, וּמִדֶּרֶךְ זֶה יְנִיקָתָם בְּיוֹתֵר מִיְּנִיקָתָם מֵאוֹר הַמַּקִּיף, שֶׁ"אֲחוֹרֵיהֶם לְבַד אֶל הַמַּקִּיף", מַה שֶּׁאֵין כֵּן דֶּרֶךְ צִמְצוּמִים הָאֵלּוּ הִנֵּה "פְּנֵיהֶם אֶל הַפְּנִימִי".

נִמְצָא הָעוֹלֶה מִזֶּה שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי אוֹפַנִּים לִיְנִיקַת הַחִיצוֹנִים: הָא' – מִבְּחִינַת הַמַּקִּיף כַּנַּ"ל. הַב' – מִבְּחִינַת

39) עַכְּבִישׁ. – מְצוּדַת צִיּוֹן עַל הַפָּסוּק.

40) מִשְׁלֵי ל, כח.

41) סוֹף מְנָחוֹת.

42) בָּלָק כב, יח.

43) רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה שָׁם עַמּוּד ב׳תצז. ב׳תתמב.

44) כְּמִי שֶׁמַּשְׁלִיךְ מֵאֲחוֹרֵי כְּתֵפָיו. רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק כב (כז, ב). קוּנְטְרֵס וּמַעְיָן מַאֲמָר ב פֶּרֶק ב וְאֵילָךְ. מַאֲמָר ז וְאֵילָךְ.

45) רְאֵה אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כה (קמ, ב).

46) לְשׁוֹן הַכָּתוּב אֶסְתֵּר א, ז.

47) עֵץ חַיִּים שַׁעַר אֲרִיךְ אַנְפִּין (שַׁעַר יג פֶּרֶק ה). וּרְאֵה גַּם לְעֵיל מִצְוַת אַחְדוּת ה' פֶּרֶק ג. לְהַלָּן מִצְוַת תִּגְלַחַת מִצּוֹרָע פֶּרֶק א.

48) רְאֵה בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר לְהַלָּן מִצְוַת תִּגְלַחַת הַמְּצוֹרָע פֶּרֶק ג.

49) פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה פָּרָשָׁה ג. שַׁעַר הַכַּוָּנוֹת דְּרוּשֵׁי תְּפִלַּת הַשַּׁחַר דְּרוּשׁ ג (בְּבִיאוּר פָּרָשַׁת הַתָּמִיד). וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

50) סַנְהֶדְרִין נב, ב. זֹהַר חֵלֶק ג קיא, ב.

51) וְלִכְאוֹרָה יִפָּלֵא מַה עִנְיַן עֲבוֹדָה זָרָה לְשֵׁם אֵ־ל אַדְנַ־י״ז – מִצְוַת תִּגְלַחַת מְצוֹרָע שָׁם.

52) רְאֵה גַּם לְקַמָּן קט, ב. וּלְעֵיל סג, א.

53) בְּאוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת רְאֵה עַמּוּד תשכו מְצַיֵּן: "וְעַיֵּן בִּתְשׁוּבַת חֲכַם צְבִי סִימָן י"ח".

54) עֵקֶב ח, יז.

55) מִשְׁלֵי י, כב.

56) עַל פִּי יִרְמְיָה ט, יא: "מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת זֹאת".

57) עַל פִּי תֵּצֵא כה, א: "וְהִצְדִּיקוּ אֶת הַצַּדִּיק, וְהִרְשִׁיעוּ אֶת הָרָשָׁע".

58) עַל פִּי יְשַׁעְיָה מז, ח: "הָאֹמְרָה בִּלְבָבָהּ אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד"

59) יְשַׁעְיָה נ, ג.

60) עֵקֶב ח, יז: "וְאָמַרְתָּ בִּלְבָבֶךָ כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה".

קַטְנוּת וְצִמְצוּם הַשֶּׁפַע דְּיוֹשֶׁר, כְּשֶׁמִּתְצַמְצֵם בְּכֵלִים מִכֵּלִים שׁוֹנִים, אָז יוֹנְקִים דֶּרֶךְ שַׁעֲרוֹת דְּנוּקְבָא כַּנַּ"ל. זוֹלְתִי מִבְּחִינָה הַמְמוּצַעַת, דְּהַיְינוּ כַּאֲשֶׁר הַשֶּׁפַע מְלוּבָּשֶׁת בְּתוֹךְ הַכֵּלִים, רַק הִיא שָׁם בִּבְחִינַת גַּדְלוּת עֲדַיִן, וְהוּא עַצְמִיּוּת הַיּוֹשֶׁר, אָז אֵינָן יְכוֹלִים לְקַבֵּל יְנִיקָה מִשָּׁם כְּלָל כַּנַּ"ל :

מִצְוֹת קָרְבַּן פֶּסַח [פָּרָשַׁת בֹּא]

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה לפי המד"ר פ' חוקת הנ"ל משמע דחוקה הנא' בכלאים אינו ל' כח כמו חוקות שמים, שהרי בפרה אדומה שנאמר חקת התורה אין שייך פירוש זה, אעכצ"ל שהיא חקה כפשוטו, ועמ"ש ע"פ זאת חקת התורה ויקחו אליך פרה שם פי' לשון חקיקה, ועמ"ש ע"פ אם בחקתי תלכו וסד"ה תקעו בחדש בפי' כי חק לישראל הוא, ובמד"ר ר"פ חקת חוקה חקקתי, ובבחיי ר"פ חקת שיש ג' פירושים בחקת, הא' לשון חק וגזרת מלך בדבר שאין טעמו נודע לבריות וכענין שתוק כך עלה במחשבה בלק"ת בביאור ע"פ אם בחקתי, ובביאור ע"פ כי על כל כבוד חופה, והיינו משארז"ל שעל פרה אדומה אמר שלמה אחכמה והיא רחוקה ממני, הב' לשון חקיקה ירמוז לדבר החקוק ומצוייר למעלה כענין על כפיים חקותיך, וזה נתבאר בביאור ע"פ חקת התורה דפרה, הג' חוקה מלשון גבול כמו אשר שמתי חול גבול לים חק עולם לא יעברנהו כו', חקות ירח וכוכבים לאור לילה בירמי' סי' ל"א כלומר גבולי היום והלילה, ועד"ז איתא במד"ר פ' קרח ד"א אמר להם משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אתם לערב יום ולילה כו' כך הבדיל ישראל כו' וכך הבדיל אהרן כו' וההבדלה בין גבול היום והלילה, עד"ז ומעין זה יוכל לומר בערבוב דכלאים, ויותר יש לדמותו להבדלה דישראל, וכן ארז"ל בילקוט שהבא על בת עוכומ"ז עובר משום לא תזרע כרמך כלאים כו', וא"כ לפ"ז א"ש חוקות דגבי כלאים שהן גבולות שחלק הקב"ה בעולמו, שלא לערב סט' דקדושה בחי' צמר ששרשו מבחי' שער רישי' כעמר נקי, עם סט"א שהוא פשתן דקין כו'. והנה במא"א אות גימ"ל סעיף ה' גבול מצד הדינים הנותנים קו המדה וגבול לכל דבר כו' בוצינא דקרדוניתא עכ"ל, ושרשו מגבורה דע"י שבמו"ס, לכן א"ש כי חוקות הנ"ל שרשם מבחי' החקיקות שחקק הקב"ה והיינו ע"י קו המדה מו"ס ששם ג"כ בחי' חקה שלמעלה מהשכל כו', ולכן כי חק לישראל הוא, חוקיו ומשפטיו לישראל, והיינו כי חוקים הנ"ל שרשן ממו"ס שעליה נאמר אחכמה והיא רחוקה ממני ולא כמו חכמה שבאצי' שמתפתחא לל"ב שבילין כו', ובמא"א אות חי"ת סנ"ב חוקקי ישראל דא או"א עילאין החוקקין לז"א ונכנסים בו ועושין אותו כלי, חק מצד היסוד כו', חקה נק' המל' הנחקקת ע"י היסוד כו' עכ"ל, ועמ"ש ע"פ במחוקק במשענותם.

לא תלבש שעטנז

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – תרנ"ז

אַךְ הָעִנְיָן הוּא דְּ"מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹקַּהּ"[15] כְּתִיב (דִּכְתִיב "נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ"[16], שֶׁהָאָדָם נַעֲשָׂה בְּצֶלֶם וּדְמוּת שֶׁלְּמַעְלָה, וְלָכֵן מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ נָבִין אֵיךְ שֶׁהוּא לְמַעְלָה).

דְּהִנֵּה בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ יֵשׁ גַּם כֵּן כֹּחַ הַגִּילוּי וְכֹחַ הַהִגְבָּלָה וְהַהֶסְתֵּר:

וּכְמוֹ כֹּחַ הַשֵּׂכֶל לְהַשְׂכִּיל הַשְּׂכָלוֹת הֲרֵי הוּא נִמְשָׁךְ מִכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל שֶׁבַּנֶּפֶשׁ שֶׁהוּא כֹּחַ הִיּוּלִי עַל כָּל מִינֵי גִּילוּיֵי שִׂכְלִיּוּת, שֶׁהַכֹּל נִמְשָׁךְ מֵהַכֹּחַ הַמַּשְׂכִּיל כַּיָּדוּעַ, הֲרֵי יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ הַגִּילוּי, וְהוּא לְגַלּוֹת כָּל גִּילוּי שֵׂכֶל וְהִתְחַכְּמוּת בְּאֵיזֶה דָּבָר מֵהַשֵּׂכֶל, וְיֵשׁ בּוֹ גַּם כֵּן כֹּחַ הַהַגְבָּלָה לְהַגְבִּיל כָּל דְּבַר שֵׂכֶל, וְכַיָּדוּעַ דְּכָל שֵׂכֶל וּסְבָרָא בְּהֶכְרֵחַ שֶׁיִּהְיֶה

15) אִיּוֹב יט, כו.

16) בְּרֵאשִׁית א, כו.

גְּבוּל לְהִתְפַּשְּׁטוּתָהּ, דְּעַד פֹּה תָּבוֹא וְתוּ לֹא, וְאִם יִתְפַּשֵּׁט בְּאֵיזֶה סְבָרָא בְּיוֹתֵר מִדַּאי יֵלֵךְ בָּהּ בְּדֶרֶךְ עֲקַלְתּוֹן וְלֹא תִּהְיֶה אֱמִיתִּית כּוּ'.

וְכֵן בְּצִירוּף כַּמָּה סְבָרוֹת, כְּשֵׁשׁ סְבָרוֹת נוֹטוֹת לְהֵיתֵר וּסְבָרוֹת לְאִיסּוּר, הִנֵּה כְּשֶׁלֹּא יִהְיוּ הַסְּבָרוֹת מוּגְבָּלוֹת לֹא יָבוֹא לְעוֹלָם לִידֵי גְּמַר לִפְסוֹק כָּךְ וְכָךְ, וְהַיְינוּ לַ"אֲסוּקֵי שְׁמַעְתָּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא"[17] – אִי אֶפְשָׁר כִּי אִם כַּאֲשֶׁר יִהְיוּ הַסְּבָרוֹת מוּגְבָּלוֹת, אָז הוּא רוֹאֶה יוֹתֵר כֹּחַ הַסְּבָרָא הַלָּזוּ עַל זוּלָתָהּ וְאָז דַּוְקָא יָבוֹא לַאֲמִיתוּת הַדָּבָר וְיוּכַל לִפְסוֹק כָּךְ וְכָךְ כּוּ'.

וְכֵן בְּמִשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁהַמַּשְׁפִּיעַ יְצַמְּצֵם וְיַעֲלִים וַיַּגְבִּיל שִׂכְלוֹ בִּכְדֵי שֶׁיִּתְקַבֵּל אֶל הַמְקַבֵּל, שֶׁאִם יִגָּלֶה לוֹ עֶצֶם שִׂכְלוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא אֶצְלוֹ לֹא יוּכַל לְקַבֵּל, וְצָרִיךְ לְהַעֲלִים עֶצֶם שִׂכְלוֹ וּלְגַלּוֹת לוֹ רַק מַה שֶּׁבְּעֶרְכּוֹ, וְכֵן צָרִיךְ לְהַגְבִּיל אֶת שִׂכְלוֹ שֶׁלֹּא יִתְפַּשֵּׁט יוֹתֵר מִדַּאי בִּכְדֵי שֶׁיּוּכַל הַמְקַבֵּל לְקַבֵּל, כִּי אִם יִתְפַּשֵּׁט יוֹתֵר מִדַּאי לֹא יִהְיֶה לְפִי עֵרֶךְ כְּלִי הַמְקַבֵּל כּוּ', נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ כֹּחַ הַגְּבָלָה לְהַגְבִּיל אֶת הַשֵּׂכֶל כּוּ'.

וְהִנֵּה כֹּחַ הַהַגְבָּלָה הַנַּ"ל הוּא גַּם כֵּן מִכֹּחַ הַמַּשְׁכִּיל עַצְמוֹ שֶׁמִּשָּׁם נִמְשָׁךְ גִּילּוּי הַשֵּׂכֶל לְהַשְׂכִּיל בְּכָל דָּבָר מוּשְׂכָּל, מִשָּׁם נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן כֹּחַ הַגְּבוּל לְהַגְבִּיל אֶת הַשֵּׂכֶל, וְהֵם בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה שֶׁבְּכֹחַ הַמַּשְׂכִּיל, דְּמִבְּחִינַת הַחֲסָדִים שֶׁבּוֹ בָּא כֹּחַ הַגִּילּוּי לְגַלּוֹת וּמִבְּחִינַת הַגְּבוּרוֹת הוּא כֹּחַ הַגְּבוּל לְהַגְבִּיל כּוּ'.

וְהַדּוּגְמָא מִזֶּה יוּבַן לְמַעְלָה בְּב' שֵׁמוֹת **דַּהֲוָיָ' וֶאֱלֹקִים** שֶׁהוּא **כֹּחַ הַגִּילּוּי וְכֹחַ הַגְּבוּל**, שְׁנֵיהֶם נִמְשָׁכִים מֵאוֹר אֵין סוֹף עַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ. דִּכְשֵׁם שֶׁכֹּחַ הַגִּילּוּי שֶׁהוּא בְּחִינַת שֵׁם הֲוָיָ' נִמְשָׁךְ מֵעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף (שֶׁהֲרֵי הָאוֹר דָּבוּק בְּהַמָּאוֹר וּמֵעֵין הַמָּאוֹר כּוּ' כַּנַּ"ל וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר), כְּמוֹ כֵּן כֹּחַ הַגְּבוּל וְהַצְמְצוּם שֶׁהוּא בְּחִינַת שֵׁם אֱלֹקִים נִמְשָׁךְ גַּם כֵּן מֵעַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף, וְהַיְינוּ מַה שֶׁכֹּחוֹ בִּגְבוּל.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּעֲבוֹדַת הַקֹּדֶשׁ[18] דְּאוֹר אֵין סוֹף הוּא "שְׁלֵימוּתָא דְּכוֹלָּא"[19], וּכְשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֹּחַ בְּבִלְתִּי בַּעַל גְּבוּל כֵּן יֵשׁ לוֹ כֹּחַ בִּגְבוּל, שֶׁאִם תֹּאמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֹּחַ בְּבִלְתִּי בַּעַל גְּבוּל וְאֵין לוֹ כֹּחַ בִּגְבוּל – אַתָּה מְחַסֵּר שְׁלֵימוּתוֹ, אֶלָּא שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ כֹּחַ בְּבִלְתִּי בַּעַל גְּבוּל כֵּן יֵשׁ לוֹ כֹּחַ בִּגְבוּל. וְזֶהוּ עִנְיַן שֵׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא בְּחִינַת כֹּחַ הַגְּבוּל שֶׁבְּאוֹר אֵין סוֹף עַצְמוּת וּמַהוּת כּוּ'.

וְאִם כֵּן, מֵאַחַר דְּשֵׁם אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף מַמָּשׁ כְּמוֹ שֵׁם הֲוָיָ', אִם כֵּן מוּבָן אֵיךְ דְּשֵׁם אֱלֹקִים אֵינוֹ מַסְתִּיר עַל שֵׁם הֲוָיָ', שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁעֶצֶם יַסְתִּיר עַל עֶצֶם, וּכְמוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁהָאָדָם יַסְתִּיר עַל עַצְמוֹ כּוּ', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן צ"א לְעִנְיַן כִּיסּוּי הָרֹאשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹעִיל מַה שֶׁמְּכַסֶּה בְּיָדוֹ עַל הָרֹאשׁ (וְאִם חֲבִירוֹ מְכַסֶּה בְּיָדוֹ עָלָיו חֲרֵי זֶה כִּיסּוּי כּוּ')[20], וְהַיְינוּ מִפְּנֵי שֶׁעֶצֶם אֵינוֹ מַסְתִּיר עַל עֶצֶם כּוּ'.

וּכְמוֹ כֵּן יוּבַן לְמַעְלָה בְּשֵׁם אֱלֹקִים שֶׁהוּא בְּחִינַת עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף שֶׁאֵינוֹ מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל שֵׁם הֲוָיָ', דְּאֵין עֶצֶם מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל עֶצֶם כּוּ'. וְזֶהוּ דַּ"הֲוָיָ' וֶאֱלֹקִים כּוּלָּא חַד", דִּשְׁנֵיהֶם הֵם עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף וְאֵינָם הֲפָכִים כְּלָל, מֵאַחַר דְּהַשֵּׁם אֱלֹקִים אִם שֶׁהוּא כֹּחַ הַצְמְצוּם מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ מְצַמְּצֵם וּמַעְלִים כְּלָל עַל שֵׁם הֲוָיָ' כּוּ'.

ד"ה וידעת היום – מאסקווא, נז

17) יוֹמָא כו, א. לְהוֹרוֹת כִּדַּת וְכַהֲלָכָה (רַשֵּׁ"י).

18) חֵלֶק א פֶּרֶק ח.

19) תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, ב.

20) שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן צא סָעִיף ד (וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן שָׁם);

"הַיָּד וְהָרֹאשׁ גּוּף אֶחָד הֵן וְאֵין הַגּוּף יָכוֹל לְכַסּוֹת אֶת עַצְמוֹ". וּרְאֵה שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן עד סָעִיף ב (וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן סָעִיף ג). מְגֵן אַבְרָהָם סִימָן קלא סְעִיף קָטָן ב (וּבְשֻׁלְחָן עָרוּךְ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן שָׁם סָעִיף א)). סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרס"ה עַמּוּד קפב.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

גם הכלים שמציאותם טהורה, צריכים זיכוך, שעולים לקבל אור עליון יותר. גם בנשמות שייך זיכוך, כי נמשכו מפנימיות הכלים. ע"י עבודת התשובה, עולה הנשמה מדרגת טהורה - גרמוהי, לדרגת קדושה - חיוהי, שלמעלה מגדר כלים

וְהִנֵּה לִהְיוֹת שֶׁהַכֵּלִים הֵם בִּבְחִינַת מְצִיאוּת, וְעִם הֱיוֹתָם מְצִיאוּת טְהוֹרָה שֶׁהֵם נְקִיִּים מִכָּל נִדְנוּד יֵשׁוּת וְעַכְרוּרִית, אֲבָל עִם זֶה הִנֵּה הֵם אֵיזֶה מְצִיאוּת עַל כָּל פָּנִים שֶׁשַּׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן הַטָּהֳרָה, הִנֵּה שַׁיָּךְ בָּהֶם עִנְיַן

הַזִּכּוּךְ גַּם כֵּן, דְּזֶהוּ עִנְיַן עֲלִיַּת הַכֵּלִים שֶׁעוֹלִים לְקַבֵּל אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר, דְּזֶהוּ בְּהֶכְרֵחַ עַל יְדֵי הַזִּכּוּךְ שֶׁמִּזְדַּכְּכִים בְּיוֹתֵר וּבִיכָלְתָּם לְקַבֵּל אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר, וּלְאַחַר שֶׁהַכֵּלִים עוֹלִים לְקַבֵּל אוֹר עֶלְיוֹן יוֹתֵר, הִנֵּה הַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה נִקְרֵאת פְּסֹלֶת לְגַבֵּי הַמַּדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה אֲשֶׁר לְשָׁם עָלוּ הַכֵּלִים עַל יְדֵי הַהִזְדַּכְּכוּת, וְאֵין זֶה עִנְיַן הַפְּסֹלֶת חַס וְשָׁלוֹם, כִּי אִם עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר הַיָּדוּעַ[33], "דָּא מֹחָא לְדָא וְדָא קְלִפָּה לְדָא"[יא], דְּיוּבַן זֶה בְּמִכָּל שֶׁכֵּן מִכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ בִּכְלֵי הַמֹּחַ וּכְלֵי הַשֵּׂכֶל, דִּכְלֵי הַמֹּחַ הֵם אֲחוּזִים וּדְבוּקִים בְּחָכְמָה, וּכְלֵי הַשֵּׂכֶל מְאִירִים בִּכְלֵי הַמֹּחַ וַאֲחוּזִים בְּאוֹר הַשֵּׂכֶל הַשּׁוֹרֶה בָּהֶם תָּמִיד, וּבְכָל דְּבַר־הַשְּׂכָלָה שֶׁהוּא מַשְׂכִּיל מִבִּין וּמַשִּׂיג, הִנֵּה הַדְּבַר־הַשְּׂכָלָה הוּא גִּלּוּי אוֹר הַשֵּׂכֶל הַמֵּאִיר בִּכְלֵי הַשֵּׂכֶל, וּכְלֵי הַשֵּׂכֶל מְאִירִים בִּכְלֵי הַמֹּחַ, וּכְלֵי הַמֹּחַ שֶׁהוּא הַשֵּׂכֶל הָאֲנוּשִׁי עוֹשֶׂה חֲקִיקָה בְּחָכְמָה הַמֹּחַ, חֲרִי שֵׂכֶל זֶה עִם הֶיוֹתוֹ תּוֹפֵס וּמַשִּׂיג הַשֵּׂכֶל הָעַצְמִי שֶׁל הַהַשְׂכָּלָה, אֲבָל בִּכְלָלוּת מַהוּתוֹ הוּא כִּפְסֹלֶת לְגַבֵּי עֶצֶם הַשֵּׂכֶל, וּכְמוֹ הַפַּשְׁטוּת לְגַבֵּי סוֹד הַנַּ"ל, כֵּן יוֹתֵר מִכֵּן הִיא הָעֲלִיָּה דְּהַכֵּלִים עַל יְדֵי הַזִּכּוּךְ עַד שֶׁהַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה הִיא כִּפְסֹלֶת לְגַבֵּי מַדְרֵגָה הָעֶלְיוֹנָה, וְלִהְיוֹת שֶׁהַנְּשָׁמוֹת הֵם נִמְשָׁכִים דֶּרֶךְ פְּנִימִית הַכֵּלִים, דְּבַכֵּלִים שַׁיָּךְ עִנְיַן הַזִּכּוּךְ, הִנֵּה גַּם בַּנְּשָׁמוֹת שַׁיָּךְ עִנְיַן הַזִּכּוּךְ, דְּבָזֶה יוּבַן מַה שֶּׁכָּתַב רַבֵּנוּ נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בְּאַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ (סִימָן יב[34]) דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם", "בְּחִינַת תַּעֲרֹבֶת רַע שֶׁבְּנִפְשׁוֹ", דְּפֵרוּשׁ תַּעֲרֹבֶת רַע הִנֵּה אֵין זֶה רַע חַס וְשָׁלוֹם כִּי אִם תַּעֲרוֹבוֹת[35], וְעַל יְדֵי הַזִּכּוּךְ בָּעֲבוֹדָה דִּתְשׁוּבָה הִיא הָעֲלִיָּה, דִּכְלָלוּת הָעֲלִיָּה דִּנְשָׁמָה הִיא הָעֲלִיּוֹת בַּעֲלִיּוֹת דְּאוֹר, וְהִיא הָעֲלִיָּה מִטָּהֲרָה לִקְדֻשָּׁה, וְהַיְנוּ הָעֲלִיָּה מִבְּחִינַת גַּרְמוּהֲיי"ב לְבְחִינַת חַיּוּהֲיי"ג, דְּהִנֵּה הַמְּשָׁכַת הַנְּשָׁמוֹת הֵם דֶּרֶךְ הַכֵּלִים שֶׁהֵם בְּחִינַת גַּרְמוּהֲי[36], וְהַמְּשָׁכָתָם הִיא דֶּרֶךְ פְּנִימִית הַכֵּלִים, דִּפְנִימִית הַכֵּלִים מִתְאַחֲדִים עִם חַיּוּהֲי שֶׁהֵם הָאוֹרוֹת[36], אָמְנָם חַיּוּהֲי הֵם הָאוֹרוֹת הַמִּתְאַחֲדִים עִם גַּרְמוּהֲי, וְעַל יְדֵי הַזִּכּוּךְ דַּעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הִיא עֲלִיַּת הַנְּשָׁמָה מִבְּחִינַת גַּרְמוּהֲי שֶׁהִיא בְּחִינַת טָהֲרָה לִבְחִינַת חַיּוּהֲי שֶׁהִיא בְּחִינַת קְדֻשָּׁה, הַיְנוּ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מִגֶּדֶר כֵּלִים, וַעֲלִיָּה זוֹ נַעֲשָׂה עַל יְדֵי הַזִּכּוּךְ דִּירִידָה. דְּהִנֵּה הַנְּשָׁמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן לְמַעְלָה הֵם בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא"יד, וּכְמַאֲמַר "יִשְׂרָאֵל עָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה", וְיָדוּעַ דְּמַחֲשָׁבָה הִיא גִּלּוּי לְעַצְמוֹ, וְדִבּוּר הוּא גִּלּוּי אֶל הַזּוּלַת, דְּמַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא"טו, וּבְעֵץ חַיִּים[37] אִיתָא דְּמַחֲשָׁבָה הִיא עוֹלָם הָאֲצִילוּת, וְהַיְנוּ דְּבִכְלָלוּת הַמַּדְרֵגוֹת הִנֵּה עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא הֵם אֲצִילוּת וּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, דְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה הֵם בְּחִינַת מְצִיאוּת, הֵם עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וַאֲצִילוּת שֶׁהוּא אֱלִקוּת מַמָּשׁ וְהָאֱלִקוּת מֵאִיר שָׁם בְּגָלוּי הוּא בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא, וְ"יִשְׂרָאֵל עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה" הַיְנוּ בַּאֲצִילוּת, וְעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה בִּפְנִימִיּוּת הַכֵּלִי שֶׁמִּתְאַחֵד עִם הָאוֹר, וּבַמַּלְאָכִים יֵשׁ גַּם כֵּן מַה שֶּׁנִּקְרָאִים "נוּגֵי יַמָּא"[38]טז, שֶׁהֵם בְּטֵלִים וּמְיֻחָדִים בֶּאֱלִקוּת, אֲבָל אֵינוֹ דּוֹמֶה כְּלָל לְבִטּוּל הַנְּשָׁמוֹת וְהִתְאַחֲדוּתָן כְּמוֹ שֶׁהֵן בַּאֲצִילוּת, וּבִירִידָתָן הֵם בִּבְחִינַת עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא שֶׁהֵם נַעֲשִׂים בִּבְחִינַת יֵשׁ וְנִרְאֶה וְנִפְרָד, אֲבָל עַל יְדֵי יְרִידָה זוֹ נַעֲשָׂה תַּכְלִית הָעֲלִיָּה.

מצד הבריאה כל יסוד חומרי הוא כבד יותר ולמטה יותר, יסוד רוחני - יותר קל ולמעלה יותר. אח"כ גזר הקב"ה יקוו המים וגו', היפך טבעם של המים ושל היבשה

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קל"ו, ו) "לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", דְּהִנֵּה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיוּ הַמַּיִם מְכַסִּים אֶת הָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ הָיְתָה מֻקֶּפֶת מִכָּל צַד וּפִנָּה, דְּהִנֵּה הַד' יְסוֹדוֹת אֵשׁ רוּחַ מַיִם עָפָר, הִנֵּה כָּל יְסוֹד שֶׁהוּא חָמְרִי וְגַשְׁמִי הוּא כָּבֵד יוֹתֵר וְהוּא נִמְצָא לְמַטָּה יוֹתֵר[39], וְכָל יְסוֹד שֶׁהוּא רוּחָנִי הוּא קַל יוֹתֵר וְהוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר, לָכֵן הִנֵּה יְסוֹד הֶעָפָר שֶׁהוּא גַּשְׁמִי וְכָבֵד יוֹתֵר הוּא לְמַטָּה יוֹתֵר, וְיסוֹד הַמַּיִם שֶׁהוּא רוּחָנִי וְקַל יוֹתֵר מִיסוֹד הֶעָפָר הוּא לְמַעְלָה יוֹתֵר מִיסוֹד הֶעָפָר, וְהָרוּחַ שֶׁהוּא זַךְ וְקַל יוֹתֵר מִכְּמוֹ הַמַּיִם הָיָה לְמַעְלָה יוֹתֵר מֵהַמַּיִם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[40] "וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם", וְהָאֵשׁ שֶׁהוּא רוּחָנִי וְדַק יוֹתֵר

---

33) ראה זוהר חלק א כ, ריש עמוד א.
34) קיט, סוף עמוד ב.
35) ראה גם המשך תרס"ו עמוד קלג. וראה לקוטי תורה בלק סט, ב.
36) ראה תיקוני זוהר בהקדמה (ג, ב). אגרת הקודש סימן כ.
37) שער מז (שער סדר אצילות בריאה יצירה עשיה) פרק ב.
38) ראה זוהר חלק ב מח, ב ובמקדש מלך שם. לקוטי תורה צו ח, ג. שם ריש פרשת שמיני.
39) ראה במדבר רבה פרשה יד, יב. זוהר חלק ב כד, א (ובהנסמן בנצוצי זוהר שם). רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ד הלכה ב.
40) בראשית א, ב.

יא. זה (נעשה) מוח לזה, וזה קליפה לזה. יב. האיברים (הכלים). יג. חיותו (האור). יד. עולם המכוסה. טו. עולם המכוסה ועולם המגולה. טז. דגי הים.

מֵהָרוּחַ[41] הָיָה לְמַעְלָה מֵהָרוּחַ, דְּכָךְ הִטְבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּהַד' יְסוֹדוֹת דְּזֶה גַּשְׁמִי וְזֶה רוּחָנִי מִמֶּנּוּ[42], וְהִטְבִּיעַ דְּהַגַּשְׁמִי הוּא כָּבֵד וְהָרוּחָנִי הוּא דַּק, אָמְנָם כָּל זֶה הָיָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, אַחַר כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "יִקָּווּ הַמַּיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה"[43], שֶׁזֶּהוּ הִפּוּךְ הַטֶּבַע הֵן בְּהַמַּיִם וְהֵן בְּהָאָרֶץ, דְּמַיִם טִבְעָם לְהִתְפַּשֵּׁט בְּהִתְרַחֲבוּת דַּוְקָא, וְטֶבַע הֶעָפָר לְהַשְׁקִיעַ בַּמַּיִם מִפְּנֵי כָּבְדוֹ, וְהַגְּזֵרָה הָיְתָה בִּשְׁנֵיהֶם בְּהִפּוּךְ טִבְעָם, דְּהַמַּיִם יִקָּווּ אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה, וְלָכֵן הִנֵּה הוֹלְכֵי הַיָּם נִקְרָאִים "יוֹרְדֵי הַיָּם", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קז, כב) "יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת", לְפִי דְּעַתָּהּ הָאָרֶץ גְּבֹהָה מֵהַיָּם,

[פרשת] אחרי וקדושים תרצ"ז אטוואצק

41) שיסוד האש למעלה מיסוד הרוח - כן הוא בשמות רבה פרשה כג, יג. במדבר רבה שם. זוהר חלק ב שם. וראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ט עמוד רכו ואילך. המשך מים רבים תרל"ו פרק קה ואילך. ספר הערכים־חב"ד (כרך ב) ערך אויר. ושם נסמן.

42) ראה לקמן במאמר שלאחרי זה (דיבור המתחיל רשפיה).

43) שם, ט (בדילוג).

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

י"ג שבט

(יארצייט של כבוד אמו הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה נ"ע - אחר תפילת המנחה)

א. להוד[1] כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' היה יום זכרון (יארצייט) אחרי כבוד אמו הרבנית מרת דבורה לאה[2] נ"ע בצום גדליה, והיה נוהג לומר חסידות ביום היארצייט.

תוכן המאמר היה תמיד בעניין ספירת המלכות כפי שתהיה לעתיד־לבוא, כלומר מעלת ספירת המלכות, למרות שהיא "סופא דכל דרגין" [סוף כל המדריגות], וביחוד במלכות דאצילות הרי מורגש בה יותר העניין איך שהיא "סופא דכל דרגין", אם כי באמת הרי בספירת המלכות יש הכל, וכמאמר "דכניש[3] לה" וכו', אף־על־פי־כן נרגש בה העניין של "סופא דכל דרגין", אך במאמר של היארצייט היה הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק' מדבר תמיד במעלה שבספירת המלכות כפי שתתגלה לעתיד־לבוא.

להוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש היה יארצייט ביום ח' טבת, אחרי אמו כבוד הרבנית מרת מוסיא[4] נ"ע, וגם כן היה אומר חסידות, דרושים קצרים, וביחוד לפני הבנים כשבגרו. תוכן המאמר היה אודות 'מלכות דאין־סוף'.

חסידים בזמנים עברו, לא היו רושמים סיפורים או גם מנהגים מבית רבי, כי היו מסורים ונתונים ל'פנימיות'. למרות ש"כל הגבוה גבוה ביותר"[5] כו', ויש בעובדות ובמנהגים כמה עניינים שלא מרגישים בהם כלל, החסידים לא היו רושמים אותם, ובמיוחד העניינים שהיו שייכים לרבניות.

פעם הבאתי ספר סיפורים להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, הם לא היו רשומים מהרביים, כי־אם מהנסיכים[6] והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה מאד שבע־רצון, ואמר לי: אני מייקר זאת יותר מאשר היית מביא לי 'כתב' של רבי. הרי ידוע כמה יקר היה כתב־יד אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, הוא מסר את נפשו לקבל כתב־יד־קודש של הוד כ"ק רבינו הזקן, אף־על־פי־כן היה ספר הסיפורים יקר לו עוד יותר.

ב. אמו זקנתו הרבנית רחל בת הר' ברוך בטלן, סבתו של הוד כ"ק רבינו הזקן, הייתה בקיאה ב'שולחן־ערוך אורח־חיים' בתכלית הבקיאות. הוד כ"ק רבינו הזקן אמר: אם כולם היו בקיאים כמוה ב'אורח חיים', לא היו צריכים לעשות הוספות על 'אורח חיים'.

פעם[7] אירע, שהלכו יחד בשבת מבית הכנסת, ר' ברוך בטלן, מחותנו ר' משה, חתנו ר' שניאור זלמן – אביו של ר' ברוך שהיה אביו של הוד כ"ק רבינו הזקן – ובנו ר' בנימין, ומאחוריהם הלכה קבוצת נשים ובתוכן בתו רחל. היה זה בעיר פויזען, בה היה עירוב, כך שהם החזיקו בידיהם חומשים וכיוצא בזה, והנשים לבשו כפפות על ידיהן, כפי שהיה נהוג אז.

פתאום בא שמש העיר בריצה, והודיע שהעירוב נקרע. התעוררה שאלה מה לעשות עם הספרים ועם

1) שיחה זו נדפסה – בלה"ק – בס' המאמרים תש"ט ע' 42 (השני).

2) בת אדמו"ר הזקן. – אודותה ראה ס' השיחות קייץ ה'ש"ת ע' לט, סד ואילך. התמים ח"ג ע' כב ואילך. לקו"ד כרך ד' תרסה, ב ואילך.

3) כנראה מרמז לזח"א כט, א.

4) בת אדמו"ר האמצעי. אודותה ראה ס' התולדות אדמו"ר מהר"ש ע' 168 ואילך.

5) נתבאר בארוכה בשערי אורה, ד"ה יביאו לבוש מל' פי"ב ופל"ב.

6) בני בית הרב.

7) הספור בארוכה – ראה ספר הזכרונות חלק שני ע' 167.

בתי הידיים, והחלו להתפלפל בזה. ר' שניאור זלמן היה כידוע למדן גדול, ור' משה היה גאון, והם החלו לדבר ב'לומדות' שבדין. בתוך כך, פנה ר' ברוך בטלן אל בתו רחל ואמר לה: "מה את מתביישת, אמרי איך הדין", והיא ענתה מיד את הדין במפורט כפי שכתוב ב'אורח חיים', וכך הם נהגו. ר' משה ור' שניאור זלמן התפעלו מאד מכך.

לר' ברוך בטלן ולר' משה היו שיטות שונות בעניין החינוך בכלל, וחינוך הבנות בפרט. ר' משה גדל והתחנך בעולם הנגלה, מה שקוראים העולם המתנגד'י, והם לא היו לומדים תורה עם נשים, אדרבה הם החשיבו זאת לאיסור. מאידך, גדל ר' ברוך בטלן והתחנך בעולם החסידי, הוא התחנך אצל מקושרי ר' אליהו בעל־שם מווארמייזא, והוא עצמו היה אצל ר' יואל בעל־שם, והם היו לומדים תורה עם בנותיהם[8], לכן הוא עצמו למד עם בתו רחל, ומובן מאליו שהיה זה בחשאי[9].

הרבנית דבורה לאה - בת הרבנית רחל, ואחותו של הר' ברוך, אביו של הוד כ"ק רבינו הזקן - הייתה למדנית. כך אמר עליה הוד כ"ק רבינו הזקן שהיא הייתה 'למדן'. התואר 'למדן' היה אז תואר גדול. הרבנית דבורה־לאה הייתה לומדת גמרא ורמב"ם, ולכן קרא הוד כ"ק רבינו הזקן את שם בתו דבורה־לאה - אמו של הוד כ"ק אדמו"ר 'צמח צדק' - על שם הדודה דבורה־לאה.

שמה של הרבנית פריידקא - בתו הבכירה של הוד כ"ק רבינו הזקן - היה בדרך גילוי מלמעלה, שכן ענין השם הוא הרי בבחינת המשכה. גם פריידקע נקראה על שמה של דודתו־זקנתו של הוד כ"ק רבינו הזקן, פריידא, אך היא - הדודה פריידא - לא הייתה למדנית כמו הדודה דבורה־לאה, למרות שגם היא הייתה בעלת מזג טוב ומצויינת במדות טובות. אך פריידקע בתו של הוד כ"ק רבינו הזקן הייתה כדרך מתנה מלמעלה, כך אמר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק'. גם בתו השלישית של הוד כ"ק רבינו הזקן, מרת רחל, נקראה על שם הסבתא רחל.

הרבנית שיינע, אשת הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, הייתה בתו של אחד מחסידי הוד כ"ק רבינו הזקן, שהיה מלמד ואב לחמש בנות. פעם נכנס ב'יחידות' אל הוד כ"ק רבינו הזקן, ששאל אותו: מדוע אינך מחתן את בנותיך? "אף אחד אינו רוצה להתחתן אתי" - מפאת גודל עניותו - ענה החסיד. אמר לו הוד כ"ק רבינו הזקן: אני אתחתן אתך, וכבר יימצאו אז עוד בעלנים שיבואו אתך בקשרי שידוכין.

אצל הרבנית חיה מוסיא, אשת הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק 'צמח צדק', לא היו במופתים משום חידוש. ענין של רוח הקודש, עתידות, הייתה מקבלת בקור רוח. כשסיפרו לה מופת מהסבא, הייתה מקבלת זאת בדם קר.

אמי - כבוד הרבנית שטערנא שרה - בשנתיים הראשונות לבואה לליובאוויטש, אחרי החתונה, הייתה מעתיקה את ה'הנחות' של המאמרים שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק רשם על המאמרים ששמע מאביו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש. מרבית מהעתקות אלו, נמצאים באוסף כתבי־יד דא"ח אשר לי.

י"ג שבט תש"ד

8) ראה טושו"ע יו"ד סי' רמו ס"ו. ספר חסידים סי' שי"ג. הלכות ת"ת לרבנו הזקן ספ"א וז"ל: הנשים חייבות ללמוד הלכות הצריכות להן לידע אותן כמו דיני נדה וטבילה ומליחה ואיסור יחוד וכיוצא בהן, כל מ"ע שאין הזמן גרמא וכל מצות ל"ת של תורה ושל דברי סופרים.

9) גם אודות זה בארוכה — ראה ספר הזכרונות חלק שני ע' 432. 167 ואילך, 436 ואילך.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס' – הבעל־שם מזאמושטש

ברוך כבר שמע את פרשת תולדותיו של רבי אליהו הבעל שם מוורמייזא, שייסד את חבורת הנסתרים במטרה לנדוד על פני העולם היהודי ולרומם את מצבם הרוחני של היהודים. ר' יצחק שאול יכול עתה להמשיך לטוות לפניו את חוט ההיסטוריה, ולהכירו עם אישיות מעניינת נוספת, רבי יואל, הבעל שם מזאמושטש, תלמידו של רבי אליהו בעל שם.

למרות המלחמה שניהל ר' פינחס זעליג, הגאון משפייאר, נגד הבעל שם מוורמייזא והאיסור שהכריז על לימוד הזוהר והקבלה בדרשו מרבי אליהו שיעזוב את וורמייזא ואת אשכנז בכלל - המשיך הבעל־שם לשבת במקומו ולעסוק בעבודתו בהפצת תורת הקבלה. מספר תלמידיו הלך וגדל, ותורת הקבלה הלכה והתפשטה יותר ויותר. התלמידים שלא יכלו, מחמת האיסור, לעסוק בגלוי בקבלה, עשו זאת בסתר. עובדה זו עצמה שימשה דחיפה נוספת להתארגנות התלמידים בחבורה הפועלת, לפי הדרכות רבם, על פי תכנית מסוימת, לנדוד מעיר לעיר וממדינה למדינה, כדי להפיץ את תורתו ואת דרכם בעבודת הבורא.

בדרך זו הובאה תורת הקבלה על ידי תלמידי רבי אליהו בעל שם לבוהמיה ופולניה והופצה שם במידה רבה.

שלושים שנה ישב רבי אליהו בוורמייזא, שם קיים את ישיבתו, שעל תלמידיה נמנו גדולי הגאונים. בשנת שפ"ד או שפ"ה עזב רבי אליהו את וורמייזא והתיישב בפראג, לשם העביר גם את ישיבתו.

אחד מתלמידיו של רבי אליהו היה הגאון רבי יום טוב ליפמן הלר, בעל ה"תוספות יום טוב". הוא היה כבר בן ארבעים שנה כאשר הגיע לישיבתו של רבי אליהו, תחילה בוורמייזא, שם שהה שלוש שנים, ולאחר מכן בפראג. הוא למד אצל רבי אליהו את תורת הקבלה, ומאוחר יותר היה לרבה של פראג ולראש רבני בוהמיה ולאחד מגדולי מפיצי הקבלה. בשנת שפ"ט נאלץ, בגלל הלשנה, לעזוב את בוהמיה, ועבר לקראקא שבפולניה, בהעבירו תוך כדי כך את הפצת תורת הקבלה למדינה זו.

באותו דור חי גם הגאון המקובל רבי מרדכי יפה, בעל ה"לבושים", שקיים את ישיבתו בגרודנה ובה למדו גם את תורת הנסתר, נוסף על תורת הנגלה. מאוחר יותר עבר רבי מרדכי יפה עם ישיבתו לפוזנא. אחד מתלמידיו שם היה ר' ישראל יוסף, שהיה חריף ובקי וירא שמים מופלג, אך עָסַק רק בתורת הנגלה. את תורת הנסתר לא רצה ללמוד, למרות הערצתו הגדולה לרבו, רבי מרדכי יפה, וטעמו ונימוקו עימו.

לר' ישראל יוסף היה צער גידול בנים, וכל ילדיו מתו בילדותם. לא אחת השיח את צערו לפני רבו, שעודדו ובירכו.

בחורף שנת שע"ב חלה רבי מרדכי יפה, ובהרגישו כי קרב קיצו הזמין אליו את בחירי וחביבי תלמידיו וברך את כל אחד מהם לפי צרכיו ומשאלותיו. בין התלמידים הללו היה גם ר' ישראל יוסף, והגאון המקובל פנה אליו ואמר: כדי שתתברך בבן, עליך לקבל על עצמך ללמוד את תורת הקבלה, וכן עליך לנדור שהבן שייוולד לך יוקדש ללימוד התורה. ובמלאות לו עשרים שנה, עליך לשלחו ללמוד קבלה מפי רב מובהק בתורה זו.

ביום ג' אדר שני שע"ב נפטר ר' מרדכי יפה, בגיל שמונים ושתיים שנה. תלמידיו התפזרו, איש איש למקומו, ור' ישראל יוסף עבר לגור בזאמושטש, והתמסר שם ללימוד הקבלה, כצוואת רבו. בשנה השנייה נולד לו בן ונקרא שמו בישראל - יואל.

יואל היה ילד בריא ומוכשר מאוד, והצטיין מאוד בלימודיו. בבוא העת שידכו אביו עם בת גילו, ובהגיעו לגיל עשרים החליט לשלחו ללמוד את תורת הקבלה. ברם, הוא התלבט קשות בשאלה למי לשלחו, הוא עצמו לא ראה את עצמו ראוי לכך, והרי רבו ציווה עליו לשלחו לרב "מובהק".

ר' ישראל יוסף היה שרוי בצער, וקיבל על עצמו תעניות וסיגופים. פעם אחת נרדם ובחלומו ראה את רבו, רבי מרדכי יפה, שאמר לו: אל תצטער, שלח את בנך לפראג, לרבי אליהו בעל־שם.

כאשר הקיץ ר' ישראל יוסף משנתו חש רווחה גדולה. הוא קרא אליו את בנו וסיפר לו על נדרו ועל חלומו, והורה לו לנסוע לר' אליהו בעל שם מפראג.

ר' יואל חזר אז דווקא מישיבתו של ר' יואל סירקיס בבריסק, שם שהה חמש שנים והצטיין מאוד בלימודיו. הוא חזר מצויד בכתבים המביעים את גדלותו המיוחדת במינה של האברך. ראש הישיבה, רבי יואל סירקיס, היה תלמידו של ר' שלמה ליבוש, חברו של רבי אליהו בעל שם מוורמייזא. רבי יואל קיים ישיבתו תחילה בלובמלא ולאחר מכן העתיקה לבריסק. מישיבה זו יצאו גאונים גדולים שנודעו לשם בחריפות וכוח הפלפול שלהם.

ר' יואל הצעיר ידע על רבו שהוא מקובל וכי בישיבה נלמדים בסתר שיעורים בתורת הקבלה, אך הוא לא הורשה להשתתף בהם, מחמת היותו צעיר ורווק. עתה, כאשר גילה לו אביו לראשונה את נדרו וחלומו, היה כבר נשוי, ומשום כך קיבל בשמחה את הוראת אביו לנסוע לפראג, לרבי אליהו בעל שם.

רבי אליהו היה אז כבר זקן מופלג, אך עם זאת ישב ועסק בתורה יומם ולילה, כאשר הוא מסוגר בחדר מיוחד בבית המדרש שלו. הישיבה נוהלה בעיקר על־ידי תלמידיו הגדולים. למרות זאת קיבל [=ר' אליהו] את ר' יואל הצעיר כתלמידו האישי ולמד איתו באופן מיוחד זמן ניכר מדי יום.

חמש שנים שהה ר' יואל בישיבתו של הבעל־שם ובמשך כל אותה עת למד איתו ר' אליהו באופן מיוחד. לא ברור מדוע מצא ר' יואל חן במידה כזו בעיני רבי אליהו. אך יש להניח שתרמו לכך כישרונותיו הגדולים, צדקנותו, ושקידתו העצומה. רבי אליהו בעל שם, העביר לרבי יואל את כל סודותיו, כולל כל ענייני סגולות ורפואות שהשתמש בהם למטרות שונות.

לפי הוראת רבי אליהו בעל שם, חזר רבי יואל לזאמושטש. בדרך לזאמושטש ביקר רבי יואל את רבו רבי יואל סירקיס, שממנו למד בשעתו את תורת הנגלה. עתה היה מסוגל לשוחח איתו גם בתורת הנסתר, ורבי יואל הצעיר הצליח להוסיף לקח במידה רבה מפי רבי יואל הזקן גם בתורה זו.

בחזרו לביתו הוכתר כבעל־שם, והתפרסם לתהילה כבעל־השם מזאמושטש.

בתקופת גזירות ת"ח ות"ט הציל רבי יואל קהילות יהודיות רבות מחורבן, בהשתמשו באמצעים שונים, על־טבעיים. כך, למשל, בעיר מסוימת על נהר דנייסטר נאלצו היהודים להימלט מההיידמקים שהתנפלו עליהם כדי לעשות בהם טבח. על יד החוף עגנה אנייה, וכל יהודי העיר מיהרו לעלות אליה, אלא שהאנייה לא הצליחה למוש ממקומה, וההיידמקים התקרבו אליה ועמדו לפרוץ לתוכה. לפתע התגלה שם הבעל־שם מזאמושטש שכתב שם קודש על פתק והצמידו לירכתי האנייה, מיד החלה האנייה לזוז ולשוט במהירות עם הזרם. הרוצחים עלו על סירות כדי לרדוף אחר האנייה, אך האנייה התרחקה במהירות רבה עד שהרוצחים נאלצו לחזור אל החוף בידיים ריקות. כך ניצלו יהודי העיר בכוחו של ה'בעל שם'.

ר' יואל, בעל השם מזאמושטש, התפרסם בעולם היהודי לא רק במעשי הנפלאות שביצע, כי אם בעיקר בפעליו הרבים, במיוחד בשטח הרבצת התורה. בין השאר פתח ישיבה בזאמושטש,

שהצטיינה בכך שלמדו בה היטב גם את תורת הנגלה וגם את תורת הנסתר. בתורת הנגלה הנהיג רבי יואל הבעל־שם מזאמושטש את דרך הלימוד של רבו רבי יואל סירקיס, שהתבססה על התעמקות בסוגיה להבנתה על אתר באופן הגיוני.

מרבית התלמידים הוחזקו על ידו. כן נהג ללמוד בעצמו עם קבוצה נבחרת של תלמידים את תורת הקבלה.

לבעל־שם מזאמושטש היה בן בשם אורי, אשר משחר ילדותו הצטיין בלימודיו. בגיל שתים־עשרה שנה רכש כבר בקיאות במספר מסכתות, וניחן במעלות רבות. נוסף לכך הייתה לו הדרת פנים. הבעל־שם קיים בו את ציווי חכמינו ז"ל: "הווי גולה למקום תורה", ושלחו ללמוד בישיבת רבי דוד הלוי באוסטרא, שם היה נהוג סדר לימוד דומה לישיבה שלו. עם פטירת ראש הישיבה נסע אורי ללמוד תורה אצל רבי אברהם אבלי גומבינה בקאליש, שם למדו גם את תורת המוסר ומידות טובות.

שש שנים למד אורי בישיבה בקאליש, וכאשר חזר הביתה היה לא רק למדן גדול כי־אם גם בעל מידות טובות וחדור רוח של מוסר. אביו דאג מיד להשיאו ומינה אותו בישיבתו כראש ישיבה להרבצת תורת הנגלה. את תורת הנסתר המשיך הבעל־שם עצמו ללמד לתלמידיו הנבחרים.

באותו זמן החלה להתפשט בין בני תורה הנטייה לסיגופים. מדי יום הלך וגדל מספר לומדי התורה שעינו את גופם כחלק מעבודת הבורא. הסיגופים התבטאו בפעולות שונות, כגון - קשירת הגוף, או חלקים בגוף, בחבלים דקים, עמידה על הרגליים במשך יממה שלימה מבלי לשבת או לשכב, שינה של שלוש־ארבע שעות בלבד במשך שתי יממות, שינה על גבי הקרקע עם אבן למראשות הַיָשֵן, התגלגלות עירום על גבי שלג בחורף, שכיבה על קן נמלים בקיץ משך זמן ממושך, וכמובן - עריכת נדודי גלות.

בעניין זה של סיגופים לא היה שוני בין אלה שעסקו רק בתורת הנגלה לבין אלו שעסקו גם בתורת הנסתר, ולומדי התורה משני הסוגים עסקו בכך. אף בעריכת גלות של נדודים ממקום למקום, עסקו הן גאונים מפורסמים שלא החזיקו מלימוד הקבלה והן מקובלים. ההבדל ביניהם היה רק בזה שבעלי הנגלה לא הסתירו את למדנותם בכל מקום בואם, אם כי העלימו את שמותיהם, ואילו המקובלים הסתירו את למדנותם והופיעו כהדיוטות ואנשים פשוטים. לפיכך נקראו "נסתרים".

גם בישיבה בזאמושטש, אותה קיים רבי יואל משך חמישים שנה, התפשט הנוהג של סיגופים.

את כל הדברים האמורים סיפר, כזכור, ר' יצחק שאול לברוך, וכאשר הגיע לקטע זה הצטרף לשיחה גם גיסו ר' משה לייב, שהאזין לה בתשומת לב מרובה.

"מעולם לא שמעתי על הבעל־שם מזאמושטש" - הגיב על כך, בבטאו בכך את יחס הזלזול שלו. אם שמעו של מישהו לא הגיע לאוזניו הרי זו הוכחה על אי חשיבותו.

"ישנם אישים דגולים רבים אשר לא שמעת אודותם" - ענה לו ר' יצחק שאול, והמשיך: "לאמיתו של דבר, הרי אתה ור' זלמן מאיר, גיסנו, נילושים מעיסה כזו שעניינים החורגים מנושא כגון אמירת פלפול אינם מעניינים אתכם".

למרות שהדברים הכילו נימה של תוכחה ומחאה הם נאמרו בצורה עדינה וחלקה, כך שהגיס לא חש עצמו נפגע, אלא המשיך בשיחה.

"לאחרונה שמעתי דווקא על בעל־שם אחר בשם ר' ישראל" - אמר ר' משה לייב, ברצותו להוכיח שאינו בור כל־כך גם בעניינים אלו - "ואומרים עליו כי יש לו חסידים רבים הנודדים כנסתרים, כמו תלמידיו של ר' אליהו בעל־שם מוורמייזא.

ר' יצחק שאול חייך. "כפי הנראה" - אמר - "שני אלה הם לדידך כדבר אחד, למרות שביניהם קיים פער של מאתיים וחמישים שנה, ובין הראשון, רבי אליהו, לבין האחרון, רבי ישראל, כיהנו שני בעלי־שם, האחד הוא אותו רבי יואל ששוחחנו אודותיו זה עתה, והשני הוא רבי אדם בעל־שם מרופשיץ".

ר' משה לייב אכן לא שמע על כך, וגם ברוך לא ידע בבירור את פרטי הדברים. ברוך ביקש לדעת אם קיים שוני בשיטותיהם של ארבעת בעלי השם, כפי השוני הקיים בשיטות שונות בלימוד התורה.

"ביסוד הדברים ישנה אחידות בשיטותיהם, אך קיימים בכל זאת הבדלים בפרטי תורתם ובדרכיהם" - השיב ר' יצחק שאול.

ברוך שקע בהרהורים. ר' משה לייב מצידו החל לגלות עניין בדברים. החסידות וריקעה כפי שהוצגו על־ידי ר' יצחק שאול היוו חומר רב עניין ומקור להתבוננות. משום כך החל להמטיר שורה של שאלות, מתוך רצון כן לדעת ככל היותר על החסידות ויוצריה.

"שאלותיך הן רבות מדי לתשובה על רגל אחת" - אמר ר' יצחק שאול בקול שליו - "ואשיב לך על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, אך לתועלת העניין מוטב לא לפתוח בתשובות ישירות לשאלותיך על ר' אדם בעל־שם ור' ישראל בעל־שם ושיטותיהם. אתחיל בתיאור הנסיבות שהביאו לידי כך שעיירת מולדתי, הרקי, הפכה למבצר של חסידות, והחסידים שם, שהיו תחילה נסתרים ולא העזו להתגלות בפומבי, ידועים עתה בכל הסביבה בדרכם ותורתם ואין להם כל פחד להופיע כחסידים".

ר' יצחק שאול התכוון להוכיח בכך כי החסידות הולכת וכובשת יותר ויותר את מוחותיהם וליבותיהם של יהודים יראי שמים, כאשר היא עושה זאת בהדרגה ובעקביות שלב אחר שלב.

"החסידים בהרקי" - סיפר ר' יצחק שאול - "מונהגים על ידי הגאון ר' עזריאל יוסף, העומד שם בראש הישיבה המקומית. לפני שלושים שנה היה ר' עזריאל יוסף בין החסידים הנסתרים ויחד עם חבריו נדד על פני המדינה, לפני עשרים שנה השתקעו בהרקי, אך גם אז טרם התגלו בדרכם החדשה. הם למדו והפיצו את תורת החסידות והדרכותיה, אך עשו זאת בחשאי. רק כאשר גדל מספרם והשפעתם התרחבה, החלו לבטא בפומבי את שיטתם".

עתה הבין ר' משה לייב מדוע לא גילה ר' ניסן, אביו של ר' יצחק שאול, כאשר בא לחתונת בנו בדוברומיסל, את העובדה שהוא חסיד. "הוא השמיע דברי תורה" - נזכר ר' משה לייב - "ולא השאיר ספק בלמדנותו, אך לא נתן כל רמז לכך שהוא מתלמידי הבעל־שם־טוב".

"הסיבה לכל זה הייתה כי החסיד אינו מדבר על חסידות עם מי שאינו בָּשֵׁל לכך" - הסביר ר' יצחק שאול - "החסידות דורשת הכנה מתאימה"!

ואכן הדברים שהשמיע ר' יצחק שאול בהמשך, על דרכי החסידים בהרקי, היו הכנה מתאימה לקליטת רעיון החסידות בכל אתר.

אגרות קודש

ב"ה. י"א סיון תרצ"ה
ווארשא

ידידי הרה"ג הנכבד הנודע לשם תהלה
וו"ח אי"א מוהר"ר ישראל שי'

שלום וברכה,

במענה על מכתבו מט"ז אייר, בטח כבר היו אצל הפּראָפעסאר והשם יתברך יחזק בריאות זוג' תחי' וישלח לה רפואה שלמה בקרוב.

בדבר אגודת חב"ד, הנה זה איזה חדשים אשר קבל הנהלת אגודת חב"ד על עצמו, ונתקבל מזכיר אגו"ח מחדש. עד כה לא נודעתי מה נעשה במשך הזמן בהנוגע לסידור העבודה באגודת חב"ד והתוצאות הטובות מהעבודה, ובבקשה להודיעני בהקדם מכל הנעשה במשך הזמן עד כה, ואיזה עבודה ובאיזה דרכים בדעתו לסדר אגו"ח באופן אשר בעזה"י יהיו תוצאות הראויות.

אחד מסניפי העבודה דאגו"ח הי' לסדר רשימת בתי כנסיות חב"ד יצ"ו שבכל עיר ומושב מאנ"ש, ולחקור עליהם בכל מושב ולהודיע לפה למען לבוא בכתובים אליהם לעוררם הן בעניני הנהגתם והן בעניני תמיכתם בעניני הישיבות והפרט, כי המצב מבהיל הוא ונוגע לכאו"א מאנ"ש שי' בגו"ר. וכאשר בעזרתו יתי' יסדרו העבודה באחדות גמורה ודאי הדבר כי יצליחו להשלים בעזה"י ההוצאה הדרושה.

יסדר ויקבע סדר מסודר אשר בכל חדש וחדש יודיעוני מהנעשה במשך החדש בעבודת אגו"ח בכל בפרטיות, וישגיח על זה שיתמלא בדיוק. והשי"ת יעזור להם כי יצליחו בעבודתם לטובת החזקת והרבצת התורה והחסידות, ובגלל זאת יברכם השי"ת בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר.

והנני ידידו הדו"ש ומברכו בגו"ר

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, ה'תיש"א
ברוקלין, נ. י.

כבוד חברי ועד הפועל של אגודת חסידי
חב"ד בארה"ק ת"ו. ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קראתי מכתבם מכ"א אייר, ומפני כמה סיבות נתעכב המענה שלי עד עתה, ואתם הסליחה.

שמחתי לקרא כי מרגישים גודל האחריות שעליהם וכי קבלו עליהם להרחיב שטח פעולותיהם ולהביא ולהוציא לפועל המטרות של אגודת חב"ד בארה"ק ת"ו. ואם בכלל יקר הזמן, כי ימים יוצרו ולא - ולו קרי - אחד בהם, הרי גדל ערכו ביותר בדורותינו דעקבתא דמשיחא, אשר כפי פתגם כ"ק

מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע הנה זה עומד אחר כתלינו ממש, ובפרטי פרטיות בארצנו הקדושה ת״ו, אשר עיני הוי׳ אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה, וכמבואר באגה״ק סי׳ יד, שיורד ומאיר מח״ע אור חדש ומחודש שלא הי׳ מאיר עדיין מעולם כו׳ מבחי׳ עליונה יותר כו׳ ובפרטי פרטיות כן הוא בכל יום ויום כו׳.

(א) במה שמציעים להוסיף חברים להנהלת אגודת חב״ד באה״ק ת״ו, ובהסכם כלם מציעים להוסיף בא כח מירושלים ת״ו הרב עזריאל זליק שי׳ סלונים, בא-כח מכפר ספרי׳ ה׳ זלמן שי׳ סודקביץ ומן הצעירים שבתמימים את הר׳ יצחק שי׳ גנזבורג, נכון הדבר לצרף את הנ״ל והנני מאשר הצעתם ויהי׳ רצון שיהי׳ בהצלחה. והייתי מציע שכדאי לצרף, לאחר עיון בדבר, עוד בא-כח אחד מהצעירים.

(ב) על של עתה באתי להדגיש (כיון שנראה לדאבוננו שיהיו בחירות ובעתיד הקרוב), על החוב והזכות קדוש, אשר כל אחד מהחרדים ויראים לדבר ה׳ צריך להשתתף בבחירות, הן בעצמו והן בהשפעה על זולתו, להצביע בעד הרשימות החרדיות ביותר, שלא ילך לאיבוד אפילו קול אחד.

והנני מוסר בזה רשות ויפוי כח לפרסם את דעתי בכל התוקף ובכל החוזק, אשר על כל אחד ואחת מיראי ה׳ וחושבי שמו לעשות ככל יכלתו להרבות מספר המצביעים בעד הרשימות החרדיות ביותר.

(ג) לדעתי צריך הי׳ לארגן באגו״ח מחלקה מיוחדת של נשים, ופירושו בשתים: לארגן את נשי חסידי חב״ד ואת כל אלה אשר רוח חב״ד יקר ללבן ולנפשן, והשנית, בשביל עבודה בין הנשים בכלל, אשר כמובן אופי מיוחד גישה מיוחדת ותפקידים מיוחדים לעבודה זו.

(ד) לדעתי באה העת לארגן מחלקה מיוחדת בין הצעירים מאנ״ש והקרובים לרוח חב״ד, והכוונה בשתים: בשביל חיזוק כחותיהם הם, ובשביל עבודה בחוגים רחבים יותר של הנוער, אשר אופי מיוחד גישה מיוחדת ותפקידים מיוחדים לעבודה זו.

בנוגע לסעיפים ג׳ וד׳ איני נכנס כאן בפרטים, כי הרבה תלוי בהמצב על אתר, ואל בינתם אשען. ובטח יציעו תכנית עבודה מפורטת בזה בהתאם לדרישת המקום והזמן, ואחכה להצעתם בזה, ות״ח מראש.

הערה: מובן מעצמו, אשר בנוגע לבחירות, צריכה להיות התעמולה גם בין הנשים ובין הצעירים, אבל אין לחכות על אירגון מחלקות הנ״ל, כי הזמן קצר, ובטח הנסיון שבתעמולת הבחירות יעזור בהכנת ההצעות בנוגע לאירגונם.

בברכת הצלחה בעבודתם הקדושה, - ולהעיר מהשם ״אגודת״, הנבחר מנשיאנו, עפמש״כ בלקו״ת ד״ה כי ההרים ימושו רפ״ג ומד״ה ולקחתם אגודת אזוב להצ״צ (נמצא בדפוס) -

ויהי רצון אשר כלנו יחד נזכה להשלים את רצון כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים נשיאי חב״ד, און דאס וואס איז אונז נעענטער - רצון כ״ק מו״ח אדמו״ר - מתוך הרחבה ובלי העלמות והסתרים,

ובעגלא דידן נראה בקיום היעוד דייתי מר, דא מלכא משיחא, כי כבר נפוצו המעיינות חוצה, וכ״ק מו״ח אדמו״ר יובילנו לגאולה השלימה והאמתית,

ובפ״ש כל חברי אגו״ח והועד בראשם,

מ. שניאורסאהן

פרשת שלח

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב שְׁלַח־לְךָ
אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה
אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם: ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם
מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים
רָאשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: (לוי) ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם
לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בֶּן־זַכּוּר: ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן
שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי: ו לְמַטֵּה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה:
ז לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף: ח לְמַטֵּה אֶפְרַיִם
הוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן: ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי בֶּן־רָפוּא:
י לְמַטֵּה זְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי: יא לְמַטֵּה יוֹסֵף
לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־סוּסִי: יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל
בֶּן־גְּמַלִּי: יג לְמַטֵּה אָשֵׁר סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל:
יד לְמַטֵּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי: טו לְמַטֵּה גָד
גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי: טז אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
לְהוֹשֵׁעַ בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ: (ישראל) יז וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה
לָתוּר אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב
וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר: יח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־
הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֶחָזָק הוּא הֲרָפֶה
הַמְעַט הוּא אִם־רָב: יט וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הוּא
יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים
אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים:
כ וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ
אִם־אַיִן וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ
וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת מוצש"ק ש"פ שלח תשל"ח)

וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ (יג, כ)

הַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל לְקִיחַת הַפֵּרוֹת הִיא – הֲפִיכַת פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁל אֶרֶץ כְּנַעַן, שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מְשֻׁחָתִים וּמְקֻלְקָלִים מִכָּל הָאֻמּוֹת, לַפֵּרוֹת הַשַּׁיָּכִים לָעַם הַיְּהוּדִי. בְּכָךְ שֶׁנְּשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל יִתְחַזְּקוּ וְיִקְּחוּ מִפְּרִי הָאָרֶץ - יֵשׁ, אֲפוֹא, מִשּׁוּם 'פְּתִיחַת הַצִּנּוֹר' לְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ עַל יְדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַהֲפִיכָתָהּ לְאֶרֶץ קְדוֹשָׁה וּטְהוֹרָה.

שני כא וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־
רְחֹב לְבֹא חֲמָת: כב וַיַּעֲלוּ בַּנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן
וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן
שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם: כג וַיָּבֹאוּ
עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכֹּול
עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים
וּמִן־הַתְּאֵנִים: כד לַמָּקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֶשְׁכֹּול
עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכֹּול אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים
יוֹם: כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה
וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת־כָּל־הָעֵדָה וַיַּרְאוּם אֶת־
פְּרִי הָאָרֶץ: כז וַיְסַפְּרוּ־לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא וְזֶה־
פִּרְיָהּ: כח אֶפֶס כִּי־עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים
בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם־יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם:
כט עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי
וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל־הַיָּם וְעַל
יַד הַיַּרְדֵּן: ל וַיַּהַס כָּלֵב אֶת־הָעָם אֶל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ כִּי־יָכוֹל נוּכַל
לָהּ: לא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוּכַל
לַעֲלוֹת אֶל־הָעָם כִּי־חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ: לב וַיֹּצִיאוּ
דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ אֶרֶץ
אֹכֶלֶת יֹשְׁבֶיהָ הִוא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־רָאִינוּ
בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת: לג וְשָׁם רָאִינוּ אֶת־הַנְּפִילִים
בְּנֵי עֲנָק מִן־הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן
הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם: **יד** א וַתִּשָּׂא כָּל־הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ
אֶת־קוֹלָם וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא: ב וַיִּלֹּנוּ
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ
אֲלֵהֶם כָּל־הָעֵדָה לוּ־מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אוֹ
בַּמִּדְבָּר הַזֶּה לוּ־מָתְנוּ: ג וְלָמָה יְהוָה מֵבִיא אֹתָנוּ

אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לִנְפֹּל בַּחֶרֶב נָשִׁינוּ וְטַפֵּנוּ יִהְיוּ
לָבֵז הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוּב מִצְרָיְמָה: ד וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה: ה וַיִּפֹּל
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל־קְהַל עֲדַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ו וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה מִן־
הַתָּרִים אֶת־הָאָרֶץ קָרְעוּ בִּגְדֵיהֶם: ז וַיֹּאמְרוּ אֶל־
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ
בָהּ לָתוּר אֹתָהּ טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (תורת מנחם א עמ' 103)

וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה (יג, ל)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי הַמְרַגְּלִים הֵשִׁיבוּ עַל שְׁאֵלוֹתָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וּמָה רָאָה כָּלֵב שֶׁהִשְׁתִּיקָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה מֹשֶׁה דָּרַשׁ מֵהֶם לַחְקֹר אוֹדוֹת הַמִּלְחָמָה וְהַכִּבּוּשׁ ("הֶחָזָק הוּא"), וְאַחַר־כָּךְ אוֹדוֹת הָרֶוַח וְהַשֶּׁכָר ("הַשְּׁמָנָה הִיא"), אַךְ הַמְרַגְּלִים שִׁנּוּ אֶת הַסֵּדֶר וְהִקְדִּימוּ אֶת הַשָּׁכָר ("זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ"). וּמִכָּיוָן שֶׁשָּׁמוּ אֶת הַדָּגֵשׁ עַל הַשָּׁכָר, עֲבוֹדָה עַל־מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס - עָמַד כָּלֵב וְהִשְׁתִּיקָם.

שלישי ח אִם־חָפֵץ בָּנוּ יְהוָה וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת וּנְתָנָהּ לָנוּ אֶרֶץ אֲשֶׁר־הִוא זָבַת
חָלָב וּדְבָשׁ: ט אַךְ בַּיהוָה אַל־תִּמְרֹדוּ וְאַתֶּם
אַל־תִּירְאוּ אֶת־עַם הָאָרֶץ כִּי לַחְמֵנוּ הֵם סָר
צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַיהוָה אִתָּנוּ אַל־תִּירָאֻם:
י וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעֵדָה לִרְגֹּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וּכְבוֹד
יְהוָה נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ
יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה יְנַאֲצֵנִי הָעָם
הַזֶּה וְעַד־אָנָה לֹא־יַאֲמִינוּ בִי בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר
עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ: יב אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ וְאֶעֱשֶׂה
אֹתְךָ לְגוֹי־גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי־הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ
אֶת־הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ: יד וְאָמְרוּ אֶל־יוֹשֵׁב
הָאָרֶץ הַזֹּאת שָׁמְעוּ כִּי־אַתָּה יְהוָה בְּקֶרֶב הָעָם
הַזֶּה אֲשֶׁר־עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה | אַתָּה יְהוָה וַעֲנָנְךָ
עֹמֵד עֲלֵהֶם וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם
יוֹמָם וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה: טו וְהֵמַתָּה אֶת־הָעָם
הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שָׁמְעוּ
אֶת־שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר: טז מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת יְהוָה לְהָבִיא
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּע לָהֶם
וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר: יז וְעַתָּה יִגְדַּל־נָא כֹחַ אֲדֹנָי
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר: יח יְהוָה אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־
חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֹן
אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים וְעַל־רִבֵּעִים:
יט סְלַח־נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ וְכַאֲשֶׁר
נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה: כ וַיֹּאמֶר
יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ: כא וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא
כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ: כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים
הָרֹאִים אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי
בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים
וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי: כג אִם־יִרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ:
כד וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ
וַיְמַלֵּא אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בָּא
שָׁמָּה וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה: כה וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב
בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ
יַם־סוּף: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים מלוקט ג עמ' שצו)

וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי (יד, יז)

אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁהַקָּבָּ"ה אָמַר לְמֹשֶׁה: הָיָה לְךָ לְעָזְרֵנִי, מִיָּד אָמַר לוֹ: וְעַתָּה יִגְדַּל גו'. וּמְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁעַל יְדֵי עֲבוֹדָה פּוֹעֲלִים הַגְדָּלָה בִּבְחִינַת 'כֹּחַ אדנ"י', הַיְינוּ שֶׁהֲעֲבוֹדָה הִיא 'צֹרֶךְ גָּבוֹהַּ'. דְּהִנֵּה כְּתִיב לְמַעֲשֶׂה יָדֶיךָ תִּכְסֹף, "תִּכְסֹף" מִלְּשׁוֹן תַּעֲנוּג, וְכֵיוָן שֶׁתַּעֲנוּג תְּמִידִי אֵינוֹ תַּעֲנוּג, לָכֵן רַק עַל יְדֵי עֲבוֹדָה בְּכֹחַ עַצְמוֹ, שֶׁהוּא חִדּוּשׁ, נַעֲשָׂה אֲמִתִּית הַתַּעֲנוּג לְמַעְלָה.

רביעי כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:
כז עַד־מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה
מַלִּינִים עָלַי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה
מַלִּינִים עָלַי שָׁמָעְתִּי: כח אֱמֹר אֲלֵהֶם חַי־אָנִי
נְאֻם־יְהוָה אִם־לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן

אֶעֱשֶׂה לָכֶם: כט בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם
וְכָל־פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה
וָמַעְלָה אֲשֶׁר הֵלִינֹתֶם עָלָי: ל אִם־אַתֶּם תָּבֹאוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם
בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן:
לא וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וְהֵבִיאתִי
אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ:
לב וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה: לג וּבְנֵיכֶם
יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־
זְנוּתֵיכֶם עַד־תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר: לד בְּמִסְפַּר
הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם
לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֲוֹנֹתֵיכֶם אַרְבָּעִים
שָׁנָה וִידַעְתֶּם אֶת־תְּנוּאָתִי: לה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
אִם־לֹא | זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל־הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת
הַנּוֹעָדִים עָלָי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ:
לו וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ
וַיָּשֻׁבוּ כתיב וילונו קרי וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת־כָּל־הָעֵדָה
לְהוֹצִיא דִבָּה עַל־הָאָרֶץ: לז וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים
מוֹצִאֵי דִבַּת־הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי יְהוָה:
לח וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְכָלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה חָיוּ מִן־הָאֲנָשִׁים
הָהֵם הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת־הָאָרֶץ: לט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד: מ וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיַּעֲלוּ
אֶל־רֹאשׁ־הָהָר לֵאמֹר הִנֵּנוּ וְעָלִינוּ אֶל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־אָמַר יְהוָה כִּי חָטָאנוּ: מא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא
תִצְלָח: מב אַל־תַּעֲלוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא
תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: מג כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם
לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב כִּי־עַל־כֵּן שַׁבְתֶּם
מֵאַחֲרֵי יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם: מד וַיִּעְפְּלוּ
לַעֲלוֹת אֶל־רֹאשׁ הָהָר וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וּמֹשֶׁה
לֹא־מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה: מה וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי
וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם עַד־
הַחָרְמָה: פ **טו** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי
תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם:
ג וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַיהוָה עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־נֶדֶר
אוֹ בִנְדָבָה אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ
לַיהוָה מִן־הַבָּקָר אוֹ מִן־הַצֹּאן: ד וְהִקְרִיב
הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַיהוָה מִנְחָה סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל
בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן: ה וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין
תַּעֲשֶׂה עַל־הָעֹלָה אוֹ לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד: ו אוֹ
לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן שְׁלִשִׁית הַהִין: ז וְיַיִן לַנֶּסֶךְ שְׁלִשִׁית הַהִין
תַּקְרִיב רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לג עמ' 85)

עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת (יד, כז)

רַז"ל לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל נִקְרָאִים 'עֵדָה'. וְקָשֶׁה, מַדּוּעַ נִלְמַד דִּין זֶה מִ'עֵדָה' רָעָה דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבָּזֶה נִרְמָז שֶׁחֵטְא הַמְרַגְּלִים לֹא הָיָה חֵטְא בְּמוּבָן הַפָּשׁוּט, אֶלָּא טָעוּת — הֵם חָשְׁבוּ שֶׁכְּדֵי לְהַגִּיעַ לִדְבֵקוּת בַּה' יֵשׁ לְהִתְבּוֹדֵד בַּמִּדְבָּר, וְלֹא לְהִכָּנֵס לָאָרֶץ וּלְהִתְעַסֵּק עִם גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם. אֶלָּא שֶׁמִּצַּד גֹּדֶל מַעֲלָתָם וְדַרְגָּתָם בַּעֲבוֹדַת ה', הֲרֵי זֶה חֵטְא גָּדוֹל וְחָמוּר.

חמישי ח וְכִי־תַעֲשֶׂה בֶן־בָּקָר עֹלָה אוֹ־זֶבַח לְפַלֵּא־
נֶדֶר אוֹ־שְׁלָמִים לַיהוָה: ט וְהִקְרִיב עַל־בֶּן־הַבָּקָר
מִנְחָה סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן חֲצִי
הַהִין: י וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ חֲצִי הַהִין אִשֵּׁה רֵיחַ־
נִיחֹחַ לַיהוָה: יא כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ
לָאַיִל הָאֶחָד אוֹ־לַשֶּׂה בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים:
יב כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד
כְּמִסְפָּרָם: יג כָּל־הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה־כָּכָה אֶת־אֵלֶּה
לְהַקְרִיב אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה: יד וְכִי־יָגוּר
אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר־בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה
אִשֵּׁה רֵיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כֵּן יַעֲשֶׂה:
טו הַקָּהָל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר חֻקַּת עוֹלָם

לְדֹרֹתֵיכֶם כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי יְהוָה: טו תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ שלח תשמ"א)

וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר . . וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם (טו, יד-טז) בְּכָל פָּסוּק יֵשׁ חִדּוּשׁ. וְכִי יָגוּר - בְּפָרָשַׁת נְסָכִים "בִּשֵּׁר לָהֶם שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ", כִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִצְטַעֲרוּ מִכֹּחַ שֶׁנֶּאֱמַר לָהֶם לְאַחַר חֵטְא הַמְרַגְּלִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ; וּמִכָּיוָן שֶׁצַּעַר זֶה הָיָה גַּם לַגֵּרִים שֶׁהָיוּ בִּשְׁעַת חֵטְא זֶה, חָל הַצִּוּוּי גַּם עַל גֵּר. הַקָּהָל - לֹא רַק בִּנְסָכִים, אֶלָּא אַף בְּכָל הַמִּצְוֹת. חֻקַּת עוֹלָם — גַּם בְּמִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ לְדוֹרוֹת. תּוֹרָה אַחַת — לֹא רַק בַּחֻקִּים, אֶלָּא גַּם בָּעֵדוֹת וּבַמִּשְׁפָּטִים.

ששי יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה: יט וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה: כ רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: כא מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: ס כב וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל־הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: כג אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּיַד־מֹשֶׁה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וָהָלְאָה לְדֹרֹתֵיכֶם: כד וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה וְעָשׂוּ כָל־הָעֵדָה פַּר בֶּן־בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת: כה וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי־שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת־קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַיהוָה וְחַטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל־שִׁגְגָתָם: כו וְנִסְלַח לְכָל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם כִּי לְכָל־הָעָם בִּשְׁגָגָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 183)

רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה (טו, כ)

אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ, שֶׁכָּל הַמַּקְנִים מִצְוַת חַלָּה, כְּאִלּוּ בִּטֵּל עֲבוֹדָה־זָרָה. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה הַחֵטְא שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה הוּא גַּם הָאֱמוּנָה שֶׁכּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אֵינָם רַק כְּגַרְזֶן בְּיַד הַחוֹצֵב בּוֹ, אֶלָּא הֵם בַּעֲלֵי שִׁלִּיטָה וְהַשְׁפָּעָה עַצְמִית. וּמִצְוַת חַלָּה מְבַטֶּלֶת אֱמוּנָה זוֹ, שֶׁהֲרֵי הָאָדָם הַמַּקְנֶה אֶת הַמִּצְוָה מַצְהִיר בְּכָךְ שֶׁעִסָּה זוֹ, שֶׁקִּבֵּל בְּאֶמְצָעוּת כֹּחוֹת הַטֶּבַע, בָּאָה בְּעֶצֶם מֵהַקָּבָּ"ה.

שביעי כז וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת־שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת: כח וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל־הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ: כט הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה: ל וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה | בְּיָד רָמָה מִן־הָאֶזְרָח וּמִן־הַגֵּר אֶת־יְהוָה הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ: לא כִּי דְבַר־יְהוָה בָּזָה וְאֶת־מִצְוָתוֹ הֵפֵר הִכָּרֵת | תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָהּ בָּהּ: פ לב וַיִּהְיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת: לג וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל כָּל־הָעֵדָה: לד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה־יֵּעָשֶׂה לוֹ: ס לה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מוֹת יוּמַת הָאִישׁ רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל־הָעֵדָה מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: לו וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל־הָעֵדָה אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ לז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמָם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת שלח, תשי"ג)

בְּסִיּוּם פָּרָשַׁת צִיצִית, נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם". עָלוּל אָדָם לַעֲשׂוֹת "חֶשְׁבּוֹן", שֶׁדֶּרֶךְ הַתּוֹרָה הִיא הִפּוּכָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם: הוּא נִדְרָשׁ לִשְׁמוֹר שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, וְעוֹד לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, לַמְרוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתְחָרִים גּוֹיִים, וּלְהַבְדִּיל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָם שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת. הוּא נִדְרָשׁ מִיַּד בְּקוּמוֹ מִשְּׁנָתוֹ לְהִתְפַּלֵּל, וְאַחַר־כָּךְ לִלְמֹד, וְרַק לְאַחַר מִכֵּן - לְהִתְפַּנּוֹת לְמִסְחָרוֹ. וּבְהָיוֹתוֹ שָׁקוּעַ כְּבָר בָּעֵסֶק, הוּא נִדְרָשׁ, בְּעֶצֶם הַיּוֹם, בְּעִצּוּמוֹ שֶׁל מִסְחָר, לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה - שֶׁזֶּהוּ חֲרִי גֹּדֶל הַחֲבִיבוּת שֶׁל תְּפִלַּת מִנְחָה. בָּעֶרֶב, עָלָיו שׁוּב לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת עַרְבִית וְלִקְרֹא קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה. כֵּן הוּא נִדְרָשׁ לִזְהִירוּת מִגְּנֵבָה, גְּזֵלָה, אוֹנָאָה וְהַשָּׂגַת גְּבוּל - וּלְהֵפֶךְ מִדַּרְכֵי הַמִּסְחָר, צָפָה הֲרֵי הַשְּׁאֵלָה: אֵיךְ יָכוֹל הוּא לְהִתְנַהֵג עַל־פִּי תּוֹרָה, בְּשָׁעָה שֶׁהִיא הִפּוּכָהּ שֶׁל דֶּרֶךְ הָעוֹלָם?

לָכֵן נֶאֱמַר בְּסִיּוּם פָּרָשַׁת צִיצִית - שֶׁהֲרֵי תֹּכֶן הַצִּיצִית הוּא, כָּאָמוּר, לִמְעָלָה מִטַּעַם וָדַעַת, כַּנַּ"ל: בְּשָׁעָה שֶׁאֵין אָדָם מִתְחַשֵּׁב בְּשׁוּם מִדִּידוֹת וְהַגְּבָלוֹת שֶׁל טַעַם וָדַעַת, וּמְקַיֵּם מִצְוֹת לְמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת, מִתְנַהֵג עִמּוֹ גַּם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמַעְלָה מֵהַגְּבָלַת הַטֶּבַע.

מפטיר לו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לח דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: לט וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: מ לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

קי"ט פסוקים, פל"ט סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת שלח לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ביהושע פרק ב

ב א וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן מִן־הַשִּׁטִּים שְׁנַיִם אֲנָשִׁים מְרַגְּלִים חֶרֶשׁ לֵאמֹר לְכוּ רְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְאֶת־יְרִיחוֹ וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ בֵּית־אִשָּׁה זוֹנָה וּשְׁמָהּ רָחָב וַיִּשְׁכְּבוּ־שָׁמָּה: ב וַיֹּאמַר לְמֶלֶךְ יְרִיחוֹ לֵאמֹר הִנֵּה אֲנָשִׁים בָּאוּ הֵנָּה הַלַּיְלָה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַחְפֹּר אֶת־הָאָרֶץ: ג וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יְרִיחוֹ אֶל־רָחָב לֵאמֹר הוֹצִיאִי הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלַיִךְ אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבֵיתֵךְ כִּי לַחְפֹּר אֶת־כָּל־הָאָרֶץ בָּאוּ: ד וַתִּקַּח הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנֵהוּ כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם

שי למורא

א) מְרַגְּלִים, לִרְאוֹת מֵאֵיזֶה מָקוֹם יִכְבְּשׁוּהָ בְּקַלּוּת. חֶרֶשׁ, בִּשְׁתִיקָה, שֶׁאִישׁ לֹא יֵדַע בַּדָּבָר, רַק הֵם לְבַדָּם. וְאֶת יְרִיחוֹ, שֶׁהָיְתָה קָשָׁה לְכִבּוּשׁ כְּנֶגֶד כָּל הָאָרֶץ. אִשָּׁה זוֹנָה, מוֹכֶרֶת מִינֵי מָזוֹן. **ב)** לַחְפֹּר, לְרַגֵּל וּלְחַפֵּשׂ אֶת הַסְּתָרִים שֶׁבָּהּ. **ד)** וַתִּצְפְּנֵהוּ, אֶת כָּל אֶחָד בְּמָקוֹם מְיֻחָד. וּבְמִדְרַשׁ תַּנְחוּמָא אָמְרוּ, שֶׁהַמְּרַגְּלִים הָיוּ פִּינְחָס וְכָלֵב, וּפִינְחָס עָמַד לִפְנֵיהֶם וְלֹא רָאוּהוּ, לְפִי שֶׁהָיָה כְּמַלְאָךְ. וְרַק אֶת כָּלֵב הָיָה צָרִיךְ לְהַצְפִּין. **ו)** וַתִּטְמְנֵם, כִּסְּתָה אוֹתָם בְּהַטְמָנָה לְגַמְרֵי. בִּפְשָׁתֵי הָעֵץ, בִּקְנֵי פִּשְׁתָּן שֶׁהֵם עֲדַיִן כְּמוֹ עֵצִים. **ז)** עַל הַמַּעֲבֹרוֹת, כְּמוֹ עַד הַמַּעֲבֹרוֹת שֶׁהוּא מָקוֹם מַעְבְּרֵי הַמַּיִם

ולשנים תרגום

ב א וְשַׁלַּח יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן מִן שִׁטִּים תְּרֵין גֻּבְרִין מְרַגְּלִין חַרְשָׁא לְמֵימַר אֲזִלוּ חֲזוֹ יָת אַרְעָא וְיָת יְרִיחוֹ וַאֲזָלוּ וַעֲלוּ לְבֵית אִתְּתָא זָנְיָתָא וּשְׁמַהּ רָחָב וְשַׁרְיָן תַּמָּן: ב וְאִתְאֲמַר לְמַלְכָּא דִי יְרִיחוֹ לְמֵימַר הָא גֻּבְרִין אִלֵּין אֲתוֹ הָכָא הַלֵּילְיָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִבְדַּק יָת אַרְעָא: ג וְשַׁלַּח מַלְכָּא דִי יְרִיחוֹ לְרָחָב לְמֵימַר אַפְּקִי יָת גֻּבְרִין אִלֵּין דַּאֲתוֹ לְוָתָךְ דִּי עֲלוּ לְבֵיתָךְ אֲרוּם לְמִבְדַּק יָת אַרְעָא אֲתוֹ: ד וְדַבְּרַת אִתְּתָא יָת תְּרֵין גֻּבְרִין וְטַמַּרַת יָתְהוֹן כָּל חַד בְּאַתְרָא

הָאִשָּׁה אֶת־שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַתִּצְפְּנֵהוּ וַתֹּאמֶר כֵּן בָּאוּ אֵלַי הָאֲנָשִׁים וְלֹא יָדַעְתִּי מֵאַיִן הֵמָּה: ה וַיְהִי הַשַּׁעַר לִסְגּוֹר בַּחֹשֶׁךְ וְהָאֲנָשִׁים יָצָאוּ לֹא יָדַעְתִּי אָנָה הָלְכוּ הָאֲנָשִׁים רִדְפוּ מַהֵר אַחֲרֵיהֶם כִּי תַשִּׂיגוּם: ו וְהִיא הֶעֱלָתַם הַגָּגָה וַתִּטְמְנֵם בְּפִשְׁתֵּי הָעֵץ הָעֲרֻכוֹת לָהּ עַל־הַגָּג: ז וְהָאֲנָשִׁים רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם דֶּרֶךְ הַיַּרְדֵּן עַל עֵבֶר הַמַּעְבָּרוֹת וְהַשַּׁעַר סָגְרוּ אַחֲרֵי כַּאֲשֶׁר יָצְאוּ הָרֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם: ח וְהֵמָּה טֶרֶם יִשְׁכָּבוּן וְהִיא עָלְתָה עֲלֵיהֶם עַל־הַגָּג:

עטרת מרים

וְהָיָא עָלְתָה עֲלֵיהֶם אֶצְלָם עַל־הַגָּג: ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וּמֵאַיִן יָדְעָה זֹאת? מִכֹּיוָן, וְכִי־נָפְלָה אֵימָתְכֶם עָלֵינוּ מִפְּנֵי גְּדוּלָּתְכֶם וְרוֹמְמוּתְכֶם, וְעוֹד וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם מִפְּנֵי יִרְאַת הָרָע שֶׁנִּגִּיעַ לָהֶם מִכֶּם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יִבֵּשׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם הִשְׁמַדְתֶּם אוֹתָם: יא וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם לְהִלָּחֵם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת וּמִי יִלָּחֵם וְיִנְצַח אֶת הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה:

יב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת: יג וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְיוֹתַי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַּחְתֵּיכֶם לָמוּת כְּדֵי לְהַצִּיל אֶתְכֶם אִם לֹא תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה אֶת הָאוֹת שֶׁנִּתְּנָה לָךְ, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אֲחֵרִים עִם בֵּית בַּחוּמָה לְהִנָּצֵל וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד שֶׁנִּתֵּן לָכֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת וְכָבוֹד וֶאֱמֶת בְּמַה שֶׁנִּחַיֶּה אֶתְכֶם: טו וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי שַׁעֲרֵי הָעִיר סָגְרוּ כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה פְּנֵי הַחַלּוֹן אֶל מִחוּץ לַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת: טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה לֵּכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים כְּשֶׁתֵּלְכוּ עַתָּה לְדַרְכְּכֶם וְנַחְבֹּתֶם שָׁמָּה תִּסְתְּרוּ בְּמִקּוֹם מַחֲבוֹא שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוֹב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם: יז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נִהְיֶה נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: יח הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בּוֹ וְאֶת־אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: יט וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה

ט וַתֹּאמֶר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נָפְלָה אֵימָתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם: י כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מֵי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם לִשְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן לְסִיחֹן וּלְעוֹג אֲשֶׁר הֶחֱרַמְתֶּם אוֹתָם: יא וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת: יב וְעַתָּה הִשָּׁבְעוּ־נָא לִי בַּיהוָה כִּי־עָשִׂיתִי עִמָּכֶם חָסֶד וַעֲשִׂיתֶם גַּם־אַתֶּם עִם־בֵּית אָבִי חֶסֶד וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת: יג וְהַחֲיִתֶם אֶת־אָבִי וְאֶת־אִמִּי וְאֶת־אַחַי וְאֶת־אַחְיוֹתַי וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם וְהִצַּלְתֶּם אֶת־נַפְשֹׁתֵינוּ מִמָּוֶת: יד וַיֹּאמְרוּ לָהּ הָאֲנָשִׁים נַפְשֵׁנוּ תַּחְתֵּיכֶם לָמוּת אִם לֹא תַגִּידוּ אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיָה בְּתֵת יְהוָה לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת: טו וַתּוֹרִדֵם בַּחֶבֶל בְּעַד הַחַלּוֹן כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה וּבַחוֹמָה הִיא יוֹשֶׁבֶת: טז וַתֹּאמֶר לָהֶם הָהָרָה לֵּכוּ פֶּן־יִפְגְּעוּ בָכֶם הָרֹדְפִים וְנַחְבֹּתֶם שָׁמָּה שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד שׁוֹב הָרֹדְפִים וְאַחַר תֵּלְכוּ לְדַרְכְּכֶם: יז וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הָאֲנָשִׁים נִהְיֶה נְקִיִּם אֲנַחְנוּ מִשְּׁבֻעָתֵךְ הַזֶּה אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: יח הִנֵּה אֲנַחְנוּ בָּאִים בָּאָרֶץ אֶת־תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תִּקְשְׁרִי בַּחַלּוֹן אֲשֶׁר הוֹרַדְתֵּנוּ בּוֹ וְאֶת־אָבִיךְ וְאֶת־אִמֵּךְ וְאֶת־אַחַיִךְ וְאֵת כָּל־בֵּית אָבִיךְ תַּאַסְפִי אֵלַיִךְ הַבָּיְתָה: יט וְהָיָה כֹּל אֲשֶׁר־יֵצֵא מִדַּלְתֵי בֵיתֵךְ הַחוּצָה דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ הוּא נִתְחַיֵּב בְּדָמוֹ שֶׁלֹּא

שי למורא

של הַיַּרְדֵּן. ט) נָמֹגוּ, נָמַסוּ. י) הֶחֱרַמְתֶּם, הִשְׁמַדְתֶּם. יב) אוֹת אֱמֶת, סִימָן בָּרוּר שֶׁתַּבִּירוּהוּ. יז) נְקִיִּם אֲנַחְנוּ, הֲרֵי אָנוּ תּוֹלִים הַדָּבָר בְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת הָאוֹת הַזֶּה. יח) תִּקְוַת, לְשׁוֹן קַו וְחֶבֶל. הַשָּׁנִי, הַצָּבוּעַ בְּצֶבַע אָדֹם שֶׁנִּקְרָא

עטרת מרים

שָׁמַר עַצְמוֹ וַאֲנַחְנוּ נְקִיִּם כִּי לֹא הָיָה אֶפְשָׁר לִשְׁמֹרוֹ מִן הַמִּיתָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה אִתְּךָ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְּרֹאשֹׁנוֹ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ: כ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתְךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ: כא וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן־הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן:

כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ: כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמְּצֹאוֹת אוֹתָם מַה שֶּׁקָּרָה לָהֶם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ תַּכְלִית הַדָּבָר הוּא כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ:

שי למורא

"שָׁנִי". כג) וַיַּעַבְרוּ, עָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. כד) כִּי נָתַן ה' בְּיָדֵנוּ, מִזֶּה שֶׁרָאוּ שֶׁהַצִּילָם ה' בְּדֶרֶךְ נֵס.

אִתְּךָ בַּבַּיִת דָּמוֹ בְּרֹאשֹׁנוֹ אִם־יָד תִּהְיֶה־בּוֹ: כ וְאִם־תַּגִּידִי אֶת־דְּבָרֵנוּ זֶה וְהָיִינוּ נְקִיִּם מִשְּׁבֻעָתְךָ אֲשֶׁר הִשְׁבַּעְתָּנוּ:

כא וַתֹּאמֶר כְּדִבְרֵיכֶם כֵּן־הוּא וַתְּשַׁלְּחֵם וַיֵּלְכוּ וַתִּקְשֹׁר אֶת־תִּקְוַת הַשָּׁנִי בַּחַלּוֹן: כב וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ הָהָרָה וַיֵּשְׁבוּ שָׁם שְׁלֹשֶׁת יָמִים עַד־שָׁבוּ הָרֹדְפִים וַיְבַקְשׁוּ הָרֹדְפִים בְּכָל־הַדֶּרֶךְ וְלֹא מָצָאוּ: כג וַיָּשֻׁבוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים וַיֵּרְדוּ מֵהָהָר וַיַּעַבְרוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיְסַפְּרוּ־לוֹ אֵת כָּל־הַמְּצֹאוֹת אוֹתָם: כד וַיֹּאמְרוּ אֶל־יְהוֹשֻׁעַ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיָדֵנוּ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ וְגַם־נָמֹגוּ כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפָּנֵינוּ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: יוֹם ה׳, שָׁעָה 9 בַּבּוֹקֶר, 15 דַּקּוֹת וְ־8 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ תַּמּוּז, בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי וּבַיּוֹם הַשִּׁישִׁי, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

טז א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי
וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי
רְאוּבֵן: ב וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרֻאֵי
מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם: ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן
וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם
קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל־קְהַל
יְהוָה: (לוי) ד וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו: ה וַיְדַבֵּר
אֶל־קֹרַח וְאֶל־כָּל־עֲדָתוֹ לֵאמֹר בֹּקֶר וְיֹדַע יְהוָה
אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ וְאֶת־הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו וְאֶת
אֲשֶׁר יִבְחַר־בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו: ו זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם
מַחְתּוֹת קֹרַח וְכָל־עֲדָתוֹ: ז וּתְנוּ־בָהֶן | אֵשׁ וְשִׂימוּ
עֲלֵיהֶן | קְטֹרֶת לִפְנֵי יְהוָה מָחָר וְהָיָה הָאִישׁ
אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה הוּא הַקָּדוֹשׁ רַב־לָכֶם בְּנֵי לֵוִי:
(ישראל) ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח שִׁמְעוּ־נָא בְּנֵי לֵוִי:
ט הַמְעַט מִכֶּם כִּי־הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם
מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו לַעֲבֹד אֶת־
עֲבֹדַת מִשְׁכַּן יְהוָה וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה לְשָׁרְתָם:
י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־אַחֶיךָ בְּנֵי־לֵוִי אִתָּךְ
וּבִקַּשְׁתֶּם גַּם־כְּהֻנָּה: יא לָכֵן אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ
הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי כתיב תלונו
קרי תַלִּינוּ עָלָיו: יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן
וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה: יג הַמְעַט
כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ
בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם־הִשְׂתָּרֵר:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ט סיון, ה׳תיש״א
ברוקלין, נ. י.

הרב הגאון הרה״ח וו״ח אי״א צמ״ס נו״מ וכו׳ וכו׳

מוהר״ר אברהם משה שי׳ באב״ד אבד״ק סונדרלנד יצ״ו

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מט״ו אייר ל׳ למטמונים, בו משתדל עבור הרה״ח וו״ח אי״א וכו׳ ר׳... שנתנו בו אנשי קהלתו עיניהם לבחור בו לשו״ב וש״ץ וכו׳ וכי בואו למחנם יביא תיקון גדול לאנשי קהלתו וכו׳.

הנני מבין היטב רצונו הטוב בהשתדלותו הנ״ל, ובתור מרא דאתרא אשר כל אחריות המקום עליו, נכון שישתדל בכל כחו להטבת והחזקת מצב היהדות במקומו.

אבל מאידך גיסא בטח יבין גם את מצבי, שאין ברשותי לזכות למקום אחר על חשבון מקום אחד, ובפרט אשר בעיר... הרי שם הי׳ נמצא זה כמה שנים, ובפרט אשר הי׳ זה בהסכם כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

המשך בעמוד קא

פרק ג משנה יז

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ. אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין חָכְמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין יִרְאָה, אֵין חָכְמָה. אִם אֵין דַּעַת, אֵין בִּינָה. אִם אֵין בִּינָה, אֵין דַּעַת. אִם אֵין קֶמַח, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין קֶמַח. הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מְרֻבִּין וְשָׁרָשָׁיו מֻעָטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוּ וְהוֹפְכָתוּ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרִרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב. אֲבָל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מֻעָטִין וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, שֶׁאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם, וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג, וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי:

נקודות משיחות קודש

בלשון המשנה קיימת לכאורה סתירה, כקושיית המפרשים: כי באמרו "אם אין תורה - אין דרך־ארץ", נראה שאי אפשר לקנות הדרך־ארץ אם לא שקדמה אליה קניית התורה מקודם, ואחר כך אומר "אם אין דרך ארץ - אין תורה", שאי אפשר לקנות התורה אם לא שקדם אליה מתחילה דרך־ארץ[1]?

יש שתירצו, שאמנם אין מדובר בקדימה ואיחור, אלא שצריכים את שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה[2]. ומה שבחרה המשנה להתחיל בתורה דוקא, הוא משום שרוב בני ישראל שייכים לדרך־ארץ יותר מאשר לתורה, ומכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן תחילה מדברת המשנה לאלו ה"בעלי דרך ארץ" שידעו, שאם אין תורה אין דרך־ארץ! ואח"כ מדברת המשנה ל"בעלי תורה" שהם המיעוט, שידעו שאם אין דרך־ארץ אין תורה.

אלא שלפי זה, לא מובן סוף המשנה "אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח", שגם כאן צריך לומר שאין זה קדימה ואיחור, כי־אם שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה. אבל היאך אפשר להסביר טעם להקדמת קמח לתורה, שהרי על פי פירוש הנ"ל צריך לפרש כך:

מכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן ראשית מדברים לרוב בני ישראל ה"בעלי תורה" שאם אין קמח - אין תורה, ואח"כ למיעוט ה"בעלי קמח" שאם אין תורה אין קמח. והרי לדאבוננו אי אפשר לומר שהרוב הם "בעלי תורה" שצריך להזהיר אותם שאם אין קמח אין תורה.

ועל כן נראה לפרש להיפך, שהעיקר וההתחלה היא בתורה, כהסדר במשנה, וכוונת המשנה לומר שבלי תורה אין שום דבר, ולכן "אם אין תורה, אין דרך־ארץ" אלא כדי שלא נאמר שיש להסתפק בתורה לבד, לכן מבהירה המשנה ש"אם אין דרך ארץ, אין תורה" ולכן צריך גם דרך־ארץ. אבל הוא צריך להיות מושתת ומיוסד על התורה.

(שיחות קודש תשל"א - פרשת אחו"ק)

התנא משווה חכמה לענפים, ומעשים לשורשים. לכאורה, ההשוואה היתה צריכה להיות הפוכה בדיוק - שהרי החכמה היא המקור והשורש לכל המעשים שבאים רק לאחר מכן; לפי זה ראוי היה להשוות חכמה לשורשים ומעשים לענפים?!

להבנת הענין יש להביא את דברי הגמרא[3], "שורש זו הנשמה וענף זה הגוף". ויש לעיין, כיצד משווים ענף ושורשים לגוף ונשמה; שכן, בעוד הענפים צומחים מן השורשים, הגוף אינו נברא מן הנשמה (אלא הם נבראים שונים שחוברו יחדיו)?

ההסבר הוא: באומרה "ענף זה הגוף", אין כוונת הגמרא לגוף הגשמי, אלא לחלק מן הנשמה (עצמה) היורד ו"מתלבש" בתוך הגוף[4]. את החלק הזה בנשמה משווה הגמרא ל"ענף", כי אמנם השורש של חלק זה הוא באותו חלק עיקרי של הנשמה, שכידוע[5] אינו יורד למטה להתלבש בגוף.

ההבדל בין שני חלקי הנשמה מתבטא בהשפעתם על גוף האדם: החלק בנשמה ש"מתלבש" בגוף הגשמי, הוא מוגבל (בהתאם למגבלות הגוף) ועל־כן גם השפעתו על הגוף מוגבלת. לעומת זאת, אותו חלק בנשמה שאיננו "מתלבש" בגוף, הוא למעלה ממגבלות הגוף וממילא גם השפעתו עליו - בדרך של "מקיף" - היא בלתי מוגבלת.

על־דרך זה הוא בעבודת האדם: ההשפעה שיש לאותו חלק בנשמה המתלבש בגוף, על האדם, היא השפעה מוגבלת ש"על־פי טעם ודעת". לעומת זאת עיקר הנפש, שאינו מתלבש בגוף, מביא את האדם לביטול ולהתמסרות לקב"ה באופן מוחלט, ללא כל מגבלות, למעלה מטעם ודעת.

דרגת ביטול זו, שמקורה בעיקר הנשמה (שכאמור, אינה מוגבלת) מתבטאת במיוחד בעבודת ה' בדרך של "קבלת עול". עבודה כזאת מסמלת ביטול והתמסרות לקב"ה באופן שלמעלה מטעם ודעת ולמעלה מכל מדידה והגבלה שזה מסמל את ענין המעשה.

לפי זה מובנים דברי המשנה, המשווה חכמה לענפים, ומעשה - לשורשים:

עבודת ה' המבוססת על שכל האדם - "חכמתו" - מקורה באותו חלק הנשמה (ה"מתלבש" בגוף הגשמי) ומשול ל"ענף" הנמשך מעיקר הנשמה. לעומת זאת, עבודת המעשה = קבלת עול - מקורה בעיקר הנשמה (שאינו "מתלבש" בגוף הגשמי) המשול ל"שורשים".

(לקוטי־שיחות, כרך ד, עמ' 1210)

---

1) מדרש שמואל. 2) עיין תוספות יו"ט. 3) סנהדרין קי, ב. 4) "עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף" (שער היחוד והאמונה פ"ז).
5) לקוטי־תורה שלח מ, ב.

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	5:38	5:37	8:26	8:25	9:06	9:06	10:18	10:18	13:13	13:15	19:39	19:42	20:08	20:12	19:22	20:24
חיפה (ק)	5:33	5:32	8:22	8:21	9:04	9:03	10:16	10:16	13:13	13:14	19:45	19:49	20:12	20:16	19:15	20:28
ירושלים (ק)	5:35	5:33	8:23	8:23	9:04	9:04	10:16	10:16	13:12	13:13	19:44	19:47	20:08	20:12	19:07	20:24
תל אביב (ק)	5:36	5:35	8:25	8:24	9:05	9:05	10:18	10:18	13:14	13:15	19:41	19:44	20:11	20:14	19:22	20:26
אבו דאבי (ח)	5:34	5:33	8:19	8:19	8:55	8:55	10:05	10:05	12:54	12:55	19:06	19:09	19:33	19:36	18:48	19:47
אוסטריה, וינה (ק)	5:00	4:56	7:46	7:41	8:54	8:53	10:15	10:14	13:31	13:33	20:45	20:51	21:28	21:34	20:32	21:53
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:25	7:29	9:10	9:12	9:49	9:52	10:40	10:42	12:48	12:49	17:11	17:09	17:41	17:39	16:50	17:51
אוקראינה, אודסה (ק)	5:09	5:06	7:58	7:54	9:00	8:59	10:20	10:19	13:33	13:35	20:41	20:46	21:21	21:27	20:27	21:44
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:35	4:31	7:21	7:17	8:29	8:27	9:49	9:49	13:06	13:07	20:18	20:24	21:01	21:07	20:05	21:26
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:44	4:40	7:29	7:25	8:39	8:37	10:00	9:59	13:17	13:18	20:31	20:37	21:15	21:21	20:18	21:40
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:01	4:57	7:41	7:34	9:00	8:59	10:23	10:22	13:43	13:44	21:05	21:11	21:51	21:58	20:52	22:19
אוקראינה, קייב (ק)	4:53	4:49	7:32	7:24	8:52	8:51	10:15	10:14	13:36	13:37	20:58	21:04	21:45	21:52	20:46	22:13
איטליה, מילאנו (ק)	5:39	5:36	8:29	8:26	9:28	9:27	10:47	10:47	13:59	14:01	21:06	21:11	21:42	21:48	20:49	22:05
אקוואדור, קיטו (ח)	6:08	6:09	8:37	8:38	9:08	9:09	10:11	10:12	12:42	12:43	18:15	18:16	18:39	18:40	17:58	18:49
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:51	7:54	9:42	9:44	10:19	10:21	11:11	11:13	13:21	13:22	17:53	17:51	18:21	18:20	17:32	18:31
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:00	9:04	10:38	10:40	11:19	11:22	12:08	12:10	14:13	14:14	18:26	18:24	18:58	18:56	18:06	19:09
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:43	5:40	8:33	8:32	9:21	9:21	10:37	10:37	13:41	13:42	20:26	20:30	21:00	21:04	20:11	21:18
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:28	5:25	8:19	8:17	9:09	9:08	10:25	10:25	13:30	13:32	20:19	20:24	20:54	20:59	20:05	21:13
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	5:28	5:26	8:19	8:17	9:09	9:08	10:25	10:25	13:31	13:32	20:20	20:24	20:55	20:59	20:06	21:14
ארה"ב, דטרויט (ק)	5:59	5:56	8:50	8:48	9:42	9:42	11:00	10:59	14:07	14:09	21:01	21:06	21:37	21:42	20:47	21:57
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:22	6:20	9:09	9:09	9:48	9:48	11:00	11:00	13:54	13:55	20:18	20:21	20:45	20:49	20:01	21:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:43	5:41	8:32	8:31	9:14	9:14	10:27	10:27	13:25	13:26	19:57	20:00	20:27	20:31	19:42	20:44
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:30	6:29	9:15	9:15	9:52	9:52	11:02	11:03	13:53	13:54	20:08	20:10	20:35	20:38	19:52	20:49
ארה"ב, ניו היבן (ק)	5:22	5:19	8:13	8:11	9:04	9:03	10:20	10:20	13:27	13:28	20:17	20:22	20:53	20:57	20:03	21:12
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	5:53	5:50	8:43	8:42	9:33	9:32	10:49	10:49	13:55	13:56	20:43	20:47	21:17	21:22	20:28	21:37
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:19	5:16	8:10	8:08	9:01	9:01	10:18	10:18	13:26	13:27	20:18	20:22	20:54	20:59	20:04	21:14
בוליביה, לה-פס (ח)	6:54	6:56	9:08	9:09	9:40	9:41	10:38	10:39	13:00	13:01	18:07	18:07	18:31	18:31	17:49	18:41
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:34	5:29	8:07	7:54	9:35	9:33	10:58	10:57	14:20	14:22	21:47	21:53	22:35	22:42	21:34	23:04
בלגיה, בריסל (ק)	5:36	5:32	8:12	8:02	9:36	9:34	10:59	10:58	14:20	14:22	21:45	21:51	22:32	22:40	21:32	23:01
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:41	6:43	8:47	8:49	9:20	9:22	10:16	10:18	12:34	12:35	17:33	17:32	17:54	17:53	17:09	18:04
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:27	6:30	8:35	8:36	9:08	9:09	10:04	10:05	12:22	12:23	17:17	17:17	17:43	17:43	16:59	17:53
בריטניה, לונדון (ק)	4:50	4:46	7:21	6:59	8:52	8:51	10:16	10:15	13:39	13:40	21:08	21:14	21:55	22:02	20:56	22:25
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:48	4:43	7:06	7:07	8:56	8:54	10:21	10:20	13:48	13:49	21:25	21:32	22:19	22:27	21:16	22:53
גרמניה, ברלין (ק)	4:51	4:47	7:04	7:05	8:56	8:54	10:20	10:19	13:45	13:47	21:19	21:26	22:08	22:16	21:05	22:40
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:22	5:18	8:02	7:55	9:21	9:19	10:43	10:42	14:03	14:04	21:24	21:30	22:10	22:17	21:11	22:38
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:46	6:49	8:49	8:51	9:24	9:25	10:19	10:20	12:35	12:36	17:30	17:29	17:50	17:49	17:05	18:00
הודו, מומבאי (ח)	6:00	6:00	8:42	8:42	9:16	9:17	10:24	10:25	13:09	13:10	19:12	19:14	19:37	19:40	18:56	19:50
הודו, פונה (ח)	5:58	5:57	8:39	8:39	9:13	9:13	10:21	10:21	13:05	13:06	19:07	19:09	19:32	19:35	18:51	19:45
הונגריה, בודפשט (ק)	4:52	4:48	7:39	7:35	8:45	8:43	10:05	10:04	13:20	13:22	20:31	20:37	21:13	21:19	20:18	21:37
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:31	4:29	7:22	7:20	8:13	8:12	9:29	9:29	12:35	12:36	19:25	19:29	20:00	20:05	19:10	20:19
יוון, אתונה (ק)	6:05	6:03	8:56	8:54	9:42	9:41	10:57	10:57	13:59	14:00	20:41	20:45	21:13	21:18	20:26	21:31

לוח זמנים לשבוע פרשת שלח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	5:15	5:11	8:03	7:59	9:07	9:05	10:27	10:26	13:41	13:42	20:50	20:56	21:31	21:37	20:37	21:55
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	5:57	5:57	8:39	8:39	9:13	9:14	10:21	10:22	13:06	13:08	19:10	19:12	19:36	19:38	18:54	19:48
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:03	8:07	9:28	9:30	10:13	10:16	11:00	11:02	12:58	12:59	16:53	16:52	17:29	17:28	16:34	17:42
נפאל, קטמנדו (ח)	5:09	5:08	7:55	7:55	8:33	8:33	9:44	9:44	12:36	12:37	18:54	18:57	19:22	19:25	18:38	19:36
סין, בייג'ין (ח)	4:49	4:46	7:39	7:38	8:28	8:28	9:44	9:44	12:49	12:50	19:35	19:39	20:09	20:14	19:19	20:28
סינגפור, סינגפור (ח)	6:56	6:57	9:26	9:27	9:57	9:58	11:00	11:01	13:33	13:34	19:08	19:09	19:32	19:33	18:51	19:42
פולין, ורשא (ק)	4:22	4:18	6:34	6:35	8:26	8:24	9:50	9:49	13:14	13:16	20:46	20:52	21:36	21:43	20:33	22:07
פרו, לימה (ח)	6:22	6:23	8:41	8:42	9:12	9:13	10:11	10:12	12:36	12:37	17:50	17:50	18:14	18:15	17:32	18:24
צרפת, ליאון (ק)	5:56	5:52	8:45	8:42	9:45	9:44	11:04	11:04	14:17	14:18	21:21	21:26	22:01	22:07	21:08	22:24
צרפת, פריז (ק)	5:53	5:49	8:37	8:32	9:49	9:47	11:10	11:09	14:28	14:29	21:46	21:52	22:28	22:34	21:31	22:54
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:43	5:43	8:15	8:16	8:46	8:47	9:50	9:51	12:25	12:26	18:05	18:07	18:29	18:31	17:48	18:40
קנדה, טורונטו (ק)	5:40	5:37	8:30	8:28	9:26	9:25	10:43	10:43	13:53	13:54	20:54	20:59	21:28	21:33	20:37	21:49
קנדה, מונטריאול (ק)	5:10	5:07	7:59	7:56	8:59	8:58	10:18	10:18	13:30	13:32	20:36	20:41	21:14	21:19	20:20	21:36
קפריסין, לרנקה (ק)	5:34	5:32	8:23	8:22	9:06	9:06	10:20	10:20	13:19	13:20	19:53	19:56	20:24	20:28	19:38	20:40
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:28	4:22	6:54	6:55	8:39	8:37	10:05	10:04	13:36	13:37	21:21	21:28	22:18	22:27	21:09	22:57
רוסיה, מוסקבה (ח)	3:55	3:49	6:27	6:28	8:09	8:07	9:37	9:35	13:10	13:11	21:04	21:12	22:00	22:11	20:48	22:43
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	4:30	4:27	7:18	7:14	8:23	8:21	9:43	9:42	12:58	12:59	20:08	20:13	20:49	20:55	19:54	21:13
שוויץ, ציריך (ק)	5:34	5:31	8:22	8:18	9:27	9:26	10:47	10:47	14:02	14:04	21:18	21:23	21:55	22:01	20:59	22:19
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:50	5:50	8:28	8:28	9:01	9:01	10:07	10:08	12:48	12:49	18:42	18:44	19:07	19:09	18:26	19:19

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

•••

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00787
30/05/2021

2304-3377

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים